KEESINGS HISTORISCH ARCHIEF

GEÏLLUSTREERD DAGBOEK
VAN HET HEDENDAAGS
WERELDGEBEUREN
MET VOORTDUREND BIJGEWERKTE
ALFABETISCHE INDEX

SYSTEMEN KEESING B.V.
AMSTERDAM

NEDERLAND

WETTELIJK MINIMUM(JEUGD)LOON PER 1 JANUARI 1997

De brutobedragen van het wettelijk minimumloon en het minimumjeugdloon stijgen per 1 januari 1997 met 0,77 procent. Dit is het gevolg van de toepassing van de Wet koppeling met afwijkingsmogelijkheid die voorschrijft dat de koppeling wordt toegepast als de verhouding tussen het aantal inactieven en actieven lager ligt dan 82,6. Voor 1997 wordt deze verhouding geraamd op 78,3.

Voor een werknemer van 23 jaar of ouder is het *bruto*minimumloon bij een volledig dienstverband per 1 januari 1997:

per maand	ƒ 2.220,40
per week	ƒ 512,40
per dag	ƒ 102,48

De *bruto*minimumjeugdlonen per 1 januari 1997 zijn opgenomen in de tabel rechtsboven.

Leeftijd	Percentage van het minimumloon van 23-jarigen en ouder	Per maand	Per week
22	85	ƒ 1.887,30	ƒ 435,50
21	72,5	ƒ 1.609,80	ƒ 371,50
20	61,5	ƒ 1.365,50	ƒ 315,10
19	52,5	ƒ 1.165,70	ƒ 269,00
18	45,5	ƒ 1.010,30	ƒ 233,10
17	39,5	ƒ 877,10	ƒ 202,40
16	34,5	ƒ 766,00	ƒ 176,80
15	30	ƒ 666,10	ƒ 153,70

De *netto*bedragen zijn, anders dan de brutobedragen, niet wettelijk bepaald. Ze kunnen per bedrijfstak of bedrijf verschillen. Dit komt door verschillen in inhoudingen op het loon, onder meer in verband met de premieheffing voor de sociale zekerheid.

In onderstaande bedragen zijn pensioenpremies buiten beschouwing gelaten, evenals de nominale premies voor de Ziekenfondswet en de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten. De bedragen geven daarom alleen een globale aanduiding.

Voor werknemers van 23 jaar en ouder zijn de *netto*minimumloonbedragen globaal afgerond als volgt:

Belastinggroep	Per 1 juli 1996 per maand	Per 1 januari 1997 per maand	per week
2	ƒ 1.666,-	ƒ 1.695,-	ƒ 391,-
3	ƒ 1.885,-	ƒ 1.916,-	ƒ 442,-
4	ƒ 1.841,-	ƒ 1.872,-	ƒ 432,-
5	ƒ 1.892,-	ƒ 1.922,-	ƒ 443,-

Voor alleenstaande werknemers van 22 jaar en jonger, ingedeeld in tariefgroep 2, bedraagt het nettominimumloon globaal:

Leeftijd	Per 1 juli 1996 per maand	Per 1 januari 1997 per maand	per week
22	ƒ 1.451,-	ƒ 1.483,-	ƒ 343,-
21	ƒ 1.269,-	ƒ 1.299,-	ƒ 300,-
20	ƒ 1.111,-	ƒ 1.135,-	ƒ 262,-
19	ƒ 980,-	ƒ 1.000,-	ƒ 231,-
18	ƒ 878,-	ƒ 895,-	ƒ 207,-
17	ƒ 791,-	ƒ 808,-	ƒ 186,-
16	ƒ 719,-	ƒ 736,-	ƒ 169,-
15	ƒ 654,-	ƒ 668,-	ƒ 154,-

(Persbericht SZW)

(Vor.ber.pag. 5/1 e.v.-1996)

BIJSTANDS-, IOAW- EN IOAZ-UITKERINGEN PER 1 JANUARI 1997

De bijstandsuitkeringen en de IOAW- en IOAZ-grondslagen worden per 1 januari 1997 verhoogd. Dit is het gevolg van de aanpassing van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de ontwikkeling van de lonen. De nettouitkering voor een echtpaar stijgt per 1 januari met ƒ 26,44 per maand.

De Algemene bijstandswet kent drie landelijke normen voor mensen van 21 jaar en ouder. De wet maakt onderscheid tussen echtparen of ongehuwd samenwonenden, alleenstaande ouders en alleenstaanden. Voor elk van deze drie groepen geldt een apart normbedrag. Voor echtparen en samenwonenden is dat 100 procent van het nettominimumloon, voor alleenstaande ouders 70 procent en voor alleenstaanden 50 procent. Het uitgangspunt bij de norm voor alleenstaande ouders en alleenstaanden is dat de (woon)kosten met anderen kunnen worden gedeeld. Is dat niet of slechts gedeeltelijk het geval, dan kan de gemeente hun een toeslag geven van maximaal 20 procent van het nettominimumloon. Deze percentages gelden sinds 1996.

Een aantal gemeenten heeft toestemming de nieuwe bijstandswet enkele maanden later in te voeren. In deze gemeenten kunnen voor mensen die vóór 1 januari 1996 al een uitkering hadden, in de eerste maanden van 1997 de oude normen nog gelden (respectievelijk 100, 90 en 70 procent van het nettominimumloon).

Hieronder worden de normbedragen voor drie categorieën mensen met betrekking tot een bijstandsuitkering opgenomen.

21 jaar en ouder:

	Per maand	*Vakantieuitkering per maand*
Echtparen of ongehuwd samenwonenden	ƒ 1.878,46	ƒ 103,04
Alleenstaande ouders	ƒ 1.314,92	ƒ 72,13
Alleenstaanden	ƒ 939,23	ƒ 51,52
Maximale toeslag voor mensen van 21 jaar en ouder:		
Alleenstaande ouders en alleenstaanden	ƒ 375,69	ƒ 20,61

Jonger dan 21 jaar:
Deze bedragen zijn afgeleid van het niveau van de kinderbijslag.

	Per maand	*Vakantieuitkering per maand*
Echtparen, beide partners jonger dan 21 jaar	ƒ 649,11	ƒ 35,61
Echtparen, één partner jonger dan 21 jaar	ƒ 1.263,79	ƒ 69,32
Alleenstaanden	ƒ 324,56	ƒ 17,80

Voor mensen jonger dan 21 jaar met een of meer kinderen die hun tot last komen, gelden hogere bedragen:

Echtparen, beide partners jonger dan 21 jaar	ƒ 1.024,81	ƒ 56,21

Maandblad 67ste jaargang, nr. 3113, pag. 50723-50790

Echtparen, één partner jonger dan 21 jaar	*f* 1.639,48	*f* 89,93
Alleenstaande ouders	*f* 700,25	*f* 38,41

Hadden vóór 1 januari 1996 al uitkering die in 1997 doorloopt en wonen in gemeente waar de wet na 1 januari 1997 wordt ingevoerd:

	Per maand	*Vakantie-uitkering per maand*
Echtparen of ongehuwd samenwonenden	*f* 1.878,19	*f* 103,31

Hieronder vallen ook twee mensen van hetzelfde geslacht die een gezamenlijke huishouding voeren.

Alleenstaande ouders	*f* 1.690,37	*f* 92,98

Voor alleenstaande ouders die jonger zijn dan 21 jaar of die schoolverlater zijn tussen 21 en 27 jaar, gelden lagere bedragen.

Alleenstaanden jonger dan 21 jaar en schoolverlaters van 21 tot 27 jaar:

Thuiswonend	*f* 493,53	*f* 39,65
Uitwonend	*f* 918,45	*f* 39,65

Alleenstaanden van 21 jaar en ouder die geen schoolverlater zijn:

23 jaar en ouder	*f* 1.314,73	*f* 72,32
22 jaar	*f* 1.085,04	*f* 72,26
21 jaar	*f* 950,58	*f* 63,11

Woningdelers:

23 jaar en ouder	*f* 1.116,58	*f* 72,32
22 jaar	*f* 919,71	*f* 72,26
21 jaar	*f* 918,45	*f* 63,11

Eigen vermogen
Niet al het spaargeld behoeft te worden aangesproken, voordat men voor bijstand in aanmerking komt. Het vrij te laten vermogen is:
f 19.000,- voor gezinnen;
f 9.500,- voor alleenstaanden.

Voor mensen die een bijstandsuitkering ontvangen en een eigen huis bewonen, geldt een extra vrijlating. Bij hen wordt van het vermogen in het huis namelijk nog eens *f* 15.000,- volledig vrijgelaten en van het meerdere de helft. De totale vermogensvrijlating is begrensd tot *f* 79.000,- voor gezinnen en *f* 9.500,- voor alleenstaanden.

Ziekenfonds-/ziektekostenpremie
Wie verplicht verzekerd is bij een ziekenfonds moet van zijn/haar uitkering de nominale ziekenfondspremie betalen. Wie niet verplicht verzekerd is, ontvangt bij het normbedrag een vergoeding voor de betaling van een particuliere ziektekostenverzekering, die dezelfde risico's dekt als de verplichte ziekenfondsverzekering. De vergoeding wordt verminderd met het bedrag dat een verplicht verzekerde in dezelfde omstandigheden als nominale premie aan het ziekenfonds moet betalen.

IOAW en IOAZ
De IOAW is bestemd voor oudere langdurig werklozen die 50 jaar of ouder waren op het moment dat zij werkloos werden en voor gedeeltelijk arbeidsongeschikte werklozen, ongeacht hun leeftijd. De IOAW geldt, nadat de uitkeringsperiode voor de werkloosheidswet inclusief de vervolguitkering is verstreken.
Voor de IOAZ komen mensen van 55 jaar of ouder en gedeeltelijk arbeidsongeschikte exzelfstandigen (ongeacht hun leeftijd) in aanmerking die noodgedwongen hun bedrijf of beroep moeten beëindigen.

De brutogrondslag bedraagt voor:

	Per maand	*Vakantie-uitkering per maand*
Gehuwde en ongehuwde partners die beiden 21 jaar of ouder zijn	*f* 2.389,38	*f* 191,14
Alleenstaanden van 21 jaar of ouder met een of meer kinderen	*f* 2.178,03	*f* 174,24
Alleenstaanden vanaf 23 jaar	*f* 1.827,42	*f* 146,19
Alleenstaanden van 22 jaar	*f* 1.463,08	*f* 117,05
Alleenstaanden van 21 jaar	*f* 1.232,19	*f* 98,57

Voor mensen onder de 21 jaar gelden lagere bedragen.

Op de grondslagen worden de bruto-inkomsten uit of in verband met arbeid van de werkloze of zelfstandige en zijn of haar partner in mindering gebracht. In tegenstelling tot de bijstandswet wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten en met vermogen. Alleen bij de IOAZ wordt van vermogens boven de *f* 208.500,- een inkomen van 4 procent van dat meerdere verondersteld.
(Persbericht SZW)

(Vor.ber.pag. 5/2 e.v.-1996)

DE SOCIALE VERZEKERINGEN PER 1 JANUARI 1997

Met ingang van 1 januari 1997 worden de uitkeringen op grond van een aantal sociale verzekeringswetten verhoogd. Dit als gevolg van de halfjaarlijksc aanpassing van het wettelijk minimumloon en de sociale uitkeringen aan de ontwikkeling van de lonen.

De wijziging leidt ertoe dat bijvoorbeeld een echtpaar waarvan beide partners 65 jaar of ouder zijn en alleen AOW ontvangen, er netto ongeveer *f* 29,- per maand op vooruit gaat. De totale netto-uitkering voor het echtpaar komt daarmee op *f* 1.911,62 per maand. Iedere partner ontvangt 50 % van dit bedrag. Alleenstaande AOW'ers gaan er zo'n *f* 33,- op vooruit. Deze bedragen gelden voor AOW-gerechtigden zonder aanvullend pensioen en met een ziekenfondsverzekering.

AOW

Gehuwde of samenwonende partners hebben elk een zelfstandig recht op een AOW-pensioen dat netto gelijk is aan 50 % van het nettominimumloon. De AOW voor een oudere alleenstaande is gelijk aan 70 % van het nettominimumloon. Eénoudergezinnen ontvangen een pensioen dat netto gelijk is aan 90 % van het nettominimumloon. Het gaat om ongehuwde bejaarden met een kind jonger dan 18 jaar voor wie zij kinderbijslag ontvangen. Een gehuwde met een partner jonger dan 65 jaar ontvangt een pensioen van 50 % van het minimumloon (de uitkering voor een gehuwde) en een toeslag van maximaal hetzelfde bedrag (bruto *f* 1.069,79). Is het recht op pensioen ingegaan vóór 1 februari 1994 en is de partner nog geen 65 jaar dan komt het pensioen overeen met 70 % van het nettominimumloon en is de toeslag maximaal 30 %.

De uitkeringsbedragen per 1 januari 1997 zijn in onderstaand overzicht weergegeven.

AOW	**Bruto per maand**	**Bruto vakantie-uitkering per maand**
Gehuwden	*f* 1.069,79	*f* 61,17
Gehuwden met maximale toeslag	*f* 2.139,58	*f* 122,33
Gehuwden zonder toeslag (partner jonger dan 65 jaar) (AOW vóór 1-2-1994)	*f* 1.542,21	*f* 85,63
Ongehuwden	*f* 1.542,21	*f* 85,63
Ongehuwd met kind tot 18 jaar	*f* 1.925,27	*f* 110,09
Maximale toeslag (AOW vóór 1-2-1994)	*f* 597,37	
Maximale toeslag (AOW vanaf 1-2-1994)	*f* 1.069,79	

De hoogte van de toeslag is afhankelijk van het inkomen van de jongere partner. Van dit inkomen (voor zover verkregen uit arbeid) wordt eerst een deel buiten beschouwing gelaten. Deze vrijlating bedraagt 15 % van het brutominimumloon met inbegrip van de overhevelingstoeslag (*f* 366,16) en eenderde deel van het meerdere aan bruto-inkomsten. Wat daarna overblijft, wordt in mindering gebracht op de toeslag.

Als recht bestaat op een maximale toeslag van 30 % van het minimumloon (bruto *f* 597,37), is er bij een bruto-inkomen van de jongere partner van meer dan *f* 1.262,21 per maand (met inbegrip van de overhevelingstoeslag), geen recht meer op toeslag. Wanneer de maximale toeslag 50 % van het minimumloon (bruto *f* 1.069,79) bedraagt, dan bestaat bij een bruto-inkomen (met inbegrip van de overhevelingstoeslag) van *f* 1.970,84 of meer geen recht meer op toeslag.
Inkomen in verband met arbeid, bijvoorbeeld een sociale verzekeringsuitkering, wordt geheel gekort op de toeslag.

De bij deze brutobedragen behorende netto-uitkeringen zijn in onderstaan overzicht weergegeven. Hierbij is uitgegaan van de situatie dat betrokkenen verzekerd zijn voor het ziekenfonds.

Netto-AOW voor gehuwden (50 % [indiv.] AOW-uitkering per maand)

	1-7-1996	*1-1-1997*	*verschil*
Per maand	*f* 941,61	*f* 955,81	*f* 14,20
Vakantietoeslag	*f* 51,16	*f* 51,66	*f* 0,50
TOTAAL	*f* 992,77	*f* 1.007,47	*f* 14,70

Voor een echtpaar zijn de bedragen twee maal zo hoog.

Netto-AOW voor alleenstaanden

	1-7-1996	*1-1-1997*	*verschil*
Per maand	*f* 1.307,57	*f* 1.340,23	*f* 32,66
Vakantietoeslag	*f* 71,63	*f* 72,32	*f* 0,69
TOTAAL	*f* 1.379,20	*f* 1.412,55	*f* 33,35

Anw

De uitkering krachtens de Algemene nabestaandenwet (Anw) bedraagt maximaal 70 % van het minimumloon. Nabestaanden die een halfwees onder de 18 jaar verzorgen, krijgen een inkomensonafhankelijke uitkering van 20 % van het minimumloon. Nabestaanden met kinderen die een (oude) AWW-uitkering hebben, ontvangen een uitkering van 100 % van het minimumloon op basis van het nettoniveau van 1 maart 1996, te weten *f* 1.839,70. Deze uitkering wordt bevroren tot het niveau van 90 % van het nettominimumloon (nabestaandenuitkering en halfwezenuitkering) bereikt is. De Anw is inkomensafhankelijk. Inkomen in verband met arbeid (uitkeringen) wordt er geheel van afgetrokken. Van inkomen uit arbeid blijft een deel buiten beschouwing.

Anw	**Bruto per maand**	**Bruto vakantie-uitkering per maand**
Nabestaanden met kind tot 18 jaar die vóór 1-7-1996 AWW-uitkering hadden	*f* 2.405,51	*f* 161,73
Nabestaanden-uitkering	*f* 1.817,32	*f* 115,33
Halfwezen-uitkering	*f* 381,23	*f* 32,94
Wezenuitkering tot 10 jaar	*f* 581,54	*f* 36,91
Wezenuitkering van 10 tot16 jaar	*f* 872,31	*f* 55,36
Wezenuitkering van 16 tot 21/27 jaar	*f* 1.163,08	*f* 73,81

AOW en Anw: bijzondere bepalingen

Naast deze pensioenbedragen worden tevens zogeheten fictieve pensioenbedragen vastgesteld die zouden hebben gegolden als in 1990 niet de nieuwe regeling voor de belasting- en premieheffing (Commissie-Oort) was ingevoerd. De reële pensioenbedragen worden daartoe veminderd met een fictieve overhevelingstoeslag. De effecten van een maatregel op het gebied van de ziekenfondspremie is ook in deze fictieve overhevelingstoeslag verwerkt.

De zogenoemde „vóór-Oortse AOW/Anw-bedragen" zijn in tweeëerlei opzicht van belang. In de eerste plaats kunnen deze bedragen worden gehanteerd bij de berekening van de pensioenaanspraken. Hiermee wordt voorkomen dat de verhoging van de AOW/Anw-uitkering op grond van de Oort-maatregelen zou leiden tot een kleiner aanvullend pensioen. In de tweede plaats kunnen deze „vóór-Oortse bedragen" worden gebruikt bij de vaststelling van het franchisebedrag, waarover geen premies voor de aanvullende pensioenen worden geheven.

AOW (vóór Oortse-bedragen)	**Bruto per maand**	**Bruto vakantie-uitkering per maand**
Gehuwden	*f* 935,38	*f* 63,83
Gehuwden met maximale toeslag	*f* 1.870,76	*f* 127,66
Gehuwden zonder toeslag (partner jonger dan 65 jaar) (AOW vóór 1-2-1994)	*f* 1.306,76	*f* 89,37
Ongehuwden	*f* 1.306,76	*f* 89,37
Ongehuwden met kind tot 18 jaar	*f* 1.683,61	*f* 114,88
Maximale toeslag (AOW vóór 1-2-1994)	*f* 564,00	
Maximale toeslag (AOW vanaf 1-2-1994)	*f* 935,38	

Anw (vóór Oortse-bedragen)	**Bruto per maand**	**Bruto vakantie-uitkering per maand**
Nabestaanden met kind tot 18 jaar die vóór 1-7-1996 AWW-uitkering hadden	*f* 1.747,45	*f* 128,45
Nabestaanden- en halfwezenuitkering	*f* 1.597,11	*f* 117,76
Nabestaandenuitkering	*f* 1.266,53	*f* 91,61
Wezenuitkering tot 10 jaar	*f* 405,29	*f* 29,31
Wezenuitkering van 10 tot 16 jaar	*f* 607,93	*f* 43,97
Wezenuitkering van 16 tot 21/27 jaar	*f* 810,57	*f* 58,62

Kinderbijslag

De hoogte van de kinderbijslag is afhankelijk van de leeftijd van het kind. Het basisbedrag per kind is per 1 januari 1997 *f* 427,86. In dit bedrag is begrepen de indexering per 1 januari 1997.

Voor kinderen die op of na 1 januari 1995 geboren zijn, is de hoogte van het kinderbijslagbedrag alleen nog maar afhankelijk van de leeftijd. Voor kinderen geboren vóór 2 oktober 1994, respectievelijk voor kinderen die geboren zijn na 1 oktober 1994, maar vóór 1 januari 1995 of die na 1 oktober 1994 6 of 12 jaar worden, bestaat er een overgangsregeling. Deze houdt in dat de hoogte van het kinderbijslagbedrag, naast de leeftijd van het kind, ook nog afhankelijk is van het aantal kinderen in het gezin.

Vanaf 1 januari 1997 gelden in de kinderbijslag de volgende bedragen per kind per kwartaal.

I. Kinderen geboren vóór 2 oktober 1994:

Gezinnen met:	0 t/m 5 jaar	6 t/m 11 18 t/m 24 jaar*	12 t/m 17 jaar
1 kind	*f* 299,50	*f* 427,86	*f* 556,22
2 kinderen	*f* 346,47	*f* 494,96	*f* 643,45
3 kinderen	*f* 362,12	*f* 517,32	*f* 672,52
4 kinderen	*f* 394,32	*f* 563,32	*f* 732,32
5 kinderen	*f* 413,64	*f* 590,92	*f* 768,20
6 kinderen	*f* 426,53	*f* 609,33	*f* 792,13

N.B.: Zodra een kind 6, 12 of 18 jaar wordt, is tabel II van toepassing.

II. Voor kinderen die zijn geboren na 1 oktober 1994 en vóór 1 januari 1995 en kinderen die na 1 oktober 1994 6, 12 of 18 jaar zijn geworden:

Gezinnen met:	0 t/m 5 jaar	6 t/m 11 18 t/m 24 jaar*	12 t/m 17 jaar
1 kind	*f* 299,50	*f* 363,68	*f* 427,86
2 kinderen	*f* 346,47	*f* 420,72	*f* 494,96
3 kinderen	*f* 362,12	*f* 439,72	*f* 517,32
4 kinderen	*f* 394,32	*f* 478,82	*f* 563,32
5 kinderen	*f* 413,64	*f* 502,28	*f* 590,92
6 kinderen	*f* 426,53	*f* 517,93	*f* 609,33

* In beginsel bestaat er voor kinderen vanaf 18 jaar geen kinderbijslag meer. Voor een overgangscategorie van studerende kinderen bestaat nog recht zolang de studie duurt, mits over het vierde kwartaal 1995 voor hen kinderbijslagrecht bestond.

III. Voor kinderen geboren op of na 1 januari 1995 gelden de volgende bedragen:

0-6 jaar	*f* 299,50
6-12 jaar	*f* 363,68
12-18 jaar	*f* 427,86

Deze bedragen blijven gelijk, ongeacht de gezinsgrootte.

AAW

De algemene grondslag van de AAW wordt per 1 januari 1997 verhoogd. Ook de grondslagen voor AAW-gerechtigden beneden de 23 jaar, die worden afgeleid van de minimumjeugdlonen, worden op die datum aangepast.

Deze grondslagen zijn per 1 januari 1997:

Vanaf 23 jaar	*f* 102,09
22 jaar	*f* 86,77
21 jaar	*f* 74,01
20 jaar	*f* 62,78
19 jaar	*f* 53,60
18 jaar	*f* 46,45

De individuele grondslagen in de AAW worden per 1 januari 1997 met 0,77 % verhoogd. Deze grondslag wordt gehanteerd als iemand in deeltijd werkte en daardoor minder verdiende dan het minimumloon.

Daglonen

De daglonen waarnaar de uitkeringen op grond van de WAO en de WW worden berekend, worden per 1 januari 1997 eveneens verhoogd met 0,77 %.

Maximumdagloon

Het maximumdagloon voor de berekening van de WW- en WAO-uitkeringen wordt per 1 januari 1997 vastgesteld op *f* 294,42.

Kopjes op de uitkeringen

Teneinde te voorkomen dat de loondervingsuitkeringen op minimumniveau van alleenstaanden van 21 jaar of ouder bij werkloosheid of volledige arbeidsongeschiktheid beneden het voor hen geldende sociale minimum dalen, zijn in de Invoeringswet stelselherziening sociale zekerheid bepalingen opgenomen die voorzien in een verhoging van de uitkering tot dat minimumniveau. Dit zijn de zogeheten kopjes op de uitkering. Deze uitkeringsbedragen zijn aangepast ten opzichte van het niveau van 1 juli 1996, omdat hier sprake is van een koppeling aan het nettominimumloon.

Deze kopjesbedragen zijn per 1 januari 1997 als volgt vastgesteld:

Alleenstaanden	AAW/WAO*	WW*
Vanaf 23 jaar	*f* 76,39	*f* 76,39
vanaf 22 jaar	*f* 61,17	*f* 61,17
vanaf 21 jaar	*f* 50,17	*f* 50,17

* excl. vakantietoeslag

Vereveningsbijdrage/premieheffing over uitkeringen per 1 januari 1997

Voor de AAW-uitkeringen bestaat de vereveningsbijdrage uit 2,70 %, alsmede uit 8,45 % WAO-premie met een premievrije voet van *f* 102,- per dag.

Over WW- en WAO-uitkeringen worden premies werknemersverzekeringen geheven. Daarbij wordt voor de heffing

PREMIEPERCENTAGES PER 1 JANUARI 1997

	werkg.	werkn.	totaal	max. inkomen
AOW 1)	-	15,40	15,40	*f* 45.960,- p.jaar
Anw 1)	-	1,65	1,65	idem
AAW 1)	-	6,35	6,35	idem
AWBZ 1)	-	8,85	8,85	idem
WAO 2)	-	8,45	8,45	*f* 294,- p. dag
Wachtgeldverz. 3)	0,50	0,50	1,00	idem
Werkloosheidsverz. 4)	5,05	2,20	7,25	idem
ZFW 5)	5,55	1,35	6,90	*f* 199,- p.dag
Vorstverlet	0,15	-	0,15	
VUT 3)	1,90	0,95	2,85	

De overhevelingstoeslag die door werkgevers bovenop het brutoloon wordt betaald - ter compensatie van de AAW- en AWBZ-premie die voor rekening van de werknemer komt - bedraagt 9,90 % van het loon waarover premie wordt geheven. De toeslag wordt berekend over maximaal *f* 78.700,-.

1) Voor de volksverzekeringen geldt een premievrije voet van *f* 7.102,- per jaar.
2) De franchise of premievrije voet bedraagt *f* 102,- per dag.
3) Gemiddelde voor bedrijven: deze premies worden vastgesteld door de besturen van de bedrijfsverenigingen.
4) Vanaf 1 januari 1997 bedraagt de premie 7,25 %; de marginale premie voor werkgevers is berekend op 5,05 % met een franchise van *f* 102,- per dag en de werknemerspremie AWf bedraagt 2,20 % zonder franchise.
5) De loongrens bedraagt *f* 60.750,- voor mensen jonger dan 65 jaar en *f* 35.300,- voor 65-plussers. Verder is een nominale premie ZFW verschuldigd. De hoogte hiervan wordt door de ziekenfondsen zelfstandig vastgesteld. De gemiddelde nominale premie ZFW bedraagt *f* 227,- per jaar per volwassene. Voor meeverzekerde kinderen is geen premie verschuldigd. Daarbij is een eigen bijdrage per verstrekking (m.u.v. huisartsenbezoek) ingevoerd tot een maximum van *f* 200,- p. jaar en *f* 100,- voor mensen met een minimumuitkering (AAW-, Anw- en AOW-gerechtigden). Voor chronisch zieken is een specifieke compensatie ingevoerd.

van de wachtgeldpremie uitgegaan van een gemiddeld percentage. Dat gemiddelde bedraagt voor de wachtgeldpremie 0,50 % voor zowel de uitkeringsgerechtigde als voor de bedrijfsvereniging. Deze gemiddelden gelden niet wanneer de uitkering via de werkgever aan de uitkeringsgerechtigde wordt betaald. In dat geval gelden de percentages van de betreffende bedrijfstak.
(Persbericht SZW)

(Vor.ber.pag. 6/2 e.v.-1996)

FRANKRIJK

CORRUPTIEZAKEN. BEZUINIGINGEN OP DEFENSIE. BEZETTING DOOR ILLEGALEN BEËINDIGD. BEGROTING VOOR 1997. BOMAANSLAGEN CORSICAANSE SEPARATISTEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De omvang van de corruptie op hoog niveau kwam in juli 1996 onder de aandacht door ontwikkelingen in enkele langlopende zaken en door een aantal nieuwe onthullingen.

Op 9 juli werd het beroep van **Bernard Tapie**, oud-voorzitter van Radicaal, tegen zijn faillissement afgewezen door het Hooggerechtshof in Parijs. Daardoor kwam hij definitief niet meer in aanmerking voor een openbaar ambt. Tapie was reeds twee keer veroordeeld tot een gevangenisstraf, een keer wegens omkoperij bij een voetbalwedstrijd (zie pag. 29/2-'96) en een keer wegens belastingfraude (zie pag. 694/2/3-'96). En op 1 juli kreeg hij twee jaar voorwaardelijk wegens fraude in verband met wanbeheer van de weegschalenfabriek Testut. Op 11 juli startte minister van justitie Jacques Toubon een procedure om hem zijn mandaat als afgevaardigde in de Nationale Assemblée te ontnemen. Tapie verklaarde echter dat hij bij het Europese Hof van Justitie in beroep zou gaan als hij zijn lidmaatschap van het Europees Parlement, waarvoor hij in 1994 was gekozen (zie pag. 617/2-'94), zou moeten opgeven. (Zonder parlementaire immuniteit zou Tapie zijn gevangenisstraffen moeten uitzitten, tenzij zijn hoger beroep, dat nog in behandeling was, succes zou hebben. Zie ook onder.)

Op 9 juli zag oud-minister van verbindingen en burgemeester van Grenoble **Alain Carignon** (Vergadering voor de Republiek, RPR), in Lyon zijn hoger beroep afgewezen in de fraudezaak in verband met de privatisering van het waterleidingbedrijf van Grenoble. Zijn gevangenisstraf van drie jaar werd verhoogd tot vier jaar (met één jaar voorwaardelijk in plaats van twee jaar; voor zijn veroordeling in november 1995, zie pag. 29/2-'96). Ondanks zijn opsluiting stond Carignon erop dat hij zijn titulaire functie van voorzitter van de algemene raad van het departement Isère behield, hangende de uitspraak over een hoger beroep bij het Hooggerechtshof.

Op 11 juli begon een gerechtelijk onderzoek naar de weigering van de politie om rechter Eric Halphen op 27 juni te helpen bij het doorzoeken van de woning van burgemeester **Jean Tiberi** (RPR) in verband met Halphens onderzoek naar corruptie bij het toekennen van huurcontracten voor gemeentewoningen (zie pag. 694/3 e.v.-'96). Het openbaar ministerie in Parijs had het onderzoek op 29 juni geseponeerd, hetgeen tot een storm van kritiek had geleid.

Henri Emmanuelli (Socialistische Partij, PS), voormalig partijvoorzitter en minister, was in maart 1996 veroordeeld tot achttien maanden voorwaardelijk wegens illegale geldstortingen in de partijkas; ook mocht hij twee jaar lang geen openbaar ambt meer bekleden. Emmanuelli was tegen het vonnis in beroep gegaan.

De burgemeester van Cannes, **Michel Mouillot** (Unie voor de Franse Democratie, UDF), die reeds was veroordeeld in de zaak Noir-Botton voor het tegen betaling verlenen van politieke gunsten (zie pag. 317/1-'96), werd op 17 juli gearresteerd en op 19 juli aangeklaagd (en in voorlopige hechtenis genomen) wegens het aannemen van ,,provisie" in ruil voor het verstrekken van gokvergunningen in Cannes. Volgens Mouillot was het geld een gift voor de kas van de Parti républicain (PR, deel van de UDF), waarvan hij departementsvoorzitter was.

Op 4 juli dagvaardde een Parijse rechter Loik Le Floch-Prigent, sinds december 1995 directeur van de staatsspoorwegen Société nationale des chemins de fer français (**SNCF**), om te worden verhoord - en nam hem in voorlopige hechtenis - in verband met beschuldigingen van corruptie tijdens zijn vorige betrekking als directeur van de oliemaatschappij Elf Aquitaine in 1989-'93. Het onderzoek richtte zich op betalingen aan en investeringen in een bedrijf van Le Floch-Prigents vriend Maurice Bidermann, die in maart was gearresteerd.

Le Floch-Prigents verzoekschrift om hangende het onderzoek op vrije voeten te worden gesteld, werd op 18 juli door een hof van beroep verworpen. Hierdoor werd zijn ontslag bij de SNCF versneld. Op 23 juli benoemde de regering Louis Gallois, tot dan toe directeur van het defensie- en ruimtevaartconglomeraat Aérospatiale, tot zijn opvolger.

Aérospatiale nam deel aan de delicate besprekingen over een fusie met de particuliere vliegtuigfabriek Dassault. De fusie paste in de reorganisatie van de defensie-industrie, die de regering in februari had aangekondigd (zie pag. 320/3 e.v.-'96). Yves Michot, tot dan toe onderdirecteur van Aérospatiale, die (in tegenstelling tot Gallois) op goede voet stond met de directie van Dassault, werd begin augustus bevorderd tot directeur.

Benoemingen bij magistratuur

De regering benoemde eind juli twee politieke vrienden tot procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en bij het Gerechtshof van Parijs.

Alexandre Benmakhlouf, hoofd van het kabinet van minister van justitie Jacques Toubon en voormalig adviseur van president Jacques Chirac, werd op 24 juli benoemd tot procureur-generaal bij het Gerechtshof van Parijs. De Hoge Raad van de Magistratuur, een gemengd adviesorgaan onder formeel voorzitterschap van de president van de republiek, had zich op 9 juli verzet tegen een aantal eerdere benoemingen door president Chirac, waaronder die van Benmakhlouf tot president van het Parijse Hof (waarvan hij nu procureur-generaal was geworden).
Jean-François Burgelin, voormalig kabinetschef van de gaullistische minister van justitie Albin Chalandon, werd als procureur-generaal van het Hof van Cassatie de hoogste man van het openbaar ministerie in het land.

De oppositionele PS beschuldigde de regering-Chirac ervan een 'RPR-staat' na te streven, en geleidelijk aan de hele justietop in RPR-handen te brengen; partijbestuurder Pierre Moscovici constateerde dat de regering alle lopende politiek-financiële zaken ,,in de doofpot wil stoppen door een justitiële afdemplaag aan te brengen".

Onthullingen over afluisteren telefoon

Op 8 juli ontstond een controverse naar aanleiding van onthullingen dat Chiracs destijds nieuwe regering in juli-oktober 1995 om ,,redenen van nationale veiligheid" toestemming had gegeven voor het afluisteren van de telefoon van twee medewerkers van oud-minister van defensie François Léotard.

In de editie van het dagblad *Le Monde* van 9 juli, die in de namiddag van 8 juli verscheen, waren de namen genoemd van drie slachtoffers van de afluisterpraktijken. Léotard had de toenmalige premier Edouard Balladur geholpen met zijn campagne als rivaal van Chirac bij de presidentsverkiezingen in april 1995. *Le Monde* verwees naar onbevestigde geruchten dat contant geld, afkomstig van de verkoop van Franse wapens aan Saoedi-Arabië, was doorgesluisd naar de kas van Balladurs campagne. Toen het ministerie van defensie het afluisteren toegaf en precieze data gaf waarop twee telefoons waren afgeluisterd, eiste Léotard, inmiddels leider van de UDF, uitleg van premier Alain Juppé. Hij accepteerde dat de zaak was gesloten, maar pas nadat het bureau van Juppé op 8 juli had bevestigd dat het afluisteren van de telefoons overeenkomstig de wet was gebeurd.

Lijfarts Mitterrand wegens boek veroordeeld. Publicatieverbod gehandhaafd

Een Parijse rechtbank veroordeelde de lijfarts van de overleden president François Mitterrand, Claude Gubler, tot vier maanden voorwaardelijk wegens het schenden van het medisch beroepsgeheim door de publicatie van zijn boek *Het Grote Geheim*.

Het boek, dat onmiddellijk na verschijning in januari werd verboden (zie pag. 320/1-'96), bevatte een verslag van Mitterrands langdurige ziekte en de wijze waarop dit voor de bevolking verborgen was gehouden. De onthullingen en de daarop volgende gerechtelijke stappen (met inbegrip van een eis tot schadevergoeding van Mitterrands weduwe en kinderen, waarover nog geen uitspraak was gedaan) hadden de publieke discussie aangezwengeld over de vraag of het recht van meningsuiting niet beter moest aansluiten op het recht op privacy.

Op 23 oktober handhaafde een rechtbank in Parijs een publicatieverbod op het boek van Gubler. De rechtbank oordeelde dat het boek in strijd was met de medische geheimhoudingsplicht en veroordeelde Gubler tot het betalen van FF 340.000 ($ 68.000) aan schadevergoeding aan Mitterrands gezin.

Abbé Pierre neemt woorden terug

Het rooms-katholieke dagblad *La Croix* van 22 juli publiceerde een verklaring van Abbé Pierre, de grondlegger van de internationale liefdadige beweging Emmaus, waarin deze vergiffenis vroeg aan al diegenen die hij had gekwetst door in april Roger Garaudy te steunen, de auteur van het omstreden boek *De mythes die ten grondslag liggen aan de Israëlische politiek* (zie pag. 695/2/3-'96). Zonder diens boek, waarin de holocaust als een zionistisch verdichtsel werd afgedaan, te hebben gelezen schreef Abbé Pierre destijds een brief om zijn oude vriend te steunen na de protesten tegen het boek. De 83-jarige geestelijke stelde in zijn verklaring onder meer: „Mijn opmerkingen naar aanleiding van Garaudy's boek zijn uitgebuit door stromingen die een gevaarlijk spel spelen met antisemitisme, neofascisme en neonazisme, waar ik altijd tegen heb gestreden en zal strijden. Daarom heb ik besloten mijn woorden terug te nemen en mij volledig te voegen naar de opinies van de deskundigen van de Kerk".

Bezuinigingen op defensie

Minister van defensie Charles Millon maakte op 17 juli een aantal bezuinigingen op defensie bekend.

Van de 139 regimenten zouden er 38 vóór 1999 worden ontbonden, en het aantal Franse militairen dat in Duitsland was gelegerd zou worden teruggebracht van 20.000 tot 3.000 (hoewel Millon garandeerde dat Frankrijk zijn toezeggingen ten aanzien van de gezamenlijke Frans-Duitse brigade en het Eurokorps zou nakomen). Verschillende grote militaire ziekenhuizen, met name in Dijon en Straatsburg, gingen dicht, en een aantal trainingsbases en materieeldepots zou worden gesloten; ter compensatie werden in tien steden nieuwe centra gevestigd voor de 'burger-kennismakingstijd' van een week die de dienstplicht ging vervangen. Ook het vliegdekschip Clemenceau, dat onder meer werd ingezet in de Golfoorlog, zou in 1997 buiten gebruik worden gesteld.
(Voor de hoofdlijnen van de hervorming op defensie zie pag. 320/3 e.v.-'96.)

Ontwikkelingen in defensie-industrie

Op 11 september werd een reorganisatie van het regeringsbureau voor defensie-onderzoek en aankoop van defensiemateriaal, DGA, bekendgemaakt, die was bedoeld om de Franse defensie-industrie beter af te stemmen op de concurrentie op internationale markten. Op 12 september bevestigde de regering dat de fusie tussen het nationale ruimtevaart- en defensieconglomeraat, Aérospatiale, en de particuliere vliegtuigfabriek Dassault op 1 januari 1997 van kracht zou worden.

Op 16 september werd op het Plateau d'Albion een plechtigheid gehouden ter gelegenheid van het begin van de ontmanteling van achttien kernraketten die daar waren opgeslagen in ondergrondse silo's. In augustus 1971 waren er S2-raketten opgesteld, die in 1982-'84 geleidelijk waren vervangen door S3D-raketten. Frankrijk had nog de beschikking over vijf atoomduikboten en ongeveer zestig nucleaire bommenwerpers, maar Chirac had in februari bekendgemaakt dat was besloten de op land geplaatste kernraketten te ontmantelen (zie pag. 320/3 e.v.-'96).

Afrikanen „zonder papieren" uit kerk gezet

In de ochtend van 23 augustus bestormde de politie in Parijs de Saint-Bernardkerk, die werd bezet door ongeveer 300 Afrikanen (voornamelijk afkomstig uit Mali, Mauretanië, Senegal en Zaïre), uit protest tegen politiemaatregelen tegen illegale immigranten. Een grote politiemacht forceerde de deuren van de kerk en verwijderde met geweld ongeveer 230 Afrikanen (de overigen waren al vertrokken). De meesten, onder wie zeventig kinderen, werden in hechtenis genomen. De negen mannen die al vijftig dagen een hongerstaking hielden, werden naar twee militaire ziekenhuizen overgebracht (een tiende hongerstaker was al eerder opgenomen).

Minister van binnenlandse zaken Jean-Louis Debré noemde de operatie een „robuuste interventie die op een menselijke manier en met mededogen was uitgevoerd". Hij gaf te kennen dat de gevallen van de betrokkenen opnieuw zouden worden bekeken en dat 30 à 40 procent van de arrestanten zou mogen blijven. Op 25 augustus zei president Jacques Chirac dat er geen versoepeling zou komen in het Franse immigratiebeleid (dat volgens opiniepeilingen door een grote meerderheid werd gesteund, ondanks wijdverbreide kritiek dat het jongste politieoptreden ruw en hardvochtig was geweest). Chirac wees er evenwel op dat de in 1993 ingevoerde wet op het controleren van immigranten aan de grens en het toezicht op de activiteiten van vreemdelingen wellicht zouden worden aangepast (zie pag. 20/2 e.v. en 385/1 e.v.-'94).

(Een bijzonder probleem deed zich voor bij illegale immigranten wier kinderen vóór 1994 in Frankrijk waren geboren. In dergelijke gevallen hadden de ouders niet het recht in Frankrijk te blijven, en ze konden ook geen aanspraak maken op een werkvergunning of een uitkering; ze konden echter ook niet worden uitgezet, aangezien hun nakomelingen Frans waren en dus legaal in Frankrijk woonden. Op 9 juli had Debré instructies uitgevaardigd dat hun toestemming moest worden verleend om in Frankrijk te wonen.)

Voorafgaand aan de uitzetting hadden honderden mensen uit solidariteit bij de kerk gewaakt. En op 23 en 28 augustus werden in Pa-

rijs en elders grote demonstraties gehouden tegen het optreden van de regering.

Een groot aantal van degenen die uit de kerk werden gezet, had eerder hun toevlucht gezocht in de Saint-Ambroisekerk in Parijs (waar ze in maart waren uitgezet, zie pag. 695/1-'96), en vervolgens in een schoolgebouw, in een voormalig munitiedepot en in een pakhuis van de spoorwegen. Op 26 juni had Debré de onderhandelingen over hun positie afgebroken, nadat zij niet waren ingegaan op zijn aanbod 48 van hen een „carte de séjour" (verblijfsvergunning) te geven. Tien illegalen waren daarop in hongerstaking gegaan. De politie liet hen op 12 augustus tegen hun zin opnemen in een ziekenhuis, maar later keerden zij terug naar de kerk. Premier Alain Juppé, die te maken kreeg met toenemende kritiek op de aanpak van de kwestie door de regering en met een groeiende verdeeldheid binnen de regeringscoalitie, had op 20 augustus een uitspraak gevraagd van de Raad van State over de voorwaarden voor de toepassing van de wet uit 1993. Twee dagen later bepaalde de Raad van State dat de illegalen geen recht hadden op een legalisering van hun positie, maar dat de regering hun die wel kon bieden, als zij dat wenste, in het bijzonder als de gezondheid van mensen of hun recht op een normaal gezinsleven werden aangetast.

Na de uitzetting bleef het lot van de illegalen ongewis. Ongeveer 200 van hen werden vrijgelaten (zonder dat hun papieren in orde waren gemaakt). Sommigen van hen namen weer hun intrek in hetzelfde munitiedepot waar ze eerder onderdak hadden gevonden. Vier werden er op 24 augustus op een vliegtuig naar Mali gezet, samen met 53 andere illegale vreemdelingen die niet aan de bezetting hadden deelgenomen. Dertien bleven in hechtenis en drie kregen er gevangenisstraf. De hongerstakers stopten hun actie. Drie illegalen uit de Saint-Bernardkerk werden op 28 augustus, samen met 85 andere Afrikanen, op een vliegtuig gezet naar Mali, Senegal, Tunesië en Zaïre; nog een ander werd de dag daarop teruggestuurd naar Guinea.

Renteverlagingen. Franc onder druk. Werkloosheidscijfers

Op 4 juli verlaagde de Franse Bank de rentetarieven door de interventiekoers te verlagen van 3,6 naar 3,55 procent.

Op 12 juli gaf de president van de Bank van Frankrijk, Jean-Claude Trichet, te kennen dat de rentetarieven in de toekomst misschien zouden worden verlaagd, gezien de betrouwbaarheid van het Franse monetaire beleid en het streven van de regering om het overheidstekort terug te dringen. Ondanks Chiracs verklaring tijdens zijn televisietoespraak op 14 juli, Frankrijks nationale feestdag, dat de rentetarieven „duidelijk te hoog waren", en dat er „ruimte was voor een belangrijke verlaging", ging de Bank van Frankrijk evenwel niet over tot een verdere verlaging van de interventiekoers. Zij werd daarvan weerhouden door de zwakke positie van de franc op de buitenlandse valutamarkten en het uitblijven van een renteverlaging in Duitsland. (Op 1 augustus verlaagde de Bank van Frankrijk de geldmarktkoersen een fractie door de „repo"-koers te verlagen van 4,9 naar 4,75 procent.)

Op 22 augustus werd bekendgemaakt dat de interventiekoers van de Franse Bank was verlaagd van 3,55 naar 3,35 procent (hetgeen werd vergemakkelijkt door een renteverlaging in Duitsland). Maar de hernieuwde druk op de franc op valutamarkten weerspiegelde de twijfel over de vraag of de Franse regering erin zou slagen vast te houden aan haar beleid om het tekort op de volgende begroting (zie onder) terug te dringen, zeker nu de vakbonden zich ongerust maakten over het groeiende banenverlies.

Op 7 augustus had minister Jean Arthuis van economische zaken en financiën een aantal bezuinigen op de overheidsuitgaven bekendgemaakt. In een poging om speculaties tegen de franc tegen te gaan, had premier Juppé op 14 augustus zijn zomervakantie onderbroken om nogmaals te verzekeren dat het begrotingstekort verder zou worden teruggedrongen. Toen Juppé op 30 augustus een pakket belastingverlagingen beloofde om de economie te stimuleren, herhaalde hij het overheidstekort te willen terugdringen tot 4 procent van het bruto binnenlands product (BBP) in 1996 en tot 3 procent in 1997.

Het werkloosheidscijfer in juli van 3.046.000 vertoonde, na in mei en juni te zijn gestegen, een lichte daling. Dat bleek uit voor seizoensinvloeden gecorrigeerde cijfers die het ministerie van arbeid op 30 augustus publiceerde. Het werkloosheidscijfer bleef, op grond van de normen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO), op 12,5 procent staan, en was gelijk aan het hoogste werkloosheidscijfer dat ooit was geregistreerd (in maart 1994).

Begroting voor 1997 goedgekeurd

Op 18 september noemde president Jacques Chirac de ontwerpbegroting voor 1997 die het kabinet die dag had goedgekeurd, de eerste uit de geschiedenis van de Vijfde Republiek waarin daadwerkelijk werd geprobeerd de stijging van de overheidsuitgaven af te remmen. Chirac zei dat zij geheel in overeenstemming was met „Frankrijks Europese toezeggingen (te voldoen aan de convergentiecriteria voor deelname aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd en in het bijzonder aan de eis om het begrotingstekort niet boven 3 procent van het BBP te laten uitkomen) en met de doelstelling het Franse en Duitse beleid op elkaar af te stemmen".

In de begroting, die door minister van economische zaken en financiën Jean Arthuis nader werd toegelicht, werd uitgegaan van uitgaven van bijna FF 1.553 mrd (een verlaging in reële termen aangezien de inflatie werd geschat op 1,5 procent, terwijl de begrotingsuitgaven voor 1996 op dat moment werden geraamd op FF 1.559 mrd) ($ 1 = FF 5,1344 op 20 september 1996). Dit werd echter in belangrijke mate teniet gedaan door een belastingverlaging van FF 25 mrd in 1997 die premier Alain Juppé op

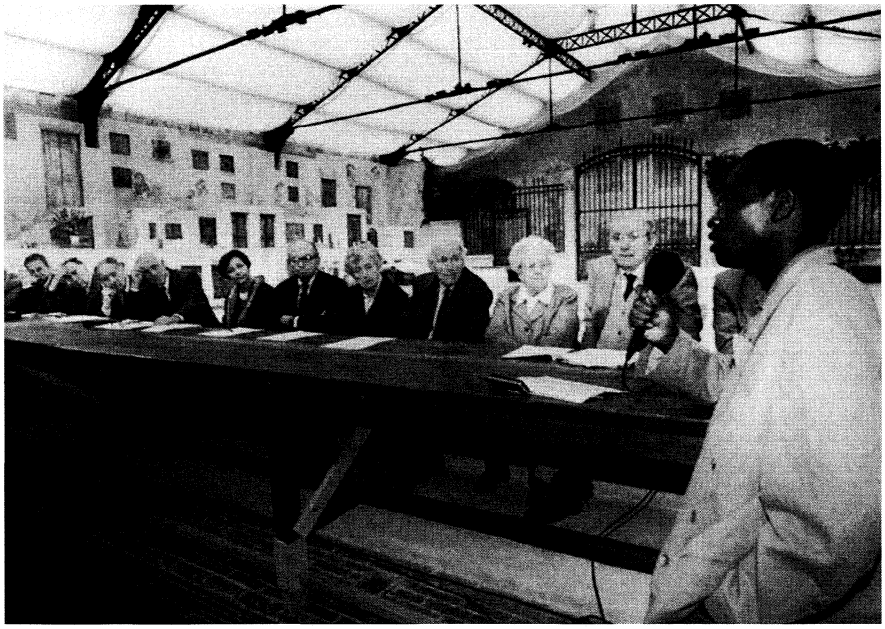

Boubakar Diop (r.), een vertegenwoordiger van de illegale Afrikanen die door middel van een bezetting protesteren tegen hun dreigende uitwijzing, richt op 1 juli 1996 het woord tot een panel van bemiddelaars in het Cartoucherie Theater. *Foto AFP*

5 september had toegezegd bij de bekendmaking van een vijfjarenprogramma. De totale inkomsten zouden FF 1.269,2 mrd bedragen. De belastingverlaging behelsde een verhoging van de belastingvrije voet en een verlaging van het hoogste tarief van de inkomstenbelasting van 56,8 procent naar 54 procent in 1997 (en 47 procent na vijf jaar). De hogere inkomsten zouden in feite voor een belangrijk deel bestaan uit een eenmalige overdracht van FF 37,5 mrd naar de schatkist uit het pensioenfonds van het telefoonbedrijf France Télécom in ruil voor de overname van de pensioenverplichtingen door de regering. Hoewel algemeen werd verwacht dat de Europese Unie (EU) niet zou goedkeuren dat met behulp van deze kunstgreep de gewenste vermindering van het begrotingstekort (op een totaal tekort van FF 283,7 mln) zou worden verwezenlijkt, maakten de EU-ministers van financiën tijdens een vergadering in Dublin later die week geen bezwaar hiertegen.

BBP-ramingen. Renteverlaging

De bezorgdheid dat de door de Franse regering voor 1997 geraamde groei van het BBP met 1,3 procent zou uitblijven, nam sterk toe, toen op 4 september uit officiële statistieken bleek dat het BBP in het tweede kwartaal van 1996 met 0,4 procent was gekrompen. De tegenstelling met Duitsland, waar meevallende cijfers over het BBP waren gepubliceerd, gaf aanleiding tot speculatieve druk op de franc, hetgeen interventie door de Bank van Frankrijk noodzakelijk maakte. Op 6 september stelde Arthuis bovendien zijn groeiraming voor 1997 naar beneden bij van 2,8 procent naar 2,3 procent.

Na de presentatie van de begroting op 18 september herstelde de franc zich voldoende om de Bank van Frankrijk in staat te stellen op 19 september de interventiekoers te verlagen van 3,35 procent naar 3,25 procent. Daags daarna bereikte de franc met FF 3,39 = DM 1 zijn hoogste koers van de voorafgaande twee maanden ten opzichte van de Duitse mark.

Verzet tegen schrappen overheidsbanen

De besluiten in de begroting om, ondanks de hoge werkloosheid, in totaal 5.600 overheidsbanen te schrappen, stuitten op ongewoon krachtig verzet van de ambtenarenbonden.

Op 27 september bleek uit statistieken van het ministerie van arbeid dat de werkloosheid in augustus met 39.500 was gestegen tot 3,085 mln ofwel 12,6 procent van de beroepsbevolking. Op 30 september organiseerden de onderwijsbonden een nationale staking van een dag uit protest tegen het schrappen van banen, als onderdeel van wijdverbreide arbeidsonrust die ook stakingen van vrachtrijders omvatte. Naar verwachting zou het spoorweg- en overheidspersoneel op 17 oktober een belangrijke rol spelen bij een grote vierentwintiguursstaking waartoe op 23 september was opgeroepen. De stakingsoproep volgde op een bekendmaking van regeringsvoorstellen om in 1997 het tekort op de sociale zekerheid met 35 procent terug te dringen tot beneden de FF 30 mln door de uitgaven te verminderen en tevens de alcohol- en tabaksaccijnzen te verhogen.

Regering-Juppé krijgt vertrouwen parlement

Op 2 oktober stelde premier Alain Juppé in de Nationale Assemblée de vertrouwenskwestie om zijn positie te versterken. Hij kreeg steeds meer kritiek te verduren en zijn populariteit was tanende, als gevolg van de bezuiningsmaatregelen en andere onderdelen van het wetgevingsprogramma van zijn regering. Dankzij de grote parlementaire meerderheid van de regerende centrumrechtse coalitie van zijn Vergadering voor de Republiek (RPR) en de Unie voor Franse Democratie (UDF) won hij de stemming met 464 tegen 100 stemmen.

Op 8 oktober werd in de Senaat een soortgelijke vertrouwensmotie aangenomen met 219 tegen 94 stemmen.

Tijdens het debat in de Assemblée op 2 oktober voorspelde Juppé dat dankzij zijn economisch beleid in 1997 een economische verbetering zou optreden. (De begroting, waarover het kabinet het op 18 september eens was geworden, werd op 15 oktober aan het parlement voorgelegd.) Hij schetste tevens het vooruitzicht van een „nieuwe democratie" in het jaar 2000, die zou worden gekenmerkt door een vereenvoudiging van de bureaucratie, grotere betrokkenheid van de burgers bij besluiten die hun toekomst betroffen, en samenwerking van centrale en lokale overheden om een „gedecentraliseerd actieplan voor werk" van de grond te krijgen. Op 9 oktober werd hij echter op de vingers getikt naar aanleiding van zijn opmerking in september dat het kiesstelsel zou kunnen gedijen bij een „dosis evenredige vertegenwoordiging", toen het RPR-bestuur unaniem besloot zich tot aan de verkiezingen van 1997 te verzetten tegen wijzigingen in het districtenstelsel.

Werkloosheidscijfers. Proteststaking. Renteverlaging

Uit gegevens van het ministerie van arbeid van 31 oktober bleek dat de werkloosheid in september een nieuw hoogterecord had bereikt.

In totaal waren er 3,11 mln werklozen. Dit aantal stond gelijk aan 12,6 procent van de beroepsbevolking, vergeleken met 12,5 procent in augustus.

Op 17 oktober namen overheidsfunctionarissen deel aan grote demonstraties. De opkomst was niettemin beduidend lager dan op 10 oktober 1995 (zie pag. 27/1-'96).

Volgens officiële cijfers zou slechts 32 procent van het overheidspersoneel gehoor hebben gegeven aan een oproep van de grootste vakbonden tot een vierentwintiguurssstaking. De

Vakbondsleiders lopen aan het hoofd van een protestmars op 17 oktober 1996 in Parijs tegen de bezuinigingsplannen van de Franse regering. V.l.n.r.: Guy le Nouannic (FEN), niet-geïdentificeerd, Nicole Notat (CFDT), Michel Deschamps (FSU) en Marc Vilbenot (CFE-CGC). *Foto EPA*

meeste scholen bleven open, ondanks het feit dat ongeveer de helft van het onderwijzend personeel staakte. Er was daarentegen bijna geen trein- en binnenlands luchtverkeer en artsen staakten massaal. Tijdens de grote demonstratie in Parijs werd Nicole Notat, secretaris-generaal van de gematigde Confédération française démocratique du travail (CFDT), zeer vijandig bejegend. Zij werd bespuugd en uitgejouwd vanwege haar omstreden standpunt ten aanzien van de speciale heffing die de regering had ingesteld om het grote tekort in de gezondheidszorg weg te werken. Zij had deze heffing gesteund.

Op 31 oktober maakte de Bank van Frankrijk bekend de rente opnieuw een fractie te verlagen. De interventiekoers werd verlaagd van 3,25 naar 3,2 procent (zie ook boven).

Onderzoek naar Crédit Lyonnais. Financiële steun van EU

Arthuis zei op 8 augustus dat hij had verzocht om een gerechtelijk onderzoek naar voormalige directeuren van de staatsbank Crédit Lyonnais wegens „het niet controleren van de dochtermaatschappijen". En op 16 augustus gelastte het ministerie van justitie een onderzoek naar een dochtermaatschappij van de bank, Altus Finance, wegens beschuldigingen van geknoei met de boekhouding. Een voorstel uit begin 1994 om met overheidssteun de in moeilijkheden verkerende bank te redden, werd het jaar daarop vervangen door verreikende reorganisatievoorstellen (zie pag. 27/3-'96); de bank had daarbij de omvangrijkste overheidssteun gekregen die ooit was goedgekeurd door de EU. Een nieuwe „bescheiden" injectie met overheidsgeld, die op 13 augustus werd bekengemaakt, voedde echter de vrees dat dit voorstel onhaalbaar was.

Op 25 september keurde de Europese Commissie een aantal noodmaatregelen goed waardoor het mogelijk werd de staatsbank Crédit Lyonnais financiële steun ter waarde van FF 3,9 mrd te verlenen om haar verliezen te compenseren. Dit werd beschouwd als de eerste stap in de richting van onderhandelingen over een nieuw herstructureringsplan.

Privatisering van bank

In het kader van haar lopende privatiseringsprogramma maakte de regering op 1 augustus een begin met de verkoop van 67 procent van de op een na grootste staatsbank, de Compagnie Financière du CIC. Het plan voorzag in de verkoop van de aandelen, die in handen waren van de verlieslijdende nationale verzekeringsmaatschappij GAN, aan één koper.

Naamswijziging Radicaal

Op 28 augustus maakte Jean-Michel Baylet bekend dat zijn linkse partij voortaan Radicale Socialistische Partij (Parti radicale socialiste, PRS) zou heten (voor gerechtelijke verbod op gebruik van de naam „Radicaal", zie pag. 690/2-'96).

Michel Debré overleden

Op 2 augustus overleed op 84-jarige leeftijd de gaullistische politicus Michel Debré, die van 1959-'62 premier was geweest. Debré was de vader van de zittende minister van binnenlandse zaken.

Van 1963-'88 zat Debré in de Nationale Assemblée als afgevaardigde voor Réunion. En in 1966-'69 was hij minister van financiën onder de Gaulle en vervolgens minister van buitenlandse zaken. Onder president Georges Pompidou was hij van 1969-'73 minister van defensie. Als rechtse criticus van het bewind van Valéry Giscard d'Estaing (1974-'81), en in het bijzonder van diens streven naar Europese integratie, wist hij slechts in bescheiden mate steun te verwerven, toen hij in 1981 zichzelf kandidaat stelde voor het presidentschap.

Racistische uitlatingen van Le Pen. Strengere wetten tegen racisme voorgesteld

In september trok FN-voorzitter Jean-Marie Le Pen grote aandacht en wekte hij de afkeuring van regerings- en oppositieleiders naar aanleiding van racistische uitlatingen en provocerende demonstraties. De bezorgdheid over de mogelijke politieke invloed van het FN was toegenomen, toen premier Juppé op 7 september berichten bevestigde dat hij de discussie over het Franse kiesstelsel wilde hervatten en opnieuw „een beperkte vorm van evenredige vertegenwoordiging" voor de Nationale Assemblée wilde invoeren. (De toepassing van het evenredigheidsbeginsel bij de Assemblée-verkiezingen van 1986 had geleid tot een sterke toename van de steun voor het FN, die 35 zetels veroverde. Toen bij de verkiezingen van 1988 het districtenstelsel - met één afgevaardigde per district - opnieuw werd ingevoerd, behield het FN slechts één zetel; en in 1993 behaalde het geen enkele zetel, hoewel het bij de eerste verkiezingsronde 12,4 procent van de stemmen in de wacht had gesleept.)

Op 9 september herhaalde Le Pen in een media-uitzending de opruiende opmerkingen over de „inherente ongelijkheid tussen de rassen", die hij eind augustus had gemaakt in een vraaggesprek op de „zomerschool" van het FN in La Grande Motte en waarmee hij een felle discussie in de media had ontketend over de vraag hoe men op zijn racistische uitlatingen moest reageren. Minister van justitie Jacques Toubon verklaarde op 12 september dat Le Pen de bestaande wetten tegen het aanzetten tot rassenhaat niet had overtreden. Toubon zei echter dat hij voorstellen voor een nieuwe wet wilde indienen die verspreiding van vreemdelingenhaat en racisme zouden moeten tegengaan. Op 20 september legde hij een wetsontwerp voor aan de Nationale Adviescommissie voor Mensenrechten.

Op 14 september leidde Le Pen een optocht van verscheidene duizenden aanhangers door Marseille om een volgens hem „anti-Franse racistische moord" aan de kaak te stellen, nadat de politie een vijftienjarige (wiens moeder Marokkaanse was) had beschuldigd van het doodsteken van een veertienjarige blanke jongen. De optocht werd in brede kringen veroordeeld als een politieke kaping van de dood van de jongen. Tijdens een spreekbeurt in Montpellier op 19 september noemde Juppé Le Pen „door en door racistisch, antisemitisch en xenofoob, op het hysterische af".

Op 16 september drong de voorzitter van de Socialistische Partij (PS), Lionel Jospin, erop aan dat de reactie op Le Pens racisme voornamelijk zou moeten bestaan uit politieke actie en niet uit pogingen om de activiteiten van het FN te verbieden. In de tweede ronde van twee tussentijdse kantonnale verkiezingen op 22 september wisten kandidaten van de regeringscoalitie dankzij een tegen het FN gericht „republikeins front" een FN-kandidaat te verslaan die in de eerste verkiezingsronde in de Zuid-Franse stad Toulon als eerste was geëindigd, alsmede een andere FN-kandidaat in Chaville in de buurt van Parijs.

Tapie treedt af als parlementslid. Tussentijdse verkiezingen uitgeschreven

Op 5 september verklaarde het Constitutionele Hof officieel dat Bernard Tapie, oud-voorzitter van Radical, zijn mandaat als afgevaardigde in de Nationale Assemblée voor Gardanne in Bouches-du-Rhône had verloren met ingang van 24 juli, de datum waarop het Hof had kennisgenomen van zijn faillissement. Op 13 september werd in de Franse staatscourant bekendgemaakt dat er op 13 oktober tussentijdse verkiezingen zouden worden gehouden, met een eventuele tweede verkiezingsronde op 20 oktober.

Tapie wilde de beroepsprocedures tegen zijn veroordelingen wegens omkoping bij een voetbalwedstrijd en belas-

tingfraude en tegen een royement als lid van het Europees Parlement voortzetten (zie boven). Om de officiële uitspraak van het Constitutionele Hof voor te zijn had Tapie echter op 26 augustus verklaard te zullen aftreden na het uitkomen van een film waarin hij een rol speelde, omdat hij van mening was dat men in Frankrijk niet tegelijk filmacteur en politicus kon zijn. Op 28 augustus werd de film voor het eerst vertoond en op 2 september diende hij zijn ontslag in (dat later ongeldig werd verklaard door de uitspraak van het Hof).

Communistische overwinning op FN bij tussentijdse verkiezingen in Gardanne

Voor de tussentijdse verkiezingen op 13 en 20 oktober in het tiende kiesdistrict van Bouches du Rhone (in Gardanne, ten noorden van Marseille), waar de zetel van de voormalige Radicalen-leider Bernard Tapie op het spel stond, was ongebruikelijk veel belangstelling, omdat het Nationaal Front (FN) hier een grote aanhang had. Op 20 oktober werd de FN-kandidaat echter verslagen door burgemeester Roger Frei van Gardanne, die lid was van de Franse Communistische Partij (PCF).

Frei had op 13 oktober de eerste ronde gewonnen met bijna 38 procent van de stemmen. Het FN was met 26,8 procent op de tweede plaats geëindigd. Hierop hadden kandidaten van links en centrumlinks hun achterban opgeroepen in de tweede ronde op Frei te stemmen. Zij hadden er tevens bij prominente UDF- en RPR-politici op aangedrongen hen te steunen bij het afwijzen van het extremistische ideeëngoed van het FN (voor anti-FN „republikeins front" bij tussentijdse kantonnale verkiezingen in september, zie boven). Enkele individuele leden van de UDF-alliantie hadden aan deze oproep gehoor gegeven, onder wie de gematigde leider van de Democratische Beweging (UDF-FD), François Bayrou, en de burgemeester van Marseille, Jean-Claude Gaudin, die lid was van de Republikeinse Partij (UDF-PR). Op partijniveau echter waren de UDF noch de RPR bereid geweest hun aanhang op te roepen de communistische rivaal van de FN te steunen. Frei behaalde in de tweede ronde desondanks iets meer dan 60 procent van de stemmen. Het FN slaagde er net niet in zijn streefcijfer van 40 procent van de stemmen te halen.

Na een uitspraak van de Raad van State op 21 oktober kreeg het FN opnieuw serieus uitzicht op een belangrijke politieke post, ditmaal het burgemeesterschap van de stad Dreux in de buurt van Parijs. De Raad oordeelde dat de winnaar van de burgemeestersverkiezingen van juni 1995, een RPR-kandidaat, de kieswet had overtreden. Hij was namelijk binnen de zes maanden voorafgaand aan de verkiezingen gemeenteambtenaar geweest. De RPR had in Dreux actief campagne gevoerd om Marie-France Stirbois van de FN te verslaan, die de eerste ronde had gewonnen. Een soortgelijke uitspraak werd verwacht ten aanzien van Vitrolles, een stad in de buurt van Marseille. Het FN hoopte bij eventuele nieuwe verkiezingen in deze stad eveneens hoge ogen te gooien.

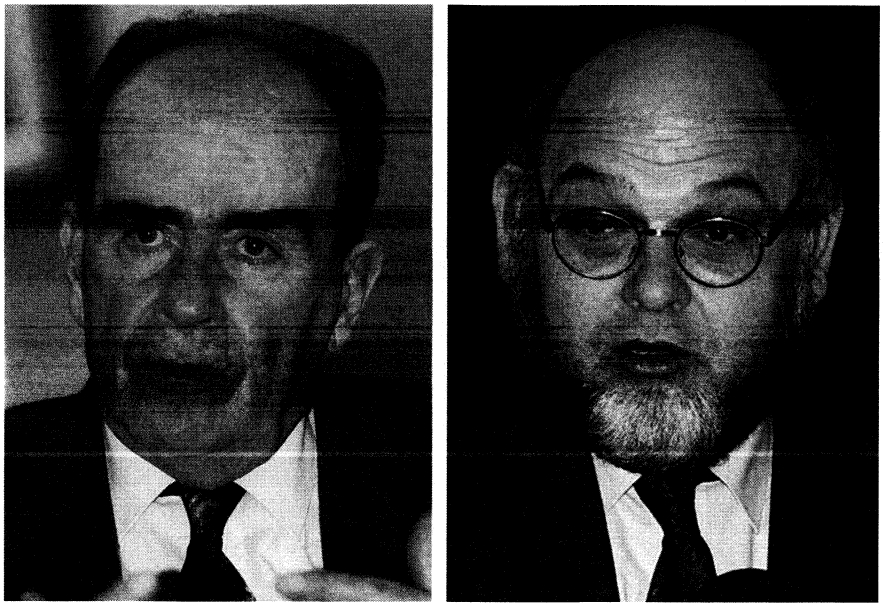

PCF-leider Robert Hué (r.) en zijn voorganger Georges Marchais (l.), tegen wie in oktober 1996 gerechtelijke vooronderzoeken werden ingesteld wegens het vermeende accepteren van steekpenningen. *Foto EPA*

Verkiezing CNI-voorzitter

Op 5 oktober kwam het bestuur van het rechtse Nationaal Centrum voor Onafhankelijken en Boeren (CNI) in Parijs bijeen en koos met 58 tegen 49 stemmen de 78-jarige oud-burgemeester van Ormesson, Olivier d'Ormesson, tot CNI-voorzitter als opvolger van Jean-Antoine Giansily. De nieuwe voorzitter benoemde onmiddellijk Pierre-Olivier Mahaux opnieuw tot secretaris-generaal.

De verkiezingsuitslag werd gezien als bevestiging van de trend binnen de partij om de band met de achterban op het platteland te versterken. In het kader van deze trend zou het CNI waarschijnlijk tevens zijn voormalige acroniem CNIP in ere herstellen.

Corruptieonderzoek naar PCF-leiders

Op 17-18 oktober kwam het PCF-bestuur voor de laatste maal bijeen vóór het 29ste partijcongres dat gepland was voor december. Tijdens de vergadering heerste er een sfeer van „verontwaardiging" over wat volgens de partijkrant *l'Humanité* van 15 oktober een „doelbewuste aanval" op de partij was.

De krant reageerde hiermee op een besluit van een Parijse rechtbank van 10 oktober een onderzoek in te stellen naar de vermeende betrokkenheid van hooggeplaatste PCF-leiders bij een regeling waarbij het nutsbedrijf Compagnie Générale des Eaux tien jaar lang (1984-'94) grote bedragen had betaald aan Sicopar, een onderzoek- en adviesbureau dat nauwe banden onderhield met de PCF. Het onderzoek richtte zich op voormalig PCF-secretaris-generaal Georges Marchais, partijleider (nationaal secretaris) Robert Hué, penningmeester Pierre Sotura en een andere partijfunctionaris.

Pausbezoek

Van 19-22 september bracht paus Johannes Paulus II voor de vijfde maal een bezoek aan Frankrijk. Het bezoek, zijn eerste sinds 1988, bracht grote mensenmassa's op de been, maar werd gekenmerkt door conflicten, aangezien liberale katholieken uiting gaven aan hun afkeer van de conservatieve ideeën van de paus op sociaal en seksueel gebied. Verder vonden er demonstraties plaats waarbij werd betoogd tegen het feit dat de Franse staat de faciliteiten voor het bezoek bekostigde, en werd benadrukt dat krachtens een wet uit 1905 kerk en staat gescheiden waren. Chirac, die al was bekritiseerd omdat hij het katholicisme kennelijk bevoordeelde toen hij in januari een bezoek aan het Vaticaan had gebracht, probeerde de toenemende wrevel hierover weg te nemen door nadrukkelijk te wijzen op de

republikeinse en niet-kerkelijke beginselen van de staat, toen hij de paus op 19 september in Tours verwelkomde.

Het hoogtepunt van het pausbezoek was een mis op het vliegveld van Reims op 22 september, die werd bijgewoond door 200.000 mensen ter herdenking van de doop van de Frankische koning Clovis ongeveer 1.500 jaar daarvoor. Clovis had zich als eerste niet-christelijke West-Europese vorst bekeerd tot het Christendom. De regering had besloten dat de mis niet zou worden bijgewoond door vertegenwoordigers van de Franse staat, hoewel het extreemrechtse Nationale Front (FN) had geprobeerd de herdenking te gebruiken voor nationalistische doeleinden en er opvallende spandoeken aanwezig waren met de tekst „doop van Clovis, doop van Frankrijk". De paus hoedde zich ervoor zich op deze manier uit te drukken of openlijk steun te betuigen aan het gebruik van Clovis als identificatiefiguur voor conservatieve Franse katholieken. Op 19 september had hij zich in het West-Franse St-Laurent-sur-Sèvre (waar op 2 september een primitieve bom was ontdekt en onschadelijk gemaakt) lovend uitgelaten over de „martelaren" van de Vendée, die in 1793-'95 in opstand waren gekomen tegen de revolutionaire Franse republiek en „die moedig genoeg waren om trouw te blijven aan de Kerk van Christus in een tijd waarin haar vrijheid en onafhankelijkheid werden bedreigd".

Oorlogsmisdadiger Touvier overleden

De nazi-collaborateur Paul Touvier, die in april 1994 was veroordeeld tot levenslang wegens misdaden tegen de mensheid (zie pag. 618/2/3-'94), overleed op 17 juli in een gevangenisziekenhuis in Fresnes bij Parijs.

Uitspraak tegen Papon

Op 18 oktober besliste een Hof van Beroep in Bordeaux dat de voormalige Franse politiecommissaris en minister Maurice Papon terecht moest staan wegens oorlogsmisdaden in verband met de deportatie en dood van 1.690 Franse joden in de periode 1942-'44. Aan de aanklacht tegen Papon ging 15 jaar juridisch touwtrekken vooraf. Zijn advocaten zouden in hoger beroep gaan.

Bomaanslagen Corsicaanse separatisten

Op 5 oktober raakte het stadhuis van Bordeaux laat in de avond beschadigd bij een bomaanslag. Deze aanslag was het meest spectaculaire incident in een reeks gewelddadige acties van Corsicaanse separatisten op het Franse vasteland.

Bij de aanslag in Bordeaux raakte niemand gewond. Eind september was in Aix-en-Provence een bom ontploft, en op 17 oktober vonden twee aanslagen plaats in Nimes. Op Corsica zelf was in de weken hieraan voorafgaand een groot aantal aanslagen gepleegd. De aanslag in Bordeaux zou zijn gepleegd, omdat premier Juppé burgemeester van die stad was. Daags na de aanslag benadrukte hij in een televisietoespraak dat „de staat niet mag wijken voor terrorisme". Het Front voor de Bevrijding van Corsica-Historisch Kanaal (FLNC-canal historique) eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op. Op 24 oktober werd bekendgemaakt dat twaalf personen waren gearresteerd in verband met de bomaanslag in Bordeaux.

Een regionaal dagblad zette op 28 oktober vraagtekens bij Juppé's weigering te onderhandelen met terroristen. In een interview met deze krant zei François Santoni, leider van Cuncolta Naziunalista, de legale politieke vleugel van het FLNC, dat de premier bij monde van medewerkers van zijn eigen bureau toestemming had gegeven voor onderhandelingen.
Volgens Santoni had de regering tevens „intensief onderhandelingen gevoerd" over de beruchte actie in januari, waarbij gemaskerde en gewapende militante Corsicanen tijdens een persconferentie in de Tralonca-grot een staaltje machtsvertoon ten beste hadden gegeven (zie pag. 317/3 e.v.-'96). Juppé had recentelijk aangekondigd dat de betrokkenen zouden worden vervolgd.

Het FLNC had de in januari afgekondigde en in april verlengde wapenstilstand (zie pag. 695/3 e.v.-'96) vooralsnog niet officieel beëindigd. Op haar beurt had de Franse regering de mogelijkheid van economische stimuleringsmaatregelen voor de ontwikkeling van het eiland opengehouden. De belangrijkste maatregel was geheel Corsica tot „vrijhandelszone" te verklaren, waardoor bedrijven vanaf januari 1997 vijf jaar lang zouden worden vrijgesteld van de betaling van douanerechten, belastingen en sociale premies. Op 16 oktober gaf de Europese Commissie de vereiste toestemming voor deze regeling.

Rapporten over ontwikkeling netwerk hogesnelheidstreinen

Op 8 oktober publiceerde de minister van verkeer, voorzieningen, huisvesting en toerisme Bernard Pons twee rapporten, waarin vraagtekens werden gezet bij de ontwikkeling van het prestigieuze Franse netwerk voor hogesnelheidstreinen (TGV). Op grond van een in 1992 opgesteld plan zou het netwerk worden uitgebreid met nog eens 2.300 km bovenop de 1.300 km aan spoorlijnen die reeds voor het netwerk waren bestemd.

Het Rouvillois-rapport had de uitbreiding als geheel bestudeerd en concludeerde dat het onwaarschijnlijk was dat het netwerk binnen de volgende 15-20 jaar zou worden voltooid. Het rapport stelde dat geen van de beoogde nieuwe lijnen levensvatbaar zou zijn, als de overheid er niet veel geld in zou steken. Het rapport deed de aanbeveling de minst rendabele lijnen niet of pas op lange termijn aan te leggen en minder kostbare alternatieven in overweging te nemen, in het bijzonder het gebruik van „schuine" treinen die op bestaande spoorlijnen bijna net zulke hoge snelheden zouden kunnen bereiken als TGV's. In een afzonderlijk rapport over de TGV-Est (de aansluiting op het grotere Europese netwerk via Parijs en Straatsburg, zie pag. 692/3-'96) werd de aanbeveling gedaan de aanleg van nieuwe spoorlijnen tien jaar uit te stellen. In het rapport werd tevens grote twijfel uitgesproken over de financiële haalbaarheid van het project.

(Vor.ber.pag. 689/2 e.v.-1996)

GROOT-BRITTANNIË

STRENGERE ASIELWETGEVING. REGERINGSWIJZIGINGEN. VOORSTELLEN TOT VERBOD OP VUURWAPENS. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 15 juli 1996 kwam de Conservatieve regering een eerdere nederlaag in het Hogerhuis te boven, toen het Lagerhuis een amendement van het Hogerhuis op haar Immigratie- en Asielwet verwierp met 295 tegen 274 stemmen. Dit amendement beoogde de termijn te verlengen waarin asielzoekers een uitkering zouden kunnen aanvragen.

Op 1 juli had het Hogerhuis een amendement aangenomen waarbij asielzoekers drie dagen de tijd zouden krijgen om aanspraak te maken op de vluchtelingenstatus zodat zij in aanmerking zouden komen voor een uitkering tij-

Asielzoekers

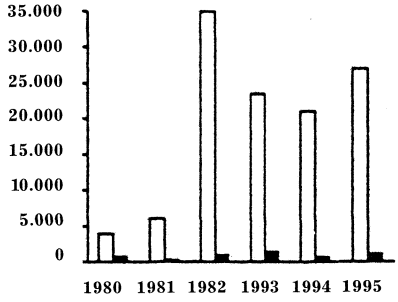

□ Aanvragen afgewezen
■ Erkend als vluchteling en asiel verleend
Bron: Brits Ministerie van binnenlandse zaken.

dens de behandeling van hun verzoek. Dit volgde op een uitspraak van het Hof van Beroep van 21 juni dat minister van sociale zekerheid Peter Lilley zijn bevoegdheden had overschreden door in februari een beleid in te voeren waarbij asielzoekers uitsluitend onmiddellijk na aankomst in Groot-Brittannië een uitkering konden aanvragen. De oppositionele Labour Party uitte kritiek op de nieuwe regels, omdat deze zouden zijn bedoeld om gedesoriënteerde en verwarde vluchtelingen die onkundig waren van de wet, financiële steun te onthouden. Een aantal Conservatieve parlementsleden en religieuze leiders sprak zich eveneens uit tegen de verwerping van het amendement van het Hogerhuis.

Bezoldiging parlementsleden. Ministerssalarissen. Stakingen

Op 10 juli gaf het Lagerhuis met een overweldigende meerderheid zijn goedkeuring aan een onmiddellijke salarisverhoging van 26 procent; zij volgden daarmee het advies van een onafhankelijke onderzoekscommissie. Dit gebeurde ondanks het feit dat premier John Major en Labour-leider Tony Blair herhaaldelijk hadden opgeroepen de verhoging te verwerpen. Het jaarsalaris van een Lagerhuislid zou omhooggaan van £ 34.085 naar £ 43.000.

In een aparte stemming werd een salarisverhoging voor kabinetsleden en de oppositieleider goedgekeurd. Door deze salarisverhoging, die na de volgende verkiezingen zou ingaan, zou het salaris van de premier uitkomen op £ 143.000 (van £ 84.217), dat van een minister op £ 103.000 (van £ 69.651) en dat van de oppositieleider op £ 98.000 (van £ 64.176).

De salarisverhoging stuitte op groot verzet onder de bevolking en zou hebben geleid tot een aantal loonconflicten onder werknemers in de overheidssector, waarvan de ernstigste zich voordeden bij de posterijen en de metro van Londen.

Het conflict bij de posterijen, waarbij 130.000 postambtenaren waren betrokken, leidde tot verscheidene vierentwintiguursstakingen. Op 13 juli dreigde de regering het monopolie van de Royal Mail op de bestelling van brieven die minder dan £ 1 kosten, op te schorten, indien er geen einde zou komen aan de staking. Het besluit van de stakers om op 26 juli het werk voor 24 uur neer te leggen had tot gevolg dat dit monopolie voor een maand werd opgeheven.

In juli werd het Londense openbaar vervoer verschillende malen ernstig ontwricht door vierentwintiguursstakingen van metrobestuurders. De regering maakte bekend dat zij opnieuw overwoog stakingen in essentiële sectoren te verbieden.

Nieuwe paniek rond BSE

De onthulling dat laboratoriumproeven het wetenschappelijk bewijs hadden geleverd dat schapen en geiten besmet konden zijn met de gekke-koeienziekte (bovine spongiforme encefalitis, BSE) wekte de vrees voor een nieuwe bedreiging van de volksgezondheid door BSE. Op 23 juli verklaarde in Brussel minister van landbouw Douglas Hogg echter nadrukkelijk dat ieder risico voor de volksgezondheid „zuiver theoretisch" was en dat alle op de markt gebrachte lamsproducten absoluut veilig waren. Hogg gaf tevens steun aan een door Eurocommissaris voor landbouw Franz Fischler op 22 juli bekendgemaakt actieplan dat de vleesindustrie moest behoeden voor verdere schade. Dit plan behelsde maatregelen om te voorkomen dat milt, hersens en ruggenmerg van schapen en geiten terecht zouden komen in de menselijke voedselketen (zie pag. 741/2-'96).

Regeringswijzigingen

Op 23 juli wijzigde Major een aantal lage regeringsposten. Dit was het gevolg van het aftreden op 22 juli van staatssecretaris van financiën (Paymaster General) David Heathcoat-Amory. Heathcoat-Amory, die zijn besluit om op te stappen uit de regering bekendmaakte na hevige speculaties in de media, beweerde dat „de drang tot een politieke unie met Europa onstuitbaar was" en dat hij vooral bezorgd was over de Britse deelname aan een gemeenschappelijke Europese munt, die volgens hem „rampzalig zou zijn, zowel op politiek als economisch gebied".

Major weerstond druk om het kabinet te wijzigen, maar hij gebruikte de wijziging om ervoor te zorgen dat minister van financiën Kenneth Clarke werd gesteund door een krachtige pro-Europese ploeg op zijn ministerie. Heathcoat-Amory werd opgevolgd door Phillip Oppenheim, een groot pleitbezorger van het vrije-marktmechanisme en deregulering. Heathcoat-Amory's historische titel Paymaster General werd verleend aan David Willets, die zijn functie in het bureau van het kabinet behield. Willets werd beschouwd als een opkomende ster in de Conservative Party. Een andere belangrijke wijziging was de benoeming van Jacqui Lait tot het eerste vrouwelijke lid van het zogeheten whips' office - het bureau dat bekend staat als 'Conservatieve Veiligheidsdienst' en zorgt voor de partijdiscipline.

Privatisering British Energy

Op 15 juli werden aandelen van British Energy, het nutsbedrijf dat zich bezig hield met de ontwikkeling van kernenergie, genoteerd aan de beurs, waarmee het privatiseringsproces van de elektriciteitsindustrie werd voltooid.

De verkoop bracht £ 1,4 mrd in het laatje en schulden van £ 700 mln werden doorberekend, zodat dit de regering in totaal £ 2,1 mrd opleverde, ongeveer £ 500 mln minder dan in 1995 was geraamd door het ministerie van handel en industrie en een flink stuk beneden de ramingen van BZW, zijn financiële adviseurs, die waren uitgegaan van £ 2,4 mrd à £ 2,8 mrd.

De verkoop ging gepaard met een controverse over de veiligheid van kerncentrales en de vooruitzichten over de winstgevendheid van British Energy. Volgens de Labour Party had de regering zich schuldig gemaakt aan „opzettelijke misleiding van een aanzienlijke omvang", omdat British Energy de investeerders pas na de sluiting van de openbare aanbieding van de aandelen op 10 juli had meegedeeld dat er problemen waren bij twee kerncentrales. Milieugroepen leverden verder kritiek op het besluit van het bedrijf om de moderne reactoren met gaskoeling in Hunterston B in Schotland en Hinkley Point B in Engeland pas een uur na sluiting van de openbare aanbieding buiten bedrijf te stellen. Zij waarschuwden er tevens voor dat in de toekomst de toestand van kernreactoren een nog belangrijkere kwestie zou worden voor investeerders.

Zuid-Koreaanse investering in Wales

Op 10 juli bevestigde het Zuid-Koreaanse concern LG Group dat het £ 1,7 mrd zou investeren in de bouw van twee fabrieken in Newport (Zuid-Wales) voor de productie van monitoren en halfgeleiderwafels. Deze investering, die 6.100 banen zou opleveren, was waarschijnlijk de belangrijkste investering die ooit in Europa was gedaan door een niet-Europees bedrijf. Bijzonderheden over een financiële bijdrage van de Britse regering of de EU om de LG Group over de streep te trekken werden niet gepubliceerd, maar naar werd aangenomen zou het om zo'n £ 200 mln gaan.

Rapport parlementaire commissie over wapenbezit

Op 13 augustus werd het omstreden besluit van de bijzondere Lagerhuiscommissie voor binnenlandse zaken gepu-

bliceerd, waarin zij zich onthield van aanbevelingen voor de invoering van een verbod op handvuurwapens. De commissie was gevraagd zich te buigen over deze kwestie na de moord op zestien jonge kinderen en hun onderwijzeres in het Schotse plaatsje Dunblane in maart (zie pag. 701/2-'96). Het besluit werd genomen door de Conservatieve meerderheid in de commissie met het argument dat een verbod op pistolen en revolvers „te duur en onuitvoerbaar" zou zijn. De vier Labour-leden in de commissie, die hadden gepleit voor een verbod, beschuldigden de andere commissieleden ervan te zijn gezwicht voor druk van de wapenlobby.

De Conservatieve regering nam ijlings afstand van dit besluit, dat volkomen voorbij ging aan de publieke opinie. Functionarissen van het ministerie van binnenlandse zaken verklaarden dat de regering niet verplicht was de aanbevelingen van de commissie over te nemen en dat de ministers zouden wachten op de publicatie van het rapport van Lord Cullen over de gebeurtenissen in Dunblane, dat in september zou verschijnen. De ouders van de kinderen die waren omgekomen in Dunblane, gingen voor in het protest van de bevolking tegen het rapport van de commissie. Zij kregen de steun van een aantal hoge politiefunctionarissen en een groot aantal artsen die vooral bezorgd waren over het voorstel om huisartsen te betrekken bij de procedure voor de aanvraag van een wapenvergunning.

Voorstellen tot verbod op vuurwapens na Cullen-rapport

Op 16 oktober zwichtte de regering voor de publieke opinie en maakte voorstellen bekend om de meeste handvuurwapens te verbieden. De bekendmaking volgde nadat premier John Major en hooggeplaatste kabinetsleden twee uur lang hadden vergaderd over het op 15 oktober gepubliceerde onderzoeksrapport van Lord Cullen over de moordpartij in Dunblane.

De regering zei dat voor het eind van het jaar een nieuwe wet zou worden geïntroduceerd, op grond waarvan alle handvuurwapens zouden moeten worden ingeleverd. Er zou alleen een uitzondering worden gemaakt voor .22-kaliber enkelschotspistolen - deze vormden minder dan 10 procent van alle legale vuurwapens -, die zouden moeten worden bewaard bij schietverenigingen die aan veiligheidsmaatregelen waren onderworpen. Ongeveer 160.000 legale handvuurwapens zouden moeten worden ingeleverd om vernietigd te worden. De eigenaren zouden schadeloos worden gesteld.

Cullen had slechts aanbevolen handvuurwapens in bewaring te laten geven bij schietverenigingen. Het besluit van de regering verdergaande maatregelen door te voeren was naar verluidt gedeeltelijk ingegeven door Michael Forsyth's dreigement af te treden als minister voor Schotland, indien het kabinet niet krachtig stelling zou nemen; Dunblane viel onder Forsyth's kiesdistrict.

Het regeringsstandpunt veroorzaakte grote verontwaardiging bij schietverenigingen die al hun invloed hadden aangewend om de belangen van hun leden te behartigen. Volgens de wapenlobby waren er 4 mln illegale handvuurwapens in Groot-Brittannië en een verbod op tot dan toe legale vuurwapens zou daarom niet effectief zijn.

Voor de actiegroep Sneeuwklokje, die was opgericht na het bloedbad in Dunblane, ging het beoogde verbod niet ver genoeg. Sneeuwklokje eiste een totaalverbod en had de publieke opinie gemobiliseerd voor een massale petitiecampagne tegen vuurwapens. De Labour Party en de Liberaal-Democraten steunden Sneeuwklokje. Deze politieke partijen waarschuwden de regering dat ze een nederlaag zou lijden als ze geen totaalverbod op het bezit van vuurwapens zou instellen.

In oktober werd ook aandacht besteed aan de verkoop en het bezit van gevechtsmessen.

Op 17 oktober werd een minderjarige veroordeeld wegens de moord op het Londense schoolhoofd Philip Lawrence, die in december 1995 voor zijn school was doodgestoken. In het kader van het „morele herstel" van de samenleving had zijn weduwe Frances een oproep gedaan messen te verbieden. Haar oproep werd gesteund door brede lagen van de bevolking. Labour-leider Tony Blair besprak de kwestie met haar en eiste op 24 oktober dat de regering gevechtsmessen zou verbieden. De regering had dergelijke eisen tot dan toe naast zich neergelegd met het argument dat het moeilijk was een bruikbare definitie van een gevechtsmes te formuleren om dit soort messen te onderscheiden van keukenmessen.

Vervroegde vrijlating van gedetineerden

Op 19 augustus ontstond verwarring in het gevangeniswezen, toen gevangenissen in Engeland en Wales zonder enige waarschuwing overgingen tot de vrijlating van criminelen die voor meerdere vergrijpen waren veroordeeld, nadat nieuwe richtlijnen waren bekendgemaakt voor de berekening van de duur van hun gevangenisstraffen.

De richtlijnen waren de week daarvoor door de Dienst van het Gevangeniswezen toegezonden aan de gevangenisdirecteuren en waren het directe gevolg van een rechtszaak in 1995 waarbij een gedetineerde in beroep was gegaan tegen de duur van zijn straf. Volgens bronnen uit het gevangeniswezen zouden als gevolg daarvan naar schatting 4.000 gevangenen vervroegd in vrijheid worden gesteld. Allen waren gedetineerden die in afwachting van hun veroordeling in voorarrest hadden gezeten en opeenvolgende gevangenisstraffen uitzaten. Tot dan toe werd het voorarrest slechts één keer afgetrokken van een gevangenisstraf, maar krachtens de nieuwe richtlijnen moest bij elke afzonderlijke veroordeling rekening worden gehouden met de in voorarrest doorgebrachte tijd. Tevens werd gezegd dat de betrokken gedetineerden aanspraak zouden kunnen maken op een schadevergoeding van ongeveer £ 95 voor elke dag die zij te lang in de gevangenis hadden doorgebracht. De reclassering merkte op dat het tijdstip van de vrijlating „ongunstig" was, en wees erop dat de gedetineerden, onder wie een groot aantal ernstige zedendelinquenten, zonder voldoende voorbereiding op vrije voeten zouden worden gesteld.

Op 23 augustus, na de vrijlating van 537 gevangenen, gaf minister van binnenlandse zaken Michael Howard, die beweerde pas op 22 augustus op de hoogte te zijn gesteld van de vrijlatingen, opdracht het programma op te schorten. Op 29 augustus verwierp het Hooggerechtshof een bevel tot voorleiding van een arrestant dat was ingediend namens een van de betreffende gedetineerden. Hiermee werd in feite Howards opschorting van het vrijlatingsprogramma goedgekeurd in afwachting van de uitslag van een onderzoek van de nieuwe richtlijnen.

Ontbinding huwelijk prins Charles en prinses Diana

Op 28 augustus kreeg het op 15 juli uitgevaardigde decreet waarbij het vijftienjarige huwelijk van de prins en prinses van Wales werd ontbonden, bindende werking. Krachtens de voorwaarden voor de echtscheiding, waarmee prinses Diana in februari had ingestemd (zie pag. 325/1-'96) zouden beiden gezamenlijk de voogdij uitoefenen over hun

twee zonen, William en Harry. Diana zou haar titel 'Her Royal Highness' verliezen en voortaan worden aangesproken als 'Diana, prinses van Wales'.

Geen tweede proces tegen Kevin Maxwell

Op 19 september werd duidelijk dat er geen tweede proces kwam tegen Kevin Maxwell, de zoon van de in opspraak geraakte overleden mediamagnaat Robert Maxwell, toen een rechter van het Hooggerechtshof oordeelde dat verdere vervolging oneerlijk zou zijn en zou indruisen tegen het publieke belang. De uitspraak maakte een einde aan de strafvervolging van Kevin Maxwell naar aanleiding van de verdwijning van £ 440 mln uit het pensioenfonds van Maxwell in 1991. In januari was hij in een eerdere rechtszaak vrijgesproken van zware beschuldigingen met betrekking tot het pensioenschandaal (zie pag. 322/3 e.v.-'96).

Maxwell en drie andere voormalige directeuren of adviseurs van Maxwell-bedrijven, Larry Trachtenberg (die eveneens in januari was vrijgesproken), Albert Fuller en Michael Stoney, werden allen officieel vrijgesproken van beschuldigingen van fraude. Rechter Buckley verklaarde dat vervolging van de verdachten, „gezien de unanieme uitspraak van de jury in de eerste rechtszaak, zowel het vertrouwen van de bevolking als de integriteit van het systeem op de proef zouden stellen". Hij zei om verschillende redenen tot zijn beslissing te zijn gekomen. De belangrijkste reden was dat de fundamentele wederrechtelijkheid die in de tenlastelegging was gesteld, aan de orde was gekomen in de eerste rechtszaak, die tot vrijspraak had geleid. Hij was verder van mening dat het oneerlijk en hardvochtig zou zijn de verdachten en hun gezinnen de spanning van een tweede rechtszaak te laten doormaken en dat de bevolking negatief zou reageren op een tweede langdurig proces dat misschien wel £ 20 mln zou kosten. Verder voegde hij eraan toe dat een tweede proces het risico met zich meebracht dat bij de bevolking de indruk zou worden gewekt dat de autoriteiten, namelijk het Bureau voor Ernstige Fraudebestrijding (Serious Fraud Office, SFO), dat de vervolging had ingesteld, zich niet neerlegden bij de uitspraak in het eerdere proces.

Islamitische conferentie afgelast

Op 6 september werd een conferentie van moslim-fundamentalisten die op 8 september zou worden gehouden, afgelast, nadat de organisatoren hadden toegegeven dat zij niet genoeg geld hadden voor passende veiligheidsmaatregelen. De plotselinge afgelasting kwam twee dagen nadat het ministerie van binnenlandse zaken had gewaarschuwd dat iedereen die opriep tot terreur of geweld, zou worden vervolgd.

De Vergadering voor het Reveil zou worden gehouden in de London Arena in de Londense wijk Docklands. Zij was georganiseerd door de groepering Al Muhajiroun, waarvan de leider Omar Bakri Muhammad eerder dat jaar had opgeroepen steun te betuigen aan Hamas, de Palestijnse beweging die gekant was tegen het Israëlisch-Palestijns vredesakkoord en betrokken was bij een aantal zelfmoordaanslagen in Israël. De bijeenkomst, waartegen bezwaar was gemaakt door joodse, homoseksuele en Aziatische organisaties in Groot-Brittannië, werd ook bekritiseerd door de Egyptische regering. President Hosni Mubarak zei verrast te zijn over het plan om een conferentie te houden waaraan werd deelgenomen door „een groot aantal lieden die terreur aanmoedigen".

Nieuw „geld in ruil voor vragen"-schandaal. Overstap parlementariër

Op 14 oktober stelde de parlementaire commissie voor gedragsnormen van het Lagerhuis een uitgebreid onderzoek in naar het Conservatieve parlementslid Neil Hamilton, een voormalige staatssecretaris, in verband met beschuldigingen dat deze zich zou hebben laten betalen voor het stellen van vragen in het parlement. Het onderzoek naar Hamiltons gedrag zou worden geleid door Sir Gordon Downey, parlementair commissaris voor het toezien op normen en waarden in Hoger- en Lagerhuis.

In oktober 1994 was Hamilton ervan beschuldigd geld en geschenken te hebben aangenomen van politiek lobbyist Ian Greer om namens Mohamed al-Fayed, de eigenaar van het warenhuis Harrod's, vragen in het parlement te stellen. Naar aanleiding hiervan was de commissie-Nolan voor normbesef in het openbare leven ingesteld (zie pag. 101/1-'95). Hamilton had de krant de *Guardian*, die de beschuldigingen in de openbaarheid had gebracht, aangeklaagd wegens smaad. Hij had hiertoe via een amendement op de nieuwe lasterwet een wijziging van de parlementaire regels weten te bewerkstelligen. Op 30 september, daags voordat de zaak door het Hooggerechtshof zou worden behandeld, trokken hij en medeprocesvoerder Greer hun aanklacht echter in. Beiden hielden vol „volstrekt onschuldig" te zijn en beweerden dat ze genoodzaakt waren geweest hun aanklacht in te trekken vanwege de stijgende proceskosten. De *Guardian* beweerde echter dat hun besluit te maken had met het feit dat de krant documenten had ontvangen van het bureau van de premier en ook gesteund zou worden door de getuigenissen van drie werknemers van Fayed.

Op 16 oktober gaf het Lagerhuis toestemming aan de commissie voor gedragsnormen om soortgelijke beschuldigingen aan het adres van Paymaster General David Willetts te onderzoeken. Willetts zou „ongeoorloofde invloed" hebben uitgeoefend op een eerder onderzoek naar de „geld in ruil voor vragen"-schandalen, toen hij whip van de Conservative Party was.

Op 3 oktober dwong de Labourparty een van haar woordvoerders in het Hogerhuis, baronnes Muriel Turner of Camden, op te stappen. Haar werd te verstaan gegeven dat haar positie onhoudbaar was geworden nadat zij in een tv-interview was opgekomen voor Ian Greer; zij was sinds 1991 lid van de raad van bestuur van Greers pr-firma, Ian Greer Associates.

Naar aanleiding van de nieuwe „geld voor vragen"-controverse liep het Conservatieve parlementslid Peter Thurnham op 13 oktober over naar de Liberaal-Democraten. Thurnham was in februari afgetreden als whip van de Conservative Party uit protest tegen de reactie van de regering op het Scott-rapport over wapenverkopen aan Irak. Sindsdien had hij als onafhankelijk Conservatief parlementslid zitting genomen in het Lagerhuis en veelal voor de regering gestemd (zie pag. 324/2-'96). Hij zei dat zijn besluit om volledig met de Conservative Party te breken was ingegeven door wat hij zag als pogingen van de regering „onderzoeken naar beerputten te blokkeren die de grondslagen van onze democratie vergiftigen".

Rentestijging

Op 30 oktober kondigde minister van financiën Kenneth Clarke onverwacht een rentestijging van 0,25 procent aan. Hierdoor steeg de basisrente naar 6 procent.

De rentestijging was de eerste in twintig maanden. Volgens Clarke was de maatregel bedoeld om de inflatie „in de kiem te smoren". De Bank van Engeland was tegen de vorige renteverlaging in juni geweest (zie pag. 702/2/3-'96) en zei dat de minister door het recente besluit een grotere kans had zijn middellangetermijndoelstelling van een inflatie van maximaal 2,5 procent te realiseren. Naar verluidt had een naaste collega van Clarke gezegd dat men door middel van deze rentestijging wilde voorkomen dat de rente vlak voor de verkiezingen (die waarschijnlijk in mei 1997 zouden plaatsvinden) zou moeten worden verhoogd. Financiële experts verwachtten echter dat de rente voor het eind van het jaar met nog eens 0,25 procent zou stijgen en in april of mei 1997 opnieuw met 0,25 procentpunt. De maatregel leidde tevens tot speculatie over Clarke's begrotingsplannen. De begroting zou in november worden gepresenteerd en volgens velen was Clarke voornemens de inkomstenbelasting te verlagen.

(Vor.ber.pag. 696/1 e.v.-1996)

Orangisten passeren op 9 juli 1996 tijdens hun mars door het centrum van Belfast leden van de RUC-oproerpolitie, die de toegang tot de katholieke wijken blokkeert. *Foto EPA*

NOORD-IERLAND. SPANNINGEN DOOR ORANJEMARSEN. DOORBRAAK IN OVERLEG TUSSEN ALLE PARTIJEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Tijdens het roerige „paradeseizoen" (de jaarlijkse protestantse optochten ter herdenking van de gebeurtenissen in 1688-'90, die uitmondden in de overwinning van prins Willem III van Oranje op de katholieke koning Jacobus II in de slag bij de Boyne) was Noord-Ierland het toneel van het ernstigste sektarische geweld dat sinds jaren had plaatsgevonden. De ernstigste incidenten werden veroorzaakt door een mars van de Oranjeorde in Drumcree bij Portadown in Armagh.

Ongeregeldheden in Drumcree. Politieverbod op Oranjemars ingetrokken

Op 7 juli wilden de orangisten de traditionele route volgen die zou leiden door Garvaghy Road in een katholieke wijk van Drumcree. De Royal Ulster Constabulary (RUC) weigerde hiervoor toestemming te geven, omdat een parade door de katholieke wijk een provocerende uitwerking zou hebben (in 1995 had deze parade geleid tot een drie dagen durende impasse, waarbij duizenden orangisten in tenten bivakkeerden totdat een groep van 800 personen in stilte door Garvaghy Road mocht marcheren).

De Oranjeorde betoogde dat de RUC boog voor de katholieken en verscheidene duizenden protestanten verzamelden zich voor een door de RUC opgeworpen barricade op 50 meter van de protestantse kerk in Drumcree. De naar schatting 2.000 RUC-leden werden door hen bekogeld met stenen, flessen en vuurwerk. De betogers probeerden zich ook een weg te banen door de prikkeldraadversperringen, maar zij werden door de politie met traangas en plastic kogels teruggedreven. De orangisten verklaarden dat zij bereid waren in Drumcree te blijven „zolang dit nodig mocht zijn". De daaropvolgende dagen sloten orangisten van elders zich aan bij de protestactie. Unionistische politici, onder wie David Trimble, de leider van de (Official) Ulster Unionist Party (OUP), en dominee Ian Paisley, de voorzitter van de Democratic Unionist Party, bezochten eveneens Drumcree om steun te betuigen aan de betogers en verklaarden dat zij pas zouden deelnemen aan besprekingen tussen alle partijen, als de RUC concessies zou doen.

De actie van de orangisten leidde tot een golf van geweld in heel Noord-Ierland. Huizen van katholieken werden in brand gestoken en in katholieke scholen werden vernielingen aangericht. Unionisten en nationalisten leverden vuurgevechten in verschillende gebieden en Unionisten wierpen barricades op en raakten slaags met de politie. Ruim honderd mensen werden gewond en op 8 juli werd een katholieke taxichauffeur doodgeschoten in de omgeving van Portadown.

Op 9 juli gaf de Britse premier John Major opdracht 1.000 militairen extra in Noord-Ierland te legeren (de eerste versterkingen na de troepenterugtrekkingen in 1995, zie pag. 543/3 en 688/1/2-'95). Hij veroordeelde het „straatgeweld" en beklemtoonde dat dit het vredesproces niet zou dwarsbomen.

Op 11 juli kwam er plotseling een wijziging in het optreden van de RUC. De barricades werden afgebroken en de protestanten kregen toestemming over Garvaghy Road te marcheren.

Ongeveer 1.300 orangisten marcheerden door de straat, voorafgegaan door honderden leden van de oproerpolitie die met plastic kogels en gummiknuppels de straat vrijmaakten van katholieke bewoners die een sit-down-demonstratie hielden. De wijziging in het optreden van de RUC had tot gevolg dat er een einde kwam aan een groot aantal Unionistische protestacties.

Het besluit om toestemming te verlenen voor de mars werd genomen door het hoofd van de RUC, Sir Hugh Annesley. Hij zei bang te zijn geweest dat er op grote schaal geweld zou uitbreken met een aanzienlijke kans op dodelijke slachtoffers, als de situatie niet zou zijn opgelost op 12 juli, de dag waarop het merendeel van de oranjemarsen werd gehouden. Annesley ontkende dat er politieke druk op hem was uitgeoefend om toestemming te verlenen voor de mars. Zijn besluit werd ernstig bekritiseerd door de katholieken. De plaatselijke bevolking veroordeelde de RUC als „de militaire vleugel van de Oranjeorde". Dit weerspiegelde de aloude opvatting dat de overwegend uit protestanten bestaande RUC eigenlijk een langs sektarische lijnen opgezette politiemacht was.

Op 11-13 juli vonden er overal gewelddadigheden plaats, waarbij voornamelijk nationalisten waren betrokken; een katholiek kwam om na te zijn overreden door een legervoertuig. Op 12 juli trok de nationalistische Social Democratic Labour Party (SDLP) zich terug uit het 110 leden tellende Constitutionele Forum (zie pag. 703/3-'96) als reactie op de gebeurtenissen in Drumcree.

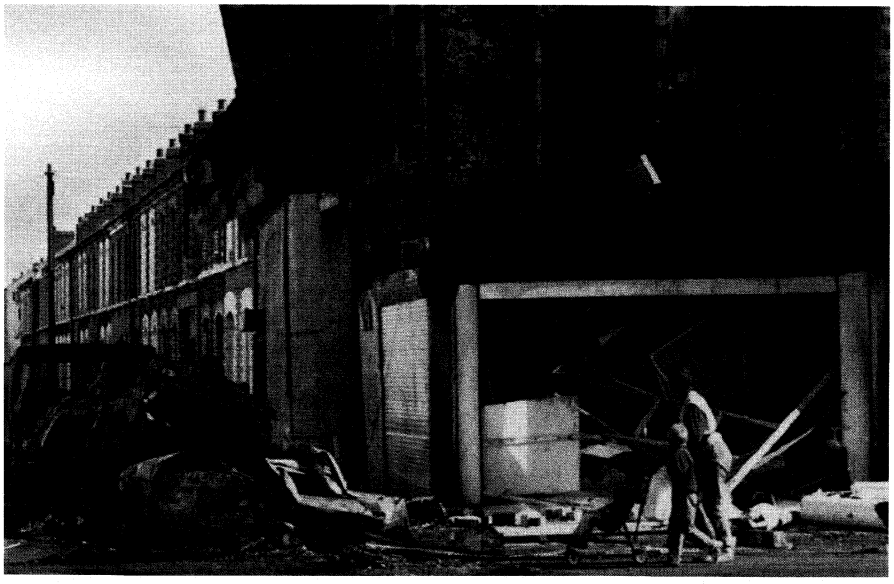

Een beeld van de ravage in Belfast als gevolg van hevige onlusten op 9 juli 1996. *Foto EPA*

Het optreden van de RUC werd ook bekritiseerd door de Ierse regering. Tijdens een ontmoeting op 18 juli tussen de Ierse vice-premier en minister van buitenlandse zaken Dick Spring en de Britse minister voor Noord-Ierland, Sir Patrick Mayhew, waren naar verluidt bittere woorden gevallen.

Bomaanslag in Enniskillen. Loyalistische paramilitaire organisaties dreigen wapenstilstand te beëindigen

Op 13 juli ontplofte in het Killyhelvin Hotel in Enniskillen een bom, waarbij zeventien mensen werden gewond. Unionistische politici waarschuwden dat de loyalistische (protestantse) paramilitaire organisaties op het punt stonden hun wapenstilstand (die zij in oktober 1994 hadden afgekondigd, zie pag. 105/2/3-'95) te beëindigen als reactie op deze aanslag. Sinn Fein-voorzitter Gerry Adams suggereerde echter dat de aanslag een „gemene streek" zou kunnen zijn. Op 14 juli ontkende het Ierse Republikeinse Leger (IRA) aansprakelijk te zijn voor de aanslag.

De suggestie dat het om een „gemene streek" zou gaan, werd door loyalistische politici van de hand gewezen. David Ervine van de Progressive Unionist Party (PUP) noemde de bomaanslag „een brug te ver" en verklaarde dat de wapenstilstand „in zijn totaliteit aan een zijden draadje hing". Alle partijen gaven toe dat de aanslag de kans vergrootte dat het sektarisch geweld in Noord-Ierland, dat na de door de IRA in augustus 1994 afgekondigde wapenstilstand was opgehouden, weer in alle hevigheid zou losbarsten. Eind augustus hadden echter noch de IRA noch loyalistische groeperingen hun paramilitaire activiteiten hervat.

Mars van Apprentice Boys in Londonderry

Eind juli begonnen nationalistische en Unionistische leiders intensief te overleggen in een poging te voorkomen dat er op grote schaal ongeregeldheden zouden uitbreken tijdens de jaarlijkse mars van de Apprentice Boys in Derry (Londonderry) op 10 augustus, de laatste belangrijke optocht van het paradeseizoen.

Aangezien werd gevreesd voor een herhaling van de gewelddadigheden die hadden plaatsgevonden tijdens de mars in Drumcree (zie boven), had SDLP-voorzitter John Hume op 23 juli een ontmoeting met de leider van de Apprentice Boys, een protestantse organisatie die was opgericht om te herdenken dat in 1689 een aantal gildejongens de poorten van Londonderry had gesloten om het leger van de katholieke koning Jacobus II tegen te houden. Hume wist

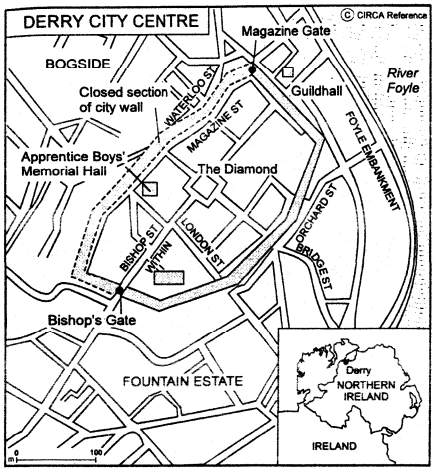

echter geen akkoord te bereiken over een andere route voor de mars (die liep over een deel van de stadsmuur langs de katholieke wijk Bogside). Aangezien de Apprentice Boys vastbesloten waren over de hele stadsmuur te marcheren, greep de minister voor Noord-Ierland, Patrick Mayhew, op 7 augustus in en werden twee delen van de stadsmuur afgesloten. Hoewel deze maatregel aanvankelijk leidde tot woedende reacties van de Apprentice Boys, stemden zij in met een wijziging van de route na op het laatste moment gehouden besprekingen met katholieke bewoners en kerkelijke leiders. Op 10 augustus verliep de mars van 10.000 protestanten dan ook relatief rustig.

Nieuw hoofd RUC

Op 30 augustus werd Ronnie Flanagan, tot dan toe plaatsvervangend hoofd van de RUC, benoemd tot hoofd van dit korps. Flanagan gaf toe dat hem een belangrijke taak stond te wachten bij het herstel van de betrekkingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen.

IRA-leden aangehouden in verband met plannen voor bomaanslagen in Engeland. Onderzoek mortieraanval in Osnabrück

Op 20 juli verschenen acht mannen, onder wie een Amerikaanse oud-marinier, voor een Londense rechtbank. Zij werden ervan beschuldigd te hebben samengezworen om een reeks bomaanslagen te plegen. De acht, die ervan werden verdacht lid van de IRA te zijn, waren op 15 juli gearresteerd bij invallen in woningen in Birmingham en Londen, waarbij de politie ook materiaal vond om bommen te fabriceren. Volgens de politie hadden de arrestaties plaatsgevonden aan de vooravond van een grootscheepse terreurcampagne in Engeland.

Op 7 juli vaardigde de Duitse politie een arrestatiebevel uit tegen de Britse ex-militair Michael Dickson in verband met de mortieraanval op de Britse kazerne in Osnabrück in juni (zie pag. 706/3-'96). Het arrestatiebevel was uitgevaardigd, nadat op 4 augustus een IRA-schuilplaats was ontdekt. De politie vermoedde dat het huis was gebruikt door de IRA-cel die de aanslag had uitgevoerd.

VS leveren uit Maze-gevangenis ontsnapt IRA-lid uit

Op 18 augustus keerde Jimmy Smyth, een veroordeeld IRA-lid, weer terug in een Noord-Ierse gevangenis, nadat hij een langdurig juridisch steekspel tegen zijn uitlevering door de VS had verloren. Smyth, die in 1978 tot twintig jaar gevangenisstraf was veroordeeld, behoorde tot de 38 gevangenen die op 25 september 1983 ontsnapten uit de Maze-gevangenis bij Belfast (zie pag. 188/1-'87). In 1992 was hij in de Verenigde Staten aangehouden en hoewel een Amerikaanse federale rechtbank in 1994 zijn uitlevering had tegengehouden, werd die uitspraak in hoger beroep vernietigd.

Vermoedelijk IRA-lid doodgeschoten. Wapenarsenaal ontdekt

Op 23 september deden antiterreureenheden van de politie invallen in verscheidene panden in Londen en Sussex. Volgens de politie was daardoor een aantal zware bomaanslagen in Engeland en een reeks politieke moorden door de IRA voorkomen. De operatie, die werd geleid door functionarissen van de terreurbestrijdingsdienst van Scotland Yard, zou de IRA de zwaarste slag sinds jaren hebben toegebracht. Bij een van de invallen werd Diarmuid O'Neil, een vermoedelijk IRA-lid, doodgeschoten.

In een loods in Noord-Londen, die door de politie werd omschreven als „een magazijn van een kwartiermeester", vond de politie tien ton uit kunstmest gefabriceerde explosieven, in dozen verpakt, alsmede autobommen en een grote hoeveelheid materiaal om bommen te vervaardigen, zoals Semtex en ontstekingsmechanismen. Zij nam verder twee vrachtwagens in beslag, drie kalasjnikow-geweren, twee pistolen en een hoeveelheid munitie. De politie dacht met deze vondst een aanslag te hebben voorkomen die „vandaag of morgen" had kunnen plaatsvinden, en deelde mee dat de doelwitten naar alle waarschijnlijkheid de City of Londen en de jaarvergadering van de Conservatieve Partij in Bournemouth later die maand zouden zijn geweest. De vondst van boobytraps die onder auto's konden worden bevestigd, wees er volgens poltie op dat de IRA toebereidselen trof om haar aanslagen uit te breiden tot individuele politici en andere hooggeplaatste personen.

O'Neil werd getroffen door zes politie-

OUP-leider David Trimble (l.) en afgevaardigde John Taylor (r.) staan de pers te woord voor kasteel Stormont tijdens een pauze in het vredesoverleg op 16 juli 1996. *Foto PA*

kogels, toen de politie een inval deed in een pension in Hammersmith in West-Londen. Dezelfde dag nog overleed hij in een ziekenhuis aan zijn verwondingen. In eerste instantie werd beweerd dat hij was neergeschoten tijdens een vuurgevecht, maar later deelde de politie mee dat hij ongewapend was geweest. Sinn Fein toonde zich verontrust over de omstandigheden rond O'Neils dood en wilde weten of de politie instructies had om te schieten om te doden. Volgens de politie was de in Londen geboren O'Neil betrokken bij de bomaanslag in de Docklands in februari (zie pag. 326/3 e.v.-'96).

Op 28 september werden vier personen die bij de invallen waren gearresteerd, officieel aangeklaagd wegens het bezit van explosieven.

Overleg tussen alle partijen in impasse

Na het zomerreces werd op 9 september in kasteel Stormont het overleg tussen alle partijen voortgezet. De hoop van de Britse en Ierse regeringen dat er spoedig enige vooruitgang zou zijn te bespeuren, werd echter de bodem ingeslagen, toen dominee Ian Paisley, leider van de Democratic Unionist Party (DUP), eiste dat de Progressive Unionist Party (PUP) en de Ulster Democratic Party (UDP) zouden worden uitgesloten van de besprekingen.

Volgens Paisley hadden beide partijen gehandeld in strijd met de uitgangspunten van de Commissie-Mitchell inzake het afzweren van het gebruik van geweld (zie pag. 326/1 e.v.-'96) door hun weigering een veroordeling uit te spreken over de doodsbedreigingen die het Gezamenlijke Loyalistische Militaire Commando op 28 augustus had geuit tegen twee dissidente leden van een loyalistische paramilitaire groepering. Op 11 september besloten beide regeringen evenwel dat PUP en de UDP aan de onderhandelingstafel mochten blijven met het argument dat zij de uitgangspunten van de Commissie-Mitchell niet hadden geschonden. De DUP betoogde dat dit besluit verstrekkende gevolgen zou hebben, en dat het „een uitnodiging aan Sinn Fein was om door deze deuren binnen te komen zonder zijn standpunt ten aanzien van de IRA te wijzigen".

Op 30 september ontstond opnieuw beroering, toen ongeveer honderd leden van twee loyalistische paramilitaire groeperingen, de Ulster Defence Association en de Ulster Freedom Fighters, die waren opgesloten in de zwaar beveiligde Maze-gevangenis, hun steun aan de besprekingen introkken uit protest tegen het uitblijven van enige voortgang.

De gevangenen zegden ook hun steun op aan de wapenstilstand, die de loyalisten in oktober 1994 hadden afgekondigd, maar die steeds meer ter discussie kwam te staan na de hervatting van de IRA-bomaanslagen in februari (zie pag. 326/3 e.v.-'96). Commentatoren merkten op dat de steun van de loyalistische gevangenen voor de wapenstilstand, die pas drie dagen voor de afkondiging ervan was verkregen, van cruciaal belang was geweest, en waarschuwden dat de intrekking van hun steun de voortzetting van het bestand hoogst onzeker maakte.

Doorbraak in overleg. Overeenstemming over agenda

In de vroege ochtend van 15 oktober werd bij het overleg in kasteel Stormont een belangrijke doorbraak bereikt, toen de OUP en de nationalistische SDLP overeenstemming bereikten over de samenstelling van de agenda.

Het akkoord kwam in grote mate overeen met de voorstellen in het Mitchell-rapport (zie pag. 326/1 e.v.-'96) en voorzag in het houden van een gespreksronde met deelname van alle partijen. De netelige kwestie van de ontwapening van de Noord-Ierse paramilitaire organisaties was al tweede punt op de agenda geplaatst. Bovendien voorzag het akkoord in „mechanismen die noodzakelijk zijn voor het boeken van vooruitgang ten aanzien van ontwapening naast het voeren van onderhandelingen".

Alle partijen bij het overleg reageerden met instemming op de doorbraak in de impasse, die de besprekingen vanaf het

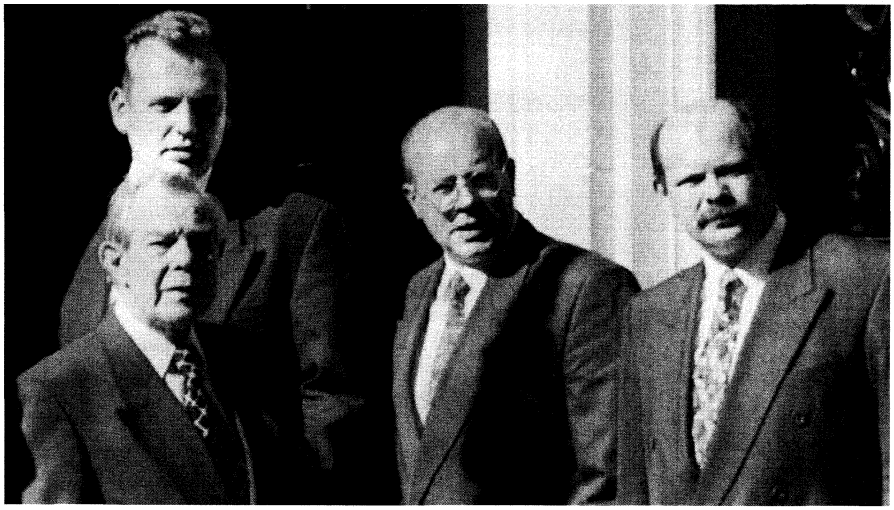

Leden van PUP en UDP poseren op 22 juli 1996 in Londen voor de ambtswoning van de Britse premier John Major, die hen voor overleg heeft uitgenodigd. V.l.n.r.: Hugh Smythe (voor), Gary McMichael (achter), John White en David Ervine. *Foto PA*

begin in juni had vertraagd (zie pag. 704/2 e.v.-'96), met uitzondering van de Democratic Unionist Party (DUP) en de UK Unionist Party, die beweerden dat de ontwapening nooit zou plaatsvinden en dat de OUP en de SDLP „de weg vrijmaakten voor deelname van Sinn Fein aan de besprekingen". De UUP eiste echter dat Sinn Fein aan een aantal voorwaarden zou moeten voldoen om te worden toegelaten tot de besprekingen, met als belangrijkste dat de IRA een nieuwe en onvoorwaardelijke wapenstilstand zou afkondigen.

Bomaanslag op kazerne in Lisburn

Op 7 oktober bracht de IRA twee zware autobommen tot ontploffing in het hoofdkwartier van het Britse leger bij Lisburn in het graafschap Antrim. Hoewel de IRA zijn activiteiten in Engeland in februari had hervat, was dit de eerste grote aanslag in Noord-Ierland zelf na meer dan twee jaar. Na de aanslag werd gevreesd dat loyalistische paramilitaire organisaties, die de geloofwaardigheid van het vredesproces steeds in twijfel hadden getrokken, uit wraak het bestand dat zij al twee jaar in acht hadden genomen, zouden beëindigen (zie pag. 105/2/3).

De bommen ontploften binnen een kwartier na elkaar bij de Thiepval-kazerne in Lisburn. De tweede bom, die ontplofte bij het hospitaal van de kazerne, was gericht tegen het medisch personeel en de slachtoffers van de eerste ontploffing, die had plaatsgevonden bij een administratiegebouw. Zeker 31 personen, onder wie minstens tien burgers, raakten gewond en één slachtoffer, een soldaat, overleed naderhand aan zijn verwondingen.

De Britse en Ierse regeringen veroordeelden de aanslag. Tijdens het partijcongres van de Conservative Party op 8 oktober noemde de Britse premier John Major de aanslag „onvoorstelbaar misdadig" en hekelde hij recente oproepen van Sinn Fein-leiders Gerry Adams en Martin McGuinness om overleg te voeren met de regering als „weerzinwekkend hypocriet".

UVF-lid doodgeschoten

Op 29 oktober werd Thomas George Stewart doodgeschoten. Stewart was een vooraanstaand lid van de loyalistische paramilitaire Ulster Volunteer Force (UVF). De UVF maakte later bekend dat Stewart een week eerder door de organisatie was „afgezet" als UVF-commandant van Noord-Belfast na een intern onderzoek naar een reeks overvallen. Volgens loyalisten en de politie had de UVF niets te maken met Stewarts dood, maar waren „criminele elementen" wellicht verantwoordelijk.

(Vor.ber.pag. 702/3 e.v.-1996)

CANADA

AFTREDEN MINISTER VAN DEFENSIE. REGERINGSWIJZIGING. ONTSLAG STAFCHEF STRIJDKRACHTEN

Op 4 oktober 1996 trad David Collenette af als minister van defensie en veteranenzaken. De officiële reden voor zijn vertrek uit de federale regering was dat Collenette namens een kiezer een brief aan de Immigratie- en Vluchtelingenraad had ondertekend. Hiermee had hij een „onopzettelijke, technische" overtreding begaan op het gebied van de ethische richtlijnen die golden voor de betrekkingen tussen kabinetsleden en semi-rechterlijke organen.

Collenette verklaarde nadrukkelijk dat zijn aftreden niets te maken had met de crisis binnen de Canadese strijdkrachten die was ontstaan na beschuldigingen dat Canadese militairen zich zouden hebben misdragen in Somalia (zie onder). Premier Jean Chrétien sprak de hoop uit dat Collenette zijn functie weer zou aanvaarden na een gepaste „periode van berouw" in acht te hebben genomen.

Collenette's aftreden vormde de aanzet tot een kleine wijziging in de regering. Hierbij ging het om de volgende ministersposten:

Defensie, veteranenzaken - Douglas Young+; ontwikkeling van menselijke hulpbronnen - Pierre Pettigrew+; internationale samenwerking, Franstalige gemeenschap - Don Boudria*.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille

Ontslag stafchef strijdkrachten Boyle wegens wangedrag militairen in Somalia

Een gevolg van het aftreden van Collenette was het ontslag op 8 oktober van generaal Jean Boyle als stafchef van de Canadese strijdkrachten. Boyle was in januari 1996 benoemd na een schandaal rond wangedrag van militairen van het Canadian Airborne Regiment in Somalia in 1993. Het regiment was destijds in Somalia gestationeerd als onderdeel van de VN-vredesmacht (UNOSOM). Het regiment was ontbonden en zes militairen, onder wie twee officieren, waren veroordeeld voor hun aandeel in het martelen en de dood van een gearresteerde Somalische jongen.

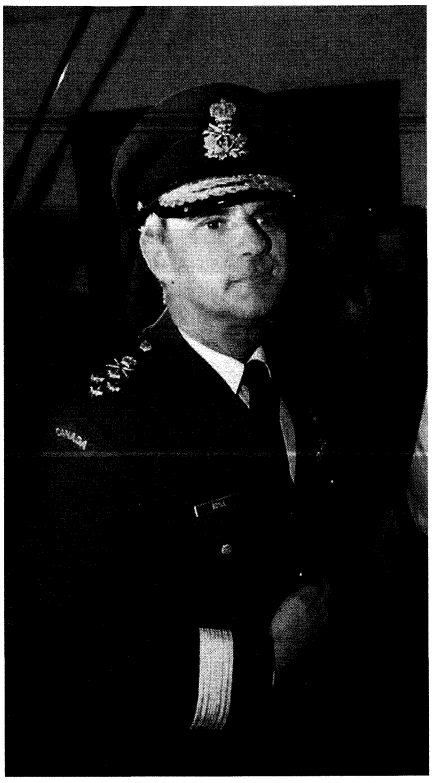

De Canadese generaal Jean Boyle arriveert op 14 augustus 1996 in Ottawa om gehoord te worden over het gedrag van Canadese militairen in Somalia. *Foto EPA*

Uit een daaropvolgend onderzoek bleek dat op grote schaal malaise heerste binnen de Canadese strijdkrachten. Hoewel werd aangenomen dat Boyle niets te maken had met het schandaal in Somalia, kwam aan het licht dat hij had meegewerkt aan pogingen de media informatie te onthouden over het incident door documenten waartoe het publiek toegang diende te hebben, te verscheuren of te veranderen.

Na zijn getuigenis voor een onderzoekscommissie in augustus was Boyle onder steeds grotere druk komen te staan ontslag te nemen. Alleen dankzij steun van Collenette had hij kunnen aanblijven. Collenette's opvolger Young had echter geweigerd Boyle te ondersteunen.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. QUEBEC. BOUCHARD BLIJFT LEIDER PQ

Op 23-24 november 1996 bestendigde premier Lucien Bouchard van Quebec tijdens een congres zijn leiderschap van de regerende Parti Québécois (PQ). Op de eerste dag van het congres sprak 76,7 procent van de gedelegeerden zijn vertrouwen uit in de in januari geko-

zen Bouchard (zie pag. 187/1 e.v.-'96). Vergeleken met de 91 procent die zijn voorganger Jacques Parizeau in 1991 had vergaard, kreeg hij minder steun dan verwacht. Dit leidde tot speculaties dat hij zou aftreden en provinciale verkiezingen zou uitschrijven. Op 24 november kreeg hij echter een staande ovatie van de 2.000 gedelegeerden, die opnieuw steun betuigden aan zijn gematigde opstelling inzake het primaat van de Franse taal en zijn bereidheid te onderhandelen met de federale regering over een nieuw partnerschap, voordat de provincie een derde referendum zou houden over haar status (voor tweede referendum, zie pag. 837/1 e.v.-'95).

Aftreden vice-gouverneur Roux wegens oorlogsverleden

Op 5 november 1996 trad Jean-Louis Roux af als vice-gouverneur van Quebec, nadat hij tijdens een interview met een tijdschrift had toegegeven tijdens de Tweede Wereldoorlog als student een hakenkruis te hebben gedragen en in 1942 te hebben deelgenomen aan een demonstratie tegen de dienstplicht die was uitgelopen op plunderingen van joodse winkels in Montreal. Op 6 november bood Roux zijn excuses aan voor zijn gedrag.

De 73-jarige Roux, een vooraanstaand acteur en theaterdirecteur, had zijn voornamelijk ceremoniële functie aanvaard op 12 september. Premier Jean Chrétien zei dat hij ten tijde van de benoeming van Roux niet op de hoogte was geweest van diens verleden en verklaarde dat het gezien diens „onberispelijke staat van dienst" als een jeugdzonde moest worden beschouwd. Joodse leiders in Canada aanvaardden de verontschuldigingen van Roux en prezen zijn achtenswaardige daad af te treden.

Dood oud-premier Bourassa

Op 2 oktober 1996 overleed Robert Bourassa (geb. 14 juli 1933), premier van Quebec van 1970-'76 en van 1985-'93. Met betrekking tot de belangrijke kwestie van de status van Quebec had Bourassa, een lid van de Liberale Partij, zich noch voor het federalisme noch voor afscheiding uitgesproken. Hij had geprobeerd de Franstalige bevolkingsgroep tevreden te stellen door steun te verlenen aan pogingen erkenning te verkrijgen van Quebec als een aparte gemeenschap binnen Canada met een speciale verantwoordelijkheid voor de bescherming en bevordering van de Franse taal en de cultuur van Quebec.

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. VERLAGING RENTETARIEVEN

Op 23 augustus 1996 verlaagde de Bank van Canada de rentetarieven voor de tweede keer die maand en gaf daarmee blijk van zijn toenemende onafhankelijkheid van de Amerikaanse Centrale Bank (Federal Reserve) .

In februari was de Canadese kortetermijnrente onder het Amerikaanse niveau gezakt en sindsdien was het verschil steeds groter geworden. Als reactie brachten de commerciële banken hun laagste bankrente terug van 6 procent naar 5,75 procent ten opzichte van 9,75 procent een jaar eerder en de Amerikaanse laagste bankrente van dat moment van 8,25 procent. De renteverlaging, die was bedoeld om de achterblijvende binnenlandse vraag te stimuleren, kwam na buitengewoon gunstige ontwikkelingen in de Canadese economie in vergelijking met die van de VS. De Canadese inflatie bedroeg 1,4 procent per jaar, ongeveer de helft van die in de VS. De Canadese dollar, die gewoonlijk gevoelig was voor een verlaging van de rentetarieven, bleef stabiel.

Op 30 augustus 1996 maakte Canada bekend dat het voor het eerst in twaalf jaar een overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans had. Uit officiële cijfers bleek dat de lopende rekening van de betalingsbalans afstevende op een voor seizoensinvloeden gecorrigeerd overschot van C$ 1,1 mrd in het tweede kwartaal van 1996. In de kalenderjaren 1994 en 1995 hadden de tekorten respectievelijk C$ 22,2 mrd en C$ 11,2 mrd bedragen (US$ 1 = C$ 1,3683 op 30 augustus 1996).

De Bank van Canada zette de trend om de kortetermijnrente omlaag te schroeven voort door het belangrijkste banktarief op 2 oktober 1996 met een kwart punt te verlagen tot 4 procent. Op 16 oktober werd dit gevolgd door een verdere verlaging tot 3,75 procent, het laagste niveau sinds 1959. Dit leidde tot renteverlagingen van de kant van de commerciële banken, die rond 29 oktober op een "prime rate" (het tarief dat banken hun beste cliënten in rekening brengen) van 5 procent zaten.

ONDERZOEKSRAPPORT OVER INHEEMSE BEVOLKING

Op 21 november 1996 publiceerde een koninklijke onderzoekscommissie een rapport over de leefomstandigheden van de autochtone bevolking van Canada. Het 4.000 pagina's tellende document was de neerslag van een grondige studie naar de sociale, politieke en economische problemen waarmee deze groep had te kampen, die ongeveer 3 procent van de totale bevolking uitmaakte. Er stonden 440 aanbevelingen in, waaronder het instellen van een nieuwe Kamer van het parlement, die het Huis van de Eerste Mensen genoemd zou moeten worden. In dit Huis zou een permanente commissie moeten zetelen die zich ging bezighouden met een herziening van kwesties die de inheemse bevolking aangingen en met een grotere mate van zelfbestuur voor plaatselijke gemeenschappen. Verder werd voorgesteld dat de staat en de provincies hun begroting voor inheemse aangelegenheden zouden optrekken van C$ 13 mrd naar C$ 15 mrd per jaar en dit gedurende minstens vijftien jaar. Het geld zou allereerst moeten worden besteed aan de economische en sociale infrastructuur en op de tweede plaats aan een regeling van aanspraken op grond (US$ 1 = C$ 1,3392 op 22 november 1996).

OPRICHTING NIEUWE BLOEDTRANSFUSIEDIENST

Op 12 september 1996 besloot de federale regering dat het Canadese Rode Kruis niet langer de baas mocht zijn over de bloedvoorraden van het land. Deze stap was bedoeld om het vertrouwen te herstellen van het publiek, dat geschokt was door het feit dat in de jaren tachtig duizenden personen besmet bloed was toegediend. Het besluit werd bekendgemaakt aan het eind van een driedaagse bijeenkomst van de ministers van gezondheidszorg van de provincies. De regering maakte de oprichting van een nieuwe dienst bekend die belast werd met het toezicht op de inzameling, het testen, de behandeling, en de verdeling van donorbloed. De dienst, waarbij hemofiliepatiënten, seropositieven en andere belanghebbenden betrokken zouden worden, zou naar verwachting binnen een jaar aan het werk zijn.

Als gevolg van transfusies met besmet bloed in de jaren tachtig waren naar schatting 1.200 mensen geïnfecteerd met HIV, het virus dat aids veroorzaakt, en nog eens 12.000 mensen met hepatitis C. Volgens gezondheidsorganisaties hadden het Rode Kruis en de federale regering bewijzen dat er problemen waren, genegeerd en waren zij niet onmiddellijk overgegaan op adequate onderzoeksmethoden. Hoewel een openbaar onderzoek naar de oorzaak van de besmettingen nog aan de gang was, volgde de regering het advies van gezondheidsfunctionarissen op die van mening waren dat het vertrouwen van het publiek het beste kon worden hersteld door de bloedtransfusiedienst niet langer te laten leiden door het Rode Kruis.

(Vor. ber. pag. 715/2/3-1996)

NEDERLANDSE ANTILLEN

AKKOORD MET IMF OVER SANERING OVERHEIDSUITGAVEN. RAPPORT VAN COMMISSIE-VAN LENNEP. OPPOSITIE TEGEN BEZUINIGINGEN

De regering van de Nederlandse Antillen en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) bereikten op 12 mei 1996 overeenstemming over een Structureel Aanpassings Programma (SAP) voor de sanering van de overheidsuitgaven. Aangezien de Nederlandse Antillen zelf geen lid zijn van het IMF, had de Nederlandse regering zich op 26 januari bij monde van minister Joris Voorhoeve van Antilliaanse en Arubaanse zaken al bereid verklaard in het kader van het IMF-programma betalingsbalanssteun te verlenen in de vorm van een stand-by-lening ter waarde van 100 mln gulden door de Nederlandsche Bank. Voorwaarde van Nederlandse kant was echter wel dat de controle op de besteding van het geld in handen was van het IMF. Voorts stelde Nederland zich op 7 juni garant voor 210 mln gulden noodhulp om de sociale gevolgen van het saneringsprogramma te verzachten. De Antilliaanse regering wilde met dit geld een sociaal-economische actieprogramma 'Aan de slag' financieren, dat over een periode van drie jaar 250 mln gulden ging kosten. Nederland gaf echter geen goedkeuring aan het sociale noodprogramma voordat het SAP van het IMF daadwerkelijk in werking was getreden. Premier Miguel Pourier zei op 5 juni te hopen dat de Nederlandse Antillen zelf de inspanningen zouden kunnen opbrengen om de saneringsmaatregelen van het aanpassingsprogramma uit te voeren. „Als dat lukt, is dat een garantie voor het aantrekken van kapitaal en voor verbetering van de betalingsbalans. Dan hebben we de stand-by-lening van de Nederlandsche Bank niet nodig. Voor het vertrouwen is het goed dat we die achter de hand hebben".

Het akkoord bevatte onder meer de volgende verplichtingen: bevriezing van de ambtenarensalarissen gedurende ten minste twee jaar, afschaffing van de prijscompensatie voor de marktsalarissen, afslanking van de overheid en vermindering van het aantal ambtenaren, terugdringing van het financieringstekort in vier jaar naar een begrotingsevenwicht, invoering van een omzetbelasting van 11 procent (Algemene Bestedingsbelasting, ofwel ABB) en verhoging van de accijnzen.

Het pakket was zeer omstreden, maar premier Miguel Pourier was overtuigd van de noodzaak, want zonder deze sanering, waarbij het in totaal om ombuigingen van 272 mln gulden ging, lag een devaluatie van de Antilliaanse gulden in het verschiet, hetgeen een rampzalige ontwikkeling zou betekenen. Hij verwachtte dat de bevriezing van de overheidssalarissen de meeste problemen zou opleveren; de invoering van de ABB hoopte hij voor 1 juli rond te krijgen.

Het rapport van de Commissie-Van Lennep

De dringende behoefte aan een IMF-aanpassingsprogramma voor sanering van de overheidsfinanciën kwam duidelijk aan het licht na het verschijnen van het rapport 'Schuld of Toekomst' van een onderzoekscommissie onder leiding van de Nederlandse minister van staat en oud-secretaris-generaal van de OESO, jhr Emile van Lennep.

De Commissie-Van Lennep werd eind 1994 in het leven geroepen om de financiële situatie van de Nederlandse Antillen en Aruba in kaart te brengen en was een gezamenlijk regeringsinitiatief in Koninkrijksverband. De samenstelling was tripartiet, met vertegenwoordigers van de drie ministers van financiën, van de drie Centrale Banken en met het secretariaat, verzorgd door de directeur van het Kabinet van de Nederlandse Antillen en Aruba. De Commissie kreeg een uitgebreide opdracht. Ze diende zich te verdiepen in de relatie tussen overheidsfinanciën en economie, de financiële situatie op korte en lange termijn van het land Aruba, het land Nederlandse Antillen en van de vijf individuele eilanden, afzonderlijk en in hun relatie tot elkaar en tot Nederland.

In het rapport-Van Lennep, dat op 22 januari 1996 in Willemstad werd gepresenteerd, werd een beeld geschetst van een dramatisch slechte financieel-economische situatie op de eilanden, die nog veel ernstiger bleek dan was aangenomen op grond van de laatste tussentijdse rapportage van het IMF in 1993. De schulden waren torenhoog. De Commissie schatte de staatsschuld van de Nederlandse Antillen en Aruba op resp. 3,5 en 1,2 mrd gulden, hetgeen neerkwam op een schuldquote van 80 en 40 procent. Zorgelijk vond de Commissie het gegeven dat de Nederlandse Antillen nauwelijks of geen premies hadden afgedragen aan de pensioenfondsen en de Sociale Verzekeringsbank. Het grootste deel van de 3,5 mrd staatsschuld kwam dan ook voort uit niet afgedragen premies aan de eigen samenleving. In het rapport werd de overheid verantwoordelijk geacht voor de financiële malaise. De schulden konden groeien door het uitblijven van doeltreffend financieel-economisch beleid, dat ook leidde tot groeiende achterstanden in investeringen op terreinen als onderwijs en infrastructuur, en ten aanzien van andere essentiële overheidstaken. De situatie van de overheidsuitgaven stemde tot grote zorg; belastingvrijstellingen, subsidies en garanties hadden de overheid op hoge kosten gejaagd. De stijging van de overheidsbestedingen zorgde voor grote druk op de Antilliaanse betalingsbalans. De deviezenreserves lagen „structureel ver beneden de internationaal aanvaarde minimumnorm van de waarde van drie maanden goederen-invoer", aldus het rapport 'Schuld of Toekomst'. Tenslotte waarschuwde de Commissie voor de gevolgen van de situatie voor de sociale omstandigheden op de Antillen, met blijvende hoge werkloosheid vooral onder jongeren, onvoldoende scholing, toenemende criminaliteit en een algemene daling van het voorzieningenniveau.

Jonkheer Emile van Lennep (archieffoto). *Foto ANP*

In haar advies legde de Commissie-Van Lennep niet de hoogste prioriteit bij het terugdringen van de miljardenschuld, maar bij het beheersbaar en betaalbaar maken daarvan, door ze niet verder te laten groeien. De Antilliaanse overheid diende daartoe de financieringstekorten zo snel mogelijk terug te brengen naar nul. „Dan bereik je op korte termijn een stabilisatie van de schulden en schep je ruimte voor vermindering", aldus het rapport. Maar behalve voor de voor een dergelijk beleid noodzakelijke sanering van de overheidsuitgaven pleitte de Commissie in haar rapport tegelijkertijd voor een verhoging van de inkomsten en een drastische versterking van het overheidsapparaat. In een volgende fase, wanneer van een begrotingsoverschot sprake was, voorzag de Commissie ruimte voor bestedingen aan sociale voorzieningen op het gebied van

onderwijs, wijkzorg en criminaliteitsbestrijding. Behalve het wegwerken van deze sociale achterstanden (met Nederlandse steun), adviseerde de Commissie de Antilliaanse regering om in deze fase ook prioriteit te geven aan het op een evenwichtige manier, dus niet op een te korte termijn, omlaag brengen van de schuldquote. Op belastinggebied adviseerde de Commissie een betere verdeling van de belastingopbrengsten over het land en de eilandgebieden. Naar het oordeel van de Commissie-Van Lennep zou zo'n aanpassingsprogramma in drie jaar kunnen worden gerealiseerd. Voor de korte termijn bevatte het rapport de volgende aanbevelingen: snelle invoering van een omzetbelasting, privatisering van overheidsdiensten en het bevriezen van ambtenarensalarissen ter voorkoming van een bankroet van de Nederlandse Antillen en Aruba. En voorts achtte de Commissie een beroep op Nederlands ontwikkelingsgeld onontbeerlijk voor het bestrijden van de grote sociale achterstanden.

De aanbevelingen van de Commissie-Van Lennep vormden voor premier Pourier en minister van financiën Henriquez van de Antillen uitgangspunt voor de onderhandelingen met het IMF over een standaard programma. Voor de oplossing van de korte- termijn-problematiek wilde men graag de hulp van het IMF inroepen. Het SAP en het rapport-Van Lennep vulden elkaar in die zin aan dat uitvoering van het aanpassingsprogramma, hoewel toegespitst op de betalingsbalans, een essentieel vereiste vormde om te komen op de langere weg naar structureel gezonde overheidsfinanciën en duurzame economische groei, die de Commissie-Van Lennep voor de toekomst van de Antillen voor ogen stond.

Premier Pourier dreigt met aftreden

Op 18 juni hield premier Pourier in de Staten een pleidooi voor invoering van de nieuwe omzetbelasting per 1 juli 1996, die hij onontbeerlijk achtte om het begrotingstekort binnen de perken te houden. Het bleek echter dat, met de parlementaire stemming in het vooruitzicht, het wetsvoorstel waarschijnlijk niet op een parlementaire meerderheid zou kunnen rekenen; alleen de coalitiepartners van het grootste eiland Curaçao, Pouriers eigen Partido Antillas Restructura (PAR) en de Movementu Antillas Nobo (MAN) stemden in met het plan. De regeringspartijen van andere eilanden, te weten de Boneaireaanse Democratische Partij (DP) en de Sint Maarten Patriotic Alliance (SPA) weigerden hun steun. Saba en Sint Eustatius verlangden eerst dat de landsregering de tekorten op de begroting aanvulde. Deze opstelling van de coalitiegenoten leidde ertoe dat de premier dreigde met aftreden, indien het wetsvoorstel niet zou worden aangenomen.

Rellen op Curaçao bij behandeling loonwetten

Op 11 juli braken op Curacao rellen uit tijdens de behandeling in het parlement van enkele loonwetten die onderdeel uitmaken van een bezuinigingspakket; het betrof de opschorting van de loonperiodieken en een bevriezing van de indexering tot eind 1997. Ondanks felle protesten van de oppositie ging het parlement akkoord met beide maatregelen, die bedoeld waren om de overheidsuitgaven in te dammen, een van de vereisten van het SAP.

Actievoerders blokkeerden vroeg in de ochtend de toegang tot het centrum van Willemstad. Later op de ochtend trokken ongeveer driehonderd werknemers en vakbondsleden naar het hart van de stad met de bedoeling de parlementsvergadering te verhinderen. Deze opzet mislukte echter omdat Statenvoorzitter L.Wout de vergadering met ruim twee uur vervroegde en de demonstranten de toegang tot de publieke tribune verbood. Later op de dag ontstond er in Willemstad een grimmige confrontatie tussen actievoerders en de politie. Vakbondsleider Errol Cova kondigde aan dat de acties zouden worden verhevigd. De gezamenlijke vakbeweging eiste eveneens dat de per 1 juli ingevoerde omzetbelasting van 6 procent zou komen te vervallen.

Het verzet van de vakbonden tegen de bezuinigingsplannen leidde er mede toe dat de financieel-economische hervormingen in het kader van het SAP begin oktober nog steeds niet waren begonnen.

Ontslag voor helft ambtenaren

Op 1 november legde de regering het beleidsplan 'Reinventing government' voor aan de Staten. Bijna de helft, ruim 2400, van de 5000 ambtenaren zouden volgens dit plan hun baan bij de Antilliaanse overheid verliezen. Het grootste deel van hen zou tewerk worden gesteld in nieuwe particuliere bedrijven, waarin twintig te privatiseren overheidsdiensten zouden opgaan. De overigen kregen wachtgeld. In een toelichting stelde premier Pourier dat afslanking van de overheid essentieel was voor de gezondmaking van de Antilliaanse economie. Hij wilde het overheidsapparaat niet alleen afslanken maar tevens efficiënter laten werken.

Volgens het beleidsplan zou de landsoverheid zich in de toekomst alleen bezighouden met beleid, wetgeving, evaluatie en controle. De uitvoering van taken zou door onafhankelijke instanties moeten worden overgenomen.

De ambtenarenbonden wezen het beleidsplan van de regering op 1 november direct als „volstrekt onaanvaardbaar" van de hand.

REGERINGSWIJZIGING

De Antilliaanse minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne Stanley H. Inderson diende op 31 juli 1996 zijn ontslag in in verband met de dood van negen nierpatiënten in het nierdialysecentrum Diatel op Curaçao. De patiënten overleden aan een te hoog aluminiumgehalte. Gouverneur Saleh verzocht hem aan te blijven totdat een opvolger zou zijn gevonden.

Op 10 augustus werd bekendgemaakt dat mevr. Beatriz Juliëta Doran-Schoop was benoemd tot zijn opvolger in het kabinet-Pourier.

BENOEMING GEVOLMACHTIGDE OP MINISTERIE VAN ARUBAANSE EN ANTILLIAANSE ZAKEN

Minister Voorhoeve van Arubaanse en Antilliaanse zaken benoemde per 1 januari 1997 J.B. Hoekman in de functie van Gevolmachtigde van de minister voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse zaken. De benoeming zou gelden voor de duur van de periode dat minister Voorhoeve de portefeuille van overzeese gebieden zou beheren.

Hoekman begon zijn loopbaan in 1961 op het ministerie van buitenlandse zaken. Van 1981-1984 en 1988-1990 was hij ambassadeur in Suriname. Tot eind 1994 was Hoekman ambassadeur in Groot-Brittannië.

Tot de taken van de Gevolmachtigde, voor wiens handelen minister Voorhoeve politiek verantwoordelijk bleef, gingen in ieder geval de volgende mandaten behoren: • het voorbereiden en voeren van overleg over de uitvoering van het besluit van de Rijksministerraad van 29 november 1996 inzake de aanbevelingen van de Commissie-De Ruiter (zie pag.762/2 e.v.-'96); • het voorbereiden en voeren van overleg over de samenwerkingsrelatie tussen de landen van het Koninkrijk, en • het voortzetten en afronden van de werkzaamheden van de Wederopbouwcoördinator van Sint-Maarten.

Op 21 december 1996 verklaarde minister Voorhoeve in een gesprek met *de Volkskrant* voorstander te zijn van de aanstelling van een minister zonder portefeuille voor de Nederlandse Antillen en Aruba in een volgende kabinetsperiode. Dit ministerie zou dan het beste gekoppeld kunnen worden aan het ministerie van binnenlandse zaken.

VERZET TEGEN VOORNEMEN EUROPESE UNIE OM EINDE TE MAKEN AAN 'ANTILLEN-ROUTE' RIJSTHANDEL

De Rijksministerraad (het Nederlandse

kabinet aangevuld met de Gevolmachtigde ministers van de Nederlandse Antillen en Aruba, resp. C.P. de Haseth en A.G.Croes) besloot op 24 januari 1997 in Den Haag dat Nederland geen medewerking zou verlenen aan de uitvoering van het Vrijwaringsbesluit, dat de Europese Commissie in december 1996 nam en dat een wijziging inhield van de bestaande LGO-regeling uit 1991 (zie pag. 692/1 e.v.-'92). Minister van buitenlandse zaken Hans van Mierlo had tijdens de Europese ministerraad in december in Brussel al ingestemd met importbeperkende maatregelen voor de Antillen, maar deed dat onder voorbehoud van instemming van de Rijksministerraad. Deze echter kwam tot het besluit dat het Koninkrijk „zich maximaal zal inzetten bij de verdediging van de aanzienlijke belangen van de Nederlandse Antillen en Aruba".

Het LGO-besluit, waarin de betrekkingen werden geregeld tussen de Europese Unie (EU) en gebieden overzee die deel uitmaken van EU-lidstaten, kende bepaalde handelspreferenties toe aan die Landen en Gebieden Overzee (LGO's), zoals de koninkrijksdelen Nederlandse Antillen en Aruba en de Britse en Franse eilanden in het Caraïbische-Zeegebied. Het besluit kwam indertijd tot stand nadat LGO-landen zich beklaagd hadden dat ze minder handelsvoordelen hadden dan de zogeheten ACP-landen, merendeels voormalige Europese koloniale gebieden in Afrika, het Caraïbische-Zeegebied en de Stille Oceaan die al vele jaren een speciale relatie met de EU hadden. In het LGO-besluit werd bepaald dat producten en grondstoffen afkomstig uit de ACP- of EU-landen, die in LGO-landen een zekere bewerking ondergingen, onder gunstige condities naar de EU mochten worden geëxporteerd, mits aan enkele voorwaarden zou zijn voldaan. De belangrijkste daarvan was dat er sprake moest zijn van een substantiële bewerking, dus van een substantieel toegevoegde waarde, en dat de bewerking moest bijdragen tot de sociaal-economische ontwikkeling in het betreffende LGO-land.

In de LGO-regeling zagen slimme handelaren grote winstmogelijkheden. De Surinaamse rijsthandelaar Shyam G. ontdekte dat zijn (in het ACP-land Suriname) verbouwde, ruwe *cargo*-rijst, meer winst opleverde als hij die eerst in de rijstmolens op de Nederlandse Antillen een bewerking liet ondergaan en vervolgens als overzeese Nederlandse rijst, vrij van importheffingen, naar Europa exporteerde. Wat er feitelijk op de Antillen gebeurde was dat de bruine ruwe *cargo*rijst slechts voor 5 % geslepen werd tot halfwitte rijst; dit hield in dat de bruine cargorijst alleen de eerste stap in de bewerking van de ruwe naar een witte rijstkorrel onderging (de tweede stap in de bewerking tot witte rijst vond pas in Europa zelf plaats). Aangezien de aldus bewerkte *cargo*-rijst volgens het in het LGO-besluit gehanteerde begrip 'rules of origin' aangemerkt kon worden als LGO-product, hoefde de rijsthandelaar bij invoer in de EU niet de voor *cargo*-rijst uit ACP-landen gebruikelijke importheffing van 50 procent te betalen. In mindere mate gold dezelfde procedure voor ruwe rietsuiker uit Suriname en Guyana, die na een bewerking tot suikerklontjes of poedersuiker ook onder de handelspreferenties viel. Handelaren boekten hierdoor al spoedig winsten die konden oplopen tot $ 200 per ton. De Nederlandse Antillen groeide via deze 'Antillen-route' binnen korte tijd uit tot de grootste rijstexporteur naar de EU, na de Verenigde Staten en Thailand, ofschoon er geen rijst werd geteeld. De jaarlijkse export bedroeg gemiddeld ruim 140.000 ton ter waarde van 157 mln Antilliaanse guldens.

De Europese Commissie, en met name de bevoegde Commissaris, de Portugees João de Deus Pinheiro, die verantwoordelijk was voor de buitenlandse betrekkingen van de EU met de ACP-landen, vond dat de Nederlandse Antillen misbruik maakte van de speciale handelspreferenties van de EU. Ambtenaren van het directoraat-generaal van Pinheiro wezen erop dat de 'ingenieuze' manier waarop de Antillen de handelspreferenties benutte, veel te ver ging, want het LGO-besluit uit 1991 was nadrukkelijk in het leven geroepen om de lokale productie in de overzeese regio's te bevorderen; bovendien achtten zij de substantiële toegevoegde waarde van de bewerkte rijst verwaarloosbaar. Voorts was bij de ambtenaren van Europees Commissaris Pinheiro het vermoeden gerezen dat ook Amerikaanse rijst via de 'Antillen-route' heffingvrij op de Europese markt terechtkwam. „Er hangt een sterke geur van gesjoemel rond de Antilliaanse rijstinvoer" meende een Europees functionaris, die in dit verband eufemistisch sprak van een „omleiding van handelsstromen". De Europese Commissie greep derhalve de *mid-term review* van het LGO-besluit aan om het daarin gehanteerde begrip 'rules of origin' zodanig bij te stellen dat er een einde kwam aan de profitabele rijstbewerking ('semi-milling') op de Antillen. Bovendien bepaalde de Commissie dat de rijstimport uit het Caraïbische gebied voor de eerste vier maanden van 1997 beperkt diende te blijven tot maximaal 35.000 ton.

Op de Nederlandse Antillen reageerde men verontrust en verontwaardigd op het EU-besluit om de export naar Europa aan limieten te binden. De voorzitter van de Antilliaanse Associatie voor Exportbevordering naar Europa, Turkane Doega, maakte begin januari 1997 bekend dat hij namens twintig bedrijven op de Antillen en Aruba via de rechtbank schadevergoeding zou eisen van de Europese Commissie en de Nederlandse regering. „We hebben indertijd zwart op wit de verzekering gekregen dat aan de bestaande exportfaciliteiten niet zou worden getornd", aldus Doega in *NRC/H'blad* van 7 januari 1997. Hij vreesde dat, indien de EU-plannen definitief doorgang zouden vinden, er miljoeneninvesteringen (in rijstmolens en havenfaciliteiten) en honderden arbeidsplaatsen op het spel zouden komen te staan. Volgens Gevolmachtigd minister Carel de Haseth was quotering van de export van rijst en suiker voor de Antillianen alleen bespreekbaar, wanneer ze er niet op achteruit zouden gaan en wanneer de gedane investeringen konden worden terugverdiend. „De Antillianen hebben zich tot nu toe keurig aan de Europese bepalingen gehouden, en omdat de regeling zo goed loopt worden we nu afgestraft", aldus De Haseth volgens *Trouw* van 15 januari 1997.

De door de Europese Commissie voorgestelde quota van 160.000 tot 180.000 ton rijst en 3 tot 5 duizend ton suiker voor alle LGO-landen samen lagen ver onder de huidige jaaromzet op de Nederlandse Antillen van 220.000 ton rijst en ook onder die van suiker, die, gelet op de toegenomen produktiecapaciteit, in 1997 mogelijk zou kunnen oplopen tot 100.000 ton. De tijdelijke quota voor rijst van 35.000 ton voor de eerste vier maanden van 1997, die al golden voor het Caraïbisch gebied, vormden slechts een schijntje van de totale productiecapaciteit op de Antillen van 250.000 ton en hadden direct ontslagen tot gevolg op Bonaire (met 1 rijstmolen) en Curacao (met 4 rijstmolens).

De Rijksministerraad had, zo liet zij op 24 januari bij monde van minister Voorhoeve van Antilliaanse en Arubaanse Zaken en staatssecretaris M. Patijn van buitenlandse zaken weten, beroep aangetekend bij het Europese Hof van Justitie tegen de vrijwaringsmaatregelen van de Europese Commissie, en wilde in afwachting van een uitspraak van het Hof over de kwestie, voorlopig niet verder onderhandelen over het EU-voorstel. Zoals het zich liet aanzien stond Nederland alleen in de afwijzing van het voorstel van de Europese Commissie. Minister Voorhoeve zei dat de kwestie binnen de EU „een zaak van veertien tegen één" is en hij voegde eraan toe te hopen dat het probleem aan de onderhandelingstafel kon worden opgelost.

De Antilliaanse premier Miguel A.Pourier liet op 24 januari weten tevreden te zijn met het voorlopige uitstel van maatregelen tegen de export van rijst en suiker:„We krijgen nu een adempauze".

(Vor.ber.pag. 761/3 e.v. -1995)

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE BINNENLANDSE VEILIGHEID

In juli 1996 zorgden drie incidenten ervoor dat de aandacht werd gericht op de Amerikaanse binnenlandse veiligheid. De incidenten betroffen een ontploffing van een passagiersvliegtuig die het gevolg leek te zijn van een bomaanslag, een bomexplosie op de Olympische Spelen in Atlanta en een ontdekking van een samenzwering van militialeden om bomaanslagen te plegen.

Ramp met TWA-passagiersvliegtuig

Alle 238 passagiers van vlucht 800 van Trans World Airlines (TWA) van New York naar Parijs kwamen om het leven, toen de Boeing 747, waarin zij vlogen, op de avond van 17 juli 1996 kort na het vertrek van J. F. Kennedy Airport in New York in de lucht ontplofte en 14 km ten zuiden van Long Island in de oceaan stortte.

Het toestel was eerder die dag uit Athene aangekomen, een vliegveld dat volgens de Amerikaanse autoriteiten bekend stond om zijn lakse veiligheidsmaatregelen. Het explodeerde om ongeveer 20.40 uur (00.40 GMT) op een hoogte van 13.000 voet. De hele nacht zochten bootjes op de plaats van het ongeluk te midden van brandende kerosine en brokstukken naar overlevenden, maar er werden alleen lijken gevonden. Gedurende de laatste weken van juli en de hele maand augustus werd het zoeken naar en het bergen van de lichamen en wrakstukken voortgezet.

Deze gehele periode gingen de autoriteiten door met het onderzoek naar de oorzaak van de ramp. Hoewel de meeste onderzoekers bleven vasthouden aan het idee dat het ongeluk was veroorzaakt door een bom of raket en het FBI op 19 juli bevestigde dat een strafrechtelijk onderzoek naar de ramp was ingesteld, werden geen overtuigende bewijzen gevonden die deze theorie bevestigden. Op 25 juli werd de zwarte doos van het toestel gevonden, maar het onderzoek van de bandopname van de gesprekken in de cockpit en de recorder die het functioneren van het toestel had vastgelegd, leverde geen doorslaggevende resultaten op.

Het vermoeden dat het om een misdrijf ging, werd echter versterkt, toen meer wrakstukken van het vliegtuig werden gevonden op de zeebodem. Volgens informatie die op 28 juli werd vrijgegeven, was het voorste gedeelte van het vliegtuig op 1,5 mijl afstand van de rest aangetroffen, hetgeen erop leek te wijzen dat het door een krachtige explosie was losgerukt van de romp van het toestel. Nadat het voorste deel was afgebroken, was de rest van het vliegtuig binnen 25 seconden in een vuurbal veranderd en in zee gestort. Het patroon van de ramp vertoonde gelijkenis met dat van Pan American vlucht 103 in 1988, toen boven het Schotse Lockerbie op een hoogte van 31.000 voet een bom was ontploft in de voorste bagageruimte (zie pag. 259/3 e.v.-'92). De lagere hoogte van het TWA-toestel (en dus de hogere atmosferische druk) betekende dat een veel grotere bom nodig zou zijn geweest om hetzelfde effect te bereiken als de kleine bom in het Pan Am-toestel.

Op 22 augustus werd bekendgemaakt dat de onderzoekers sporen van PETN, een chemisch bestanddeel van een plastic explosief, hadden aangetroffen op een wrakstuk dat afkomstig was het cabinegedeelte. De ontdekking versterkte de opvatting dat de ramp was veroorzaakt door een bom die onder een van de vliegtuigstoelen was geplaatst en niet in de bagageruimte, zoals aanvankelijk was gedacht.

Het toestel was een Boeing 747-100, de eerste versie van het ontwerp van het Boeing Jumbovliegtuig die in 1970 was geïntroduceerd en volgens de fabrikant een levensduur van twintig jaar had. Het ramptoestel was gebouwd in 1971 en was een van de oudste van dit type die nog in gebruik waren. Na de ramp met een 27 jaar oude DC-9 in Florida in mei (zie pag. 632/2-'96) was alom in de VS de bezorgdheid over het gebruik van oude vliegtuigen in de burgerluchtvaart toegenomen. Bij een recent onderzoek was gebleken dat van de grote Amerikaanse luchtvaartmaatschappijen TWA de vloot met de hoogste gemiddelde ouderdom (19,8 jaar) had. De ouderdom was bovendien beduidend hoger dan het gemiddelde van vijftien jaar in de bedrijfstak. Daartegenover stond dat de maatschappij de reputatie had heel veilig te zijn en haar materiaal zeer goed te onderhouden. Bovendien verklaarden luchtvaartdeskundigen dat commerciële druk er weliswaar toe had geleid dat veel vliegtuigen langer in gebruik bleven dan aanvankelijk was gepland, maar dat er geen bewijs bestond van een verband tussen ongelukken en de ouderdom van de betrokken vliegtuigen.

Op 25 juli 1996 gaf president Bill Clinton opdracht tot strenge veiligheidsmaatregelen in de luchtvaart, waaronder de grondige inspectie van elk passagiersvliegtuig dat in de VS arriveerde of uit de VS vertrok voor een internationale vlucht, en een betere controle van alle bagage. In een toespraak in New York na een ontmoeting met familieleden van de slachtoffers van vlucht TWA 800, zei de president dat de nieuwe maatregelen „konden leiden tot minder comfort en hogere kosten in de luchtvaart" maar dat „de bescherming en veiligheid van het Amerikaanse volk onze prioriteit heeft". Verder benoemde hij vice-president Al Gore tot voorzitter van een speciale commissie om de veiligheid van de luchtvaart te onderzoeken. De commissie zou binnen 45 dagen verslag uitbrengen.

Op 29 juli 1996 werd bekend dat twee weken vóór de ramp met het TWA-toestel de inspecteur-generaal van het ministerie van vervoer een rapport had voltooid over de veiligheid van vliegvelden, waarin stond hoe ambtenaren van het ministerie er in 1995 en 1996 in waren geslaagd op vier van de grootste Amerikaanse luchthavens de veiligheidsmaatregelen te omzeilen. In 40 procent van de gevallen wisten zij binnen te dringen in beveiligde afdelingen waar het mogelijk zou zijn geweest vliegtuigen te saboteren, en in veel gevallen hadden zij met succes onderdelen van een bom op hun lichaam of in hun handbagage verborgen. Bij een vergelijkbare operatie in 1993 op dezelfde luchthavens was dit in 75 procent van de gevallen gelukt. Mary Fackler Schiavo, die op 8 juli was afgetreden als inspecteur-generaal, zei dat zij had gewild dat de conclusies van het rapport onmiddellijk waren vrijgegeven, maar dat leden van de Federal Aviation Administration (FAA) en andere veiligheidsfunctionarissen dit hadden verhinderd, omdat zij bang waren dat het zou kunnen uitnodigen tot terreuraanslagen tijdens de Olympische Spelen. Schiavo, die na de vliegramp in Florida in mei veel kritiek had gehad op de FAA, verklaarde met nadruk dat haar besluit af te treden niets te maken had gehad met de recente gebeurtenissen.

Eind oktober 1996 was meer dan 95 procent van het wrak van het vliegtuig geborgen van de zeebodem, samen met de lichamen van meer dan tweehonderd passagiers die bij het ongeluk waren omgekomen. Zowel de lichamen als de wrakstukken vertoonden geen tekenen van een bomexplosie. Hoewel de onderzoekers hadden vastgesteld dat de middelste brandstoftank van het vliegtuig was geëxplodeerd, bleven ze twijfelen aan de oorzaak daarvan. Uit bij Boeing uitgevoerde proeven bleek dat het vliegtuig niet kon neerstorten door alleen een explosie in een brandstoftank. Op de wrakstukken waren enige sporen van explosieven gevonden. Maar het was onduidelijke welke betekenis hieraan moest worden gehecht, toen bekend werd dat de sporen afkomstig zouden kunnen zijn van een in juni gehouden oefening met speurhonden, waarbij opzettelijk sporen van explosieven op het vliegtuig waren aangebracht. Hoewel een bom niet werd uitgesloten als mogelijke verklaring voor het ongeluk, leken de onderzoekers er steeds meer van uit te gaan dat een technisch mankement de oorzaak was.

De theorie dat het vliegtuig was getroffen door een raket die was afgevuurd door het Amerikaanse leger, werd van de hand gewezen door de autoriteiten. Deze „friendly fire"-theorie, alsmede beschuldigingen dat de regering de zaak

in de doofpot wilde stoppen, circuleerden in brede kringen op Internet ondanks de verzekering van het ministerie van defensie dat op de avond van het ongeluk geen raketten waren afgevuurd van Amerikaanse marineschepen.

Advocaten die familieleden van 25 slachtoffers van het ongeluk vertegenwoordigden, spanden op 21 oktober een proces aan tegen Boeing en TWA bij een federale rechtbank. Zij verklaarden dat het ongeluk was veroorzaakt door een technisch defect dat te voorkomen was geweest. De eisers, die zich baseerden op de mening van een oud-ingenieur van Boeing, beweerden dat een explosie in de middelste brandstoftank de oorzaak van het ongeluk was geweest. Zij voerden aan dat deze explosie het gevolg was van een elektrische vonk, afkomstig van een defecte hulpbrandstofpomp. De pomp was nog niet gevonden op de zeebodem, maar Boeing verklaarde dat de brandstofleidingen en -pompen zo waren ontworpen dat het voltage van de hulppomp onvoldoende was om de dampen in de vrijwel lege middelste brandstoftank te doen ontbranden.

Op 13 dec. 1996 maakte de Amerikaanse Nationale Transport Veiligheidsraad (NTSB) bekend dat de Boeing hoogstwaarschijnlijk was verongelukt door een explosie van de middelste brandstoftank. In een schriftelijk advies aan de Federale Luchtvaartautoriteit deed de NTSB met name de aanbeveling aanpassingen aan te brengen in het ontwerp van brandstoftanks om aldus te voorkomen dat de brandstoftank zou exploderen.

Bomexplosie in Atlanta

De ramp met het TWA-toestel wierp een schaduw over de opening van de 26ste Olympische Spelen in Atlanta (Georgia), op 19 juli 1996. De openingsceremonie, waar Clinton een toespraak hield, vond plaats onder strenge veiligheidsmaatregelen. Desondanks ontplofte op 27 juli een bom in het Centennial Olympic Park te Atlanta, waarbij een persoon werd gedood en een groot aantal anderen werd gewond. Ook stierf een man aan een hartaanval.

De explosie vond plaats om 01.20 uur plaatselijke tijd, toen duizenden mensen een rockconcert bijwoonden in het park. Kort voor de explosie had een veiligheidsbeambte alarm geslagen en gemeld dat er een verdacht pakketje was aangetroffen. Maatregelen om het terrein te evacueren waren in volle gang, toen de bom ontplofte. Ook was achttien minuten vóór de explosie vanuit een telefooncel in de buurt telefonisch gewaarschuwd.

Het was onduidelijk wie verantwoordelijk was voor de aanslag. Gedacht werd dat het ging om een of meer zelf gemaakte staafbommen, een wapen dat veelvuldig gebruikt werd door binnenlandse terroristen in de VS. Clinton

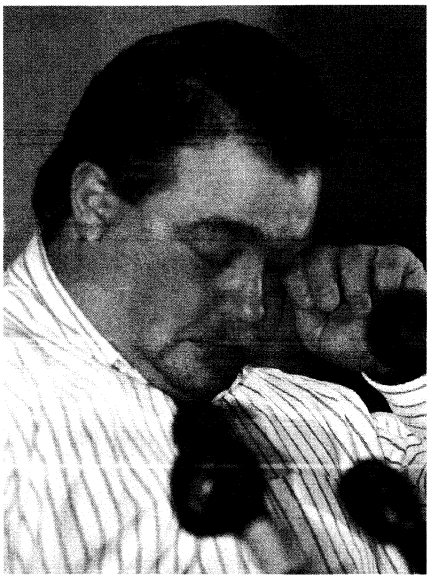

Richard Jewell tijdens een persconferentie op 28 oktober 1996, twee dagen nadat de autoriteiten hem hadden laten weten dat hij niet langer verdacht werd van het plaatsen van een bom in het Centennial Olympic Park te Atlanta. *Foto EPA*

noemde de aanslag „een lage daad van terreur" en beloofde dat de daders opgespoord zouden worden en na veroordeling de doodstraf zouden krijgen. De president zei te hopen dat de Olympische geest zou zegevieren bij het verwerken van de aanslag, en de organisatoren van de Olympische Spelen haakten hierop in met hun besluit de Spelen te laten doorgaan.

FBI-agenten zoeken op 27 juli 1996 in het Centennial Olympic Park te Atlanta de plek af waar kort tevoren een bom is ontploft. *Foto EPA*

Op 31 juli 1996 deden FBI-agenten huiszoeking in het appartement van veiligheidsbeambte Richard A. Jewell, de man die de bom had opgemerkt en vóór de explosie had geholpen bij de evacuatie van het terrein. „Hij is een verdachte, maar niet de verdachte", aldus een woordvoerder van de politie. De verandering van Jewell van held in verdachte kwam nadat hij herhaaldelijk was ondervraagd door de autoriteiten. Jewell ontkende de bom te hebben geplaatst. Hoewel fragmenten van de bom in zijn woning zouden zijn aangetroffen, beweerde zijn advocaat dat dit slechts souvenirs waren die andere veiligheidsbeambten aan hem hadden gegeven.

Op 26 oktober werd bekendgemaakt dat Jewell een brief van de federale autoriteiten had ontvangen waarin werd bevestigd dat hij niet langer een verdachte was.

Na de bevestiging dat er geen verdenkingen meer tegen hem bestonden, werd bericht dat Jewell, die zei door deze zaak niet meer aan het werk te kunnen komen, het ministerie van justitie en sommige media wilde aanklagen.

Leden Viper Militia gearresteerd op verdenking van samenzwering

Op 1 juli 1996 arresteerden de autoriteiten in Phoenix (Arizona) twaalf leden van de Viper Militia, een rechtse paramilitaire groepering uit Arizona. De volgende dag werd nog een lid van de groep gearresteerd. De elf mannen en twee vrouwen werden beschuldigd van het beramen van bomaanslagen op overheidsgebouwen.

De arrestaties, waardoor volgens Clinton een „verschrikkelijke terroristische aanslag" was voorkomen, volgden op een surveillance-operatie van zes maanden door de autoriteiten, waarbij ook een geheim agent in de Viper Militia was geïnfiltreerd. Volgens informatie die na de arrestaties werd vrijgegeven, waren de Vipers eerder in het jaar uit de „overkoepelende" organisatie Militia van Arizona gezet omdat hun anti-regeringsopvattingen te extreem waren. De groepering zou grote hoeveelheden munitie en materialen om bommen te fabriceren in voorraad hebben, militaire oefeningen hebben gehouden en zelfgemaakte bommen tot ontploffing hebben gebracht. Bovendien zou zij plannen hebben gemaakt om bomaanslagen te plegen op overheidsgebouwen. Zo zouden o.m. het FBI en het bureau voor controle op alcohol, tabak en wapens (ATF) het doelwit van hun acties hebben gevormd.

Voorstel voor nieuwe anti-terreurmaatregelen

Op 29 juli 1996 kwamen Clinton en de leiders van Democraten en Republikeinen in het Congres bijeen om het eens te

worden over plannen inzake wetgeving ter bestrijding van het terrorisme. De Republikeinse voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Newt Gingrich, beloofde dat de Republikeinen de strijd van de regering tegen het terrorisme zouden steunen.

Hoewel geen details van de ontmoeting bekend werden gemaakt, zouden de voorstellen naar verwachting o.m. een aantal maatregelen bevatten die uit de eerder dat jaar goedgekeurde anti-terreurwet (zie pag. 620/3 e.v.-'96) waren geschrapt na tegenstand van zowel de conservatieven als de liberalen. Aanvankelijk waren deze maatregelen, zoals meer vrijheid om telefoons af te luisteren en het toevoegen van meer traceerbare elementen bij de fabricage van explosieven, voorgesteld na de bomaanslag in Oklahoma in 1995 (zie pag. 559/1 e.v.-'95).

Clinton pleitte ook voor strengere internationale maatregelen tegen het terrorisme en liep daarmee vooruit op een ontmoeting met ministers van de Groep van Zeven geïndustrialiseerde landen en Rusland in Parijs. Deze ontmoeting zou op 30 juli plaatsvinden om overleg te voeren over praktische maatregelen ter bestrijding van het terrorisme (zie onder INTERNATIONAAL, ALGEMEEN).

Rapport commissie-Gore. Veiligheidsmaatregelen op luchthavens bekendgemaakt

Op 9 september 1996 ontving president Clinton in het Witte Huis het rapport van de op 25 juli 1996 in het leven geroepen commissie-Gore (zie onder kopje Ramp met TWA-passagiersvliegtuig) met aanbevelingen voor nieuwe veiligheidsmaatregelen op Amerikaanse vliegvelden. De aanbevelingen die Clinton onmiddellijk in werking liet treden, omvatten (i) de inzet van speurhonden van het Amerikaanse leger op belangrijke vliegvelden; (ii) een verplichte koppeling van passagiers en bagage op binnenlandse vluchten (op internationale vluchten was deze procedure al gebruikelijk); (iii) antecedentenonderzoek bij luchthavenpersoneel dat toegang had tot beveiligde gedeelten van het vliegveld; en (iv) de toezegging een verordening te ondertekenen waardoor de National Transportation Safety Board de belangrijkste instantie zou worden bij de begeleiding van familieleden van slachtoffers van een vliegtuigongeluk. Clinton verklaarde dat hij een verzoek voor $ 1 mrd zou indienen bij het Congres om gevolg te geven aan de in het rapport gestelde aanbeveling de capaciteit van het FBI in de strijd tegen het terrorisme uit te breiden en geavanceerde bom-detectoren op Amerikaanse vliegvelden te installeren. Volgens het rapport moest ook de post en vracht die per passagiersvliegtuig werden vervoerd, gecontroleerd worden en diende er een computersysteem te komen waarmee passagiers konden worden opgespoord en een onderzoek kon worden ingesteld naar passagiers met een verdacht reispatroon.

De luchthavenautoriteiten van New York en New Jersey maakten zelf een aantal maatregelen bekend voor de drie belangrijke luchthavens bij New York, Newark, La Guardia en J. F. Kennedy. Dit was een reactie op de kritiek op de mate van beveiliging op het vliegveld J. F.Kennedy, waarvan het TWA-ramptoestel was opgestegen. Naar schatting zouden de maatregelen, waarvan vele betrekking hadden op procedures, ongeveer $ 500.000 per jaar kosten.

Vliegverbod voor chartermaatschappij. ValuJet mag weer vliegen

Op 4 september 1996 werd bericht dat de Federal Aviation Authority (FAA) een vliegverbod had opgelegd aan Rich International Airways, omdat de chartermaatschappij niet voldeed aan de eisen die werden gesteld aan opleiding van het personeel en onderhoud van het materiaal. Het verbod kwam na een inspectie in augustus en was de tweede actie van de FAA tegen de maatschappij in de afgelopen maanden. In juni had de FAA voorgesteld Rich een boete van $ 2,6 mln op te leggen vanwege het niet nakomen van de onderhoudseisen.

ValuJet, de maatschappij die na de vliegramp in Florida in mei 1996 een vliegverbod had gekregen (zie pag. 632/2-'96), kreeg toestemming van het ministerie van vervoer met ingang van 30 september de vluchten te hervatten. Het besluit, dat op 26 september bekend werd gemaakt, kwam nadat de FAA in augustus ValuJet toestemming had gegeven de vluchten te hervatten na verbeteringen op het gebied van management en financiering.

Beramers bomaanslagen vliegtuigen veroordeeld

Op 5 september 1996 werden Ramzi Ahmed Yousef en twee andere mannen, Abdul Hakim Murad en Wali Khan Amin Shah, schuldig bevonden aan alle negen aanklachten in verband met een samenzwering om in 1995 twaalf Amerikaanse passagiersvliegtuigen op te blazen in een poging een eind te maken aan de steun van de Amerikaanse regering voor Israël. Het proces was begonnen in mei (zie pag. 629/3-'96) en de jury van de federale rechtbank had drie dagen nodig om tot een uitspraak te komen.

Yousef, die in 1995 door Pakistan aan de VS was uitgeleverd (zie pag. 417/1-'95), had zijn eigen verdediging gevoerd waarbij hij de beschuldiging had geuit dat met de bewijzen tegen hem was geknoeid. Hij zou ook nog terecht moeten staan wegens aanklachten dat hij het brein was geweest achter de bomaanslag op het World Trade Center in New York in 1993 (zie pag. 485/1 e.v.-'93).

"Unabomber" in staat van beschuldiging gesteld.

Op 1 oktober 1996 stelde een federale grand jury in Newark, New Jersey, Theodore Kaczynski in staat van beschuldiging voor de moord op Thomas J. Mosser in 1994. Kaczynski werd ervan verdacht de "Unabomber" te zijn, een mysterieuze figuur die in de loop der jaren een reeks aanslagen had gepleegd. Na zijn arrestatie in april (zie pag. 628/2-'96) had Kaczynski in juni gezegd onschuldig te zijn aan een tien punten tellende aanklacht in Californië, waarin hij werd beschuldigd van vier bomaanslagen, waarvan twee met dodelijke afloop (zie pag. 628/3-'96).

ONTWIKKELINGEN IN DE WHITEWATER-AFFAIRE

Op 7 juli 1996 legde president Clinton op video een getuigenis van meer dan twee uur af in het proces tegen twee bankiers uit Arkansas die ervan werden beschuldigd illegale giften te hebben gedaan ten behoeve van zijn herverkiezingscampagne voor het gouverneurschap in 1990. De twee verdachten, Robert M. Hill en Herby Branscum Jr, zouden ervoor hebben gezorgd dat illegale bijdragen in de campagnekas van Clinton werden gestort in ruil voor politieke invloed in de staat (zie pag. 626/3-'96).

Het was de tweede keer dat Clinton getuigenis aflegde op video. De eerste keer was in april 1996 geweest in het proces tegen de gouverneur van Arkansas, Jim Guy Tucker, en Clintons voormalige zakenpartners in het Whitewaterproject, James B. McDougal en diens ex-vrouw Susan McDougal (zie pag. 624/3-'96).

Aftreden gouverneur Tucker van Arkansas

Gouverneur Jim Guy Tucker, die na zijn veroordeling in mei 1996 zijn voornemen af te treden bekend had gemaakt, was vervolgens van gedachten veranderd omdat hij er zeker van was dat zijn veroordeling in hoger beroep zou worden verworpen. Uiteindelijk verklaarde hij op 15 juli - de dag waarop waarnemend gouverneur Mike Huckabee zou worden beëdigd als zijn opvolger - bereid te zijn het ambt te verlaten, nadat openlijk gedreigd was met een afzettingsprocedure. Op 17 juli trad Tucker af.

Geen veroordeling bankiers Branscum en Hill. Gouverneur Tucker en Susan McDougal wel veroordeeld.

De beschuldigingen in de Whitewater-zaak, die Clinton gedurende zijn hele eerste ambtstermijn hadden achtervolgd, wierpen een schaduw over zijn herverkiezingscampagne. Op 1 augustus 1996 kwam van dit front evenwel goed nieuws voor de president, toen een jury in Little Rock (Arkansas) twee voormalige bankiers die sinds jaar en dag aanhangers van Clinton waren, niet veroordeelde.

De jury had zes dagen gedelibereerd over de aanklachten tegen Herby Branscum Jr en Robert Hill. De verdachten werden van vier aanklachten vrijgesproken, terwijl de jury er niet in slaagde over zeven andere aanklachten overeenstemming te bereiken. De uitspraak werd in het bijzonder positief ontvangen door een vooraanstaand medewerker van Clinton, Bruce R. Lindsey, die door het Openbaar Ministerie was genoemd als „niet-aangeklaagde medesamenzweerder" in de zaak (zie pag. 626/3-'96), maar die nu naar alle waarschijnlijkheid niet zou worden vervolgd.

De uitspraak betekende de eerste belangrijke tegenslag voor de onafhankelijke raadsman in de Whitewater-affaire, Kenneth W. Starr, die wél een veroordeling had weten te bereiken in de zaak tegen Clintons opvolger als gouverneur, Jim Guy Tucker, en tegen Clintons voormalige zakenpartners in het Whitewater-project, James McDougal en Susan McDougal (zie pag. 625/1 e.v.-'96).

Op 19 augustus 1996 werd Tucker, die in slechte gezondheid verkeerde, veroordeeld tot een voorwaardelijke gevangenisstraf van vier jaar en tot achttien maanden huisarrest. Hij mocht zijn huis slechts verlaten om een medische behandeling te ondergaan of naar de kerk te gaan. Een dag later kreeg Susan McDougal drie veroordelingen van twee jaar (straffen die gelijktijdig zouden kunnen worden uitgezeten) en drie jaar voorwaardelijke gevangenisstraf. Bovendien moest zij $ 300.000 plus rente terugbetalen aan de Amerikaanse Small Business Administration. De uitspraak tegen James McDougal, die een gevangenisstraf van 84 jaar kon krijgen, werd uitgesteld tot 18 november. Hoewel geen officiële reden voor het uitstel werd gegeven, deden op grote schaal berichten de ronde dat dit het gevolg was van zijn besluit mee te werken met het onderzoek van Starr in ruil voor strafvermindering.

Arrestatie Susan McDougal

Op 10 september 1996 werd de 41-jarige Susan McDougal gearresteerd, omdat zij had geweigerd te getuigen voor de grand jury die de Whitewater-affaire onderzocht. McDougal zou op 30 september voor twee jaar naar de gevangenis gaan wegens fraude in verband met het Whitewater-project (zie boven).

Susans weigering mee te werken aan het onderzoek van onafhankelijk raadsman Kenneth W. Starr had ertoe geleid dat zij op 4 september door federaal districtsrechter Susan Webber Wright van Little Rock (Arkansas) werd beschuldigd van minachting voor de rechtbank. Zij had tot 10 september de tijd gekregen van gedachten te veranderen. Bleef zij bij haar besluit, dan zou zij tot een gevangenisstraf van maximaal achttien maanden kunnen worden veroordeeld. McDougal verklaarde dat haar weigering een reactie was op de houding van de onderzoekende instanties die haar hadden lastiggevallen en haar clementie hadden beloofd voor het verstrekken van belastende informatie over de Clintons.

UITSPRAKEN HOOGGERECHTSHOF BETREFFENDE SPAARINSTELLINGEN EN POSITIEVE DISCRIMINATIE

Op 1 juli 1996 bepaalde het Hooggerechtshof dat eigenaren van spaar- en leeninstellingen een proces tegen de regering konden aanspannen om vergoeding te krijgen voor schade die het gevolg was van een in 1989 doorgevoerde verandering in de federale boekhouding die velen van hen insolvent had gemaakt. Met deze uitspraak kwam een eind aan een langdurig geschil over de kwestie en werd de weg geopend voor naar schatting negentig claims van spaarinstellingen. De claims zouden de Amerikaanse schatkist waarschijnlijk zo'n $ 10 à 20 mrd gaan kosten.

Dezelfde dag bevestigde het Hooggerechtshof een uitspraak van een lagere rechtbank uit maart die een door de Universiteit van Texas gevoerd beleid van positieve discriminatie onwettig had bevonden (zie pag. 408/2/3-'96).

RAPPORT INZAKE DOODSTRAF. VRIJLATING DRIE ONTERECHT VEROORDEELDE MANNEN

Op 16 juli 1996 gaf de Internationale Commissie van Rechtsgeleerden een rapport uit waarin de doodstraf in Amerika "arbitrair en discriminerend naar ras" werd genoemd. In het rapport werd geconcludeerd dat 40 procent van de personen die vanaf 1976 (toen het Hooggerechtshof de staten toestemming gaf de doodstraf weer in te voeren) tot 1995 waren geëxecuteerd, zwart waren. Ook sprak de commissie haar afkeuring uit over de invloed van verkiezingspolitiek op rechters en leden van het openbaar ministerie in een groot aantal van de 36 staten waar de doodstraf was toegestaan, omdat functionarissen gedwongen werden te verklaren „dat zij voorstander waren van de doodstraf" om hun functie te kunnen behouden.

Op 3 juli 1996 had een rechtbank in Chicago drie mannen vrijgelaten die achttien jaar in de gevangenis hadden gezeten voor een dubbele moord die zij niet hadden gepleegd. Een vierde man, die voor dezelfde misdaad was veroordeeld, was in juni op vrije voeten gesteld.

De vier, allen zwart, waren schuldig bevonden aan verkrachting en moord na een overval op een blank stel in 1978. In 1996 hadden studenten in de journalistiek de zaak onderzocht en al gauw vastgesteld dat op grond van DNA-gegevens de vier niet de moordenaars konden zijn. De studenten brachten tevens nieuw bewijsmateriaal over de verkrachting en de moord aan het licht tegen een man die al in de gevangenis zat voor een andere misdaad. Deze bekende vervolgens de moorden te hebben gepleegd. Samen met twee medeplichtigen werd hij aangeklaagd voor de moorden. De vier vrijgelaten mannen kwamen in aanmerking voor een schadevergoeding van $ 35.000 per persoon en ontvingen verontschuldigingen van de openbare aanklager van Illinois voor de fouten die hadden geleid tot hun gevangenschap.

De zaak kreeg veel publiciteit vanwege de lange tijd die was verstreken voordat de justitiële dwaling aan het licht was gekomen. De gelegenheid werd ook aangegrepen door tegenstanders van de doodstraf om te wijzen op de valkuilen van het doodvonnis; twee van de mannen hadden het grootste deel van hun gevangenisstraf in de dodencel gezeten. Daarnaast had het Hooggerechtshof een paar dagen voor hun vrijlating een in april goedgekeurde wet (zie pag. 621/1-'96) bekrachtigd die de beroepsmogelijkheden voor ter dood veroordeelde gevangenen beperkte in een poging executies sneller af te handelen.

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE VOLKSGEZONDHEID. EIS TOT SCHADEVERGOEDING TEGEN TABAKSINDUSTRIE TOEGEWEZEN.

Op 9 augustus 1996 kende een zes leden tellende jury van het Duval County Circuit Court in Jacksonville, Florida, een schadevergoeding van $ 750.000 toe aan een man die longkanker had gekregen nadat hij 44 jaar lang sigaretten had gerookt. De schadevergoeding moest betaald worden door American Tobacco, onderdeel van Brown & Williamson Tobacco, de fabrikant van Lucky Strike, en had tot gevolg dat de aandelen van alle tabaksmaatschappijen in waarde daalden.

De zaak "Carter versus American Tobacco" was aangespannen door de 66-jarige Grady Carter, die een schadevergoeding van $ 1,5 mln had geëist. De jury oordeelde dat de sigaretten

die hij had gerookt een „gebrekkig" produkt waren geweest en dat de fabrikanten nalatig waren geweest, omdat zij rokers niet op alle risico's hadden gewezen. Een belangrijke factor bij het vaststellen van het vonnis zou het besluit van de rechtbank zijn geweest interne documenten van Brown & Williamson toe te laten, waarin werd toegegeven dat de industrie een „verslavend middel" verkocht.

Advocaten van Brown & Williamson lieten weten dat het bedrijf tegen de uitspraak in hoger beroep zou gaan. In het enige andere proces waarin een Amerikaanse jury schadevergoeding had toegekend aan iemand die de tabaksindustrie had aangeklaagd - de zaak-Cipollone uit 1988, waarin een bedrag van $ 400.000 was toegekend - was het vonnis in hoger beroep nietig verklaard.

Regering onderneemt actie tegen roken

Als een verdere tegenslag voor de tabaksindustrie ondertekende Clinton op 23 augustus 1996 een regeringsbesluit waarin nicotine als verslavend middel werd bestempeld en waarmee aanbevelingen van de Food and Drug Administration (FDA) werden overgenomen over manieren om het roken van sigaretten door minderjarigen te verminderen.

Krachtens de maatregelen, waarvan de eerste begin 1997 van kracht zouden worden, werd het tabaksbedrijven verboden sportwedstrijden te sponsoren, werden sigarettenadvertenties verboden in de omgeving van scholen en op producten die niets met tabak te maken hadden, zoals kleren. Verder werden beperkingen opgelegd aan de inhoud van advertenties voor sigaretten in tijdschriften en werd de verkoop van sigaretten in automaten alleen toegestaan op plaatsen die uitsluitend toegankelijk waren voor volwassenen. Ook werd van de tabaksbedrijven geëist dat zij zouden proberen jonge mensen ervan te weerhouden te gaan roken door een campagne te financieren waarin op de gevaren van het roken werd gewezen. De tabaksindustrie verwierp de maatregelen en verklaarde van plan te zijn de wettigheid ervan aan te vechten (zie ook pag. 630/1/2-'96).

Ministerie van defensie erkent Golfoorlog-syndroom

Op 18 september 1996 verklaarde het ministerie van defensie dat het bezig was 5.000 Amerikaanse militairen die in 1991 in de Golfoorlog hadden gediend, op de hoogte te stellen van het feit dat zij mogelijk blootgesteld waren aan schadelijke stoffen uit chemische wapens tijdens de vernietiging van een Iraakse munitieopslagplaats.

Het aantal van 5.000 was aanzienlijk groter dan het aantal van 150 dat het ministerie in juni had genoemd. De verklaring kwam enkele dagen na een rapport van een presidentiële adviesraad waarin werd geconcludeerd dat mogelijkerwijs zo'n 1.100 soldaten aan schadelijke stoffen waren blootgesteld tijdens de vernietiging van het enorme munitiedepot in Kamisayah op 4 maart 1991. Bij de vernietiging van het depot, dat gebruikt was voor de opslag van Iraakse chemische wapens, was een dichte rookwolk over de woestijn gedreven met daarin wellicht allerlei giftige stoffen, zoals het zenuwgas sarin.

Op 19 september zei generaal Barry McCaffrey, die in de Golfoorlog een belangrijk commandant was geweest, dat op de dag van de vernietiging van het depot zijn hele divisie zich binnen 25 km van de plek had bevonden. McCaffrey, die zich nu voor de regering-Clinton bezig hield met verdovende middelen, verklaarde „ontzet te zijn" over het feit dat hij niet op de hoogte was gebracht van de operatie bij Kamisayah. Hij zei te vrezen dat zelfs 24.000 van zijn soldaten zich binnen de straal van 25,6 km hadden bevonden waar volgens het Pentagon „blootstelling aan schadelijke stoffen op laag niveau" mogelijk was geweest.

Meer dan 60.000 Amerikaanse en 1.700 Britse veteranen hadden aanhoudende klachten over hun gezondheid gehad die te wijten zouden zijn geweest aan de Golfoorlog. Volgens velen werden de klachten veroorzaakt door de blootstelling aan non-conventionele wapens tijdens de oorlog.

VOORMALIG VICE-PRESIDENT AGNEW OVERLEDEN. DOOD OUD-ADVISEUR BUNDY

Op 17 september 1996 overleed voormalig vice-president Spiro T. Agnew op 77-jarige leeftijd in Berlin, Maryland.

Agnew werd op 9 nov. 1918 in Baltimore geboren als zoon van een Grieks immigrant. Van 1967-'69 was hij gouverneur van Maryland geweest. Buiten zijn geboortestaat was hij vrijwel onbekend, tot hij bij de presidentsverkiezingen van 1968 werd gekozen als running mate van Richard M. Nixon. Als vice-president verwierf hij bekendheid door zijn in krachtige bewoordingen gestelde rechtse opvattingen, zijn racistische scheldwoorden en zijn afkeer van liberalen, vaak geformuleerd in venijnige alliteraties. Agnew, die in 1972 als vice-president was herkozen, was zich net aan het positioneren voor het presidentschap van 1976, toen een onderzoek werd ingesteld naar zijn belastingaangiften. Hij zou als gouverneur inkomsten hebben verzwegen die hij in 1967 had gehad, zodat hij te weinig belasting had betaald. Op 10 oktober 1973 nam hij ontslag als vice-president, net voordat hij een federale rechtszaal in Baltimore zou binnengaan, waar zijn zaak zou worden behandeld. Agnew werd veroordeeld tot drie jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van $ 10.000. In ruil voor zijn schuldbekentenis stemde het Openbaar Ministerie ermee af te zien van zwaardere aanklachten inzake omkoperij. Als vice-president werd Agnew opgevolgd door Gerald Ford die minder dan een jaar later president werd na Nixons gedwongen aftreden wegens het Watergate-schandaal. Agnew hield tot zijn dood vol dat hij valselijk was beschuldigd en dat Nixon hem in de steek had gelaten. In tegenstelling tot Nixon werd hij later niet duidelijk politiek gerehabiliteerd.

De dag voor het overlijden van Agnew stierf McGeorge Bundy (geb. 30 maart 1919), een invloedrijk adviseur op het gebied van buitenlandse politiek in de regeringen van Kennedy en Johnson. Als krachtig voorstander van de uitbreiding van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Vietnam was Bundy adviseur voor nationale veiligheid voor beide presidenten van 1961 tot 1966. Bundy zorgde ervoor dat deze functie een bron van macht werd op het terrein van de buitenlandse politiek die qua invloed kon wedijveren met het ministerie van buitenlandse zaken.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. NATIE VAN DE ISLAM. AFRIKAANS-AMERIKAANSE TOP. FARRAKHAN NAAR LIBIË

Op 29 september 1996 draaide een „nationale ontmoeting tussen Afrikaans-Amerikaanse leiders", die was georganiseerd door de Natie van de Islam, uit op een teleurstelling voor de organisatoren. Met de bedoeling voort te bouwen op de basis die was gelegd door de „miljoenenmars" in oktober 1995 (zie pag. 51/1-'96), had de bijeenkomst in St. Louis 30.000 vooraanstaande zwarte activisten moeten trekken en een tegenwicht moeten bieden aan de Republikeinse en de Democratische conventie voor de presidentsnominatie. Uiteindelijk bezochten slechts een paar honderd vertegenwoordigers van de Natie van de Islam de bijeenkomst.

Tijdens de bijeenkomst werd het bezoek verdedigd dat de leider van de Natie van de Islam, Louis Farrakhan, kort tevoren aan Libië had gebracht, alsmede het aanbod van de Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi tot het uitreiken van een beloning van $ 250.000 aan Farrakhan en een gift van $ 1 mrd aan de noodlijdende Natie van de Islam. Farrakhan had de Amerikaanse regering verzocht de antiterroristische sancties die in 1986 aan Libië waren opgelegd en waardoor giften verboden waren (zie pag. 242/2/3-'86) op te heffen, en hij had beloofd het geld te gebruiken voor de ontwikkeling van zwarte gemeenschappen in de VS. Hoewel de regering niet op zijn verzoek was ingegaan, vloog Farrakhan op 29 augustus toch naar Tripoli om de uitreikingsceremonie bij te wonen. Tijdens zijn verblijf noemde hij de Libische leider een „broeder, die de olierijkdom van zijn land gebruikte om „de kwaliteit van het leven van onderdrukte mensen in de hele wereld te verbeteren".

STROOMSTORING. SPOORWEGFUSIE. TOERIST DOODGESCHOTEN. RELLETJES IN FLORIDA. ORKANEN „BERTHA" EN „FRAN"

Op 2 juli 1996 viel in vijftien westelijke staten de elektriciteit uit waardoor 4 mln mensen gedurende twee tot vier uur zonder stroom zaten. De stroomstoring was de grootste sinds de storing die New York in 1977 had getroffen. Zij zou zijn veroorzaakt door het enorme stroomverbruik als gevolg van de hoge zomertemperaturen.

Op 3 juli gaf de Federal Surface Transportation Board zijn goedkeuring aan een fusie van $ 5,4 mrd van de spoorwegmaatschappijen Union Pacific en Southern Pacific, waarmee de vorming van de grootste spoorwegmaatschappij van de VS mogelijk werd.

Op 11 juli werd in Florida een Duitse toerist doodgeschoten, de derde toerist die in 1996 in deze staat was vermoord.

In de nacht van 24-25 oktober braken in St Petersburg, Florida, relletjes uit, nadat de zwarte tiener Tyron Lewis was doodgeschoten door een blanke politieagent die hem had aangehouden wegens te hard rijden.

Volgens de politie had de agent de jongen uit zelfverdediging gedood omdat die had geprobeerd de agent te overrijden. Na het incident veroorzaakten jongeren de hele nacht relletjes waarbij ze gebouwen in brand staken en plunderden en stenen gooiden naar politie en automobilisten. Toen de orde tegen zonsopgang was hersteld, hadden zeker elf mensen, onder wie een aantal politieagenten, verwondingen opgelopen en waren meer dan twintig arrestaties verricht.

De orkaan „Bertha", waarbij tenminste drie mensen in Puerto Rico om het leven kwamen, veroorzaakte op 12 juli grote schade in de kustgebieden van Noord- en Zuid-Carolina en maakte de evacuatie van ongeveer 50.000 inwoners en toeristen noodzakelijk.

Op 5-6 september veroorzaakte de orkaan „Fran" enorme chaos in de oostelijk staten van Pennsylvania tot Zuid-Carolina. De storm ging gepaard met 400 mm regen en windstoten met snelheden tot 190 km per uur. Minstens 21 mensen kwamen om het leven en ruim 500.000 personen werden uit de kustgebieden geëvacueerd.

REFERENDUM OP HAWAÏ OVER MOGELIJKE SOEVEREINITEIT

Op 13 september 1996 maakten de autoriteiten van Hawaï de uitslag bekend van een referendum per post dat eerder het jaar gehouden was onder 80.000 oorspronkelijke inwoners van Hawaï. Met ongeveer drie tegen één hadden de kiezers hun goedkeuring gehecht aan een voorstel te beginnen met een onderzoek naar een of andere regeringsstructuur op Hawaï.

De uitslag van het referendum was vertraagd door klachten van een aantal van de meer dan 1 mln inwoners van Hawaï die van het referendum waren uitgesloten omdat zij geen autochtoon waren. Uiteindelijk had een federale rechter bepaald dat de resultaten openbaar konden worden gemaakt en dat de rechter maar moest uitmaken of het referendum conform de grondwet was geweest of niet.

VERZET EUROPESE EN AZIATISCHE HANDELSPARTNERS TEGEN AANVULLENDE AMERIKAANSE SANCTIES TEGEN IRAN EN LIBIË

De Amerikaanse president Bill Clinton ondertekende op 5 augustus 1996 een controversieel wetsvoorstel waarin aanvullende sancties werden opgelegd aan niet-Amerikaanse bedrijven die voor meer dan $ 40 mln zouden investeren in de olie- of gasindustrie van Iran en Libië (zie pag. 568/1-'96 en 645/1/2-'96). De wet werd met onmiddellijke ingang van kracht.

De zogeheten D'Amato-wet (genoemd naar de Republikeinse senator Alfonse D'Amato, die zich het meest voor de wet had ingezet) was in juni goedgekeurd door het Huis van Afgevaardigden (zie pag. 645/1/2-'96) en in juli door het hele Congres.

De wet leidde tot vijandig commentaar uit het buitenland. De reacties deden denken aan die op de beperkende bepalingen in de Amerikaanse „Helms-Burton-wet" van maart 1996, waarbij strafmaatregelen waren ingesteld tegen bedrijven die handel dreven met Cuba (zie pag. 559/1/2-'96).

De D'Amato-wet werd het scherpst veroordeeld door Iran, dat op 5 augustus in een reactie op Clintons ondertekening van de wet voorspelde dat de wet was „gedoemd te mislukken" door het ontbreken van internationale steun. Op 12 augustus daagde Iran de VS voor het Internationale Hof van Justitie wegens de afkondiging van de D'Amato-wet. Ook Libië veroordeelde de nieuwe sanctiewet. Op 5 augustus zei het officiële Libische persbureau JANA dat de maatregel de Amerikaanse pogingen „andere landen te dwingen tot een intensivering van de oneerlijke, op onwettige wijze tegen Libië ingestelde sancties" duidelijk aan de kaak stelde.

Van de lidstaten van de Europese Unie (EU) reageerde Frankrijk bijzonder fel. Het land zei vastbesloten te zijn ervoor te zorgen dat „elke schade vergoed zal worden". De Franse woede zou voornamelijk zijn veroorzaakt door bezorgdheid over de toekomst van een contract ter waarde van $ 600 mln dat de Franse oliemaatschappij Total had gesloten voor de ontwikkeling van olievelden voor de kust van het eiland Sirri in de Perzische Golf (zie pag. 710/2-'95). Total had eveneens belangen in twee olievelden in Libië. Op 6 augustus wierp Duitsland, Irans belangrijkste handelspartner, zich op als leider van het Europese verzet tegen de sanctiewet. Groot-Brittannië verklaarde de Amerikaanse dreiging tegen Britse bedrijven niet te kunnen accepteren. Op 21 augustus zei de EU dat zij in beroep zou gaan bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO), als de VS sanctiemaatregelen zou nemen tegen Europese bedrijven.

Medio augustus werd bericht dat sommige landen de D'Amato-wet al trotseerden. Op 12 augustus sloot Turkije met Iran een gascontract af ter waarde van $ 20 mrd. Volgens Turkse functionarissen werd hiermee niet het Amerikaanse embargo geschonden. Op 19 augustus deelde de Maleisische oliemaatschappij Petronas mee dat zij was gaan samenwerken met Total voor de ontwikkeling van de twee Iraanse offshore-olievelden bij Sirri (zie boven). Het contract zou zijn afgesloten voordat de D'Amato-wet van kracht was geworden.

(Vor. ber. pag. 831 e.v.-1996)

De Amerikaanse president Bill Clinton tijdens de plechtigheid ter ondertekening van de D'Amato-wet op 5 augustus 1996. Achter Clinton v.l.n.r. Michael Metrinko, die in 1979 in Iran was gegijzeld, alsmede Susan Cohen en George Williams, twee familieleden van mensen die waren omgekomen bij de ramp met het Pan Am toestel boven het Schotse Lockerbie in 1988. *Foto AFP*

ALGEMEEN

INWISSELBAARHEID VALUTA'S IN LANDEN VAN GROEPERING VOOR OOST-AFRIKAANSE SAMENWERKING

Op 1 juli 1996 werden de valuta's van Kenia, Oeganda en Tanzania onderling inwisselbaar verklaard. De drie landen waren lid van de in maart opgerichte Groepering voor Oost-Afrikaanse Samenwerking (zie pag. 409/1-'96). De maatregel was bedoeld om regionale handel en investeringen te stimuleren. Als gevolg van de maatregel konden lokale banken voor het eerst de drie valuta's direct onderling tegen elkaar inwisselen. Voordien moesten handelaars hun valuta eerst inwisselen voor Amerikaanse dollars.

(Vor.ber.pag. 409/1-1996)

TOPCONFERENTIE SADC

Op 24-25 augustus 1996 kwamen de staatshoofden en regeringsleiders van de twaalf lidstaten van de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (Southern African Development Community, SADC) in Maseru, de hoofdstad van Lesotho, bijeen voor de 16de jaarvergadering (voor de top van 1995, zie pag. 844/2 e.v.-'95).

Tijdens de bijeenkomst werd met de ondertekening van een aantal protocollen een belangrijke stap gezet in de richting van regionale integratie. Het belangrijkste protocol was gewijd aan het voornemen om binnen acht jaar een vrijhandelszone tot stand te brengen. Daarnaast werden er afspraken gemaakt over kwesties als transport en communicatie, meteorologie, energie en drugsbestrijding. De verkiezing van de Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela tot SADC-voorzitter voor de periode 1996-'99 weerspiegelde de overheersende invloed van de Zuid-Afrikaanse economie in de regio.

(Vor.ber.pag. 633/1 e.v.-1996)

NEGENDE TOPCONFERENTIE LCBC

Op 30 oktober 1996 werd in de Tsjadische hoofdstad Ndjamena de negende topconferentie van de staatshoofden en regeringsleiders van de vijf lidstaten van de Commissie van het Tsjaadmeerbekken (Lake Chad Basin Commission, LCBC) geopend door de president van het gastland, Idriss Déby, die het voorzitterschap bekleedde. In zijn rede deed Déby een dringend beroep op de leden om hun financiële bijdrage regelmatiger te betalen; voorts schonk hij aandacht aan het thema van de regionale veiligheid en de kwestie van de grensafbakening van de bij de LCBC aangesloten landen.

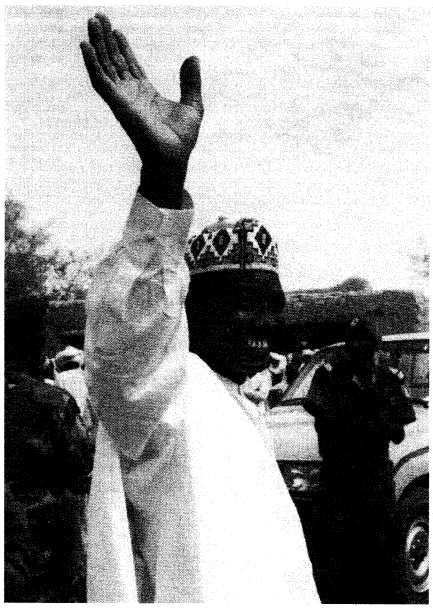

De Tsjadische president Idriss Déby (archieffoto van 2 juni 1996). *Foto EPA*

(Vor.ber.pag. 848/3 e.v.-1994)

AMERIKAANS VOORSTEL VOOR OPRICHTING AFRIKAANSE VREDESMACHT

Op 7 oktober 1996 begon de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher aan zijn eerste rondreis door Afrika ten zuiden van de Sahara. Hij arriveerde in Mali en reisde de daaropvolgende week door naar Ethiopië, Tanzania, Zuid-Afrika en Angola. Tijdens zijn reis wilde Christopher steun werven voor een Amerikaans voorstel voor de oprichting van een Afrikaanse militaire macht ter bescherming van burgers die vastzaten in de conflictgebieden van het continent.

Het plan, dat een 10.000 man sterke troepenmacht vereiste om humanitaire veiligheidszones in te stellen, was vlak voor het vertrek van Christopher voor het eerst geopperd in de Verenigde Staten (VS). De VS boden aan de helft van de kosten ($ 25 à 40 mln) te betalen, en wilden dat de rest gefinancierd zou worden door Europese bondgenoten of de Verenigde Naties (VN). Tijdens een toespraak in Addis Abeba, waar hij het idee met Salim Ahmed Salim, de secretaris-generaal van de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) besprak, gaf Christopher aan dat vijf Afrikaanse landen in principe hadden ingestemd om troepen te leveren en dat België, Canada, Groot-Brittanië en Ierland beloofd hadden de financiering en opleiding op zich te nemen.

Salim reageerde gematigd positief op het idee en vroeg om meer bijzonderheden. Verscheidene Afrikaanse regeringen, waaronder die van Zuid-Afrika, Nigeria, Kenia en Zaïre lieten zich echter sceptisch uit over het plan, met name omdat het de bedoeling was dat de troepenmacht onder leiding zou komen te staan van de VS of de VN. Waarnemers merkten op dat het dankzij dit plan mogelijk zou zijn met relatief weinig kosten op crises in Afrika te reageren zonder de levens van Amerikaanse soldaten in gevaar te brengen. Het voorstel werd ook door Frankrijk verworpen, waarvan de grote invloed in Afrika door een dergelijke macht zou kunnen worden aangetast. Op 14 oktober verklaarde de Franse gedelegeerd minister voor samenwerking Jacques Godfrain dat de plotselinge interesse van de VS voor Afrika te maken had met de Amerikaanse verkiezingscampagne en met pogingen om de aanhang onder de Afro-Amerikaanse bevolking te vergroten. Hij merkte ook op dat de begroting voor hulpverlening in de VS sterk gedaald was. Deze aantijgingen werden door Amerikaanse regeringsfunctionarissen verworpen.

(Vor.ber.pag. 632/3 e.v. - 1996)

IGAD-TOPCONFERENTIE

Op 25-26 november 1996 kwamen de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten van het Intergouvernementele Gezag over Ontwikkeling (IGAD, voorheen: Intergovernmental Authority on Drought and Development, IGADD- zie pag. 410/1-'96) bijeen voor de jaarlijkse topconferentie. De belangrijkste onderwerpen die tijdens de top aan de orde kwamen, waren de aanhoudende gevechten in Somalia en Soedan en de crisis in Zaïre.

(Vor.ber.pag. 410/1 - 1996)

IVOORKUST

REGERINGSWIJZIGING

Op 10 augustus 1996 bracht president Henri Konan Bédié enige wijzigingen aan in het kabinet. Het aantal ministers bleef ongewijzigd. De verandering betrof de volgende portefeuilles:

Justitie en openbare vrijheid - Kouakou Brou*; presidentiële aangelegenheden - Faustin Kouame+; veiligheid - Marcel Dibona Koné*; handel - Nicolas Kouassi Akon*; sport - Sidibé Soumahoro*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

De president riep een Nationale Veiligheidsraad in het leven en benoemde het hoofd van de nationale gendarmerie, generaal Joseph Ehueny Tanny, tot secretaris-generaal. Tevens werd een departement van toerisme ingesteld. Eugène Kindo Bouadi werd benoemd tot departementshoofd.

Volgens *Le Monde* van 13 augustus hield het ontslag van de voormalige stafchef van de strijdkrachten en minister van sport, generaal Robert Guey, verband met „de onduidelijke rol van een deel van het leger" bij wat mogelijk een poging tot een staatsgreep was geweest kort voor de verkiezing van Konan Bédié in oktober 1995 (zie pag. 129/2-'96 en pag. 493/1 e.v.-'96).

VERGUNNING VOOR EXPLORATIE OLIEVELD VERLEEND

De regering van Ivoorkust verleende op 20 september een vergunning voor de exploratie van een 207,2 hectare omvattend olieveld in de Atlantische Oceaan aan twee bedrijven: de Amerikaanse energiemaatschappij United Meridian en Shell Exploratie Afrika. Het olieveld, 'Entente' genaamd, lag op een diepte van 500-2000 meter. De olieproductie van Ivoorkust bedroeg op dat moment slechts 16.000 vaten per dag en was afkomstig van twee olievelden.

DOOD VAN POLITIEKE GEVANGENE

Het onafhankelijke dagblad *La Voie* berichtte op 26 oktober dat Dodou Zokou, ook wel Carlos geheten, op 24 oktober in gevangenschap was overleden. Daarmee kwam het aantal politieke gevangenen dat sedert oktober 1995 was omgekomen op vier. De politieke activist Zokou, die sympathiseerde met het Ivoriaans Volksfront, had vanaf januari 1996 zonder vorm van proces gevangen gezeten.

AKKOORD OVER SCHULDENHERSCHIKKING

Op 20-22 november had een regeringsdelegatie onder leiding van minister van financiën Niamine N'Goran in Parijs een ontmoeting met vertegenwoordigers van crediteurenlanden (Club van Parijs) van Ivoorkust en van diverse banken (Club van Londen). Er werd overeenstemming bereikt over een herschikkingsprogramma voor de Ivoriaanse buitenlandse schulden die waren opgelopen tot een bedrag van $ 7,2 mrd, waartoe ook de rentebetalingsachterstand werd gerekend, die sedert 1987 was opgelopen tot $ 4,6 mrd (zie pag. 366/1 e.v.-'89).

(Vor.ber.pag. 492/2 e.v.-1996)

NIGERIA

VN-RAPPORT OVER SCHENDINGEN VAN MENSENRECHTEN. ARRESTATIE OPPOSITIELEIDERS IN VERBAND MET MOORD OP KUDIRAT ABIOLA

Op 26 juli 1996 publiceerde de Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties (VN) een rapport waarin zij Nigeria ervan beschuldigde op grote schaal mensenrechten te schenden, variërend van standrechtelijke executies tot perscensuur. Zij riep het militaire regime op de democratie onmiddellijk te herstellen en de verordeningen in te trekken die fundamentele rechten en vrijheden beperkten.

In het rapport werd bezorgdheid geuit over „het hoge aantal onwettige en standrechtelijke executies, verdwijningen en martelingen" waarbij het leger en de veiligheidsdienst betrokken waren. De Commissie verklaarde dat er „geen wettelijke bescherming van rechten" bestond en dat het regime had nagelaten een onderzoek in te stellen naar misstanden bij de veiligheidsdienst.

Oppositieleiders Nadeco verdacht van moord op Abiola

Op 23 juli liet de politie weten dat ze op het punt stond drie vooraanstaande oppositieleiders aan te klagen voor de moord in juni op Kudirat Abiola (zie pag. 638/3 e.v.-'96), de vrouw van Chief Moshood „MKO" Abiola, de verondersteld winnaar van de presidentsverkiezingen van 1993, die in de gevangenis zat.

Abraham Adesanya, Ayo Adebanjo en Ganiyu Dawodu, allen leden van de Nationale Democratische Coalitie (Nadeco), zaten al meer dan een maand in hechtenis. Op 17 juni bepaalde het Hooggerechtshof dat de politie geen reden had hen vast te houden, en gaf opdracht hen vrij te laten en ieder van hen N 500.000 schadevergoeding te betalen. De politie ging in beroep tegen de uitspraak en liet de mannen niet vrij. Nadeco ontkende in alle toonaarden dat de mannen of de organisatie betrokken waren bij de moord op Abiola. Op 23 juli verklaarde de woordvoerder van Nadeco in het buitenland, Chief John Ojigie Oyegun, dat de arrestaties onderdeel waren van een campagne die tot doel had de organisatie in discrediet te brengen.
Op 22 juli meldde de radiozender die in handen was van de oppositie dat MKO Abiola op 17 juli met spoed naar het ziekenhuis in Abuja gebracht was in verband met een te hoge bloeddruk. Later keerde hij terug naar de gevangenis.

Berichten over nieuwe arrestaties. Vakbond van academici verboden

Op 20 augustus maakte de Beweging voor de Overleving van het Ogoni-volk (Movement for the Survival of the Ogoni People, MSOP) melding van een nieuwe golf van arrestaties van Ogoni-activisten. Op 13 augustus waren vijftien mensen gearresteerd en ervan beschuldigd uit te zijn op een ontmoeting met de Gemenebest-delegatie.

Op 23 augustus kondigde de regering aan dat de Vakbond van Wetenschappelijk Universiteitspersoneel en twee andere universitaire vakbonden ontbonden waren en dat hun activa door de regering waren geconfisqueerd.

NIEUWE MILITAIRE BESTUURDERS

Op 14 augustus maakte staatshoofd generaal Sani Abacha bekend dat hij op drie na alle militaire bestuurders van de dertig staten van Nigeria aan het vervangen was. Net als hun voorgangers waren de nieuwe bestuurders militairen of politiemensen uit het middenkader.

ONDERHANDELINGEN OVER BEZOEK VAN GEMENEBEST-MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Op 28 augustus werd een verdere verwijdering tussen de Nigeriaanse regering en het Gemenebest voorkomen doordat de Ministeriële Actiegroep van het Gemenebest (Commonwealth Ministerial Action Group, CMAG), die bestond uit de ministers van buitenlandse zaken van Canada, Ghana, Groot-Brittannië, Jamaica, Malcisië, Nicuw-Zeeland, Zimbabwe en Zuid-Afrika, in Londen verklaarde dat vooraanstaande

Gemenebest-secretaris-generaal Chief Emeka Anyaoku (l.) en de Zimbabwaanse minister van buitenlandse zaken Stan Mudenge (r.) buigen zich op 28 augustus 1996 voor het begin van de CMAG-bijeenkomst in Londen over hun aantekeningen. *Foto EPA*

afgevaardigden een bezoek zouden brengen aan Nigeria om de bijzonderheden te bespreken van een voorgenomen bezoek aan Nigeria door een aantal Gemenebest-ministers van buitenlandse zaken (zie pag. 201/3-'96). Volgens de laatste planning zou dat bezoek moeten plaatsvinden op 29 en 30 augustus.
Naar verluidt bestond er onenigheid over de lengte van het bezoek en over de vraag of de delegatie prominente politieke gevangenen zou mogen ontmoeten, zoals Chief Moshood „MKO" Abiola en mensenrechtenactivist Beko Ransome-Kuti. Op 22 en 28 augustus liet het Nigeriaanse ministerie van buitenlandse zaken weten dat het bezoek niet het karakter moest krijgen van een „onderzoeksmissie", aangezien de CMAG niet gemachtigd was op die manier op te treden.

CMAG besluit tot inspectiebezoek

Op 29 september besloten de CMAG-ministers van buitenlandse zaken zo snel mogelijk een ministeriële inspectiereis naar Nigeria te organiseren. Deze maatregel was bedoeld om meer druk uit te oefenen op de militaire regering om de mensenrechten te respecteren en de democratie te herstellen. Hij ging echter heel wat minder ver dan de maatregelen waarvoor sommige CMAG-leden, zoals Canada, Jamaica en Nieuw-Zeeland, hadden gepleit. Het besluit was genomen ondanks het feit dat Nigeria bleef vasthouden aan de gestelde voorwaarden (zie boven), die eerdere pogingen om een onderzoeksmissie naar Nigeria te zenden, hadden doen mislukken. Nigeria bleef bij zijn standpunt dat de Gemenebest-ministers geen contact zouden mogen hebben met mensenrechtenactivisten, radicale leden van de oppositie en politieke gevangenen. Het verwierp ook de gedachte dat het Gemenebest het recht had zich te bemoeien met of zelfs toe te zien op de overgang naar democratie. Er bleef twijfel bestaan over de vraag of Canada akkoord zou gaan met de CMAG-missie, als deze voorwaarden gehandhaafd bleven. Eerder had de Canadese minister van buitenlandse zaken Lloyd Axworthy enkele van zijn collega's in de CMAG uitgemaakt voor „compromissensluiters".

MOSLIM-RELLEN

Op 18 september gingen in de noordelijke stad Kaduna meer dan 10.000 sjiïeten de straat op om te protesteren tegen de arrestatie van hun geestelijke leider Ibrahim Yakub el-Zagzaki.

Op 12 september was Zagzaki, de leider van de fundamentalistische Moslim Broederschap, gearresteerd op verdenking van het uitzenden van materiaal dat gemakkelijk tot rellen zou kunnen leiden. Volgens de radio van de oppositie waren vijftig mensen doodgeschoten toen de demonstratie door regeringssoldaten met behulp van tanks uiteengedreven werd. Op 13 september had een demonstratie van 2.000 moslimjongeren een soortgelijke reactie uitgelokt, maar toen waren er geen doden gemeld.

Op 24 september verklaarde Mohammed Chiroma, woordvoerder van de Moslim Broederschap, dat een van de doelstellingen van de groepering was om de „corrupte" regering van generaal Sani Abacha „ten val te brengen". Naar zijn zeggen werden leden van de Broederschap „meedogenloos" opgejaagd door de regering.

POLITIEKE PARTIJEN ERKEND

Op 30 september deelde de Nationale Kiescommissie van Nigeria (National Electoral Commission of Nigeria, NECON) mee dat vijf politieke organisaties als partij waren geregistreerd. De vijf hadden blijkbaar voldaan aan alle registratie-eisen, wat onder meer inhield dat ze alle vijf uit iedere staat een lijst met 40.000 handtekeningen van aanhangers moesten kunnen overleggen.
Alle overige politieke organisaties die hadden geprobeerd zich te laten registreren (zie pag. 638/3-'96), werden onmiddellijk ontbonden.

De vijf organisaties, die voor registratie in aanmerking kwamen, waren de Verenigde Congrespartij van Nigeria (United Nigeria Congress Party, UNCP), het Comité voor Nationale Consensus (Committee for National Consensus, CNC), de Nationale Centrumpartij van Nigeria (National Centre Party of Nigeria, NCPN), de Democratische Partij van Nigeria (Democratic Party of Nigeria, DPN), en de Democratische Basisbeweging (Grassroot Democratic Movement, GDM). Waarnemers beschouwden hen als conservatief, met weinig onderlinge verschillen.

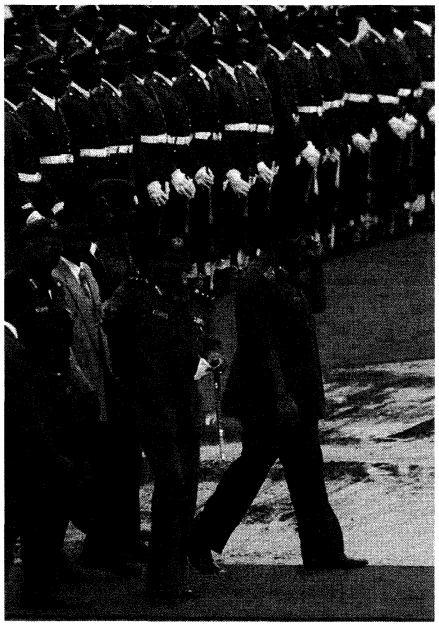

Het Nigeriaanse staatshoofd generaal Sani Abacha (m.) (archieffoto 26 juli 1996). *Foto EPA*

BENOEMINGEN IN VOORLOPIGE BESTUURSRAAD

Op 30 september benoemde Abacha vijf nieuwe leden in de Voorlopige Bestuursraad: brigadegeneraal Felix Modjapero, generaal-majoor Chris Garba, generaal-majoor John Mark Inienger, commodore Tayiwo Odedina en kapitein ter zee Anthony Oguguo.

NIEUWE DEELSTATEN. ECONOMISCHE HERVORMINGEN

Op 1 oktober hield generaal Sani Abacha een toespraak ter ere van de 36-ste verjaardag van de onafhankelijkheid. Daarin maakte hij de stichting bekend van zes nieuwe deelstaten en de oprichting van een economische denktank.

Abacha betoogde dat hij door het aantal deelstaten tot 36 uit te breiden de macht decentraliseerde en een „eerlijke spreiding en evenwicht binnen de geopolitieke zones van het land" waarborgde. Oppositiegroepen stelden echter dat door deze maatregel de bureaucratie zou toenemen, evenals de politieke klantenbinding door de militaire regering, zonder dat er macht van betekenis zou worden overgedragen.

De zes nieuwe deelstaten waren: **Bayelsa** (hoofdstad: Yenogoa, gevormd uit Rivers State); **Eboniyi** (hoofdstad: Abakaliki, gevormd uit Abia State en Enugu State); **Ekiti** (hoofdstad: Ado-Ekiti, gevormd uit Ondo State); **Gombe** (hoofdstad: Gombe, gevormd uit Bauchi State); **Nassarawa** (hoofdstad: Lafia, gevormd uit Plateau State); en **Zamfara** (hoofdstad: Gusau, gevormd uit Sokoto State).

Met de bekendmaking van de vorming van een „doortastende" commissie onder voorzitterschap van Chief Ernest Shonekan, het (niet gekozen) voormalige staatshoofd, die in 1993 door Abacha was afgezet (zie pag. 52/1-'94), wekte Abacha verwachtingen dat Nigeria's ontspoorde economische hervormingsprogramma weer op de rails zou worden gezet.

De commissie, die uit vertegenwoordigers van alle sectoren van het economische en openbare leven zou worden samengesteld, zou negen à twaalf maanden in functie blijven. De commissie kreeg de verantwoordelijkheid voor het bepalen van de „juiste houding en een realistisch richtingsgevoel" van het land, waarbij specifiek die aspecten van de economie zouden worden onderzocht die versterking vereisten. De commissie zou doelstellingen en passende streefcijfers vaststellen voor de economische groei. Deze blauwdruk voor economische ontwikkeling zou de naam „Vision 2010" krijgen.

Speculaties over hervatting van de economische hervormingen door de regering werden versterkt toen minister van financiën Chief Anthony Asuquo Ani eveneens op 1 oktober bekendmaakte dat het plafond van de rentevoet van 21 procent zou worden afgeschaft, waarmee hij een obstakel voor overeenkomsten met de Wereldbank wegnam. Waarnemers merkten echter op dat het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank nog steeds eisten dat een eind werd gemaakt aan het dubbele wisselsysteem volgens welk sommige leden van het regime harde valuta tegen korting konden kopen.

OMSTREDEN PRIJS VOOR ABACHA

In oktober bleek dat Abacha een gouden medaille had gekregen van het hoofd van de World Intellectual Property Organization (WIPO), een in Genève gevestigde VN-organisatie. De medaille was kennelijk overhandigd tijdens een bezoek van de directeur-generaal van de WIPO, Arpad Bogsch, aan Nigeria in oktober. De toekenning van de prijs, die ondanks de kritiek op de mensenrechtensituatie in Nigeria was verleend, zorgde voor diplomatieke opschudding; de Verenigde Staten namen met hun kritiek op de WIPO het voortouw.

In een brief aan Bogsch gaf Daniel Spiegel, de Amerikaanse permanente vertegenwoordiger bij de VN in Genève, uiting aan de „diepe bezorgdheid" van zijn regering. Spiegel merkte ook op dat de gouden medaille normaliter werd uitgereikt voor belangrijke prestaties van uitvinders, en dat hij er zich niet van bewust was dat Abacha „belangrijke bijdragen" op dat gebied had geleverd en dat Nigeria ook niet had bewezen dat het speciale lof verdiende voor vooruitgang op het gebied van de bescherming van industriële eigendomsrechten: de belangrijkste functie van de WIPO.

(Vor.ber.pag. 638/1 e.v. - 1996)

TOGO

PREMIER KODJO AFGETREDEN. NIEUWE REGERING

Op 19 augustus 1996 trad Edem Kodjo af als premier na verscheidene maanden van onenigheid tussen hem en president Gnassingbe Eyadéma.

Het bleek dat de positie van Kodjo onhoudbaar was geworden, toen dezelfde dag bekendgemaakt werd dat de partij van de president, de Vergadering van het Togolese Volk (Rassemblement du Peuple Togolais, RPT), dankzij drie tussentijdse verkiezingen een meerderheid in de Nationale Assemblée had behaald. Op 4 augustus had de RPT twee zetels behaald, en in de tweede ronde op 18 augustus een derde. Zodoende behaalde de RPT een absolute meerderheid van 43 van de 81 zetels en was ze niet langer afhankelijk van de onwerkbare alliantie met de Togolese Unie voor Democratie (Union Togolais pour la Démocratie, UTD), de partij van Kodjo.

Op 20 augustus benoemde Eyadéma Kwasi Klutse, tot dan toe minister van planning en territoriaal bestuur, tot opvolger van Kodjo. Klutse, die bekend stond als een technocraat, maakte de formatie bekend van een regering „met een breed draagvlak", waarin verscheidene leden van de scheidende regering zitting hadden.

Op 27 augustus waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier - Kwasi Klutse+; staatsminister van economie en financiën - Barry Moussa Barque+; staatsminister van industrie en handel - Elome Kouami Dadzie+; defensie - Yaginim Bitokotipou; binnenlandse zaken en veiligheid - kolonel Seyi Memene; buitenlandse zaken en samenwerking - Koffi Panou*; justitie en mensenrechten - Euphrem Dorkenou+; staatsminister van ondernemingen en ontwikkeling van de vrijhandelszone - Payadowa Boukpessi; technisch onderwijs, beroepsopleidingen en nijverheid - Bamoni Solomou Baba Stanislas Temele+; mijnbouw, uitrusting, transport en PTT - Tchamdja Andjo+; jeugd, sport en cultuur - Kouami Agbogboli Ihou+; nationaal onderwijs en wetenschap - Kodjo Edo Maurille Agbobli*; decentralisatie, stedelijke ontwikkeling en huisvesting - Koffiui Victor Ayassou+; werkgelegenheid en ambtenarij - Sambiani Liwab+; communicatie en gemeente-onderwijs - Esso Solitoki+; vrouwenaangelegenheden en sociale zaken - mevr. Tchangai Kissem Walla; landbouw, veeteelt en visserij - Kokou Dake Dogbe*; volksgezondheid - Koffi Sama*; milieu en bosbouw - Yao Komlavi*; toerisme en vrije tijd - Dafo Elia*; betrekkingen met het parlement - Komi Dotse Amoudokpo*; staatssecretaris in het bureau van de premier, minister van planning en territoriale ontwikkeling - Tcha Gouni Ati-Atcha*; staatssecretaris bij het ministerie van economie, financiën en begroting - Amoussa Assiba Guénou*; staatssecretaris bij het ministerie van mijnbouw, uitrusting, transport en PTT, verantwoordelijk voor transport en waterbronnen - Comlan Kadje*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

GRENSINCIDENT MET GHANA

In een persbericht van 15 oktober van het ministerie van binnenlandse zaken en veiligheid werd bekendgemaakt dat „onbekende personen" op 14 oktober het vuur hadden geopend op een bewakingspost aan de grens met Ghana dichtbij Lomé, waarbij drie soldaten waren gedood.

(Vor.ber.pag. 204/3 e.v.-1996)

ZAÏRE

PARLEMENT KEURT GRONDWET GOED

Op 6 oktober 1996 keurde de Hoge Raad van de Republiek-Overgangsparlement (HCR-PT) een nieuw ontwerp voor een grondwet goed.

Het document voorzag in een federale staat met 26 provincies (in plaats van de elf bestaande regio's). De uitvoerende macht zou berusten bij een president, wiens ambtstermijn werd teruggebracht van zeven tot vijf jaar, en er zou een uit twee Kamers bestaand parlement worden ingevoerd.

Een referendum over de goedkeuring van de grondwet werd in december gepland. De grondwet werd verworpen door Etienne Tshisekedi, leider van de Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang (Union démocratique pour le progrès social, UDPS), die betoogde dat alleen de grondwet die in 1991-'92 was opgesteld door de nationale conferentie (zie pag. 863/1 e.v.-'92; pag.342/1 e.v.-'93) ter goedkeuring diende te worden voorgelegd aan het volk.

OPSTAND VAN BANYAMULENGE

Een zeer grote opstand van Banyamulenge, etnische Toetsi's, in het oosten van Zaïre in oktober bracht de eenheid van het land in gevaar, deed een nieuwe humanitaire crisis in Centraal-Afrika ontstaan en had Rwanda en Zaïre tegen het eind van de maand aan de rand van een oorlog gebracht. De situatie werd extra gecompliceerd door de lange afwezigheid van president Moboetoe Sese Seko, die in augustus naar Zwitserland was gereisd voor een behandeling van prostaatkanker (zie pag. 786/2-'96).

Commentatoren meenden dat het machtsvacuüm dat door zijn afwezigheid was ontstaan door velen in het gebied van de Grote Meren werd uitgebuit en dat de strijd om zijn opvolging de belangrijkste bezigheid bleef voor alle prominente Zaïrese politieke figuren, ondanks de verheviging van de strijd in het oosten van het land.

De Banyamulenge waren ruim 200 jaar geleden het gebied binnengekomen en hadden zich aanvankelijk in de Mulenge-heuvels en later in Uvira of nog verder weg gevestigd. In 1981 werden ze het slachtoffer van de „verdeel-en-heers-politiek" van Moboetoe, toen hun het Zaïrese staatsburgerschap werd ontnomen door een nieuwe wetgeving, waardoor ze in feite statenloos werden.

De Zaïrese regering had in september melding gemaakt van vechtende Banyamulenge en Rwanda beschuldigd van het bewapenen van de rebellen. Deze beschuldiging werd door de regering van het voornamelijk uit Toetsi's bestaande Rwandese Patriottische Front (FPR) ontkend, ofschoon Rwanda wel blijk gaf van medeleven voor de benarde toestand van de Banyamulenge. De opstand begon blijkbaar als een reeks schermutselingen tussen de Banyamulenge en de extremistische, door Hoetoe's gedomineerde militie Interahamwe, die door de Zaïrese Strijdkrachten (FAZ) werden gesteund. De Interahamwe, die de vluchtelingenkampen in het Kivu-gebied in Zaïre tot basis had, nadat zij uit Rwanda was gevlucht na de overwinning van het FPR in de burgeroorlog van 1994 (zie pag. 716/2 e.v.-'94), had eerder dit jaar duizenden Banyamulenge uit het gebied Masisi in Noord-Kivu verdreven om het gebied te kunnen gebruiken als een basis voor invallen in Rwanda. In de afgelopen weken had de militie de aandacht gericht op de 400.000 Banyamulenge in Zuid-Kivu, die goed bewapend en klaar voor de verdediging bleken te zijn.

De situatie liep uit de hand door de bekendmaking van Lwasi Ngabo, plaatsvervangend gouverneur van Zuid-Kivu, op 8 oktober dat de Banyamulenge zes dagen de tijd hadden om het land te verlaten of dat zij anders als rebellen zouden worden behandeld, en „vernietigd of verdreven" zouden worden. Hoewel Ngabo vervolgens werd geschorst, werd het dreigement serieus genomen. Honderdduizenden Banyamulenge vluchtten naar de heuvels ten noorden van Uvira, terwijl ongeveer 4.000 jongemannen van de Banyamulenge eenheden van de weinig gedisciplineerde FAZ en de vluchtelingenkampen die de Interahamwe tot bases dienden, begonnen aan te vallen. Hun aanvallen brachten een exodus op gang vanuit de vluchtelingenkampen waarin 1 mln Hoetoe's uit Rwanda en Boeroendi verbleven.

Op 21 oktober berichtte het Hoge Com-

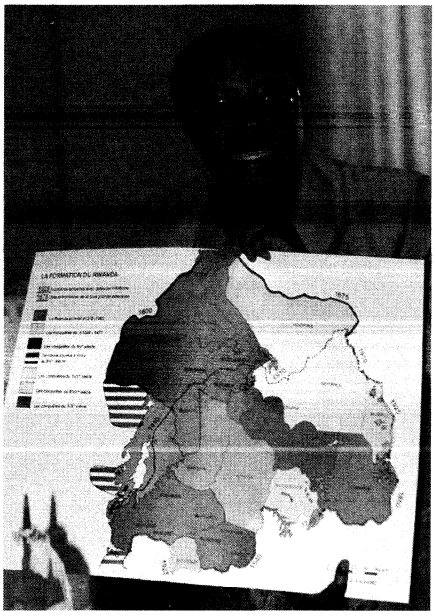

De Rwandese president Pasteur Bizimungu toont op 28 oktober 1996 in Kigali een landkaart uit 1910, waaruit blijkt dat een deel van oostelijk Zaïre vroeger tot Rwanda behoorde. *Foto EPA*

missariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) dat na vier dagen van gevechten tussen de Banyamulenge en de FAZ alle twaalf kampen in het gebied Uvira waren ontruimd en dat er ongeveer 250.000 vluchtelingen rondzwierven, van wie sommigen in de richting van Bukavu, de hoofdstad van Zuid-Kivu, trokken en anderen zich in de omringende heuvels verscholen. Tegelijkertijd meldden VN-functionarissen dat vluchtelingen ook wegtrokken uit Bukavu.

De Zaïrese regering, die niet in staat was om de gevechten in te dammen, beschuldigde Boeroendi en Rwanda ervan dat ze het conflict hadden uitgelokt.

Op 23 oktober beweerde vice-premier en minister van nationale defensie admiraal Mavua Mudima dat hij aanwijzingen had dat beide regeringen de Banyamulenge hadden getraind en bewapend. Boeroendi ontkende iedere betrokkenheid, evenals Rwanda, dat volhield dat het land een „goed nabuurschap met Zaïre" wenste.

Hulpverleners berichtten op 22 oktober dat Rwandese troepen Noord-Kivu hadden aangevallen. Rwanda had voortdurend zijn ergernis geuit over de aanwezigheid van de Interahamwe en die van leden van de voormalige Hoetoe-regering en gewezen Hoetoe-soldaten uit het Rwandese leger in vluchtelingenkampen in Zaïre. Op 24 oktober had Rwanda zelfs verklaard dat het geweld het gevolg was van de beslissing van Zaïre om deze groepen „onderdak te verlenen" en te beschermen. Waarnemers vreesden dat de Rwandese regering gebruik zou maken van de onstabiele toestand om de Kivu-regio te zuiveren van haar vijanden.

Op 29 oktober kondigde de Zaïrese regering de noodtoestand af in het Kivu-gebied, en bracht de twee provincies onder militair gezag in een poging „alle subversieve netwerken" in het gebied „te elimineren". De Banyamulenge stonden niettemin aan het eind van de maand op het punt om een flink stuk van Oost-Zaïre te veroveren en volgens berichten ontvluchtten FAZ-soldaten in wanorde het gebied.

In minder dan twee weken van verbeten gevechten hadden de rebellen Bukavu ingenomen en op 31 oktober rukten ze op naar Goma, de hoofdstad van Noord-Kivu. Volgens berichten hadden ze de luchthaven van Goma veroverd, dat 5 km van het stadscentrum lag, een belangrijk aanvoerpunt voor de FAZ en het centrum van humanitaire hulpoperaties. Op 31 oktober namen de guerrillastrijders journalisten mee op een rondreis door het gebied tussen het Tanganjika-meer en het Kivu-meer, met inbegrip van Uvira en Kamanyola, dat volgens hen nu onder hun gezag stond. De snelle opmars van de Banyamulenge en de omvang en coördinatie van hun schaarbeweging die kennelijk was bedoeld om een bufferzone tussen Rwanda en Zaïre te creëren, verbaasden velen en versterkten het idee dat ze door de Rwandese regering werden gesteund.

Op 30 oktober gaf Rwanda toe dat het troepen had gestationeerd in het oosten van Zaïre, maar verklaarde dat dit een reactie was op de beschieting van de Rwandese stad Cyangugu door Zaïrese troepen op 29 oktober. De Rwandese vice-president en minister van defensie Paul Kagame sprak echter de waarschuwing uit: „als Zaïre de oorlog naar ons toebrengt, zullen we tegen Zaïre vechten . . . We zijn klaar voor de strijd ook al willen we geen oorlog met Zaïre." Kagame, die het FPR-leger had geleid tijdens de burgeroorlog van 1994, herhaalde nogmaals dat Rwanda de Banyamulenge steunde en zei dat zijn land niet zou toestaan dat Zaïre ze met geweld zou verdrijven. Hij betoogde dat Rwanda de Banyamulenge niet hielp, maar voegde eraan toe dat „lieden die andere mensen willen uitroeien, bestreden moeten worden".

Op 21 oktober waarschuwde het UNHCR dat de voedseldistributie in Zuid-Kivu in de twee weken daarvoor was verhinderd door de heersende chaos en dat „we afstevenen op een humanitaire crisis", indien de internationale gemeenschap niet onmiddellijk actie ondernam. Binnen enkele dagen hadden alle in Zuid-Kivu werkzame hulporganisaties zich teruggetrokken. Ze hadden als reden opgegeven dat ze bevreesd waren voor de veiligheid van hun medewerkers.

Tegen het einde van de maand vluchtten meer dan 115.000 mensen voor de opmars van de opstandelingen naar Goma, waardoor het vluchtelingenkamp Mugunga ten westen van de stad nog verder uitdijde. Hier zaten ruim 500.000 overwegend Hoetoe-vluchtelingen in

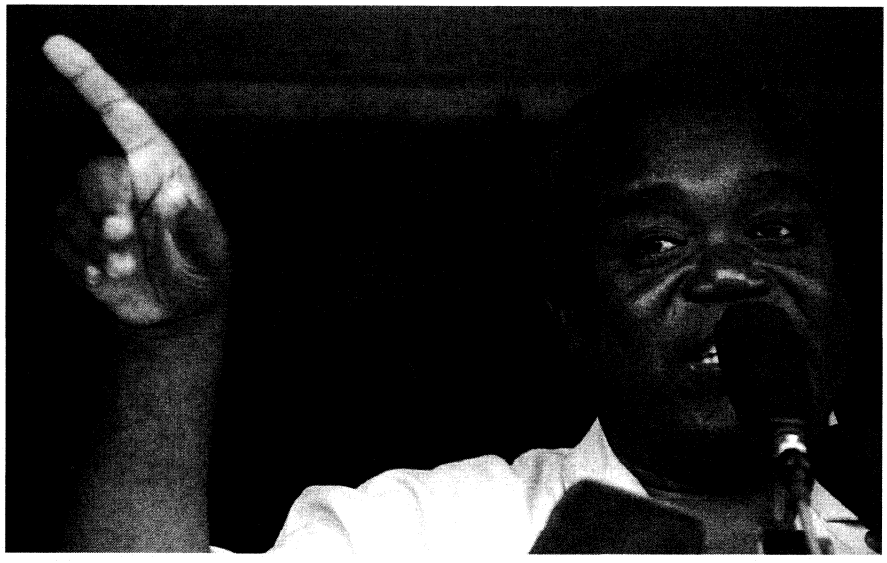

ADFL-leider Laurent Kabila tijdens een toespraak op 7 november 1996 in Bukavu. *Foto EPA*

De militaire bevelhebber van de ADFL André Ngandu Kissasse geeft op 13 november 1996 een persconferentie in Goma. *Foto EPA*

het volgens hulpverleners grootste vluchtelingenkamp ter wereld.

Opstand Banyamulenge duurt voort

De vrees dat de opstand van de Banyamulenge in Oost-Zaïre (zie boven) zou uitmonden in een regelrechte oorlog en de naar schatting 1 mln Rwandese vluchtelingen in een enorme humanitaire crisis zou storten, leidde in november tot plannen voor militair ingrijpen door de internationale gemeenschap. Maar tegen het einde van de maand leek een oplossing voor de vluchtelingencrisis nabij, hoewel de opstandelingen aan kracht leken te winnen.

Begin november kwam er meer informatie beschikbaar over de identiteit van de rebellen en hun doelstellingen. De 55-jarige Laurent Kabila bleek de belangrijkste opstandelingenleider te zijn. Hij presenteerde zichzelf als de coördinator van de Alliantie van Democratische Krachten voor de Bevrijding van Zaïre-Congo (ADFL).

De uit de provincie Shaba afkomstige Kabila had zijn sporen verdiend in de revolutionaire strijd en zich sinds de jaren zestig ten doel gesteld president Mobutu Sese Seko ten val te brengen. Kabila, die zich liet inspireren door Patrice Lumumba (die korte tijd premier van het toenmalige Congo was, maar in 1961 werd vermoord), had in 1965 zij aan zij gevochten met de legendarische guerrillaleider Ernesto „Che" Guevara. Hij zei dat de ADFL een volksorganisatie was, die vijf belangrijke groeperingen omvatte: de Banyamulenge, die etnische Toetsi's waren; de Revolutionaire Volkspartij, een marxistische groepering die medio jaren zestig door Kabila was opgericht en die sporadisch in Oost-Zaïre had geopereerd; Luba-rebellen, zij waren dissidenten van de etnische Luba's uit de gebieden in Zuid-Oost-Kasai waar diamanten werden gevonden; Shaba-rebellen, afkomstig van de half miljoen vluchtelingen die in augustus 1992 van Shaba naar Kasai waren uitgeweken; en de opstandelingen van Kissasse, een groepering onder leiding van de militaire commandant van de ADFL, André Ngandu Kissasse. Op 6 november verklaarde de ADFL dat zij zich ten doel stelde „ons land te bevrijden. Wij willen Kinshasa bevrijden".

Door de verovering van Goma op 2 november kreeg de ADFL, die zij aan zij vocht met het Rwandese leger, de provincies Noord- en Zuid-Kivu in handen (zie boven). De gevechten leidden tot een bloedige reactie in Kinshasha, waar duizenden mensen de straat op gingen en oorlog eisten met Rwanda en Boeroendi en huizen en bedrijven aanvielen van Toetsi's. Op 1 november eiste de Hoge Raad van de Republiek-Overgangsparlement (HCR-PT) dat alle Toetsi's het land zouden worden uitgezet. De snelle opmars van de rebellen voedde de vrees voor een coup tegen de Zaïrese overgangsregering door de vernederde Zaïrese Strijdkrachten (FAZ), een mogelijkheid die zeer waarschijnlijk was gezien het machtsvacuüm dat was ontstaan door Mobutu's aanhoudend verblijf in het buitenland.

Gevolgen van ADFL-succes voor Rwandese vluchtelingen in kampen. Massale terugkeer vluchtelingen naar Rwanda

De internationale gemeenschap richtte haar aandacht op de benarde situatie van de ongeveer 1 mln Rwandese vluchtelingen in het Kivu-gebied.

De overwegend uit Hoetoe's bestaande vluchtelingen verbleven sinds 1994 in Zaïre, na Rwanda te zijn ontvlucht, toen de (voornamelijk uit Toetsi's bestaande) troepen van het Rwandese Patriottische Front (RPF) oprukten in hun door de oorlog geteisterd land. De extremistische Interahamwe-militie had de vluchtelingen bewerkt om in Zaïre te blijven. Totdat het RPF aan de macht kwam in Rwanda, waren vooral deze extremisten verantwoordelijk voor de genocide op Toetsi's en gematigde Hoetoe's die ze als hun politieke vijanden beschouwden. Om de vluchtelingen in hun macht te houden, gebruikte de Interahamwe geweld. Verder probeerde ze de vluchtelingen ervan te overtuigen dat ze zouden worden gearresteerd of gedood, als ze naar Rwanda zouden terugkeren.

Begin november hadden 700.000 vluchtelingen zich verzameld in het vluchtelingenkamp Mugunga ten westen van Goma. Van nog eens 300.000 vluchtelingen werd aangenomen dat ze de heuvels waren ingetrokken. Hoewel de ADFL op 4 november een wapenstilstand had afgekondigd om de vluchtelingen de gelegenheid te geven naar huis terug te keren en op 11 november had besloten een humanitaire corridor naar Mungunga open te stellen, was de bezorgdheid over het lot van de vluchtelingen medio november gegroeid. In

Beeld van de stroom Rwandese vluchtelingen, die zich op 15 november 1996 vanuit Saké op weg begeeft naar de Rwandese grens. *Foto EPA*

Na afloop van de internationale conferentie in Stuttgart over mogelijk militair ingrijpen in Zaïre geeft de voorzitter, de Canadese generaal Maurice Baril, op 24 november 1996 een persconferentie. *Foto EPA*

het kamp heerste een tekort aan voedsel en hulpverleners en diplomaten waarschuwden dat ADFL-rebellen op het punt stonden de Interahamwe in Mungunga aan te vallen.

De bezorgdheid om de vluchtelingen leidde ertoe dat de internationale gemeenschap aandrong op het inzetten van een multilaterale troepenmacht.

Frankrijk en Spanje namen daarbij het voortouw. Op 7 november kwamen zij met het voorstel om een 5.000 man sterke VN-troepenmacht te sturen. Hoewel vele landen verklaarden de vluchtelingen te willen helpen, spraken zij echter hun twijfel uit over de wijze waarop dat zou moeten gebeuren. Een groot aantal landen en hulporganisaties was ook bang dat hulp, waar mogelijk, zou worden geweigerd aan de Interahamwe, omdat deze militie de vluchtelingen sinds 1994 in haar macht hield door haar controle op de hulp aan de vluchtelingen.

Maar op 11 november had het Frans-Spaanse voorstel de steun gekregen van verscheidene Afrikaanse landen, waaronder Zuid-Afrika, en van Canada en Groot-Brittannië. Op 13 november besloten de Verenigde Staten een 1.000 man sterke troepenmacht te leveren om een „catastrofe" te voorkomen. Op 14 november begonnen de voorbereidingen voor de stationering van een 15.000 man tellende multinationale troepenmacht onder leiding van Canada, krachtens hoofdstuk VII van het VN-Handvest, hoewel het mandaat nog moest worden vastgesteld.

Toen op 15 november een militair team ter voorbereiding in Oost-Zaïre arriveerde om de situatie te peilen, verlieten honderdduizenden vluchtelingen hun kamp en gingen op weg naar Rwanda. Hun plotselinge vertrek kwam nadat de ADFL en het Rwandese leger de Interahamwe in Mungunga hadden aangevallen. VN-functionarissen zeiden dat de militie na deze aanval de heuvels in was gevlucht en het merendeel van de vluchtelingen daardoor ervan was overtuigd dat het veiliger was om naar huis terug te keren.

De honderdduizenden vluchtelingen die richting Goma en de Rwandese grens trokken, riepen herinneringen op aan de toevloed van vluchtelingen in Zaïre in 1994. Hulpverleners schatten dat 170 vluchtelingen per minuut de grens overstaken. Op 18 november maakte het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) bekend dat tot dan toe ongeveer 400.000 mensen de grens met Rwanda waren gepasseerd. Volgens VN-functionarissen vormde deze ontwikkeling een cruciale stap in de richting van een oplossing voor de humanitaire crisis. Maar zij waarschuwden ook dat er hulp nodig was voor de opvang van de vluchtelingen in Rwanda. De Rwandese regering spoorde hen aan rechtstreeks naar hun oude huis te gaan. Ook gelastte zij iedereen die in een huis van vluchtelingen was getrokken binnen twee weken te vertrekken, hoewel er toestemming werd gegeven om de eigen oogst binnen te halen.

De terugkeer van het merendeel van de vluchtelingen veranderde de opstelling van de internationale gemeenschap, en

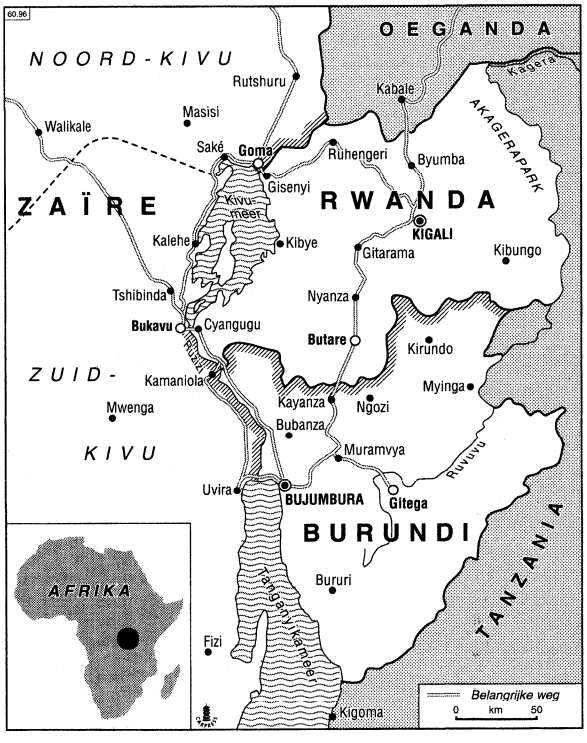

Het gebied van de Banyamulenge-opstand, de provincies Noord- en Zuid-Kivu.

de meeste landen die troepen voor de VN-vredesmacht hadden aangeboden, drongen erop aan dat opnieuw zou worden vastgesteld welke hulp nodig was.

Op 17 november kwamen de VS terug op hun belofte om grondtroepen te sturen. Ook Zuid-Afrika en een aantal Midden-Afrikaanse landen, met inbegrip van Rwanda, lieten weten niet langer de noodzaak van zo'n troepenmacht te zien. Maar Frankrijk bleef volhouden dat een strijdmacht noodzakelijk bleef ter bescherming van de vele duizenden vluchtelingen die nog in Zaïre verbleven. Over het aantal en de verblijfplaats van deze vluchtelingen liepen de meningen uiteen. De Rwandese regering gaf toe dat er nog 150.000 vluchtelingen in de heuvels van Oost-Zaïre konden zitten, terwijl het UNHCR volhield dat het er ongeveer 700.000 waren. De VS zeiden dat er circa 230.000 vluchtelingen waren gelokaliseerd met behulp van een satelliet.

Tijdens een bijeenkomst in het Duitse Stuttgart op 22-24 november zagen vertegenwoordigers van 29 landen en zes hulporganisaties af van een grootscheepse militaire actie, maar kwamen niet tot een besluit over welke stappen er eventueel zouden moeten worden genomen. Op 28 november gingen in Ottawa ambassadeurs van veertien landen akkoord met een Canadees plan om voedsel te droppen voor de nog in Zaïre verblijvende vluchtelingen. Aangezien dit plan niet de goedkeuring kreeg van Rwanda en Zaïre, werd verwacht dat de Canadese missie in Entebbe in Oeganda zou worden gestationeerd.

ADFL handhaaft positie in Kivu

Na op 21 november het einde van het staakt-het-vuren te hebben afgekondigd, begon de ADFL zijn gezag in Kivu te consolideren.

Op 22 november maakte de ADFL bekend dat er in Zuid-Kivu nieuwe politieke en bestuurlijke gezagsdragers waren beëdigd. Op 25 november werden hun collega's in Noord-Kivu beëdigd. Kabila hield echter staande dat de ADFL het gehele land wilde bevrijden en niet streefde naar de afscheiding van Kivu. Hij verklaarde dat „wij een nationale beweging zijn, en geen lokale".

(Vor.ber.pag. 786/1 e.v. - 1996)

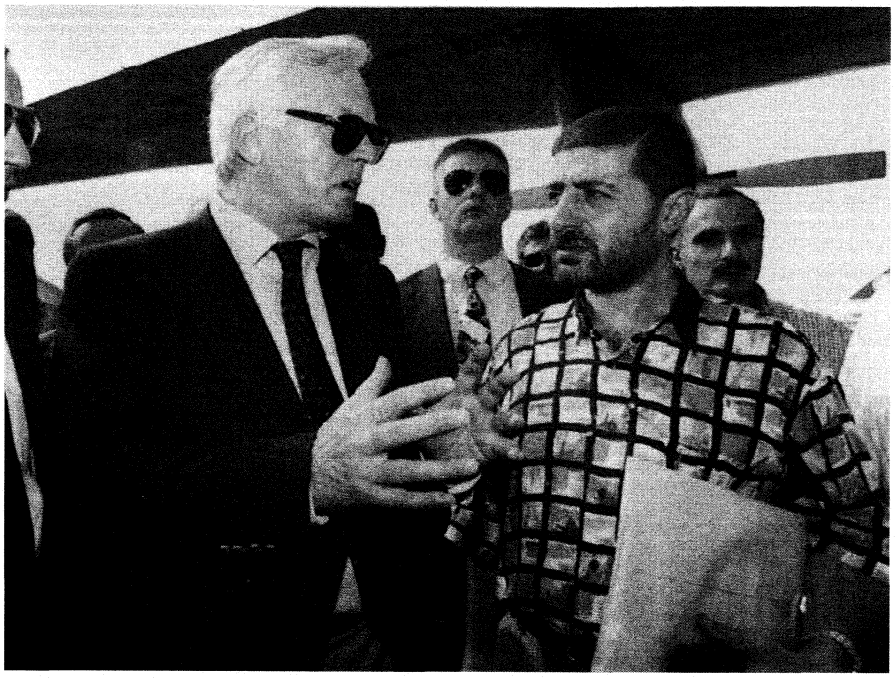

De coördinator van de Duitse inlichtingendienst Bernd Schmidbauer (m.) is op het vliegveld van Beiroet na de totstandkoming van het uitwisselingsakkoord op 21 juli 1996 in gesprek met Hezbollah-vertegenwoordiger sjeik Wafic Saffa (r.) *Foto ANP*

ALGEMEEN

AANSLAGEN OP DE WESTELIJKE JORDAANOEVER. GEVANGENENRUIL MET HEZBOLLAH

Op 26 juni 1996 werden drie Israëlische soldaten doodgeschoten in de buurt van de nederzetting Naaran vlak bij de Jordaanse grens. Naar verluidt zouden de daders na de aanslag naar Jordanië zijn gevlucht.

In een verklaring die naar het kantoor van het persbureau *Agence France Presse* in Damascus werd gestuurd, werd de aanslag opgeëist door de extremistische Palestijnse groep Al Intifada.

Uitwisseling gevangenen en stoffelijke resten tussen Israël en Hezbollah

Op 21 juli wisselden Israël en het Libanese Hezbollah gevangenen en stoffelijke resten uit. Het was de eerste uitwisseling van deze aard sinds september 1992 (zie pag. 54/3 -'93).

Bij de uitwisseling droeg Hezbollah de stoffelijke resten van twee Israëlische soldaten (Rahamin Alsheiki en Yosef Fink) over en liet zeventien leden vrij van de door Israël gesteunde militie in Zuid-Libanon, het Zuid-Libanese leger (South Lebanon Army,SLA). In ruil daarvoor overhandigde Israël de stoffelijke resten van 123 Hezbollah-strijders en liet het SLA 45 Hezbollah- en Amalstrijders vrij uit de SLA-gevangenis in Al-Khiam in de door Israël uitgeroepen „veiligheidszone" in Zuid-Libanon.

De uitwisseling werd tot stand gebracht door de coördinator van de Duitse inlichtingendienst, Bernd Schmidbauer, en werd uitgevoerd met de hulp van het Internationale Rode Kruis (ICRC). De overeenkomst was grotendeels afgerond vóór Netanyahu in juni aan het bewind kwam en zou naar verwachting geen belangrijke gevolgen hebben voor de loop van het vredesproces in het Midden-Oosten.

Op 21 juli verklaarde Schmidbauer dat de onderhandelingen over de vrijlating van de resterende gevangenen in Khiam (wier aantal werd geschat op ongeveer 200) en de vier Israëlische militairen die als vermist waren opgegeven in Libanon, door zouden gaan. Van de vier vermiste Israëli's zou er slechts één, Ron Arad, nog in leven zijn.

Twee Israëlische burgers gedood op Westelijke Jordaanoever

Op 26 juli werden twee Israëlische burgers vanuit een rijdend voertuig doodgeschoten op de Westelijke Jordaanoever ten zuidwesten van Jeruzalem. Het was voor het eerst sinds de verkiezingsoverwinning van Netanyahu dat er Israëlische burgers werden gedood. De

Palestijnse arbeiders keren 26 juli 1996 bij de grensovergang Erez terug naar huis in Gaza-Stad nadat de Israëlische regering als reactie op de moord op twee Israëli's de Westelijke Jordaanoever en de Gaza-strook heeft afgegrendeld. *Foto EPA*

Israëlische regering reageerde onmiddellijk met het afgrendelen van de Westelijke Jordaanoever.

Palestijns kind gedood

Een tienjarige Palestijnse jongen, Hilmi Shousha, overleed op 28 oktober in een Israëlisch ziekenhuis, nadat hij door Nahum Kurman, een veiligheidsagent in de joodse nederzetting Efrat op de Westelijke Jordaanoever, met een pistool op het hoofd zou zijn geslagen.

ISRAËLISCH-PALESTIJNSE VREDESONDERHANDELINGEN IN IMPASSE

De onderhandelingen tussen Israël en het Palestijnse Nationale Gezag (PNA), die eind juli 1996 werden hervat, boekten in augustus naar verluidt weinig vooruitgang. Het uitblijven van resultaten, gevoegd bij het controversiële Israëlische besluit om de bouw van joodse nederzettingen te hervatten, (zie pag. 790/2 e.v.-'96) brachten de Palestijnse autoriteiten ertoe eind augustus een algemene staking uit te roepen.

De Palestijnse president Yasser Arafat had in juni besprekingen gehouden met Dore Gold, de politieke adviseur van de Israëlische premier Benjamin Netanyahu (zie pag. 642/3-'96). Op 16 juli weigerde Arafat echter nog verder met Gold te praten, teneinde de druk op Netanyahu op te voeren om in te stemmen met een persoonlijke ontmoeting. Het Palestijnse gevoel van isolement werd nog versterkt door contacten op hoog niveau tussen Israël en Egypte en Israël en Jordanië in juli, toen Netanyahu een bezoek bracht aan Egypte en in Tel Aviv de Jordaanse premier Abdul-Karim Kabariti ontving (zie pag. 791/1 e.v.-'96).

De Israëlische-Palestijnse besprekingen werden op 23 juli hervat, toen Arafat en de Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi bij de grenspost Erez tussen Israël en de Gaza-strook een anderhalf uur durende ontmoeting hadden die door beiden „vruchtbaar" werd genoemd.

Levi zei dat beide zijden waren overeengekomen om „onze betrekkingen te formaliseren en geëigende kaders te scheppen om de kwesties te onderzoeken en vooruit te helpen". Hij zou naar verluidt ook Israëlische eisen ter sprake hebben gebracht over een vermindering van PLO-activiteiten in Oost-Jeruzalem en verbeterde veiligheidsmaatregelen tegen fundamentalisten.

Palestijnse regeringsfunctionarissen zeiden dat Arafat Levi had opgeroepen tot de hervatting van de ontmoetingen van de gezamenlijke stuurgroep die toezicht hield op de implementatie van het vredesproces, het vaststellen van een datum voor de terugtrekking van de Israëlische strijdkrachten uit de stad Hebron op de bezette westelijke Jordaanoever, en het handhaven van een stop op de bouw van joodse nederzettingen in de bezette gebieden.

Eerste ontmoeting tussen Arafat en Netanyahu

Premier Netanyahu en President Arafat hadden op 4 september hun eerste ontmoeting bij de controlepost in Erez tussen Israël en de Gazastrook. De ontmoeting van een uur was grotendeels symbolisch. De bijeenkomst, waarom Arafat al herhaaldelijk had verzocht maar die door Netanyahu steeds was uitgesteld, volgde op een periode van intensieve onderhandelingen „achter gesloten deuren" tussen de Israëli's en Palestijnen, waarbij de Noorse diplomaat Terje Larsen een belangrijke bemiddelende rol had gespeeld.

De ontmoeting op 4 september resulteerde echter niet in een doorbraak in

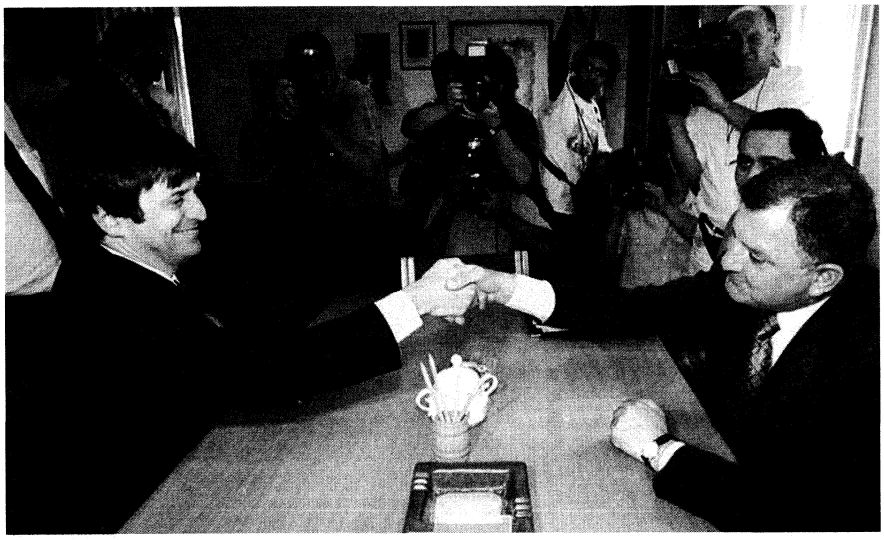

Op 27 augustus 1996 komen de Israëlische minister van financiën Dan Meridor (l.) en de Palestijnse minister van handel en economische zaken Mahir al Masri (r.) in Jeruzalem voor het eerst bijeen om de economische moeilijkheden in de Palestijnse Gebieden te bespreken. *Foto EPA*

De Israëlische premier Benjamin Netanyahu (r.) en de Palestijnse president Yasser Arafat (l.) na afloop van hun eerste ontmoeting op 4 september 1996 bij de grenspost Erez, enkele ogenblikken voor het begin van hun persconferentie. *Foto AFP*

de impasse op het Israëlisch-Palestijnse spoor van het vredesproces in het Midden-Oosten, in weerwil van toenemende Arabische druk op Israël om in stemmen met deze ontmoeting in de hoop op een doorbraak. Hierbij zou Egypte naar verluidt hebben gedreigd de derde Economische top voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika, waaraan ook Israël zou deelnemen en die voor november in Cairo was gepland, af te gelasten (zie onder).

Netanyahu deed geen toezeggingen met betrekking tot de hergroepering van Israëlische troepen in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever en zei dat alle onopgeloste kwesties zouden worden voorgelegd aan een gezamenlijke Israëlisch-Palestijnse commissie. Deze gezamenlijke commissie zou op 9 september in Jericho voor het eerst bijeenkomen.

Na afloop van de ontmoeting zei Netanyahu: „We moeten rekening houden met de behoeften en verlangens van beide zijden op basis van wederkerigheid en het zelfvertrouwen en het welzijn van zowel Israëli's als Palestijnen." Arafat zei: „Aan onze beloften, voor beide partijen, valt niet te tornen. Ik geloof dat wij en meneer Netanyahu en zijn regering kunnen samenwerken en het vredesproces kunnen bevorderen."

Zware Palestijns-Israëlische gevechten

Een reeks van gewelddadige botsingen tussen Israëlische troepen en Palestijnse politie en burgers vormde eind september een ernstige terugslag voor het vredesproces in het Midden-Oosten, dat sinds de Israëlische verkiezingen in mei tot stilstand was gekomen. Minstens 57 Palestijnen en 15 leden van Israëlische veiligheidsdiensten kwamen om het leven en circa 1.500 Palestijnen raakten gewond tijdens drie dagen van gevechten en rellen die uitbraken toen de Israëlische regering een omstreden uitgang van een tunnel onder de Oude Stad van Jeruzalem liet openstellen. Eén van de opvallendste aspecten van de onrust was dat er gevechten uitbraken tussen Israëlische soldaten en gewapende Palestijnse politieagenten van wie sommigen voorheen hadden samengewerkt in gezamenlijke patrouille-eenheden.

Opening omstreden tunneluitgang

De aanleiding voor het geweld was de openstelling in de avond van 23 september van een uitgang van een oude tunnel in het Arabische stadsdeel in de Oude Stad van Jeruzalem.

De tunnel, die uit de Hasmoneïsche periode stamt, was in de negentiende eeuw ontdekt, maar pas in de jaren tachtig van deze eeuw opnieuw blootgelegd. De tunnel - een voormalige smalle straat of aquaduct van 500 m lang - had één ingang in het joodse stadsdeel bij de westelijke muur of „klaagmuur" (de heiligste plaats van het jodendom), vanwaar hij in noordelijke richting liep onder de westelijke flank van de Haram al-Sharif of Tempelberg, die door de joden werd vereerd als de heilige plaats van de tempel van Salomon, maar met de Koepel van de Steen en Al-Aksamoskee ook de op twee na meest heilige plaats van de islam was. De opening van een noordelijke uitgang in het Arabische stadsdeel was schijnbaar bedoeld om de stroom bezoekers te vergroten, hoewel opeenvolgende Israëlische regeringen tot dan toe geen toestemming hadden gegeven voor de opening van een uitgang in het Arabische stadsdeel, op grond van het argument dit door dat Palestijnen en moslims in het algemeen als een bedreiging van hun heilige plaatsen en als een voorbode van een eventuele „judaïsering" van de stad zou worden gezien.

Na de Israëlische verovering van de Oude Stad in 1967 had de Israëlische regering joden verboden om bij de Tempelberg te bidden teneinde conflicten te voorkomen. Onder de joodse groeperingen die aandrongen op de openstelling van de tunneluitgang bevonden zich met name militante religieuze organisaties als de Getrouwen van de Tempelberg die het recht opeisten om bij de Tempelberg te bidden.

Op 24 september riep de Palestijnse president Yasser Arafat de Palestijnen tot een staking op uit protest tegen de opening van de tunneluitgang die hij de „judaïsering van Jeruzalem" noemde.

Gewelddadigheden Westelijke Jordaanoever en Gazastrook

Op 25 september braken gewelddadigheden uit in de stad Ramallah op de Westelijke Jordaanoever, toen studenten Israëlische soldaten aanvielen. De gewelddadigheden breidden zich op 25-26 september snel uit over de gehele Westelijke Jordaanoever en Gazastrook.

De gewelddadigheden, de ergste in de bezette gebieden sinds het einde van de Palestijnse intifadah (opstand) in 1993, noopten de Israëlische minister van defensie Yitzhak Mordechai op 26 september de noodtoestand uit te roepen op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook. Voor het eerst sinds de Israëlisch-Arabische oorlog van 1967 werden in de door Israël gecontroleerde gebieden Israëlische tanks en gewapende helicopters ingezet. Israël gelastte ook een uitgaansverbod en een „interne afgrendeling", opdat de Palestijnen zich niet buiten hun lokale „autonome gebieden" konden begeven.

De Palestijnse minister belast met het dossier-Jeruzalem, Faisal Husseini (m.,kalend), wordt op 26 september 1996 door Palestijnen afgeschermd als de Israëlische politie (l.) een protestmars in Oost-Jeruzalem onderbreekt. *Foto AFP*

De gewelddadigheden namen grotendeels de vorm aan van losse gevechten tussen Israëlische soldaten enerzijds en gewapende Palestijnse politie en jeugdige stenengooiers anderzijds. In Nabloes werden op 26 september zes Israëlische soldaten gedood tijdens de verdediging van het Graf van Jozef, een heilige plaats die door Israël werd bewaakt. Op 26 september kwam ook een Egyptische grenswacht om het leven tijdens een vuurgevecht tussen Israëlische soldaten en Palestijnse politie bij de grensovergang Rafah tussen Egypte en de Gazastrook.

De Israëlische premier Benjamin Netanyahu brak zijn bezoek aan Duitsland af en keerde op 26 september terug naar Israël. Bij zijn terugkeer zei hij tegen verslaggevers dat hij met Arafat had gesproken en een ontmoeting tot stand probeerde te brengen. Arafat had er naar verluidt op aangedrongen dat de Egyptische president Hosni Mubarak aanwezig zou zijn bij een dergelijke ontmoeting.

Op 27 september doodden Israëlische soldaten drie Palestijnen op de binnenhof van de Al-Aksamoskee; meer dan 70 Palestijnen raakten gewond. De doden zouden naar verluidt deel hebben uitgemaakt van een groep Palestijnen die stenen naar de soldaten hadden gegooid.
De omstreden tunnel werd op 27 september gesloten, maar op 29 september opnieuw opengesteld. Volgens een bericht van *Radio Israël* op 28 september had Netanyahu gezegd dat de tunnel voorgoed open zou blijven en had hij de Palestijnen opgeroepen de tunnel niet langer als een voorwendsel voor een religieuze oorlog te gebruiken.

Internationale reacties

De opening van de tunneluitgang werd in de Arabische en moslimwereld wijd en zijd veroordeeld. Zelfs landen die relatief goede betrekkingen met Israël onderhielden, zoals Jordanië en Egypte, toonden zich zeer kritisch.

Kroonprins Hassan van Jordanië gelastte een bezoek aan Israël af dat voor eind september was gepland en noemde de opening van de tunneluitgang „een provocatie van Arabische- en moslimgevoelens over de hele wereld".

Het officiële Syrische dagblad *Tishrin* van 28 september zei dat Israël „aanstuurde op een enorme brand in de regio", die inderdaad ook zou uitbreken als de internationale gemeenschap geen „einde maakte aan de zionistische wet van de jungle".

De Arabische Liga kwam op 26 september in Cairo in spoedberaad bijeen. De vergadering riep de VN-Veiligheidsraad op de Israëlische „agressie" tegen de Palestijnen een halt toe te roepen.

In een resolutie die op 29 september werd aangenomen riep de VN-Veiligheidsraad op tot de onmiddellijke beëindiging van al wat de situatie in de autonome gebieden zou kunnen verergeren, en tot de onmiddellijke hervatting van het vredesproces in het Midden-Oosten. De Verenigde Staten onthielden zich van stemming.

In zijn eerste verklaring over de onlusten die op 26 september werd uitgegeven vroeg de Amerikaanse president Bill Clinton „beide partijen een einde te maken aan het geweld, weer verder te

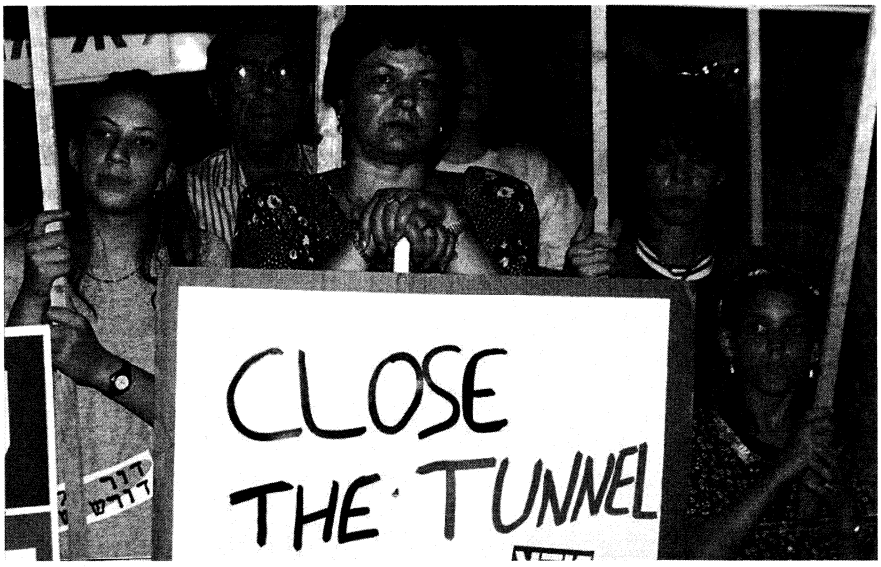

Tienduizenden Israëlische vredesdemonstranten roepen premier Netanyahu op 28 september 1996 in Tel Aviv op om de tunnel te sluiten. *Foto AFP*

De Amerikaanse president Bill Clinton (r.) poseert op 2 oktober 1996 in Washington met de Palestijnse president Yasser Arafat (l.), de Israëlische premier Netanyahu (2de v.l.) en de Jordaanse koning Hoessein (2de v.r.). *Foto EPA*

gaan met het vredesproces en hun geschillen op te lossen door onderhandelingen". De dood van drie Palestijnen in de Al-Aksamoskee op 27 september verhoogde de internationale druk om Israëlisch-Palestijnse besprekingen te beginnen.

Op 28 september gaven de Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette, de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Britse premier John Major een gezamenlijke verklaring uit waarin ze Netanyahu en Arafat opriepen ,,zich redelijk en verantwoordelijk op te stellen in hun respectieve gebieden" en de vredesonderhandelingen te hervatten.

Op 29 september nodigde Clinton leiders uit het Midden-Oosten uit voor een topontmoeting in het Witte Huis in Washington op 1 oktober. Hij liet uitnodigingen uitgaan naar Arafat en Netanyahu, maar drong er ook bij Mubarak en koning Hoessein van Jordanië op aan het spoedberaad bij te wonen.

Arafat reisde op 30 september naar Cairo voor besprekingen met Mubarak. Volgens persberichten probeerde Arafat Mubarak te overreden de top in Washington bij te wonen als tegenwicht tegen de Israëli's en de VS, maar weigerde Mubarak op grond van het argument dat de top geen duidelijke agenda had.

Arafat reisde van Cairo naar Luxemburg voor besprekingen met functionarissen van de Europese Unie (EU). Arafat bevestigde in Luxemburg dat hij de top in Washington zou bijwonen, waarmee hij alle twijfels over zijn deelname wegnam.

Top in Washington

Op 1-2 oktober ontving de Amerikaanse president Bill Clinton de Israëlische premier Netanyahu, de Palestijnse president Arafat en de Jordaanse koning Hoessein voor een spoedbijeenkomst in Washington. De top werd geboycot door de Egyptische president Hosni Mubarak, die ook uitgenodigd was.

Volgens de *Middle East Economic Digest* van 11 oktober zouden ,,diplomaten in Cairo" naar verluidt hebben gezegd dat Egypte de bijeenkomst ,,louter als een middel (zag) om Netanyahu (...) te redden (...) uit de hachelijke situatie waarin hij zichzelf had gemanoeuvreerd en de situatie te kalmeren tot na de Amerikaanse presidentsverkiezingen in november". Mubarak zou zich volgens het bericht verre wensen te houden van een dergelijke exercitie.

Tijdens de bijeenkomst in Washington vond geen doorbraak plaats op het uiterst belangrijke punt van de Israëlische aanwezigheid in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever.

De bevolking van Hebron bestond uit circa 130.000 Palestijnen en 250 Israëlische kolonisten en 150 religieuze studenten die door het Israëlische leger werden beschermd. Aan Palestijnse zijde werd betoogd dat de regering Netanyahu wijzigingen wilde aanbrengen in het oorspronkelijke akkoord over hergroepering binnen Hebron dat deel uitmaakte van het in september 1995 ondertekende Interimakkoord (zie pag. 860/2 e.v.-'96) en dat eind maart 1996 al had moeten zijn uitgevoerd. Waarnemers waren het erover eens dat Arafat en zijn team naar Washington waren gekomen om Israël ertoe te bewegen in te stemmen met de hergroepering van zijn troepen in Hebron ten teken dat het Israëlisch-Palestijnse spoor van het vredesproces in het Midden-Oosten nog steeds in gang was. Netanyahu weigerde echter niet alleen een datum vast te stellen voor een Israëlische hergroepering, maar wees ook het Palestijnse verzoek af om de uitgang van een oude tunnel in de Arabische wijk van Jeruzalems Oude Stad af te sluiten af. De openstelling van deze uitgang had eind september tot de uitbarsting van het Israëlisch-Palestijnse geweld geleid.

Het enige tastbare resultaat van de top in Washington was dat Arafat en Netanyahu overeenkwamen de Israëlisch-Palestijnse besprekingen over een Israëlische hergroepering te hervatten. Na afloop van de bijeenkomst gaf de Palestijnse delegatie een ronduit pessimistische beoordeling van de resultaten, terwijl Netanyahu zich iets positiever uitliet.

Terwijl Arafat op 2 oktober een geplande persconferentie afgelastte, zei de Palestijnse minister van cultuur en Arafats belangrijkste politieke adviseur, Yasir Abd Ar-Rabbuh, dat de bijeenkomst ,,een enorme stap terug" was geweest. Netanyahu zei echter dat beide partijen hadden ,,besloten om doorlopend onderhandelingen te voeren teneinde het vredesproces vooruit te helpen en de veiligheid te bevorderen". Ook sprak hij over ,,een grotere mate van vertrouwen en meer communicatie" tussen hemzelf en Arafat. Hoewel Clinton naar verluidt persoonlijk teleurgesteld was, zei hij,,ervan overtuigd te zijn dat beide partijen er beter voor staan dan twee dagen geleden".

Palestijns-Israëlische onderhandelingen over Hebron

Overeenkomstig de afspraak in Washington gingen de Palestijns-Israëlische onderhandelingen over Hebron op 6 oktober van start bij de grenspost Bayt Hanun (Erez) tussen Israël en de Gazastrook. De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher was op 5 oktober naar het Midden-Oosten gevlogen om vóór de besprekingen overleg te voeren met zowel Arafat als Netanyahu.

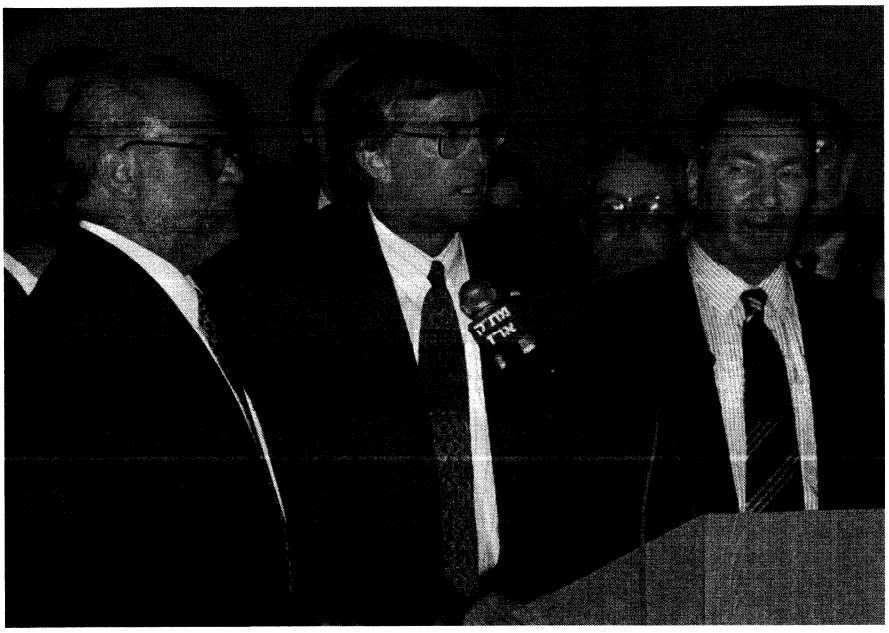

De Amerikaanse bemiddelaar voor het Midden-Oosten Denis Ross (m.) geeft op 6 oktober 1996 in de grensplaats Erez, na afloop van de onderhandelingen over Hebron, in het bijzijn van de Palestijnse en Israëlische delegatieleiders, resp. Saib Urayqat (l.) en Dan Shomron (r.) een persconferentie. *Foto AFP*

De bijeenkomst op 6 oktober - formeel een bijeenkomst van de zogenaamde opperste stuurgroep - werd bijgewoond door een Israëlische delegatie onder leiding van Dan Shomron en een Palestijnse delegatie onder leiding van Saib Urayqat. Beide zijden kwamen overeen om subcommissies in te stellen (die in oktober op verschillende plaatsen bijeenkwamen, onder meer in Bayt Hanun, Taba en Eilat) die zich zouden concentreren op een aantal verschillende kwesties, waaronder Hebron, maar ook niet-militaire-, economische- en veiligheidskwesties.

De speciale Amerikaanse coördinator voor vredesbesprekingen in het Midden-Oosten Denis Ross en zijn team verbleven bijna de hele maand oktober in Israël en speelden een belangrijke rol bij de onderhandelingen.

Arafat reageerde woedend op nieuwe Israëlische voorstellen voor een hergroepering, die naar verluidt medio oktober op tafel werden gelegd. Arafat zei op 16 oktober na besprekingen met de Egyptische president Mubarak in Cairo dat het nieuwe plan de stad Hebron in tweeën zou delen en de Israëlische strijdkrachten het recht gaf op ,,achtervolging" tot in de Palestijnse sector. Arafats reactie kreeg steun van enkele gematigde Arabische staten, waaronder Egypte en Jordanië. De Jordaanse premier Abdul-Karim Kabariti - die op 16 oktober deelnam aan de besprekingen met Arafat en Mubarak in Cairo - zei ,,hoopvol" te zijn over het vinden van een oplossing, ,,maar zonder hergroepering in Hebron denk ik dat we een crisis hebben".
De *Middle East International* van 25 oktober berichtte dat beide zijden ,,min of meer" overeenstemming hadden bereikt over de veiligheidsaspecten van de hergroepering. Volgens dit bericht hadden de Palestijnen ingestemd met de stationering van Israëlische soldaten op de heuvels boven de enclave van kolonisten in Hebron, als het Israëlische leger in ruil daarvoor zijn eis op het recht op achtervolging door de hele stad zou laten vallen. De Palestijnen verwierpen echter Israëlische pogingen om de verantwoordelijkheid te behouden voor overheidstaken als transport en planning in de twintig procent van Hebron die onder militair gezag van Israël stond.

Ross keerde op 28 oktober terug naar de Verenigde Staten zonder dat hij een akkoord over hergroepering tot stand had weten te brengen. Hij zei voordat hij Israël verliet dat de ,,partijen de kloof met betrekking tot de kwestie van de veiligheid (van de joodse kolonisten) aanzienlijk hadden gedicht".

Ondanks langdurige besprekingen bereikten de Palestijnen en Israël in november evenmin een akkoord over de terugtrekking van het Israëlische leger uit de stad Hebron.

ONTWIKKELINGEN IN ISRAËLISCH-SYRISCHE VREDESONDERHANDELINGEN. LAND-VOOR-VREDEPRINCIPE STRUIKELBLOK

In juli ondernamen zowel de Verenigde Staten (VS) als Frankrijk pogingen om de impasse op het Israëlisch-Syrisch spoor van het vredesproces in het Midden-Oosten te doorbreken. De onderhandelingen hadden stilgelegen sinds Netanyahu in mei tot premier was gekozen.

Op 22 juli bracht de Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette een bezoek aan Damascus voor besprekingen met de Syrische president Hafez al-Assad. De Charette reisde later naar Israël voor besprekingen met minister Levi van buitenlandse zaken. Hij zei op 24 juli dat hij ,,er persoonlijk heel hard aan zou werken om de hervatting van de gesprekken tussen Israël en Syrië mogelijk te maken", maar dat er ,,een aantal problemen (was) over wat de basis moet zijn van deze discussie. De voornaamste problemen hebben betrekking op het zogenaamde land-voor-vredeprincipe".

Sinds Netanyahu tot premier was gekozen had hij elke land-voor-vredeovereenkomst met Syrië afgewezen. De officiële Syrische media hadden de internationale gemeenschap en met name de VS opgeroepen om druk op Israël uit te oefenen om in te stemmen met terugtrekking uit Arabisch gebied.

Waarnemers merkten op dat De Charette's bezoek aan de regio (waaronder ook bezoeken aan Libanon en Jordanië) op toenemende Europese diplomatieke activiteit in het Midden-Oosten wees.

Denis Ross, de speciale coördinator van de VS voor de vredesbesprekingen in het Midden-Oosten, hield op 24-25 juli besprekingen met Syrische en Israëlische functionarissen. Een Israëlische woordvoerder zei op 25 juli dat Ross had gezegd dat Assad ,,het vredesproces wil bevorderen en graag meer over de nieuwe Israëlische regering en over premier Netanyahu wil weten".

In een toespraak tot de Knesset (het Israëlische parlement) op 24 juli zei Levi dat de Syrische eisen met betrekking tot een land-voor-vrede-vredesformule Israël niet zouden moeten afhouden van onderhandelingen met Assad. Ook zei hij dat hij bereid was om de Syrische

minister van buitenlandse zaken Farouk el-Chareh „waar en wanneer dan ook" te ontmoeten.

Op 25 juli bracht Arafat een ongebruikelijk bezoek aan Syrië voor besprekingen met Assad. Dit bezoek was op Arafats verzoek gearrangeerd door de Egyptische president Hosni Mubarak.

Tijdens zijn bezoek zou Arafat naar verluidt een boodschap van de Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi aan Assad hebben overgebracht.

Naar verluidt zou er in augustus op het Israëlisch-Syrische spoor weinig vooruitgang zijn geboekt. De *Middle East Economic Digest* van 30 augustus berichtte dat beide landen „hun verbale oorlog tot een nieuw niveau van hysterie (hadden) opgevoerd, waarbij ze elkaar wederzijds...hadden beschuldigd van het aanzetten tot oorlog".

De Israëlische media berichtten dat Syrië recentelijk proeven had gedaan met Scudraketten voor de lange afstand waarmee doelen in Israël konden worden bereikt. Netanyahu minimaliseerde het belang van de proeven en beschuldigde de Arbeidspartij er op 20 augustus van „een angstcampagne te voeren alsof Israël in onmiddellijk en verschrikkelijk gevaar zou verkeren".

Syrië reageerde op zijn beurt met boosheid op de Israëlische berichten. Het officiële dagblad *Al-Baath* zei op 21 augustus dat er „een hysterische campagne" was gelanceerd tegen Syrië en zijn verdedigingscapaciteiten „met medewerking van Netanyahu, zijn generaals en zijn medianetwerk". Netanyahu, zo zei de krant, zou elk voorwendsel gebruiken „om de spanning in de regio tot een maximum op te voeren".

Netanyahu doet „Libanon Eerst"-voorstel

Eind juli opperde premier Netanyahu de mogelijkheid van een voorwaardelijke Israëlische terugtrekking uit Zuid-Libanon. Het voorstel - wijd en zijd „Libanon Eerst" genoemd - werd door Libanese en Syrische functionarissen gehekeld.

Volgens het Libanese dagblad *Al-Safir* zou de Libanese minister van buitenlandse zaken Faris Buwayz op 26 juli hebben gezegd: „Als „Libanon Eerst" betekent dat Israël zich geheel binnen de internationaal erkende grenzen zal terugtrekken in overeenstemming met (VN-)resolutie 424, juichen wij dat toe. Als het echter betekent dat Israël politieke onderhandelingen wil beginnen om als eerste stap een vredesakkoord met Libanon te sluiten, dan verwerpen wij dat en houden wij onverkort vast aan de Libanese solidariteit met Syrië (...) Als we met „Libanon Eerst" een gedeeltelijke, technische terugtrekking bedoelen die wordt ingegeven door strategische motieven en de noodzaak om het Israëlische leger te beschermen in speciale doelgebieden, dan is dat geen terugtrekking maar een hergroepering en (...) gaat het ons totaal niet aan."

Het voorstel werd ook door Syrië verworpen. In een toespraak in Egypte na besprekingen met president Mubarak op 7 augustus verwierp Assad „Libanon Eerst" en riep in plaats daarvan op tot „Syrië en Libanon eerst - gelijktijdig en in hetzelfde tempo".

Overleg Clinton-Netanyahu

Begin september bracht premier Netanyahu een bezoek aan Washington voor besprekingen met Clinton (zie pag. 790/3 e.v.-'96 voor Netanyahu's eerste bezoek als premier begin juli aan de VS). Tijdens dit bezoek zou Netanyahu een aantal „nieuwe" en „originele" ideeën hebben besproken om de impasse op het Israëlisch-Palestijnse spoor van de vredesonderhandelingen te doorbreken.

Na zijn besprekingen met Clinton op 9 september zei Netanyahu dat er „veel ruimte (was) voor onderhandelingen tussen ons en Syrië". Het was echter van groot belang dat de ene zijde niet zou proberen „de andere zijde vast te pinnen op ingenomen posities als voorwaarden om onderhandelingen te beginnen". Berichten in september wezen erop dat Syrië er niet alleen op bleef aandringen dat Israël akkoord zou gaan met het „land-voor-vrede"-principe als basis voor onderhandelingen, maar er ook op stond dat Netanyahu's regering ermee zou instemmen dat iedere nieuwe onderhandelingsronde zou verder gaan bij het punt waar de ronde van Maryland in januari was afgebroken (zie pag. 205/3 e.v.-'96), waarbij bepaalde zaken al als niet-bespreekbaar ter zijde waren geschoven.

Denis Ross, de speciale Amerikaanse coördinator voor vredesbesprekingen in het Midden-Oosten, had op 12 september in Damascus een ontmoeting met president Hafez al-Assad. Ross overhandigde Assad een brief van Clinton, die volgens bronnen binnen het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken „bepaalde ideeën" bevatte omtrent de hervatting van de onderhandelingen.

In september sprak Israël zijn bezorgdheid uit over Syrische troepenbewegingen in Libanon. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 27 september zouden circa 12.000 van de naar schatting 35.000 Syrische soldaten in Libanon van Beiroet en Noord-Libanon zijn overgebracht naar defensieve posities in de Beka'avallei. Terwijl Syrië zei dat deze hergroepering een weerspiegeling was van zijn vertrouwen in het Libanese leger, zagen delen van de Israëlische media het als een teken dat Syrië uit teleurstelling over het vastgelopen vredesproces wellicht een aanval op het Israëlische leger voorbereidde.

In oktober waren er berichten in de Israëlische media dat Syrië en Israël kort daarvoor in het geheim besprekingen met elkaar hadden gevoerd.

Het Israëlische dagblad *Ma'ariv* van 25 oktober berichtte dat de twee landen „de afgelopen twee weken (...) een rustige, geheime en niet onvruchtbare dialoog" hadden gevoerd. De krant zei dat de dialoog had plaatsgevonden via twee tussenpersonen, Ed Djerejian, een voormalige Amerikaanse ambassadeur in Syrië en Israël, en George Nader, een Amerikaanse journalist van Libanese afkomst.

De spanning tussen Israël en Syrië zou naar verluidt weer zijn toegenomen, nadat de Israëlische media op 25 oktober hadden bericht dat Netanyahu een verzoek had goedgekeurd van Israëls nationale oliemaatschappij om op de Golanhoogte naar olie te boren. Het Syrische dagblad *Tishrin* van 26 oktober noemde Netanyahu's vermeende besluit een „botte bedreiging" van de vrede in de regio.

Een belangrijke Amerikaanse senator, Arlen Specter, voerde medio november afzonderlijke besprekingen met de Israëlische premier Benjamin Netanyahu en de Syrische president Hafez al-Assad.

Volgens Israëlische functionarissen was de inbreng van de Republikein Specter, die voorzitter was van de bijzondere senaatscommissie voor inlichtingenzaken, onderdeel van Netanyahu's initiatief om de impasse tussen Israël en Syrië te doorbreken.

De *Middle East Economic Digest* van 29 november wees erop dat het initiatief kwam op een moment dat er nieuwe spanningen waren tussen de twee partijen, vooral over het verholen drei-

gement van de Israëlische minister van defensie Yitzhak Mordechai om Assads bewind ten val te brengen, mocht Syrië chemische wapens inzetten tegen Israël. Mordechai verklaarde dat hij zijn opmerkingen had gemaakt, nadat zijn Syrische ambtgenoot, generaal Mustafa Tlass, daarmee had gedreigd.

ONTMOETING TUSSEN PRESIDENTEN ARAFAT EN WEIZMANN

Op 8 oktober had de Palestijnse president Arafat een onderhoud met zijn Israëlische ambtgenoot Ezer Weizmann bij de Israëlische president thuis. Weizmann, die volgens enkele commentatoren een cruciale rol speelde als bemiddelaar tussen de Israëlische regering en de Palestijnse en Arabische staten, had op 14 oktober in Cairo ook een onderhoud met president Mubarak.

Na zijn onderhoud met Weizman maakte Arafat bekend dat hij de Palestijnse politiemacht een „definitief bevel" had gegeven om niet op Israëlische soldaten te schieten. Tijdens de onlusten in september waren in totaal 15 Israëlische soldaten omgekomen bij gevechten met Palestijnse politieagenten en jeugdige Palestijnen.

RONDREIS FRANSE PRESIDENT DOOR MIDDEN-OOSTEN

De Franse president Jacques Chirac bracht medio oktober een bezoek aan het Midden-Oosten, dat breed werd uitgemeten in de media.

Chirac bracht het eerste deel van zijn reis (19-21 oktober) door in Syrië voor besprekingen met president Hafez al-Assad. Er wachtte hem een uitbundig onthaal in de hoofdstad Damascus waar hij massaal werd verwelkomd met „Vive Al-Assad, vive Chirac!"

Chirac reisde van Damascus naar Israël en de Palestijnse autonome gebieden. De Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette, die hem in Damascus had vergezeld, boycotte het Israëlische onderdeel van de reis uit protest tegen de Israëlische weigering hem toestemming te verlenen om een bezoek te brengen aan Orient House, het niet-officiële Palestijnse hoofdkwartier in Oost-Jeruzalem.

Tijdens een toespraak in het Technologische Instituut in Haifa (Israël) riep Chirac op tot de oprichting van een Palestijnse staat en de Israëlische terugtrekking uit alle bezette gebieden, inclusief Zuid-Libanon en de Golanhoogte. Hij herhaalde ook een voorstel, dat hij reeds in Damascus had gedaan, volgens welk ook de Europese Unie (EU) zich actief zou gaan bezighouden met de bevordering van het vredesproces in het Midden-Oosten naast de Verenigde Staten en Rusland (zie hieronder).

Op 23 oktober sprak Chirac in Ramallah als eerste buitenlands staatshoofd de Palestijnse Raad (het Palestijnse parlement) toe. Hij zei tegen de Raad dat het vredesproces „stoom" aan het verliezen was en dat officiële betrokkenheid van Frankrijk en de EU bij dit proces „het vertrouwen (kon) vergroten". Chiracs niet-aflatende campagne voor een groter Europese rol in het vredesproces leidde eind oktober tot de benoeming van de Spaanse diplomaat Miguel Angel Moratinos tot speciale afgezant van de EU voor het Midden-Oosten.

Chiracs bezoek werd toegejuicht door Palestijnen en de rest van de Arabische wereld, vooral na een ruzie met Israëlische veiligheidsagenten tijdens een bezoek aan de Oude Stad van Jeruzalem op 22 oktober. Het incident vond plaats toen Chirac een aantal Palestijnen de hand wilde schudden, maar hiervan weerhouden leek te worden door leden van het Israëlische veiligheidsteam dat hem vergezelde. Een zichtbaar getergde Chirac dreigde op zeker moment zelfs onmiddellijk uit Israël te vertrekken.

RONDREIS MIDDEN-OOSTEN VAN RUSSISCHE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

De Russische minister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow maakte eind oktober een rondreis door het Midden-Oosten, waarbij hij een bezoek bracht aan Libanon, Jordanië, Israël, Syrië, Egypte en de autonome Palestijnse Gebieden.

Het in Aboe Dhabi verschijnende dagblad *Al-Ittihad* van 30 oktober berichtte dat Primakow een voorstel bij zich had voor de oprichting van een tripartiete Russisch-Frans-Amerikaanse commissie die de vredesonderhandelingen vooruit moest helpen. Rusland had samen met de Verenigde Staten het initiatief genomen voor Madrid-vredesproces, dat in 1991 van start was gegaan (zie pag. 110/2 e.v.-'92).

BRITS VOORSTEL VOOR VEILIGHEIDSORGAAN VOOR MIDDEN-OOSTEN

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind hield op 5 november in Aboe Dhabi een redevoering waarin hij voorstelde de Organisatie voor Samenwerking in het Midden-Oosten (Organization for Co-operation in the Middle-East, OCME) in het leven te roepen. Dit om te voorkomen dat conflicten in de regio zouden escaleren en „te voorzien in een raamwerk voor overleg en actieve samenwerking". Rifkind vond dat het orgaan moest worden opgezet naar het voorbeeld van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

DERDE ECONOMISCHE TOP

Op 12-14 november werd de derde Economische Top over het Midden-Oosten en Noord-Afrika gehouden in de Egyptische hoofdstad Cairo. De tweede top had plaatsgevonden in de Jordaanse hoofdstad Amman in oktober 1995 (zie pag. 864/3-'95).

Het belangrijkste doel van de Top was het bestendigen van de bestaande economische samenwerking tussen de landen van het Midden-Oosten en Noord-Afrika ter ondersteuning van het vredesproces. Daarnaast probeerde men in kaart te brengen welke regionale structuren en voorwaarden (zoals handelsliberalisatie, privatisering, kapitaalmarkten) nodig waren om het aanwezige potentieel in de MENA-regio (Middle East/North Africa) verder tot ontwikkeling te brengen.

De belangrijkste thema's die in Cairo aan de orde kwamen waren het investeringsklimaat en de infrastructuurprojecten in de regio. Nederland werd op de conferentie vertegenwoordigd door minister Jan Pronk van Ontwikkelingssamenwerking en staatssecretaris Van Dok van economische zaken, die aan het hoofd stond van een VNO-NCW-delegatie bestaande uit vijftien vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven. Tijdens de conferentie had staatssecretaris Van Dok enkele bilaterale ontmoetingen met Egyptische en andere ministers uit de MENA-landen.

(Vor.ber.pag. 641/1 e.v.-1996)

IRAN

FORMATIE VAN TWEE GROEPEN BINNEN HET PARLEMENT

Op 10 juli 1996 werd de formatie van twee parlementaire groeperingen bericht, de Hezbollah Assemblée (Majma-e-Hezbollah) en de Hezbollah Factie (Fraksion-e-Hezbollah), waarmee het bestaan van twee belangrijke politieke stromingen geformaliseerd werd

die hadden deelgenomen aan de verkiezingen voor de Majlis Ash Shoura (Adviserende Raad=parlement) (zie pag. 429/2 e.v.-'96). Dit gaf aanleiding tot speculaties over de opleving van de partijpolitiek na een jaar van onenigheid over de kwestie. Een aantal waarnemers was echter van mening dat de keuze van gelijksoortige namen, beide met het woord „Hezbollah", duidde op een weerstand tegen openlijke politieke verdeling, die gezien werd als strijdig met de islamitische grondwet van Iran.

De Hezbollah Assemblée, onder leiding van voormalig minister van binnenlandse zaken Abdollah Nouri, vertegenwoordigde voornamelijk liberale aanhangers van president Ali Akbar Rafsanjani, die tot dan toe waren aangeduid als de Dienaren van de Opbouw van Iran (Servants of Iran's Construction, SIC) (zie pag. 429/3-'96). Een bestuur, bestaande uit de afgevaardigden Hussain Marashi, Majid Ansari en Soheila Jelodarzadeh, zou gekozen zijn door de leden van de Hezbollah Assemblée.

De Hezbollah Factie bracht conservatieve afgevaardigden samen onder het leiderschap van de voorzitter van het parlement, Ali Akbar Nateq-Nouri, die tevens leider was van de rechtse Vereniging van Strijdende Geestelijkheid (Jameh-i-Ruhaniyat Mobarez, JRM) die kort tevoren de absolute meerderheid in het parlement had verloren (zie pag. 430/2-'96). De leider in het parlement van de Hezbollah Factie was Ali Akbar Hossaini; in een gekozen bestuur zaten Nateq-Nouri, Mortaza Nabavi en Mahdavi Abhari.

AMERIKAANS CONGRES KEURT VOORSTEL VOOR SANCTIES GOED

Een wetsvoorstel om aanvullende sancties op te leggen aan buitenlandse bedrijven die jaarlijks $ 40 mln of meer investeerden in Iran of Libië, werd in juli door het Amerikaanse Congres goedgekeurd. Beide landen werden er door de Verenigde Staten (VS) van beschuldigd het terrorisme te financieren.

Het voorstel betrof een gewijzigde versie van het voorstel dat aanvankelijk in juni was goedgekeurd door het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden (zie pag. 645/1/2-'96) en werd op 16 juli goedgekeurd door de Senaat en op 24 juli door het Huis van Afgevaardigden. President Bill Clinton maakte op 24 juli bekend dat hij van plan was het voorstel te tekenen ondanks aanvankelijke twijfel (en ondanks aanzienlijke internationale oppositie van onder meer de vice-president van de Europese Unie, sir Leon Brittan, die op 24 juli zei dat de Europese Unie weliswaar de Amerikaanse bezorgdheid over internationaal terrorisme deelde, maar dat „dit niet de manier was om het probleem aan te pakken").

Het hoofd van de Iraanse rechterlijke macht, Ayatollah Mohammed Yazdi, trok de wettigheid van de maatregel in twijfel en stelde op een gebedsbijeenkomst op 26 juli in Teheran de retorische vraag: „Welke internationale wet geeft jullie het recht besluiten te nemen over handelskwesties tussen andere landen?"

DIPLOMATIEKE SPANNING MET DUITSLAND

In augustus waren er berichten van toenemende diplomatieke spanning met Duitsland over het Duitse besluit om voormalig president Abolhasan Bani Sadr, die sinds zijn afzetting in 1981 woonachtig was in Parijs (zie pag. 577/2-'81), toestemming te geven om als getuige op te treden in het proces tegen een Iraniër en vier Libanezen die beschuldigd werden van de moord op vier leden van de Democratische Partij van Iraans Koerdistan (KDPI) in 1992 in Berlijn (zie pag. 119/1-'93).

Bij zijn getuigenis op 23 augustus beweerde Beni-Sadr dat de Iraanse regering zich routinematig had beziggehouden met de organisatie van de moord op politieke tegenstanders en dat de spirituele leider van Iran, Ayatollah Seyed Ali Khamenei, persoonlijk een doodvonnis had getekend voor de secretaris-generaal van de KDPI, Sadeq Sharafbandi, één van de personen die in 1992 werden vermoord. Duitsland had in maart een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen de Iraanse minister van inlichtingen en veiligheid, Hojatolislam Ali Fallahiyan, omdat hij ervan verdacht werd opdracht gegeven te hebben tot de moorden (zie pag. 431/2 e.v.-'96).

De getuigenis van Bani-Sadr ontlokte een boze reactie aan de regering van Iran. Op 29 augustus noemde Fallahiyan Bani-Sadr een „verschoppeling" en waarschuwde hij dat het proces de Duitse belangen in Iran kon schaden. Een dag eerder hadden Duitse functionarissen het bericht bevestigd dat Iran een formeel verzoek om de uitlevering van Bani-Sadr had ingediend.

ONDERHANDELINGEN OVER OLIE-AKKOORD MET ZUID-AFRIKA MISLUKT

In september werd bericht dat een poging van president Ali Akbar Rafsanjani om in Zuid-Afrika olieopslagfaciliteiten te verkrijgen op niets was uitgelopen.

Rafsanjani sprak op 12 september met verslaggevers in Pretoria na afloop van zijn besprekingen met de Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela tijdens een bezoek van 24 uur dat deel uitmaakte van een zesdaagse reis door Afrika. Hij zei dat er geen akkoord was bereikt over het opslaan van Iraanse ruwe olie in een ondergronds oliedepot bij Saldhanabaai, ongeveer 100 km ten noord-westen van Kaapstad, en voegde er tevens aan toe dat „deze zaak uitsluitend van Zuid-Afrika zal afhangen, als het van mening is dat het in zijn belang is".

De *Financial Times* berichtte op 14 september dat president Mandela sterk onder druk was gezet door de Amerikaanse regering om geen economische betrekkingen met Iran aan te gaan. Speculaties dat Zuid-Afrika door het bezoek van Rafsanjani in verlegenheid was gebracht werden op 18 september nog versterkt, toen een woordvoerder van het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken bevestigde dat Zuid-Afrika de kwestie van een gezamenlijk communiqué over de grote lijnen van bilaterale economische samenwerking zonder opgaaf van redenen had uitgesteld.

BEGROTING 1997 GEPRESENTEERD

Op 24 november presenteerde president Rafsanjani de begroting, die zijn regering voor 1997 had opgesteld, aan de Majlis. Het begrotingssaldo van R 188 mrd ($ 1,00=R 3,00) lag 35 procent hoger dan in het lopende jaar. Tijdens zijn toelichting op de belangrijkste doelen zei Rafsanjani dat zijn regering sociale rechtvaardigheid zou bewerkstelligen en in economisch opzicht wilde streven naar minder afhankelijkheid van olie-inkomsten.

Uit de bijzonderheden van de begroting bleek dat onderwijs de grootste uitgavenpost was, die met een geplande stijging van 44 procent begroot was op R 8,98 mrd. De uitgaven voor defensie gingen eveneens omhoog, tot een totaal van R 8,23 mrd, hetgeen Rafsanjani verklaarde uit Iran's vooraanstaande rol in de regio. De totale inkomsten van de regering (die van staatsbedrijven en banken niet meegerekend) werden geschat op R 74,9 mrd en waren als volgt samengesteld: 30,7 mrd uit de opbrengsten van olie-exporten (met 41% een laagterecord), 18,7 mrd aan belastingopbrengsten en 25,5 mrd uit andere bronnen.

(Vor. ber.pag. 644/2 e.v.-1996)

PALESTIJNSE GEBIEDEN

PALESTIJNSE GEVANGENE GEDOOD. ONRUST IN NABLOES

De dood van een gedetineerde en de mishandeling van andere gevangenen door de Palestijnse politie leidden begin augustus in Nabloes tot ernstige rellen en onrust.

Mahmud Jumayl, een Palestijnse politieke gevangene, werd op 29 juli gemarteld en gedood door Palestijnse politieagenten in de Junayd-gevangenis in Nabloes. Volgens de *Middle East International* van 16 augustus was hij al de zevende Palestijn die sinds juli 1994 in Palestijnse hechtenis overleed. Jumayl, die in december 1995 in Nabloes was gearresteerd als lid van een groep van „gezochte" haviken van El-Fatah, werd zonder aanklacht of proces vastgehouden in de gevangenis van Jericho en ten slotte op 26 juli overgebracht naar de Junyad. Zijn advocaat, Khader Shkirat, zei dat hij was overleden aan de gevolgen van zware mishandeling.

De Palestijnse president Arafat (l.) verwelkomt op 15 oktober 1996 koning Hoessein van Jordanië (r.) in Jericho tijdens diens eerste bezoek aan de Westelijke Jordaanoever sinds 1967. *Foto AFP*

Op 1 augustus, de dag van Jumayls begrafenis, braken er in Nabloes ernstige rellen uit, waarvan activisten van El-Fatah de voornaamste aanstichters waren. Hierop liet president Arafat een onderzoek naar het incident instellen en drie politieagenten arresteren, die werden aangeklaagd wegens het mishandelen en doden van Jumayl. Een staatsveiligheidsrechtbank veroordeelde de drie mannen vervolgens tot gevangenisstraffen van 10 tot 15 jaar.

Het hoofd van de Palestijnse Veiligheidsdienst, generaal Amin al Hindi, beschuldigt tijdens zijn eerste persconferentie op 4 augustus 1996 in Gaza-Stad de Palestijnse facties, die tegen het slagen van het vredesproces in het Midden-Oosten zijn, ervan het brein te zijn achter de demonstraties in Tulkarm, die leidden tot de dood van een betoger. *Foto EPA*

In een advies aan de Palestijnse Wetgevende Raad van 4 augustus veroordeelden de leiders van El-Fatah op de Westelijke Jordaanoever het gebruik van martelmethoden in gevangenissen en riepen ze op tot wettelijke controle op de veiligheidsdiensten.

Betogers verzamelden zich op 2 augustus buiten de Tulkarm-gevangenis in Nabloes om te protesteren tegen het zonder proces vasthouden van vijf gedetineerden. In dit geval waren de demonstranten moslim-fundamentalisten. De Palestijnse politie opende het vuur op de betogers. Hierbij werd één man (Ibrahim Hudayda) gedood en vielen zeven gewonden. In de verwarring volgend op de schietpartij wisten 40 van de 60 gevangenen in Tulkarm te ontkomen.

De Palestijnse Wetgevende Raad stelde een onafhankelijk onderzoek in naar het Tulkarm-incident. Op 8 augustus verklaarde de onderzoekscommissie dat de Palestijnse politie „geheel verantwoordelijk" was voor de dood van Hudayda. Deze uitkomst leek in tegenspraak met beweringen van functionarissen van de inlichtingendienst van het Palestijns Nationaal Gezag (PNA) dat de rellen waren georkestreerd door Hamaselementen van buiten de Westelijke Jordaanoever en Gaza.

OPROEP TOT STAKING

De Palestijnse Wetgevende Raad riep op 29 augustus op tot een algemene staking van vier uur uit protest tegen de impasse in het vredesproces en tegen de Israëlische plannen voor de uitbreiding

De voorzitter van de Palestijnse Wetgevende Raad, Ahmed Qrei (Abu Ala'a), maakt op 30 juli 1996 bekend zijn functie neer te leggen vanwege een verschil van inzicht met president Arafat over het opstellen van de grondwet (zie ook pag. 432/1/2-'96). *Foto EPA*

De Japanse minister van buitenlandse zaken Yukihido Ikeda (l.) begeeft zich op 25 augustus 1996 in Gaza-Stad samen met de Palestijnse president Arafat (r.) op weg naar de persconferentie, waar hij de Japanse bijdrage aan het vredesproces in het Midden-Oosten in de vorm van meer financiële hulp aan de Palestijnse Gebieden bekend zal maken (zie ook onder JAPAN). *Foto EPA*

van joodse nederzettingen (zie pag. 790/2/3 -'96). Aan deze oproep werd door de Palestijnen op grote schaal gehoor gegeven. Het was de eerste staking op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook sinds de stakingen in oktober 1994, toen geprotesteerd werd tegen de ondertekening van het vredesakkoord tussen Jordanië en Israël (zie pag. 873/1 e.v -'94).

Op 30 augustus gaven tussen 10.000 en 15.000 Palestijnen gehoor aan Arafats oproep om te bidden in de Al-Aksamoskee in Jeruzalem uit protest tegen de Israëlische houding ten aanzien van het vredesproces.

JORDAANSE KONING HOESSEIN OP BEZOEK

Op 15 oktober bracht de Jordaanse koning Hoessein een emotioneel en in hoge mate symbolisch bezoek aan de stad Jericho op de Westelijke Jordaanoever voor besprekingen met Arafat.
Het was het eerste bezoek van de Jordaanse koning aan de Westelijke Jordaanoever sinds Israël het gebied tijdens de zesdaagse oorlog van 1967 op Jordanië veroverde. Het was ook het eerste bezoek van een Arabisch staatshoofd aan de Palestijnse autonome gebieden. Het bezoek, dat als bewijs werd gezien van koning Hoesseins groeiende toenadering tot Arafat, stond in scherp contrast met zijn gespannen betrekkingen met de Israëlische premier Netanyahu.

Op een persconferentie tijdens Hoesseins bezoek stelde president Arafat in reactie op de Israëlische eis van veiligheidsgaranties in Hebron, de oprichting van een „internationale aanwezigheid" voor, waaraan ook Amerikaanse troepen zouden deelnemen. Het idee om Amerikaanse troepen deel te laten uitmaken van een internationale strijdmacht in Hebron werd echter verworpen door de Amerikaanse minister van defensie William J. Perry.

VERGADERING VAN DE PALESTIJNSE ADVIESGROEP

De Adviesgroep van donoren van het Palestijnse Nationale gezag (PNA) kwam medio november 1996 in Parijs bijeen. In een toespraak tot de vergadering beschuldigde de Palestijnse president Yasser Arafat Israël ervan het zogenaamde in april 1994 door Israël en de Palestijnen ondertekende Pact van Parijs over de Economische Betrekkingen te schenden (zie pag. 498/3-'94). Arafat eiste dat het Pact zou worden herzien.

Arafat verklaarde dat het Pact was gebaseerd op twee beginselen die volgens hem stelselmatig door Israël waren geschonden, te weten dat er circa 90.000 Palestijnen in Israël konden blijven werken en dat er vrij verkeer van personen en goederen zou zijn tussen de Westoever en de Gazastrook. Israëlische functionarissen ontkenden dat de overeenkomst was geschonden.

(Vor.ber.pag. 645/3 e.v.-1996)

QATAR

BEGROTING 1996-1997 BEKENDGEMAAKT

Op 10 april 1996 werden bijzonderheden van de begroting voor 1996-'97 bekendgemaakt. De uitgaven werden geraamd op QR 13,75 mrd, tegenover QR 12,75 mrd in het voorgaande begrotingsjaar (zie pag. 584/1-'95). De inkomsten waren begroot op QR 10,8 mrd, in vergelijking met QR 9,204 mrd in 1995-'96 ($ 1,00 = QR 3,6405 op 12 april 1996).

GRENSAKKOORD MET SAOEDI-ARABIË

Op 7 april berichtte het staatspersbureau *Qatar News Agency* dat Qatar en Saoedi-Arabië waren overeengekomen om de afbakening van hun gemeenschappelijke grens te voltooien.

BENOEMING KROONPRINS

Het officiële persbureau van Qatar maakte op 22 oktober bekend dat sjeik Jassim Bin Hamad al-Thani, de derde van de vier zonen van emir sjeik Hamad Bin Khalifa al-Thani, tot kroonprins en troonopvolger was benoemd.

De achttienjarige sjeik Jassim, die zijn militaire opleiding aan de Britse Koninklijke Militaire Academie van Sandhurst met succes had afgerond, was officier in het Qatarese leger. Het officiële persbureau berichtte dat sjeik Jassim was benoemd „na beraadslagingen met hoogwaardigheidsbeklederS in het land (...) en vanwege (zijn) alom bekende integriteit, geschiktheid en bekwaamheid".

BENOEMING NIEUWE REGERING

Op 29 oktober vaardigde sjeik Hamad een decreet uit waarmee hij zijn jongere broer sjeik Abdulla Bin Khalifa al-Thani, tot dusver vice-premier en minister van binnenlandse zaken, tot de nieuwe premier benoemde. Sjeik Hamad had hiervoor zelf het ambt van premier bekleed. Twee dagen later benoemde sjeik Hamad een nieuwe regering.

De verdeling van de portefeuilles was op 30 oktober als volgt:

Emir, defensie, opperbevelhebber van de strijdkrachten - sjeik Hamad Bin Khalifa al-Thani+; premier, binnenlandse zaken - sjeik Abdulla Bin Khalifa al-Thani+; financiën, economische zaken en handel - sjeik Mohammed Bin Khalifa al-Thani; buitenlandse zaken - sjeik Hamad Bin Jassem Bin Jabr al-Thani; staatsminister van binnenlandse zaken (kabinetslid) - sjeik Abdulla Bin Kahlid al-Thani+; staatsminister van kabinetszaken (kabinetslid) - sjeik Mohammad Bin Khalid al-Thani; ambtenarenzaken, huisvesting - sjeik Falah Bin Jassim al-Thani*; communicatie en transport - sjeik Ahmed Bin Nasser al-Thani*; elek-

triciteit en water - Ahmed Mohammed Ali al-Subaie; energie en industrie - Abdulla Bin Hamad al-Attayah; gemeentezaken, landbouw - Ali Saeed al-Khayarin+; justitie - Najib Mohammed al-Nuaimi; onderwijs en cultuur - Mohammed Abdel-Rahim Kafoud*; volksgezondheid - Abdulrahman Salem al-Kawari*; awqaf (religieuze giften) en islamitische zaken - Ahmed Abdulla al-Marri*.

Staatsministers:
Buitenlandse zaken - Ahmed Abdullah al-Mahmad; zonder portefeuille - sjeik Hamad Bin Suhaim al-Thani+; zonder portefeuille - sjeik Ahmed Bin Saif al-Thani; zonder portefeuille - sjeik Hamad Bin Abdulla al-Thani+; zonder portefeuille - sjeik Hasan Bin Abdulla al-Thani*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

SCHIKKING MET OUD-EMIR OVER OVERHEIDSGELDEN

De minister van justitie maakte op 20 oktober bekend dat de staat Qatar tot een buitengerechtelijke schikking was gekomen met oud-emir sjeik Khalifa Bin Hamad al-Thani met betrekking tot de miljarden dollars aan overheidsgelden die Khalifa volgens de regering naar privérekeningen zou hebben overgemaakt.

De regering had Khalifa ervan beschuldigd het geld te hebben overgemaakt, nadat hij medio 1995 door zijn zoon Hamad was afgezet (zie pag.584/1 e.v.-'95). Hamad had gerechtelijke stappen ondernomen in Frankrijk, Zwitserland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten in een poging om het geld terug te krijgen. De voorwaarden van de overeenkomst bleven vertrouwelijk, maar enkele bronnen gaven aan dat de terug te storten geldsom zo'n $ 6 mrd zou bedragen.

De Middle East Economic Digest van 1 november zei dat de schikking de weg vrijmaakte voor een verzoening binnen de al-Thanifamilie.

VORMING ADVIESRAAD VOOR DEFENSIE

Emir sjeik Hamad Bin Khalifa al-Thani riep op 18 november per decreet een Adviesraad voor Defensie in het leven.

De emir zelf zou het voorzitterschap van de Raad op zich nemen en zijn zoon en troonopvolger Jassim Bin Hamad al-Thani het vicevoorzitterschap. Tot de andere leden van de Adviesraad behoorden vooraanstaande ministers, hoge legerofficieren en belangrijke functionarissen van de veiligheidsdienst.

DEFENSIEAKKOORD MET GROOT-BRITTANNIË

Op 17 november ondertekenden Qatar en Groot-Brittannië een defensieovereenkomst ter waarde van $ 825 mln; volgens de bepalingen van het akkoord zou Groot-Brittannië gepantserde personeelsvoertuigen, patrouilleboten, raketten en Hawk-vluchtsimulatoren leveren.
(Vor.ber.pag. 352/1 e.v.-1996)

HONGKONG

LID UITVOERENDE RAAD NEEMT ONTSLAG

Op 3 juni 1996 stapte scheepsmagnaat Tung Chee-hwa uit Hongkongs Uitvoerende Raad (Executive Council, Exco), het belangrijkste adviesorgaan van de gouverneur.

Tung, die in 1992 in de Exco was benoemd, ontkende dat er heimelijke motieven ten grondslag lagen aan zijn terugtreden en zei dat hij ontslag had genomen vanwege de belangenverstrengeling, die zijn functie als vooraanstaand adviseur van zowel China als Hongkong met zich meebracht, in een periode waarin de lokale politieke verhoudingen in toenemende mate werden gepolariseerd. Tung werd in februari 1996 benoemd tot vice-voorzitter van China's Voorbereidend Comité dat toezicht moest houden op de overdracht van Hongkongs souvereiniteit aan China in 1997. Hij werd in brede kring gezien als een kansrijke kandidaat voor het gouverneurschap van de Speciale Administratieve Regio (SAR), een ambitie die niet was te verenigen met zijn Exco-lidmaatschap. Op dat moment was plaatselijk advocaat, zakenman en voormalig Exco-lid Lo Tak-shing de enige officiële kandidaat voor het SAR-leiderschap.

DEMONSTRATIE TEGEN CHINA

Naar schatting 40.000 personen woonden op 4 juni in Hongkong een demonstratie met kaarslicht bij ter herdenking van het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing, dat in 1989 werd aangericht onder demonstranten die actie voerden voor democratische hervormingen (zie pag. 403/1-e.v.'90).

De bijeenkomst werd gezien als een daad van verzet tegen China door Hongkongs democratische beweging, op het moment dat een openbare herdenking van het bloedbad op het Chinese vasteland was verboden (zie pag. 869/1-'96). Verschillende sprekers zeiden dat zij zich niet het zwijgen zouden laten opleggen door de Chinese autoriteiten. Andere demonstranten bestormden barricades bij het persbureau *Xinhua*, China's feitelijke ambassade in Hongkong, in een poging een namaakdoodskist bij de ingang te plaatsen.

ONLUSTEN IN DETENTIECENTRUM VIETNAMESE BOOTVLUCHTELINGEN

Op 11 juni gebruikten politie en kampbewakers traangas om te voorkomen dat 200 Vietnamese „bootvluchtelingen" zouden ontsnappen uit het detentiekamp High Island in een poging om deportatie te ontlopen.

In mei waren 120 Vietnamezen ontsnapt uit het detentiecentrum Whitehead, maar de meesten van hen waren weer opgepakt (zie pag. 586/3 e.v.-'96).

VREES VOOR BEKNOTTING MENSENRECHTEN ONDER TOEKOMSTIG CHINEES BESTUUR

Op 27 juni verklaarde gouverneur Chris Patten dat de Britse regering voornemens was China voorstellen te doen over de aanpak van ordeverstoringen na de overdracht van Hongkong aan China in 1997.

Tijdens een bezoek aan Japan had Lu Ping, directeur van het Chinese Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao, op 5 juni aan journalisten verteld dat de regering van de na de overdracht ontstane Speciale Administratieve Regio (SAR) wetgeving zou uitvaardigen om subversieve activiteiten tegen China, ordeverstoringen en het aanzetten hiertoe te verbieden. Hij verklaarde dat de Basiswet die voor de SAR zou gelden, vrijheid van meningsuiting, godsdienst en drukpers en het recht op demonstreren zou omvat-

Hongkong's onafhankelijk parlementslid en notoire stokebrand Christine Loh verklaart op 22 juni 1996 op een SDP-forum in Singapore met als thema:„Singapore en Hongkong: vrees, hoop en de toekomst", dat haar plannen voor de oprichting van een nieuwe politieke partij, die de belangen van Hongkong na de Chinese machtsovername moet behartigen, in een vergevorderd stadium zijn. *Foto ANP*

Voorstanders van democratische hervormingen in Hongkong, de parlementsleden Szeto Wah (3de v.r.) en Yeung Sum (4de v.r.), leiden op 30 juni 1996 een demonstratie tegen de Chinese plannen voor een voorlopig parlement. *Foto EPA*

ten. Hij voegde er echter aan toe dat de media „objectief" zouden moeten zijn en geen acties zouden moeten „aanmoedigen" die volgens hem afbreuk zouden doen aan de vrijheid van drukpers. Onder de op dat moment geldende Hongkong-wetgeving was ordeverstoring niet strafbaar en in brede kring werd gevreesd dat de nieuwe Chinese ordeverstoringswetgeving de media ervan zou weerhouden te pleiten voor de onafhankelijkheid van Hongkong.

Commentaar op verkiezingsdeelname na 1997

In duidelijke tegenstelling met China's aanvankelijke rechtlijnige standpunt ten aanzien van de Democratische Partij meldde de *South China Morning Post* van 1 juni dat Lu recentelijke de verzekering had gegeven dat alle partijen in 1998 zouden kunnen deelnemen aan de verkiezingen voor de nieuwe Wetgevende Raad op voorwaarde dat ze na 1997 de nieuwe wetgeving zouden eerbiedigen. Patten noemde deze opmerkingen „belangrijk", maar leiders van de Democratische Partij reageerden voorzichtig en beweerden dat een door China gesteund voorlopig parlement „onredelijke en onrechtvaardige" wetgeving zou uitvaardigen om het Chinese bestuur te consolideren.

Legco-leden toegang tot China geweigerd in verband met protest tegen Voorlopig Parlement

Onder een groep van acht mensen die op 1 juli de toegang werd geweigerd tot China bevonden zich vijf democratisch gezinde leden van de Wetgevende Raad (Legislative Council, Legco) van Hongkong. De acht, die lid waren van het Verenigd Front tegen het Voorlopig Parlement, waren naar China gevlogen om een petitie met 60.000 handtekeningen aan te bieden om te protesteren tegen de plannen voor een voorlopig parlement voor Hongkong na de overdracht aan China op 1 juli 1997 (zie pag. 364/3-'96).

Meteen na de landing in Beijing ging de politie aan boord van hun vliegtuig, nam hun reisdocumenten in beslag en dwong hen zodoende terug te keren naar Hongkong. De acht verklaarden dat de politie had gecontroleerd of hun namen voorkwamen op een lijst met ongeveer 200 aanhangers van de democratie die de toegang tot China moest worden geweigerd. Op 2 juli ontkende het Chinese ministerie van buitenlandse zaken dat het met zo'n lijst werkte.

ARRESTATIES IN VERBAND MET VERVALSING DOCUMENTEN

Chim Pui-Chung, een beursspeculant die in 1991 in de Wetgevende Raad van Hongkong was gekozen als vertegenwoordiger van werknemers in de financiële sector, werd op 18 juli beschuldigd van valsheid in geschrifte, maar vervolgens op borgtocht vrijgelaten.

Chim werd ervan beschuldigd documenten voor de overdracht van aandelen van twee bedrijven te hebben vervalst om zich niet te hoeven houden aan de overnameregels. Vooruitlopend op de beschuldigingen had hij op 16 juli een schriftelijke aanklacht ingediend tegen vijf voormalige en zittende directeuren van de Raad voor Effectenhandel en Termijnmarkt (Securities and Futures Commission), het regulerend orgaan dat de beschuldigingen tegen hem had ingediend.

Arrestatie Amerikaanse ambtenaar

Een voormalig lid van de vestiging van de Amerikaanse immigratie- en naturalisatiedienst in Hongkong, de 45-jarige Jerry Stuchiner, werd op 17 juli door een rechtbank in Hongkong teruggezonden in voorlopige hechtenis. Hij werd ervan verdacht valse Hondurese paspoorten in zijn bezit te hebben.

Stuchiner, die werd gearresteerd toen hij op een diplomatiek paspoort in Hongkong arriveerde, werkte als immigratieambtenaar bij de Amerikaanse ambassade in Tegucigalpa in Honduras. In een verklaring zei het Amerikaanse ministerie van justitie dat men dacht dat hij Chinese staatsburgers, die vermoedelijk op weg waren naar de Verenigde Staten, hielp om Midden-Amerikaanse landen binnen te komen.

KWESTIE OVER TOEGANG TOT EU-LANDEN ZONDER VISUM

Op 15 juli drong gouverneur Chris Patten er bij de andere landen van de Europese Unie (EU) op aan om in navolging van Groot-Brittannië inwoners van Hongkong te beloven dat zij na de soevereiniteitsoverdracht zonder visum de EU zouden kunnen binnenkomen (zie pag. 365/1 e.v.-'96).

BEPALINGEN TEN AANZIEN VAN GOUVERNEURSCHAP SAR. VERDERE ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT SOUVEREINITEITSOVERDRACHT

Een commissie van het Voorbereidend Comité bepaalde tijdens een vergadering op 19 juli in Beijing dat de gouverneur van de toekomstige Speciale Administratieve Regio (SAR) Hongkong een Chinees staatsburger moest zijn en tevens een permanente inwoner van Hongkong, die niet over een wettelijke woonplaats in het buitenland beschikte.

Chinese generaal op bezoek

Generaal-majoor Liu Zhenwu van het Volksbevrijdingsleger (People's Liberation Army, PLA), de toekomstige commandant van het Chinese garnizoen in

De Chinese generaal-majoor Liu Zhenwu brengt de militaire groet aan een Gurkha-erewacht tijdens de welkomstceremonie ter gelegenheid van zijn bezoek aan Hongkong op 16 juli 1996.
Foto EPA

Hongkong vanaf 7 juli 1997, bracht op 16-18 juli een officieel bezoek aan Hongkong.

Liu Zhenwu werd met veel eerbetoon ontvangen door de commandant van het Britse legergarnizoen, generaal-majoor Bryan Dutton. Naar verluidt bevonden zich 3.250 Britse militairen in Hongkong, een aantal dat zou oplopen tot 9.000 als de voorbereidingen voor de soevereiniteitsoverdracht begonnen.

Chinese plannen voor viering soevereiniteitsoverdracht

Op 12 juli maakte het officiële Chinese persbureau *Xinhua* een lijst met voorgestelde festiviteiten bekend om de terugkeer van de Hongkong naar China te vieren. De gebeurtenis werd in toenemende mate gezien als een mogelijkheid om toeristen te trekken. Reeds 2.300 journalisten hadden zich aangemeld om de soevereiniteitsoverdracht te verslaan.

Hoge ambtenaren nemen ontslag

Op 6 juli nam de directeur van de immigratiedienst Lawrence Leung ontslag, naar eigen zeggen om „persoonlijke redenen". Zijn vertrek voedde de vrees voor een exodus van ambtenaren.

Op 5 juli was bekendgemaakt dat de directeur van de Overheidsvoorlichtingsdienst, Irene Yau, zou opstappen, samen met vijf andere hoge ambtenaren van dat departement. Eerder in 1996 hadden twee andere hoge ambtenaren, secretaris van ambtenarenzaken, Michael Sze Cho-cheung, en secretaris van vervoer, Haidar Barma, ontslag genomen.

Op 18 juli maakte de Beurs van Hongkong bekend dat haar hoofddirecteur, Paul Chow, eind januari 1997 zijn ontslag zou indienen. De 48-jarige Chow had deze functie vijf jaar bekleed.

Inschrijving kandidaten Selectie-Comité

Op 15 augustus begon de inschrijving van kandidaten voor het lidmaatschap van het door China gesteunde Selectie-Comité, het kiescollege dat de gouverneur moest kiezen die de regering van Hongkong zou leiden na de soevereiniteitsoverdracht in 1997. Het college zou ook de leden kiezen van het voorlopige parlement dat de Wetgevende Raad (Legco) zou vervangen.

Krachtens resoluties die tijdens zijn vierde plenaire vergadering in Beijing op 9-10 augustus waren goedgekeurd door het Voorbereidend Comité, zou het 400 leden tellende Selectie-Comité bestaan uit inwoners van Hongkong en gelijkelijk uit vier maatschappelijke sectoren worden gekozen: de industriële, commerciële en financiële sector; beoefenaars van vrij beroepen, politici en werknemers; gewone burgers; en religieuze organisaties. De inschrijving zou sluiten op 14 september. Later maakte China bekend dat de gouverneur in november zou worden benoemd.

Martin Lee, de leider van de Democratische Partij (DP, de succesrijkste partij bij de Lego-verkiezingen in 1995), wees deelname aan het Selectie-Comité van de hand. Wel verklaarde hij blij te zijn met de opmerkingen die de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen had gemaakt tegenover het Voorbereidend Comité. Deze had gezegd dat China bereid was te discussiëren met degene die „anders dachten over het tempo van het democratiseringsproces, zolang zij maar achter „de gemeenschappelijk steun voor de overdracht van de soevereiniteit" bleven staan. Dit werd geïnterpreteerd als een aanwijzing dat China, dat de DP eerder had gebrandmerkt als „subversief", bereid was leden van politieke partijen toe te laten tot het Selectie-Comité. Partijleiders waren bang dat zij hun geloofwaardigheid zouden verliezen door zitting te nemen in een lichaam dat gekozen organen moest ontmantelen. Maar aanhangers van de DP en het publiek waren voor deelname aan het kiescollege.

Op 14 augustus bekritiseerden verscheidene ambtenaren openlijk de op 13 augustus door de regering van Hongkong uitgevaardigde richtlijnen waarin zij hogere ambtenaren, politieagenten en voorlichtingsambtenaren, naar schatting 30.000 functionarissen, verbood zich kandidaat te stellen voor het Selectie-Comité.

De elfde vergadering van deskundigen van de Chinees-Britse Joint Liaison Group (JLG), die werd gehouden op 29-30 augustus in Beijing, ging over de begroting van Hongkong en daarmee samenhangende zaken tijdens de overgangsperiode.

Oprichting nieuwe politieke partij

Op 26 augustus werd een nieuwe politieke partij opgericht die zich ten doel stelde de democratie en de mensenrechten te verdedigen.

Van Frontier, een alliantie van studenten, vakbondsleden en leraren, was ook de vooraanstaande politica Emily Lau lid. De partij drong aan op open verkiezingen voor het gouverneurschap en verzette zich tegen het uitsluiten van de Wetgevende Raad.

Kandidaten gouverneurschap SAR

In september verhevigde de strijd om het gouverneurschap van de Speciale Administratieve Regio (SAR), die zou ontstaan na de overdracht van Hongkong door Groot-Brittannië aan China in 1997.

Er zouden naar verwachting ten minste vijf kandidaten meedingen naar deze functie. De

nieuwe gouverneur zou in november of begin december door een 400 leden tellende Selectie-Comité via een geheime stemming worden gekozen. Het Selectie-Comité zou worden gekozen uit ongeveer 6.000 inwoners van Hongkong die zich volgens China voor dit orgaan hadden aangemeld. De 400 Comité-leden zouden worden aangewezen door het door China benoemde Voorbereidend Comité, dat 150 leden telde.

Op 6 september trad Sir Ti Liang Yang af als opperrechter, nadat hij zich op 3 september onverwacht kandidaat had gesteld. Tung Chee-hwa, een scheepsmagnaat die naar algemeen werd aangenomen China's voorkeur genoot, doorbrak na negen maanden het stilzwijgen en kondigde op 20 september aan dat hij zich ,,spoedig" kandidaat zou stellen. Arthur Garcia, voormalig raadsheer bij het Hooggerechtshof, verklaarde op 25 september geïnteresseerd te zijn in de functie. Peter Woo, een prominente zakenman en vooraanstaand lid van de gemeenschap, stelde zich op 30 september kandidaat. Advocaat en voormalig regeringsadviseur Lo Tak-shing, die zijn Britse nationaliteit had opgegeven om in aanmerking te kunnen komen voor de functie (voor nationaliteitseis voor gouverneur van het Voorbereidende Comité, zie pag. boven), had zich reeds eerder kandidaat gesteld

Het bleef onzeker of Anson Chan zich kandidaat zou stellen. Chan was de gerespecteerde secretaris-generaal van de Uitvoerende Raad van Hongkong en tegenstander van een door China benoemd voorlopig parlement.

Bij de sluiting van de inschrijving op 28 oktober hadden in totaal dertig personen zich aangemeld als kandidaat voor de functie van gouverneur van de nieuwe Speciale Bestuursregio Hongkong (HKSAR). De uitslag werd in december verwacht.

De scheepvaartmagnaat Tung Chee-hwa, die op 22 oktober officieel zijn kandidatuur bekend maakte, gaf de volgende dag toe dat in 1980 een reddingspakket ter waarde van $ 120 mln om zijn familiebedrijf te redden gedeeltelijk was gefinancierd met Chinees geld, maar hij verklaarde dat de investering niet tot een belangenverstrengeling zou leiden. In een poging om de Hongkongse en internationale zakenwereld gerust te stellen zei Tung dat hij na zijn verkiezing ernaar zou streven dat Anson Chan haar functie van Chief Secretary zou behouden. Chan, een vastberaden verdedigster van de autonomie van Hongkong, verklaarde op 28 oktober dat zij zichzelf niet kandidaat zou stellen voor het gouverneurschap.

Plan overdrachtsceremonie Hongkong

Op 26 september bereikten Groot-Brittannië en China tijdens een bijeenkomst van de Verenigde Naties overeenstemming over de invulling van een ,,plechtige en waardige" ceremonie om de overdracht van Hongkong die met ingang van middernacht 30 juni 1997 een feit zou zijn, luister bij te zetten. De twee landen bleven echter van mening verschillen over de Wetgevende Raad (Legco). China verklaarde nogmaals de Legco te zullen ontbinden (zie boven).

Tijdens een bezoek aan Beijing zou Jeremy Hanley, de Britse staatssecretaris voor buitenlandse zaken en het Gemenebest belast met Hongkong, op 2 september de verzekering hebben gekregen dat Lu Ping, directeur van het Chinese Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao, bereid was gouverneur Chris Patten tijdens de overdrachtsceremonie een hand te geven. Tot dan toe had China geweigerd Patten te ontmoeten, omdat hij zich niet zou hebben gehouden aan akkoorden over Hongkong.

Bijeenkomst JLG

Op 17-19 september werd in Beijing de 37ste bijeenkomst gehouden van de Chinees-Britse Joint Liaison Group (JLG).

De bijeenkomst stond in het teken van de machtsoverdracht. Er werd gesproken over de toekomstige status van internationale akkoorden, sociale, budgettaire, militaire en juridische kwesties, staatsbezittingen en -archieven, visavrijstellingen alsmede de positie van Vietnamese bootvluchtelingen en andere vluchtelingen in Hongkong. Er werd tevens overeenstemming bereikt over de bouw van het nieuwe CT-9-terminal voor Hongkongs containerhaven. China had de bouw wegens onenigheid over het contract sinds 1992 tegengehouden.

Chinese waarschuwing om demonstraties te beperken

Op 16 oktober verklaarden radicale voorstanders van democratie zich niet te storen aan de waarschuwing van de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen, die volgens de *Asian Wall Street Journal* van 15 oktober zou hebben gezegd, dat demonstraties ter herdenking van het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing in 1989 niet zouden worden getolereerd in Hongkong, nadat Groot-Brittannië in 1997 de soevereiniteit zou hebben overgedragen aan China.

Qian zei dat in de toekomst ,,Hongkong geen activiteiten mocht organiseren die rechtstreeks te maken hadden met de zaken op het vasteland". Hij gaf ook te kennen dat er grenzen waren aan de vrijheid van drukpers. In reactie hierop beschuldigde gouverneur Chris Patten China ervan zich niet te houden aan afspraken die in verband met de soevereiniteitsoverdracht waren gemaakt over vrijheid van meningsuiting. DP-voorzitter Martin Lee, de voorzitter van de grootste groep in de Wetgevende Raad (Legco), verklaarde ,,uiterst bezorgd" te zijn en beschuldigde China ervan ,,draconische wetten" te ontwerpen om in de toekomst alle afwijkende opvattingen te verbieden.

De woordvoerder van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken, Shen Guofeng, verklaarde vervolgens dat de uitspraken van Qian ,,verkeerd weergegeven" waren en geen verandering in het Chinese beleid betekenden. Hij zei dat inwoners van Hongkong volledige vrijheid van meningsuiting zouden hebben maar waarschuwde dat de vrijheid van meningsuiting en drukpers de grenzen van de wet niet zou mogen overschrijden.

Eerder had China kritiek geuit op de laatste ,,state of the colony" toespraak van Patten op 2 oktober. Hierbij had China Groot-Brittannië ervan beschuldigd de kansen op een soepele machtsoverdracht te ondermijnen en benadrukt dat het plan om de Legco te vervangen doorgang zou vinden.

Patten had in zijn toespraak zijn democratische hervormingen en de stijging van sociale-zekerheidsuitgaven verdedigd en geëist dat China zijn plan om de Legco te vervangen zou heroverwegen. Hij voegde eraan toe dat de regering van Hongkong op geen enkele wijze een bijdrage zou leveren aan de instelling van een door China goedgekeurd ,,voorlopig" parlement voorafgaand aan de overdracht en dat de geldigheid van wetten die door dit parlement zouden worden goedgekeurd, voor de rechter zou kunnen worden aangevochten. In een opmerking die werd beschouwd als een aanval op pro-Chinese zakenlieden, voegde Patten eraan toe dat hij niet zozeer bezorgd was dat de autonomie van de kolonie ,,geschonden zou worden door Beijing" maar dat die ,,stukje bij beetje zou worden verkwanseld door bepaalde mensen in Hongkong" in hun verlangen om overeenkomsten met China te sluiten. Hij drong erop aan dat de Hongkong haar autonomie zou bewaren en benadrukte haar potentie als regionaal en zakencentrum.

De DP deed de toespraak van Patten af als holle retoriek en op 17 oktober drukte de Legco zijn ,,diepe teleurstel-

ling" uit dat Groot-Brittannië er niet in was geslaagd Hongkong „volledig te democratiseren" in de aanloop naar de overdracht.

Memorandum van Overeenstemming

De Chinees-Britse Joint Liaison Group ondertekende op 13 november een Memorandum van Overeenstemming, naar verluidt bedoeld om de financiële gemeenschap ervan te verzekeren dat het monetaire en economische management in Hongkong volledig onafhankelijk zou zijn van China. In het memorandum werd bepaald dat het beheer van de Hongkongse deviezenvoorraad ter waarde van naar schatting $ 62 mrd na de soevereiniteitsoverdracht zou worden overgedragen aan de SAR-regering.

Eerste verkiezingsronde gouverneurschap SAR

Op 15 november leek het ernaar uit te zien dat scheepsmagnaat Tung Chee-hwa de meeste kans maakte om gouverneur van de SAR te worden na de soevereiniteitsoverdracht in 1997.

In de eerste geheime kiesronde kreeg Tung 206 stemmen van het 400 leden tellende Selectie-Comité dat China had ingesteld om de gouverneur te „kiezen" (zie onder). Sir Ti Liang Yang, een voormalige opperrechter, behaalde 82 stemmen, hoewel hij in de opiniepeilingen voor had gelegen op Tung. Peter Woo, een andere vooraanstaande zakenman, die 54 stemmen behaalde, was de enige andere kandidaat die meer dan de vijftig stemmen in de wacht sleepte die nodig waren mee te mogen doen aan een beslissende verkiezingsronde. Voor de stemming had China zonder meer 23 van de 31 kandidaten afgewezen.

De marge waarmee Tung de eerste ronde had gewonnen, wekte de indruk dat de tweede ronde op 11 december slechts een formaliteit zou zijn. Tung was tot juni lid geweest van de Uitvoerende Raad (zie boven). Hij kon rekenen op krachtige steun van de Chinese Kamer van Koophandel en van het bedrijfsleven in Hongkong. Het feit dat hij zich in zijn campagne even sterk had gemaakt als de andere kandidaten voor kwesties die de gewone mensen aangingen, vatten waarnemers op als een bewijs dat China ook een kandidaat wilde die aanvaardbaar was voor het gros van de bevolking.

De Chinese minister Qian Qichen van buitenlandse zaken, wiens eerste bezoek aan Hongkong op 15 november tijdens de stemming gepaard ging met demonstraties tegen China, zei dat de uitslag „het werkelijke begin van de democratie in Hongkong" liet zien. Van beweringen van democratisch gezinde activisten en politici dat de uitkomst vooraf was bepaald, wilde hij niets weten.

De samenstelling van het Selectie-Comité was op 2 november in Beijing bekendgemaakt tijdens een vergadering van het door China benoemde Voorbereidend Comité, het Chinees-Hongkongse orgaan dat toezicht hield op de soevereiniteitsoverdracht. Het Selectie-Comité zou op 21 december een zestig leden tellende voorlopig parlement benoemen ter vervanging van de Wetgevende Raad (Legco), die in september 1995 op democratische wijze was gekozen (zie pag. 73/2 e.v.-'96).

Ongeveer 5.700 mensen uit de bevolking van Hongkong hadden zich opgegeven voor het Selectie-Comité. Eind oktober zouden de Chinese autoriteiten het aantal kandidaten hebben teruggebracht tot 409, voordat de leden van het Voorbereidend Comité 340 van hen zouden kunnen kiezen (de zestig overige zetels waren gereserveerd voor afgevaardigden van China's Nationale Volkscongres en diegenen die waren benoemd door lokale afgevaardigden van de Politieke Raadgevende Conferentie van het Chinese Volk). De meeste door China goedgekeurde kandidaten waren vertegenwoordigers van China gunstig gezinde zakengroepen en politieke partijen die amper konden rekenen op steun onder de kiezers in Hongkong. Maar onder de kandidaten bevonden zich ook een paar Britse, Indiase en Pakistaanse inwoners van de Hongkong (zie boven).

De regering van Hongkong veroordeelde China dat op 3 november bekendmaakte een voorhoede van 300 soldaten van het Volksbevrijdingsleger (People's Liberation Army, PLA) naar Hongkong te willen sturen vóór de soevereiniteitsoverdracht.

CHINEES-BRITSE BETREKKINGEN

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind herhaalde op 14 november tijdens een debat in het Britse Lagerhuis dat de Britse regering tegen opheffing van de Legco was. Verder drong hij er bij China op aan de Legco niet te vervangen door het beoogde voorlopige parlement en zei hij dat het naast elkaar bestaan van beide organen voor de soevereiniteitsoverdracht zou kunnen leiden tot „verwarring en onzekerheid".

Hij voegde daaraan toe dat ongeveer 5.000 mensen, vooral Indiase inwoners van Hongkong, aan wie het volledige Britse staatsburgerschap was onthouden, zich in Groot-Brittannië zouden kunnen vestigen „in het onwaarschijnlijke geval dat er druk op hen werd uitgeoefend om uit Hongkong te vertrekken".

RAMP BIJ BRAND

Bij een grote brand in een torenflat waar bedrijven gevestigd waren, kwamen op 20 november 39 mensen om het leven en raakten er 68 gewond.

(Vor.ber.pag. 585/1 e.v.-1996)

Vier van de vijf kandidaten voor het gouverneurschap van SAR tijdens een partijbijeenkomst van de Progressieve Alliantie van Hongkong (HKPA) op 7 november 1996: (v.l.n.r.): Peter Woo, Simon Li, Sir Ti Liang Yang en Tung Chee-hwa. *Foto EPA*

JAPAN

ZEGE COMMUNISTISCHE PARTIJ BIJ PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Op 7 juli 1996 won Yutaka Yano van de Japanse Communistische Partij (JCP) de verkiezingen voor het burgemeesterschap van Komae (een voorstad van Tokio). Yano behaalde 10.238 stemmen, terwijl de kandidaat van de Liberaal-Democratische Partij (LDP) 8.881 stemmen kreeg.

Yano's voorganger Sanyu Ishii, die werd gesteund door de LDP, was in juni afgetreden, omdat hij in casino's in Zuid-Korea speelschulden ter waarde van 3 mrd yen had gemaakt. Ishii verdween na zijn aftreden als burgemeester, maar dook op 11 juli weer op in een boeddhistische tempel, waar hij priester was geworden.

JCP-kandidaten hadden een goed figuur geslagen bij andere recente plaatselijke verkiezingen, zoals de burgemeestersverkiezingen in Kurashiki in mei en die in Kyoto in februari en de verkiezingen voor de assemblée van de prefectuur Okinawa in juni (zie pag. 654/2-'96).

VOEDSELVERGIFTIGINGSEPIDEMIE

Bijna 9.000 mensen zouden zijn besmet met de coli-bacterie O-157, nadat begin mei een voedselvergiftigingsepidemie was uitgebroken in de prefectuur Okayama. Zeven mensen overleden als gevolg van de epidemie. Op 24 juli waarschuwde premier Hashimoto ervoor dat het aantal besmettingsgevallen wellicht nog niet het hoogtepunt had bereikt, maar op 27 augustus berichtte minister van gezondheidszorg en welzijn Naoto Kan dat er na 8 augustus geen nieuwe gevallen waren gemeld en dat de epidemie leek „af te nemen".

Ruim 6.400 van de geïnfecteerden waren schoolkinderen, leerkrachten en ouders uit de westelijke stad Sakai. Eind juli zouden er 20 à 30 kinderen wier toestand kritiek was, in het ziekenhuis van Sakai liggen.

De 92 basisscholen in Sakai werden gesloten en 1.500 monsters van etenswaren, genomen van centraal verspreide lunchpaketten die aan de scholen waren geleverd, werden onderzocht door de rijksinspectiedienst, maar de bron van de voedselvergiftiging bleef een mysterie. De verdenking ging echter uit naar rauwe paling in het gerecht sushi alsmede naar de gebrekkige koeling van de lunchpaketten.

Op 26 juli maakte de regering een aantal maatregelen bekend om de epidemie aan te pakken, waaronder de benoeming van een uit tien leden bestaande ministeriële raad. Kan zei hulp te hebben gevraagd aan Canada, Groot-Brittannië en de VS en dat er spoedig een team van het Amerikaanse Instituut voor Gezondheid in Japan zou aankomen. Op 31 juli deed de Japanse regering de aanbeveling preventieve maatregelen in te voeren krachtens de Wet op de Besmettelijke Ziekten van 1897 en dat de voedselvergiftiging officieel tot een epidemie zou worden verklaard. Dit zou betekenen dat artsen gevallen van voedselvergiftiging zouden moeten melden bij de rijksgezondheidsdienst en dat personen waarvan werd vermoed dat zij besmet waren met de coli-bacterie, een medisch onderzoek zouden moeten ondergaan.

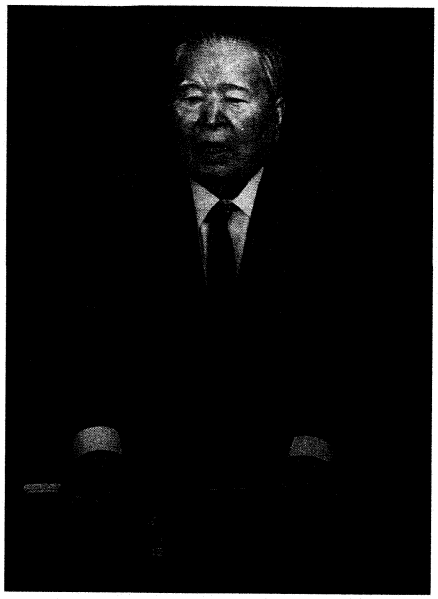

De voorzitter van het Centraal Comité van de Japanse Communistische Partij, de 87-jarige Kenji Miyamoto, op 11 juli 1996 in Tokio.
Foto PANA

KWESTIE VAN AMERIKAANSE LEGERBASES OP OKINAWA

Op 3 juli verklaarde de gouverneur van Okinawa, Masahide Ota, dat er op 8 september op het eiland een referendum zou worden gehouden waarbij de inwoners zou worden gevraagd of zij voorstander waren van de vermindering van de Amerikaanse troepenmacht op Okinawa.

De onder dwang gesloten pachtovereenkomsten voor grond van ongeveer 2.900 landeigenaren, in totaal 129.000 m², ten behoeve van elf Amerikaanse legerbases, zouden in mei 1997 aflopen. Sinds december 1996 had de Japanse regering alles in het werk gesteld om Ota te dwingen door te gaan met de praktijk om deze pachtovereenkomsten namens de landeigenaren te ondertekenen. Op 9 juli vroeg premier Ryutaro Hashimoto gouverneur Ota binnen tien dagen over te gaan tot verlenging van de overeenkomsten. Op 29 juli verscheen Ota voor het Hooggerechtshof van Fukuoka op de eerste dag van een rechtszaak die was bedoeld hem te dwingen tot verlenging van de pachtovereenkomst voor een stuk land dat werd gebruikt door het Amerikaanse communicatiecentrum te Sobe. Op 16 augustus spande premier Hashimoto opnieuw een proces aan tegen Ota.

Ondertussen had op 25 juli Shoichi Chibana, de eigenaar van een stuk land van 230 m², bij de districtsrechtbank van Naha een rechtszaak aangespannen om zijn land terug te krijgen. De pachtovereenkomst voor het desbetreffende stuk land was eind maart geëindigd. Ota had geweigerd gehoor te geven aan een uitspraak van een gerechtshof (die later op 28 augustus werd bevestigd door het Hooggerechtshof) waarbij hij werd gelast de pachtovereenkomst namens Chibana te verlengen (zie pag.366/2-'96).

Op 9 augustus besloot de Verenigde Staten officieel vier van hun legerbases op Okinawa weer over te dragen aan de prefectuur op voorwaarde dat de functies die deze bases vervulden, elders in Japan zouden kunnen worden voortgezet.

Op 7 juli namen ongeveer 16.000 mensen uit drie steden in de prefectuur Oita deel aan een betoging tegen het besluit van de Japanse regering om het Amerikaanse leger toestemming te geven gebruik te maken van de schietbaan Hijudai van het Japanse leger in de omgeving van die steden. De regering wilde dat in totaal vijf Japanse schietbanen, waaronder bovengenoemde schietbaan, bij toerbeurt zouden worden gebruikt ter vervanging van het schietterrein op Okinawa.

Doorbraak in impasse

Het slepende conflict tussen de Japanse regering en de lokale overheid op Okinawa over de verlenging van pachtovereenkomsten voor Amerikaanse militaire bases, werd na een jaar op 13 september bijgelegd toen gouverneur Masahide Ota van Okinawa zijn standpunt herzag en de omstreden pachtovereenkomsten ondertekende. Hij nam zijn besluit nadat op 8 september bij een niet-bindend referendum op Oki-

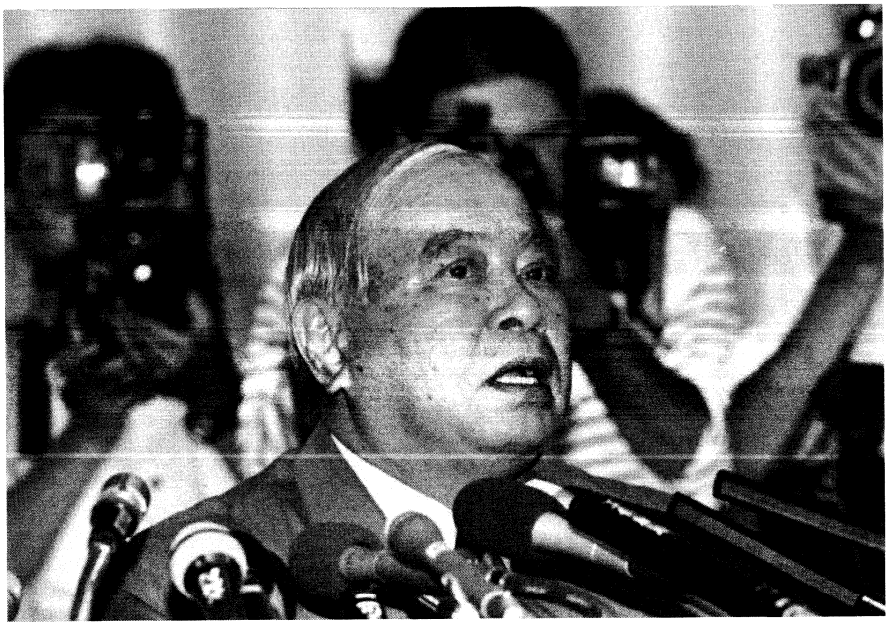

De gouverneur van Okinawa, Masahide Ota, geeft op 9 september 1996 in Naha commentaar op de uitslag van het referendum. *Foto EPA*

nawa 482.538 eilandbewoners, 89 procent van de kiezers en 53 procent van de 909.832 kiesgerechtigden, zich hadden uitgesproken voor vermindering van het aantal Amerikaanse militairen op het eiland. Slechts 46.232 kiezers stemden voor handhaving van de bases.

Na het referendum bespraken Ota en premier Hashimoto de kwestie op 10 september in Tokio. Tijdens hun ontmoeting deed de premier het voorstel Okinawa 5 mrd yen aan economische ontwikkelingshulp te schenken in ruil voor een oplossing van het conflict ($ 1 = 110,425 yen op 13 september 1996). Daar bovendien het Hooggerechtshof op 28 september het beroep van Ota had verworpen en hem had gelast de pachtovereenkomsten te ondertekenen, zag hij zich gedwongen zijn standpunt na het aanbod van Hashimoto te herzien. Op 13 september vertelde hij tijdens een persconferentie dat dit besluit het moeilijkste was geweest in zijn zes jaar als gouverneur. Direct nadat Ota's besluit was bekendgemaakt, liet Hashimoto alle processen tegen Ota intrekken. De premier bracht op 17 september tevens een bezoek aan het eiland en bood namens het Japanse volk zijn verontschuldigingen aan voor „het tekortschieten in het tonen van begrip voor de historische last en gevoelens van de bevolking van Okinawa".

HANDELSCONFLICT MET VS

De uiterste data voor de oplossing van drie handelsconflicten tussen Japan en de VS verstreken op 31 juli, zonder dat er een akkoord was bereikt. De conflicten hadden betrekking op het buitenlandse marktaandeel in de halfgeleidersindustrie en het verzekeringswezen van Japan alsmede op rechten op luchtvrachtroutes.

Het Japanse ministerie van buitenlandse handel en industrie (MITI) had voorgesteld om het bestaande handelsakkoord over halfgeleiders, dat op 31 juli verstreek, te vervangen door een internationaal orgaan voor de halfgeleidersindustrie dat algemene samenwerking zou bevorderen, maar geen pogingen zou ondernemen om markten te beïnvloeden. De VS waren niet bereid het bilaterale akkoord uit te breiden, maar gaven er de voorkeur aan het bestaande akkoord te verlengen, dat een streefcijfer bevatte voor het buitenlandse marktaandeel in de Japanse supergeleidersindustrie.

Overeenkomsten over het verzekeringswezen lieten eveneens op zich wachten. De VS maakten bezwaar tegen een Japans voorstel om Japanse verzekeringsmaatschappijen vanaf oktober toe te staan in de VS te opereren op het gebied van de ongevallen- en ziektekostenverzekeringen, waarop buitenlandse maatschappijen een dominerende positie hadden.

Het luchtvrachtconflict ging over het Amerikaanse dreigement sancties in te stellen tegen vrachtvluchten van de Japanse luchtvaartmaatschappij Japan Air Lines (JAL) als vergelding voor de vermeende weigering van Japan om toestemming te geven voor vluchten van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij Federal Express Corp tussen Kansai Airport en Aziatische bestemmingen. De VS dreigden een verbod in te stellen op JAL-vluchten tussen deze bestemmingen en de VS die via Japan gingen (voor algemene overeenkomst in maart, zie pag. 371/2 e.v.-'96).

Overeenkomst over halfgeleiders

Op 2 augustus bereikten Japan en de VS tijdens een ontmoeting in de Canadese stad Vancouver een overeenkomst in hun conflict over halfgeleiders waarbij twee nieuwe organen in het leven werden geroepen om de markt te reguleren. De overeenkomst werd gezien als een overwinning voor Japan, dat had aangedrongen op afschaffing van rechtstreekse overheidsinmenging op de markt voor halfgeleiders. Een algemeen orgaan op regeringsniveau zou besprekingen voeren over kwesties die betrekking hadden op de halfgeleidersindustrie, zoals belasting, gezondheid en veiligheid, en milieuvoorschriften. Een tweede raad, die was ingesteld op aandringen van de VS, zou dienen als een bilateraal orgaan voor de particuliere sector, dat overleg zou voeren over de markt.

Het orgaan voor de particuliere sector zou openstaan voor andere landen, op voorwaarde dat zij hun tarieven voor halfgeleiders zouden afschaffen. Overeengekomen werd dat de VS dit orgaan de Raad voor Halfgeleiders zouden noemen, terwijl deze instantie in Japan de Internationale Raad voor Halfgeleiders zou heten. Vertegenwoordigers van de raad alsmede van de Amerikaanse en Japanse regeringen zouden elk jaar bijeenkomen om de gegevens over de halfgeleidersindustrie te bespreken. Anders dan vroeger de gewoonte was zouden deze gegevens eenmaal per kwartaal worden verzameld door de particuliere sector en niet door de beide regeringen.

Amerikaanse schadevergoeding voor steekpartij door Amerikaanse militair

Op 22 augustus werd bericht dat het Amerikaanse leger $ 25.000 had betaald aan een Japanse vrouw die op 16 juli was neergestoken door een Amerikaanse militair. De man had bekend betrokken te zijn geweest bij de steekpartij, maar moest nog worden berecht.

JAPANS-RUSSISCHE BETREKKINGEN. JAPANSE TORPEDOBOOTJAGER BEZOEKT RUSLAND

Op 26-29 juli bracht een Japanse oorlogsschip voor de eerste keer sinds 1925 een bezoek aan een Russische haven. Het schip, de torpedobootjager Kura-

ma, meerde af in de haven van Wladiwostok als onderdeel van de feestelijkheden ter gelegenheid van de 300ste verjaardag van de Russische marine.

Tijdens een ontmoeting in de Indonesische hoofdstad Jakarta op 22 juli besloten de Japanse minister van buitenlandse zaken Yukihiko Ikeda en zijn Russische ambtgenoot Jewgeni Primakow de besprekingen op ministerieel en ambtelijk niveau over de Noordelijke Territoria nieuw leven in te blazen. Het geschil over deze gebieden had na de Tweede Wereldoorlog de ondertekening van een officieel vredesverdrag tussen Japan en de Sowjet-Unie in de weg gestaan (zie pag. 653/1 e.v.-'96).

In zijn op 19 juli gepubliceerde jaarrapport noemde het Japanse Defensiebureau het Russische leger in het Verre Oosten niet meer, zoals het jaar daarvoor, „een onstabiele factor", hoewel het toegaf dat er nog steeds een aantal problemen bestond. Volgens het rapport hadden Japans zorgen op veiligheidsgebied echter voornamelijk betrekking op de toenemende militaire aanwezigheid van China in het gebied.

REFERENDUM OVER BOUW KERNCENTRALE

Op 4 augustus stemde de Noord-Japanse stad Maki in een referendum met grote meerderheid tegen de bouw van een kerncentrale. Het was de eerste volksraadpleging die ooit in Japan was gehouden.

Het verzet tegen kerncentrales, die 31 procent van de energiebehoeften van het land dekten, was toegenomen na het ongeluk in de snellekweekreactor in Monju in december 1995 (zie pag. 3671 -'96). Bij het in Maki gehouden referendum stemden 12.478 mensen tegen de bouw van de kerncentrale, terwijl 7.904 het plan goedkeurden. Er werden 118 ongeldige stemmen uitgebracht en de opkomst bedroeg 88,29 procent.

De burgemeester van Maki, Takaaki Sasaguchi, die in januari in functie was gekozen vanwege zijn verzet tegen de kerncentrale, beloofde te verhinderen dat er gemeentegrond zou worden verkocht aan de Elektriciteitsmaatschappij van Tohoku, het bedrijf dat de kerncentrale wilde bouwen. Vijf Japanse gemeenten hadden verordeningen goedgekeurd waarin werd geëist dat er een referendum over plannen voor de bouw van kerncentrales op hun grondgebied zou worden gehouden, hoewel een dergelijke referendum voor de wet geen bindende kracht had.

SCHADEVERGOEDING VOOR „TROOSTMEISJES"

Op 14 augustus werd de eerste schadevergoeding uitgekeerd aan vroegere „troostmeisjes", de eufemistische benaming voor 200.000 vrouwen uit bezette landen in Azië, die tijdens de Tweede Wereldoorlog werden gedwongen in bordelen te werken voor het Japanse leger. Vier Filippijnse vrouwen kregen ieder een bedrag van $ 18.500. Tegelijk met de schadevergoeding ontvingen zij een brief met verontschuldigingen van premier Hashimoto. Vier andere Filippijnse „troostmeisjes" en een aantal groepen die de nog in leven zijnde „troostmeisjes" uit Taiwan en Zuid-Korea vertegenwoordigden, weigerden evenwel de schadevergoeding te accepteren, omdat het geld afkomstig was uit een door particulieren gefinancierd fonds en niet van de Japanse regering.

Het schadevergoedingsfonds was in juli 1995 opgericht, maar was onder vuur komen te liggen, omdat het een particulier initiatief was, hetgeen werd beschouwd als een teken van gebrek aan bereidheid van de Japanse regering om de verantwoordelijkheid te aanvaarden voor de gedwongen rekrutering van „troostmeisjes" tijdens de Tweede Wereldoorlog (zie pag. 653/3 e.v..-'96).

De brief, die Hashimoto op 14 augustus had gestuurd, werd ook bekritiseerd, omdat hij daarin Japans verantwoordelijkheid voor hun lot niet erkende, in het bijzonder nadat in februari een speciaal onderzoeksrapport van de Verenigde Naties (VN) was gepubliceerd waarin een beroep op Japan werd gedaan om de volledige wettelijke verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de gedwongen prostitutie van de troostmeisjes. (zie pag. 370/3 e.v.-'96).

LDP-MINISTERS BEZOEKEN OORLOGSMONUMENT

Op 15 augustus, de 51ste gedenkdag van de Japanse capitulatie aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, herdachten zes ministers van de regerende Liberaal-Democratische Partij (LDP) de Japanse oorlogsgevallenen met een bezoek aan de Yasukuni-tempel, een heiligdom waar ook de as van Japanse oorlogsmisdadigers werd bewaard. Dit gebeurde na een omstreden bezoek van premier Ryutaro Hashimoto aan de graftombe op 29 juli.

Volgens Hashimoto was zijn bezoek aan de Yasukuni-tempel een privé-aangelegenheid in verband met zijn 59-ste verjaardag. Dit was echter de eerste keer dat een Japanse premier de graftombe had bezocht na Yasuhiro Nakasone's bezoek in 1985. Ministersbezoeken aan de Yasukuni-tempel, die in het verleden het centrum van het Sjintoïsme, de vroegere staatsgodsdienst, was geweest, waren omstreden, niet alleen omdat in de tempel oorlogsmisdadigers werden herdacht, maar ook omdat de Japanse grondwet bepaalde dat godsdienst en staat gescheiden moesten zijn. Tijdens officiële plechtigheden op 15 augustus ter gelegenheid van de her-

De Palestijnse president Yasser Arafat (l.) en de Japanse premier Ryutaro Hashimoto (r.) kort voor het begin van hun besprekingen, op 12 september 1996 in de ambtswoning in Tokio, over het opvoeren van de Japanse economische hulp voor de Palestijnse Gebieden. *Foto EPA*

denking van de Japanse capitulatie herhaalde Hashimoto niet de „oprechte verontschuldigingen" voor de Japanse gruweldaden tijdens de oorlog, die de toenmalige premier Tomiichi Murayama in augustus 1995 had aangeboden (zie pag. 76/1 e.v.-'96).

PARTIJPOLITIEKE ONTWIKKELINGEN

Op 28 augustus stapte Yukio Hatoyama, een vooraanstaand lid van Sakigake (Nieuwe Voorbode-partij), een van de kleinere partners in de regeringscoalitie, uit de partij om een nieuwe politieke groepering op te richten. Dit gebeurde na onenigheid tussen Hatoyama en Sakigake-voorzitter Masayoshi Takemura over de partijstrategie in de aanloop naar de volgende parlementsverkiezingen. Naar werd verwacht zou Hatoyama bij leden van de Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ), die eveneens deel uitmaakte van de regeringscoalitie, erop aandringen toe te treden tot zijn nieuwe „liberale" partij.

Nieuwe partij opgericht

Op 28 september werd de Japanse Democratische Partij (DPJ) officieel opgericht onder het gezamenlijk leiderschap van Yukio Hatoyama, voormalig secretaris-generaal van de Sakigake-partij, en Naoto Kan, de populaire Sakigake-minister van gezondheidszorg en welzijn, die evenals Hatoyama in augustus, uit Sakigake was gestapt.

Van de leden van de nieuwe partij hadden er 57 zitting in de Diet, van wie 52 in het ontbonden Huis van Afgevaardigden. Hierdoor was de DJP op de LDP en de belangrijkste oppositiepartij Shinshinto na, de grootste partij. Van deze 57 DPJ-leden waren er 35 afkomstig van de SDPJ, vijftien van de Sakigake-partij, vijf van de kleine Liga voor Burgeractie, één van Shinshinto en was er één onafhankelijk. Tijdens de oprichtingsvergadering werd besloten dat de DPJ zich zou inzetten voor bestuurlijke en maatschappelijke hervormingen en voor het terugdringen van de traditionele invloed van de Japanse bureaucratie in het politieke systeem.

Door de oprichting van de DPJ werd de positie van de SDPJ verder aangetast. Dit bleek eens te meer toen SDPJ-leider Tomiichi Murayama aftrad. Hij werd op 29 september opgevolgd door Takako Doi, die de partij had verlaten nadat hij in 1993 voorzitter van het Huis van Afgevaardigden was geworden. Onder zijn leiding had de partij indrukwekkende resultaten behaald bij de verkiezingen van 1989 en 1990, maar hij was afgetreden na de slechte resultaten bij de lokale verkiezingen van 1992.

ONTWIKKELINGEN IN SCHANDAAL ROND BESMET BLOED

Op 29 augustus werd Takeshi Abe, die in de jaren tachtig voorzitter van een regeringsadviescommissie voor aids was geweest, gearresteerd. Zijn arrestatie werd positief ontvangen door deelnemers aan een campagne waarin werd geëist dat er een strafrechtelijke vervolging zou worden ingesteld tegen degenen die verantwoordelijk waren voor het schandaal rond het met HIV besmet bloed. De aanklachten wegens plichtsverzuim die tegen hem waren ingediend, hadden echter specifiek betrekking op de dood van een van zijn patiënten, die in 1991 aan aids was gestorven.

Enkele honderden hemofiliepatiënten waren in de jaren tachtig besmet geraakt met HIV door het gebruik van onbehandelde bloedproducten. In februari 1996 was onthuld dat de regering en de vijf farmaceutische bedrijven die betrokken waren bij het schandaal, al in 1983 op de hoogte waren geweest van een mogelijke HIV-besmetting, maar pas in 1985 of zelfs pas in 1987 maatregelen hadden genomen (zie pag. 371/3 e.v.-'96). In februari en maart 1996 hadden de regering en de betrokken farmaceutische bedrijven laattijdig hun verontschuldigingen aangeboden en schadevergoeding toegekend aan de slachtoffers.

Op 21 augustus deed het openbaar ministerie een inval in de kantoren van Green Cross, een van de farmaceutische bedrijven. Op 29 augustus namen opsporingsambtenaren een groot aantal documenten in beslag tijdens een inval in het ministerie van gezondheidszorg en welzijn. De dag daarop was het hoofdkwartier van een tweede bedrijf, Nippon Zoki, het doelwit van het openbaar ministerie. De familie van een man die was overleden nadat hem besmet bloed was toegediend, had een proces aangespannen tegen Renzo Matsushita, president van Green Cross van 1983-'88, die tevens voorzitter van het Bureau voor Farmaceutische Zaken van het ministerie van gezondheidszorg was geweest.

Arrestaties in HIV-bloedschandaal

Op 19 september arresteerden de autoriteiten de zittende en twee voormalige presidenten van het farmaceutisch bedrijf Green Cross in verband met de verkoop van met HIV besmet bloed in de jaren tachtig. De arrestaties volgden na de inval bij Green Cross in augustus.

HET SUMITOTO-KOPERSCHANDAAL

Op 19 september maakte Sumitomo N.V. bekend dat de verliezen die waren geleden als gevolg van de activiteiten van haar voormalige koperhandelaar Yasuo Hamanaka op de internationale kopermarkt, waren opgelopen tot $ 2,6 mrd. Toen het schandaal in juni aan het licht was gekomen, werd de schade nog geschat op $1,8 mrd (zie pag. 654/2 e.v.-'96). Maar deze schatting was hoger uitgevallen na onderzoeken in Japan, Groot-Brittannië en de VS (zie pag. 654/3-'96) Het bedrijf bevestigde tevens voornemens te zijn Hamanaka aan te klagen.

Arrestatie van Hamanaka

Yasuo Hamanaka werd op 22 oktober, vier maanden na zijn ontslag, gearresteerd op beschuldiging van het vervalsen van brieven van de onderneming. De arrestatie volgde nadat Sumitoto N.V. een aanklacht bij het Japanse openbaar ministerie had ingediend. Vermoedelijk zouden er meer aanklachten volgen.

PROCES TEGEN AUM SHINRIKYO-SEKTE

Op 2 september werden de leider van de religieuze Aum Shinrikyo-sekte, Shoko Asahara, en twee van zijn volgelingen door een districtsrechtbank in Tokio veroordeeld tot het betalen van omgerekend $ 7,3 mln aan schadevergoeding aan de slachtoffers van de sarin-gifgasaanslag in de metro van Tokio in maart 1995 (zie pag.360/3 e.v.-'95). De vordering, de eerste claim van een schadevergoeding tegen sekteleden, was ingesteld door 38 personen, van wie er 22 de aanslag hadden overleefd en zestien nabestaanden waren van zeven van de elf personen die bij de aanslag waren omgekomen. Asahara en enkele andere sekteleden werden ook strafrechtelijk vervolgd in verband met deze en andere aanslagen.

Op 15 september werd een amendement op de uit 1951 daterende Wet Inzake Religieuze Genootschappen van kracht. Het amendement was in december 1995 aangenomen naar aanleiding van de misdrijven van de Aum-sekte (zie pag.366/3 e.v.-'96). Op grond van het amendement was het toezicht op 544 van de 184.000 in Japan geregistreerde religieuze groeperingen niet langer de verantwoordelijkheid van individuele gouverneurs, maar van het ministerie van onderwijs.

Onverwachte wending in proces tegen Aum-sekteleider

Het proces tegen Shoko Asahara, de leider van de Aum Shinrikyo-sekte, nam op 18 oktober een onverwachte wending, toen hij de rechtbank verzocht het kruisverhoor van een van de voormalige leiders van de sekte te staken, aangezien hij, Asahara, had besloten „alle verantwoordelijkheid voor de zaak op zich te nemen". Het was de eerste keer dat de 41-jarige Asahara een verklaring aflegde met betrekking tot de aanklachten tegen hem wegens misdrijven die door de sekte zouden zijn begaan, met inbegrip van de aanslag in Tokio in maart 1995.

Asahara gaf als verklaring voor zijn besluit dat hij een goddelijke boodschap had ontvangen dat het geplande kruisverhoor van Yoshihiro Inoue de ziel van zijn vroegere volgeling in gevaar zou brengen. Het bleef evenwel onduidelijk of de verklaring neerkwam op een bekentenis, aangezien Asahara eveneens herhaalde onschuldig te zijn aan de zeventig aanklachten wegens moord en poging tot moord die tegen hem waren ingebracht. De rechters weigerden het proces op te schorten en Inoue, die eerder bezwarende verklaringen tegen Asahara in verband met de aanslag in Tokio had afgelegd, ging door met zijn getuigenverklaringen. Later werd het proces verdaagd, toen Asahara stuiptrekkingen kreeg en zijn hoofd tussen zijn handen klemde omdat, zo verklaarden zijn advocaten later, hij bang was dat het zou ontploffen.

Op 25 oktober werd bekendgemaakt dat een politieagent die lid was van de sekte, had bekend in maart 1995 te hebben geschoten op de directeur van de Nationale Politieacademie, Takaji Kunimatsu (zie pag. 361/2/3-'95). Beweerd werd dat de politie van Tokio de bekentenis niet had doorgegeven omdat ze twijfelde aan de betrouwbaarheid ervan. Na deze onthulling werd de Tokiose politiechef die verantwoordelijk was voor de openbare veiligheid, op 28 oktober overgeplaatst.

RAPPORT OVER TUNNELRAMP

Een commissie van het Hokkaido Ontwikkelingsbureau sloot in de maand september haar onderzoek naar de instorting van de Toyohama-tunnel in februari (zie pag. 370/3-'96) af met de conclusie dat het ongeval niet had kunnen worden voorzien en niet het gevolg was van constructiefouten of menselijk falen.

VERVROEGDE ALGEMENE VERKIEZINGEN UITGESCHREVEN

Op 27 september ontbond premier Ryutaro Hashimoto het Huis van Afgevaardigden (het lagerhuis van de Diet) en schreef algemene verkiezingen uit voor 20 oktober.

Premier Hashimoto had de Diet op 27 september met het oog op de ontbinding voor een speciale zitting bijeengeroepen. De verkiezingen zouden de eerste sinds 1993 zijn. In dat jaar was de Liberaal-Democratische Partij (LDP) na 38 jaar haar meerderheid kwijtgeraakt (zie pag. 728/2 e.v.-'93). Het zouden tevens de eerste verkiezingen zijn volgens een nieuw kiessysteem.

Hoewel de verkiezingen niet vóór juli 1997 hoefden te worden uitgeschreven, waren vervroegde verkiezingen regelmatig voorspeld sinds de regeringscoalitie van de LDP, haar voormalige rivaal de Japanse Sociaal-Democratische Partij (SDPJ) en de Sakigake-partij in juni 1994 was aangetreden (zie pag. 583/3 e.v.-'94). Als verklaring voor zijn besluit vervroegde verkiezingen uit te schrijven, noemde Hashimoto de formele uitvoering van het jusen-liquidatieplan en de oplossing van het slepende conflict over de Amerikaanse militaire bases op Okinawa (zie boven). Onder de voorwaarden van een op initiatief van de regering opgesteld reddingspakket (zie pag. 651/2-'96) waren zeven failliete hypotheekbanken (jusen) op 1 september officieel ontbonden, nadat ze hun bezittingen hadden overgedragen aan de Hypotheekadministratiecorporatie.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De LPD bleek na de parlementsverkiezingen van 20 oktober 1996 de grootste partij in het 500 zetels tellende Huis van Afgevaardigden, maar wist geen absolute meerderheid te behalen. LPD-leider en premier Ryutaro Hashimoto sprak de hoop uit dat hij de coalitie tussen de LDP, de SDJP en Sakigake kon voortzetten. Tegen eind oktober hadden de drie partijen nog geen akkoord bereikt. Op 7 november zou tijdens een speciale zitting van de Diet de premier worden gekozen.

De verkiezingen waren op 27 september door Hashimoto uitgeschreven (zie boven). Het waren de eerste die zouden worden gehouden krachtens het hervormde kiesstelsel, waarbij kiesdistricten met meerdere afgevaardigden werden vervangen door 300 districten met één afgevaardigde en 200 zetels werden verdeeld verdeeld op basis evenredige vertegenwoordiging onder de kandidaten die op partijlijsten stonden.

Bij het begin van de verkiezingscampagne op 8 oktober bleek er een grote mate van consensus bestaan tussen de grote partijen.

Alle partijen wilden de macht van Japans bureaucraten terugdringen door te snijden in het aantal ministeries, de macht te decentraliseren en overheidsbepalingen af te schaffen of te versoepelen. Behalve de Japanse Communistische Partij (JCP) waren alle partijen

Leiders van de belangrijkste politieke partijen in Japan aan het begin van de verkiezingscampagne op 8 oktober 1996: (bovenste rij, v.l.n.r.) Takako Doi (SDPJ), premier Ryutaro Hashimoto (LDP) en Shoichi Ide (Sakigake); onderste rij (v.l.n.r): Tetsuzo Fuwa (JCP), Yukio Hatoyama (DPJ) en Ichiro Ozawa (Shinshinto). *Foto EPA*

het erover eens dat de geplande verhoging van de omzetbelasting van 3 naar 5 procent moest doorgaan (zie pag. 655/1 e.v.-'96), hoewel er verschil van mening bestond over het moment waarop dat moest gebeuren en over de vraag in welke mate lagere inkomens van deze belasting zouden moeten worden vrijgesteld. Wat de buitenlandse politiek betreft, pleitten de LDP en de belangrijkste oppositiepartij Shinshinto ervoor dat Japan zou streven naar een permanente zetel in de VN-Veiligheidsraad, terwijl de andere partijen zich op dit punt terughoudender opstelden. Behalve de JCP waren alle partijen voor handhaving van de Japans-Amerikaanse Veiligheidsalliantie, hoewel de SDJP, Sakigake en de Democratische Partij van Japan (DPJ) zich verzetten tegen een uitbreiding van Japans rol in de alliantie die een wijziging zou vergen van de grondwettelijke beperkingen op militaire activiteiten.

In totaal namen 1.503 kandidaten deel aan de verkiezingen, onder wie 153 vrouwen. Slechts eenmaal eerder werden er meer vrouwen in de Diet gekozen dan het aantal van 23 dat op 20 oktober in de Diet werd gekozen. Zij vertegenwoordigden 4,6 procent van het totaal, in vergelijking met 2,7 procent in 1993, toen 14 vrouwen in de 511 leden tellende Diet werden gekozen (het hoogste aantal vrouwen dat ooit werd gekozen, bedroeg 39. Dat was in april 1946, een jaar na invoering van het vrouwenkiesrecht). De opkomst van 59 procent betekende een naoorlogs dieptepunt en overtrof het laatste dieptepunt van 67 procent bij de vorige parlementsverkiezingen in 1993.

Terwijl het resultaat van de LDP, waarvan het zetelaantal steeg naar 239, veel indruk had gemaakt, zagen haar vroegere coalitiepartners hun zetelaantal scherp dalen. Het aantal afgevaardigden van de SDPJ daalde van 30 naar 15, en dat van Sakigake van 13 naar twee. Sakigake-leider Shoichi Ide gaf toe dat zijn partij het slecht had gedaan, en verklaarde te zullen terugtreden omdat hij zich verantwoordelijk achtte.

De belangrijkste oppositiepartij Shinshinto kwam eveneens slecht uit de bus. Haar zetelaantal daalde van 160 naar 156. Dit resultaat deed twijfel ontstaan over de toekomst van haar leider Ichiro Ozawa, een van de grote architecten van de veranderingen binnen het Japanse politieke stelsel.

De recent opgerichte DPJ behield hetzelfde aantal zetels, maar beleefde niet de doorbraak waarop haar leiders hadden gehoopt. De enige oppositiepartij die zetelwinst boekte was de JCP. Deze partij had onwrikbaar vastgehouden aan haar beginselen en niets te maken gehad met de zichtbare corruptie en verwarring van de diverse coalitieregeringen die Japan hadden bestuurd, sinds de LDP bij de verkiezingen van 1993 een nederlaag had geleden.

Verkiezingsuitslag Huis van Afgevaardigden

Partij	*Zetel-aantal*	*Districten-zetels**	*Zetels via partijlijst**	*Vrouwen*	*Zetel aantal voor verkiezingen*
Liberaal-Democratische Partij (LDP)	239	169 (126)	70 (50)	4	211
Shinshinto	156	96 (70)	60 (41)	8	160
Democratische Partij van Japan (DPJ)	52	17 (10)	35 (20)	3	52
Japanse Communistische Partij (JCP)	26	2 (2)	24 (12)	4	15
Sociaal-Democratische Partij van Japan (SDPJ)	15	4 (4)	11 (7)	3	30
Sakigake	2	2 (2)	0 0	9	
Democratische Hervormingspartij (DHP)	1	1 (1)	0 0	2	
Nieuwe Socialistische Partij (NSP)	0	0 0	0 2		
Liberale Liga	0	0 0	0 2		
Overige partijen	0	0 0	0 0		
Onafhankelijken	9	9 (4)	0 1	10	
Vacante zetels	0	0 0	n/b 18		
Totaal	500	300 (219)	200 (130)	23	511

*Cijfers tussen haakjes geven het aantal leden aan uit deze categorieën dat terugkeerde in het Huis van Afgevaardigden.

Onderhandelingen over vorming nieuwe coalitie

Behalve vanwege de noodzaak om een absolute meerderheid in het Huis van Afgevaardigden tot stand te brengen, was Hashimoto er ook op uit de coalitie met de SDPJ te continueren om een meerderheid in het 252 leden tellende Huis van Raadsheren (Hogerhuis) te krijgen. De LDP beschikte over 108 zetels in het Hogerhuis en de SDPJ over 36. Maar algemeen werd ervan uitgegaan dat het rampzalige verlies van de SDPJ onder haar traditionele aanhang was te wijten aan haar coalitie met de LDP. Dientengevolge liet de nieuwe leider van de SDPJ, Takako Doi, onmiddellijk na de verkiezingen weten dat haar partij niet snel een nieuwe coalitie met de LDP zou aangaan.

Doi onderstreepte dat het belangrijk was dat de SDPJ zou terugkeren naar haar sociaal-democratische beginselen, die ernstig in gevaar waren gekomen toen zij in de regering zat. Maar zij zei bereid te zijn tot „beleidsoverleg" met Hashimoto en sloot niet uit dat zij van geval tot geval zou bekijken of zij met de LDP zou samenwerken. Ook Sakigake sloot de mogelijkheid van een formele coalitie uit, maar, net als de SDPJ, gaf deze partij aan bereid te zijn op specifieke punten met de LDP te willen samenwerken.

Hoewel de besprekingen tussen de LDP en de SDPJ na de verkiezingen doorgingen, werd snel duidelijk dat de laatste vastbesloten was een hoge prijs te vragen om terug te komen op haar weigering een coalitie aan te gaan. Een negen punten tellend beleidsnota die op 26 oktober aan de LDP werd aangeboden, bleek onaanvaardbaar voor de LDP-top, waarna de onderhandelingen werden afgebroken. Het document bevatte onder meer een onmiddellijk verbod op politieke giften door het bedrijfsleven en een lagere omzetbelasting op voedsel met ingang van april 1997, als de verbruiksbelasting zou worden verhoogd tot 5 procent. Op 27 oktober erkende Hashimoto dat hij moeilijkheden ondervond bij de vorming van een coalitie, maar verklaarde: „er is niets aan te doen. We zullen doen wat we moeten doen, ook als we niet kunnen samenwerken".

Daar de DJP ook al had geweigerd een coalitie aan te gaan, leek het steeds waarschijnlijker te worden dat de LDP met een minderheidsregering zou komen. De mogelijkheid bleef echter nog open dat de LDP voldoende onafhanke-

lijke afgevaardigden en overlopers uit andere partijen aan zich wist te binden om een fragiele meerderheid in de Diet te vormen. Ook werd bekend dat belangrijke LDP-leden contact hadden met facties binnen Shinshinto. Daartoe behoorden onder meer degenen die trouw waren aan de voormalige premiers Tsutomu Hata en Morihiro Hosokawa, die ontevreden waren met het leiderschap van Ozawa, en degenen van wie werd aangenomen dat ze niet gelukkig waren met de invloed op Shinshinto van de machtige boeddhistische lekenorganisatie Soka Gakkai, die meer dan 200 van de 235 Shinshinto-kandidaten in de districten met één afgevaardigde had gesteund.

GROOTSTE NAOORLOGSE FAILLISSEMENT

Nichiei Finance Co., een woningfinancieringsmaatschappij in Yokohama, vroeg op 22 oktober faillissement aan. Haar schulden bedroegen 991,54 mrd yen ($ 1 = 113,385 yen op 25 oktober 1996). Het was het grootste faillissement in Japan sinds 1945.

De onderneming, die zich bezig hield met de financiering van onroerend goed en geregistreerd stond als een niet-bancaire financiële instelling, diende een aanvraag voor bescherming tegen crediteuren in op grond van de faillissementswetgeving. Eind september bedroegen haar uitstaande leningen 170,89 mrd yen en haar gegarandeerde leningen 820,65 mrd yen. Net als de jusen (hypotheekbanken) die eerder failliet waren gegaan ten koste van enorme overheidsgelden (zie pag. 650/1-'96), was Nichiei ten gronde gegaan aan de scherpe daling van de onroerend-goedprijzen waar Japan sinds het begin van de jaren negentig onder gebukt ging.

GESCHIL MET CHINA EN TAIWAN OVER SENKAKU-EILANDEN

Op 22 augustus werd bericht dat Japanse nationalisten bij twee afzonderlijke gelegenheden in juli en augustus protestacties hadden uitgevoerd op de Senkaku-eilanden.

De onbewoonde eilanden, 320 km ten westen van Okinawa, werden ook opgeëist door Taiwan en China, die ze resp. de Tiaoyutai- en Diaoyu-eilanden noemden. In een artikel in de officiële Chinese partijkrant *het Volksdagblad* van 30 augustus werd Japan gewaarschuwd „geen domme dingen" te doen en werd nogmaals gewezen op het feit dat de eilanden een onlosmakelijk deel van China waren. In juli had de Japanse Jeugdfederatie een kleine aluminium vuurtoren op de eilanden gebouwd. In augustus hadden actievoerders een oorlogsmonument bij de vuurtoren opgericht en de Japanse vlag gehesen.

Spanning loopt op

In september liep de spanning met China en Taiwan over de onbewoonde Senkaku-eilanden op. Beide landen beweerden dat de eilanden tot hun grondgebied behoorden.

Het omstreden gebied was sinds de Chinees-Japanse oorlog van 1895 in handen geweest van Japan. Vanaf 1945 vielen de eilanden onder Amerikaans bestuur. Ze waren in 1972 teruggegeven aan Japan. Landingen op de eilanden van Japanse nationalisten in juli en augustus en de bouw van een vuurtoren als symbool van soevereiniteit (zie boven) leidden in China, Taiwan en Hongkong tot demonstraties tegen Japan. De protesten werden gevoed door een afkeer van wat werd beschouwd als een herleving van Japans militarisme en in de wateren rondom de eilanden vonden enkele confrontaties plaats.

Op 4 september verhinderden Japanse patrouilleboten dat twee journalisten uit Hongkong voet aan wal zetten op de eilanden. Verscheidene organisaties in Hongkong (waaronder de Democratische Partij, één van de voornaamste critici van de Chinese plannen ten aanzien van de Britse kolonie na de overdracht in 1997) onderschreven de door China en Taiwan uitgesproken veroordeling van Japans nationalistische daad.

Na een nieuwe landing van Japanse nationalisten om de vuurtoren te repareren, vaardigde de Chinese regering op 10 september een waarschuwing uit dat de bilaterale betrekkingen „zware averij" zouden oplopen als zich nog meer landingen zouden voordoen. De Chinese regering diende een officieel protest in bij de Japanse zaakgelastigde in Beijing en eiste dat Japan alle bouwwerken op de eilanden zou ontmantelen. Op 13 september verklaarde de Japanse regering dat de eilanden particulier eigendom waren en dat zij derhalve niet bevoegd was Japanse burgers de toegang tot de eilanden te ontzeggen. Hoewel zich naar verluidt in september twee Chinese verkenningsschepen ophielden in de buurt van de eilanden, vonden er geen directe confrontaties plaats tussen Chinese en Japanse vaartuigen.

Op 6 september herhaalde Taiwan zijn standpunt dat de eilanden tot zijn grondgebied behoorden. Volgens het ministerie van buitenlandse zaken van Taiwan vormden de eilanden een „intrinsiek onderdeel van Taiwans grondgebied". De Taiwanese regering ging niet in op eisen van parlementariërs Taiwans aanspraak af te dwingen met economische sancties en zonodig met militair ingrijpen. De regering gaf de voorkeur aan „rationele, verstandige en vreedzame maatregelen" om de crisis op te lossen. Op 22 september eisten demonstranten in de Taiwanese hoofdstad Taipeh opnieuw dat de Taiwanese regering haar aanspraken op de souvereinitiet over de eilanden zou doen gelden. Op 23 september werden verscheidene particuliere Taiwanese vaartuigen die probeerden de eilanden te bereiken, tegengehouden door 17 Japanse patrouilleboten.

Op 18 september werd in Hongkong bij kaarslicht een wake gehouden ter herdenking van de Japanse invasie van Mantsjoerije in 1931. In China werden in grote steden veiligheidstroepen in staat van paraatheid gebracht om demonstraties te voorkomen. Universiteiten werden onder streng toezicht geplaatst en dissidenten die de kwestie van Japanse herstelbetalingen opnieuw onder de aandacht wilden brengen, werden in verzekerde bewaring gesteld.

Op 22 september zette een vaartuig vanuit Hongkong koers naar de eilanden. Aan boord bevonden zich Hongkong-Chinezen die voornemens waren de Japanse vuurtoren af te breken en de Chinese vlag te hijsen. Bij een confrontatie met Japanse patrouilleboten op 26 september sprongen enkele Hongkong-Chinezen overboord. Expeditieleider David Chan en twee anderen verdronken. De Japanse regering „betreurde" Chans dood.

Tijdens de 51ste bijeenkomst van de Algemene Vergadering van de VN op 25 september in New York herhaalden China en Japan hun aanspraken op de betwiste eilanden, maar waren het met elkaar eens dat deze mogelijk explosieve kwestie de Chinees-Japanse betrekkingen niet mocht verstoren. Het belang van economische betrekkingen tussen de twee landen was eens te meer gebleken, toen op 17 september een 100 man sterke delegatie van leidinggevende figuren uit de Japanse zakenwereld in Beijing arriveerde om de handelsbetrekkingen aan te halen.

Territoriaal conflict met China en Taiwan duurt voort

De in juli gerezen spanningen over de status van de onbewoonde Senkaku-eilanden hield ook in oktober aan.

In een poging om de spanningen te verminderen weigerde de Japanse regering op 4 oktober een vuurtoren die in juli door een rechts-radicale groep, de Japanse Jeugdfederatie, op een van de eilanden was gebouwd (zie boven), te erkennen. Deze groep, die de vuurtoren had gebouwd, had een aanvraag ingediend om hem te laten registreren als een officieel navigatiebaken. De Japan-

se minister van buitenlandse zaken Yukihiko Ikeda verklaarde dat het besluit om de aanvraag te bevriezen in het beste belang was van de „internationale betrekkingen en nationale veiligheid", maar onderstreepte dat dit niets afdeed aan Japans aanspraken op de eilanden.

De aanhoudende oppositie tegen deze Japanse aanspraken werden geïllustreerd, toen zo'n 41 schepen met demonstranten uit Taiwan, Macao en Hongkong elkaar op 7 oktober bij de eilanden ontmoetten. Hoewel de vaartuigen door vijftig Japanse patrouilleboten werden tegengehouden, wisten sommige van de actieschepen bijna de kust van het eiland Uotsuri te bereiken, het grootste eiland van de groep. Een aantal demonstranten ging korte tijd aan wal en hees de Chinese en Taiwanese vlag. De Japanse autoriteiten noemden de actie betreurenswaardig en dreigden demonstranten die opnieuw op de eilanden probeerden te landen, te arresteren.

Het conflict beheerste de besprekingen die op 29 oktober in Tokio werden gevoerd tussen de Chinese onderminister van buitenlandse zaken Tang Jiaxuan en zijn Japanse ambtgenoot Shunji Yanai. Het was de eerste ontmoeting op dat niveau tussen de twee landen sinds maart 1995. De twee partijen besloten tot een „rustige" aanpak van het conflict, hoewel geen van beide partijen afzag van aanspraken op de soevereiniteit over de eilanden. De volgende dag benadrukte premier Hashimoto de noodzaak om het probleem „beheerst" aan te pakken, maar weigerde in te gaan op het verzoek van Tang om de vuurtoren op het betwiste eiland af te breken.

Eerder die maand, op 4 oktober, stond een tweede ronde van visserijbesprekingen tussen Japan en Taiwan in Tokio eveneens in het teken van het territoriaal geschil. De Taiwanese vertegenwoordiger in Japan en hoofdonderhandelaar bij de besprekingen, Chuang Ming-yao, had bij die gelegenheid verzocht om de vuurtoren af te breken en geëist dat Taiwanese vissers ongehinderd hun netten zouden kunnen uitwerpen in de wateren rond de eilanden. De Japanse delegatie onder leiding van Harunori Kaya, de voorzitter van de Interchange Association (het bureau dat de betrekkingen met Taiwan regelde, aangezien er geen formele diplomatieke betrekkingen bestonden), verzekerde dat de regering de vuurtoren niet officieel zou erkennen, maar weigerde op welke manier dan ook af te zien van Japans aanspraken op de soevereiniteit over de eilanden.

(Vor.ber.pag. 650/1 e.v.-1996)

ALGEMEEN

27STE TOPCONFERENTIE VAN SOUTH PACIFIC FORUM

De regeringsleiders van het 16 leden tellende South Pacific Forum (SPF) hielden hun 27ste jaarlijkse topontmoeting op 3-5 september 1996 in Majuro, de hoofdstad van de Marshall Eilanden (zie voor 26ste top in september 1995 pag. 799/2-'95). Het verloop van de top werd voor een groot deel bepaald door de kwestie van de kernproeven en de terugkeer van Frankrijk als gesprekspartner van het SPF.

Frankrijk was geschorst als dialoogpartner na afloop van de topontmoeting in 1995 als protest tegen het Franse besluit weer kernproeven te gaan nemen in de Stille Oceaan (zie pag. 152/1 e.v.-'96). Het beëindigen van de serie proeven in januari 1996 (zie pag. 378/2 e.v.-'96) had de weg vrijgemaakt voor opheffing van de schorsing.

Tijdens de conferentie werd ook gesproken over recente voorstellen om gebieden in de Stille Oceaan te gebruiken voor het opslaan van kernafval. Zo had een Amerikaans bedrijf het idee om kernafval te dumpen op het atol Palmyra bij Kiribati, dat Amerikaans grondgebied was. En er waren discussies geweest over het mogelijke dumpen van Taiwanees en Zuidkoreaans afval op een van de atollen van de Marshall Eilanden, die onbewoonbaar waren verklaard vanwege Amerikaanse kernproeven in de jaren '50 en '60. Dit laatste plan werd gesteund door de regering van de Marshall Eilanden.

De leiders toonden zich verheugd over het feit dat het uit 1985 stammende Verdrag over de Kernvrije Zone in het gebied van de Stille Oceaan (South Pacific Nuclear-Free Zone Treaty, zie pag. 529/1 e.v.-'85) nu ook was ondertekend door Vanuatu en Tonga, de laatste SPF-leden die nog moesten tekenen. Het verdrag, dat algemeen bekend was onder de naam Verdrag van Rarotonga, was in 1986 van kracht geworden en had tot doel van de hele regio een kernvrije zone te maken. Men was eveneens verheugd over de ondertekening in maart door Frankrijk, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten van de protocollen van het Verdrag (zie pag. 449/1-'96).

In het slotcommuniqué werd gesteld dat ondanks het jarenlange verzet van het SPF tegen het gebruik van het Stille-Oceaangebied als „stortplaats van andermans afval", er op dat moment gesproken werd over een aantal voorstellen om speciale plaatsen voor kernafval in te richten. Men benadrukte ook de noodzaak van economische hervormingen in de regio, en riep de lidstaten op „een binnenlands beleid te volgen dat gericht was op de ontwikkeling van de particuliere sector, en dus ook op het terugdringen van uitgaven in de overheidssector".

Tijdens discussies na afloop van de conferentie tussen de regeringsleiders en hun dialoogpartners liet de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor Oost-Azië en de Pacific, Winston Lord, de leiders weten dat de regering van president Bill Clinton geen voorstander was van plannen om in het gebied van de Stille Oceaan kernafval op te slaan. Hij riep de regeringsleiders ook op stappen te ondernemen om de overexploitatie van bossen in de regio tegen te gaan, en meer controle uit te oefenen op het witwassen van geld en de handel in illegale verdovende middelen.

Op 20 september werd bekendgemaakt dat de Franse regering haar financiële bijdrage aan het SPF-secretariaat had verhoogd van $ 306.000 tot ruim $ 1 mln.

(Vor.ber.pag. 449/1-1996)

FIJI

RAPPORT OVER HERZIENING GRONDWET

Premier Sitiveni Rabuka presenteerde op 10 september 1996 aan het parlement het rapport van de Commissie voor de Herziening van de Grondwet. Hij vroeg het parlement om steun bij het uitvoeren van de aanbevelingen uit het rapport, die, eenmaal praktijk geworden, kans boden om de racistische bepalingen in de grondwet van 1990 grotendeels af te schaffen.

De inheemse Melanesische bevolking van Fiji, die werd vertegenwoordigd door de Alliance Party, was aan de macht geweest vanaf de onafhankelijkheid tot aan de algemene verkiezingen in 1987, toen de Alliance Party een nederlaag leed tegen de niet-raciale Fiji Labour Party (FLP) en de National Federation Party (NFP), die vooral werd gesteund door Fijiërs van Indiase afkomst. Dit had geleid tot twee legercoups in 1987, die werden geleid door Rabuka, die toentertijd een officier was in het voornamelijk uit Melanesiërs bestaande leger (zie pag. 641/1 e..v. -'87). De herinvoering van een burgerregering vond plaats krachtens de grondwet van 1990 (zie pag. 776/1 e.v. - '90), die de Melanesiërs een permanente meerder-

heid in het parlement gaf door 37 zetels te reserveren voor hen, 27 voor de Indiërs, vijf voor de Algemene Kiezers (die behoorden tot andere etnische groeperingen) en een voor de bewoners van het eiland Rotuma (een aparte etnische minderheid van Polynesische afkomst). In de grondwet werd het premier- en presidentschap eveneens voor Melanesiërs gereserveerd.

Rabuka's Fijian Political Party (FPP) voerde de boventoon bij de algemene verkiezingen van 1992 en 1994 (zie pag. 587/1 e.v.-'90 en pag. 375/1 e.v. -'94), waarna Rabuka een coalitieregering leidde. Maar de aanhoudende internationale veroordeling van de grondwet van 1990, verdeeldheid binnen het Melanesische parlementaire blok en de groeiende toenadering tussen Rabuka en NFP-leider Jai Ram Reddy deden de premier eindelijk zijn belofte nakomen om de grondwet te herzien.

In 1995 werd een uit drie leden bestaande Commissie voor de Herziening van de Grondwet benoemd, die werd geleid door sir Paul Reeves, een voormalig gouverneur-generaal van Nieuw-Zeeland. De andere leden waren Brij Lal, een op Fiji geboren Australische academicus van Indiase afkomst, en Tomasi Vakatora, een voormalig parlementslid van de Alliance Party. De taak van de commissie was de grondwet te herzien met inachtneming van internationaal geaccepteerde beginselen van democratie en daarbij rekening te houden met de behoefte van de Melanesische gemeenschap (die een meerderheid vormde door de omvangrijke emigratie van etnische Indiërs na de twee coups) aan soevereiniteit.

In haar rapport adviseerde de commissie een 75 zetels tellend parlement, waarvan er 25 zetels waren gereserveerd voor etnische groepen, die als volgt waren verdeeld: Melanesiërs twaalf, Indiërs tien, Algemene Kiezers twee en de bewoners van Rotuma een. De overige 45 zetels stonden open voor elke groepering in de vijftien kiesdistricten die alle drie afgevaardigden hadden. De verkiezingen voor deze zetels zouden via een alternatief voorkeurssysteem verlopen. In het rapport stond ook dat het feit dat men tot een bepaald ras behoorde geen rol mocht spelen bij de benoeming van een premier. De president zou een inheemse Fijiër blijven, die door het parlement werd gekozen van een kandidatenlijst die was opgesteld door de Grote Raad van Stamhoofden (de traditionele bestuursstructuur van de Melanesische gemeenschap). Verder werd in het rapport voorgesteld om een Bill of Rights af te kondigen ter voorkoming van rassendiscriminatie, inclusief de vormen van „positieve discriminatie" ten gunste van de Melanesiërs die sinds 1987 wijdverbreid was.

Bij de presentatie van het rapport stelde premier Rabuka zich op achter de bevindingen ervan en riep hij op tot harmonie en verzoening tussen de rassen. Het rapport kreeg ook de steun van president Ratu Sir Kamisese Mara. Maar een aantal Melanesische nationalisten, onder wie degenen die zeiden te spreken namens de extremistische Taukei-beweging, die verantwoordelijk was voor gewelddaden tegen de Indiase gemeenschap, hekelden de aanbevelingen en dreigden met een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid om te voorkomen dat ze werden doorgevoerd.

(Vor.ber.pag. 84/2/3 -1996)

SALOMONEILANDEN

BEGROTING VOOR 1996 GOEDGEKEURD

Op 8 december 1995 keurde het Nationale Parlement de begroting voor 1996 goed, die was vastgesteld op SI $ 240 mln ($ 1,00 = SI $ 3,4424 op 8 december 1995). De begroting liet een tekort zien van SI $ 16 mln, dat gedekt zou moeten worden door een omstreden heffing van 2 procent op geldopnamen van bankrekeningen; de opbrengst hiervan werd geschat op SI $ 17 mln.

KABINETSWIJZIGING

Op 4 september 1996 bracht premier Solomon Mamaloni het aantal ministersposten omlaag van 19 naar 17 en wijzigde tevens de samenstelling van zijn kabinet.

Aangaande de personele wijzigingen, die onder andere het ontslag van vijf ministers inhielden, werd medegedeeld dat ze in het verlengde lagen van het streven van de regering om haar meerderheid in het parlement te behouden door voor de minder opvallende parlementsleden de mogelijkheid open te houden lid te kunnen worden van de regering. De inkrimping van het kabinet werd gepresenteerd als een economische maatregel.

De samenstelling van de regering was op 4 september als volgt:

Premier - Solomon Mamaloni; vice-premier, handelsverkeer, industrie en handel - Danny Philips+; buitenlandse zaken - David Sitai+; financiën - Edmond Andresen+; landbouw en visserij - Victor Ngele+; gezondheid en medische diensten- Nathaniel Supa+; cultuur, toerisme en luchtvaart - William Haomae+; onderwijs en werkgelegenheidsontwikkeling - Alfred Maetia; energie, mijnbouw en delfstoffen - David Vouza; bosbouw en milieu - Allan Kemakeza; binnenlandse zaken - Oliver Zapo+; grondbeheer en huisvesting - Gordon Mara+; transport, communicatie en openbare werken - John Fisango+; provinciaal bestuur en plattelandsontwikkeling - Allan Qurusu; jeugd- en vrouwenzaken, sport en recreatie - pater Brown Beu; justitie, politie en nationale veiligheid - *vacant; nationale planning en ontwikkeling - *vacant.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

Op 17 september werd bekendgemaakt dat de voormalige PTT-minister John Musuota terecht moest staan op beschuldiging van corruptie, waaronder het aannemen van smeergeld. Met de beschuldigingen tegen Musuota kwam het aantal ministers of oud-ministers dat een proces wegens corruptie boven het hoofd hing, op vijf. De anderen waren Maetia, Zapo, Andresen en oud-minister van justitie Francis Orodani. Er was nog geen datum vastgesteld voor de processen tegen de vijf verdachten.

(Vor.ber.pag. 235/3 - 1996)

TOKELAU-EILANDEN

TOKELAU KRIJGT WETGEVENDE MACHT

Op 24 mei 1996 werd bekend dat het parlement van Nieuw Zeeland akkoord was gegaan met de Tokelau Amendementswet, welke het gebiedsdeel Tokelau het recht gaf zijn eigen wetgeving op te stellen.

De maatregel gaf de Algemene Fono, het nationale vertegenwoordigende orgaan van het gebied, ondergeschikte wetgevende bevoegdheden, hetgeen werd uitgelegd als een belangrijke stap in de richting van grotere autonomie voor Tokelau. De maatregel wijzigde echter niets aan de bestaande status van Tokelau als niet-autonoom gebied, of aan het recht van het Nieuwzeelandse parlement om voor Tokelau wetten uit te vaardigen.

TONGA

VOORSTANDERS VAN DEMOCRATISERING VRIJGELATEN

Het parlementslid Akilisi Pohiva en twee journalisten werden op 14 oktober 1996 uit de gevangenis ontslagen; deze

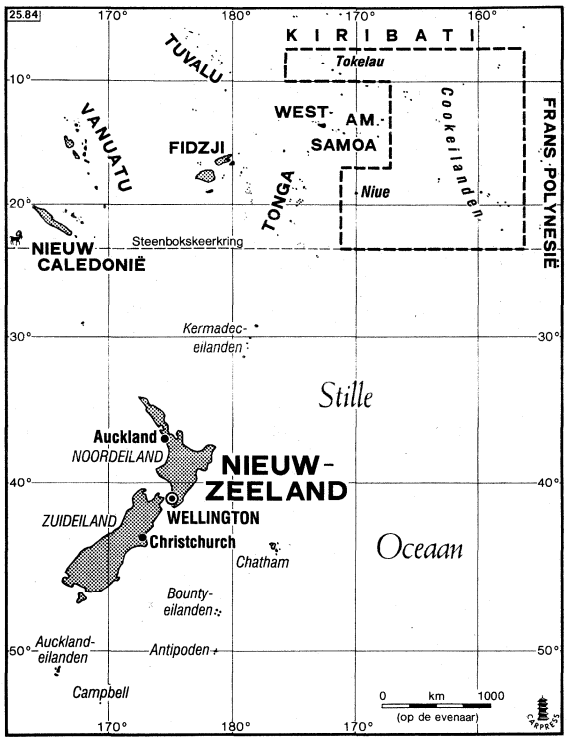

Nieuw-Zeeland en bezittingen, waaronder de Tokelau-eilanden.

drie voorvechters van democratische hervormingen hadden sinds 20 september gevangen gezeten wegens minachting van de Wetgevende Assemblée. Hun vrijlating was gelast door opperrechter Nigel Hampton omdat de vonnissen ongrondwettig en onrechtmatig waren.

Pohiva was vice-voorzitter van de Volkspartij (People's Party, PP); zijn campagne voor democratische hervormingen van het praktisch absolutistisch, door het Tongaans koningshuis geregeerde stelsel had hem in het verleden geen goede naam bezorgd bij de bestuurlijke autoriteiten; Pohiva had geprobeerd een impeachmentprocedure te beginnen tegen een aantal niet gekozen leden van de regering. Zijn meest recente poging betrof het ongeoorloofde bezoek aan de Olympische Spelen in Atlanta van de minister van justitie Tevita Tupou. Van zijn voornemen om tot impeachment over te gaan had Pohiva het weekblad *Koe Taimi'o Tonga*, dat bekend stond om zijn democratische gezindheid, op de hoogte gebracht, met als gevolg dat hij samen met de hoofdredacteur van het blad, Kalafi Moala, en de plaatsvervangend hoofdredacteur, Filokalafi 'Akau'ola schuldig werd bevonden aan minachting van het parlement. Het vonnis was gebaseerd op een verouderde wet die publicatie van een dergelijke procedure verbood voordat zij door het parlement in werking was gesteld.

Nadat het parlement had besloten om Pohiva's impeachment-motie aan te nemen, schorste koning Taufa'ahau Tupou IV de vergadering, die reglementair tot half november in zitting zou zijn gebleven. De verklaring die de koning gaf voor de schorsing, nl. dat deze noodzakelijk was geworden vanwege verplichtingen van ministers in het buitenland, werd door een aantal, door de burgers gekozen, leden in het parlement in twijfel getrokken.

(Vor.ber.pag. 235/3 e.v. - 1996)

TUVALU

VICE-PREMIER ONTSLAGEN

Op 17 september 1996 werd bericht dat de gouverneur-generaal van Tuvalu, Sir Tulaga Manuella, ontslag had aangezegd aan vice-premier Otinielu Tausi op verzoek van premier Kamuta Laatasi. Tausi, die ten tijde van zijn ontslag ook minister was van binnenlandse zaken en plattelandsontwikkeling en van ontwikkeling der natuurlijke hulpbronnen, zou, aldus premier Laatasi, hebben geweigerd zijn ontslag aan te bieden, ondanks het feit dat hij kenbaar had gemaakt niet langer in kabinetsverband te willen functioneren.

(Vor.ber.pag. 803/3-1995)

VANUATU

FINANCIEEL SCHANDAAL

Op 5 juli 1996 kwam door de publikatie van een rapport van de nationale ombudsman Marie-Noëlle Ferrieux-Patterson een zakenfraude aan het licht die Vanuatu aan de rand van een bankroet zou kunnen brengen.

De Australiër Peter Swanson had zich in april weten te verzekeren van tien bankgaranties ter waarde van $ 100 mln in ruil voor beloofde winsten die zouden worden gemaakt door zijn „New Resources Group (Vanuatu)". De regering van Vanuatu had ook diplomatieke paspoorten verstrekt aan Swanson en zijn zakenpartners, die vervolgens spoorloos verdwenen.

In haar rapport deed Ferrieux-Patterson de aanbeveling dat premier Maxime Carlot Korman berispt zou moeten worden door president Jean-Marie Leye Lenelgau en dat Carlot Korman de minister van financiën, Barak Sope, en twee ambtenaren - de president van de Reserve Bank en de staatssecretaris van financiën - zou moeten ontslaan vanwege hun aandeel in de transactie.

Op 8 juli noemde Carlot Korman het rapport van de ombudsman bezijden de waarheid en ongeldig en legde hij oproepen van oppositieleiders om af te treden naast zich neer. Op 30 juli werd bekendgemaakt dat Australië had gewaarschuwd dat het zijn jaarlijkse hulp aan Vanuatu van A$ 11 mln ($ 8 mln) zou staken, als het schandaal niet zou worden opgelost en de aanbevelingen van de ombudsman niet zouden worden uitgevoerd.

REGERING VERVANGEN NA MOTIE VAN WANTROUWEN

De coalitieregering van Maxime Carlot Korman, die bestond uit diens factie van de Union of Moderate Parties (UMP) en de drie partijen van het Unity Front (UF), ging sinds juli gebukt onder interne meningsverschillen en viel tenslotte op 30 september door een motie van wantrouwen. Zij werd opgevolgd door een coalitie onder leiding van Serge Vohor, die aan het hoofd stond van een rivaliserende UMP-factie.

Serge Vohor was Carlot Korman reeds eerder opgevolgd in december 1995 (zie pag. 236/2/3 - '96, maar was in februari 1996 door hem afgezet na een motie van wantrouwen (zie pag. 596/2 - '96).

Hergroepering van partijen. Oprichting MTF

Na het aan het licht komen van het omvangrijke financieel schandaal had de oppositie, bestaande uit Vohors UMP-factie en de National United Party (NUP) van pater Walter Lini, geëist dat Carlot Korman aftrad (zie boven). Carlot Korman had zich daartegen verzet, maar het was duidelijk dat het schandaal een diepe kloof had geslagen binnen de regering en ook binnen het UF, het samenwerkingsverband tussen de Melanesian Progressive Party (MPP) van Barak Sope, de Vanua'aku Pati (VP) van Donald Kalpokas en de kleine Tan Union van Vincent Boulekone. De spanningen liepen vooral op tussen Carlot Korman en zijn minister van financiën Sope (die volgens de nationale ombudsman moest worden ontslagen).

Op 5 augustus wijzigde Carlot Korman zijn kabinet en degradeerde hij Sope tot minister van handel. De MPP-leider ging niet akkoord met deze maatregel en op 12 augustus werd hij uit het kabinet ontslagen. Behalve zijn weigering om af te treden als minister van financiën noemde Carlot Korman Sope's gebrek aan loyaliteit als reden voor zijn ontslag. Hiermee verwees hij naar het besluit van de MPP zich terug te trekken uit het Unity Front en, samen met de Tan Union en de Fren Melanesian Party van Albert Ravutia, de politieke groepering MTF op te richten. Na deze hergroepering van partijen volgde op 18 augustus het ontslag van Vincent Boulekone als minister van landbouw en op 22 augustus dat van Ravutia als minister van burgerluchtvaart, toerisme, telecommunicatie en meteorologie evenals de verwijdering van nog een MPP-minister.

Val kabinet-Carlot Korman

Aangezien de regeringscoalitie nog alleen bestond uit Carlot Kormans factie van de UMP en de VP, beschikte de nieuwe oppositie over een meerderheid in het parlement en begon zij stappen te ondernemen om een buitengewone zitting van het parlement te beleggen, zodat de regering met een motie van wantrouwen naar huis kon worden gestuurd. De regering verzette zich tegen pogingen om het parlement bijeen te roepen, maar parlementsvoorzitter Edward Natapei besloot dat er op 26 augustus een buitengewone zitting zou worden gehouden. Aanhoudende geruchten dat de veiligheidstroepen een coup aan het beramen waren, deden Natapei echter besluiten de zitting uit te stellen tot 30 september. Hoewel de oppositie de datum op legitieme wijze wist te vervroegen, mislukte op 25 september een poging om een motie van wantrouwen in te dienen, doordat de regering de parlementaire zitting boycotte. Ondanks een oproep van Carlot Korman aan de oppositie om deel te nemen aan zijn regering, hield de oppositie voet bij stuk en zag Korman zich niet in staat om de buitengewone zitting met procedurele middelen verder te vertragen. Toen de motie van wantrouwen dan op 30 september in behandeling werd genomen, viel de regering onmiddellijk.

Nieuwe regering

Na op 30 september te zijn beëdigd als premier maakte Serge Vohor zijn nieuwe kabinet bekend. De samenstelling was op 1 oktober als volgt:

Premier - Serge Vohor (UMP)*; vice-premier, minister van handel en industrie - Barak Sope (MTF)+; financiën - Shem Noukout (NUP)*; buitenlandse zaken - Willie Jimmy (UMP)*; binnenlandse zaken - Robert Karie (NUP)*; justitie, cultuur en vrouwenzaken - mevr. Hilda Lini (NUP)*; onderwijs - Demis Lango (UMP)*; gezondheidszorg - John Dickinson (NUP)*; landbouw, veeteelt, bosbouw en visserij - Vincent Boulekone (MTF); vervoer en openbare werken - Samson Bue (UMP)*; burgerluchtvaart, toerisme, meteorologische dienst en posterijen - Albert Ravutia (MTF); grondbeheer en natuurlijke hulpbronnen - Jeffery Lava (MTF)*.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

Op 25 oktober veranderde de nieuwe regering-Vohor al van samenstelling toen de MTF in het kabinet werd vervangen door de VP, die op dat moment de parlementaire oppositie leidde. VP-leider Donald Kalpokas werd benoemd tot vice-premier en minister van onderwijs, welke functie hij in de vorige regering-Carlot Korman ook had bekleed (zie pag. 236/2 - '96). De overige „leveranciers" aan het kabinet, de UMP-factie van Vohor en de NUP, bleven ongewijzigd deel uitmaken van de regering.

Doordat de vier MTF-ministers werden vervangen door drie VP-kandidaten bedroeg het totaal aantal kabinetsleden niet langer twaalf maar elf. De wijzigingen betroffen per 25 oktober de volgende portefeuilles:

Vice-premier, onderwijs - Donald Kalpokas (VP)*; landbouw, veeteelt, bosbouw en visserij - John Willie Morrison (VP)*; grondbeheer en natuurlijke hulpbronnen - Joe Natuman (VP)*; burgerluchtvaart, toerisme, meteorologische dienst en posterijen - Demis Lango (UMP)+.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille.

President en vice-premier korte tijd in hechtenis

Voorafgaand aan de kabinetswijziging waren president Jean-Marie Leye Lenelgau en vice-premier Barak Sope in hechtenis genomen door 's lands ordestrijdkrachten, de Vanuatu Mobile Force (VMF).

Aanleiding tot de vrijheidsberoving, die slechts enkele uren duurde, vormde het gerucht dat de regering hulp van buitenaf wilde inroepen om de VMF-staking over betaling van achterstallig loon en toeslagen, die al twee weken aan de gang was, te breken. Nadat de twee politici waren vrijgelaten riep vice-premier Sope het kabinet bijeen (premier Vohor verbleef in het buitenland), dat instemde met een regeling van de loonvorderingen, waarvan er sommige uit 1993 dateerden.

Nieuwe regeringswijziging. Arrestatie VMF-leden

Op 8 november benoemde premier Serge Vohor pater Walter Lini, voormalig premier en NUP-leider, tot minister van justitie, cultuur en vrouwenzaken. Hij volgde zijn zuster Hilda Lini op, die daarop uit de NUP stapte. Zij was de enige vrouw in het parlement die in oktober in de regering was benoemd (zie boven). Later die maand liet ze weten een nieuwe politieke partij te zullen beginnen, die was gebaseerd op Melanesische en christelijke waarden.

Een van de eerste daden van de nieuwe minister van justitie was het laten arresteren van 138 leden van de 300 man sterke VMF, de paramilitaire veiligheidsmacht die het leger van Vanuatu vormde. Leden van de VMF hadden president Jean-Marie Leye Lenelgau in oktober voor korte tijd ontvoerd. Zij waren met hem in slepend conflict verwikkeld over achterstallig loon en vergoedingen (zie boven). Hoewel de regering daarop besloot een regeling te treffen voor het achterstallige loon, werd er niets uitbetaald. De arrestatie van degenen die bij de ontvoering betrokken waren, leek bedoeld om te laten zien dat de regering vastberaden was de wet te handhaven, hoewel Lini verklaarde dat degenen die onschuldig bleken te zijn, hun taken bij de VMF konden hervatten, op voorwaarde dat ze een eed van trouw zouden afleggen.

(Vor.ber.pag. 596/2-1996)

INDEX AFLEVERING NR. 3113

AFRIKA Inwisselbaarheid valuta's in landen van groepering voor Oost-Afrikaanse samenwerking **33**
Topconferentie SADC **33**
Negende topconferentie LCBC **33**
Amerikaans voorstel voor oprichting Afrikaanse vredesmacht **33**
IGAD-topconferentie **33**
CANADA Aftreden minister van defensie, ontslag stafchef strijdkrachten **22**
Ontwikkelingen m.b.t. Quebec **22**
Economische ontwikkelingen, verlaging rentetarieven **23**
FIJI Rapport over herziening grondwet **64**
FRANKRIJK Corruptiezaken **9**
Bezuinigingen op defensie **10**
Bezetting door illegalen beëindigd **10**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **11**
Tussentijdse verkiezingen **13**
Bomaanslagen door Corsicaanse separatisten **15**
GROOT-BRITTANNIË Strengere asielwetgeving **15**
Regeringswijzigingen **16**
Voorstellen tot verbod op vuurwapens **17**
Ontwikkelingen in Noord-Ierland, spanningen door Oranjemarsen **19**
Doorbraak in overleg tussen alle partijen **21**
HONGKONG Lid Uitvoerende Raad neemt ontslag **52**
Demonstratie tegen China **52**
Onlusten in detentiecentrum Vietnamese bootvluchtelingen **52**
Vrees voor beknotting mensenrechten onder toekomstig Chinees bestuur **52**
Arrestaties in verband met vervalsing documenten **53**
Bepalingen ten aanzien van gouverneurschap SAR **53**
Chinees-Britse betrekkingen **56**
IRAN Formatie van twee groepen binnen parlement **48**
Amerikaans Congres keurt voorstel voor sancties goed **49**
Diplomatieke spanning met Duitsland **49**
Onderhandelingen over olie-akkoord met Zuid-Afrika mislukt **49**
Presentatie begroting voor 1997 **49**
IVOORKUST Regeringswijziging **33**
Vergunning verleend voor exploratie olieveld **34**
Akkoord over schuldenherschikking **34**
JAPAN Zege Communistische Partij bij plaatselijke verkiezingen **57**
Voedselvergiftigingsepidemie **57**
Kwestie van Amerikaanse legerbases op Okinawa **57**
Handelsconflict met VS **58**
Japans-Russische betrekkingen **58**
Schadevergoeding voor „troostmeisjes" **59**
Partijpolitieke ontwikkelingen **60**
Ontwikkelingen in schandaal rond besmet bloed **60**
Proces tegen Aum Shinrikyo-sekte **60**
Parlementsverkiezingen **61**
Geschil met China en Taiwan over Senkaku-eilanden **63**
MIDDEN-OOSTEN Aanslagen op Westelijke Jordaanoever, gevangenenruil met Hezbollah **41**
Israëlisch-Palestijnse vredesonderhandelingen in impasse **42**
Top in Washington **45**
Ontwikkelingen in Israëlisch-Syrische vredesonderhandelingen **46**
Ontmoeting tussen presidenten Arafat en Weizmann **48**
Rondreis Franse president door Midden-Oosten **48**
Brits voorstel voor veiligheidsorgaan voor Midden-Oosten **48**
Derde Economische Top over Midden-Oosten en Noord-Afrika **48**
NEDERLAND Wettelijk minimum (jeugdloon) per 1 januari 1997 **5**
Bijstands-, IOAW- en IOAZ-uitkeringen per 1 januari 1997 **5**
De sociale verzekeringen per 1 januari 1997 **6**
NEDERLANDSE ANTILLEN Akkoord met IMF over sanering overheidsuitgaven, rapport van Commissie-Van Lennep **24**
Regeringswijziging **25**
Benoeming Gevolmachtigde op ministerie van Arubaanse en Antilliaanse zaken **25**
Verzet tegen voornemen van EU een eind te maken aan 'Antillenroute' rijsthandel **25**
NIGERIA VN-rapport over schendingen van mensenrechten **34**
Arrestatie oppositieleiders in verband met moord op Abiola **34**
Nieuwe militaire bestuurders **34**
Onderhandelingen over bezoek Gemenebest-ministers van buitenlandse zaken **34**
Moslim-rellen **35**
Politieke partijen erkend **35**
Nieuwe deelstaten, economische hervormingen **36**
Omstreden prijs voor Abacha **36**
OCEANIË 27ste Topconferentie South Pacific Forum **64**
PALESTIJNSE GEBIEDEN Palestijnse gevangene gedood, onrust in Nabloes **50**
Oproep tot staking **50**
Jordaanse koning Hoessein op bezoek **51**
Vergadering van Palestijnse Adviesgroep **51**
QATAR Begroting voor 1996-'97 bekendgemaakt **51**
Grensakkoord met Saoedi-Arabië **51**
Benoeming van kroonprins **51**
Nieuwe regering **51**
Schikking met oud-emir over overheidsgelden **52**
Vorming Adviesraad voor Defensie **52**
Defensie-akkoord met Groot-Brittannië **52**
SALOMONEILANDEN Begroting voor 1996 goedgekeurd **65**
Kabinetswijziging **65**
TOGO Premier Kodjo afgetreden, nieuwe regering **36**
Grensincident met Ghana **37**
TOKELAU-EILANDEN Tokelau krijgt wetgevende macht **65**
TONGA Voorstanders van democratisering vrijgelaten **65**
TUVALU Vice-premier ontslagen **66**
VANUATU Financieel schandaal **66**
Regering vervangen na motie van wantrouwen **66**
Samenstelling nieuwe regering **67**
VERENIGDE STATEN Ontwikkelingen m.b.t. binnenlandse veiligheid, ramp met TWA-vliegtuig **27**
Ontwikkelingen in Whitewater-affaire **29**
Uitspraken Hooggerechtshof betreffende spaarinstellingen en positieve discriminatie **30**
Rapport inzake doodstraf **30**
Ontwikkelingen op het gebied van de volksgezondheid **30**
Oud-vice-president overleden **31**
Referendum op Hawaii over mogelijke soevereiniteit **32**
Verzet Europese en Aziatische handelspartners tegen aanvullende Amerikaanse sancties tegen Iran en Libië **32**
ZAÏRE Parlement keurt grondwet goed **37**
Opstand van Banyamulenge **37**
Massale terugkeer vluchtelingen naar Rwanda **39**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BOSNIË-HERZEGOVINA

ONTWIKKELINGEN VOORAFGAAND AAN VERKIEZINGEN

In de twee maanden voorafgaand aan de Bosnische verkiezingen in september 1996 was de aandacht vooral gericht op (i) pogingen om te voorkomen dat de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadzic en andere van oorlogsmisdaden beschuldigde leiders een vooraanstaande rol zouden spelen, (ii) de betrekkingen met Servië, en (iii) de relaties tussen moslims en Kroaten binnen de Federatie Bosnië-Herzegovina.

De Bosnische president Alija Izetbegovic (l.) begroet de Amerikaanse afgezant Richard Holbrooke (r.) na diens aankomst in Sarajevo op 16 juli 1996. *Foto EPA*

Aftreden van Karadzic

Uiteindelijk zorgde de Amerikaanse afgezant Richard Holbrooke ervoor dat Karadzic op 19 juli aftrad als 'president' van de Republika Srpska (het door Serviërs gecontroleerde deel van Bosnië) en als voorzitter van de Servische Democratische Partij (SDS). De SDS moest zich houden aan de deadline van 19 juli, die op 15 juli was ingesteld door Robert Frowick, hoofd van de commissie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die de voorbereidingen trof voor de verkiezingen in september; anders zou ze uitgesloten worden van deelname aan de verkiezingen.

Holbrooke, de architect van het Vredesplan voor Bosnië van december 1995, had in februari ontslag genomen bij het ministerie van buitenlandse zaken (zie pag. 605/2-'96) en een baan aangenomen op Wall Street. Begin juli had de Amerikaanse overheid hem overgehaald naar de Balkan terug te keren om de kwestie rond Karadzic op te lossen. Na ongeveer tien uur onderhandelen in Belgrado met de Servische president Slobodan Milosevic en Bosnisch-Servische functionarissen maakte Holbrooke op 19 juli bekend dat Karadzic een ontslagbrief had gefaxt vanuit zijn bolwerk Pale, die was ondertekend in het bijzijn van de machtige chef van de Servische geheime politie, Jovica Stanisic.

De Bosnisch-Servische leider Radovan Karadzic (r.) en 'vice-president' Biljana Plavsic (l.) arriveren op 1 juli 1996 in Pale voor een bijeenkomst van de Servische Democratische Partij (SDS). *Foto EPA*

Het officiële Joegoslavische persbureau *Tanjug* maakte op 19 juli de bijzonderheden bekend uit Karadzics ontslagbrief, die mede was ondertekend door de Bosnisch-Servische 'vice-president' Biljana Plavsic, de Bosnisch-Servische 'vice-premier' en 'minister van buitenlandse zaken' Aleksa Buha en de voorzitter van de Bosnisch-Servische Volksassemblée Momcilo Krajisnik.

Karadzic verklaarde dat hij 'onmiddellijk en voorgoed van alle politieke activiteiten zou afzien' en 'niet in het openbaar zou verschijnen, noch op radio en televisie of in andere media, of op welke manier dan ook zou deelnemen aan de verkiezingen'. Hij 'deed afstand van het presidentschap van de [Bosnisch-]Servische Republiek en de daarbij behorende bevoegdheden'. Met ingang van 19 juli zou Plavsic 'waarnemend president worden ... tot de resultaten bekend zijn van de verkiezingen van 14 september ... als er een nieuwe president wordt gekozen' (Voor eerdere bekendmaking op 30 juni door Carl Bildt, Hoge Vertegenwoordiger bij de Bosnische Vredesimplementatieraad, dat Karadzic al zijn bevoegdheden had overgedragen aan Plavsic, en haar daarop volgende verklaring dat hij niet was afgetreden, maar slechts tijdelijk zijn bevoegdheden aan haar had overgedragen, zie pag. 605/3-'96). Karadzic deed eveneens afstand van het voorzitterschap van de Servische Democratische Partij

Maandblad 67ste jaargang, nr. 3114, pag. 50791-50866

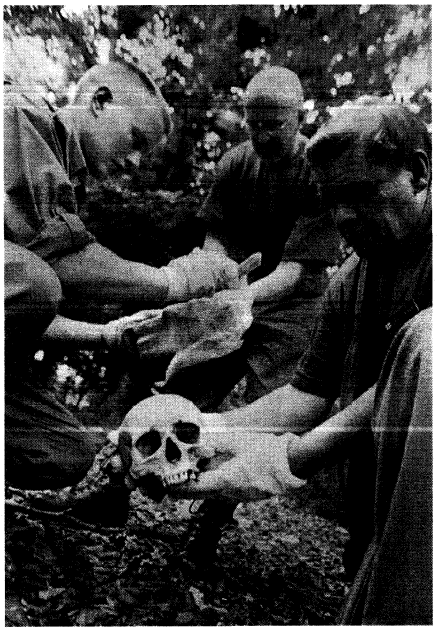

Leden van een Fins forensisch-geneeskundig team graven op 5 juli 1996 in de buurt van het dorp Kravice de stoffelijke resten op van vermoedelijke slachtoffers van de val van Srebrenica een jaar eerder. *Foto EPA*

(SDS) en droeg zijn bevoegdheden en taken over aan Buha.

Tegenover journalisten sprak Holbrooke op 19 juli de waarschuwing uit dat iedere stap terug van de Serviërs zou leiden tot niet nader genoemde gevolgen. Ook maakte hij duidelijk dat het akkoord niet voldeed aan de Amerikaanse eisen en dat Karadzic en andere aangeklaagde oorlogsmisdadigers „in Den Haag in een eerlijk proces terecht moeten staan."

Oorlogsmisdaden

Op 11 juli vaardigde het VN-Tribunaal voor Oorlogsmisdaden in het voormalige Joego-Slavië (dat in Den Haag zetelde) internationale arrestatiebevelen uit tegen de Bosnisch-Servische leider Radovan Karadzic en de Bosnisch-Servische legercommandant generaal Ratko Mladic. Beiden waren bij twee eerdere gelegenheden door het Tribunaal aangeklaagd wegens oorlogsmisdaden (zie pag. 812/3 e.v.-'95 en 96/2-'96).

Van 27 juni tot 8 juli hield het Tribunaal openbare getuigenverhoren, waarin Karadzic en Mladic in verband werden gebracht met het vermeende bloedbad onder moslims in Srebrenica in juli 1995 (zie pag. 805/2 e.v.-'95) en andere wreedheden die tijdens de oorlog zouden zijn begaan. In juni, juli en augustus legden forensische specialisten graven bloot in de buurt van Srebrenica en in andere gebieden in Bosnië.

Op 11 juli verzocht een van de rechters van het Tribunaal, de Fransman Claude Jorda, de openbare aanklagers een onderzoek in te stellen naar de rol van de 'hoogste Servische politieke en militaire leiders' in het conflict in Bosnië. Het was de eerste keer dat het Tribunaal openlijk vroeg om een onderzoek naar de rol van de Servische president Milosevic en andere hooggeplaatste Servische leiders in het conflict in Bosnië.

Ondertekening communicatie-akkoord tussen Bosnië en Servië

Op 24 juli ondertekenden Bosnische en Servische functionarissen een historisch communicatie-akkoord.

Het protocol, dat erop gericht was het telefoon- en transportverkeer tussen Bosnië en Servië te herstellen, werd ondertekend aan het eind van een tweedaags bezoek aan de Servische hoofdstad Belgrado door een Bosnische 'delegatie van politici en zakenmensen', die onder leiding stond van de vice-president van de Federatie van Bosnië-Herzegovina, Ejup Ganic. Bosnië en Joego-Slavië hadden in december 1995 diplomatieke betrekkingen aangeknoopt in het kader van het vredesakkoord (zie pag. 305/2 e.v.-'96).

Tijdens zijn bezoek sprak Ganic ook drie uur met Milosevic, waarna Ganic zei dat de betrekkingen tussen de twee landen 'nauwer waren dan ooit'. Volgens de *Financial Times* van 24 juli was het bezoek deels bedoeld om de Bosnisch-Servische leiders nog verder te isoleren door directe contacten te leggen tussen Belgrado en Sarajevo. In een interview met het blad *Nasa Borba* van 26 juli noemde Plavsic de ontmoeting tussen Ganic en Milosevic 'een zware slag voor de waardigheid van de Servische natie'.

Een Joegoslavische delegatie onder leiding van vice-premier Nikola Sainovic bracht eind augustus een bezoek aan Sarajevo.

Verkiezingen in Mostar. Kroaten boycotten nieuwe gemeenteraad. Compromis-overeenkomst tussen Kroaten en moslims

Op 30 juni werden in Mostar omstreden verkiezingen gehouden met het doel eenheid te brengen in de stad die ernstig verdeeld bleef tussen moslims en Kroaten.

De verkiezingen, die aanvankelijk eind mei zouden worden gehouden, waren uitgesteld nadat moslim-partijen in het oostelijk deel van de stad weigerden zich te laten registreren uit protest tegen de verkiezingsregels, die volgens hen nadelig waren voor niet-Kroaten die door de oorlog uit Mostar waren vertrokken (zie pag. 607/1/2-'96).

De grootste moslimpartij, de Burgerlijst voor een Verenigd Mostar (LGJM) en haar bondgenoten, waaronder Servische partijen, behaalde 21 van de 37 zetels in de gemeenteraad. Zij kreeg de meeste van de stemmen die waren uitgebracht door vluchtelingen in het buitenland. De grootste Kroatische partij, de Kroatische Democratische Unie (HDZ), behaalde de overige zestien zetels en kreeg de meeste van de in de stad

Ejup Ganic, de vice-president van de moslim-Kroatische Federatie van Bosnië (l.), overlegt op 23 juli 1996 in Belgrado met de Servische president Slobodan Milosevic (r.). *Foto EPA*

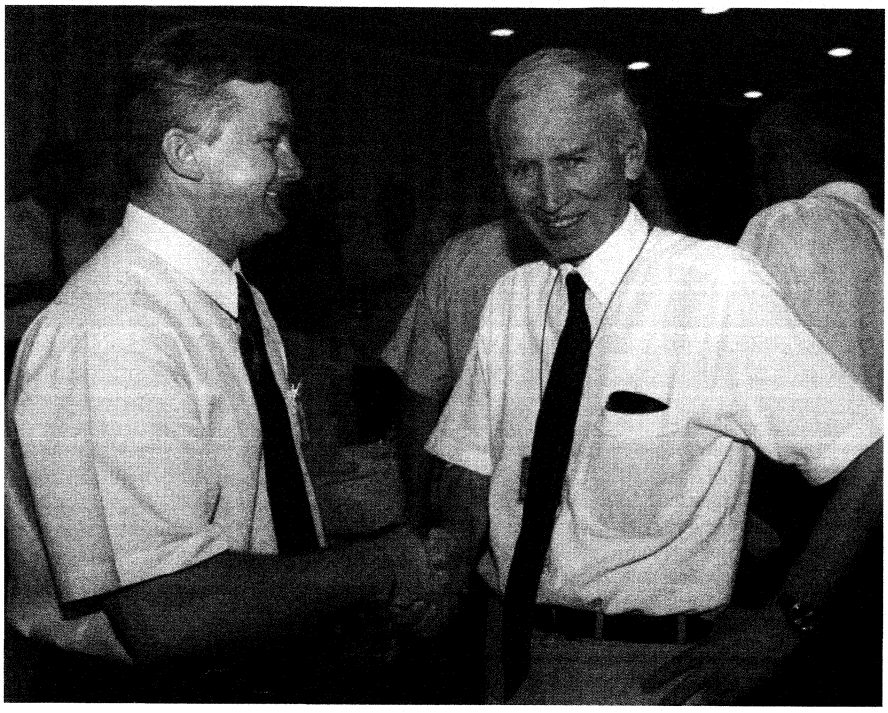

Sir Martin Garrod, de speciale afgezant van de Europese Unie (r.), feliciteert Ivan Prskalo na diens verkiezing tot burgemeester van Mostar op 14 augustus 1996. *Foto EPA*

zelf uitgebrachte stemmen. De Kroaten, die werden gesteund door de Kroatische president Franjo Tudjman, weigerden de verkiezingsuitslagen te erkennen omdat ze 'deels onregelmatig' waren. Zij boycotten de eerste zitting van de gezamenlijke gemeenteraad op 23 juli; tijdens deze zitting werd LGJM-kandidaat Hamdija Jahic gekozen tot raadsvoorzitter.

Na drie dagen van besprekingen onder bemiddeling van functionarissen van de Europese Unie (EU) besloten de Bosnisch-Kroatische leiders in Mostar op 6 augustus samen te werken met moslim-politici in de stad. Het akkoord werd pas bereikt nadat de EU had gedreigd een punt te zetten achter haar twee jaar durende missie om Mostar te herenigen en nadat de Amerikaanse president Bill Clinton aan Tudjman een volgens de *Economist* van 10 augustus 'strenge waarschuwing' had gegeven.

Krachtens het akkoord, dat was ondertekend door de burgemeester van West-Mostar, Mijo Brajkovic, namens de Kroaten, en door de burgemeester van Oost-Mostar, Safet Orucevic, namens de moslims, zou de voltallige gemeenteraad in augustus een Kroatische burgemeester en een islamitische loco-burgemeester kiezen. De raad zou opnieuw bijeenkomen na een uitspraak van het Hooggerechtshof van de Federatie van Bosnië-Herzegovina (een orgaan dat nog moest worden ingesteld) over de klachten van de Kroaten ten aanzien van de onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen in Mostar. Het akkoord bepaalde dat het Hof binnen zestig dagen uitspraak moest doen.

De Amerikaanse minister van handel Mickey Kantor (l.) schudt de hand van de Bosnische premier Hasan Muratovic aan het begin van hun ontmoeting in Dubrovnik op 11 juli 1996. *Foto EPA*

De Kroatische televisie berichtte op 14 augustus dat de gemeenteraad van Mostar Ivan Prskalo van de HDZ had gekozen tot burgemeester en Safet Orucevic van de LGJM tot loco-burgemeester.

Bosnisch-Kroatisch akkoord over opheffing van Herceg-Bosna en versterking van de Federatie

De Kroatische president Franjo Tudjman en Alija Izetbegovic, de voorzitter van het collectieve presidentschap van Bosnië-Herzegovina, voerden op 14 augustus in Genève besprekingen. De vergadering werd ook bijgewoond door de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher. De twee leiders ondertekenden een akkoord over de overdracht van bevoegdheden van instellingen van de Republiek Bosnië-Herzegovina en de (eenzijdig uitgeroepen) Kroatische Republiek Herceg-Bosna (waar medio juni een nieuwe regering was gevormd) naar de Federatie van Bosnië-Herzegovina (de moslim-Kroatische Federatie).

De twee partijen besloten 'met onmiddellijke ingang de noodzakelijke stappen te nemen om de instellingen van de Kroatische Republiek Herceg-Bosna op te heffen en te laten opgaan in de betreffende ministeries van de Federatie'. Bovendien zou 'het eigen functioneren' van de republiek worden ondergebracht bij federale instellingen. Met ingang van 31 augustus zouden de bestuurlijke regelingen die van kracht waren in het gebied van de federatie dat werd gecontroleerd door de HVO (Kroatische Defensieraad), hun geldigheid verliezen.

Een meer gedetailleerd document (genaamd 'Overeengekomen Maatregelen') dat voorzag in de oprichting van de Federatie en de opheffing van de Kroatische Republiek Herceg-Bosna, werd op 15 augustus in Sarajevo ondertekend door de president en vice-president van de Federatie (respectievelijk Kresimir Zubak en Ejup Ganic) en de premier van de Republiek Bosnië-Herzegovina, Hasan Muratovic.

Op 31 augustus, de deadline voor de opheffing van Herceg-Bosna, zei Ganic tegen journalisten: 'Herceg-Bosna bestaat niet langer'.

Gemeenteraadsverkiezingen in Bosnië afgelast

Robert Frowick (hoofd van de OSVE-commissie, die was belast met de organisatie van de verkiezingen in Bosnië) maakte op 27 augustus bekend dat de gemeenteraadsverkiezingen die zouden

samenvallen met de parlementsverkiezingen op 14 september, waren uitgesteld vanwege vermeende onregelmatigheden die de Servische autoriteiten zouden hebben begaan bij het registreren van de kiezers. Er werd geen nieuwe datum vastgesteld voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Frowick zei dat hij 'als voorzitter beslist had' dat het onhaalbaar was om de gemeenteraadsverkiezingen te laten doorgaan. De *Financial Times* van 28 augustus berichtte dat Frowicks besluit samenhing met bewijzen dat de Bosnisch-Servische autoriteiten en de Servische regering in Belgrado hadden geknoeid met de registratie van tienduizenden Servische vluchtelingen in Joego-Slavië in een poging om in de oorlog veroverd terrein te consolideren door te zorgen voor een Servische meerderheid in gebieden waar voor de oorlog voornamelijk moslims woonden.

De Bosnisch-Servische 'premier' Gojko Klickovic zei op 27 augustus tegen het Servische persbureau *SRNA* dat Frowicks besluit een 'schaamteloze daad' was en dat de gemeenteraadsverkiezingen toch zouden doorgaan.

Frowick maakte op 22 oktober bekend dat de gemeenteraadsverkiezingen opnieuw waren uitgesteld, ditmaal tot begin 1997.

Volgens de *Financial Times* van 23 oktober zou Frowicks besluit grote gevolgen hebben voor Westerse plannen voor opvolging van de door de NAVO geleide Implementatiemacht (IFOR). Het mandaat van IFOR liep eind 1996 af.

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUWE REGERINGEN. OVERDRACHT VAN MACHT AAN FEDERATIE

Op 14 september werden in Bosnië verkiezingen gehouden zoals was bepaald in het in december 1995 gesloten Vredesakkoord voor Bosnië-Herzegovina (algemeen bekend als het Akkoord van Dayton, zie pag. 93/1 e.v. en 305/1 e.v.-1996).

Geheel volgens verwachting werden de verkiezingen gedomineerd door de drie nationalistische partijen, de (moslim) Partij voor Democratische Actie, de Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina en de Servische Democratische Partij. Van de overige partijen was de (Servische) Alliantie voor Vrede en Vooruitgang (ook bekend als de Volksalliantie voor Vrije Vrede) een oppositionele coalitie die werd gesteund door Belgrado.

De verkiezingen, die in de *Independent* van 14 september de meest 'gecompliceerde en chaotische uit de moderne Europese geschiedenis' werden genoemd, waren bedoeld om Bosnië een geloofwaardige centrale regering te verschaffen met een collectief multi-etnisch presidentschap en een parlement die in Sarajevo zouden zetelen. De feitelijke opdeling van Bosnië in twee entiteiten betekende echter dat er ook verkiezingen werden gehouden voor een aantal organen in elke entiteit, de wankele moslim-Kroatische Federatie en de Republika Srpska.

De burgeroorlog en de daarmee samenhangende 'etnische zuiveringen' hadden grote gevolgen voor de verkiezingen. De vrijheid van beweging, die was neergelegd in het Akkoord van Dayton, gaf vluchtelingen - die ongeveer de helft van de kiesgerechtigden uitmaakten - , het recht om te stemmen in de gebieden waar ze voor de oorlog hadden gewoond. In werkelijkheid was de vrijheid van beweging over land echter beperkt. De door de NAVO geleide Implementatiemacht (IFOR) en de waarnemers bij de verkiezingen (de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, OVSE) moesten een plan ontwerpen om de kiezers in bussen via voorgeschreven routes over de zogeheten Inter-Entity Boundary Line (IEBL), de demarcatielijn tussen de entiteiten, te vervoeren.

Verkiezingen voor collectief presidentschap van Bosnië-Herzegovina

Er werden federale verkiezingen gehouden voor een driekoppig collectief presidentschap dat zou bestaan uit een moslim, een Kroaat en een Serviër. De meeste stemmen gingen naar de moslim-kandidaat Alija Izetbegovic van de Partij voor Democratische Actie.

Izetbegovic was president van de voormalige Joegoslavische deelrepubliek Bosnië-Herzegovina geweest sinds zijn verkiezing eind 1990 (zie pag. 307/2 e.v.-'91). Hij zou voor een periode van twee jaar roulerend voorzitter van het collectieve presidentschap (staatshoofd) zijn, waarna hij zou worden opgevolgd.

Momcilo Krajisnik, kandidaat van de Servische Democratische Partij en voorzitter van de Volksassemblée van de Republika Srpska (de Bosnisch-Servische entiteit), werd gekozen tot de Servische afgevaardigde in het presidentschap.
De Kroatische afgevaardigde werd Kresimir Zubak, kandidaat van de Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina en president van de moslim-Kroatische Federatie van Bosnië-Herzegovina.

Uitslagen verkiezingen collectief presidentschap

Kandidaat	*Partij*	*Stemmenaantal*
Moslim-kandidaten		
Alija Izetbegovic	Partij voor Democratische Actie	731.024
Haris Silajdzic	Partij voor Bosnië-Herzegovina	123.696
Fikret Abdic	Democratische Volksunie	25.586
Sead Abdic	Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina	21.184
Ibrahim Spahic	Democratische Burgerpartij van Bosnië-Herzegovina	4.113
Hasib Salkic	Liberale Partij van Bosnië-Herzegovina	3.949
Mirnes Ajanovic	Bosnische Partij	2.398
Safet Redzepagic	Partij voor Economische Voorspoed	1.470
Servische kandidaten		
Momcilo Krajisnik	Servische Democratische Partij	690.130
Mladen Ivanic	Alliantie voor Vrede en Vooruitgang	305.992
Milivoje Zaric	Servische Patriottische Partij	15.400
Branko Latinovic	Servische Partij van Krajina	12.578
Kroatische kandidaten		
Kresimir Zubak	Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina	329.891
Ivo Komsic	Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina	37.519
Anton Stitic	Democratische Burgerpartij van Bosnië-Herzegovina	2.224
Vinko Curo	Liberale Partij van Bosnië-Herzegovina	2.198

Bron: Radio Hajat (Sarajevo).

Eerste bijeenkomst van het presidium

De drie leden van het collectieve presidentschap, Izetbegovic, Krajisnik en Zubak, kwamen op 30 september voor het eerst officieus bijeen in een motel in Sarajevo. Tijdens deze bijeenkomst besloten zij dat de inauguratie van het presidentschap en het Federale Huis van Afgevaardigden op 5 oktober in Sarajevo zou plaatsvinden.

Zij openden ook besprekingen over de vorming van een nieuwe ministerraad, die op 30 oktober moesten zijn afgerond.

Verkiezingen voor federaal parlement

Tevens werden er in heel Bosnië verkiezingen gehouden voor de 42 leden tellende Assemblée van de Unie van Bosnië-Herzegovina. Dit orgaan bestond uit een 28 leden tellende Kamer van Afgevaardigden van de moslim-Kroatische Federatie en een veertien leden tellende Kamer van Afgevaardigden van de Republika Srpska. De Assemblée was in feite het federale parlement van heel Bosnië. De (islamitische) Partij voor Democratische Actie behaalde de meeste zetels.

De drie leden van het Bosnische presidium tijdens hun eerste ontmoeting op 30 september 1996 in Sarajevo. V.l.n.r. Momcilo Krajisnik, Alija Izetbegovic en Kresimir Zubak. *Foto EPA*

Verkiezingsuitslag Assemblée van de Unie van Bosnië-Herzegovina

Partij	*Zetels*
Kamer van Afgevaardigden van de Federatie	
Partij voor Democratische Actie	16
Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina	7
Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina	3
Partij voor Bosnië-Herzegovina	2
Totaal	28
Kamer van Afgevaardigden van de Republika Srpska	
Servische Democratische Partij	9
Partij voor Democratische Actie	3
Alliantie voor Vrede en Vooruitgang	2
Totaal	14
Samenstelling Assemblée van de Unie van Bosnië-Herzegovina	
Partij voor Democratische Actie	19
Servische Democratische Partij	9
Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina	7
Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina	3
Partij voor Bosnië-Herzegovina	2
Alliantie voor Vrede en Vooruitgang	2
Totaal	42

Bron: Radio Hajat (Sarajevo).

Verkiezingen voor Huis van Afgevaardigden en kantonraden van Moslim-Kroatische Federatie

In de moslim-Kroatische Federatie (de moslim-Kroatische entiteit, die krachtens het Akkoord van Dayton 51 procent van het Bosnische grondgebied besloeg) werden verkiezingen gehouden voor een uit 140 leden bestaand Huis van Afgevaardigden en voor tien kantonraden. De Partij voor Democratische Actie behaalde een zetelmeerderheid in het Huis.

Verkiezingsuitslag Federatie

Huis van Afgevaardigden

Partij	*Zetelaantal*
Partij voor Democratische Actie	78
Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina	35
Partij voor Bosnië-Herzegovina	11
Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina	11
Democratische Volksunie	3
Kroatische Partij voor Rechten	2
Totaal	140

Bron: HINA, het officiële Kroatische persbureau.

Kantonraden

Kanton	*Meerderheidspartij*
Una-Sana	Partij voor Democratische Actie
Tuzla	Partij voor Democratische Actie
Doboj	Partij voor Democratische Actie
Zenica	Partij voor Democratische Actie
Sarajevo	Partij voor Democratische Actie
Gorazde	Partij voor Democratische Actie
West-Herzegovina	Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina
Neretva	Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina
Kupres	Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina
Midden-Bosnië	Partij voor Democratische Actie/Kroatische Democratische Unie van Bosnië-Herzegovina

Bron: Radio Hajat (Sarajevo).

Verkiezingen voor president en Volksassemblée van Republika Srpska

In de Republika Srpska (de Bosnisch-Servische entiteit, die krachtens het Akkoord van Dayton 49 procent van het Bosnische grondgebied besloeg), werden verkiezingen gehouden voor een president en een 83 leden tellende Volksassemblée. De presidentsverkiezingen werden gewonnen door Biljana Plavsic van de Servische Democratische Partij. Haar running mate Dragljub Mirjanic werd gekozen tot vicepresident. De Servische Democratische Partij behaalde een meerderheid in de Volksassemblée.

Het presidentschap was in augustus overgedragen aan Plavsic, nadat Karadzic was afgetreden (zie boven). Plavsic werd beschouwd als een onbuigzame voorstandster van de Servische zaak. Tijdens de verkiezingscampagne moest zij van de internationale waarnemers in het openbaar afstand nemen van een toespraak waarin zij had gepleit voor vereniging met Servië.

Beschuldigingen van kiesfraude

De International Crisis Group (ICG), een onafhankelijke in Washington gevestigde organisatie die toezicht had gehouden op het verloop van de Bosnische verkiezingen, publiceerde eind september een aantal rapporten waarin werd beweerd dat er verkiezingsfraude had plaatsgevonden. De ICG beschuldigde de OVSE ervan opdracht te hebben gegeven het aantal kiesgerechtigden te verhogen om het opkomstcijfer geloofwaardiger te maken. In een op 24 september gepubliceerd rapport concludeerde de ICG dat 'er ernstige twijfel bestaat over de geldigheid van deze verkiezingen, de uitslag niet kan worden goedgekeurd en de verkiezingen op een latere datum moeten worden overgedaan'.

Op 20 september publiceerde de ICG een rapport waarin stond dat de opkomst bij de verkiezingen verdacht hoog was geweest. Volgens voorlopige cijfers hadden van de naar schatting 2,9 mln kiesgerechtigde Bosniërs in totaal 2.319.686 mln hun stem uitgebracht. Volgens de ICG zou na correctie van de cijfers op ongeldige stemmen en kiesgerechtigde vluchtelingen die niet hadden gestemd, de opkomst onder de Serviërs 98,5 procent en die onder de moslims 103,1 procent zijn geweest.

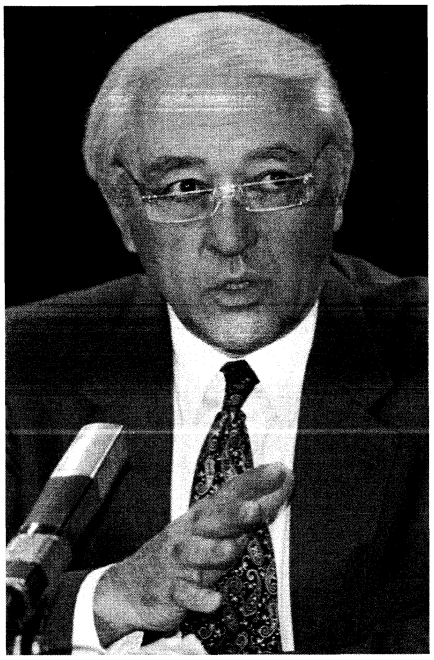

Robert Frowick, het hoofd van de OVSE-commissie die de verkiezingen in Bosnië-Herzegovina voorbereidde. *Foto EPA*

Na de publicatie van het ICG-rapport besloot de OVSE ineens haar schattingen van het aantal kiesgerechtigde Bosniërs te verhogen tot 3,2 mln. Volgens de *Independent* van 25 september was deze verhoging bedoeld om 'bewijzen te verdoezelen dat er honderdduizenden stemmen op onrechtmatige wijze waren uitgebracht'. In het krantenartikel, waarin 'Westerse functionarissen' werden geciteerd, stond dat naar schatting minimaal 200.000 vervalste stemmen waren uitgebracht, en dat de fraude voldoende was geweest om Izetbegovic de overwinning te bezorgen bij de federale presidentsverkiezingen.

Op 27 september drong een commissie van beroep die de OVSE had ingesteld om beschuldigingen van verkiezingsfraude te onderzoeken, in een advies aan op een hertelling van de stemmen. Volgens de commissie had de verdacht hoge opkomst 'de kans bijzonder groot gemaakt dat er twee keer was gestemd, op een andere manier fraude was gepleegd of onregelmatigheden hadden plaatsgevonden bij het tellen van de stemmen'. De *Guardian* van 28 september berichtte echter dat een commissie van hoge OVSE-functionarissen en vertegenwoordigers van de drie belangrijkste etnische groeperingen in Bosnië dit advies had verworpen, omdat het 'uitvoerbaar noch noodzakelijk' was opdracht te geven tot een hertelling.

Op 29 september verklaarde Robert Frowick, hoofd van de OVSE-commissie die de verkiezingen had voorbereid,

Verkiezingsuitslag Republika Srpska

Presidentsverkiezingen

Kandidaat	*Partij*	*Stemmenaantal*
Biljana Plavsic	Servische Democratische Partij	704.107
Abid Djozic	Partij voor Democratische Actie	208.561
Zivko Radisic	Alliantie voor Vrede en Vooruitgang	189.116

Bron: SRNA, het Bosnisch-Servische persbureau.

Volksassemblée van de Republika Srpska

Partij	*Zetelaantal*
Servische Democratische Partij	45
Partij voor Democratische Actie	14
Alliantie voor Vrede en Vooruitgang	10
Overige*	14
Totaal	83

*Waaronder de Servische Radicale Partij van de Servische Republiek, Democratisch Patriottisch Blok van de Servische Republiek, Servische Partij van Krajina, Gezamenlijke Lijst van Bosnië-Herzegovina, Servische Patriottische Partij.

Bron: HINA, het officiele Kroatische persbureau.

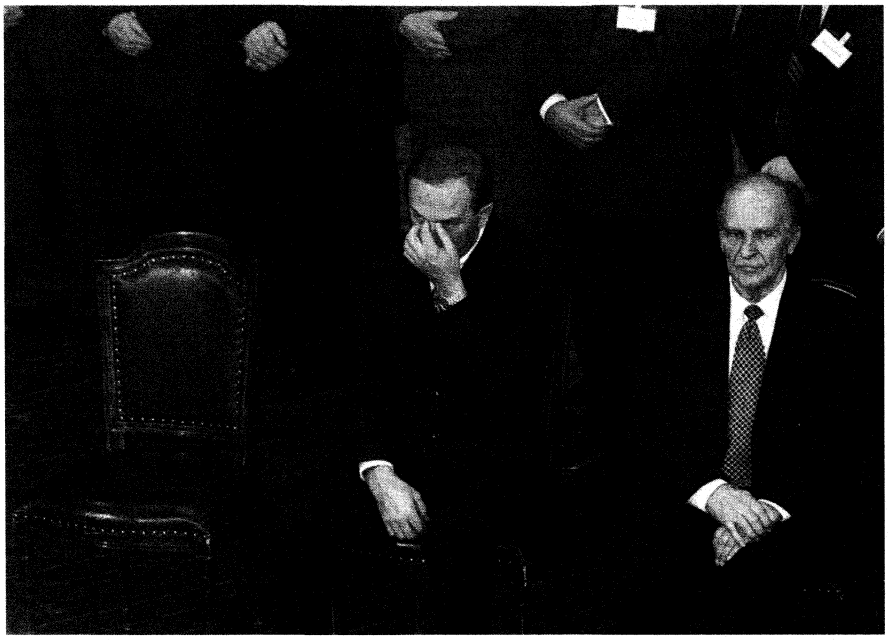

Twee van de drie Bosnische presidenten - moslim-president Alija Izetbegovic (r.) en de Bosnisch-Kroatische president Kresimir Zubak (m.) - wonen op 5 oktober 1996 in Sarajevo de inaugurele zitting bij van het federale parlement. De stoel van Momcilo Krajisnik, het Bosnisch-Servische lid van het presidium, bleef leeg. *Foto EPA*

officieel dat de verkiezingsuitslagen geldig waren.

Frowick vertelde verslaggevers dat in de voorgaande twee weken een onderzoek naar verkiezingsfraude was ingesteld naar aanleiding van klachten die waren ingediend bij de commissie van beroep. Volgens Frowick was vastgesteld dat 'mogelijke vergissingen' niet hadden geleid tot een ingrijpende wijziging van de einduitslag.

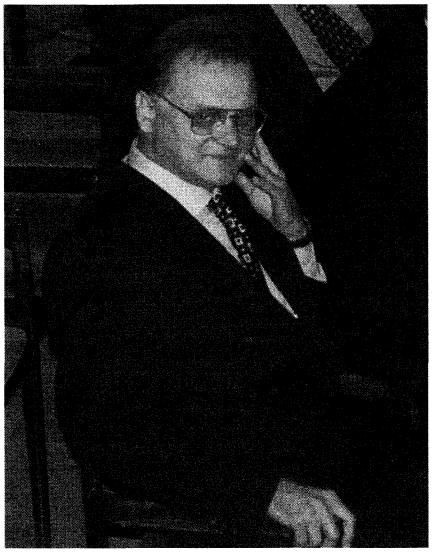

Dragan Kalinic werd op 19 oktober 1996 gekozen tot nieuwe voorzitter van de Volksassemblée van de Republika Srpska. *Foto EPA*

Inauguratie Bosnisch presidentschap en parlement. Inaugurele zitting Bosnisch-Servisch parlement

Op 5 oktober werden in Sarajevo het collectieve presidentschap en de Assemblée van de Unie van Bosnië-Herzegovina (het federale parlement van heel Bosnië) officieel beëdigd.

De ceremonie werd geboycot door het Bosnisch-Servische lid van het presidentschap, Momcilo Krajisnik, en door Bosnisch-Servische leden van de Assemblée, die zeiden te vrezen voor hun eigen veiligheid. Krajisnik woonde eind oktober wel een aantal zittingen bij, waaronder een zitting op 25 oktober in Lukavica in de Republika Srpska (de Bosnisch-Servische entiteit).

De nieuwe Volksassemblée van de Republika Srpska hield op 19 oktober haar inaugurele zitting. Dragan Kalinic werd gekozen tot parlementsvoorzitter als opvolger van Krajisnik.

Nieuwe regering van Republika Srpska

Op 27 november gaf de Volksassemblée van de Republika Srpska haar goedkeuring aan een nieuwe regering die was voorgedragen door premier Klickovic. De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier - Gojko Klickovic; vice-premier belast met economische zaken en financiën - Djuradj Banjac; vice-premier belast met binnenlandse zaken - Ostoja Kremenovic; vice-premier belast met sociale zaken - Velibor Ostojic; defensie - Milan Ninkovic; binnenlandse zaken - Dragan Kiljac; justitie - Branko Petric; buitenlandse zaken - Aleksa Buha; financiën - Ranko Travar; wedcropbouw en ontwikkeling - Novak Kondic; vervoer en verbindingen - Nedeljko Laic; onderwijs, wetenschap en cultuur - Stevan Stevic; handel en bevoorrading - Mladen Cicovic; industrie en energie - Milorad Skoko; landbouw, bosbouw en waterbeheer - Djojo Arsenovic; gezondheidszorg - Mirko Sosic; vluchtelingen en ontheemden - Ljubisa Vladusic; voorlichting - Svetlana Siljegovic; veteranen en oorlogsslachtoffers - Vojislav Gligic; bouwnijverheid, stadsplanning en nutsbedrijven - Ratko Misanovic; buitenlandse economische betrekkingen - Branko Stjepanovic; godsdienst - Dragan Davidovic; sport - Rajko Popovic; arbeid, werkgelegenheid en sociale voorzieningen - Vinko Kondic.

Inaugurele zitting van Federale Huis van Afgevaardigden

Op 6 november vond in Sarajevo de inaugurele zitting plaats van het 140 leden tellende Federale Huis van Afgevaardigden (het in september gekozen parlement van de moslim-Kroatische Federatie).

Tijdens deze zitting werden Abdulah Konjicija en Stjepan Mikic gekozen tot respectievelijk voorzitter en vice-voorzitter.

Benoeming van Bosnische co-premiers

Op 12 december werd bekend dat het Bosnische presidentschap overeenstemming had bereikt over de benoeming van de Serviër Boro Bosic en de moslim Haris Silajdzic tot co-premiers van de Bosnische regering.

Silajdzic was premier van de vroegere republiek Bosnië geweest totdat hij in januari 1996 aftrad (zie pag. 310/1 e.v.-'96). In september had hij zonder succes meegedaan aan de presidentsverkiezingen als kandidaat van de Partij voor Bosnië-Herzegovina (zie boven). Bosic was de directeur van de thermische centrale in Ugljevik in Noord-Bosnië en was minister van energie geweest in de regering van de Republika Srpska.

Op 30 december besloot het presidentschap dat de eerste zitting van de Assemblée van de Unie van Bosnië-Herzegovina op 3 januari 1997 zou plaatsvinden. Naar verwachting zou de Assemblée tij-

dens de openingszitting haar goedkeuring geven aan de nominaties voor de ministerraad. Oorspronkelijk had het kabinet er al eind oktober moeten zijn.

Overdracht van bevoegdheden aan de Federatie. Benoemingen in nieuwe Federatie-regering

Op 17 december droeg de regering van de Bosnische republiek haar laatste taken over aan de Federatie en hield daarmee officieel op te bestaan. Tegelijkertijd maakten de Bosnische Kroaten bekend dat de eenzijdig uitgeroepen Kroatische Republiek van Herceg-Bosna eveneens op 17 december werd opgeheven. De volgende dag koos het Huis van Afgevaardigden van de moslim-Kroatische Federatie Edhem Bicakcic tot premier van de Federatie (voor lijst met benoemingen in de Federatie-regering in januari 1996, zie pag. 310/2/3-'96).

Bicakcic volgde Izudin Kapetanovic op, die op zijn beurt de nieuwe minister van industrie, energie en mijnbouw werd, in de plaats van Enver Kreso. Ante Jelavic volgde Vladimir Soljic op als minister van defensie.

BOSNISCH-JOEGOSLAVISCH AKKOORD OVER DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN EN OPVOLGING. ONTSLAG GENERAAL MLADIC. VERDERE ONTWIKKELINGEN

President Alija Izetbegovic (voorzitter van het collectieve presidentschap) van Bosnië-Herzegovina en president Slobodan Milosevic van Servië (de grootste deelrepubliek van de Federale Republiek Joegoslavië, de FRJ) ontmoetten elkaar op 3 oktober in Parijs. De twee leiders ondertekenden een gezamenlijke verklaring, waarin ze overeenkwamen dat Bosnië en de FRJ volledige diplomatieke betrekkingen zouden aangaan en de opvolging van het voormalige Joegoslavië zouden regelen. Beiden spraken hun erkentelijkheid uit jegens de Franse president Jacques Chirac voor zijn rol in het vredesproces.

In hun gezamenlijke verklaring verklaarden de twee presidenten zich te zullen inzetten voor vrede in Zuid-Oost-Europa. Ze waren 'vastbesloten een periode van samenwerking en vooruitgang te laten volgen op de periode van confrontatie en conflict'. Beide landen zouden alle onderlinge kwesties afhandelen 'in een sfeer van welwillendheid en begrip'. Het welslagen en de instandhouding van deze sfeer van welwillendheid en begrip 'zal blijken uit het feit dat beide landen zich zowel in hun bilaterale als internationale betrekkingen zullen onthouden van politieke handelingen en wetgeving die niet bijdragen tot de ontwikkeling van vriendschappelijke relaties en samenwerking'.

De FRJ beloofde de integriteit van Bosnië-Herzegovina te respecteren conform het Akkoord van Dayton van 1995 'ter bevestiging van de continuïteit van de verschillende vormen van soevereiniteit van Bosnië-Herzegovina'. Bosnië beloofde 'de continuïteit van de soevereiniteit van de FRJ' te erkennen. Beide partijen beloofden 'de opvolgingskwestie' te zullen regelen op basis van internationale rechtsregels ten aanzien van opvolging met wederzijds goedvinden.

De twee partijen kwamen overeen diplomatieke betrekkingen aan te gaan op het niveau van ambassadeurs en onmiddellijk voorbereidingen te treffen voor het opstellen en ondertekenen van de benodigde akkoorden. De wederzijdse visumverplichting voor burgers zou komen te vervallen en alle zakelijke en handelsrestricties zouden worden opgeheven. De FRJ en Bosnië kwamen overeen de ontwikkeling van duurzame samenwerking op economisch gebied te stimuleren.

Generaal Mladic ontslagen

Op 8 november maakte president Biljana Plavsic van de Republika Srpska (de Servisch-Bosnische entiteit) bekend dat zij de commandant van het Bosnisch-Servische leger, Ratko Mladic, had ontslagen.

Op 23 oktober had de Joegoslavische krant *Nedeljini Telegraf* al bericht dat Plavsic hem 'met pensioen' had gestuurd. Volgens datzelfde bericht waren tevens tachtig andere hoge officieren met 'pensioen' gestuurd, onder wie generaal Zdravko Tolimir, hoofd van de militaire inlichtingendienst. Het Internationale VN-Tribunaal voor Oorlogsmisdaden in het Voormalige Joego-Slavië had twee aanklachten wegens oorlogsmisdaden ingediend tegen Mladic (zie ook boven).

Mladics ontslag was onderdeel van een algemene reorganisatie en herstructurering van het Bosnisch-Servische leger. Mladic werd opgevolgd door generaal-majoor Pero Colic, de chef van de generale staf van het leger van de Republika Srpska. Volgens de *Guardian* van 14 november was Colic, die op 10 november werd beëdigd, 'een onbekende en betrekkelijk jonge officier, die mogelijk tijdelijk als titulair bevelhebber naar voren was geschoven totdat er een compromisfiguur zou worden gevonden'.

Het ontslag van Mladic veroorzaakte grote spanning in de hogere rangen van het Bosnisch-Servische leger. Op 11 november gaven ongeveer honderd hoge officieren vanuit Banja Luka een verklaring uit waarin zij Mladic steunden en uiting gaven aan hun 'afschuw' over zijn ontslag. Op 13 november betrokken de politie en troepen van het ministerie van binnenlandse zaken controleposten op de wegen naar Mladics legerhoofdkwartier in Hans Pijesak om te voorkomen dat officieren een bijeenkomst met Mladic zouden bijwonen. Tegelijkertijd werd ook bericht dat officieren die Mladic trouw waren, de minister van defensie van de Republika Srpska, Milan Ninkovic, hadden gevangengenomen. Tijdens een officiële plechtigheid op 28 november besloot Mladic officieel het bevel over het leger neer te leggen.

Terugkeerprogramma voor vluchtelingen opgeschort

Een IFOR-programma dat was bedoeld om vluchtelingen terug te laten keren naar hun huizen aan weerszijden van de zogenaamde Inter-Entity Boundary Line (IEBL), de demarcatielijn tussen de entiteiten, werd tussen 13 en 27 november opgeschort als gevolg van de ernstigste uitbarstingen van geweld tussen moslims en Serviërs sinds het einde van de burgeroorlog in 1995.

Ongeveer 500 moslims raakten slaags met de Bosnisch-Servische politie, toen zij vanuit de stad Koraj op het grondgebied van de moslim-Kroatische Federatie de IEBL probeerden te passeren om terug te keren naar hun oude woningen in de stad Gajevi in de Republika Srpska. Een moslim werd gedood en er vielen vier gewonden - onder wie twee Servische politieagenten - tijdens de gevechten, waarbij ook granaatwerpers werden gebruikt.

Ontslag onderminister van defensie van Federatie. Amerikaanse wapenzending

Op 20 november ontsloeg Federatiepresident Kresimir Zubak, die tevens het Bosnisch-Kroatische lid van het Bosnische collectieve presidentschap was, de onderminister van defensie van de Federatie, Hasan Cengic. Volgens berichten in de pers hadden de Verenigde Staten Cengic ervan beschuldigd nauwe banden te onderhouden met Iran en hadden zij geëist dat Cengis zou worden

ontslagen als voorwaarde voor Amerikaanse militaire hulp aan Bosnië.

Na Cengics ontslag adviseerde James Pardew, de Amerikaanse afgezant die verantwoordelijk was voor het Amerikaanse trainings- en bewapeningsprogramma ter waarde van $ 400 mln, dat erop gericht was de Bosnische moslimen-Kroatische troepen samen te smeden tot één strijdmacht, de eerste wapenzending te laten plaatsvinden. Op 21 november loste het Amerikaanse schip Condor in de Kroatische havenstad Ploce een lading Amerikaanse wapens die bestemd waren voor het leger van de Federatie. Het schip had bijna een maand voor anker gelegen buiten de Kroatische territoriale wateren, terwijl het conflict over Cengics ontslag zich voortsleepte.

Cengic werd opgevolgd door Sakib Mahmuljin. Volgens de *Financial Times* van 18 november was Mahmuljin commandant geweest van het Derde Legerkorps van het Bosnische leger in Midden-Bosnië, waar de meeste eenheden van buitenlandse moslim-strijders, van wie een groot aantal afkomstig was uit Iran, hun hoofdkwartier hadden gehad.

Vladimir Soljic trad op 18 november af als minister van defensie van de Federatie. Hij werd tijdelijk opgevolgd door premier Izudin Kapetanovic.

Verklaring van Clinton over opvolging van IFOR

Op 15 november maakte de Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat hij in beginsel akkoord ging met de levering van ongeveer 8.500 Amerikaanse militairen die zouden deelnemen aan een nieuwe NAVO-vredesoperatie in Bosnië van januari 1997 tot medio 1998. Op dat moment waren er ongeveer 14.000 Amerikaanse militairen in Bosnië gelegerd als onderdeel van de door de NAVO geleide Implementatiemacht (IFOR). Hun missie van een jaar zou eind december eindigen.

Clinton zei dat hij de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de NAVO opdracht had gegeven 'onze bondgenoten mede te delen dat de VS in principe zal deelnemen aan de troepenmacht die IFOR zal opvolgen'. Deze deelname, aldus Clinton, was van wezenlijk belang om 'een bittere oogst van haat' te voorkomen.

Conferentie in Parijs over uitvoering van Akkoord van Dayton

Op 14 november werd in Parijs een internationale conferentie gehouden over de uitvoering van het Vredesakoord van Dayton. De conferentie werd bijgewoond door de drie leden van het collectieve presidentschap van Bosnië, Alija Izetbegovic, Momcilo Krajisnik en Kresimir Zubak, alsmede door andere regionale en internationale figuren, onder wie de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher.

Tijdens de conferentie werd een verklaring opgesteld waarin richtlijnen werden gegeven voor de versterking van de democratische instellingen, de marktеconomie en het rechtssysteem in de volgende twee jaar.

Volgens berichten in de pers waarschuwde Christopher het presidium dat er strafmaatregelen tegen Bosnië zouden kunnen worden genomen, als het zich niet volledig zou houden aan het Verdrag van Dayton. Hij zei: 'We hebben de partijen duidelijk gemaakt dat de VN-Veiligheidsraad maatregelen zal overwegen, als zij hun verplichtingen krachtens het vredesakkoord niet op ondubbelzinnige wijze nakomen'.

Oorlogsmisdadiger veroordeeld

Op 29 november veroordeelde in Den Haag het Internationale VN-Tribunaal voor Oorlogsmisdaden in het Voormalige Joego-Slavië de 25-jarige Bosnische Kroaat Drazen Erdemovic tot tien jaar gevangenisstraf wegens zijn aandeel in het bloedbad dat het Bosnisch-Servische leger in 1995 in Srebrenica had aangericht onder moslims. Erdemovic was de eerste persoon die werd veroordeeld door het tribunaal. Hij was ook de eerste persoon over wie een internationaal oorlogstribunaal een vonnis uitsprak sinds de processen van Neurenberg en Tokio na de Tweede Wereldoorlog.

Einde EU-mandaat in Mostar

Eind december kwam er een einde aan het zeventien maanden durende mandaat van de EU in Mostar. Het EU-bestuur over de stad werd vervangen door het Bureau van de Hoge Vertegenwoordiger bij de Bosnische Implementatieraad, Carl Bildt.

Arbitrage inzake Brcko opgeschort

Medio december werden internationale pogingen om te bemiddelen in het conflict over de strategische Noord-Bosnische stad Brcko opgeschort.

De corridor, waarin Brcko lag, was een strook land die het oostelijke en het westelijke deel van de Republika Srpska (Bosnisch-Servië) met elkaar verbond, en was dus van vitaal belang voor de Bosnische Serviërs. Vóór de oorlog had Brcko echter een islamitische en Kroatische meerderheid gehad en daarom weigerde de moslim-Kroatische Federatie het gebied af te staan aan de Bosnische Serviërs. Brcko was een van de twee territoriale kwesties waarover in het Vredesakkoord van Dayton van november 1995 geen overeenstemming was bereikt (zie pag. 94/1 e.v.-'96).

Krachtens het Dayton-akkoord had de kwestie-Brcko uiterlijk 14 december moeten zijn opgelost. Op 1 december liepen de Bosnische Serviërs echter weg van de onderhandelingstafel, omdat zij van mening waren dat de Amerikaanse bemiddelaar Robert Owens beslissingen had genomen zonder hen te raadplegen. Bildts bureau maakte op 9 december bekend dat de Bosnische Serviërs en de Federatie hadden besloten een beslissing over deze kwestie nog twee maanden op te schorten. Op 16 december waarschuwde de president van de Republika Srpska, Biljana Plavsic, dat er oorlog zou uitbreken, als de internationale arbiters Brcko zouden toewijzen aan de Federatie.

VREDESIMPLEMENTATIECONFERENTIE IN LONDEN

Op 4-5 december werd in Londen een Vredesimplementatie-conferentie voor Bosnië gehouden (voor vorige conferentie in december 1995, zie pag. 308/2 e.v.-'96). De conferentie werd bijgewoond door ministers van buitenlandse zaken en functionarissen uit ongeveer vijftig landen en de drie leden van het collectieve presidentschap van Bosnië-Herzegovina. President Slobodan Milosevic van Servië en zijn collega Franjo Tudjman van Kroatië waren niet aanwezig.

Een van de belangrijkste thema's van de conferentie was de hulp aan Bosnië. In zijn openingstoespraak zei de Britse premier John Major dat de internationale gemeenschap 'bereid zou zijn op grote schaal meer hulp, personeel en financiële middelen ter beschikking te stellen'. Hij benadrukte echter dat deze hulp 'afhankelijk zou zijn van de bereidheid in Bosnië en Herzegovina om alle onderdelen van het vredesakkoord uit te voeren'.

Tijdens de conferentie gaven de elf rechters van het Internationale VN-Tribunaal voor Oorlogsmisdaden in het Voormalige Joego-Slavië (het oorlogstribunaal in Den Haag) een verklaring uit waarin zij 'hun diepe bezorgdheid' uitspraken over het feit dat de organisatoren de samenwerking met het Tribunaal niet op de agenda hadden geplaatst.

De Britse premier John Major (m.) opent op 4 december 1996 in Londen de tweedaagse conferentie over vredesimplementatie in Bosnië-Herzegovina. *Foto EPA*

De kwestie van de oorlogsmisdaden kwam ook aan de orde tijdens de bijeenkomst van de NAVO-ministers van defensie in Brussel op 10 december. De ministers besloten dat de NAVO-strijdmacht in Bosnië in 1997 een krachtig beleid zou voeren om de ruim zeventig gezochte en vrij in Bosnië rondlopende oorlogsmisdadigers op te sporen en aan te houden.

IFOR afgelost door SFOR

Tijdens de conferentie maakte NAVO-secretaris-generaal Javier Solana Madariaga bekend dat de alliantie bereid was een nieuwe vredesmacht voor Bosnië te vormen. Deze 'stabilisatiemacht (stabilization force, SFOR)' zou de opvolger worden van de bestaande Implementatiemacht (IFOR) nadat het één jaar durende mandaat van deze troepenmacht op 20 december verstreek (zie pag. 305/3 e.v.-'96). De missie van SFOR zou achttien maanden duren.

Op 12 december ging de VN-Veiligheidsraad unaniem akkoord met een resolutie om SFOR in Bosnië te stationeren. Bovendien ging de Veiligheidsraad akkoord met een civiele VN-operatie in Bosnië in 1997. Op 20 december vond de officiële overdracht van het gezag van IFOR aan SFOR plaats.

SFOR kwam onder bevel van de Amerikaanse generaal William Crouch, die in november commandant van alle NAVO-troepen in Bosnië was geworden. De belangrijkste verschillen tussen IFOR en SFOR waren de kleinere omvang van SFOR (31.000 man in plaats van 50.000) en de overdracht van de controle over de Sector Zuid-Oost-Bosnië door de Fransen aan een gezamenlijk Frans-Duits commando. SFOR telde een Duits contingent van 3.000 man, dat twee pantserinfanteriebataljons omvatte. De inzet van Duitse gevechtstroepen in Europa was een omstreden zaak, zowel in Duitsland als daarbuiten, vooral met het oog op de wreedheid die de nazi-bezetting van de Balkan tijdens de Tweede Wereldoorlog had gekenmerkt.

De VS leverden de grootste bijdrage aan SFOR, ongeveer 8.500 militairen. Groot-Brittannië en Frankrijk besloten elk respectievelijk 5.000 en 2.500 man te leveren. Twee Russische bataljons zouden samen met Amerikaanse troepen blijven opereren in de Sector Noord, samen met Scandinavische en Turkse eenheden. In totaal leverden zeventien landen buiten de NAVO, zoals Albanië, Bulgarije en Litouwen, troepen voor SFOR.

(Vor.ber.pag. 602/2 e.v.-1996)

DUITSLAND

ONTWERPBEGROTING VOOR 1997. PLANNEN VOOR BELASTINGHERVORMINGEN. BEZUINIGINGEN OP SOCIALE ZEKERHEID. BEGROTING GOEDGEKEURD

Op 9 juli 1996 gaf het kabinet zijn goedkeuring aan een ontwerpbegroting voor 1997, waarin de federale uitgaven werden verlaagd tot DM 440,2 mrd (2,5 procent minder dan de DM 451,3 mrd, die in 1996 was gepland) en het federale netto financieringstekort werd teruggebracht van DM 59,9 mrd in 1996 tot DM 56,5 mrd ($ 1 = DM 1,5226 op 12 juli 1996).

De ministeries die het meest zouden moeten inleveren waren vervoer (waar ten opzichte van 1996 met 9,9 procent moest worden bezuinigd), economische zaken (minus 8,4 procent), sociale zaken (minus 2 procent) en defensie (minus 1,3 procent). Naast de bezuinigingen op departementale uitgaven van DM 7 mrd zou DM 9,5 mrd moeten worden bezuinigd door de Federale Arbeidsdienst, zouden de federale bijdragen aan nationale pensioenfondsen met DM 2,5 mrd worden verlaagd, en zou DM 3 mrd worden bespaard op personeelskosten door inkrimping van het ambtenarenapparaat en een bescheiden verhoging van de overheidssalarissen. Bovendien zou DM 3 mrd worden bespaard door de verhoging van de kinderbijslag een jaar uit te stellen. Tevens werd voorgesteld nog eens DM 25 mrd te besnoeien op de uitgaven van deelstaatregeringen en gemeenten teneinde de doelstellingen van het door de regering in april bekendgemaakte bezuinigingsprogramma te verwezenlijken (zie pag. 534/1-'96).

De bezuinigingen waren bedoeld om het totale tekort in 1997 te verminderen tot 2,5 procent van het bruto binnenlands product (BBP), d.w.z. tot onder het maximaal toegelaten tekort van 3 procent overeenkomstig de criteria van de Europese Unie (EU) voor deelname aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU), waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd (zie pag. 395/1-'95; voor vergadering op 8 juli van EU-ministers van financiën over de vorderingen van de lidstaten m.b.t. de totstandkoming van de EMU, zie pag. 743/2-'96). De oppositionele Sociaal-Democratische Partij (SPD) noemde de begroting echter „volslagen onrealistisch" en beweerde dat minister van financiën Theo Waigel de inkomsten DM 5 mrd te hoog en de uitgaven DM 7 mrd te laag had geraamd. Op 10 september zou de Bondsdag (Tweede Kamer van het federale parlement) beginnen met de eerste lezing van de begroting.

Behandeling andere economische maatregelen in parlement

Op 19 juli legde de Bondsraad (Eerste Kamer van het federale parlement), waarin de SPD de meerderheid had, vijf onderdelen van het bezuinigingsprogramma, dat in juni was goedgekeurd door de Bondsdag (zie pag. 536/1 e.v.-'96) voor aan een verzoeningscommissie, die de kwestie op 26 augustus in behandeling zou nemen.

Op 5 juli gaf de Bondsraad zijn definitieve goedkeuring aan een verruiming

van de winkelsluitingstijden, die op 1 november zou ingaan (zie pag. 541/3-'96).

Op 9 juli werden maatregelen om de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen te verhogen, goedgekeurd door de Bondsdag (zie pag. 536/2-'96).

Plannen voor belastinghervormingen

Op 9 augustus sprak bondskanselier Helmut Kohl in een televisie-interview over plannen voor een ingrijpende wijziging van het Duitse belastingstelsel, die vanaf 1999 (en niet vanaf 1998 zoals de Vrije Democratische Partij [FDP], de kleinste partner in de federale regeringscoalitie, hoopten) zou worden verwezenlijkt. Hij verklaarde dat een verhoging van het BTW-tarief onvermijdelijk zou zijn als de directe belastingen zouden worden verlaagd. Verder zei Kohl dat hij de solidariteitsheffing van 7,5 procent wilde afschaffen; deze was ingevoerd om de Duitse eenwording te financieren (zie pag. 661/1-'91), en zou worden verlaagd tot 6,5 procent in 1997 en tot 5,5 procent in 1998 (zie pag. 535/1-'96).

Volgens Kohl was het duidelijk dat 'het niet gaat om een eenzijdige verhoging van de BTW om hogere overheidsuitgaven mogelijk te maken, maar om de druk van de directe en indirecte belastingen met elkaar in evenwicht te brengen'. Het normale BTW-tarief was in Duitsland 15 procent, terwijl dit in Groot-Brittannië en Frankrijk respectievelijk 17,5 procent en 20,5 procent was.

Minister van financiën Theo Waigel verklaarde op 17 augustus in het veelgelezen blad *Bild Zeitung* dat de BTW alleen zou worden verhoogd 'na een alomvattende belastinghervorming', als de inkomstenderving als gevolg van lagere inkomstenbelastingen niet zou zijn gecompenseerd door een bredere belastinggrondslag. Waigel wees erop dat de totale belastingdruk zou kunnen worden verminderd met maar liefst DM 80 mrd (ongeveer $ 53 mrd), maar dat dit zou moeten worden gefinancierd door de afschaffing van fiscale aftrekposten en privileges.

Tijdens een debat over de begroting voor 1997, die op 10 september voor de eerste lezing werd gepresenteerd aan de Bondsdag, had bondskanselier Helmut Kohl verklaard dat het hervormingsprogramma van essentieel belang was voor Duitslands aanpassing aan de globalisering en voor het behoud van zijn concurrentievermogen. Kohl verwees verder opnieuw naar plannen voor een ingrijpende wijziging van het belastingstelsel. Een commissie onder voorzitterschap van Waigel zou eind 1996 nauwkeurig uitgewerkte definitieve plannen indienen.

Naar verwachting zou een belastinghervorming, die vanaf 1999 in werking zou moeten treden, een belangrijke rol spelen bij de verkiezingscampagne van de Christen-Democratische Unie/Christelijke Sociale Unie (CDU/CSU) eind 1998. Op 30 september deed Waigel (die lid van de CSU was) het voorstel om het hoogste tarief van de inkomstenbelasting te verlagen van 53 procent naar 35-40 procent. De dag daarop werd een ontwerpvoorstel van de CDU gepubliceerd dat een aanzienlijke (maar niet nader omschreven) verlaging van de inkomstenbelasting behelsde.

Op 2 september had het dagelijkse bestuur van de SPD zijn eigen plannen voor belastinghervormingen goedgekeurd. Hierin werd voorgesteld het belastingstelsel te wijzigen vanaf 1998 in plaats van 1999. De kern van de SPD-plannen vormden de verhoging van de belastingvrije voet en de verlaging van het basistarief van 25,9 procent naar 19,5 procent, terwijl extra maatregelen werden voorgesteld om mazen in de belastingwetgeving, waarvan rijken zouden kunnen profiteren, te dichten.

Verlaging 'repo-rentetarief'

Op 22 augustus verlaagde de Bundesbank (centrale bank) het 'repo'-rentetarief (terugkooprente op effecten) met 0,3 procent tot 3 procent. Volgens de *Financial Times* van 23 augustus was deze maatregel 'een duidelijke poging om het herstel van de Duitse economie te stimuleren en de zwakke Franse franc te steunen'.
De maatregel leidde tot verlaging van de rentetarieven in Frankrijk, Oostenrijk, België en Nederland. Het Duitse repo-rentetarief was niet gewijzigd, toen in april het disconto en het Lombard-tarief werden verlaagd (zie pag. 535/1-'96).

Bezuinigingen op sociale zekerheid goedgekeurd

Op 13 september kregen de dereguleringsmaatregelen op het gebied van de sociale voorzieningen en de arbeidsmarkt uit het bezuinigingsprogramma van de regering kracht van wet, nadat de Bondsdag een besluit van de Bondsraad van 12 september waarin een aantal belangrijke onderdelen van dat programma werden verworpen, ongedaan had gemaakt. Het bezuinigingsprogramma, dat erop gericht was de overheidsuitgaven met DM 70 mrd te verminderen, was in april bekendgemaakt en op 28 juni en 9 juli door de Bondsdag goedgekeurd (zie pag. 534/1 en 536/1 e.v.-'96 en boven).

Minister van financiën Theo Waigel had recentelijk toegegeven dat het tekort in 1996 bijna DM 70 zou kunnen bedragen, terwijl dit was begroot op DM 59,9 mrd. Dit had geleid tot grotere druk om het tekort in 1997 niet hoger te laten worden dan de DM 56,5 mln waarmee de

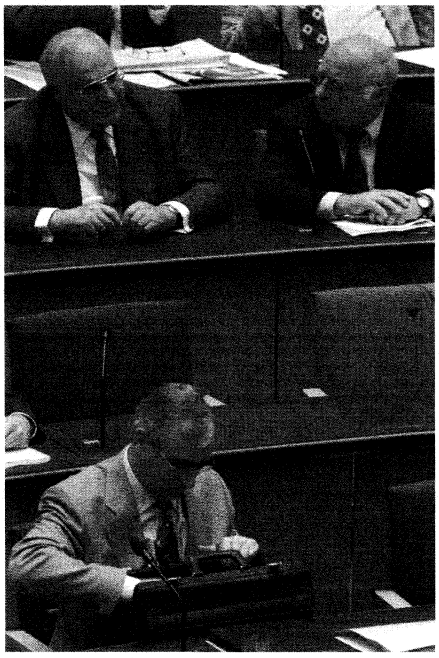

Minister van financiën Theo Waigel en boven hem bondskanselier Helmut Kohl (l.) en minister van arbeid Norbert Blüm (r.) zitten op 13 september 1996 in de regeringsbanken tijdens het debat in de Bondsdag over de begroting voor 1997. *Foto EPA*

regering in juli had ingestemd ($ 1 = DM 1,5124 op 13 september 1996). Op 9 september werd dit streefcijfer (dat een uitgavenplafond van DM 40 mln met zich meebracht) opnieuw bevestigd na een vergadering tussen vertegenwoordigers van de partijen in de regeringscoalitie. Het was bedoeld om ervoor te zorgen dat Duitsland zou voldoen aan de voorwaarde dat het begrotingstekort niet hoger mocht zijn dan 3 procent van het BBP; dit maximum was een van de „convergentiecriteria" voor de lidstaten van de Europese Unie (EU) die wilden deelnemen aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU), waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd.

De regering, die een absolute meerderheid in de 672 leden tellende Bondsdag nodig had, slaagde erin alle 341 leden van de CDU/CSU en hun kleine partner de FDP te mobiliseren voor de stemming op 13 september.

Als gevolg van de stemming werden de verlaging van de ziekte-uitkeringen van 100 procent tot 80 procent van het salaris gedurende de eerste zes weken, de vermindering van de ontslagbescherming voor het personeel van bedrijven met minder dan tien werknemers, en de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen van 60 tot 65 jaar en die voor mannen van 63 tot 65 jaar vanaf het jaar

Werknemers van de Volkswagenfabriek in Saarlouis demonstreren op 1 oktober 1996 tegen de verlaging van de uitkeringen bij ziekte. *Foto EPA*

2000 weer opgenomen in het bezuinigingsprogramma. Al deze maatregelen waren verworpen door de Bondsraad, waarin de oppositionele SPD de absolute meerderheid bezat. Het programma omvatte ook bezuinigingen op beroepsopleidingen voor gehandicapten, de bevriezing van werkloosheidsuitkeringen en beperking van het recht om in een kuuroord een behandeling te ondergaan.

Het verzet van de vakbonden, dat al op 7 september tot uitdrukking was gekomen in demonstraties in de grote steden waaraan 250.000 mensen deelnamen, leidde tot een groot aantal stakingen eind september en richtte zich op 1 oktober op de autofabriek Daimler-Benz. Daimler had bekendgemaakt dat het, net als een aantal andere grote bedrijven in de metaalsector, de nieuwe wet inzake de verlaging van de ziekte-uitkeringen zou gaan toepassen met het argument dat deze de garanties in de bestaande arbeidsovereenkomsten terzijde schoof. De vakbond IG Metall dreigde gerechtelijke stappen te ondernemen en riep op om op 24 oktober protestacties te houden.

Anders dan met de wijziging van de sociale wetgeving het geval was, had de regering voor de belastingmaatregelen uit het bezuinigingsprogramma nog steeds de goedkeuring van de Bondsraad nodig. Evenmin kon zij zonder goedkeuring van de Bondsraad overgaan tot de geplande verlaging van de ziekte-uitkeringen voor ambtenaren, of de deelstaatregeringen dwingen activa uit hun pensioenfondsen te verkopen om hun tekorten te verminderen.

Statistieken over economische prestaties

Op 10 september maakte minister Waigel bekend dat de totale economische groei in 1996 1 procent zou kunnen bedragen en niet 0,75 procent, zoals eerder was geraamd.

Waigel had hoop geput uit cijfers die het ministerie van economische zaken in september had gepubliceerd. Hieruit bleek dat het BBP in het tweede kwartaal van 1996 sneller was gegroeid dan was geraamd. Het BBP was ten opzichte van het eerste kwartaal toegenomen met 1,5 procent (met een groei van 5 procent in de oostelijke deelstaten) en met 1,2 procent ten opzichte van dezelfde periode in 1995. Dit volgde op een stagnatie in de tweede helft van 1995. De cijfers voor de industriële productie in juli en augustus versterkten de opvatting dat de economie zich herstelde van de recessie, maar volgens het Federale Arbeidsbureau steeg het (voor seizoensinvloeden gecorrigeerde) werkloosheidscijfer in augustus met 14.000 en kwam uit op ongeveer 3,9 mln.

In haar op 5 september gepubliceerde rapport over Duitsland had de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) geraamd dat de groei van het BBP in 1996 en 1997 respectievelijk 0,5 procent en 2,4 procent zou bedragen. De OESO had echter gewaarschuwd dat de werkloosheid zou blijven stijgen tot 1997 en dat de economische groei 'te zwak zou zijn om enige invloed te kunnen uitoefenen' op het probleem. Volgens de OESO was de omvangrijke langdurige werkloosheid deels het gevolg van de geringe flexibiliteit op de arbeidsmarkt en van 'averechtse prikkels in het belasting- en sociale-zekerheidsstelsel'.

Onderhandelingen over begroting voor 1997

In oktober ontstond onenigheid binnen de centrumrechtse regeringscoalitie over economische beleidsplannen die erop waren gericht Duitsland in 1997 te laten voldoen aan de convergentiecriteria voor landen die wilden deelnemen aan de derde fase van de EMU waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd (zie pag. 395/1-'95).

Minister van financiën Waigel had voorgesteld het begrotingstekort terug te dringen door de accijns op benzine te verhogen. Vanwege het felle verzet van de FDP, de kleinste coalitiepartner, besloot de regering op 18 oktober in plaats van deze maatregel de voorgestelde verlaging van de 'solidariteitsheffing' met 1 procent uit te stellen tot januari 1998. De solidariteitsheffing was een heffing van 7,5 procent bovenop de inkomensbelasting en de vennootschapsbelasting (zie pag. 535/1-'96). (Voor de verklaring van bondskanselier Helmut Kohl in augustus dat hij de solidariteitsheffing wenste af te schaffen, zie boven.)

In een interview in de *Süddeutsche Zeitung* van 28 oktober benadrukte FDP-secretaris-generaal Guido Westerwelle dat zijn partij zich zou verzetten tegen belastingverhogingen om het begrotingstekort tijdens het lopende parlementaire jaar terug te dringen.

Binnen de oppositionele SPD bestond eveneens duidelijk onenigheid over het te voeren economisch beleid. In een interview in *Bild Zeitung* van 27 oktober zei premier Gerhard Schröder van de deelstaat Nedersaksen, 'er steeds meer aan te twijfelen of we in staat zijn te voldoen aan de criteria voor de monetaire unie' en hij riep de regering op het project uit te stellen. Maar twee dagen daarna hield Oskar Lafontaine, SPD-voorzitter en premier van de deelstaat Saarland, SPD-leden in Berlijn voor dat de monetaire unie kon dienen om de werkloosheid in de Europese Unie te bestrijden.

De SPD had haar meerderheid in de Bondsraad gebruikt om enkele wijzigingen in de uitgaven voor de sociale zekerheid, die waren gepland voor januari 1997, tegen te houden (zie boven).

Hierdoor had Waigel op 15 oktober Henning Voscherau, burgemeester van Hamburg en SPD-begrotingsonderhandelaar, de toezegging moeten doen dat de verhoging van de kinderbijslag met 10 procent niet zou worden uitgesteld. Jaarlijks zou deze verhoging de federale overheid meer dan DM 3 mrd en de deelstaten DM 2 mrd kosten. De deelstaten zouden bovendien vanaf januari 1997 ongeveer DM 9,3 mrd aan inkomsten derven als gevolg van de afschaffing van de vermogensbelasting (die in 1995 in strijd met de grondwet was verklaard, zie pag. 674/3-'95); deze tegenvaller zou niet worden gecompenseerd door een hervorming van het successierecht ($ 1 = DM 1,543 op 18 oktober 1996).

Rapport over Duitse economie

Volgens het op 29 oktober gepubliceerde najaarsrapport van Duitslands zes belangrijkste economische instituten zou 'Duitsland in 1997 de streefcijfers van het Verdrag van Maastricht niet halen'. Het begrotingstekort zou weliswaar dalen van 4 procent van het bruto binnenlands product (BBP) in 1996 naar 3,5 procent in 1997, maar nog steeds 0,5 procent hoger uitvallen dan het convergentiecriterium van 3 procent. Bovendien zou de staatsschuld 61 procent van het BBP bedragen (de doelstelling was 60 procent).

Volgens het rapport zou de bezorgdheid onder de bevolking over de Europese munt waarschijnlijk toenemen door het 'hectische' financiële beleid van de regering, dat middellangetermijndoelstellingen leek te ontberen. Niettemin werd voor 1997 een groei van 2,5 procent voorspeld (tegen 1,5 procent in 1996), hoewel volgens het rapport een stijging van het aantal werklozen tot meer dan 4 mln onvermijdelijk zou zijn.

Arbeidsonrust

Zo'n 400.000 leden en sympathisanten van de vakbond IG Metall legden op 24 oktober het werk neer en namen deel aan demonstraties in het hele land uit protest tegen de verlaging van de wettelijk voorgeschreven ziekte-uitkeringen van 100 naar 80 procent van het inkomen, die in september door het parlement was goedgekeurd (zie boven).

Deze actie vond plaats op de 40ste herdenkingsdag van de historische staking van 1956, die 114 dagen had geduurd en ertoe had geleid dat conform de eis van de vakbonden bij ziekte het inkomen volledig werd doorbetaald. Vooral bij de Mercedes-Benz-fabrieken werd fel geprotesteerd, aangezien het bedrijf eind september eigenmachtig had besloten de ziekteuitkeringen te verlagen in plaats van hierover te onderhandelen bij het afsluiten van arbeidscontracten (hoewel de werkgeversorganisatie Gesamtmetall nadien, op 7 oktober, had toegezegd de verlaging niet eenzijdig te zullen doorvoeren).

Begroting goedgekeurd

Op 29 november gaf de Bondsdag haar goedkeuring aan de begroting voor 1997. Voor definitieve goedkeuring door het parlement moest het begrotingsvoorstel nog worden bekrachtigd door de Bondsraad, waarin de oppositionele SPD de meerderheid had.

De goedkeuring van de begroting volgde na een besluit van de FDP om de begroting te steunen, met inbegrip van besnoeiingen van ongeveer DM 3 mrd op de uitgaven, waarover de regeringspartijen overeenstemming hadden bereikt ($ 1 = DM 1,5083 op 15 november 1996). De FDP had aangedrongen op verlichting van de belastingdruk. Haar eisen richtten zich vooral op de „solidariteitsheffing" op de inkomstenbelasting, die was ingevoerd als een maatregel om de aanhoudend hoge overheidsuitgaven ten behoeven van de economische ontwikkeling van de Länder (deelstaten) in het voormalige Oost-Duitsland te financieren. In de begroting voor 1997 was deze heffing gehandhaafd op 7,5 procent, voornamelijk vanwege het alles overheersende belang het totale begrotingstekort beneden de 3 procent te houden, zoals zou zijn vereist vanaf 1997 teneinde te voldoen aan een belangrijk criterium voor toetreding tot de derde fase van de EMU, waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd.

De FDP besloot uiteindelijk in november steun te geven aan het regeringsbesluit van oktober (zie boven) waarin de solidariteitsheffing in de begroting voor 1997 werd gehandhaafd op 7,5 procent. Zij deed dit pas, nadat bondskanselier Helmut Kohl op 5 november had gedreigd te zullen aftreden naar aanleiding van het aanhoudende verzet binnen de FDP. Niettemin verklaarde de FDP dat zij zou blijven aandringen op een verlaging van de solidariteitstoeslag in 1998 met minstens 2 procent, toen de regeringscoalitie deze kwestie medio december besprak. Voorafgaande aan deze discussie presenteerde minister van financiën Theo Waigel in november omvangrijke voorstellen voor een belastinghervorming op lange termijn (die hij al in september had aangekondigd, zie boven); deze behelsden een verlaging van de inkomstenbelasting, waardoor het laagste tarief zou kunnen dalen van 26 procent naar 20 procent en het hoogste tarief van 53 procent naar 35 procent.

Uit het op 25 november gepubliceerde maandelijkse rapport over de economie van het federale ministerie van economische zaken bleek dat het op jaarbasis berekende groeipercentage van het BBP was gestegen van 1,2 procent in het tweede kwartaal van 1996 tot 2 procent in het derde kwartaal, voornamelijk als gevolg van de verbeterde exportvraag. De werkloosheid was in oktober 1996 gestegen tot 3,867 mln, een stijging van 341.000 in vergelijking met oktober 1995, en bedroeg in de westelijke en oostelijke deelstaten respectievelijk 9 procent en 14,7 procent van de beroepsbevolking. Op 11 november maakte het Federale Bureau voor de Statistiek bekend dat het inflatiepercentage op jaarbasis in oktober 1,5 procent bedroeg; dit cijfer was (voor het eerst sinds de eenwording) in het voormalige Oost-Duitsland niet hoger dan in de rest van het land.

VERDERE ONTWIKKELINGEN. BEIERSE ABORTUSWET

Op 31 juli gaf de Landtag (deelstaatparlement) van de overwegend katholieke deelstaat Beieren na een debat van meer dan dertig uur zijn goedkeuring aan een abortuswet die op twee belangrijke punten afweek van de abortuswet die het federale parlement in 1995 had aangenomen (zie pag. 673/3-'95).

Krachtens de nieuwe wet moest een vrouw die een abortus wilde, haar beweegredenen daartoe kenbaar maken en mochten artsen niet meer dan 25 procent van hun inkomsten verwerven uit zwangerschapsonderbrekingen. (Voor het Beierse verzet tegen de uitspraak van het Federale Constitutionele Hof over kruisbeelden in scholen, zie pag. 674/2/3-'95 en 244/1-'96.)

Akkoord over vereenvoudiging Duitse spelling

Op 1 juli ondertekenden in Wenen afgevaardigden uit Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Liechtenstein alsmede uit Duitstalige gebieden in België, Hongarije, Roemenië en Italië (Zuid-Tirol) een akkoord over de vereenvoudiging van de spellingregels van de Duitse taal.

De nieuwe spellingregels - de eerste wijziging sinds 1901 - zouden op 1 augustus 1998 worden ingevoerd en op 31

juli 2005 verplicht worden. Zij omvatten (1) de vervanging van de 'ß' door 'ss' na korte klinkers; (ii) de spelling van overgenomen buitenlandse woorden op een wijze die meer in overeenstemming was met het Duits (bijv. 'Ketschup' i.p.v. 'Ketchup', 'Apoteke' i.p.v. 'Apotheke' hoewel 'Restaurant' ongewijzigd bleef); en de vermindering van het aantal interpunctieregels van 52 tot negen.

Uitspraak Constitutionele Hof over neonazi's

Op 30 juli bepaalde het Federale Constitutionele Hof dat twee veroordeelde neonazi's niet konden worden beroofd van hun grondwettelijke recht om zich kandidaat te stellen bij verkiezingen, zelfs al waren zij veroordeeld wegens het aanzetten tot rassenhaat.

Volgens het Hof kon niet worden gesteld dat Thomas Dienel en Heinz Reiss een bedreiging vormden voor de democratie (zie pag. 528/1-'93). Eerder op 12 juli had het Federale Gerechtshof de gevangenisstraf van 3,5 jaar bekrachtigd, die in augustus 1995 was opgelegd aan de neonazi Bela Ewald Althans wegens ontkenning van de holocaust (zie pag. 675/1-'95).

Aanslagen op Turkse doelen

De politie van Keulen verbood op 20 juli een geplande demonstratie om steun te betuigen aan linkse politieke gevangenen in Turkije die in hongerstaking waren gegaan (zie pag. 710/3 e.v.-'96). De politie vaardigde dit verbod uit nadat eerder die dag een aanslag met brandbommen was gepleegd op een Turkse moskee in Keulen. Er werden ongeveer 600 personen gearresteerd. In de week daarna werd bericht dat in verschillende Duitse en Zwitserse steden nog meer brandbomaanslagen waren uitgevoerd op Turkse bezittingen en bedrijven. (In maart 1996 waren Koerdische demonstranten slaags geraakt met de politie in Bonn, Dortmund en andere steden; voor eerdere botsingen, zie pag. 388/3 e.v. en 675/1-'95, 24/2-'96).

Uitspraak Constitutionele Hof over schadevergoeding voor dwangarbeiders tijdens Derde Rijk. Akkoord over betaling schadevergoeding aan Litouwse regering voor nazislachtoffers

Op 2 juli bepaalde het Federale Constitutionele Hof dat gevangenen die in 1943-'45 als dwangarbeider werkten in een munitiefabriek in de omgeving van het concentratiekamp Auschwitz, ieder persoonlijk schadevergoeding zouden kunnen ontvangen. De zaak werd echter terugverwezen naar lagere rechtbanken die zouden moeten vaststellen welke procedure moest worden gevolgd om de kwestie op te lossen.

Bij de in 1953 in Londen gesloten akkoorden, waarin was vastgelegd op welke basis Duitsland na de Tweede Wereldoorlog herstelbetalingen zou moeten verrichten, was uitdrukkelijk bepaald dat er geen schadevergoeding zou worden uitgekeerd aan individuele personen. Deze kwestie was uiteindelijk opgelost in het Twee-plus-Vier-Verdrag, dat voorafging aan de Duitse eenwording in 1990 (zie pag. 717/1 e.v.-'90). De Duitse bondsregering had echter elf bilaterale verdragen gesloten met West-Europese landen waarin schadevergoeding werd toegekend aan nazislachtoffers binnen het raamwerk van de akkoorden van 1953 (voor verdrag met Litouwen over schadevergoeding voor nazislachtoffers, zie pag. 748/3 e.v.-'96).

De zaak was aanhangig gemaakt door 22 overlevenden van het concentratiekamp Auschwitz, die tussen de DM 8.700 en DM 22.200 eisten voor de arbeid die zij hadden moeten verrichten.

Directeuren van Thyssen-concern gearresteerd

Op 8 augustus werden de president-directeur en negen andere directieleden van het staalconcern Thyssen gearresteerd in verband met een onderzoek naar beschuldigingen dat zij in 1992 zouden hebben gefraudeerd bij de privatisering van een Oostduitse handelsonderneming in metaalwaren.

Volgens het openbaar ministerie waren de kosten voor de opleiding van personeel bij de instelling, AHB-Metallurgiehandel, sterk opgevoerd en was er geknoeid met de balansen, hetgeen leidde tot een fraude van in totaal DM 73 mln. In 1993 was de zaak ook al onderzocht; het onderzoek was toen uitgelopen op een schikking zonder tussenkomst van het gerecht, waarbij Thyssen DM 86 mln zou hebben betaald.

Op 9 augustus werden president-directeur Dieter Vogel en acht anderen op borgtocht vrijgelaten. Aan het einde van de maand trok de Berlijnse rechtbank, waarbij de zaak aanhangig was gemaakt, het arrestatiebevel tegen Vogel in, omdat er geen gevaar meer bestond dat hij het land zou ontvluchten. (Voor een soortgelijk fraude-onderzoek bij het scheepsbouwconcern Bremer Vulkan zie pag. 537/1/2-'96).

Spionagezaken

Op 7 augustus legde een rechtbank in Düsseldorf de 51-jarige Gabriele Albine een voorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar en een boete van DM 30.000 op wegens hoogverraad. Bovendien veroordeelde de rechtbank haar tot betaling van de proceskosten van DM 250.000. Albin was in 1977 verleid door een agent van de vroegere Oost-Duitse staatsveiligheidspolitie (Stasi), die zich had voorgedaan als een West-Duitse zakenman. Deze had haar overgehaald hem militaire documenten ter hand te stellen die zij had meegenomen uit de Amerikaanse ambassade waar zij werkte.

Op 26 juni had de rechtbank de 69-jarige Karl Wienand, een voormalig kopstuk van de West-Duitse Sociaal-Democratische Partij (SPD), veroordeeld tot 30 maanden gevangenisstraf en een boete van DM 1 mln - het bedrag dat hij van de Stasi had ontvangen voor inlichtingen die hij tussen 1976 en 1989 had verstrekt.

Amerikaanse neonazi veroordeeld

Op 22 augustus veroordeelde een Hamburgse rechtbank de Amerikaanse nazisympathisant Gary Lauck tot vier jaar celstraf wegens het aanzetten tot rassenhaat. Lauck had vanuit zijn woning in Nebraska (Verenigde Staten) neonazistische geschriften verspreid in de VS en andere landen, waaronder Duitsland. In maart 1995 was hij in Denemarken gearresteerd op grond van een internationaal arrestatiebevel (zie pag. 388/2-'95) en in september 1995 was hij uitgeleverd aan Duitsland.

Stemming over Berlijn als zetel voor Bondsraad. Besluit over tijdschema

Op 27 september herriep de Bondsraad een besluit uit 1991 en keurde voorstellen goed om in 1999 te verhuizen van Bonn naar Berlijn, waar hij zou zetelen in het gebouw van de voormalige Pruisische Eerste Kamer (voor besluit van Bondsdag uit 1991 om naar Berlijn te verhuizen, zie pag. 666/2-'91).

Afgevaardigden van dertien van de zestien deelstaten steunden de verhuizing naar Berlijn, dat in het eenwordingsverdrag van 1990 was aangewezen als de hoofdstad van een verenigd Duitsland en waar de officiële ambtswoning van de president al was gevestigd. De uiterste datum voor de verhuizing van de Bondsdag naar het vroegere Rijks-

daggebouw in Berlijn was mei 1999, hoewel het bureau van de bondskanselier pas eind 1999 zou zijn voltooid. Tegenstanders van een verhuizing in 1999 (naast Bonn en de deelstaat Noordrijn-Westfalen) waren onder meer afgevaardigden van de SPD en de Groenen, die kritiek hadden op de enorme kosten van de verhuizing. Eind september dienden 51 Bondsdagleden een motie in waarin werd opgeroepen om de operatie minsten vijf jaar uit te stellen.

Op 29 november maakte de werkgroep van vooraanstaande parlementsleden die was belast met de coördinatie van de verhuizing van het parlement van Bonn naar Berlijn, bekend dat de Bondsdagcommissies en parlementaire groeperingen hun werkzaamheden in ieder geval tot 2000 in Bonn zouden blijven verrichten. De plenaire zittingen van de Bondsdag zouden echter vanaf het voorjaar 1999 in Berlijn worden gehouden (zoals was goedgekeurd in 1991, zie pag. 666/2-'91) in het voormalige Rijksdag-gebouw dat op dat moment grondig werd gerestaureerd (voor besluit inzake verhuizing Bondsraad naar Berlijn, zie pag. 166/1-'94).

Het besluit om de werkzaamheden van de Bondsdag tijdelijk over twee steden te verdelen leidde tot enige ongerustheid over de logistieke problemen en de kosten. Dit werd echter noodzakelijk geacht in afwachting van de voltooiing van de bouw van de nieuwe kantoren in Berlijn waarin de afgevaardigden en hun medewerkers zouden worden ondergebracht.

Veroordelingen wegens neerschieten Oost-Duitse vluchtelingen

Op 10 september veroordeelde een rechtbank in Berlijn de voormalige Oost-Duitse onderminister van defensie en commandant van de grenswacht Klaus-Dieter Baumgarten tot zeseneenhalf jaar gevangenisstraf wegens doodslag. Baumgarten stond terecht wegens het doodschieten van elf personen en het verwonden van vijf anderen tussen 1979 en 1989, toen zij trachtten te vluchten over de Berlijnse Muur. Vijf generaals die onder zijn bevel stonden, kregen celstraffen van 39-42 maanden wegens medeplichtigheid aan doodslag. Allen hadden toegegeven medeplichtig geweest te zijn, maar zij betoogden te hebben gehandeld overeenkomstig de wet.

Akkoord over repatriëring Joego-Slavische en Bosnische vluchtelingen

Op 10 oktober sloten de Duitse regering en de Federale Republiek Joego-Slavië een akkoord over de repatriëring van vluchtelingen. Het akkoord voorzag in de repatriëring van ongeveer 135.000 vluchtelingen uit Servië en Montenegro (onder wie vele Albanezen uit Kosovo) in een periode van drie jaar. De repatriëring zou op 1 december 1996 van start gaan en krachtens het akkoord plaatsvinden met 'volledige eerbiediging van de mensenrechten en de waardigheid' van de vluchtelingen.

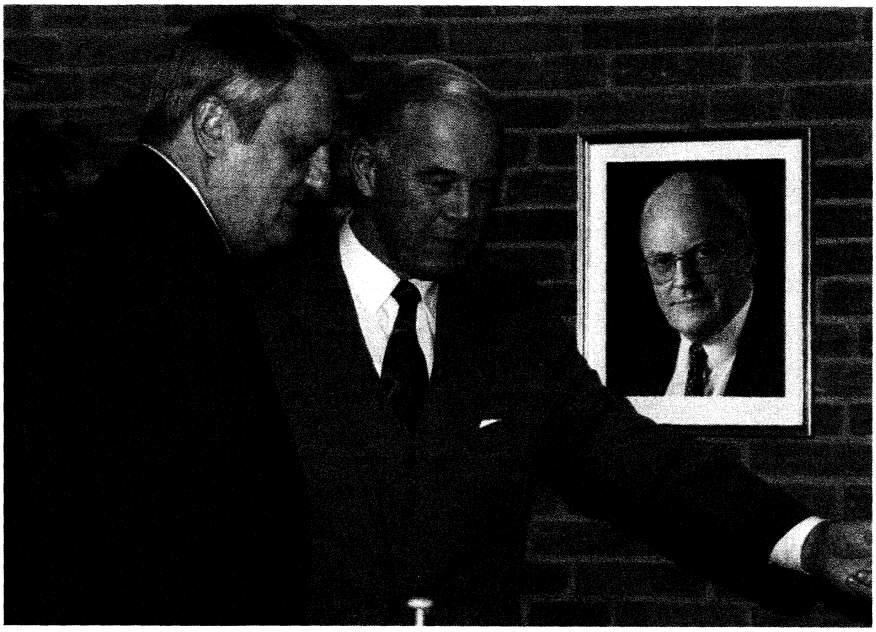

De Duitse minister van binnenlandse zaken Manfred Kanther (r.) en zijn Joego-Slavische ambtgenoot Vukasin Jankovic (l.) ontmoetten elkaar op 10 oktober 1996 in Bonn en tekenden een bilateraal akkoord over de terugkeer van in Duitsland verblijvende vluchtelingen uit het voormalige Joego-Slavië. *Foto EPA*

Minister van binnenlandse zaken Manfred Kanther verklaarde: 'Dit akkoord benadrukt het feit dat Duitsland geen immigratieland is. Duitsland is bereid hulp te verlenen in geval van oorlog of bijzondere omstandigheden, maar het verwacht tevens dat vluchtelingen het land verlaten wanneer ze weer legaal, veilig en waardig in hun eigen land kunnen leven.'

Op 9 oktober zette Beieren als eerste deelstaat een Bosniër uit, die had geweigerd vrijwillig terug te keren naar Bosnië. Op 20 september waren de deelstaatministers van binnenlandse zaken overeengekomen dat een begin kon worden gemaakt met de uitzetting van de ongeveer 320.000 Bosniërs aan wie tijdelijk asiel was verleend.

Zakenman ontvoerd en gedood

De 40-jarige zakenman Jakub Fiszmann werd op 1 oktober voor zijn kantoor in Frankfurt ontvoerd en op 10 oktober werd een losgeld van DM 4 mln betaald. Op 16 oktober werden vijf verdachten gearresteerd en werd het losgeld gevonden in een tuin in Wiesbaden. Drie dagen later vond de politie het stoffelijk overschot van het slachtoffer.

Verruiming winkelsluitingstijdenwet

Duitslands strenge winkelsluitingswet werd verruimd op 1 november, de dag waarop de omstreden wet, die medio 1996 was goedgekeurd, in werking trad (zie boven).

De winkels hoefden voortaan op werkdagen niet meer te sluiten om 18.30 uur, maar mochten openblijven tot 20.00 uur en op zaterdag tot 16.00 uur (tot dan toe moesten de winkels op zaterdag om 14.00 uur sluiten). De regering betoogde dat deze wijziging banen zou scheppen en een bijdrage zou leveren aan de stimulering van de economie. Leiders van de vakbond van winkelpersoneel maakten echter bezwaar tegen de nieuwe winkelsluitingswet, omdat het winkelpersoneel meer uren zou moeten gaan werken, de kwaliteit van de dienstverlening achteruit zou gaan, en de winkels niet meer klanten zouden krijgen door langer open te blijven. Vlak voordat de wet van kracht zou worden wezen zij er ook op dat er weinig nieuw personeel in vaste dienst werd aangenomen.

Onderzoek naar steun voor Bremer Vulkan uitgebreid

Op 6 november maakte de Europese Commissie bekend dat zij haar onderzoek naar het scheepsbouwconcern Bremer Vulkan zou intensiveren, omdat dit bedrijf meer Duitse en Europese subsidies had gebruikt om verliezen van andere onderdelen van het concern te compenseren dan aanvankelijk was aangenomen. De subsidies waren bedoeld om scheepswerven in het voormalige Oost-Duitsland draaiende te houden.

(Vor.ber.pag. 533/2 e.v.-1996)

JOEGO-SLAVIË

OFFICIËLE OPHEFFING VAN VN-SANCTIES

Op 1 oktober 1996 ging de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties unaniem akkoord met de formele beëindiging van het handels-, reis- en transportembargo tegen de Federale Republiek Joego–Slavië (FRJ, die bestond uit de Joego–Slavische republieken Servië en Montenegro). De sancties waren in november 1995 opgeschort naar aanleiding van de ondertekening van het vredesakkoord van Dayton (zie pag. 95/3 e.v.-'96).

Bevroren Joego–Slavische activa in het buitenland werden niet vrijgegeven, aangezien de voormalige Joego–Slavische republieken Bosnië, Kroatië, Macedonië en Slovenië aanspraak maakten op delen van deze activa.

BESPREKINGEN OVER ECONOMISCHE OPVOLGING

Op 14-15 oktober werd in Belgrado de eerste gespreksronde gehouden over de economische opvolging van het voormalige Joego–Slavië. De besprekingen werden bijgewoond door afgevaardigden van Joego–Slavië, Kroatië, Slovenië, Bosnië en Macedonië. Een team Britse juristen bemiddelde bij het overleg. (Voor Macedonisch principe-akkoord met de Club van Londen over terugbetaling van Macedonië's deel van de schulden van het voormalige Joego-Slavië aan buitenlandse handelsbanken, zie onder MACEDONIË).

(Voor akkoord met Duitsland over repatriëring van vluchtelingen, zie onder DUITSLAND.)

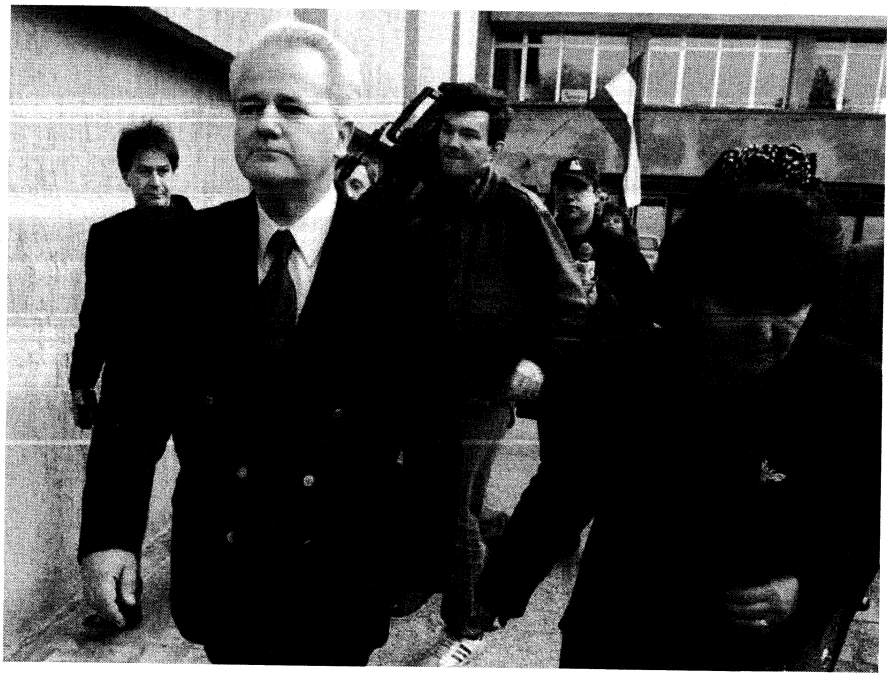

De Servische president Slobodan Milosevic (l.) en zijn echtgenote Mirjana Markovic, de leider van Joego-Slavisch Verenigd Links (JVL), verlaten op 17 november 1996 een stembureau in Belgrado. *Foto EPA*

MASSALE PROTESTEN IN SERVIË TEGEN FRAUDE BIJ GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Naar aanleiding van beschuldigingen dat in november 1996 op last van de regering gerommeld was met de gemeenteraadsverkiezingen in Servië, werden er massale demonstraties en protesten gehouden tegen de regering van president Slobodan Milosevic. De demonstraties waren de grootste die Servië had meegemaakt sinds het uiteenslaan van anticommunistische betogingen op 9 maart 1991 (zie pag. 433/3 e.v.-'91). Ze werden, net als in 1991, geleid door Vuk Draskovic, de leider van de Servische Vernieuwingsbeweging (SPO).

Studenten namen aanvankelijk het voortouw bij de demonstraties, maar later deden ook vakbondsleden, academici en andere groeperingen mee. De betogingen waren ontstaan uit protest tegen de weigering van de regering om de overwinning van de oppositiepartijen bij de verkiezingen van november te erkennen.

In december waren de dagelijkse demonstraties echter uitgelopen op een veel bredere protestbeweging tegen de regering-Milosevic. De betogingen verliepen grotendeels vreedzaam en vonden voornamelijk plaats in de Servische hoofdstad Belgrado, hoewel ook in Nis en Novi Sad werd gedemonstreerd. Tijdens een van de grootste betogingen, op 15 december, trokken 250.000 mensen door de straten van Belgrado.

De betogers kregen de stilzwijgende steun van veel Westerse regeringen, die naar verluidt Milosevic duidelijk te verstaan gaven dat Servië zou kunnen rekenen op nieuwe economische sancties als hij de orde met geweld zou proberen te herstellen (in oktober had de VN-Veiligheidsraad besloten het in 1992 ingestelde economische embargo tegen Servië en Montenegro formeel te beëindigen, zie boven).

Gemeenteraadsverkiezingen in Servië

Op 3 november werden verkiezingen gehouden voor de (federale) Kamer van Burgers, de Republikeinse Assemblée van Montenegro en gemeenteraden in Servië en Montenegro (zie beneden voor uitslagen van de verkiezingen voor de Kamer en de Montenegrijnse instellingen).

Bij de eerste ronde van de gemeenteraadsverkiezingen in Servië op 3 november raakte slechts een kwart van de zetels bezet. Daarop werd voor 17 november een tweede ronde gepland, hoewel de oppositiecoalitie Zajedno (Samen) beweerde dat zij forse winst had geboekt ten koste van Milosevics rege-

rende Socialistische Partij van Servië (SPS). De SPS was de grootste partij in de linkse coalitie Verenigde Lijst, waartoe verder behoorden Joego-Slavisch Verenigd Links (JVL) van Milosevics vrouw Mirjana Markovic, en Nieuwe Democratie (ND). Zajedno was een allegaartje van liberalen en Servische nationalisten, bestaande uit de SPO van Draskovic, de Democratische Partij van Zoran Djindjic, en de Burgeralliantie van Servië (GSS) van Vesna Pesic.

Op basis van de voorlopige uitslagen van de beslissende ronde op 17 november riep Zajedno zichzelf tot winnaar uit in dertien van de achttien grootste steden van Servië, waaronder Belgrado. De SPS diende echter een protest in, waarna de overwinningen van de oppositie de daaropvolgende dagen werden opgeschort op grond van niet nader aangeduide 'onregelmatigheden' bij het stemmen, of zonder meer werden geannuleerd door plaatselijke kiescommissies en rechtbanken. Op 27 november werd in veertien gemeenten een derde verkiezingsronde gehouden, maar deze verkiezingen werden grotendeels geboycot door Zajedno.

Ongeveer 20.000 aanhangers van de oppositie, merendeels studenten, trokken op 21 november door Belgrado uit protest tegen de weigering van de regering om de uitslag van de verkiezingsronde van 17 november te erkennen. De protesten zwollen aan op 24 november nadat de plaatselijke kiescommissie had besloten de overwinning van Zajedno in Belgrado ongeldig te verklaren.

Optreden tegen onafhankelijke media. Aftreden minister van voorlichting

Begin december trad de regering hard op tegen de paar onafhankelijke media die verslag deden van de demonstraties. Het Belgradose station *Radio B92* - de belangrijkste spreekbuis van de oppositie - en het studentenstation *Radio Index* werden op 3 december uit de lucht gehaald. *Radio B92* mocht op 5 december haar uitzendingen hervatten.

De Servische minister van voorlichting, de voormalige journalist Aleksander Tijanic, trad op 6 december af. Volgens de *Independent* van 7 december had Tijanic gezegd dat zijn 'liberale opvattingen' over journalistiek niet strookten met die van zijn collega-ministers.

Uitspraken van Hooggerechtshof en kiescommissie over verkiezingen

Op 8 december bekrachtigde het Servische Hooggerechtshof een aantal uitspraken van lagere rechtscolleges, die de oppositieoverwinningen in Belgrado hadden geannuleerd. In een uitspraak die algemeen werd gezien als een zware tegenslag voor de oppositie, oordeelde het Hof dat in vijf van de 46 kiesdistricten, waar de verkiezingsuitslag werd aangevochten, de overwinning van de oppositie terecht ongeldig was verklaard.

Op 15 en 16 december oordeelden rechtbanken in respectievelijk Nis en Smederovska Palanka dat Zajedno de beslissende verkiezingsronde van 17 november had gewonnen. De kiescommissie in Smederovska Palanka verwierp de uitspraak echter op 18 december en zei dat de SPS de stad had veroverd.

OVSE-rapport over verkiezingen

Op 13 december nodigde de Joego-Slavische minister van buitenlandse zaken Milan Milutinovic de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) uit een delegatie naar Servië te sturen om een rapport over de verkiezingen op te stellen.

De delegatie onder leiding van de Spaanse ex-premier Felipe González Márquez begon op 20 december aan het onderzoek. Het rapport, dat op 27 december verscheen, stelde de oppositie in het gelijk en riep de regering op de overwinningen van Zajedno in Belgrado en dertien andere steden te aanvaarden. In een reactie zei Milutinovic dat het rapport 'weloverwogen en evenwichtig' was, maar dat de belangrijkste aanbeveling die erin werd gedaan, een oproep tot een dialoog was 'binnen het kader van het systeem' en 'een discussie tussen de autoriteiten en de oppositie in het parlement'.

Betoger omgekomen. Bruut optreden tegen demonstranten

Aan het over het algemeen vreedzame karakter van de dagelijkse demonstraties in Belgrado kwam op 24 december abrupt een einde, toen er gewelddadigheden uitbraken bij de burelen van Zajedno. Het geweld werd grotendeels toegeschreven aan SPS-aanhangers die met bussen naar Belgrado waren gebracht uit Milosevic-gezinde steden en dorpen. Op 18 december waren in talrijke kleine steden demonstraties ten gunste van de president georganiseerd en dat ging zo de rest van de maand door. De meeste deelnemers aan deze demonstraties waren oudere communisten, in tegenstelling tot de betogingen in Belgrado, waarin voornamelijk stadsjongeren meeliepen.

De leraar Predrag Starcevic kwam op 24 december om het leven bij ongeregeldheden bij het kantoor van Zajedno. Naar verluidt werd hij onder de voet gelopen door een menigte die op de vlucht sloeg voor een charge van de oproerpolitie. Minstens 58 mensen raakten gewond, onder wie een man die door het hoofd werd geschoten. Duizenden aanhangers van de oppositie woonden op 28 december Starcevics begrafenis in Belgrado bij.

De oproerpolitie trad op 26 december hard op tijdens betogingen in Belgrado, toen zij betogers uit de straten verjoeg naar een voetgangersgebied. De politie dwong daarmee de naleving van een demonstratieverbod af dat het ministerie van binnenlandse zaken had ingesteld na de gewelddadigheden van 24 december. Ondanks dit verbod werd er tot eind december nog elke dag gedemonstreerd.

President Milosevic verder geïsoleerd

Gedurende november en december liet Milosevic zich in het openbaar bijna niet uit over de betogingen. In een brief van 13 december aan de Amerikaanse minister van binnenlandse zaken Warren Christopher ontkende hij iedere betrokkenheid bij verkiezingsfraude. Hij verklaarde dat hij geen geweld zou gebruiken tegen 'vreedzame' betogers, maar noemde de demonstranten in Belgrado 'vandalen' en 'politieke terroristen'.

Op 17 december had de president een ontmoeting met een delegatie studenten waarbij hij naar verluidt beloofde een onderzoek te zullen instellen naar mogelijke onregelmatigheden bij de verkiezingen. Hij gaf toe dat 'er altijd fouten kunnen worden gemaakt'. Hij waarschuwde de studenten echter dat 'geen buitenlandse hand Servië zal regeren'.

Eind december werd in de Westerse pers gesuggereerd dat Milosevic steeds verder alleen kwam te staan, omdat hij bleef weigeren onderhandelingen aan te knopen met de oppositie.

De Montenegrijnse president Momir Bulatovic zou een beroep op Milosevic hebben gedaan zijn standpunt publiekelijk te verdedigen, en andere hoge Montenegrijnse functionarissen hadden sympathie geuit voor de demonstranten. Zorgwekkender voor Milosevic waren aanwijzingen dat delen van het Servische leger de kant van de oppositie begonnen te kiezen. Op 30 december werd bericht dat de 63ste Parachutistenbrigade in Nis een open brief aan Milosevic en het hoofd van de generale staf, generaal-kolonel Momcilo Perisic, had gestuurd waarin ze haar steun had betuigd aan de demonstranten.

Federale verkiezingen

Op 3 november werden verkiezingen gehouden voor de 138 zetels tellende Kamer van Burgers, de Tweede Kamer van de uit twee kamers bestaande Federale Assemblée. De Verenigde Lijst, gedomineerd door de SPS, kwam als overwinnaar uit de bus. In maart 1992 waren er voor het laatst verkiezingen gehouden voor de Kamer van Burgers (zie pag. 605/1 e.v.-'92).

Van de 138 gekozen leden kwamen er 108 uit Servië en dertig uit Montenegro. De opkomst bedroeg 60,7 procent.

Uitslag Joego-Slavische federale verkiezingen

Partij	*Zetels*
Verenigde Lijst	64
Zajedno	22
Democratische Partij van Socialisten van Montenegro	20
Servische Radicale Partij	16
Volkspartij van Montenegro	8
Alliantie van Hongaren in Vojvodina	3
Vojvodina Coalitie	2
Lijst voor Sandzak	1
Sociaal-Democratische Partij van Montenegro	1
Partij van Democratische Actie van Montenegro	1
Totaal	138

Verkiezingen voor Assemblée van Montenegro

De verkiezingen voor de Republikeinse Assemblée van Montenegro op 3 november leidden tot een overwinning voor de regerende Democratische Partij van Socialisten van Montenegro (SDPCG, een bondgenoot van de SPS) van president Momir Bulatovic.

Uitslag verkiezingen voor Assemblée van Montenegro

Partij	*Zetels*
Democratische Partij van Socialisten van Montenegro	45
Nationaal Akkoord	19
Partij van Democratische Actie	3
Democratische Alliantie van Montenegro	2
Democratische Unie van Albanezen	2
Totaal	71

Op 3 november werden in Montenegro ook gemeenteraadsverkiezingen gehouden, waarbij de SDPCG de meerderheid van de zetels behaalde.

(Vor.ber.pag. 611/1 e.v.-1996)

KROATIË

NORMALISATIE VAN BETREKKINGEN MET JOEGO-SLAVIË

Op 23 augustus 1996 ondertekenden Mate Granic en Milan Milutinovic, de ministers van buitenlandse zaken van respectievelijk Kroatië en Joego-Slavië een akkoord om de betrekkingen tussen de twee landen te normaliseren en om binnen 15 dagen volledige diplomatieke en consulaire betrekkingen aan te knopen.

Het akkoord volgde na een ontmoeting op 7 augustus in de Griekse hoofdstad Athene tussen de Kroatische president Franjo Tudjman en de Servische president Slobodan Milosevic (de rompstaat Joego-Slavië werd gevormd door Servië en Montenegro).

Pogingen om de betrekkingen tussen Kroatië en Joego-Slavië te normaliseren ten tijde van de ondertekening van het Bosnische vredesakkoord waren op niets uitgelopen, vooral vanwege de onopgeloste kwestie van Oost-Slavonië (zie pag. 305/3-'96). Maar na de ondertekening van het vredesakkoord voor Bosnië was er aanzienlijke vooruitgang geboekt met de herintegratie van het door Servië bezette Oost-Slavonië in Kroatië. Het Overgangsbestuur van de Verenigde Naties in Oost-Slavonië, dat in januari 1996 was ingesteld, had toezicht gehouden op de demilitarisering van het gebied, die 30 dagen in beslag had genomen en op 20 mei was begonnen (zie pag. 612/2/3-'96).

Krachtens de voorwaarden van het normalisatieakkoord accepteerde Kroatië 'het voortbestaan van de Federale Republiek Joego-Slavië (FRJ)'. Beide partijen besloten naar een oplossing te zoeken voor de opvolgingskwestie. Zij besloten gezamenlijk hun grenzen vast te stellen, alle conflicten vreedzaam op te lossen en af te zien van dreigementen en geweld.

Ook besloten zij het territoriaal geschil over het schiereiland Prevlaka (in de Baai van Kotor, ten zuidoosten van Dubrovnik) op te lossen 'in de geest van het VN-Handvest'. In het Dayton-akkoord uit 1995 was bepaald dat Kroatië de controle over Prevlaka moest afstaan aan Bosnisch-Servië, zodat de Bosnische Serviërs de beschikking kregen over een toegang tot de Adriatische Zee

De Kroatische minister van buitenlandse zaken Mate Granic (l.) schudt zijn Joego-Slavische ambtgenoot Milan Milutinovic de hand nadat beiden op 23 augustus 1996 in Belgrado een akkoord over normalisering van de betrekkingen tussen hun landen hebben ondertekend. *Foto EPA*

De Servische president Slobodan Milosevic (r.), de Griekse premier Kostas Simitis (m.) en de Kroatische president Franjo Tudjman (l.) zitten op 7 augustus 1996 samen aan de lunch na hun overleg in de Atheense voorstad Vouliagmeni. *Foto EPA*

langs de grens met de FRJ-Montenegro (zie pag. 94/1 e.v.-'96). Een definitieve regeling moest echter nog worden bereikt en in de tussenliggende tijd zouden de VN de situatie in het oog houden.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 15 november wijzigde president Franjo Tudjman de regering als volgt:

Repatriëring en immigratie - Marijan Petrovic+; zonder portefeuille - Juraj Njavro*.

Op 16 december volgden nieuwe wijzigingen:

Staatsminister van binnenlandse zaken - Ivan Penic+; privatisering en beheer van eigendommen - Milan Kovic*; stadsplanning, bouwnijverheid en huisvesting - Marko Sirac*; landbouw en bosbouw - Zlatko Dominikovic*.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

De vertrekkende staatsminister van binnenlandse zaken, Ivan Jarnjak, werd benoemd tot hoofd van de Nationale Veiligheidsdienst.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Het Kroatische parlement, de Sabor, keurde op 29 november de begroting voor 1997 goed, die 35,42 mrd kunas bedroeg ($ 1,00 = K 5,54 op 20 december 1996).

RADIOSTATION OPPOSITIE BLIJFT IN ETHER

De Kroatische regering slaagde er medio november niet in het in Zagreb gestationeerde radiostation *Radio 101* uit de ether te halen. In de voorafgaande maanden hadden de omroepautoriteiten twee provinciale radiostations gesloten, in Varazdin en Istrië, waardoor *Radio 101* overbleef als de enige belangrijke spreekbuis van de liberale en linkse oppositie in Kroatië.

Op 20 november had de door de regering gecontroleerde Telecommunicatieraad de frequentie van *Radio 101* toegewezen aan concurrent *Globus Radio 101*. Maar nadat dit was bekendgemaakt trok een groot aantal demonstranten de straten van Zagreb in om te protesteren. De volgende dag kwam de Telecommunicatieraad terug op zijn besluit, toen hij bekendmaakte dat *Radio 101* tot nader order in de lucht zou blijven.

(Vor.ber.pag. 611/3 e.v.-1996)

MACEDONIË

JOEGO-SLAVISCHE PREMIER BEZOEKT MACEDONIË

De Joegoslavische premier Radoje Kontic bracht op 3-4 september 1996 zijn eerste officiële bezoek aan Macedonië. Beide partijen ondertekenden een aantal overeenkomsten op het gebied van vervoer en handel.

OVEREENKOMST OVER AANDEEL IN SCHULD VAN VOORMALIG JOEGO-SLAVIË

De *Financial Times* van 25 oktober 1996 berichtte dat de regering een principeakkoord had bereikt met de Club van Londen van commerciële crediteuren over de terugbetaling van het aandeel van Macedonië in de schuld van het voormalige Joego-Slavië aan buitenlandse commerciële banken.

Krachtens het akkoord zou Macedonië 5,4 procent van de hoofdsom en 3,65 procent van de rente voor zijn rekening nemen van de schuld die voormalig Joego-Slavië had opgelopen krachtens het Nieuwe Financieringsakkoord (NFA) van 1988 (zie pag. 18/3 e.v.-'89), de laatste schuldherschikkingsovereenkomst die Joego-Slavië had gesloten voordat het land in 1991 uiteenviel. Volgens de *Financial Times* zou Macedonië in totaal ongeveer $ 280 mln betalen. In ruil daarvoor zou het land worden ontslagen van 'gezamenlijke en hoofdelijke' aansprakelijkheid, een van de voorwaarden van het NFA, waardoor elke lener aansprakelijk was voor de totale schuld.

De banken hadden soortgelijke overeenkomsten gesloten met Slovenië en Kroatië (zie pag. 329/3 en 611/3 e.v.-'96).

UNPREDEP-MANDAAT VERLENGD

De Veiligheidsraad van de Verenigde Naties ging op 27 november akkoord

De Joego-Slavische premier Radoje Kontic (l.) wordt bij aankomst in het parlementsgebouw in Skopje op 3 september 1996 welkom geheten door zijn Macedonische ambtgenoot Branko Crvenovski. *Foto EPA*

met een verlenging van zes maanden voor de VN-Preventiemacht (Unpredep) in Macedonië, tot 31 mei 1997. Rusland nam niet aan de stemming deel, omdat het van mening was dat de vorige verlenging - die in mei was goedgekeurd (zie pag. 621/3-'96) - de laatste had moeten zijn.

De Veiligheidsraad besloot het totaal aantal Unpredep-waarnemers vóór eind april terug te brengen van 1.100 naar 800.
(Vor.ber.pag. 612/3 e.v.-1996)

SLOVENIË

NIEUWE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Davorin Kracun werd op 22 juli 1996 benoemd tot minister van buitenlandse zaken. Hij volgde Zoran Thaler op, die in mei was ontslagen (zie pag. 616/3 e.v.-'96).

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 10 november werden er verkiezingen gehouden voor de Staatskamer, de Tweede Kamer van het uit twee kamers bestaande parlement, de Nationale Assemblée. Het waren de tweede parlementsverkiezingen sinds het land in 1991 onafhankelijk was geworden (zie pag. 522/2 e.v.-'91). De eerste waren gehouden in december 1992 (zie pag. 320/2 e.v.-'93). Geen enkele partij slaagde erin een absolute meerderheid te behalen in de Staatskamer en eind november was er nog geen nieuwe regering gevormd.

Ongeveer 1.300 kandidaten streden om 88 van de 90 zetels in de Kamer. De opkomst bedroeg 72 procent, hetgeen minder was dan de 76 procent bij de verkiezingen in 1992. Van de 90 leden van de Staatskamer, die een ambtstermijn van vier jaar hadden, werden er 40 rechtstreeks gekozen; de overige vijftig werden door de Kiescommissie op basis van evenredige vertegenwoordiging verdeeld over de zeven partijen die de kiesdrempel van 3 procent hadden gehaald.

De centrumlinkse LDS, de grootste partij in de scheidende coalitieregering, behield deze positie met 25 zetels. Premier Janez Drnovsek, de leider van de LDS, zei op 11 november voor *Radio Slovenië* te verwachten dat hem zou worden gevraagd een nieuwe coalitieregering te vormen. De leiders van de centrumrechtse oppositionele Sloveense Lente-alliantie, die bestond uit de SLS, de SKD en de SDS en die in totaal 45 zetels had behaald, zeiden echter op 11 november in een aantal interviews op *Radio Slovenië* te verwachten dat men hun zou vragen een coalitieregering te vormen. Op 27 november ondertekenden de Sloveense Lente-fracties een akkoord aangaande samenwerking en coördinatie in de Staatskamer.

De nieuwe Staatskamer hield haar openingszitting op 28 november. Krachtens de Sloveense grondwet luidde de ope-

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels**	*Percentage geldige stemmen*
Liberale Democratische Partij van Slovenië (LDS)	25	27,01
Sloveense Volkspartij (SLS)	19	19,38
Sociaal-Democratische Partij van Slovenië (SDS)	16	16,13
Christen-Democratische Partij van Slovenië (SKD)	10	9,62
Verenigde Lijst voor Sociaal-Democratie (ZLSD)	9	9,03
Democratische Partij van Sloveense Gepensioneerden (DeSUS)	5	4,32
Sloveense Nationale Partij	4	3,22
Democratische Partij van Slovenië	—	2,68
Groenen van Slovenië	—	1,76
Sloveense Ambachts- en Zakenpartij	—	1,15
Overige	—	5,70
Totaal	88	100,00

*Twee van de 90 zetels in de Staatskamer waren gereserveerd voor niet-gekozen vertegenwoordigers van de Hongaarse en Italiaanse minderheden.

De Sloveense premier en LDS-leider Janez Drnovsek snijdt in de vroege ochtend van 11 november 1996 een taart aan om het succes van zijn partij bij de algemene verkiezingen te vieren.
Foto EPA

ningszitting van de Staatskamer het begin in van een periode van dertig dagen waarin president Milan Kucan officieel overleg zou voeren over de benoeming van een premier.

(Vor.ber.pag. 616/2 e.v.-1996)

SPANJE

MOGELIJK VREDESOVERLEG MET ETA. TIJDELIJK BESTAND. NIEUW GEWELD

Op 27 juni 1996 maakte de door de centrumrechtse Volkspartij (Partido Popular, PP) geleide regering bekend bereid te zijn tot een 'minimale dialoog' met de politieke vleugel van de militante Baskische afscheidingsbeweging ETA (Euskadi ta Askatasuna), indien de ETA bereid was te voldoen aan bepaalde voorwaarden. De kansen op een politiek initiatief waren gestegen, toen de ETA op 23 juni een wapenstilstand van een week, van 24 juni-1 juli, afkondigde.

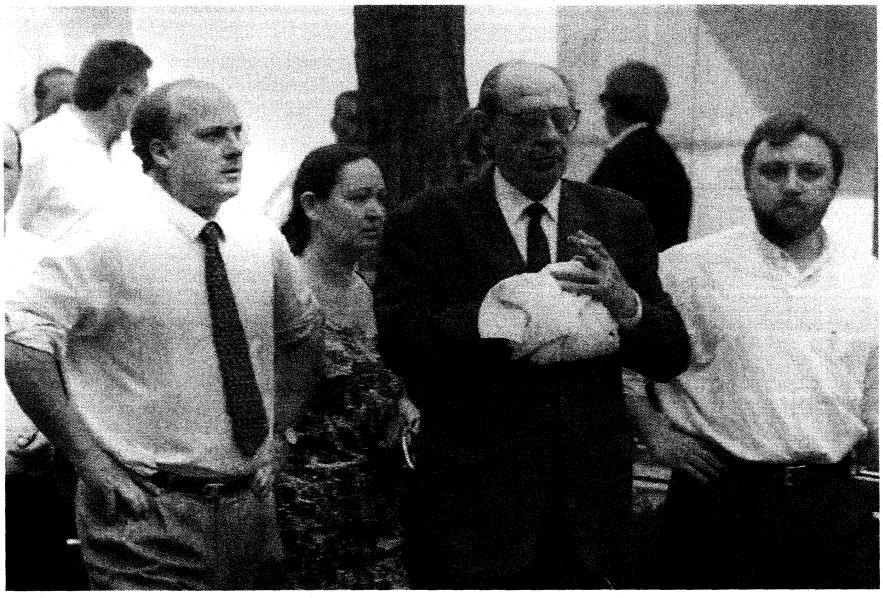

De Spaanse rechter José Antonio Jimenez Alfaro (m.) raakte op 12 juni 1996 gewond bij de ontploffing van een bombrief in een Madrileense rechtbank. *EFE*

De ETA had de wapenstilstand, de eerste sinds 1989, gepresenteerd als een mogelijkheid voor de regering om te reageren op voorstellen die zij had gedaan na haar mislukte moordaanslag in april 1995 op de huidige premier José María Aznar, die toentertijd oppositieleider was (zie pag. 553/1/2-'95). In eerste instantie verwierp de regering het aanbod om een bestand te sluiten als een truc die enkel was bedoeld om het op handen zijnde regionale overleg over terrorisme, waaraan meerdere partijen zouden deelnemen, te dwarsbomen.

Op 27 juni deed minister van buitenlandse zaken Abel Matutes, die het besluit van de regering bekendmaakte, uitdrukkelijk een beroep op de ETA José Antonio Ortega Lara, een in januari ontvoerde gevangenisbewaarder, in vrijheid te stellen en haar terreurcampagne te staken teneinde de weg vrij te maken voor de opening van een dialoog tussen de democratische partijen en de Baskische separatistische partij Herri Batasuna.

Het was voor het eerst in zeven jaar dat de Spaanse regering in het openbaar had ingestemd met een mogelijk overleg. In 1989 waren er besprekingen gevoerd tussen vertegenwoordigers van de toenmalige regering van de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) en in ballingschap levende ETA-leiders in Algerije, die op niets waren uitgelopen.

De PP-regering, die in maart was gekozen op grond van een hard anti-ETA-programma, had tot dan toe iedere mogelijkheid op overleg met de ETA uitgesloten. Naar verluidt waren haar omzwaai en haar flexibelere standpunt ten aanzien van de overplaatsing van gevangenen (later werd bevestigd dat 32 van de 500 ETA-gevangenen waren overgebracht naar gevangenissen die dichter bij Baskenland lagen) te danken aan de invloed van de centrum-rechtse Baskische Nationalistische Partij (PNV), die deel uitmaakte van de regeringscoalitie. PNV-leider Xabier Arzalluz, die sinds jaar en dag pleitte voor een oplossing van het Baskische probleem door middel van dialoog, deed een beroep op de ETA om als reactie het tijdelijke bestand te verlengen tot na 1 juli.

Op 19 juni had in San Sebastian de meest recente ernstige gewelddaad plaatsgevonden, toen bij een aanslag met een autobom drie personen ernstig werden gewond. Volgens de politie was de ETA aansprakelijk voor deze aanslag, die naar verluidt was gericht tegen José Maria Ruíz Urchegui, de voorzitter van de Baskische Bedrijfsfederatie, wiens neef tot de gewonden behoorde.

Arrestatie ETA-leden in Frankrijk

Op 4 juni arresteerde de Franse politie vier personen bij invallen in verscheidene plaatsen in Frans-Baskenland en op 7 juni hield zij tien ETA-leden aan die hun toevlucht hadden gezocht in de kathedraal van Bayonne. Premier Aznar en de Franse president Jacques Chirac waren tijdens een bijeenkomst op 1-2 juni overeengekomen gezamenlijk hard op te treden tegen de ETA.

Nieuw ETA-geweld

Na het bestand van een week dat de ETA in juni had afgekondigd, volgde in juli een nieuwe reeks bomaanslagen. Deze nieuwe campagne was bedoeld om de toeristenindustrie te treffen en te laten zien dat de ETA in staat was om in verscheidene gebieden van Spanje toe te slaan. Tussen 8 en 27 juli werden zeker vijftien bommen geplaatst. De zwaarste explodeerde op 20 juli op het vliegveld van Tarragona en verwondde 35 mensen, van wie de meesten Britse toeristen. In reactie op het geweld in het weekend van 20-21 juli verklaarde minister van binnenlandse zaken Jaime Mayor Oreja dat 'de campagne niets zou wijzigen aan het antiterreur- en gevangenisbeleid van de regering'.

De aanslagen vonden plaats aan de Costa Brava en de Costa del Sol. Op 24 juli arresteerde de politie drie mannen die volgens haar de kern vormden van een ETA-commando dat een reeks bomaanslagen in Galicië voorbereidde. De dag daarvoor had de Franse politie Julián Atxurra Egurrola gearresteerd. Hij zou een van de drie hoogste commandanten van de ETA zijn en een belangrijk aandeel hebben gehad in de bomaanslagencampagne van die zomer.

De ETA eiste de verantwoordelijkheid op voor de moord op de Baskische aannemer Isidro Usabiaga op 26 juli in Ordizia in Baskenland. Deze was al eerder

bedreigd, omdat hij weigerde de 'revolutionaire belasting' van de ETA te betalen.

ETA-ontvoering

De ETA werd verantwoordelijk gehouden voor de ontvoering van Cosme Delclaux Zubiria, de zoon van een vooraanstaande Baskische industrieel, op 11 november bij Zamudio in de buurt van Bilbao.

De politie verwachtte dat de ETA een hoog losgeld zou eisen voor zijn vrijlating, geheel overeenkomstig haar strategie om 'revolutionaire belasting' af te persen van industriëlen uit de regio. Voor de vrijlating van zakenman José Maria Aldaya in april was een losgeld van 1 mln peseta betaald (zie pag. 549/1-'96).

Twee aan de ETA toegeschreven bomaanslagen brachten op 2 november in Gijon (Asturië) grote schade toe aan het Paleis van Justitie en aan een apotheek, die toebehoorde aan de echtgenote van een voormalige staffunctionaris van een staatsgevangenis.

ECONOMISCH HERVORMINGSPROGRAMMA. PRIVATISERINGSPLAN

Op 7 juni maakte de regering-Aznar een aantal economische plannen bekend die waren bedoeld om de economie te dereguleren en de groei en de werkgelegenheid te stimuleren.

Deze maatregelen behelsden de invoering van een vaste vermogenswinstbelasting van 20 procent (in plaats van een progressief stelsel), belastingprikkels voor het bedrijfsleven, afschaffing van de minimumtarieven in sectoren zoals de rechtsbijstand, de architectuur en de bouwwereld, en de eerste stap in de richting van vrije mededinging op het gebied van basistelefoondiensten.

Op 4 juni had de Bank van Spanje een verlaging van de standaardrentevoet van 7,5 procent naar 7,25 procent bekendgemaakt.

Op 28 juni gaf de regering haar goedkeuring aan een plan om staatsbedrijven te privatiseren.

Er werd geen tijschema bekendgemaakt voor de verkoop van aandelenbezit van de staat, dat werd geschat op 2.500 à 3.000 mrd ptas ($ 1 = 128,215 ptas op 28 juni 1996). De belangrijkste vakbonden hadden op 21 juni uitdrukkelijk verklaard zich te verzetten tegen de privatiseringsplannen, maar zij sloten een algemene staking uit en toonden zich voorstander van 'individuele protesten'.

Oppositie tegen privatiseringsprogramma

Begin juli onthulde de regering verdere bijzonderheden over het privatiseringsprogramma dat ze in juni had aangekondigd.

Hoewel ze geen tijdschema bekendmaakte, zei de regering dat het de bedoeling was dat ze in eerste instantie haar laatste aandelen in elektriciteits- en telecommunicatiebedrijven, olie-industrie en chemische industrie, in banken en in de tabaksindustrie zou verkopen. Tijdens een tweede privatiseringsgolf tussen 1997 en 2000 zou onder meer de zwaar verlies lijdende staatsluchtvaartmaatschappij Iberia worden verkocht. Op 10 juli protesteerden in Madrid ongeveer 10.000 leden van de twee belangrijkste vakbonden, de Arbeiderscommissies (Comisiones Obreras, CCOO) en de Algemene Arbeidersvakbond (Union General de Trabajadores, UGT) tegen het privatiseringsprogramma.

Op 25 juli maakte de regering bekend dat de salarissen van meer dan 2 mln ambtenaren in 1997 zouden worden bevroren. Verwacht werd dat dit een besparing zou opleveren van 200 mrd ptas ($ 1 = 126,15 ptas op 26 juli 1996).

De maatregel was bedoeld om het voor 1996 verwachte begrotingstekort van 4,4 procent van het bruto binnenlands product (BBP) terug te dringen tot 3 procent in 1997. Dit om te voldoen aan een belangrijk criterium van de Europese Unie (EU) voor deelname aan de Europese munt en de Economische en Monetaire unie. Maar deze doelstellingen liepen gevaar door de bekendmaking enkele dagen later dat de regering extra geld wilde lenen om 'door de vorige regering veroorzaakte tekorten op de begroting' te dekken.

PRESENTATIE VAN BEGROTING 1997. PROTESTEN

De minderheidsregering van de premier Aznar besloot op 27 september haar eerste begroting, voor het financiële jaar 1997, op 30 september naar de Cortes te sturen.

Een belangrijk doelstelling was het totale overheidstekort terug te dringen van 6,4 naar 3 procent van het bruto binnenlands product (BBP) in 1997, ten einde te voldoen aan een van de 'convergentiecriteria' voor landen die wilden meedoen aan de invoering van één Europese munt in 1999. In de begroting werden eerder geplande uitgaven teruggeschroefd met 800 mrd peseta, waardoor onder meer de overheidsinvesteringen met 7,3 procent werden verminderd ($ 1 = 128,15 peseta op 27 september 1996). De stijging van de uitgaven van de centrale overheid werd beperkt tot 1,7 procent, een daling in reële termen. De ambtenarensalarissen zouden worden bevroren, terwijl de uitgaven voor de uitkeringen gelijk bleven.

Voorstellen voor nieuwe belastingen waren onder meer een heffing van 4 procent op de meeste verzekeringen, behalve levensverzekeringen, terwijl sommige belastingen op diensten met bijna 6 procent zouden stijgen. Van plannen voor een toeslag van 100 peseta op doktersrecepten werd afgezien na bezwaren van de Catalaanse Convergentie en Eenheid (CiU), een partij in de regeringscoalitie waarvan de steun van vitaal belang was voor de regering. In plaats daarvan werden de uitgaven voor de gezondheidszorg met 6 procent verhoogd.

Ambtenaren in heel Spanje demonstreerden op 30 september tegen de bevriezing van hun salarissen. De belangrijkste vakbondsfederaties planden een tweede stakingsdag op 15 oktober en wilden een algemene staking niet uitsluiten.

Veel verzet tegen de begroting werd echter niet verwacht, aangezien de belangrijkste vakbonden op 25 september een ontwerpakkoord met de regering hadden gesloten over de hervorming van de ambtenarenpensioenen; daartoe hoorde ook de afspraak dat de pensioenen waardevast zouden worden.

Arbeidsonrust

Op 23 november demonstreerden in heel Spanje ongeveer 200.000 werknemers tegen een bevriezing van de lonen door de regering. Ambtenarenvakbonden maakten op 28 november bekend dat op 11 december een vierentwintiguursstaking zou worden gehouden.

De stakingsoproep was gericht aan ambtenaren, docenten, personeel in de gezondheidszorg en werknemers bij de media en overheidsbedrijven, zoals de spoorwegen en de nationale luchtvaartmaatschappij Iberia. De centrumrechtse regering van premier Aznar stelde dat de bevriezing van de lonen noodzakelijk was om fors te kunnen bezuinigen op de begroting voor 1997.

Op 19 november had de regering ingebonden en ingestemd met onderhandelingen over het voortzetten van de steun aan de mijnindustrie, toen ze werd geconfronteerd met een protestgolf in de noordelijke regio's León en Asturië. Een nieuwe wet voor de elektriciteitssector behelsde een regeringsplan waarin de subsidies aan de verlieslijdende mijnindustrie overeenkomstig de richtlijnen van de Europese Commissie zouden worden stopgezet. De mijnwerkers hadden dit echter opgevat als een dreigement dat alle mijnen zouden worden gesloten.

CONTROVERSE OVER STAATSGEHEIMEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 23 augustus leek de regering-Aznar haar beleid te wijzigen, toen zij akkoord ging met een wetsvoorstel dat nieuwe regels voor staatsgeheimen bevatte. Tevens werd meegedeeld dat in september een plan openbaar zou worden gemaakt om de militaire inlichtingendienst (Cesid) te hervormen. Op 29 augustus beschuldigde een rechter de regering-Aznar echter ervan zijn onderzoek naar de betrokkenheid van de regering bij de geheime 'smerige oorlog' tegen de Baskische afscheidingsbeweging ETA in de jaren tachtig te hinderen door te weigeren Cesid-documenten vrij te geven.

Volgens de nieuwe regels, die in plaats kwamen van een wet die het Franco-bewind in 1968 had afgekondigd, kwamen er drie categorieën vertrouwelijk materiaal alsmede nieuwe procedures voor het vrijgeven van geheime stukken.

Als oppositiepartij had de PP de vorige PSOE-regering bekritiseerd omdat ze informatie achterhield over rechters. Maar op 2 augustus had de regering Aznar zich op de staatsveiligheid beroepen ter rechtvaardiging van haar weigering om Cesid-documenten vrij te geven. Deze documenten waren opgevraagd door drie rechters die een onderzoek instelden naar de dood van 27 Baskische ETA-leden die tussen 1983 en 1987 zouden zijn gedood door de Antiterroristische Bevrijdingsgroepen (Grupos Antiterroristas de Liberacion, GAL), die door de regering zouden zijn gefinancierd. Door deze onenigheid rezen er spanningen met een van de kleinere partners in de regeringscoalitie, de Baskische Nationalistische Partij (PNV), die op 25 augustus zei dat ze achter de regering zou blijven staan, maar dat haar stilzwijgen over de GAL-affaire niet zou kunnen worden 'gekocht'.

Op 14 augustus maakte een rechtbank bekend dat luitenant-generaal Emilio Alonso Manglano, het voormalige hoofd van de Cesid, zou worden aangeklaagd wegens het ontvoeren, martelen en vermoorden van de twee vermeende ETA-leden José Antonio Lada en José Ignacio Zabala in 1983 (zie pag. 754/2/3-'95).

Manglano was in juni 1995 met ontslag gegaan na de onthulling dat de Cesid de telefoon van de koning en van andere vooraanstaande Spanjaarden had afgeluisterd (zie pag. 752/2 e.v.-'95).

Op 2 augustus werd brigade-generaal Enrique Rodríguez Galindo van de Guardia Civil vrijgelaten uit een militaire gevangenis. Galindo was in mei gevangengenomen, omdat hij geweigerde mee te werken aan het Lasa-Zabala-onderzoek (zie pag. 549/2-'96). Het Hooggerechtshof bepaalde dat er 'goede redenen' waren geweest voor zijn gevangenneming, maar dat een langere detentie niet langer te rechtvaardigen was. Hij kreeg te horen dat hij het land niet mocht verlaten en dat hij eenmaal per week voor een rechter moest verschijnen voor verdere ondervraging.

Beroep bij Hooggerechtshof over geheime documenten Cesid. Mogelijk aanklacht tegen González

In een op 29 september gepubliceerd interview zei premier Aznar dat hij zich niet zou verzetten als het Hooggerechtshof hem zou gelasten Cesid-documenten over de zogeheten 'vuile oorlog' tegen de ETA in de jaren tachtig vrij te geven.

Op 27 september had het Hof een deel toegewezen van het beroep dat de familie van de slachtoffers had ingediend tegen het regeringsbesluit de Cesid-documenten in het belang van de nationale veiligheid niet vrij te geven (zie boven). Volledige toewijzing van het beroep zou het Openbaar Ministerie in staat stellen door te gaan met het onderzoek naar de beschuldiging dat leden van de vorige socialistische regering van premier Felipe González Márquez tussen 1983 en 1987 leiding hadden gegeven aan de GAL-doodseskaders die 27 ETA-leden hadden vermoord.

Het Hof besloot op 5 september eveneens een beroep van familie van de slachtoffers te behandelen tegen zijn eigen uitspraak uit april dat er geen bewijzen waren voor banden tussen González en de GAL (zie pag. 549/1/2-'96).

De Madrileense krant *El Mundo* van 19 september, die agenten en documenten van de Cesid aanhaalde, berichtte dat agenten in juli 1988 een verdovingsmiddel, dat men wilde gebruiken bij het ontvoeren van een ETA-lid in Frankrijk, hadden uitgeprobeerd op drie zwervers; een van de zwervers was daarop overleden.

GAL-onderzoek tegen González gestaakt

In een zeer omstreden uitspraak besloot het Hooggerechtshof op 4 november dat voormalig PSOE-premier Felipe González Márquez en twee van zijn voormalige ministers niet zouden worden ondervraagd of in staat van beschuldiging worden gesteld in verband met de 'vuile oorlog' tegen de ETA medio jaren tachtig. De uitspraak bevestigde een gelijkluidend oordeel van een rechtbank uit april (zie pag. 549/1/2-'96 en boven).

Een meerderheid van het Hof (zes tegen vier) concludeerde dat de getuigenverklaringen tegen González niet geloofwaardig waren en waren ingegeven door wrok van de kant van de oud-chef van de Guardia Civil, Luis Roldán, de voormalige directeur-generaal van de staatsveiligheidsdienst, Julian Sancristóbal, en de voormalige PSOE-secretaris in de Baskische provincie Vizcaya, Ricardo García Damborenea. Alle drie hadden ze in juli 1995 (zie pag. 753/3 e.v.-'95) gedetailleerde beschuldigingen tegen González ingebracht. Het Hof verklaarde ook de vroegere PSOE-vice-premier Narcis Serra Serra en de Baskische PSOE-leider José Maria Benegas onschuldig.

Een openbare aanklager hield het Hof op 4 november voor dat er geen bewijzen waren dat González betrokken was bij de door de GAL met steun van de regering in 1983-'87 uitgevoerde bomaanslagen, ontvoeringen en moorden, waarbij 27 ETA-leden het leven hadden verloren. De voormalige PSOE-minister José Barrionuevo van binnenlandse zaken hing dus als enige een proces boven het hoofd in verband met de GAL-activiteiten. Waarnemers betwijfelden echter of hij had gehandeld buiten medeweten van zijn collega-ministers (zie pag. 755/2-'95 en 254/2/3-'96).

Minister biedt ontslag aan

Minister Eduardo Serra Rexach van defensie verklaarde op 10 september dat premier Aznar zijn ontslagaanbod had afgewezen.

Het dagblad *El Mundo* van 9 september berichtte dat uit rechtbankdocumenten bleek dat Serra toen hij in de jaren tachtig staatssecretaris van defensie was in de vorige socialistische regering, eveneens een hoge functie bekleedde bij een bouwbedrijf dat in die tijd meer dan $ 1 mln smeergeld had betaald voor een contract voor de bouw van atoombunkers. De partijloze Serra ontkende de beschuldiging, maar een PP-parlementariër riep hem op af te treden, evenals de PNV, een van de partijen die de regering steunde.

Vraagtekens bij monarchie

Julio Anguita, de leider van het door de communisten geleide oppositieblok Verenigd Links (IU), lokte bij alle partijen en media sterke protesten uit toen hij op 16 september vraagtekens plaatste bij de rol van koning Juan Carlos en dreigde zijn steun in te trekken voor de grondwet uit 1978, waarin de terugkeer naar de democratie werd bekrachtigd na de dictatuur van Franco.

Anguita bekritiseerde de koning voor het eerst tijdens een IU-bijeenkomst op

14 september, toen hij zich negatief uitliet over het lobbyen van de koning voor Spanjes toetreding tot de NAVO en de Economische en Monetaire Unie en over de benoeming van Serra tot minister van defensie. Enkele IU-leden laakten zijn opmerkingen, die de delicate consensus over de monarchie tussen alle partijen verstoorden.

Journalisten ontslagen

Begin juli werd bekend dat een aantal televisiejournalisten was ontslagen door het staatstelevisiebedrijf *RTVE*. Algemeen werd deze stap beschouwd als een actie van de regering om zich te ontdoen van verscheidene vooraanstaande journalisten die weinig sympathie koesterden voor de regerende centrum-rechtse Volkspartij (PP).

Uitwijzing vluchtelingen

Op 19 juni werden acht personen gewond in de Spaanse enclave Melilla in Noord-Afrika, toen vluchtelingen uit verscheidene Afrikaanse landen slaags raakten met de politie bij overheidsgebouwen waar zij zich hadden verzameld om toelating tot Spanje te eisen. Ongeveer honderd van hen, die op 20 juni per vliegtuig waren overgebracht naar Spanje, werden enkele uren later in het geheim het land uitgezet, nadat hun identiteit was vastgesteld.

Mensenrechtengroeperingen veroordeelden de uitwijzing. Naar verluidt waren de uitgewezen personen voor het merendeel afkomstig uit Ghana, Liberia, Mauretanië en Soedan.

Arrestatie immigranten

Een ongekend aantal Noord-Afrikanen stak in augustus de Straat van Gibraltar over in de hoop in Spanje een legale status te krijgen.

In de periode voor 23 augustus werden zo'n 460 mensen zonder geldige papieren gearresteerd. De autoriteiten hadden 23 augustus als de uiterste datum gesteld waarop immigranten die reeds over een werk- of verblijfsvergunning beschikten, een legale status zouden kunnen aanvragen. In de zomer waren naar schatting 1.600 illegale immigranten in hechtenis genomen.

Ramp op camping in Pyreneeën

Op 8 augustus spoelde een vloedgolf een camping weg bij het plaatsje Biescas, 24 km van de Franse grens in de noordelijke Pyreneeën. Daarbij verloren 84 van de 650 campinggasten het leven en vielen 180 gewonden.

(Vor.ber.pag. 548/1 e.v.-1996)

ARGENTINIË

AFTREDEN MINISTERS. AANSLAG OP BROER PRESIDENT. LICHAAM ZOON PRESIDENT OPGEGRAVEN. DOOD LANUSSE

In juli 1996 traden drie ministers af, onder wie minister van economische zaken Domingo Cavallo, die een lange staat van dienst had. Als eerste trad op 11 juli minister van justitie Rodolfo Barra af nadat hij naar aanleiding van beschuldigingen in de pers had toegegeven dat hij in zijn jeugd lid had behoord tot een neonazistische groepering. Het ministerie van justitie was onder vuur komen te liggen door de trage voortgang van het onderzoek van aanslagen op joodse instellingen in 1992 en 1994 (zie pag. 485/3 e.v.-'94; 876/1 e.v.-'94 en 27/3-'95) en Amerikaans-Joodse groeperingen hadden druk uitgeoefend om Barra te ontslaan. Barra werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger, de joodse advocaat Elías Jasán.

Op 16 juli trad minister van defensie Oscar Camilión af naar aanleiding van een schandaal over wapenexport (zie pag. 554/2-'96), nadat een rechter had geoordeeld dat voldoende bewijs tegen hem bestond om zijn parlementaire onschendbaarheid op te heffen. President Carlos Saúl Menem aanvaardde met tegenzin het ontslag van Camilión en benoemde op 21 juli Jorge Domínguez tot diens opvolger met ingang van 7 augustus. Domínguez was als kandidaat van de regerende Justicialistische Partij (PJ, peronisten) voor het burgemeesterschap verslagen bij de eerste rechtstreekse burgemeestersverkiezingen die in juni in Buenos Aires waren gehouden (zie pag. 554/3-'96).

Cavallo werd na maanden van onenigheid op 26 juli door Menem ontslagen. Cavallo, die sinds zijn benoeming in 1991 tot minister van economische zaken alom werd gezien als de belangrijkste architect van de economische herstructurering, was zeer impopulair in het Congres vanwege de sociale en politieke gevolgen van zijn hervormingen. In officiële berichten werd benadrukt dat de reden van het ontslag meer het gevolg was van een botsing van persoonlijkheden dan van een meningsverschil over het beleid. Naar verwachting zou zijn opvolger, de president van de Centrale Bank, Fernández Roque, die op 29 juni aantrad (en tot 7 augustus tevens plaatsvervangend minister van defensie zou zijn) geen belangrijke beleidsveranderingen doorvoeren. Hij maakte echter wel bekend van plan te zijn opnieuw te onderhandelen met het IMF over de lopende IMF-overeenkomst, omdat de regering op 1 juli toegegeven had dat de fiscale doelen die waren vastgesteld voor de eerste helft van 1996, onhaalbaar waren geworden.

Aanslag op broer president

Op 6 juli 1996 werd een aanslag gepleegd op het huis van Eduardo Menem, de voorzitter van de Senaat en broer van de president. Hierbij werd een politieman gedood. De verantwoordelijkheid werd opgeëist door de Revolutionaire Organisatie van het Volk (ORP), een betrekkelijk nieuwe en onbekende groepering.

Zoon Menem opgegraven

Op aandringen van de ex-vrouw van Menem, Zulema Yoma, werd het lichaam van hun zoon Carlos Facundo Menem op 12 juli 1996 opgegraven voor een lijkschouwing. Carlos was in maart 1995 omgekomen bij een ongeluk met een helikopter (zie pag. 402/1-'95) en volgens zijn moeder was hem het zwijgen opgelegd.

Lanusse overleden

Op 26 augustus 1996 stierf op 78-jarige leeftijd generaal Alejandro Lanusse, die van 1971-'73 president was geweest. Anders dan zijn twee militaire voorgangers, die Argentinië met harde hand hadden geregeerd, had Lanusse het land richting democratie geloodst. In 1972 herstelde zijn regime alle burgerrechten van de populistische peronistische leider Juan Perón en in 1973 kreeg het land weer een burgerregering.

ONTWIKKELINGEN OP ECONOMISCH GEBIED. NIEUW STRUCTUREEL AANPASSINGSPLAN. STAKINGEN. GOEDKEURING IMF. HERVORMING VAKBONDEN

Eind augustus 1996 werd bericht dat president Menem bereid was per decreet te regeren teneinde een omstreden aanpassingsplan dat het fiscale tekort terug moest dringen, in werking te doen treden.

Het plan dat op 12 augustus bekend was gemaakt door de nieuwe minister van economische zaken Roque Fernández was met instemming begroet door het IMF, maar was in Argentinië negatief ontvangen vooral door de media, de vakbonden en de zakenwereld. Het stuitte tevens op verzet van een aantal congresleden van de regerende Justicialistische Partij (PJ-peronisten). Uit angst voor vertraging in het parlement had de regering afgezien van een eerdere belofte de maatregelen te laten goedkeuren door het Congres.

Het plan omvatte aanvankelijk (i) een verhoging van de accijns op diesel met 40 procent; (ii) een verhoging van de benzineaccijns met 12-16 procent; (iii) een verhoging van de BTW op het gebied van particulier onderwijs, amusement, advertenties, boeken en tijdschriften, alsmede particuliere ziektekosten- en levensverzekeringen; (iv) een verhoging met 30 procent van de belasting op winst van zelfstandige ondernemers; (v) de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen (werd 65 jaar); (vi) een maximum voor federale overdrachten aan provinciale overheden; (vii) verlaging van exportsubsidies en de afschaffing van de belastingvrije invoer van kapitaalgoederen en fabrieksvoorraden; en (viii) stimuleringsmaatregelen voor gespecialiseerde industrieën.

In een reactie op wijdverbreide protesten sprak Menem zijn veto uit over de BTW-verhoging op boeken, tijdschriften en door de staat gesubsidieerd particulier onderwijs. Twaalf PJ-gouverneurs onderhandelden eveneens over wijzigingen en stemden ermee in af te zien van het recht van de provincies op een deel van de hogere belastingopbrengsten die het gevolg waren van de maatregelen. In ruil daarvoor eisten zij dat provinciale overheden zouden delen in de opbrengst van een voorgestelde verhoging in 1997 van de belasting op persoonlijk bezit. Een aantal congresleden van de PJ verzette zich tegen het maximum dat zou gaan gelden voor overdrachten aan de provincies, en tegen de nieuwe pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen. Zakenlieden oefenden druk uit om de nieuwe in- en exportmaatregelen terug te draaien omdat die die het aarzelende herstel van de recessie van 1995 zouden belemmeren.

Op 16 augustus 1996 stelde het ministerie van economische zaken de schatting van het overheidstekort voor 1996 naar boven bij tot zo'n $ 6,6 mrd, ongeveer $ 4,5 mrd meer dan het streefbedrag van het IMF. Volgens het departement zouden de nieuwe maatregelen, die bedoeld waren om het vertrouwen te herstellen, de rentetarieven te verlagen en de belastinginkomsten met ongeveer $ 4 à 4,5 mrd per jaar te vergroten, in 1996 slechts $ 1,2 mrd opleveren.

Algemene stakingen

Op 8 augustus 1996 hield de Algemene Arbeidsfederatie (CGT), die banden had met de peronisten, samen met twee dissidente federaties, de Beweging van Argentijnse Arbeiders (MTA) en het Argentijnse Arbeiderscongres (CTA) een algemene staking van vierentwintig uur. De staking was de grootste sinds Menem in 1989 aan het bewind was gekomen.

De stakingsoproep, waaraan door naar schatting 80 tot 90 procent van de werknemers gevolg werd gegeven, was een protest tegen regeringsmaatregelen lonen en kinderbijslag te verlagen. Vooral in Buenos Aires gebruikte oproerpolitie traangas, wapenstokken en waterkanonnen om de menigte uiteen te drijven en voedselkraampjes van de straat te verwijderen. Ten minste honderd mensen werden gearresteerd.

Een bijeenkomst van de GTC op 21 augustus in Buenos Aires die diende om het verzet tegen het structurele aanpassingsprogramma te organiseren, leidde tot gewelddadige taferelen. Bewakers van het gebouw waar de bijeenkomst werd gehouden, openden het vuur en verwondden zeven demonstranten van de MTA die actie voerden voor een algemene staking van achtenveertig uur. De leiders van de CGT, die meer op hand van de regering waren, wilden wederom een staking van vierentwintig uur, zonder straat- demonstraties. Een meerderheid van vakbondsleiders stemde in met een oproep in september het werk voor 36 uur neer leggen. Na een bestand tussen de federaties ging ook de MTA hiermee akkoord.

De algemene staking van 36 uur vond plaats op 26-27 september. Volgens onafhankelijke persbureaus werd praktisch de gehele Argentijnse industrie lamgelegd.
Afzonderlijke schattingen van organisatoren en de media gaven aan dat de massabijeenkomst in de hoofdstad Buenos Aires op 26 september door 60.000 tot 100.000 mensen werd bijgewoond. Tijdens de bijeenkomst gaf de nieuwe CGT-leider Rodolfo Daer de regering de schuld van de economische recessie en de werkloosheid die een recordhoogte van 17,1 procent van de beroepsbevolking had bereikt. Hij eiste dat president Carlos Saúl Menem 'voor het volk zou regeren en niet voor het IMF'.

De staking werd gesteund door de centrumrechtse Radicale Burgerunie (UCR) en de centrum-linkse alliantie van oppositiepartijen, het Front voor het Solidaire Land (Frepaso). Zij kreeg ook de nadrukkelijke steun van dertien afgevaardigden en drie senatoren van de regerende Justicialistische Partij (PJ-de peronisten). Uit opiniepeilingen bleek ook dat onder groepen met lagere en modale inkomens veel steun was voor het protest.

Ondanks de protesten hield Menem vast aan voortzetting van de economische hervormingen. De Kamer van Afgevaardigden en de Senaat hechtten op respectievelijk 18 en 25 september hun goedkeuring aan de belasting- en bezuinigingsmaatregelen. De maatregelen hadden echter belangrijke wijzigingen ondergaan, die naar verwachting de effectiviteit van het op vermindering van het overheidstekort gerichte pakket zouden verkleinen.

De goedkeuring van het pakket maatregelen door de Kamer van Afgevaardigden was vertraagd door een boycot op 11 september, toen een groot aantal PJ-afgevaardigden zich had aangesloten bij de oppositie om de regering het quorum te onthouden dat nodig was voor de goedkeuring van het pakket. Ook ongunstig voor de regering was het ontslag op 6 september geweest van Guillermo Calvo, een belangrijk economisch adviseur, die verklaarde dat het pakket het prille economische herstel van het land zou doen mislukken. De invloedrijke oud-minister van economische zaken, Domingo Cavallo, had begin september de waarschuwing laten horen dat er twijfels waren over het 'Argentijnse model'en dat het door Fernández geraamde tekort van $ 6,6 mrd in 1996 overdreven was om 'het parlement bang te maken' en het pakket te rechtvaardigen.

Op 11 september 1996 ondertekenden de regering en een IMF-delegatie die een bezoek bracht aan Argentinië, een ontwerp-intentieverklaring, krachtens welke een lening afhankelijk werd gesteld van de uitvoering van hervormingen en de beperking van het overheidstekort tot maximaal $ 3 mrd in 1997. Op 13 september publiceerde het bestuur van het IMF een verklaring waarin het herziene economische programma van Argentinië werd gesteund.

Begroting 1997

De ontwerpbegroting voor 1997 die op 13 september 1996 aan het Congres werd voorgelegd, weerspiegelde de nieuwe doelstellingen van het IMF.

De verlaging van de overheidsuitgaven tot $ 43 mrd was gebaseerd op verwachte besparingen in de overheidssector van $ 1,3 mrd. De geplande inkomsten van $ 41 mrd waren gebaseerd op de volledige uitvoering van het pakket belastingmaatregelen van Fernández, dat oorspronkelijk was bedoeld voor het genereren van $ 4,6 mrd aan nieuwe inkomsten. Ook werden een inflatie van 2 procent, een groei van 5 procent en een reële toename van de consumptie met 4,3 procent en van de investeringen met 10 procent voorspeld.

Goedkeuring IMF voor bezuinigingsprogramma

Op 30 oktober 1996 gaf het IMF zijn goedkeuring aan de nieuwe bezuinigingen die het ministerie van economische zaken zich voor 1996 en 1997 ten doel had gesteld.

Hervorming vakbonden

Op 7 oktober 1996 vaardigde president Carlos Saúl Menem een decreet uit krachtens welk het monopolie van de vakbonden op de fondsen van het gezondheidsstelsel werd gewijzigd. Deze maatregel was bedoeld om de macht van de vakbonden in te perken.

Het bestaande systeem, waaronder ongeveer 11 mln werknemers vielen en dat jaarlijks $ 2,5 mrd aan inkomsten opleverde, zou worden gewijzigd om de mensen in staat te stellen zelf te bepalen van welk vakbondfonds zij vanaf 1 januari 1997 lid wensten te worden, en om vanaf begin 1998 concurrentie van particuliere maatschappijen mogelijk te maken. Ook deze maatregel stuitte op krachtige tegenstand van de vakbonden, vooral omdat zij samenviel met een sterke stijging van de brandstofprijs.

NUCLEAIR ONGELUK

Op 4 juli 1996 werd bericht dat in juni een gevaarlijk nucleair ongeluk had plaatsgevonden waarbij radioactief materiaal uit de Embalse-kerncentrale was weggelekt. Het incident lag bijzonder gevoelig omdat het Congres in juni was begonnen met de bespreking van een omstreden wetsvoorstel inzake een gecombineerde privatisering van Embalse, de twintig jaar oude Atucha I-centrale en de dure, maar nog niet voltooide Atucha II-centrale.

KRUISTOCHT TEGEN CORRUPTIE

Op 8 oktober 1996 kondigde Menem een 'kruistocht tegen corruptie' aan, waarbij hij wees op een recente onthulling over grootscheepse douanefraude. De douanefraude omvatte de import van goederen ter waarde van meer dan $ 10 mrd gedurende de voorgaande vier jaar. Deze goederen waren onjuist omschreven of helemaal niet aangegeven, waardoor de overheid naar schatting $ 3 mrd aan inkomsten was misgelopen. In een poging de controle op het functioneren van de douane te verscherpen, deelde Menem mee dat de douane- en invoerinstanties zouden worden samengevoegd tot één orgaan.

Menems toespeling op het bestaan van „mafiosi" leidde tot felle beschuldigingen van zijn vroegere minister van economische zaken Domingo Cavallo. Deze beweerde dat een aantal ministers uit de regering betrokken was bij systematische corruptie. Vanuit New York herhaalde Cavallo op 14 oktober zijn beschuldigingen uit augustus 1995 (zie pag. 833/3-'95) dat er sprake was van mafiapraktijken, maar deze keer uitte hij veel ernstigere beschuldigingen tegen de regering en verklaarde hij dat minister van binnenlandse zaken Carlos Corach en minister van justitie Elías Jasán willens en wetens corruptie hadden verdoezeld en leden van de rechterlijke macht hadden gemanipuleerd. Op 21 oktober beschuldigde hij ook de secretaris-generaal van het bureau van de president, Alberto Kohan, van corruptie.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE STRIJDKRACHTEN. ONTSLAG HOGE MILITAIREN. SPAANS ONDERZOEK 'VUILE OORLOG'

Op 10 oktober 1996 werd een belangrijke reorganisatie van de legerleiding bekendgemaakt als onderdeel van een structurele hervorming van de strijdkrachten die een vermindering van de kosten behelsde door een einde te maken aan het naast elkaar bestaan van dezelfde diensten bij de verschillende krijgsmachtonderdelen. Hoewel drie belangrijke figuren werden vervangen, werd de stafchef van de landmacht, generaal Martín Balza (benoemd in 1991, zie pag. 95/1-'92), gehandhaafd in zijn functie. Balza had zowel in Argentinië als in het buitenland een goede reputatie opgebouwd wegens zijn veroordeling van de activiteiten van delen van het leger die betrokken waren bij de 'vuile oorlog' tijdens het militaire bewind van 1976-'83.

Met ingang van 1 november 1996 zou vice-admiraal Jorge Henrico voorzitter worden van de gezamenlijke chefs van staven als opvolger van generaal Mario Cándido Diaz. Vice-admiraal Carlos Marrón werd de nieuwe stafchef van de marine. Hij volgde admiraal Enrique Molina Pico op. Brigadegeneraal Rubén Montenegro zou brigadegeneraal Juan Paulik vervangen als stafchef van de luchtmacht (voor benoeming van Molina en Paulik in 1993, zie pag. 758/1-'93). Pauliks naam was in verband gebracht met een wapenexportschandaal (zie pag. 554/2-'96). Een paar dagen eerder had Molina Pico in het openbaar gezegd dat de Argentijnse strijdkrachten in 'staat van ontbinding verkeerden' en gewaarschuwd dat Argentinië het slachtoffer zou kunnen worden van de militaire ambities van Chili.

Spaans onderzoek in verband met 'vuile oorlog'

In september 1996 begon een Spaanse federale rechter, Baltasar Garzón, met een strafrechtelijk onderzoek naar de verdwijning, marteling en dood van 320 Spaanse burgers in Argentinië tijdens het militaire bewind. Hij diende aanklachten in tegen 97 leden van de krijgsmacht en de veiligheidsdienst die nog in dienst waren of inmiddels de dienst hadden verlaten. Volgens Garzón vielen de misdaden onder het internationale recht als 'misdaden tegen de mensheid'.

BETREKKINGEN MET GROOT-BRITTANNIË EN DE VS

Op 21 oktober 1996 ontkenden zowel de Britse als de Argentijnse regering beweringen in een Brits televisieprogramma dat zij in 1995 een geheime overeenkomst hadden gesloten over de versoepeling van het Britse wapenembargo. Groot-Brittannië ontkende reserveonderdelen voor de Argentijnse marine te hebben geleverd in ruil voor een verdrag over de gemeenschappelijke oliewinning in het zuidelijke deel van de Atlantische Oceaan (zie pag. 838/3 e.v.-'95).

Op 25 oktober werd bericht dat Argentinië en de VS overwogen elkaar aan te klagen bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO), de opvolger van de Algemene Overeenkomst inzake Handel en Tarieven (GATT) wegens schending van handelsakkoorden die in 1994 waren geslo-

ten tijdens de Uruguay-ronde van de GATT (zie pag. 222/2 e.v.-'94).

Bezoek stafchef landmacht Groot-Brittannië

Van 3-5 november 1996 bracht de stafchef van de landmacht, generaal Martín Balza, een officiëel bezoek aan Groot-Brittannië. Hij was de hoogste officier die Groot-Brittannië bezocht na de Falkland-oorlog van 1982.
Balza had ontmoetingen met zijn Britse collega, generaal Sir Charles Guthrie, en met de Britse minister van defensie Michael Portillo. Hij deelde later mee dat beide partijen informatie hadden uitgewisseld over hun internationale activiteiten. De gesprekken waren volgens hem 'bijzonder positief verlopen in een sfeer van begrip en vertrouwen'. Ook liet hij weten dat de kwestie rond het opheffen van het Britse embargo op de verkoop van wapens en onderdelen aan Argentinië buiten zijn jurisdictie viel en niet aan bod was gekomen.

Het bezoek van Balza aan Groot-Brittannië viel samen met dat van minister van economische zaken Roque Fernández, die aan het hoofd stond van een handelsmissie van zo'n honderd topfiguren uit het Argentijnse bedrijfsleven.
(Vor. ber. pag. 553/1 e.v.-1996)

COLOMBIA

WIJZIGINGEN BINNEN DE REGERING. NIEUWE VICE-PRESIDENT. ONTSLAG PROCUREUR-GENERAAL

Op 10 juli 1996 werd María Emma Mejía de Caballero met ingang van 18 juli benoemd tot minister van buitenlandse zaken als opvolger van Rodrigo Pardo García-Peña. Zij werd als minister van onderwijs vervangen door een voormalige gouverneur, Olga Duque de Ospina. Op 29 juli trad minister van verbindingen Juan Manuel Turbay Marulanda af. Hij werd medio augustus opgevolgd door Saulo Arboleda. Jaime Cabrera, tot dan toe plaatsvervangend minister van justitie, werd op 8 juli beëdigd als directeur van het DAS, een afdeling van de inlichtingendienst van de politie.

Medio augustus werd Orlando Cabrales Martinez de opvolger van Rodrigo Marín Bernalas als minister van economische ontwikkeling

De Colombiaanse vice-president Humberto de la Calle tijdens een persconferentie op 5 september 1996 in Bogotá. *Foto EPA*

Nieuwe vice-president

Op 10 september 1996 trad vice-president Humberto de la Calle af. De vice-president, die in juli ontslag had genomen als ambassadeur in Spanje (zie verderop onder het kopje 'Betrekkingen met de VS') zei dat hij zijn post had 'opgeofferd' om een politieke oplossing te vergemakkelijken voor een 'ongewoon ernstige crisis' die het voortbestaan van de democratie in gevaar bracht. Hij riep president Ernesto Samper Pizano op hetzelfde te doen. De enige uitweg voor de crisis was een nieuwe regering 'die alle Colombianen verenigt', zei De la Calle op 10 september tijdens een persconferentie.

De oorzaak van de crisis lag, zo verklaarde hij, in financiële bijdragen van het Cali-drugskartel aan de presidentiële verkiezingscampagne van 1994. Volgens hem ontbrak het Samper als staatshoofd aan legitimiteit, ondanks het feit dat het Congres hem in juni had vrijgesproken van beschuldigingen van corruptie (zie pag. 557/3-'96), en Samper was verantwoordelijk voor de recente toename van politiek geweld en de 'kwakkelende' economie. De la Calle zei dat hij nu 'van buitenaf' oppositie zou voeren'.

Op 19 september werd de voormalige minister van binnen- en buitenlandse zaken Carlos Lemos-Simmonds, die op dat moment ambassadeur in Engeland was, werd op 19 september met 151 van de 256 stemmen door het Congres aanvaard als de nieuwe vice-president. Hij zei dat de post onverenigbaar was met electorale ambities, en sloot de mogelijkheid uit in de toekomst genomineerd te worden voor het presidentschap. Hij werd op 1 oktober beëdigd.

Procureur-generaal ontslagen

Op 17 oktober 1996 gelastte het Hooggerechtshof het ontslag van procureur-generaal Orlando Vásquez Velásquez. Volgens het Hooggerechtshof had Vásquez getuigen omgekocht om valse verklaringen af te leggen in de zaak tegen openbaar aanklager Alfonso Valdivieso (zie pag. 557/2-'96). Tevens mocht Vásquez vijf jaar lang geen openbaar ambt bekleden.

ECONOMISCHE MAATREGELEN

Op 23 juli 1996 maakte de regering een pakket economische bezuinigingsmaatregelen bekend om het begrotingstekort terug te dringen. Het pakket omvatte een plan het staatsbedrijf Colombian Coal Inc (Carbocol) te verkopen en voorstellen om de stijging van de overheiddssalarissen onder het niveau van de inflatie te houden. De vol-

gende dag introduceerde Samper een 'bijdrage van de burgers voor hun veiligheid' die bestond uit een eenmalige heffing van 0,5 procent voor ongeveer 370.000 burgers wier bezit een waarde had van meer dan 88 mln peso. Dit zou naar verwachting 500 mrd peso opbrengen ($ 1 = 1.060,1 peso op 26 juli 1996).

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE BINNENLANDSE VEILIGHEID. TOESTAND VAN BINNENLANDS ONRUST OPGEHEVEN. GUERRILLA-OFFENSIEVEN. PROTESTEN COCABOEREN

Op 29 juli 1996 werd de toestand van binnenlandse onrust, die sinds januari van kracht was en in april was verlengd (zie pag. 558/1/2-'96), opgeheven, hoewel gebieden bleven bestaan waar bijzondere ordemaatregelen van kracht waren.

Grootscheeps guerrilla-offensief

Op 30-31 augustus 1996 lanceerden linkse guerrillastrijders in het hele land een offensief, hun grootste actie in dertig jaar. Volgens officiële cijfers werden meer dan honderd personen gedood, toen de Revolutionaire Gewapende Strijdkrachten van Colombia (FARC) en het Nationale Bevrijdingsleger (ELN) steden en vestigingen van de politie en het leger aanvielen in Bogotá en in 14 van de 32 departementen van het land. Bij een aanval van ongeveer 400 guerrillastrijders van de FARC op de militaire basis La Delicias in het departement Putumayo, 800 km ten zuiden van Bogotá, werden 41 soldaten gedood, dertig gewond en twintig gevangengenomen. In totaal kwamen minstens 61 soldaten en politiemensen om het leven en werden ongeveer zestig soldaten gevangengenomen. Niet gemeld werd hoeveel verliezen de guerrillastrijders hadden geleden.

Vóór het offensief hadden beide rebellengroepen zich bereid getoond te onderhandelen over een vredesverdrag. De leider van de FARC, Manuel Marulanda (alias 'Tirofijo'), verklaarde op 15 augustus in een brief dat een vredesakkoord mogelijk was, als de regering ermee instemde vier (niet nader genoemde) gemeenten te demilitariseren, een aantal 'repressieve' decreten te herroepen en verkiezingen te houden voor een Constituerende Vergadering, die de grondwet van 1991 moest herzien. Met zijn brief zou Marulanda reageren op een boodschap van oud-minister van buitenlandse zaken Augusto Ramírez Ocampo, die aan het hoofd stond van een vrijwillige commissie van 'verzoening'.

Op 15 augustus stemde de regering in met regionale vredesonderhandelingen tussen gouverneurs van de departementen en guerrillastrijders. De onderhandelingen zouden beperkt blijven tot 'humanitaire kwesties' zoals was voorgesteld door in de gevangenis zittende leiders van het ELN en het Volksbevrijdingsleger (EPL).

Militaire functionarissen brachten het offensief in verband met recente inspanningen van de regering een einde te maken aan de illegale teelt van coca en papaver, de grondstoffen voor cocaïne en heroïne. Zij beweerden dat de guerrillastrijders een groot deel van hun inkomsten uit de drugshandel verwierven.

Protest cocaboeren. Akkoord met regering

De hele maand augustus werden in de zuidelijke departementen protestbetogingen gehouden, waarbij ongeveer 60.000 cocaboeren die tegen het programma voor de vernietiging van de coca-oogst waren, slaags raakten met politie en soldaten.

Sinds het begin van de campagne in juli zouden minstens achttien mensen zijn gedood en honderden zijn gewond. De protesten hadden zich vanuit het departement Guaviare uitgebreid naar de departementen Putumayo, Caquetá, Meta en Cauca. De telers die voor hun levensonderhoud afhankelijk waren van de verbouw van coca, papaver en marihuana, eisten dat een einde zou komen aan de besproeiing vanuit de lucht en aan de regionaal ingestelde staat van beleg. Waar deze gold, werd geen onderscheid gemaakt tussen de protesten van de boeren en de gewapende conflicten tussen regering, guerrillastrijders en drugshandelaren. Verder eisten zij doeltreffende programma's om cocaplanten te vervangen door andere gewassen, alsmede wegen, watervoorraden, scholen en voorzieningen op het gebied van de gezondheidszorg.

Op 21 augustus 1996 bereikte de regering een akkoord met de cocatelers in Putumayo. Binnen de context van een programma voor economische en sociale ontwikkeling beloofde de regering voorschotten, subsidies op traditionele gewassen en een vergoeding voor de vrijwillige vernietiging van de coca-oogst die gelijk stond aan de prijs die handelaren voor coca betaalden. In het aangrenzende departement Caquetá werden op 23 augustus vredesbesprekingen opgeschort, nadat soldaten in Florencia, de hoofdstad van het departement, op een menigte hadden geschoten. Hierbij werden vier mensen gedood en dertig anderen gewond. Volgens president Ernesto Samper Pizano kwam het geweld in Caquetá voort uit 'verborgen belangen'.

Op 5 augustus stelde de Franse president Jacques Chirac, tijdens een officieel bezoek van Samper aan Frankrijk, voor een internationaal fonds in het leven te roepen dat de oogst van de vervangende gewassen zou kopen van Colombiaanse telers tegen de prijs die de handelaren voor coca betaalden.

Guerrilla-offensief. Sociale onrust

Op 26 september 1996 meldde het te Bogotá verschijnende dagblad El Tiempo dat minister van defensie Juan Carlos Esquerra in een toespraak had toegegeven dat het de staat ontbrak aan een algemeen beleid voor de bestrijding van linkse guerrillastrijders. Op 11 september had de Senaat kritiek uitgeoefend op het onvermogen van de regering de rebellen te verslaan, ondanks het feit dat Samper op 8 september een plan had bekendgemaakt voor de uitgifte van obligaties ter waarde van $ 500 mln ter financiering van nieuw materiaal voor de landmacht.

Op 24 september 1996 maakte Esquerra bekend dat de regering bereid was duizenden reservisten te mobiliseren om het hoofd te bieden aan het landelijke offensief van de guerrillastrijders van het ELN en de FARC.

In september vond een aantal hevige botsingen plaats. Op 7 september werden negentien soldaten gedood door de FARC. Bij een treffen op 19 september kwamen tien soldaten en ongeveer dertig FARC-strijders om het leven. Op 20 september werd een nieuw landelijk ELN-offensief afgekondigd om het vervoer, scholen, bedrijven en fabrieken lam te leggen. Leden van het ELN en de FARC voerden op 21 en 22 september aanvallen uit op de metro van Medellín en de belangrijke oliepijpleiding tussen Cano Liman en Covenas. Op 22 september zouden zeven strijders van het ELN en 22 van de FARC zijn gedood. Over het aantal gewonde of gesneuvelde regeringssoldaten werd weinig gemeld. Eind september overwoog de regering in te gaan op een eis van de FARC dat het Rode Kruis zou bemiddelen bij de vrijlating van zestig soldaten die in augustus gevangen waren genomen.

Op 12 september eindigden gelijktijdig gevoerde protestacties van ongeveer 60.000 cocaboeren in het zuidelijke district Caquetá die gepaard gingen met hevige gevechten met soldaten. Op die dag ondertekenden de telers een akkoord, waarbij de regering zich verplichtte $ 14 mln ter beschikking te stellen voor onderwijs, gezondheidszorg en openbare werken in Caquetá in ruil voor vernietiging van de cocaplanten. De belangrijkste eis van de telers, namelijk dat het bespuiten van de gewassen vanuit de lucht zou worden gestaakt, zou echter niet volledig aan de orde zijn gesteld. In de departementen Norte de Santander en Cauca werden ook boerenprotesten gemeld.

Bij ernstige botsingen tussen ongeveer 2.000 demonstranten en de oproerpolitie op 17 september in de stad Facata-

tivá bij Bogotá kwam een burger om het leven en vielen 25 gewonden. De demonstranten hadden sinds 16 september de hoofdweg tussen Bogotá en Medellín geblokkeerd uit protest tegen een scherpe verhoging van de tarieven van de openbare nutsvoorzieningen.

Guerrillastrijders leggen wapens neer

Hoewel in oktober 1996 nog steeds guerrillastrijders actief waren, had een aantal van hen besloten het burgerleven weer op te vatten. Op 30 september gaven 75 leden van het betrekkelijk kleine Volksbevrijdingsleger (EPL) zich over. Op 5 oktober werd hun voorbeeld gevolgd door 46 andere EPL-strijders en 26 leden van de Revolutionaire Gewapende Strijdkrachten van Colombia (FARC). Nog eens honderd EPL-leden gaven zich op 18 oktober over aan de militaire autoriteiten.

In oktober vond een aantal incidenten plaats waarbij leden van de FARC waren betrokken, zoals de beschieting van een legerhelikopter op 5 oktober, botsingen met politietroepen op 6 oktober waarbij twee politiemensen werden gedood, en een aanval op 28 oktober op een gevangenis in het departement Putumayo waarbij veertien gedetineerden werden bevrijd. Op 7 oktober maakten militairen bekend dat ongeveer 350 dissidente leden van het Nationale Bevrijdingsleger (ELN) een nieuwe guerrillagroepering, het Revolutionaire Volksleger (ERP), hadden opgericht.

Tijdelijke demilitarisatie departement Caquetá. Botsingen met guerrillastrijders

Op 27 november 1996 gaf president Samper de militairen bevel zich gedurende tien dagen terug te trekken uit het zuidelijke departement Caquetá. Dit was bedoeld om de vrijlating te vergemakkelijken van 60 soldaten die bij het grootscheepse guerrilla-offensief van augustus gevangen waren genomen.

Op 1 november had de regering de eis van leden van de Revolutionaire Gewapende Krachten van Colombia (FARC) dat de landmacht zich zou terugtrekken uit het gebied, verworpen. Op 6 november had generaal Harold Bedoya, de voormalige legercommandant die bij een op 31 oktober bekendgemaakte reorganisatie van de krijgsmacht was bevorderd tot opperbevelhebber van de strijdkrachten, verklaard dat de landmacht in strijd met de wet zou handelen als zij zich uit een geheel departement zou terugtrekken.

Volgens militaire bronnen werden op 24 november drie guerrillastrijders van de FARC gedood tijdens een gevecht met militairen in het junglegebied van het departement Putumayo.

In de noordelijke departementen César en Magdalena en in het noordwestelijke departement Antioquia zouden volgens de politie sinds 22 november 36 mensen zijn gedood door rechtse paramilitaire troepen.

BETREKKINGEN MET DE VS. AMERIKAANS VISUM PRESIDENT COLOMBIA INGETROKKEN. SAMPER OP DIPLOMATIEK VISUM NAAR VN IN NEW YORK. DRUGSPROBLEMATIEK

Op 11 juli 1996 trok de Amerikaanse regering het bezoekersvisum van president Ernesto Samper Pizano in op grond van een wet die van toepassing was op personen die geen medewerking verleenden aan de strijd tegen de drugshandel. De bilaterale betrekkingen die in juni al onder druk waren komen te staan (zie pag. 558/3 e.v.-'96), liepen verdere schade op door de vrijlating in Colombia op 5 juli van één van de oprichters van het Medellín-drugskartel, Jorge Luis Ochoa Vásquez, die slechts vijf en een half jaar had uitgezeten van een vonnis van acht jaar (zie pag. 610/1-'91).

De bekendmaking van de Amerikaanse regering leidde tot steunbetuigingen aan Samper tijdens ontmoetingen van Midden-Amerikaanse staatshoofden met de Chileense president op 12 juli in Costa Rica (zie pag. 714/1-'96) en met de Groep van Rio op 15 juli in Bolivia.

Hoewel Samper vastbesloten leek niet te zwichten voor Amerikaanse druk af te treden, ondernam hij twee stappen tot verzoening. Op 20 juli presenteerde hij een pakket strenge maatregelen tegen de drugshandel, waaronder strengere straffen, en maakte hij bekend dat het Congres zou debatteren over de bestaande wetgeving die uitlevering verbood. Verder werd op 26 juli bericht dat het Amerikaanse verzoek om uitlevering van leiders van het Calí-drugskartel ter overweging naar het openbaar ministerie was gestuurd.

Twee medewerkers van Samper, Santiago Medina (penningmeester van zijn verkiezingscampagne) en de voormalige senator María Izquierdo (zie pag. 614/2-'95), werden respectievelijk op 10 en 23 juli veroordeeld wegens illegale verrijking via de handel in drugs. Ook uit Colombia zelf kwam de roep om het aftreden van Samper, zelfs van de Liberale krant *El Tiempo*. Vice-president Humberto de la Calle gaf blijk van zijn twijfel aan Samper door niet zijn onvoorwaardelijke steun voor hem uit te spreken en trad op 16 juli af als ambassadeur in Spanje om zich te wijden aan zaken in Colombia.

De betrekkingen tussen Colombia en de VS verslechterden verder, toen de Amerikaanse onderminister voor internationale narcoticazaken, Robert Gelbard, op 20 augustus de regering-Samper beschuldigde van 'leugens'.
Volgens Gelbard was de Colombiaanse regering in 1995 door de Amerikaanse ambassadeur Myles Frechette op de hoogte gesteld van plannen voor een militaire staatsgreep in Colombia, als-

De Colombiaanse president Ernesto Samper Pizano tijdens de openingszitting van het Congres op 20 juli 1996 in Bogotá. *Foto EPA*

mede van de Amerikaanse afwijzing van dit plan. Op 13 augustus maakte Frechette bekend dat een groep burgers, klaarblijkelijk vertegenwoordigers van de strijdkrachten, hem in augustus 1995 had benaderd met de vraag of een eventuele staatsgreep tegen Samper op Amerikaanse steun zou kunnen rekenen. Frechette, die weigerde de namen van de betrokkenen te noemen, zei dat hij het idee volledig van de hand had gewezen. Na deze bekendmakingen werd Frechette hevig bekritiseerd door Samper, die hem ervan beschuldigde dat hij indertijd de regering niet had ingelicht. De regering, de strijdkrachten, en de oppositiepartijen eisten een diepgaand onderzoek naar de affaire.

Toespraak Samper tot VN over strijd tegen de drugs

Op 23 september 1996 verklaarde de Colombiaanse president Samper in een toespraak tot de Algemene Vergadering van de VN dat de oorlog tegen de handel in drugs dreigde te worden verloren. Hij stelde een wereldwijd programma tegen drugs voor, inclusief een internationaal justitieel samenwerkingsverdrag met bijlagen waardoor uitlevering mogelijk werd. De Amerikaanse president Bill Clinton ging in zijn eigen toespraak in op enkele punten van Sampers toespraak. Hiermee wekte hij enige hoop op een Amerikaanse reactie op Sampers initiatief, ondanks het feit dat de VS in maart Colombia had geschrapt van de lijst met landen die vooruitgang boekten in de strijd tegen de illegale drugshandel (zie pag. 555/2-'96). Samper was op een diplomatiek visum naar New York gereisd.

De president was met een lijnvlucht in New York gearriveerd, nadat op 21 september 3,72 kg heroïne in het presidentiële vliegtuig was ontdekt. Op 24 september werden de elf bemanningsleden beschuldigd van het verbergen van de heroïne. Vijf dagen later maakte het Openbaar Ministerie bekend dat de vondst wees op het bestaan van een netwerk van drugshandelaren op de Colombiaanse luchtmachtbasis bij de hoofdstad Bogotá, en dat er geen sprake was van een nationaal of internationaal complot om Samper in diskrediet te brengen.

Arrestatie drugsbaron

Op 1 september 1996 gaf Helmer 'Pacho' Herrera, de vermoedelijke nummer drie van het Cali-kartel, zich over aan de politie, nadat 16 maanden jacht op hem was gemaakt. Herrera, om wiens uitlevering was gevraagd door de VS, werd door Samper de 'laatste van de kartelleiders' genoemd, aangezien zes andere drugbaronnen van het Cali-kartel in 1995 waren gearresteerd (zie ook pag. 614/3-'95).

Voorstel voor nieuwe uitleveringswet

Op 23 oktober 1996 gaf een Senaatscommissie haar goedkeuring aan een amendement op de grondwet, volgens welke uitlevering (verboden in de grondwet van 1991) van Colombianen die in het buitenland moesten terechtstaan voor drugsmisdrijven, opnieuw werd ingevoerd. Het voorstel was gedaan onder druk van de VS.

Inbeslagname bezittingen criminelen

Op 21 november 1996 keurden commissies van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden een wetsontwerp goed dat de autoriteiten de mogelijkheid bood bezittingen van drugshandelaren in beslag te nemen. Als het voltallige Congres in december zijn goedkeuring zou geven aan het wetsontwerp, zou deze met terugwerkende kracht worden toegepast op alle bezittingen die waren verkregen uit drugshandel en andere misdaden, waaronder onwettige verrijking door overheidsfunctionarissen. Eenmaal in werking getreden zou de wet een bedreiging vormen voor de enorme fortuinen van de veroordeelde leiders van het Cali-drugskartel.

Uit angst voor represailles en dreigementen van drugshandelaren was de behandeling van het wetsontwerp tijdelijk stil komen te liggen. Verschillende commissieleden (die zich gedurende vier maanden over het wetsvoorstel zouden buigen) hadden zich teruggetrokken, waardoor commissies geen quorum meer hadden. Bovendien betekende de tegenzin van het Congres stappen te ondernemen tegen drugshandelaren een ondersteuning van beschuldigingen van het Openbaar Ministerie dat de helft van de Congresleden betrokken zou zijn bij criminele activiteiten. Elf van hen zaten al gevangen wegens delicten in verband met drugsgelden. Tijdens de debatten meldden lokale Colombiaanse media dat advocaten van het Cali-kartel waren gesignaleerd in het gezelschap van parlementariërs.

Op 15 november zei president Samper de commissieleden hun verantwoordelijkheden na te komen, anders zou hij speciale bevoegdheden eisen waardoor hij de wet bij decreet zou kunnen wijzigen. Op 19 november, een paar uur voor het verstrijken van de uiterste datum waarop het ontwerp aan de commissies van de Senaat en het Huis van Afgevaardigden moest zijn voorgelegd, werd het wetsontwerp weer uit de kast gehaald. Het bleef onduidelijk of een ander voorstel van Samper waarin drugshandelaren met terugwerkende kracht zouden kunnen worden veroordeeld tot gevangenisstraffen van maximaal zestig jaar, ook zou worden worden opgenomen in het wetsontwerp. Volgens waarnemers was de confiscatie- wet van essentieel belang voor Colombia. Alleen op die manier kon de regering bereiken dat de VS weer vertrouwen zou krijgen in de Colombiaanse belofte de strijd aan te binden tegen de drugskartels. Dit zou ertoe kunnen leiden dat de VS zijn dreigement economische sancties tegen Colombia af te kondigen, zou intrekken.

(Vor.ber. pag. 555/2 e.v.-1996)

CUBA

REGERINGSWIJZIGING

Op 6 augustus 1996 overleed minister van vervoer generaal Senén Casas Regueiro aan de gevolgen van een hartaanval. Wie hem zou opvolgen, werd niet bekendgemaakt. Het officiële persbureau *Prensa Latina* berichtte op 8 november dat minister van justitie Carlos Amat Forés uit zijn functie was ontheven en werd opgevolgd door Carlos Diaz Sotolongo, plaatsvervangend hoofd van de afdeling organisatie van het Centrale Comité van de Cubaanse Communistische Partij (PCC). Nadere informatie werd niet gegeven.

BETREKKINGEN MET DE VS. COMPROMIS OVER AMERIKAANSE SANCTIES TEGEN CUBA. INTERNATIONALE REACTIES OP HELMS-BURTON-WET

Op 15 juli 1996 maakte de Amerikaanse president Bill Clinton bekend dat deel III van de zeer omstreden Helms-Burton-wet (zie pag. 559/1 e.v.-'96) op 1 augustus van kracht zou worden, maar dat de implementatie ervan voor 6 maanden zou worden 'bevroren', zodat vóór februari 1997 geen rechtszaken aanhangig gemaakt zouden kunnen worden.

Ondanks sterke druk van rechtse anti-Cubaanse groeperingen in de VS om de bepalingen van deel III volledig te implementeren, liet Clinton zich leiden door de internationale reacties, met name van Canada en de Europese Unie (EU), die fel gekant waren tegen de bevoegdheden die de delen III en IV aan de VS toekenden. Deel III gaf Cubaanse emigranten het recht op vervolging van buitenlandse bedrijven met dochterondernemingen in Cuba die gebruik maakten van geconfisqueerde eigendommen van de emigranten. Deel IV bood de VS de mogelijkheid leidinggevenden van deze buitenlandse bedrijven de toegang tot de VS te ontzeggen. Op 10 juli hadden de Amerikaanse autoriteiten negen directieleden en aandeelhouders van de Canadese mijnbouwmaatschappij Sherritt International gewaarschuwd dat zij en hun familie geen visa voor de VS zouden krijgen, als het bedrijf zich niet zou terugtrekken uit Cuba. Een dergelijke waarschuwing was overeenkomstig deel IV van de wet ook gestuurd naar Mexicaanse en Italiaanse telecommunicatiebedrijven.

Reactie EU

Ofschoon de voorzitter van de Europese Commissie van de EU, Jacques Santer,

het uitstel met instemming begroette, vond hij de opschorting onvoldoende. Op 30 juli stelde de EU maatregelen voor waardoor Europese bedrijven die in de VS werden vervolgd, de mogelijkheid zouden krijgen zich tot Europese rechtbanken te wenden voor een schadevergoeding.
Op 24 september 1996 maakte de Europese Unie (EU) bekend dat zij een officiële lijst had opgesteld van Amerikaanse bedrijven of particulieren die verwikkeld waren in rechtszaken tegen Europese bedrijven die zaken deden in Cuba.

Begin september 1996 maakte de Amerikaanse speciale gezant op Cuba, Stuart Eizenstat, een rondreis langs Europese hoofdsteden om het verzet van politici en het bedrijfsleven tegen de Helms-Burton-wet te verminderen. Zijn missie was echter niet succesvol. Op 8 september werd de wet unaniem veroordeeld door de EU-ministers van buitenlandse zaken tijdens een bijeenkomst in het Ierse Tralee. De EU gaf echter aan dat mogelijke represailles tegen de wet waarschijnlijk zouden worden uitgesteld.

Reactie Canada

Op 13 september 1996 hield de Canadese mijnbouw-maatschappij Sherritt International haar directievergadering in Havana. Later ging de Canadese regering akkoord met het gebruik van een exportkredietfaciliteit ter ondersteuning van de bouw van een derde terminal op de internationale luchthaven van Havana. Verder werd medio september in Canada over wetgeving gesproken die Canadese bedrijven in staat moest stellen zich te verweren tegen vorderingen die krachtens de Helms-Burton-wet waren ingediend bij Amerikaanse rechtbanken.

Reacties Mexico en ACS. Klacht EU bij WTO

De Mexicaanse Senaat ondernam op 19 september 1996 een soortgelijke actie tegen de Helms-Burton-wet. De Associatie van Caribische Staten (ACS) nam op 3 september een resolutie aan waarbij de Amerikaanse wet werd verworpen.
Op 2 oktober keurde het Mexicaanse Congres (unaniem) een aantal wetten goed en op 28 oktober kondigde de EU een aantal maatregelen af. De EU had voorts een klacht ingediend tegen de Helms-Burton-wet bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO).

VN veroordeelt handelsembargo tegen Cuba, alsmede de Helms-Burton-wet

Op 12 november 1996 stemden alle vijftien lidstaten van de Europese Unie vóór een resolutie van de Algemene Vergadering van de VN waarin voor het vijfde achtereenvolgende jaar het Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba werd veroordeeld. Tevens werd in deze resolutie voor de eerste keer de Amerikaanse Helms-Burton-wet veroordeeld. De resolutie werd met 138 stemmen vóór, drie tegen (de VS, Israël en Oezbekistan) en 25 onthoudingen aangenomen.

De bestaande handel tussen Cuba en andere landen bleef toenemen, vooral met Canada, dat Cuba's grootste handelspartner was geworden. Begin oktober arriveerde een Britse handelsdelegatie in Havana. Het hoofd van de delegatie, barones Young, medevoorzitter van het Cuban Initiative, dat in 1994 was opgericht om de samenwerking op het gebied van handel en investeringen te bevorderen, deelde mee dat de Britse export naar Cuba in de eerste helft van 1996 met 92 procent was gestegen vergeleken met dezelfde periode in 1995. De Cubaanse export naar Groot-Brittannië was toegenomen met 159 procent.

Asielaanvragen Cubanen in de VS

Op 2 juli 1996 werd bericht dat twee leden van het Cubaanse Olympische boksersteam, Ramón Garbey en Joel Casamayor, politiek asiel hadden aangevraagd in de VS, toen zij ter voorbereiding op de Olympische spelen in een trainingskamp te Mexico verbleven. Later die maand vroeg de vooraanstaande dissident Indamiro Restano, die in mei 1995 uit de gevangenis was vrijgelaten (zie pag. 618/2-'95), asiel aan in de VS, ofschoon hij eerder had gezegd dat vanuit Cuba zelf oppositie moest worden gevoerd tegen de regering.

Op 7 juli kaapte een voormalige functionaris van het ministerie van binnenlandse zaken, luitenant-kolonel José Fernández Pupo, een vliegtuig, vloog naar de Amerikaanse vliegbasis Guantánamo en vroeg politiek asiel aan. De Cubaanse regering eiste dat de Amerikaanse autoriteiten hem het land zouden uitzetten of hem zouden vervolgen.

Amerikaanse diplomaat uitgewezen. Tegenmaatregel VS

Op 16 augustus 1996 maakte het Cubaanse ministerie van buitenlandse zaken de uitwijzing bekend van Robin Meyer, tweede secretaris van de afdeling Amerikaanse Belangen in Havana, omdat zij haar diplomatieke status verspeeld zou hebben door 'kleine contrarevolutionaire groepen' te steunen, te organiseren en bij elkaar te brengen. Amerikaanse functionarissen ontkenden de beschuldiging en benadrukten dat diplomaten een morele en wettelijke verplichting hadden contact te onderhouden met tegenstanders van de regering. Als vergelding werd op 19 augustus de eerste secretaris van de afdeling Cubaanse Belangen in Washington, José Luis Ponce, door de VS uitgewezen, hoewel geen beschuldigingen tegen hem waren ingebracht.

Bij gebrek aan formele bilaterale betrekkingen deden de diplomaten van beide landen hun werk vanuit ambassades van derde landen in Havana en Washington. De recente toename van de spanning tussen de VS en Cuba werd deels toegeschreven aan de goedkeuring van de Helms-Burton-wet door het Amerikaanse Congres. Bovendien beschuldigde Cuba de VS ervan niet genegen te zijn de bilaterale immigratie-overeenkomsten na te leven. Cuba wilde dat de VS vijf Cubanen terug zou sturen die betrokken waren geweest bij vliegtuigkapingen op 7 juli en 16 augustus, alsmede de elf overgebleven illegale immigranten van een groep van 29 wier boot op 12 augustus voor de kust van Florida was gekapseisd (zestien van hen waren gerepatrieerd en twee verdronken). Op 20 augustus zei de VS dat het de kapers wilden vervolgen. Op 31 augustus stuurde de VS een andere groep van vijftien illegale immigranten terug die per boot op weg waren naar Florida.

Veroordeling Amerikaanse financier Vesco

Op 26 augustus 1996 veroordeelde een gerechtshof in Havana de voortvluchtige 60-jarige Amerikaanse financier Robert L. Vesco, die in de VS al bijna 25 jaar gezocht werd wegens verduistering en handel in drugs, tot een gevangenisstraf van dertien jaar wegens economische misdrijven tegen de staat. De Cubaanse echtgenote van Vesco werd veroordeeld tot negen jaar gevangenisstraf wegens medeplichtigheid.

Vesco was in mei 1995 gearresteerd en ervan beschuldigd een 'provocateur en buitenlandse agent' te zijn (zie pag. 617/2-'95), maar een maand voor het proces, dat op 1 augustus begon, waren deze aanklachten ingetrokken. Zijn vermeende 'economische misdrijven' hadden betrekking op het aantrekken van buitenlandse investeringen en het ontwikkelen in Cuba van TX, een zogenaamd 'wondermedicijn' tegen kanker en andere ernstige ziekten, zonder dat hiervoor officieel toestemming was gegeven. Het vonnis bleek omstreden aangezien volgens deskundigen Vesco niet actief geweest kon zijn geweest in de uiterst geheime biotechnologische sector van Cuba, noch succesvolle klinische testen had kunnen uitvoeren zonder steun van hogerhand. Vesco beweerde dat het idee voor TX afkomstig was van Do-

De Cubaanse president Fidel Castro Ruz en paus Johannes Paulus II tijdens hun ontmoeting in het Vaticaan op 19 november 1996. *Foto EPA*

nald Nixon jr, een neef van de overleden Amerikaanse ex-president Richard Nixon die erop uit was langdurige Amerikaanse procedures voor de evaluatie van nieuwe medicijnen te omzeilen.

BETREKKINGEN MET HET VATICAAN. CASTRO BIJ PAUS

Als een duidelijke blijk van verbetering van de betrekkingen tussen Cuba en het Vaticaan bracht de Vaticaanse secretaris voor betrekkingen met staten, mgr Jean-Louis Tauran, van 26-30 oktober 1996 een bezoek aan Cuba. Tauran veroordeelde de Helms-Burton-wet als 'politiek van grootmachten' en maakte bekend dat de paus officieel was uitgenodigd voor een bezoek aan Cuba.

Op 19 november 1996 ontmoetten president Fidel Castro Ruz en paus Johannes Paulus II elkaar in Rome waar Castro de Wereldvoedseltop bijwoonde, die was georganiseerd door de FAO, de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN. Castro zei dat de ontmoeting een 'zeer positieve atmosfeer' had geschapen en een nieuw hoofdstuk had ingeluid in de betrekkingen tussen Cuba en het Vaticaan. Hij zei dat de paus zijn afkeuring had uitgesproken over de Helms-Burton-wet. Verder zouden onderwerpen die verband hielden met de mensenrechten en godsdienstvrijheid aan de orde zijn gekomen.

RELATIES MET SPANJE VERSLECHTERD. EU TEGEN EIS SPANJE HULP AAN CUBA TE STAKEN

Op 26 november 1996 trok de regering plotseling haar goedkeuring in voor de benoeming van José Coderch Planas tot nieuwe Spaanse ambassadeur vanwege een volgens haar 'onaanvaardbare inmenging' van Spanje in de binnenlandse aangelegenheden van Cuba. Het leek erop dat het Cubaanse besluit was genomen naar aanleiding van uitspraken van Coderch die gepubliceerd waren in de Spaanse dagblad *ABC* van 30 oktober. Daarin had Coderch gezegd dat tegenstanders van president Fidel Castro welkom zouden zijn op zijn ambassade in Havana. Eerder die maand had Cuba bezwaar gemaakt tegen een initiatief van de door de rechtse Volkspartij (PP) geleide Spaanse regering die, in navolging van de Amerikanen, lidstaten van de EU over wilde halen politieke voorwaarden te verbinden aan een toekomstig akkoord met Cuba en bepaalde diplomaten op hun ambassades in Havana aan te wijzen voor contacten met Cubaanse dissidenten. De PP-regering, die een hardere lijn volgde tegenover Castro dan vroegere Spaanse regeringen, had de hulp aan Cuba reeds opgeschort.

Op 28 november 1996 publiceerde Ierland als roulerend voorzitter van de EU een document waarin de Cubaanse regering werd aangespoord de mensenrechtensituatie in Cuba te verbeteren en de democratische hervormingen te versnellen. Tevens werd daarin echter gezegd dat het niet binnen het beleid van de EU paste een verandering teweeg te brengen via 'dwangmaatregelen waardoor de ontberingen van het Cubaanse volk zouden toenemen'. De EU-ministers van buitenlandse zaken hadden al eerder oproepen van Spanje afgewezen om de hulp aan Cuba stop te zetten, als het in 1997 geen democratische regeringsvorm zou invoeren.

ORKAAN LILI

Op 18 oktober 1996 werd het midden van Cuba getroffen door de orkaan Li-li, die ernstige schade toebracht aan gewassen en gebouwen en de regering noopte haar economische programma voor 1997 te herzien. De schade werd voornamelijk aangericht in acht van Cuba's veertien provincies. Zo'n 40 procent van de bananenoogst ging verloren en in sommige gebieden werd meer dan 80 procent van de suikeroogst vernietigd. Meer dan 78.000 huizen liepen zware schade op en 5.460 andere werden onherstelbaar beschadigd.

(Vor.ber. pag. 559 e.v.-1996)

VERENIGDE STATEN

CLINTON HERKOZEN. VERKIEZINGEN VOOR HET CONGRES EN VOOR ELF GOUVERNEURSPOSTEN. ANDERE ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE VERKIEZINGEN

Bij op 5 november 1996 gehouden Amerikaanse presidentsverkiezingen versloeg president Bill Clinton zijn Republikeinse tegenstander Bob Dole. Hiermee was hij de eerste Democratische president die werd herkozen sinds Franklin D. Roosevelt in 1944. Clinton kreeg 49,2 procent van de stemmen en verwierf de steun van 379 kiespersonen in vergelijking met de 40,8 procent en de 159 kiespersonen die Dole achter zich wist te krijgen. De kandidaat van de Hervormingspartij, Ross Perot, eindigde op de derde plaats met 8,5 procent van de stemmen en geen enkele kiespersoon.
De opkomst werd geschat op ongeveer 48,8 procent van de kiesgerechtigden, het laagste percentage sinds 1924. In 1992 was de opkomst 55 procent geweest, het hoogste percentage in twintig jaar (voor de verkiezingen van 1992, zie pag. 852/3-'92; 36/3 e.v.-'93).

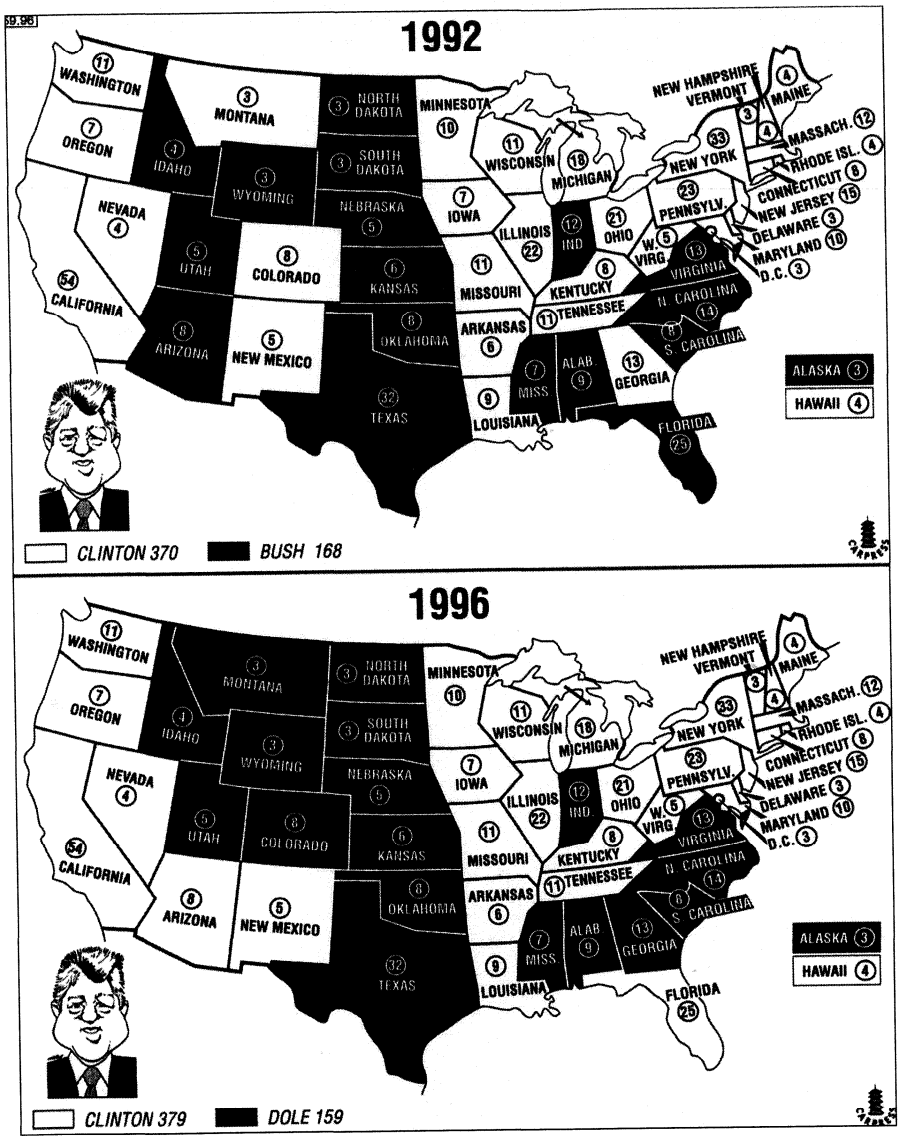

Clinton sloot zijn campagne af met een zevendaagse rondreis door vijftien staten waarbij hij zich vooral richtte op het Midwesten. De Democraat leek zeker te zijn van zijn overwinning ondanks opiniepeilingen die aangaven dat Dole in de laatste weken van de campagne zijn achterstand aan het inlopen was. Clinton weigerde te reageren op aanvallen op zijn karakter en besteedde steeds meer tijd aan pogingen Democratische kandidaten voor het Congres bij te staan.

Zoals verwacht presteerde Dole het best in het zuiden en won hij in het belangrijke Texas. In slechts vier van de staten van de vroegere Confederatie behaalden Clinton en zijn 'running mate' Al Gore de overwinning: in hun eigen staten Arkansas en Tennessee, alsmede in Florida (waar zij met hun verdediging van Medicare hun aanhang onder de grote groep ouderen hadden versterkt) en Louisiana. In alle noordoostelijke staten daarentegen werd massaal en met een grotere voorsprong dan elders in het land op Clinton gestemd. Ook in het Midwesten boekte Clinton goede resultaten. Hier won hij in alle belangrijke staten van de regio met uitzondering van Indiana. In de drie staten aan de Stille Oceaan behaalde hij eveneens de overwinning, hoewel Dole erin slaagde een aantal van de minder dichtbevolkte staten in het westen voor zich te winnen. Het andere opvallende Democratisch succes naast Florida (waar na Jimmy Carter in 1976 geen enkele Democratische kandidaat had gewonnen (zie pag.721/2 e.v.-'76) was Arizona, waar de Democraten sinds 1948, toen Harry S. Truman hier de overwinning behaalde, geen presidentsverkiezingen meer hadden gewonnen.

Bij de verkiezingen kwam de groeiende 'seksekloof' tussen de twee grote partijen tot uitdrukking. De eerste uitslagen lieten zien dat 54 procent van de vrouwen op Clinton had gestemd, vergeleken met 37 procent op Dole en 7 procent op Perot. Ook stemde een meerderheid van de kiezers onder de dertig jaar op Clinton evenals 84 procent van de zwarte kiezers en 72 procent Spaanstaligen.

Om 23.15 uur Amerikaanse tijd erkende Dole officieel zijn nederlaag. Sprekend tot een schare aanhangers in Washington DC feliciteerde hij Clinton - die hij 'mijn tegenstander, niet mijn vijand' noemde - en bedankte hij degenen die hadden meegewerkt aan de Republikeinse campagne. Perot erkende zijn nederlaag in Dallas, Texas, en beloofde dat de Hervormingspartij zou blijven voortbestaan zodat zij bij belangrijke kwesties druk zou kunnen blijven uitoefenen.

Overzicht verkiezingsuitslagen

Presidentschap

	Aantal staten	*Kiespersonen*	*Stemmen aantal*
Clinton (Dem.)	31*	379	45.628.667
Dole (Rep.)	19	159	37.869.435
Perot (Hervormingspartij)	0	0	7.874.283

Senaat

	Aantal zetels	*Aantal zetels nieuwe Senaat*	*Zetels na verkiezingen 1994*
Democraten	13	45	47
Republikeinen	21	55	53

*Clinton won ook het District of Columbia

De overwinning van Clinton was algemeen voorspeld. Tijdens de verkiezingscampagne had de Democratische kandidaat een duidelijke en constante voorsprong in de opiniepeilingen gehad.

Dole sloot zijn campagne af met een reis van 96 uur langs twintig staten die begon op 1 november. Tijdens zijn trip bracht hij voortdurend het karakter van Clinton ter sprake. Deze laatste aanvalsstrategie, waarop hij in oktober was overgegaan (zie pag. 837/1-'96), bleek echter weinig indruk op de kiezers te maken.

Ook Perot concentreerde zich tijdens de laatste dagen van zijn campagne op de vermeende tekortkomingen in Clintons karakter. De avond vóór de verkiezingen zei Perot verbijsterd te zijn over de duidelijke onverschilligheid van het publiek ten aanzien van deze kwestie.

Clinton vierde zijn overwinning in Little Rock, Arkansas. In een toespraak op de trappen van het Old State House, benadrukte hij de thema's van harmonie en eendracht tussen de twee partijen en vroeg hij zijn landgenoten 'samen te werken, onze uitdagingen aan te gaan, de politiek van verdeeldheid terzijde te schuiven en samen de Amerikaanse samenleving op te bouwen'. Ook bedankte hij zijn verslagen tegenstander Dole voor 'zijn levenslange dienstverlening aan de VS'.

Verkiezingen voor het Congres

Ondanks de ruime overwinning van Clinton behielden de Republikeinen bij de gelijktijdig gehouden verkiezingen voor het Congres zowel de macht in het Huis van Afgevaardigden als de Senaat. Het feit dat de Republikeinen de meerderheid wisten te behouden - dit was de eerste keer sinds 1930 dat de partij daarin bij twee achtereenvolgende verkiezingen was geslaagd - werd gezien als een belangrijk succes.

In de strijd om 34 van de honderd Senaats-zetels boekte de Republikeinse Partij een winst van twee zetels waarmee zij haar zetelaantal in de Senaat uitbreidde tot 55 terwijl de Democraten 45 zetels kregen.

In het 435 leden tellende Huis van Afgevaardigden, waar alle zetels op het spel stonden, behield de Republikeinse Partij haar meerderheid, die weliswaar was geslonken, maar aangezien over vier zetels (twee in Washington DC en twee in Mexico) nog een beslissing moest vallen, bleef de uiteindelijke zetelverdeling in het Huis aanvankelijk onzeker. Vóór de verkiezingen hadden de Republikeinen 236 leden in het Huis van Afgevaardigden gehad en de Democraten 198 leden, terwijl er één onafhankelijk lid was geweest.

Na de bekendmaking van de definitieve uitslag in de staat Washington en de beslissende verkiezingsronden voor het Huis van Afgevaardigden in Texas op 10 december 1996 was de uiteindelijke samenstelling van het nieuwe Huis van Afgevaardigden als volgt: 227 zetels voor de Republikeinen (inclusief één Republikeinse, Jo Ann Emerson, die als gevolg van een technische kwestie zitting had moeten nemen als onafhankelijke) en 207 zetels voor de Democraten, terwijl één zetel door een onafhankelijke, de in Vermont herkozen Bernie Sanders, werd bezet). Sanders, die in 1990 voor de eerste keer was gekozen, stemde meestal mee met de Democraten.

Van de 34 verkiesbare Senaatszetels (verdeeld over 33 staten) waren negentien in handen geweest van de Republikeinen en vijftien van de Democraten. Een ongekend hoog aantal van veertien senatoren stelde zich niet herkiesbaar (acht Democraten en zes Republikeinen), hoewel bij de strijd om de resterende twintig zetels negentien van de zittende senatoren zegevierden. De enige uitzondering was Zuid-Dakota, waar de zittende Republikein Larry Pressler werd verslagen door de Democraat Tim Johnson. De Republikeinen wonnen zetels die daarvoor door Democraten bezet waren in Alabama, Nebraska en Clintons eigen staat Arkansas, waar de nederlaag van de Democratische kandidaat pijnlijk was voor de president.

Onder de Republikeinse senatoren die werden herkozen, waren de uitgesproken rechtse veteranen Jesse Helms uit Noord-Carolina, voorzitter van de senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen, en Strom Thurmond uit Zuid-Carolina, voorzitter van de senaatscommissie voor de strijdkrachten. Thurmond, die in december 94 jaar zou worden, was de oudste senator in de geschiedenis van de VS. Doordat hij erin was geslaagd voor een achtste achtereenvolgende termijn als senator gekozen te worden, zou hij medio 1997 de langst zittende senator uit de geschiedenis van de VS worden.

In het Huis van Afgevaardigden werd ongeveer 90 procent van de zittende leden herkozen. Een aantal van de zeventig Republikeinen die in 1994 waren gekozen, werd verslagen na negatieve publiciteit - betaald door de Democraten en de vakbonden - waarin zij verantwoordelijk werden gesteld voor de radicale plannen van de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Newt Gingrich. Hoewel deze successen niet voldoende waren om de Democraten de controle over het Huis terug te geven, leidden zij ertoe dat de Republikeinen na de verkiezingen duidelijk een meer verzoenende toon aansloegen. De leider van de meerderheid in Huis van Afgevaardigden, de Republikein Dick Armey uit Texas, voorspelde dat de confronterende houding die het Huis de afgelopen twee jaar tegenover de president had aangenomen, plaats zou maken voor een houding van inschikkelijkheid. Hij zei verder optimistisch gestemd te zijn over het bereiken van overeenstemming met Clinton ten aanzien van een aantal kwesties die tot dan toe voor onenigheid hadden gezorgd, zoals een sluitende begroting, belastingverlagingen en hervorming van de gezondheidszorg.

In New York had Democrate Carolyn McCarthy de zittende Republikein Daniel Frisa verslagen in een campagne waarin controle op het wapenbezit het belangrijkste thema vormde. McCarthy was de weduwe van één van de passagiers die in 1993 waren doodgeschoten bij een schietpartij in een trein van de Long Island Railroad. De onafhankelijke Jo Ann Emerson werd gekozen als afgevaardigde voor Missouri en versloeg zowel haar Republikeinse als haar Democratische rivaal. Emerson, die weliswaar niet door een partij was genomineerd, was de weduwe van een Republikeinse afgevaardigde uit de staat, die eerder dat jaar was overleden. Emerson deed mee als onafhankelijke kandidaat, omdat zij de uiterste datum voor inschrijving als Republikeins kandidaat voorbij had laten gaan.

Gingrich voorgedragen voor tweede termijn als voorzitter Huis van Afgevaardigden

Op 20 november 1996 werd Newt Gingrich unaniem genomineerd voor een tweede termijn als voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, waardoor het zo goed als zeker was dat hij herkozen zou worden wanneer het nieuwe Huis op 7 januari 1997 bijeenkwam. Net als Armey eerder had gedaan, typeerde Gingrich het laatste Congres als een Congres van 'confrontatie', maar voorspelde dat het nieuwe er één van 'implementatie' zou zijn, en zei dat hij en Clinton 'samen veel werk zouden kunnen verrichten'.

Gouverneursverkiezingen

Bij in elf staten gehouden gouverneursverkiezingen maakten de twee grote partijen elkaar elk één post afhandig, waardoor de totale verdeling van de gouverneurschappen onveranderd bleef: zeventien Democraten en 32 Republikeinen.

De staten waar een gouverneur van een andere signatuur aan de macht kwam, waren West-Virginia en New Hampshire. De eerstgenoemde staat werd gewonnen door de Republikeinse kandidaat Cecil Underwood. Met zijn 74 jaar was Underwood de oudste gouverneur die de staat ooit had gehad, en toevallig was hij, toen hij in 1956 op 34-jarige leeftijd voor één termijn werd gekozen, ook de jongste gouverneur geweest die de staat ooit had gehad. In New Hampshire versloeg de Democratische kandidaat Jeanne Shaheen haar Republikeinse tegenstander en werd daarmee de eerste vrouwelijke gouverneur van de staat en de eerste Democraat in zestien jaar op deze post (de enige andere vrouwelijke gouverneur op dat moment was de Republikeinse Christine Todd Whitman van New Jersey). In Washington werd de Democratische kandidaat Gary Locke de eerste Amerikaanse burger van Aziatische afkomst die tot gouverneur werd gekozen (Hawaï niet meegerekend).

Referendums in afzonderlijke staten

Zoals gebruikelijk bij Amerikaanse verkiezingen stemden de kiezers in een aantal staten ook over een serie voorstellen. Dit waren er in totaal meer dan negentig, het grootste aantal sinds de Tweede Wereldoorlog. Eén van de belangrijkste daarvan was 'Voorstel 209' in Californië waarin werd geëist dat regeringsprogramma's voor positieve actie met betrekking tot geslacht of ras verboden zouden worden. Het voorstel, dat werd verworpen door Clinton maar gesteund door Dole, werd goedgekeurd met 54 procent van de stemmen vóór en 46 procent tegen. In deze staat werd tevens een voorstel goedgekeurd waarbij

Gedetailleerde verkiezingsuitslagen

	Clinton		Dole		Perot			Huis van Afgevaardigden			
	Stemmen-percentage	*Kies-personen*	*Stemmen-percentage*	*Kies-personen*	*Stemmen-percentage*	*Kies-personen*	*Senator*	*Dem.*	*Rep.*	*Onafh.*	*Gouverneur*
Alabama	43	0	51	9	6	0	Jefferson B. Sessions (R)*	2	5	0	-
Alaska	33	0	51	3	11	0	Ted Stevens (R)+	0	1	0	-
Arizona	47	8	44	0	8	0	-	1	5	0	-
Arkansas	54	6	37	0	8	0	Tim Hutchinson (R)*	2	2	0	-
Californië	51	54	38	0	7	0	-	29	23	0	-
Colorado	44	0	46	8	7	0	Wayne Allard (R)	2	4	0	-
Connecticut	52	8	35	0	10	0	-	4	2	0	-
Delaware	52	3	37	0	11	0	Joseph R. Biden (D)+	0	1	0	Thomas R. Carper (D)+
Florida	48	25	42	0	9	0	-	8	15	0	-
Georgia	46	0	47	13	6	0	Max Cleland (D)	3	8	0	-
Hawaï	57	4	32	0	8	0	-	2	0	0	-
Idaho	34	0	52	4	13	0	Larry E. Craig (R)+	0	2	0	-
Illinois	54	22	37	0	8	0	Richard J. Durbin (D)	10	10	0	-
Indiana	42	0	47	12	10	0	-	4	6	0	Frank O'Bannon (D)
Iowa	50	7	40	0	9	0	Thomas R. Harkin (D)+	1	4	0	-
Kansas	36	0	54	6	9	0	Sam Brownback (R); Pat Roberts (R)	0	4	0	-
Kentucky	46	8	45	0	9	0	Mitch McConnell (R)+	1	5	0	-
Louisiana	52	9	40	0	7	0	Mary Landrieu (D)	2	5	0	-
Maine	52	4	31	0	14	0	Susan Collins (R)	2	0	0	-
Maryland	54	10	38	0	7	0	-	4	4	0	-
Massachusetts	62	12	28	0	9	0	John F. Kerry (D)+	10	0	0	-
Michigan	52	18	38	0	9	0	Carl Levin (D)+	10	6	0	-
Minnesota	51	10	35	0	12	0	Paul Wellstone (D)+	6	2	0	-
Mississippi	44	0	49	7	6	0	Thad Cochran (R)+	2	3	0	-
Missouri	48	11	41	0	10	0	-	5	3	1	Mel Carnahan (D)+
Montana	41	0	44	3	14	0	Max S. Baucus (D)+	0	1	0	Marc Racicot (R)+
Nebraska	35	0	53	5	11	0	Chuck Hagel (R)*	0	3	0	-
Nevada	44	4	43	0	9	0	-	0	2	0	-
New Hampshire	50	4	40	0	10	0	Robert C. Smith (D)+	0	2	0	Jeanne Shaheen (D)*
New Jersey	53	15	36	0	9	0	Robert G. Torricelli (D)	6	7	0	-
New Mexico	49	5	41	0	6	0	Pete Domenici (R)+	1	2	0	-
New York	59	33	31	0	8	0	-	18	13	0	-
North Carolina	44	0	49	14	7	0	Jesse Helms (R)+	6	6	0	James B. Hunt (D)+
North Dakota	40	0	47	3	12	0	-	1	0	0	Edward Schafer (R)+
Ohio	47	21	41	0	11	0	-	8	11	0	-
Oklahoma	40	0	48	8	11	0	James M. Inhofe (R)+	0	6	0	-
Oregon	47	7	37	0	11	0	Gordon Smith (R)	4	1	0	-
Pennsylvania	49	23	40	0	10	0	-	11	10	0	-
Rhode Island	60	4	27	0	11	0	John Reed (D)	2	0	0	-
South Carolina	44	0	50	8	6	0	Strom Thurmond (R)+2	4	0	-	
South Dakota	43	0	46	3	10	0	Tim Johnson (D)*	0	1	0	-
Tennessee	48	11	46	0	6	0	Fred Dalton Thompson (R)+	4	5	0	-
Texas	44	0	49	32	7	0	Phil Gramm (R)+	15	15	0	-
Utah	33	0	54	5	10	0	-	0	3	0	Mike Leavitt (R)+
Vermont	54	3	31	0	12	0	-	0	0	1	Howard Dean (D)+
Virginia	45	0	47	13	7	0	John W. Warner (R)+	6	5	0	-
Washington	51	11	36	0	9	0	-	5	4	0	Gary Locke (D)
West Virginia	51	5	37	0	11	0	John D. (Jay) Rockerfeller (D)+	3	0	0	Cecil Underwood (R)*
Wisconsin	49	11	39	0	10	0	-	5	4	0	-
Wyoming	37	0	50	3	12	0	Michael Enzi (R)	0	1	0	-
District of Columbia*	85	3	9	0	2	0	niet van toepassing	1++	0	0	niet van toepassing
Totaal	49,2	379	40,8	159	8,5	0		207	226	2	

* Zetel overgegaan naar andere partij
\+ Herkozen
++ Niet-stemgerechtigde vertegenwoordiger

artsen toestemming kregen marihuana voor te schrijven als medicijn. In Arizona werd een voorstel van gelijke strekking goedgekeurd.

Controverse over herkomst gelden Democratische campagne

In december 1996 werd een onderzoek ingesteld naar de herkomst van Aziatische giften aan de verkiezingscampagne van de Democratische Partij en het rechtsbijstandsfonds van president Clinton.

De kwestie rond de financiering was in oktober in de openbaarheid gekomen, toen de Republikeinen beweerden dat de Democraten giften van buitenlanders hadden aangenomen, hetgeen in strijd was met de wet op de financiering van Amerikaanse politieke partijen (zie pag. 837/1 e.v.-'96). In december had het ministerie van justitie het Witte Huis en de Democratische Nationale Commissie gedagvaard met de eis een rapport over de financiële bijdragen te overleggen. Tevens werd bericht dat de Democraten een aantal dubieuze giften van verscheidene Thaise bedrijven in december hadden geretourneerd. Op 20 december zou het Chineestalige weekblad *Yazhou Zhoukan* hebben onthuld dat een vooraanstaand Taiwanees politicus, Liu Tai-ying, in strijd met de wet $ 15 mln had aangeboden als bijdrage voor de herverkiezing van Clinton.

Eveneens op 20 december gaf de president opdracht de antecedenten van bezoekers aan het Witte Huis beter na te trekken, nadat aan het licht was gekomen dat Wang Jun, directeur van een grote Chinese investeringsmaatschappij, in februari te gast was geweest op een koffie-ochtend in het Witte Huis, enkele maanden voordat hij ervan werd beschuldigd, betrokken te zijn geweest bij wapensmokkel naar de VS. Clinton benadrukte dat de ontmoeting onschuldig van aard was geweest, maar gaf toe dat zij 'beslist ongepast' was geweest.

Op 16 december werd toegegeven dat de president financiële bijdragen had moeten teruggeven die waren gestort in het rechtsbijstandsfonds dat in 1994 was opgericht ter financiering van de oplopende proceskosten in verband met het Whitewater-schandaal en de aanklacht wegens ongewenste intimiteiten die Paula Jones had ingediend tegen Clinton. De beheerders van het fonds, waaruit meer dan $ 2 mln aan rekeningen moest worden betaald, maakten bekend dat zij begin 1996 ongeveer $ 640.000 aan bijdragen uit voornamelijk Taiwanese bronnen hadden moeten terugstorten. Bij toetsing van de rechtsgeldigheid van de bijdragen hadden functionarissen van het rechtsbijstandsfonds vastgesteld dat een groot aantal contribuanten niet op de hoogte was van hun bijdragen en dat een groot deel van het geld afkomstig leek te zijn van een Boeddhistische sekte uit Taiwan.

Gingrich bekent schending gedragscode politici

Maar niet alleen de Democraten werden beschuldigd van schending van de gedragsnormen voor politici. Ook de Republikeinen kwamen onder vuur te liggen. De verkiezing van Newt Gingrich als voorzitter van het Huis van Afgevaardigden voor een tweede ambtsperiode, die een formaliteit had geleken, werd hierdoor in december twijfelachtig. Dit kwam doordat Gingrich had bekend voor zijn partij een cursus te hebben gegeven die werd gefinancierd door non-profit-organisaties die geen belasting hoefden te betalen.

Op 21 december 1996 gaf Gingrich toe dat hij 'onnauwkeurige, onvolledige en onbetrouwbare' verklaringen die door hem waren ondertekend, had voorgelegd aan de parlementaire subcommissie voor ethiek, die de affaire had onderzocht. In een poging de indruk te wekken dat onvoorzichtigheid en niet misdadige opzet de oorzaak was, beklemtoonde Gingrich dat hij geen financieel gewin had gezocht, maar dat hij 'overmoedig en in zekere zin naïef' was geweest.

Zijn bekentenis was een reactie op de publicatie die dag van een rapport van de commissie waarin Gingrich werd verweten geen juridisch advies te hebben ingewonnen, alvorens een beroep te doen op de van belasting vrijgestelde fondsen ter financiering van de door hem gegeven cursus. Verder kreeg hij het verwijt de commissie over deze kwestie onjuist te hebben geïnformeerd. Vervolgens werd op 28 december bericht dat de *Atlanta Journal-Constitution* stukken had gepubliceerd waaruit bleek dat advocaten Gingrich in 1990 hadden gewaarschuwd tegen het gebruik van liefdadigheidsfondsen voor de financiering van een politiek project.

De Democraten maakten gretig gebruik van de pijnlijke situatie waarin Gingrich was beland. De zaak bood veel Democraten de mogelijkheid uitgesteld wraak te nemen op Gingrich, die in 1989 als eerste de toenmalige voorzitter van het Huis, de Democraat Jim Wright, had beschuldigd van financiële onregelmatigheden, waardoor deze had moeten aftreden (zie pag. 697/3-1989). Zij eisten dat minstens twintig Republikeinen zich van stemming zouden onthouden teneinde Gingrichs herverkiezing als voorzitter van het Huis tegen te houden. Eind december zou een aantal Republikeinen zijn steun aan Gingrich hebben ingetrokken. Een alternatieve kandidaat voor het voorzitterschap van het Huis was er echter niet.

Leiders Democraten en Republikeinen in de Senaat herkozen

Op 3 december 1996 kozen de Republikeinse senatoren de 55-jarige Trent Lott uit Mississippi tot leider van de meerderheid in de nieuwe Senaat, die in januari 1997 voor het eerst zou bijeenkomen. Lott bekleedde deze functie al sinds juni 1996 als opvolger van Bob Dole, die was afgetreden om zich te concentreren op zijn campagne voor het presidentschap (zie pag. 622/2 en 623/2-'96). Dezelfde dag kozen de Democraten de 49-jarige Tom Daschle opnieuw tot leider van de minderheid in de Senaat.

Personele wijzigingen

De dag na zijn overwinningstoespraak keerde Clinton terug naar het Witte Huis, waar hij begon met het samenstellen van een nieuw kabinet voor zijn tweede termijn. De volgende dagen maakte een aantal ministers hun aftreden bekend, maar allen stemden toe op hun post te blijven tot hun opvolgers waren benoemd. Onder degenen die wilden aftreden, waren de ministers van buitenlandse zaken Warren Christopher, van arbeid Robert Reich, van defensie William Perry, van handel Mickey Kantor en van energie Hazel O'Leary.

Clinton verklaarde dat hij bij het zoeken naar kabinetsleden 'een breed net zou uitwerpen' en dat tenminste één van zijn ministers een Republikein zou kunnen zijn. Op 8 november maakte hij één nieuwe benoeming bekend, namelijk die van Erskine Bowles, die Leon Panetta zou gaan opvolgen als stafchef van het Witte Huis.

De 51-jarige Bowles, handelsbankier in Noord-Carolina, was vanaf eind 1994 een jaar lang voorzitter van de Small Business Association en plaatsvervangend stafchef van het Witte Huis geweest, voordat hij had besloten terug te keren naar de particuliere sector. Als plaatsvervanger van Panetta was hij een belangrijke figuur geweest onder de naaste medewerkers van de president en was hij behulpzaam geweest bij de begrotingsonderhandelingen tussen de president en het Congres en bij het uitstippelen van de strategie voor de verkiezingscampagne van 1996.

In de loop van december 1996 maakte Clinton de nominaties voor zijn kabinet en andere politieke topfuncties bekend. Uit deze kandidaatstellingen, die in de meeste gevallen moesten worden goedgekeurd door de Senaat, bleek, zo was de algemene opvatting, dat Clinton geen radicale plannen voor zijn tweede ambtsperiode had en streefde naar con-

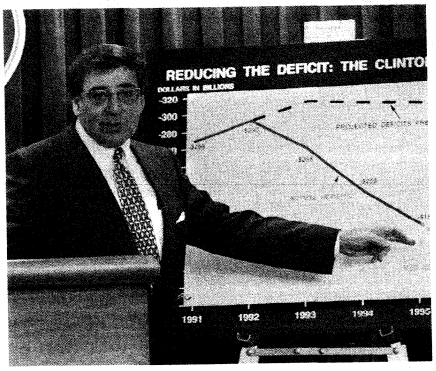

Leon Panetta op 16 juli 1996, toen hij nog stafchef van het Witte Huis was. *Foto AFP*

sensus met het Congres, waarin de Republikeinen de meerderheid hadden.

De benoemingen die door de Senaat moesten worden goedgekeurd, waren (in alfabetische volgorde) de volgende:

•Madeleine K. Albright op buitenlandse zaken. De 59-jarige Albright was in 1937 geboren in het toenmalige Tsjecho-Slowakije. Albright, die permanent vertegenwoordiger bij de VN was geweest, werd op 5 december benoemd tot de eerste vrouwelijke minister van buitenlandse zaken. Albright was populair bij de conservatieven wegens haar stevige aanpak van kwesties zoals de hervorming van de VN, Cuba en de inzet van Amerikaanse troepen in het buitenland.

•Aida Alvarez als hoofd dienst kleinbedrijf. Voormalige directeur van het Bureau Toezicht Federale Huisvesting. Alvarez werd op 20 december benoemd.

•Bruce Babbitt op binnenlandse zaken. De 58-jarige Babbitt werd opnieuw benoemd in deze functie, die hij sinds januari 1993 bekleedde. Hij had in 1988 tevergeefs een gooi gedaan naar de Democratische nominatie voor het presidentschap.

•Jesse Brown als minister van zaken betreffende oorlogsveteranen. De 52-jarige Brown werd herbenoemd in deze functie, die hij sinds januari 1993 bekleedde.

•Carol M. Browner als hoofd bureau milieubescherming. De 41-jarige Browner werd opnieuw aangesteld als hoofd van dit bureau, waarover zij sinds 1993 de leiding had.

•William S. Cohen op defensie. De 56-jarige Republikeinse oud-senator Cohen uit Maine werd op 5 december benoemd. Cohen had vanaf 1973 zitting gehad in het Congres, met inbegrip van drie ambtsperiodes als senator, totdat hij in 1996 opstapte. Met Cohens benoeming deed Clinton zijn belofte gestand een Republikein in zijn kabinet op te nemen. Cohen was de eerste belangrijke minister die werd benoemd door een president van een andere partij, sinds Richard Nixon in 1971 John Connally tot minister van financiën had benoemd (zie pag. 27/3 e.v.-'71). Cohen was een prominent criticus geweest in het Watergate-schandaal en de Iran-Contra-affaire.

•Andrew M. Cuomo op huisvesting en stadsontwikkeling. De 39-jarige Cuomo, voormalig onderminister op dit departement, werd op 20 december benoemd. Hij was de zoon van oud-gouverneur Mario Cuomo van New York en werd beschouwd als lid van de liberale vleugel binnen de Democratische Partij.

•William M. Daley op handel. De 48-jarige Daley, die behoorde tot de politieke dynastie van Chicago, had een belangrijke rol gespeeld bij de goedkeuring van het Noord-Amerikaans Vrijhandelsakkoord (NAFTA) door het Congres in 1993 (zie pag. 42/2 e.v.-'94). Hij werd op 13 december benoemd.

•Dan Glickman op landbouw. De 52-jarige Glickman werd herbenoemd op het ministerie van landbouw, dat sinds 1995 onder zijn leiding stond (zie pag. 268/2-'95).

•Alexis M. Herman op arbeid. De 49-jarige Herman werd op 20 december benoemd. Herman was directeur van het bureau voor publieke contacten van het Witte Huis geweest.

•Anthony Lake als directeur van de CIA. De 57-jarige Lake werd op 5 december benoemd. Lake was vanaf 1993 nationale-veiligheidsadviseur geweest.

•Federico Peña op energie. De 49-jarige Peña was burgemeester van Denver geweest, alsmede minister van vervoer. Hij werd op 20 december benoemd en was de enige Spaanstalige minister binnen het kabinet.

•Franklin D. Raines als directeur van het bureau voor management en begroting. De 47-jarige Raines werd benoemd tot opvolger van Alice Rivling.

•Janet Reno op justitie. De 58-jarige Reno werd op 12 december herbenoemd. Hiermee kwam een einde aan speculaties over haar toekomst, nadat een aantal Democraten kritiek had geleverd op het feit dat zij al te gemakkelijk onafhankelijke aanklagers benoemde om een onderzoek in te stellen naar vermeend crimineel gedrag van leden van de regering.

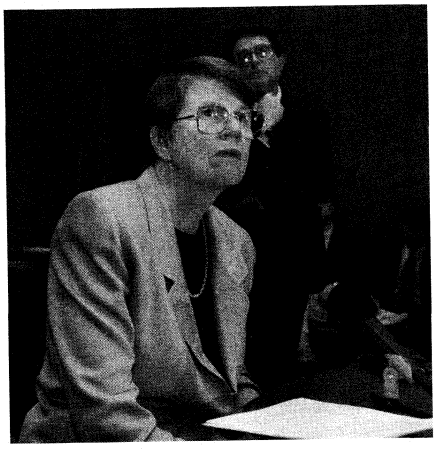

Minister van justitie Janet Reno tijdens een persconferentie van haar ministerie op 4 april 1996 te Washington. *Foto EPA*

•William Richardson als permanent vertegenwoordiger bij de VN. De 49-jarige Richardson, voormalig Democratisch Congreslid voor New Mexico, werd op 13 december benoemd. Hij had naam gemaakt als speciaal afgezant van de president op moeilijke diplomatieke missies in de hele wereld, meest recentelijk in Noord-Korea (zie pag. 658/3-'96).

•Richard W. Riley op onderwijs. De 63-jarige Riley, die gedurende twee ambtstermijnen gouverneur van South Carolina was geweest, bleef aan als minister van onderwijs, een functie die hij sinds januari 1993 bekleedde (zie pag. 256/3-'93).

•Robert E. Rubin op financiën. Zoals in brede kringen was verwacht, werd de 58-jarige Rubin op 13 december opnieuw benoemd tot minister van financiën. Hij vervulde deze functie sinds 1994 (zie pag. 268/1/2-'95).

•Donna E. Shalala op volksgezondheid en welzijn. De 55-jarige Shalala, die al in de regering-Carter had gediend, behield de portefeuille die zij sinds januari 1993 beheerde (zie pag. 256/3-'93).

•Rodney E. Slater op vervoer. De 41-jarige Slater, die directeur van de Federale Verkeerswegendienst was geweest, werd op 20 december benoemd.

De volgende benoemingen hoefden niet door de Senaat te worden goedgekeurd:

•Samuel R. (Sandy) Berger als adviseur voor de nationale veiligheid. De 51-jarige Berger werd op 5 december benoemd. Berger was plaatsvervangend adviseur voor de nationale veiligheid geweest.

•Charlene Barshefsky als Amerikaans handelsvertegenwoordiger. De 48-jarige Barshefsky, die in april tijdelijk op die post was benoemd (zie pag. 619/3-'96), werd op 13 december officieel handelsvertegenwoordiger.

•Erskine Bowles als stafchef Witte Huis. Vóór zijn benoeming op 8 november (zie boven) was Bowles van oktober 1994 tot december 1995 plaatsvervangend stafchef van het Witte Huis geweest.

•Gene Sperling als directeur van de Nationale Economische Raad. De 38-jarige Sperling, die op 13 december werd benoemd, was economisch adviseur van het Witte Huis en plaatsvervangend directeur van de Nationale Economische Raad geweest.

•Janet L. Yellen als voorzitter van de Raad van Economische Adviseurs. De 50-jarige Yellen werd op 20 december benoemd. Voordien was zij lid van de raad van bestuur van de Federal Reserve (stelsel van Amerikaanse centrale banken) geweest.

Op 20 januari 1997 werden president Clinton en vice-president Gore officieel beëdigd voor hun tweede termijn. Hierop zal in een volgende aflevering nader worden ingegaan.

(Vor. ber. pag. 831 e.v.-1996)

ALGERIJE

CONSTITUTIONEEL REFERENDUM. OPLEVING ISLAMITISCH GEWELD. WET OP POLITIEKE PARTIJEN. HERINVOERING ARABISERING

Op 14 oktober 1996 maakte president Liamine Zeroual plannen bekend voor een constitutioneel referendum ter goedkeuring van het beginsel van een nieuw meerpartijenstelsel, dat in september was aangenomen door een Conferentie van Nationale Verzoening (zie pag. 722/1-'96), die de steun van de regering had.

In een televisie- en radiotoespraak liet Zeroual weten dat de Algerijnen gevraagd zou worden op 28 november te stemmen over vier specifieke grondwetswijzigingen: 1) erkenning van de islamitische, Arabische en inheemse Berbercultuur als de drie belangrijkste elementen van de nationale identiteit; 2) een verbod op politiek misbruik van de Islam, hetgeen het bestaan van politieke partijen op religieuze grondslag voortaan onmogelijk maakte, 3) oprichting van een eerste kamer in het parlement, Staatsraad (Conseil de la nation) geheten, waarin tenminste een derde van de leden zou worden benoemd door de president en de rest indirect zou worden gekozen door gemeente- en provinciale raden; deze Staatsraad zou beraadslagen over de besluitvorming, die in de gekozen tweede kamer, de Nationale Volksassemblée, met driekwart meerderheid tot stand was gekomen; en 4) de instelling van een Staatsgerechtshof met de bevoegdheid om regeringsbesluiten te herzien en de president in staat van beschuldiging te stellen „als hij de wet niet respecteert of het vertrouwen beschaamt dat het Algerijnse volk in hem gesteld heeft".

Op 22 oktober werd vervolgens namens de president een verklaring afgegeven waarin stond dat door middel van het referendum ook geprobeerd zou worden de goedkeuring te verkrijgen voor nieuwe voorwaarden waaraan kandidaten voor het presidentschap moesten voldoen (onder meer dat een presidentskandidaat en zijn echtgenote Algerijns staatsburger moesten zijn van geboorte), evenals voor extra bevoegdheden voor de president om „tussen twee parlementszittingen in of tijdens de noodtoestand" bij decreet te kunnen regeren.

De vier grootste legale oppositiepartijen, het Front van Socialistische Krachten (Front des forces socialistes, FFS), de Vergadering voor Cultuur en Democratie (Rassemblement pour la culture et la démocratie, RCD), de communistische partij Ettihadi en de Beweging voor Democratie in Algerije (Movement pour la Démocratie en Algérie, MDA), waren tegen de voorgestelde grondwetswijzigingen. Zij hadden ook de Conferentie geboycot (zie pag. 721/3-'96). De voorstellen werden gesteund door de twee legale islamitische partijen, de gematigde Hamas (Mouvement pour la société islamique, MSI-Hamas) en de fundamentalistische Ennahdah (Mouvement pour la renaissance islamique, MRI-Ennadah). De verboden islamitische oppositie, aangevoerd door het Islamitische Front der Verlossing (FIS) dat uitgesloten was geweest van de Conferentie, dreigde een nieuwe golf van geweld te ontketenen.

Islamitisch geweld

Op 7 oktober werden 34 mensen afgeslacht nadat hun voertuigen waren aangehouden bij een zogenaamde controlepost bij Bouterfkine, op de weg tussen Laghouat en Ghardaia, ongeveer 400 km ten zuiden van Algiers. De Gewapende Islamitische Groep (GIA) werd ervan verdacht te slachting te hebben aangericht; volgens het Algerijnse dagblad *Liberté* was een commando dat onder leiding stond van een oud-strijder uit de Afghaanse burgeroorlog, Mokhtar Mokhtari, verantwoordelijk voor het bloedbad, dat als een vergelding werd beschouwd voor de recente moord op GIA-leider 'emir-Napoli' en negen van zijn luitenanten. De politie stelde islamitische guerillastrijders ook verantwoordelijk voor een bomexplosie op 24 oktober in een trein van Oran naar Algiers, waarbij acht passagiers omkwamen en er 30 gewond raakten.

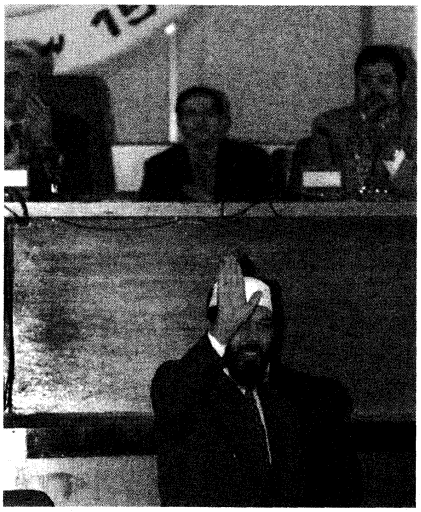

Ennahdah-leider Abdellah Djabella (archieffoto, 15-9-'94) *Foto EPA*

Op 21 oktober werd de burgemeester van Algiers, Ali Boucetta, tijdens botsingen tussen veiligheidstroepen en een islamitisch commando in de stadswijk Télemly gedood, waarschijnlijk door een verdwaalde kogel. Boucetta was in 1992 als burgemeester aangesteld door het toenmalige Hoge Staatscomité (HCE), nadat de plaatselijke verkiezingen die door een FIS-kandidaat gewonnen waren, ongeldig waren verklaard (zie pag.186/3 e.v. -'92).

In november kwamen bij gewelddadige incidenten ten minste 145 burgers, onder wie een Bulgaarse zakenman, om het leven. Op 5 november werd een bijzonder wrede aanslag gepleegd toen een gewapende bende het dorp Sid El Kebir in de provincie Blida ten zuiden van Algiers binnenviel en 31 mensen vermoordde, naar verluidt door hen de keel af te snijden. Op 2 en 3 november waren in het dorp Douaouda, ten westen van Algiers, dertien anderen op dezelfde wijze om het leven gebracht. Op 13 november werden in het dorp Douar Ben-Salah, 50 km ten zuiden van Algiers, minstens veertien mensen vermoord, onder wie vier vrouwen en drie kinderen.

Elders explodeerden autobommen, een op 10 november in Bir Khadem, een voorstad ten oosten van Algiers, en een op 24 november in Blida. In totaal kwamen hierbij twintig mensen om het leven en raakten er 45 gewond.

In het ziekenhuis van Blida, waar de slachtoffers van de moordpartij in Sid El Kebir naar werden overgebracht, spraken veel personeelsleden op 7 november hun verbazing en afkeer uit over de wreedheid waarmee de slachting was uitgevoerd. „Ik heb zoveel geweld gezien dat ik van weinig moordpartijen meer echt opkijk", aldus een van de verplegers, „maar deze keer kon ik er echt niet bij blijven, het was te erg". Op 12 november distantiëerde het FIS zich vanuit Parijs van het huidige „ongelooflijke" geweld. Het leiderschap-in-ballingschap veroordeelde de misdadige acties tegen kinderen, vrouwen en bejaarden scherp.

Op 28 november, de dag van het referendum (zie onder), vonden naar verluidt 26 mensen de dood bij gewelddadigheden die de politie toeschreef aan moslim-extremisten. De ergste aanslag vond plaats in de regio Relizane, waarbij in een stembureau elf mensen omkwamen door een bomexplosie.

In nog geen week tijd vielen er in de maand december in de provincie Blida, een bolwerk van moslim-extremistische groepen, alleen al zestig doden als gevolg van geweldsuitbarstingen. Op 5 en 6 december kwamen 's nachts in Benachour en Boufarik 29 burgers om het leven, bij wie de keel werd doorgesneden. In Amroussa werden op 9 december acht mensen gedood en op 11 december vonden 23 mensen, onder wie minstens één politieagent, de dood toen islamitische fundamentalisten een bus aanvielen.

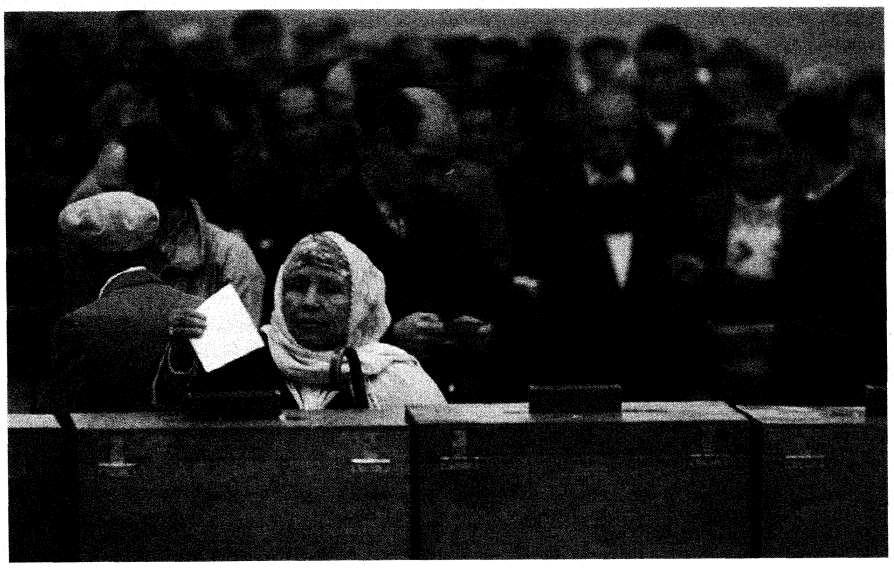

Een in Frankrijk woonachtige Algerijnse vrouw brengt op 23 november 1996 haar stem uit in het Algerijnse consulaat in Nice. *Foto AFP*

Referendum over grondwet

Het constitutioneel referendum werd gehouden op 28 november. De Algerijnen die in Frankrijk woonden, konden aldaar van 23 -28 november hun stem uitbrengen. De uitslag, die op 29 november door de minister van binnenlandse zaken, Mustapha Ben Mansour, bekend werd gemaakt, deed veel stof opwaaien.

Uit de officiële resultaten bleek dat een overweldigende meerderheid - 85,81 procent van de kiezers - de wetswijzigingen had goedgekeurd, terwijl het percentage „nee"-stemmen bleef steken op 14,19. De opkomst werd vastgesteld op 79,8 procent (op 1 december werden deze cijfers enigszins gecorrigeerd door de Constitutionele Raad, die het percentage „ja"-stemmen vaststelde op 84,60, het percentage „nee"-stemmen op 15,40 en het opkomstpercentage op 79,78).

De oppositiepartijen verwierpen de cijfers van de regering. Zij beweerden dat de stembussen volgestopt waren met valse stemmen en dat de kiezers op grote schaal waren geïntimideerd om de wetswijzigingen goedgekeurd te krijgen.

Het FFS, dat had opgeroepen om tegen te stemmen, beweerde dat in sommige grote steden 50 procent van de kiezers had tegengestemd. Een andere legale oppositiepartij, de RCD, die ook voor „nee" gepleit had, trok het officiële opkomstcijfer sterk in twijfel en beweerde dat het niet boven de 31 procent was uitgekomen. Er kwam geen direct commentaar van het FIS. Volgens de staatsradio stemde in het departement Tizi-Ouzou in Kabylië, in het oosten van Algerije, 62,89 procent van de bevolking tegen het grondwetswijzigingsvoorstel omdat de inwoners uit Kabylië woedend waren dat hun Berbertaal niet op gelijke voet werd gesteld met het Arabisch, dat in de nieuwe grondwet 'de nationale en officiële taal van Algerije' werd genoemd.

Kernpunt van de nieuwe grondwet was dat daarin de macht van de president ten opzichte van het parlement werd versterkt. Naar verwachting zou het nieuwe, uit twee Kamers bestaande parlement, in het voorjaar van 1997 worden gekozen. Volgens de nieuwe grondwet zou een wetsvoorstel pas van kracht worden als het door beide Kamers was goedgekeurd; omdat in de nieuwe Staatsraad voor de aanname van een wetsvoorstel eveneens een meerderheid van driekwart van de stemmen vereist werd (zie boven), verkeerde de president, die 33 procent van haar leden rechtstreeks benoemde, in de gerieflijke positie om elk hem onwelgevallig parlementair wetsvoorstel tegen te houden, mits hij er maar voor zorgde dat minstens een kwart van de leden tegenstemde. In de nieuwe grondwet werd de presidentiële ambtstermijn beperkt tot maximaal twee termijnen van vijf jaar.

Wet op politieke partijen

Op 15 december kondigde de regering een wetsontwerp af waarin werd bepaald welke van de reeds bestaande en nog op te richten politieke partijen door de overheid werden toegestaan. De wet beoogde het scheppen van een beter georganiseerd politiek kader en de beëindiging van het „gedoogbeleid" van de kieswet uit 1989 (zie pag. 717/1 e.v.-'89), die „leidde tot de vermenigvuldiging van groepen met een politiek karakter, die niet in dienst staan van de vertegenwoordiging van volk en natie", aldus een bericht van Michael Stein in *NRC/H'blad* van 19 december 1996.

Politieke partijen dienden vergunning aan te vragen bij het ministerie van binnenlandse zaken en te voldoen aan strenge voorwaarden en verbodsbepalingen; zo moesten zij aan de regering een lijst overleggen met de namen en adressen van al hun partijactivisten. Het was hen voorts verboden om „praktijken te volgen die in strijd zijn met de islamitische moraal". Zij mochten hun acties niet baseren op religie, taal,ras, sekse, vakbonden of regio. Bestaande islamitische partijen als Hamas en Ennadha, die de invoering van de islamitische wetgeving nastreefden, zouden als gevolg daarvan hun naam,logo en officiële partijprogramma moeten wijzigen. Aangezien alle officiële partijactiviteiten zouden moeten worden uitgevoerd in de Arabische taal, zou de nieuwe wet vooral gevolgen hebben voor de in Kabylië gevestigde Berberpartijen FFS van Hocine Aït Ahmed en RCD van Saïd Saadi, die eventueel konden worden verboden, indien zij de propaganda voor hun taal en cultuur niet stopten. Andere bepalingen in de nieuwe wet luidden dat politieke partijen geen deel meer mochten uitmaken van een buitenlandse politieke organisatie (zoals het FFS dat lid was van de Socialistische Internationale) en dat partijleiders in Algerije dienden te wonen (en niet, zoals Aït Ahmed, bijvoorbeeld in Zwitserland).

Alle politieke groeperingen in het land kregen twee maanden de tijd om zich aan de nieuwe wet aan te passen en moesten binnen een jaar een oprichtingscongres organiseren.

Gebruik Arabische taal verplicht

Het door de Algerijnse regering aangestelde onofficiële parlement, de Nationale Overgangsraad (CNR), aanvaardde op 17 december een wet waarin werd bepaald dat uiterlijk 5 juli 1998 Arabisch de enige taal van het land moest zijn. Deze Arabiseringswet, die evenals de wet op de politieke partijen voortvloeide uit de logische toepassing van de onlangs aanvaarde grondwet (zie boven), kwam vooral tegemoet aan de wensen van de moslimfundamentalisten en de Arabische nationalisten, twee stromingen die

het Arabisch van wezenlijk belang achtten voor de moslim- en Arabische identiteit van Algerije. De wet betekende een amendering van de eerdere Arabiseringswet uit 1991 (zie pag. 614/2 e.v.-'91), waarvan de uitvoering in 1992 door president Boudiaf was opgeschort.

In de wet werd bepaald dat alle contacten en correspondentie tussen de overheid en politieke partijen in het Arabisch moesten plaatshebben, evenals alle officiële verklaringen en conferenties, alsmede de tv-uitzendingen. Regeringsfunctionarissen die zich voortaan schriftelijk uitdrukten in een andere dan de Arabische taal kans hiervoor veroordeeld te worden tot een geldboete, die kon oplopen tot 10.000 Algerijnse dinar ($ 1,00= AD 56,27 op 20 december 1996). Voor buitenlandse ondernemingen in Algerije gold een gedeeltelijke vrijstelling: hun contracten mochten tweetalig zijn. De Arabiseringswet maakte wat betreft de ingangsdatum eveneens een uitzondering voor het hoger onderwijs; aangezien vakken als medicijnen en computerwetenschap in het Frans werden gedoceerd, gold voor scholen en universiteiten 5 juli 2000 als einddatum waarop de Arabisering moest zijn voltooid. De maatregel was gericht op het stimuleren van de nationale identiteit en beoogde het gebruik van het Frans uit te bannen.

Op deze maatregel werd in intellectuele en journalistieke kringen en onder het niet-religieuze deel van de oppositie met zorg gereageerd omdat men voor een toename van het islamitisch geweld vreesde. Het Franstalige dagblad *Le Matin*, de spreekbuis van de Franstalige intellectuele elite, noemde de wet 'een vorm van terrorisme' en goede afspiegeling van de 'bereidheid' in regeringskringen 'om verdeeldheid te zaaien in het land'. Een van de invloedrijkste dagbladen, *El Watan*, plaatste eveneens vraagtekens bij de noodzaak om Arabisering binnen zo'n kort tijdsbestek verplicht te stellen. Niet-religieuze oppositieleiders gaven te kennen dat snelle Arabisering de moslimfundamentalisten in de kaart zou spelen en hun positie zou consolideren. Behalve de uitsluiting van de Franssprekende en in het Frans denkende bovenlaag in Algerije was het verbod van de Berbertaal Tamazigh, die door miljoenen Algerijnen werd gesproken, volgens de oppositie het werkelijk doel van de Arabiseringswet.

(Vor.ber.pag. 720/1 e.v. - 1996)

GABON

SCHULDENHERSCHIKKING MET FRANKRIJK

Op 17 juli 1996 schrapte Frankrijk, de belangrijkste investeerder en kredietverschaffer van Gabon, F 400 mln ($ 77,5 mln) van Gabons totale schuld van $ 4,7 mrd. Op haar beurt deed Gabon de voormalige kolonisator de toezegging dat een evenredig bedrag zou worden geïnvesteerd in infrastructuur- en rioolwaterverwerkingsprojecten, die werden uitbesteed aan bedrijven in de particuliere sector, waarin de Fransen goed vertegenwoordigd waren.

DODEN DOOR EBOLA-VIRUS

Sedert juli kwamen ministens tien mensen om het leven als gevolg van besmetting met het Ebola-virus. Dit maakte de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) op 15 oktober bekend. In februari overleden reeds 20 mensen aan het virus (zie pag. 567/2-'96). De WHO had zelf medische specialisten naar Gabon gestuurd om de situatie te onderzoeken.

WIJZIGINGEN IN DE REGERING

Op 20 oktober werd een portefeuillewisseling bekend gemaakt die gevolgen had voor de volgende (staats)ministersposten:

Staatsminister van communicatie, cultuur, kunst, volksonderwijs en mensenrechten - Sebastien Mamboundou Mouyama+; binnenlandse zaken, decentralisatie, veiligheid - Louis-Gaston Mayila+; ambtenarij en bestuurlijke hervormingen - Alexandre Sambat+; nationaal onderwijs, jeugd en sport, vrouwenzaken, regeringswoordvoerder - mevr. Paulette Moussavou Missambo+; sociale zaken en nationale solidariteit - Simon Oyono-Aba'n*; planning en territoriaal bestuur - Senturel Ngoma Madoungou*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

Het aantal staatsministers bleef zodoende zeven. Emmanuel Ondo Methogo was al eerder bevorderd. Zijn ministeriële verantwoordelijkheid voor landbouw, veeteelt en plattelandsontwikkeling bleef ongewijzigd, terwijl Mamboundou Mouyama bij zijn laatste bevordering andere verantwoordelijkheden kreeg. De portefeuille van Ngoma Madoungou was op staatsministerniveau voorheen in handen geweest van Pierre-Claver Maganga Moussavou, die uit de regering was gestapt. De regering omvatte eveneens zes leden die aangesteld waren als gedelegeerd minister, te weten Eugene Kalou Mayaka, Joachim Magouindi-Mahotes, Patrice Nziengui, Pierre-Clavier Nzeng Ebome, Jean Ping, alsmede Albert Ndjave-Ndjoy, wiens verantwoordelijkheden hetzelfde gebied bestreken als die van de pas bevorderde staatsminister Mamboundou Mouyama.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

In december werden verkiezingen gehouden voor de 120 zetels tellende Nationale Assemblée; ze leverden een overwinning op voor de regerende Democratische Partij van Gabon (Parti démocratique gabonais, PDG). De verkiezingen vormden het sluitstuk van het democratisch tijdspad dat was afgesproken door de regering en de oppositie in het Akkoord van Parijs uit september 1994 (zie pag. 852/1-'94). In september 1990 waren de eerste meerpartijenverkiezingen voor het parlement gehouden (zie pag. 834/1 e.v.-'90).

De verkiezingen werden over twee ronden, op 15 en 29 december, gehouden. Begin januari 1997 waren de definitieve resultaten nog niet bekend maar bleek uit voorlopige berichten dat de PDG een aanzienlijke meerderheid van de zetels had behaald, terwijl de belangrijkste oppositiepartij de Nationale Vergadering van de Houthakkers (Rassemblement national des bûcherons, RNB) onder leiding van pater Paul Mba Abessolo slechts een klein aantal had gewonnen. Het uitbrengen van de stemmen bleek over het algemeen rustig te zijn verlopen, hoewel volgens sommige berichten sprake was geweest van enkele incidenten na elk van beide stemronden.

(Vor.ber.pag. 567/1 e.v. - 1996)

GHANA

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 20 oktober 1996 accepteerde president Jerry Rawlings het ontslag van kolonel (b.d.) E.M. Osei-Owusu als minister van binnenlandse zaken, een functie die hij sinds 1993 had bekleed (zie pag. 415/2-'93). Osei-Owusu's ontslag werd van kracht op 1 november en volgde op de publicatie van een samenvatting van een voorlopig rapport van de Commissie van Mensenrechten en Bestuurlijk Recht over beschuldigingen van verduistering, waarin hij kennelijk ook werd genoemd. Osei-Owusu verklaarde dat hij ontslag nam om zich volledig te kunnen concentreren op het bestrijden van de bevindingen van de Commissie. Aan het eind van de maand was er nog geen opvolger benoemd.

Op 22 november volgden meer ontslagen naar aanleiding van genoemde publicatie. De minister van handel en industrie, Ibrahim Issaka Adam, en Isaac

De Ghanese president Jerry Rawlings wordt op 7 december 1996 in Accra door aanhangers toegejuicht na zijn stem te hebben uitgebracht. *Foto EPA*

Asjei-Marfo, lid van de presidentiële staf met verantwoordelijkheid voor cacao, dienden op die dag hun ontslag in. Beiden lieten weten dat hun ontslag niets afdeed aan hun recht om de bevindingen van de Commissie te bestrijden.

Op 7 november was bekend gemaakt dat Mahama Iddrissu naast zijn taken als minister van defensie, belast was met de verantwoordelijkheid voor het ministerie van binnenlandse zaken.

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Zittend president Jerry Rawlings won op 7 december voor de tweede achtereenvolgende keer de presidentsverkiezingen voor een vierjarige termijn. Zijn Nationale Democratische Congres (NDC) behaalde een absolute meerderheid bij de gelijktijdig gehouden parlementsverkiezingen.

Uitslag presidentsverkiezingen

Kandidaat	*Percentage van de stemmen*
Jerry Rawlings	57,2
John Kufuor	39,8
Edward Mahama	3,0
Totaal	100,0

De voormalige militaire leider Rawlings, die de overgang van Ghana naar een meerpartijendemocratie had begeleid, was in november 1992 voor het eerst tot president gekozen (zie pag. 109/2 e.v.-'93). Hij won nu de verkiezingen na een geduchte strijd met de advocaat en zakenman John Agyekum Kufuor. Deze leider van de Nieuwe Patriottische Partij (NPP) stond tevens aan het hoofd van oppositionele coalitie die in de parlementsverkiezingen 66 van de 200 zetels in de wacht sleepte, waarmee zij de eerste oppositionele factor van betekenis werd in het Ghanese parlement sedert vijftien jaar.

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels*
Nationale Democratische Congres (NDC)	133
Nieuwe Patriottische Partij (NPP)	60
Volkscongrespartij (People's Convention Party, PCP)	5
Nationaal Volkscongres (People's National Convention, PNC)	1
Totaal	199*

*Uitslag op 1 zetel na volledig.

Waarnemers en vertegenwoordigers van oppositiepartijen maakten gewag van enkele onregelmatigheden tijdens het stemmen en toonden zich bezorgd over de vertraging bij het bekendmaken van de uitslagen. Er was echter geen sprake van beschuldigingen over fraude op grote schaal die de presidentsverkiezingen van 1992 hadden ontsierd (zie pag. 109/2-'93). De opkomst was met 76,8 procent hoog te noemen.

Oppositieleider Kufuor riep president Rawlings op 8 december tijdens een persconferentie in Accra op om de oppositie als een geïntegreerd onderdeel van het democratisch systeem te accepteren en de erbij passende erkenning te doen toekomen. Hij gaf zijn verkiezingsnederlaag toe en voegde eraan toe dat de oppositionele afgevaardigden zich constructief zouden opstellen in het nieuwe parlement.

(Vor.ber.pag. 491/3 e.v. - 1996)

LESOTHO

DODEN BIJ STAKING

Op 23 september 1996 stelde de regering een onafhankelijk onderzoek in naar de dood van ten minste vijf en mogelijk tien ontslagen stakers van het Hooglands-Waterproject in Lesotho. De doden vielen op 15 september, toen de politie het vuur opende op 2000 stakers die demonstreerden tegen de beëindiging van hun contract.

IMF-KREDIET

Op 24 september verleende het Internationaal Monetair Fonds (IMF) een overbruggingskrediet van SDRs 7 mln (ongeveer $ 10 mln) ter ondersteuning van het economische programma van de regering voor 1996-'97.

REGERINGSWIJZIGING

Op 6 november overleed Baka Lekhala, minister van voorlichting en omroepwezen, in een verpleeghuis in Johannesburg. Aan het eind van de maand was nog geen opvolger benoemd.

Op 12 december werd Monyane Moleleke benoemd tot minister van voorlichting en omroepwezen. Moleleke was minister van natuurlijke hulpbronnen geweest in het vorig kabinet dat in mei werd gewijzigd (zie pag. 637/3 c.v.-'96).

STAKING VERPLEGEND PERSONEEL

Op 18 november hield premier Ntsu Mokhehle spoedberaad met leiders van verplegend personeel dat op 11 november het werk in staatsziekenhuizen had neergelegd. De staking ging ondanks deze tussenkomst door, waardoor veel mensen er toe werden gebracht om over de grens, in Zuid-Afrika, medische zorg te halen.

(Vor.ber.pag. 637/3 e.v. - 1996)

MALI

COUP VERIJDELD

Op 28 oktober 1996 meldde het radiostation *RTM*, citerend uit officiële bronnen, dat een „groep mannen in uniform" op 27 oktober gearresteerd was na de ontmaskering van een complot om „de instituties van de republiek te destabiliseren". Op 29 oktober meldde *RTM* voorts dat zes leden van de krijgsmacht, waaronder één officier, gearresteerd waren, terwijl radio *Nouvel Horizon* dezelfde dag berichtte dat het „verijdelde coupplan" opgezet was door een luchtmachtkapitein, en gesteund door Mady Diallo. Deze voormalige minister en leider van de oppositionele Patriottische Vernieuwingsbeweging, was op 28 oktober opgepakt voor ondervraging.

OVEREENKOMST MET NIGER OVER TERUGKEER TOEAREGS

Op 12 november werd een akkoord getekend tussen Mali, Niger en het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR), dat voorzag in de repatriëring van 25.000 Malinese Toearegs die in Niger woonden. In de overeenkomst werden de bepalingen voor een vrijwillige, 'waardige' terugkeer van de vluchtelingen vastgelegd, waaraan de ondertekenaars zich hadden te houden.

BEGROTING 1997 GOEDGEKEURD

Op 17 december gaf de Nationale Assemblée haar goedkeuring aan de begroting voor 1997. Deze bedroeg francs CFA 379,59 mrd in vergelijking met het begrotingstotaal van francs CFA 333,25 mrd in 1996 ($ 1,00= 524,70 francs CFA op 20 december 1996).

(Vor.ber.pag. 776/2 e.v. - 1996)

MAURETANIË

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUWE REGERING

Op 11 en 18 oktober 1996 werden in twee stemronden parlementsverkiezingen gehouden volgens het meerpartijenstelsel, resulterend in een overweldigende parlementaire meerderheid voor de regerende Republikeinse Democratische en Sociale Partij (Parti républicain démocratique et social, PRDS) van president Maaouya Ould Sid'Ahmed Taya. De uitslag werd echter ontsierd door beschuldigingen van verkiezingsfraude die ertoe leidden dat een van de grootste oppositiepartijen, de Unie van Democratische Krachten (Union des forces démocratiques, UFD), de tweede kiesronde boycotte.

Op 13 oktober, nadat de PRDS in de eerste ronde 61 zetels had behaald, kondigde de UFD aan zich uit de verkiezingen terug te trekken. UFD-secretaris-generaal Ahmed Ould Daddah verklaarde dat de partij „geen andere keus had .., gezien de pure terreur die tegen leden van de oppositie [werd) ontwikkeld". Hij beschuldigde de regering ervan te „knoeien" met het kiezersregister en zo aanhangers van de oppositie buiten te sluiten. De PRSD behaalde uiteindelijk 70 van de 79 zetels; aangezien van 7 afgevaardigden, die als onafhankelijken waren gekozen, en van de afgevaardigde namens Actie voor Verandering werd aangenomen dat ze op de hand van de regering waren, kreeg slechts één afgevaardigde van de oppositionele groeperingen, die de voorgaande parlementsverkiezingen in 1992 hadden geboycot (zie pag. 328/3-'92), zitting in het parlement.

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels*
Republikeinse Democratische en Sociale Partij (PRDS)	70
Actie voor Verandering	1
Onafhankelijken	8
Totaal	79

Op 24 oktober stelde premier Cheikh el Avia Ould Mohamed Khouna een nieuwe regering aan, nadat de scheidende regering op 20 oktober was afgetreden. Een van de opvallendste veranderingen was het ontslag van Abdallahi Ould Abdi als minister van nationale defensie. Hij werd vervangen door Mohamed Ould Amar, die tot dan toe minister van planning was geweest.

Op 24 oktober was de verdeling van de portefeuilles als volgt:

Premier - Cheikh el Avia Ould Mohamed Khouna; buitenlandse zaken en samenwerking - Lemrabott Sidi Mahmoud Ould Cheikh Ahmed; nationale defensie - Mohamed Ould Amar+; justitie - Mohamed Lemine Salem Ould Dah; binnenlandse zaken, PTT - Dah Ould Abdeljelil; financiën - Camara Aly Gueladio*; planning - Ahmed Kelly Ould Cheikh Sidya*; visserij en maritieme economie - Abdallahi Ould Neme; handel en toerisme - Mohammed Mahmoud Ould Dahmane*; mijnbouw en industrie - N'Gaide Lamine Kayo*; plattelandsontwikkeling en milieu - Beijel Ould Houmeid+; uitrusting en transport - Sow Mohamed Deina; watervoorziening en energie - Mohammed Yeslem Ould Vil*; nationaal onderwijs - Baba Ould Sidi; ambtenarenzaken, arbeid, jeugd en sport - Baba Ould Alewa*; volksgezondheid en sociale zaken - Sow Abou Demba+; contacten en betrekkingen met het parlement - Rachid Ould Saleh; cultuur en islamitische oriëntatie - Khattry Ould Jiddou*; staatssecretaris voor de civiele sector - Levdahl Ould Abel Wedoud*; staatsecretaris voor Maghreb-zaken - Cheikh Ould Ely; staatssecretaris voor alfabetisme en basisonderwijs - Mohamed Lemine Ould Mohamed Vall; staatssecretaris voor vrouwenzaken - mevr. Senya Mint Sidi Haiba; secretaris-generaal van de regering - Ba Silay.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 777/1/2 - 1996)

MOZAMBIQUE

IMF-LENING

Op 21 juni 1996 gaf het Internationaal Monetair Fonds (IMF) haar goedkeuring aan een driejarige lening voor Mozambique ter waarde van SDR 75,6 mln (ongeveer $ 110 mln) krachtens de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (enhanced structural adjustment facility, ESAF). De lening was bedoeld ter ondersteuning van het economisch hervormingsprogramma van de regering voor de periode 1996-'98.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 7 november ontsloeg president Joaquim Chissano zowel de minister van binnenlandse zaken, kolonel Manuel Antonio Mucananda, als de onderminister van het departement.

Chissano verklaarde dat Antonio niet meer de mentale veerkracht had om door te gaan en dat de resultaten van zijn werk, ofschoon hij „zijn best had gedaan, niet altijd naar verwachting" waren. Hij wees echter speculaties in de media van de hand dat internationale donors het ontslag van Antonio als voorwaarde hadden gesteld voor de financiering van een drie jaar durend project voor de opleiding van politiemensen dat in 1997 van start zou gaan. Oppositiegroepen hadden gesuggereerd dat Antonio zich rechtstreeks had ingelaten met criminele activiteiten.

Op 8 november werd Armirinho da Cruz Marcos Manhanze, minister in het bureau van de president voor defensieaangelegenheden en veiligheidszaken, ook benoemd tot minister van binnenlandse zaken.

SCHULDENHERSCHIKKING CLUB VAN PARIJS

Onderminister van planning en financiën, Luisa Diogo, maakte op 21 november bekend dat de Club van Parijs van westerse crediteurenlanden volgens het Akkoord van Napels had besloten 67 procent van de schuld kwijt te schelden die Mozambique tussen 1975 en 1984 had gemaakt. Van de schuld van $ 600 mln die tijdens deze periode werd gemaakt, werd dus $ 400 mln kwijtgescholden en de resterende $ 200 mln zou in de komende twintig jaar worden afbetaald.

BEGROTING 1997 IN PARLEMENT

In de Nationale Assemblée begon op 17 december het debat over de begroting voor 1997. Hierin werden de jaarlijks terugkerende uitgaven begroot op metical 4,280 mrd en de inkomsten op 4,522 mrd, hetgeen resulteerde in een overschot op de periodieke begroting. De regering erkende dat dit surplus direct voortvloeide uit de schuldverlichtingsmaatregelen die de Club van Parijs van crediteurenlanden in november had genomen (zie boven). Aangezien de uitgaven aan kapitaalinvesteringen echter begroot waren op metical 3,916 mrd, gaf de begroting in totaal een tekort te zien van metical 3,674 mrd, dat gedekt zou moeten worden door buitenlandse financiële hulp ($ 1,00= 11.147,50 metical op 20 december 1996).

(Vor.ber.pag. 496/2 e.v. - 1996)

SIERRA LEONE

COUPPOGING

Op 8 september 1996 verijdelden hoge officieren een poging om de nieuwe burgerregering omver te werpen (zie pag. 499/2 e.v.-'96).

Er werden minstens zes muitende soldaten gearresteerd in verband met het vermeende plan om in de vroege morgen van 9 september het huis van president Ahmad Tejan Kabbah aan te vallen. Het plan zou zijn gesmeed door een niet nader genoemde sergeant.

Na de couppoging gaf Kabbah het bevel tot een zuivering binnen het leger en op 13 september waren ruim 150 militairen met pensioen gestuurd. Eveneens op 13 september verzekerde de voorzitter van de defensiestaf, brigadegeneraal Hasan Contch, nogmaals dat het leger loyaal was aan de regering, en noemde hij de samenzweerders „op macht beluste en ontevreden elementen" in het leger die „zeer satanisch, misleid en onvaderlandslievend" waren. Op 18 september deelde Kabbah mee dat een Nigeriaans team een onderzoek zou instellen naar de verijdelde coup.

REGERINGSWIJZIGING

Op 22 november voerde Kabbah een reorganisatie van het kabinet uit, waarbij een aantal ministeries werden samengevoegd, terwijl het ministerie van binnenlandse zaken werd afgeschaft en alle functies ervan werden overgedragen aan het ministerie van defensie. De wijzigingen hadden betrekking op de volgende portefeuilles:

Buitenlandse zaken - mevr. Shirley Gbujama+; ontwikkeling - N.S.B. Wellington*; landbouw, bosbouw en milieu - Harry Will+; transport en communicatie - Sulaiman Tejan Jalloh+; handel, industrie en staatsondernemingen - George Banda-Thomas+; grondbeheer, huisvesting, stads- en plattelandsplanning - John Karimu*; arbeid, sociale zaken en sport - Sheku B. Saccoh+; voorlichting - Abdul Thorlu-Bangura+; toerisme en cultuur - Yembeh Mansaray+; openbare werken, energie en elektriciteit - Emmanuel O. Grant+; presidentiële aangelegenheden en overheidsdiensten - Momdu Koroma*; plaatselijk bestuur en gemeenschapsontwikkeling - David Quee*.

* Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

VREDESAKKOORD MET RUF

Op 30 november tekenden president Ahmad Tejan Kabbah en Foday Sankoh, de leider van het opstandige Revolutionair Verenigd Front (RUF), een vredesakkoord in de Ivoriaanse hoofdstad Abidjan. De overeenkomst maakte een einde aan de in 1991 begonnen burgeroorlog (zie pag.623/1 e.v.-'91), die aan ruim 100.000 mensen het leven kostte. Na de ondertekening omhelsde president Tejan Kabbah zijn rivaal Foday Sankoh en verklaarde dat 'armoede, honger, ziekte, onwetendheid, hebzucht en afgunst nu onze gemeenschappelijke vijanden zijn'.

Het akkoord voorzag in een onmiddellijke stopzetting van de vijandelijkheden, de demobilisatie en de terugkeer naar de kazernes van de opstandige soldaten en het vertrek van de buitenlandse huurlingen uit het land, waaronder de Zuid-Afrikaanse huurlingen van Executive Outcomes, die de Sierraleoonse regering in 1994 voor $1,8 mln per maand inhuurde in haar strijd tegen de rebellen. Voorts werd overeengekomen dat het RUF als politieke partij zou voortbestaan.

(Vor ber.pag. 498/3 e.v.-1996)

SWAZILAND

NIEUWE PREMIER. HERZIENING GRONDWET

Op 26 juli 1996 werd Sibusiso Barnabas Dlamini door koning Mswati III aange-

De president van Sierra Leone, Ahmad Tejan Kabbah (l.), en RUF-leider Foday Sankoh (r.) bezegelen, onder het toeziend oog van de Ivoriaanse president Henri Konan Bedie (m.), op 30 november 1996 de ondertekening van het vredesakkoord in Abidjan met een handdruk. *Foto EPA*

steld als premier. Dlamini was tot dan toe lid van de raad van bestuur van het Internationaal Monetair Fonds (IMF), maar had tussen 1984 en 1993 ook de post bekleed van minister van financiën.

Tijdens een speciale bijeenkomst in de koninklijke kraal in Ludzidzini, waarbij hij de benoeming bekendmaakte, maakte Mswati eveneens gewag van de oprichting van een dertig leden tellende Commissie voor Grondwetsherziening, waarin chiefs, intellectuelen, politieke activisten en vakbondsleiders zitting hadden.

Mswati deed een oproep aan „het volk" om suggesties te doen aan de Commissie, en benadrukte dat het rapport van de Herzieningscommissie aanbevelingen zou bevatten die uiteindelijk wet zouden worden. Aan deze maatregel was op 24 juli een spoedvergadering voorafgegaan in de Mozambikaanse hoofdstad Maputo met staatshoofden uit de regio om de politieke situatie in Swaziland te bespreken; bij deze gelegenheid was druk uitgeoefend op Swaziland om democratische hervormingen in gang te zetten.

Eerder, op 16 juli, waren leraren en rijksambtenaren weer aan het werk gegaan, na een maand van vakbondsacties (zie pag 639/3 e.v.-'96). Hun staking werd beëindigd nadat op 12 en 13 juli intensieve gesprekken hadden plaatsgevonden tussen de stakingsleiders, de koning, kabinetministers en koninklijke adviseurs, en overeengekomen was dat zij het werk zouden hervatten terwijl de loononderhandelingen werden voortgezet.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 13 november maakte premier Barnabas Dlamini een onverwachte kabinetswijziging bekend, waarbij hij vier ministers ontsloeg. Een van de ontslagen ministers was Ephraem Magagula, die kort geleden was beschuldigd van inefficiëntie. Dlamini zei dat de wijzigingen waren aangebracht in het belang van „behoorlijk bestuur, helderheid en discipline" en dat ze erop waren gericht de aandacht van de regering te verleggen naar „economische ontwikkeling en stroomlijning van de bureaucratie als een stimulans voor buitenlandse investeringen en handel".

De volgende posten werden gewijzigd:

Toerisme en communicatie, voorheen omroep, informatie en toerisme - Musa Nkambule*; binnenlandse zaken - Prince Guduza*; openbare werken en transport, voorheen openbare werken en bouwnijverheid - Dumsani Masango*; gezondheid - Phetsile Dlamini*; openbare diensten en informatie, (nieuwe portefeuille) - Muntu Mswane+.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 639/3 e.v. -1996)

ZAMBIA

VOORBEREIDINGEN PARLEMENTS- EN PRESIDENTSVERKIEZINGEN. WINST VOOR PRESIDENT CHILUBA

Aangezien het mandaat van president Frederick Chiluba en de Nationale Assemblée op 31 oktober 1996 zou aflopen en met het oog op de toenemende bedreigingen met geweld van de oppositiepartijen, maakte de regering uiteindelijk op 19 oktober bekend dat de datum voor de verkiezingen was vastgesteld op 18 november. De regerende Beweging voor een Meerpartijen Democratie (Movement for Multiparty Democracy, MMD) wees beweringen van de oppositie van de hand als zou de regering-Chiluba na eind oktober onwettig zijn.

Op 28 oktober maakte Opperrechter Mathew Ngulube de namen bekend van de vijf presidentskandidaten. Opvallend genoeg ontbrak de naam van oud-president Kenneth Kaunda, die door een recente omstreden grondwetswijziging was uitgesloten van deelname aan de verkiezingen (zie pag. 786/3 e.v.-'96).

Op 24 oktober had Kaunda aangekondigd dat zijn United National Independence Party (UNIP) de parlementsverkiezingen zou boycotten en een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid zou organiseren. Kaunda veroordeelde ook de manier waarop de kiezers waren geregistreerd, die er volgens hem toe had geleid dat slechts 2,2 mln van de geschatte 4,6 mln kiesgerechtigden waren geregistreerd. Hij insinueerde dat de regering de registratie had uitbesteed aan het Israëlische bedrijf Nikuv, teneinde de „verkiezingen te manipuleren".

Winst voor Chiluba en diens partij bij omstreden verkiezingen

Op 18 november werden presidents- en parlementsverkiezingen gehouden, die president Frederick Chiluba en zijn

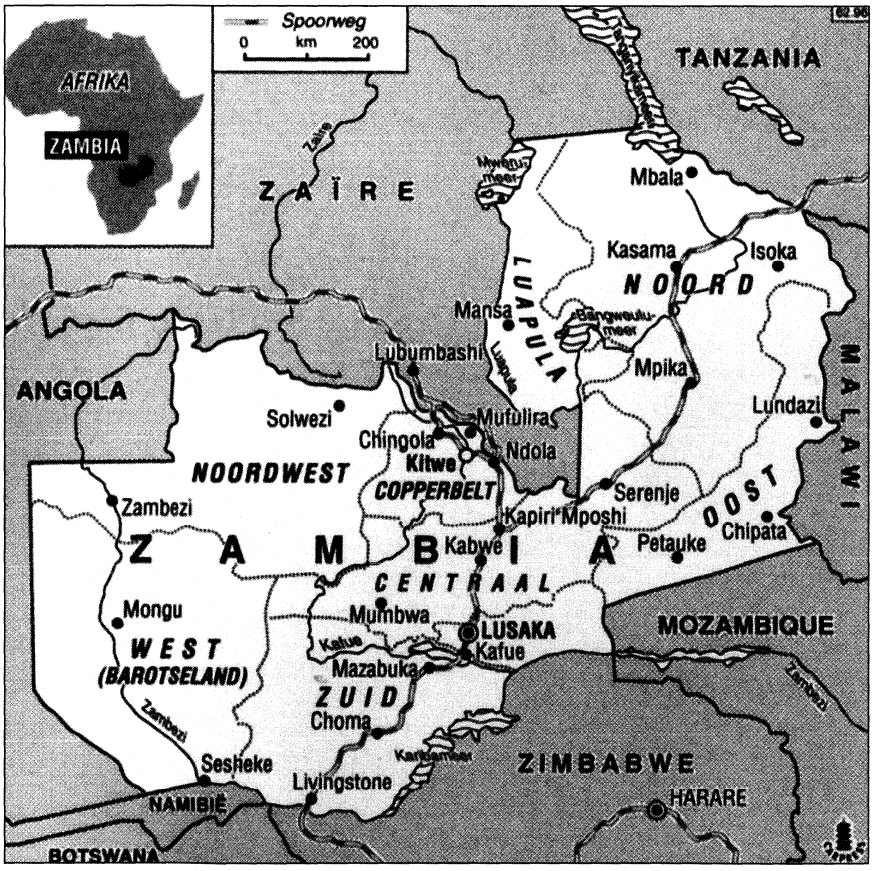

MMD weer aan de macht brachten. In scherpe tegenstelling tot de eerste meerpartijenverkiezingen van het land in 1991 (zie pag. 36/2 e.v.-'91), werden de verkiezingen overschaduwd door een lage opkomst (ongeveer 40 procent), een boycot van de de UNIP, en beschuldigingen van verkiezingsfraude.

UNIP-leider Kenneth Kaunda had de kiezers opgeroepen hun stembriefjes vóór 18 november in te leveren en de verkiezingen te boycotten. Op 4 november dreigde de regering dat hij zou worden gearresteerd als hij de bevolking bleef „verontrusten" met de uitspraak dat de verkiezingen een „burgeroorlog zouden doen ontbranden".

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels*
Movement for Multiparty Democracy (MMD)	131
National Party (NP)	5
Zambia Democratic Congress (ZDC)	2
Agenda for Zambia (AZ)	2
Onafhankelijken	10
Totaal	150

Uitslag presidentsverkiezingen

Kandidaat	*Stemmen*	*Percentage*
Frederick Chiluba (MMD)	917.382	69,5
Dean Mungomba (ZDC)	158.756	12,0
Humphrey Mulemba (NP)	88.766	6,7
Akashanbatwa Lewanika (AZ)	59.379	4,5
Chama Chakomboka (MDP*)	40.843	3,1
Ongeldige stemmen	55.184	4,2
Totaal	1.320.310	100,0

*Movement for Democratic Process.

Verscheidene teams die toezicht hielden op het verloop van de verkiezingen, waaronder het Committee for a Clean Campaign (CCC, een overkoepelende groepering van negentien niet-gouvernementele organisaties en burgergroepen) en het door donorlanden gefinancierde niet-gouvernementele Zambia Independent Monitoring Team, uitten beschuldigingen dat er onregelmatigheden hadden plaatsgevonden bij de verkiezingen. De leiders van beide waarnemingsteams werden op 24 november gearresteerd.

Terwijl de roep om zijn aftreden en nieuwe verkiezingen met de dag sterker werd, stuurde Chiluba op 28 november het kabinet naar huis en bracht hij het leger in staat van paraatheid.

Aanhoudende protesten

Op 1 december startte de UNIP een campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid. In een toespraak tijdens een massabijeenkomst in het centrum van Lusaka verklaarde Kenneth Kaunda dat de UNIP en haar coalitiepartners in de Oppositionele Alliantie de verkiezingsresultaten noch de wettigheid van de regering-Chiluba erkenden. Hij gaf een uiterste termijn aan van drie maanden, binnen welke periode Chiluba moest zijn opgestapt en een interimregering moest zijn geïnstalleerd; hij zei dat de oppositie in het hele land demonstraties en andere protestactiviteiten aan het voorbereiden was teneinde dit doel te bereiken. Regeringsfunctionarissen wezen de eisen van de oppositie van de hand en waarschuwden dat, indien Kaunda bleef oproepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid, 'het recht' dan 'haar loop zou hebben'.

NIEUWE REGERING

President Frederick Chiluba, die na zijn verkiezing op 21 november opnieuw was beëdigd, benoemde op 2 december een nieuwe regering. In het kabinet vonden enkele nieuwe benoemingen plaats; op de post van buitenlandse zaken na bleef de bezetting van de belangrijkste ministersposten ongewijzigd ten opzichte van het kabinet dat in november aftrad.

De verdeling van de portefeuilles was als volgt:

President - Frederick Chiluba; vice-president - brigadegeneraal Godfrey Miyanda; defensie - Benjamin Yoram Mwila; binnenlandse zaken - Chitalu Sampa; financiën - Ronald Penza; buitenlandse zaken - Lawrence Shumba*; mijnbouw en delfstoffen - luitenant-generaal (b.d.) Christon Tembo+; landbouw, voedsel - mevr. Edith Nawakwi+; handel en industrie - Alfeyo Hambayi+; openbare werken en bevoorrading - Keli Walubita+; wetenschap en technologie - Enock Kavindele*; energie - Suresh Desai+; grondbeheer - Dawson Lupunga+; milieu - William Harrington+; gemeenschapsontwikkeling - Newstead L. Zimba+; voorlichting - David Mpamba*; onderwijs - Siamukayungu Siamunjaye+; juridische zaken - Vincent Malambo*; gezondheidszorg - Katele Kalumba; jeugd, sport en kinderontwikkeling - Samuel Miyanda; minister zonder portefeuille - Michael Sata; toerisme - Amusa Mwanamwamba+; staatsminister - Erick Silambwa*; plaatsvervangend staatsminister voor religieuze aangelegenheden - Peter Chintala*; plaatsvervangend staatsminister voor jeugdzaken - Josiah Chisala*.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 786/3 e.v.-1996)

AFGHANISTAN

NIEUWE REGERING

Op 3 juli 1996 benoemde president Burhanuddin Rabbani een nieuwe regering onder leiding van Gulbuddin Hekmatyar van de Hezb-i-Islami, die in juni opnieuw was aangesteld als premier (zie pag. 649/2-'96).

De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier - Gulbuddin Hekmatyar; eerste vicepremier± - Qutbuddin Helal*; defensie - Wahidollah Saba'un*; buitenlandse zaken (waarnemend) - Abdorrahim Ghafurzai*; binnenlandse zaken - Yunus Qanuni+; onderwijs - Ahmadshah Ahmadzai+; financiën - Abdul Hadi Arghandwal*; planning - Seyed Mohammad Ali Javid+; cultuur en voorlichting - Qeyamuddin Ershad+; martelaren en gehandicapten -Samiollah Najebi*; handel - Sayyif Hussain Alami Balkhi; landbouw (waarnemend)±- Sikander Yiyam*; huisvesting en stedenbouw (waarnemend)± - Abdul Salam Hashemi*.

*Nieuwe benoeming.
+Gewijzigde portefeuille.
±Benoeming op 20 juli.

Hoewel nog niet officieel bevestigd, zouden de belangrijke portefeuilles van defensie en financiën naar Hekmatyars Hezb-i-Islami gaan, terwijl Rabbani's Jamiat-i-Islami binnenlandse zaken zou krijgen en buitenlandse zaken zou behouden.

ONTSNAPPING BEMANNING RUSSISCH VLIEGTUIG

Op 17 augustus wist de zevenkoppige bemanning van een Russisch Iljoesjin-76-vrachtvliegtuig, die in 1995 door de Taliban in gijzeling was genomen (zie pag. 867/3 e.v.-'95), in haar eigen toestel te ontsnappen van het vliegveld van Kandahar en naar Sharjah in de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) te vliegen, waar haar vrachtbedrijf was gevestigd.

Volgens nadere berichten van Pakistaanse en VAE-functionarissen hadden de kapers de zeven bemanningsleden regelmatig toestemming gegeven naar het vliegveld te gaan om de motoren van het vliegtuig te starten en routine-onderhoudswerkzaamheden uit te voeren. Bij een van die gelegenheden slaagden zij erin op spectaculaire wijze te ontsnappen, nadat zij hun bewakers hadden overmeesterd.

SALANG-VERKEERSWEG HEROPEND NA WAPENSTILSTAND

Op 29 augustus werd de Salang-verkeersweg tussen Kaboel en Noord-Af-

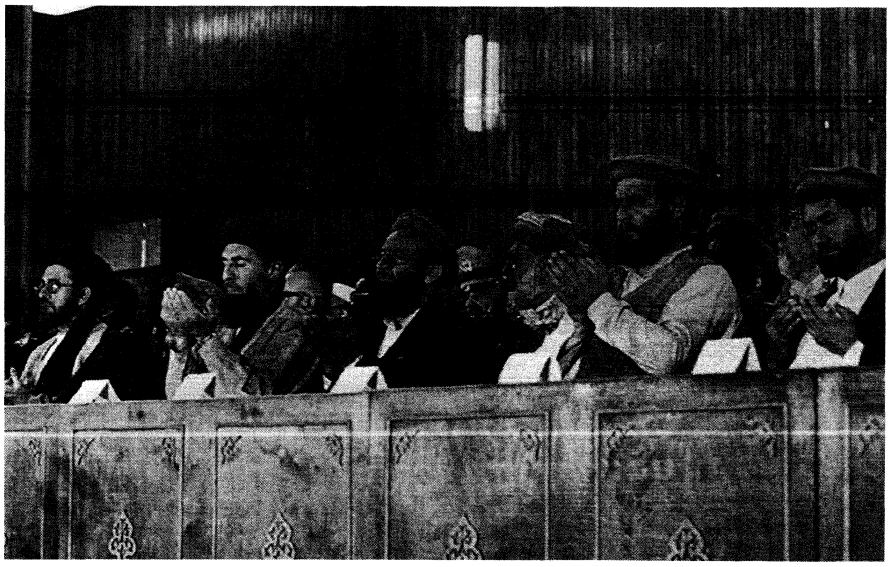

De nieuwe Afghaanse premier Gulbuddin Hekmatyar (2de v.l.) op 10 juli 1996 in Kaboel in gebed, samen met leden uit zijn kabinet. *Foto EPA*

ghanistan weer opengesteld, nadat er op 13 augustus officieel een wapenstilstand was gesloten tussen de regering van premier Gulbuddin Hekmatyar en de Oezbeekse leider van de Nationale Islamitische Beweging, generaal Abdul Rashid Dostam.

De verkeersweg was sinds eind 1993 afgesloten door Dostams troepen, die in de strijd tegen rivaliserende mujaheddin-facties de controle hadden weten te krijgen over het grootste deel van de noordelijke provincies van Afghanistan, waar onder meer de belangrijke stad Mazar-i-Sharif lag.

TALIBAAN VEROVERT KABOEL. EXECUTIE NAJIBULLAH. INSTELLING ORTHODOX ISLAMITISCH BEWIND. TEGENOFFENSIEF ANTI-TALIBAANALLIANTIE

In september viel de Afghaanse hoofdstad Kaboel na een maandenlange dreiging tenslotte in handen van de Talibaan, de militante islamitische studentenmilitie die zich begin 1995 in korte tijd had ontwikkeld tot een beweging met een grote aanhang (zie pag.293/3 e.v.-'95). De Talibaan zette de regering van president Burhanuddin Rabbani af en stelde direct een orthodox islamitisch bewind in. Eén van de eerste handelingen van het nieuwe regime was het bevel tot de executie van de voormalige communistische president Najibullah, die na 1992 in Kaboel was gebleven onder bescherming van de Verenigde Naties (VN). Internationale erkenning kreeg de nieuwe regering opmerkelijk genoeg alleen van Pakistan, dat naar algemene opvatting de hand zou hebben gehad in de spectaculaire militaire overwinning van de Talibaan. Daarnaast betuigde de Verenigde Staten (VS) stilzwijgend steun aan het nieuwe regime. Waarnemers meenden echter dat de overlevingskansen van het nieuwe regime zouden afhangen van de reactie van de Oezbeekse leider van de Nationale Islamitische Beweging, generaal Abdul Rashid Dostam, die eenderde van het land ten noorden van de strategische Salang-pas in handen had.

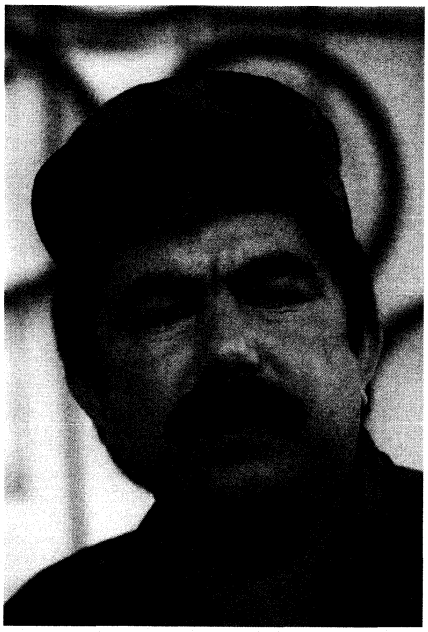

Krijgsheer en Oezbeekse leider van de Nationale Islamitische Beweging, generaal Abdul Rashid Dostam (archieffoto van 12 mei 1992). *Foto EPA*

De slotaanval van de Talibaan op Kaboel volgde na een aantal opmerkelijke militaire successen begin september. Op 11 september liepen Talibaan-strijdkrachten de oostelijke provincie Nangarhar onder de voet en veroverden de provinciehoofdstad Jalalabad, 110 km ten oosten van Kaboel. De inname van Jalalabad (de derde grote stad na Herat en Kandahar die in handen van de Talibaan viel) was een zware tegenslag voor de regering. De stad was strategisch van groot belang voor de bevoorrading van Kaboel. De regering gaf haar nederlaag toe, maar beschuldigde Pakistan van steun aan de Talibaan en „een komplot ... tegen Jalalabad". Pakistan ontkende de aantijgingen ten stelligste.

Op 13-22 september boekte de Talibaan opnieuw terreinwinst. De twee overige oostelijke provincies Laghman en Konar werden veroverd en op 25 september werd de stad Sarobi, 70 km ten oosten van Kaboel, waar een grote waterkrachtcentrale was gevestigd, ingenomen. Wanhopige pogingen van regeringstroepen om de opmars van de Talibaan te stuiten, faalden, ondanks zware luchtaanvallen op Talibaan-stellingen in de oostelijke voorsteden van Kaboel op 25-26 september. Bij deze gevechten zouden aan beide zijden honderden doden zijn gevallen. Aan een oproep van de VN-Veiligheidsraad tot een onmiddellijk staakt-het-vuren werd geen gehoor gegeven. De Talibaan trok vervolgens vanaf Pul-i-Charkhi in het zuidoosten snel op naar Kaboel en veroverde de luchtmachtbasis Baghram ten noorden van de hoofdstad. Het slotoffensief van de Talibaan viel samen met een oproep van Talibaan-leider Mohammad Omar op 25 september aan Rabbani-getrouwe troepen om zich over te geven. Volgens Omar stond Rabbani „op het punt te vluchten".

Op 27 september werd bevestigd dat president Rabbani en de recentelijk opnieuw benoemde premier Gulbuddin Hekmatyar (zie boven) de hoofdstad waren ontvlucht. Duizenden regeringssoldaten hadden naar verluidt hun stellingen rond Kaboel verlaten en zich in noordelijke richting teruggetrokken. Zij werden achtervolgd door de Talibaan, die zich op 1 oktober op meer dan 100 km ten noorden van Kaboel bevond en oprukte naar gebied dat in handen was van Dostam. Diens standpunt in deze laatste fase van het conflict was onbekend, hoewel hij zich op grond van een in augustus gesloten akkoord (zie boven) formeel aan de zijde van de regering had geschaard. Algemeen werd aangenomen dat Dostam sterk genoeg was om de toekomst van het nieuwe regime in Kaboel te bepalen.

Benoeming Interimraad van Afghanistan

Op 27 september benoemde Talibaan-leider Omar een nieuwe zes man ster-

ke Interimraad, die uitsluitend uit geestelijken bestond en onder voorzitterschap stond van Mohammad Rabbani. De samenstelling van de raad was als volgt:

Voorzitter - Mohammad Rabbani; buitenlandse zaken - Mohammad Hasan; Mohammad Ghaus; defensie - Abdor Razaq; veiligheid - Ghiyasoddin; Mohammad Fazel.

In oktober werden onder meer de volgende nieuwe benoemingen in de Interimraad van de Talibaan bekendgemaakt:

Financiën - Mola Mohammad; voorlichting en cultuur - Amir Khan Mutaqi; bouwnijverheid - Agha Lalai; plattelandsontwikkeling - Sediqollah.

In november werden de volgende benoemingen in de Talibaan-interimraad bekendgemaakt:

Planning - Qari Din Mohammad; vluchtelingenrepatriëring - Abdor Raqib; martelaars en invaliden - Abdol Baqi; mijnbouw en industrie - Ahmed Jan; grenzen - Jalaloddin Haqqani; arbeid en sociale zaken - Mohammad Mir.

Executie Najibullah

De nieuwe Talibaan-regering veroorzaakte direct internationale verontwaardiging, toen zij op 27 september bevel gaf tot de executie van Najibullah. De voormalige president werd uit het VN-kantoor in Kaboel gesleept en doodgeschoten. Zijn lichaam werd opgehangen aan een verkeerslicht bij het presidentieel paleis. Talibaan-troepen executeerden tevens zonder vorm van proces Najibullah's broer en twee van zijn naaste medewerkers die toevlucht hadden gezocht in het VN-kantoor, en stelden hun lichamen ten toon.

De speciale VN-afgezant voor Afghanistan, Norbert Holl, veroordeelde deze executies in sterke bewoordingen en was „diep geschokt" dat er geen behoorlijk proces was gevoerd. Op 29 september rechtvaardigde de interimregering de executie van Najibullah als „een islamitische daad".

De 49-jarige Najibullah was in 1986 Babrak Karmal opgevolgd als secretaris-generaal van de Democratische Volkspartij van Afghanistan (People's Democratic Party of Afghanistan, PDPA) op het hoogtepunt van de Sovjet-overheersing. Voordien had hij aan het hoofd gestaan van de Khad, de door de KGB getrainde Afghaanse geheime politie. Het jaar daarop was hij president geworden. Zijn macht was gebleken in 1989 toen hij aanbleef ondanks de terugtrekking van de Sovjet-troepen, waarvan hij afhankelijk was geweest. Hiermee had hij verwachtingen gelogenstraft dat hij spoedig ten val zou komen. Hij bleef president tot maart 1992, toen hij ermee instemde af te treden in het kader van een vredesakkoord met de mujaheddin, dat onder auspiciën van de VN tot stand was gekomen. Zijn positie werd onhoudbaar in april van dat jaar, toen zijn voormalige bondgenoot Dostam zich van hem afkeerde en zich aansloot bij de mujaheddin. Na een mislukte poging het land te ontvluchten, zag hij zich gedwongen de VN om bescherming te vragen (424/2/3-'92). Hoewel opeenvolgende mujaheddin-regeringen hem niet hadden durven arresteren, werden pogingen van de VN hem veilig het land uit te krijgen stelselmatig gedwarsboomd.

Instelling orthodox islamitisch bewind

Onder de nieuwe Talibaan-regering werd een orthodox islamitisch bewind ingesteld.

Het nieuwe regime legde vooral beperkingen op aan vrouwen. Vrouwen moesten thuisblijven en mochten niet langer werk zoeken of onderwijs volgen. Daarnaast moesten alle vrouwen in het openbaar lange sluiers (burqas) dragen. Er waren berichten over vrouwen die op straat waren geslagen, omdat ze de nieuwe kledingvoorschriften niet in acht na-

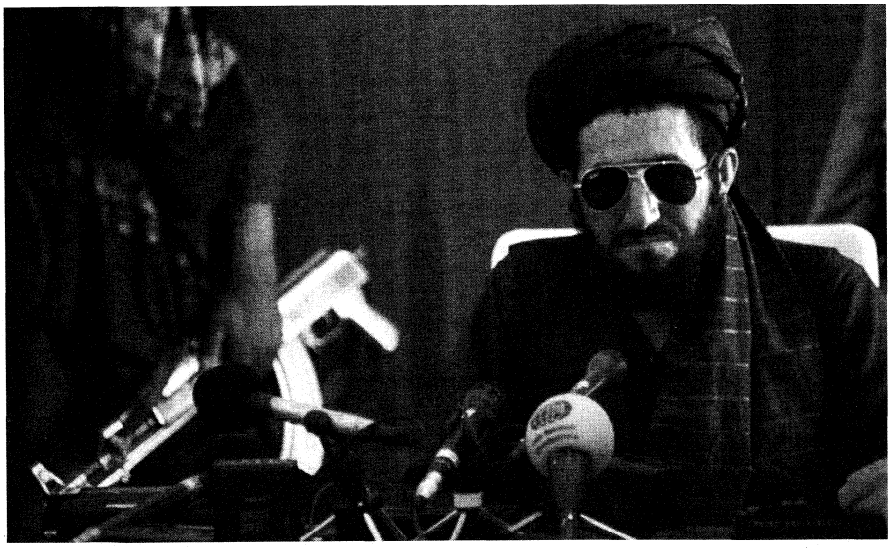

Interimminister van buitenlandse zaken mullah Mohammad Ghaus tijdens een persconferentie op 6 oktober 1996 in Kaboel. *Foto EPA*

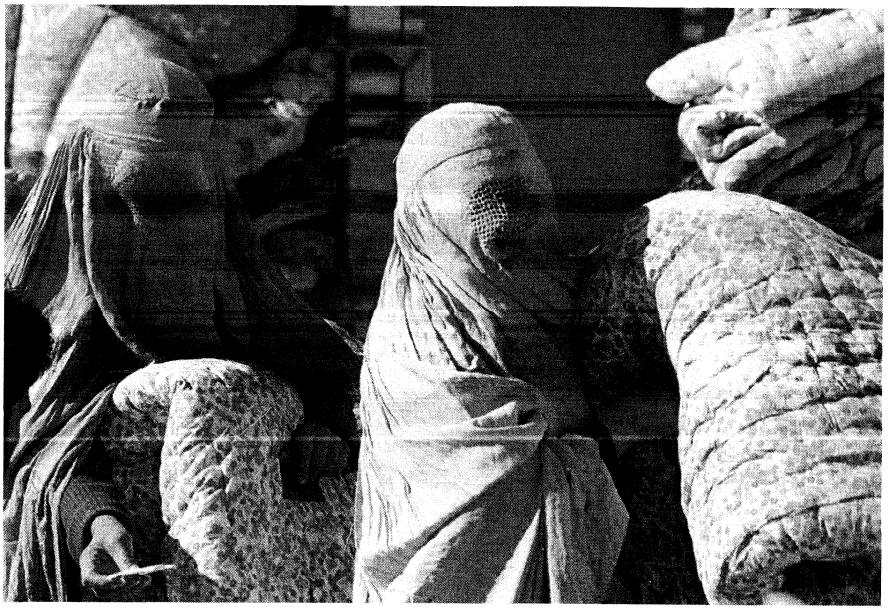

Twee vrouwen in een door Talibaan voorgeschreven burqa staan op 11 november 1996 in Kaboel in de rij voor de ontvangst van dekens in het kader van de UNHCR-winterhulpcampagne. *Foto EPA*

men. Tot de vele islamitische sancties behoorden het amputeren van ledematen van dieven en het stenigen van overspeligen. Voor mannen werd baarddracht verplicht gesteld en films, televisie en cassette- en videorecorders werden bestempeld als profaan en onmiddellijk verboden.

Op 29 september sprak speciale VN-afgezant Holl bij zijn eerste ontmoeting met Talibaan-leiders in Kaboel zijn bezorgdheid uit over de nieuwe wetten, met name over de voorschriften met betrekking tot vrouwen. Bij de VN en andere internationale hulporganisaties werkten veel vrouwen. Na de ontmoeting vertelde Holl op een persconferentie dat hij goede hoop had dat een „praktische oplossing" zou worden gevonden voor de kwestie van de rechten van vrouwen.

Internationale reactie

Internationaal werd behoedzaam gereageerd op de overwinning van de Talibaan. Pakistan daarentegen erkende op 29 september als enige officieel de nieuwe regering.

Waarnemers waren verrast door dit besluit, vooral gezien Pakistans lichtgeraaktheid ten aanzien van beschuldigingen zich in Afghaanse aangelegenheden te hebben gemengd en de Talibaan te hebben gesteund (zie boven). Op 29 september legde de Pakistaans minister van buitenlandse zaken Ahmed Asif Ali een onduidelijke verklaring af, waarin hij stelde dat „Pakistan het bewind in Kaboel altijd heeft erkend als de feitelijke regering van Afghanistan". Hij voegde hieraan toe dat „het niet aan Pakistan, maar aan het Afghaanse volk is om te beslissen over de kwestie van legitimiteit in Afghanistan".

De Verenigde Staten betuigde steun aan het nieuwe bewind, maar ging niet over tot een officiële erkenning. Aangenomen werd dat in de visie van de Amerikaanse regering de overwegend soennitische Talibaan een tegenwicht zou kunnen vormen voor het sjiitische regime in Afghanistans buurland Iran.

De regionale mogendheden India en Iran spraken hun grote bezorgdheid uit over de groeiende omvang van de crisis in Afghanistan, maar gaven te kennen dat ze verdere ontwikkelingen op de voet zouden blijven volgen. Rusland benadrukte dat het niet zou ingrijpen in Afghanistan.

Tegenoffensief

Begin oktober lanceerde een sterke alliantie onder leiding van voormalig minister van defensie en opperbevelhebber van het regeringsleger, Ahmed Shah Massoud, een tegenoffensief tegen de Talibaan-„studentenmilitie". Bemiddelingspogingen van Pakistan, het enige land dat de Talibaan had erkend, bleken vergeefs. Een bestand tussen de oorlogvoerende partijen zou op 21 oktober zijn verbroken.

Talibaan-troepen, die oprukten naar de Panjsher-vallei en de strategisch gelegen Salang-pas, moesten begin oktober terugtrekken, toen zij op felle weerstand stuiten van troepen die trouw waren aan Massoud en aan de Oezbeekse leider generaal Abdul Rashid Dostam. Op 15 oktober erkende een woordvoerder van de Talibaan-regering dat de Talibaan-troepen belangrijke gebieden ten noorden van Kaboel hadden moeten prijsgeven aan troepen van Massoud. Maar hij benadrukte dat deze tegenslagen slechts „tijdelijk" waren. Dit leek te worden bevestigd, toen de Talibaan op 16 oktober de stad Qarabagh, 50 km ten noorden van

Speciale VN-afgezant voor Afghanistan Norbert Holl (m.) wordt op 29 september 1996 bij aankomst op de luchthaven van Kaboel verwelkomd door een hoge Talibaan-functionaris, Mawlavi Hafizullah (r.) *Foto EPA*

Kaboel, heroverden, en op 17 oktober Qala Nou, de hoofdstad van de provincie Badghis in het westen. Bij een nieuw offensief tegen de Talibaan zouden de troepen van Massoud op 20 oktober echter uiteindelijk de strategisch belangrijke luchtmachtbasis bij Baghram in handen hebben gekregen, evenals Qarabagh. Op 31 oktober zouden Massouds troepen de posities van de Talibaan ten noorden van de hoofdstad hebben omsingeld en een zware beschieting hebben uitgevoerd op het vliegveld van Kaboel.

De positie van Dostam, die alom werd beschouwd als een factor van beslissende betekenis voor de afloop van deze gevechten, bleef onduidelijk. Op 17 oktober wezen berichten erop dat hij in zijn bolwerk Mazar-i-Sharif in Noord-Afghanistan de besprekingen met de Talibaan had hervat, die begin oktober waren begonnen. Gelijktijdig werd echter bericht dat hij steun aan Rabbani had beloofd.

VREDESBESPREKINGEN OP VN-INITIATIEF

Op 8 november werden op initiatief van de VN in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad vredesbesprekingen geopend tussen de regerende Talibaan-Interimraad en de troepen van de oppositie onder leiding van voormalig minister van defensie Ahmed Shah Massoud en de Oezbeekse leider generaal Abdul Rashid Dostam. De speciale VN-afgezant Norbert Holl ontkende berichten dat de besprekingen waren vastgelopen, en noemde de bijeenkomst een „mijlpaal".

Holl erkende echter dat ten aanzien van belangrijke kwesties geen overeenstemming was bereikt, waaronder de eis van Massoud en Dostam dat Kaboel gedemilitariseerd zou worden. De Talibaan verwierp deze eis en weigerde concessies te doen, tenzij Massoud en Dostam hun troepen zouden terugtrekken van ongeveer 15 km tot ongeveer 300 km ten noorden van Kaboel.

Medio november braken opnieuw zware gevechten uit tussen de Talibaan-strijdkrachten en hun tegenstanders. Op 10 november maakte het VN-Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) bekend dat in de provincie Badghis 45.000 personen waren weggevlucht uit het frontgebied en naar de zuidelijke provinciehoofdstad Qala Nou waren uitgeweken. Naar verluidt hadden nog eens 2.000 à 3.000 personen hun toevlucht gezocht in het zuidelijker gelegen Herat.

Op 21 november groeide de vrees voor de veiligheid van duizenden burgers die midden in het strijdgewoel zaten, toen het UNHCR de hulpoperaties aan Kaboel opschortte uit protest tegen de arrestatie en intimidatie van zijn stafleden, naar verluidt op bevel van de Talibaan-regering. Een UNHCR-woordvoerder zei dat in het UNHCR-hoofdkwartier vier stafleden waren gearresteerd en zeven Afghaanse medewerksters waren gelast thuis te blijven, nadat de Talibaan Kaboel in september had ingenomen.

(Vor.ber.pag. 649/1 e.v.-1996)

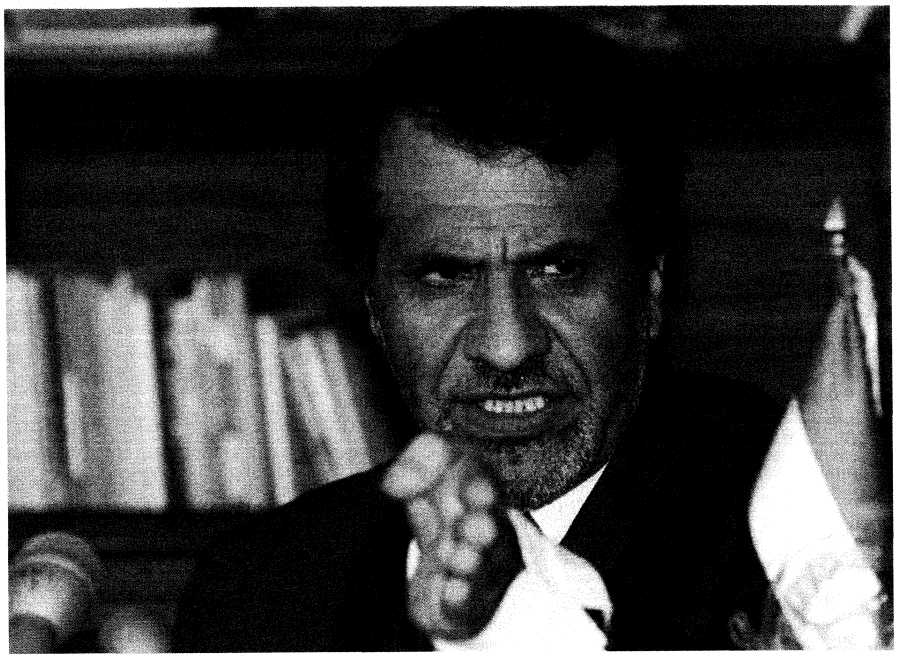

De Afghaanse ambassadeur in India, Massod Khalili, beschuldigde tijdens een persconferentie op 27 september 1996 in New Delhi Pakistan van steun aan de Talibaanstrijders. *Foto EPA*

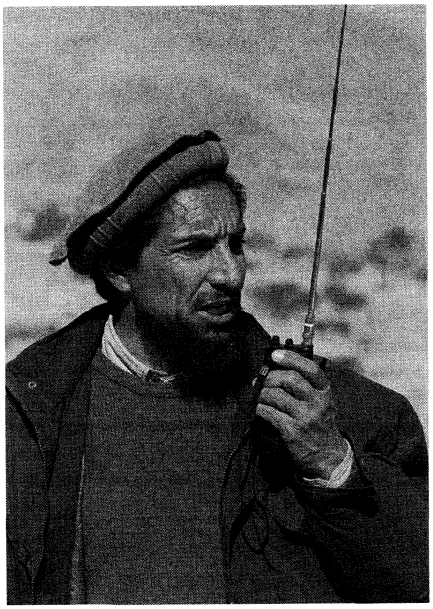

Voormalig minister van defensie Ahmed Shah Massoud geeft op 10 november 1996 leiding aan het anti-Talibaanoffensief in de buurt van Qarabagh *Foto EPA*

INDIA

OUD-PRESIDENT OVERLEDEN

Op 1 juni 1996 stierf Neelam Sanjiva Reddy op 83-jarige leeftijd in Bangalore. Reddy was van 1977 tot 1982 president van India geweest.

Reddy was een Congrespartij I-activist van het eerste uur en oud-premier van de deelstaat Andhra Pradesh. In 1969 was hij de officiële presidentskandidaat van de Congrespartij geweest. Hij werd echter verslagen door een kandidaat die werd gesteund door de toenmalige Congrespartij-premier Indira Gandhi. Dit leidde tot een scheuring in de partij. Reddy's factie fuseerde later met de Janata-partij. Toen deze partij de algemene verkiezingen van 1977 won, deed hij andermaal een gooi naar het presidentschap. Ditmaal werd hij unaniem gekozen (zie pag. 158/3 e.v.-'78).

VERKIEZINGSUITSLAG LOK SABHA

Op 5 juni werd de verkiezingsuitslag bekendgemaakt van in mei gehouden verkiezingen voor zes Lok Sabha-zetels in Kashmir (zie pag. 590/1-'96). De Congrespartij (I) had vier zetels behaald, de Bharatiya Janata Partij (BJP) en de JD elk één. Op 1 juni had de Janata Dal de Lok Sabha-zetel van Belgaum in Karnataka veroverd (zie pag. 590/2-'96).

Door deze uitslag kwam de BJP uit op 161 Lok Sabha-zetels, de Congrespartij (I) op 140 en de Janata Dal op 45.

VERTROUWEN IN VERENIGD FRONT-REGERING. UITBREIDING KABINET

De Verenigd Front-coalitieregering van premier H.D. Deve Gowda, die begin juni 1996 was aangetreden (zie pag. 591/3 e.v.-'96), kreeg op 12 juni het vertrouwen van de Lok Sabha. De motie, die via een mondelinge stemming werd aangenomen, was een steunbetuiging aan de regeringscoalitie die bestond uit meer dan twaalf linkse en regionale partijen. Hoewel de Front-partijen zelf slechts 128 zetels bekleedden, werd de regering naar verluidt gesteund door ongeveer 332 leden van de 545 leden tellende Lok Sabha, onder wie 140 afgevaardigden van de Congrespartij (I) (zie onder). Na de stemming beloofde Deve Gowda te regeren op basis van consensus ten aanzien van belangrijke kwesties zoals kernontwapening en kastegerelateerde werkgelegenheid, en deed hij ook de toezegging om corruptie uit te roeien.

Zijn toezegging was deels een reactie op een fel debat dat aan de stemming voorafging. Tijdens dit debat hadden oppositiepartijen geprobeerd de regering in verlegenheid te brengen door een uitgebreid onderzoek te eisen naar aanleiding van aantijgingen van corruptie aan het adres van Congrespartij (I)-voorzitter en oud-premier Narasimha Rao. Diens steun voor de regeringscoalitie werd van levensbelang geacht voor de regering. Deve Gowda, die akkoord ging met een diepgaand onderzoek, benadrukte dat de Congrespartij (I) geen voorwaarden had gesteld aan het steunen van de Verenigd Front-regering.

Eerder, op 5 juni, had Deve Gowda in een beleidsverklaring de onafhankelijke positie van zijn regering onderstreept. In zijn verklaring nam hij duidelijk afstand van de prioriteiten van de Congrespartij (I)-regering door „ontwikkeling" boven „fiscaal beleid" te stellen.

De verklaring, die een „algemeen-minimumprogramma" werd genoemd, voorzag in hogere sociale uitgaven, met name voor gezondheid, onderwijs en armoedebestrijding. De verklaring stelde tevens werkgelegenheid in de overheidssector in het vooruitzicht voor minder bevoorrechten, onder wie vrouwen en de lagere kasten. De overheidssector zou worden versterkt door „desinvesteringen" in „perifere en niet-strategische" sectoren zoals toerisme te beperken en massale ontslagen ten gevolge van veranderingen te voorkomen. Het programma benadrukte het belang van een voortzetting van economische deregulering, maar waarschuwde tevens voor onbeperkte buitenlandse investeringen, die voortaan zouden worden „ontmoedigd", vooral op „lage-prioriteitsterreinen".

Enkele hoofdrolspelers in de economie en het bedrijfsleven vreesden dat de voorstellen in het „algemeen-minimumprogramma" de belastingmoraal ernstig zouden aantasten, waardoor het begrotingstekort zou toenemen. Het begrotingstekort bedroeg op dat moment 5,9 procent van het bruto binnenlands produkt (BBP). Op 18 juni kondigde minister van financiën Palaniappan Chidambaram echter ingrijpende bezuinigingsmaatregelen aan om de overheidsuitgaven jaarlijks met Rs 30 mrd te verlagen en de werkgelegenheid en de salarissen in de overheidssector te bevriezen ($ 1 = Rs 34,85 op 21 juni 1996). Chidambaram was tot zijn ontslag in april (zie 587/1-'96) een invloedrijk voorstander van economische liberalisering binnen de Congrespartij (I)-regering.

Chidambarams optreden werd met instemming begroet door de industrie, maar veroorzaakte de eerste onenigheid binnen de regeringscoalitie. De Communistische Partij van India (CPI) beweerde dat dit versoberingsprogramma de grenzen van het „algemeen-minimumbeleid" van de regering had overschreden door de weg vrij te maken voor het schrappen van overheidsbanen.

Kabinetswijziging

Op 28 juni wijzigde premier Deve Gowda zijn kabinet en nam er enkele CPI-leden in op. De CPI had op 2 juni aangekondigd deel uit te maken van de regeringscoalitie. Hierdoor droeg de CPI voor het eerst sinds India's onafhankelijkheid centrale-regeringsverantwoordelijkheid.

Op 1 juli was de portefeuilleverdeling als volgt:

Premier, stadszaken en werkgelegenheid, personeelsklachten en pensioenen, atoomenergie, alle overige portefeuilles die niet werden toegewezen aan een kabinetsminister of staatsminister (onafhankelijke verantwoordelijkheid) - H.D. Deve Gowda (Janata Dal, JD)+; financiën en bedrijfszaken - Palaniappan Chidambaram (Tamil Maanila Congress, TMC)+; defensie - Mulayam Singh Yadav (Samajwadi Partij, SP); buitenlandse zaken - I.K. Gujral (JD)+; binnenlandse zaken - Indrajit Gupta (CPI)*; landbouw (behalve veeteelt en zuivelproduktie) - Chaturanan Mishra (CPI)*; spoorwegen - Ram Vilas Paswan (JD)+; ontwikkeling menselijke hulpbronnen - S.R. Bommai (JD)+; industrie - Murasoli Maran (Dravida Munnetra Kazagham, DMK); voedselvoorziening, civiele voorraden, consumentenzaken en openbare distributie - Devendra Prasad Yadav (JD)+; arbeid - M. Arunachalam (TMC)+; welzijn - Balwant Singh Ramoowalia (onafhankelijk)+; burgerluchtvaart en toerisme, voorlichting en omroep - C.M. Ibrahim (JD); wegtransport - T.G. Venkataraman (DMK); platteland en werkgelegenheid - Yarram Naidu (Telugu Desam Partij-Naidu, TDP-N); parlementszaken en toerisme - Srikant Kumar Jena (JD)*; staal en mijnbouw - Birendra Prasad Baishya (Asom Gana Parishad, AGP)*; waterbronnen - Janeshwar Mishra (SP)*.

Staatsministers met onafhankelijke verantwoordelijkheid:

Communicatie - Beni Prasad Verma (SP)*; steenkool - mevr. Kanti Singh (JD)+; milieu en bosbouw - Jainarain Prasad Narain (JD)+; gezondheid en gezinszorg - Salim Iqbal Sherwani (SP)+; handel - Bolla Buli Ramaiah (TDP-N)*; veeteelt en zuivelproduktie - Dalip Kumar Ray (JD)*; textiel - R.L. Jalappa (JD)*; recht, justitie en bedrijfszaken - Ramakant D. Khalap (Maharastrawadi Gomantak Partij, MGP)*; chemicaliën en kunstmest - Shees Ram Ola (Congrespartij -Tiwari)*; planning en uitvoering programma, wetenschap en technologie - Yogendra K. Alagh (onafhankelijk)*.

Staatsministers:

Platteland en werkgelegenheid - Chandradev Prasad Verma (JD); huisvesting - Mohammad Taslimuddin (JD); elektriciteit en niet-conventionele energiebronnen - S. Venugopalachari (TDP-N)+; stadszaken en werkgelegenheid, parlementszaken - U. Venkateswaralu (TDP-N)+; personeel, openbare klachten en pensioenen, parlementszaken - S.R. Balasubramaniam (TMC)*; ontwikkeling menselijke hulpbronnen (jeugd- en sportzaken) - Dhanushkodi Athithan (TMC)*; ontwikkeling menselijke hulpbronnen (onderwijs) - Muhi Ram Saikia (AGP)*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

Verdere regeringswijzigingen

Op 9 juli stapte JD-staatsminister van binnenlandse zaken Mohammad Taslimuddin op uit de regering, nadat hij was beschuldigd van betrokkenheid bij een aantal misdrijven. Hij was de eerste minister die uit de regering van het Verenigd Front stapte.

Volgens berichten was Taslimuddin onder druk komen te staan toen ambtenaren van het ministerie van binnenlandse zaken, die een onderzoek instelde naar zijn verleden, bevestigden dat hem beschuldigingen wegens misdrijven, zoals afpersing en verkrachting, boven het hoofd hingen.

Op 10 juli werd Taslimuddin opgevolgd door Mohammad Maqbool van de JD.

Andere wijzigingen waren de promotie op 5 juli van R.L. Jalappa, tot dan toe staatsminister van textiel (onafhankelijke verantwoordelijkheid) tot volwaardig regeringsminister van textiel, en op 10 juli die van Beni Prasad Verma, tot dan toe staatsminister van communicatie (onafhankelijke verantwoordelijkheid), tot volwaardig minister van communicatie. Op 5 juli werden eveneens de volgende wijzigingen bekendgemaakt:

Staatsministers (onafhankelijke verantwoordelijkheid):
Voedselverwerkende industrieën - Dalip Kumar Ray+; landbouw en zuivelindustrie - Raghuvansh Prasad Singh (JD)*;

Staatsministers:
Spoorwegen - Satpal Maharaj* (Congres-Tiwari); defensie - N.V.N. Somu* (DMK); olie en aardgas - T.R. Balu* (DMK)

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille.

OUD-PREMIER RAO BESCHULDIGD VAN CORRUPTIE. AFTREDEN ALS VOORZITTER CONGRESPARTIJ (I)

Op 12 juni stelde het Centraal Onderzoeksbureau (CBI) oud-premier Rao in staat van beschuldiging. Samen met vier andere leden van zijn kabinet werd hij ervan beschuldigd een vooraanstaand lid van de Jharkand Mokti Morcha-partij (JMM) in Bihar te hebben omgekocht om in juli 1993 in de Lok Sabha tegen een motie van wantrouwen te stemmen.

De aantijgingen waren boven tafel gekomen in maart, maar in een toenmalig CBI-rapport werd Rao niet genoemd. Hierdoor ontstond de indruk dat hij door de autoriteiten werd beschermd. Het meest recente rapport verscheen na een uitspraak van de Hoge Raad, waarin een bevel van het Hooggerechtshof in Delhi aan de federale politie om een nieuw onderzoek in te stellen, werd gehandhaafd. Rao ontkende de beschuldigingen en zou naar verwachting opnieuw onder druk komen te staan af te treden als Congrespartij (I)-leider. Zijn positie was reeds ernstig verzwakt door de vernederende verkiezingsnederlaag van zijn partij bij de recente algemene verkiezingen (zie 589/1 e.v.-'96).

Rao's politieke reputatie liep nog meer schade op toen op 10 juni werd bevestigd dat zijn zoon Prabhakar Rao en een ander familielid waren genoemd in een CBI-onderzoek naar het schandaal over de import van ureum ter waarde van $ 38 mln. De beschuldigingen zouden erop neerkomen dat het Turkse bedrijf Karsan, dat was gevestigd in Rao's thuisstaat Andhra Pradesh, Rao's familieleden had omgekocht om 200.000 ton ureum te kunnen leveren aan het staatsbedrijf National Fertiliser. Narasimha Rao ontkende in alle toonaarden betrokken te zijn bij het schandaal.

Rao voor rechtbank

De onkreukbaarheid en politieke toekomst van de Narasimha Rao kwamen op het spel te staan, toen een nieuw onderzoek werd ingesteld nadat het Hooggerechtshof in Delhi hem op 30 juli had laten weten dat hij terecht moest staan als medeplichtige van de zogenaamde religieuze leider Nemi Chand Jain, ook bekend als Chandraswami. Deze werd ervan beschuldigd in 1983 een in Londen woonachtige Indiase zakenman te hebben opgelicht.

Het rechterlijk bevel was een reactie op een beroep dat Rao had ingediend tegen een lagere rechtbank die hem op 9 juli had gedagvaard als medeverdachte in een fraudezaak, die was aangespannen door de in Londen woonachtige Lakhubhai Pathak. Pathak beweerde voor $ 100.000 te zijn opgelicht door Chandraswami, die zou hebben beloofd een regeringscontract te regelen met Rao, die daarvoor als toenmalige minister van buitenlandse zaken zijn goedkeuring zou geven. Rao ontkende iets verkeerd te hebben gedaan en was officieel niet in staat van beschuldiging gesteld.

Op 12 juli werd bericht dat belangrijke partijleiders tijdens een vergadering van het Congres Werkcomité (CWC, het dagelijks bestuur van de Congrespartij I) in New Delhi openlijk Rao's aftreden hadden geëist.

Uitspraak Hooggerechtshof over getuigenis Rao

Het Hooggerechtshof, waarbij Rao eind juli in beroep was gegaan tegen een rechterlijk bevel om te getuigen in de fraudezaak die was aangespannen door Lakhunhai Patak, bepaalde op 31 juli dat hij niet hoefde te getuigen, hangende een definitief besluit over dit beroep. En op 12 augustus schortte het Hof alle procedures tegen Rao op. Maar op 21 augustus verwierp het Hooggerechtshof zijn beroep, hoewel het hem toestemming gaf om een andere lagere rechtbank te vragen het rechterlijk bevel te herzien.

Alom werd verwacht dat door het besluit van het Hooggerechtshof de spanningen in de Congrespartij (I) zouden oplopen. Sommige partijleden zouden campagne voeren om Rao te dwingen af te treden en de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor de nederlaag van de partij bij de jongste parlementsverkiezingen.

Aftreden Rao als voorzitter Congrespartij (I)

Op 21 september trad oud-premier Narasimha Rao af als voorzitter van de Congrespartij (I), nadat een speciale rechtbank in Delhi het door hem ingestelde beroep tegen een dagvaarding van een lagere rechter had verworpen. Begin juli was Rao gedagvaard om als medeverdachte in een fraudezaak voor de rechter verschijnen.

Rao had de rechtbank verzocht de oorspronkelijke dagvaarding te herzien, nadat het Hooggerechtshof hem hiervoor in augustus toestemming had gegeven (maar geweigerd had de dagvaarding nietig te verklaren, zie boven). De rechtbank oordeelde echter dat „er voldoende bewijs is om aan te tonen dat de verdachte (Rao) medeplichtig is aan samenspanning tot oplichting van de aanklager (de uitgeweken zakenman Lakhubhai Pathak)".

In zijn ontslagbrief aan de partij hield Rao vol „volstrekt onschuldig" te zijn. Hij weigerde zijn aftreden te heroverwegen, maar behield naar verluidt zijn invloed in de Congrespartij (I) door aan te blijven als fractievoorzitter en door zijn beslissende stem in de keuze van een nieuwe partijvoorzitter.

Met Rao's aftreden kwam een eind aan een maandenlange periode waarin de spanning hoog was opgelopen en Rao in toenemende mate had blootgestaan aan kritiek, omdat hij er niet in slaagde corruptie onder hoge partijfunctionarissen en ministers uit te bannen (zie pag. 587/1/2-'96). Mede hierdoor had de partij bij de recente algemene verkiezingen een verpletterende nederlaag geleden. Begin juli kreeg zijn persoonlijke integriteit de genadeslag toen hij werd genoemd als medeverdachte in de Pathak-fraudezaak (zie boven).

Op 26 september wees het Hooggerechtshof in Delhi Rao's verzoek om vrijlating op borgtocht af. Later die dag werd hem tevens valsheid in geschrifte ten laste gelegd. Op 30 september werd hij echter op verzoek van de politie voor één week ontslagen van de verplichting in verband met de Pathak-fraudezaak voor de rechtbank te verschijnen. Volgens de politie was het gerechtsgebouw onvoldoende beveiligd tegen terreuraanslagen.

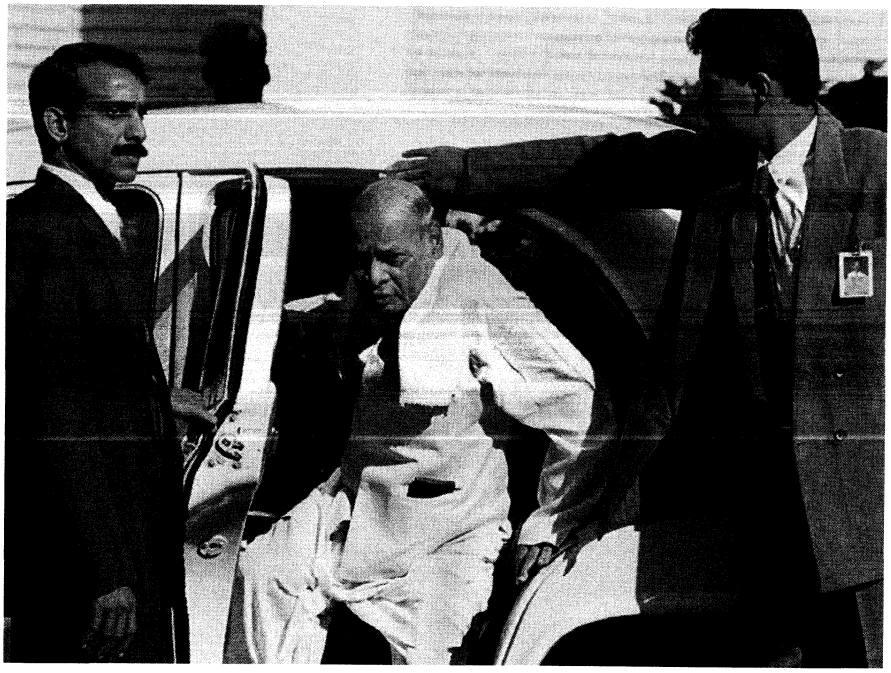

Oud-premier P.V. Narasimha Rao arriveert op 5 november 1996 bij de rechtbank in New Delhi, waar hij een dag later op borgtocht zal worden vrijgelaten in de fraudezaak. *Foto EPA*

Arrestatie Rao

Narasimha Rao werd op 10 oktober gearresteerd op grond van nieuwe beschuldigingen van valsheid in geschrifte. Eind oktober bevestigde het Centrale Onderzoeksbureau (CBI) Rao ook te hebben aangeklaagd wegens omkoping.

Op 26 september werden Rao en drie anderen, onder wie de zelfbenoemde religieuze leider Chandraswami, die zich op dat moment in arrest bevond wegens een andere fraudezaak (zie boven), officieel in staat van beschuldiging gesteld wegens een samenzwering in 1989 om Rao's politieke tegenstander, voormalig Janata Dal-leider V. P. Singh, in diskrediet te brengen. Rao, die toentertijd minister van buitenlandse zaken was, werd er meer in het bijzonder van beschuldigd het Indiase consulaat in New York opdracht te hebben gegeven de authenticiteit te bevestigen van documenten waarvan hij wist dat ze vals waren. Kennelijk was bedoeling geweest te suggereren dat Singhs zoon Ajeya Singh een illegale rekening in buitenlandse valuta had op het Caribische eiland St Kitts. De door Rao ontkende beschuldigingen leidden op 10 oktober tot zijn arrestatie. Hij werd echter onmiddellijk op borgtocht vrijgelaten. Op 13 oktober bepaalde een rechtbank dat de jongste aanklachten tegen hem voorlopig geen reden vormden om hem te arresteren.
Op 30 oktober verscheen Rao voor de eerst keer voor de rechtbank van Delhi waar hij werd beschuldigd van valsheid in geschrifte. Later die dag maakte het CBI bekend Rao te hebben aangeklaagd wegens omkoperij van parlementsleden van de Jharkand Mukti Morcha (JMM) uit Bihar. Zij zouden steekpenningen hebben ontvangen van Rao in ruil voor hun steun bij een motie van wantrouwen tegen zijn regering in 1993 (zie boven).

Rao op borgtocht vrij

Oud-premier P.V. Narasimha Rao, die was aangeklaagd wegens zowel omkoperij, fraude als valsheid in geschrifte werd in november voor alledrie de zaken op borgtocht vrijgelaten.

Op 6 november werd Rao op borgtocht in de Pathak- fraudezaak; op 8 november werd hij op borgtocht vrijgelaten in de JJM-omkopingszaak, en op 18 november werd hij op borgtocht vrijgelaten in een zaak uit 1989.

BEGROTING 1996-'97 GEPRESENTEERD

Op 22 juli presenteerde minister van financiën Palaniappan Chidambaram de begroting voor 1996-'97 van de nieuwe Verenigd Front-coalitieregering van premier Deve Gowda. In zijn toespraak tot de Lok Sabha zei Chidambaram dat de nieuwe begroting „was afgestemd op de noden van de armen", terwijl hij tevens groei en „fiscale voorzichtigheid" garandeerde. Maar hij voegde hieraan toe dat hij over een „buitengewoon ingewikkeld mandaat" beschikte dat een coalitie bijeenbracht van „politieke partijen van verschillende kleur en ideologie".

De uitgaven voor 1996-'97 bedroegen Rs 2.047 mrd, terwijl de netto-inkomsten van de centrale regering werden geraamd op Rs 1.980 mrd ($ 1 = Rs 35,6 op 26 juli 1996).

Een van de belangrijkste prioriteiten in de begroting was dat er meer geld werd uitgetrokken voor nieuwe plannen ter financiering van de ontwikkeling van het platteland en van sociale-welzijnsprogramma's. Bijzondere aandacht ging uit naar de landbouw, waarvoor Rs 28,31 mrd werd uitgetrokken. Het bedrag dat in 1996-'97 zou worden uitgetrokken voor irrigatiewerken en het voorkomen van overstromingen, werd sterk verhoogd tot Rs 12,48 mrd. In 1995-'96 was dat nog maar Rs 2,88 mrd. In de begroting werden ook de uitgaven verhoogd voor energie, transport en sociale voorzieningen, hoewel ervan werd uitgegaan dat de financiering van openbare werken ten dele zou gebeuren door buitenlandse investeerders. Het ontbreken van concrete voorstellen om de overheidsuitgaven terug te dringen, werd daarentegen door waarnemers geïnterpreteerd als een teken dat de regering een besluit over het terugdringen van de massale bureaucratie bij de overheid wilde opschorten. Deze kwestie had in juni de eerste tekenen van verdeeldheid doen ontstaan in de regeringscoalitie (zie boven). De centrale regering trok in totaal Rs 546 mrd uit voor plannen van de centrale overheid en de deelstaten. De niet-geplande uitgaven voor 1996-'97 werd geraamd op Rs 1.500 mrd.

Verwacht werd dat de inkomsten voor 1996-'97 zouden blijven stijgen en een impuls zouden krijgen dankzij de invoering van een nieuwe „minimum alternerende belasting" voor ongeveer 1.000 bedrijven die geen belasting betaalden doordat ze voordeel genoten van verscheidene fiscaal toegestane afschrijvingen. Ook werd er een „speciale douaneheffing" van 2 procent ingevoerd op de meeste geïmporteerde goederen ter financiering van investeringen in de infrastructuur. Verwacht werd dat de verkoop van staatsbedrijven nog eens Rs 50 mrd zou opbrengen, terwijl vergunningen aan telecommunicatie-exploitanten nog eens Rs 25 mrd in het laatje moesten brengen.

Het fiscale tekort voor 1996-'97 werd geschat op Rs 622,66 mrd, ofwel 5 procent van het BBP, dat in 1995-'96 nog 5,9 procent bedroeg (zie pag. 501/1 e.v.-'95).

TELECOMMUNICATIESCHANDAAL

Een schandaal waarbij voormalig staatsminister van communicatie Sukh

Ram van de Congrespartij (I) was betrokken, die in 1995 verantwoordelijk was geweest voor de omstreden toekenning van telecommunicatiecontracten aan particuliere bedrijven (zie pag. 787/1-'95; pag. 222/3 e.v.-'96), dreigde in augustus een obstakel te worden voor regeringsplannen om de telecommunicatiesector te privatiseren.

Agenten van het Centraal Onderzoeksbureau (CBI) namen op 16 augustus Rs 36,5 mln ($ 840.000) aan contanten in beslag in twee huizen die eigendom waren van Ram. Het CBI benadrukte dat de inval niets te maken hadden met de omstreden toekenning van contracten (in het bijzonder het bevoordelen van een bedrijf uit Hyderabad) door Ram, maar deel uitmaakten van een ander onderzoek naar beschuldigingen van het betalen van smeergeld. Het CBI bevestigde eveneens dat er geen arrestatie bevel was uitgevaardigd tegen Ram, die in Londen verbleef voor een medische behandeling.

Op 16 augustus arresteerde de politie Runu Ghosh, een hoge ambtenaar van het ministerie van financiën en naar verluidt een naaste medewerker van Ram, na een inval in haar flat waarin Rs 232.000 aan contanten en juwelen werd gevonden.

De onthullingen over Ram bracht de Congrespartij (I), wier leider premier Narasimha Rao reeds onder druk stond (zie boven), verder in verlegenheid.

Arrestatie van Sukh Ram

Oud-minister van communicatie Sukh Ram, die verwikkeld was in een corruptieschandaal rond het toekennen van telecommunicatiecontracten aan particuliere bedrijven, werd op 16 september, kort na zijn terugkeer uit Groot-Brittannië, gearresteerd. Rams arrestatie volgde nadat er aanklachten wegens corruptie tegen hem waren ingediend op 16 september.

INTERIMVOORZITTER CONGRESPARTIJ (I) GEKOZEN

Op 23 september koos het partijbestuur (CWC) Sitaram Kesri tot interimvoorzitter van de Congrespartij I, in afwachting van de eerstvolgende bijeenkomst van het Nationale Congres Comité (het hoogste partijorgaan, de All India Congress Committee, AICC), die gepland stond voor oktober.

De 76-jarige Kesri, die formeel was gesteund door Rao, was op dat moment penningmeester van de partij en behoorde tot één van lagere kasten uit de noordelijke Hindi-sprekende deelstaat Bihar, die recentelijk meer rechten hadden gekregen. Kesri werd benoemd na koortsachtig overleg tussen hooggeplaatste partijleiders, die naar verluidt onder druk werden gezet door jonge partijleden om oud-premier A. K. Antony van de deelstaat Kerala te benoemen. Antony was één van Rao's felste critici en was nog niet betrokken in een corruptieschandaal waarbij zakenlieden hoge functionarissen en ministers hadden omgekocht. Niets stond de benoeming van Kesri echter nog in de weg toen Antony zich terugtrok, nadat vooraanstaande partijleiders een oudere partijvoorzitter uit het noorden hadden geëist.

Voormalig minister van communicatie Sukh Ram (m.) arriveert op 17 september 1996 bij het Tis Hazari-gerechtsgebouw in New Delhi. *Foto EPA*

PREMIER GOWDA IN RAJYA SABHA GEKOZEN

Premier H. D. Deve Gowda werd op 21 september unaniem in de Rajya Sabha (hogerhuis) gekozen. Tot dan toe had hij geen zitting in het parlement gehad (zie pag. 591/3 e.v.-'96). Enkele leden van het regerende Verenigd Front uitten kritiek op Gowda's besluit deze regeling te accepteren. Zij waren van mening dat Gowda als premier rechtstreeks in de Lok Sabha (lagerhuis) had moeten worden gekozen. In reactie hierop zei Gowda dat hij slechts tijdelijk in de Rajya Sabha zitting zou nemen en zich binnen afzienbare tijd kandidaat zou stellen voor een zetel in de Lok Sabha. Krachtens de grondwet moest Gowda zich binnen zes maanden na zijn aantreden als premier kandidaat te stellen voor een zetel in de Lok Sabha.

BUITENLANDSE HULP

De donorlanden van het Forum voor de Ontwikkeling van India (India Development Forum) van de Club van Parijs zegden op 19 oktober tijdens hun bijeenkomst in Tokio voor 1996-1997 ontwikkelingshulp toe ten bedrage van $ 7 mrd. Dit bedrag was iets hoger dan het bedrag van $ 6,8 mrd voor 1995-1996 (zie pag. 787/2-'95).

RAMPEN

Er werd gevreesd dat meer dan 300 personen om het leven waren gekomen in zware moessonstormen die medio juni delen van het zuiden en westen van India teisterden.

Dood pelgrims

Op 28 augustus werd bekendgemaakt dat zeker 194 pelgrims die op weg waren naar de heilige grot van Amarnath in het noorden van Kashmir, zouden zijn doodgevroren nadat ze waren overvallen door zware regens en sneeuwstormen.

De pelgrims, die op 16 augustus aan hun tocht begonnen, maakten samen met duizenden andere bedevaartgangers de reis naar de grot om een ijszuil te aanbidden, waarvan zij geloofden dat het een manifestatie was van de phallus van de hindoegod Shiva. De autoriteiten zeiden dat het dodental zo hoog was doordat hindoe-asceten (sadhoes) die de stoet leidden, op een laagje as op hun lichaam na, de tocht naakt maakten.

Dengue-koorts

De officiële schatting van het aantal doden als gevolg van het uitbreken van de dengue-koorts in New Delhi in oktober bedroeg 226, aldus een rapport dat op 21 oktober werd gepubliceerd. Medio oktober had het ministerie van gezondheid gelast dat poelen met stilstaand water moesten worden besproeid met insecticiden ter bestrijding van de muggen die de ziekten overdroegen.

Onderzoek naar vliegramp

De regering van premier H.D. Deve Gowda gelastte een gerechtelijk onderzoek naar de botsing tussen een Saoedische Boeing 747 en een Kazachstaanse Iljoesjin-76 op 12 november 1996 boven Charkhi Dadri in de deelstaat Haryana, ongeveer 100 km van de hoofdstad New Delhi, waarbij alle 351 personen aan boord van de twee vliegtuigen om het leven kwamen.

De botsing werd de grootste ramp in de geschiedenis van de burgerluchtvaart genoemd. Het was het hoogste dodental bij een luchtvaartramp sinds december 1988, toen 270 mensen bij Lockerbie om het leven kwamen. Het Saoedische vliegtuig was op weg van New Delhi's internationale luchthaven Indira Gandhi naar Dharan en Djedda. Zeven minuten na de start kwam het in botsing met het Kazachstaanse toestel uit Tsjimkent (Kazachstan), dat op het punt stond te gaan landen. Volgens Indiase burgerluchtvaartfunctionarissen waren de weersomstandigheden uitstekend op het moment dat luchtverkeersleiders het Kazachstaanse toestel toestemming gaven te dalen tot 15.000 voet en het Saoedische toestel de instructie gaven te stijgen tot 14.000 voet.

Aanvankelijk werd gedacht, met name door functionarissen, dat de botsing het gevolg was van het gebrekkige Engels (de internationale luchtverkeerstaal) van de Kazachstaanse piloot. Deze verklaring werd echter verworpen, toen uit transcripten van de gesprekken tussen de verkeerstoren en de Kazachstaanse piloot bleek dat hij de instructies goed had begrepen. Dit nieuws bracht functionarissen in verlegenheid, die ervan werden beschuldigd met opzet de aandacht te hebben gevestigd op fouten van de piloot om Indiase luchtverkeersleiders vrij te pleiten van verantwoordelijkheid voor het ongeval. Er verschenen tevens berichten waaruit bleek dat de regering erop gebrand was te voorkomen dat bekend zou worden dat de modernisering van het 20 jaar oude radarsysteem van New Delhi's luchthaven vertraging had opgelopen. Volgens sommige commentatoren zou dit hebben bijgedragen tot de botsing.

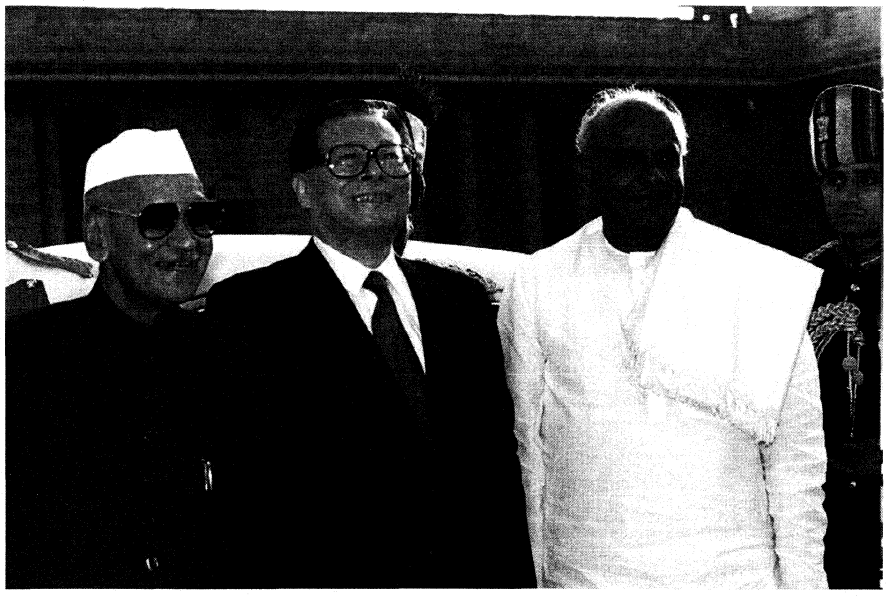

De Chinese president Jiang Zemin (m.) wordt op 28 november 1996 bij aankomst voor het presidentieel paleis in New Delhi verwelkomd door zijn Indiase ambtgenoot Shankar Dayal Sharma (l.) en de Indiase premier H.D. Deve Gowda (r.). *Foto EPA*

CHINESE PRESIDENT OP BEZOEK

Op 28 november begon de Chinese president Jiang Zemin aan een vierdaags staatsbezoek aan India, het eerste van een Chinees staatshoofd. Hij sprak met president Shankar Dayal Sharma en premier Deve Gowda. Op 29 november sloten de twee landen een vertrouwensakkoord om de kans op grensincidenten te minimaliseren. Ze sloten tevens bilaterale samenwerkingsakkoorden voor de scheepvaart, bestrijding van misdaad en drugshandel en de handhaving van het Indiase consulaat in Hongkong na de overdracht door Groot-Brittannië in 1997.

ONTWIKKELINGEN IN DEELSTATEN. POLITIEK GEWELD IN BIHAR

Zeker twintig personen, voor het merendeel aanhangers van de Communistische Partij van India-Marxistisch-Leninistisch, CPI-ML), zouden zijn doodgeschoten bij een aanval op 12 juli op het dorp Baraki Kharaon in het district Bhojpur in de deelstaat **Bihar**. Volgens berichten was de aanval het werk van leden van de Ranvir Sena, een verboden privéleger dat banden onderhield met landeigenaren uit hoge kasten waartegen de CPI-ML oppositie voerde.

Congrespartij I en BSP vormen coalitie in Uttar Pradesh

Op 24 juni kondigden de Congrespartij (I) en de Bahujan Samaj Partij (BSP) aan een coalitie te vormen om gezamenlijk deel te nemen aan de deelstaatverkiezingen voor het parlement van **Uttar Pradesh.**

De BSP vertegenwoordigde de Dalitkaste, die ooit werd beschouwd als „onrein", en was met bijna 20 procent van de stemmen bij de recente algemene verkiezingen in Uttar Pradesh sterk uit de bus gekomen. De Congrespartij (I) daarentegen was in Uttar Pradesh teruggevallen van bijna 18 procent bij de algemene verkiezingen van 1991 naar 8 procent.

Nieuwe gouverneur

Romesh Bhandari werd op 15 juli benoemd tot gouverneur van Uttar Pradesh. Bhandari, sinds 1995 gouverneur van Goa (zie pag. 787/1-'95), was de opvolger van Moti Lal Vora, die in mei aftrad nadat hij was beschuldigd van corruptie (zie pag. 592/3-'96). De gouverneur van Maharashtra, P.C. Alexander, nam tevens het gouverneurschap van Goa op zich.

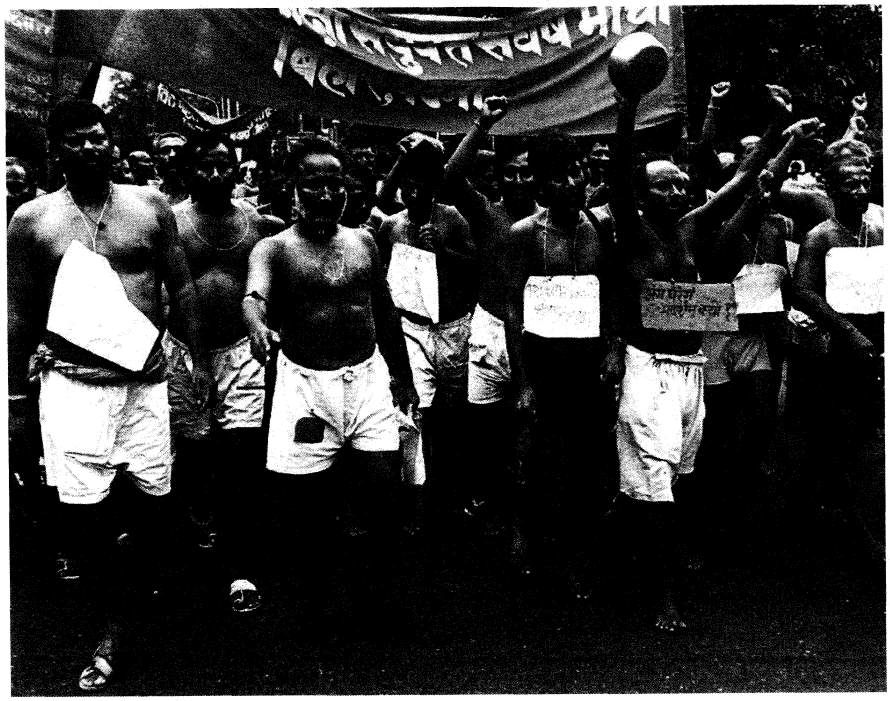

Leraren uit de deelstaat Bihar lopen op 5 september 1996, de landelijke Lerarendag in India, in hun onderbroek door het centrum van New Delhi uit protest tegen het niet uitbetalen van achterstallig salaris door de overheid. *Foto EPA*

Besluit tot vorming nieuwe deelstaat

Premier Deve Gowda maakte tijdens een landelijk uitgezonden toespraak ter gelegenheid van 's lands onafhankelijkheidsdag op 15 augustus bekend dat de regering „spoedig" een wetsvoorstel zou indienen voor de vorming van een nieuwe deelstaat Uttarkhand. Het besluit werd het gevolg genoemd van een wijziging van de noordelijke grenzen van Uttar Pradesh. Een officiële woordvoerder zei dat de nieuwe staat zou bestaan uit de negen districten van de streken Garhwal en Kumanon in Uttar Pradesh.

Verwacht werd dat de aankondiging door de regering het einde betekende van een langdurige afscheidingscampagne die werd geleid door hindoes uit de hoogste kaste die in 1994 gewelddadige demonstraties hadden geleid tegen de plannen van de deelstaatregering om banen en studieplaatsen te reserveren voor de lagere kasten en andere minder bevoorrechte groepen (zie pag. 799/3-'94). Sommige waarnemers merkten op dat de regering dit besluit welbewust had genomen, zo kort voor de deelstaatverkiezingen in september en oktober, in een poging de steun te verwerven van de hindoes uit de hoogste kaste, van wie er velen de Verenigd Front-coalitie (die de federale regering vormde) beschouwden als behartiger van de belangen van de laagste kaste. Op 24 augustus gaf minister Indrajit Gupta van binnenlandse zaken toe dat het regeringsbesluit om Uttarkhand in het leven te roepen andere groepen zou kunnen aanmoedigen een eigen deelstaat te eisen.

Op 30 september werd de eerste ronde van de deelstaatverkiezingen gehouden, waarbij 135 zetels op het spel stonden.

Presidentieel bestuur verlengd naar aanleiding van verkiezingsuitslag

Het presidentieel bestuur, dat was ingesteld in oktober 1995 (zie pag. 222/3-'96), werd op 17 oktober verlengd, nadat de verkiezingen een sterke verschuiving te zien hadden gegeven van het tot dan toe regerende Verenigd Front naar de BJP, zonder dat één partij een absolute meerderheid in het deelstaatparlement behaalde.

De verkiezingen voor het 424 leden tellende deelstaatparlement waren eind september begonnen, toen de stembureaus in 135 kiesdistricten hun deuren openden (zie boven). De tweede en derde ronde in de resterende districten werden gehouden op 3 en 7 oktober. De BJP kwam als grootste partij uit de bus met in totaal 176 zetels, gevolgd door het Verenigd Front, dat 134 zetels behaalde en de alliantie van de BSP en de Congrespartij (I), die 99 zetels in de wacht sleepte. De overige zetels gingen naar dissidente facties van de Congrespartij (I), naar allerlei linkse partijen en naar onafhankelijke kandidaten.

Het besluit om de deelstaat onder presidentieel bestuur te plaatsen, omdat de BJP niet bij machte bleek een werkbare regering samen te stellen, werd onmiddellijk door de BJP bekritiseerd. De partij beschuldigde deelstaatgouverneur Romesh Bhandari ervan te zijn gezwicht voor de druk van het Verenigd Front, dat eveneens hoopte, met behulp van bondgenoten uit seculiere partijen, aanspraak te kunnen maken op het vormen van een regering.

Moord op Indiase toeristen in Jammu en Kashmir

Op 16 juli werden in de hoofdstad Srinagar van de deelstaat **Jammu en Kashmir** zes Indiase toeristen doodgeschoten door onbekenden. De schietpartij viel samen met de eerste verjaardag van de ontvoering van vijf westerlingen in juli 1995, van wie er een later werd gedood door de separatistische groepering Al-Faran (zie pag. 788/1 e.v.-'95). Op 8 juli had een tot dan toe onbekende groep, Jammu en Kashmir Zuid Ikhwan, 20 in Srinigar werkzame journalisten vrijgelaten die in de buurt van Anantnag waren ontvoerd en gedurende 10 uur waren vastgehouden.

Aankondiging deelstaatverkiezingen

Op 7 augustus maakte de voorzitter van de Kiescommissie (CEC) plannen bekend om in Kashmir, voor het eerst sinds 1987, deelstaatverkiezingen te houden. Als verkiezingsdata werden genoemd 7, 16, 21 en 30 september.

Op de bekendmaking werd met instemming gereageerd door de partijen in Kashmir, met inbegrip van de Jammu and Kashmir National Conference (JKNC), die zei dat ze zou dingen naar alle 87 zetels in het deelstaatparlement. In november 1995 hadden de meeste partijen in Kashmir gedreigd niet deel te nemen aan verkiezingen die de regering had willen houden en die vervolgens ook werden afgewezen door de CEC, omdat de situatie in de deelstaat vrij en eerlijke verkiezingen onmogelijk maakten (zie pag. 220/2 e.v.-'95). Het jongste besluit van de CEC om akkoord te gaan met verkiezingen zou voortvloeien uit het optimisme dat was ontstaan na de jongste nationale parlementsverkiezingen in Kashmir, die betrekkelijk vreedzaam waren verlopen (zie pag. 589/1-'96).

Verkiezingswinst voor JKNC

De Nationale Conferentie van Jammu en Kashmir (JKNC) behaalde in september een absolute meerderheid bij de eerste deelstaatverkiezingen sinds 1987.

Uit de nagenoeg volledige uitslag die op 2 oktober werd gepubliceerd, bleek dat de JKNC 54 van de 81 zetels had behaald, de Congrespartij (I) zeven, de Janata Dal vijf, de BJP en de Bahujan Samaj Partij (BSP) beide drie, de Communistische Partij van India-Marxistisch (CPI-M), de Panterpartij en de Congrespartij-Tiwari elk één en onafhankelijke kandidaten twee. De verdeling van de resterende zes zetels zou op een latere datum in oktober worden bekendgemaakt.

De gemiddelde opkomst lag boven de 50 procent en was hoger dan verwacht ondanks een oproep van radicale separatistische groepen de verkiezingen te boycotten. De verkiezingen werden echter ontsierd door stakingen in de gehele deelstaat, die waren georganiseerd door militante groepen en door gewelddadige acties, waaronder granaataanslagen op 16, 19 en 23 september in respectievelijk Anantnag, Srinagar en Kishtwar. Hierbij kwam één persoon om het leven en vielen naar verluidt meer dan veertig gewonden.

Nieuwe deelstaatregering

Op 9 oktober werd een 27 leden tellende deelstaatregering beëdigd die werd geleid door premier Farooq Abdullah van de JKNC, die in september een klinkende overwinning behaalde. Abdullah was ook al in 1990 premier, toen Kashmir onder presidentieel bestuur werd geplaatst (zie pag. 333/1-'90).

De benoeming van de nieuwe regering was voorafgegaan door een opleving van nieuwe gewelddadigheden door militante separatistische groepen die de verkiezingen hadden geboycot en vervolgens afwijzend hadden gereageerd op een aanbod van de JKNC om besprekingen te voeren. Op 27 oktober organiseerde de All Party Hurriyet Conference, de belangrijkste koepelorganisatie van de afscheidingsbewegingen van Kashmir, een algemene staking ter herdenking van de 49ste verjaardag van de intocht van Indiase troepen in de deelstaat.

Naamswijziging hoofdstad Tamil Nadu

Op 31 augustus ging het parlement van **Tamil Nadu** akkoord met een wet waarin de naam van de hoofdstad van de deelstaat werd veranderd van Madras in Chennai. De naamswijziging ging officieel in op 30 september.

De regering van Maharashtra had in mei 1995 eveneens besloten de naam van de hoofdstad van de deelstaat te wijzigen van Bombay in Mumbai.

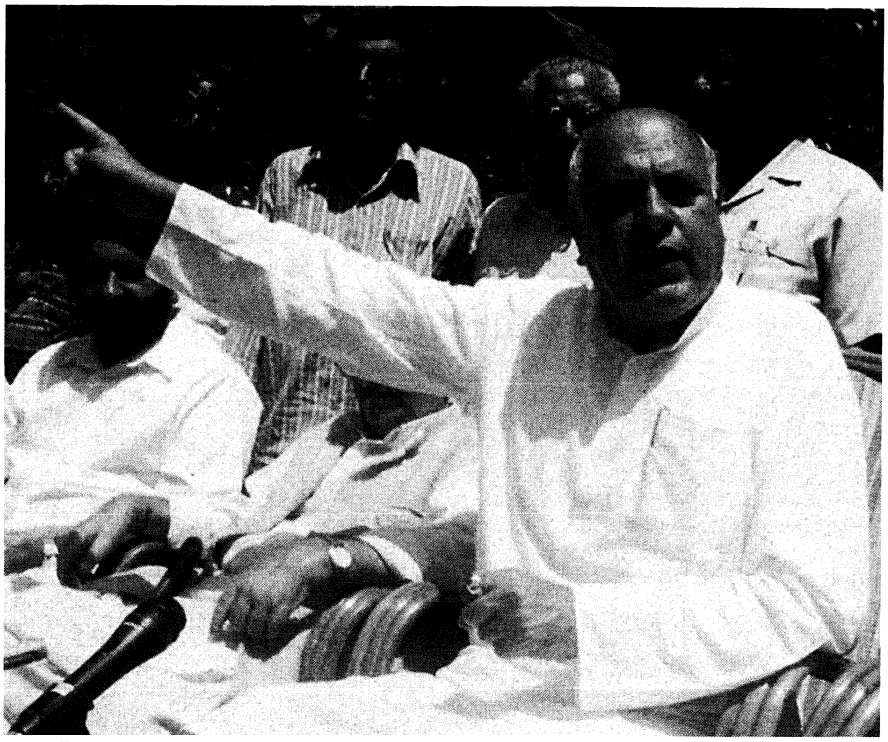

JKNC-leider Farooq Abdullah (r.) maakt op 11 augustus 1996 in Srinagar bekend dat zijn partij zal deelnemen aan de parlementsverkiezingen in Kashmir ondanks de boycotoproep van moslimseparatisten. *Foto EPA*

Moslimleider Farooq Abdullah (r.) wordt op 9 oktober 1996 tijdens de beëdigingsplechtigheid in Srinagar gelukgewenst door de oud-premier van India V.P.Singh (l.). *Foto EPA*

Nieuwe premier in Arunachal Pradesh

Op 21 september werd Gagong Apang beëdigd als premier van een nieuwe deelstaatregering van de Congrespartij-Arunachal. Apang was afgetreden als premier nadat hij zijn lidmaatschap van de Congrespartij (I) had opgezegd naar aanleiding van meningsverschillen met de partijleiding. Korte tijd daarna had hij de Congrespartij-Arunachal opgericht. Volgens hem had deze partij een meerderheid in het deelstaatparlement.

Gujarat onder presidentieel bestuur

Op 19 september plaatste president Shankar Dayal Sharma de deelstaat onder presidentieel bestuur, nadat hij de Bharatiya Janata (BJP)-regering van premier Sureshchandra Mehta had ontbonden. Mehta was in oktober 1995 aangetreden (zie pag. 222/1 e.v.-'96).

Dit besluit volgde na een poging van Mehta op 18 september temidden van opstootjes in het deelstaatparlement een vertrouwensmotie te forceren. Het tumult was ontstaan toen de politie ingreep en hardhandig dissidente BJP-leden uit de zaal verwijderde die zich hadden aangesloten bij oppositiepartijen in een poging de regering ten val te brengen.

Nieuwe premier

Op 23 oktober werd Shankarsinh Vaghela beëdigd als premier van Gujarat. Hij was lid van de pas opgerichte Mahagujarat Janata Partij (MJP), een lokale factie die zich had afgescheiden van de nationalistische hindoe-partij BJP.

Zware wervelstorm in Andhra Pradesh

Begin november trof een zware wervelstorm de kustdistricten van **Andhra**

Pradesh. Gevreesd werd dat meer dan 1.000 personen hierbij om het leven waren gekomen. De Konaseema-regio rondom de Godavari-delta ten zuiden van de havenstad Kakinada werd het zwaarst getroffen.

Aanval maoïstische PWG

Op 14 november kwamen veertien personen, onder wie dertien politieagenten, om het leven bij een aanval van de verboden maoïstische organisatie, de People's War Group (PWG), op een afgelegen politiebureau in Sirpur Utnoor in het noordelijke district Adilabad. In de eerste helft van 1996 waren in Andhra Pradesh naar schatting 84 politieagenten, grondbezitters en drankhandelaren door de PWG gedood.

Nieuwe premier in Punjab

Op 21 november werd Rajinder Kaul Bhattal van de Congrespartij (I) beëdigd als premier van de deelstaat **Punjab**. Hij volgde H.S. Brar op, die een dag eerder was afgetreden als deelstaatleider van de Congres Wetgevende Partij (Congress Legislature Partij, CLP). Brar, die in augustus 1995 was aangetreden als premier na de moord op Beant Singh (zie pag. 789/3 e.v.-'95), was naar verluidt onder druk gezet door leden van de Congrespartij (I) in het deelstaatparlement, die een wisseling van de wacht hadden geëist.

(Vor.ber.pag. 587/1 e.v.- 1996)

KOREA

ONTWIKKELINGEN ROND NUCLEAIR AKKOORD

Op 15 juli 1996 ontvingen functionarissen van de Koreaanse Energie Ontwikkelingsorganisatie (Korea Energy Development Organisation, ofwel KEDO) van de hoofdaannemer, de Koreaanse Elektriciteitsmaatschappij (Korea Electric Power Corp, of KEPCO) een kostenraming voor de bouw van twee lichtwater-reactoren in Noord-Korea. Het grootste deel van de geraamde kosten, die meer dan $ 5 mrd bedroegen, zou worden gedragen door Zuid-Korea. Ook Japan en de Verenigde Staten (VS) zouden aan de kosten bijdragen.

Op 23-25 juli bracht KEDO-directeur Stephen Bosworth een bezoek aan de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoel om over het kernproject te praten. Afgesproken werd dat alle lidstaten van de KEDO in september in New York zouden vergaderen. Alle lidstaten zou dan worden gevraagd om hun financiele bijdrage te verhogen, gezien de geraamde kosten van de bouw van de reactoren.

De reactoren zouden Noord-Korea's grafietreactoren vervangen, krachtens een uit 1994 stammend akkoord tussen Noord-Korea en de VS om het vermeende kernwapenprogramma van Noord-Korea te ontmantelen. Vermoed werd dat in de grafietreactoren materiaal voor kernwapens werd geproduceerd (zie pag. 76/1 e.v.-'95).

Op 11 juli ondertekenden in New York Bosworth en de Noord-Koreaanse ambassadeur in algemene dienst Ho Chong drie protocollen bij het akkoord tussen KEDO en Noord-Korea voor de levering van de lichtwater-reactoren. De protocollen hadden betrekking op de persoonlijke veiligheid van het KEDO- en KEPCO-personeel, de communicatie en het transport tijdens de bouw van de reactoren. Volgens berichten moest er nog over een protocol worden onderhandeld, waarna met de bouw kon worden begonnen, aldus KEDO-functionarissen.

Akkoord over bouw reactoren

Eind september werd bekendgemaakt dat KEDO en Noord-Korea tot overeenstemming waren gekomen over de bouw van de twee lichtwater-reactoren. Hoewel het akkoord nog moest worden getekend, hadden beide partijen de besprekingen in New York afgerond met de toewijzing van een stuk grond aan het KEDO-consortium in de buurt van Sinpo, een stad aan de oostkust, in de provincie Zuid-Hamgyong. In het akkoord werden ook de inrichting van de bouwgrond en de loontarieven geregeld en daarmee leek de weg vrij om voor het eind van het jaar met de bouwwerkzaamheden te beginnen.

RAMPEN

In juli eisten door zware regens veroorzaakte aardverschuivingen op vier plaatsen het leven van 49 Zuid-Koreaanse soldaten die waren gelegerd in kazernes langs de grens met Noord-Korea. Op 29 juli werd bekendgemaakt dat het totaal aantal doden en vermisten in Zuid-Korea, zowel burgers als militairen, op dat moment 86 bedroeg. Circa 31.000 mensen zouden dakloos zijn geraakt. De schade aan huizen en gebouwen werd geschat op 132,4 mrd won (ongeveer $ 160 mln).

OVERLOPERS

Een Noord-Koreaanse arbeider uit een steenfabriek, Choi Sung Chan, wist naar naar het Zuiden te vluchten door drie dagen de Yesung-rivier af te zwemmen naar het Zuid-Koreaanse eiland Kwangha vlakbij de grens tussen de twee landen. Na zijn aanhouding op 11 juli door Zuid-Koreaanse militairen vertelde hij dat de situatie in Noord-Korea nijpend was en dat de mensen er langzaam van honger omkwamen. De Noord-Koreaanse media berichtten dat op 11 juli de Zuid-Koreaan Kim Yang Ki naar het Noorden was overgelopen.

Op 29 juli werd een Noord-Koreaanse soldaat die door een overstroming vanuit de Gedemilitariseerde Zone (DMZ) was meegesleurd naar Zuid-Korea, na ondervraging door Zuid-Koreaanse functionarissen vrijgelaten. In het vredesdorp Panmunjom werd hij overgedragen aan het Noorden, waarbij hij luidkeels „leve onze geliefde leider Kim Jong Il" riep.

Noord-Koreaans gezin loopt over naar Zuid-Korea

Een gezin van zestien personen en hun gids arriveerden op 9 december in Seoel na een reis van 43 dagen door China en Hongkong. Het was de grootste groep Noord-Koreaanse overlopers sinds de Koreaanse oorlog. Met geld dat hun was toegestuurd door familieleden in de VS, waarmee ze tijdens hun tocht de kosten voor gidsen en bescherming hadden kunnen betalen, waren de overlopers binnen de 2 mln leden tellende Koreaanse gemeenschap in China van de ene schuilplaats naar de andere gebracht, voordat ze op 23 november over de grens met Hongkong werden gesmokkeld.

Hoewel de komst van de overlopers een succes betekende voor de propaganda van Zuid-Korea, ontstond hierdoor ook ongerustheid over de vraag hoe het land het hoofd zou moeten bieden aan een massale toevloed van Noord-Koreanen. Veelbetekenend was dat op 6 december, de dag waarop de Zuid-Koreaanse autoriteiten de op handen zijnde aankomst van het gezin uit Hongkong aankondigden, werd bekendgemaakt dat in 1997 het eerste kamp zou worden gebouwd, waarin Noord-Koreaanse vluchtelingen zouden worden opgevangen als het regime in Pyongyang zou vallen.

LEVERING VOEDSELHULP

Op 20 augustus arriveerde het Amerikaanse koopvaardijschip Tampa Bay in de Noord-Koreaanse havenstad Nampo met 11.700 ton noodvoedselhulp aan boord. Dit was de eerste keer sinds het uitbreken van de Koreaanse Oorlog in 1951 dat een Amerikaans burgervaartuig een Noord-Koreaanse haven binnenliep. De lading bestond uit rijst, maïsmeel en een mengsel van maïs en

soja, en was gestuurd op initiatief van het VN-Wereldvoedselprogramma als reactie op de ernstige voedseltekorten in Noord-Korea na de rampzalige overstromingen in 1995 en 1996 (zie pag. 656/3 e.v.-'96).

De berichten over een dreigende hongersnood in Noord-Korea werden zeer recentelijk bevestigd in de verklaring van het Amerikaanse Congreslid Tony P. Hall, die was teruggekeerd van een vierdaags bezoek aan Noord-Korea dat op 21 augustus was begonnen. Hall verklaarde dat de overstromingen in juli meer verwoestingen hadden aangericht dan die van 1995 en dat er een slechte oogst werd verwacht. Hij had op grond van duidelijke aanwijzingen vastgesteld dat er alom sprake was van ondervoeding, en drong er bij de internationale gemeenschap op aan zich meer in te spannen om verlichting te brengen in de „werkelijk nijpende voedselsituatie". Eerder in de maand hadden echter de regeringen van de VS en Zuid-Korea gezegd dat er geen verandering was gekomen in hun standpunt dat er geen substantiële hulp aan Noord-Korea zou kunnen worden geboden, zolang de Noord-Koreaanse regering niet was ingegaan op hun voorstel tot een vierlandenoverleg om een permanente vredesregeling voor het Koreaanse schiereiland tot stand te brengen (zie pag. 655/2 e.v.-'96).

NOORD-KOREA INFILTREERT IN ZUIDEN

Op 18 september liep een Noord-Koreaanse onderzeeër aan de grond in de Zuid-Koreaanse wateren ter hoogte van de kustplaats Kangnung, ongeveer 100 km ten zuiden van de grens. Het was de diepste militaire penetratie van Noord-Korea in het Zuiden sinds 1968. Na het ongeluk zette de bemanning en een aantal andere Noord-Koreaanse militairen voet aan wal. Volgens latere Zuid-Koreaanse schattingen zou de hele groep uit 26 man hebben bestaan, hoewel men over het precieze aantal in het duister bleef tasten.

De onderzeeër werd ontdekt door een taxichauffeur; er werd onmiddellijk een geweldige klopjacht op touw werd gezet, waarbij de Zuid-Koreaanse overheid een nachtelijk uitgaansverbod instelde in de hele provincie en duizenden manschappen inzette om de Noord-Koreanen op te sporen. Vrijwel direct werden de lichamen van elf mannen aangetroffen, die klaarblijkelijk zelfmoord hadden gepleegd of waren vermoord door hun kameraden. Aangenomen werd dat de meeste van hen tot de bemanning behoorden, die niet dezelfde overlevings- en gevechtsopleiding hadden genoten als de speciale eenheden, en daarom waren opgeofferd om de anderen niet te hinderen. Een persoon werd gevangengenomen en onderworpen aan een langdurig verhoor. Zeven anderen van de groep Noord-Koreanen werden bij drie verschillende confrontaties op 19 september door Zuid-Koreaanse strijdkrachten gedood. Vier Noord-Koreanen werden gedood bij latere treffens op 22, 28 en 30 september, waarmee het totaal aantal gedode en gevangengenomen Noord-Koreanen op 23 kwam. Naar verluidt zou de klopjacht het leven hebben gekost aan 5 Zuid-Koreaanse militairen en een burger.

De Zuid-Koreaanse regering hekelde het voorval en werd door het feit dat de onderzeeër door een burger was ontdekt, geconfronteerd met vragen over de toereikendheid van 's lands kustverdediging. Op 26 september eiste de Noord-Koreaanse regering de teruggave van de onderzeeër en zwoer wraak voor het doden van de bemanning.

Volgens de lezing van de Noord-Koreanen was de onderzeeër na motorpech terechtgekomen in Zuid-Koreaanse wateren. Dit werd ontkend door de Zuid-Koreanen die verzekerden dat de operatie een „flagrante gewapende provocatie" was geweest; bovendien bleek uit het materiaal aan boord van de duikboot dat deze was uitgerust voor spionagedoeleinden. Men beweerde dat uit de ondervraging van de gevangengenomen Noord-Koreaanse soldaat, de 31-jarige Lee Kwang Soo, was gebleken dat de onderzeeër een aantal manschappen van een speciale eenheid vervoerde die waren opgeleid voor infiltratie. Bevestiging van deze versie zag men in de aan boord en op sommige doden aangetroffen Zuid-Koreaanse kledij, uniformen en wapens.

Zuid-Korea boycot internationale handelsbijeenkomst in Noorden

De gespannen betrekkingen tussen beide Korea's kwamen door het duikbootincident nog meer onder druk te staan, temeer daar Zuid-Korea eerder die maand, op 10 september, had besloten zich terug te trekken van deelname aan een internationale handelsbijeenkomst die op 13-15 september in Noord-Korea zou worden gehouden.

De Rajin-Sonbong internationale investerings- en handelsbijeenkomst was in de Vrijhandels-en Investeringszone (Free Economic and Trade Zone, FETZ) tot stand gekomen met steun van de Verenigde Naties (VN) en werd gehouden in de stad Rajin. De FETZ maakte deel uit van het Economisch Ontwikkelingsgebied van de Tumen Rivier; dit project was een gezamenlijk initiatief van Noord-Korea, Rusland en China, dat werd gesteund door de VN. Het was opgezet om buitenlandse investeringen aan te trekken en vooral de westerse valuta, waar Noord-Korea om zat te springen. De

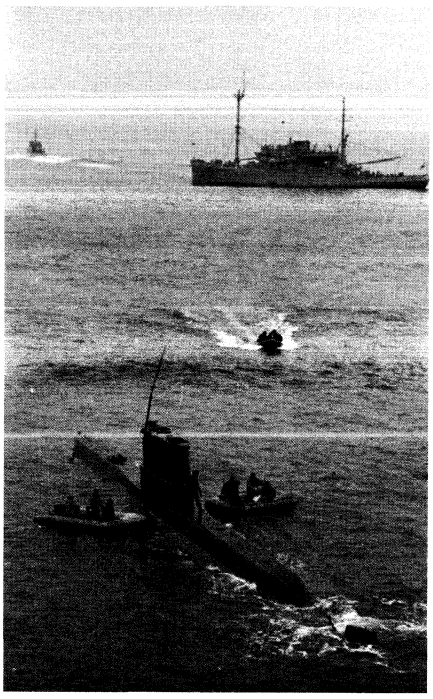

Zuid-Koreaanse mariniers bevestigen op 19 september 1996 sleepkabels aan de in de buurt van Kangnung vastgelopen Noord-Koreaanse mini-onderzeeër. *Foto EPA*

Zuid-Koreaanse regering besloot om geen afvaardiging te sturen vanwege een verschil van mening over de selectieprocedure en het aantal Zuid-Koreanen dat zou worden uitgenodigd. De handelsbijeenkomst vond doorgang zoals gepland, en werd bijgewoond door ongeveer 450 zakenlui, academici, diplomaten en journalisten uit 26 landen.

Nasleep van duikbootincident

Ook in oktober bleven de gevolgen van het incident met de Noord-Koreaanse duikboot in september (zie boven) de betrekkingen tussen de beide Korea's beheersen.

Op 1 oktober verklaarde de Zuid-Koreaanse president Kim Young Sam in zijn eerste toespraak na het incident dat zijn regering als gevolg van de infiltratie alle verdere hulp aan Noord-Korea zou „heroverwegen". Volgens Kim was het incident een bewijs van de Noord-Koreaanse plannen om „Zuid-Korea met wapengeweld communistisch te maken". Hij verklaarde tevens dat alle aspecten van Zuid-Korea's betrekkingen met Noord-Korea grondig zouden worden herzien, waarbij onder meer het strategische beleid en de paraatheid van het leger om in actie te komen bij een militaire aanval uit het Noorden opnieuw zouden worden beoordeeld.
Naast het dreigement om de hulp in de toekomst te verminderen had de Zuid-

Koreaanse regering de VN eind september verzocht stappen te ondernemen tegen de Noord-Koreaanse provocatie. Het had weinig gescheeld of Zuid-Korea had alle economische samenwerking met het Noorden gestaakt. Het wijzigde echter zijn houding, nadat Noord-Korea op 2 oktober tijdens een bijeenkomst van de Wapenstilstandscommissie voor Korea (Military Armistice Commission, MAC) had gedreigd wraak te nemen voor de dood van de bemanningsleden van de duikboot die in gevechten met Zuid-Koreaanse militairen waren omgekomen. Zuid-Korea verhardde zijn houding ten opzichte van het Noorden nog verder en beval dat alle economische betrekkingen tussen de beide Korea's moesten worden opgeschort. Dit kwam onder meer neer op een verbod voor Zuid-Koreaanse zakenlieden om naar Noord-Korea te reizen, een verbod voor Zuid-Koreaanse bedrijven om joint ventures met Noord-Koreaanse ondernemingen op te zetten, een opschorting van de door Zuid-Korea geplande deelneming in de FETZ Rajin-Sonbong, alsmede bevriezing van joint ventures die al gestalte hadden gekregen.

Tijdens een driedaags bezoek aan Zuid-Korea beklemtoonde de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor aangelegenheden van Oost-Azië en de Pacific, Winston Lord, op 12 oktober dat de Amerikaanse regering de Zuid-Koreaanse regering steunde in haar krachtige reactie op het duikbootincident. Op 15 oktober sprak ook de VN-Veiligheidsraad zijn bezorgdheid uit over de kwestie en deed een beroep op Noord-Korea zich te houden aan de voorwaarden van de wapenstilstandsverdrag van 1953.

Op 21 oktober eiste president Kim Young Sam in een toespraak tot de Nationale Assemblée over het toekomstige beleid (die werd voorgelezen door premier Lee Soo Sung) dat Noord-Korea zijn verontschuldigingen zou aanbieden en zou beloven zich te onthouden van nieuwe provocaties. Kim herhaalde ook zijn eis dat het Noorden het voorstel tot een vierlandenoverleg dat Zuid-Korea en de VS in april hadden gedaan, zou aanvaarden. Eind oktober leek er echter een verdere verharding in dit standpunt te zijn gekomen, toen het ministerie van buitenlandse zaken op 28 oktober nadrukkelijk verklaarde dat er geen besprekingen zouden worden gevoerd, inclusief het vierlandenoverleg, totdat Zuid-Korea een verontschuldiging had ontvangen.

Noord-Korea bleef aandringen op teruggave van de duikboot en de lichamen van de dode bemanningsleden. Op 29 oktober werd de hardnekkige bewering van de Noord-Koreaanse regering dat de duikboot tengevolge van een technische storing in Zuid-Koreaanse wateren was terechtgekomen, onderuitgehaald tijdens een persconferentie in Seoel van luitenant Lee Kwang Soo, het enige bemanningslid dat levend was gevangengenomen. Hij noemde de officiële Noord-Koreaanse verklaring voor de aanwezigheid van de duikboot „een leugen" en verklaarde dat het vaartuig aan de grond was gelopen tijdens een poging om een verkenningseenheid op te pikken die in Zuid-Korea aan land was gegaan. De Noord-Koreaanse regering weigerde in te gaan op Lee's bekentenis, maar op 30 oktober stelde zij zich nogmaals op het standpunt pas overleg met het Zuiden in overweging te nemen, als het Zuiden zijn verontschuldigingen had aangeboden voor het feit dat het geen delegatie had gestuurd om deelneming te betuigen met de dood van de Noord-Koreaanse president Kim Il Sung in 1994 [zie ook KOREA (NOORD)].

Ondertussen werd de grootscheepse klopjacht op de drie bemanningsleden van de duikboot, die naar men aannam nog vrij in Zuid-Korea rondliepen, voortgezet. Drie vermoorde Zuid-Koreanen, wier lijken op 9 oktober waren gevonden in Pyongchang in de provincie Kangwon, waren vermoedelijk om het leven gebracht door de voorvluchtige Noord-Koreanen.

Aanhoudende repercussies na duikbootinfiltratie

Op 5 november werden twee van de drie overgebleven Noord-Koreaanse infiltranten bij een gevecht gedood door Zuid-Koreaanse soldaten. De drie bevonden zich sinds september op Zuid-Koreaans grondgebied, toen hun duikboot aan de grond liep. Zij hadden tijdens hun 49 dagen durende vlucht 80 km in bergachtig terrein afgelegd en werden ongeveer 10 km ten zuiden van de gedemilitariseerde zone (DMZ), het grensgebied tussen de twee Koreaanse staten, gedood. Bij het gevecht kwamen tevens vier Zuid-Koreaanse militairen om het leven en raakten er dertien gewond.

Hoewel er nog één Noord-Koreaan op vrije voeten zou zijn, schroefden de Zuid-Koreaanse autoriteiten de massale klopjacht, die was georganiseerd na de ontdekking van de duikboot, drastisch terug. De regering was steeds meer in verlegenheid gebracht door een handvol Noord-Koreanen, dat er in was geslaagd uit handen van 40.000 Zuid-Koreaanse militairen te blijven.

Door het duikbootincident bleven de betrekkingen tussen de beide Korea's gespannen. Zuid-Korea eiste opnieuw officiële excuses, alvorens de hervatting van vredesbesprekingen of humanitaire hulp aan Noord-Korea in overweging te nemen. Op 8 november verklaarde de Zuid-Koreaanse president Kim Young Sam bovendien dat zijn regering haar medewerking aan het in 1994 op initiatief van de Verenigde Staten tot stand gekomen nucleaire akkoord voor onbepaalde tijd had opgeschort. Krachtens dit akkoord zou Noord-Korea zijn kernwapenprogramma beëindigen in ruil voor olie en internationale hulp bij de bouw van twee nieuwe kerncentrales. De Noord-Koreaanse regering daarentegen herhaalde haar eis dat de duikboot en de stoffelijke overschotten van de bemanningsleden moesten worden teruggegeven en dreigde haar kernwapenprogramma te hervatten als de bouw van de nieuwe reactoren niet werd voortgezet.

Excuses van Noorden

De Noord-Koreaanse regering bood Zuid-Korea op 29 december officieel haar excuses aan voor het duikbootincident in september. De excuses, die Zuid-Korea had geëist voordat het bereid zou zijn de dialoog met zijn communistische buur voort te zetten, verminderden tot op zeker hoogte de na het duikboot-incident ontstane spanningen tussen de twee landen.

De excuses vloeiden voort uit besprekingen in New York waarbij het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken als bemiddelaar optrad en waaraan vertegenwoordigers van Noord-Korea deelnamen. In de verklaring, die van tevoren was goedgekeurd door de Zuid-Koreaanse regering, werd „diepe spijt" geuit over de infiltratie met de duikboot in de Zuid-Koreaanse wateren. Ook beloofde Noord-Korea zijn best te doen te doen herhaling van het incident te voorkomen en „met anderen te werken aan een duurzame vrede en stabiliteit op het Koreaanse schiereiland". Hoewel de excuses niet via radio en televisie of anderszins werden verspreid in Noord-Korea, betekenden zij een belangrijke concessie van het Noorden, dat eerder had gedreigd wraak te zullen nemen voor de drie infiltranten die in Zuid-Korea waren gedood. Het was onduidelijk of en wat de Noord-Koreaan-

se regering was aangeboden om haar tot deze volte face te brengen, hoewel alom speculaties de ronde deden dat er nieuwe voedselzendingen zouden zijn toegezegd. Het Noorden bleef gebukt gaan onder een aanhoudende economische stagnatie en de rampzalige gevolgen van recente overstromingen. Ook had het toegegeven dat de opbrengst van de graanoogst van 1996 1,5 mln ton onder de hoeveelheid lag die nodig was om de bevolking te voeden.

Behalve dat de excuses de weg vrijmaakten voor nieuwe voedselhulp, boden ze de mogelijkheid om onderhandelingen te voeren over een duurzame vredesregeling op het schiereiland, waaraan de twee Korea's samen met China en de Verenigde Staten zouden deelnemen. De excuses maakten tevens voorzetting van de uitvoering van het dankzij bemiddeling van de VS in 1994 tot stand gekomen akkoord mogelijk, waarbij Noord-Korea zijn kernwapenprogramma had beëindigd in ruil voor olieleveranties en internationale hulp bij de bouw van twee kerncentrales.

Na de excuses werden de lichamen van de 24 bemanningsleden van de Noord-Koreaanse duikboot, die in Zuid-Korea aan land waren gegaan, op 30 december overgedragen aan Noord-Korea.

De lichamen werden via het vredesdorp Panmunjom gerepatrieerd, waarbij de Noord-Koreaanse propagandamedia hen in het openbaar roemden als ,,martelaren die als helden hadden gestreden, maar waren ,,vermoord door het Zuiden". De enige opvarende van de duikboot die levend was gevangen, werd niet overgedragen. Een andere infiltrant, die blijkbaar had weten te ontsnappen ondanks de grootscheeps klopjacht, was vermoedelijk terug gevlucht naar Noord-Korea.

MOORDAANSLAGEN OP ZUID-KOREANEN IN BUITENLAND

Op 1 oktober werd de Zuid-Koreaanse consul op het Consulaat-Generaal in de Oost-Russische havenplaats Wladiwostok dood aangetroffen. Onderzoek wees uit dat hij was doodgeslagen. Dezelfde dag werd in de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh een Zuid-Koreaanse hotelmanager neergeschoten en levensgevaarlijk gewond. In geen van beide gevallen werden de mannen beroofd en leken zij het slachtoffer te zijn van een beroepsmoordenaar. Hoewel er geen harde bewijzen waren dat Noord-Korea betrokken was bij de misdrijven, werd algemeen gespeculeerd dat de moordaanslagen het werk waren geweest van Noord-Koreaanse moordenaars.

AMERIKAAN GEARRESTEERD OP BESCHULDIGING VAN SPIONAGE

Op 6 oktober maakten de Noord-Koreaanse autoriteiten bekend dat een Amerikaan was beschuldigd van spionage. Algemeen werd dit beschouwd als een poging van de Noord-Koreaanse regering om de internationale aandacht af te leiden van het duikbootincident.

De Zuid-Koreaanse minister van buitenlandse zaken Yoo Chang Ha (r.) leest op 29 december 1996 in Seoul een verklaring voor naar aanleiding van de Noord-Koreaanse excuses voor het duikbootincident. *Foto AFP*

Op 24 augustus was Evan Carl Hunziker gearresteerd nadat hij Noord-Korea was binnengekomen na de rivier Yalu te hebben overgestoken vanuit China waar hij zendingswerk zou hebben verricht. In eerste instantie leek het erop dat Hunziker ervan was beschuldigd illegaal het land te zijn binnengekomen. Deze beschuldiging vereiste geen diplomatiek contact met de VS en zou gewoonlijk hebben geleid tot uitzetting. Het opblazen van het vermeende delict tot spionage, waarop de doodstraf stond, werd door een groot aantal commentatoren beschouwd als een poging om de Amerikaanse regering te dwingen tot afzonderlijk diplomatiek overleg met Noord-Korea.

Op 27 november werd Hunziker vrijgelaten door de Noord-Koreaanse regering. In het gezelschap van het Amerikaanse Congreslid Bill Richardson, die op 25 november in Noord-Korea was gearriveerd om over de vrijlating te onderhandelen, vloog Hunziker vervolgens naar Japan. Zijn familie zou hebben ingestemd met het betalen van de kosten van zijn gevangenschap, die waren opgelopen tot $ 5000.

Zijn vrijlating viel samen met een soortgelijk verzoeningsgebaar van de kant van Zuid-Korea, dat de Noord-Koreaanse matroos Chung Kwang Son, die op 22 november in Zuid-Koreaanse wateren terechtgekomen was, naar zijn vaderland liet terugkeren.

(Vor.ber.pag. 655/2 e.v. - 1996)

KOREA (NOORD)

LEIDERSCHAPSKWESTIE

Op 8 juli 1996 werd er in Pyongyang een plechtigheid gehouden ter herdenking van de tweede verjaardag van het overlijden van president Kim Il Sung. De plechtigheid werd geleid door Kims zoon, Kim Jong Il.

Op 4 juli had het Koreaanse Centrale Persbureau bekendgemaakt dat Kim zijn aantreden zou uitstellen, totdat er nog een jaar van rouw zou zijn verstreken. In herdenkingstoespraken prezen Noord-Koreaanse functionarissen Kim Jong Il echter als een ,,groot leider" en noemden ze hem ,,de eeuwige leider van de partij en het volk". Dit werd beschouwd als een teken dat Kim stevig in het zadel zat, ondanks het feit dat hij het leiderschap van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (Korean Workers Party, KWP) en de functie van president officieel nog niet op zich had genomen.

CHINA BELOOFT VOEDSELHULP

Op 11 juli, tijdens een bezoek van een Chinese delegatie onder leiding van een

Het Amerikaans Congreslid Bill Richardson (l.) en Evan Carl Hunziker (r.) na hun aankomst op 27 november 1996 op de Amerikaanse luchtmachtbasis Yokota in Japan. *Foto EPA*

lid van de Staatraad Luo Gan, maakte China bekend 100.000 ton voedsel aan Noord-Korea te zullen schenken.

Een ander teken van China's intentie om de banden met Noord-Korea aan te halen, was een vijfdaags bezoek van een Chinees smaldeel aan enkele Noord-Koreaanse haven, dat op 14 juli eindigde. Op 22 mei hadden Noord-Korea en China in Beijing een akkoord over economische en technologische samenwerking ondertekend (zie pag. 658/2-'96). Voorts waren er in maart onbevestigde berichten over Chinese voedselhulp aan Noord-Korea verschenen (zie pag.442/2/3-'96).

STOFFELIJK OVERSCHOT EERSTE MIA OVERGEDRAGEN

Tijdens een plechtigheid in het vredesdorp Panmunjom op 29 juli werd het stoffelijk overschot van een Amerikaanse militair die was gesneuveld in de Koreaanse Oorlog van 1950-'53, overgedragen aan Amerikaanse functionarissen. Het overschot was het eerste dat werd ontdekt tijdens de gezamenlijke Amerikaans-Noord-Koreaanse zoektochten, waartoe beide landen in mei hadden besloten (zie pag. 658/1-'96). De stoffelijke resten zouden van een Amerikaanse piloot zijn.

RAMPEN

Op 5 juli berichtte het Zuid-Koreaanse Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning over een cholera-epidemie die was uitgebroken in Noord-Korea's westelijk kustgebied en de noordelijke provincie Yanggang.

Naar verluidt eiste Noord-Korea dat alle buitenlanders die het land in wilden, een inentingsbewijs tegen cholera moesten overleggen. De epidemie zou het gevolg zijn van algemene ondervoeding en de overstromingen waardoor het land in 1995 was getroffen.

In juli werd Noord-Korea geteisterd door overstromingen en hevige regenval. De Noord-Koreaanse media spraken over ,,grote verliezen aan menselijke levens" en schade aan gewassen, verkeersverbindingen en de elektriciteitsvoorziening (zie ook KOREA).

(Vor.ber.pag. 658/1 e.v.- 1996)

KOREA (ZUID)

OPENING VAN NATIONALE ASSEMBLÉE

Op 8 juli 1996 vond de openingszitting van de Nationale Assemblée plaats. De Assemblée was al in april gekozen (zie pag. 658/3 e.v.-'96) maar hield nu pas haar eerste vergadering vanwege de boycot van een maand door afgevaardigden van de oppositie (zie pag. 660/1-'96). De boycot werd beëindigd nadat de regerende Nieuw Korea Partij (New Korea Party, NKP) op 3 juli instemde met de eis van de oppositie een commissie in te stellen die verkiezingsfraude moest onderzoeken. Daarmee was de

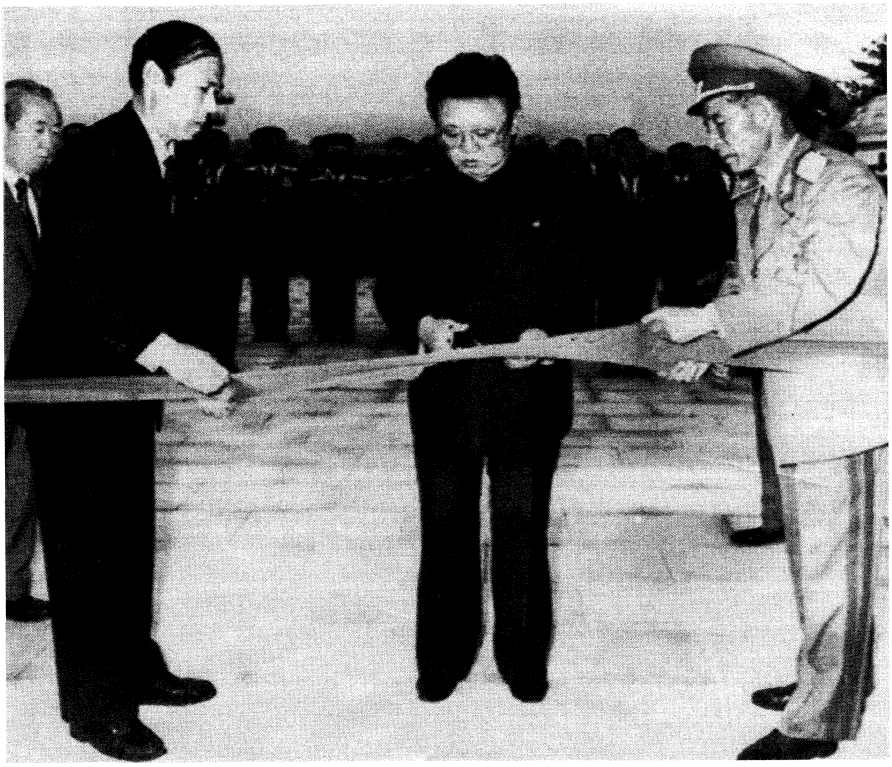

Tijdens een plechtigheid ter herdenking van het overlijden van Kim Il Sung opent ,,leider-in spe" Kim Jong Il (m.) het Kumsusan-paleis in Pyongyang (archieffoto van 8-7-1995). *Foto AFP*

weg vrij voor de verkiezing van de voorzitter en de twee vice-voorzitters van de Nationale Assemblée.

Volgens de oppositiepartijen had de NKP de meerderheid in het parlement alleen weten te verkrijgen door druk uit te oefenen op enkele afgevaardigden van de oppositie om over te lopen naar de NKP (zie pag. 659/3-'96).

Op 4 juli werden de voorzitter en twee vice-voorzitters van de Nationale Assemblée gekozen. Kom Soo Han van de NKP werd gekozen tot voorzitter met 246 van de 271 uitgebrachte stemmen. Afgevaardigden van de oppositionele Democratische Partij (DP) deden niet mee aan de stemming, nadat ze het podium korte tijd hadden bezet in een poging om waarnemend parlementsvoorzitter Kim Hur Nam te verhinderen de vergadering te openen. De twee vice-voorzitters waren Oh Se Ung van de NKP met 256 van de 274 uitgebrachte stemmen, en Kim Young Bae van het oppositionele Nationale Congres voor Nieuwe Politiek, met 232 van de 268 uitgebrachte stemmen. De DP boycotte ook deze stemmingen.

OUD-PRESIDENTEN VEROORDEELD

Het proces tegen de oud-presidenten Chun Doo Hwan en Roh Tae Woo werd op 26 augustus afgesloten met een doodvonnis voor eerstgenoemde en de veroordeling van Roh tot een gevangenisstraf van 22,5 jaar. Eind 1995 waren beide mannen in staat van beschuldiging gesteld wegens corruptie, hun rol bij de omverwerping van de burgerregering in 1979 en de instelling van een militaire junta (zie pag. 228/3-'96). Het proces, door de Zuid-Koreaanse media „het proces van de eeuw" genoemd, was in maart begonnen (zie pag. 445/1/2-'96) en had enorm veel aandacht getrokken.

Al in een eerder stadium van het proces, op 8 juli, hadden de acht advocaten van de twee hoofdverdachten zich teruggetrokken. Als reden voerden zij aan, dat ze ontevreden waren over de wijze waarop het proces gevoerd werd. Zij voegden zich bij de advocaten van vier medeverdachten, die zich eveneens hadden teruggetrokken uit protest tegen de „haastige" procedures. Het hof benoemde twee advocaten van overheidswege, Kim Soo Yun en Min In Sik, ter vervanging van de advocaten die zich hadden teruggetrokken. Op 5 juli had het openbaar ministerie een procedure in werking gezet om beslag te laten leggen op Chuns bezittingen, die een geschatte waarde hadden van meer dan 39,1 mrd won ($ 1 = 813,5 won op 5 juli 1996). Op 29 mei had het hof het verzoek goedgekeurd om beslag te leggen op diens eigendom.

Chun en Roh werden schuldig bevonden aan muiterij en hoogverraad in verband met hun rol in de militaire coup van 1979 en de bloedige onderdrukking van de Kwangju-opstand in 1980, waarbij ten minste tweehonderd mensen waren omgekomen die betoogd hadden tegen de afkondiging van de staat van beleg. Chun werd echter vrijgesproken van moord in verband met de Kwangju-gebeurtenissen, aangezien de rechters tot de slotsom waren gekomen dat er geen bewijs was dat hij het directe bevel had gegeven op de demonstranten te schieten.

In een apart proces werden Chun en Roh schuldig bevonden aan corruptie in verband met een enorm steekpenningenfonds dat zij hadden vergaard tijdens hun presidentschap. Zij hadden zakelijke groeperingen en bedrijven overheidscontracten gegund in ruil voor geld.

Naast deze straf, die voor hoogverraad én corruptie was, kregen Chun en Roh resp. boetes van 225,95 mrd en 283,896 mrd won in het corruptieproces. Het hof oordeelde dat de hoogte van de boetes overeenkwam met het bedrag aan steekpenningen dat de ex-presidenten hadden aangenomen van het bedrijfsleven ($ 1 = 819,25 won op 30 augustus).

Het proces resulteerde tevens in de veroordeling van een aantal voormalige medewerkers van Chun en Roh voor hun aandeel in de militaire coup van 1979 en het Kwangju-incident in 1980. Dertien medewerkers werden veroordeeld tot gevangenisstraffen van vier tot tien jaar. Verder kregen in het corruptieproces vijf van Chuns medewerkers en veertien van Rohs medewerkers straffen van een jaar voorwaardelijk tot zeven jaar. Tot de veroordeelden behoorden negen zakenlieden, onder wie de leiders van enkele van de chaebols (industriële conglomeraten) van het land, wat leidde tot bezorgdheid over het investeringsvertrouwen in de Zuid-Koreaanse economie.

Onder de demonstranten buiten de rechtszaal, die de veroordeling van de aangeklaagden bijwoonden, waren de verwanten van enkele personen die in Kwangju waren gedood. Zij eisten strengere straffen, zoals de doodstraf voor Roh. Over het algemeen kregen alle veroordeelden (met uitzondering van Chun) mildere straffen dan geëist waren door het openbaar ministerie. Men meende dat Roh niet ter dood was veroordeeld als erkenning voor de belangrijke rol die hij had gespeeld bij de ontmanteling van het militaire regime van Chun en het herstel van de democratie, en omdat hij Zuid-Korea in 1991 de Verenigde Naties binnen had geloodst.

Chuns advocaat bevestigde op 30 augustus dat hij in beroep ging tegen het vonnis, waarmee een einde kwam aan geruchten dat hij president Kim Young Sam om gratie zou verzoeken. Het nationale persbureau *Yonhap* berichtte diezelfde dag dat Roh ook in hoger beroep ging.

Oud-presidenten in beroep

Oud-presidenten Roh Tae Woo en Chun Doo Hwan tekenden op 31 augustus beroep aan tegen de eerder die maand over hen uitgesproken veroordelingen. Zij waren schuldig bevonden aan betrokkenheid bij de staatsgreep van 1979, de onderdrukking van de Kwangju-opstand in 1980 en het aannemen van steekpenningen. Vele anderen die op soortgelijke gronden waren veroordeeld, gingen eveneens in beroep. Op 2 september ging de openbare aanklager in beroep tegen de gevangenisstraffen die Roh en dertien voormalige legerofficieren waren opgelegd, omdat hij de straffen juist te licht vond. Hij ging tevens in beroep tegen de vrijspraak van een andere generaal.

Doodstraf Chun Doo Hwan omgezet in levenslang

Op 16 december zette een Zuid-Koreaans hof van beroep het doodvonnis van Chun Doo Hwan om in levenslange gevangenisstraf. De strafmaat van zijn opvolger als president, Roh Tae Woo, werd eveneens verminderd, van 22 tot 17 jaar. Als reden voor de strafvermindering voerde het hof aan dat de spectaculaire economische groei die Zuid-Korea sedert 1980 had doorgemaakt en de inrichting van een democratisch politiek systeem als twee sterk verzachtende omstandigheden moesten worden gezien. Het openbaar ministerie bestreed op 23 december echter de strafvermindering, waardoor de zaak door een uitspraak van het Hooggerechtshof tot een oplossing moest worden gebracht.

Het hof van beroep verminderde ook de straf van 12 medeverdachte militairen, die samen met Chun en Roh waren veroordeeld. Een vonnis bleef ongewijzigd en de vrijlating van een 14de generaaladjudant werd gehandhaafd.

In een apart vonnis legde een hof van beroep voorwaardelijke gevangenisstraffen op aan drie managers, die schuldig waren bevonden aan het verschaffen van steekpenningen aan Roh ter waarde van ongeveer $ 20 mln ieder. De drie managers, Kim Woo Joong van de chaebol Daewoo, Choi Won Suk van de bouwchaebol Dong-Ah en Chang Jin Ho van het concern in alcoholische dranken Jinro, waren aanvankelijk veroordeeld tot twee jaar gevangenis-

straf. Als reden voor hun strafomzetting gaf het hof van beroep hun „bijdragen aan de economie van het land".

STUDENTENONLUSTEN

In de vroege ochtend van 20 augustus bestormde de oproerpolitie de campus van de Yonsei-universiteit om een studentendemonstratie te beëindigen die negen dagen had geduurd.

Met inzet van traangas en helicopters kreeg de politie het hoofdgebouw van de universiteit en het naburige instituut voor natuurwetenschappen weer in handen, waarin zich meer dan 3.000 studenten hadden verschanst. De onlusten waren begonnen nadat de politie op 12 augustus studenten had verhinderd om deel te nemen aan een „herenigingsbijeenkomst" met Noord-Koreanen in het vredesdorp Panmunjom. Toen de politie de universiteitscampus van Yonsei hermetisch afsloot, bezetten studenten de twee gebouwen en sloegen zij drie dagen lang aanvallen van de politie af, die een einde wilde maken aan de bezetting.

De studentenbijeenkomst, een jaarlijks terugkerende gebeurtenis, was georganiseerd door Hanchongnyon (de Koreaanse Federatie van Universitaire Studentenraden.). De Hanchongnyon was de Zuid-Koreaanse afdeling van de pan-Koreaanse studentenvereniging Pomchonghangnyon (de Nationale Alliantie van Jongeren en Studenten voor de Eenwording van het Vaderland). De onlusten, die volgden op het verbod van de bijeenkomst door de autoriteiten, waren gewelddadiger dan normaal en er werd een recordaantal studenten opgepakt in verband met de ongeregeldheden. Van de 5.715 aangehouden studenten zouden er naar verwachting 500 worden vervolgd. Meer dan 1.000 studenten en politieagenten raakten gewond. Een politieagent overleed aan de hoofdwonden die hij had opgelopen tijdens de aanval op het universiteitsgebouw. De toestand van verschillende andere studenten en politieagenten zou kritiek zijn.

De demonstraties van de studenten vielen samen met de herdenking van het einde van de Japanse koloniale heerschappij in 1945, en werden gevoed door Koreaanse nationalistische gevoelens. Hun roep om eenheid op de Noord-Koreaanse voorwaarde van „een staat, twee systemen" en hun eis dat de Amerikaanse troepen van het schiereiland moesten verdwijnen, vond echter weinig weerklank bij de bevolking. De onbuigzame opstelling van de regering tegen de studenten kon bovendien naar verluidt op brede steun rekenen. De Noord-Koreaanse media daarentegen prezen de „vaderlandslievende studenten" en noemden de onderdrukking van de demonstraties „even gewelddadig als de massamoord te Kwangju".

Op 21 augustus waarschuwde president Kim tijdens een bijeenkomst van 292 rectoren van universiteiten dat de regering studentengroeperingen die „gewelddadige demonstraties hielden ter ondersteuning van het communisme" niet zou tolereren.

Op 28 augustus maakte de regering bekend dat zij „gewelddadige studentenorganisaties met linkse sympathieën" als de Hanchongnyon wilde ontbinden. Diezelfde dag organiseerde de politie een zoekactie op 23 universiteiten waar zij zocht naar materiaal dat met de leiders van de organisatie samenhing. Op 29-30 augustus voerde zij nog meer razzia's uit op andere universiteiten. In deze drie dagen werden 766 studenten gearresteerd.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 8 augustus maakte president Kim Young Sam een kabinetswijziging bekend, bedoeld om de Zuid-Koreaanse economie te versterken. De belangrijkste benoeming was die van Han Seung Soo, afgevaardigde in de Nationale Assemblée voor de regerende NKP (voorgekomen uit de Liberaal-Democratisch Partij), tot vice-premier en minister van financiën en economie. Hij volgde Rha Woong Bae op, die verantwoordelijk werd gehouden voor het oplopende handelstekort van het land.

Er waren nog vijf andere wijzigingen. Lee Suk Chae werd als minister van data en communicatie vervangen door Kang Bong Kyun. Lee zelf werd benoemd op de belangrijke post van presidentiële hoofdadviseur voor economie. Koo Bohn Young, zijn voorganger als presidentieel economisch adviseur, werd benoemd tot minister van wetenschap en technologie. Lim Chang Yuel werd benoemd tot hoofd van het onlangs opgerichte ministerie van maritieme aangelegenheden en visserij. Lee Sung Ho werd benoemd tot minister van gezondheidszorg en welzijn. En Kim Yun Duk werd tweede staatsminister voor politieke zaken, verantwoordelijk voor vrouwenzaken. Naast deze benoemingen werd de hoge presidentiële secretaris voor politieke zaken Le Won Jong bevorderd van onderminister tot minister om het campagneteam voor de herverkiezing van president Kim in 1997 te versterken.

Ontslag defensieminister

Op 17 oktober werd minister van defensie Lee Yang Ho door president Kim Young Sam ontslagen, nadat in september de bemanning van een Noord-Koreaanse duikboot Zuid-Korea was binnengedrongen (zie KOREA). Lee werd opgevolgd door generaal Kim Dong Jin, die tot dan toe voorzitter van de Gezamenlijke Stafchefs was geweest.

Naast Lee's ontslag maakte de president andere wijzigingen bekend, zoals de benoeming van de stafchef van het leger, generaal Yoon Yong Nam, tot opvolger van Kim als voorzitter van de Gezamenlijke Stafchefs. De commandanten van de drie Zuid-Koreaanse legergroepen en de plaatsvervangend commandant van de gezamenlijke Amerikaanse en Zuid-Koreaanse strijdmacht werden eveneens vervangen, hetgeen algemeen werd beschouwd als een blijk van het ongenoegen van de president over het duikbootincident.

Lee's ontslag werd verder in verband gebracht met beschuldigingen van omkoperij die tegen hem waren ingebracht naar aanleiding van de toewijzing van legercontracten.

Hoewel Lee volhield dat hij onschuldig was, ondanks beschuldigingen van parlementsleden uit de oppositie, werd hij op 24 oktober verhoord door het Openbaar Ministerie in verband met de beschuldiging dat hij geld had ontvangen van het Daewoo-chaebol (handelsconglomeraat). Het Openbaar Ministerie verhoorde ook een directielid van Daewoo, dat volgens het Openbaar Ministerie had bekend Lee te hebben omgekocht in ruil voor een welwillende beoordeling van Daewoo's inschrijving op een helikoptercontract.

Op 11 november werd Lee officieel beschuldigd van omkoperij en het onthullen van staatsgeheimen. De oud-directeur van de Daewoo-groep en twee anderen werden eveneens aangeklaagd.

Op 17 december werd Lee schuldig bevonden en veroordeeld tot vier jaar gevangenisstraf en een boete van 150 mln won, ongeveer gelijk aan het bedrag dat hij aan steekpenningen had ontvangen van de afdeling zware industrie van het Daewoochaebol. Hoewel een aantal Daewoo-bestuurders eveneens schuldig werd bevonden, kregen zij voorwaardelijke straffen, omdat zij, naar het oordeel van de rechter, 'nodig waren om de belangen van de Zuid-Koreaanse auto-industrie in het buitenland te behartigen'.

Kabinetswijzigingen

Op 5 november trad minister van buitenlandse zaken Gong Ro Myung af. Hij

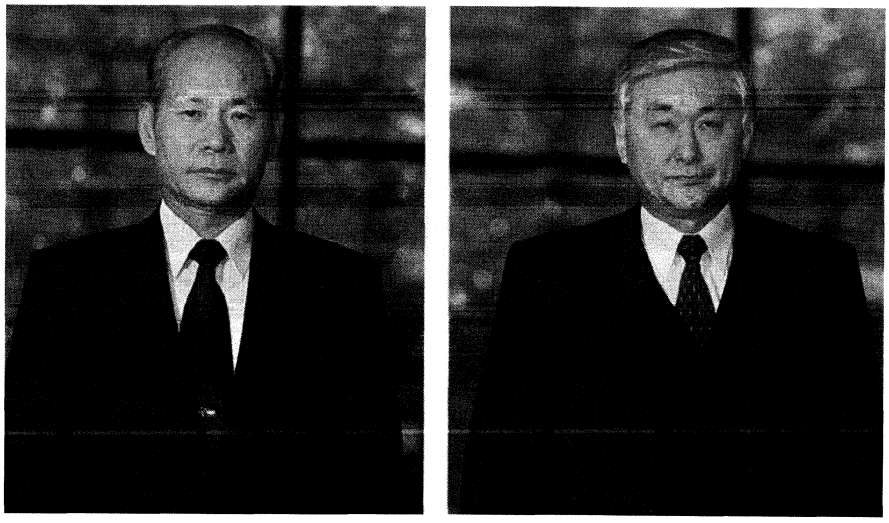

De veroordeelde oud-minister van defensie Lee Yang Ho (l.) en een van de schuldige Daewoo-bestuurders, Suk Jin Chul (r.), directeur van het Pools-Zuid-Koreaanse autobedrijf Daewoo-FSO (archieffoto van 26 oktober 1996). *Foto EPA*

werd een dag later opgevolgd door Yoo Chong Ha, een carrièrediplomaat die sinds 1994 presidentieel veiligheidsadviseur was geweest.

Hoewel Gong zei af te treden om gezondheidsredenen, verschenen er berichten in de pers dat hij tijdens de Koreaanse oorlog in het Noord-Koreaanse leger had gediend, alvorens over te lopen naar Zuid-Korea. Een andere verklaring die werd gegeven, was dat hij gedwongen zou zijn geweest af te treden, omdat hij werd beschuldigd van corruptie. Deze beschuldiging kon echter niet hard worden gemaakt. Gong was in aanvaring gekomen met president Kim Young Sam ten aanzien van het Noord-Korea-beleid. Na de infiltratie van de Noord-Koreaanse duikboot in september (zie boven) had Kim een onverzoenlijke houding tegenover Noord-Korea aangenomen. Yoo had hem hierin gesteund.

Op 13 november trad minister van gezondheidszorg en welzijn Lee Sung Ho af na te zijn beschuldigd van omkoperij. Hij werd opgevolgd door Sohn Hak Kyu.

Lee, die in augustus was benoemd (zie boven), werd ervan beschuldigd 160 mln won (ongeveer $ 200.000) te hebben aangenomen van de Koreaanse Optometrische Associatie (een vakorganisatie van opticiens), die ijverde voor wetswijzigingen, waardoor haar leden het monopolie op de verkoop van brillen zouden krijgen. Lee's echtgenote werd ervan beschuldigd het geld te hebben geaccepteerd. Zij werd op 13 november door de procureur-generaal in Seoel ondervraagd. Direct nadat Lee's aftreden was bekendgemaakt, werd hij eveneens ondervraagd.

Het schandaal bracht president Kim ernstig in verlegenheid. Hij had zichzelf stelselmatig gepresenteerd als een onkreukbare tegenstander van corruptie. De situatie was des te pijnlijker voor hem, omdat nauwelijks een maand eerder minister van defensie Lee Yang Ho was ontslagen op beschuldiging van omkoperij (zie boven).

Nieuwe wijzigingen

President Kim Young Sam bracht op 20 december opnieuw veranderingen aan in zijn regering, in wat algemeen werd beschouwd als een poging om het imago van zijn regering op te vijzelen in de nasleep van de recente schandalen waarbij kabinetsleden betrokken waren. De wijziging werd klaarblijkelijk teweeggebracht door de bevordering van de oud-minister van wetenschap en technologie, Koo Bohn Young, tot ambassadeur van Zuid-Korea bij de OESO (zie onder).

De samenstelling van het nieuwe Zuid-Koreaanse kabinet was als volgt:

Premier - Lee Soo Sung; vice-premier, financiën en economie- Han Seung Soo; vice-premier, nationale eenwording - Kwon O Kie; buitenlandse zaken - Yoo Chang Ha; binnenlandse zaken - Kim Woo Suk; justitie - Ahn Woo Mahn; defensie - generaal Kim Dong Jin; land- en bosbouw - Jeong Shi Chae*; handel, industrie en energie - Ahn Kwang Koo*; data en communicatie - Kang Bong Kyun; milieu - Kang Hyon Wook*; gezondheidszorg en welzijn - Sohn Hak Kyu; arbeid - Chin Yom - onderwijs - Ahn Byung Young; cultuur en sport - Kim Young Soo; bouw en vervoer - Choo Kyung Suk; maritieme aangelegenheden en visserij - Shin Sang Woo; regeringsbestuur - Kim Han Kyu*; wetenschap en technologie - Kim Young Chin*; voorlichting - Oh In Hwan; wetgeving - Song Jong Eui*; directeur van het bureau voor patriotten en veteranen - Oh Jung So*; eerste staatsminister voor politieke aangelegenheden - Shin Kyung Shik*; tweede staatsminister voor politieke aangelegenheden - Kim Yun Duk.

*Nieuwe benoeming.

SPIONAGESCHANDAAL

In september werd de Zuid-Koreaanse regering in verlegenheid gebracht door de beschuldiging dat een staflid van de Zuid-Koreaanse ambassade in Washington, kapitein ter zee Baek Dong Il, een spion zou zijn. De zaak kwam op 24 september aan het licht, toen Robert Chaegon Kim werd gearresteerd. Kim werkte bij de Amerikaanse marine-inlichtingendienst en werd ervan beschuldigd geheime informatie te hebben doorgespeeld aan Baek.

De 56-jarige, in Korea geboren Kim was een computerspecialist en werkzaam bij de Amerikaanse marine-inlichtingendienst in Maryland. In 1974 had hij de Amerikaanse nationaliteit verkregen. Hij werd voorgeleid voor een federale rechtbank in Virginia en beschuldigd van het doorspelen van vertrouwelijke en geheime informatie. Een meer specifieke en uitgebreide tenlastelegging zou naar verwachting later volgen. Tevens werd bekendgemaakt dat Kims activiteiten sinds mei op de voet waren gevolgd door een Amerikaans contraspionageteam.

De Zuid-Koreaanse regering gaf op 26 september een verklaring uit, waarin zij ontkende op de hoogte te zijn van het geval. Wel zou Baek onmiddellijk worden teruggeroepen.

LIDMAATSCHAP OESO

Op 11 oktober ging de in Parijs gevestigde Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Organization for Economic Co-operation and Development, OESO) akkoord met de voorwaarden voor Zuid-Korea's toetreding, nadat hierover meer dan een jaar onderhandelingen waren gevoerd. Zuid-Korea kreeg het recht de uitvoering van een aantal OESO-bepalingen uit te stellen, onder meer op het gebied van de liberalisering van de handel en de investeringen, de landbouw, het milieu en financiën.

Op 25 oktober werd Zuid-Korea officieel uitgenodigd toe te treden tot de OESO. Voordat Zuid-Korea's lidmaatschap zou ingaan, moest het Zuid-Koreaanse parlement de akte van toetreding ratificeren. Het was echter geen uitgemaakte zaak dat dit zou gebeuren, aangezien de regering slechts beschikte over een krappe absolute meerderheid in het parlement (zie pag. 658/3 e.v.-'96) en de twee grootste oppositiepartijen en een aantal parlementsleden van de rege-

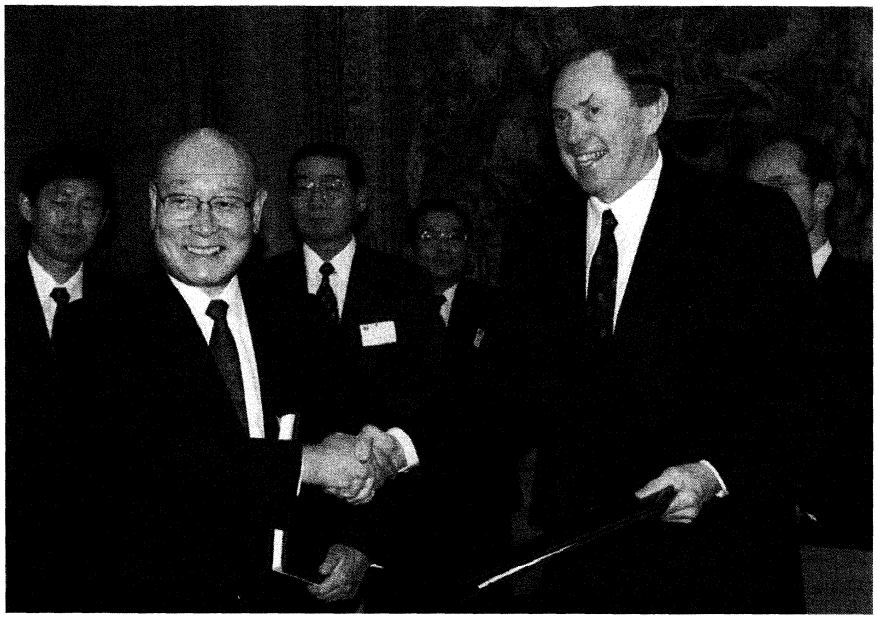

Na ondertekening van het toetredingsverdrag op 25 oktober 1996 in Parijs schudden de Zuid-Koreaanse minister van buitenlandse zaken Gong Ro Myung (l.) en OESO-secretaris-generaal Donald Johnston (r.) elkaar de hand. *Foto EPA*

ringspartij zich hadden uitgesproken tegen het OESO-lidmaatschap met als argument dat de omvang van de vereiste liberalisering van de financiën zou leiden tot destabilisatie van de economie.

Nationale Assemblée gaat akkoord met toetreding

Op 26 november ging de Nationale Assemblée met 159 tegen 101 stemmen, bij 2 onthoudingen, akkoord met de toetreding van Zuid-Korea tot de OESO, waardoor het formele lidmaatschap vóór het eind van het jaar een stuk dichterbij kwam. De twee belangrijkste oppositiepartijen stemden tegen het voorstel.

In december trad Zuid-Korea formeel als 29ste lid toe tot de OESO.

(Vor.ber.pag. 658/3 e.v. - 1996)

MALEISIË

DEELSTAATVERKIEZINGEN IN SERAWAK

Bij de deelstaatverkiezingen in Serawak die op 7-8 september 1996 werden gehouden (voor de vorige deelstaatverkiezingen in september 1991, zie pag.120/3-'92) behield de regeringscoalitie Barisan Nasional (BN, Nationaal Front) de regeringsmacht over de oostelijke deelstaat.

In de strijd om de 62 zetels in het deelstaatparlement wonnen de in de BN verenigde partijen 57 zetels, behaalde de oppositionele Democratische Actiepartij (DAP) drie zetels en gingen de overige twee zetels naar onafhankelijke kandidaten. De belangrijkste partij in de BN in Serawak was de Parti Pesaka Bumiputra Bersatu (PBB) onder leiding van premier Abdul Taib Mahmud. De andere coalitiepartijen waren de Serawak United People's Party (SUPP), de Parti Bansa Dayak Sarawak (PBDS) en de Sarawak National Party (SNAP).

ALGEMENE VERGADERING UMNO

Tijdens de algemene vergadering van de United Malays National Organization [UMNO, de grootste partij in de regeringscoalitie van het BN], die plaats vond van 9-12 oktober en waarbij de driejaarlijkse partijverkiezingen werden gehouden, werden premier Mahathir Mohamed en vice-premier en minister van financiën Anwar Ibrahim zonder tegenkandidaten herkozen tot respectievelijk voorzitter en vice-voorzitter van de UMNO. Anwar werd alom beschouwd als de gedoodverfde opvolger van Mahathir. Het was echter opmerkelijk dat na de verkiezingen voor de algemene raad van de UMNO er meer aanhangers van Mahathir in terugkeerden dan van Anwar, wiens zogeheten „Visie Team" bij de vorige partijverkiezingen in 1993 een dominerende rol had gespeeld (zie pag. 296/2 e.v.-'94).

De eerste verkiezingen op 9 oktober vielen uit in het voordeel van aanhangers van Anwar. Zijn bondgenoot Zahid Hamidi nam het voorzitterschap van de jongerenvleugel van de UMNO over van Rahim Thamby Chik (die in januari 1996 in zijn functie was hersteld na te zijn vrijgesproken van beschuldigingen van seksueel wangedrag en corruptie, zie pag. 302/2-'96). Onderminister Siti Zaharah Sulaiman van volksgezondheid versloeg minister Rafidah Aziz van internationale handel en industrie in de strijd om het leiderschap van de vrouwenorganisatie van de partij.

Maar bij de verkiezingen voor de drie plaatsvervangende partijvoorzitters en de 25 leden tellende Opperste Raad, het belangrijkste beleidsbepalende orgaan van de partij, kreeg het Anwar-kamp op 10 oktober een aantal tegenslagen te verwerken. De zittende vice-voorzitters vormden het zogeheten „Visie-Team", dat bestond uit Muhyiddin Yassin (minister van jeugd en sport), Najib Tun Razak (minister van onderwijs) en Mohammed Mohammed Taib (premier van de deelstaat Selangor). De *Far Eastern Economic Review* van 24 oktober schreef dat het team „uiteengevallen" was en dat alleen Muhyidden nog een loyale aanhanger van Anwar bleef. Ondanks de steun van Anwar werd Muhyidden gemakkelijk verslagen. Najib en Mohammed werden herkozen. Muhyiddin werd opgevolgd door minister van buitenlandse zaken Abdullah Ahmad Badawi, die een aanhanger was van Mahathir. Volgens het bericht in de *Far Eastern Economic Review* ging bijna 80 procent van de zetels van de Opperste Raad naar bondgenoten van Mahathir.

In een emotionele rede tot de UMNO-afgevaardigden viel Mahathir op 10 oktober de corruptie binnen de partij aan en smeekte hij de afgevaardigden niet op corrupte leiders te stemmen. In tranen zei hij tegen de afgevaardigden bang te zijn dat corruptie de UMNO zou vernietigen, dat de Maleisiërs ten onder zouden gaan en dat het land „zou vervallen in zijn vroegere staat van armoede, chaos en instabiliteit". Het buitenland, zo waarschuwde hij, zou „ons uitlachen".

SEMANGAT '46 ONTBONDEN EN WEER OPGEGAAN IN UMNO

De oppositionele Semangat '46 werd op 6 oktober officieel ontbonden. Haar leden werden op 8 oktober officieel en bloc geaccepteerd als lid van de UMNO. De leider van Semangat '46, Tengku Sri Razaleigh Hamzah, had in mei bekend-

gemaakt weer te willen terugkeren naar de UMNO (zie pag. 514/3 e.v.-'96).

Semangat '46 was in 1989 door Razaleigh opgericht als een voornamelijk uit Maleisiërs bestaande rivaal van UMNO (zie pag. 768/2-'96).

BEGROTING 1997 GEPRESENTEERD

Op 25 oktober presenteerde minister van financiën Anwar Ibrahim de begroting voor 1997 aan de Dewan Rakyat (Huis van Afgevaardigden (voor begroting voor 1996, zie pag. 302/1 e.v.-'96).

De uitgaven werden vastgesteld op 59,98 mrd ringgit en de inkomsten op 60,78 mrd ringgit, wat neerkwam op een begrotingsoverschot, na verrekening van de schuldaflossing, van 2,45 mrd ringgit ($ 1 = 2, 5063 ringgit op 25 oktober 1996). De *Financial Times* van 26 oktober noemde de begroting in „fiscaal opzicht conservatief" en erop gericht „de economie licht af te remmen en een tijdperk in te luiden waarin de groei steeds meer zou worden gebaseerd op intellectuele creativiteit dan op productie".

De regering voorspelde in haar economisch rapport voor 1996-'97 dat de groei van het bruto binnenlands product (BBP) (9,5 procent in 1995) zou afnemen tot 8,2 procent in 1996 en 8,0 procent in 1997.

CONFLICT MET INDONESIË OVER EILANDEN

Op 7 oktober kwamen Maleisië en Indonesië overeen hun aanspraken op de eilanden Ligitan en Sipadan voor te leggen aan het Internationaal Gerechtshof (International Court of Justice, ICJ) (voor besprekingen in januari 1994, zie pag. 297/3 e.v.-'94). Het akkoord werd bereikt tijdens een ontmoeting tussen premier Mahathir en de Indonesische president Soeharto in Kuala Lumpur.

Op 7 oktober zei Mahathir op de Maleisische televisie dat de kwestie eigenlijk was opgelost en dat Maleisië zich bij elke uitspraak van het Hof zou neerleggen.

TROPISCHE STORM

Als gevolg van de tropische storm, die op 25 december over de oostelijke deelstaat Sabah trok, kwamen meer dan 162 mensen om het leven.

(Vor.ber.pag. 514/2 e.v. - 1996)

Semangat '46-leider Tengku Sri Razaleigh Hamzah tijdens een persconferentie in Kuala Lumpur op 16 mei 1996. Foto AFP

Op 10 oktober 1996 werden tijdens de algemene vergadering van de UMNO in Kuala Lumpur drie plaatsvervangende partijvoorzitters gekozen: (v.l.n.r.) eerste minister van Selangor, Mohammed Mohammed Taib, minister van onderwijs Najib Tun Razak en minister van buitenlandse zaken Abdullah Ahmad Badawi. *Foto EPA*

SINGAPORE

BEGROTING 1996-1997 GEPRESENTEERD

Minister van financiën Richard Hu Tsu Tau legde op 28 februari 1996 de begroting voor 1996-'97 aan het parlement voor.

In de begroting werd uitgegaan van lopende inkomsten van $S 25,95 mrd tegenover uitgaven ten bedrage van $S 18,9 mrd ($1,00 = $S 1,412 op 1 maart 1996). Het beraamde begrotingsoverschot van $S 7,05 mrd bood ruimte voor een verlaging van de tarieven van de inkomstenbelasting met 0,5 tot 5 procent. Minister Hu Tsu Tau maakte tevens bekend dat de tarieven van de vennootschaps- en vermogensbelasting met een procent zouden worden verlaagd tot respectievelijk 26 en 12 procent.

GRONDWETSWIJZIGINGEN

Op 28 november ging het parlement akkoord met een aantal grondwetswijzigingen die waren bedoeld om de rol van de president te herzien en het kiesstelsel te hervormen.

Deze wijzigingen gaven de regering de bevoegdheid een referendum uit te schrijven, als de president zijn veto uitsprak over een grondwetswijziging, of

de president te passeren als hij het oneens was met benoemingen van hoge ambtenaren.

De grondwet van Singapore was in 1991 gewijzigd om van het presidentschap een gekozen functie te maken en de presidentiële bevoegdheden te vergroten (zie pag. 132/2 e.v.-'91; 280/2-'91). Vandaar dat Ong Teng Cheong, in tegenstelling tot zijn voorgangers, sinds zijn verkiezing tot president in augustus 1993 over de bevoegdheid beschikte om zijn veto uit te spreken over belangrijke kabinetsbesluiten aangaande de begroting, de benoeming van hoge ambtenaren en, heel cruciaal, de besteding van 's lands enorme financiële reserves (zie pag. 812/3 e.v.-'93). Door de jongste grondwetsherziening kreeg de regering het recht een referendum uit te schrijven, als de president zijn veto uitsprak over bepaalde wijzigingen van de grondwet. Het parlement zou verder met een tweederde meerderheid een veto van de president over de benoeming van hoge ambtenaren ongedaan kunnen maken, als hij het advies van de Raad van Presidentiële Adviseurs niet had opgevolgd. Volgens de regering waren deze wijzigingen noodzakelijk om de oorspronkelijke bedoeling van het besluit om de ceremoniële functie van president te veranderen in een rechtstreeks gekozen post, duidelijk te laten uitkomen.

Het parlement gaf ook zijn goedkeuring aan een grondwetswijziging om het aantal districten met meer dan één afgevaardigde, de zogenaamde kiesdistricten met vertegenwoordigers uit de bevolkingsgroepen (Group Representational Constituencies, GRC), uit te breiden. De oppositie, die slechts vier van de 81 zetels in het parlement bezette, verzette zich tegen de wijziging met als argument dat de oppositie op die manier moeilijker zetels zou kunnen behalen.

(Vor.ber.pag. 232/1-1996)

TAIWAN

VERDEELDHEID OVER HERBENOEMING PREMIER. NIEUWE REGERING. VERDERE BINNENLANDSE ONTWIKKELINGEN

Op 5 juni 1996 besloot president Lee Teng-hui zijn vice-president Lien Chan te handhaven als premier zonder de zaak aan het parlement voor te leggen. Hij veroorzaakte hiermee een constitutionele crisis en lokte in brede kringen de beschuldiging uit dat het regeringssysteem van Taiwan nu meer presidentieel was dan parlementair.

Op 11 juni besloot de oppositie, geruggesteund door sommige leden van de regerende Nationale Partij (KMT), met 80 tegen 67 stemmen dat Lee de benoeming moest voorleggen aan de Wetgevende Yuan (het parlement). Deskundigen waren het er niet over eens of de stemming bindend was voor Lee, maar de oppositie waarschuwde dat als de eis genegeerd zou worden, ze een boycot zou beginnen die het parlement zou lamleggen. Parlementsleden waren van mening dat Lee's beslissing een uitholling betekende van het principe van checks and balances dat het evenwicht van de drie machten moest bewaren, omdat Lien nu zowel als premier als vice-president zou moeten optreden. Bovendien was de benoeming in strijd met de verkiezingsbeloften van de president.

In januari (zie pag. 373/3-'96) was Lien officieel afgetreden als premier, voordat het nieuwe parlement (zie pag. 150/2/3-'96) was beëdigd. Op 28 februari was hij vervolgens herbenoemd en beëdigd als premier in een interimregering (zie pag. 373/3 en 374/1-'96). Het was de bedoeling dat hij die functie zou blijven bekleden tijdens de presidentsverkiezingen van maart (waarbij hij als Lee's running-mate kandidaat stond voor het vice-presidentschap - zie pag. 373/2/3-'96) en tot er een nieuwe regering was gevormd nadat Lee in mei voor een nieuwe termijn als president was beëdigd (zie boven). KMT-woordvoerders meenden dat een tweede herbevestiging van Lien niet nodig was, aangezien Lee al besloten had hem te laten aanblijven. Waarnemers meenden dat Lee Lien herbenoemd had om te voorkomen dat hij in het parlement verslagen zou worden, waar de KMT een krappe meerderheid had van twee zetels.

Samenstelling kabinet

Op 8 juni kondigde Lee aan dat er een nieuwe Uitvoerende Yuan (kabinet) was samengesteld met 40 leden.

De oppositie en sommige media beweerden dat de nieuwe benoemingen aantoonden dat Lee was teruggekomen op zijn hervormingsbelofte en met name op zijn gelofte om de corruptie aan te pakken. De zakenwereld was blij met de veranderingen en met de verzekering van de regering dat het nieuwe kabinet er speciaal op gericht was om het concurrerend vermogen van Taiwan te vergroten opdat het zich zou plaatsen in de top vijf van de wereldeconomie.

De degradatie van de populaire voormalige minister van justitie Ma Ying-jeou, die bekend stond om zijn kruistocht tegen drugs en corruptie, werd toegeschreven aan de roep om zijn verwijdering vanuit machtige facties binnen de KMT. Ook Liu Chao-shiuan, die zich als minister van transport en communicatie verzet had tegen het maken van afspraken over offertes en criminele verwikkelingen bij de toekenning van contracten bij openbare werken, was gedegradeerd. Liu was benoemd tot voorzitter van de nationale wetenschapsraad en opgevolgd door zijn plaatsvervanger.

John Chang Hsiao-yen, kleinzoon van KMT-oprichter Chiang Kai-shek, werd benoemd tot minister van buitenlandse zaken in plaats van Frederick Chien, die voorzitter werd van de Nationale Assemblée. Wang Chih-kang, tot dan toe voorzitter van de commissie voor vrije handel werd minister van economische zaken. Zijn voorganger, Chiang Ping-kun, verving vice-premier Hsu Li-teh als voorzitter van de invloedrijke Raad voor Economische Planning en Ontwikkeling.

De portefeuilles in de Uitvoerende Yuan waren als volgt verdeeld:

Vice-president en premier - Lien Chan; vice-premier, voorzitter van de commissie ter behartiging van consumentenbelangen - Hsu Li-teh+; binnenlandse zaken - Lin Feng-cheng*; buitenlandse zaken - John Chang Hsiao-yen*; nationale defensie - generaal Chiang Chung-ling; financiën - Paul Chiu*; onderwijs - Wu Jin*; justitie - Liao Cheng-hao*; economische zaken - Wang Chih-kang*; transport en communicatie - Tsai Chao-yang*; secretaris-generaal - Cao Shou-po*; zonder portefeuille - mevr. Shirley Kuo Wan-jung;

De Taiwanese vice-president Lien Chan begroet op 5 juni 1996 in Taipei aanhangers na afloop van zijn herbenoeming tot premier.
Foto EPA

Parlementslid Chien Hsi-chieh van de oppositionele Democratische Progressieve Partij (DPP) leest op 11 juni 1996 een 'overlijdensbericht' voor 'ter nagedachtenis aan' de dood van het constitutioneel uitgangspunt van 'checks and balances'. *Foto EPA*

zonder portefeuille - Ma Ying-jeou+; zonder portefeuille - Lin Chen-kuo+; zonder portefeuille - Yang Shih-chien*; zonder portefeuille - Tu Te-chi*; zonder portefeuille - Yeh Chin-feng*; zonder portefeuille - Tsai Cheng-wen*; voorzitter commissie van Mongoolse en Tibetaanse zaken - Li Hou-kao; voorzitter commissie Chinese overzeese aangelegenheden - James Chu*; directeur-generaal van het algemene commissariaat van begroting, financiële administratie en statistieken - Wei Tuan*; directeur-generaal van de centrale personeelsadministratie - Chen Keng-chin; directeur-generaal van de inlichtingendienst van de regering - Su Chi*; directeur-generaal van het departement van volksgezondheid - mevr. Chang Po-ya; hoofd van het bestuur voor milieubescherming - Tsai Hsun-hsiung* directeur van het nationale paleismuseum - Chin Hsiao-yi*; voorzitter van de raad voor zaken van het vasteland - Chang King-yu; voorzitter van de raad voor economische planning en ontwikkeling - Chiang Ping-kun+; voorzitter van de commissie van beroepsbegeleiding van gepensioneerde militairen - Yang Tin-yun; voorzitter van de nationale jeugdcommissie - Wu Wan-lan*; voorzitter van de raad van atoomenergie - Hu Chin-piao*; voorzitter van de nationale wetenschapsraad - Liu Chao-shiuan+; voorzitter van de commissie van onderzoek, ontwikkeling en evaluatie - Huang Ta-chou*; voorzitter van de landbouwraad - Chiu Mao-ying*; voorzitter van de raad voor culturele planning en ontwikkeling - mevr. Lin Cheng-chih*; voorzitter van de raad voor arbeidszaken - Hsieh Shen-shan; voorzitter van de commissie van rechtvaardige handel - mevr. Cao Li-teh*; voorzitter van de commissie van openbare gebouwen - Ou Chin-teh*; voorzitter van de centrale kiescommissie - Lin Feng-cheng*.

*Nieuwe benoeming.
+ Gewijzigde portefeuille.

Begroting 1996-1997 door Wetgevende Yuan goedgekeurd

Op 5 juni keurde de Wetgevende Yuan na twee maanden debatteren eindelijk een begroting goed van T$ 1.196 mrd voor het financiële jaar, lopend tot 30 juni 1997 ($1,00 = 27,727 won op 7 juni 1996).

De begroting ging ervan uit dat de uitgaven met 5,4 procent zouden stijgen vergeleken met het voorafgaande jaar, tegenover de 6,8 procent stijging die de regering beoogd had.

Toenadering tot oppositie voor samenwerking bij grondwetshervorming

Op 3 juli gaf president Lee Teng-hui zijn regerende Kwomintang (KMT) opdracht na te denken over samenwerking met zowel de grootste oppositiepartij, de Democratische Progressieve Partij (DPP), als met de Nieuwe Partij (NP).

Lee zei dat een dergelijke samenwerking cruciaal was voor de grondwetshervorming, aangezien de KMT niet beschikte over de vereiste drievierde meerderheid in de Nationale Assemblée (waar de KMT iets meer dan de helft van de 334 zetels bezette).

Vechtpartijen in Nationale Assemblée

Bij de opening van de jaarlijkse zitting van de Nationale Assemblée op 4 juli brak groot tumult en een fel handgemeen uit, toen de oppositionele Democratische Progressieve Partij (DPP) de verkiezing van een KMT-kandidaat tot voorzitter aanvocht. Uiteindelijk werd oud-minister van buitenlandse zaken Frederick Chien Fu gekozen.

KMT-secretaris-generaal treedt af

Op 16 juli trad KMT-secretaris-generaal Hsu Shui-teh af. President Lee benoemde hem vervolgens tot voorzitter van de Onderzoeks-Yuan, die verantwoordelijk was voor ambtelijke benoemingen. De Nationale Assemblée moest de benoeming nog goedkeuren.

Nieuwe voorzitter van Controlerende Yuan

Op 26 augustus Wang Tso-yung door de Wetgevende Yuan gekozen tot nieuwe voorzitter van de Controlerende Yuan, het regeringsbureau dat was belast met de bestrijding van de corruptie (voor benoeming van waarnemend voorzitter in 1995, zie pag.148/3 e.v.-'96).

Wang kreeg 252 stemmen bij de stemming waarbij alle 334 afgevaardigden op twee na hun stem uitbrachten. De DPP en de NP ontkenden dat de uitslag van de stemming wees op samenwerking tussen de verschillende partijen. Zij betoogden dat het om een vrije stemming ging en dat zij niet waren geraadpleegd bij de nominaties. Als leden van de Controlerende Yuan werden verder gekozen oud-DPP-voorzitter Chiang Peng-chien met 217 stemmen en Yeh Yao-peng met 197 stemmen.

Regeringscampagne tegen georganiseerde misdaad

Op 22 september arresteerde de politie Chiang Chi-pih, de bekende leider van de Bende van de Vier Zeeën, de op een na grootste triade (criminele organisatie) op het eiland, toen hij naar de VS probeerde te vertrekken.

Eerder die maand waren tientallen gangsters gearresteerd in het kader van een regeringscampagne tegen de georganiseerde misdaad. Een van hen was Tsai Kuan-lun, die in berichten uit dezelfde tijd ook de leider van de Vier Zeeën-bende was genoemd. Andere gangsters ontsnapten naar verluidt naar het buitenland, van wie velen naar Macao. Critici van de regering betoogden dat de campagne niet afdoende was, aangezien corrupte ambtenaren feitelijk immuniteit genoten.

In een verrassende bekentenis op televisie, waarover op 7 september werd bericht, gaf Lo Fu-chu, een onafhankelijk lid van het parlement, toe dat hij de „geestelijke leider" was van het Verbond van het Hemelse Pad, een van de grootste triades van het land.

Oprichting nieuwe partij

Op 6 oktober werd de Taiwanese Onafhankelijkheidspartij opgericht die zich ten doel stelde Taiwan van het vasteland te scheiden.

Li Chen-yuan, lid van de Academia Sinica, het beroemdste academische genootschap van het land, werd gekozen tot president, en de advocaat Li Shenghsiung tot secretaris-generaal van de nieuwe partij.

Parlementaire stemming over kerncentrale

Dankzij een stemming in de 164 leden tellende Wetgevende Yuan op 18 oktober kon de regering doorgaan met de bouw

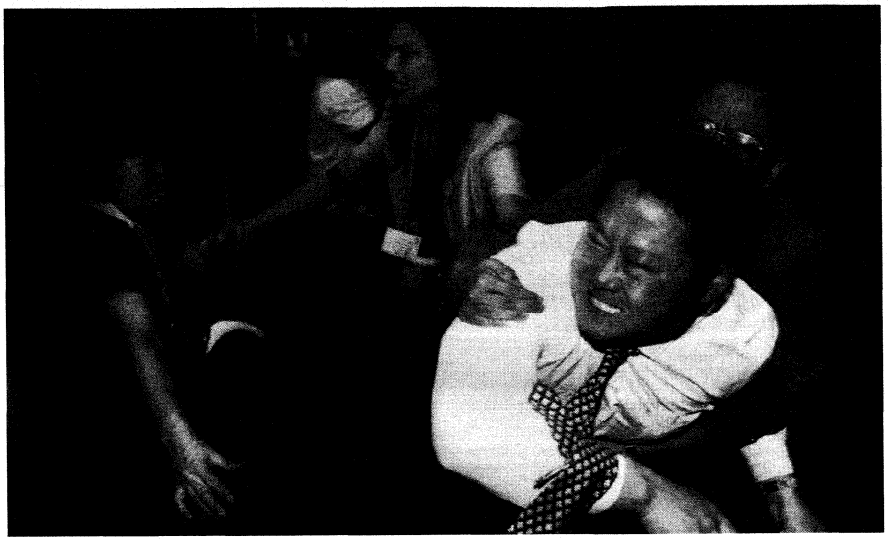

De vechtende parlementariërs Chen tsang-hung (r.) en Ting Yung-sun (l.) van resp. de KMT en de oppositionele DPP worden op 5 juli 1996 in de Nationale Assemblée in Taipei door collegae uit elkaar gehaald. *Foto EPA*

van de omstreden vierde kerncentrale van het land, die sedert 1986 stil lag. Afgevaardigden van de oppositionele DPP en van de NP boycotten de stemming en poogden te verhinderen dat de voorzitter de uitslag bekendmaakte. Buiten het parlement vochten ongeveer honderd betogers met de oproerpolitie.

De stemming kwam nadat de regering voor het eerst gebruik had gemaakt van haar bevoegdheid om krachtens artikel 57 van de grondwet haar veto uit te spreken over wetten die volgens haar in strijd waren met het nationale belang. Zij gebruikte het veto om een besluit uit mei 1996 te annuleren, waarmee de Wetgevende Yuan de $ 4,5 mrd die voor de bouw van de centrale bij het noordelijke kustdorp Kungliao was bestemd, had geblokkeerd. Het veto kon alleen door een tweederde meerderheid in de Wetgevende Yuan ongedaan worden gemaakt. Bij de uiteindelijk stemming op 18 oktober was de uitslag 83 stemmen vóór het veto, geen enkele stem tegen en twee onthoudingen.

Op 15 oktober verhinderden DPP-afgevaardigden premier en vice-president Lien Chan de toegang tot het parlement, waar hij het regeringsstandpunt wilde verdedigen. De oppositie riep op tot een „kernoorlog" om het project te stoppen, terwijl de staatselektriciteitsmaatschappij zei dat de bouw nog zeker acht jaar zou duren.

SCHADE DOOR TYCOON

Op 31 juli-1 augustus raasde de tyfoon „Herb" over het land. Met 44 doden, meer dan 200 gewonden, tientallen vermisten en duizenden anderen geïsoleerd in afgelegen dorpen was Herb de zwaarste storm in dertig jaar. De schade werd geraamd op ongeveer $ 700 mln.

SPANNINGEN OVER DIAO YU-EILANDEN

Het slepende conflict met Japan over de soevereiniteit van de onbewoonde Diao Yu-eilanden (in Japan Senkaku-eilanden genoemd, zie ook pag. 63/1 e.v.-'97) leidde medio juli tot diplomatieke spanningen. De eilanden - ongeveer 200 km ten noord-oosten van Taiwan en 300 km ten westen van het Japanse eiland Okinawa - vormden sedert 1972 een twistappel tussen de twee landen.

Op 13 juli richtte de Japanse Jeugdfederatie op een van de eilanden een vijf meter hoge vuurtoren op die werkte op zonne-energie. Naar verluidt verklaarde de Japanse regering op hetzelfde moment dat zij de eilanden met ingang van 20 juli zou opnemen in de exclusieve economische zone van 200 mijl. Op 18 juli diende de Taiwanese regering een officieel protest in bij Japan over de bouw van de vuurtoren.

BETREKKINGEN MET CHINA. POGINGEN OM DIALOOG TE HERVATTEN

Op 2-6 juli werd in de Taiwanese media veel aandacht besteed aan voorzichtige pogingen om de bilaterale dialoog tussen China en Taiwan over wederzijdse betrekkingen nieuw leven in te blazen.

Sedert januari 1994 (zie pag. 374/3-'94) hadden er geen gesprekken of wederzijdse bezoeken plaatsgevonden tussen de Taiwanese Straits Exchange Foundation (SEF) en de Chinese Association for Relations Across the Taiwanese Straits (ARATS). Deze organen waren in het leven geroepen om kwesties te bespreken over onder meer illegale immigratie, smokkel en visserijgeschillen. Op 3 juli deed de SEF het voorstel om de dialoog voor te zetten maar dit initiatief strandde, toen de ARATS herhaalde dat de aanvaarding van het principe „een en ondeelbaar China" een voorwaarde was voor iedere dialoog.

Op 2 juli beklemtoonde president Lee Teng-hui dat Taiwan nooit hereniging met China zou aanvaarden onder de formule van „een land, twee systemen",

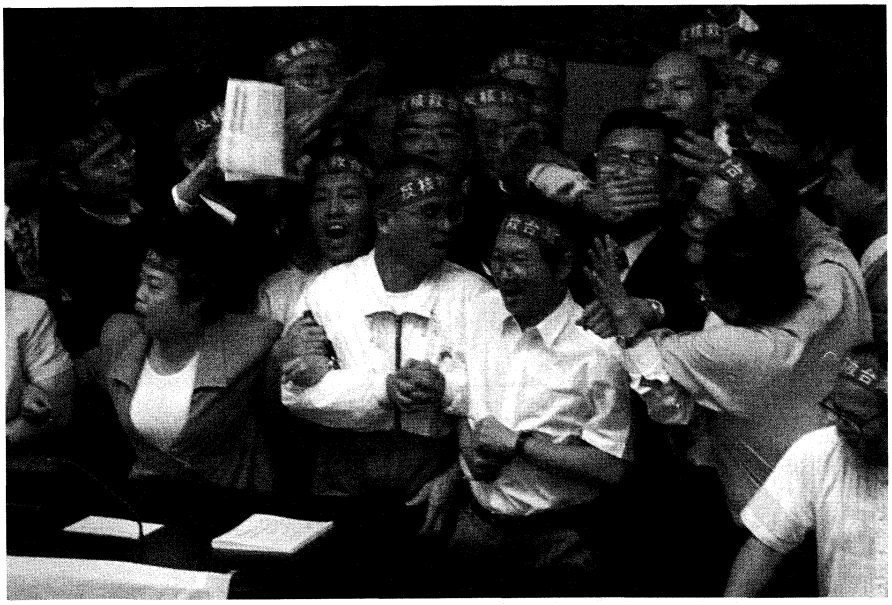

Afgevaardigden van de belangrijkste oppositiepartijen proberen op 18 oktober 1996, door parlementsvoorzitter Liu Sung-fan het spreken te beletten, de bekendmaking van de uitslag van de parlementaire stemming over de kerncentrale te verhinderen. *Foto EPA*

die China had voorgesteld voor Hongkong en Taiwan.

Op 11 juli kwam Lee opnieuw met een voorstel dat hij voor het eerst in mei had gedaan (zie pag. 593/2/3 -'96) om een „vredesreis" naar China te maken waar hij een topontmoeting tussen hemzelf en de Chinese leiders wilde bijwonen. Het Chinese ministerie van buitenlandse zaken deed Lee's voorstel af als „verbale publiciteit".

Op 11 juli vond in Taipei een ontmoeting plaats tussen functionarissen van de (Chinese) China National Overseas Offshore Oil Co. en hun collega's van de (Taiwanese) staatsoliemaatschappij Chinese Petroleum om een contract te tekenen over de gezamenlijke olie- en gasexploratie in de Zuid-Chinese Zee. Chinese Petroleum zou deelnemen in de joint venture middels een in Panama gevestigde dochteronderneming (voor exploratiecontract tussen Chinese Petroleum en Conoco, zie pag.376/1 e.v.-'96).

Tijdens een bezoek aan Taipei zei de voorzitter van de effectenbeurs van Sjanghai, Yang Xianghai, op 24 juli dat de Chinese financiële markten konden profiteren van Taiwans voorbeeld. Het bezoek aan Taiwan van een handelsdelegatie uit de Chinese provincie Fujian op 8-17 juli werd beschouwd als een nieuwe aanwijzing dat Taiwan de obstakels voor handels- en investeringsbetrekkingen met China geleidelijk aan wilde verlagen.

Volgens de regeringskrant het *Volksdagblad* van 22 augustus zou de belangrijkste Chinese onderhandelaar, ARATS-vice-voorzitter Tang Shubei, hebben gezegd dat de omstandigheden voor beide kanten op dat ogenblik gunstig waren om politieke gesprekken te beginnen, aangezien China streefde naar een vreedzame hereniging.

Zijn opmerkingen werden in Taiwan positief ontvangen, maar Chang Kingyu, voorzitter van de Mainland Affair Council (MAC) van de Uitvoerende Yuan suggereerde op 23 augustus dat de hervatting van „technische" besprekingen, die meer dan een jaar waren onderbroken, een „pragmatische" manier was om de betrekkingen te herstellen. Hij zei dat er nog steeds een grote kloof gaapte tussen de twee partijen over de betekenis van „Een China" en over het proces van nationale hereniging.

Ondanks Tangs verzoenende woorden beschuldigde China diezelfde dag de Taiwanese president Lee Teng-hui ervan de gunstige sfeer voor gesprekken tussen de twee China's te bederven door toestemming te geven voor een privébezoek van de Taiwanese vice-president en premier Lien Chan aan Oekraïne op 19-21 augustus. China reageerde hierop door een vijfdaags bezoek af te zeggen dat Li Tieying, hoofd van de Staatscommissie voor Economische Wederopbouw en lid van het politburo van de Chinese Communistische Partij, op korte termijn zou brengen aan Oekraïne (dat China wel en Taiwan niet had erkend).

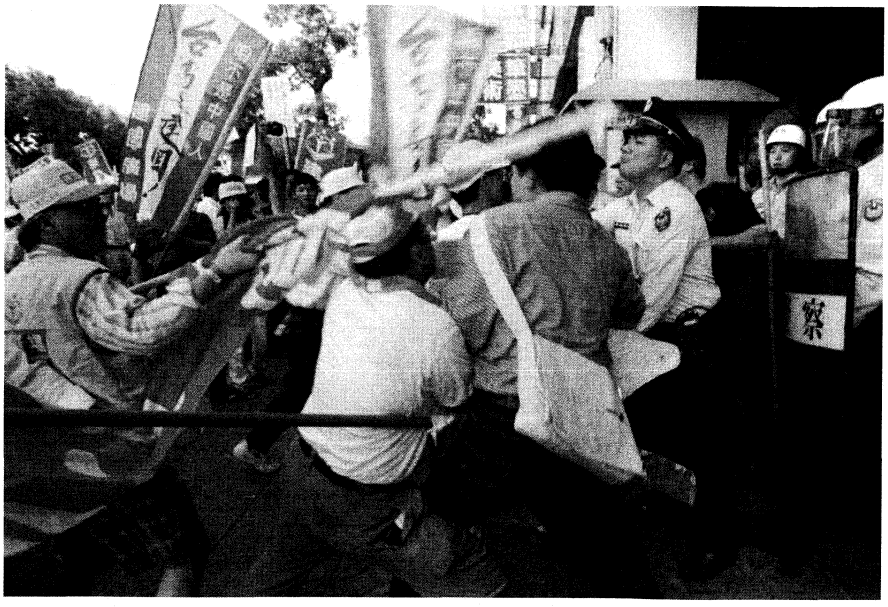

Voorstanders van een onafhankelijk Taiwan proberen op 5 oktober 1996 een politiekordon voor het hoofdkantoor van de Nieuwe Partij in Taipeh te doorbreken uit protest tegen de verwijzing van die partij naar de Diaoyu-eilanden als Chinees bezit. *Foto EPA*

Op 18 augustus had Lien zijn agenda abrupt gewijzigd door vanuit New York naar Oekraïne te vliegen, in plaats van naar huis te gaan nadat hij de beëdiging van de nieuwe president van de Dominicaanse Republiek had bijgewoond (zie pag. 768/2/3-'96). Officieel ging hij naar Oekraïne om een eredoctoraat te ontvangen van de universiteit van Kiew. Dat hij ook de Oekraïense president Leonid Koetsjma had ontmoet, zoals de Taiwanese staatsradio berichtte, werd later tegengesproken door de Oekraïense regering. Naar verluidt had Lien wel een ontmoeting met een vice-premier en plaatselijke politici op de Krim.

Liens buitenlandse reis had ook al eerder tot spanningen geleid, toen China de Verenigde Staten (VS) op 8 augustus waarschuwde dat de Amerikaanse beslissing om Lien een doorreisvisum te geven voor een stop-over in New York op 12-14 augustus, „nieuwe schade" kon toebrengen aan de Chinees-Amerikaanse betrekkingen. Amerikaanse functionarissen betoogden dat de beslissing om het doorreisvisum te verstrekken geen inbreuk betekende op de Amerikaanse politiek van „Een China" ,waarbij de regering in Beijing werd erkend als de enige wettige Chinese regering, maar wel „informele" banden met Taiwan werden toegelaten. China, dat Taiwan ervan beschuldigde een „doorreispolitiek" te gebruiken om zijn internationale profiel te verbeteren, had de Chinees-Taiwanese besprekingen in juni 1995 afgebroken na Lee's privé-bezoek aan de VS (zie pag. 650/1 - '95).

Chinees protest tegen Amerikaanse rakettenverkoop

Op 26 augustus eiste China dat de VS de voorgenomen verkoop van Stinger-raketten aan Taiwan zouden stoppen.

Volgens de VS waren de luchtdoelraketten echter uitsluitend voor defensieve doeleinden bestemd, zouden zij het militaire basisevenwicht in de regio niet verstoren en betekenden zij geen schending van de akkoorden met China.

China stelt directe scheepvaartverbindingen voor

Op de Chinese bekendmaking van 20 augustus dat nieuwe regels zouden worden uitgevaardigd die de scheepvaartverbindingen over de Straat van Taiwan moesten vergemakkelijken, werd met behoedzaamheid gereageerd door de Taiwanese regering.

De vijftien nieuwe regels, de eerste formele Chinese reactie op het Taiwanese plan uit 1995 voor een beperkte hervatting van de scheepvaartverbindingen (zie pag. 366/3-'95), moesten „de ontwikkeling van een directe postdienst, handel, lucht- en zeeverbindingen versnellen".

ARATS-vice-voorzitter Tang Shubei tijdens een persconferentie voor buitenlandse journalisten op 8 oktober 1996 in Beijing. *Foto EPA*

Zij beperkten het verkeer tussen de twee China's tot schepen die geheel Chinees of geheel Taiwanees bezit waren of tot schepen die werden geëxploiteerd door joint ventures van beide landen. Beide partijen bleven verdeeld over de vraag of de scheepvaartroutes over de Straat „binnenlands" of „internationaal' van aard waren. China bleef de Taiwanese suggestie van de hand wijzen voor een „offshore" overlaadcentrum in de Taiwanese zuidelijke haven Kao-hsiung.

Chinese handelsdelegatie op bezoek

Het eerste bezoek aan Taiwan van een delegatie van het Chinese bedrijfsleven vond plaats op 9-18 september.

De groep, die bestond uit bankiers, zakenmensen van particuliere bedrijven en Taiwan-deskundigen en werd geleid door Zhang Xuwu, vice-president van de Chinese Federatie van Industrie en Handel, bestudeerde managementmethoden en bedrijfsontwikkeling in Taiwanese bedrijven.

Op 3 september had China een uitnodiging voor Wang Zhaoguo, de directeur van Chinese Bureau voor Taiwanese Aangelegenheden, om een privé-bezoek te brengen aan Taiwan, afgewezen en verklaard dat het eiland eerst zijn pogingen om internationale erkenning te verkrijgen moest staken. De uitnodiging werd gedaan tijdens een ontmoeting in Beijing tussen de Chinese president Jiang Zemin en een tachtig man sterke delegatie van hoge Taiwanese functionarissen onder leiding van Gao Ching-yen, een lid van het permanente centrale comité van de regerende Nationalistische Partij (KMT), die ook President Enterprises vertegenwoordigde, Taiwans grootste investeerder in China.

Op 21 oktober gaf president Lee Teng-hui het „koppige beleid" van de Chinese leiding de schuld voor de patstelling in de betrekkingen op dat moment.

Tijdens een toespraak tot de Nationale Herenigingsraad, die bestond uit hoge regeringsfunctionarissen, oppositieleiders en onafhankelijke geleerden, herhaalde Lee Taiwans oude standpunt dat hereniging met China een „historische missie" was. Op 11 oktober had Tang Shubei, de vice-voorzitter van ARATS, gezegd dat China's beleid voor vreedzame hereniging afhankelijk was van de omvang van de „separatistische" activiteiten in Taiwan en van de vraag of buitenlandse machten, met name de VS, deze activiteiten steunden. Hij voegde eraan toe dat China een „langetermijn"-strategie had ontwikkeld om deze „separatistische krachten" in te dammen door de inspanningen te vergroten om de economieën van het vasteland en het eiland in elkaar te laten opgaan.

Bij de laatste wederzijdse bezoeken bezocht een zware Chinese handelsdelegatie onder leiding van Guo Dongpo, hoofd van de pan-Chinese Federatie voor Industrie en Handel, op 14-20 oktober Taiwan. Eind oktober bracht de Taiwanese onderminister van onderwijs Yang Chau-shin een bezoek aan China. Hij was de hoogste Taiwanese functionaris die ooit een bezoek aan het vasteland had gebracht.

Op 25 november verklaarde de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen op een persconferentie tijdens een vergadering van het Economische Samenwerkingsforum voor Azië en de Pacific (APEC) dat dit „niet het goede moment" was voor een hervatting van de Chinees-Taiwanese betrekkingen of voor uitwisselingsbezoeken door de leiders van de twee landen.

Door toedoen van China mocht president Lee Teng-hui voor de vierde achtereenvolgende keer niet deelnemen aan de APEC-vergadering. Wel werd hij vertegenwoordigd door Koo Chen-fu, een Taiwanese zakenman en lid van het permanente Centrale Comité van de regerende Kwomingtang (KMT). Op 22 november werd bekendgemaakt dat Koo, die ook voorzitter van de semi-officiële SEF was, bepleitte dat er in december uitwisselingsbezoeken zouden worden gehouden met functionarissen van de Chinese ARATS ten einde haast te maken met een hervatting van de dialoog op het hoogste niveau.

Daarop antwoordde de vice-voorzitter van ARATS, Tang Shubei, dat China niet van zins was om de besprekingen tussen ARATS en SEF te hervatten of andere communicatiekanalen te openen. Verder beschuldigde hij Taiwan ervan vast te houden aan een beleid van „twee China's". Hij verklaarde dat Lee's nieuwe aanbod van 17 november om een „vredesreis" naar het vasteland te maken, waarbij hij tegelijkertijd de Chinese president Jiang Zemin uitnodigde naar Taiwan te komen, op gespannen voet stond met zijn „weinig scrupuleuze" pogingen een „diplomatieke doorbraak op het wereldtoneel te bewerkstelligen" en de Taiwanese investeringen in China af te remmen.

Op 19 november verklaarde Tang eveneens dat de betrekkingen tussen Hongkong en Taiwan na de overdracht van de soevereiniteit over Hongkong aan China zouden worden beheerst door het zeven punten tellende voorstel van Qian en de Basic Law van Hongkong van april 1990 (zie pag. 864/1 e.v.-'91). Hij waarschuwde dat Taiwanese organisaties na de soevereiniteitsoverdracht alleen in Hongkong zouden mogen blijven, als zij zich hielden aan het „één China"-beleid en de Basic Law.

Op 18 november bevestigde Taiwan dat China de regering van Hongkong met succes onder druk had gezet om de re-

gels voor bezoeken aan Hongkong door leden van de Taiwanese regering en van de KMT aan te scherpen en dat visumaanvragen door belangrijke personen, onder wie minister zonder portefeuille Yeh Chin-feng en de directeur-generaal van het bureau van buitenlandse zaken van de KMT, Wang Neng-chang, onlangs waren afgewezen.

De officiële Chinese media reageerden heel positief op het voorstel van de Mainland Affairs Council (MAC) van 3 november om Chinese journalisten een permanente werkvergunning voor Taiwan te verlenen.. Taiwanese journalisten werden echter niet toegelaten tot een ontmoeting tussen de op Taiwan gevestigde Chinese Modernization Foundation (CMF) en ARATS in Shanghai op 12 november.

KWESTIE VAN VN-LIDMAATSCHAP

Op 24 juli veroordeelde China een voorstel dat zestien landen op 17 juli bij het Secretariaat van de Verenigde Naties (VN) hadden ingediend om een commissie in te stellen die de kwestie van de Taiwanese vertegenwoordiging bij de VN moest bestuderen.

Een dergelijk voorstel was sedert 1993 ieder jaar ingediend. De Taiwanese ambities voor het VN-lidmaatschap kregen wederom steun van vertegenwoordigers van Midden-Amerikaanse landen tijdens een jaarlijkse conferentie in Taipei op 25-26 juli.

Op 21 augustus deed Taiwan voor de vierde keer een poging om lid te worden van de VN, ondanks een zeker Chinees veto (zie pag 80/3-'95; pag. 650/1/2-'95).

Gooi naar VN-lidmaatschap mislukt

De Taiwanese regering uitte op 19 september ernstige kritiek op China voor het blokkeren van een debat over een voorstel om Taiwan weer toe te laten tot de VN.

Voor het vierde achtereenvolgende jaar besloot de agendacommissie van de VN op 18 september zonder een stemming de kwestie niet voor te leggen aan de Algemene Vergadering van de VN. Zeventien van de dertig diplomatieke bondgenoten van Taiwan hadden gevraagd het voorstel te bespreken, maar van de 55 landen die verklaringen aflegden, waren 36 landen tegen het plaatsen van de kwestie op de agenda van de Vergadering.

BEZOEK VAN MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN AAN INDONESIË

Op 4 september bracht de korte tijd daarvoor benoemde minister van buitenlandse zaken John Chang Hsiao-yen een bezoek aan Indonesië voor besprekingen, inclusief een privé-ontmoeting met zijn Indonesische ambtgenoot Ali Alatas. Dit bezoek was duidelijk een onderdeel van Taiwan's strategie om nauwe banden met hooggeplaatste buitenlandse functionarissen te ontwikkelen teneinde het internationale profiel van Taiwan te versterken. China waarschuwde Indonesië dat het bezoek de bilaterale betrekkingen in gevaar bracht.

De Indonesische regering, die geen diplomatieke betrekkingen onderhield met Taiwan, benadrukte het privé-karakter van de ontmoeting tussen Chang en Alatas. Alatas weigerde berichten te bevestigen dat Chang ook een ontmoeting had met president Soeharto en onderminister van onderzoek en techniek Bacharuddin Habibie. Taiwan was de op zes na grootste investeerder in Indonesië.

Op 6 september bezocht Chang Maleisië, en onderbrak zijn reis gedurende korte tijd in Singapore.

BETREKKINGEN MET ZUID-AFRIKA

Op 30 juni-2 juli bracht de Zuid-Afrikaanse minister van buitenlandse zaken Alfred Nzo een werkbezoek aan Taiwan. De Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela zei op 2 juli in Johannesburg tegen verslaggevers dat Zuid-Afrika niet van plan was de diplomatieke betrekkingen met Taiwan te verbreken ter voorbereiding van het aanknopen van betrekkingen met China, zolang „de binnenlandse kwestie" waarbij China was betrokken niet zou zijn opgelost (zie ook pag. 593/2-'96).

Diplomatieke betrekkingen door Zuid-Afrika verbroken

Het door de Zuid-Afrikaanse regering op 27 november genomen besluit om de diplomatieke betrekkingen met Taiwan te verbreken en China te erkennen werd beschouwd als een ernstige diplomatieke tegenslag voor Taiwans pogingen zijn internationaal aanzien te verbeteren.

Zuid-Afrika was het belangrijkste van de dertig landen die Taiwan erkenden. De meeste van de 29 andere landen waren kleine staten in Midden-Amerika en Afrika, waarvan de trouw afhankelijk was van de hulp die ze van Taiwan ontvingen. President Nelson Mandela verklaarde dat de erkenning van Taiwan „in strijd was met Zuid-Afrika's rol in internationale aangelegenheden". De onzekerheid over de diplomatieke toekomst van het eiland deed de aandelenprijzen dalen.

AMERIKAANSE ONDERMINISTER VAN FINANCIËN OP BEZOEK

Op 15-17 september bracht de Amerikaanse onderminister van financiën Lawrence Summers een bezoek aan Taiwan. Tijdens zijn bezoek voerde Summers officiele besprekingen met president Lee Teng-hui en andere hooggeplaatste functionarissen. De besprekingen tussen beide landen werden gevoerd op het hoogste niveau sinds 1994 (zie pag. 366/2-'95).

Het bezoek van Summers was in overeenstemming met het Amerikaanse besluit uit 1994 om de betrekkingen met Taiwan te verbeteren (zie pag. 80/3-'95) zonder de officiële Amerikaanse erkenning van China in gevaar te brengen. China, dat Taiwan als een afvallige provincie beschouwde, onthield zich van een reactie op het bezoek en Amerikaanse functionarissen benadrukten het economische karakter van het bezoek en spraken zich niet uit over de betrekkingen tussen China en Taiwan. Summers verklaarde dat de VS streefde naar uitbreiding van de economische en technische samenwerking. Naar verluidt werd tevens Taiwan's verzoek om toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) besproken.

Toezegging verkoop defensieve wapens

De woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Nicolas Burns, die de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher op 19 november vergezelde naar China, zou hebben beloofd dat de verkoop van defensieve wapens zou doorgaan, zoals was afgesproken. De Taiwanese regering reageerde op 21 november verheugd op deze belofte.

Desalniettemin deed de Taiwanese regering op 25 november opnieuw een beroep op de VS om niet toe te geven aan de druk van China en gestand te doen aan hun belofte Taiwan te blijven voorzien van defensieve wapens. Volgens waarnemers was dit een uiting van nieuwe bezorgdheid op een moment waarop de Amerikaanse regering koos voor een pragmatische aanpak bij haar pogingen om de Amerikaans-Chinese betrekkingen te herstellen.

Een delegatie van zes Amerikaanse senatoren bracht op 16-17 november een bezoek aan Taiwan, na een bezoek aan China en Hongkong.

(Vor.ber.pag. 592/3 e.v.-1996)

ALGEMEEN

NOBELPRIJS VOOR DE VREDE 1996

Op 11 oktober 1996 kende het Nobelcomité van de Storting (het Noorse parlement) de Nobelprijs voor de Vrede 1996 toe aan mgr Carlos Filipe Ximenes Belo, de roomskatholieke apostolische bestuurder van het diocees Dili, de hoofdstad van Oost-Timor, en aan de verbannen Oost-Timorese verzetsleider José Ramos Horta. In zijn laudatio prees het Nobelcomité beide winnaars voor hun bijdrage „aan een rechtvaardige en vreedzame oplossing voor het conflict in Oost-Timor", een voormalige Portugese kolonie die in 1975 werd bezet door het Indonesische leger maar waarvan de annexatie nooit door de Verenigde Naties (VN) was erkend. Belo en Ramos-Horta werden ook geëerd voor hun „zelfopofferende bijdragen" namens de bevolking van Oost-Timor, dat volgens het Nobelcomité „systematisch onderdrukt" werd door Indonesië.

de Volkskrant-correspondente Marianne Boissevain noemde beide Nobelprijswinnaars, in een profielschets van 12 oktober, verschillend van karakter en in hun aanpak van het conflict om Oost-Timor. Sedert zijn benoeming tot bisschop van Dili in 1983 zette **Carlos Belo** zich in voor een vreedzame regeling met de Indonesische regering, hoewel hij er nooit voor terugschrok om de militairen in Jakarta te bekritiseren vanwege hun harde, vaak bloedige optreden tegen de burgers van Oost-Timor. Belo hield persoonlijk een lijst van vermisten bij en zijn bisschoppelijk paleis werd in de loop der jaren een veilig toevluchtsoord voor vreedzame activisten, zoals na „het bloedbad van Dili" in november 1991 (zie pag. 279/3 e.v.-'92). Als roomskatholiek bisschop beschikte Belo over veel „goodwill" en invloed in het overwegend islamitisch Indonesië. Zijn hulp werd af en toe ook door de Indonesische autoriteiten ingeroepen om de gemoederen tot bedaren te brengen als een incident tussen Oost-Timorezen en Indonesische soldaten of islamitische migranten uit de hand dreigde te lopen. Belo toonde zich voorstander van terugtrekking van de Indonesische troepen van Oost-Timor en een ruimere mate van autonomie. De andere voorvechter van het zelfbeschikkingsrecht van Oost-Timor, **José Ramos Horta**, was afkomstig uit de gelederen van het door bisschop Belo verfoeide Revolutionair Front van Onafhankelijk Oost-Timor (Fretilin). Hij was kortstondig minister van buitenlandse zaken in de Fretilin-regering, die op van 28 november 1975 de onafhankelijkheid van Oost-Timor uitriep (zie pag. 543/3 e.v.-'76), nadat Portugal zich uit haar kolonie had teruggetrokken, maar zag zich genoodzaakt naar Australië te vluchten vlak voor de invasie van Indonesische troepen op 7 december. Vanaf dat moment wierp Ramos Horta zich in ballingschap op als internationaal woordvoerder van het Oost-Timorese verzet. Hij leidde formeel de vertegenwoordiging van het Oost-Timorese verzet bij de VN, hoewel hij zelf nooit aan het VN-vredesoverleg inzake Oost-Timor deelnam. Ramos Horta was, en is nog steeds, voorzitter van de Nationale Maubere Verzetsraad, waarin de verzetsactiviteiten, inclusief die van Fretilin, werden gebundeld. Hoewel Horta in een eerste reactie liet weten dat de Nobelprijs eigenlijk aan guerrillaleider Gusmao toekwam, nam hij de laatste jaren wel enigszins afstand van het gewapende Fretilin-verzet. Terwijl hij in 1975 onmiddellijke onafhankelijkheid voorstond (zie pag. 689/1-'75), bepleitte hij nu een overgangsperiode van zelfbestuur van vijf á tien jaar, waarna de bevolking van Oost-Timor bij referendum over haar toekomst zou moeten beslissen.

De toekenning van de Nobelprijs voor de Vrede aan Belo en Ramos Horta leidde tot een boze reactie van Indonesië. In een verklaring zei het Indonesische ministerie van buitenlandse zaken dat „het nogal betreurenswaardig was dat de prijs was toegekend aan de politieke opportunist (Ramos-Horta)". In de verklaring werd niets gezegd over bisschop Belo. Volgens verschillende berichten had Belo gezegd dat de prijs „staat voor het zeer vele werk dat er nog te doen is". Horta reageerde door zijn „vreugde en bedroefdheid" kenbaar te maken. Hij zei dat wat hem betreft de prijs beter gedeeld had mogen worden door Belo en José „Xanana" Gusmao, de Oost-Timorese opstandelingenleider die een straf uitzat van 20 jaar waartoe hij in 1993 was veroordeeld in Indonesië (zie pag. 657/2 e.v.- '93).

De Nederlandse regering reageerde bij monde van zowel minister van ontwikkelingssamenwerking Jan Pronk als van zijn collega Hans van Mierlo van buitenlandse zaken. Pronk vond de toekenning „interessant, verrassend en welverdiend". Hij achtte het een goede zaak dat de „Nobelprijs de laatste jaren steeds de aandacht vestigt op mensen of organisaties die „in de aandacht lijken weg te zakken". De reactie van minister Van Mierlo was voorzichtiger:„zonder mij uit te spreken over de politieke opstelling van beide winnaars zou ik hen willen gelukwensen met het toekennen van de prijs". Van Mierlo erkende dat de Nobelprijs de kwestie Oost-Timor opnieuw op de agenda plaatste, maar dat uitspraken over de keuze van het Nobelcomité geen bijdrage leverden aan de noodzakelijke dialoog om de gevoelige kwestie Oost-Timor op te lossen. Het Tweede-Kamerlid J. G. de Hoop Scheffer van de grootste oppositiepartij CDA constateerde dat het kabinet-Kok met „twee tongen" spreekt en eiste opheldering. Hij vroeg zich af wie er nu eigenlijk minister van buitenlandse zaken is en achtte de reactie van Pronk schadelijk voor de „broze relatie" met Indonesië.

De Oost-Timorese verzetsleider José Ramos Horta (l.) en de bisschop van Dili Carlos Belo (r.) tonen de Nobelprijs voor de Vrede die hun op 10 december 1996 in het stadhuis van Oslo werd uitgereikt. *Foto EPA*

Andere laureaten

De betreffende Zweedse academies kenden in oktober de volgende andere prijzen toe:

(i)De Nobelprijs voor de letterkunde ging op 4 oktober naar de Poolse dichteres Wislawa Szymborska, wier poëzie de Zweedse Academie vergeleek met de muziek van Mozart, met „iets van de furie van Beethoven"; (ii) op 7 oktober kregen de Australiër Peter Doherty en de Zwitser Rolf Zinkernagel de Nobelprijs voor geneeskunde voor onderzoek naar de vraag hoe het immuunsysteem met een virus besmette cellen herkent en vernietigt; (iii) de Nobelprijs voor economie werd op 8 oktober toegekend aan de Brit James Mirrlees en de Canadees William Vickrey wegens hun onderzoek naar de gevolgen van economische beslissingen die worden genomen met onvolledige of „asymmetrische" informatie en naar de vraag hoe zulke informatie de marktactiviteit verstoort (In de nacht van 10 op 11 oktober overleed William Vickrey aan een hartaanval, toen hij op weg was naar een congres in Boston); (iv) de prijs voor scheikunde ging op 9 oktober naar de Amerikanen Robert Curl en Richard Smalley

en de Brit Harold Kroto voor hun pioniersontdekking in 1985 van „buckminsterfullerene", een vorm van koolstof bestaande uit 60 atomen; (v) eveneens op 9 oktober werd de Nobelprijs voor natuurkunde toegekend aan de Amerikanen David Lee, Douglas Osheroff en Robert Richardson voor hun ontdekking van de „superfluïde" eigenschap van helium bij temperaturen vlak bij het absolute nulpunt.

(Vor.ber.pag. 85/3 e.v. - 1996)

G-7-CONFERENTIE OVER TERRORISME

Tijdens een conferentie in Parijs op 30 juli 1996 besloten de ministers van buitenlandse en binnenlandse zaken van de Groep van Zeven (G-7) industrielanden en van Rusland om speciale maatregelen te treffen ter bestrijding van het internationale terrorisme. De conferentie, waartoe de G-7-leiders tijdens hun topontmoeting in juni hadden opgeroepen (zie pag. 734/1-'96), werd gekenmerkt door strenge veiligheidsmaatregelen en door grote belangstelling van de kant van de Amerikaanse media. Deze belangstelling was onder meer ingegeven door de recente bomaanslag tijdens de Olympische Spelen in Atlanta en door het nog steeds niet opgehelderde ongeluk met een Boeing van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij TWA voor de oostkust van de Verenigde Staten. Bij dit vliegtuigongeluk vonden 238 mensen de dood (zie pag. 27/1 e.v.-'97).

Aan het slot van de conferentie stelden de ministers een 25 punten tellend document op waarin werd opgeroepen tot controle op bankrekeningen, geldtransacties en wapenverkopen waar betrokkenheid van terroristen werd vermoed; de ontwikkeling van middelen om te voorkomen dat terroristen gebruik zouden maken van electronische communicatiekanalen zoals Internet; en beperkende maatregelen ten aanzien van vluchtelingen en asielzoekers die ervan verdacht werden hun status te gebruiken voor de verbreiding van terroristische activiteiten. Andere voorgestelde maatregelen omvatten een versneld onderzoeksprogramma om explosieven te merken, zodat na een explosie hun herkomst zou kunnen worden vastgesteld, en een onderzoek van zogenaamd liefdadige instellingen die ervan werden verdacht terroristen te beschermen.

Uit berichten bleek dat de ministers verdeeld waren over de uitbreiding van de sancties tegen staten die verdacht werden van terrorisme. De Verenigde Staten zouden hebben aangedrongen op sancties tegen vier staten, te weten Iran, Irak, Libië en Soedan. Andere G-7-landen, met name lidstaten van de Europese Unie (EU) en Canada, zouden zich echter fel hebben verzet tegen strafmaatregelen tegen specifieke landen, nadat zij al eerder hadden aangekondigd te zullen protesteren tegen Amerikaanse wetten waarin bijkomende sancties werden ingesteld tegen buitenlandse bedrijven die zaken deden met Iran en Libië (zie pag. 32/2 e.v.-'97). In het openbaar spraken de ministers echter berichten tegen als zouden er ernstige meningsverschillen bestaan. In het algemeen schaarden zij zich achter de verklaring van de Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette, die benadrukte dat „de meningsverschillen tussen de Verenigde Staten en andere landen niet zo groot zijn".

Op 30 juli liet de Amerikaanse president Bill Clinton zich positief uit over het resultaat van de ontmoeting. Hij verklaarde dat het onaanvaardbaar was „zaken te doen met mensen die overdag handel met ons drijven en die vervolgens terroristen financieren om 's nachts onschuldige burgers te doden".

(Vor.ber.pag. 734/1 e.v.-1996)

Beeld van de G-7-top op 30 juli 1996 in Parijs met: (v.l.n.r.) de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor politieke aangelegenheden Peter Tarnoff, de Amerikaanse minister van justitie Janet Reno, de Franse minister van binnenlandse zaken Jean-Louis Debré, de Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette en de Britse minister van binnenlandse zaken Michael Howard.

WAPENBEHEERSING. UITSTEL ONDERHANDELINGEN KERNSTOPVERDRAG. INDIAAS VETO. ONDERTEKENING CTBT

Op 29 juni 1996 werd bekendgemaakt dat tijdens de Conferentie over Ontwapening van de Verenigde Naties (VN), die in Genève werd gehouden om te komen tot een Alomvattend Kernstopverdrag, was besloten de onderhandelingen op te schorten tot 29 juli, aangezien er geen overeenstemming was bereikt over een mondiaal verdrag. Het besluit betekende een grote tegenslag voor onderhandelaars die geacht werden medio 1996 een verdrag te hebben opgesteld, zodat het in september kon worden voorgelegd aan de Algemene Vergadering van de VN (zie pag. 378/1-'96).

India werd in brede kring verantwoordelijk gehouden voor het niet bereiken van overeenstemming, aangezien het een tijdschema had geëist voor totale kernontwapening door de vijf officiële nucleaire grootmachten (China, Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en de Verenigde Staten). India verwierp daarnaast een clausule die ratificatie door de vijf nucleaire grootmachten en de drie nucleaire „drempel"-staten (India, Israël en Pakistan) als voorwaarde stelde voor de inwerkingtreding van het verdrag. Er bestond geen vooruitzicht op een ontwerpovereenkomst op basis van een compromis, waarbij meestal slechts een bepaald aantal ratificaties werden verlangd, zonder de landen bij name te noemen, alvorens het in werking zou treden. China, Pakistan, Rusland en Groot-Brittannië gaven te kennen dat zij voorstellen voor een verklaring van afstand, waardoor het verdrag in werking zou kunnen treden zonder ondertekend te zijn door één of meer officiële of „drempel"-kernmachten, zouden verwerpen. India verklaarde stellig het verdrag niet te zullen ondertekenen, tenzij de vijf officiële kernmachten zouden worden verplicht over te gaan tot totale kernontwapening.

Bij de hervatting van de Conferentie op 29 juli onder voorzitterschap van de Nederlandse ontwapeningsambassadeur Jaap Ramaker, herhaalde de Indiase delegatieleidster Arundhati Ghose onmiddellijk dat de regering in New Delhi volstrekt niet van plan was het verdrag in zijn huidige vorm te ondertekenen:„Laat mij duidelijk maken", aldus Ghose, „India zal dit onevenwichtige verdrag vandaag niet tekenen, morgen niet en ook niet over drie jaar". Zij herhaalde de Indiase bezwaren tegen de ontwerp-

verdragtekst: (i) een verbod op alle kernproeven, en niet slechts op kernexplosies, aangezien de kernmogendheden over de technologie beschikten om in laboratoria kernproeven na te bootsen; (ii) het ontbreken van het verband tussen een kernstopverdrag en nucleaire ontwapening in het algemeen en (iii) de gevolgde procedure bij de ratificatie van het verdrag: inwerkingtreding geschiedde niet eerder dan na ratificatie door 44 bij name genoemde landen, waaronder de vijf kernmachten en de drie drempelstaten. Om de impasse in Genève bij de onderhandelingen over een alomvattend verbod op kernproeven te doorbreken stelde de Indiase delegatieleidster voor om de ratificatieprocedure in die zin te wijzigen dat slechts een bepaald aantal, niet bij name genoemde landen, het verdrag zouden hoeven te ratificeren alvorens het in werking trad. In dat geval zou India het verdrag niet hoeven te ondertekenen.

Op 13 augustus bleek dat naast India ook Iran de ondertekening van het verdrag zou blokkeren. De Iraanse onderminister van buitenlandse zaken Javad Zarif noemde de tekst, waarover volgens plan in New York in september door de Verenigde Naties zou worden gestemd, „prematuur" en vond verdere onderhandelingen noodzakelijk. Iran verzette zich tegen de verdragstekst omdat er geen bepaling voor volledige nucleaire ontwapening in stond en omdat erin stond dat spionagesatellieten de naleving van het verdrag zouden controleren; voorts had Iran er bezwaar tegen dat Israël lid was van de uitvoerende raad van het verdrag als lid van de Midden-Oosten-groep in plaats van als Westers land.

India spreekt veto uit over ontwerpverdrag voor verbod op kernproeven

Op 20 augustus sprak India tijdens onderhandelingen in Genève zijn veto uit over het Alomvattend Kernstopverdrag (Comprehensive Test Ban Treaty, CTBT), waarover sinds januari 1994 (zie pag. 220/3-'94) door de VN-Ontwapeningsconferentie werd onderhandeld. Het Indiase veto, dat de officiële goedkeuring van het verdrag door de Conferentie in de weg stond, was gebaseerd op de al in juni geuite kritiek (zie boven).

Het veto werd fel veroordeeld door de vijf kernmogendheden, die lieten weten het verdrag te zullen redden door een Australisch plan te steunen om het verdrag direct en bij een meerderheid van stemmen goed te laten keuren door de Algemene Vergadering van de VN (terwijl de Ontwapeningsconferentie het verdrag alleen met unanimiteit van stemmen kon goedkeuren). India waarschuwde dat een dergelijke oplossing „geen conferentiedocument zou zijn", en sprak op 22 augustus een tweede veto uit waarmee het land wilde voorkomen dat een onderhandelingsrapport zou worden gepresenteerd aan de Algemene Vergadering van de VN. In het onderhandelingsrapport werd wel de stellingname van ieder land omschreven, maar was niet de tekst van het ontwerpverdrag opgenomen.

De Indiase ontwapenings-ambassadeur Arundhati Ghose geeft op 15 augustus 1996 tijdens een speciale commissievergadering van de VN-Ontwapeningsconferentie in Genève een toelichting op het veto van haar regering tegen de CTBT-ontwerptekst.

Ondertekening Alomvattend Kernstopverdrag

Op 24 september ondertekenden de vijf kernmachten het Alomvattend Kernstopverdrag (CTBT) tijdens een plechtigheid op het hoofdkantoor van de VN in New York. Verwacht werd dat het document, dat de Amerikaanse president Bill Clinton „de felst begeerde en zwaarst bevochten prijs in de geschiedenis van de wapenbeheersing noemde", door zeker vijftig andere landen zou worden bekrachtigd. Het CTBT zou echter pas internationale rechtsgeldigheid krijgen, als het was ondertekend door alle 44 staten waarvan bekend was dat ze kernwapens konden produceren. Van deze landen verklaarden Pakistan en India dat ze niet van plan waren het verdrag te ondertekenen. Het andere drempelland, Israël, had op 20 september bekendgemaakt het CTBT-verdrag te zullen ondertekenen.

De goedkeuring van het CTBT vormde het einde van een ongebruikelijk proces waartoe Australië het initiatief had genomen en dat de steun kreeg van de vijf belangrijkste kernmachten. Daardoor werd het verdrag rechtstreeks voorgelegd aan de Algemene Vergadering van de VN, die het op 10 september met een overweldigende meerderheid aannam; van de 185 VN-lidstaten stemden er 158 voor het verdrag bij 5 onthoudingen, 19 landen die niet aan de stemming deelnamen en 3 tegenstemmers. Deze procedure deed het veto teniet waarmee India in augustus de officiële goedkeuring van het verdrag door de VN-Ontwapeningsconferentie had tegengehouden. India gaf nogmaals uiting aan zijn bezwaren tegen het verdrag door (samen met Libië en Bhoetan) tegen de resolutie van de Algemene Vergadering te stemmen. Pakistan, dat voor de resolutie stemde, zei later het verdrag evenmin te zullen ondertekenen, als India dat ook niet zou doen. Ontwapeningsambassadeur Ramaker sprak van de grote morele kracht die, gezien het gebrek aan consensus in Genève, uitging van de massale steun van de158 lidstaten: „Dit verdrag stelt een juridische, volkenrechtelijke norm. De ondertekenaars mogen niets meer doen wat hier tegenin druist", aldus Ramaker. Hij achtte het Alomvattend Kernstopverdrag vergelijkbaar met het SALT-II-verdrag voor beperking van strategische raketsystemen, dat evenmin in werking trad maar wel werd nageleefd (zie pag. 726/2 e.v.-'86; pag. 162/1-'87).

(Vor.ber.pag. 378/1 e.v.-1996)

CONFERENTIE OVER CONTROLE OP BIOLOGISCHE WAPENS

Op 25 november kwamen in Genève afgevaardigden uit 138 landen veertien dagen bijeen voor de vierde conferentie over de herziening van de Conventie inzake Biologische Wapens, die deze landen in 1972 hadden ondertekend (zie pag. 255/3 e.v.-'72; pag. 268/2/3-'72; voor derde conferentie, zie pag. 869/3-'91).

De herziening zou in 1998 worden voltooid. Een van de belangrijkste doelstellingen van de conferentie was de verbetering van de verificatieprocedures door middel van een protocol. Naar verluidt was een aantal ontwikkelingslanden bang dat een officieel protocol zou toestaan dat er ter plaatse een onderzoek naar andere militaire installaties werd ingesteld.

(Vor.ber.pag. 883/1 - 1994)

INDEX AFLEVERING NR. 3114

AFGHANISTAN Nieuwe regering **113**
Talibaan verovert Kaboel **115**
Executie Najibullah **115**
Instelling orthodox islamitisch bewind **115**
Vredesbesprekingen op initiatief VN **117**
ALGERIJE Islamitisch geweld **106**
Constitutioneel referendum, wet op politieke partijen **107**
Gebruik van Arabisch verplicht **108**
ARGENTINIË Aftreden ministers, aanslag op broer president **92**
Ontwikkelingen op economisch gebied **93**
Ontwikkelingen m.b.t. de strijdkrachten **94**
Betrekkingen met Groot-Brittannië en VS **94**
BOSNIË-HERZEGOVINA Ontwikkelingen voorafgaand aan verkiezingen **69**
Presidents- en parlementsverkiezingen **72**
Nieuwe regeringen **75**
Bosnisch-Joegoslavisch akkoord over diplomatieke betrekkingen en opvolging **76**
Generaal Mladic ontslagen **76**
Vredesimplementatieconferentie in Londen **77**
COLOMBIA Wijzigingen binnen de regering **95**
Economische maatregelen **95**
Ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid **96**
Betrekkingen met de VS, drugsproblematiek **97**
CUBA Regeringswijziging **98**
Betrekkingen met de VS **98**
Internationale reacties op Helms-Burton-wet **99**
Betrekkingen met het Vaticaan en Spanje **100**
DUITSLAND Ontwerpbegroting voor 1997, plannen voor belastinghervormingen **78**
Bezuinigingen op sociale zekerheid goedgekeurd **79**
Bondsdag keurt begroting voor 1997 goed **81**
Aanslagen op Turkse doelen **82**
Spionagezaken **82**
Stemming over Berlijn als zetel voor Bondsraad **82**
Akkoord over repatriëring Joego-Slavische en Bosnische vluchtelingen **83**
GABON Schuldenherschikking met Frankrijk **108**
Regeringswijzigingen, parlementsverkiezingen **108**
GHANA Regeringswijzigingen **108**
Presidents- en parlementsverkiezingen **109**
INDIA Oud-president overleden **117**
Vertrouwen in Verenigd Frontregering, uitbreiding kabinet **118**
Oud-premier Rao beschuldigd van corruptie, Rao treedt af als voorzitter Congrespartij (I) **119**
Presentatie van begroting voor 1996-'97 **120**
Nieuwe interimvoorzitter Congrespartij (I) **121**
Premier Gowda in Rajya Sabha gekozen **121**
Ontwikkelingen in deelstaten **122**
INTERNATIONALE ZAKEN Nobelprijs voor de vrede 1996, andere laureaten **141**
G-7-conferentie over terrorisme **142**
JOEGO-SLAVIË Officiële opheffing van VN-sancties **84**
Besprekingen over economische opvolging **84**
Massale protesten in Servië tegen fraude bij gemeenteraadsverkiezingen **84**
KOREA Ontwikkelingen rond nucleair akkoord **125**
Overlopers **125**
Levering voedselhulp **125**
Noord-Korea infiltreert in Zuiden **126**
KOREA (NOORD) Leiderschapskwestie **128**
China belooft voedselhulp **128**
KOREA (ZUID) Opening van Nationale Asemblée **129**
Oud-presidenten veroordeeld **130**
Studentenonlusten **131**
Regeringswijzigingen **131**
Lidmaatschap OESO **132**
KROATIË Betrekkingen met Joego-Slavië genormaliseerd **86**
Regeringswijzigingen **87**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **87**
LESOTHO Doden bij staking, staking verplegend personeel **109**
Regeringswijziging **109**
MACEDONIË Overeenkomst over aandelen schuld van voormalig Joego-Slavië **87**
Unpredep-mandaat verlengd **87**
MALEISIË Deelstaatverkiezingen in Serawak **133**
Algemene vergadering UMNO **133**
Semangat '46 ontbonden en opgegaan in UMNO **133**
Presentatie van begroting voor 1997 **134**
Conflict met Indonesië over eilanden **134**
MALI Coup verijdeld **110**
Overeenkomst met Niger over terugkeer Toearegs **110**
Begroting 1997 **110**
MAURETANIË Parlementsverkiezingen **110**
Nieuwe regering **110**
MOZAMBIQUE Regeringswijzigingen **110**
Schuldenherschikking, begroting 1997 **111**
SIERRA LEONE Couppoging **111**
Regeringswijziging **111**
Vredesakkoord met RUF **111**
SINGAPORE Begroting voor 1996-'97 gepresenteerd **134**
Grondwetswijzigingen **134**
SLOVENIË Nieuwe minister van buitenlandse zaken **88**
Parlementsverkiezingen **88**
SPANJE Mogelijk vredesoverleg met ETA, tijdelijk bestand **89**
Economisch hervormingsprogramma, privatiseringsplan **90**
Presentatie van begroting voor 1997, arbeidsonrust **90**
Controverse over staatsgeheimen **91**
SWAZILAND Nieuwe premier **111**
Herziening grondwet **112**
Regeringswijzigingen **112**
TAIWAN Verdeeldheid over herbenoeming premier, nieuwe regering **135**
Begroting voor 1996-'97 goedgekeurd **136**
Spanningen over Diao Yu-eilanden **137**
Betrekkingen met China, pogingen dialoog te hervatten **137**
Betrekkingen met Zuid-Afrika **140**
Amerikaanse onderminister van financiën op bezoek **140**
VERENIGDE STATEN Presidents-, Congres- en Gouverneursverkiezingen, referendums **102**
Overzicht verkiezingsuitslagen **103**
Gingrich bekent schending gedragscode **104**
Personele wijzigingen **105**
WAPENBEHEERSING VN-Conferentie over ontwapening **142**
Uitstel onderhandelingen kernstopverdrag **142**
Indiaas veto **143**
Ondertekening Alomvattend Kernstopverdrag **143**
Conferentie over controle op biologische wapens **143**
ZAMBIA Winst voor president Chiluba en diens partij bij omstreden verkiezingen **112**
Nieuwe regering **113**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Longman Group UK Ltd, Keesing's Editorial Dept.: CIRCA Reference, Cambridge England.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

BELGIË

ONTWIKKELINGEN VAN 1 MEI TOT EN MET 31 DECEMBER 1996

POLITIEK ALGEMEEN

Kaderwetten, begroting

Tijdens de debatten in de Kamer van Volksvertegenwoordigers over de verschillende kaderwetten van de regering met het oog op de sanering van de begroting en van de sociale zekerheid, laaiden de communautaire spanningen hoog op (zie rubriek Communautaire betrekkingen).
De oppositie bestempelde de kaderwetten als volmachten voor de regering, waarmee de volksvertegenwoordiging buitenspel wordt gezet. De regering en de meerderheid repliceerden dat de kaderwetten de regering de nodige ruimte moeten bieden om alle maatregelen te nemen opdat België in 1999 zou kunnen toetreden tot de Europese Muntunie.

Uiteindelijk werden alle kaderwetten meerderheid tegen oppositie goedgekeurd, een eerste reeks op 13 mei; een tweede op 19 juli. De kaderwetten laten de regering een werkruimte van 15 maanden om de begroting voor 1997 op te stellen en indien nodig in de loop van 1997 bij te werken om de toetreding van België tot de Europese Muntunie veilig te stellen.

Op 15 mei voorspelde de EU-Commissie dat België in 1997 zal uitkomen op een begrotingstekort van 3,7 % van het bruto binnenlands product. Dat is slechter dan Duitsland en Frankrijk, aldus de Commissie, die betwijfelde of België in aanmerking komt voor deelname aan de eenheidsmunt. De Commissie is ook pessimistisch over de economische groei in België. Die zal volgens haar niet uitkomen op 1,5 %, zoals de Belgische regering verwacht, maar slechts op 1,1 %.

Het Toekomstcontract voor de werkgelegenheid

De 1-meivieringen stonden in Vlaanderen in het teken van het wantrouwen van het ABVV tegenover het Toekomstcontract, terwijl de SP-top het had over het socialistische principe van de solidariteit.
Het ABVV sprak van ongecontroleerde cadeaus aan de werkgevers. De vakbond mist spijkerharde garanties dat de patroons banen zullen scheppen.

Volksunie-afgevaardigde Hugo Olaerts toont tijdens een debat over de kaderwetten van de regering op 16 juli 1996 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een (plastic) geplukte kip, die volgens hem het Belgische volk symboliseert na de aanvaarding van deze wetten.
Foto EPA

In Wallonië was het algemene klimaat inzake het Toekomscontract moeilijk na te gaan omwille van het onderwijsprotest. In het algemeen stelde de PS-top zich ten aanzien van het Toekomstcontract erg voorzichtig op.
Op 2 mei keurde de Kamer van volksvertegenwoordigers meerderheid tegen oppositie het Toekomstcontract voor de werkgelegenheid goed. De oppositie poogde de sociale onrust en de spanningen in Wallonië uit te spelen. De meerderheid, ook de PS, hield echter de tanden op elkaar.

Sociaal overleg mislukt

Op 21 mei bereikten vakbonden en patroons geen akkoord over de loonnorm voor 1997 en 1998, evenmin als over arbeidsherverdeling en meer flexibele arbeidsregels. Premier Jean-Luc Dehaene gaf hen nog drie dagen de tijd om een akkoord te bereiken, zoniet zou de regering zelf in een wetsontwerp de maximale loonstijging bepalen.
Op 24 mei bereikten de sociale partners nog geen akkoord over de loonnorm. De socialistische vakbond ABVV kon zich niet scharen achter het compromis dat de werkgevers, de christelijke (ACV) en de liberale vakbond (ACLVB) bereikten.

Op 28 mei keurde de ministerraad de 'Kaderwet ter bevordering van de werkgelegenheid en ter preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen' goed. De kaderwet bouwt voort op het Toekomstcontract voor de werkgelegenheid. De beperking van de loonstijgingen in 1997 en 1998 staat centraal. De automatische loonindexering en de baremaverhogingen blijven gehandhaafd, maar de bedrijfssectoren mogen de nationale loonnorm niet overschrijden. Loonakkoorden moeten gepaard gaan met werkgelegenheidsakkoorden.
De kaderwet bevat een aantal maatregelen inzake herverdeling van de arbeid en flexibele arbeidsregeling.

Op 22 november stelde de regering in een bemiddelingsnota aan de sociale partners dat de Belgische loonkosten in de komende twee jaar maximaal met 6,1 % mogen stijgen. In dit percentage zijn de loonindexeringen en baremaverhogingen begrepen, zodat de ruimte voor onderhandelingen over vrije loonstijgingen beperkt is.
De vakbonden wezen het regeringsvoorstel af en eisten een marge voor loonsverhogingen van ten minste 6,5 %. De regering gaf echter niet toe.

Belgisch-Zaïrese betrekkingen

Op 5 augustus ontmoette premier Jean-Luc Dehaene zijn Zaïrese collega Kengo wa Dondo. Dehaene noemde de ontmoeting een belangrijke stap in de bilaterale samenwerking tussen beide landen. Hij kondigde aan dat België in 1997 561 miljoen Bfr. uittrekt voor de hervatting van de indirecte samenwerking met Zaïre. Dit is volgens Dehaene mogelijk geworden omdat de democratisering van Zaïre de goede weg op gaat. Als dit proces voortgaat, kan dit op termijn leiden tot de hervatting van de samenwerking van staat tot staat, zei Dehaene.

De samenwerking tussen België en Zaïre viel in 1990 stil na het bloedbad op de universiteit van Lubumbashi (zie pag. 781 e.v.-'90). België bleef nadien jaarlijks nog 460 miljoen Bfr. geven voor humanitaire hulp.

Kengo wa Dondo gaf van zijn kant de verzekering dat er voor 9 juli 1997 presidents- en parlementsverkiezingen zijn gepland.

Eind november bracht staatssecretaris voor ontwikkelingssamenwerking Reginald Moreels een bezoek aan Zaïre.

Maandblad 67ste jaargang, nr. 3115, pag. 50867-50938

COMMUNAUTAIRE BETREKKINGEN

Brussel en faciliteitengemeenten

Op 7 mei maakte voorzitter Hervé Haquin van de Franse Gemeenschapscommissie van Brussel in weerwil van de Vlaamse klacht bij de Raad van State toch de namen bekend van de leden van de Adviesraad voor Franstaligen in de Vlaamse Rand rond Brussel. Nadat de oprichting van deze Adviesraad in het *Staatsblad* was verschenen, vroeg de Vlaamse regering aan de Raad van State de vernietiging van dit besluit op grond van de schending van het territorialiteitsbeginsel. Vlaams minister van Brussel Jos Chabert noemde de Adviesraad 'nutteloos en provocatief'.

Op 27 november bereikte de Brusselse regering een taalakkoord, dat inhoudt dat al de personeelsleden van de stad tweetalig moeten zijn. De 'taalhoffelijkheid' geldt voor de personeelsleden die nieuw aangeworven worden. Tot op heden stonden de Franstaligen op het standpunt dat tweetaligheid alleen verplicht is voor statutair benoemde personeelsleden. De Brusselse regering besliste ook over te gaan tot een telling van de dossiers om na te gaan wat het werkvolume is in elke taal.

Het Vlaams Blok, de VLD en de Vlaamse Volksbeweging noemden het taalakkoord een Vlaamse nederlaag omdat het akkoord vol achterpoortjes zit. De Volksunie, die met Vic Anciaux een minister heeft in de Brusselse regering, noemde het akkoord een doorbraak omdat het ook op de gemeentelijke verenigingen zonder winstoogmerken van toepassing is. De VU ontkent dat aan het akkoord de voorwaarde is verbonden van de herziening van de taalkaders voor het Brusselse overheidspersoneel. Het gesprek over de taalkaders wordt voortgezet en een eventuele herziening is niet noodzakelijk een Vlaams nadeel, aldus de VU.

(Vor.ber.pag. 687/1 e.v.-1996)

Arrest van Arbitragehof over Vlaamse Rand

Op 3 oktober vernietigde het Arbitragehof de beslissing van de Franse Gemeenschapsregering om jaarlijks 10,5 miljoen Bfr. subsidies te geven aan Franstalige verenigingen in de zes Vlaamse faciliteitengemeenten rond Brussel. Volgens het territorialiteitsbeginsel kan elke gemeenschap op cultureel gebied alleen op het eigen grondgebied initiatieven nemen, aldus het Arbitragehof. De grondwettelijke bepalingen inzake de faciliteitengemeenten hebben niet tot doel de Franse cultuur in die gemeenten te bevorderen. Ze dienen alleen om de Franstalige minderheden in die gemeenten te beschermen. Die bescherming is een taak van de Vlaamse overheid. Geen enkele wet geeft aan de gemeenschappen het recht zich te mengen in een eentalig gebied dat niet het hunne is, aldus het Arbitragehof.

Incident rond streven naar meer Vlaamse autonomie

Op 7 juli, op een voortijdige '11-juliviering' in Temse, pleitte Vlaams minister-president Luc Van den Brande voor een 'verschillende graad van autonomie voor de deelstaten. Dat moet het voor Vlaanderen mogelijk maken een grotere fiscale vrijheid te verwerven', zei hij. Van den Brande opperde de idee om het proces naar meer zelfstandigheid in het noorden van het land sneller te laten verlopen dan in het zuiden, indien er over een grotere autonomie voor de deelstaten geen overeenstemming kan worden bereikt.

Op 10 juli, tijdens het debat in de Kamer over de kaderwetten van de regering en onder meer over de modernisering van de sociale zekerheid, diende VLD-kamerlid Jef Valkeniers een amendement in dat strekte 'tot de gelijke toepassing van de sociale wetten in het hele land'. De Raad van State had eerder een dergelijk amendement overbodig bevonden omdat de grondwet de gelijkheid waarborgt. Met zijn amendement wou Valkeniers echter beklemtonen dat Wallonië inzake de toepassing van de sociale wetgeving veel lakser en vrijgeviger is dan Vlaanderen.

Dit amendement zorgde in de Kamer voor een bijzonder scherp communautair incident. Dat werd mede gevoed door de opgekropte woede van de Franstaligen over de uitspraken van Van den Brande en door het verwijt van PRL-Kamerfractieleider Didier Reynders dat de PS en de PSC zwijgen over de uitspraken die neigen tot een splitsing van de sociale zekerheid. De VLD'er Rik Daems goot nog meer olie op het vuur door de PS te verwijten misbruik te maken van de solidariteit.
PS-Kamerfractieleider Claude Eerdekens verloor zijn zelfbeheersing. 'Ik zeg u, de federalisering van de sociale zekerheid komt er nooit. We zullen dat blokkeren, op welke manier dan ook. En als uw Vlaamse parlement zich uitroept tot een grondwetgevend orgaan, dan begint u met zes miljoen Vlamingen aan een groot avontuur in Europa. Wij staan bij een groot en machtig land als Frankrijk', zei hij.
'Als u naar Frankrijk wil gaan, ga dan naar Frankrijk', riep Daems.

Nooit eerder waren de communautaire twisten in de Kamer zo hoog opgelaaid. Het Vlaams parlement schortte zijn werkzaamheden op om zich van de toestand in de Kamer te vergewissen. CVP en SP deden verwoede inspanningen om de gemoederen te bedaren. De CVP benadrukte dat er in Vlaanderen geen consensus bestaat om de sociale zekerheid te splitsen, maar wel om meer bevoegdheden te krijgen op het vlak van gezondheidszorg en kinderbijslagen. De SP sloot zich daarbij aan, maar wees er ook op dat de solidariteit maar gehandhaafd zal kunnen blijven als er een gelijkheid van visie is op de sociale zekerheid. Is die er niet, dan krijgen we de meest brutale splitsing, zei SP-fractieleider Frank Vandenbroucke.

Het incident zinderde 's anderendaags na op de viering van de Vlaamse feestdag. Op de 11-juliviering van de Vlaamse Gemeenschap vroegen de Vlaamse politieke leiders meer bevoegdheden voor Vlaanderen op fiscaal beleid. 'Vlaanderen moet meer fiscale autonomie verwerven, zonder dat de solidariteit wordt opgeblazen', zei Norbert De Batselier (SP), voorzitter van het Vlaams parlement. 'Financiële en fiscale autonomie zit in de democratische logica van een federale staat. Die autonomie mag de solidariteit niet opblazen. Meer fiscale autonomie voor de stimulering van het ondernemingsklimaat, als instrument van herverdeling, om de fiscale behandeling van inkomens uit arbeid en kapitaal te egaliseren, om milieuvriendelijk gedrag te stimuleren, om welvaart en welzijn aan te zwengelen. Ook over fiscale bevoegdheid leven in Vlaanderen verschillende meningen', zei De Batselier.
Van den Brande noemde de Waalse reactie 'oververhit en onbezonnen'.
Premier Jean-Luc Dehaene wuifde het incident in de Kamer weg 'als taal van de oppositie en zenuwachtigheid aan het einde van de parlementaire zittijd'.

SP-nota

In een nota voor het partijbureau van de SP zegt Vlaams parlementsvoorzitter De Batselier dat hij gewonnen is voor een zuivere confederale staatsvorm voor België. Hij kiest voor een statenbond, waarin België enkel nog bevoegd is voor justitie, het buitenlands beleid,

defensie, de zorg om de economische en monetaire unie en de essentiële mechanismen van de solidariteit. 'Vanuit de noodzaak een radicaal democratisch beleid te voeren, dat zo dicht mogelijk bij de bevolking staat, spreekt het voor zich dat het beleid automatisch bij de federale deelstaten berust. Slechts als functioneel en objectief kan worden aangetoond dat een beleid een meerwaarde krijgt door het op federaal vlak uit te oefenen, hoort dit zo te zijn', stelt De Batselier. De afbakening van zuiver homogene bevoegdheidspaketten lijkt hem de enige uitweg te zijn.
Het SP-bureau sloot zich bij de visie van De Batselier aan.

21-juliboodschap van koning Albert II

'Onze Nationale Feestdag die we samen vieren geeft me de gelegenheid met u nader in te gaan op de groeiende ongerustheid in onze samenleving. Hoe kunnen we daartegen reageren?
Ik ben bijzonder getroffen door de felle tegenstelling tussen de nooit geziene wetenschappelijke vooruitgang - denk aan de wereld van de communicatie - en de vrees, ja zelfs de angst die talrijke mannen en vrouwen meer en meer beklemt. Het is inderdaad zo dat onze eeuw meer dan andere eeuwen samen een onophoudelijke stroom van wetenschappelijke en technologische ontdekkingen heeft opgeleverd.
Voor de mens zou zich dat moeten vertalen in een bevrijdende ontwikkeling, maar helaas, de stroomversnelling in de verandering leidde in vele gevallen tot een duale samenleving met, aan de ene kant zij die kennis bezitten en aan de andere kant zij die ervan verstoken zijn.

Laat ons enkele concrete oorzaken van die toenemende ongerustheid nader onderzoeken. Daar is vooreerst de hoge werkloosheid. In Europa, maar ook in België is meer dan 10 % van de actieve bevolking werkloos. Die ontwikkeling baart grote zorg, vooral bij de jongeren. Terecht stellen zij zich de vraag of de inspanningen die zij opbrengen tijdens hun studiejaren, wel een passende betrekking zullen waarborgen. Die bezorgdheid kwam duidelijk tot uiting, zowel in het Noorden als in het Zuiden, toen ik een bezoek bracht aan de stempellokalen van Beveren en Jodoigne.
De economische moeilijkheden zelf wakkeren maar al te dikwijls de neiging aan om zich in zichzelf te keren, zij wekken wantrouwen ten aanzien van migranten die anders zijn en zij kunnen zelfs bepaalde vormen van racisme oproepen, zowat overal in Europa, ook bij ons.

Dan is er het geweld: het is vanzelfsprekend angstwekkend. Nieuwe en brutale vormen van geweld hebben zich de jongste jaren in de schoot van de georganiseerde misdaad ontwikkeld. In onze steden, in onze gemeenten zelfs, heerst een wijdverspreide kleine maar belastende misdadigheid, waarvan de oorzaak dikwijls in het drugsmisbruik moet worden gezocht, maar ook in de armoede die een duale samenleving doet ontstaan. Dit alles wekt een onbepaald gevoel van vrees en onveiligheid.
Tenslotte is de toekomst van de politieke instellingen, die onze samenleving regelen, zowel in Europa als in ons land een bron van kommer geworden. De burger stelt zich vragen over de verdere evolutie van de Europese Unie, van België en over de cohesie van beide.
Welke houding zullen we aannemen ten aanzien van die veelvoudige ongerustheid?
- In de eerste plaats moeten wij het verschijnsel eerlijk onderkennen. Struisvogelpolitiek kan geen enkel positief resultaat opleveren.
- Vervolgens moeten wij het grondig ontleden.
- Tenslotte dienen wij een wilskrachtige en positieve houding aan te nemen om de oorzaken uit te schakelen.

Hernemen we in die optiek de drie aangehaalde knelpunten.
Op individueel vlak moet de bekommernis inzake werkgelegenheid eenieder ertoe aansporen zijn vorming en beroepsbekwaamheid alsmaar bij te werken om aldus zijn kansen op tewerkstelling voortdurend te verbeteren.
Op collectief vlak moet die bekommernis leiden tot een globale actie, die vorming het hele leven door op het oog heeft, die werkgelegenheid boven hogere bezoldiging plaatst en die een grotere flexibiliteit in de arbeidsorganisatie en een betere arbeidsverdeling nastreeft. Tevens komt het er op aan initiatieven aan te moedigen die erop gericht zijn de duale maatschappij bij te sturen, ik denk meer bepaald aan de sociale ondernemingen.
Een degelijke vorming, een solidair en dynamisch werkgelegenheidsbeleid kunnen de ongerustheid inzake werkgelegenheid temperen.

In economisch moeilijke tijden groeit de vrees voor diegenen die anders zijn. In zulke omstandigheden is het fout die andere te benaderen met stereotype of valse en demagogische denkbeelden. De integratie moeten we bestendig aanmoedigen en collectief egoïsme, dat de moeilijkheden op de anderen tracht af te wentelen, zullen we resoluut moeten bestrijden door de simplistische argumenten die vrees aanwakkeren, gewoon te weerleggen.
Onveiligheid is een voedingsbron voor angstgevoelens. Dat moet er ons toe aanzetten de preventie op te drijven en de ontmoediging van alle geweld te intensiveren. In Genk en in Brussel heb ik op het terrein enkele acties kunnen volgen, die werden opgezet in het kader van de veiligheidscontracten afgesloten tussen de federale regering en de gemeenten.
Als niettemin preventie en ontmoediging niet het gewenste resultaat opleveren moet het gerecht bij machte zijn om gewelddadigheid snel en efficiënt te beteugelen, inclusief de kleine criminaliteit.

Wat de bezorgdheid van de burger aangaat inzake de evolutie van zowel de Europese als de Belgische instellingen kan men vaststellen dat deze voornamelijk is ingegeven door het opflakkeren van bepaalde vormen van nationalisme.
Ons land heeft resoluut voor federalisme gekozen, zowel op Europees vlak als in onze eigen grondwet, die in 1993 werd herzien.
In Europa houdt die optie voor federalisme een verplichting in tot gemeenschappelijk optreden, daar waar nodig, maar zij impliceert ook de eerbied voor verscheidenheid.
In België is de keuze voor federalisme, dat iedere vorm van openlijk of verkapt separatisme verwerpt, niet ingegeven door een bepaald conservatisme. Eerbied voor de eigen identiteit sluit immers niet uit dat wij terdege zouden inzien waarom wij ons federaal model moeten beschermen en zelfs moeten verstevigen.
De geschiedenis heeft tussen de bewoners van onze gewesten veel persoonlijke, familiale, culturele en economische banden gesmeed. Hierin schuilt een geweldige menselijke rijkdom. We hebben tezamen een aantal waarden ontwikkeld, die vandaag tot het gemeenschappelijk erfgoed van ieder van ons behoren.
Die banden, die waarden dragen bij tot onze natuurlijke openheid, verdraagzaamheid en gastvrijheid ten opzichte van anderen. Die banden verbreken zou veel leed veroorzaken en voor ons allen een verarming betekenen, niet alleen op economisch vlak, maar ook op cultureel en op algemeen menselijk vlak.
Als wij daarentegen kunnen aantonen dat bevolkingsgroepen met een verschillende cultuur, binnen een federaal stelsel in harmonie samenleven, dan zijn wij

deelachtig aan een pionierswerk voor Europa en de wereld. Aldus bewijzen wij dat noodzakelijke eenheid evenwichtig kan samengaan met eerbied voor diversiteit. Het behoud van de culturele diversiteit is voor ons land zeer waardevol en kan Europa tot voorbeeld strekken. De samenhang van ons land bevorderen getuigt van openheid en van een toekomstgerichtheid die enge en voorbijgestreefde nationalismen de rug toekeert.

In dit verband zou ik ook de unieke en positieve rol willen onderstrepen die Brussel als bindteken is toebedeeld. Ter gelegenheid van onze Nationale Feestdag in 1984 herinnerde Koning Boudewijn daar treffend aan, ik citeer: 'Brussel, hoofdstad van België, van twee van onze gemeenschappen en van Europa is van nature geroepen tot toenadering en gastvrijheid', einde citaat.
Vandaag is die roeping belangrijker dan ooit en wij moeten alles in het werk stellen om haar vervulling aan te moedigen. Ook hier moeten wij waarden als openheid en verdraagzaamheid in de hand werken.

Ziedaar Dames en Heren, enkele bedenkingen die ik met u wou delen op 21 juli. Ongerustheid zullen we met succes bestrijden door onze wilskrachtige houding en de angst zullen wij van ons afzetten door samen een meer verdraagzame, solidaire en hoopvolle gemeenschap op te bouwen.'

Waals manifest

Op 2 september schaarde PS-voorzitter Philippe Busquin zich achter het Waals manifest dat vier Franstalige historici van de Université Catholique de Louvain-la-Neuve (UCL) die dag in de Brusselse krant *Le Soir* hadden gepubliceerd. In dat manifest verdedigden Christian Franck, André-Paul Frognier, Bernard Remiche en Vincent Vagman de stelling dat Vlaanderen onafhankelijk mag worden als het dat wil. Dat betekent niet het einde van België, want in dat geval zullen Wallonië en Brussel voortaan België vormen.
Na het PS-bureau zei Busquin dat hij in de toekomst geregeld naar het manifest zal refereren omdat er een einde moet komen aan de 'egoïstische sirenenzangen vanuit het noorden'. De PS-voorzitter kondigde de oprichting aan van een PS-commissie, waarin Walen en Brusselaars over de staatshervorming zullen waken en nadenken.

Op de Waalse feesten (14 september) viel Waals minister-president Robert Collignon scherp uit naar Vlaams minister-president Luc Van den Brande, die hij van separatistische neigingen beschuldigt. Collignon vroeg dat federaal premier Jean-Luc Dehaene een standpunt zou innemen ten aanzien van de uitspraken van Van den Brande.
Van den Brande reageerde onmiddellijk. Hij zei steeds sterker te twijfelen aan de mogelijkheden tot loyale samenwerking met zijn Waalse collega, die hij van intellectuele oneerlijkheid beschuldigde. 'U weet zeer goed dat ik geen separatist ben', schreef Van den Brande.
Op 20 september nodigden de koning en de koningin alle gewest- en gemeenschapsministers van het land uit op een lunch. Hierop waren ook prins Filip, prinses Astrid, prins Lorenz en prins Laurent aanwezig.

Proeve van Vlaamse grondwet

De Vlaamse juristen Jan Clement, Wouter Pas, Bruno Seutin, Geert Van Haegendoren en Jeroen Van Nieuwenhove schreven een Vlaamse grondwet, die uitgaat van een Vlaamse deelstaat van het federale België in een Europese gemeenschap der volkeren. De vijf jonge juristen kregen hiervoor op 17 september de Emiel Van de Guchtprijs van de gelijknamige Stichting, die ijvert voor de emancipatie van Vlaanderen en van Brussel als hoofdstad van Vlaanderen. Minister-president Van den Brande was op de uitreiking aanwezig en kreeg van de auteurs een exemplaar van de Vlaamse grondwet.

Vlaamse werkgevers

Op 16 oktober nodigde de Vlaamse patroonsorganisatie Vlaams Economisch Verbond (VEV) de politie en vakbonden uit een Charter voor Vlaanderen op te stellen. Het VEV pleit voor meer autonomie op sociaal-economisch vlak. Met dat standpunt wil het VEV een Vlaamse innovatiebeweging op gang brengen.

ECONOMIE

Privatiseringen. Distrigas

Op 3 juni werd 16,7 % van de aandelen van het gasdistributiebedrijf Distrigas op de beurs te koop aangeboden door een bankconsortium gevormd door Paribas België, de Generale Bank en de Bank Delen. De verkoopperiode was gepland tussen 3 en 7 juni, maar de 116.809 aandelen waren op één dag uitverkocht. Daarvan gingen ongeveer 75.000 aandelen naar particuliere beleggers. De institutionele beleggers kregen 32.000 aandelen. De overige 9.809 aandelen gingen naar erkende gemeenschappelijke beleggingsinstellingen. De regering wou de kleine beleggers betrekken bij de privatisering van Distrigas en forceerde daarom de verkoop. Tot dan waren Tractebel en Belgian Shell samen met de overheid de grootste aandeelhouders. 16,7 procent van die aandelen werden herplaatst en ten minste de helft daarvan werd voorbehouden aan kleine beleggers en collectieve beleggingsfondsen. De rest kwam in handen van institutionele beleggers.

(Vor.ber.pag. 682/1 e.v.-1996)

Landbouwkrediet

Op 2 augustus verwierf de bank Bacop 25,1 % van de aandelen van het Landbouwkrediet. Daarmee was de privatisering van deze overheidsbank volledig rond. De andere aandelen van het Landbouwkrediet zijn in handen van Lanbokas-Agricaisse (37,45) en de Zwitserse verzekeraar Swiss Life (37,45). Na een herschikking van de aandelen hebben de drie partners elk een derde van de aandelen van het Landbouwkrediet in handen.

Gemeentekrediet van België

Op 14 oktober kreeg het Gemeentekrediet van België op een buitengewone vergadering van de aandeelhouders de toelating een samenwerkingsverband aan te gaan met de Franse bank Crédit Local de France. Hierdoor komt het Gemeentekrediet voor de helft in Franse handen.

Van 20 november af werd het Gemeentekrediet op de beurs genoteerd onder de naam Dexia en met een openingskoers van 2.775 Bfr., of 100 Bfr. meer dan de verkoopprijs van de aandelen. Dexia groepeert het Gemeentekrediet en Crédit Local de France. De koers sloot af op 2.800 Bfr. en er waren in totaal 461.700 aandelen verhandeld.

Vlaanderen

Op 24 september ondertekenden de aandeelhouders van Telenet Vlaanderen de aandeelhoudersovereenkomst. Nog dezelfde dag gaf de minister-president van de Vlaamse regering, Luc Van den Brande, die het initiatief nam, het officiële startsein van de nieuwe maatschappij. Telenet is bedoeld als Vlaamse concurrent van de federale telefoonmaatschappij Belgacom. Telenet moet het net van kabeltelevisie ombouwen en

uitbreiden tot een volwaardig communicatienetwerk. Dat zal in de komende 15 jaar een investering vergen van 47 miljard Bfr., waarvan de kabelmaatschappijen 10 miljard voor hun rekening nemen.

Wallonië

Forges de Clabecq. Moeilijkheden bij het staalbedrijf Forges de Clabecq. Op 5 juni lanceerde Libert Froidmont, bedrijfsleider van Forges de Clabecq een noodkreet. Als er geen vers geld in het bedrijf wordt gestoken kan het bedrijf niet overleven, zei hij. Froidmont deed zijn oproep nadat contacten met het naburige staalbedrijf Gustave Boël in La Louvière afgesprongen waren. Het Waalse Gewest, dat hoofdaandeelhouder is, richtte een werkgroep op om een noodplan uit te werken. Waals minister-president Robert Collignon bleef het lot van Forges de Clabecq echter koppelen aan een ruimere operatie, waarvan ook de overname van Boël is gekoppeld. Boël zou het teveel aan vloeibaar staal dat Clabecq produceert moeten afnemen.
Op 14 juni besliste de Waalse regering 1,5 tot 2 miljard Bfr. in het noodlijdende bedrijf te pompen. Er zijn zes voorwaarden aan de hulp gesteld. 1) Boël moet 150.000 tot 200.000 ton halffabrikaten van Clabecq afnemen. 2) Clabecq moet zijn productie van staalplaat met 50.000 ton per jaar verminderen. 3) Er moet een akkoord worden bereikt met de banken over de herschikkking van de schulden op lange termijn en over het behoud van de kredietlijnen. 4) Er moet een sociaal akkoord worden gesloten over het vertrek van 700 van de 2.000 arbeiders. 5) De particuliere aandeelhouder Soccindus moet bereid zijn voor een symbolische frank haar aandelen te verkopen aan de Société Wallonne pour la Sidérurgie (SWS). 6) De Europese Commissie moet instemmen met het reddingsplan.
De socialistische vakbond FGTB verwierp het plan, maar op 28 juni stemden alle andere partners ermee in. Alleen de EU-commissie moest zich nog uitspreken.
Op 18 juli bekloeg Waals minister-president Robert Collignon zich erover dat Europees Commissaris Karel Van Miert 'in het dossier van de Forges de Clabecq als een Rambo door het kleine Wallonië raast, terwijl hij van de groten in Europa bang is'. Van Miert had zich in een interview met de Brusselse krant *Le Soir* verzet tegen nieuwe overheidssteun voor het bedrijf. Een nieuwe lening aan het bedrijf beschouwt Van Miert als een gift. De Europese regelgeving laat overheidsinvesteringen in de staalsector niet meer toe, meent Van Miert. Collignon repliceerde daarop dat de hele Waalse staatsector, op Boël in La Louvière na, tot de openbare sector behoort. Het is dus maar normaal dat investeringen in die sector met overheidsgeld gebeuren, zei Collignon.
Na mislukte pogingen om een fusie te bewerken tussen Forges de Clabecq en Boël in het naburige La Louvière, zette ook de Europese Commissie het reddingsplan op de helling. De Waalse regering moet alle aan de Forges de Clabecq betaalde voorschotten terugvorderen, zei de commissie in een nota die op 9 december uitlekte.
Op 19 december legde het bedrijf de boeken neer.

Fabrique Nationale (FN). Het Waalse bedrijf FN in Herstal, dat vroeger uitsluitend wapens en munitie produceerde, maar geleidelijk diversifieerde naar de productie van sportmateriaal en vliegtuigmotoren, kwam in toenemende moeilijkheden. Om de moeilijkheden het hoofd te bieden ging de Franse meerderheidsaandeelhouder Giat op zoek naar nieuwe partners voor het Belgische filiaal.

SOCIALE ONRUST

Franstalig onderwijs

Zoals kon worden verwacht, stonden de 1-meimanifestaties van de Waalse socialisten in het teken van de sociale onrust in het Franstalig onderwijs. Het onderwijsprotest overschaduwde de vieringen in Brussel, Luik en Charleroi en Frameries.
Intussen zocht Laurette Onkelinx, minister-presidente van de Franse Gemeenschapsregering koortsachtig naar een uitweg voor het probleem van de erkenning van de diploma's in het Franstalig onderwijs. Die kwam in het gedrang ingevolge de langdurige staking van de leerkrachten. De erkenning van de diploma's is aan een aantal voorwaarden verbonden, waarvan de belangrijkste is dat de gehele stof van het schooljaar onderwezen moet zijn geweest. Bovendien kan de overheid de subsidies inhouden van de scholen die de gehele leerstof niet hebben gezien. Onkelinx bezwoer de leerkrachten het werk te hervatten en de leerstof af te werken.
Op 2 juni verstuurde Onkelinx een ministerieel rondschrijven naar alle scholen, waarin zij beslist dat de leerlingen die het slachtoffer werden van de stakingsgolf in het Franstalig onderwijs slechts over een kwart van de vakken examen moet afleggen. Over de rest van de vakken neemt de klasseraad een beslissing op grond van de prestaties van de leerling tijdens het schooljaar. Onkelinx roept de scholen op 'gezond verstand en verantwoordelijkheidszin op te brengen'. Zij vraagt de examens zo laat mogelijk op het schooljaar te houden, zodat alsnog een deel van de verloren lesuren kan worden ingehaald.
(Vor.ber.pag. 684/1 e.v.-1996)

Sabena

Op de ondernemingsraad van 30 april kondigde Sabena-topman Paul Reutlinger aan dat de maatschappij in 1998 4,7 milard Bfr. en in 2000 6,7 miljard Bfr. nodig heeft om de concurrentie het hoofd te kunnen bieden. Dat geld moet worden gevonden in structurele kostenbesparingen.
Op 6 mei reageerden de vakbonden verdeeld op de saneringen die Reutlinger voorstelt. De christelijke bond CCOD zei geschrokken te zijn, maar bereid te blijven tot verder overleg. De socialistische metaalcentrale CMB reageerde daarentegen verbolgen en noemde de bijkomende inleveringen een oorlogsverklaring.
Bij de piloten was de situatie serener en rezen er geen noemenswaardige bezwaren tegen het voorontwerp van akkoord over hun verloning en carrièreverloop. Reutlinger laat de bonden kiezen tussen een afvloeiing van 1.700 werknemers, een looninlevering van 15 procent of een besparing van 3 miljard via een wijziging van de arbeidsvoorwaarden.
Naast de inleveringen van het personeel werkt Reutlinger aan de verbetering van de hub-strategie, de uitbreiding van het netwerk, de verhoging van de bezettingsgraad van de vliegtuigen en de samenwerking met Swissair. Volgens Reutlinger zal dat plan in 1998 een winst opleveren van 1,7 miljard en een rendement van 4 % op het eigen kapitaal.
Op 31 oktober werden de onderhandelingen over het sociaal luik van de herstructurering besloten met een akkoord. Het werd op 5 november ondertekend. Het is een onderdeel van de besparing van 4,7 miljard om Sabena tegen 1998 rendabel te maken.
(Vor.ber.pag. 685/1 e.v.-1996)

POLITIE/GERECHT

Arrestatiebevel tegen Serge Dassault

Op 8 mei vaardigde de Luikse onderzoeksrechter Jean-Louis Prignon een internationaal aanhoudingsbevel uit tegen Serge Dassault, voorzitter van

het Franse luchtvaartbedrijf Dassault Aviation. Hij wordt ervan verdacht in België 60 tot 100 miljoen smeergeld te hebben betaald om defensiecontracten binnen te rijven met een waarde van 11 miljard Bfr. De uitvaardiging van het arrestatiebevel kwam er nadat de Zwitserse federale rechtbank in Lausanne op 18 maart 1996 het bankgeheim op twee AMRO-bankrekeningen in Genève en Zürich had verbroken. Dat gebeurde op verzoek van het Luikse onderzoek in het raam van de moord op PS-topman André Cools (zie pag. 508/1/2-'91) en het Agusta-schandaal (zie pag. 229/1 e.v.-'94).

Onderzoek naar moord op Cools

Op 6 september kwam het onderzoek naar de moord op André Cools plots in een stroomversnelling. Onderzoeksrechter Véronique Ancia arresteerde Richard Taxquet, de gewezen kabinetssecretaris van gewezen minister Alain Van der Biest, en de onderwereldfiguren Carlo Todarello, Simon Salazzo en Domenico Castellino. Ancia zocht nog naar drie voortvluchtigen, onder wie Pino Di Mauro, de vroegere chauffeur van Van der Biest.
Op 8 september werd Alain Van der Biest zelf opgepakt op verdenking van betrokkenheid bij de moord op Cools. Deze aanhouding was een gevolg van de verklaringen van Taxquet.
(Vor.ber.pag. 524/3 e.v.-1995)

Minister Kelchtermans in opspraak

Op 7 november kwam Vlaams minister van leefmilieu Theo Kelchtermans (CVP) in opspraak met het verzoek tot opheffing van zijn parlementaire onschendbaarheid, aangevraagd door de Antwerpse procureur-generaal Roger Van Camp. Het gerecht wil Kelchtermans ondervragen over de toewijzing in 1991 van een contract voor de productie van 2 miljoen boxen voor het opbergen van klein gevaarlijk afval door de gezinnen, in afwachting dat het wordt gebracht of opgehaald. De bestelling had globaal genomen een waarde van 1,4 miljard Bfr.
Kelchtermans' naam dook op in de marge van het strafonderzoek naar het Limburgse bedrijf Zincpower. In een Zwitserse kluis vonden de onderzoekers een nota waarin Kelchtermans en de bestelling van de milieuboxen in verband werd gebracht met financiering van de CVP. Kelchtermans ontkende enig verband. Aanvankelijk wou Kelchtermans de productie van de milieuboxen toewijzen aan het Limburgse

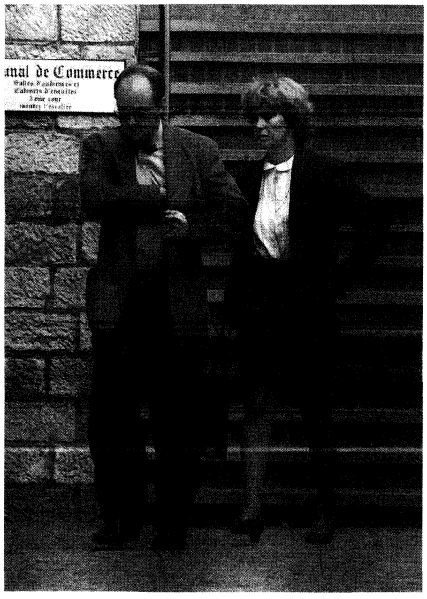

Onderzoeksrechters Véronique Ancia (r.) en Jean Luis Prignon, die het onderzoek leiden naar de moord in 1991 op de politicus André Cools, arriveren op 9 september 1996 bij het Luikse Gerechtshof. *Foto EPA*

bedrijf Plascobel. Concurrent Aralco uit Hamme (Oost-Vlaanderen) trok daarop naar de Raad van State, en kreeg als laagste bieder gelijk. Daarop wees Klechtermans de productie toe aan Aralco, dat enkele dagen eerder een onderaannemingscontract sloot met Plascobel.
Bezwarend voor de minister was de toegeving van CVP-voorzitter Marc Van Peel dat het Limburgse bedrijf Plascobel 2 miljoen Bfr. schonk aan de studiedienst van de christen-democraten. Dat gebeurde drie maanden na de definitieve toewijzing van het contract aan Aralco. Dergelijke giften waren op dat ogenblik legaal.
Op 13 november gaf het Vlaams parlement het Hof van Cassatie de toelating om Kelchtermans over deze zaak te ondervragen. De meerderheidspartijen vonden dat Kelchtermans tijdens dat onderzoek verder als minister kon blijven functioneren. De oppositie oordeelde dat de minister beter terugtreedt.

Ministers Di Rupo en Grafé genoemd in pedofiliezaak

Op 16 november lekte uit dat het gerecht vice-premier en minister van economische zaken Elio Di Rupo wil ondervragen op beschuldiging van seks met minderjarigen. Beschuldigingen in die zin zouden komen uit het homofiele prostitutiemilieu in de omgeving van het Brusselse Fontainasplein. Op 17 november verspreidde Di Rupo via het persbureau *Belga* een mededeling waarin hij zegt dat het gaat om krankzinnige en kwetsende beweringen en dat hij zich niets te verwijten heeft. Di Rupo verwees naar verwarring tussen feiten uit zijn privé-leven, die niemand schaden, en afschuwelijke daden die men hem in de schoenen wil schuiven. 'Voor mij is het gevoelsleven een schat, die slechts kan worden gedeeld met verantwoordelijke personen die daarmee instemmen', aldus Di Rupo.
Op 16 november raakte bekend dat ook Frans Gemeenschapsminister Jean-Pierre Grafé van pedofilie wordt beschuldigd. Het gerecht vroeg de opheffing van zijn parlementaire onschendbaarheid.

Op 19 november werd de bijzondere Kamercommissie geïnstalleerd om het dossier tegen Di Rupo te onderzoeken. Procureur-generaal André Van Oudenhove van Brussel waarschuwde op 20 november de leden van de commissie voor een doofpotoperatie. Hij vindt de aanwijzingen tegen Di Rupo ernstig genoeg om verder te worden onderzocht. De procureur-generaal legde deze verklaring af nadat leden van de meerderheid het dossier vrij mager hadden bevonden. Zij zochten naar een uitweg om een onderzoek mogelijk te maken zonder dat Di Rupo verplicht zou zijn ontslag te nemen als minister.
Op 21 november gaf de Kamer het Hof van Cassatie de toestemming de aantijgingen tegen Di Rupo te onderzoeken. De Kamer weigerde hem in beschuldiging te stellen. De oppositie eiste dat de vice-premier tenminste tijdelijk zou aftreden, maar premier Dehaene bleef zijn vice-premier verdedigen 'omdat het voorbarig is het vertrouwen in Di Rupo reeds op te zeggen'. Dehaene gaf echter het gerecht een berisping en noemde 'de gerechtelijke lekken lichtzinnig'.
Later op de week gaven ook de Franse gemeenschapsraad en de Waalse gewestraad het Hof van Cassatie de toestemming Grafé te ondervragen over de hem ten laste gelegde feiten.

Op 4 december overhandigde de Brusselse procureur-generaal een aanvullend dossier over Di Rupo en Grafé aan resp. de Kamer en de Franse Gemeenschapsraad. Nadien volgden nog twee dossiers tegen Di Rupo. Op 12 december besliste de Kamer meerderheid tegen oppositie Di Rupo wit te wassen van de beschuldiging van seks met jongens jonger dan 16 jaar. De Kamer bekrachtigde daarmee het advies van de bijzondere commissie, die de dossiers tegen Di

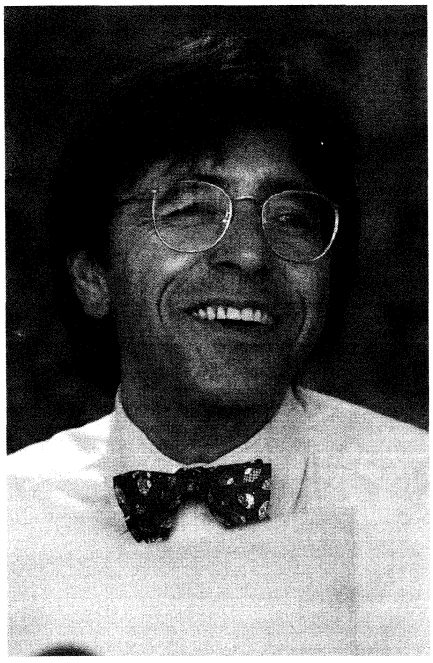

Archieffoto van 6 augustus 1996 van vice-premier en minister van economische zaken Elio Di Rupo. *Foto EPA*

Rupo te licht bevond. De commissie was van oordeel dat 'er in de huidige stand geen aanwijzingen van schuld bestaan' tegen de vice-premier. De oppositie sprak van een schandaal.
De PS interpreteerde het optreden van het gerecht als een maneuver tegen de partij en eiste een onderzoek naar de verantwoordelijkheid voor de lekken in de pers.
Politieke waarnemers opperden de mening dat het optreden van het gerecht te maken kan hebben met de geplande hervorming van het gerecht en de invoering van externe controle op de werking van het gerecht in het kader van de zaak-Dutroux (zie zaak-Dutroux).

Op 16 december keurde de Kamer de 'wet-Di Rupo' goed. De liberalen en de groenen stemden met de meerderheid mee. De VU stemde tegen omdat zij meent dat de wet in strijd is met het Europees verdrag voor de rechten van de mens. De 'wet-Di Rupo' versoepelt de regel van de parlementaire onschendbaarheid. Zij bepaalt dat het gerecht voortaan kamerleden kan ondervragen zonder voorafgaande toestemming van het parlement. Deze wet geldt tot begin 1998 en moet een einde maken aan wat genoemd werd 'de overdreven mediaheissa rond vermeende affaires, waarbij de parlementaire onschendbaarheid - die bedoeld was als bescherming van het politieke werk van het parlementslid - meer een nadeel dan een voordeel is geworden'. Tegen 1998 moet er een definitieve regeling zijn uitgewerkt. Premier Dehaene zei dat hij bij de Senaat zal aandringen op een identieke wet voor de senatoren.
De Kamer trof een gelijkaardige regeling voor de ministers van de deelstaten. Deze moet echter ook door de Senaat worden goedgekeurd.

Ontslag van Grafé

De dossiers ten laste van Grafé bleken zo belastend te zijn dat de minister op 9 december ontslag nam. Dat gebeurde ook nadat was gebleken dat zijn partij, de PSC, hem niet langer meer steunde.
Grafé werd opgevolgd door zijn Luikse partijgenoot William Ancion. (Voor samenstelling van de deelregeringen zie pag. 523/1 e.v.-1995.)

Huiszoeking bij Raad van State

Op 19 november deed het gerecht een huiszoeking in het kantoor van een rechter bij de Raad van State. Die wordt van illegale partijfinanciering verdacht toen hij in de jaren tachtig nog verbonden was aan het kabinet van toenmalig eerste minister Wilfried Martens. Het onderzoek wordt geleid door de Brusselse onderzoeksrechter Jean-Claude Van Espen.

Militair gerechtshof/Rwanda

Op 29 december 1995 stelt auditeur-generaal André Andries, openbaar aanklager bij het Militair Gerechtshof, kolonel-stafbrevethouder Luc Marchal in staat van beschuldiging wegens opzettelijke doding door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg. Volgens de aanklager is Marchal mee verantwoordelijk voor de dood op 7 april 1994 van tien Belgische blauwhelmen tijdens de volkerenmoord in Rwanda.
Marchal was bevelhebber van de blauwhelmen in de sector Kigali. Hij gelastte een Belgisch bataljon blauwhelmen met de bescherming van toenmalig Rwandees premier Agathe Uwilingiyimana. Hij deed dat op verzoek van algemeen VN-bevelhebber de Canadese generaal Romeo Dallaire en van luitenant-kolonel Luc Dewez, commandant van het Belgisch VN-bataljon. Marchal, Dallaire en Dewez worden aangeklaagd door de nabestaanden van de Belgische para's.
Bij hun bewakingsopdracht werden de tien Belgische blauwhelmen, die te licht bewapend waren, op 7 april gevangengenomen, gemarteld en gedood door Rwandese militairen. Zij zijn rechtstreeks verantwoordelijk en België wil hen voor een internationaal tribunaal dagen.

Marchal is volgens de aanklager onrechtstreeks verantwoordelijk omdat hij zich bewust was van het gevaar dat de Belgische blauwhelmen liepen. Het gaat evenwel om een gedeelde verantwoordelijkheid, want de opdracht kwam van de Canadese generaal Dallaire. Maar die kan door het Belgische Krijgsauditoraat niet worden vervolgd. Luitenant-kolonel Dewez wordt buiten vervolging gesteld omdat hij tegen het inzetten van Belgische blauwhelmen bezwaar aantekende.
De beslissing van de auditeur-generaal verwekte verbijstering in legerkringen. De vraag naar de verantwoordelijkheid van de regering werd gesteld, want die stuurde de blauwhelmen naar Rwanda.
Het proces-Marchal begon op 8 mei voor het Militair Gerechtshof in Brussel. Op 4 juli sprak het Militair Gerechtshof Marchal vrij van de betichting van onvrijwillige doodslag op tien Belgische militairen. Zij werden door het Rwandese leger op 7 april 1994 vermoord, kort na de moord op president Juvénal Habyarimana. (Zie ook pag. 424/1-1994.)

Onderzoek naar fraude bij Kredietbank

Op 6 augustus brengen de kranten *La Dernière Heure* en *La Lanterne* uit dat het gerecht en de bijzondere belasting-

Kolonel Luc Marchal tijdens de openingszitting van zijn proces voor het Militair Gerechtshof in Brussel op 8 mei 1996. *Foto EPA*

inspectie al zes maanden bezig zijn met een onderzoek naar fraude en belastingontduiking bij de Kredietbank en haar zusteronderneming Kredietbank Luxemburg. Het gerecht en de belastinginspectie zijn op zoek naar fiscale ontwijkings- en ontduikingsstructuren, die de Kredietbank voor haar klanten zou hebben opgezet.

Hoog Comité van Toezicht

Op 8 september beschuldigde leidend ambtenaar en taaladjunct Willy Vermeulen van het Hoog Comité van Toezicht (HCT) rechter Willy De Smet, voorzitter van het HCT, administrateur-generaal Alain Canneel en een aantal onderzoekers van doofpotoperaties bij onderzoeken naar corruptie in de overheidssector. Hij kloeg de slechte werking van het HCT aan. Het HCT is in 1910 opgericht om corruptie bij alle openbare diensten en instellingen op te sporen.

Op 25 oktober startte de Senaatscommissie van onderzoek naar de georganiseerde misdaad met een aantal hoorzittingen over de werking van het HCT en de aangeklaagde doofpotoperaties.
Op 14 november overhandigde Vermeulen aan de onderzoekscommissie van de Senaat een lijvige nota waarin hij de doofpotoperaties en de dysfuncties van het HCT uitvoerig uiteenzet. De Senaatscommissie maakte deze nota voor verder onderzoek over aan de parketten-generaal en aan het Comité voor controle op de politiediensten (Comité-P). Die nota bracht, naast gewezen minister van defensie Leo Delcroix (CVP), ook minister van landbouw Karel Pinxten (CVP) in opspraak. Pinxten zou bij de bouw van zijn woning te weinig belasting op de toegevoegde waarde (BTW) hebben betaald. Pinxten ging in het verweer en legde klacht neer tegen Vermeulen.
Het comité-P weerlegde op 12 december de doofpotheorie van Vermeulen. Later traden ook de procureurs-generaal van de parketten dat standpunt bij.

MEDIA

Gazet van Antwerpen

Op 13 mei lekten de financiële moeilijkheden uit van de krant *Gazet van Antwerpen*. Vier kandidaat-kopers deden een voorstel om een minderheidsparticipatie te verwerven. Het zijn Concentra, die het *Belang van Limburg* uitgeeft, De Persgroep, die *Het Laatste Nieuwe* en *De Morgen* uitgeeft, een groep rond de Vlaamse Uitgeversmaatschappij, die *De Standaard*, *Het Nieuwsblad*, *De Gentenaar* en *Het Volk* uitgeeft en tenslotte Guido Van Liefferinge, die het tijdschrift *Dag Allemaal* uitgeeft en belangen heeft in de Vlaamse Televisiemaatschappij.

Op 2 juli bereikten de uitgeverijen De Vlijt (*Gazet van Antwerpen*) en Concentra (*Het belang van Limburg*) een samenwerkingsakkoord. Zij beslisten hun activiteiten te coördineren in de nieuwe Regionale Uitgeversgroep (RUG). Beide uitgeverijen hebben elk de helft van de aandelen van de RUG.

Mediadecreet

Op 10 september verwierp het Europees Hof van Justitie de paragrafen in het Vlaams mediadecreet op de kabelmaatschappijen, die televisiezenders onderwerpt aan een toestemming om via de kabel verdeeld te worden. Vlaanderen mag geen voorwaarden opleggen aan de Vlaamse zender VT4, die vanaf een Brits station uitzendt. Volgens het Europees Hof zijn deze voorwaarden strijdig met de Europese Richtlijn inzake televisie zonder grenzen.
Vlaams mediaminister Eric Van Rompuy kondigde aan dat de gewraakte paragrafen uit het decreet worden geschrapt (zie ook pag. 88/3-1996).

PARTIJEN

CVP

Op 6 juni nam Johan Van Hecke onverwacht ontslag als voorzitter van de CVP. Van Hecke deed dat om persoonlijke redenen. Later lekte uit dat zijn ontslag verband hield met echtelijke moeilijkheden. Van Hecke was binnen de CVP de voortrekker van vernieuwing en verruiming.
Ondervoorzitter Marc Van Peel nam het voorzitterschap van de partij over. Op 30 november werd hij door het congres met bijna 93 % in zijn functie bevestigd.

Front National

Op 4 mei werd Daniel Féret herkozen als voorzitter van het Front National (FN). Zijn ontslag op 13 april (zie pag. 689/2-'96) bleek een tactische zet te zijn om met een grotere meerderheid herkozen te kunnen worden en aldus binnen de partij orde op zaken te kunnen stellen.

Sienjaal

Oud Volksunietopman Maurits Coppieters en SP-voorman Norbert De Batselier verzamelden rond zich een groep van gelijkgezinden, die over de grenzen van de partijpolitiek heen aan progressieve frontvorming werken. Zij noemden deze groep en beweging 'Sienjaal'.
Nog voor de - herhaaldelijk uitgestelde - publicatie van het denkwerk van deze groep, zei de voorzitter van de christelijke vakbeweging, Willy Peirens, op 16 mei dat het 'Sienjaal van Coppieters en De Batselier de toekomst achter zich heeft'. 'Het ontwerp dat wij te zien kregen zet een domper op onze verwachtingen', zei Peirens op een toespraak naar aanleiding van Rerum Novarum, de feestdag van de christelijke arbeidersbeweging ACV (vakbond) en ACW (beweging). Peirens ziet in Sienjaal een streven naar een herverkaveling van het politieke landschap, tot en met de fusie van politieke partijen. Daar willen ACV en ACW niet aan meewerken.
In een vraaggesprek met *De Morgen* zei De Batselier dat de top van de christelijke arbeidersbeweging de 'deur voor het verruimingsproject Sienjaal volgens hem niet helemaal heeft dichtgeklapt'. Hij ontkende ook dat Sienjaal de fusie van politieke partijen zou nastreven. De Batselier verduidelijkte dat het project in duigen valt als men er niet in slaagt met voldoende geïnteresseerde partners een nieuwe debatcultuur op gang te brengen.
Ook Agalev en de Volksunie stelden zich terughoudend op. Beide partijen gingen wel voorzichtig na op welke gebieden zij tot een onderlinge samenwerking kunnen komen om concrete progressieve politieke punten te realiseren. Agalev stelde samenwerking voor 'met behoud van eigenheid'.
De VU is bereid daarover te praten, maar niet alleen met Agalev. VU-fractieleider in de Kamer, Paul Van Grembergen, nodigde ook gewezen VLD-voorzitter Guy Verhofstadt uit voor een gesprek. Verhofstadt stemde daarmee in.

Op 30 mei stelden Coppieters en De Batselier hun Sienjaal-project in boekvorm voor. Op dat ogenblik was de politieke belangstelling al fel afgekoeld. Steun kwam er alleen van de SP. De VU bleef terughoudend en Agalev haakte af. Dat deed ook de christelijke vakbeweging, terwijl de socialistische vakbond wil meedoen 'als zij er een essentiële rol in kan spelen'.

Vlaams Blok

Op 8 juni werd Frank Vanhecke op een congres tot voorzitter verkozen van het Vlaams Blok, in opvolging van de zeventigjarige stichter Karel Dillen.

SP

Na de vergadering van het partijbureau van 22 juli, kondigde Frank Vandenbroucke, fractieleider van de Vlaamse socialisten in de Kamer, aan dat hij in oktober tijdelijk de Belgische politiek verlaat. Hij gaat gedurende twee jaar aan de Britse universiteit van Oxford doctoreren op het onderwerp 'Sociale rechtvaardigheid in de welvaartstaat'. Vandenbroucke kondigde aan eind 1998 terug te keren naar de SP om mee te kandideren bij de parlementsverkiezingen van 1999.

SP-voorzitter Louis Tobback betreurde het ontslag, maar noemde het vertrek van Vandenbroucke 'een investering in de toekomst van de sociaal-democratie'. Tobback en Vandenbroucke ontkenden met klem dat dit vertrek 'een vlucht is voor een mogelijk proces in de zaak van het door de Italiaanse helicopterbouwer Agusta in België betaalde smeergeld' (zie pag. 729/2 e.v.-'95; 424/3 e.v.-'95; 235/3 e.v.-'95)

NECROLOGIEËN

Kardinaal Suenens overleed op 6 mei op 91-jarige leeftijd in de Brusselse Sint Janskliniek aan de gevolgen van een trombose. Suenens werd op 16 juli 1904 in Elsene (Brussel) geboren. Van 1961 tot 1979 was hij aartsbisschop van het bisdom Mechelen-Brussel en primaat van België. Op het Tweede Vaticaans concilie was hij een van de vier moderatoren. Hij pleitte onder meer voor de oecumenische gedachte en medeverantwoordelijkheid voor de leken.

DE ZAAK-DUTROUX

Op 15 augustus werden twee verdwenen meisjes levend teruggevonden in Sars-la-Buissière, nabij Marcinelle (Charleroi), in de woning van Marc Dutroux, die eerder reeds veroordeeld was voor zedenfeiten. Het gerecht volgde zijn spoor ook reeds bij de verdwijning van de Luikse meisjes Julie en Mélissa, maar dat liep toen dood.
De half augustus teruggevonden kinderen zijn Laetitia Delhez (14 jaar), die verdween op 9 augustus in Betrix en Sabinne Dardenne (12 jaar) uit Kain, nabij Doornik, die sedert 28 mei spoorloos was. De kinderen werden teruggevonden in een kelderruimte, die tot een bunker was omgebouwd en verstopt zat achter een schap en een valse blinde muur.
Samen met Marc Dutroux werden zijn echtgenote Michèle Martin en zijn medeplichtigen Michel Lelièvre en Michael Diakostavrianos aangehouden. Kort daarna werd in verband met deze zaak ook de Brusselse zakenman Jean-Michel Nihoul aangehouden. Later volgden nog Claude Thiraut uit Waver, een klusjesman van Dutroux, en hoofdinspecteur Georges Zicot van de gerechtelijke politie van Charleroi. De aanhouding van Zicot zou meer verband houden met de autozwendel van Dutroux. Samen met Zicot werden verzekeringsmakelaar Thierry De Haan en autohandelaar Gérard Pinon opgepakt.
Met de redding van de twee meisjes opperden procureur Michel Bourlet en onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte van het parket van Neufchâteau de mening dat wellicht een doorbraak was bereikt in het onderzoek naar de verdwijningsgolf van meisjes in België.

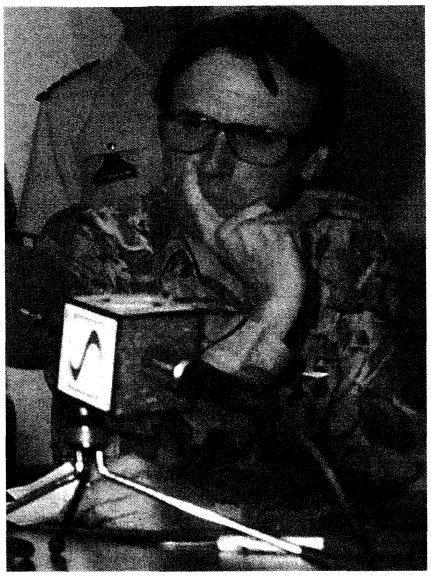

Onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte geeft op 15 augustus 1996 in Brussel een persconferentie nadat twee verdwenen meisjes levend zijn aangetroffen in een woning van Marc Dutroux. *Foto EPA*

De slachtoffers

Julie Lejeune (8 jaar) en Melissa Russo (8 jaar) werden op 24 juni 1995 ontvoerd in Grâce-Hollogne, nabij Luik. Eefje Lambrecks (19 jaar) en An Marchal (17 jaar) werden op 23 augustus ontvoerd in Oostende. Sabine Dardenne (14 jaar) werd op 28 mei 1996 ontvoerd in Kain, nabij Doornik. Laetitia Delhez (12 jaar) werd ontvoerd op 9 augustus 1992 in Bertrix.
Naar Julie en Melissa en An en Eefje werden uitgebreide zoekacties ondernomen. Zij waren in het hele land uitgegroeid tot een begrip.

Nog vermist

Nathalie Geijsbregts uit Leefdaal, Ilse Stockmans uit Leuven en Elisabeth Brichet uit Namen (zij verdwenen tijdens de gevangenschap van Dutroux tussen 6 februari 1986 en 6 april 1992), Kim en Ken Heyrman uit Borgerhout (later werd het lijkje van Kim gevonden), Loubna Benaïssa uit Elsene, Silvy Carlin uit Sars-la-Buissières en Liam Van den Brande uit Mechelen.

De verdachten

Marc Dutroux (38 jaar), werkloos en trekker van een invaliditeitsuitkering aangevraagd op grond van de gevangenisstraf die hij tussen 1989 en 1992 uitzat. Eigenaar van zeven huizen. Ontvoerde Julie en Melissa en An en Eefje. In december 1995 ontvoerde hij in Jumet nabij Charleroi minderjarige meisjes, die hij opsloot. Zij konden ontsnappen en deden hun verhaal bij de rijkswacht. Die pakte Dutroux en zijn handlanger Bernard Weinstein op wegens autodiefstal en doorzocht zijn woningen, zonder resultaat. Dutroux en Weinstein kwamen in maart 1996 weer vrij.
Dutroux werd in april 1989 door het Hof van Beroep van Bergen veroordeeld tot 13 jaar en zes maanden gevangenisstraf wegens zedenfeiten met minderjarigen. Hij kwam in 1992 vervroegd vrij.

Michèle Martin (36 jaar), steuntrekkende werkloze, echtgenote van Dutroux. Voormalige onderwijzeres zedenleer aan de gemeentelijke lagere school van Marcinelle. Het Hof van Beroep van Bergen veroordeelde haar in 1989 tot vijf jaar cel wegens medeplichtigheid aan de zedenfeiten van Dutroux.

Michel Lelièvre (20 jaar), werkloos. Woonde in een van de woningen van Dutroux en kwam reeds in aanraking met de politie.

Michael Diakostavrianos (25 jaar), werkloos. Hij was de klusjesman in Dutroux' autozaak.

Jean-Michel Nihoul (54 jaar), Brussels vastgoedmakelaar en verwikkeld in tal van onfrisse zaken en oplichting, waarvoor hij reeds werd veroordeeld. Ook zijn ex-vrouw Anne Bouty, advocaat aan de balie van Brussel, wordt van betrokkenheid verdacht en werd een tijdlang opgepakt.

Georges Zicot (44 jaar), hoofdinspecteur van de gerechtelijke politie van Charleroi. Hij was gedurende 15 jaar lid

Minister van justitie Stefaan De Clerck beantwoordt op 30 augustus 1996 vragen van de pers na afloop van een kabinetszitting over seksueel geweld tegen kinderen. *Foto EPA*

van de bijzondere opsporingsbrigade (BOB) van de rijkswacht en trad in 1985 in dienst van de gerechtelijke politie, waar hij belast was met onderzoeken naar autodiefstal en -zwendel. Jean-Michel Nihoul en Michel Lelièvre werkten als tipgevers voor Zicot. Begin 1996 werd Zicot bevorderd tot hoofdinspecteur van gerechtelijke politie.

Julie en Mélissa

In de dagen die op zijn aanhouding volgden, bekende Marc Dutroux de ontvoering van Julie en Mélissa, en van de Limburgse meisjes An Marchal en Eefje Lambrecks. Hij bekende ook de moord op een van zijn medeplichtigen, met name de Fransman Bernard Weinstein, waarvan het lijk op 17 augustus werd ontdekt. Weinstein werd levend begraven.
Eveneens op 17 augustus werden in Sars-la-Buissière de lijkjes opgegraven van Julie en Mélissa. Zij staken in vuilniszakken en waren gekneveld. Zij zouden de hongerdood zijn gestorven doordat Dutroux enige tijd was opgepakt wegens een diefstal.
Door België ging een golf van afschuw en machteloze woede. Die zwol aan toen vernomen werd dat Dutroux reeds werd veroordeeld voor zedenfeiten, maar door toenmalig minister van justitie Melchior Wathelet in 1992 vervroegd werd vrijgelaten.
Op 27 april 1989 veroordeelde het Hof van Beroep van Bergen Dutroux tot een gevangenisstraf van 13 jaar en zes maanden wegens zedenfeiten met minderjarige meisjes uit de streek rond Charleroi. In 1991 kreeg Dutroux strafvermindering naar aanleiding van de zestigste verjaardag van koning Boudewijn en de veertigste verjaardag van diens troonsbestijging. In 1992 besliste Wathelet tot zijn vervroegde vrijlating wegens die strafvermindering en zijn goed gedrag in de gevangenis.

Om de zes maanden beraadt de Commissie ter Bescherming van de Staat zich over het lot van gevangenen. Die Commissie bestaat uit een geneesheer, een psychiater, een advocaat en een magistraat-voorzitter. De commissie hoort in de meeste gevallen de betrokken gevangenisdirecteurs en de sociale assistenten. In het geval van Dutroux spraken de directeur, het bestuur en het personeel van de gevangenis zich uit voor vervroegde vrijlating; de procureur-generaal van het parket van Charleroi, Georges Demanet, kantte zich tegen deze maatregel en stemde tegen. Wathelet, die inmiddels rechter is geworden bij het Europees Hof van Justitie in Luxemburg (zie pag. 729/1-'95), hield met deze tegenstem geen rekening. Op 8 april 1992 werd Dutroux vrijgelaten.

Toen dat nieuws bekend raakte, werd voor de woning van Wathelet in Verviers betoogd. In Grâce-Hollogne, aan een brug over de snelweg, waar Wathelet passeert op weg naar Luxemburg, brachten inwoners een grote spandoek aan met het opschrift 'Dormez-vous bien Mr. Wathelet' (Slaap gerust, mijnheer Wathelet).

Op de begrafenis van Julie en Mélissa, op 22 augustus, stroomden tienduizenden mensen samen en werd minister van justitie Stefaan De Clerck uitgejouwd. De koninklijke familie was niet welkom.

An en Eefje

In de ochtend van 3 september werden in een loods in de woning van Dutroux in Jumet de lijken opgegraven van An en Eefje. De lichamen waren op een diepte van 2,5 meter begraven. Uit het onderzoek bleek dat zij kort na hun ontvoering werden gedood.
Kort na deze ontdekking verlegden de graafwerken van de speurders zich naar de Brusselse gemeente Elsene, in een woning die Nihoul, Dutroux en Lelièvre regelmatig zouden hebben bezocht. In de buurt verdween het Marokkaanse meisje Loubna Benaïssa.

Mededeling van koning Albert II

Op 4 september verspreidden de diensten van het koninklijk paleis de mededeling dat 'de koning zijn vastbesloten wil heeft geuit om er verder bij de minister van justitie op toe te zien dat geen enkel spoor wordt verwaarloosd, dat alle klaarheid in dit drama en zijn verwikkelingen wordt geschapen en dat geen enkele dubbelzinnigheid blijft bestaan'. 'De koning zal er onder meer bij de bevoegde ministers op aandringen dat de nodige middelen worden ingezet om deze plaag zowel op nationaal als op internationaal vlak te bestrijden', aldus de koninklijke boodschap.
Hiermee trad de koning nadrukkelijk op de voorgrond. Hij deed dat nadat hij 's ochtends de ouders van Mélissa Russo en 's namiddags deze van An Marchal op het paleis had ontboden voor de betuiging van zijn medeleven en voor een onderhoud. Het paleis deelde mee dat de koning ook de ouders van Julie Lejeune en Eefje Lambrecks wil ontmoeten.
Er heerste een zekere gespannenheid tussen het paleis en de ouders van de vermoorde en vermiste kinderen, omdat het vermoeden bestond dat Dutroux vervroegd was vrijgekomen omwille van de feestelijkheden rond de zestigste verjaardag van koning Boudewijn en de veertigste verjaardag van zijn troonsbestijging.
Op 5 september had dan toch een ontmoeting plaats tussen het vorstenpaar en de ouders van Eefje Lambrecks, Sabine Dardenne, Laetitia Delhez, Loubna Benaïssa en Elisabeth Brichet.

Op 7 september werden An en Eefje na afzonderlijke kerkelijke diensten begraven. Op de begrafenis deed Paul Marchal, vader van An, een scherpe uit-

val naar het gerecht, dat te laat met een ernstig onderzoek begon. 'Had men onmiddellijk de krachten ingezet zoals Bourlet en Connerotte dat deden in Neufchâteau, dan had deze begrafenis niet hoeven door te gaan', zei hij. Tot zijn toehoorders behoorden de afgevaardigde van de koning en de koningin, minister van justitie Stefaan De Clerck, minister van ambtenarenzaken André Flahaut en de Vlaamse ministers Theo Kelchtermans en Eddy Baldewijns.

Initiatief van koning Albert II

Op 10 september nam koning Albert II een naar Belgische maatstaven opmerkelijk initiatief. Hij overhandigde minister van justitie De Clerck een lijst met opmerkingen en vragen over de werking van het gerecht. De koning vraagt met aandrang dat er volledige klaarheid komt 'over dit drama, zijn oorsprong en zijn vertakkingen'. Albert II wenst ook dat de werking van het gerecht wordt aangepast. 'Zonder de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht , die essentieel is in onze democratie, in het gedrang te willen brengen moet grondig worden nagedacht over het menselijker en efficiënter maken van de werking van het gerecht. Deze gedachtenwisseling moet ook streven naar de invoering van interne en externe controles en een beter aangepaste opleiding. Dit moet de rechterlijke macht in staat stellen de misdadigheid op een doeltreffende wijze te bekampen', schrijft de koning. Hij voegt er nog aan toe geenszins de bedoeling te hebben 'de kritiek die tot uiting is gekomen te veralgemenen, doch de werking bij te sturen en te verbeteren, waar nodig'.

De koning maakte zijn initiatief via een mededeling openbaar. Het initiatief verraste de parlementsleden, vooral een aantal leden van de Kamercommissie van justitie. De oppositie uitte kritiek. Voor de VU poogt de vorst 'populariteit te verwerven op de miserie van mensen en op de zware ontgoocheling van de burgers in de instellingen'. De PRL wees erop dat het debat in het parlement moet worden gevoerd en dat 'het zwaartepunt van de democratie niet mag worden verplaatst'. Voor het Vlaams Blok is het optreden van de koning ongrondwettig. Agalev bestempelt het optreden als een 'gevaarlijk precedent'. Ecolo vindt dat de regering zelf met een sterk antwoord had moeten komen.
Volgens professor staatsrecht André Alen (KU Leuven) is het optreden van de koning ongebruikelijk, maar niet strijdig met de regels van het staatsrecht. Het communiqué van de koning wordt volledig gedekt door de regering. Alen ziet goede gronden voor het optreden van de koning. 'Na de eerste kindermoorden was er bijna revolte tegen de politiek en de justitie. Er werd geen onderscheid meer gemaakt tussen politiek en gerecht. Op dat moment verwacht de bevolking iets van de koning. Hij is het symbool van de natie. Alleen een gezaghebbende figuur kon de beeldvorming nog recht zetten', aldus Alen.

Aan de commissie van justitie zei minister De Clerck dat hij ingaat op het verzoek van de koning en dat er in elk geval een externe controle komt op de rechterlijke macht.
Op 19 september hield de Kamer een sereen debat over de zaak-Dutroux.

Magistraten en Rijkswacht

Op 18 september lekte via de televisie (*BRTN* en *RTBF*) het rapport uit waarin de Luikse procureur-generaal Anne Tilly de fouten in het onderzoek naar Julie en Mélissa toeschrijft aan het falen van de Rijkswacht. De pas gepensioneerde procureur-generaal van het Hof van Cassatie, Jacques Velu, had in zijn verslag ook, zij het meer genuanceerde, kritiek op de rijkswacht. Velu gewaagt van structurele communicatieproblemen, terwijl Tilly het heeft over blunders en over laattijdige en onvolledige informatie vanwege de Rijkswacht ten aanzien van onderzoeksrechter Martine Doutrèwe.

Op 22 september lekte via de *BRTN* een rapport uit dat procureur-generaal Velu van het Hof van Cassatie schreef kort voor zijn pensionering. Daarin vraagt hij minister van justie De Clerck 'de magistratuur van Charleroi te ontzien omdat de magistraten al genoeg getraumatiseerd zijn door de schokkende gebeurtenissen en omdat verzachtende omstandigheden kunnen worden ingeroepen'. Als er op het werk van het parket van Charleroi iets aan te merken valt, dan moet het bij bemerkingen blijven. Sancties vindt Velu te zwaar.

De lekken over de inhoud van de rapporten van Velu en Tilly dreven de politieke spanningen op. Paul Van Keer, woordvoerder van het Nationaal Syndicaat van het Rijkswachtpersoneel (NSRP), dreigde ermee een boekje open te doen over de vele processen verbaal tegen hooggeplaatste personen die door de parketten worden geseponeerd. Het NSRP beschuldigt de magistratuur van manipulatie.
VLD-voorzitter Herman De Croo sprak van een vuile politie-oorlog, die gevoed wordt door de tegenstellingen tussen CVP en SP. SP-voorzitter Louis Tobback nam het op voor de Rijkswacht en betreurde dat de CVP de externe controle op het gerecht tegenwerkt.

Het Spaghetti-arrest

Op 21 september woonden procureur Bourlet en onderzoeksrechter Connerotte van Neufchâteau een benefietavond bij ten voordele van de bevrijde meisjes Sabine Dardenne en Laetitia Delhez, die aanwezig waren. Bourlet en Connerotte kregen een vulpen en een bord spaghetti als dank voor hun inzet.
De verdediger van Dutroux, meester Julien Pierre, noemde dit een misstap vanwege Connerotte 'omdat een onderzoeksrechter terughoudend moet optreden bij contacten met burgerlijke partijen'. Anders dan de procureur, die uitsluitend de belangen van de samenleving verdedigt, moet de onderzoeksrechter alle bewijsmateriaal verzamelen, eventueel ook dat wat de verdachte vrijpleit. Hij voert een onderzoek ten laste en ten gunste, redeneerde de advocaat van Dutroux, die aan het Hof van Cassatie vroeg Connerotte van het onderzoek te verwijderen.

Procureur-generaal bij het Hof van Cassatie Eliane Liekendael vroeg dat Connerotte het onderzoek in de zaak-Dutroux wordt ontnomen. In haar pleidooi zei de procureur-generaal dat zij emotioneel liefst een ander standpunt had ingenomen en dat zij gezocht heeft naar een andere juridische oplossing. Zij vond echter geen argumenten om niet te pleiten voor de ontheffing van Connerotte. 'Bij de deur van de gerechtszaal moeten alle emoties worden achtergelaten', aldus Liekendael.
Haar advies aan de rechters werd door de ouders van de slachtoffers en door de publieke opinie bitter onthaald. De politieke en maatschappelijke druk op het Hof van Cassatie nam sterk toe. In heel het land waren er steunbetuigingen voor Connerotte. De politici drongen aan op een 'creatief arrest'.
Op 14 oktober volgden de rechters van het Hof van Cassatie echter het advies van Liekendael en ontnamen Connerotte het onderzoek in de zaak-Dutroux. Het Hof zette Connerotte als onderzoeksrechter af 'wegens vastgestelde vooringenomenheid'. 'Een onderzoeksrechter moet elke schijn van partijdigheid vermijden', aldus het Hof.
Connerotte werd vervangen door onderzoeksrechter Jean Langlois.

Kort voor de uitspraak van het Hof legde Connerotte in Neufchâteau een emotionele verklaring af, waarin hij beklemtoonde dat het onderzoek hoe dan ook in dezelfde geest wordt voortgezet.

De politieke wereld was ontgoocheld over het arrest. Het land reageerde woedend op het 'spaghetti-arrest'. Er braken spontane stakingen uit in de bedrijven; scholieren en studenten kwamen op straat. Het protest kreeg een steeds breder maatschappelijk draagvlak en hield in het hele land dagenlang aan.
Onmiddellijk na de afzetting van Connerotte besliste de regering tot de aanzienlijke versterking van het onderzoeksteam van Neufchâteau en er werden ook extra middelen beloofd. Kort daarna besliste de Kamer van volksvertegenwoordigers tot de oprichting van een onderzoekscommissie om na te gaan wie verantwoordelijk is voor het falen van het gerechtelijk onderzoek naar de verdwenen meisjes. De onderzoekscommissie moet ook nagaan of Dutroux en Nihoul al dan niet politieke, gerechtelijke of politionele bescherming hebben genoten. De Kamer zette deze stap nadat het Comité voor de controle op de politiediensten - Comité-P - scherpe kritiek had geuit op de wijze waarop het onderzoek naar Julie en Mélissa was gevoerd.

Op 18 oktober organiseerde koning Albert II in de troonzaal van het koninklijk paleis een rondetafelconferentie over de mishandeling en verdwijning van kinderen. De federale regering, de ouders van de vermoorde en verdwenen kinderen en tal van deskundigen namen eraan deel. De koning, de federale regering en de ouders van de vermoorde en verdwenen kinderen deden tot het land een oproep tot kalmte. De overheid verzekerde dat de zaak-Dutroux in geen geval in de doofpot zal worden gestopt, maar benadrukte ook dat de geplande veranderingen, zoals de hervorming van het gerecht en de afschaffing van de politieke benoemingen, tijd vergen. Koning Albert II stelde zich opnieuw kritisch op. Hij gaf toe dat de overheid heeft gefaald en riep eenieder op bij te dragen tot een noodzakelijke verandering. 'De overheid is tekortgeschoten in de verzekering van de veiligheid, een van haar kerntaken', aldus de vorst, die nadrukkelijk herhaalde dat de volle waarheid aan het licht moet komen.

Witte Mars

Op 20 oktober werd in Brussel een massale 'Witte Mars' gehouden. De opkomst van de bevolking was zo groot dat de hele Brusselse binnenstad een mensenzee was geworden. De betoging verliep sereen, waardig en ingetogen stil. Heel wat deelnemers konden hun emoties moeilijk de baas. Heel wat betogers geraakten niet verder dan de uitgangen van de Brusselse treinstations, omdat er van marcheren geen sprake meer kon zijn. Naar schatting meer dan 350.000 mensen betoogden in Brussel voor een betere wereld voor de kinderen en voor meer gerechtigheid. Iedereen droeg een wit kledingstuk of een wit lintje. Op de trappen van het Beursgebouw dankte Paul Marchal, vader van de door Dutroux vermoorde An, de betogers. 'Als iemand mij nu nog vraagt waar ik de moed vandaan haal om verder te blijven vechten voor de waarheid en de gerechtigheid, dan keer ik hem de rug toe', zei hij.
Er was applaus voor de ouders van de vermoorde en verdwenen kinderen, evenals voor de melding dat Vlamingen, Walen en Brusselaars eendrachtig opstapten en dat België nog één land vormt. Het was een emotioneel moment toen Sabine en Laetitia, die in augustus uit de handen van Dutroux waren gered, de mensen dankten voor hun talrijke opkomst. Aan het Zuidstation was een groot bord aangebracht met de namen van de vermoorde en verdwenen kinderen. Even was er deining toen bleek dat de naam van Loubna Benaïssa ontbrak.

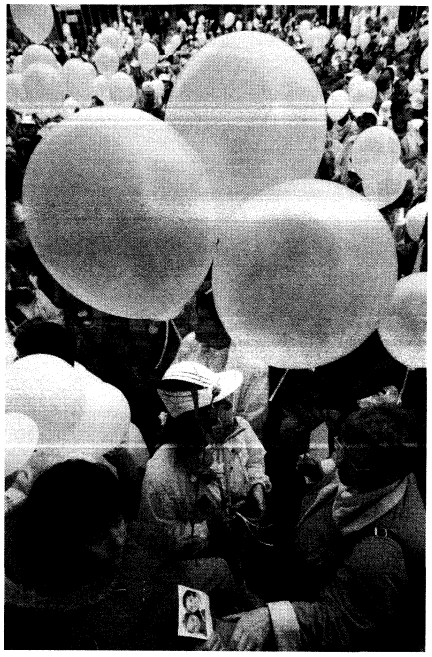

Tijdens een 'Witte Mars' in Brussel op 20 oktober 1996 werd massaal gedemonstreerd voor een betere wereld voor kinderen en voor meer gerechtigheid. *Foto ANP*

Tijdens de betoging werd een delegatie van de ouders ontvangen door premier Jean-Luc Dehaene. Hij deed vier beloften: niets mag het onderzoek naar de waarheid belemmeren; bij het onderzoek naar de wijze waarop het onderzoek naar de verdwijning van kinderen is gevoerd wordt niemand ontzien en zullen de schuldigen worden gestraft; de regering werkt aan een aantal wetsontwerpen om in de onderzoeksprocedure de rechten van de slachtoffers beter aan bod te laten komen - de ouders noemen het gerecht koel en onmenselijk - en om de term 'partijdigheid van de onderzoeksrechter' evenwichtiger te beoordelen; de regering wil een centrum voor vermiste en ontvoerde kinderen oprichten.
Voor het overige namen verschillende politici onopvallend deel aan de Witte Mars. Alleen de extreem linkse Partij van de Arbeid poogde politicke munt te slaan uit de betoging, maar werd door betogers snel tot de orde geroepen.

Hervorming van het gerecht

Op 24 oktober bekwam de Kamer van Volksvertegenwoordigers van de regering dat de politieke benoeming van rechters wordt geblokkeerd tot er een meer objectieve procedure is uitgewerkt voor hun aanwerving. Om over te gaan tot de depolitisering van het gerecht moet de grondwet worden gewijzigd, want de provincieraden en het parlement hebben krachtens de grondwet medezeggenschap bij de aanstelling en bevordering van magistraten (artikel 151). Dat betekent dat de oppositie eraan moet meewerken.

Reactie van Cassatie

Op 5 december kwamen de spanningen tussen de politici en het gerecht aan het licht in een brief van het Hof van Cassatie aan de regering. Daarin verzetten voorzitter Oscar Stranard en procureur-generaal Eliane Liekendael zich tegen een overhaaste hervorming van het gerecht. De top van het gerecht laat verstaan dat iedereen de lessen heeft getrokken uit de zaak-Dutroux. De hervorming van het gerecht mag echter niet gebeuren onder druk van emotionele factoren en zonder overleg met het gerecht. 'De nood is niet van die aard dat overhaast tewerk moet worden gegaan', aldus Cassatie.

Petitie

Op 9 oktober werd een petitie van 2,7 miljoen Belgen afgegeven aan Kamer-

Prinses Astrid wordt op 20 november 1996 in Brussel beëdigd als lid van de Senaat.
Foto EPA

voorzitter Langendries. De petitie is gericht tegen de samendrukking of inkorting van celstraffen, opgelegd na een seksueel misdrijf.

Prinses Astrid senator

Op 20 november legde prinses Astrid de grondwettelijke eed af als senator. Het is de eerste maal dat een prinses lid wordt van de Senaat. In haar toespraak stond de prinses uitvoerig stil bij de Witte Mars met zijn 'vreedzame boodschap, in grote sereniteit en ingetogenheid van de witte mensenzee'.

Parket van Charleroi

Op 3 september werd Philippe Demanet, zoon van procureur-generaal Georges Demanet, in verdenking gesteld op beschuldiging van schriftvervalsing wegens de valse aangifte van de diefstal van zijn wagen, een Porsche. Hierdoor lichtte hij de verzekeringsmaatschappij voor ongeveer 3 miljoen Bfr. op.
's Anderendaags, nadat zijn zoon officieel in beschuldiging was gesteld, legde procureur-generaal Demanet tijdelijk zijn ambt neer voor twee maanden. Minister van justitie Stefaan De Clerck stond het uitzonderlijk verlof toe. Op 30 december nam Demanet echter definitief ontslag en ging met vervroegd pensioen.

(Vor.ber.pag. 682/1 e.v.-1996)

ARMENIË

TER-PETROSJAN HERKOZEN ALS PRESIDENT

Bij verkiezingen op 22 september 1996 werd de zittende president Lewon Ter-Petrosjan herkozen voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar. De verkiezingsuitslag leidde tot gewelddadige demonstraties tegen de regering. Uit de officiële einduitslag, die op 29 september werd gepubliceerd, bleek dat Ter-Petrosjan 51,75 procent van de stemmen in de wacht had gesleept, waarmee hij een ruime overwinning had behaald op zijn voornaamste rivaal Wazgen Manoekian, leider van de oppositionele Nationaal-Democratische Unie (NDU) en premier in 1990-'91, die 41,29 procent had gekregen.

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die toezicht had gehouden bij de verkiezingen, maakte melding van 'zeer ernstige onregelmatigheden', maar ging niet zo ver vraagtekens te zetten bij de geldigheid van de verkiezingen. De oppositiepartijen protesteerden heftig tegen de uitslag. Zij beweerden dat er op omvangrijke schaal verkiezingsfraude was gepleegd ten gunste van Petrosjan om ervoor te zorgen dat hij meer dan de 50 procent van de stemmen zou behalen die vereist was om een tweede ronde te voorkomen, en dat Manoekian de echte overwinnaar was. Hun beschuldigingen, die op 25 september werden ondersteund door vier leden van de Centrale Kiescommissie die de oppositiepartijen vertegenwoordigden, leidden tot verscheidene dagen van hevige onlusten.

Officiële uitslag presidentsverkiezingen

Kandidaat	Partij	Stemmenpercentage
Lewon Ter-Petrosjan	Pan-Armeense Nationale Beweging	51,75
Wazgen Manoekian	Nationaal-Democratische Unie	41,29
Sergej Badalian	Armeense Communistische Partij	6,34
Asjot Manoetsjarian	Wetenschappelijk-Industriële en Burgerunie van Armenië	0,60

Op 25 september bestormden naar schatting 40.000 demonstranten het parlementsgebouw in Jerewan, waar Manoekian naar verluidt een nieuwe telling van de stemmen eiste. De parlementsvoorzitter en -vice-voorzitter werden mishandeld door de demonstranten. Bij de daaropvolgende botsingen met de politie, die traangas en waterkannonen gebruikte om de menigte uiteen te jagen, kwam een demonstrant om het leven en vielen 59 gewonden. In een scherpe reactie veroordeelde de regering de demonstratie en noemde deze een poging van aanhangers van Manoekian om een staatsgreep uit te voeren. Op 26 september werden militairen, ondersteund door tanks en pantserwagens, ingezet in de straten van Jerewan om nieuwe demonstraties te voorkomen. Dezelfde dag verdedigde Ter-Petrosjan in een televisie-uitzending het besluit om het leger in te schakelen. Hij zei dat de Armeniërs hadden blootgestaan aan 'een fascistische dreiging van een groep geestelijk gestoorden die over u wilden regeren'.

Op 30 september bevestigden functionarissen dat vijf afgevaardigden wier parlementaire onschendbaarheid was opgeheven, waren gearresteerd en beschuldigd van het beramen van een staatsgreep. Manoekian, die eveneens zijn parlementaire onschendbaarheid had verloren, zou zijn ondergedoken. Volgens andere onbevestigde berichten deed de politie verder invallen in de kantoren van alle belangrijke oppositiepartijen en sloot deze. Hierbij werd een groot aantal leden van de oppositie opgepakt alsmede drie leden van de Centrale Kiescommissie die de beschuldiging hadden geuit dat er verkiezingsfraude was gepleegd (zie boven). Verscheidene leiders van de grote oppositiepartijen doken onder.

Aanhoudende controverse over uitslag presidentsverkiezingen

De controverse over de uitslag van de presidentsverkiezingen nam toe nadat de OVSE op 3 oktober een eindrapport publiceerde, waarin zij stelde er reden toe te hebben 'de geldigheid (van de verkiezingen) in twijfel te trekken'.

In dit rapport werd gesteld dat 'bij het tellen van de stemmen, de controle en de vaststelling van de uitslag de wet ernstig was overtreden'. Opvallender was dat het aantal volgens de Centrale Kiescommissie (CEC) uitgebrachte stemmen zo'n 22.000 hoger was dan het aantal geregistreerde kiezers. Volgens de officiële uitslag had Ter-Petrosjan in de eerste ronde ongeveer 21.900 stemmen meer behaald dan nodig was voor een absolute meerderheid. Hierdoor was een tweede ronde overbodig geworden.

Op 25 oktober ging Ter-Petrosjans belangrijkste tegenstander, Wazgen Manoekian, bij het Constitutionele Hof in beroep tegen de verkiezingsuitslag. Hij werd daarbij gesteund door Asjot Manoetsjarian. Een woordvoerder van Ter-Petrosjan had op 6 oktober reeds gezegd dat deze de bezorgdheid van de OVSE over onregelmatigheden bij de

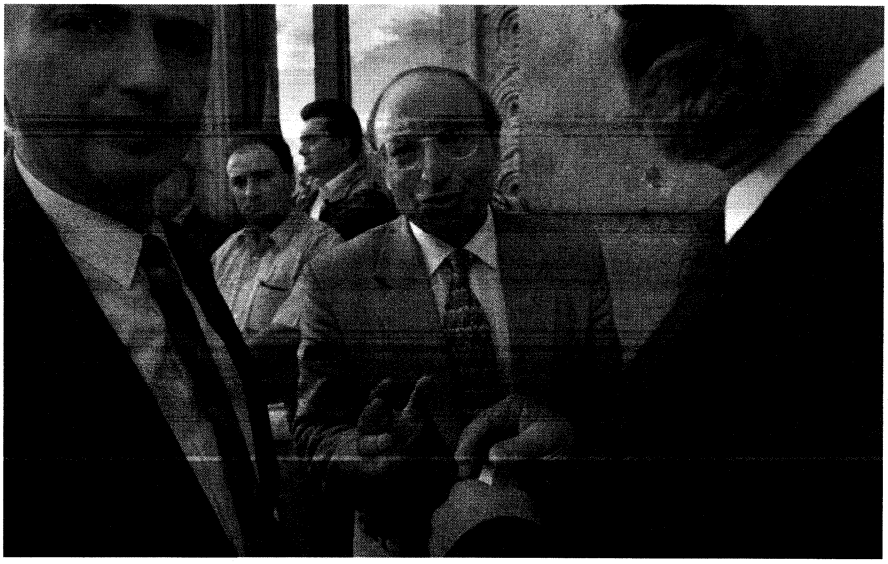

Wazgen Manoekian (m.), de leider van de Nationaal-Democratische Unie, neemt op 23 september 1996 deel aan een demonstratie in Jerewan uit protest tegen de uitslag van de presidentsverkiezingen. *Foto EPA*

verkiezingen deelde en elke uitspraak van het Constitutionele Hof zou accepteren.

NIEUWE PREMIER

Op 4 november werd Armen Sarkissian benoemd tot premier als opvolger van Hrand Bagratian, die dit ambt sinds februari 1993 had bekleed (zie pag. 449/3 e.v.-'93). Het heette dat Bagratian eerder die dag was afgetreden om persoonlijke redenen. Naar verluidt had hij dit besluit echter genomen naar aanleiding van het toenemende verzet tegen zijn strenge hervormingsprogramma, dat had geleid tot lagere lonen, een omvangrijke werkloosheid en de achteruitgang van de kwaliteit van de gezondheidszorg en het onderwijs.

De 43-jarige Sarkissian, een natuurkundige uit Jerewan, was na zijn studie docent geweest in Jerewan en Londen. In 1993 werd hij benoemd tot ambassadeur van Armenië in Groot-Brittannië, een functie die hij nog steeds uitoefende op het moment van zijn benoeming tot premier.

KABINETSWIJZIGING

Op 9 november maakte president Lewon Ter-Petrosjan een belangrijke kabinetswijziging bekend (met inbegrip van een reorganisatie van een aantal ministeries), die was bespoedigd door het aftreden op 7 november van minister van buitenlandse zaken Vahan Papazian en minister van binnenlandse zaken Vano Siradeghian.

De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier - Armen Sarkissian*; buitenlandse zaken - Alexsandr Arzoemanjan*; binnenlandse zaken en nationale staatsveiligheidsdienst - Serjik Sargsian+; defensie - Wazgen Sargsian; landbouw en voedselvoorziening - Wladimir Mowsisjan*; onderwijs en wetenschap - Artasjes Petrosjan*; cultuur, jeugdzaken en sport - Armen Smbatjan*; sociale zekerheid - Hranoesj Akopjan*; handel, diensten en toerisme - Garnik Nanagoeljan*; regionaal bestuur - Galoest Gamazjan*; privatisering en buitenlandse investeringen - Norajar Chatsjatrjan*; betrekkingen met het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) en de Europese Unie (EU) - vacant; voorlichting - vacant; justitie - Marat Alexsanjan; industrie - Asjot Safarian; gezondheidszorg - Ara Bablojan; energie en brandstof - Gagik Martirossian; verbindingen - Grigor Poghpatian; economische zaken - Wahram Owanesjan; betrekkingen met het parlement - Arsen Kamialian; vervoer - Henrik Kottsjinian; natuur en milieubescherming - Soeren Awetissian; stadsplanning en bouwnijverheid - Felix Piroemian; directeur van het bureau voor noodsituaties - Stepan Badalian; directeur van het bureau voor de statistiek - Edoeard Aghajanow; directeur van de belastingdienst - Pawel Safarian; secretaris van de ministerraad - Sergej Manassarian.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

ONDERTEKENING VAN OVEREENKOMSTEN MET IRAN

Aan het eind van een vierdaags officieel bezoek van de Iraanse eerste vice-president, Hassan Ebrahim Habibi, werden door beide landen 12 overeenkomsten ondertekend op het gebied van economie, handel en cultuur.

(Vor.ber.pag. 457/2/3-1996)

AZERBAJDZJAN

RASIZADE PREMIER

Artoer Rasizade werd op 26 november 1996 door president Gejdar Alijew beëdigd als premier. Rasizade was sinds het ontslag in juli van zijn voorganger Foead Koelijew interimpremier geweest (zie pag. 737/1-'96).

IMF-KREDIET

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) kende Azerbajdzjan op 20 december een combinatie van twee kredieten toe ter waarde van in totaal SDR 152,1 mln (ongeveer $ 219 mln) ter ondersteuning van het economisch programma van de regering voor de periode 1996-'99.

(Vor.ber.pag. 737/1-1996)

BJELAROES

CONFRONTATIE TUSSEN PRESIDENT EN PARLEMENT OVER GRONDWETSWIJZIGINGEN. VOORSTELLEN VAN PRESIDENT IN REFERENDUM GOEDGEKEURD. NIEUW PARLEMENT. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Het conflict tussen president Aleksandr Loekasjenka en de Opperste Sowjet (parlement) over wijzigingen in de grondwet werd in het najaar van 1996 heviger en bereikte eind november een hoogtepunt, toen een uiterst omstreden referendum werd gehouden. De kiezers spraken zich met een overweldigende meerderheid uit vóór de door Loekasjenka voorgestelde grondwetswijzigingen die de positie van de president aanzienlijk versterkten. Tegelijkertijd verwierpen zij de wijzigingsvoorstellen van de Opperste Sowjet die zouden hebben kunnen leiden tot de afschaffing van het presidentschap.

Op 6 september besloot de Opperste Sowjet de datum voor het referendum over de grondwet, die door Loekasjenka in augustus was bekendgemaakt (zie pag. 737/3-'96), te verschuiven van 7 november naar 24 november. Hierdoor zou het referendum samenvallen met een aantal tussentijdse parlementsverkiezingen. De Opperste Sowjet besloot tevens een aantal vragen aan het referendum toe te voegen, zoals een vraag die de kiezers in feite de mogelijkheid zou geven het presidentschap af te schaffen.

Loekasjenka veroordeelde het besluit van de Opperste Sowjet en verklaarde dat het referendum op 7 november zou worden gehouden, op de verjaardag van de Oktoberrevolutie van 1917, en dat het voorstellen zou behelzen die in feite de

macht van het parlement zouden verzwakken en zijn eigen positie zouden versterken.

Op 11 oktober besloot de Opperste Sowjet dat het referendum toch op 24 november zou worden gehouden.

Op 19 oktober riep Loekasjenka een 'volkscongres' bijeen en maakte bekend dat het referendum wat hem betrof op 24 november kon plaatsvinden, maar dat de vraagstelling niet zou worden veranderd. Diezelfde dag echter gingen in Minsk bijna 10.000 personen de straat op om kracht bij te zetten aan de eis van leden van de Opperste Sowjet dat Loekasjenka moest worden afgezet.

Ontslag voorzitter kiescommissie

Op 11 november schaarde de voorzitter van de Centrale Kiescommissie, Wiktar Gantsjar, zich achter de Opperste Sowjet met de mededeling dat het geplande referendum geen rechtsgeldigheid had. Op 14 november werd hij ontslagen door Loekasjenka, die Lidzija Jarmosjyna benoemde tot opvolger van Gantsjar.

Aftreden van premier Tsjygir

Op 18 november trad premier Michas Tsjygir af. Hij verklaarde dat zijn bezwaren tegen 'de middelen die de president had gebruikt om het referendum een juridische basis te geven', de belangrijkste reden voor deze stap waren geweest. Daarop werd Sjargej Ling, tot dan toe vice-premier belast met het economisch beleid, door Loekasjenka tot waarnemend premier benoemd. Ling werd in zijn oude functie op 23 december opgevolgd door Pjotr Prakapowitsj.

Aljaksandr Sasnow nam op 18 november ontslag als minister van arbeid. Hij werd op 12 december opgevolgd door Iwan Ljach.

Russische bemiddelingspoging

De Russische regering, die Loekasjenka tijdens de hele crisis door dik en dun had gesteund, raakte op 19 november openlijk betrokken bij het conflict. Rusland en Bjelaroes hadden zeer nauwe betrekkingen en in april 1996 hadden de regeringen van beide landen een unieverdrag gesloten (zie pag. 458/3 e.v.-'96).

In een telefoongesprek zou de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin president Loekasjenka op 19 november hebben gevraagd een aantal concessies te doen. Tsjernomyrdin probeerde daarna in Bjelaroes een ontmoeting tussen hemzelf, Loekasjenka en Sjamjon Sjaretski, de voorzitter van de Opperste Sowjet, tot stand te brengen. In eerste instantie weigerde Loekasjenka daaraan deel te nemen, maar uiteindelijk liet hij zich overhalen en op 22 november kwamen de drie in Minsk bijeen.

Na deze ontmoeting maakte Tsjernomyrdin bekend dat beide partijen hadden ingestemd met een compromis. Krachtens dit compromis zou het referendum op 24 november doorgang vinden, maar de uitslag zou niet bindend zijn (krachtens een presidentieel decreet van 12 november zou het referendum bindend zijn). Van zijn kant besloot de Opperste Sowjet de afzettingsprocedure tegen Loekasjenka te staken. Op 19 november was een daartoe strekkend verzoekschrift, dat was ondertekend door 73 afgevaardigden, ingediend bij het Constitutionele Hof. Binnen drie weken na het referendum zou een grondwetscommissie, bestaande uit vijftig vertegenwoordigers van de Opperste Sowjet en de regering-Loekasjenka, een ontwerpgrondwet opstellen ter vervanging van de grondwet van 1994 (zie pag. 452/3 e.v.-'94).

Later die dag wankelde het compromis, toen een groot aantal leden van de Opperste Sowjet weigerde het te steunen, en op 23 november was het akkoord al ter ziele. Loekasjenka verklaarde op de televisie dat het referendum toch bindend zou zijn, terwijl Sjaretski bekendmaakte dat de afzettingsprocedure tegen Loekasjenka zou worden hervat.

Referendum. Nieuwe grondwet goedgekeurd

Het referendum, dat zeven afzonderlijke vragen bevatte, werd op 24 november gehouden. Volgens de officiële cijfers bedroeg de opkomst ongeveer 84 procent. Hoewel het referendum in het algemeen op vreedzame wijze verliep, constateerden waarnemers talrijke onregelmatigheden.

Ten aanzien van de belangrijkste vraag van het referendum, de vraag over de grondwetswijziging, sprak 70,5 procent van de kiezers zich uit voor de door Loekasjenka voorgestane versie van een nieuwe grondwet. Krachtens de bepalingen van deze grondwet zou Loekasjenka's ambtstermijn worden verlengd van 1999 tot 2001 en zou de president de helft van de leden van het Constitutionele Hof en de Kiescommissie mogen benoemen alsmede een aanzienlijk aantal leden van een nieuw parlement dat uit twee Kamers zou bestaan. De ontwerpgrondwet van de Opperste Sowjet, waarin het presidentschap zou worden afgeschaft en het kabinet ruimere bevoegdheden zou krijgen, werd verworpen; deze werd gesteund door slechts 7,9 procent van de kiezers. Op 27 november maakte het officiële nieuwsbureau *Belapan* bekend dat de door de kiezers goedgekeurde grondwet die dag in werking was getreden.

Bij het referendum stemde 88,2 procent van de kiezers tevens in met Loekasjenka's voorstel om de onafhankelijkheid van Bjelaroes niet meer te vieren op 27 juli (de dag waarop de grondwet van 1994 was afgekondigd), maar op 3 juli

De Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin (l.) en president Aleksandr Loekasjenka na de ondertekening op 22 november in Minsk van een compromis tussen president en parlement inzake een referendum over de grondwet. *Foto EPA*

(de dag waarop het Rode Leger in 1944 het land had bevrijd van de nazi's). De kiezers verwierpen voorstellen om 'de vrije, onbeperkte verkoop van grond' mogelijk te maken; de doodstraf af te schaffen; plaatselijke bestuurders rechtstreeks te kiezen in plaats van ze door de president te laten benoemen; en staatsinstellingen te financieren uit de rijksbegroting en niet uit het extrabudgettaire fonds dat door de president werd beheerd.

Op 25 november noemde Sjaretski het referendum 'een farce' en drong aan op internationale acties om 'te voorkomen dat een dictatoriaal bewind zijn positie in ons land versterkt'.

Nieuw parlement

Op 26 november belegden ruim honderd leden van de Opperste Sowjet een 'vergadering van afgevaardigden'. Tijdens deze vergadering maakten zij bekend Loekasjenka te willen steunen door een nieuw parlement in te stellen, zoals was bepaald in de nieuwe grondwet. Daarom kwam de Opperste Sowjet, zonder het anti-Loekasjenka-kamp, op 28 november voor de laatste keer bijeen en nam twee wetten aan waarbij respectievelijk een 110 leden tellend Huis van Afgevaardigden (Tweede Kamer van de Nationale Assemblee) werd opgericht en de Opperste Sowjet werd opgeheven. Kort daarna vond de eerste zitting van het Huis van Afgevaardigden plaats. Hierbij werd Anatol Malafejew tot voorzitter gekozen.

Op 26 november schrapten twaalf leden van de Opperste Sowjet hun naam van het verzoekschrift aan het Constitutionele Hof om Loekasjenka af te zetten, waardoor slechts 61 namen van de benodigde zeventig waren overgebleven. Het Constitutionele Hof moest derhalve de afzettingsprocedure op 26 november staken.

Op 13 december gaf president Loekasjenka zijn goedkeuring aan regels voor de samenstelling van de Raad van de Republiek, de Eerste Kamer van de nieuwe uit twee Kamers bestaande Nationale Assemblee.

Krachtens de bepalingen van dit decreet zou de president acht van de 64 leden van de Raad rechtstreeks benoemen. De overige leden zouden indirect worden gekozen door de lokale sowjets in de zes regio's en in Minsk, die elk acht kandidaten zouden voordragen. Uit een bericht van 31 december viel op te maken dat de kandidatenlijst voor de Raad wellicht ter goedkeuring zou worden voorgelegd aan Loekasjenka.

De eerste zitting van het 110 leden tellende Huis van Afgevaardigden begon op 17 december. De voorzitters van de tien vaste kamercommissies werden de volgende dag gekozen. Op de eerste zittingsdag werd bekendgemaakt dat de afgevaardigden zich niet meer van stemming mochten onthouden, maar voor of tegen een resolutie moesten stemmen.

Minister van defensie ontslagen

Op 1 november ontsloeg Loekasjenka minister van defensie luitenant-generaal Leanid Maltsau na hem ervan te hebben beschuldigd dronken te zijn geweest tijdens een officiële plechtigheid. Op 2 november benoemde hij luitenant-generaal Aljaksandr Tsoemakow tot diens opvolger.

Vier rechters van Constitutionele Hof treden af

De voorzitter van het Constitutionele Hof, Waleri Tichinja, maakte tijdens een persconferentie op 4 december zijn aftreden bekend. Zijn besluit was een protest tegen de grondwetswijzigingen die president Loekasjenka er door had gedrukt, hetgeen volgens Tichinja 'een daad van wettelijk vandalisme' was. Ook Tichinja's plaatsvervanger Waleri Fadejew legde zijn functie neer, evenals twee andere rechters van het elf leden tellende Constitutionele Hof, Michail Pastoechow en Aleksandr Wasjkewitsj.

Op 12 december trad ook procureur-generaal Wasil Kapitan af. Hoewel zijn besluit ogenschijnlijk was ingegeven door gezondheidsoverwegingen, meenden waarnemers dat zijn verzet tegen Loekasjenka de werkelijke reden van zijn vertrek vormde. Hij werd diezelfde dag opgevolgd door Oleg Bozjelko.

Protesten oppositie

Een rompparlement van de Opperste Sowjet, dat bestond uit ongeveer veertig afgevaardigden die hadden geweigerd de wettigheid van Loekasjenka's grondwetswijzigingen te erkennen, kwam op 10 december bijeen in het Schrijvershuis in Minsk, nadat ze te horen hadden gekregen dat hen de toegang tot het gebouw van de Nationale Assemblee was ontzegd.

Ongeveer 5.000 demonstranten trokken op 8 december door de straten van Minsk om te protesteren tegen het referendum. Voor de Russische ambassade hielden ze halt om hun ongenoegen kenbaar te maken over de Russische bemoeienis met het conflict over de grondwet in november. De medevoorzitter van de Gramada van Bjelaroes, Mikalai Statkewitsj, kreeg op 13 december vijftien dagen cel wegens zijn rol bij de demonstratie. Daarop maakte hij bekend in hongerstaking te zullen gaan.

(Vor.ber.pag. 737/3 e.v.-1996)

ESTLAND

PRESIDENT HERKOZEN

Op 20 september werd de 67-jarige zittende president Lennart Meri gekozen voor een tweede ambtsperiode, nadat een kiescollege hem de meeste stemmen had toegekend.

Meri, die in 1992 president was geworden (zie pag. 155/3-'93), versloeg zijn belangrijkste rivaal oud-president Arnold Ruutel, vice-voorzitter van de Riigikogu (parlement) en leider van de nationalistische Estlandse Boerenvolkspartij, in de tweede ronde met 196 tegen 126 stemmen. Hiermee behaalde Meri slechts acht stemmen meer dan de 50 procent plus één stem van de 374 stemmen in het kiescollege die nodig waren voor een overwinning. Er waren 44 onthoudingen en zes ongeldige stemmen, terwijl twee leden van het kiescollege afwezig waren.

De vorming van het kiescollege, dat bestond uit alle 101 parlementsleden en 273 gemeenteraadsleden, was noodzakelijk geworden omdat Meri noch Ruutel erin was geslaagd de vereiste tweederde meerderheid te behalen bij drie stemronden in de Riigikogu op 26-27 augustus (zie pag. 738/2/3-'96). Het kiescollege voegde daarop nog drie kandidaten toe (deze moesten de steun hebben van minimaal 21 leden van het kiescollege): Tunne Kelam, voorzitter van de rechtse Pro Patria (Vaderland) Unie, de academicus Enn Tougu en Siiri Oviir, vice-voorzitter van de Centrumpartij en de enige vrouwelijke kandidaat; zij vielen in de eerste stemronde alle drie af. De uitslag was: Meri 139 stemmen, Ruutel 85, Kelam 76, Tougu 47 en Oviir 25.

De beëdiging van president Meri vond op 7 oktober plaats.

VAL VAN REGERINGSCOALITIE. VORMING VAN MINDERHEIDSREGERING

Op 22 november viel de regeringscoalitie van het Blok van Coalitiepartij en Boerenunie (KMÜ, een alliantie van premier Tiit Vähi's Coalitiepartij en de MÜ, die zelf bestond uit de Boerenunie en de Unie van Gezinnen en Gepensioneerden) en de Hervormingspartij uit-

een. Deze regering was in november 1995 aan de macht gekomen na de val van de coalitieregering van de KMÜ en Centrumpartij naar aanleiding van een afluisterschandaal waarbij de toenmalige minister van binnenlandse zaken en leider van de Centrumpartij, Edgar Savisaar, was betrokken (zie pag. 457/1-'95 en 738/2-'96).

De jongste crisis kwam nadat de Coalitiepartij en de Centrumpartij op 14 november een pact hadden gesloten om gezamenlijk de twee weken eerder gekozen burgemeester van Talinn, die afkomstig was uit de Hervormingspartij, tot aftreden te dwingen. Dit pact had rechtstreeks tot gevolg dat de Hervormingspartij haar dominante positie binnen de gemeenteraad van Talinn verloor. Het pact werd alom ook beschouwd als een eerste stap om de Centrumpartij op te nemen in de regering, die werd geleid door de Coalitiepartij. Op 17 november stelde de Hervormingspartij een ultimatum waarin zij verklaarde uit de regering te zullen stappen, als het pact niet zou worden opgezegd. Hoewel Vähi nog verzekerde dat het pact slechts een memorandum van overeenstemming tussen de twee partijen was, traden de zes ministers van de Hervormingspartij op 20 november uit de regering. Na een verhitte discussie in het bestuur van de Hervormingspartij besloot de partij op 21 november uit de coalitie te stappen. Dit besluit werd op 22 november van kracht.

Na het uiteenvallen van de coalitie besloot de Coalitiepartij geen coalitieregering te vormen met de Centrumpartij (hiervoor bestond geen absolute meerderheid in het parlement), maar zij slaagde er niet in andere partners te vinden.

Op 1 december gaf president Lennart Meri zijn goedkeuring aan een nieuwe KMÜ-minderheidsregering die was gevormd door premier Vähi. Deze beschikte over de steun van slechts 41 van de 101 leden van de Riikogu (parlement).

Vähi benoemde de volgende personen op de posten van de zes ministers van de Hervormingspartij, die hun ontslag hadden ingediend:

Buitenlandse zaken - Toomas Ilves; binnenlandse zaken - Riivo Sinijarv; sociale zaken - Tiiu Aro; onderwijs - Rein Loik; economische zaken - Jaak Leimann; verkeer en verbindingen - Raivo Vare.

Op 9 december werd Andra Veidemann benoemd tot minister zonder portefeuille belast met Europese aangelegenheden. Zij verklaarde dat het haar belangrijkste taak was Estland voor te bereiden op het referendum dat moest worden gehouden voordat het zou kunnen toetreden tot de Europese Unie (zie pag. 248/1-'96).

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 18 december gaf de Riigoku zijn goedkeuring aan de begroting voor 1997, die 12,512 mrd kronen bedroeg ($ 1 = 12,43 kronen op 20 december 1996).
(Vor.ber.pag. 738/1 e.v.-1996)

EUROPESE UNIE

AKKOORD OVER SPECIALE EUROTOP. ONTWIKKELINGEN ROND MONETAIRE UNIE. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 7-8 september 1996 vond er in het Ierse Tralee een vergadering plaats van de ministers van buitenlandse zaken van de vijftien lidstaten van de Europese Unie (EU). De ministers besloten op 5 oktober in Dublin een speciale mini-top te houden om vaart te zetten achter de voortgang van de Intergouvernementele Conferentie (IGC) over de herziening van het Verdrag van Maastricht over de Europese Unie. De IGC, die in maart officieel was geopend, zou in juni 1997 worden afgesloten (zie pag. 543/1 e.v.-'96).

Met op de achtergrond de recente verdeeldheid binnen de EU op het gebied van de buitenlandse politiek, zoals het in Tralee getoonde gebrek aan eensgezindheid ten aanzien van de kwestie-Irak (zie pag. 854/3 e.v.-'96), betoogde de Franse regering dat institutionele hervormingen in het kader van de ICG zich in belangrijke mate zouden moeten richten op het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. De Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette had voorgesteld de bevoegdheden ten aanzien van het buitenlands beleid in de Europese Commissie te coördineren en niet, zoals op dat ogenblik het geval was, per regio te verdelen. Voorts zou volgens hem de EU in kwesties op het gebied van buitenlandse zaken moeten worden vertegenwoordigd door een 'nieuwe trojka' die moest bestaan uit één commissaris voor buitenlandse zaken, een nieuwe met ruime bevoegdheden beklede 'hoge vertegenwoordiger voor buitenlandse zaken', die zou worden benoemd door de lidstaten, en de minister van buitenlandse zaken van het land dat op dat moment roulerend voorzitter van de EU was (de bestaande trojka werd gevormd door de ministers van buitenlandse zaken van de landen die het EU-voorzitterschap op dat moment bekleedden, zojuist bekleed hadden, en als volgende zouden gaan bekleden). De Europese Commissie had op 4 september voorgesteld om haar krachtens artikel 113 van het Verdrag van Rome ruimere bevoegdheden te verlenen tot het voeren van internationale onderhandelingen over het handelsbeleid (met betrekking tot diensten en intellectueel eigendom, waardoor haar huidige rol die beperkt bleef tot handel in goederen, zou worden aangevuld).

Ontwikkelingen rond monetaire unie

Krachtens het tijdschema van het Verdrag van Maastricht moesten de regeringsleiders van de EU-landen in april 1998 besluiten welke landen in januari 1999 zouden mogen deelnemen aan de invoering van de gemeenschappelijke Europese munt (de euro) in de derde fa-

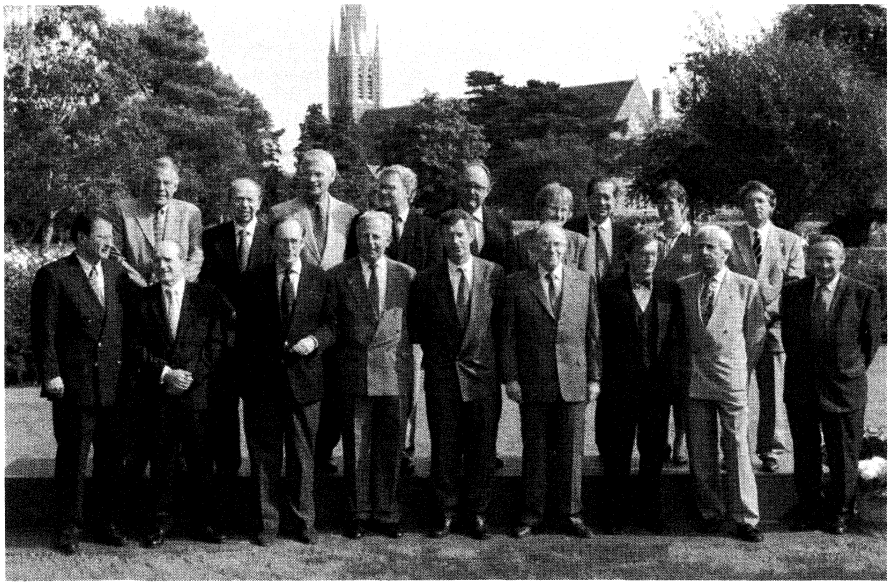

Familieportret van de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Unie tijdens hun bijeenkomst in het Ierse Tralee op 7 september 1996. *Foto EPA*

se van de Economische en Monetaire Unie (EMU). De economische prestaties in 1997 zouden dus een belangrijke rol spelen bij de beantwoording van de vraag of een land goed op weg was om te voldoen aan de 'convergentiecriteria', met name wat de staatsschuld en het begrotingstekort betrof.

In september bevestigden de Franse en Duitse regeringsleiders nogmaals gezamenlijk te streven naar de invoering van de gemeenschappelijke munt en zich te houden aan de deadline van januari 1999. Hiermee gaven zij een nieuwe stimulans aan de totstandkoming van de EMU in de aanloop naar een informele vergadering van de EU-ministers en centrale-bankpresidenten in Dublin op 20-21 september, waar werd gesproken over het idee van een 'stabiliteitspact' om begrotingsdiscipline te waarborgen. Op 27 september beloofden de Spaanse en de Italiaanse regering te voldoen aan de convergentiecriteria voor de EMU, toen zij ieder een begroting presenteerden die strenge bezuinigingsmaatregelen bevatte (zie pag. 90/2/3-'97 en 814/3 e.v.-'96). Frankrijk had op 18 september al een begroting gepresenteerd die eveneens was gericht op het verminderen van het begrotingstekort (zie pag. 11/3 e.v.-'97), en in Duitsland was op 13 september een bezuinigingsprogramma goedgekeurd (zie pag. 79/2 e.v.-'97). (Op 16 september hadden de Spaanse en Italiaanse regeringsleiders tijdens hun jaarlijkse bijeenkomst in Valencia verklaard dat hun landen vanaf het begin in januari 1996 wilden deelnemen aan de fase waarin de gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd, en niet zouden aandringen op uitstel of versoepeling van de criteria; op 1 oktober zorgde de Franse president Jacques Chirac echter voor ophef toen hij openlijk zei dat Italië naar zijn mening te ver achterliep met de vermindering van zijn begrotingstekort om deze doelstelling te halen.)

President Chirac en de Duitse bondskanselier Helmut Kohl trachtten tijdens een van hun halfjaarlijkse bijeenkomsten op 1 september in Bonn twijfels weg te nemen over Frankrijks vermogen om zijn begrotingstekort voor 1999 beneden het toegestane maximum van 3 procent van het bruto binnenlands product (BBP) te krijgen. Chirac beloofde dat nieuwe gegevens over de Franse economie 'definitief een einde zouden maken aan alle twijfel en scepsis', en verklaarde dat 'de Fransen en de Duitsers aanwezig zullen zijn op dezelfde afspraak op dezelfde tijd en onder dezelfde omstandigheden'. De Duitse minister van financiën Theo Waigel had op zijn beurt erkend dat het Duitse begrotingstekort boven het streefcijfer van 1996 lag, maar Kohl verwachtte dat dit zou worden gecorrigeerd door een combinatie van een pakket bezuinigingsmaatregelen dat op dat moment werd behandeld in het parlement (zie pag. 79/1 e.v.-'97), en een sterkere economische groei vanaf 1997.

Waigel verklaarde na een ontmoeting met de Franse minister van economische zaken en financiën Jean Arthuis in het Zuid-Duitse Kempten op 17 september dat zij 'duidelijkheid hadden gebracht in de beslissende punten' ten aanzien van de principes voor de aanpak van excessieve begrotingstekorten, maar dat de EU-ministers van financiën in Dublin slechts een 'tussentijds' akkoord zouden sluiten over een stabiliteitspact.

Waigel had krachtig gepleit voor doeltreffende correctiemaatregelen en afschrikwekkende sancties tegen EMU-landen die hun begrotingstekort uit de hand lieten lopen (in eerste instantie had hij voorgesteld het toegestane begrotingstekort te beperken tot maximaal 1 procent van het BBP). Op 10 september diende de Europese commissaris voor monetaire zaken, Yves-Thibault de Silguy, een aantal voorstellen in, volgens welke landen met een excessief begrotingstekort negen tot twaalf maanden de tijd kregen om een geloofwaardig plan in gang te zetten om het tekort te corrigeren. Waigel had echter voorgesteld om binnen zes maanden sancties op te leggen. Vervolgens zouden er sancties van maximaal 0,5 procent van het BBP (0,2 procent voor een tekort van meer dan 3 procent plus een sanctie van 0,1 procent voor elk procent dat het begrotingstekort de norm overschreed) kunnen worden opgelegd (eerst in de vorm van een renteloos deposito op een rekening van de Europese Centrale Bank, die zou worden omgezet in een boete, indien de situatie niet binnen een à twee jaar zou worden gecorrigeerd). In de voorstellen van de Commissie zouden deze sancties echter niet automatisch worden opgelegd.

Op 21 september zegden de EU-ministers van financiën hun steun toe aan het 'stabiliteitspact', maar op voorwaarde dat de sancties niet zouden mogen worden opgelegd, als een land te kampen had met 'uitzonderlijke en tijdelijke omstandigheden' (die niet nader werden omschreven). Unaniem schaarden zij zich achter het besluit dat een land één kalenderjaar de tijd zou krijgen om correcties door te voeren na het jaar waarin een excessief tekort was vastgesteld, en dat daarna pas de sanctieprocedure zou worden geopend. Nauwkeurig uitgewerkte voorstellen over de omvang van de sancties en de uitzonderingscriteria zouden in november 1996 door de Europese Commissie worden ingediend. Naar verluidt kreeg Frankrijk weinig steun voor zijn voorstel een speciale 'stabiliteitsraad' in het leven te roepen die zou bestaan uit de ministers van financiën van de EMU-landen, en die met een gekwalificeerde meerderheid zou beslissen over correctiemaatregelen en sancties, zodat deze bevoegdheid niet bij de nieuwe Europese Centrale Bank zou liggen.

Alom werd opgemerkt dat tijdens de vergadering van de ministers van financiën geen bezwaar werd gemaakt tegen een truc die de Franse regering eerder in de week had toegepast in haar begroting voor 1997, waarbij een betaling voor de overname van pensioenverplichtingen van het te privatiseren telefoonbedrijf France Télécom zou worden behandeld als lopende inkomsten. Deze kunstgreep had als eenmalig effect dat het begrotingstekort in 1997 zou worden verminderd met zo'n 0,5 procent van het BBP.

Over de andere belangrijke kwestie met betrekking tot de gemeenschappelijke munt bereikten de ministers van financiën consensus over de vorming van een nieuw wisselkoersmechanisme (WKM-2) dat vanaf 1999 de koersverhouding tussen de euro en de valuta's van EU-landen die buiten de EMU bleven, zou regelen.

Een belangrijke zorg in verband met het WKM-2-concept was te voorkomen dat EU-lidstaten zouden proberen concurrentievoordeel te behalen door hun munt te devalueren. Op aandrang van met name Groot-Brittannië zou het lidmaatschap echter vrijwillig zijn. De euro zou de 'naaf' van het mechanisme zijn en de andere valuta's de 'spaken', waarbij een relatief ruime koersmarge zou worden toegestaan (wellicht 15 procent boven of beneden de spilkoers ten opzichte van de euro), maar de lidstaten zouden de gelegenheid hebben overeenkomsten te sluiten over het hanteren van een smallere bandbreedte. De Europese Centrale Bank zou het laatste woord hebben over de omvang van haar interventie ter ondersteuning van de valuta's van WKM-2-lidstaten en over een wijziging van de wisselkoersen (terwijl in het bestaande WKM een wisselkoerswijziging alleen zou kunnen worden gevraagd door het land waarvan de munt onder druk stond). Bij het nemen van dergelijke beslissingen zou de bank rekening houden met de staat van dienst van het betrokken land met betrekking tot het behalen van overeengekomen economische doelstellingen.

Extra IGC-top in Dublin

De regeringsleiders van de EU-lidstaten kwamen op 5 oktober in Dublin bij-

De Ierse premier John Bruton (r.) wijst de Franse president Jacques Chirac zijn plek voor de foto op de ééndaagse top van EU-regeringsleiders in Dublin op 5 oktober 1996. Zij worden gadegeslagen door v.l.n.r. de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, de Duitse minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel, de Finse president Marti Ahtisaari, de Ierse minister van buitenlandse zaken Dick Spring, en diens Nederlandse en Luxemburgse collega's Hans van Mierlo en Jacques Poos. *Foto EPA*

een voor een 'speciale topontmoeting' van één dag. Voorzitter Jacques Santer van de Europese Commissie was eveneens aanwezig. De top was georganiseerd om vaart te zetten achter de Intergouvernementele Conferentie (IGC) over de herziening van het Verdrag van Maastricht over de Europese Unie.

De IGC zou volgens planning in juni 1997 moeten worden afgesloten en tegen de tijd dat Nederland het roulerend EU-voorzitterschap van Ierland zou overnemen, eind december 1996, zou een ontwerpverdrag 'Maastricht II' moeten zijn opgesteld. Het belangrijkste resultaat van de Dublin-top was de bevestiging van dit tijdschema. De Franse president Jacques Chirac en de Duitse bondskanselier Helmut Kohl spraken de intentie uit nauw te zullen samenwerken om lopende kwesties af te handelen. De Britse premier John Major maakte echter van de gelegenheid gebruik om een aantal bezwaren naar voren te brengen. Hij verzette zich tegen 'te vergaande' bevoegdheden van de EU op het gebied van defensiesamenwerking en hij eiste dat het nieuwe verdrag expliciet de mogelijkheid uitsloot de duur van de werkweek te beperken op grond van gezondheids- en veiligheidsvoorschriften.

In het kader van de gezondheids- en veiligheidsvoorschriften van de EU waren de ministers van arbeid het in juni 1993 - zie pag. 11/1/2-'94 - eens geworden over een richtlijn, die de duur van de normale werkweek beperkte tot 48 uur; deze was in november 1993 ingevoerd. Krachtens de op dat moment geldende regels hoefde deze richtlijn niet unaniem door de Raad van Ministers te worden aangenomen. De Britse regering beschouwde dit als een omzeiling van het Britse voorbehoud ten aanzien van de Sociale Paragraaf van 1989, maar op 12 november bepaalde het Europese Hof van Justitie dat de richtlijn niettemin ook zou gelden voor Groot-Brittannië.

Major uitte tevens kritiek op voorstellen de visquota te verlagen (zie onder) en verzette zich opnieuw tegen het opnemen in een nieuw verdrag van een mogelijke paragraaf over recht op werk (met name de Scandinavische lidstaten waren hier voorstander van).

Toetreding Finland tot EMS

Finland trad op 14 oktober toe tot het Europese Monetair Stelsel (EMS). Het nieuws over de toetreding, die onderwerp was geweest van uitgebreide discussies, kwam op 12 oktober niettemin op een onverwacht moment, kort voor de Finse verkiezingen voor het Europees Parlement.

De verwachting was dat de Finse centrale bank de markka binnen de officieuze 'nauwe bandbreedte' van 2,25 procent boven en onder de spilkoers zou laten fluctueren. De spilkoers was vastgesteld op 5,80661 ten opzichte van de ECU (en op 3,04 ten opzichte van de Duitse mark).

Voorstellen voor handhaving van monetaire en begrotingsdiscipline na totstandkoming EMU

De Commissie stelde op 16 oktober een document op waarin de voorstellen waren samengevat voor de regels die zouden moeten gelden voor het fiscale en begrotingsbeleid van de EU-lidstaten die zouden deelnemen aan de fase van de EMU waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd (voor discussie in september naar aanleiding van de oorspronkelijke Duitse voorstellen voor een 'stabiliteitspact', zie boven).

Deze voorstellen behelsden het volgende: Lidstaten zouden hun begrotingsplannen binnen twee maanden na behandeling door het nationale parlement moeten voorleggen aan de Commissie en de Raad in de vorm van een 'stabiliteitsprogramma'. Op de middellange termijn zou de begroting sluitend moeten zijn of een overschot moeten vertonen; in verband met mogelijke conjunctuurschommelingen zou het begrotingstekort maximaal 3 procent mogen bedragen. Landen die een groter begrotingstekort zouden hebben, zouden na tien maanden een waarschuwing krijgen. Indien het begrotingstekort meer dan 3 procent zou blijven bedragen, zou de Raad de desbetreffende landen gelasten een renteloze depositostorting te doen, tenzij zij hiervan uitdrukkelijk waren vrijgesteld op grond van 'tijdelijke en uitzonderlijke omstandigheden'. Deze storting zou worden omgezet in een boete, als er na twee jaar geen verandering in de situatie was opgetreden.

Voor het opleggen van deze sancties zou een tweederde meerderheid vereist zijn van de ministers van de lidstaten die deelnamen aan de derde fase van de EMU. Het deposito (en een eventuele boete) zou minimaal 0,2 procent bedragen van het BBP van een land waarvan het begrotingstekort boven de 3 procent was uitgekomen; voor elk procent dat het begrotingstekort meer bedroeg, zou het percentage met 0,1 procent worden verhoogd tot maximaal 0,5 procent.

De definitie van 'tijdelijke en uitzonderlijke omstandigheden' was aanzienlijk minder eenduidig dan in het Duitse voorstel, waarin was gesteld dat van deze omstandigheden alleen sprake zou zijn als een land een negatieve economische groei had van meer dan 2 procent. In

de voorstellen van de Commissie daarentegen werd met deze omstandigheden gedoeld op 'een ongebruikelijke gebeurtenis waarop de desbetreffende lidstaten geen invloed hebben en die grote gevolgen heeft voor de financiële positie van de centrale overheid, of die het gevolg is van een ernstige economische achteruitgang, met name in geval van een aanzienlijke, negatieve reële jaarlijkse groei'.

Eveneens op 16 oktober publiceerde de Commissie wettelijke bepalingen voor de invoering van de gemeenschappelijke munt, de euro. De Commissie wilde een aantal van deze bepalingen (met name de één-op-één-inwisselbaarheid van de ECU tegen de euro en de afronding op zes cijfers van wisselkoersen van bestaande valuta's ten opzichte van de euro) krachtens artikel 235 van het Verdrag van Maastricht invoeren vóór 1999, het jaar waarin de derde fase van de EMU zou ingaan. In die fase zouden de overige wettelijke bepalingen voor de euro kunnen worden ingevoerd.

Geen extra geld voor grote infrastructurele projecten. Begrotingsdebat. Europees Parlement akkoord met begroting voor 1997

De EU-ministers van financiën verwierpen tijdens een bijeenkomst op 14 oktober voorstellen om extra EU-geld uit te trekken voor veertien grote infrastructurele projecten ten behoeve van het weg-, spoorweg- en luchtvervoer. Voorzitter Jacques Santer van de Europese Commissie had deze projecten aanbevolen in het kader van zijn 'Vertrouwenspact voor de Werkgelegenheid' (zie pag. 741/3-'96). Voorstanders van EU-investering in deze projecten spraken van 'startgeld' dat particuliere investeerders zou aantrekken om deze zogenaamde Trans-Europese Netwerkprojecten (TEN's) snel van de grond te krijgen.

De EU-begroting voor deze projecten voor 1995-'99 was vastgesteld op ECU 1,35 mrd en het besluit betekende dat dit bedrag in het belang van de begrotingsdiscipline niet zou worden verhoogd. Als het voorstel voor aanvullende financiering zou zijn goedgekeurd, dan zou dit ongeveer ECU 1 mrd extra hebben gekost.

Het belang dat werd gehecht aan begrotingsdiscipline, bleek eens te meer op 24 oktober, toen het Europees Parlement (EP) met 386 tegen 35 stemmen en vijftien onthoudingen een begrotingsontwerp voor 1997 goedkeurde, dat in totaal ongeveer ECU 88 mrd bedroeg, slechts 1 procent meer dan in 1996. Hierdoor bleef de begroting binnen de in 1988 afgesproken (en in 1992 opnieuw vastgestelde) grenzen voor elk financieel jaar tot 2000.

Linkse europarlementariërs pleitten tevergeefs voor het uittrekken van aanzienlijk meer geld voor de TEN-projecten. Het EP ging echter wel akkoord met de reservering van ECU 300 mln, waarvan ECU 100 mln zou kunnen worden gebruikt om onderzoek naar deze grote Europese projecten te financieren. Een dergelijke reserve zou een controversieel precedent scheppen en een mechanisme creëren waarmee het toegestane maximum van bepaalde begrotingsposten zou kunnen worden verhoogd door andere begrotingsposten navenant te verlagen. Hiervoor zou de Raad van Ministers toestemming moeten verlenen. De Commissie had haar goedkeuring reeds gegeven.

In het kader van het begrotingsdebat stemde het EP op 24 oktober tevens in met beperking van de hulp aan Turkije voor projecten ter bevordering van de mensenrechten en de democratie. Tevens ging het akkoord met de opschorting van een afzonderlijk hulpprogramma dat krachtens het in 1995 met Turkije gesloten douane-unieverdrag was ontwikkeld (zie pag. 259/1/2-'96); de uitvoering van dit programma was reeds vertraagd door verzet van Griekenland (zie pag. 260/1-'96). Deze maatregelen werden goedgekeurd als wijzigingen van de begroting, nadat de Commissie verslag had uitgebracht aan het EP over de geringe verbetering van de mensenrechtensituatie en de democratische vrijheden in Turkije. Bovendien had de Ierse minister van buitenlandse zaken en op dat moment roulerend voorzitter van de Raad van Ministers (van buitenlandse zaken) Dick Spring daags daarvoor verklaard dat Turkije nog geen gehoor had gegeven aan de in juli gedane oproep van de EU zijn geschil met Griekenland over een eilandje in de Egeïsche Zee voor te leggen aan het Internationaal Gerechtshof (zie pag. 259/2 e.v.-'96).

Op 12 december gaf het Europees Parlement zijn goedkeuring aan een sluitende begroting voor 1997 waarvan het eindbedrag ter waarde van ECU 82,36 mrd nauwelijks hoger was dan de 81,88 mrd voor 1996. Hield men rekening met de beperkte geldontwaarding, dan was er sprake van een lichte daling. Het budget liet enkele lichte verschuivingen zien waarvan hulp aan Midden- en Oost-Europa, voedselhulp, fraudebestrijding en de TEN's (los van het bedrag in reserve) profiteerden; er kwam minder geld beschikbaar voor opleiding van jongeren en industriebeleid.

Lire terug in WKM

Na langdurige besprekingen in Brussel op 24 november besloten de ministers van financiën en presidenten van centrale banken van de EU-lidstaten de Italiaanse lire te laten terugkeren in het Europese wisselkoersmechanisme (WKM), vier jaar nadat de Italiaanse munt hieruit was verdwenen (zie pag. 756/2-'92).

Op 23 november kwam het Monetair Comité van de EU, een orgaan dat bestond uit functionarissen van de ministeries van financiën en de centrale banken van de lidstaten, bijeen om overleg te voeren over de terugkeer van de lire in het WKM zonder echter tot overeenstemming te komen. Bijgevolg werd de kwestie voorgelegd aan de Raad van Ministers. Italië streefde naar een spilkoers van L 1.000 tot L 1.010 ten opzichte van de Duitse mark, maar andere EU-lidstaten, Frankrijk en Duitsland voorop, betoogden dat deze koers te laag was en het Italiaanse bedrijfsleven een ongerechtvaardigd concurrentievoordeel zou geven op exportmarkten. Uiteindelijk ging Italië akkoord met een spilkoers van L 990 per Duitse mark, die Duitsland als compromis had voorgesteld. Desalniettemin verklaarde de Italiaanse minister van financiën, Carlo Azeglio Ciampi, dat het resultaat 'zeer bevredigend was' en een 'belangrijke stap' vormde in Italië's streven toe te treden tot de startgroep van EU-lidstaten die zouden deelnemen aan de derde fase van de EMU.

Volgens de *Financial Times* van 26 november was het resultaat een nederlaag voor de centrale-bankpresidenten van de EU, met name voor Bundesbank-president Hans Tietmeyer, die voorstander was van een hogere spilkoers van de lire. Naar verluidt had Alexandre Lamfalussy, de president van het Europees Monetair Instituut (EMI), de voorloper van de Europese Centrale Bank, de Italiaanse regering medegedeeld dat deze om lid te worden een pariteit van L 950 à L 960 per Duitse mark moest hebben. Confindustria, de belangrijkste Italiaanse federatie van industriëlen, had een zwakkere lire gewild met een spilkoers van L 1.050 en L 1.000 voor een Duitse mark.

Rapporten over convergentiecriteria van EMU

Volgens een op 6 november gepubliceerd rapport van het Europees Monetair Instituut (EMI) met de titel *Progress towards Convergence 1996* voldeden de meeste lidstaten op dat moment niet aan de criteria voor de invoering van een gemeenschappelijke munt en hadden zij hun begrotingstekort en staatsschuld in een te traag tempo verminderd.

In een kennelijke verwijzing naar eenmalige maatregelen van Frankrijk en Italië om hun positie in 1997 te verbeteren, voegde het EMI

eraan toe dat er 'meer aandacht zal moeten worden besteed aan de inhoud en niet alleen aan de boekhoudkundige methoden die zijn gebruikt om het tekort en de staatsschuld te berekenen'. Begin 1998 zou de EMI een definitief advies geven dat zou zijn gebaseerd op de gegevens van 1997, maar alleen Denemarken, Ierland, Nederland en Luxemburg zouden waarschijnlijk een begrotingstekort hebben dat niet hoger was dan 3 procent van het BBP, en enkel Frankrijk, Luxemburg en Groot-Brittannië zouden hun staatsschuld hebben teruggebracht tot beneden de norm van 60 procent van het BBP.

Verder publiceerde de Europese Commissie op 6 november een aantal optimistischere economische prognoses, die waren gebaseerd op een verwachte groei van het BBP met 1,7 procent in 1996 en met 2,3 procent in 1997 (en met 2,8 procent in 1998), zodat naar verwachting alleen Groot-Brittannië, Italië en Griekenland in 1997 een begrotingstekort van meer dan 3 procent van het BBP zouden hebben. Het Britse begrotingstekort zou 3,5 procent bedragen, maar het was moeilijk om, in afwachting van de Britse begroting, te voorspellen of Groot-Brittannië feitelijk aan het toetredingscriterium zou voldoen. En zelfs met betrekking tot Italië opperde de Commissie de mogelijkheid dat de economische vooruitzichten drastisch zouden kunnen verbeteren, als de nieuwe begrotingsmaatregelen succes zouden hebben.

Europese Rekenkamer levert kritiek op EU-betalingen

De Europese Rekenkamer publiceerde op 12 november een rapport over de EU-begroting voor 1995 waarin werd gezegd dat de 'operaties met betrekking tot de betalingen ... zoveel fouten bevatten dat de Rekenkamer geen algemene positieve verklaring over de rechtmatigheid en regelmatigheid van de desbetreffende operaties kon afgeven'.

Evenals in het voorgaande jaar (zie pag. 101/1-'96) waren er 'ernstige en grove fouten', die betrekking hadden op naar schatting 6 procent van de totale betalingen. Ongeveer 90 procent van de fouten waren niet gemaakt bij EU-instellingen, maar waren geconstateerd bij betalingen van nationale, regionale of plaatselijke overheden aan programma's die hiervoor niet in aanmerking kwamen of op gebrekkige wijze werden gecontroleerd. De Rekenkamer adviseerde in het bijzonder het sociale structuurbeleid dringend te herzien.

Invoering van regels voor ondernemingsraden. Commissievoorstellen inzake werknemersparticipatie

Multinationale ondernemingen met meer dan 1.000 werknemers, waaronder ruim 150 met vestigingen in meer dan één EU-lidstaat, werden verplicht ondernemingsraden in te stellen met nauwkeurig omschreven rechten inzake medezeggenschap, overleg en toegang tot informatie krachtens een richtlijn die op 23 september in werking trad.

Ondernemingsraden werden niet verplicht voor multinationale ondernemingen die vestigingen hadden in Groot-Brittannië. Dit land was als gevolg van een uitzonderingsclausule niet gebonden aan de sociale paragraaf van het Verdrag van Maastricht, maar een aantal ondernemingen had niettemin uit eigen beweging ondernemingsraden ingesteld.

De Europese commissaris voor sociale zaken en werkgelegenheid, Padraig Flynn, maakte op 24 september nieuwe voorstellen bekend, volgens welke elk bedrijf met meer dan vijftig werknemers zou moeten voldoen aan bepaalde wettelijke vereisten met betrekking tot overleg en informatie aan werknemers. Ook hiervoor gold de Britse uitzonderingsclausule.

Uitleveringsconventie. Europol gaat seksuele exploitatie bestrijden

Tijdens een bijeenkomst op 26-27 september in Dublin ondertekenden de EU-ministers van justitie en binnenlandse zaken een conventie (die door de nationale parlementen moest worden geratificeerd) waardoor een uitlevering tussen lidstaten zou worden vergemakkelijkt, als er in beide betreffende landen op een misdaad een gevangenisstraf stond.

De conventie zou ook gelden voor personen die werden verdacht van een complot om terreurdaden en andere misdrijven te plegen, en zou een bijdrage leveren aan de bestrijding van de georganiseerde misdaad. Lidstaten zouden de uitlevering van hun onderdanen kunnen beperken, maar niet tegenhouden.

De ministers besloten tevens het mandaat van de narcotica-afdeling van Europol uit te breiden en de Europese politiedienst een rol te geven bij de bestrijding van seksuele exploitatie, in het bijzonder misbruik van kinderen. Er zouden speciale centra worden opgericht en de uitwisseling van politiefunctionarissen tussen de EU-landen zou worden geïntensiveerd.

Compromis over subsidies voor Volkswagen in Saksen

De Europese Commissie maakte op 4 september bekend dat zij daags daarvoor een tijdelijk akkoord had gesloten met de Duitse regering over investeringssubsidies aan de autofabriek Volkswagen in de deelstaat Saksen (in het vroegere Oost-Duitsland). De federale regering zou de belastingvermindering opschorten, die zij had willen verlenen met toestemming van de EU (zie pag. 744/2-'96), ter compensatie van de bedragen die de deelstaatregering van Saksen had uitgekeerd in strijd met het door de Commissie ingestelde maximum voor het subsidiebedrag.

Ondanks het feit dat beide partijen het geschil wilden sussen door middel van dit tijdelijk akkoord, zei de Duitse regering op 12 september dat zij de fundamentele kwestie van de rechtmatigheid van het hulppakket en de bevoegdheid van de Commissie dit te blokkeren zou voorleggen aan het Europese Hof van Justitie. De Commissie zou op haar beurt de Duitse federale regering voor het Hof dagen naar aanleiding van de betalingen van de deelstaatregering van Saksen (aangezien de Commissie om juridische redenen niet rechtstreeks een procedure kon aanspannen tegen Saksen). De regering van Saksen, die zich bijzonder populair onder de bevolking had gemaakt door haar verzet tegen de Commissie in naam van het behoud van werkgelegenheid, had in juli al bekendgemaakt dat zij naar het Europese Hof zou stappen om het opleggen van een maximumbedrag aan te vechten.

Hulp aan EU-boeren in verband met rundvleescrisis

De EU-ministers van landbouw besloten op 17 september te verzoeken om een verhoging van de interventie-aankopen van rundvlees en op 24 september stelden zij voor ECU 500 mln te gebruiken uit extra begrotingsgelden (naast de ECU 850 mln die in juni was goedgekeurd) in het kader van een crisisprogramma ter ondersteuning van boeren die het slachtoffer waren geworden van het verminderde consumentenvertrouwen in rundvleesproducten. Een verdergaand plan voor productievermindering, dat was voorgesteld door Eurocommissaris voor landbouw Franz Fischler, zou eind oktober door de ministers worden besproken, maar kon rekenen op krachtig verzet in verband met het idee dat het gedeeltelijk zou moeten worden gefinancierd door verlaging van de bijstand aan akkerbouwers.

De rundvleescrisis was het gevolg van de verspreiding van de gekke-koeienziekte (bovine spongiforme encefalitis,

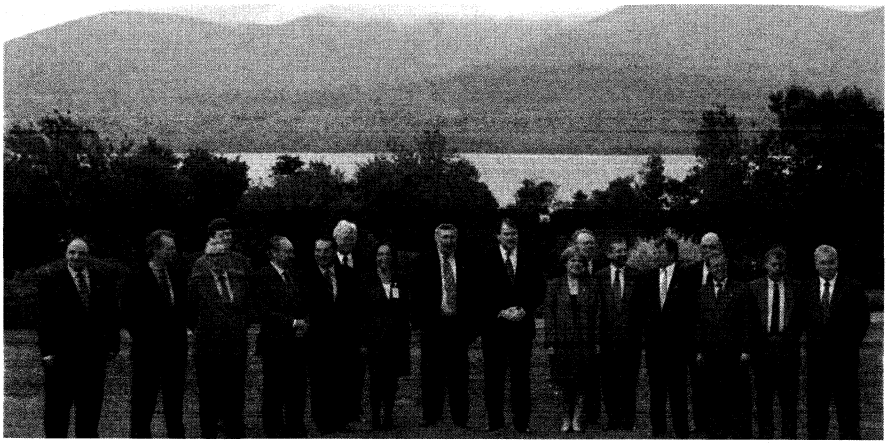

De EU-ministers van landbouw poseren voor een familiefoto bij het begin van hun ontmoeting op 24 september 1996 in het Ierse Killarney. *Foto EPA*

BSE), die had geleid tot een EU-verbod op de Britse export van rundvlees en rundvleesproducten. In juni was overeenstemming bereikt over de voorwaarden voor de versoepeling van dit omstreden verbod (zie pag. 740/3 e.v.-'96). Op 19 september besloot de Britse regering zich opnieuw te beraden over de noodzaak van een grootschalig slachtplan dat deze voorwaarden behelsde, nadat uit onderzoek door de universiteit van Oxford was gebleken dat BSE binnen vijf jaar op natuurlijke wijze zou uitsterven. Sinds het midden van de jaren tachtig waren in de rest van Europa slechts zo'n 1.000 BSE-gevallen geregistreerd tegenover ruim 160.000 in Groot-Brittannië, maar niettemin was men toch systematisch runderen gaan afmaken, met name in Frankrijk (voor Zwitsers slachtprogramma, zie ook pag. 825/3-'96), en de vraag naar rundvleesproducten was nog steeds flink beneden peil. Het probleem was verergerd door bewijzen dat BSE niet alleen kon worden overgedragen via het inmiddels verboden voer waar besmet rund in verwerkt was, maar ook van koeien op kalveren, en dat bij laboratoriumproeven ook schapen met BSE konden worden besmet (zie pag. 741/2-'96). Ondertussen werd het medisch onderzoek voortgezet naar de gevolgen van BSE voor de menselijke gezondheid en het risico op de ziekte van Creutzfeldt-Jacob (CJ) door de consumptie van besmette vleesproducten.

De belangstelling voor de start van een onderzoek door het Europees Parlement op 3 september naar de aanpak van de BSE-crisis nam toe, toen in het Franse dagblad *Libération* van 2 september uitgelekte brieven uit 1993 werden gepubliceerd, waarin beweringen over ongeoorloofde pogingen binnen de Europese Commissie om de onrust onder de bevolking te minimaliseren werden bevestigd.

Verdeeldheid over visquotavoorstellen voor 1997

Tijdens een vergadering van de Raad van Ministers (van visserij) op 14 oktober in Luxemburg verzette met name Groot-Brittannië zich fel tegen de omstreden voorstellen van de Europese commissaris voor visserij Emma Bonino. Haar voorstellen waren gericht op bescherming van de visstand en behelsden een vermindering van 40 of 50 procent van de visvangstquota voor bepaalde vissoorten (zie pag. 743/1/2-'96). De Britse staatssecretaris voor landbouw, visserij en voedselvoorziening, Tony Baldry, eiste dat een eind zou worden gemaakt aan wat hij noemde 'quota-hopping', het stelsel waarbij vissers uit andere EU-landen (met name Spanje en Nederland) Britse vissersboten kochten om de vangstquota te verkrijgen die aan Groot-Brittannië waren toegekend en voor deze schepen golden.

Krachtens het bestaande tijdschema zou in december overeenstemming moeten worden bereikt over de voorstellen en over de visquota voor 1997.

Brand in Kanaaltunnel

Een brand die op 18 november uitbrak in een goederentrein in de Kanaaltunnel, leidde tot vragen over de veiligheidsprocedures die werden gehanteerd door Eurotunnel, de eigenaar van de vijftig km lange tunnel tussen Frankrijk en Engeland. In de trein zaten 34 passagiers, voornamelijk vrachtwagenchauffeurs, die allen twintig minuten vastzaten in een met rook gevulde restauratiewagen. De tunnel bleef tien dagen gesloten voor het verkeer, waarna de diensten op beperkte schaal werden hervat.

EUROPESE TOP IN DUBLIN

De staatshoofden en regeringsleiders van de vijftien lidstaten van de EU kwamen op 13-14 december in Dublin bijeen voor een topconferentie van de Europese Raad. De EU-leiders bereikten in Dublin een akkoord over een sta-

Franz Fischler, de EU-commissaris voor landbouw (l.), geeft op 9 oktober 1996 een persconferentie samen met de Zwitserse BSE-specialist Charles Weissmann, die gelooft dat de ziekte overdraagbaar is van dieren op mensen. *Foto EPA*

biliteitspact voor de gemeenschappelijke munt. Dit betekende een zeer belangrijk compromis bij de onderhandelingen over de Economische en Monetaire Unie (EMU) en versterkte de kansen van de gemeenschappelijke Europese munt (de euro), die in de derde en laatste fase van de in januari 1999 te vormen EMU zou worden ingevoerd (voor topconferenties in maart, juni, september en oktober, zie pag. 543/1 e.v. en 739/1 e.v.-'96 en boven).

Krachtens het stabiliteitspact kreeg de Raad van Ministers verreikende bevoegdheden met betrekking tot de controle op het budgettaire beleid van de landen die zouden deelnemen aan de gemeenschappelijke munt. Overeengekomen werd dat de Raad van Ministers zware boetes zou kunnen opleggen als een EMU-lidstaat zich niet zou houden aan de bepalingen van het 'groei- en stabiliteitspact' voor de gemeenschappelijke munt. De onderhandelingen hadden voornamelijk betrekking op de omstandigheden waarin een EMU-land de strenge normen voor begrotingsdiscipline van het Verdrag van Maastricht zou mogen overschrijden (zie pag. 78/1e.v.-'92, 394/2 e.v.-'95). Krachtens dit verdrag mocht het begrotingstekort van een EMU-land jaarlijks maximaal 3 procent van het BBP bedragen, hoewel ervan werd uitgegaan dat de begroting uiteindelijk sluitend zou zijn. Een land zou deze tekortnorm mogen overschrijden, als het zou kunnen aantonen het slachtoffer te zijn van 'tijdelijke en uitzonderlijke omstandigheden'. Hoe ernstig een normale economische recessie moest zijn voordat een land deze norm mocht overschrijden, bleef echter onduidelijk. Krachtens het stabiliteitspact zou het desbetreffende land moeten aantonen dat zijn reële BBP minstens 2 procent per jaar was gekrompen. Verder werd overeengekomen dat ontheffing van de drie-procentsnorm voor het begrotingstekort zou kunnen worden overwogen in geval van een minder ernstige economische recessie. Maar een land dat voor een speciale behandeling in aanmerking wilde komen, zou moeten aantonen dat de omstandigheden waarin het verkeerde 'niettemin uitzonderlijk waren op grond van verder bewijsmateriaal, in het bijzonder met betrekking tot het abrupte karakter van de neergang of het gecumuleerde productieverlies in vergelijking met vroegere trends'. De EU-leiders kwamen overeen dat hiervoor normaal gesproken een krimp van het BBP van 0,75 procent per jaar zou zijn vereist. In dit geval zou de Europese Commissie aan de Raad van Ministers advies uitbrengen over de vraag of er gegronde redenen waren om de regels te versoepelen. De Raad zou dan daarover beslissen bij een gekwalificeerde meerderheid van stemmen.

De EU-leiders bespraken ook een algemene schets voor een ontwerp-herziening van de EU-verdragen die door het Ierse voorzitterschap was voorgelegd, en die als een goede basis werd gezien voor de laatste fase van de Intergouvernementele Conferentie in juni 1997 in Amsterdam (zie pag. 543/1 e.v.-'96).

Voorafgaande aan de top hadden de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Franse president Jacques Chirac op 9 december een ontmoeting in de Duitse stad Neurenberg.

Conclusies van het voorzitterschap

Hieronder volgen enkele passages uit de conclusies van het voorzitterschap:

Deel II, dat ging over de **Economische en Monetaire Unie**, behandelde de EMU en meer in het bijzonder de structuur van het nieuwe wisselkoersmechanisme (WKM-2) alsmede de principes en belangrijkste onderdelen van het Groei- en Stabiliteitspact. Deel II behandelde tevens het SEM 2000-programma (sound and efficient management, gezond en efficiënt beheer).

In Deel III, dat ging over de **werkgelegenheid**, werd gezegd dat de Raad de Verklaring van Dublin over de Werkgelegenheid had aanvaard. Hierin werden de lidstaten opgeroepen economische en sociale maatregelen te nemen ter bevordering van de werkgelegenheid en werd de 'bestrijding van de werkloosheid de belangrijkste taak van de lidstaten maar ook speerpunt van het beleid van de Europese Unie' genoemd.

In Deel IV, dat ging over de **Intergouvernementele Conferentie** (IGC), werd positief gereageerd op de algemene schets voor de ontwerpherziening van de Verdragen, waardoor de onderhandelingen hun laatste fase konden ingaan. De Raad verzocht de IGC te werken aan een akkoord over 'ruimere mogelijkheden voor optreden op het gebied van visa, asiel, immigratie, overschrijding van de buitengrenzen, de bestrijding van drugs en internationale criminaliteit, met inbegrip van terrorisme, misdrijven tegen kinderen en mensenhandel'. Verder vroeg de Raad de IGC een nieuwe bepaling toe te voegen aan het Verdrag van Maastricht, waarin 'duidelijk het beginsel werd vastgelegd dat geen enkele burger van een EU-lidstaat asiel zou mogen aanvragen in een andere lidstaat'.

Deel V, dat ging over **justitie en binnenlandse zaken**, bevatte uitvoerige verklaringen over de strijd tegen drugs, de georganiseerde misdaad, seksuele uitbuiting van kinderen en mensenhandel, terrorisme, racisme en vreemdelingenhaat, alsmede een korte verklaring over de noodzaak een oplossing te vinden voor de resterende vraagstukken inzake de overschrijding door personen van de buitengrenzen van de EU.

Deel VI, dat ging over **uitbreiding** van de EU, bevatte de verzekering van de Commissie dat documenten over de uitbreiding onmiddellijk na de afsluiting van de IGC ter beschikbaar zouden zijn.

Deel VII, dat ging over het **externe optreden van de EU**, bevatte een reeks verklaringen over een groot aantal internationale kwesties waaronder een steunbetuiging voor het democratiseringsproces in Rusland en het besluit van president Jeltsin de Russische troepen terug te trekken uit Tsjetsjenië (zie onder RUSSISCHE FEDERATIE); de constitutionele crisis in Bjelaroes (zie onder BJELAROES); het geweld in het Gebied van de Grote Meren in Centraal-Afrika (zie pag. 37/1 e.v.-'97); en de overdracht van de soevereiniteit over Hongkong en Macao aan China.

Deel I was de inleiding en Deel VIII behandelde de vestigingsplaatsen van bureaus en agentschappen.

WIJZIGINGEN IN SAMENSTELLING VAN EUROPEES PARLEMENT

Sinds de openingszitting van het Europees Parlement op 19 juli 1994 (zie pag. 743/1-'94) hadden zich belangrijke veranderingen voorgedaan met betrekking tot de EP-fracties:

(1) Het samengaan van Forza Europa (FE), dat bestond uit 27 Europarlementariërs van het Italiaanse Forza Italia, met de Europese Democratische Alliantie (RDE), die voornamelijk werd gevormd door de Franse RPR (de gaullisten) en de Ierse Fianna Fail, in de nieuwe Unie voor Europea (UFE) onder gezamenlijk voorzitterschap van Giancarlo Ligabue (Italië) en Jean-Claude Pasty (Frankrijk).

(2) De toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden op 1 januari 1995 (zie pag. 389/3-'95). Deze landen werden aanvankelijk vertegenwoordigd door Europarlementariërs die waren gekozen door hun nationale parlementen. In september 1995 werden de Zweedse Europarlementariërs echter vervangen door gekozen afgevaardigden (zie pag. 99/3-'96) en in oktober 1996 gebeurde dit met de Oostenrijkse en Finse leden van het EP. Door de toetreding van de drie nieuwe EU-lidstaten nam het aantal Europarlementariërs toe van 567 tot 626 en werden vooral de gelederen versterkt van de Partij van Europese Socialisten (PSE, de grootste fractie), de conservatieve Europese Volkspartij (PPE, de op één na grootste fractie), de Liberaal-Democratische en Reformistische Groep (ELDR) en in mindere mate de Groenen, de voornamelijk communistische Confederale Groep van Verenigd Links/ Noord-Europees Groen Links (GUE/NGL) en de onafhankelijken.

SAMENSTELLING EUROPEES PARLEMENT PER LAND EN PARTIJ

Groep	België	Denemarken	Duitsland	Griekenland	Spanje	Frankrijk	Ierland	Italië	Luxemburg	Nederland	Oostenrijk	Portugal	Finland	Zweden	Groot-Brittanië	EP
PSE	Total 6 SP 3 PS 3	Total 4 SD 3 SF 1	Total 40 SPD 40	Total 10 PASOK 10	Total 21 PSOE 21	Total 16 PS 16	Total 1 Lab 1	Total 18 PDS 16 PSI-AD 2	Total 2 POSL 2	Total 7 PvdA 7	Total 6 SPÖ 6	Total 10 PS 10	Total 4 SSDP 4	Total 7 SAP 7	Total 63 Lab 62 SDLP 1	215
PPE	Total 7 CVP 4 PSC 2 CSP-EVP 1	Total 3 KF 3	Total 47 CDU 39 CSU 8	Total 9 ND 9	Total 30 PP 28 UDC-CiU 1 CN-PNV 1	Total 12 UDF 12	Total 4 FG 4	Total 14 PPI 6 CCD 2 CDU 1 SVP 1 Patto Segni 3 Ind 1	Total 2 OCS 2	Total 10 CDA 10	Total 7 ÖVP 7	Total 9 PSD 8 Ind (PSD) 1	Total 4 KOK 4	Total 5 M 5	Total 19 Con 18 OUP 1	182
UFE	Total 0	Total 0	Total 0	Total 2 POLA 2	Total 0	Total 17 RPR 16 CNI 1	Total 7 FF 7	Total 27 Forza Italia 26 LN 1	Total 0	Total 1 Ind 1	Total 0	Total 3 CDS-PP 3	Total 0	Total 0	Total 0	57
ELDR	Total 6 VKD 3 PRL-FDF 3	Total 5 V 4 RV 1	Total 0	Total 0	Total 2 CDC-CiU 2	Total 1 UDF-Rad 1	Total 1 Ind 1	Total 6 PRI 1 LN 5	Total 1 DP 1	Total 10 VVD 6 D66 4	Total 1 LF 1	Total 0	Total 5 KESK 4 SFP 1	Total 3 Fp 1 C 2	Total 2 Lib.-Dem. 2	43
GUE/NGL	Total 0	Total 0	Total 0	Total 4 KKE 2 Synaspismos 2	Total 9 IU-IPC 9	Total 7 PCF 7	Total 0	Total 5 RC 5	Total 0	Total 0	Total 0	Total 3 CDU-PCP 3	Total 2 VL 2	Total 3 Vänsterpartiet 3	Total 0	33
Groenen	Total 2 AGALEV 1 ECOLO 1	Total 0	Total 12 Die Grünen 12	Total 0	Total 0	Total 0	Total 2 GP 2	Total 4 Federazione dei Verdi 3 La Rete 1	Total 0	Total 1 Groen Links 1	Total 1 VGÖ 1	Total 0	Total 1 Vihrea Liitto 1	Total 4 MP 4	Total 0	27
ARE	Total 1 VU 1	Total 0	Total 0	Total 0	Total 2 CN-UV 1 Ind 1	Total 12 Liste energie Radicale 12	Total 0	Total 2 Pannella-Riformatori 2	Total 1 déi Gréng 1	Total 0	Total 0	Total 0	Total 0	Total 0	Total 2 SNP 2	20
Onafhankelijken	Total 3 VB 2 FN 1	Total 4 FB 2 JB 2	Total 0	Total 0	Total 0	Total 22 FN 11 Majorité pour l'autre Europe 11	Total 0	Total 11 AN 11	Total 0	Total 2 SGP 1 GVP 1	Total 6 FPÖ 6	Total 0	Total 0	Total 0	Total 1 DUP 1	49
TOTAL	25	16	99	25	64	87	15	87	6	31	21	25	16	22	87	626

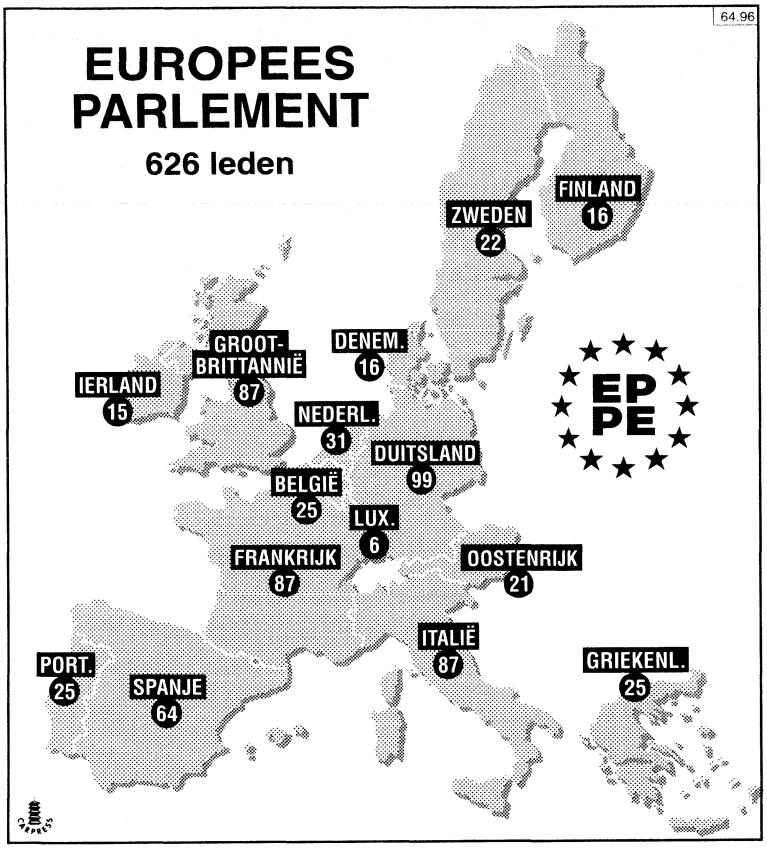

(3) De opheffing op 7 november 1996 van Europa van de Naties (EN), een anti-Maastricht-fractie onder leiding van Sir James Goldsmith. Door het overlopen van een van haar leden bleven er slechts 17 fractieleden over, terwijl een officiële fractie er minimaal 18 moest tellen. De meeste leden (hoofdzakelijk afkomstig uit de Franse partij Een Ander Europa) namen voortaan als onafhankelijken zitting in het EP samen met voornamelijk leden van het Franse extreemrechtse Nationaal Front (FN) en de Italiaanse neofascistische Nationale Alliantie (AN).

Deze en andere kleine wijzigingen waarbij afzonderlijke Europarlementariërs overstapten naar een andere fractie, alsmede de verandering in de samenstelling van de Oostenrijkse en Finse afvaardigingen na de verkiezingen voor het Europees Parlement in deze landen in oktober 1996, betekenden dat de zetelverdeling van het EP er op 11 november 1996 uitzag zoals is aangegeven op de bijgevoegde tabel.

In het voorzitterschap van de fracties kwam geen verandering (zie pag. 743/1-'94; voor co-voorzitterschap van UFE, zie boven), behalve dat Claudia Roth (Duitsland) voortaan de enige voorzitter van de Groenen was na het overlijden van de Italiaan Alexander Langer, en dat de Française Catherine Lalumière haar landgenoot Jean-François Hory was opgevolgd als voorzitter van de Radicale Europese Alliantie (ARE).

(Vor.ber.pag. 738/3 e.v.-1996)

GEORGIË

ONTWIKKELINGEN IN ZUID-OSSETIË. PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Eind augustus 1996 voerde president Edoeard Sjewardnadze in Wladikawkaz een reeks besprekingen met Loedwig Tsjibirow, voorzitter van de Opperste Raad (parlement) van de separatistische regio Zuid-Ossetië. Georgië en Zuid-Ossetië hadden in april een veiligheidsakkoord geparafeerd (zie pag. 461/2/3-'96).

Op 7 september deelde de Georgische televisie mee dat de ontmoetingen 'een nieuwe fase in de politieke regeling van het conflict' hadden ingeluid, maar ook hadden geleid tot een scherpe reactie van 'radicale krachten' in de regio.

Het Russische persbureau *Itar-Tass* berichtte op 14 september dat de Opperste Raad van Zuid-Ossetië de grondwet van de eenzijdig uitgeroepen republiek had gewijzigd teneinde een presidentiële bestuursvorm te introduceren, en dat er op 10 november presidentsverkiezingen zouden worden gehouden.

Presidentsverkiezingen

Bij de presidentsverkiezingen in Zuid-Ossetië op 10 november behaalde Loedwig Tsjibirow, voorzitter van de Opperste Raad (zie pag. 745/3-'94) en de feitelijke leider van Zuid-Ossetië, de overwinning.

In een interview op de Georgische radio op 11 november zei Sjewardnadze dat het vredesproces zou doorgaan, 'hoewel de presidentsverkiezingen in Zuid-Ossetië niet geldig kunnen worden geacht'.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN IN ABCHAZIË

Op 23 november werden er verkiezingen gehouden voor het parlement van de afgescheiden republiek Abchazië, de Volksassemblee.

Volgens Abchazische functionarissen werden dertig afgevaardigden gekozen in de 35 zetels tellende Volksassemblee. Begin december zouden er nieuwe verkiezingen worden gehouden voor de vijf andere zetels. De opkomst bedroeg ongeveer 81 procent.

De Georgische regering veroordeelde de verkiezingen en organiseerde op 23 november een referendum onder vluchtelingen uit Abchazië. In een interview op de Georgische radio verklaarde president Edoeard Sjewardnadze dat bijna 94 procent van de Abchazische vluchtelingen in Georgië had deelgenomen aan het referendum en dat ruim 99 procent van degenen die hadden gestemd 'de verkiezingen in de separatistische regio had verworpen'.

(Vor.ber.pag. 745/2 e.v.-1996)

LETLAND

UITVOERING DOODSTRAF TIJDELIJK VERBODEN

President Guntis Ulmanis maakte op 24 september 1996 bekend dat hij geen enkel verzoek om gratie van terdoodver-

oordeelden zou afwijzen totdat het parlement een debat had gehouden over de afschaffing van de doodstraf. Met dit besluit schortte Ulmanis in feite de toepassing van de doodstraf op.

Ulmanis maakte zijn besluit bekend in een toespraak tot de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, waarvan Letland in 1995 lid was geworden (zie pag. 255/2-'95); toepassing van de doodstraf was onverenigbaar met het lidmaatschap van de Raad van Europa. In 1996 waren er in Letland twee personen terechtgesteld en zaten twee anderen op het moment van de bekendmaking in de dodencel.

NIEUWE PARLEMENTSVOORZITTER

Alfreds Cepanis, tot dan toe vice-voorzitter van de Saeima (parlement), werd op 26 september gekozen tot parlementsvoorzitter. Cepanis werd de opvolger van Ilga Kreituse, wier aftreden eerder die dag was aanvaard na haar vertrek uit Saimnieks, een van de partijen in de regeringscoalitie.

KABINETSWIJZIGINGEN

Vice-premier Ziedonis Cevers trad op 21 oktober 1996 af vanwege persoonlijke conflicten met premier Andris Skele. Hoewel Cevers tevens de leider van de Democratische Partij Saimnieks was, was onduidelijk of zijn partij zich naar aanleiding van zijn aftreden zou terugtrekken uit de regeringscoalitie. Skele verklaarde dat hij zelfs als dat zou gebeuren aan zou blijven als premier.

De twee staatslieden leefden reeds enige tijd in onmin. Cevers bekritiseerde Skele's 'autoritaire' leiderschap. Hun verstandhouding kwam tevens onder spanning te staan door Skele's draconische begrotingsvoorstel, waarover op dat moment werd gedebatteerd in het Lets parlement. Het begrotingsvoorstel van 1,11 mrd lat (ongeveer $ 2 mrd) was gericht op het wegwerken van Letlands begrotingstekort en had in het parlement en daarbuiten tot protesten geleid. Hoewel Cevers in beginsel achter het wegwerken van het begrotingstekort stond, hadden hij en zijn partij verlangd dat de ontwerpbegroting op bepaalde punten zou worden gewijzigd, met name ten aanzien van de voorgestelde belasting op pensioenen.

Eerder die maand had de regering nog een tegenslag te verwerken gekregen, toen op 2 oktober minister van financiën Aivars Kreituss aftrad, nadat de Democratische Partij Saimnieks hem medio september had geroyeerd. Zijn werkzaamheden werden tijdelijk overgenomen door Skele.

(Vor.ber.pag. 747/1 e.v.-1996)

LITOUWEN

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUWE REGERING

De eerste ronde van de parlementsverkiezingen in Litouwen op 20 oktober 1996 liep uit op een nederlaag voor de regerende centrum-linkse Litouwse Democratische Arbeiderspartij (LDDP).

Met een tweede verkiezingsronde op 10 november in het vooruitzicht leek het waarschijnlijk dat de regering uiteindelijk zou worden gevormd door een rechtse coalitie die zou bestaan uit de Vaderland Unie (Litouwse Conservatieven, TS(LK)) en de Litouwse Christen-Democratische Partij (LKDP).

Krachtens het Litouwse kiesstelsel werden bij de eerste verkiezingsronde voor de 141 leden tellende Seimas (parlement) zeventig zetels op basis van evenredige vertegenwoordiging toegewezen volgens partijlijsten (hoewel slechts partijen die de kiesdrempel van 5 procent haalden, recht hadden op een zetel) en werd in 71 districten de andere helft van de Seimas leden gekozen op basis van het districtenstelsel. In districten waar geen van de kandidaten meer dan 50 procent van de stemmen had behaald, zou de uitslag worden bepaald in een beslissende ronde.

In totaal deden 24 politieke partijen en 1.351 kandidaten mee aan de strijd. De opkomst bedroeg ongeveer 53 procent, tegenover 75 procent bij de parlementsverkiezingen van 1992 (zie pag. 165/3-'93).

De lage opkomst weerspiegelde een tamelijk matte campagne die draaide om de economische toestand en de algemene levensstandaard. De vroegere communistische LDLP probeerde haar regeringsbeleid te verdedigen, maar werd beschuldigd van corruptie en wanbeleid. Bovendien verloor de LDLP steeds meer steun onder de kiezers als gevolg van het bankschandaal waardoor premier Adolfas Slezevicius in februari 1996 tot aftreden was gedwongen (zie pag. 463/1 e.v.-'96). De grote conservatieve partijen daarentegen lieten de bitter vijandige toon varen die hun campagne van 1992 had gekenmerkt, en presenteerden zich als een moderniserende kracht die de aansluiting van Litouwen bij de rest van Europa zou kunnen vergemakkelijken. De TS(LK) onder leiding van Vytautas Landsbergis, de voormalige leider van de onafhankelijkheidsbeweging en Litouwens eerste premier na de onafhankelijkheid, voerde een zeer indrukwekkende campagne waarin zowel belastingverlagingen als een verhoging van de overheidsuitgaven voor sociale-zekerheidsprogramma's werden beloofd.

Voorlopige verkiezingsuitslag

Zetelverdeling op basis van evenredige vertegenwoordiging

Partij	Stemmenpercentage	Zetelaantal
Vaderland Unie (Litouwse Conservatieven (TS(TK))	29,8	32
Litouwse Christen-Democratische Partij (LKDP)	10	11
Litouwse Democratische Arbeiderspartij (LDLP)	9,7	11
Litouwse Centrum Unie (LCS)	8,3	9
Litouwse Sociaal-Democratische Partij (LSDP)	6,7	7

In slechts twee van de 71 districten waar op basis van het districtenstelsel verkiezingen werden gehouden, behaalde de winnende kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen. In 65 van deze districten zou op 10 november een beslissende verkiezingsronde worden gehouden, terwijl in vier districten de eerste ronde ongeldig werd verklaard omdat de opkomst lager was dan 40 procent. In maart 1997 zouden in deze vier districten nieuwe verkiezingen worden gehouden.

Referendumvoorstellen verworpen

Eveneens op 20 oktober werd in een referendum gestemd over vijf voorstellen, waarvan vier afkomstig waren van de LDLP en één van de TS(LK).

De voorstellen van de LDLP waren de volgende: (i) de vermindering van het aantal leden van de Seimas tot 111; (ii) de tweede zondag van april als vaste datum voor de parlementsverkiezingen; (iii) de reservering van tenminste 50 procent van de begrotingsinkomsten voor sociale zekerheid, gezondheidszorg, onderwijs, wetenschap en cultuur; en (iv) een wijziging van de bestaande wet op het landbezit. Het voorstel van de TS(LK) betrof oprichting van een speciaal fonds voor inkomsten uit privatisering, dat gebruikt zou worden om depositogevers van vóór 1990 wier spaargelden bijna tot nul waren gereduceerd door de snelle inflatie, schadeloos te stellen.

Volgens cijfers van de Centrale Kiescommissie had 52,1 procent van de kiesgerechtigden deelgenomen aan het referendum, waarmee het minimumpercentage van 50 procent dat nodig was om het referendum geldig te laten zijn, werd overschreden. Geen van de voorstellen echter kreeg 50 procent van de uitgebrachte stemmen en derhalve werden alle voorstellen als verworpen beschouwd.

Tweede stemronde. Vagnorius nieuwe premier

De tweede ronde van de parlementsverkiezingen op 10 november gaf een herhaling te zien van het patroon dat zich aftekende in de eerste ronde op 20 oktober en maakte de nederlaag van de regerende LDLP compleet. Deze werd opgevolgd door een conservatieve coalitie die bestond uit de Vaderland Unie (Litouwse Conservatieven) (TS(LK)) en de Litouwse Christen-Democratische Partij (LKDP).

In de tweede kiesronde moest een beslissing vallen in die 65 districten waar in de eerste ronde geen enkele kandidaat meer dan 50 procent van de stemmen had behaald. Aangezien in vier districten pas enkele maanden later zou worden gestemd, was de Seimas tijdelijk teruggebracht tot 137 leden.

De TS(LK) behaalde een nipte meerderheid door in de tweede ronde zeventig zetels te behalen, in vergelijking met de 24 zetels waarover de partij beschikte in de oude Seimas. De LKDP sloot de tweede ronde af met zestien zetels (een nettowinst van vier), terwijl de Centrum-Unie dertien zetels kreeg (een nettowinst van elf). De LDLP behaalde twaalf zetels (een nettoverlies van 53), en de Litouwse Sociaal-Democratische Partij (LSDP) sleepte twaalf zetels in de wacht (een nettowinst van vijf zetels). De overige veertien zetels werden verdeeld onder negen kleine partijen en vier onafhankelijke kandidaten.

President Algirdas Brazauskas aanvaardde op 19 november het ontslag van LDLP-premier Mindaugas Stankevicius. De dag daarop ondertekenden de TS(LK) en de LKDP een coalitieakkoord over het aantal regeringsposten dat zij zouden krijgen op basis van de door hen behaalde parlementszetels.

Op 21 november droeg de nieuwe coalitie TS(LK)-voorzitter Gediminas Vagnorius voor als de nieuwe premier bij president Brazauskas.

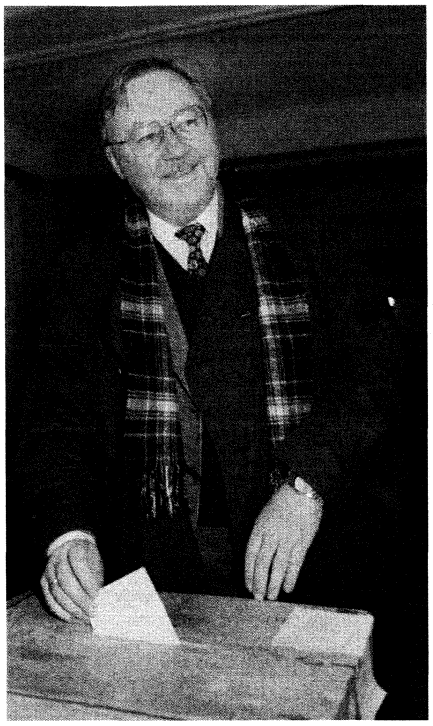

Vytautas Landsbergis, de leider van de Vaderland Unie, brengt op 10 november 1996 zijn stem uit bij de tweede ronde van de parlementsverkiezingen. *Foto EPA*

De nieuwe Seimas kwam op 25 november bijeen en koos de voormalige leider van de onafhankelijkheidsbeweging, Vytautas Landsbergis, tot voorzitter. Landbergis was de eerste premier van Litouwen geweest, nadat het land onafhankelijk was geworden.

Op 27 november bekrachtigde de Seimas met een overweldigende meerderheid de benoeming van Vagnorius tot premier, een functie die hij tussen januari 1991 en juli 1992 ook al had bekleed.

Ondanks zijn hang naar autocratie stond Vagnorius bekend als de architect van de economische hervormingen, die een begin had gemaakt met de privatisering van staatsbedrijven, valutahervormingen in gang had gezet en de prijscontrole had losgelaten.

Benoeming van nieuw kabinet

Op 4 december ging president Algirdas Brazauskas officieel akkoord met het zeventien leden tellende kabinet, dat was gevormd door premier Gediminas Vagnorius, de voorzitter van de TS(LK). Hoewel de TS(LK) bij de parlementsverkiezingen van oktober en november een nipte absolute meerderheid had behaald, was de nieuwe regering een conservatieve coalitie waarvan ook de LKDP deel uitmaakte.

In het nieuwe kabinet zaten elf ministers van de TS(LK), drie van de LKDP en twee van de Litouwse Centrum-Unie. De nieuwe minister van economische zaken Vincas Babilius was voorzitter geweest van de Confederatie van Ondernemers.

De samenstelling van het nieuwe kabinet was als volgt:

Premier - Gediminas Vagnorius; milieu - Imantas Lazdinis; economische zaken - Vincas Babilius; financiën - Rolandas Matiliauskas; defensie - Ceslovas Stankevicius; cultuur - Saulius Saltenis; industrie en handel - Laima Andrikiene; verbindingen en voorlichting - Rimantas Pleikys; sociale zekerheid en voorlichting - Irena Degutiene; bouw en stadsontwikkeling - Algis Caplikas; vervoer - Algis Zvaliauskas; gezondheidszorg - Juozas Galdikas; onderwijs en wetenschap - Zigmas Zinkevicius; justitie - Vytautas Pakalniskis; buitenlandse zaken - Algirdas Saudargas; bestuurlijke hervormingen en gemeentezaken - Kestutis Skrebys; binnenlandse zaken - Vidmantas Ziemelis; landbouw en bosbouw - Vytautas Knasys.

Het kabinet was kleiner dan het vorige van de LDLP. De tot dan toe afzonderlijke portefeuilles landbouw en bosbouw werden samengevoegd. De portefeuille van energievoorziening werd ondergebracht bij het ministerie van economische zaken.

(Vor.ber.pag. 748/2 e.v.-1996)

MOLDOWA

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 18 november 1996 vond in Moldowa de eerste ronde plaats van de presidentsverkiezingen. De zittende president Mircea Snegoer kreeg de meeste stemmen, maar moest in een tweede ronde op 1 december met zijn grootste rivaal Petroe Loecinschi (voorzitter van het parlement, de Parlamentoel) uitmaken wie de nieuwe president zou worden.

Snegoer was bij de verkiezingen van december 1991 gekozen tot president (zie pag. 157/1-'92), ongeveer vier maanden nadat Moldowa zich had afgescheiden van de Sowjet-Unie (zie pag. 693/1/2-'91).

Tot de andere kandidaten behoorden premier Sangheli, de leider van de Moldowaanse Communistische Partij Woronin en de voorzitter van de Partij van Democratische Krachten Matei. Lewitschi, Ploegaroe, Gorea-Costin en Abramcioec waren onafhankelijke kandidaten.

Eerste ronde presidentsverkiezingen

Kandidaat	Stemmen-aantal	Stemmen percentage
Mircea Snegoer	602.751	38,75
Petroe Loecinschi	430.507	27,67
Wladimir Woronin	159.353	10,24
Andrei Sangheli	146.785	9,44
Valerioe Matei	138.557	8,91
Maricica Lewitschi	33.098	2,13
Anatol Ploegaroe	28.125	1,81
Ioeliana Gorea-Costin	9.883	0,64
Weronica Abramcioec	6.615	0,43

Het aantal kiesgerechtigden bedroeg 2.392.437, van wie er 1.632.249 de gang naar de stembus maakten. De opkomst bedroeg 68,22 procent. Er werden 1.555.674 geldige stemmen uitgebracht.

Tweede ronde presidentsverkiezingen

Bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 1 december leed president Mircea Snegoer een nederlaag tegen zijn rivaal Petroe Loecinschi. Loecinschi behaalde 54,02 procent van de stemmen en Snegoer 45,98 procent.

Volgens op 2 december gepubliceerde cijfers van de Centrale Kiesraad bedroeg de opkomst 71,62 procent, wat iets hoger was dan in de eerste ronde. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) hield toezicht op beide verkiezingsronden. Op 2 december zei OVSE-coördinator Kare Vollan dat de verkiezingen ordelijk en vreedzaam waren verlopen.

Loecinschi was voorzitter van de Parlamentoel, het Moldowaanse parlement. Linkse krachten, waaronder de regerende Agrarische Democratische partij, steunden Loecinschi, die ooit als secretaris van het Centrale Comité de hoogste Moldowaan was in de voormalige Communistische Partij van de Sowjet-Unie. Alom beschouwde men hem als pro-Russisch. Hij had in zijn campagne gepleit voor nauwere banden met het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) en Rusland.

Op 3 december aanvaardde de Parlamentoel unaniem het aftreden van de regering van Andrei Sangheli, maar verzocht haar tijdelijk aan te blijven totdat er een nieuwe regering zou zijn gevormd.

PRESIDENTSVERKIEZINGEN IN DNJESTRIË

Bij presidentsverkiezingen op 22 december in de afgescheiden regio Dnjestrië werd president Igor Smirnow herkozen. Hij kreeg 71,9 procent van de stemmen en zijn rivaal Wladimir Malachow 19,8 procent. Smirnow was in december 1991 voor het eerst tot president gekozen (zie pag. 157/1-'92).

(Vor.ber.pag. 749/1-1996)

OEKRAÏNE

NIEUWE MUNTEENHEID. BUITENLANDSE HULP. ONTWERPBEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 2 september 1996 werd een nieuwe munteenheid, de hyrwna, ingevoerd ter vervanging van de voorlopige munt, de karbowanets (of coupon), die sinds 1992 in gebruik was geweest.

De naam hyrwna was afgeleid van een Oudkerkslavische term voor de munteenheid die werd gebruikt voordat de bolsjewieken in 1918 aan de macht kwamen. Een hyrwna was honderd kopiykas waard. De hyrwna zou gedurende twee weken naast de karbowanets in omloop blijven, waarbij de wisselkoers werd gesteld op 100.000 karbowantsi = 1 hyrwna en $ 1 = 1,75 hyrwna. Daarna zou de hyrwna het enige wettige betaalmiddel worden.

De invoering van de nieuwe munteenheid, de derde sinds Oekraïne zich in 1991 had losgemaakt van de Sowjet-Unie (de eerste was de roebel geweest, gevolgd door de karbowanets), werd alom afgeschilderd als een teken van de versteviging van Oekraïne's nationale identiteit en als een beslissende breuk met het recente verleden waarin Oekraïne werd geteisterd door een hyperinflatie die de karbowanets praktisch waardeloos had gemaakt. Het vertrouwen van investeerders werd versterkt door de steun die het Internationaal Monetair Fonds (IMF) gaf aan de nieuwe munt. In april had het IMF zijn goedkeuring verleend aan een overbruggingskrediet ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma van de regering voor 1996 (zie pag. 467/1-'96.

De invoering van de hyrwna was voorafgegaan door een aantal nauwkeurig uitgewerkte overheidsmaatregelen die waren bedoeld om vertrouwen te wekken in de nieuwe munt en het hoofd te bieden aan inflatoire krachten. Op 27 augustus maakte de regering bekend dat met ingang van 2 september de prijzen een maand lang bevroren zouden worden met het dreigement dat ondernemingen die het bevel zouden negeren, zouden worden 'geliquideerd'. Dezelfde dag gaf zij de Nationale Bank (centrale bank) toestemming te interveniëren om de koers van de karbowanets ten opzichte van de Amerikaanse dollar stabiel te houden. Op 26 augustus had vicepremier Wiktor Pynzenyk ingegrepen om paniekaankopen van harde valuta's

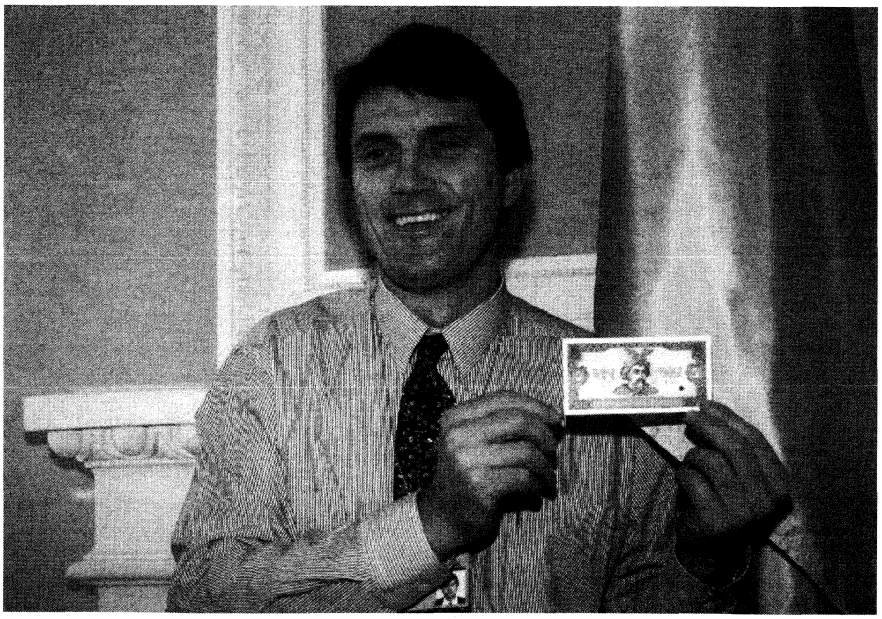

De voorzitter van de Nationale Bank van Oekraïne, Wiktor Joesjtsjenko, toont op een persconferentie op 27 augustus 1996 in Kiew de hyrwna, de nieuwe munteenheid. *Foto EPA*

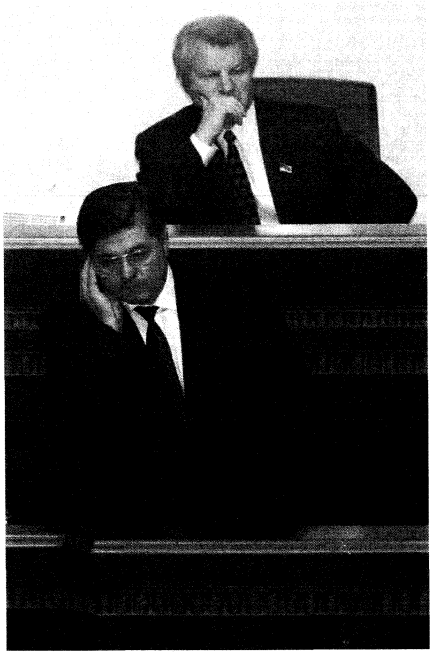

Premier Pawlo Lazarenko presenteert op 15 oktober 1996 de ontwerpbegroting voor 1997. *Foto EPA*

te voorkomen; hij gaf de bevolking de verzekering dat de regering niet van plan was de karbowanets te devalueren of beslag te leggen op spaartegoeden. Tevens werden de veiligheidsmaatregelen rond wisselkantoren en banken verscherpt. Tegelijkertijd waarschuwde premier Pawlo Lazarenko op 1 september de Oekraïeners nadrukkelijk zich niet te laten oplichten door geldwisselaars die geld wisselden tegen een onjuiste koers.

Op 3 september werd bericht dat de omschakeling op de nieuwe munt betrekkelijk soepel was verlopen, hoewel de prijzen van een aantal levensmiddelen met ongeveer 10 procent waren gestegen en er op beperkte schaal zwarte handel werd gedreven. Op de eerste beursdag handhaafde de hyrwna zich op een koers van 1,76 ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Op 20 september zei Pynzenyk in het parlement dat er geen sterke schommelingen waren geweest in de wisselkoers van de hyrwna ten opzichte van vreemde valuta's in de eerste twee weken na de invoering van de munt en dat de hyrwna werd verhandeld binnen de bandbreedte van 1,65 en 1,92 hyrwna ten opzichte van de dollar, die de Nationale Bank had vastgesteld.

Buitenlandse hulp

Vijftien donorlanden en acht multilaterale kredietinstellingen die onder auspiciën van de Wereldbank op 24-25 oktober in Parijs bijeen waren, gaven hun goedkeuring aan een hulpprogramma met een totale waarde van $ 3 mrd ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma voor 1997 van de Oekraïense regering.

Ontwerpbegroting voor 1997 verworpen

De regering van premier Pawlo Lazarenko moest rekening houden met financiële problemen en een ernstige tegenslag voor haar economisch hervormingsprogramma, toen de Volksraad (parlement) op 8 november haar ontwerpbegroting voor 1997 verwierp. De afgevaardigden verzetten zich met name tegen een voorgenomen verlaging van een heffing voor bedrijven die was bedoeld om de kerncentrale bij Tsjernobyl verder schoon te maken, en tegen een belasting op ondernemingsactiva, met als argument dat dit slecht was voor de economie.

In de ontwerpbegroting werden de inkomsten geraamd op 44,8 mrd hyrwna en de uitgaven op 48,9 mrd hyrwna, hetgeen neerkwam op een begrotingstekort van ongeveer 3,9 procent van het bruto binnenlands product (BBP). In 1996 zou het begrotingstekort naar verwachting 6,2 procent van het BBP bedragen ($ 1 = 1,7663 hyrwna op 8 november 1996). Minister van financiën Walentin Koronewskyy, die de begroting presenteerde, zei dat de regering het gat in de begroting van 1997 wilde 'dichten' met de hulp van de Nationale Bank en de uitgifte van obligaties van buitenlandse leningen met een totale waarde van $ 350 mln.

Leraren en studenten protesteren op 6 oktober 1996 tegen het economisch beleid van de regering en eisen de uitbetaling van achterstallige salarissen en beurzen. *Foto EPA*

Volgens waarnemers had de begroting voor 1997 de goedkeuring van het IMF, dat er blijkbaar mee had ingestemd dat het begrotingstekort van 1997 zou groeien tot 4 procent van het BBP, in plaats van tot de eerder afgesproken 2,3 procent, op voorwaarde dat de regering steun zou weten te krijgen voor dereguleringsmaatregelen en belastingverlaging om de economie te stimuleren. Uit berichten bleek dat deze steun van doorslaggevend belang zou zijn voor de vrijgave begin december van de volgende tranche van een overbruggingskrediet ter waarde van $ 100 mln, waarover in mei een akkoord was bereikt met het IMF (zie pag. 466/3 e.v.-'96).

Ontwerpbegroting goedgekeurd

De Volksraad keurde op 19 december de ontwerpbegroting goed met 250 tegen 18 stemmen bij 59 onthoudingen na een correctie van de cijfers uit het vorige begrotingsvoorstel dat was verworpen. Het nieuwe begrotingstekort werd geraamd op 5,5 procent van het BBP. Het was onduidelijk wat de invloed van het nieuwe begrotingstekort voor 1997 zou zijn op het toekennen van buitenlandse kredieten (voor hulpprogramma, zie boven).

De inkomsten en uitgaven in de nieuwe begroting voor 1997 bedroegen naar schatting respectievelijk 37 mrd hyrwna en 42,8 mrd hyrwna (een geraamd begrotingstekort van 5,8 mrd hyrwna) ($ 1 = 1,77 hyrwna op 20 december 1996). Op 31 december werd bekendgemaakt dat het begrotingstekort voor 1996 8,6 mrd hyrwna bedroeg.

REGERINGSWIJZIGING

President Leonid Koetsjma benoemde op 22 september overeenkomstig de bepalingen van de nieuwe grondwet de volgende personen in de regering:

Vice-premier - Wiktor Pynzenyk+; vice-premier - Anatolii Kinach+; industriebeleid, brandstof- en energievoorziening - Anatolii Mintsjenko*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Zynowii Koelyk werd op 29 oktober benoemd tot minister van voorlichting.

BERICHTEN OVER KETTINGREACTIE IN KERNCENTRALE TSJERNOBYL ONTKEND

President Koetsjma ontkende op 26 september met kracht berichten over een nucleaire kettingreactie in de vierde reactor van de kerncentrale in Tsjernobyl, die bij een explosie in april 1986 een radioactieve wolk boven Noord-Europa had uitgestoten (zie pag. 305/1 e.v.-'86).

Minister van milieubescherming en nucleaire veiligheid Joerii Kostenko had tijdens een persconferentie in Kiew op 24 september bevestigd dat de radioactieve straling in de resten van de vierde reactor was toegenomen en hij had gezegd dat dit zou kunnen duiden op een kettingreactie. In een recente studie van Oekraïense geleerden was ook beweerd dat de toename van het aantal neutronen in de 'sarcofaag', die over de beschadigde reactor heen was gebouwd, bewees dat er sprake was van een nucleaire kettingreactie.

SPANNINGEN MET RUSLAND OVER ZWARTE-ZEEVLOOT

In oktober werd melding gemaakt van nieuwe spanningen tussen Oekraïne en Rusland over het nog steeds onopgeloste probleem van de verdeling van de Zwarte-Zeevloot (zie pag. 466/1 e.v.-'96). De onenigheid werd veroorzaakt doordat de Russische Staatsdoema op 23 oktober een wetsvoorstel betreffende de Russische eisen goedkeurde. De betrekkingen bleven gespannen, ondanks het feit dat op 24 oktober in Moskou 'constructieve' besprekingen werden gevoerd tussen president Leonid Koetsjma en zijn Russische collega Boris Jeltsin, die beweerden dat beide partijen dichter bij een definitieve overeenkomst waren dan 'ooit tevoren'.

In het voorstel van de Russische Staatsdoema werden de Russische aanspraken op de Oekraïense Zwarte-Zeehaven Sewastopol herhaald en werd een beroep gedaan op de Oekraïense Opperste Raad om de verdeling van de Zwarte-Zeevloot te staken. Koetsjma, die al onder druk stond door het aftreden op 23 oktober van de opperbevelhebber van de Oekraïense marine, Wolodymyr Bezkorowajnii (kennelijk uit protest tegen Oekraïense concessies bij de verdeling van de vloot), werd door Oekraïense politieke leiders aangespoord opheldering te vragen over deze kwestie. Op 25 oktober gaf het Russische ministerie van buitenlandse zaken een verklaring uit waarin de stellingname van de Russische Staatsdoema werd veroordeeld als 'in strijd met het beleid om vriendschappelijke betrekkingen met Oekraïne te versterken en te ontwikkelen en met het beleid om het belang van de Zwarte Zee voor de Russische Federatie te verwezenlijken'.

PARLEMENTSVOORZITTER VAN KRIM TREEDT AF

De voorzitter van het parlement van de Krim, Yewhenii Soeproenjoek, trad op 9 oktober af. Door de sluimerende ontevredenheid onder de Russischsprekende meerderheid in de Krimrepubliek was Soeproenjoek blijkbaar onder druk komen te staan, omdat hij een te verzoenende houding aannam tegenover het Oekraïense leiderschap. Wasyl Kyseljow, die op 10 oktober werd gekozen tot de nieuwe parlementsvoorzitter, zei op 15 oktober na een ontmoeting met president Koetsjma in Kiew dat hij zou pogen de eenheid onder de afgevaardigden van de Krim te herstellen en zich zou inspannen 'om het leven van alle inwoners van de Krim te verbeteren.

DECREET GEEFT PRESIDENT MEER MACHT

President Leonid Koetsjma vaardigde op 14 december een decreet uit dat de positie van de president versterkte. Voortaan zouden de verordeningen van een president 'binnen de door de president gestelde grenzen' bindend zijn voor alle overheidsfunctionarissen. Op 18 december volgde een ander decreet dat de ministers van defensie, binnenlandse zaken, buitenlandse zaken en voorlichting direct ondergeschikt maakte aan de president, waar het ging om 'kwesties die binnen de grondwettelijke bevoegdheden van de president' vielen.

Het decreet van 18 december legde ook de toekomstige samenstelling van de regering vast, te weten: premier, eerste vice-premier, drie vice-premiers, en 29 ministers. Het Russische persbureau *Itar-Tass* berichtte dat sommige afgevaardigden in de Volksraad niet gelukkig waren met het decreet, omdat zij er een poging in zagen van Koetsjma 'de grondwettelijke privileges van het parlement' naar zich toe te trekken.

HOGE PRESIDENTIEEL MEDEWERKER ONTSLAGEN

Koetsjma ontsloeg op 10 december een van zijn hoogste medewerkers, het hoofd van de presidentiële staf, Dmytro Tabatsjnyk. Hij benoemde geen opvolger. Tabatsjnyk zou zich schuldig hebben gemaakt aan corruptie bij de verkoop van appartementen en aan andere vormen van machtsmisbruik.

(Vor.ber.pag. 749/2 e.v.-1996)

RUSSISCHE FEDERATIE

AANKONDIGING VAN HARTOPERATIE PRESIDENT JELTSIN. POLITIEKE CONSEQUENTIES

President Boris Jeltsin maakte op 5 september 1996 bekend dat hij een hartoperatie zou ondergaan.

In een televisie-interview zei Jeltsin dat hij 'een routine-onderzoek had ondergaan en dat daarbij was ontdekt dat mijn hart niet in orde is' en hij voegde daaraan toe dat 'de artsen adviseerden me te laten opereren of het rustig aan te doen. Maar rustig aandoen heeft me nooit gelegen en ligt me nog steeds niet. Het is beter dat ik me laat opereren en volledig herstel'. Jeltsin verzekerde de Russen ook dat de operatie zou plaatsvinden 'in mijn moederland'.

Jeltsin had in 1995 twee lichte hartaanvallen gehad. Doordat hij sinds de presidentsverkiezingen in juni-juli lang niet in het openbaar

Sergej Jastrzjembski poseert in het Moskouse Kremlin op 20 augustus 1996, een week na zijn benoeming tot woordvoerder van president Boris Jeltsin. *Foto EPA*

was verschenen, waren er nieuwe twijfels gerezen over zijn gezondheid (zie pag. 755/1/2-'96). Sinds de verkiezingen hadden medewerkers van Jeltsin berichten ontkend dat hij aan hartklachten leed en zijn afwezigheid toegeschreven aan vermoeidheid en keelpijn.

Eind september bleek uit sommige berichten dat Jeltsins gezondheid slechter was dan aanvankelijk was gezegd. Jeltsins hartchirurg Renat Aktsjoerin zei op 21 september op de Franse televisie dat Jeltsin in juni of juli een derde hartaanval had gehad. Maar in een interview met de Russische televisie zei Sergej Mironow, hoofd van de medische staf van de president, dat het onjuist was om te praten van een derde hartaanval, maar dat Jeltsin wel last had gehad van 'vrij ernstige aanvallen van vernauwingen aan zijn hart'.

Ondertussen berichtte de *Financial Times* van 23 september, waarin 'insiders rond de presidentiële staf' werden aangehaald, dat Jeltsin een beroerte had gehad en niet in staat was langer dan een kwartier per dag te werken. Dit bericht werd dezelfde dag door Sergej Jastrzjembski, de woordvoerder van de president, afgedaan als 'absoluut onwaar'.

De wereldvermaarde Amerikaanse hartspecialist Michael DeBakey kwam op 23 september in Moskou aan om adviezen te geven over Jeltsins behandeling.

Na een reeks onderzoeken bevestigde het behandelingsteam op 25 september dat Jeltsin een bypass-operatie zou ondergaan. Het team zei 'gerust' te zijn over de toestand van Jeltsins longen, hart en nieren, maar het nodig te vinden om zes à tien weken te wachten met de operatie. Jastrzjembski zei op 27 september dat Jeltsin tijdens deze voorbereidingsperiode slechts twee à drie uur per dag zou werken.

Politieke consequenties van Jeltsins hartproblemen

Krachtens de grondwet zou premier Wiktor Tsjernomyrdin de presidentiële macht drie maanden uitoefenen, indien Jeltsin zou sterven of niet in staat zou zijn zijn functie uit te oefenen. Behalve Tsjernomyrdin werden als mogelijke andere kandidaten voor het presidentschap gezien: generaal Aleksandr Lebed, Jeltsins nationale-veiligheidsadviseur en sinds juni secretaris van de Veiligheidsraad, Joeri Loezjkow, sinds 1992 burgemeester van Moskou, en Anatoli Tsjoebajs, sinds juli hoofd van de presidentiële staf.

De nieuwe economisch adviseur van president Boris Jeltsin, Sergej Ignatjew, wordt op 17 september 1996 voorgesteld aan de pers. *Foto EPA*

In een interview met de Russische televisie zei Lebed op 6 september dat Jeltsin voor de hartoperatie de macht officieel moest overdragen aan Tsjernomyrdin. Hieruit leidden sommige waarnemers af dat Lebed wellicht een 'overeenkomst' had gesloten met Tsjernomyrdin.

Jastrzjembski maakte op 11 september bekend dat Jeltsin de zeggenschap over de belangrijke ministeries voor veiligheid en ordehandhaving aan Tsjernomyrdin had overgedragen. Op 19 september ondertekende Jeltsin een decreet waarin hij Tsjernomyrdin officieel aanwees als zijn plaatsvervanger tijdens zijn operatie. Maar het decreet bepaalde evenzeer dat de volledige presidentiële bevoegdheden, met inbegrip van die over de zogeheten 'atoomknop', alleen aan Tsjernomyrdin zouden worden overgedragen, als en wanneer Jeltsin met de ondertekening van een tweede document de overdracht zou autoriseren.

Benoemingen

Op 10 september werd Wladimir Potanin, die in augustus was benoemd tot eerste vice-premier (zie pag. 757/1/2-'96), eveneens benoemd tot voorzitter van de operationele regeringscommissie ter verbetering van het systeem van betalingen en regelingen (de zogenoemde 'commissie van niet-betalingen').

Op 19 september ontsloeg Jeltsin de voormalige minister van financiën Wladimir Panskow uit de Veiligheidsraad (voor benoeming van nieuwe Veiligheidsraad in juli, zie pag. 755/1/2-'96). Panskow werd in de Raad opgevolgd door Aleksandr Liwsjits, een van de vicepremiers en minister van financiën (voor Liwsjits benoeming in ministerraad in augustus, zie pag. 757/1/2-'96).

Bezoek van Duitse bondskanselier

Op 7 september had Jeltsin een ontmoeting met de Duitse bondskanselier Helmut Kohl, die op bezoek was (voor bijzonderheden van Kohls vorige bezoek in februari, zie pag. 477/1-'96). Kohl was de eerste Westerse leider die Jeltsin persoonlijk sprak na het bezoek van de Amerikaanse vice-president Al Gore medio juli (zie pag. 758/1 e.v.-'96).
Na de ontmoeting zei Kohl tegen journalisten dat Jeltsin 'zich tijdens de vergadering heel actief had getoond'. Tijdens de ontmoeting was onder andere gepraat over de voorgestelde uitbreiding in oostwaartse richting van de NAVO en de ontwikkelingen in Tsjetsjenië. Beide partijen kwamen overeen dat Jeltsin begin 1997 een bezoek zou brengen aan Duitsland.

MACHTSSTRIJD IN KREMLIN LEIDT TOT ONTSLAG VAN GENERAAL LEBED ALS SECRETARIS VEILIGHEIDSRAAD

Na een conflict dat door veel waarnemers werd aangeduid als een machtsstrijd binnen het Kremlin, ontsloeg de zieke president Boris Jeltsin medio ok-

tober generaal Aleksandr Lebed als secretaris van de Veiligheidsraad en nationale-veiligheidsadviseur van de president. Lebed was in juni benoemd nadat hij goede resultaten had behaald bij de eerste ronde van de presidentsverkiezingen (zie pag. 753/1 e.v.-'96). In augustus had hij een omstreden vredesakkoord met de Tsjetsjeense rebellen ondertekend (zie pag. 762/1-'96). De gebeurtenissen die leidden tot het ontslag van Lebed, worden hieronder uiteengezet.

Ontslag Tarpisjtsjew als voorzitter van de staatscommissie voor sport. Korzjakow bekritiseert Tsjoebajs

Op 7 oktober ontsloeg Jeltsin per decreet Sjamil Tarpisjtsjew als voorzitter van de staatscommissie voor sport en toerisme van de Russische Federatie. Tarpisjtsjew, voormalig tennisleraar van de president, was een vertrouweling van Jeltsin.

Tarpisjtsjew werd ontslagen na een 'modderstroom van beschuldigingen van corruptie' zoals de *Financial Times* van 10 oktober het verwoordde, die betrekking hadden op een chantageschandaal van $ 40 mln, waarbij hij en generaal Aleksandr Korzjakow betrokken zouden zijn. Korzjakow - eveneens een vertrouweling van Jeltsin - was in juni ontslagen als hoofd van de presidentiële garde in het kader van een algemene campagne tegen aanhangers van de harde lijn in het Kremlin (zie pag. 754/1-'96). Begin oktober waren de corruptiebeschuldigingen in het openbaar aangekaart door Boris Fjodorow, voormalig voorzitter van de nationale sportstichting. Vervolgens maakte het openbaar ministerie bekend dat er een onderzoek ingesteld zou worden naar de beschuldigingen. Op 27 oktober ontsloeg Jeltsin Korzjakow uit het leger.

Op 6 oktober hield Tarpisjtsjew een persconferentie waar hij beweerde dat hij was ontslagen teneinde Korzjakow, en via hem Lebed, in diskrediet te brengen. Deze bewering werd onmiddellijk ontkend door een woordvoerder van de president. Begin oktober was aan het licht gekomen dat er banden bestonden tussen Lebed en Korzjakow. Lebed had toen Korzjakows terugkeer in de politiek gesteund door diens kandidatuur voor een zetel in de Staatsdoema (parlement) te steunen.

Op 11 oktober organiseerde Korzjakow zijn eerste persconferentie waarbij hij de aanval opende op Anatoli Tsjoebajs, het machtige hoofd van de presidentiële staf, die in juli was benoemd (zie pag. 755/3-'96). Korzjakow noemde hem een 'regent terwijl de president nog in leven was'.

Volgens Korzjakow had 'een aantal mensen' uit de entourage van de president 'geprobeerd (Jeltsin) in problemen te brengen om de situatie te krijgen die we nu hebben ... en vanzelfsprekend wilden zij hem daarna achter zijn rug om manipuleren'. Hij waarschuwde dat hij in het bezit was van 'belastend materiaal' met betrekking tot een aantal van zijn tegenstanders.

Op 22 oktober werden vergelijkbare beschuldigingen geuit door Tsjoebajs voorganger, vice-premier Nikolaj Jegorow. Volgens Jegorow was Jeltsin in de macht van een 'Raspoetin-achtige' kliek rond Tsjoebajs en Jeltsins jongste dochter Tatjana Djatsjenko.

Koelikow beschuldigt Lebed van plannen voor een staatsgreep

Op 16 oktober leek de machtsstrijd in hevigheid toe te nemen, toen minister van binnenlandse zaken Anatoli Koelikow fel uithaalde naar Lebed. De twee mannen waren bittere rivalen. In augustus had Lebed het ontslag van Koelikow geëist (zie pag. 761/1/2-'96).

Koelikow zei in het bezit te zijn van documenten die aantoonden dat Lebed van plan was een 50.000 man sterk 'Russisch Legioen' te vormen om een 'geleidelijke staatsgreep' in het land uit te voeren. Hij beschuldigde Lebed van pogingen voor dit doel Tsjetsjeense rebellen te rekruteren. Lebed wees de beschuldigingen van Koelikow met kracht van de hand en zei dat hij een aanklacht tegen hem zou indienen. Premier Tsjernomyrdin riep op 16 oktober echter een spoedvergadering van de ministers van veiligheid en defensie bijeen om de beschuldigingen te bespreken. Na de vergadering zei Tsjernomyrdin dat er 'een kern van waarheid school' in de beschuldigingen van Koelikow, maar hij wees de berichten over het beramen van een staatsgreep van de hand.

Ontslag van Lebed

Op 17 oktober maakte Jeltsin het ontslag van Lebed in een rechtstreekse televisieuitzending bekend met de woorden: 'Een team zou een eenheid moeten vormen, maar het blijkt dat iedereen elkaar in de wielen rijdt. En Lebed is de oorzaak van de scheuring binnen het team. Ik kan deze situatie niet langer tolereren en ben gedwongen generaal Lebed uit zijn functie te ontslaan'. Vervolgens ondertekende hij in de uitzending het ontslagbevel waarmee hij poogde speculaties over de wettigheid van het decreet te voorkomen.

Generaal Aleksandr Lebed heeft een roos gekregen op de persconferentie die hij op 17 oktober 1996 geeft na zijn ontslag als secretaris van de Veiligheidsraad. *Foto EPA*

In een reactie op 17 oktober ontkende Lebed wederom de beschuldigingen van Koelikow en vroeg zijn 'kameraden en bondgenoten niets overijlds' te ondernemen en uitsluitend 'grondwettige middelen' te gebruiken. Volgens zijn zeggen was hij ontslagen omdat hij 'een obstakel' vormde voor Tsjoebajs, die hij ervan beschuldigde een 'regentschap' te vestigen en naar het presidentschap te streven.

Lebed beschuldigde verder Boris Berezowski - een machtige zakenman die een commercieel imperium leidde dat een bank, mediabelangen en een autohandel omvatte - een aandeel te hebben gehad in zijn ondergang. Volgens hem had Berezowski hem persoonlijk bedreigd nadat hij in augustus een vredesakkoord tot stand had gebracht in Tsjetsjenië, omdat het akkoord zijn zakelijke belangen had geschaad.

Volgens Lebed werd de aanleiding voor zijn ontslag gevormd door een document waarin mensen werden genoemd die hadden geprofiteerd van de oorlog in Tsjetsjenië. Hij zei dat hij dit document op 16 oktober aan Jeltsin had overhandigd en zijn plan kenbaar had gemaakt om het in de nabije toekomst openbaar te maken.

Op 17 oktober zei Tsjernomyrdin dat het ontslag van Lebed was verwacht en dat Jeltsin hem eerder had moeten ontslaan. Dezelfde dag zei Joeri Loezjkow, de invloedrijke burgemeester van Moskou, dat het besluit noodzakelijk was geweest met het oog op de 'gevaarlijke fouten en berekeningen' die Lebed had gemaakt bij de aanpak van problemen die met Tsjetsjenië te maken hadden.

Op 21 oktober noemde de Tsjetsjeense rebellenleider Zelimchan Jandarbijew

in een interview voor de Russische televisie het ontslag van Lebed een 'teleurstelling'. Hij zei echter dat een vredesakkoord in Tsjetsjenië niet van personen afhankelijk was.

BENOEMINGEN IN VEILIGHEIDSRAAD. NIEUWE CHEF GENERALE STAF. VERKIEZINGEN REGIONALE GOUVERNEURS

Op 19 oktober benoemde Jeltsin Iwan Rybkin, de voorzitter van de Staatsdoema van 1994-'95, tot de nieuwe secretaris van de Veiligheidsraad. Rybkin volgde Lebed tevens op als presidentieel afgezant in Tsjetsjenië. Er werd geen opvolger bekendgemaakt voor de vrijgekomen post van nationale-veiligheidsadviseur. Na zijn benoeming zei Rybkin dat hij 'een overtuigd voorstander was van het vredesakkoord in Tsjetsjenië' en hij beloofde 'alles te zullen doen om de crisis op te lossen'. Lebed sprak zijn afkeuring uit over de benoeming van Rybkin en zei dat Rybkin de Veiligheidsraad zou veranderen in een 'rustig bureaucratisch kantoor waarvan niemand weet dat het bestaat'.

Op 30 oktober werd Boris Berezowski benoemd tot ondersecretaris van de Veiligheidsraad. Volgens een aantal berichten had Jeltsin deze benoeming gedaan op advies van Tsjoebajs.

In een interview in de *Financial Times* van 31 oktober bevestigde Berezowski dat hij lid was van een groep van zes bankiers en zakenlieden die ongeveer $ 3 mln bijeen had gebracht voor de financiering van de verkiezingscampagne van Jeltsin. Een ander lid van deze groep, Wladimir Potanin, oud-directeur van de Oneximbank, was in augustus benoemd tot eerste vice-premier (zie pag. 757/1/2-'96 en boven).

Iwan Rybkin, de nieuwe secretaris van de Veiligheidsraad, tijdens de zitting van de raad op 21 oktober 1996. *Foto EPA*

Nieuwe chef generale staf

Op 18 oktober werd generaal Michail Kotesnikow ontslagen als chef van de generale staf. Hij werd opgevolgd door generaal Wiktor Samsonow, een benoeming die naar verluidt de positie van minister van defensie Igor Rodjonow versterkte.

Verkiezingen van regionale gouverneurs

In september werd in de regio's de eerste ronde gehouden van de gouverneursverkiezingen. In 52 van Ruslands 89 regio's zouden voor eind 1996 gouverneursverkiezingen worden gehouden.
Bij de eerste verkiezingen op 1 september in Saratow behaalde de zittende Jeltsin-gezinde gouverneur een overweldigende overwinning. Maar de verkiezingen voor het gouverneurschap van Amoer op 22 september leverden een nipte overwinning op voor de communistische kandidaat. Op 29 september behield een Jeltsin-gezinde gouverneur zijn post in Rostow, maar een door de communisten gesteunde kandidaat won in Leningrad (de regio rond St. Petersburg).

Op 20 oktober werd de vroegere vicepresident Aleksandr Roetskoj, die in oktober 1993 een mislukte opstand tegen Jeltsin had geleid (zie pag. 178/3 e.v.-'94), met 79 procent van de stemmen gekozen tot gouverneur van Koersk, ongeveer 400 km ten zuiden van Moskou.

STAATSDOEMA VERWERPT ONTWERPBEGROTING

Op 11 oktober verwierp de Staatsdoema met 280 tegen 33 stemmen de door de regering opgestelde ontwerpbegroting voor 1997. Een groot aantal afgevaardigden had geklaagd dat de inkomstenramingen van de regering te optimistisch waren.

In de ontwerpbegroting werden de inkomsten geraamd op 434.000 mrd roebel (ongeveer 16 procent van het bruto binnenlands product) en de uitgaven op 522.000 mrd roebel ($ 1 = 5.436,5 roebel op 11 oktober 1996).

In een reactie op de verwerping van de begroting door de Staatsdoema maakte Jeltsin op 11 oktober een voorstel bekend waarmee een betere naleving van de belastingwetgeving werd beoogd. Het voorstel behelsde de oprichting van een speciale commissie (de noodcommissie voor het versterken van de fiscale en begrotingsdiscipline, VChK) om de

De nieuwe chef van de generale staf, generaal Wiktor Samsonow, op 21 oktober 1996 in Moskou. *Foto EPA*

belastinginning te controleren. Tsjernomyrdin zou voorzitter van de commissie worden en Tsjoebajs vice-voorzitter.

Op 14 oktober maakte Tsjoebajs bekend dat een gedeelte van de eerste inkomsten die de commissie zou innen, zou worden gebruikt om het federale rechtssysteem verder te ontwikkelen, waardoor de staat meer bevoegdheden zou krijgen om achterstallige belastingen te innen.

In oktober startte de regering faillissementsprocedures tegen vier grote, in moeilijkheden verkerende bedrijven als onderdeel van haar streven meer druk uit te oefenen op belastingdebiteuren.

Naar verluidt was de slechte belastinginning er de oorzaak van geweest dat de besprekingen met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in oktober over de uitbetaling van de meest recente maandelijkse tranche van het IMF-krediet van $ 10,087 mrd waren vastgelopen. Dit krediet was in maart goedgekeurd (zie pag. 471/2/3-'96).

Ontwerpbegroting voor 1997 goedgekeurd

Bij de eerste lezing op 15 december gaf de Staatsdoema met 263 tegen 111 stemmen zijn goedkeuring aan de geamendeerde ontwerpbegroting voor 1997. De nieuwe ontwerpbegroting kwam grotendeels tegemoet aan de eisen van de Communistische Partij tot onmiddellijke uitbetaling van lonen en pensioenen en verhoging van de uitgaven.

President Boris Jeltsin verschijnt op 23 december 1996 weer in het Kremlin om zijn werkzaamheden te hervatten. *Foto EPA*

Bij de derde lezing op 28 december keurden de afgevaardigden de begroting met 243 tegen 117 stemmen goed. In januari zou een vierde lezing plaatsvinden. De geamendeerde begroting ging uit van een inflatie van 11,8 procent en een economische groei van 2 procent. De uitgaven bedroegen R 530.000 mrd en de inkomsten R 434.000 mrd. De regering raamde het tekort op R 96.000 mrd, ongeveer 3,5 procent van het BBP. Maar hierbij werd geen rekening gehouden met een door de Staatsdoema en de Federatieraad op respectievelijk 20 en 25 december goedgekeurde wet om het minimummaandloon per 1 januari 1997 te verhogen met 10 procent. Deze wet had belangrijke consequenties voor de begroting, want eenmaal ondertekend door de president en in werking getreden, zou zij extra uitgaven met zich meebrengen ter financiering van de verhoging van die staatsuitkeringen die waren gekoppeld aan de minimumlonen.

JELTSIN HERVAT WERKZAAMHEDEN NA GESLAAGDE HARTOPERATIE. VERDERE ONTWIKKELINGEN

President Boris Jeltsin onderging op 5 november met succes een bypass-operatie.

De zeven uur durende operatie werd in het cardiologisch centrum van Moskou uitgevoerd door een uit twaalf Russische artsen bestaand team onder leiding van Renat Aktsjoerin. Vlak voor de operatie ondertekende Jeltsin een decreet waarmee hij al zijn presidentiële bevoegdheden, met inbegrip van de verantwoordelijkheid voor Ruslands kernarsenaal, tijdelijk overdroeg aan premier Wiktor Tsjernomyrdin. Minder dan 24 uur na de ondertekening van het eerste decreet ondertekende Jeltsin een ander decreet waarmee de tijdelijke regeermacht van Tsjernomyrdin formeel werd opgeheven.

Op 17 november legde Aktsjoerin een verklaring af waarin hij zei dat Jeltsin 'voorspoedig' herstelde en dat de president 'actief' was. Op 20 november zei Jeltsin tijdens zijn eerste optreden op de televisie sinds zijn operatie dat de artsen 'hun werk hadden gedaan' en dat hij in 'blakende conditie' verkeerde.

Jeltsin hervat werkzaamheden

President Jeltsin verscheen op 23 december weer op zijn bureau in het Kremlin en verklaarde 'gezond' en 'klaar voor de strijd' te zijn. Tijdens een televisietoespraak op 20 december zag Jeltsin er zwak en beverig uit; hij verklaarde dat hij na zijn terugkeer in de eerste plaats de crisis wilde aanpakken die het gevolg was van het feit dat lonen en pensioenen niet werden uitbetaald en er geen belasting werd geïnd.

Jeltsins belangrijkste rivalen, voormalig secretaris van de Veiligheidsraad Aleksandr Lebed en de leider van de Communistische Partij, Gennadi Zjoeganow, betwijfelden openlijk of Jeltsin gezond genoeg was om weer aan het werk te gaan. In een interview in de *Nezawisimaja Gazeta* verklaarde Lebed dat de president te ziek was om zijn taken te kunnen vervullen en beter het advies kon krijgen om met pensioen te gaan en 'voor zijn kleinkinderen te gaan zorgen'. Zjoeganow zei dat Jeltsin te zwak was om werkdagen van vijftien uur te maken, hetgeen een vereiste was gezien alle problemen in het land.

Minister van defensie krijgt civiele status

Minister van defensie generaal Igor Rodjonow trad op 11 december op verzoek van president Jeltsin terug als militair. Daardoor werd hij Ruslands eerste burgerminister van defensie sinds Leo Trotski in 1925 aftrad als oorlogscommissaris. Op 1 december was Rodjonow zestig jaar geworden, de wettelijke leeftijd voor pensionering bij de strijdkrachten. Jeltsin beloofde dat Rodjonows gewijzigde status het begin zou inluiden van een nieuwe traditie waarin de functie van minister van defensie zou worden bekleed door een burger.

Benoeming van Sjachraj tot plaatsvervangend hoofd presidentiële staf

Op 7 december werd de bekende hervormer Sergej Sjachraj benoemd tot plaatsvervangend hoofd van de presidentiële staf (er waren zes van dergelijke posten) en tot Jeltsins vertegenwoordiger bij het Constitutionele Hof. Sjachraj was op 5 januari afgetreden als vice-premier (zie pag. 468/2-'96). Daarna was hij lid van de Staatsdoema geworden en was hij actief betrokken bij Jeltsins herverkiezingscampagne.

Arbeiders protesteren tegen achterstallig loon

Op 5 november organiseerden vakbonden in heel Rusland een actiedag, met bijeenkomsten en stakingen, om te protesteren tegen het uitblijven van de betaling van achterstallig loon door de regering. In een televisie-interview op 6 november zei de voorzitter van de Federatie van Onafhankelijke Vakbonden van de Russische Federatie, Michail

Sjmakow, dat 15 mln mensen hadden deelgenomen aan de actiedag.

Het persbureau *Itar-Tass* maakte op 2 november bekend dat Ruslands loonschuld meer dan 43.000 mrd roebel bedroeg.

Wisselkoersbeleid gecontinueerd

Op 25 november continueerde de regering het in mei geïntroduceerde 'kruipende corridor'-beleid ten aanzien van de wisselkoers (zie pag. 751/2 e.v.-'96). Vice-premier en minister van financiën Aleksandr Liwsjits zei op 26 november dat het besluit in feite een garantie was dat de regering haar strenge fiscale en monetaire beleid zou voortzetten.

Begin 1997 zou de roebel een bandbreedte hebben van 5.500 tot 6.100 ten opzichte van de Amerikaanse dollar. Vervolgens zou hij langzaam in waarde verminderen en op 31 december 1997 een bovengrens bereiken van 5.750 tot 6.350 roebel.

Aanslag op kerkhof

Zeker veertien mensen kwamen om het leven en vijftien raakten er gewond toen op 10 november een bom ontplofte op een kerkhof in Moskou. De aanslag werd gepleegd tijdens een herdenkingsplechtigheid op het kerkhof voor een veteraan uit de oorlog in Afghanistan die in 1994 was vermoord. De politie vermoedde dat de aanslag het werk was van criminele benden die banden onderhielden met groepen van Afghanistan-veteranen.

Vermeende aanslag op grenswachten in Dagestan

Een explosie op 16 november in een huizencomplex van het leger in de zuidelijke regio Dagestan kostte aan zeker 67 mensen het leven, onder wie een aantal grenswachten. Hoewel de explosie volgens verscheidene Russische functionarissen een aanslag van een bende zou zijn uit wraak voor een recente actie van grenswachten tegen wapen- en kaviaarsmokkelaars, zeiden andere bronnen dat het wellicht om een ongeluk ging.

Amerikaanse zakenman gedood

Op 3 november werd in Moskou de Amerikaanse zakenman Paul Tatum door een onbekende doodgeschoten. Tatums bedrijf Americom was verwikkeld geweest in een slepende rechtszaak over de vraag wie de eigenaar was van het prestigieuze Radisson-Slawjanskaja-hotel in het centrum van Moskou.

ONTWIKKELINGEN IN TSJETSJENIË

In september ging de aandacht uit naar het vredesakkoord dat eind augustus was bereikt door generaal Aleksandr Lebed en de Tsjetsjeense militaire leider Aslan Maschadow (zie pag. 762/1-'96). Met de terugtrekking van de Russische troepen, waarmee eind augustus een begin was gemaakt, ging men in september door. Ook werd vooruitgang geboekt met betrekking tot het organiseren van een uitwisseling van krijgsgevangenen. Er werden in september geen ernstige schendingen van het bestand gemeld, hoewel hier en daar gevechten uitbraken.

Lebed bracht in september minstens twee keer een bezoek aan Tsjetsjenië. Tijdens die bezoeken werd onder meer gepraat over pogingen van de Tsjetsjenen om een coalitieregering te vormen. In september begon Lebed ook met een campagne om de bevolking voor het vredesakkoord te winnen. De campagne was bedoeld om indirecte kritiek op het plan door veel van zijn politieke tegenstanders te weerleggen.

In een televisie-interview zei Lebed op 3 september dat 70 à 90.000 mensen waren omgekomen bij de oorlog in Tsjetsjenië. Dit aantal was het dubbele van eerdere schattingen.

Congressen in Tsjetsjenië

Maschadow belegde op 10 september in Grozny een congres met verscheidene Tsjetsjeense maatschappelijke en politieke organisaties. De Moskou-gezinde regering van Dokoe Zawgajew was niet aanwezig op het congres.

Het congres nam een resolutie aan waarin instemming werd betuigd met het vredesakkoord; er werden tevens voorstellen aangenomen om een coalitieregering in het leven te roepen. In een interview met de Russische televisie zei Maschadow dat de leden van de regering-Zawgajew aan 'wier handen geen bloed kleefden', mogelijk in de regering zouden worden opgenomen.

Tijdens een tweede congres, dat op 29 september in Kabardino-Balkaria werd gehouden, werd Adam-Sjamal Denijew genomineerd als kandidaat om de voorgestelde coalitieregering te gaan leiden. Het persbureau *Interfax* noemde Denijew op 30 september de 'coördinator van publieke bewegingen en politieke partijen in de noordelijke Kaukasus en een bekende medewerker van Lebed in Tsjetsjenië'.

Interimakkoord over Russisch- Tsjetsjeense betrekkingen. Decreet over troepenterugtrekking

Op 23 november ondertekenden premier Wiktor Tsjernomyrdin en Aslan Maschadow, premier van de Tsje-

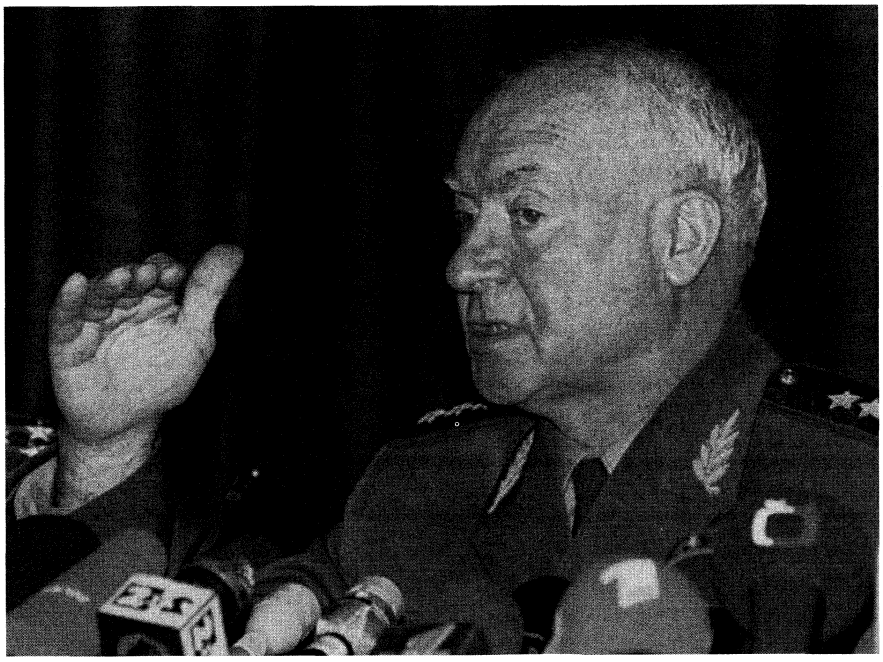

De Russische minister van defensie, generaal Igor Rodjonow, zegt op een persconferentie op 1 oktober 1996 dat miljarden dollars nodig zullen zijn voor een hervorming van de Russische strijdkrachten. *Foto EPA*

De Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin (l.) schudt de hand van de Tsjetsjeense interim-premier Aslan Maschadow na de ondertekening van een akkoord op 23 november 1996 in Moskou over de wederzijdse betrekkingen. In het midden de secretaris van de Russische Veiligheidsraad Iwan Rybkin (l.) en de Tsjetsjeense interimvice-premier Ahkmed Zakajew. *Foto EPA*

tsjeense coalitieregering en militair leider van de separatisten, in Moskou een akkoord over de uitgangspunten voor de betrekkingen tussen de twee partijen.

Het akkoord had betrekking op de periode voorafgaande aan de verkiezingen voor een nieuw parlement en een nieuwe president van Tsjetsjenië, die gehouden zouden worden op 27 januari 1997. Het akkoord bouwde voort op het zogenaamde Chasawjoert-akkoord, dat Maschadow en generaal Aleksandr Lebed hadden gesloten toen Lebed secretaris van de Russische Veiligheidsraad was, en dat had geleid tot het begin van de terugtrekking van Russische troepen. President Jeltsin vaardigde een decreet uit, eveneens op 23 november, dat bepaalde dat de laatste Russische soldaten vóór de verkiezingen zouden worden teruggetrokken uit Tsjetsjenië. Het Russische ministerie van defensie bevestigde op 27 november dat de laatste 6.000 soldaten voor 25 januari zouden zijn teruggetrokken.

Het Tsjernomyrdin-Maschadow-akkoord had betrekking op het herstel van de transportverbindingen - waaronder de heropening van het vliegveld van Grozny -, de productie en de verwerking van olie- en gasproducten, en maatregelen om schadevergoeding uit te keren aan oud-strijders. In het akkoord werd ook de noodzaak erkend om 'tot afspraken te komen over militaire acties'; beide partijen beloofden niets te zullen ondernemen 'dat hun veiligheid in gevaar zou brengen'.

In een interview op de Russische televisie zei Tsjernomyrdin op 23 november dat het een 'volkomen juist besluit' was geweest om een interimakkoord te ondertekenen en niet te wachten tot de verkiezingen in januari 1997. In hetzelfde interview bracht Maschadow naar voren dat het akkoord nodig was om een wettelijke basis te verschaffen voor contacten tussen Russische en Tsjetsjeense functionarissen in de periode voor de verkiezingen.

Het akkoord werd ondertekend nadat begin en medio november overleg had plaatsgevonden tussen Tsjetsjeense opstandelingen en Boris Berezowski, de eind oktober in de Veiligheidsraad benoemde zakenman (zie boven). De *Financial Times* van 25 november berichtte dat Berezowski de opstandelingen 'speciale fiscale en handelsprivileges' had aangeboden en dat zij in ruil daarvoor het ongestoorde transport van olie en gas door Tsjetsjenië hadden gegarandeerd.

Nationalisten en communisten hekelden het Tsjernomyrdin-Maschadow-akkoord. De voorzitter van de Communistische Partij, Gennadi Zjoeganow, noemde het 'Belowezj Twee', een verwijzing naar het akkoord uit 1991, waarbij de Sowjet-Unie werd opgeheven.

Rode-Kruismedewerkers vermoord in Tsjetsjenië. Terugtrekking Russische troepen

Zes Rode-Kruismedewerkers werden in de nacht van 16-17 december in hun slaap doodgeschoten in het Nowye Atagi-ziekenhuis ten zuiden van Grozny. De slachtoffers waren vijf verpleegsters en een Nederlandse bouwkundige; een andere man raakte bij de aanval gewond. Het Internationale Comité van het Rode kruis (ICRC) maakte bekend alle hulpacties in Tsjetsjenië te zullen opschorten uit protest tegen de moorden. Dit voorbeeld kreeg navolging van andere internationale hulporganisaties.

Op 18 december werden in Grozny ook zes burgers, naar verluidt bejaarde Russen, doodgeschoten. Een woordvoerder van de separatistische Tsjetsjeense regering noemde de moorden een provocatie om de verkiezingen van 27 januari te verstoren.

Op 29 december lieten Tsjetsjeense functionarissen weten dat op 26 december vijftien vermoedelijke aanhangers van Joesoep Soslambekow, de leider van de Confederatie van Volkeren van de Kaukasus en kandidaat bij de Tsjetsjeense presidentsverkiezingen, waren aangehouden in verband met hun rol bij de moord op de Rode-Kruismedewerkers.

21 soldaten van het Russische ministerie van binnenlandse zaken en een militielid uit Dagestan, die op 14 december bij de grens van Tsjetsjenië en Dagestan in gijzeling waren genomen, werden op 18 december vrijgelaten. Naar verluidt gebeurde dit onder druk van Russische en Tsjetsjeense regeringsfunctionarissen. De mannen waren gevangengenomen door Tsjetsjeense strijders die onder commando stonden van Salman Radoejew, de man die verantwoordelijk was voor de gijzeling van 3.000 burgers in januari (zie pag. 472/3 e.v.-'96). Volgens de *Rossijskije Westi* van 19 december zaten er op dat moment in Tsjetsjenië 1.187 Russische burgers vast.

De laatste Russische troepen trokken zich op 29 december terug uit Tsjetsjenië. In de republiek bleven alleen logistieke eenheden en transporteenheden achter. Hiermee werd de terugtrekking voltooid ruim voor de deadline die het Russische ministerie van defensie in november had aangekondigd. In een op 28 december goedgekeurde resolutie veroordeelde de Russische Staatsdoema de terugtrekking als 'overhaast', met als argument dat er nog meer dan 1.000 soldaten werden vermist inTsjetsjenië.

(Vor.ber.pag. 750/3 e.v.-1996)

ALGEMEEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE MERCOSUR. AKKOORD MET BOLIVIA. ONDERHANDELINGEN MET MEXICO. ELFDE TOP

Op 11 oktober 1996 sloten de Boliviaanse regering en de Mercosur (Mercado Commun del Sur, Gemeenschappelijke Markt van het Zuiden) een vrijhandelsakkoord dat op 1 januari 1997 in werking zou treden. Het verdrag was erop gericht binnen achttien jaar een vrijhandelszone tot stand te brengen.

In juni was een raamakkoord bereikt (zie pag. 713/3-'96), maar de ondertekening was toen uitgesteld in verband met onderhandelingen over een lijst met 1.200 'gevoelige' producten (lokale producten waarvoor Bolivia bijzondere bescherming verlangde). Krachtens het akkoord zouden 1.000 Boliviaanse producten zonder invoerheffing mogen worden ingevoerd in de Mercosur-landen en zouden de invoerrechten op 7.000 andere producten met 30 procent worden verlaagd.

Onderhandelingen met Mexico over geassocieerd lidmaatschap

Op 25 oktober 1996 werd bericht dat Mexico onderhandelingen was begonnen over toetreding tot de Mercosur als geassocieerd lid. Chili's toetreding tot Mercosur als geassocieerd lid (zie pag. 713/3-'96) werd met ingang van 1 oktober een feit. Mexico kwam niet in aanmerking voor een volwaardig lidmaatschap, omdat het op grond van zijn verplichtingen binnen het NAFTA (Noord-Amerikaanse Vrijhandelsakkoord) niet het Mercosur-buitentarief zou mogen toepassen.

Elfde top Mercosur

Op 17 december 1996 werd in Fortaleza, Brazilië, de elfde top van de Mercosur gehouden (zie voor de tiende top pag. 713/2 e.v.-'96). Tijdens de ontmoeting hechtten de volwaardige Mercosur-leden, Argentinië, Brazilië, Paraguay en Uruguay formeel hun goedkeuring aan het geassocieerde lidmaatschap van Bolivia in overeenstemming met eerdere voorbereidende akkoorden en het akkoord dat met Chili was gesloten. Chili herhaalde dat het zijn banden met Mercosur wilde institutionaliseren via een 'opwaardering' van zijn status als geassocieerd lid.

De Braziliaanse president Fernando Henrique Cardoso verklaarde dat de waarde van de handel tussen de vier Mercosur-partners tussen 1991 en 1993 verdrievoudigd was tot $ 15 mrd. Tijdens de top werden een aantal overeenkomsten ondertekend, onder meer over de bevordering van de regionale luchtvaart, uitwisselingen op het gebied van cultuur en onderwijs, grensoverschrijdende consumentenbescherming en voorbereidende plannen voor de oprichting van een regionale ontwikkelingsbank. Verder werd besloten dat de Mercosur een permanent hoofdkwartier zou krijgen in Montevideo, de hoofdstad van Uruguay.

(Vor. ber. pag. 713/2-1996)

TOP VAN DE AMERIKA'S

Op 7-8 december 1996 namen afgevaardigden uit 34 landen van het westelijk halfrond in de Boliviaanse stad Santa Cruz deel aan de top van de Amerika's (zie voor de top van 1994 pag. 258/2-'95). Net als in het verleden was Cuba niet uitgenodigd de conferentie bij te wonen.

De slotverklaring van Santa Cruz had als belangrijkste thema de steeds slechter wordende situatie van minderheden, kinderen, ouderen en gehandicapten in de regio. Verder werd gewaarschuwd dat armoedebestrijding slechts mogelijk was door een beleid dat rekening hield met de 'interactie tussen mens en natuur' en dat geen bedreiging vormde voor het milieu. Commentatoren en waarnemers van non-gouvernementele organisaties (NGO's) betwijfelden of de 65 initiatieven die in de verklaring waren opgenomen, de benodigde financiële steun zouden krijgen van internationale financiële organisaties en zouden leiden tot meer samenwerking op het westelijk halfrond of in de regio.

Op 7-9 oktober 1996 was in de Argentijnse stad Bariloche een conferentie van de ministers van defensie van de Amerika's gehouden. Tijdens de conferentie werd onder meer gesproken over maatregelen ter bevordering van het vertrouwen, samenwerking op het gebied van vredeshandhaving, de gevolgen van misdaad en drugs en die van economische kwesties op de veiligheid, alsmede de bedreiging die de smokkel van lichte wapens vormde.

ZESDE IBERO-AMERIKAANSE TOP

Op 10 en 11 november 1996 trad president Eduardo Frei Ruíz-Tagle van Chili op als gastheer van de zesde Ibero-Amerikaanse topontmoeting van staatshoofden en regeringsleiders, die in de Chileense hoofdstad Santiago werd gehouden. Thema van de bijeenkomst was de bescherming van de democratie in de regio. Op de top waren Spanje, Portugal en 21 Latijns-Amerikaanse landen vertegenwoordigd. Aanwezig waren onder anderen koning Juan Carlos van Spanje, de secretaris-generaal van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) César Gaviria Trujillo, en Enrique Iglesias, president van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank (Inter-American Development Bank, IDB).
Op de bijeenkomst benadrukte Frei het gevaar dat de aan drugshandel verbonden corruptie binnen de overheid vormde voor de democratie, en verklaarde hij dat geen van de betrokken landen kon beweren niet bloot te staan aan dit gevaar. De leiders beloofden samen te werken bij de bestrijding van de drugshandel en meer steun te vragen van landen waar illegale drugs werden verkocht - hoofdzakelijk de VS. Ook stond een vermindering van de ongelijkheid hoog op de agenda. President Leonel Fernández van de Dominicaanse Republiek stelde dat het werkelijke gevaar voor de democratie niet langer werd gevormd door militairen of guerrillastrijders, maar door 'ons onvermogen de ongebreidelde toename van de armoede een halt toe te roepen'.

Net als bij vorige bijeenkomsten trok de aanwezigheid van de Cubaanse president Fidel Castro Ruz de meeste aandacht. Een grote menigte linkse demonstranten begroette zijn autocolonne, terwijl Cubaanse ballingen en aanhangers van rechtse partijen protestacties hielden voor zijn hotel. Een aantal van de aanwezige leiders, met name de Argentijnse president Carlos Saúl Menem, zette vraagtekens bij Castro's deelname aan een discussie over democratie, terwijl diens regering weigerde vrije verkiezingen toe te staan. President Alberto Keinya Fujimori van Peru, die in april 1992 een 'presidentiële coup' had uitgevoerd (zie pag. 471/1 e.v.-'92), was voorstander van Castro's aanwezigheid, omdat volgens hem de bijeenkomst tot doel had de 'voordelen' aan te tonen van het democratische systeem.

De voormalige Chileense machthebber, generaal Augusto Pinochet Ugarte, op dat moment opperbevelhebber van de strijdkrachten, was bij de top niet aanwezig. Hij woonde samen met andere hoge militaire bevelhebbers legeroefeningen bij in de noordelijke provincies. Castro was in 1971 voor het laatst in Chili geweest toen hij een ontmoeting had met de toenmalige socialistische president Salvador Allende (zie pag. 449/3 -'72). Allende was in 1973 bij een door Pinochet geleide coup om het leven gekomen (zie pag. 622/2 e.v. -'73).

(Vor.ber.pag. 116/2 e.v.-1996)

EERSTE EN TWEEDE TOP ACS

Op 12-13 december 1996 werd in de Cubaanse hoofdstad Havana de tweede

topontmoeting van de 25 leden tellende ministerraad van de Vereniging van Caribische staten (Association of Caribbean States, ACS) gehouden (zie voor de oprichtingsovereenkomst in juli 1994 pag. 26/3-'95 en voor de eerste top verderop in dit bericht).

De ACS-ministers van buitenlandse zaken gaven een gezamenlijke slotverklaring uit waarin zij (i) hun sterke afkeuring uitspraken over de Amerikaanse Helms-Burton-wet krachtens welke buitenlandse investeringen in Cuba strafbaar werden gesteld (zie pag. 98/3 e.v.-'97); (ii) akkoord gingen met de benoeming van een speciale commissie voor de ontwikkeling van duurzaam toerisme in de regio; (iii) handelsbesluiten namen die waren gericht op de verwezenlijking van een vrijhandelszone in het gebied; (iv) besloten een Speciaal Fonds voor Projecten in te stellen ter bevordering van de regionale integratie; (v) afspraken samen te werken in de strijd tegen de drugshandel; (vi) zich uitspraken tegen de komst van schepen met nucleair afval in de Caribische wateren; en (vii) besloten waarnemersstatus te verlenen aan Argentinië, Brazilië, Ecuador, India, Italië en Spanje, alsmede andere aanvragen voor de waarnemersstatus, waaronder die van China, op de volgende jaarlijkse ACS-topontmoeting in behandeling te nemen.

Grenada nam het voorzitterschap van de ministerraad over van Mexico, dat voorzitter werd van de speciale commissie voor toerisme. Colombia werd aangewezen om het Speciale Fonds voor Projecten te beheren.

De eerste topontmoeting van de ACS had op 17-18 augustus 1995 in Port of Spain, Trinidad, plaatsgevonden. Men had toen gesproken over regionale handel, toerisme, vervoer en de gevolgen van de Amerikaanse economische blokkade van Cuba voor de regio.

(Vor.ber.pag. 713/2 e.v. -1996)

FALKLAND-/MALVINASEILANDEN

VN-COMMISSIE ROEPT OP TOT ONDERHANDELINGEN OVER STATUS EILANDEN

Op 22 juli 1996 keurden de leden van de Dekolonisatie-commissie van de Verenigde Naties unaniem een resolutie goed, waarin de regeringen van Argentinië en Groot-Brittannië werden opgeroepen onderhandelingen te hervatten over de status van de eilanden. De resolutie, die werd gesteund door Cuba, Papoea-Nieuw-Guinea en Venezuela, werd toegejuicht door de Argentijnse regering.

JOHN CHEEK OVERLEDEN

Op 3 september overleed op 56-jarige leeftijd John Cheek, een lid van de Wetgevende Raad van de eilanden die tijdens en na de Falkland-oorlog van 1982 internationale bekendheid had genoten als krachtig pleitbezorger van de belangen van de eilandbewoners.

TOESTEMMING VOOR OLIEBORINGEN

Op 28 oktober verleende het bestuur van de eilanden de eerste vergunningen voor het boren naar olie voor de kust van de eilanden. Een gezamenlijke Brits-Argentijnse offerte werd afgewezen op commerciële gronden.

ARGENTIJNS-BRITSE CONFERENTIE

De Argentijnse krant *La Prensa* van 4 november berichtte dat de Falkland-/Malvinaseilanden nauwere betrekkingen met Argentinië hadden afgewezen. Volgens het bericht hadden twee leden van de Wetgevende Raad van de Falkland-/Malvinaseilanden die eind oktober deelnamen aan een Argentijns-Britse Conferentie (CAB) in de noordwestelijke stad Salta om meer wederzijds begrip te kweken, samenwerking met Argentinië afgewezen, totdat Argentinië zijn aanspraak op de soevereiniteit over de eilanden zou opgeven.

Een derde lid dat aanwezig was, Terry Betts, zakenman en voorstander van initiatieven om de economie van het eiland te verstevigen als voorbereiding op een eventuele onafhankelijkheid, deed meer verzoenende uitspraken die werden geciteerd in de *Financial Times* van 7 november, zoals het voorstel dat de eilandbewoners Argentijnen zouden toestaan de Falkland-/Malvinaseilanden te bezoeken.

(Vor.ber.pag. 838/2 e.v.-1995)

GUATEMALA

DEFINITIEF VREDESAKKOORD

Op 19 september 1996 ondertekenden de regering en de guerrillagroepering Guatemalteekse Nationale Revolutionaire Eenheid (URNG) in Mexico Stad het vijfde en meest ambitieuze akkoord dat voortvloeide uit een reeks vredesbesprekingen waarbij de Verenigde Naties als bemiddelaar optrad.

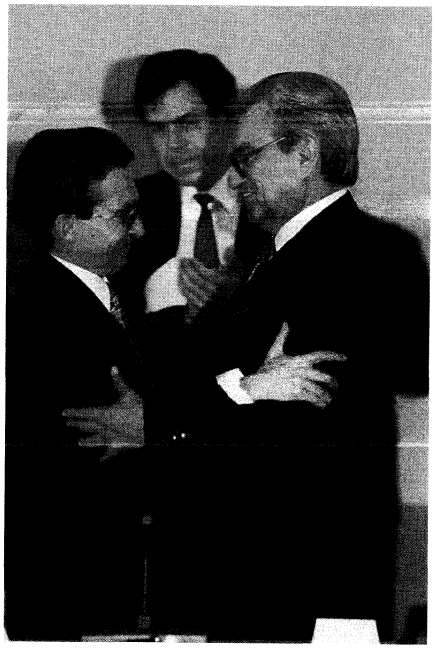

URNG-bevelhebber Rolando Moran (r.) en de afgevaardigde van de Guatemalteekse regering, Gustavo Porras de Copaz, omhelzen elkaar na de ondertekening van het vredesakkoord op 19 september 1996 in Mexico Stad. *Foto EPA*

Krachtens dit akkoord werd het burgerlijk bestuur versterkt en zouden de strijdkrachten de verantwoordelijkheid voor de binnenlandse veiligheid in 1997 afstaan aan een nieuwe politiemacht en zich weer beperken tot de traditionele taak van het verdedigen van 's lands grenzen tegen dreiging van buitenaf. Bovendien kwam een groot deel van het inlichtingenwerk van het leger te vallen onder het ministerie van binnenlandse zaken dat weer direct onder de president viel. Het leger zou zijn troepenmacht van 46.000 manschappen in 1997 met eenderde verminderen en zijn begroting tegen 1999 eveneens met eenderde verlagen.

Het akkoord verplichtte de regering ook meer geld uit te trekken voor de rechterlijke macht en het ministerie van justitie; het maakte een eind aan een aantal omstreden, aan de strijdkrachten gelieerde eenheden, waaronder de Burgerdefensiepatrouilles (PACs) en de Presidentiële Generale Staf, die beide werden beschuldigd van systematische schendingen van de mensenrechten. Er moest echter nog overeenstemming worden bereikt over de wijze waarop de gedemobiliseerde URNG-strijders in de samenleving moesten worden geïntegreerd en over de vraag of er een algemene amnestie zou worden verleend aan de militairen (die

ervan werd beschuldigd zware misdaden te hebben begaan tijdens de 35-jarige burgeroorlog), een eis die het URNG opnieuw onaanvaardbaar noemde.

Op 29 oktober werd bericht dat de regering had besloten de vredesbesprekingen met de URNG op te schorten, nadat een van de bij de URNG aangesloten bewegingen, de Revolutionaire Organisatie van het Gewapende Volk (ORPA), had toegegeven verantwoordelijk te zijn voor de ontvoering op 25 augustus van de 86-jarige zakenvrouw Olga de Novella. Op 30 oktober gaf de URNG vanuit haar hoofdkwartier in Mexico Stad een communiqué uit, waarin zij 'alle politieke verantwoordelijkheid' voor de ontvoering op zich nam, maar stelde dat niemand van het URNG-opperbevel vooraf hiervan op de hoogte was geweest. De URNG verklaarde nogmaals volledig achter het vredesproces te staan.

Op 16 oktober bezette een eenheid van het Guerrillaleger van de Armen (EGP) op geweldloze wijze de San Carlos-universiteit (USAC), waarbij de guerrillastrijders de oprichting van een nieuwe politieke partij bekendmaakten, de Enige Revolutionaire Partij (PRU), die volgens hen een 'nieuwe fase in de strijd van het URNG om de macht' inluidde.

Nadat URNG-leider Rodrigo Asturias de politieke verantwoordelijkheid op zich nam voor de ontvoering van de zakenvrouw en op 8 november aftrad als onderhandelaar bij het vredesoverleg, werd dit hervat. De regering maakte op 12 november bekend dat eind december een definitief vredesakkoord zou worden getekend.

Definitief akkoord

Op 29 december 1996 werd in Guatemala Stad een historisch vredesakkoord ondertekend door de bevelhebbers van de guerrillagroepering URNG en president Alvaro Arzú Irigoyen. Met het akkoord kwam officieel een einde aan de 36 jaar durende burgeroorlog waarbij ongeveer 100.000 doden waren gevallen en ongeveer 40.000 mensen waren 'verdwenen'.

De plechtige ceremonie, die werd bijgewoond door 125 internationale delegaties, acht Latijns-Amerikaanse presidenten en de premiers van Spanje en Zweden, vormde de bekroning van een langdurig vredesproces, dat in 1994 was gestart onder bemiddeling van de VN (zie pag. 252/1 e.v.-'94). Op 18 december had het Congres met 64 tegen acht stemmen een Nationale Verzoeningswet goedgekeurd, die voorzag in 'beperkte amnestie' voor schendingen van de mensenrechten door zowel de guerrillastrijders als het leger. De wet was bekrachtigd na een overeenkomst die op 12 december in Madrid was gesloten door de URNG en de regering en waarin de herintegratie van guerrillastrijders in de maatschappij werd gewaarborgd. Op 4 december hadden beide partijen in het conflict in Oslo een wapenstilstandsakkoord ondertekend, waarmee de officieuze wapenstilstand die negen maanden had geduurd, werd bezegeld.

Volgens mensenrechtenorganisaties zou de beperkte amnestie weliswaar niet gelden voor daden van genocide, marteling en verdwijningen, maar toch in het voordeel zijn van militairen die betrokken waren geweest bij ernstige schendingen van de mensenrechten.

HOGE MILITAIREN GEARRESTEERD

Op 18 september werd bekendgemaakt dat onderminister van defensie brigadegeneraal César Augusto García González en acht andere hoge militairen, onder wie nog een generaal, waren ontslagen en gearresteerd wegens deelname aan een smokkelnetwerk. Vier agenten van de Nationale Politie en vijf douaneambtenaren werden eveneens in hechtenis genomen in verband met het onderzoek. Later diezelfde dag sprak de regering geruchten tegen dat er sprake was van een couppoging.

GERECHTELIJKE EXECUTIES

Twee campesino's (boeren), die in 1993 waren veroordeeld wegens het ontvoeren, verkrachten en vermoorden van een vierjarig meisje, werden op 13 september geëxecuteerd. De executie werd bijgewoond door 150 journalisten.

Op 14 september gelastte het Hooggerechtshof dat er een vervolging zou worden ingesteld tegen een functionaris van de VN-Onderzoeksmissie inzake de Mensenrechten in Guatemala (MINUGUA), die Guatemala zou hebben gewaarschuwd dat de internationale gemeenschap negatief zou reageren op de executies. Advocaten, mensenrechtengroeperingen, het Inter-Amerikaanse Hof voor de Mensenrechten (CIDH) van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) en de MINUGUA hadden verzocht de executies niet uit te voeren.

VOETBALRAMP

Op 16 oktober vielen ten minste 82 doden en 150 gewonden, toen in het nationale voetbalstadion van Guatemala Stad paniek uitbrak tijdens een kwalificatiewedstrijd voor de Wereldbeker tussen Guatemala en Costa Rica. De tragedie werd alom toegeschreven aan het feit dat er op grote schaal valse kaartjes waren verkocht, waardoor het stadion, dat 45.000 zitplaatsen telde, was gevuld met 60.000 toeschouwers. President Alvaro Arzú Irigoyen gelastte de wedstrijd af en kondigde drie dagen van nationale rouw af.

(Vor.ber.pag. 483/3 e.v.-1996)

HAÏTI

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE BINNENLANDSE VEILIGHEID. MANDAAT VN-MISSIE VERLENGD

Op 28 juni 1996 stemde de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties voor een verlenging van het mandaat van de VN-missie in Haïti (UNMIH) tot 30 november. In een compromis met China werd echter overeengekomen dat het aantal VN-soldaten verminderd zou worden van 1.200 naar 600 (zie voor eerdere verlenging pag. 397/1-'96).

Met het oog op de voortdurende staat van wetteloosheid waarin Haïti verkeerde, hadden vertegenwoordigers van de VN en belangrijke donorlanden op 15 juli een ontmoeting met regeringsfunctionarissen en zij beloofden de uitrusting van de nieuwe nationale politiemacht te verbeteren en gespecialiseerde afdelingen op te zetten, zoals een afdeling voor strafrechtelijk onderzoek.

Vrijspraak voor twee oud-veiligheidsfunctionarissen

Twee voormalige veiligheidsfunctionarissen werden op 24 juli vrijgesproken van de moord in 1993 op minister van justitie François Guy Malary (zie pag. 339/3-'94). Het openbaar ministerie beschuldigde de jury ervan steekpenningen te hebben ontvangen of verwacht te hebben die te zullen ontvangen.

Twee politici doodgeschoten

Antoine Leroy, de vice-voorzitter van de uiterst rechtse Mobilisatie voor Nationale Ontwikkeling (MDN), en een ander vooraanstaand MDN-lid, Jacques Florival, werden op 21 augustus in Port-au-Prince doodgeschoten door tien onbekenden. Er werden geen arrestaties verricht en van officiële zijde werden geen mededelingen gedaan over verdenkingen of motieven.

De Haïtiaanse president René Préval (l.) met de directeur van het Internationaal Monetair Fonds, Michel Camdessus, na overleg op 23 mei 1996 over hervormingen op Haïti. *Foto EPA*

Dezelfde dag zonden de Verenigde Staten een contingent van 50 mariniers naar de hoofdstad Port-au-Prince, ogenschijnlijk ter bescherming van de Amerikaanse ambassade en de 300 militairen die bijstand verleenden bij de uitvoering van programma's van openbare werken. De aanwezigheid van het contingent werd echter ook gezien als blijk van steun aan de regering van president René Préval, die ondanks de aanwezigheid van VN-vredestroepen gevaar liep.

De jongste opleving van geweld leek te zijn veroorzaakt door de arrestatie op 17 augustus van twintig voormalige legerofficieren in het hoofdkwartier van de MDN. Volgens de politie waren zij bezig met het beramen van een aanval op het presidentiële paleis. Op 19 augustus werden vervolgens in Port-au-Prince aanvallen uitgevoerd op het parlementsgebouw en het centrale hoofdbureau van politie, waarbij een burger en twee politieagenten om het leven kwamen. De schoten werden gelost door een groep van ongeveer twintig mannen die gekleed gingen in het uniform van het voormalige leger. Préval verklaarde dat deze aanvallen uitgevoerd waren door voormalige soldaten die ingehuurd waren door de Tontons Macoutes, een overblijfsel van de omvergeworpen dictatuur van Jean-Claude Duvalier, en hij gaf opdracht tot de arrestatie van MDN-leider Hubert de Ronceray en de voormalige militaire leider, generaal Prosper Avril.

Een aantal waarnemers in Haïti beschouwde de moorden op 21 augustus als een wraakactie van Lavalas, de groepering van linkse sympathisanten van de voormalige president Jean-Bertrand Aristide, voor de aanvallen op 19 augustus. Evans Paul, de leider van het Nationale Front voor Verandering en Democratie (FNCD) en oud-burgemeester van Port-au Prince, stelde de regering expliciet verantwoordelijk en beschuldigde deze van een 'Macchiavelliaans plan om oppositieleiders om te brengen'.

Op 22 augustus loste een gewapende bende schoten op het kantoor van de nationale televisiesomroep en probeerde het gebouw op te blazen.

De onrust nam toe als gevolg van het in brede kringen bestaande verzet tegen de privatiseringsplannen van de regering, die door het IMF waren goedgekeurd (zie pag. 398/2-'96) en voorstellen om het ambtenarenapparaat drastisch in te krimpen. Op 9 augustus gaf de Senaat met een meerderheid van twaalf stemmen zijn goedkeuring aan de privatisering van een aantal grote staatsondernemingen.

Amerikaanse bescherming voor president

De Amerikaanse regering stuurde op 13 september een dertigtal veiligheidsagenten naar Haïti om president René Préval te beschermen. Eerder hadden de VS Préval overgehaald om Joseph Moïse te ontslaan, het hoofd van zijn presidentiële garde, alsmede diens plaatsvervanger. De veiligheidsagenten, die naar verwachting verscheidene maanden zouden blijven, zouden ook de presidentiële garde reorganiseren. Canadese soldaten en VN-veiligheidssoldaten (UNMIH) zouden eveneens bijdragen aan de veiligheid van de president.

Amerikaanse functionarissen beschuldigden de presidentiële garde ervan zich onder Moïse's leiding schuldig te hebben gemaakt aan willekeurige gewelddaden, waaronder een bankroof op 5 augustus in Cap-Haïtien, waarbij vier personen omkwamen. Zij leverden ook bewijsmateriaal dat zeker twintig leden van de presidentiële garde waren betrokken bij de moord op twee rechtse politici op 20 augustus (zie boven).

De Amerikaanse agenten zouden ook adviezen verstrekken over de bestrijding van gewapende benden van voornamelijk oud-militairen, die de hoofdstad Port-au-Prince terroriseerden. Deze dreigden met meer geweld, als hun achterstallig soldij en pensioen niet zouden worden uitbetaald. Overheidsambtenaren, van wie er sommigen meer dan twee jaar geen loon hadden ontvangen, gingen op 24 september in staking en eisten dat zij prioriteit kregen boven de oud-soldaten.

Oprichting van Lavalas Familie

Oud-president Jean-Bertrand Aristide maakte op 3 november de oprichting bekend van de Lavalas Familie, een groepering die zich zou gaan inzetten voor zijn kandidatuur voor het presidentschap van 2001. Volgens waarnemers had Aristide deze stap genomen omdat hij de controle was kwijtgeraakt over aanhangers van de bestaande Lavalas-organisatie, die werden beschuldigd van het aanwakkeren van geweld en het vermoorden van twee politici in augustus.

(Vor.ber.pag. 397/1 e.v.-1996)

MEXICO

ERP KONDIGT TIJDELIJKE WAPENSTILSTAND AF. EZLN BREEKT VREDESBESPREKINGEN AF. NIEUWE GUERRILLAGROEPERING

Op 25 september 1996 kondigde het Revolutionaire Volksleger (Ejército Popular Revolucionario, EPR) eenzijdig een tijdelijke wapenstilstand af in de zuidelijke deelstaat Guerrero, met als argument dat het de bevolking wilde aan-

moedigen deel te nemen aan de plaatselijke verkiezingen op 6 oktober en aldus wilde voorkomen dat de regering 'haar wil oplegt' aan de deelstaat.

In september stationeerde de regering, naar verluidt gesteund door de inlichtingendiensten van Peru, Israël, Frankrijk en de Verenigde Staten, duizenden soldaten en veiligheidsagenten in de zuidelijke deelstaten Guerrero, Oaxaca en Michoacán, kennelijk in een poging het EPR een vernietigende slag toe te brengen na zijn aanvallen in augustus (zie pag. 770/2-'96). De regering verklaarde dat het EPR-activiteiten als gevolg van deze operatie in belangrijke mate waren 'afgenomen of verijdeld'. Berichten uit de pers over een omvangrijk treffen medio september in Chipalcingo in Guerrero, waarbij zeven guerrillastrijders en zeven politieagenten omkwamen, werden tegengesproken door de autoriteiten die het incident een onbeduidende schermutseling noemden waarbij een guerrillastrijder sneuvelde en twee soldaten gewond raakten. De regering ontkende eveneens persberichten over EPR-activiteiten in verscheidene steden.

Mensenrechtengroeperingen en de oppositionele Partij van de Democratische Revolutie (PRD) verklaarden dat de pogingen van de regering om het EPR met wortel en tak uit te roeien hadden geleid tot wijdverbreide intimidatie en willekeurige arrestaties, zoals de poging om op 15 september een PRD-senator te arresteren.

Zo werden op 25-26 september ook elf mensen gearresteerd in het Indiaanse bergdorp Agustín Loxicha in Oaxaca. Zij werden ervan beschuldigd medeoprichters van het EPR te zijn. De gemeenteontvanger van Agustín Loxicha was naar verluidt een van de twee guerrillastrijders die omkwamen bij het EPR-aanval in augustus op de badplaats Huatulco aan de Stille Oceaan. Sinds het EPR in juni op het toneel verscheen, zouden de autoriteiten naar eigen zeggen twintig EPR-verdachten hebben gearresteerd. De guerrillastrijders verklaarden echter dat slechts twee van de arrestanten tot hun groepering behoorden.

Tijdens persconferenties op 14 en 17 september erkende het EPR dat het op dat moment niet bij machte was het leger te verslaan. Desalniettemin eiste het een nieuwe federale regering en een grondwet en moedigde het de inheemse bevolking in de zuidelijke deelstaat Chiapas aan de wapens op te nemen uit zelfverdediging tegen de gevestigde orde en 'volksraden op te richten op het werk, in gemeenschappen en op school'.

EZLN breekt vredesbesprekingen af

Op 29 augustus maakte het Zapatistische Nationale Bevrijdingsleger (Ejército Zapatista de Liberación Nacional, EZLN) uit Chiapas bekend dat het zich terugtrok voor de volgende ronde van de vredesbesprekingen met de regering, die op 4 september zou worden gehouden (voor eerdere besprekingen, zie pag. 771/1-'96).

Het EZLN verklaarde dat de regering zich niet had gehouden aan eerdere akkoorden, dat regeringsonderhandelaars zich 'arrogant, racistisch en onverdraagzaam' hadden getoond, en dat het leger een nieuw offensief bleek voor te bereiden tegen het EZLN en zijn aanhangers. De belangrijkste woordvoerder van het EZLN, ondercommandant Marcos, zond op 29 augustus tevens een open brief naar president Ernesto Zedillo Ponce de León en naar 'mevrouw de Burgerlijke Samenleving', waarin hij verklaarde dat de guerrillastrijders niet uit waren op macht en waarin hij de EZL-aanhangers eraan herinnerde dat dankzij de actieve landelijke steun voor het EZLN het regeringsleger zich had moeten terugtrekken bij eerdere militaire offensieven.

In een andere open brief aan het EPR, eveneens van 29 augustus, wees Marcos op de verschillen tussen de twee rebellengroeperingen. Hij verklaarde dat het EPR om de macht vocht, terwijl het EZLN streed om 'democratie, vrijheid en gerechtigdheid'. Hij zei het EPR desalniettemin te respecteren omdat het niet meedeed aan het 'spelletje' van de regering om 'goede' en 'slechte' guerrillastrijders tegenover elkaar te plaatsen. Hij bekritiseerde het EPR voor het opwerpen van wegblokkades tijdens het offensief in augustus, omdat volgens hem inheemse leiders daardoor in gevaar waren gebracht. Verder raadde hij het EPR aan 'jullie eigen weg te gaan en ons de onze te laten gaan'.

EZLN-leider bezoekt hoofdstad

Begin oktober maakte het vanuit de deelstaat Chiapas opererende EZLN bekend dat het van plan was een grote delegatie af te vaardigen naar een nationale conventie van Indianenorganisaties die op 8-12 oktober in Mexico Stad zou worden gehouden. De regering deelde mee dat de leiders zouden worden gearresteerd, als zij naar de hoofdstad zouden komen, omdat volgens haar de vrijheid van beweging krachtens het in 1995 gesloten akkoord (zie pag. 122/1-'96) alleen maar zou gelden in Chiapas zelf. Uiteindelijk werd een compromis bereikt waarbij slechts één EZLN-leider, commandant Ramona, de laatste twee dagen van de conventie mocht bijwonen.

EZLN trekt zich terug uit vredesbesprekingen

Het EZLN maakte op 12 november bekend dat het zich terugtrok uit de vredesbesprekingen met de regering in San Andrés Larráinzar in de zuidelijke deelstaat Chiapas.

Volgens commandant David, die namens het EZLN het besluit bekendmaakte, waren regionale conflicten in Chiapas de oorzaak. Hij benadrukte echter dat het in geen geval een breuk in

Ondercommandant Marcos (l.) van het EZLN begeleidt commandant Ramona op 9 oktober 1996 in La Realidad, Chiapas, voor haar vertrek naar een conventie van Indianenorganisaties in Mexico Stad. *Foto EPA*

de vredesbesprekingen betekende, maar eerder blijk gaf van de wens van de guerrillastrijders om hun adviseurs en aanhangers meer veiligheid te garanderen. David opperde dat het nodig zou kunnen zijn de besprekingen in een andere deelstaat te houden.

Later, tijdens een persconferentie op 14 november, riep de belangrijkste woordvoerder van het EZLN, ondercommandant Marcos, de federale regering op te kennen te geven of zij de voorkeur gaf aan een dialoog of aan een militaire oplossing in Chiapas. Marcos waarschuwde dat de maand december van doorslaggevende betekenis was, omdat het er drie jaar na de gewapende opstand van het EZLN op leek dat er noch in militair noch in politiek opzicht schot kwam in het vredesoverleg. Hij voegde eraan toe dat het EZLN nu bereid was te streven naar een militaire of een politieke oplossing.

Vermoedelijke EZLN-rebellen vrijgelaten

Op 3 januari 1997 werden zeven vermoedelijke leden van het EZLN vrijgelaten uit een gevangenis in Mexico Stad, nadat een rechter eerder opgelegde vonnissen wegens terrorisme, rebellie, samenzwering, vervaardiging van explosieven en bezit van wapens die waren bestemd voor het leger, had vernietigd. Alle vrijgelaten personen ontkenden lid te zijn van het EZLN en beweerden dat zij in februari 1995 waren gearresteerd op grond van valse beschuldigingen.

Hoewel het EZLN haar campagne tegen de regering voortzette, gonsde het van speculaties over de aard van een aanbod van de beweging om op 11-12 januari besprekingen te voeren met de regering.

Het EZLN had zich in november teruggetrokken uit het vredesoverleg (zie boven) en in een Nieuwjaarsboodschap ter gelegenheid van de derde verjaardag van de opstand in de zuidelijke deelstaat Chiapas stelde de leiding van de organisatie zich nog steeds onbuigzaam op en verklaarde 'niet te capituleren'. Maar in een tweede, meer verzoeningsgezinde boodschap beloofde de EZLN-leiding de 'opmerkingen' in een brief die Zedillo in december 1996 aan de belangrijkste EZLN-woordvoerder, ondercommandant Marcos, had geschreven, in overweging te nemen. Deze zouden verwijzen naar een akkoord over de rechten en cultuur van de inheemse bevolking, dat beide partijen in februari 1996 hadden gesloten, maar dat nooit was uitgevoerd (zie pag. 335/1-'96).

In een communiqué op 5 januari beschuldigde het EPR, dat zijn basis in de zuidelijke deelstaat Guerrero had, het leger ervan recentelijk te hebben deelgenomen aan criminele activiteiten die waren bedoeld om de beweging in discredit te brengen.

Volgens het EPR had het leger speciale eenheden opgeleid die zich voordeden als guerrillagroepen en die verantwoordelijk waren voor een reeks gewelddaden tegen afgelegen dorpsgemeenschappen, waaronder de verkrachting van vrouwen. In het communiqué werd tevens beweerd dat Amerikaanse militairen het leger adviseerden bij verzetsbestrijdingsoperaties.

Nieuwe guerrillagroepering. Guerrilla-aanvallen

Op 21 november trad het Revolutionaire Volksverzetleger (ERIP) naar buiten als een nieuwe guerrilla-organisatie.

In een communiqué met de titel 'de Verklaring van het Noorden' eiste het ERIP het aftreden van de regering-Zedillo en de vorming van een nieuwe grondwetgevende vergadering. De groepering, die zei te bestaan uit boeren, Indianen, arbeiders en ondernemers, verklaarde te willen opereren in de centrale en noordelijke streken van het land als aanvulling op de strijd van het EZLN en het ERP in het zuiden.

Bij guerrilla-aanvallen op 1 november die werden toegeschreven aan het ERP, werden in een hinderlaag bij de zuidelijke stad Oaxaca vijf politieagenten gedood. Een zesde politieman kwam om het leven bij een aanslag met een molotovcocktail op een politiebureau in Coalcalco in de buurt van Mexico Stad.

PRI-LEDEN IN OPPOSITIE TEGEN PARTIJTOP. VERKIEZINGEN IN GUERRERO. GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN. PRIVATISERING OLIE-INDUSTRIE AANGEPAST. PRI TREKT STEUN VOOR HERVORMING KIESSTELSEL IN. PROCUREUR-GENERAAL ONTSLAGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In een uniek vertoon van onafhankelijkheid stemden de gewone leden van

de regerende Institutionele Revolutionaire Partij (PRI) op 21 september 1996 tegen de partijtop tijdens de 17de landelijke vergadering van de partij.

In een poging een einde te maken aan de vijftien jaar oude praktijk dat hoge overheidsposten werden bekleed door in Amerika opgeleide technocraten, besloot de landelijke vergadering dat alle kandidaten voor belangrijke overheidsposten reeds een gekozen functie moesten hebben bekleed en zeker tien jaar lid moesten zijn van de PRI.

De afgevaardigden namen ook een resolutie aan waarin zij zich uitspraken tegen Zedillo's omstreden plan om 61 petrochemische fabrieken te privatiseren en waarin zij van de partij verlangden dat deze de gehele oliesector zou beschermen (zie pag. 564/3-'96). (Bronnen in de omgeving van de president zeiden later echter dat de privatiseringen gewoon zouden doorgaan). Afgevaardigden dienden ook een voorstel in om oud-president Carlos Salinas de Gortari (1988-'94) uit de partij te zetten wegens vermeende corruptie. Salinas was uit eigen beweging in ballingschap in Ierland gegaan, een land dat geen uitleveringsverdrag met Mexico had.

Veel waarnemers dachten dat de nieuwe campagne van de PRI tegen de vrije markt en tegen corruptie bedoeld was om nieuwe kiezers aan te trekken. Opiniepeilingen wezen erop dat de PRI bij de burgemeestersverkiezingen in 1997 het burgemeesterschap van Mexico Stad en haar meerderheid in het Huis van Afgevaardigden (Tweede Kamer) zou kunnen verliezen.

Verkiezingen in deelstaat Guerrero

Op 6 oktober werden in de deelstaat Guerrero verkiezingen gehouden voor 76 burgemeestersposten en alle 46 zetels in het deelstaatparlement.

Het waren de eerste verkiezingen die in Mexico werden gehouden sinds de hervorming van het kiesstelsel in juli (zie pag. 772/1-'96). De PRI, die tientallen jaren aan de macht was geweest in een politiek bestel dat in feite een eenpartijsysteem was, bleef de grootste partij in Guerrero, hoewel winst werd geboekt door de linkse Partij van de Democratische Revolutie (PRD) en zelfs door de rechtse Partij van Nationale Actie (PAN), die in Guerrero nooit veel aanhang had gehad. Opmerkelijk was dat de PRD zich in afwijking van haar gewoonte onthield van beschuldigingen van verkiezingsfraude.

Volgens uitslagen die op 14 oktober werden gepubliceerd (nadat vrijwel alle stemmen waren geteld), bleek dat de PRI 52 procent van de stemmen had behaald, terwijl de PRD 35 procent en de PAN 9 procent hadden gekregen. De PRI sleepte zo'n vijftig van de 76 burgemeestersposten in de wacht en de PRD verdrievoudigde het aantal burgemeestersposten dat zij in handen had, tot ongeveer twintig. In het deelstaatparlement daalde het zetelaantal van de PRI van 32 naar 30. De PRD ging van acht naar twaalf zetels en de PAN behaalde twee zetels, terwijl de Arbeiderspartij (PT) en de Partij van het Cardenistisch Front voor Nationale Wederopbouw (PFCRN) elk één zetel kregen.

Hoewel Guerrero bekendstond als een gewelddadig gebied (volgens mensenrechtenorganisaties waren er in 1995 in Guerrero 121 personen, voor het merendeel PRD-aanhangers, om politieke redenen gedood) verliepen de verkiezingen zonder problemen, hoewel het lage opkomstcijfer van ongeveer 40 procent werd toegeschreven aan bezorgdheid over de veiligheid. In reactie op een wapenstilstand die het Revolutionaire Volksleger (EPR, zie begin bericht) had aangeboden, staakte het regeringsleger tijdelijk zijn antiguerrilla-activiteiten.

Wijziging in privatiseringspogramma voor olie-industrie

Op een persconferentie op 13 oktober maakte minister van energie Jesús Reyes Heroles nieuwe voorstellen bekend voor de gedeeltelijke privatisering van de petrochemische fabrieken van de staatsoliemaatschappij Pemex (zie boven).

De staat zou een meerderheidsaandeel behouden en niet overgaan tot de verkoop van 80 procent van het aandelenbezit, zoals in het oorspronkelijke, omstreden plan was voorgesteld. De 61 fabrieken zouden per 1 januari 1997 dochterondernemingen van Pemex worden en 49 procent van de aandelen in elke onderneming zou in de loop van het jaar te koop worden aangeboden. Daarnaast zou de hele petrochemische sector worden gedereguleerd, zodat particuliere ondernemers nieuwe fabrieken zouden kunnen opzetten, zonder dat daar speciale vergunningen voor nodig waren. De regering deelde verder mee dat de investeringen in de nieuwe dochtermaatschappijen intern gefinancierd zouden moeten worden, gezien het beroep dat werd gedaan op de overheidsuitgaven, maar beloofde dat de Vakbond van Mexicaanse Oliearbeiders (SRTPRM) de leiding zou krijgen van de commissie voor contacten tussen arbeiders en de directie.

Het besluit over de privatisering in de olie-industrie leidde tot een daling van de koers van de peso, die zich tot dan toe in 1996 had gehandhaafd op ongeveer $ 1 = 7,5 peso, maar op 16 oktober was gedaald naar $ 1 = 7,8 peso en eind oktober bleef staan op ongeveer $ 1 = 8 peso.

Eind oktober gaf het Congres de regering toestemming om de oprichting van particuliere pensioenfondsen, die in januari 1997 had moeten plaatsvinden, een half jaar uit te stellen (voor goedkeuring van pensioenwet in 1995, zie pag. 334/2-'96). Het uitstel werd geweten aan de weerstand van de regering om te moeten opdraaien voor de pensioenen van personen die geen bijdragen meer betaalden aan het staatspensioenstelsel.

Akkoord over salarisverhoging

In het weekend van 26-27 oktober kwamen vertegenwoordigers van de regering, werkgevers en vakbonden bijeen om een economisch pact voor 1997 te sluiten. Zij kwamen overeen het minimumloon met 17 procent te verhogen op basis van de optimistische verwachting dat de inflatie zou worden beperkt tot 15 procent.

Gemeenteraadsverkiezingen

Op 10 november werden in drie deelstaten gemeenteraadsverkiezingen gehouden, waarbij de oppositie aanzienlijke winst boekte. Dit werd gezien als een aanwijzing voor de invloed die de twee jaar durende economische crisis op de politiek had.

In de deelstaat Mexico - met ongeveer 11.700.000 inwoners het dichtstbevolkt - behaalde de conservatieve PAN de overwinning in vier en de centrumlinkse PRD in één van de zeven belangrijkste gemeenten, hoewel de PRI erin slaagde de controle over het deelstaatparlement en de gemeenteraad van de grootste stad, Ecatepec, te behouden. De PRI handhaafde haar greep op de parlementen van de centrale deelstaat Hidalgo en de noordoostelijke deelstaat Coahuila. De PAN eiste de overwinning op in de drie grootste steden van Coahuila, waaronder de hoofdstad Saltillo. De PRI beweerde dat er op grote schaal onregelmatigheden hadden plaatsgevonden bij de verkiezingen in Saltillo en eiste dat het Verkiezingstribunaal de overwinning van de PAN in Saltillo ongeldig zou verklaren.

PRI trekt steun voor hervorming kiesstelsel in

In november vond binnen de regerende PRI een openlijke rebellie plaats tegen een hervorming van het kiesstelsel, een ontwikkeling die een ernstige politieke nederlaag betekende voor president Ernesto Zedillo Ponce de Léon.

Op 14 november gebruikten PRI-afgevaardigden hun meerderheid in de Kamer van Afgevaardigden, om zestien amendementen op het door Zedillo gesteunde wetsvoorstel voor de hervorming van het kiesstelsel erdoor te drukken. Het wetsvoorstel was het hoofdthema geweest van Zedillo's verkiezingscampagne voor het presidentschap in 1994 en was al twee jaar lang het onderwerp van onderhandelingen tussen de belangrijkste politieke partijen (zie pag. 563/1/2-'96 en 772/2-'96). Volgens de oppositiepartijen werd met deze amendementen beoogd de wet, die in de eerste plaats was bedoeld om grenzen te stellen aan de overheidsfinanciering van verkiezingscampagnes en om oppositiepartijen gelijke toegang tot de media te geven, schipbreuk te laten lijden. De hervormingen waren gezien als een poging om het verkiezingsproces, dat al lange tijd werd bekritiseerd vanwege onuitroeibare corruptie, legitimiteit te verschaffen, nadat het tientallen jaren was gedomineerd door de PRI.

In de amendementen werd (i) de limiet voor overheidsfinanciering van campagnes van politieke partijen in 1997 verhoogd met 497 procent tot 2,225 mrd peso ($ 280 mln) - tien keer het bedrag dat de overheid in 1994 aan de presidentsverkiezingen had besteed; werden (ii) de wettelijke en electorale sancties op overschrijding van het campagnebudget afgeschaft; werd (iii) de PRI op de meest gunstige tijden toegang verschaft tot gratis politieke zendtijd en werd (iv) het recht van oppositiepartijen coalities te vormen beperkt.

De Kamer van Afgevaardigden had een week eerder op het punt gestaan het wetsvoorstel van Zedillo met bijna unanieme steun te aanvaarden, nadat beide Kamers van het Congres in juli al hun goedkeuring hadden gegeven aan het voorstel (zie pag. 772/1-'96). Volgens waarnemers waren de rebellie en de nieuwe wet een reactie van aanhangers van de harde lijn binnen de PRI op de nederlaag voor de partij bij de recente gemeenteraadsverkiezingen en vormden zij een onderdeel van de aanhoudende vete binnen de partij tussen hervormingsgezinde technocraten, vertegenwoordigd door Zedillo, en uiterst behoudende, autoritaire PRI-leden, die in Mexico werden aangeduid als 'dinosaurussen'.

Zedillo was op staatsbezoek in Argentinië toen de rebellie uitbrak, maar hij bracht daarna toch nog een bezoek aan China, waar hij op 22 november de Chinese president Jiang Zemin en premier Li Peng ontmoette.

Nieuwe PRI-voorzitter

Humberto Roque Villanueva werd op 15 december gekozen tot voorzitter van de PRI als opvolger van Santiago Oñate Laborde, die was afgetreden.

Roque Villanueva, een aanhanger van de harde lijn binnen de PRI, was econoom en leider van de PRI-meerderheid in de Kamer van Afgevaardigden. Hij was een naaste bondgenoot van Zedillo en de enige kandidaat voor de functie. Zijn verkiezing volgde na de nederlaag die de PRI bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1996 had geleden, en kwam op het moment dat de partij zich ging concentreren op de voorbereidingen voor de tussentijdse Congresverkiezingen en de eerste democratische verkiezingen voor het burgemeesterschap van Mexico Stad in 1997 (zie boven).

Oppositiepartijen verwerpen extra financiering voor verkiezingscampagnes

Op 23 januari 1997 werd bericht dat de twee belangrijkste oppositiepartijen hadden geweigerd extra overheidsgeld voor de financiering van verkiezingscampagnes in 1997 te aanvaarden. De financiering was mogelijk geworden na de goedkeuring van het wetsvoorstel voor de hervorming van het kiesstelsel, dat in november tegen de wil van president Ernesto Zedillo Ponce de León was geamendeerd door behoudende PRI-leden (zie boven).

Volgens de *Financial Times* van 23 januari weigerden de PAN en de PRD een bedrag van $ 43 mln aan overheidsfinanciering te accepteren. Dit geld was aangeboden, nadat het Congres, waarin de PRI de meerderheid had, een amendement op Zedillo's wetsvoorstel tot wijziging van het kiesstelsel had goedgekeurd, waardoor de overheidsfinanciering voor politieke partijen werd vertienvoudigd. Zedillo had afgezien van zijn recht een veto uit te spreken over de PRI-amendementen op zijn wetsvoorstel en betoogd dat 'een adequate financiering' van politieke partijen noodzakelijk was om te voorkomen dat de democratie 'zou worden ondermijnd door de georganiseerde misdaad'. De oppositie beweerde echter dat de onevenredig forse verhoging van de financiering niet gerechtvaardigd was in een tijd van bezuinigingen. Daarnaast veroordeelde zij het financieringsplan als een poging om de politieke hegemonie van de PRI te bestendigen en een echte hervorming van het kiesstelsel te dwarsbomen die erop ge-

De nieuwe voorzitter van de PRI, Humberto Roque Villanueva, laat zich op 15 december 1996 toejuichen door aanhangers voor het hoofdkwartier van de partij in Mexico Stad. *Foto EPA*

richt was de overheidsfinanciering te beperken en de oppositiepartijen gelijke toegang tot de media te verschaffen (zie pag. 563/1-'96).

Daarom namen de PAN en de PRD het ongekende besluit een deel van de hun toegekende bedragen, respectievelijk 208 mln peso (39 procent van het voor hen gereserveerde bedrag) en 128 mln peso (33 procent), te weigeren ($ 1 = 7,82 peso op 24 januari). PAN-voorzitter Felice Calderón Hinojosa verklaarde dat zijn partij vertrouwde op vrijwilligersnetwerken en zich wel zou redden zonder de extra financiering, die volgens hem 'een gevaarlijke bron van corruptie' zou kunnen zijn.

Krachtens de geamendeerde wet ontving de PRI, de grootste partij in het Congres, 873 mln peso, terwijl 520 mln peso was toegekend aan de PAN en 388 mln peso aan de PRD. De rest van de in totaal 2,14 mrd peso zou naar kleinere partijen gaan.

Ondanks hun gezamenlijke standpunt inzake de financiering weigerde Calderón een alliantie met de PRD te sluiten om samen de tussentijdse Congresverkiezingen van juli in te gaan. Hij stelde dat de Mexicaanse democratie voordeel zou hebben van 'partijen die zich duidelijk profileren'. PRD-voorzitter Andrés Manuel López Obrador was voorstander van zo'n alliantie; hij had op 4 januari gezegd dat het een belangrijke stap in de ontwikkeling van de democratie zou zijn, als de oppositie een meerderheid in de Kamer van Afgevaardigden zou behalen.

Aflossing van schuld aan de VS

Op 15 januari 1997, drie jaar eerder dan was gepland, betaalde de regering de VS de laatste termijn van een noodkrediet terug waardoor Mexico zijn buitenlandse schulden had kunnen voldoen na de economische crisis die was ontketend door de devaluatie van de peso in december 1994 (zie pag. 195/3-'96).

De betaling van de laatste termijn van $ 3,5 mrd aan het Amerikaanse ministerie van financiën werd met instemming begroet door de Amerikaanse regering, die in 1995 $ 20 mrd had toegezegd als onderdeel van een internationaal reddingsplan ter waarde van $ 50 mrd (zie pag. 403/3-'95).

De Centrale Bank maakte daarnaast bekend dat de aflossing van nog eens $ 1,5 mrd Mexico's schuld aan het IMF had teruggebracht tot $ 11,5 mrd. Op het hoogtepunt van de peso-crisis had het IMF leningen verstrekt van ongeveer $ 18 mrd. In de voorgaande twee jaar had Mexico meer dan $ 16 mrd geleend op de vrije kapitaalmarkt. Een gedeelte van dat geld was gebruikt om de duurdere kortlopende noodkredieten van het Amerikaanse ministerie van financiën en het IMF af te lossen.

Uitspraak in corruptieonderzoek

Een tien maanden durend onderzoek door een congrescommissie die in meerderheid uit PRI-leden bestond, leidde op 26 september 1996 tot de conclusie dat onvoldoende bewijs was dat Raúl Salinas de Gortari, de broer van oud-president Carlos Salinas de Gortari, onregelmatigheden zou hebben begaan toen hij directeur van het Nationale Voedselbureau (CONASUPO) was.

De oppositie hekelde de uitspraak als een poging om de zaak in de doofpot te stoppen. Raúl Salinas verbleef in de gevangenis in afwachting van zijn proces wegens moord en corruptie (zie pag. 124/2 en 772/1 e.v. -'96).

Ontwikkelingen in onderzoek naar moord op Ruíz Massieu

Op 9 oktober werd vooruitgang geboekt in de rechtszaak tegen Raúl Salinas de Gortari, in verband met de moord in 1994 op José Francisco Ruíz Massieu, de secretaris-generaal van de PRI (zie pag. 193/2 e.v.-'95), toen de politie een stoffelijk overschot vond dat was begraven op het erf van Salinas' luxueuze huis in een buitenwijk van de hoofdstad. Volgens de politie ging het om het lichaam van Manuel Muñoz Rocha, een voormalige afgevaardigde in het federale parlement, die twee dagen na de moord werd vermist en Salinas' medeplichtige zou zijn geweest. Naar verwachting zou het echter verscheidene weken duren, voordat de identiteit van het lichaam definitief zou zijn vastgesteld. De advocaten van Salinas beweerden dat het lichaam daar door de autoriteiten 'in de grond was gestopt', aangezien twee eerdere onderzoeken niets hadden opgeleverd.

Procureur-generaal ontslagen

Op 2 december ontsloeg president Ernesto Zedillo Ponce de Léon procureur-generaal Antonio Lozano. Hij werd opgevolgd door generaal Jorge Madrazo Cuellar, oud-voorzitter van de Nationale Commissie voor de Mensenrechten.

Er werd geen officiële verklaring gegeven voor het plotselinge ontslag, maar het viel samen met beschuldigingen die dezelfde dag in *Excélsior*, een krant in Mexico Stad, werden geuit door Eduardo González Mata, directeur van het team deskundigen van het bureau van de procureur-generaal (PGR). Volgens González Mata had Lozano de conclusies achtergehouden van het deskundigenrapport over de menselijke resten die in oktober waren gevonden in de tuin van het luxueuze huis van Raúl Salinas de Gortari, de broer van oud-president Carlos Salinas de Gortari (zie boven). De politie beweerde dat het de overblijfselen van Manuel Muñoz Rocha waren. González Mata verklaarde dat Lozano de bevindingen van de politie had gesteund ondanks het deskundigenrapport waarin stond dat de resten niet van Muñoz Rocha waren. PGR-bronnen ontkenden later dat Lozano informatie had achtergehouden en verklaarden dat de onderzoeken om de identiteit van het lichaam vast te stellen nog moesten worden afgerond. Volgens de advocaten van Raúl Salinas waren de resten in de tuin begraven om de verdenking op hun cliënt te laden.

De belangrijkste oppositiepartijen PAN en PRD drongen er bij Zedillo op aan een volledige verklaring voor het ontslag van Lozano te geven. Ook hadden beide partijen kritiek op de benoeming van de partijloze Madrazo Cuellar, die zij niettemin typeerden als een 'man van het systeem' die het onderzoek naar de moorden waarschijnlijk niet zou stimuleren.

Op 13 december maakte Madrazo Cuellar een aantal belangrijke benoemingen bij het bureau van de PGR bekend, waardoor de controle over de Mexicaanse Federale Politie en de strijd tegen de georganiseerde misdaad grotendeels onder toezicht van het leger kwamen te staan.

Drugsbaron veroordeeld

Juan García Abrego, de leider van een drugskartel die in januari was gearresteerd (zie pag. 336/3-'96), werd op 16 oktober door een Amerikaanse rechtbank veroordeeld voor cocaïnetransporten naar de VS en het witwassen van $ 10,5 mln aan inkomsten uit de handel in drugs.

(Voor aanvraag van Mexico om als geassocieerd lid toegelaten te worden tot Mercosur, zie onder ALGEMEEN.)

(Vor.ber.pag. 769/3 e.v.-1996)

AMERIKA

NICARAGUA

INSTALLATIE NIEUWE REGERING

President Arnoldo Alemán Lacayo van de rechtse Liberale Alliantie (AL) werd op 10 januari 1997 beëdigd. Diezelfde dag werd ook een nieuwe regering geïnstalleerd. Vice-president Enrique Bolanos deelde mee dat de nieuwe regering prioriteit zou geven aan de volgende zaken: (i) de bevordering van betrouwbaar bestuur en de bestrijding van corruptie; (ii) de versterking van het vertrouwen van de bevolking in het justitiële apparaat; (iii) een juridische oplossing voor de problemen die waren veroorzaakt door de confiscatie van eigendommen tijdens het bewind van het linkse Sandinistische Nationale Bevrijdingsfront (FSLN) (1979-'90); en (iv) de ontwapening van criminele groepen die het noorden van het land onveilig maakten.

De samenstelling van de nieuwe regering was als volgt:

Bureau van de president - Lorenzo Guerrero*; buitenlandse samenwerking - David Robleto*; buitenlandse zaken - Emilio Alvárez-Montalvan*; financiën - Estebán Duque-Estrada*; binnenlandse zaken - José Antonio Alvarado*; landbouw en veeteelt - Mario de Franco*; arbeid - Wilfredo Navarro*; bouwnijverheid en vervoer - Edgard Quintana*; gezondheidszorg - Carlos Quiñones*; onderwijs - Humberto Belli Pereira; sociale actie - Jamilet Bonilla*; toerisme - Pedro Joaquín Chamorro*; milieu en natuurlijke hulpbronnen - Roberto Stadthagen*; defensie - Jaime Cuadra*; justitie - Julio Centeno*; president van de Centrale Bank - Noel Ramírez*.

* Nieuwe benoeming

Voorafgaande aan de beëdiging van Alemán had het Hooggerechtshof op 8 januari tachtig wetten die sinds 22 november 1996 waren goedgekeurd door de aftredende Nationale Assemblee, van nul en gener waarde verklaard. Deze behelsden verhogingen van de ambtenarensalarissen en een statuut waarbij de Nationale Assemblee de bevoegdheid kreeg de pro16cureur-generaal en de president van de Centrale Bank te benoemen. De uitspraak werd veroordeeld door FSLN-secretaris-generaal Daniel Ortega Saavedra, die bij de presidentsverkiezingen in oktober 1996 was verslagen door Alemán (zie pag. 826/1 e.v.-'96). Ortega riep de bevolking op de straat op te gaan om het 'constitutionele stelsel' te verdedigen.

Op 9 januari leidde Ortega tevens een boycot van de nieuwe Nationale Assemblee door FSLN-afgevaardigden ter ondersteuning van de eis dat in het geheim zou worden gestemd over alle benoemingen op parlementaire posten. Deze procedure was goedgekeurd door de oude Nationale Assemblee, maar verworpen door de Hoogste Kiesraad. De boycot leidde ertoe dat rechtse partijen alle belangrijke posten in het parlement in handen kregen. De vrees voor een regelrechte politieke crisis ebde echter weg, toen Ortega op 16 januari deelnam aan een eerste overlegronde met de regering.

(Vor.ber.pag. 826/1 e.v.-1996)

President Arnoldo Aleman Lacayo (r.) en vice-president Enrique Bolanos worden toegejuicht na hun beëdiging op 10 januari 1997 in Managua. *Foto EPA*

AFRIKA

BURKINA FASO

LEDEN VEILIGHEIDSDIENST GEARRESTEERD

Op 8 oktober 1996 bevestigde de regering dat 17 leden van de presidentiële veiligheidsdienst op 6 oktober waren gearresteerd. De 17 werden omschreven als 'bevriend met' het hoofd van de dienst, Hyacinthe Kafondo. Volgens de staatskrant *Sidwaya* was Kafondo tegen herstructurering van de landmacht, had hij 'geen respect voor militaire hiërarchie' en ging het gerucht dat hij onenigheid had gehad met het hoofd van de presidentiële garde. Kafondo, die in Marokko een cursus aan het volgen was, werd van zijn verantwoordelijkheden ontslagen. In de daaropvolgende week vonden meer arrestaties plaats, wat het aantal arrestanten op ongeveer 25 bracht.

Op 16 oktober meldden regeringsbronnen dat Kafondo was verdwenen. Volgens sommige berichten had hij op 9 oktober asiel aangevraagd op de Franse ambassade in Abidjan, Ivoorkust, maar dit werd niet bevestigd door de Franse autoriteiten.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 9 oktober 1996 keurde het kabinet de begroting voor 1997 goed. De uitgaven werden geraamd op CFA 363,95 mrd en de inkomsten op CFA 338,44 mrd. Dat betekende een tekort van CFA 25,51 mrd tegenover het tekort van CFA 38,89 mrd in de begroting voor 1996 ($ 1,00 = CFA 518,24 op 11 oktober 1996).

(Vor.ber.pag. 774/1-1996)

ETHIOPIË

WIJZIGINGEN IN DE REGERING

Premier Meles Zenawi benoemde op 24 oktober 1996 Tefera Walwa tot vicepremier en minister van defensie. Deze was de opvolger van Tamirat Layne, premier van 1991 tot 1995, die was ontslagen wegens 'herhaald wangedrag'. Meles maakte ook bekend dat de Amhaarse Nationale Democratische Beweging (Amhara National Democratic Movement, ANDM) om dezelfde redenen Tamirat had ontheven van zijn functie als algemeen secretaris van de beweging en hem uit het centrale comité had gezet. Tamirat aanvaardde de beslissing en erkende dat de 'vergissingen' die hij had begaan, niet toelieten dat hij in functie bleef.

IMF-LENING

Op 11 oktober keurde het IMF een nieuwe driejarige lening goed van in totaal 88,5 mln Speciale Trekkingsrechten (ongeveer $ 127 mln) in het kader van de uitgebreide structurele aanpassingsregeling ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma van de regering voor de middellange termijn in de periode 1996-'99.

GEKAAPT VLIEGTUIG NEERGESTORT

Op 23 november voltrok zich een kapingsdrama, toen voor de kust van de Comoren een gekaapt passagiersvliegtuig van Ethiopian Airlines in de Indische Oceaan stortte. Ten minste 127 mensen kwamen hierbij om het leven.

De Boeing 767 maakte zijn wekelijkse vlucht van het Indiase Bombay naar de Nigeriaanse stad Lagos via Addis Abeba, Nairobi en Abidjan. Kort na het vertrek uit Addis Abeba werd het toestel gekaapt. De drie Amhaars sprekende kapers verklaarden dat ze uit de gevangenis waren ontsnapt en 'tegen de regering' waren, maar zeiden niet dat zij deel uitmaakten van een of andere politieke groe- pering. Ze gaven de piloot, Leul Abate, bevel hen naar Australië te brengen. Leul, die de ramp overleefde, verklaarde dat de kapers dronken waren en niet gereageerd hadden op zijn smeekbeden in Nairobi te mogen landen om te tanken. Toen het toestel uiteindelijk zonder benzine kwam te zitten, was Leul gedwongen een noodlanding te maken op het water, enkele meters verwijderd van een Comoors strand.

Onder de 52 overlevenden waren er twee die aanvankelijk werden aangezien voor kapers. Zij werden vervolgens echter door bagagepersoneel geïdentificeerd als onschuldige passagiers. Tot de slachtoffers van de ramp behoorden Mohammed 'Mo' Amin, één van de beroemdste fotojournalisten van Afrika, en Antal Annus, de Hongaarse ambassadeur voor Kenia en Ethiopië.

Op 25 november werd bekend gemaakt dat het FBI zou assisteren bij het onderzoek naar de kaping.

(Vor.ber.pag. 844/3 e.v. - 1996)

KENIA

TWEE KABINETSWIJZIGINGEN

Op 15 oktober 1996 maakte president Daniel Arap Moi een kabinetswijziging bekend. Deze betrof de volgende posten:

Milieu en natuurlijke hulpbronnen - Henry Kosgey*; energie - Noah Katana Ngala+; toerisme en faunabeheer - Darius Mbela.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

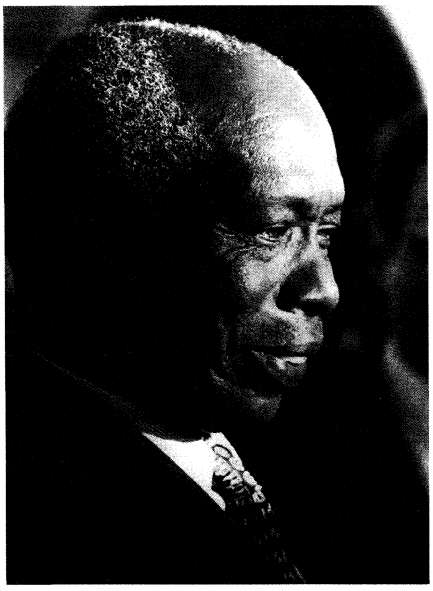

De Keniase president Daniel Arap Moi (archieffoto). *Foto Polfoto*

Op 15 januari 1997 wijzigde president Daniel Arap Moi zijn regering op een groot aantal plaatsen. De belangrijkste wijziging was de terugkeer in de regering van oud-minister Nicholas K. Biwott. Biwott was in november 1991 uit de regering gezet na te zijn beschuldigd van corruptie en te zijn genoemd als de belangrijkste verdachte van de moord op minister van buitenlandse zaken Robert Ouko in 1990 (zie 316/2 e.v.-'90). Biwott, die één van Moi's naaste politieke bondgenoten was en aanzienlijke zakelijke belangen had, was niettemin een invloedrijk figuur gebleven in de Keniase politiek. Waarnemers waren van mening dat zijn herbenoeming een negatieve reactie zou uitlokken bij buitenlandse donoren die hadden geëist dat de regering moest proberen de corruptie uit te roeien.

Andere wijzigingen waren onder meer het ontslag van Kipkalya Kones als staatsminister op het bureau van de president, de degradatie van William ole Ntimama, die van lokaal bestuur naar binnenlandse zaken en nationaal erfgoed ging, en die van Simeon Nyachae die de belangrijke portefeuille van landbouw had vervuld. Alle drie hadden zich geschaard achter pogingen de democratie binnen de regerende Kenya African National Union (KANU) te vergroten.

De volgende posten werden gewijzigd:

Staatsminister op het bureau van de president - Nicholas K. Biwott*; staatsminister op het bureau van de president - J. K. Koech*; landbouw, veeteelt en veehandel - Darius Mbela+; landwinning, regionale ontwikkeling en water - Simeon Nyachae+; energie - Kirugi M'Kindia+; handel en industrie - Joshua Angatia+; toerisme - P. K. Momanyi*; gezondheidszorg - generaal Jackson Mulinge+; lokaal bestuur - Francis Lotodo+; binnenlandse zaken en nationaal erfgoed - William ole Ntimama+; landzaken en nederzettingen - Noah Katana Ngala+; research, technische opleiding en technologie - Hussein Maalima Mohammed*.

*Nieuwe benoeming
\+Gewijzigde portefeuille

UITWIJZING 'SOMALISCHE VREEMDELINGEN'

In *The Standard* van 28 november 1996 werd bericht dat de commissaris voor de noordoostelijke provincies, Maurice Makhanu, 'Somalische vreemdelingen' in Mandera, een aan Somalia grenzend gebied, 'zeven dagen' de tijd had gegeven 'de stad te verlaten of opgepakt te worden'. Hij had zijn ultimatum gesteld nadat 'bandieten uit Somalia' een handgranaat hadden gegooid in een menigte in de grensstad Mandera, wat 'verscheidene mensenlevens' had gekost. Makhanu waarschuwde de ingezetenen geen 'onderdak te verlenen aan vreemdelingen' en vroeg hun vrijwillig informatie te geven over 'vluchtroutes van bandieten'.

BESCHULDIGINGEN VAN MARTELINGEN

In een op 7 januari 1997 gepubliceerd rapport zei de internationale mensenrechtenorganisatie Amnesty International dat de Keniase regering niets had gedaan om de wijdverbreide martelingen van mannen, vrouwen en kinderen in de gevangenis een halt toe te roepen. Volgens Amnesty waren de martelingen, inclusief elektroshocks en seksueel misbruik, het werk van de politie, de veiligheidsdienst en leden van de jongerenvleugel van de KANU. De mensenrechtenorganisatie wees ontkenningen door de regering van de hand en verklaarde dat de martelingen 'endemisch zijn en systematisch in het hele land voorkomen'.

(Vor.ber.pag. 774/3 e.v.-1996)

NIGER

VEILIGHEIDSMAATREGELEN

Op 15 oktober 1996 maakte minister Idi Ango Omar van binnenlandse zaken en territoriale ontwikkeling een reeks veiligheidsmaatregelen bekend, die voorzagen in het grondig doorzoeken van alle voertuigen voor privé- of zakelijk

gebruik aan grenzen, op vliegvelden en het gehele wegennet. De aankondiging van de maatregelen kwam nadat op 11 oktober 'zeer geavanceerd materiaal' was onderschept 'voor aanslagen en andere acties ter verstoring van de vrede en veiligheid'.

Op 20 oktober deelde Omar mee dat op 18 oktober in de hoofdstad Niamey niet minder dan 30.600 stuks ammunitie en granaten in beslag waren genomen en dat 'op grote schaal' arrestaties waren verricht. Hij riep de veiligheidstroepen op extra waakzaam te zijn.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. CSN OPGEHEVEN. NIEUW KABINET

Op 23 november werden verkiezingen voor de in januari 1996 ontbonden Nationale Assemblee (zie pag. 199/1-'96) gehouden. De verkiezingen resulteerden in een overwinning voor de Nationale Unie van Onafhankelijken voor Democratische Vernieuwing (UNIRD), die nauwe banden onderhield met president Ibrahim Barre Mainassara. De UNIRD en haar bondgenoten bezetten 69 van de 83 zetels in de Nationale Assemblee.

Hoewel internationale waarnemers verklaarden dat de verkiezingen vrij en eerlijk waren verlopen, had een boycot van de belangrijkste oppositiegroeperingen tot een uitzonderlijk lage opkomst geleid. Regeringsbronnen hielden de opkomst op ongeveer 39,17 procent, terwijl de oppositie volhield dat het slechts 5 procent was.

De boycot was een reactie op het besluit van het Hooggerechtshof op 7 november acht oppositiepartijen van de verkiezingen uit te sluiten. De belangrijkste oppositiegroeperingen hadden de overwinning van Mainassara bij de presidentsverkiezingen van juli (zie pag. 778/2 e.v.-'96) een coup genoemd.

CSN opgeheven

Op 12 december maakte president Ibrahim Barre Mainassara bekend dat de Raad van Nationale Redding (CSN) was opgeheven. De twaalf leden tellende militaire raad was opgericht nadat de voormalige militaire heerser in januari met een coup opnieuw de macht had gegrepen (zie pag. 199/1 e.v.-'96).

Mainassara verklaarde dat de CSN haar missie had volbracht nu in mei een nieuwe grondwet was aangenomen (zie pag. 778/1-'96), in juli presidentsverkiezingen waren gehouden en in november parlementsverkiezingen. Hij herhaalde dat de militairen in januari zijns inziens geen andere keus hadden gehad dan in te grijpen en verklaarde dat de coup de in 'gevaar verkerende' natie' had gered.

Nieuw kabinet

Op 21 december benoemde de president een nieuw kabinet. Aan het hoofd stond de voormalige staatsminister van economie, financiën en planning Amadou Boubacar Cisse. Het kabinet werd gedomineerd door leden van de pro-presidentiële UNIRD, maar omvatte ook vertegenwoordigers van andere partijen.

De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier - Amadou Boubacar Cisse+; staatsminister, verantwoordelijk voor betrekkingen met het parlement - André Salifou+; staatsminister, verantwoordelijk voor Afrikaanse integratie en Nigerezen in het buitenland - Sanoussi Tambari Jackou*; staatsminister en minister van onderwijs - mevr. Aïssata Moumouni+; transport - Souley Abdoulaye; nationale defensie - Ousmane Issoufou Oubandawaki; hoofd van het bureau van de president - Mahamane Sani Bako*; justitie, mensenrechten en zegelbewaarder - Boubey Oumarou; buitenlandse zaken - Ibrahim Assane Mayaki+; water en milieu - Brah Mamane+; gedelegeerd minister, toegevoegd aan de premier en verantwoordelijk voor financiën - Jacques Nignon+; jeugd, sport en nationale solidariteit - Abdoul Ramane Seydou; communicatie en cultuur, regeringswoordvoerder - Inoussa Ousseini; mijnbouw - Maï Manga Boucar+; binnenlandse zaken en territoriale ontwikkeling - Omar Idi Ango; ambtenarenzaken, arbeid en werkgelegenheid - Seïni Ali Gado; uitrusting en infrastructuur - Chako Cherif; hoger onderwijs, onderzoek en technologie - Hamadou Arouna Sidikou; industriële ontwikkeling en energie - Kada Labo Aboubacar+; sociale ontwikkeling, bevolking, vrouwenemancipatie en kinderbescherming - mevr. Rabi Daddy Gaoh; volksgezondheid - mevr. Sambo Abdoulaye Mariama; toerisme en nijverheid - mevr. Diallo Aïssa Abdoulaye; handel - Ibrahim Koussou+; landbouw en veeteelt - Aroli Daouel*; gedelegeerd minister, toegevoegd aan de premier en verantwoordelijk voor planning - Yacouba Nabassoua+; gedelegeerd minister, toegevoegd aan de premier en verantwoordelijk voor privatisering - Amadou Mealy*; staatssecretaris toegevoegd aan de minister van volksgezondheid - Harouna Niandou+.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

(Vor.ber.pag. 777/3 e.v.-1996)

RWANDA

KABINETSWIJZIGING

Op 21 oktober 1996 maakte president Pasteur Bizimungu bekend dat Ntezi-ryayo Faustin was benoemd tot minister van justitie. Deze verving Marthe Mukamurenzi, die in september was afgetreden (zie pag. 783/1-'96).

UITSTEL PROCES TEGEN KAYICHEMA EN AKAYESU. ANDERE ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN JUSTITIE

Op 7 november stelde het Internationale Strafrechttribunaal voor Rwanda het proces van Clement Kayichema uit tot februari 1997. Kayichema, oud-prefect van Kibuye, werd ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de dood van duizenden mensen. De openbare aanklagers gaven als reden op dat het conflict in het oosten van Zaïre het soepele verloop van de behandeling van de zaak had verstoord. Het proces tegen Jean-Paul Akayesu, de oud-burgemeester van Taba dat bijna direct na de aanvang ervan in september was uitgesteld (zie pag. 783/2 e.v.-'96), werd op 31 oktober nogmaals uitgesteld, dit keer tot 9 januari 1997.

Op 9 januari 1997 werd in Arusha (Tanzania) het proces wegens genocide tegen Akayesu hervat en onmiddellijk weer verdaagd omdat 31 Rwandese getuigen niet aanwezig waren wegens visumproblemen.

Het tribunaal had in totaal 21 mensen aangeklaagd, van wie er zeven in hechtenis zaten. Maar veel waarnemers waren van mening dat het werk van het tribunaal dreigde vast te lopen wegens administratieve fouten en onregelmatigheden. Nieuwe twijfels over de doeltreffendheid van het tribunaal rezen in de dagen daarop door berichten dat veel getuigen bang waren te verschijnen. Een Toetsi-winkelier die als getuige was opgeroepen bij het proces tegen Akayesu, zou zijn doodgeschoten, samen met zijn twaalf jaar oude dochter en negen andere mensen.

Eerste doodstraffen voor genocide

Een tribunaal van drie rechters in de zuidoostelijke stad Kibungu sprak op 3 januari 1997 de doodstraf uit tegen Deogratias Bizimana en Egide Gatanazi, na beide mannen schuldig te hebben bevonden aan genocide en misdaden tegen de mensheid tijdens de slachtingen in 1994.

De veroordeelden, beiden Hoetoe's, waren niet verdedigd door advocaten tijdens het proces en hadden geen getuigen à décharge mogen oproepen. Zij kregen twee weken de tijd om in beroep te gaan tegen hun vonnis, dat anders door een vuurpeloton zou worden voltrokken. Op 14 januari trok Amnesty International de eerlijkheid van het proces in twijfel.

Een rechtbank in het zuidelijke Boetare veroordeelde drie andere Hoetoe's op 17 januari 1997 ter dood op vergelijkbare aanklachten. Naar schatting wachtten nog zo'n 90.000 mensen in Rwandese gevangenissen op hun proces in verband met de genocide. Ongeveer 2.000 van hen hing de doodstraf boven het hoofd.

BRITS ONDERZOEK NAAR WAPENLEVERANTIES

Het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemenebest (FCO) zei op 18 november 1996 dat het een onderzoek ging instellen naar schending van het in mei 1994 afgekondigde VN-embargo op de verkoop van wapens aan Rwanda door een onderneming op het eiland Man. De onderneming had wapens en munitie geleverd aan het extremistische Hoetoe-regime, dat na de gewelddadige dood van president Juvénal Habyarimana in april 1994 de macht had gegrepen, en waarvan de leden naar Zaïre waren gevlucht toen het Rwandese Patriottische Front (FPR) de macht over nam in het land (zie pag. 424/1 e.v., 713/3 e.v.-'94).

Deze bekendmaking volgde op de ontdekking van documenten in het oosten van Zaïre. Daaruit bleek dat een onderneming, waarvan werd aangenomen dat het de Mil-Tec Corporation Ltd was, vermoedelijk tot juli 1994 de levering van wapens vanuit Israël en Albanië had georganiseerd. De documenten, die op 17 november werden aangetroffen in een bus die door vluchtende leden van de militie Interahamwe en leden van het vroegere Rwandese leger was achtergelaten, verstrekten gedetailleerde informatie over wapenzendingen ter waarde van £ 3,3 mln aan de verdreven regering. Het FCO zei dat er geen directe aanwijzing was dat het VN-embargo was geschonden, aangezien de zendingen naar adressen in Zaïre waren gestuurd.

TERUGKEER VLUCHTELINGEN UIT TANZANIA

Op een moment dat vanuit Oost-Zaïre nog steeds vluchtelingen uit Rwanda naar hun eigen land terugkeerden (zie pag. 39/3 e.v.-'97), gelastte de Tanzaniaanse regering op 5 december 1996 alle Rwandese vluchtelingen in Tanzania uiterlijk 31 december naar Rwanda terug te keren. Aan het eind van de maand zouden ongeveer 700.000 vluchtelingen vanuit Tanzania naar Rwanda zijn teruggekeerd.

Tienduizenden Rwandezen, voornamelijk Hoetoe's, waren in 1994 naar Tanzania gevlucht, toen het overwegend uit Toetsi's bestaande Rwandese Patriottische Front (FPR) in heel Rwanda vooruitgang had geboekt. Hoewel velen van hen sindsdien waren teruggekeerd, verbleven eind december 1996 nog ongeveer 540.000 Rwandezen in Tanzania. De regering van Tanzania had al veel eerder de wens uitgesproken dat de vluchtelingen zouden terugkeren. Zij betoogde dat het haar aan middelen ontbrak om hen te voeden en dat hun aanwezigheid negatieve gevolgen had voor de Tanzaniaanse bevolking en het milieu (zie pag. 136/1-'96).

Hoewel hulporganisaties aanvankelijk van mening waren dat de uitwijzing uit Tanzania zou leiden tot een ordelijk verlopende terugkeer, werd al spoedig duidelijk dat tienduizenden vluchtelingen de kampen in het noorden hadden verlaten en op weg waren naar het oerwoud. Hulpverleners dachten dat de uittocht was georganiseerd door de extremistische Hoetoe-militie Interahamwe, die heer en meester was geweest in de Tanzaniaanse kampen, net als in die van Zaïre. Eenmaal buiten de kampen leek de greep van de Interahamwe op de vluchtelingen echter te zijn verslapt en op 14 december verschenen berichten dat vluchtelingen de grens met Rwanda overstaken. De Rwandese regering deed een beroep op hulporganisaties de teruggekeerde vluchtelingen van voedsel te voorzien. Tevens kondigde zij aan stappen te zullen nemen om ervoor te zorgen dat de vluchtelingen direct naar hun dorp zouden terugkeren en niet zouden blijven hangen in opvangkampen aan de grens.

LEGER WREEKT MOORDEN DOOR HOETOE'S

Op 20 januari 1997 verschenen berichten dat Hoetoe-extremisten een nieuwe golf van moorden zouden hebben veroorzaakt in Ruhengeri in het noordwesten van Rwanda. Onder hun slachtoffers, volgens de berichten zeker zestig mensen, bevonden zich overlevenden van de slachtpartijen in 1994 en drie Spaanse hulpverleners die werkten voor de Spaanse tak van de organisatie Artsen zonder Grenzen.

Vice-president Paul Kagame zei op 23 januari dat militairen tachtig mensen hadden gedood bij operaties tegen Hoetoe-extremisten in het noordwesten na de moorden in Ruhengeri. Volgens getuigen hadden sommige soldaten lukraak mensen gedood.

(Vor.ber.pag. 781/3 e.v.-1996)

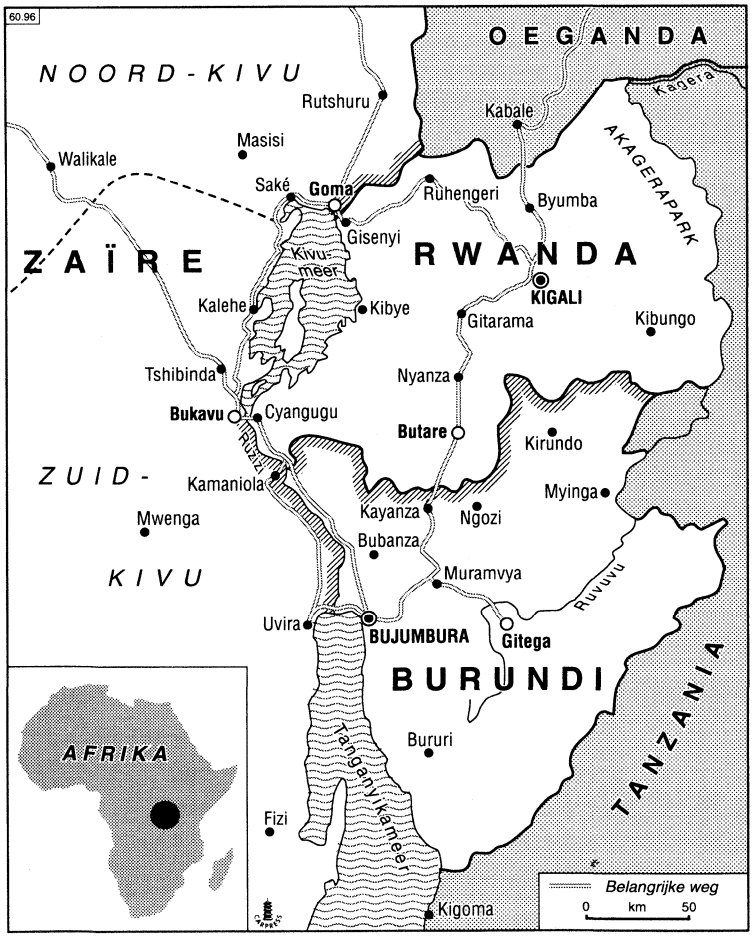

SOMALIA

AKKOORD IN NAIROBI OVER WAPENSTILSTAND. NIEUWE GEVECHTEN

In oktober 1996 werden in Nairobi vredesbesprekingen gehouden, die de drie belangrijkste militaire leiders van Somalia om de tafel brachten. Op 15 oktober, na een week van besprekingen waarbij de Keniase president Daniel Arap Moi als bemiddelaar optrad, tekenden Hussein Mohammed Aydid, leider van het Verenigd Somalisch Congres (USC), Osman Ali Ato van de rivaliserende USC-Somalische Nationale Alliantie (USC-SNA) en Ali Mahdi Mohammed van de Somalische Reddingsalliantie (SSA) een akkoord voor de beëindiging van de gevechten.

Dit was de eerste officiële ontmoeting van de drie mannen, van wie Aydid pas na de dood van zijn vader Mohammed Farah Aydid in augustus (zie pag. 785/1-'96) het leiderschap van het USC op zich had genomen. De drie gingen akkoord met een onmiddellijk staakt-het-vuren. Verder beloofden zij dat ze het vrije verkeer van mensen in Mogadishu zouden waarborgen, alle wegversperringen in het door hen gecontroleerde gebied zouden verwijderen, de media-propaganda zouden beëindigen en de verstrekking van humanitaire hulp zouden vergemakkelijken. Ze gingen ook akkoord met voortzetting van de vredesbesprekingen en drongen er bij president Moi op aan te blijven bemiddelen.

De hoop dat het Nairobi-akkoord duurzame vrede zou brengen, was echter van korte duur. De wapenstilstand werd op 29 oktober geschonden toen in het zuidelijke deel van Mogadishu vanuit een rijdende auto een aanslag werd gepleegd op een menigte. Zeker 13 mensen werden gedood en 17 anderen werden daarbij ernstig gewond. Het incident vond plaats in het deel van de stad dat in handen was van Aydid, die de daders 'anti-vrede-gangsters' noemde. Sommige waarnemers meenden dat de aanslag een vergelding was voor de moord op twee hoge functionarissen van de USC-SNA op 4 oktober en was uitgevoerd door militie-leden die trouw waren aan Ato.

Nieuwe gevechten

Op 1 november vielen tien doden en zestien gewonden bij gevechten in de ongeveer 450 km ten zuidwesten van Mogadishu gelegen stad Magambo (Neder-Juba) tussen de militie van factieleider Osman Ali Ato en die van zijn rivaal Hussein Mohammed Aydid. Volgens berichten hadden Aydids manschappen een door strijders van Ato bezette basis in die stad aangevallen en veroverd.

Gedurende de hele maand was er spanning tussen de strijdkrachten van Ato en Aydid. Op 21 november beweerde een Ato-gezind radiostation dat Aydid voorbereidingen trof voor een totale oorlog in het zuidelijke deel van Mogadishu.

(Vor.ber.pag. 784/3 e.v.-1996)

ZUID-AFRIKA

VRIJSPRAAK VOOR OUD-MINISTER VAN DEFENSIE MALAN

Op 11 oktober 1996 eindigde na zeven maanden het proces tegen oud-minister van defensie generaal Magnus Malan. Malan en andere voormalige hoge militaire functionarissen (onder wie drie generaals, twee majoors, een vice-admiraal, een brigadegeneraal en een hoge politiefunctionaris) werden vrijgesproken van alle beschuldigingen met betrekking tot de moord op dertien mensen in KwaMakutha in 1987 (zie pag. 349/1 e.v.-'96 voor opening van het proces). 'Dit was geen officieel geplande of geautoriseerde militaire operatie', aldus rechter Jan Hugo. Het hele land was geschokt door de uitspraak.

De rechtszaak had zich geconcentreerd op beschuldigingen dat de apartheidsregering een 'vuile oorlog' had gevoerd tegen haar tegenstanders. Het openbaar ministerie had aangevoerd dat Malan en de andere militairen onder de verdachten een doodseskader hadden bewapend en getraind waarbij aanhangers van de Zoeloe-beweging Inkatha betrokken waren. Dit doodseskader had vervolgens het huis van anti-apartheidsactivist Victor Ntuli aangevallen, die ten tijde van de aanslag niet thuis was geweest. Een meer omvattende beschuldiging was dat de verdachten tussen 1986 en 1989 hadden samengespannen om tegenstanders van het regime uit de weg te ruimen.

Op 10 oktober begon de positie van het openbaar ministerie te wankelen, toen rechtbankpresident Hugo zes beklaagden (allen aanhangers van de Inkatha Vrijheidspartij die waren beschuldigd van het uitvoeren van de aanslag) vrijsprak op grond van het feit dat de drie getuigen van het openbaar ministerie onbetrouwbaar waren. Hugo had het vooral voorzien op getuige kapitein J.P. Opperman, die beweerde dat hij de leiding had gehad over het eskader dat de aanslag had gepleegd, en noemde hem een leugenaar. Op 11 oktober wees Hugo vonnis en sprak Malan en de overige negen verdachten vrij. Hugo erkende dat de moorden het werk waren van rekruten van Inkatha die op de loonlijst stonden van de Zuid-Afrikaanse Verdedigingsmacht (SADF), die de wapens

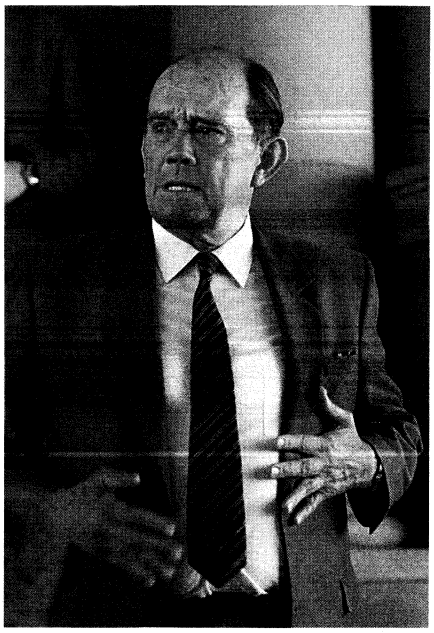

Oud-minister van defensie generaal Magnus Malan spreekt tot de pers na zijn vrijspraak op 11 oktober 1996 door het Hooggerechtshof in Durban. *Foto EPA*

had geleverd. Hij zei echter dat het openbaar ministerie er niet in was geslaagd het bewijs te leveren dat de aanslag was gepland door hoge politieke of militaire leiders of in hun opdracht was uitgevoerd. Hugo, die nogmaals op de onbetrouwbaarheid van de drie hoofdgetuigen van het openbaar ministerie wees, leverde ook kritiek op de procureur-generaal van Kwazulu-Natal, Tim McNally, die de vervolging leidde, omdat hij geen getuigen had opgeroepen die verklaringen van de hoofdgetuigen eventueel hadden kunnen bevestigen. Hugo noemde de wijze waarop het openbaar ministerie de zaak had aangepakt 'slordig'.

De wijze waarop McNally de zaak had aangepakt, werd ook bekritiseerd door Inkatha, die suggereerde dat hij onder druk van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) tot vervolging was overgegaan. Het ANC vroeg zich van zijn kant af waarom McNally had besloten 'tot vervolging over te gaan . . . zonder ervoor te zorgen dat er voldoende bewijs was', waarmee het suggereerde dat McNally, die geacht werd nauwe banden met Inkatha-leider Chief Mangosuthu Buthelezi te onderhouden, de zaak met opzet verkeerd had aangepakt.

Op 11 oktober verklaarde president Nelson Mandela dat hij de uitspraak van het hof 'volledig aanvaardde' en zei nadrukkelijk dat hij zich niet zou 'bemoeien met de rechtsgang'. In een poging de woede van de bevolking over de uitspraak weg te nemen, betoogde Mandela met klem dat zelfs zij die 'door dit vonnis (waren) gegriefd' dit dienden te aanvaarden.

Aartsbisschop Desmond Tutu, voorzitter van de Commissie van Waarheid en

Verzoening, vertolkte een opvatting die in bredere kring werd aangehangen, toen hij verklaarde dat de vonnissen weinig te maken hadden met 'morele schuld'. Hij voegde eraan toe: 'De rechtbank besluit tot vrijspraak, omdat er niet voldoende bewijs is. . . . Maar je weet dat als je de rechtbank in vrijheid verlaat, de mensen weten dat je het hebt gedaan.' Hij zei tevens dat de Commissie van Waarheid en Verzoening meer mogelijkheden bood de waarheid omtrent het verleden vast te stellen, en waarschuwde dat de Commissie al degenen die bij het proces waren betrokken, kon oproepen.

BEKENTENISSEN AAN COMMISSIE VAN WAARHEID EN VERZOENING. REACTIE BOTHA. VERLENGING AMNESTIE

Op 21 oktober bekende generaal Johan van der Merwe, chef van de nationale politie in de periode 1990-'95 en voor die tijd hoofd van de veiligheidsdienst van de politie, ten overstaan van de Commissie van Waarheid en Verzoening, die zitting hield in Johannesburg, dat oud-president P.W. Botha (1984-'89) en twee oud-ministers, Louis le Grange en Adriaan Vlok, in de jaren tachtig bevel hadden gegeven tot het gebruik van staatsgeweld. De generaal zei dat hij in 1988 de politie het bevel had gegeven het hoofdkwartier van de Zuid-Afrikaanse Raad van Kerken in Johannesburg op te blazen en dat Vlok, toen minister van Recht en Orde, hem bevel daartoe had gegeven. Vlok zou hem hebben gezegd dat de opdracht afkomstig was van president Botha. Hij beweerde ook dat een plan anti-apartheidsactivisten te voorzien van boobytraps, was goedgekeurd door de toenmalige minister van politie Le Grange, die, volgens hem 'het besluit' waarschijnlijk niet 'zonder medeweten van de president' had genomen.

Van der Merwe was gedagvaard als getuige à décharge voor vijf van zijn vroegere medewerkers die aan vervolging poogden te ontkomen. De vijf, de hoogste politie-functionarissen die voor de commissie verschenen, vertelden hoe ze hadden getracht anti-apartheidsorganisaties te 'neutraliseren' en dat ze 'lijsten met prioriteiten' voor 'eliminatie' hadden opgesteld. Ze zeiden dat ze 'ernstig twijfelden' aan de verklaring die in augustus was afgelegd door oud-president F.W. de Klerk, waarin hij beweerde dat de regering van de Nationale Partij (NP) naar zijn weten geen goedkeuring had verleend aan 'aanslagen, moord, marteling, verkrachting, bedreiging en dergelijke' (zie pag. 850/2-'96).

De onthullingen leken zeer bezwarend te zijn voor de voormalige NP-regering en maakten het steeds aannemelijker dat Botha, die hardnekkig had geweigerd de jurisdictie van de commissie te erkennen, toch daarvoor zou moeten verschijnen.

Reactie oud-president Botha

Op 21 november verklaarde oud-president P. W. Botha dat hij zich nooit zou verontschuldigen voor de apartheid, en hij veroordeelde de naar zijn mening 'heftige en genadeloze aanval op de Afrikaner' door de nieuwe regering. Botha, die in 1978 premier was geworden en in 1984-'89 president was geweest, maakte deze opmerkingen in een schriftelijke verklaring die na een privé-ontmoeting met aartsbisschop Desmond Tutu, voorzitter van de Commissie van Waarheid en Verzoening, werd uitgegeven.

Botha, die hardnekkig had geweigerd voor de commissie te verschijnen, verklaarde dat hij nooit betrokken was geweest bij 'regelrechte moord', maar gaf toe dat 'tijdens het conflict in het verleden momenten kunnen zijn geweest waarop mensen de grenzen van hun gezag hebben overschreden'. In zijn tien pagina's tellende verklaring zei hij dat verzoening alleen kon worden bereikt door 'het boek over het verleden te sluiten'.

Tutu had eerder gedreigd uit de commissie te treden als het regerende Afrikaans Nationaal Congres (ANC) zou weigeren amnestie te vragen voor schendingen van de mensenrechten in het verleden.

Op 4 november had Tutu het door de belangrijkste juridische adviseur van het ANC, Mathews Phosa, uitgesproken standpunt afgewezen, dat oud-guerrillastrijders van het ANC niet om amnestie hoefden te vragen, omdat hun strijd tegen de apartheid een 'rechtvaardige oorlog' was geweest. De crisis werd op 10 november bezworen, toen Tutu een ontmoeting had met een hoge ANC-delegatie en de afspraak werd gemaakt dat anti-apartheidsactivisten amnestie zouden vragen, ofschoon de delegatie volhield dat 'verzoening niet vereist dat we de morele legitimiteit en juistheid' van hun strijd 'zouden moeten ontkennen of in twijfel trekken'.

Verlenging amnestie

Op 13 december verlengde president Nelson Mandela de termijn waarin verzoeken om amnestie konden worden gedaan, en stelde hij een nieuwe tijdslimiet vast voor indiening van deze verzoeken bij de Commissie van Waarheid en Verzoening.

Mandela maakte bekend dat de Waarheidscommissie amnestieverzoeken in overweging zou nemen van personen die politieke misdrijven hadden gepleegd tot en met 10 mei 1994, de dag waarop hij was beëdigd als president. Mandela noemde dit één van de moeilijkste besluiten die hij had moeten nemen. De vorige tijdslimiet was 6 december 1993 geweest, de datum waarop de uit meerdere partijen bestaande multiraciale Uitvoerende Overgangsraad (Transitional Executive Council, TEC) was ingesteld om toezicht te houden op de democratische verkiezingen in april 1994.

Mandela zei dat hij met de verlenging akkoord was gegaan na verzoeken van de vice-voorzitter van de commissie, Alex Boraine, en commissielid generaal (bd) Constand Viljoen, die hem ervan

Vice-voorzitter van de Commissie van Waarheid en Verzoening Alex Boraine (l.) en commissielid Mary Burton (m.). *Foto EPA*

hadden overtuigd dat hierdoor 'natievorming en verzoening verder zullen worden versterkt'. Viljoen, leider van het rechtse Vrijheidsfront en vroegere commandant van de Zuid-Afrikaanse Verdedigingsmacht, gaf later toe dat hij kort vóór mei 1994 samen met anderen een staatsgreep had beraamd.

De uiterste datum voor het indienen van verzoeken bij de Waarheidscommissie werd verschoven naar 10 mei 1997. De eerdere deadline was gesteld op 14 december middernacht. In de 48 uur voorafgaand aan de bekendmaking door Mandela was de Waarheidscommissie overstelpt met verzoeken. Op 12 december bevestigde het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) dat het 300 verzoeken van leden had verzonden en dat er nog eens minstens zestig zouden volgen. Hieronder bevonden zich verzoeken van minister van defensie Joe Modise en zijn plaatsvervanger Ronnie Kasrils, evenals die van minister van veiligheidszaken Sydney Mufumadi, minister van PTT en omroep Jay Naidoo en minister van transport Mac Maharaj. Het Pan-Afrikaanse Congres (PAC) maakte bekend dat ten minste 600 van zijn leden, onder wie het gehele 'opperbevel' van zijn gewapende vleugel, het Azaniaanse Volksbevrijdingsleger (APLA), verzoeken hadden ingediend. Oud-minister van recht en orde Adriaan Vlok was het enige lid van de voormalige NP- regering dat een verzoek had ingediend, hoewel ten minste vijftig verzoeken werden verwacht van hoge politiefunctionarissen uit het tijdperk van de apartheid. Naar werd aangenomen bevonden zich onder de amnestie-aanvragers geen vooraanstaande leden van de Inkatha Vrijheidspartij, hoewel een klein aantal Inkathaleden om amnestie had verzocht.

Op 10 december verleende de Waarheidscommissie amnestie aan voormalig politiechef Brian Mitchell, die een gevangenisstraf van dertig jaar uitzat voor de moord op elf zwarte begrafenisgangers in december 1988 (zie pag. 781/3-'92).

Moordenaars Biko leggen bekentenis af

Op 28 januari 1997 bevestigde de Commissie van Waarheid en Verzoening, die een onderzoek instelde naar de politieke misdrijven die veiligheidspolitie en de oppositie hadden begaan tijdens het apartheidsregime, krantenberichten dat vijf voormalige agenten van de veiligheidspolitie de moord op de vooraanstaande zwarte activist Steve Biko in 1977 hadden bekend (zie pag. 690/2-'77) en formeel een verzoek tot amnestie hadden ingediend.

Biko's dood in een politiecel had een storm van protesten uitgelokt in Zuid-Afrika en de rest van de wereld. Algemeen nam men aan dat hij was mishandeld en gemarteld tijdens ondervragingen op het hoofdbureau van politie van Port Elizabeth, voordat hij naakt in de achterbak van een politiewagen naar Pretoria was gereden, waar hij overleed. De omstreden uitslag van een twee weken durend onderzoek naar zijn dood luidde dat de zware hoofdletsels die Biko had opgelopen, per ongeluk waren veroorzaakt toen de politie hem in bedwang probeerde te houden.

Op 28 januari verzocht François van der Merwe, een advocaat die namens de vijf agenten optrad, om begrip voor zijn cliënten. Hij verklaarde dat 'zij hadden gehandeld in de overtuiging dat zij een systeem beschermden' en dat zij hadden gewerkt 'binnen de cultuur van de toenmalige regering'. Hij zei dat zij amnestie wilden in ruil voor volledige openheid van zaken over Biko's dood. Zijn cliënten waren de voormalige commandant van de veiligheidspolitie van Oostkaap, kolonel (bd) Harold Snyman, luitenant-kolonel (bd) Giddeon Niewoudt, adjudant (bd) Ruben Marx, kapitein (bd) Daantjie Siebert en adjudant (bd) Johan Beneke.

De commissie beschouwde hun amnestieverzoek als een 'belangrijke doorbraak' en was van mening dat het een bevestiging was van haar stelling dat zij over betere middelen beschikte dan gewone rechtbanken om tijdens het apartheidsbewind begane misdaden aan te pakken. De familie van Biko zou echter boos zijn over de mogelijkheid dat Steve's moordenaars ongestraft zouden kunnen blijven. Samen met anderen had de familie in 1996 vergeefs een verzoek ingediend bij het Constitutionele Hof om de commissie haar bevoegdheid te ontnemen amnestie te verlenen. Als argument daarvoor hadden zij aangevoerd dat de bevoegdheid om schenders van de mensenrechten te vrijwaren tegen vervolging en schadevergoedingseisen, betekende, dat hun de mogelijkheid werd ontzegd hun recht bij een gewone rechtbank te halen (zie pag. 571/2-'96).

BENOEMING OPPERRECHTER

Op 23 oktober 1996 bevestigde Mandela de benoeming van Ismail Mahomed tot opperrechter. Mahomed zou in 1997 Michael Corbett in deze functie opvolgen. De benoeming was gedaan op aanbeveling van de Judicial Service Commission (JSC) die met 15 stemmen vóór en één stem tegen ermee akkoord was gegaan dat Mahomed de eerste niet-blanke op deze post zou worden.

De benoeming was enigszins omstreden. Er waren twee kandidaten geweest, Mahomed (de vice-voorzitter van het Constitutionele Hof) en Hennie van Heerden (een blanke rechter bij een Hof van Beroep met de langste staat van dienst in het land). Mahomed was door de gevestigde rechterlijke klasse enigszins onder druk gezet zich terug te trekken ten gunste van Van Heerden. Mandela had eerder gebroken met de traditie door steun uit te spreken voor Mahomed, voordat de JSC haar aanbeveling had gedaan. De benoeming werd van cruciaal belang beschouwd door waarnemers, die opmerkten dat het vertrouwen van het volk in het strafrechtelijk systeem moest worden versterkt, vooral nu Malan was vrijgesproken.

VEROORDELING DE KOCK

Eugene de Kock, de oud-kolonel van politie die in augustus schuldig was bevonden aan 89 aanklachten, waaronder moord, wapensmokkel en fraude, werd op 30 oktober door het Hooggerechtshof van Pretoria veroordeeld tot gevangenisstraffen van twee maal levenslang wegens moord en samenzwering tot moord, van vijf keer twintig jaar wegens vijf andere moorden en tot straffen van twee tot twintig jaar voor elk van de 83 andere aanklachten (zie pag. 851/1 e.v.-'96). De straffen dienden gelijktijdig te worden uitgezeten.

NIEUWE GRONDWET ONDERTEKEND

Op 11 oktober keurde de Constitutionele Assemblee (die uit beide Kamers van het parlement bestond) de laatste amendementen op de nieuwe grondwet goed. In de wijzigingen, die met 369 stemmen vóór, één stem tegen, en acht stemonthoudingen werden goedgekeurd, werd rekening gehouden met het bezwaar dat het Constitutionele Hof in september had gemaakt (zie pag. 851/3-'96).

De wijzigingen werden niet gesteund door Inkatha die weliswaar had afgesproken op 1 oktober na een afwezigheid van achttien maanden terug te keren in de Constitutionele Assemblee (zie pag. 630/1-'95 en 852/1-'96), maar die zich op 7 oktober weer had teruggetrokken. Inkatha verklaarde toen dat ze overwoog opnieuw internationale bemiddeling te eisen in een poging meer macht voor traditionele leiders te verkrijgen.

President Nelson Mandela ondertekent op 10 december 1996 in Sharpeville de nieuwe grondwet, terwijl de voorzitter van de Constitutionele Assemblee, Cyrill Ramaphosa, over zijn schouder meekijkt. *Foto EPA*

Op 10 december ondertekende president Mandela de nieuwe grondwet die in 1999 van kracht zou worden. De plechtigheid vond plaats in Sharpeville, waar in 1960 veiligheidstroepen 69 zwarte demonstranten hadden gedood (zie pag. 15575-'60).

Het definitieve document was het resultaat van intensieve onderhandelingen die in 1990 waren begonnen met de opening van multilaterale besprekingen over de opheffing van de apartheid. In de nieuwe grondwet, die als één van 's werelds meest liberale werd gezien, waren de voornaamste beginselen van de bestaande interim-grondwet opgenomen, die in 1993 was goedgekeurd om het land door de overgangsperiode van apartheid naar democratie te loodsen (zie pag. 63 e.v.-'94). De nieuwe grondwet was in mei 1996 goedgekeurd door de Constitutionele Assemblee ((zie pag. 572/3 e.v.-'96).

LIBERALISERING ABORTUSWETGEVING

Op 31 oktober nam de Nationale Assemblee een wet aan die de abortuswetgeving van het land van één van de strengste tot een van de meest liberale van de wereld maakte. De nieuwe wet, die naar verwachting op 5 november zou worden goedgekeurd door de Senaat, voorzag in de mogelijkheid van abortus op verzoek binnen de eerste twaalf weken van de zwangerschap en in bepaalde omstandigheden tot de twintigste week.

Tot dusver was abortus alleen toegestaan geweest in geval van verkrachting of incest, of als het leven van de vrouw in gevaar was. Ieder jaar werden ongeveer 1.000 legale abortussen uitgevoerd, maar hadden bijna 50.000 vrouwen een behandeling in het ziekenhuis nodig na een illegale abortus. Christelijke en moslim-groeperingen waren tegen de veranderingen.

BESTUUR VRIJSTAAT TREEDT AF

Op 4 november besloten Premier Patrick Lekota 'de Verschrikkelijke' (ANC) en het gehele Uitvoerende Comité van de provincie Vrijstaat af te treden na beschuldigingen van corruptie en nepotisme. Het provincieparlement zou een nieuwe premier kiezen. Vicepresident Thabo Mbeki benoemde op 20 november Ivy Matsepe-Cassburri tot opvolger van Lekota.

ARRESTATIE DADERS BOMAANSLAGEN

Op 6-7 januari 1997 arresteerde de politie drie blanken in verband met drie bomaanslagen op 5 januari in Rustenburg, 160 km ten noordwesten van Johannesburg. De bommen vernielden een moskee en een postkantoor van moslims. De drie mannen waren Abraham Myburgh, Jan de Wet en Nicholas Barnard. Alle drie waren ze lid van de Afrikaner Weerstandsbeweging (AWB). In maart 1996 waren ze uit de gevangenis ontsnapt waar ze in afwachting waren van hun veroordeling voor twintig aanklachten wegens moord en 46 aanklachten wegens poging tot moord, die verband hielden met een reeks bomaanslagen in 1994 (zie pag. 571/3 e.v.-'96).

De politie bracht de explosies in verband met een aanslag op 24 december op een supermarkt in Worcester, in de buurt van Kaapstad. Op 3 januari eisten de Boeren Aanvalstroepen (BAT), een tot dan toe onbekende groepering, de verantwoordelijkheid op voor het incident en waarschuwden dat 'voor iedere vermoorde boer honderden van jullie antichristenen door onze hand zullen sterven'.

AFTREDEN INKATHA-LEIDERS

De Inkatha Vrijheidspartij raakte op 27 januari in beroering doordat drie hoge functionarissen aftraden: de eerste was Frank Mdlalose, de nationale voorzitter van de partij en premier van de provincie Kwazulu-Natal, de tweede Ziba Jiyane, secretaris-generaal van de partij, en de derde Musa Myeni, Inkatha-leider in het parlement van Gauteng. Zij traden af tijdens een vijftien uur durende vergadering van de nationale partijraad. De drie werden beschouwd als gematigd. Hun vertrek volgde op aanhoudende berichten over spanningen met Inkatha-president en minister van binnenlandse zaken Chief Mangosuthu Buthelezi.

Ben Ngubane, minister van financiën van Kwazulu-Natal, werd tijdelijk benoemd tot nationaal voorzitter. Verder werd verwacht dat hij Mdlalose zou opvolgen als premier van de provincie. Hoewel werd aangenomen dat Jiyane zou aanblijven tot juli, zouden zijn dagelijkse werkzaamheden worden overgenomen door zijn tweede man Zakhele Khumalo, de leider van een trouwe schare aanhangers onder de Inkatha-traditionalisten. In oktober was Khumalo samen met oud-minister van defensie Magnus Malan vrijgesproken van beschuldigingen van moord op aanhangers van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) in 1987 (zie boven).

Sommige waarnemers waren van mening dat het aftreden van de drie Inkatha-leiders een bedreiging vormde voor het broze vredesproces in Kwazulu-Natal. Eerder die maand zou het ANC een speciale amnestieregeling hebben voorgesteld voor de plegers van politiek geweld in de roerige provincie. Volgens persberichten op 6 januari had het ANC het voorstel voorgelegd aan president Nelson Mandela. Hierin werd onder meer voorgesteld de amnestiedeadline voor onder het apartheidsregime begane politieke misdrijven ook te laten gelden voor na 10 mei 1994 gepleegde politieke delicten (zie boven). Op 8 januari verwierp Buthelezi echter de regeling omdat ze volgens hem de persoonlijke schuld en politieke verantwoordelijkheid 'versluierde'. Hij zei dat amnestie 'onverenigbaar' was met de situatie in het gebied waar de oorlog voortduurde.

BETREKKINGEN MET CHINA, TAIWAN EN DE VS. VOLLEDIGE DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET CHINA

Op 27 november 1996 maakte president Nelson Mandela bekend dat Zuid-Afrika vanaf eind december 1997 de diplomatieke betrekkingen met Taiwan zou verbreken en volledige diplomatieke betrekkingen met China zou aanknopen (zie pag. 140/2-'97). Mandela zei niet te verwachten dat de andere betrekkingen met Taiwan door deze verandering zouden worden geschaad. Taiwan zei het besluit te betreuren en vroeg Zuid-Afrika om zich opnieuw hierover te beraden.

In een toelichting zei Mandela dat het niet langer 'realistisch' was China te negeren. Hij verwees naar het feit dat China het volkrijkste land ter wereld was, een economische groei had van tien procent per jaar en een permanent

lid was van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Hij voegde eraan toe dat het hem 'zeer spijt' de banden met Taiwan te moeten opzeggen. Hij dankte de Taiwanezen voor hun bijdrage aan de economische opbouw van Zuid-Afrika en de politieke steun in de overgang van apartheid naar democratie. Hij bood Taiwan als troost het onderhouden van een 'constructieve niet-diplomatieke relatie' aan.

Diplomatieke betrekkingen met Taiwan verbroken

Op 4 december voerde de Taiwanese minister van buitenlandse zaken, John Chang Hsiao-yen, in Zuid-Afrika, besprekingen met president Mandela. De president verklaarde dat Zuid-Afrika erop was gebrand zijn betrekkingen met Taiwan op het hoogst mogelijke niveau te handhaven, ondanks de verbreking van de officiële diplomatieke betrekkingen. Deze verzekeringen ten spijt maakte Chang op 5 december bekend dat de Taiwanese ambassadeur werd teruggeroepen en dat de meeste Taiwanese hulpprojecten alsmede het merendeel van de 36 verdragen en overeenkomsten tussen de twee landen met onmiddellijke ingang werden opgeschort. Hij zei dat deze pas dan zouden worden hervat als overeenstemming zou zijn bereikt over een formule voor nieuwe betrekkingen.

VS dreigt hulp te staken bij levering wapens aan Syrië

Op 14 januari 1997 reageerde Zuid-Afrika verbolgen op dreigementen van de VS dat het de hulp zou stopzetten als de regering wapens zou verkopen aan Syrië. Parks Mankahlana, een woordvoerder van het bureau van de president, noemde de VS een 'dwingeland' en verklaarde: 'Wij zijn een soeverein land en vinden het niet prettig dat tegen ons wordt geschreeuwd'. Zijn commentaar was een reactie op opmerkingen van een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Nicholas Burns. Deze zei op 13 januari dat de VS zich ernstig zorgen maakte over een mogelijke verkoop van wapens aan Syrië, een 'land dat het terrorisme steunt'. De Zuid-Afrikaanse regering had zich in december voor het eerst gebogen over Syrië's verzoek een vuurgeleidingssysteem voor tanks te kopen van naar schatting R 3 mrd ($1 = R4,68 op 10 januari). Functionarissen benadrukten echter dat geen besluit was genomen.

De rel kwam op een moment dat de spanningen tussen Zuid-Afrika en de VS opliepen, omdat Mandela weigerde de banden te verbreken met landen als Cuba en Libië, die het ANC hadden gesteund tijdens de strijd tegen het apartheidsbewind.

(Vor.ber.pag. 847/3 e.v.-1996)

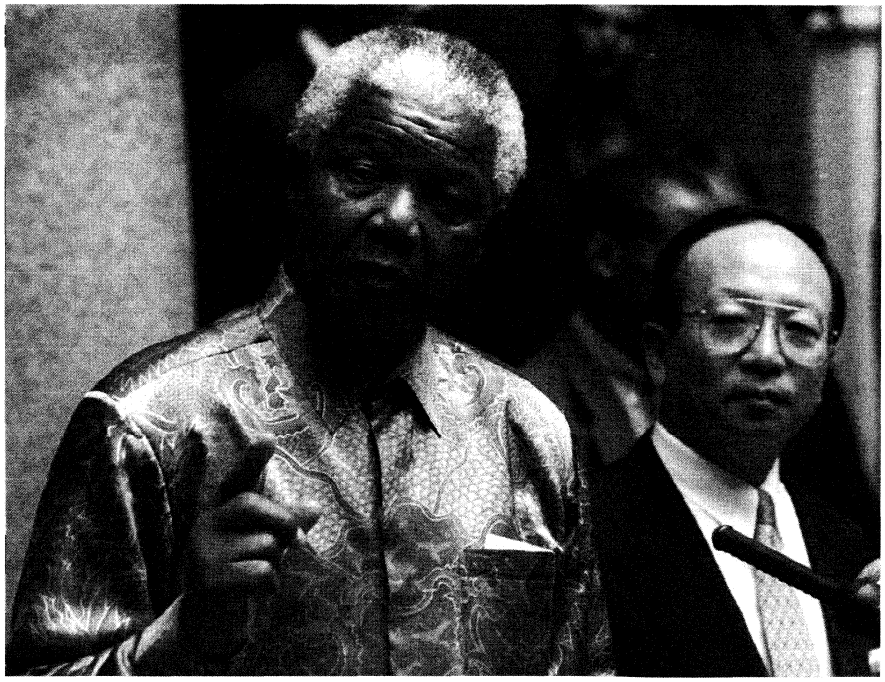

President Nelson Mandela (l.) geeft op 4 december 1996 een persconferentie in de Union Buildings te Pretoria in het bijzijn van de Taiwanese minister van buitenlandse zaken John Chang Hsiao-yen. *Foto EPA*

EGYPTE

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. IMF-LENING. SCHULDENVERMINDERING

Op 11 oktober 1996 hechtte het IMF zijn goedkeuring aan een overbruggingskrediet van twee jaar ter waarde van 271, 4 mln Speciale Trekkingsrechten (circa $ 391 mln). Deze goedkeuring maakte de weg vrij voor de voltooiing van een plan voor schuldenherschikking waarover in 1991 een principe-overeenkomst was bereikt tussen Egypte en de Club van Parijs van crediteurenlanden (zie onder).

Het IMF-krediet werd allerwegen gezien als een blijk van waardering voor het economische beleid van premier Kamal Ahmed Ganzouri die, sinds hij in januari was aangetreden (zie pag. 287/1-'96), grote vaart had gezet achter het privatiseringsbeleid. Op 1 oktober had hij de laatste hindernis voor het tot stand komen van de goedkeuring uit de weg geruimd door de invoerrechten met zo'n 25 procent te verlagen. Het IMF had ook waardering voor de inspanningen sinds 1991, die er toe hadden geleid dat de verhouding van Egypte's buitenlandse schuld tot het BBP was teruggebracht van 75 tot 47 procent en de verhouding van rentebetalingen tot inkomsten op de lopende rekening van de betalingsbalans van 14 tot 11 procent.

Het nieuwe programma beoogde o.m. een verdere privatisering in 1996-'98, alsmede een reële toename van de groei van het BBP tot circa 5 procent in 1997-'98, een verdere reductie van de inflatie tot circa 6 procent en een toename met 2,5 procent van de spaartegoeden. De doelstellingen moesten worden bereikt door het begrotingstekort, dat in 1995-'96 1,3 procent van het BBP bedroeg, terug te brengen tot 1,1 procent in 1996-'97.

Een uitgebreide financieringsfaciliteit voor drie jaar die in september 1993 door het IMF was toegekend (zie pag. 66/1-'94), was inmiddels verlopen zonder dat er gebruik van was gemaakt.

Schuldenvermindering

De goedkeuring van het overbruggingskrediet door het IMF leidde automatisch tot het derde en laatste deel van de schuldenvermindering, ter waarde van $ 4,2 mrd, in het kader van de schulden-

Reddingswerkers doorzoeken op 28 oktober 1996 de resten van het een dag eerder ingestorte flatgebouw in Heliopolis. *Foto EPA*

herschikkingsovereenkomst die in 1991 was gesloten met de Club van Parijs (zie pag. 554/3-'91) en waarbij in totaal zo'n $ 11 mrd aan schulden was kwijtgescholden, bijna de helft van de destijds op $20 mrd geschatte Egyptische buitenlandse schuld.

Op 17 oktober bevestigden regeringsfunctionarissen dat het laatste deel van de schuldenvermindering inderdaad had plaatsgevonden. Deze schuldenverlichting had reeds medio 1994 van kracht moeten worden, maar was opgeschort omdat de regering niet aan de strikte eisen had kunnen voldoen die door het IMF waren gesteld (zie voor het tweede deel van de schuldenverlichting, in september 1993, pag. 66/1-'94).

FLATGEBOUW INGESTORT

Op 27 oktober kwamen in Heliopolis, een buitenwijk van Cairo, naar werd gevreesd meer dan 150 mensen om het leven, toen een 11 verdiepingen tellend flatgebouw instortte. In verband hiermee werden een bouwondernemer en een ingenieur aangehouden, die volgens de politie verantwoordelijk zouden zijn voor het verzwakken van het flatgebouw omdat zij bij de renovatie van een flat opdracht hadden gegeven bepaalde muren weg te halen.

ARRESTATIE DUIVELAANBIDDERS

Eind januari 1997 werden ongeveer 45 jongeren gearresteerd op beschuldiging van godsdienstminachting, een misdaad waarop maximaal drie jaar gevangenisstraf stond. Nog eens 31 personen werden gearresteerd, maar op borgtocht vrijgelaten. De meeste arrestaties werden verricht in Cairo. De arrestanten zouden liefhebbers van heavy metal-muziek zijn. In plaatselijke kranten werd bericht dat zij regelmatig zouden hebben deelgenomen aan duivelsrituelen die volgens de politie hadden plaatsgevonden op het Gemenebest-kerkhof in de voorstad Heliopolis.

START IRRIGATIEPROJECT

Op 9 januari 1997 gaf president Hosni Mubarak het startschot voor een project ter waarde van $ 810 mln voor de irrigatie van 1.234.568 ha woestijngebied met water uit het Nasser-meer in Zuid-Egypte. Buitenlandse investeerders zouden worden uitgenodigd te participeren in de verschillende stadia van het project.

(Vor.ber.pag. 787/2 e.v.-1996)

ISRAËL

AANMOEDIGINGSPREMIES VOOR KOLONISTEN

Op 13 december 1996 hechtte het kabinet zijn goedkeuring aan een plan extra geld beschikbaar te stellen voor de 150.000 Israëlische kolonisten op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Volgens dit plan zouden alle kolonisten de 'prioriteit A'-status krijgen, waardoor ze aanspraak konden maken op bepaalde belastingvoordelen en overheidssubsidies. Regeringsfunctionarissen zouden hebben gezegd dat werd gehoopt dat het aantal kolonisten door de premies zou toenemen tot meer dan 500.000 in het jaar 2000.

Palestijnse leiders veroordeelden het besluit. De Palestijnse minister van lokaal bestuur Saib Urayqat noemde het op 13 december 'een ernstig besluit met ernstige gevolgen; het is een besluit een einde te maken aan het vredesproces'.

ALGEMENE STAKING

Op 26 december organiseerde de machtige Israëlische vakbondsfederatie Histadrut een reeks ambtenarenstakingen in het gehele land uit protest tegen regeringsvoorstellen ca $ 2,15 mrd op de overheidsuitgaven te bezuinigen. De protesten liepen uit op een algemene staking op 30 december, waaraan circa 250.000 ambtenaren deelnamen.
Premier Benjamin Netanyahu veroordeelde de algemene staking op 30 december. Hij noemde de staking 'overduidelijk politiek, onverantwoordelijk en totaal (...) ongerechtvaardigd'.

VEROORDELING IN VERBAND MET BOMAANSLAG LONDEN

Op 11 december bevond een Britse rechtbank de Palestijnen Jawad Botmeh en Samar Alami schuldig aan twee bomaanslagen op Israëlische doelen in Londen in juli 1994 (zie pag. 291/2-'95). Twee andere beklaagden werden op alle punten vrijgesproken. Op 16 december werden Botmeh en Alami tot 20 jaar gevangenisstraf veroordeeld. Na hun vrijlating zouden ze het land moeten verlaten.

HERVATTING DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN MET NIGER

Op 28 november hervatte Israël zijn diplomatieke betrekkingen met Niger die in 1973 waren verbroken (zie pag. 197/2-'73).

BEGROTING 1997 GOEDGEKEURD

Op 1 januari 1997 hechtte de Knesset zijn goedkeuring aan de begroting voor 1997 (zie voor begroting van1996 pag. 211/3 e.v.-'96). Volgens de *Financial Times* van 2 januari behelsde de begroting een besnoeiing op de uitgaven van NIS 4,8 mrd en een stijging van de inkomsten met NIS 2,4 mrd ($ 1 = NIS 3,25 op 31 december 1996). In het artikel werd minister van financiën Dan Meridor geciteerd, die had verklaard dat de begroting de basis vormde voor de vermindering van het begrotingstekort tot 2,8 procent van het BBP in 1997. Naar verwachting zou het begrotingstekort in 1996 4 à 4,5 procent van BBP bedragen.

CORRUPTIEBESCHULDIGINGEN I.V.M. BENOEMING PROCUREUR-GENERAAL. BENOEMING ANDERE PROCUREUR-GENERAAL

Op 26 januari maakte het ministerie van justitie bekend dat een officieel politie-onderzoek zou worden ingesteld naar corruptiebeschuldigingen in verband met de benoeming van Roni Bar-On tot procureur-generaal.

V.l.n.r.: Roni Bar-On, genomineerd als procureur-generaal, Avigdor Lieberman, hoofd van de staf van premier Netanyahu, onbekend, Shas-leider Aryeh Der'i, en burgemeester van Jeruzalem, Ehud Olmert, bijeen op 21 januari 1997. *Foto EPA*

Bar-On, een weinig bekende advocaat en lid van het centrale comité van de regerende Likoed-partij, was op 10 januari benoemd tot opvolger van Michael Ben-Yair. Hij trad echter binnen twaalf uur af na beschuldigingen dat hij niet geschikt was voor de functie. In de *Independent* van 27 januari werd bericht dat de benoeming van Bar-On met 'verbijstering en hoongelach' was ontvangen door de juridische wereld en vooraanstaande rechters. In vele krantenartikelen stond dat Bar-On een zware gokker zou zijn. Hij was aanbevolen voor de functie door Tzahi Hanegbi, die Ya'akov Neeman was opgevolgd als minister van justitie na diens aftreden in augustus 1996 (zie pag. 790/1-'96).

Het officiële onderzoek volgde op beschuldigingen die op 22 januari waren geuit in een programma van het tv-station Kanaal 1, dat deel uitmaakte van de onafhankelijke, maar uit de publieke middelen gefinancierde staatsomroep. Volgens Kanaal 1 had Shas, de grootste ultra-orthodoxe partij in de door de Likoed geleide coalitieregering, gedreigd haar steun voor een hergroepering van de Israëlische troepen in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever in te trekken, als haar kandidaat Bar-On niet zou worden benoemd tot procureur-generaal. In het tv-programma werd verder beweerd dat Bar-On had toegezegd in die functie strafvermindering te arrangeren voor Shas-leider en oud-minister van binnenlandse zaken Aryeh Der'i, die in afwachting was van een proces wegens het aannemen van steekpenningen en fraude (zie pag. 720/1-'93 en 69/2-'94). Premier Benjamin Netanyahu ontkende met kracht de beschuldigingen van Kanaal 1.

Op 29 januari bekrachtigde de regering de benoeming van Elyaqim Rubinstein tot procureur-generaal.

PROCES TEGEN OLMERT

Op 14 januari werd in Tel Aviv het proces geopend tegen burgemeester Ehud Olmert van Jeruzalem. Olmert, een trouwe politieke bondgenoot van Netanyahu, werd beschuldigd van illegale financiering van de verkiezingscampagne in 1988, toen hij penningmeester van de Likoed-partij was geweest.

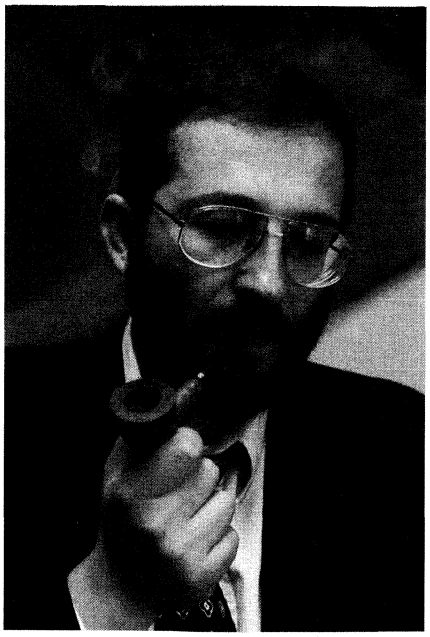

Leider van de ultra-orthodoxe Shas-partij en oud-minister van binnenlandse zaken Aryeh Der'i. *Foto EPA*

Olmert ontkende betrokken te zijn geweest bij een zogenaamd public-relationsbureau dat in werkelijkheid zou zijn opgericht om illegale donaties van het bedrijfsleven aan de Likoed-partij te innen en te verdoezelen.

REGERINGSWIJZIGING

Op 15 januari maakte Benjamin Begin (Likoed) zijn aftreden als minister van wetenschap en technologie bekend uit protest tegen het regeringsbesluit het Israëlisch-Palestijnse akkoord over de terugtrekking van Israël uit Hebron goed te keuren.

BOMAANSLAGEN IN TEL AVIV

Op 9 januari 1997 werden bij bomaanslagen in het centrum van Tel Aviv minstens dertien mensen gewond, van wie twee ernstig. Twee zelfgemaakte, met spijkers gevulde bommen, die waren verborgen in vuilnisbakken, kwamen tot ontploffing in een stadswijk waar duizenden buitenlandse werknemers woonden.

Geen enkele groepering eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslagen, maar volgens de Israëlische politie waren er duidelijke aanwijzingen dat het ging om een actie van Arabische terroristen. Dit werd echter op 10 januari betwist door de Palestijnse minister van justitie Furayh Abu Middayn, die verklaarde dat 'deze aanslagen alleen maar Netanyahu in de kaart speelden'. Dezelfde dag werd in de *Independent* gesuggereerd dat de explosies verband zouden houden met een vete in de onderwereld.

(Vor.ber.pag. 788/2 e.v.-1996)

LIBANON

NIEUW KABINET. BERRI OPNIEUW PARLEMENTSVOORZITTER. REGERINGSVERKLARING

Na de algemene verkiezingen van augustus-september 1996 (zie pag. 860/2 e.v.-'96) nodigde president Elias Hraoui demissionair premier Rafiq al-Hariri op 24 oktober 1996 formeel uit een nieuw kabinet te vormen. Hierop knoopte Hariri onmiddellijk onderhan-

delingen aan met politieke leiders over de samenstelling van een nieuwe regering.

Op 7 november benoemde president Elias Hraoui per decreet een nieuw kabinet. De vorming van het kabinet was vertraagd door onenigheid tussen Hariri, Hraoui en Nabih Berri, de voorzitter van de Nationale Assemblee, over de verdeling van de portefeuilles. De formatie van het kabinet kon pas worden afgerond na intensieve besprekingen met hoge Syrische regeringsfunctionarissen, onder wie president Hafez al-Assad.

Samenstelling nieuwe kabinet

In het nieuwe kabinet waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier, financiën, PTT - Rafiq al-Hariri+; vice-premier, binnenlandse zaken - Michel al-Murr; justitie - Bahij Tabbarah; vluchtelingenzaken - Walid Joumblatt; nationale defensie - Muhsin Dallul; landbouw - Shawqi Fakhuri; arbeid - Asad Hardan; buitenlandse zaken - Faris Buwayz; water en elektriciteit - Elie Hobeika; volksgezondheid - Soleiman Frangié*; Libanezen in het buitenland - Talal Arslan*; industrie en olie - Shahi Barsumian; transport - Umar Misqawi; toerisme - Nicholas Fattush; bestuurlijke hervormingen - Bisharah Mirhij*; huisvesting en coöperaties - Mahmud Abu Hamdan; gemeente- en plattelandszaken - Hagop Yarwan Demerdjian; nationaal onderwijs, jeugd en sport - Jean Obeid*; economie en handel - Yassine Jaber; openbare werken - Ali Harajli; cultuur en hoger onderwijs - Fawzi Habish*; voorlichting - Basem al-Sabaa*; milieu - Akram Chehayeb*; sociale zaken - Ayyoub Hamid*; beroepsonderwijs en technisch onderwijs - Farouk Berbeer*.

Staatsministers: industriële aangelegenheden - Nadim Salem+; financiën - Fuad Sinyurah; zonder portefeuille - Michel Iddih+; zonder portefeuille - Elias Hana*; zonder portefeuille - Ghazi Sayfuddine*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Hoewel enkele nieuwe ministers werden benoemd, bleef de samenstelling van de nieuwe regering grotendeels ongewijzigd en waren er geen rivalen van Hariri in opgenomen. Druzenleider Walid Joumblatt (minister van vluchtelingenzaken) had zich naar verluidt echter woedend uitgelaten over de benoeming van zijn Druzenrivaal Talal Arslan.

Berri opnieuw parlementsvoorzitter

Op 22 oktober kwam de nieuwe Nationale Assemblee voor het eerst bijeen. Nabih Berri, de leider van de sjiïtische Amal, werd herkozen als voorzitter van de Assemblee, een post die samen met het president- en premierschap het meest machtige politieke ambt in het land vormde.

Regeringsverklaring

Op 19 november zette premier Hariri in de Nationale Assemblee de plannen voor het nieuwe regeringsbeleid uiteen. De regering zou, zo zei hij, zich blijven inzetten voor economisch herstel en voor het recht van Libanon de door Israël bezette Zuid-Libanese gebieden te bevrijden. Hij maakte bekend dat hij een afzonderlijk ministerie van industrie in het leven zou roepen om recht te doen aan de belangrijke rol van de industriële sector in het versterken van de economie en het vergroten van de werkgelegenheid.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. 'VEILIGHEIDSZONE' ZUID-LIBANON

Op 24 oktober kwamen twee Israëlische soldaten om het leven, toen Hezbollah-strijders langs de kant van de weg een bom tot ontploffing brachten in de door Israël eenzijdig uitgeroepen 'veiligheidszone' in Zuid-Libanon.

In dezelfde zone werd op 9 november één Israëlische soldaat gedood en raakten drie andere soldaten gewond bij een aanval van Hezbollah-strijders op een Israëlische legerpost. Op 22 november werd in dat gebied een Israëlische soldaat gedood bij een gevecht met Hezbollah-strijders.

In december doodden Hezbollah-strijders drie Israëlische soldaten in de door Israël eenzijdig ingestelde 'veiligheidszone' in Zuid-Libanon. Eén van de soldaten werd gedood op 7 december en de andere twee op 24 december.

Op 13 december werden voor het eerst sinds de Israëlische operatie 'Druiven der Gramschap' Katjoesja-raketten vanuit Libanon op Noord-Israël afgevuurd. Het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (PFLP) eiste de verantwoordelijkheid voor de aanval op, die weinig schade veroorzaakte.

De Israëlische brigadegeneraal Eli Amitai raakte op 14 december gewond toen een Israëlisch konvooi in de 'veiligheidszone' in een hinderlaag van Hezbollah liep. In het hierop volgende vuurgevecht kwamen twee Hezbollah-strijders om het leven. Als represaille voerde Israël een aantal luchtaanvallen uit op Hezbollah-doelen ten noordoosten van de 'veiligheidszone'.

Op 8 januari 1997 kwam het in de door Israël ingestelde 'veiligheidszone' in Zuid-Libanon tot een treffen tussen Hezbollah-strijders en Israëlische soldaten. Hierbij sneuvelden één Israëlische soldaat en drie Hezbollah-strijders. Bij een ander incident eerder die dag raakten drie Israëlische soldaten gewond, toen vlakbij een Israëlische patrouille een bom ontplofte.

Raketaanval vanuit Zuid-Libanon op Noord-Israël

Op 8 januari 1997 werd een Katjoesja-raket vanuit Zuid-Libanon afgevuurd op Noord-Israël. Niemand eiste de verantwoordelijk op voor de aanval, die een schending betekende van de door bemiddeling van de VS en Frankrijk in april 1996 tot stand gekomen 'bestandsafspraak' (zie pag. 578/2 e.v.-'96). Deze afspraak had een einde gemaakt aan de Israëlische operatie 'Druiven der Gramschap' in Libanon. Libanese functionarissen ontkenden dat de raket was afgevuurd door Hezbollah of Amal, de twee belangrijkste organisaties binnen het zogeheten Libanese verzet. De *Middle East International* van 24 januari berichtte dat een 'geloofwaardige zondebok' was gevonden in twee Palestijnen, vermoedelijk leden van het Democratische Front voor de Bevrijding van Palestina (DFLP). Libanese militairen hadden hen in de omgeving van Tyrus aangehouden op verdenking van de raketaanval.

Bijeenkomst ILMG

Op 10 januari kwam de Toezichthoudende Groep (Israel-Libanon Monitoring Group, ILMG), die in april 1996 was opgericht om toezicht te houden op de naleving van de 'bestandsafspraak', in Naqurah bijeen om een onderzoek in te stellen naar de raketaanval. De ILMG, bestaande uit vertegenwoordigers van de VS, Frankrijk, Syrië, Libanon en Israël, veroordeelde de aanval en reageerde met instemming op maatregelen van de Libanese regering om herhaling van een dergelijke incident te voorkomen.

Op 30 januari werden in de 'veiligheidszone' drie Israëlische soldaten gedood en raakte een vierde soldaat gewond, toen Hezbollah-strijders een bom tot ontploffing brachten op het moment dat een patrouille passeerde.

Verliescijfers in 1996

De *Independent* van 2 januari 1997 berichtte dat in 1996 bij de strijd in Zuid-Libanon tussen Libanese verzetsstrijders enerzijds en Israëlische troepen en het aan Israël gelieerde Zuid-Libanese Leger (SLA) anderzijds 255 personen waren gedood, onder wie 27 Israëlische militairen.

Dit was het hoogste aantal Israëlische doden dat in een jaar in Libanon was gevallen sinds 1985, toen 37 Israëlische militairen waren gesneuveld (in 1995 waren bij de guerrillastrijd in Libanon 201 personen om het leven gekomen, onder wie 21 Israëliërs). Behalve de 27 Israëlische slachtoffers omvatte het dodencijfer voor 1996 155 burgers, 54 guerrillastrijders (voornamelijk Hezbollah-leden), en negentien SLA-leden. De belangrijkste oorzaak van de stijging van het dodencijfer in 1996 was de Israëlische operatie Druiven der Gramschap, waarbij minstens 170 mensen, voornamelijk burgers, waren gedood (zie pag. 575/2 e.v.-'96).

BEZOEK HARIRI AAN VS

Medio oktober 1996 bracht premier Hariri een bezoek aan de Verenigde Staten voor besprekingen met president Bill Clinton en andere hoge regeringsfunctionarissen. Tijdens Hariri's bezoek beloofden Amerikaanse regeringsfunctionarissen zich te zullen inspannen voor de oprichting van een adviescommissie om bij te dragen aan de wederopbouw van Libanon.

CONFERENTIE 'VRIENDEN VAN LIBANON'

Tijdens een conferentie op 16 december 1996 in Washington zegde de internationale gemeenschap zo'n $ 3 mrd aan financiële hulp toe voor de wederopbouw van Libanon. Het voorstel voor de bijeenkomst van dertig donoren van de zogenaamde groep van 'Vrienden van Libanon' was voor het eerst gedaan na de Israëlische operatie 'Druiven der Gramschap' tegen Libanon in april (zie pag. 575/2 e.v.-'96).

De *Middle East International* van 20 december berichtte dat Libanese regeringsfunctionarissen verheugd waren over de resultaten van de conferentie, maar teleurgesteld waren dat de Verenigde Staten geen stappen had ondernomen het verbod op commerciële vluchten naar Libanon, dat reeds elf jaar van kracht was, op te heffen.

(Vor.ber.pag. 859/1 e.v.-1996)

CAMBODJA

AFSCHEIDING BINNEN RODE KHMER. ANDERE ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE BEWEGING

Begin augustus 1996 deed zich een splitsing voor binnen de Rode Khmer, toen de tweede man van de beweging zich met twee militaire divisies afscheidde. De regering probeerde te doen voorkomen alsof de afgescheiden divisies massaal overliepen naar haar kant, maar eind augustus had de afgesplitste groep nog geen enkele steun beloofd aan de regering in Phnom Penh.

Het eerste teken van een breuk kwam op 7 augustus toen Rode Khmer-radio bekendmaakte dat Ieng Sary 'zichzelf had verkocht aan de alliantie en de communistische Vietnamese agressors'. Daaraan werd toegevoegd dat Ieng 'zwaar gestraft moet worden, omdat hij zich op gluiperige wijze heeft voorgedaan als een verzetsstrijder, terwijl hij in werkelijkheid een vijand van het gehele volk is'.

Ieng Sary was lange tijd beschouwd als de belangrijkste man van de Rode Khmer na zijn zwager Pol Pot. Hij was als vice-premier ook verantwoordelijk geweest voor het buitenlandse beleid van de in 1975 gevormde regering van Democratisch Cambodja (Rode Khmer; zie pag. 820/2 e.v.-'75 en 314 e.v.-'76). Hij was loyaal gebleven aan Pol Pot tijdens de drie roerige jaren van het bewind van de Rode Khmer en Pol Pot was loyaal aan hem gebleven. Nadat de Rode Khmer-regering in 1979 door Vietnam ten val was gebracht, had Ieng zijn functies in de regering van de verdreven beweging behouden. Kort na de val van hun bewind waren Ieng en Pol Pot wegens genocide bij verstek ter dood veroordeeld door de nieuwe Cambodjaanse regering.

Op 8 augustus maakte tweede premier Hun Sen bekend dat de 450ste divisie (onder bevel van Sok Pheap) en de 415de divisie (onder bevel van Mit Chhien), die respectievelijk bij Phnum Malai en Pailin waren gelegerd, 'zich van de Rode Khmer hadden afgescheiden' en zich hadden aangesloten bij de koninklijke regering.

Phnum Malai en Pailin waren de twee belangrijkste bolwerken van de Rode Khmer langs de grens geweest. De twee divisies bestonden uit ca 3.000 strijders, ongeveer de helft van de strijdmacht van de Rode Khmer. In een uitzending op 8 augustus spraken zij bij monde van hun commandanten hun resolute steun uit voor 'oom Ieng Sary'.

De *Far Eastern Economic Review* van 29 augustus meldde dat Ieng Sary en de twee divisiecommandanten, die 'er duidelijk op gebrand zijn heer en meester te blijven' in het gebied rond Pailin en Phnum Malai, geen steun hadden toegezegd aan de regering en dat zij hun eigen politieke agenda bekendgemaakt hadden 'die niet veel verschilde van die van Pol Pot'. Volgens het artikel, waarin bronnen uit beide facties binnen de Rode Khmer

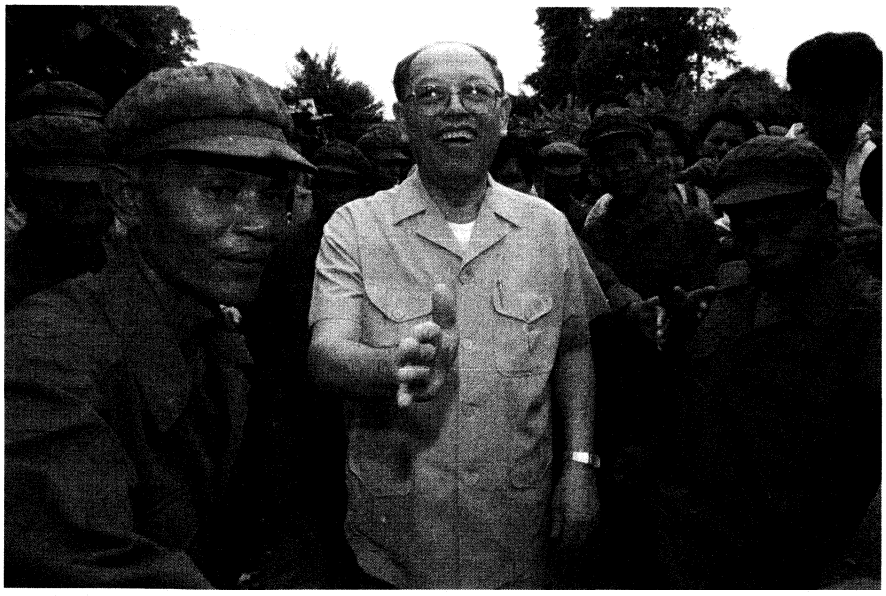

De overgelopen Rode Khmer-leider Ieng Sary baant zich een weg door een menigte van meer dan 120 journalisten na een persconferentie op 9 september 1996 in Phnom Malai. *Foto EPA*

werden aangehaald, had de breuk 'niets te maken met politiek', maar alles met de controle van winstgevende edelsteenmijnen rond Pailin. In het artikel stond ook dat de regering onderhandelingen voerde met de opstandige leiders, onder wie Ieng Sary's zoon Savuth. Volgens het artikel leek het erop dat Hun Sen, zelf een voormalig lid van de Rode Khmer, hen 'duidelijk graag in de armen wil sluiten', maar dat andere leden van de regering tegen afspraken met Ieng waren.

Op 7 november werden de in Pailin gelegerde troepen die zich van de Rode Khmer hadden afgescheiden, officieel in de koninklijke Cambodjaanse strijdkrachten opgenomen.

Amnestie voor Ieng Sary. Oprichting DNUM

Op 14 september had koning Norodom Sihanouk amnestie verleend aan Ieng Sary. De amnestie werd bekendgemaakt na gesprekken tussen Ieng Sary, andere overgelopen Rode Khmer-leden en regeringsfunctionarissen in Thailand. Ieng Sary had begin september een nieuwe organisatie opgericht, de Verenigde Nationale Democratische Beweging (DNUM).

Op 16 september verdedigde tweede premier Hun Sen in een toespraak de amnestie. Hij zei dat deze uitzicht bood op beëindiging van de burgeroorlog en op een unieke kans op vrede in Cambodja. Volgens hem verkeerde de Rode Khmer in verwarring en waren sommige regeringstroepen al van de frontlinie teruggetrokken en naar huis gestuurd. Hij benadrukte dat de amnestie niet gold voor andere Rode Khmer-leiders die zich schuldig hadden gemaakt aan genocide.

Op 9 september had Ieng Sary zijn eerste persconferentie gegeven. In zijn openingsverklaring zei hij dat hij 'vanaf de oprichtingsdag van de partij' in 1960 van mening had verschild met Pol Pot, die 'geen andere opvattingen tolereert dan die van hemzelf'. Hij verklaarde 'de democratie een warm hart toe te dragen' en 'altijd een gematigde lijn te hebben voorgestaan'. Hij beweerde als vice-premier van Democratisch Cambodja niet betrokken te zijn geweest bij belangrijke besluiten. Volgens hem was Nuon Chea de 'rechterhand' van Pol Pot geweest. Nuon Chea zou samen met Son Sen en diens vrouw Yun Yat alle besluiten van Pol Pot hebben uitgevoerd, waaronder 'het arresteren, opsluiten, folteren of ombrengen van iedereen die er andere idcecn op na hield of de vernietiging van iedereen die uit de gratie was, zoals de intelligentsia'.

De eerste premier van Cambodja en leider van het Funcinpec, prins Norodom Ranariddh, spreekt met verslaggevers op 17 november 1996 in Phnom Penh. *Foto EPA*

In de *Far Eastern Economic Review* van 26 september werden Ieng Sary's uitlatingen weersproken. Uit 'beschikbare documenten' zou blijken dat hij 'een naaste medewerker' van Pol Pot was en diens beleid 'enthousiast steunde'. Ieng Sary zou in ieder geval direct verantwoordelijk zijn geweest voor het lot van diplomaten die onder hem werkten en eind jaren zeventig de dood werden ingestuurd. Van de ruim 1.000 Cambodjanen die terugkeerden uit het buitenland om in 1975-'76 te werken bij het ministerie van buitenlandse zaken van Democratisch Cambodja, bleven er slechts 200 in leven.

Drie Rode Khmer-strijders lopen over

Op 18 december liepen drie vooraanstaande figuren binnen de Rode Khmer over naar de regering. Ta Mut, zoon van de beruchte noordelijke bevelhebber Ta Mok, en twee broers van de vooraanstaande hardliner Son Sen, Ny Korn en Son Chhum, traden tijdens een plechtigheid die dag in de noordwestelijke stad Sampou Luon officieel toe tot de regeringsgelederen. De plechtigheid werd bijgewoond door tweede premier Hun Sen.

SPANNINGEN BINNEN DE REGERING. ZWAGER VAN HUN SEN VERMOORD

Op 19 november werd Kov Samuth, zwager van tweede premier Hun Sen, vermoord. Dit deed de al opgelopen spanning tussen Hun Sens CPP (Cambodjaanse Volkspartij) en haar coalitiepartner, het royalistische Funcinpec (Verenigd Nationaal Front voor een Onafhankelijk, Neutraal, Vreedzaam en Samenwerkend Cambodja) van eerste premier Norodom Ranariddh, nog verder toenemen.

Kov Samuth, een hoge functionaris van het ministerie van binnenlandse zaken, was doodgeschoten bij een restaurant in Phnom Penh. De identiteit van de dader was onbekend. Later die dag opperde Hun Sen ten overstaan van verslaggevers dat de moord een reactie was op beschuldigingen van Kov Samuth tijdens een eerdere persconferentie dat de vooraanstaande oppositieleider Sam Rangsi deel uitmaakte van de Rode Khmer, en dat het Funcinpec zou hebben geprobeerd dit schandaal in de doofpot te stoppen.

Volgens de *Far Eastern Economic Review* van 5 december breidde de door de moord veroorzaakte 'schade' zich snel uit naar de provincies en werden ijlings delegaties van de ministeries van binnenlandse zaken en defensie naar het noordwesten gestuurd om mogelijke botsingen tussen aanhangers van de CPP en het Funcinpec te voorkomen. Volgens het blad waren 'de hoopvolle verwachtingen' na de splitsing van de Rode Khmer in augustus 'bijna de bodem ingeslagen' en 'verdrongen' de CPP en het Funcinpec zich om afvallige Rode Khmer-strijders 'te ronselen' teneinde hun politieke en militaire positie te versterken.

Conflict over terugkeer tegenstander van Hun Sen

In december voerde een dreigende terugkeer van prins Norodom Sereivut de

spanning tussen de CPP en het Funcinpec nog verder op. Sereivut, een halfbroer van koning Norodom Sihanouk, was in december 1995 naar Frankrijk verbannen in plaats van terecht te staan wegens zijn rol in een moordcomplot tegen Hun Sen (zie pag. 142/3 e.v. en 436/1-'96).

Ranariddh en andere Funcinpec-leden wensten dat Sereivut gratie van de koning zou krijgen. Hierop dreigde Hun Sen dat hij militaire middelen zou inzetten om te verhinderen dat Sereivut zou terugkeren. 'Elk vliegtuig dat het waagt Sereivut te vervoeren, zal worden neergeschoten', zo waarschuwde Hun Sen op 15 december. Khieu Samphan, de officieuze leider van de Rode Khmer, mengde zich op 17 december in het conflict door Sereivut bij diens terugkeer 'steun en bescherming' te beloven. Op 17 december matigde Hun Sen zijn standpunt en zei dat hij Sereivut 'met bloemen' zou ontvangen en zelfs zijn vliegtuigticket zou betalen als de koning hem gratie zou verlenen. De volgende dag verklaarde koning Sihanouk dat hij Sereivut geen gratie zou verlenen 'zonder de gezamenlijke toestemming van de beide premiers'.

IMF SCHORT HULP OP

Op 15 november berichtte de *Financial Times* dat het IMF en de Wereldbank financiële steun aan Cambodja ter waarde van $ 47 mln hadden opgeschort. Beide instanties vroegen zich af of de Cambodjaanse regering wel al het mogelijke deed om tropische regenwouden te beschermen tegen houtkap.

Na verscheidene waarschuwingen van het IMF had de regering in oktober nieuwe voorschriften uitgevaardigd voor het beheer van de bossen, maar het IMF had bewijzen verlangd dat deze ook werden opgevolgd.

(Vor.ber.pag. 649/3 e.v.-1996)

KAZACHSTAN

KABINETSWIJZIGINGEN

President Noersoeltan Nazarbajew benoemde op 28 oktober 1996 Djoesembaj Djoesejnow tot vice-premier en op 30 oktober Moechtar Altynbajew tot minister van defensie.

Nazarbajew benoemde op 31 oktober Chairoella Ospanow tot minister van handel en industrie. Op 5 november ontsloeg hij Ngasjybaj Sjajkenow als vice-premier zonder een opvolger te benoemen.

Op 11 november werd Natalja Korzjowa benoemd tot de eerste vrouwelijke minister. Zij kreeg de post die was ontstaan door de recente samenvoeging van de ministeries van arbeid en van sociale zekerheid. Minister van arbeid Petr Krepak en minister van sociale zekerheid Sejtsoeltan Ajmbetow verdwenen uit het kabinet.

COMMUNISTISCHE PARTIJ WIJZIGT MANIFEST

De Communistische Partij wijzigde op 13 oktober haar manifest door alle verwijzingen naar de 'strijd voor de proletarische dictatuur en het opnieuw creëren van de USSR' te schrappen. De wijzigingen waren het gevolg van het feit dat het ministerie van justitie de partij in maart had verboden omdat deze demonstraties organiseerde waar werd opgeroepen tot een terugkeer van de USSR.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

De Senaat (Eerste Kamer) keurde op 19 december de begroting voor 1997 goed na een volgens de Kazachstaanse televisie 'zeer moeizaam debat'.

(Vor.ber.pag. 799/2/3-1996)

KIRGIZSTAN

REGERINGSWIJZIGINGEN

President Askar Akajew ondertekende op 2 december 1996 decreten die voorzagen in portefeuillewisselingen en een vermindering van het aantal ministersposten in het kabinet alsmede een inkrimping van het aantal ambtenaren op de ministeries.

Een van de wijzigingen betrof Kemelbek Nanajew, tot dan toe minister van financiën, die werd benoemd tot eerste vice-premier. Nanajew werd vervangen door Taalajbek Kojtsjoemanow, tot dan toe minister van economische zaken. Het ministerie van economische zaken werd afgeschaft, terwijl de ministeries van onderwijs en wetenschap en dat van cultuur werden samengevoegd.

DECREET OVER PARTICULIER GRONDBEZIT

Op 25 november ondertekende president Akajew een decreet dat particulier grondbezit toestond en dat per 1 januari 1997 van kracht zou worden.

(Vor.ber.pag. 514/1/2-1996)

MYANMAR

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 2 oktober 1996 benoemde de regerende militaire junta, de Staatsraad voor het Herstel van Recht en Orde (SLORC) U Thang tot minister van de nieuwe portefeuille van wetenschap en technologie.

Op 18 december werd een nieuw ministerie van sport gecreëerd. Dit kwam in handen van kolonel Sein Win.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE OPPOSITIE. INTERNATIONALE REACTIES OP OPTREDEN MILITAIREN

In oktober kwam een deel van de internationale gemeenschap met een reeks voornamelijk symbolische reacties op het harde optreden eind september van de SLORC tegen de oppositionele Nationale Liga voor Democratie (NLD; zie pag. 800/2-'96).

Op 3 oktober ondertekende de Amerikaanse president Bill Clinton een proclamatie die iedereen de toegang tot de VS ontzegde 'die beleid formuleert, uitvoert of ervan profiteert dat de overgang naar democratie in Myanmar belemmert'. Volgens de *International Herald Tribune* van 4 oktober zei Clinton dat hij een wet zou steunen die in september in het Congres was ingediend waarmee hij nieuwe Amerikaanse investeringen in Myanmar kon verbieden 'als de SLORC Aung San Suu Kyi [de NLD-leider] lichamelijk letsel toebrengt, opnieuw arresteert of verbant, of de democratische beweging blijft onderdrukken'. De SLORC reageerde de volgende dag door Amerikaanse functionarissen de toegang tot Myanmar te ontzeggen.

Op 28 oktober stelden de EU-ministers van buitenlandse zaken op een vergadering in Luxemburg strenge beperkingen aan contacten met Myanmarese functionarissen en hun familieleden.

Omdat de toegang tot haar woning versperd is door controleposten van de politie, praat NLD-leidster Aung San Suu Kyi op 2 oktober 1996 in het huis van een vriend met buitenlandse journalisten. *Foto EPA*

De opwinding in de ASEAN-landen (Association of South-East Asian Nations) over het harde optreden van de SLORC leek de verwachte toetreding van Myanmar tot deze regionale organisatie in gevaar te brengen. Vooral functionarissen van de Filippijnen en Thailand zouden sterk voorbehoud hebben aangetekend tegen de vervroegde toetreding van Myanmar, hoewel de andere lidstaten nog steeds achter de ASEAN-opstelling van 'constructieve bemoeienis' stonden. De Maleisische minister van buitenlandse zaken, Abdullah Ahmad Badawi, zou tijdens een bezoek aan Myanmar medio oktober tegen hoge SLORC-functionarissen gezegd hebben dat Maleisië Myanmar zou helpen bij diens pogingen het volledige ASEAN-lidmaatschap te verwerven.

Aanhoudende intimidatie oppositie

Op 8 oktober verwijderde het leger de controleposten die eind september rond het huis van Aung San Suu Kyi in Rangoon waren opgezet. Tezelfdertijd maakte de junta bekend dat alle 583 NLD-activisten die tijdens de actie waren opgepakt, op vrije voeten waren gesteld.

Dezelfde dag gaf Suu Kyi een verklaring uit waarin zij zei dat 'een paar wegversperringen geen obstakel vormen voor democratisering' en waarin zij beloofde haar wekelijke toespraken vanuit haar huis te zullen voortzetten, een activiteit die door de junta verboden was. Vervolgens werden op alle vrijdagen in oktober wegversperringen opgeworpen om te voorkomen dat NLD-aanhangers zich voor het huis van Suu Kyi zouden verzamelen om naar haar te luisteren. Tegelijkertijd zette de junta haar mediacampagne voort waarin Suu Kyi en haar aanhangers in een kwaad daglicht werden gesteld.

Op 21-22 oktober braken betogingen uit op het Technologisch Instituut van Rangoon, nadat een aantal studenten zou zijn opgepakt en afgeranseld door leden van de veiligheidstroepen. De reactie van het regime was hard. Eén van de arrestanten was U Kyi Maung, een vice-voorzitter van de NLD, die op 28 oktober weer werd vrijgelaten.

Berichten over contact tussen SLORC en NLD

De *Financial Times* van 4 november berichtte dat voor het eerst sinds maanden weer contact op hoog niveau was geweest tussen de SLORC en de NLD. Volgens het bericht had NLD-leidster Aung San Suu Kyi de week daarvoor een ontmoeting gehad met een hoge officier van de militaire inlichtingendienst, kolonel Than Thun, die in het verleden door de SLORC was gebruikt om berichten aan Suu Kyi over te brengen.

Aanval op Suu Kyi

Op 9 november viel een menigte van ca 200 personen een aantal auto's aan, waarin Suu Kyi en andere hooggeplaatste NLD-functionarissen door Rangoon werden vervoerd. Het incident werd internationaal scherp veroordeeld. Volgens sommige persberichten had de aanval de zegen van de SLORC. Maar de *Guardian* van 12 november berichtte dat een hoge Myanmarese functionaris het incident 'sabotage' had genoemd en dat de overheid met een onderzoek bezig was.

Studentenprotesten

Op 2 december hielden zo'n 2.000 studenten van de universiteit van Rangoon een protestmars tegen de SLORC. De protestmars was het omvangrijkste anti-regeringsprotest van de afgelopen jaren. Er zouden twee keer zoveel studenten aan hebben deelgenomen als aan het studentenprotest in Rangoon op 21-22 oktober.

De *International Herald Tribune* van 2 december verklaarde dat de studenten verdeeld leken over de eisen die ze wensten te benadrukken. Sommigen legden de nadruk op de eis van vrijheid en mensenrechten, terwijl anderen opriepen tot een onderzoek naar vermeend gewelddadig politieoptreden. Aanvankelijk werd geen politie of leger ingezet omdat de studenten op en rond de campus verbleven. Maar in de vroege ochtend van 3 december verlieten de studenten het campusterrein en trokken door het centrum van Rangoon. Bij zonsopgang bracht zwaarbewapende politie de protestmars vervolgens tot staan. Honderden studenten werden aangehouden en naar een in onbruik geraakte renbaan gebracht, waar ze na ondervraging weer werden vrijgelaten. Nadat de politie een einde aan de demonstratie had gemaakt, gaf de SLORC verklaringen uit waarin zij de onrust weet aan 'politieke oproerkraaiers'.

Op 9 december braken rond de universiteit opnieuw protestacties uit. Hierop zette de politie alle wegen naar de drie universiteitscentra af, maar een aantal studenten wist door de blokkade heen te breken en trok in de richting van de Amerikaanse ambassade. Velen droegen portretten met zich mee van Aung San, de grote held van de Birmese onafhankelijkheidsstrijd en vader van Aung San Suu Kyi, leidster van de oppositio-

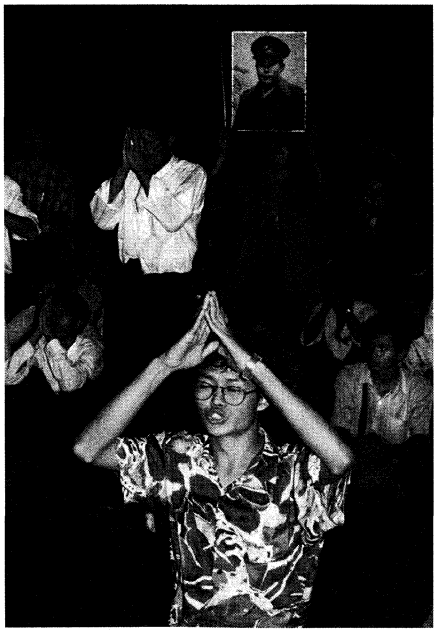

Studenten brengen tijdens een protestmars in Rangoon op 3 december 1996 een eerbetoon voor de historische Sule Pagode, terwijl zij een portret omhoog houden van onafhankelijkheidsstrijder Aung San, de vader van oppositieleidster Aung San Suu Kyi. *Foto EPA*

nele NLD. Nadat studenten en oproerpolitie slaags waren geraakt, sloten de autoriteiten de universiteit en plaatsten Suu Kyi, die ontkende iets met de demonstraties van doen te hebben, onder huisarrest. Volgens sommige berichten zouden ongeveer 200 studenten zijn aangehouden. Op 11 december leverde SLORC-voorzitter generaal Than Shwe op verkapte wijze kritiek op Suu Kyi en beschuldigde hij 'destructieve lakeien van de kolonialisten' ervan 'studenten te gebruiken om politieke macht te verwerven'.

BOMAANSLAG

Op 25 december kwamen bij de Mahapathana-grot aan de rand van Rangoon twee bommen tot ontploffing. Er vielen vijf doden en 17 gewonden. Op het moment van de explosie waren duizenden pelgrims aanwezig die eer wilden bewijzen aan de Heilige Tand van Boeddha die in de grot werd tentoongesteld. Deze beroemde relikwie was recentelijk aan Myanmar uitgeleend door de Chinese regering.

Volgens een regeringsverklaring die vervolgens werd uitgegeven, zou de aanslag zijn uitgevoerd door de Karen Nationale Unie (KNU) en het Myanmarese Democratische Studentenfront om 'de vreedzame situatie in het land te destabiliseren' en 'met de bedoeling een diplomatieke rel te creëren' tussen China en Birma.

EU TREKT SPECIALE HANDELSSTATUS MYANMAR IN

Op 18 december trok de EU de speciale handelsstatus van Myanmar in vanwege de bezorgdheid van de Europese Commissie over het gebruik van dwang- en slavenarbeid door de SLORC. Het was voor het eerst dat de EU de bevoorrechte handelsstatus van een derde-wereldland introk.

(Vor.ber.pag. 800/1 e.v.-1996)

OEZBEKISTAN

MINISTER VERMOORD

Op 24 september 1996 werd Wladimir Krawtsjenko, die recentelijk was benoemd tot waarnemend minister van verbindingen (voor de benoeming van zijn voorganger Tahir Ghafoerowitsj Rahimow tot minister van buitenlandse economische betrekkingen, zie pag. 801/2-'96), dood aangetroffen in zijn woning in Tasjkent. Volgens het Russische persbureau *Interfax* was Krawtsjenko vermoord door geldschieters die eisten dat hij de schulden van zijn zoon zou betalen.

REGERINGSWIJZIGINGEN

President Islam Karimow benoemde op 29 oktober Qobiljon Obidow tot vicepremier met verantwoordelijkheid voor landbouw en watervoorziening.

Karimow verving op respectievelijk 1 en 7 november twee ministers en benoemde op 22 november minister van landbouw Mark Joemanijazow tot minister van landbouw en watervoorziening. Deze twee portefeuilles waren samengevoegd na het ontslag op 1 november van minister Rim Ginjiatoellin, tot dan toe minister van watervoorziening en landverbetering, en de tijdelijke overdracht van zijn taken aan de pas benoemde vice-premier Qobiljon Obidow.

De wijzigingen betroffen de volgende posten:

Vice-premier - Alisjer Azizchodzjajew*; landbouw en waterbronnen - Mark Joemanijazow+; culturele zaken - Chairoello Jorajew*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Uit de regering vertrokken Saidmoechtar Saidqasimow, Rim Ginjiatoellin en Erkin Hajitbojew.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

De Oli Majlis (het parlement) keurde op 27 december de begroting voor 1997 goed.

(Vor.ber.pag. 801/2-1996)

PAKISTAN

ANTI-REGERINGSBETOGINGEN. WIJZIGING EN ONTSLAG KABINET. ONTBINDING PARLEMENT. INTERIM-REGERING. WIJZIGINGEN OP PROVINCIAAL NIVEAU. AANVERWANTE ONTWIKKELINGEN

In oktober 1996 kwam de regering van premier Benazir Bhoetto onder toenemende druk te staan van de oppositie, die haar onmiddellijke aftreden eiste op grond van vermeende corruptie en economisch wanbeleid.

De betogingen tegen de regering waren begin oktober in hevigheid toegenomen, toen oud-premier Nawaz Sharif, leider van de grootste oppositiepartij, de Pakistaanse Moslim Liga (PML, Nawaz-groep), en leiders van veertien andere oppositiepartijen president Farooq Ahmed Leghari met klem vroegen de regering-Bhoetto te ontslaan wegens corruptie en economisch wanbeheer. Leghari, ooit een bondgenoot van de premier, had eind september zijn bedenkingen geuit over de bekwaamheid en integriteit van de regering-Bhoetto.

Op 27-28 oktober 1996 organiseerde de oppositionele pro-islamitische Jamaat-i-Islami Pakistan (JIP) nieuwe stakingen in Lahore, Rawalpindi en Islamabad, die al snel uitliepen op felle botsingen tussen betogers en politie. In Lahore, waar het geweld het hevigst was, werden meer dan 150 mensen gearresteerd. In Islamabad, waar 25 gewonden zouden zijn gevallen, grendelde de politie de stad af om een massale betoging van aanhangers van de JIP te verhinderen. De ongeveer 4.000 betogers die er in slaagden door het politiekordon heen te breken, hielden op 28 oktober een gebedsdienst voor het parlementsgebouw en herhaalden later hun eis dat de regering moest aftreden.

Kabinetswijziging

Bhoetto probeerde tegemoet te komen aan de kritiek op haar economische beleid, toen zij op 28 oktober 1996 bekendmaakte dat zij de portefeuille van financiën in handen had gegeven van een nieuwe ploeg economische deskundigen (zij had op 20 oktober ook een wet ingediend in de Nationale Assemblee, krachtens welke overheidsfunctionarissen gestraft konden worden voor corruptie).

De wijzigingen betroffen de volgende portefeuilles:

Premier, milieu - Benazir Bhoetto+; financiën - Naveed Qamar+; sociaal welzijn, speciaal onderwijs, mensenrechten - Sher Afghan Niazi+; procureur-generaal - Iqbal Haider+.

\+Gewijzigde portefeuille.

De financieel adviseur van de premier, V.A. Jafarey, was niet langer lid van het kabinet, omdat de portefeuille financiën in handen was gekomen van Qamar.

Kabinet-Bhoetto ontslagen. Aantreden interim-regering

Op 5 november ontsloeg president Farooq Ahmed Leghari de regering van

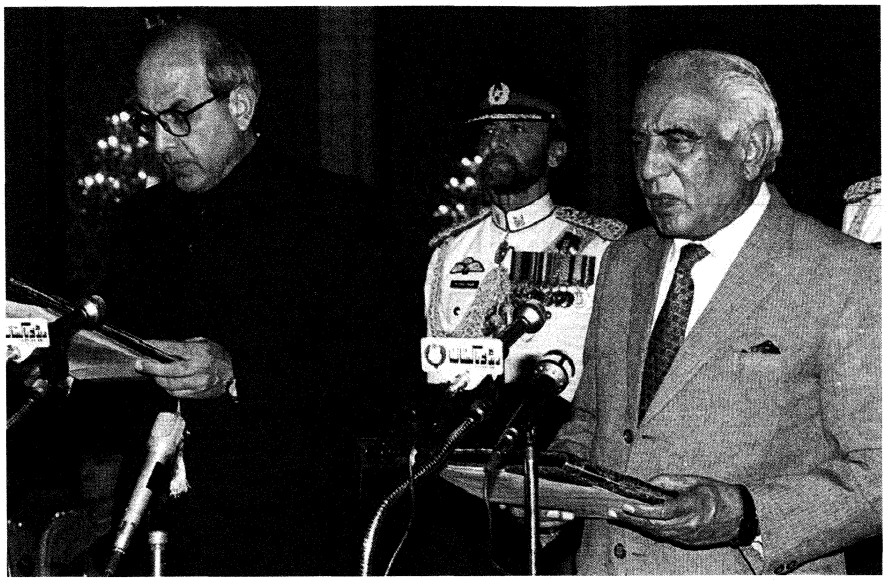

President Farooq Ahmed Leghari (l.) beëdigt waarnemend premier Malik Meraj Khalid op 5 november 1996 in Islamabad. *Foto EPA*

premier Benazir Bhoetto, terwijl hij tevens de Nationale Assemblee ontbond. Verder deelde hij mee dat op 3 februari 1997 algemene verkiezingen zouden worden gehouden. Eveneens op 5 november trad een interim-regering onder leiding van premier Malik Meraj Khalid aan.

Leghari onderstreepte in een live-uitzending dat zijn optreden in overeenstemming was met de grondwet krachtens het Achtste Amendement van 1985 (zie pag. 165/3-'85). Hij zei 'ervan overtuigd te zijn dat een situatie is ontstaan waarin het bestuur van de federatie niet kan worden voortgezet in overeenstemming met de bepalingen van de grondwet'. Hij beschuldigde de regering-Bhoetto van corruptie op grote schaal en van pogingen het gerechtelijk apparaat te ondermijnen en het bureau van de president alsmede de strijdkrachten in diskrediet te brengen door deze onterecht te betrekken bij de recente moord op Murtaza Bhoetto, broer en politieke rivaal van Benazir Bhoetto (zie pag. 730/1-'96). Leghari verweet Benazir ook schuldig te zijn aan de dood van duizenden vermeende terroristen in Karachi en aan enorm economisch wanbeheer dat het land aan de rand van de afgrond had gebracht.

De door Leghari genomen maatregelen leidden tot de arrestatie van tientallen vooraanstaande leden van Bhoetto's Pakistaanse Volkspartij (Pakistan People's Party, PPP), onder wie Bhoetto's echtgenoot Asif Ali Zardari, die in juli tot minister van investeringen was benoemd (zie pag. 730/3 e.v.-'96).

Benazir Bhoetto, die zelf maar zeer kort onder huisarrest was geplaatst, vertoonde zich op 6 november bij een persconferentie in Islamabad voor het eerst in het openbaar. Ze verzekerde dat ze haar ontslag zou aanvechten, noemde Leghari een 'zogenaamde tiran' en beschuldigde hem van het 'kidnappen' van Zardari en het 'verzinnen' van aanklachten tegen andere leden van haar regering.

De ontslagen premier Benazir Bhoetto uit haar woede over de arrestatie van haar man, Asif Ali Zardari, tijdens een persconferentie op 6 november 1996 in Islamabad. *Foto EPA*

Bhoetto herhaalde deze beschuldigingen in een verzoekschrift dat ze op 13 november indiende bij het Hooggerechtshof. Gewijzigde versies van dit verzoekschrift werden op 21 en 24 november voorgelegd, nadat het Hooggerechtshof tot twee maal toe had geweigerd de zaak in overweging te nemen, tenzij Bhoetto een aantal 'pietluttige en schandalige onderdelen' uit haar oorspronkelijke verzoekschrift zou schrappen.

Volgens sommige berichten zou Bhoetto's ontslag haastig en met stilzwijgende goedkeuring van het leger zijn uitgevoerd. De meeste waarnemers leken echter nauwelijks verrast en wezen op toenemende en onverzoenbare tegenstellingen tussen Bhoetto en Leghari, die lid was van Bhoetto's PPP en ooit één van haar naaste bondgenoten was geweest. Deze tegenstellingen zouden alleen maar scherper zijn geworden sinds Leghari in maart openlijk de kant had gekozen van het Hooggerechtshof tegen Bhoetto inzake een gerechtelijke uitspraak in maart die de bevoegdheden van de regering rechters aan hogere rechtbanken te benoemen, beperkte (zie pag. 447/3 e.v.-'96). In september was het ten slotte tot een uitbarsting tussen de twee leiders gekomen toen Bhoetto, in een kennelijke poging haar echtgenoot vrij te pleiten van elke betrokkenheid bij de moord op haar broer Murtaza, Leghari's woede had gewekt door te insinueren dat het presidentiële bureau en de geheime diensten tezamen de moord op haar broer hadden beraamd teneinde haar regering te destabiliseren. Hoewel Bhoetto Leghari later haar excuses had aangeboden, zou dit incident van doorslaggevende betekenis zijn geweest in de gestaag verslechterende betrekkingen tussen de twee. Medio oktober hadden geruchten de ronde gedaan dat Leghari voornemens was gehoor te geven aan verzoeken van oppositiepartijen de regering-Bhoetto te ontslaan op grond van vermeende corruptie en incompetentie (zie boven).

Samenstelling interim-regering

De portefeuilles van de interim-regering waren op 5 november als volgt verdeeld:

Waarnemend premier - Malik Meraj Khalid; defensie en formatie - Shahid Hamid; buitenlandse zaken - Yakub Khan; binnenlandse zaken, drugsbestrijding, federale recherche, deelstaten, grensgebieden en aangelegenheden van Kashmir - Umar Khan Afridi; onderwijs, wetenschap en technologie, cultuur, sport en toerisme, sociaal welzijn en bijzonder onderwijs - Abida Hussain; voedsel, landbouw en veeteelt, milieu en stedelijke kwesties; bosbeheer en wildstand - Shafqat Mahmud; voorlichting en omroepwezen - Ershad Ahmed Haqqani; industrie en productie - Sadiq M. K. Awan; handel - Moham-

mad Zubair Khan; olie en natuurlijke hulpbronnen - Javed Jabbar; arbeid, arbeidspotentieel, lokaal bestuur en plattelandsbestuur - Amanullah Khan Gichki; religieuze zaken en minderheden - Malik Faridullah Khan; wet, justitie en parlementszaken - Fakhruddin G. Ibrahim; water en elektriciteit - Abdullah J. Memon.

Eén van de eerste maatregelen van de interim-regering was de bekendmaking op 9 november van een programma voor economische hervormingen, waaronder een onderzoek naar de overheidsuitgaven, de verkoop van staatsbanken en de effectuering van een verordening inzake openbare verantwoording, die op 9 november door de president werd afgekondigd. Op grond van deze verordening mochten politici, die schuldig waren bevonden aan corruptie, zich vijf jaar lang niet kandidaat stellen voor een openbaar ambt.

Ontbinding provinciale assemblees. Vorming provinciale interim-regeringen

Het ontslag van de regering-Bhoetto leidde ook tot de ontbinding van de provinciale assemblees van Sind, Baluchistan, Punjab en de Noordwestelijke Grensprovincie en de benoeming van interim-regeringen in die provincies.

•Op 7 november gelastte Leghari de ontbinding van de door de PPP gecontroleerde assemblee van Sind. Dezelfde dag werd Mumtaz Ali Bhoetto benoemd tot waarnemend eerste minister van Sind.

•De provinciale assemblee van Baluchistan werd op 8 november ontbonden. Een dag later werd Mir Zafarullah Khan Jamali beëdigd als waarnemend eerste minister.

•Op 12 november werd het door de PPP gecontroleerde parlement van de Noordwestelijke Grensprovincie ontbonden, terwijl Rafja Sikander Zaman werd benoemd tot waarnemend eerste minister.

•De assemblee van Punjab werd op 17 november ontbonden. Mian Mohammad Afzal Hayat werd benoemd tot waarnemend eerste minister.

Khwaja Ahmed Tariq Rahim en M. Arif Bangash werden op 11 november benoemd tot gouverneur van respectievelijk Punjab en de Noordwestelijke Grensprovincie.

Arrestaties i.v.m. moord op Murtaza Bhoetto. Zardari beschuldigd

In november werd officieel bevestigd dat enkele hoge politieambtenaren waren gearresteerd in verband met de moord op Murtaza Bhoetto. Eén van de arrestanten was Massoud Sharif, het hoofd van het Inlichtingenbureau (civiele politie) en een goede vriend van Bhoetto's echtgenoot Zardari, die ervan verdacht werd de moord op Murtaza Bhoetto te hebben beraamd.

Op 19 december werd Zardari de moord op Murtaza Bhoetto ten laste gelegd. Het hooggerechtshof in Sindh had Zardari's voorlopige hechtenis van 5 november onrechtmatig verklaard en diens vrijlating gelast. Voordat Boetho's echtgenoot op vrije voeten was gesteld, werd hij echter aangehouden wegens moord.

Aanval Leghari op Benazir Bhoetto

Op 15 december trok president Farooq Ahmed Leghari fel van leer tegen Benazir Bhoetto, die hij in november had ontslagen als premier. In een 202 pagina's tellend rapport aan het Hooggerechtshof poogde Leghari aan te tonen dat hij zijn constitutionele bevoegdheden niet had misbruikt, toen hij Bhoetto ontsloeg en haar regering ontbond.

In zijn rapport ging Leghari nader in op de vele beschuldigingen die hij in november had geuit. Hij verweet Bhoetto en haar regering de staatskas te hebben beschouwd als 'privé-kapitaal voor zichzelf en haar trawanten' duizenden illegale regeringsbenoemingen te hebben gedaan, het wetgevingsproces te hebben ondermijnd door het gebruik van decreten (waardoor de oppositie bij de wetgeving buitenspel werd gezet) en de telefoons van bijna alle hoge rechters en vele prominente politici te hebben afgeluisterd.

Volgens Leghari was de weggestuurde regering 'enkel en alleen' uit geweest op 'persoonlijke verrijking... en (was) haar beleid niet alleen in strijd met de wet, maar tevens gericht op het institutionaliseren van corruptie, nepotisme en machtsmisbruik'. Hij beschuldigde Bhoetto er tevens van de activiteiten van doodseskaders te hebben goedgekeurd, die Karachi hadden veranderd in een 'executieterrein'. Hij stelde dat ondanks honderden onderzoeken geen enkele politiefunctionaris was vervolgd wegens betrokkenheid bij deze activiteiten.

Leghari uitte opnieuw zijn twijfel over de oprechtheid van Bhoetto's verdriet over de moord op haar broer en politieke rivaal Murtaza Bhoetto in september. Hij beschuldigde haar ervan betrokken te zijn geweest bij het in de doofpot stoppen van de moord en te hebben nagelaten de daders te vervolgen, wier 'identiteit gemakkelijk te achterhalen' was.

Bhoetto ontkende alle beschuldigingen. Haar Pakistaanse Volkspartij (PPP) had op 9 december een 'waslijst met aanklachten' uitgevaardigd tegen de president en de interim-regering. Leghari werd ervan beschuldigd 'terroristen en separatistische elementen' te steunen en 'het complot voor de moord op Murtaza Bhoetto en vervolgens de val van de regering van Benazir geregisseerd' te hebben. Bhoetto noemde Leghari dom, corrupt en op macht belust. Zij koesterde de hoop dat het Hooggerechtshof haar verzoekschrift zou steunen en zou verklaren dat Leghari onrechtmatig had gehandeld door haar regering te ontslaan (in 1993 had het Hooggerechtshof gelast dat premier Mian Mohammad Nawaz Sharif weer in zijn functie moest worden hersteld, nadat hij door toenmalig president Ghulam Ishaq Khan was ontslagen, zie pag. 660/1 e.v.-'93).

Voorbereidingen verkiezingen. Aftreden minister van justitie

Op 8 december bevestigde president Leghari dat de algemene verkiezingen op 3 februari 1997 doorgang zouden vinden. Ter voorbereiding begon de kiescommissie op 26 december met het controleren van genomineerde kandidaten om na te gaan of ze niet hadden gehandeld in strijd met de op 9 november uitgevaardigde verordening inzake integriteit op financieel gebied. Kandidaten die particuliere bankleningen niet hadden afbetaald of aandeelhouder waren van bedrijven die in gebreke waren gebleven of geld schuldig waren aan openbare nutsbedrijven, konden krachtens deze verordening worden uitgesloten van deelname aan de verkiezingen. De bepalingen van deze verordening waren na de afkondiging ervan zodanig gewijzigd, dat het aantal personen op wie ze waarschijnlijk van toepassing zouden zijn, sterk was verminderd.

Uit protest hiertegen trad minister van recht, justitie en parlementszaken Fakhruddin G. Ibrahim op 18 december af. Ibrahim was betrokken geweest bij de opstelling van de oorspronkelijke verordening. Hij beschuldigde de regering van 'ongerechtvaardigde interventie' en beweerde dat zij de effectiviteit van de verordening tot nul had gereduceerd. Volgens hem was de 'verordening gewijzigd, omdat één partij zich ertegen heeft verzet, te weten de Pakistaanse Moslim Liga'. Nawaz Sharif, vooraanstaand lid van de PML, zou de lijst met wanbetalers aanvoeren. Vele waarnemers waren echter van mening dat

President Emomali Rachmanow (l.) en de leider van de islamitische oppositie Sajed Abdoello Noeri (r.) schudden elkaar de hand na ondertekening van een vredesakkoord op 23 december 1996 in Moskou, terwijl VN-afgevaardigde Gerd Dietrich Meriam (m.) toekijkt. *Foto EPA*

een grondige sanering van de kandidatenlijst vóór de komende verkiezingen niet haalbaar was.

Op 23 december zei Benazir Bhoetto dat de verkiezingen niet eerlijk en open zouden zijn, omdat Leghari en interim-premier Malik Meraj Khalid hun positie misbruikten om de PPP tegen te werken. Zij gaf te kennen dat haar partij niet zou meedoen aan de verkiezingen, tenzij het leger toezicht zou houden op het verloop ervan.

IMF-KREDIET. NOODBEGROTING. DEVALUATIE

Op 31 oktober werd officieel bevestigd dat het IMF had besloten Pakistan weer geld te gaan lenen binnen het kader van het overbruggingskrediet van $ 596 mln, waarover was onderhandeld onmiddellijk na de annulering van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (ESAF) en uitgebreide regelingen in december 1995 (zie pag. 231/3-'96).

Het besluit van het IMF de kredietbeperkingen op te heffen kwam na weken intensief lobbyen door Pakistaanse functionarissen, onder wie Benazir Bhoetto, die begin oktober in Washington IMF-functionarissen had ontmoet. De uitkering van twee tranches van het overbruggingskrediet, elk ter waarde van ongeveer $ 80 mln, was uitgesteld, toen bleek dat de begroting van 1996-'97 (zie pag. 730/2 e.v.-'96) de door het IMF gestelde doelstellingen overschreed.

IMF-functionarissen gaven aan dat de hervatting van het overbruggingskrediet in 1997 gevolgd zou kunnen worden door de hervatting van de ESAF, die in februari 1994 aan Pakistan was toegekend, maar in juni 1995 was opgeschort, toen de regering het begrotingstekort niet kon beperken tot de door het IMF voor 1995-'96 vastgestelde omvang (zie ook pag. 794/1 e.v.-'95).

Volgens bronnen ging het IMF pas door de bocht, toen het kabinet met een noodbegroting kwam, die op 22 oktober bekend werd gemaakt. Het ging om rigoureuze bezuinigingen en belastingmaatregelen, waarmee een extra Rs 40 mrd moest worden binnengehaald om het begrotingstekort terug te brengen tot 4 procent van het BBP, zoals was overeengekomen met het IMF.

Tegelijk met de noodbegroting van 22 oktober maakte de regering een devaluatie van de roepie met 7,86 procent ten opzichte van de Amerikaanse dollar bekend ($1 = Rs 40,0799).

(Vorig.pag. 729/2 e.v.-1996)

TADZJIKISTAN

VREDESBESPREKINGEN. STAAKT-HET-VUREN. VREDESAKKOORD

Besprekingen in september 1996 leidden tot een broos akkoord over de beëindiging van de weer opgelaaide gevechten tussen de regering van president Imamoli Rachmanow en opstandige islamitische troepen.

Bemiddelaars van de Verenigde Naties wisten op 13 september besprekingen op gang te brengen tussen regeringstroepen en de veldcommandant van de Tadzjiekse oppositie in Midden-Tadzjikistan, waar opstandige troepen op 6 september de stad Dzjirgatal, 280 km van Doesjanbe, hadden veroverd. De besprekingen waren eveneens bedoeld om de opstandelingen over te halen hun offensief te staken tegen de steden Tadzjikabad en Komsomolabad in de Karateginvallei, die sinds 12 september werden bedreigd.

Op 16 september werd bekendgemaakt dat de strijdende partijen waren overeengekomen alle militaire activiteiten te staken in de Karateginvallei, waar opstandige troepen het uiteindelijk was gelukt om Tadzjikabad te veroveren. Op 30 september werd bekendgemaakt dat Rachmanow een driedaags staakt-het-vuren had afgekondigd in Tawildara in Midden-Tadzjikistan, het toneel van enkele van de zwaarste gevechten in augustus (zie pag. 803/3-'96).

De VN-Veiligheidsraad riep op 21 september op tot onmiddellijke beëindiging van de vijandelijkheden in Tadzjikistan en de implementatie van het in juli bereikte staakt-het-vuren (zie pag. 803/3-'96).

Op 11 december werd een onder auspiciën van de VN tot stand gekomen staakt-het-vuren van kracht tussen de regering van president Imamoli Rachmanow en islamitische opstandelingen. Dit gebeurde nadat in Afghanistan gesprekken waren gevoerd tussen Rachmanow en Sajed Abdoello Noeri (leider van de Islamitische Wedergeboortepartij).

Zoals al eerder was gebeurd bij onder auspiciën van de VN tot stand gekomen wapenstilstanden, werd het akkoord van 11 december al snel geschonden toen op 12 december gevechten uitbraken in het gebied rond Garm. Maar tegen 15 december werd naar verluidt rond Garm alleen nog sporadisch geschoten. Op 12 december ontploften in de hoofdstad Doesjanbe ook twee bommen, waarbij één dode en één gewonde viel. De aanslag werd niet opgeëist en de rebellen ontkenden iedere betrokkenheid.

Op 23 december ondertekenden Rachmanow en Noeri in Moskou een vredesovereenkomst (zie voor bijzonderheden over de vorige, in juli 1996 ondertekende, vredesovereenkomst pag. 803/3-'96). De overeenkomst voorzag in de oprichting van een verzoeningsraad die zou worden voorgezeten door een afgevaardigde van de oppositie. De raad zou

NAP-leider generaal Chaovalit Yongchaiyut (l.) begroet Chart Pattana-leider Chatichai Choonhaven op 18 november 1996 in Bangkok, voordat zij de totstandkoming van een nieuwe coalitieregering bekendmaken. *Foto EPA*

ten hoogste 18 maanden de tijd krijgen om voorgestelde grondwetswijzigingen nogmaals onder de loep te nemen. De overeenkomst voorzag ook in een algemene amnestie, een uitwisseling van gevangenen en de belofte van beide partijen om de noodzakelijke voorwaarden te scheppen voor de terugkeer van Tadzjiekse vluchtelingen.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Homiddin Sjaripow werd op 31 oktober door president Imamoli Rachmanow benoemd tot minister van binnenlandse zaken. Diens voorganger, generaal-majoor Sajdamir Zoehoerow, benoemde hij tot minister van veiligheid als opvolger van generaal-majoor Sajdanwar Kamolow, die werd gedegradeerd tot onderminister van veiligheid. Een woordvoerder van de president zei dat de wijzigingen 'orde en gezag moesten versterken'.

(Vor.ber.pag. 803/2 e.v.-1996)

THAILAND

ALGEMENE VERKIEZINGEN. NIEUWE COALITIE

Op 17 november 1996 werden algemene verkiezingen gehouden voor het Huis van Afgevaardigden, dat tot 393 leden was uitgebreid. De verkiezingen waren in september uitgeschreven - bijna drie jaar te vroeg - nadat de coalitieregering onder leiding van de Chart Thai ten val was gekomen. De vorige algemene verkiezingen waren in juli 1995 gehouden (zie pag. 880/2 e.v.-'95).

De Nieuwe Aspiratie Partij (NAP) van generaal Chaovalit Yongchaiyut (vicepremier en minister van defensie in de avertrekkende regering) werd met 125 zetels de grootste partij in het huis van Afgevaardigden, terwijl haar voornaamste rivaal, de Democratische Partij (DP) van Chuan Leekpai, met 123 zetels een goede tweede werd.

Verkiezingscampagne en uitslag

Algemene verkiezingen

Partij	*Zetels 1996*	*1995*
Nieuwe Aspiratie Partij	125	57
Democratische Partij	123	86
Chart Patthana	52	53
Chart Thai	39	92
Sociale Actiepartij	20	22
Prachakorn Thai	18	18
Ekkarparb	8	8
Seritham	4	11
Muan Chon	2	3
Palang Dharma	1	23
Nam Thai	1	18
TOTAAL	393	391

De Democratische Bevrijdingspartij en de Thaise Arbeiderspartij wisten geen zetels te behalen.

De *Far Eastern Economic Review* van 28 november 1996 noemde de verkiezingscampagne één van de 'smerigste' uit de gehele Thaise geschiedenis. Het blad beweerde dat politici in totaal voor ongeveer $ 1 mrd aan stemmen hadden gekocht en dat op grote schaal sprake was geweest van andere vormen van misbruik. Bij verkiezingsgeweld waren minstens zes mensen om het leven gekomen en waren velen gewond geraakt. Politie en militairen werden beschuldigd van intimidatie van kiezers en er waren ook berichten over stembusfraude op het platteland.

De NAP deed het uitzonderlijk goed in de plattelandsgebieden in het noordoosten - het armste deel van het land - waar zij haar grootste aanhang had. Kiezers in Bangkok stemden in overweldigende mate voor de DP, die hier 29 van de 37 zetels veroverde; de NAP behaalde in de hoofdstad slechts één zetel. Het succes van de DP in Bangkok had zijn weerslag op de Palang Dharma, die haar zetelaantal aldaar van 16 tot slechts één zag teruggebracht. De leider van de Palang Dharma, Thaksin Shinawatra, stelde zich volledig verantwoordelijk voor de rampzalige resultaten van zijn partij en trad op 17 november af.

Vorming van een nieuwe coalitie onder leiding van de NAP

Op 18 november ondertekenden Chaovalit en vijf andere partijleiders een verklaring dat ze een coalitieregering zouden vormen. De coalitie van zes partijen bestond uit de NAP, Chart Patthana (van oud-premier Chatichai Choonhaven), de Sociale Actiepartij, Prachakorn Thia, Muan Chon en Seritham. Samen beschikten zij in het Huis van Afgevaardigden over 221 zetels van de 393 zetels.

Nieuwe parlementaire zitting. Chaovalit tot premier benoemd.

Het nieuwe Huis van Afgevaardigden kwam op 23 november voor de eerste keer bijeen en koos Wanmohammatno Matha tot nieuwe voorzitter.

Koning Bhumipol Adulyadej benoemde generaal Chaovalit op 25 november officieel tot premier. Chaovalit volgde de leider van Chart Thai, Banharn Silpa-Archa, op die sinds juli 1995 het premierschap had bekleed.

De 64-jarige generaal Chaovalit was opperbevelhebber van de strijdkrachten geweest van 1986 tot maart 1990, toen hij als vice-premier en minister van defensie toetrad tot de rege-

ring van Chatichai Choonhaven (zie pag. 626/2 e.v.-'90). Hij legde dit ambt echter al binnen drie maanden neer om zijn eigen politieke partij, de NAP, op te richten (zie pag. 627/1 e.v.-'90 en pag. 352/2-'91). De NAP maakte bij de algemene verkiezingen van september 1992 deel uit van de zegevierende coalitie van 'engelen' die voorstanders waren van de democratie, waarna Chaovalit in de door de DP geleide regering van Chuan Leepai tot minister van binnenlandse zaken werd benoemd (zie pag. 873/1-'92). In december 1994 trok Chaovalit zijn partij uit deze coalitie terug, maar ging na de verkiezingen van juli 1995 een nieuwe coalitie aan met de Chart Thai en werd vice-premier en minister van defensie (zie pag. 881/1-'95). In september 1996 wist Chaovalit - die al lange tijd ambities koesterde om premier te worden - premier Banharn Silpa-Archa ertoe te dwingen het Huis van Afgevaardigden vroegtijdig te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven.

Op 26 november zei Chaovalit tegen verslaggevers dat hij zijn premierschap wilde gebruiken om de wankelende Thaise economie te doen herleven en vertrouwen te wekken bij buitenlandse investeerders. Zijn programma zou de nadruk leggen op 'het smeden van een gevoel van nationale eenheid en algemene doelgerichtheid'.

Samenstelling nieuwe kabinet

Op 29 november benoemde de koning officieel een nieuw kabinet. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

Premier, defensie - Generaal Chaovalit Yongchaiyut+; vice-premier, onderwijs - Sukhawit Ransithphon+; vice-premier, financiën - Amnuai Wirawan+; vice-premier, industrie - Kon Thappharangsi*; vice-premier, volksgezondheid - Montree Pongpanit+; vice-premier - Samak Sundaravej; ministers in het bureau van de premier - Phokhin Phonlakun, Chingchai Mongkhontham*, Piyanat Wathacharaphon, Wirakon Khamprakop*, Somphong Amonwiwat*, Rakkiat Sukthana*; buitenlandse zaken - Prachuap Chaiyasan*; landbouw en coöperaties - Chuchip Hansawat+; verbindingen - Suwat Liptaphanlop*; handel - Narongchai Akkharaserani*; binnenlandse zaken - Sanoh Thienthong+; justitie - Suwit Khunkitti+; arbeid en sociaal welzijn - Chatchai Ia-Sakul+; wetenschap, technologie en milieu - Yingphan Manasikan; staatsuniversiteitsbureau - Montri Danphaibun*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

BEZOEK AMERIKAANSE PRESIDENT

Op 25-26 november bracht de Amerikaanse president Bill Clinton een bezoek aan Thailand waar hij besprekingen voerde met zowel Banharn Silpa-Archa als Chaovalit. Het was het eerste bezoek van een Amerikaanse president aan Thailand sinds dat van Richard Nixon op het hoogtepunt van de Vietnam-oorlog in 1969.

(Vor.ber.pag. 873/2 e.v. - 1996)

De Amerikaanse president Bill Clinton (l.), de aftredende Thaise premier Banharn Silpa-Archa en minister van buitenlandse zaken Amnuai Wirawan heffen het glas op de ondertekening van een belastingakkoord op 26 november 1996 in Bangkok. *Foto EPA*

TOERKMENISTAN

KABINETSWIJZIGING

Het ministerie van bouwnijverheid en architectuur, dat werd geleid door Allaberdy Tekayew, werd op 3 december 1996 bij presidentieel decreet opgeheven.

BEGROTING GOEDGEKEURD. WET OP PARTICULIER GRONDBEZIT

Op 20 december gaf de Majlis (het parlement) zijn goedkeuring aan de begroting voor 1997. Het Russische persbureau *Interfax* berichtte op 20 december dat de inkomsten op 499 mrd manat en de uitgaven op 506 mrd manat werden geraamd, zodat er een tekort was van 7 mrd manat of ongeveer 1 procent van het BBP. De export van aardgas zou naar schatting ongeveer 113 mrd manat opleveren en was daarmee de belangrijkste bron van inkomsten.

De Majlis gaf op 20 december ook zijn goedkeuring aan een wet op particulier grondbezit.

(Vor.ber.pag. 804/1-1996)

VIETNAM

TIENDE ZITTING NEGENDE NATIONALE ASSEMBLEE. KABINETSWIJZIGINGEN. ZIEKTE PRESIDENT

Op 15-12 november 1996 werd de tiende zitting gehouden van de Negende Nationale Assemblee (zie voor de negende zitting, in maart 1996, pag. 517/3-'96).

Eén van de belangrijkste kwesties tijdens de zitting was de wijdverbreide corruptie en de pogingen van de regering de corruptie krachtig te bestrijden. In een toespraak tijdens de slotzitting van de Assemblee op 12 november riep premier Vo Van Kiet op tot de benoeming van een minister die speciaal belast zou zijn met het anti-corruptiebeleid en vroeg hij de Assemblee het wetboek van strafrecht aan te passen aan de strijd tegen de corruptie. Hij deed ook een aanval op 'verkwisting' en zei dat regeringsorganisaties 'de eerste zouden moeten zijn om zuinigheid te betrachten en een goed voorbeeld te geven teneinde de hele bevolking aan te sporen zuinig te zijn'.

Kabinetswijzingen

Op 6 november gaf de Nationale Assemblee haar goedkeuring aan wijzigingen in de ministerraad. De portefeuilles waren als volgt verdeeld:

De Zuid-Koreaanse president Kim Young Sam (r.) op bezoek bij de Vietnamese premier Vo Van Kiet in het presidentiële paleis te Hanoi op 21 november 1996. *Foto EPA*

Premier - generaal Vo Van Kiet; vice-premiers - Phan Van Khai; Nguyen Khanh, Tran Duc Luong; nationale defensie - generaal Doan Khue; binnenlandse zaken - Le Minh Huong*; buitenlandse zaken - Nguyen Manh Cam; justitie - Nguyen Dinh Loc; financiën - Nguyen Sinh Hung*; wetenschap, technologie en milieu - Pham Gia Khiem*; arbeid, oorlogsinvaliden en sociale zaken - Tran Dinh Hoan; onderwijs en opleidingen - Tran Hong Quan; volksgezondheid - Do Nguyen Phuong; cultuur en voorlichting - Nguyen Khoa Diem*; bouwnijverheid - Ngo Xuan Loc; verbindingen en transport - vacant; landbouw en plattelandsontwikkeling - Nguyen Cong Tan; planning en investeringen - Tran Xuan Gia*; zeeproducten - Ta Quang Ngoc*; industrie - Dang Vu Chu; handel - Le Van Triet; bevolking en gezinsplanning - Mai Ky; kinderbescherming en -verzorging - mevr. Tran Thi Thanh Thanh; jeugdzaken en sport - Ha Quang Du; prijsbepaling - vacant; minister, voorzitter van de commissie voor etnische minderheden en het berggebied - Hoang Duc Nghi; minister, hoofd van de regeringscommissie voor organisatie en personeel - Do Quang Trung*; minister, hoofd van het regeringsbureau - Lai Van Cu*; algemeen staatsinspecteur - Dau Ngoc Xuan; gouverneur van de staatsbank - Cao Sy Khiem.

* Nieuwe benoeming

De meest opvallende benoemingen waren die van Le Minh Huong, tot nu toe onderminister van binnenlandse zaken, tot minister van binnenlandse zaken als opvolger van luitenant-generaal Bui Thien Ngo; van Nguyen Sinh Hung, tot nu toe onderminister van financiën, tot minister van financiën ter vervanging van Ho Te; en van Tran Xuan Gia, tot nu toe onderminister van planning en investeringen, tot minister van planning en investeringen als opvolger van Do Quoc Sam. Waarnemers uitten hun verbazing over het feit dat Le Van Triet was aangebleven als minister van handel, terwijl allerwegen was verwacht dat hij zou aftreden.

Ziekte president Le Duc Anh

Volgens berichten in de westerse pers van medio november zou president Le Duc Anh een beroerte hebben gehad en ernstig ziek zijn. De 75-jarige generaal Le Duc Anh was de tweede man in het politbureau van de regerende Communistische Partij van Vietnam (CPV). Hij werd beschouwd als het politiek conservatieve element van de zogenaamde regerende 'troika', bestaande uit hemzelf, CPV-secretaris-generaal Do Muoi en Vo van Kiet.

De *International Herald Tribune* van 18 november berichtte dat regeringsfunctionarissen hadden bevestigd dat generaal Anh in een legerziekenhuis in Hanoi was opgenomen, maar dat berichten over zijn toestand 'zeer wisselend zijn en gehuld (zijn) in een officiële sluier van geheimzinnigheid'.

BEZOEK ZUID-KOREAANSE PRESIDENT

De Zuid-Koreaanse president Kim Young Sam bracht van 20-22 november zijn eerste bezoek aan Vietnam. De beide landen hadden hun betrekkingen eind 1992, kort na Kims beëdiging, genormaliseerd (zie pag. 875/3-'92 en pag. 231/1 e.v.-'93). Vo Van Kiet en Do Muoi hadden Zuid-Korea respectievelijk in mei 1993 en april 1995 bezocht (zie pag. 665/3 e.v.-'93 en pag. 447/2 -'95).

(Vor.ber.pag. 804/1 e.v.-1996)

NIEUW-ZEELAND

ALGEMENE VERKIEZINGEN

Op 12 oktober 1996 werden de eerste algemene verkiezingen gehouden overeenkomstig het nieuwe kiesstelsel dat was gebaseerd op evenredige vertegenwoordiging. Zoals verwacht verwierf geen enkele partij een absolute meerderheid in het 120 leden tellende parlement, en eind van de maand vond nog steeds overleg plaats over een mogelijke coalitieregering. Aftredend premier en National Party-leider Jim Bolger bleef intussen aan het hoofd staan van een interim-regering.

Onder het gewijzigde stelsel waren 55 zetels bestemd voor individuele kandidaten op basis van een meerderheid van stemmen, waren vijf zetels gereserveerd voor Maori-kandidaten, en werden de resterende 60 toegewezen aan kandidaten van de partijlijsten naar rato van het aantal stemmen dat door elke partij was behaald. Het nieuwe stelsel bracht een recordaantal Maori's (14) en vrouwen (35) in het parlement, aangezien alle grote partijen vrouwen en Maori's hoog op hun kieslijsten hadden geplaatst.

De National Party, de grootste partij in de voormalige regering, kwam met 34 procent van de stemmen als de grote overwinnaar uit de bus. Samen met haar meest waarschijnlijke coalitiepartners - de conservatieve Bond van Consumenten en Belastingbetalers (Association of Consumers and Taxpayers, ACT) en de enige afgevaardigde van de United Party (UP, zie pag. 595/1-'96) - zou zij over 53 van de 120 zetels beschikken.

De oppositionele Labour Party onder leiding van Helen Clark behaalde 28 procent van de stemmen. De linkse Alliance Party van voormalig Labourparlementslid Jim Anderton gaf te kennen dat zij weliwaar bereid was een Labourregering op een aantal punten te steunen, maar dat zij naar alle waarschijnlijkheid niet zou toetreden tot een officiële coalitie.

Winston Peters, leider van de New Zealand First-partij en voormalig minister voor de National Party, wilde de mogelijkheid niet uitsluiten dat zijn partij, die 13 procent van de stemmen had behaald, zou toetreden tot een coalitie met een van de twee grote partijen. Hij voorspelde dat deze zouden gaan 'vechten' om zijn steun te verwerven en dat dit maanden kon gaan duren.

Verkiezingsuitslagen

Partij	*Zetels*
National Party	44
Labour Party	37
New Zealand First	17
Alliance Party	13
ACT	8
United Party	1
Totaal	120

Labour-leidster Helen Clark (l.) en partijgenote Judith Tizard - de dochter van de voormalige gouverneur-generaal Dame Catherine Tizard - vieren op 12 oktober 1996 de resultaten van hun partij bij de verkiezingen. *Foto EPA*

VORMING COALITIEREGERING

Op 10 december maakte premier Jim Bolger bekend dat zijn National Party een coalitieregering zou vormen met de nationalistische New Zealand First-partij (NZF) van Winston Peters. Kort na de verkiezingen had een door de Labour-partij geleide coalitie de meest waarschijnlijke optie geleken, met Labour-leider Helen Clark als de eerste vrouwelijke premier in de geschiedenis van het land. Maar uiteindelijk wist Bolger, premier sinds 1990, dankzij een opmerkelijke volte face van Peters aan het bewind te blijven.

Peters, die van Maori-afkomst was, had in 1993 de NZF opgericht. Hij was twee jaar daarvoor ontslagen uit Bolgers kabinet en was vervolgens vanwege aanhoudende kritiek op het regeringsbeleid uit de National Party gezet (zie pag. 593/2-'93). De animositeit tussen de twee mannen was zeer groot geweest. Bolger had Peters vanwege zijn steun aan een omstreden anti-immigratiecampagne van racisme beschuldigd, terwijl Peters zeer persoonlijke kritiek op Bolger en enkele andere vooraanstaande figuren van de National Party had geuit. Tijdens zijn campagne had hij gezegd dat Bolger ongeschikt was om het land te regeren en dat er geen sprake van zou zijn dat hij een coalitie zou aangaan met de National Party. Op 10 december noemde Bolger de meningsverschillen uit het verleden 'irrelevant'.

Premier en National Party-leider Jim Bolger spreekt aanhangers toe tijdens het bekendmaken van de verkiezingsuitslagen op 12 oktober 1996 in Te Kuiti. *Foto EPA*

Peters had Bolgers aanbod om een coalitieregering te vormen klaarblijkelijk aangenomen in ruil voor concessies op sociaal gebied. De National Party ging akkoord met het opschorten van een belastingverlaging van in totaal NZ$ 1,1 mrd ($ 1 = NZ$ 1,41 op 20 december 1996), één van de belangrijkste punten van haar verkiezingsprogramma, om de toegenomen uitgaven voor gezondheidszorg, onderwijs en pensioenen te kunnen bekostigen. Bolger stemde er tevens mee in de inflatiedoelstelling van 0-2 procent bij te stellen en af te zien van omstreden hervormingen in de gezondheidszorg. Peters werd benoemd tot vice-premier en tot het nieuwe ambt van minister van de schatkist.

De portefeuilles waren op 10 december als volgt verdeeld:

Premier - Jim Bolger+; vice-premier, schatkist - Winston Peters (NZF)*; buitenlandse zaken en handel, Pacifische eilanden, ontwapening en wapenbeheersing - Don McKinnon+; financiën, belastingen - Bill Birch+; overheidsdiensten en staatsondernemingen, transport, ongevallenverzekeringen, beheer Radio NZ - mevr. Jenny Shipley+; justitie, rechterlijke organisatie, Waitangi-onderhandelingen - Doug Graham+; Maori-aangelegenheden, paardenrennen, onderminister van sport, lichamelijke opvoeding en recreatie - Tau Henare (NZF)*; procureur-gene-

raal, defensie, gevangenissen, oorlogspensioenen, rekenkamer - Paul East+; landbouw, bosbouw, internationale handel, staatselektriciteitsbedrijf - Lockwood Smith+; werkgelegenheid - Peter McCardle (NZF)*; onderwijs, parlementsvoorzitter - Wyatt Creech+; milieubeheer, rijksonderzoeksinstituten, biosferische veiligheid, onderminister van buitenlandse zaken en handel - Simon Upton+; politie, binnenlandse zaken, bescherming burgerbevolking - Jack Elder (NZF)*; volksgezondheid - Bill English*; handelsverkeer, visserij, land, industrie, onderminister van landbouw - John Luxton+; onderzoek, wetenschap en technologie, communicatie, informatietechnologie, statistiek - Maurice Williamson+; taxatie en notariële zaken, onderminister schatkist - John Delamere (NZF)*; volkshuisvesting, toerisme, sport, lichamelijke opvoeding en recreatie - Murray McCully+; arbeid, immigratie, energie, ontwikkeling bedrijfsleven - Max Bradford*; sociale zaken - Roger Sowry*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

De coalitie beschikte over slechts 61 zetels in het 120 zetels tellende Huis van Afgevaardigden, maar zou naar verwachting in de meeste gevallen kunnen rekenen op de steun van de acht ACT-leden en de enige afgevaardigde van de United Party.

VULKAANUITBARSTING

Mount Ruapehu, een vulkaan die zich op zo'n 225 km ten noorden van Wellington bevond, vormde bij een uitbarsting op 17 juni een 13 km hoge wolk van stoom en vulkanisch afval; tonnen as vielen in de omgeving neer en het vliegverkeer over een groot deel van het Noordeiland raakte ernstig ontregeld.

Een jaar eerder, eind september 1995, had de vulkaan eveneens een aantal uitbarstingen gehad.

(Vor.ber.pag. 595/1 e.v.-1996)

PAPOEA-NIEUW-GUINEA

PREMIER VAN BOUGAINVILLE VERMOORD

Theodore Miriung, de premier van de overgangsregering van Bougainville, werd op 12 oktober 1996 door onbekenden doodgeschoten in de streek Siwai in het zuidwesten van Bougainville, terwijl hij met zijn vrouw en kinderen het avondmaal gebruikte. De dood van Miriung, een groot voorvechter van vrede, werd allerwegen gezien als een grote tegenslag voor de aanhangers van een vredesakkoord dat een einde moest maken aan de langdurige separatistische guerrillaoorlog op het eiland, dat rijk was aan mineralen.

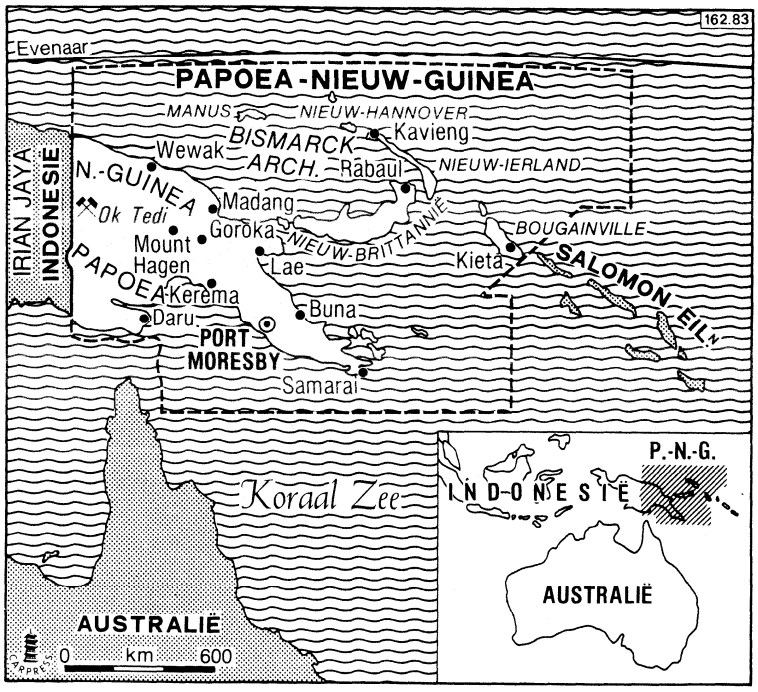

Miriung, voorheen een hoge ambtenaar, was juridisch adviseur geworden van het Revolutionaire Leger van Bougainville (Bougainville Revolutionary Army, BRA), dat sinds 1988 een guerrillaoorlog voerde om onafhankelijkheid voor het eiland af te dwingen. In 1994 brak hij met het BRA, toen hij inzag dat de oorlog alleen beëindigd kon worden door onderhandelingen te voeren over een hoge mate van autonomie in plaats van de totale onafhankelijkheid voor het eiland te eisen. Hij werd vervolgens premier van de overgangsregering die in april 1995 werd ingesteld, en stelde zichzelf ten doel een einde aan het conflict te maken door via onderhandelingen tot een vredesakkoord met de regering te komen (zie pag. 801/3 e.v.-'95).

Ondanks Miriungs inspanningen begon de regering in juni 1996 een nieuwe legeroffensief in gebieden die nog steeds in handen waren van de rebellen (zie pag. 596/1-'96), maar zonder veel succes. Bij een tegenaanval van het BRA op een positie van het regeringsleger in Kangu Beach op het zuidelijke puntje van het eiland werden enkele mensen gedood en werden drie regeringssoldaten en twee politieagenten gevangengenomen. Het BRA dreigde de gevangenen te doden als de regering haar strijdkrachten niet van het eiland zou terugtrekken. Minister van defensie Mathias Ijape verweet Miriung het BRA tot de aanval te hebben aangezet en plaatste hem onder huisarrest hangende een verzoek aan premier Sir Julius Chan om hem te vervangen als hoofd van de overgangsregering.

Chan zei dat de moord op Miriung 'een daad van krankzinnigen' was en beloofde dat de daders zouden boeten. De Defensiemacht van Papoea-Nieuw-Guinea (PNGDF), waarin Miriung veel openlijke vijanden had, beschuldigden het BRA van de moord. De rebellen wezen echter elke verantwoordelijkheid van de hand en beschuldigden op hun beurt het leger van de moord. Dit standpunt vond enige ondersteuning in het feit dat de moord in een door de regering gecontroleerd gebied was gepleegd. Hoewel de PNGDF bekend maakten dat ze een onderzoek naar de moord zouden instellen, greep de regering meteen in en legde zij het onderzoek in de handen van de politie.

SINATO NIEUWE PREMIER BOUGAINVILLE

Gerard Sinato werd op 18 november door de 32 leden van het overgangsbestuur gekozen tot nieuwe premier van de overgangsregering van Bougainville.

In een toespraak na zijn verkiezing zei Sinato dat het zijn eerste prioriteit was tripartiet overleg te organiseren tussen zijn regering, de nationale regering en het BRA, met als doel een einde te maken aan de reeds acht jaar durende guerrilla-oorlog.

(Vor.ber.pag. 596/1-1996)

VERENIGDE NATIES

ALGEMENE VERGADERING. NIEUWE LEDEN VEILIGHEIDSRAAD. NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL

Op 17 september 1996 werd in New York de 51ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) geopend onder voorzitterschap van Razali Ismail, de Maleisische permanente vertegenwoordiger bij de VN. Ismail begon de vergadering 'zonder feestelijkheden' om te wijzen op de financiële crisis waarin de organisatie verkeerde. Het totale bedrag dat de lidstaten schuldig waren aan de VN werd geschat op $ 2,9 mrd.

De benarde situatie van de VN werd vooral geweten aan VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, die onder druk stond zijn staat van dienst te verdedigen voordat hij zich herkiesbaar zou stellen voor een tweede termijn, waartegen de VS zich hardnekkig verzette. Afgezien van Boutros Ghali was de enige andere officiële kandidaat voor de post van secretaris-generaal, de Nigerees Hamid Algabid, de secretaris-generaal van de Organisatie van de Islamitische Conferentie (OIC).

Nieuwe niet-permanente leden veiligheidsraad benoemd

Op 21 oktober koos de Algemene Vergadering van de VN vijf nieuwe niet-permanente leden van de Veiligheidsraad. De nieuwe leden waren Costa Rica, Japan, Kenia, Portugal en Zweden. Zij zouden zitting hebben in de Veiligheidsraad voor een termijn van twee jaar, ingaande op 1 januari 1997. Deze landen vervingen Botswana, Duitsland, Honduras, Indonesië en Italië. De overige vijf niet-permanente leden, die in november 1995 waren gekozen en na 1 januari 1997 nog één jaar zitting in de Veiligheidsraad zouden hebben, waren Chili, Egypte, Guinee-Bissau, Polen en Zuid-Korea (zie pag. 239/2-'96).

De uitslag van de jongste verkiezingen werd door waarnemers beschouwd als een nederlaag voor India, dat door Japan werd verslagen bij de strijd om één van de niet-permanente zetels die waren gereserveerd voor Azië. Deze uitslag werd algemeen toegeschreven aan India's recente pogingen het Alomvattend Kernstopverdrag (Comprehensive Test Ban Treaty, CTBT) tegen te houden (zie pag. 143/1-'97). Waarnemers wezen echter ook op de verrassende nederlaag van Australië, de belangrijkste voorvechter van het CTBT, dat het ondanks had gedolven in de strijd met Portugal om een van de twee zetels die waren gereserveerd voor West-Europa en het 'oude' Gemenebest.

Amerikaans veto tegen herbenoeming Boutros Ghali

Op 19 november 1996 sprak de VS zijn veto uit over de herbenoeming van VN-secretaris-generaal Boutros Ghali voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar. Hiermee werden berichten bevestigd dat de VS een felle campagne voerde om hem te dwingen zijn kandidatuur voor deze functie in te trekken. De vijftien permanente en niet-permanente leden van de Veiligheidsraad hadden een geheime stemming gehouden over een resolutie waarin Boutros Ghali werd voorgedragen voor herbenoeming wanneer zijn ambtstermijn op 31 december verstreek (zie voor zijn benoeming in 1991 pag. 218/3-'92).

De uitslag van de stemming werd bevestigd door Amerikaanse functionarissen die onthulden dat de VS zich als enige had uitgesproken tegen de resolutie en dat alle andere leden van de Veiligheidsraad (inclusief Groot-Brittannië, meestal de trouwste bondgenoot van de VS) vóór hadden gestemd.

Op 19 november leverde een woordvoerster van Boutros Ghali kritiek op het volgens haar 'duidelijk niet-democratische proces'. Zij voegde eraan toe dat in elke democratie een stemverhouding van veertien tegen één 'tamelijk beslissend' zou zijn geweest. Het ongenoegen van de VN-lidstaten over het Amerikaanse optreden zou ertoe hebben bijgedragen dat de VS er op 10 november niet in slaagde zitting te krijgen in de invloedrijke zestien leden tellende VN-Adviescommissie inzake Administratieve en Budgettaire Kwesties (ACABQ).

Nieuwe secretaris-generaal

Op 17 december benoemde de Algemene Vergadering van de VN de 58-jarige Ghanees Kofi Annan bij acclamatie voor vijf jaar tot VN-secretaris-generaal. Zijn ambtstermijn zou officieel ingaan op 1 januari 1997, wanneer hij Boutros Boutros Ghali zou opvolgen. De benoeming volgde op de goedkeuring van de kandidatuur van Annan door de VN-Veiligheidsraad op 13 december. Zijn kandidatuur was echter niet onomstreden geweest en had vooral tot spanningen tussen Frankrijk en de VS geleid.

Frankrijk was voorstander geweest van een tweede termijn voor Boutros Ghali, die gedurende 1996 duidelijk had gemaakt dat hij graag wilde aanblijven. De VS had zich hier echter consequent tegen verzet. Desondanks had Boutros Ghali geweigerd zijn kandidatuur in te trekken. Toen de Veiligheidsraad zich begin december opnieuw over de kwestie had gebogen, had de VS de kandidatuur van Annan gesteund, maar Frankrijk zijn veto daarover uitgesproken. Op 4 december besloot Boutros Ghali zijn kandidatuur 'tijdelijk op te schorten', waarna Frankrijk zijn steun gaf aan de kandidatuur van Amara Essy, de minister van buitenlandse zaken van Ivoorkust. De impasse werd ten slotte doorbroken toen Frankrijk op 13 december aangaf dat het zijn veto tegen Annan zou intrekken.

Annan, die carrière had gemaakt binnen de VN, was de eerste VN-secretaris-generaal uit het Afrika ten zuiden van de Sahara en ook de eerste die via de VN-hiërarchie was opgeklommen tot de hoogste post.

Annan werd geboren in de Ghanese stad Kumasi als zoon van een erfelijk opperhoofd van de Fanti-stam. Hij studeerde in de VS en voltooide een postdoctorale studie in Genève en aan het Massachusetts Institute of Technology. In 1962 kwam hij in dienst bij de VN. Hij was werkzaam bij het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen en de Wereldgezondheidsorganisatie, waarna hij toetrad tot het Secretariaat in New York. In 1993 werd hij ondersecretaris-generaal voor VN-vredesoperaties.

(Vor.ber.pag. 239/1 e.v.- 1996)

UNCTAD: TRADE AND DEVELOPMENT REPORT

Op 18 september publiceerde de VN-Conferentie voor Handel en Ontwikkeling (UNCTAD) haar jaarverslag, het Trade and Development Report 1996.

Hierin ging de aandacht vooral uit naar de indrukwekkende groei van de opkomende economieën in Zuid-Oost-Azië, de zogeheten „tijgers". Geconcludeerd werd dat een vergelijkbare groei elders in de wereld zou afhangen van de vraag of het rijke Noorden zijn markt zou openhouden voor de export uit ontwikkelingslanden. In het rapport werd er echter voor gewaarschuwd dat een stroom van met eenvoudige middelen vervaardigde producten de prijzen zou doen dalen, wat ten nadele zou zijn van veel ontwikkelingslanden. Daarom raadde het aan een internationaal „marketing-annex-informatie-bureau" op te richten om ontwikkelingslanden tijdig te waarschuwen voor een dreigende overvoering van de markt.

(Vor.ber.pag. 523/2/3 - 1996)

INDEX AFLEVERING NR. 3115

AMERIKA Elfde Mercosurtop **181**
Top van de America's **181**
Zesde Ibero-Amerikaanse top **181**
Eerste en tweede top ACS **181**
ARMENIË Ter-Petrosjan herkozen als president **157**
Nieuwe premier, kabinetswijziging **158**
AZERBAJDZJAN Rasizade premier **158**
IMF-krediet **158**
BELGIË Politieke, sociaal-economische en justitiële ontwikkelingen mei-december 1996 **145**
De zaak-Dutroux **153**
BJELAROES Confrontatie tussen president en parlement over grondwetswijzigingen **158**
Premier Tsjygir treedt af **159**
Nieuwe grondwet goedgekeurd **159**
Nieuw parlement **160**
BURKINA FASO Leden veiligheidsdienst gearresteerd **190**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **190**
CAMBODJA Afscheiding binnen Rode Khmer **202**
Spanningen binnen regering **203**
IMF schort hulp op **204**
EGYPTE Economische ontwikkelingen, schuldenvermindering **198**
ESTLAND President Meri herkozen **160**
Val van regeringscoalitie **160**
Vorming van minderheidsregering **161**
ETHIOPIË Wijzigingen in regering **190**
IMF-lening **191**
EUROPESE UNIE Ontwikkelingen rond monetaire unie **161**
Europees Parlement akkoord met begroting voor 1997 **164**
Lire terug in WKM **164**
Hulp aan EU-boeren i.v.m. rundvleescrisis **165**
Europese top in Dublin **166**
Wijzigingen in samenstelling van Europees Parlement **167**
FALKLAND-/MALVINASEILANDEN VN-commissie roept op tot onderhandelingen over status eilanden **182**
Toestemming voor olieboringen **182**
Argentijns-Britse conferentie **182**
GEORGIË Ontwikkelingen in Zuid-Ossetië, presidentsverkiezingen **169**
Parlementsverkiezingen in Abchazië **169**
GUATEMALA Definitief vredesakkoord **182**
Hoge militairen gearresteerd **183**
HAÏTI Ontwikkelingen op het gebied van de binnenlandse veiligheid, mandaat VN-missie verlengd **183**
ISRAËL Aanmoedigingspremies voor kolonisten **199**
Algemene staking **199**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **199**
Corruptiebeschuldigingen i.v.m. benoeming procureur-generaal **199**
Bomaanslagen in Tel Aviv **200**
KAZACHSTAN Kabinetswijzigingen **204**
Communistische Partij wijzigt manifest **204**
KENIA Twee kabinetswijzigingen **191**
Uitwijzing 'Somalische vreemdelingen' **191**
KIRGIZSTAN Regeringswijzigingen **204**
LETLAND Uitvoering doodstraf tijdelijk verboden **169**
Nieuwe parlementsvoorzitter, kabinetswijzigingen **170**
LIBANON Nieuw kabinet, samenstelling **200**
Berri herkozen als parlementsvoorzitter **201**
Ontwikkelingen m.b.t. 'veiligheidszone' Zuid-Libanon **201**
LITOUWEN Parlementsverkiezingen **170**
Vagnorius nieuwe premier **171**
Benoeming van nieuw kabinet **171**
MEXICO ERP kondigt tijdelijke wapenstilstand af **184**
EZLN breekt vredesbesprekingen af **185**
Verkiezingen in Guerrero **187**
Gemeenteraadsverkiezingen **187**
Privatisering olie-industrie aangepast **187**
PRI trekt steun voor hervorming kiesstelsel in **188**
Nieuwe PRI-voorzitter **188**
Procureur-generaal ontslagen **189**
MOLDOWA Presidentsverkiezingen **171**
Presidentsverkiezingen in Dnjestrië **172**
MYANMAR Kabinetswijzigingen **204**
Aanhoudende intimidatie van oppositie **205**
NICARAGUA Nieuwe regering beëdigd **190**
NIEUW-ZEELAND Algemene verkiezingen **212**
Vorming coalitieregering **213**
NIGER Veiligheidsmaatregelen **191**
Parlementsverkiezingen **192**
Nieuw kabinet **192**
OEKRAÏNE Nieuwe munteenheid **172**
Buitenlandse hulp **173**
Ontwerpbegroting voor 1997 goedgekeurd **173**
Regeringswijziging **173**
Spanningen met Rusland over Zwarte-Zeevloot **174**
Parlementsvoorzitter van Krim treedt af **174**
Decreet geeft president meer macht **174**
OEZBEKISTAN Regeringswijzigingen **206**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **206**
PAKISTAN Kabinet-Bhoetto ontslagen, parlement ontbonden **206**
Samenstelling interim-regering **207**
Wijzigingen op provinciaal niveau **208**
IMF-krediet, noodbegroting **209**
PAPOEA-NIEUW-GUINEA Premier van Bougainville vermoord **214**
RUSSISCHE FEDERATIE Aankondiging hartoperatie president Jeltsin, politieke consequenties **174**
Lebed ontslagen als secretaris Veiligheidsraad **175**
Benoemingen in Veiligheidsraad **177**
Nieuwe chef generale staf **177**
Verkiezingen regionale gouverneurs **177**
Ontwikkelingen in Tsjetsjenië **179**
RWANDA Kabinetwijziging **192**
Brits onderzoek naar wapenleveranties **193**
Terugkeer vluchtelingen uit Tanzania **193**
SOMALIA Akkoord in Nairobi over wapenstilstand, nieuwe gevechten **194**
TADZJIKISTAN Vredesbesprekingen, staakt-het-vuren **209**
Vredesakkoord **209**
THAILAND Algemene verkiezingen, nieuwe coalitie **210**
TOERKMENISTAN Kabinetswijziging **211**
Begroting goedgekeurd **211**
VERENIGDE NATIES Algemene Vergadering **215**
Nieuwe leden Veiligheidsraad **215**
Annan nieuwe secretaris-generaal **215**
VIETNAM Tiende zitting van Negende Nationale Assemblee **211**
Kabinetswijzigingen **211**
ZUID-AFRIKA Vrijspraak voor oud-minister Malan **194**
Bekentenissen aan Commissie van Waarheid en Verzoening **195**
Verlenging van amnestie **195**
Bekentenis van moordenaars Biko **196**
Benoeming opperrechter **196**
Nieuwe grondwet ondertekend **196**
Bestuur Vrijstaat treedt af **197**
Aftreden van Inkatha-leiders **197**
Betrekkingen met China, Taiwan en de VS **197**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Keesing's Worldwide, LLC, 7979 Old Georgetown Road, Bethesda, MD 20814, USA.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

ZIEKTEWET GEPRIVATISEERD

In het regeerakkoord van augustus 1994 kondigde het kabinet het voornemen aan de Ziektewet te privatiseren (zie pag. 593/3-'94).
Staatssecretaris Robin Linschoten (sociale zaken) vroeg hier op 6 februari 1995 een advies over aan de Sociaal-Economische Raad (SER), en op 28 april besloot het kabinet de Ziektewet grotendeels te privatiseren.
Vervolgens werd in oktober het Wetsvoorstel uitbreiding loondoorbetalingsplicht bij ziekte (Wulbz) door de staatssecretaris aangeboden aan de Tweede Kamer.

Volgens het wetsvoorstel werden werkgevers verplicht het loon van een zieke werknemer in principe 52 weken door te betalen. Tot dan toe betaalde de werkgever bij ziekte van een werknemer, gedurende de eerste twee of zes weken, tenminste 70 procent van het loon door. Daarna volgde een uitkering krachtens de Ziektewet. In het wetsvoorstel werd de loondoorbetalingsplicht dus verlengd tot één jaar.

In het regeerakkoord werd nog uitgegaan van volledige afschaffing van de Ziektewet. In het wetsvoorstel werd de Ziektewet echter als vangnet gehandhaafd voor bepaalde groepen werknemers (15 procent van het totaal aantal werknemers). Het ging daarbij om zwangere werkneemsters en om werknemers die geen werkgever meer hadden zoals werknemers van wie de werkgever failliet was gegaan, werknemers met tijdelijke contracten, oproepkrachten, uitzendkrachten en om zieke werklozen. Deze vangnetvoorziening werd gefinancierd uit het Algemeen Werkloosheidsfonds en het Algemeen Wachtgeldfonds. De totale uitkeringslasten werden geraamd op 1990 mln gulden.

In de praktijk zouden de meeste werknemers (met een dienstbetrekking voor onbepaalde tijd) weinig van de veranderingen merken. Bij ziekte werd het loon veelal al doorbetaald door de werkgever, die het ziekengeld ontving via de bedrijfsvereniging. In de nieuwe situatie kon hij zich particulier verzekeren. Particuliere verzekeraars hadden aangegeven dat zij alle collectiviteiten, ongeacht de grootte van het bedrijf, zouden verzekeren zonder selectie op individuele werknemers. Deze volledige toegankelijkheid van de verzekering zou worden geboden in de eerste zes maanden na inwerkingtreding van de wet en zou ook daarna gelden voor nieuwe bedrijven die de markt betraden.

De kern van het voorstel was dat iedere werkgever feitelijk werd geconfronteerd met de eigen lasten als gevolg van ziekteverzuim. Zo werd de werkgever gedwongen actiever naar oplossingen te zoeken voor verzuim dat bijvoorbeeld gelegen was in de werksfeer. Kortom een grotere financiële prikkel voor werkgevers om het ziekteverzuim terug te dringen. Anderzijds zou de werknemer zich, daar waar sprake was van een zekere keuzevrijheid, minder makkelijk dan voorheen ziekmelden.

Wanneer de werkgever een geschil had met zijn werknemer over het al dan niet ziek zijn, kon een tweede oordeel ('second opinion') worden gevraagd aan bedrijfsvereniging of arbodienst. Dit was reeds in het kader van de Wet terugdringing ziekteverzuim geregeld. Een snel, deskundig en onafhankelijk oordeel was zowel in het belang van de werkgever als de werknemer. Ook de rechterlijke macht werd hierdoor minder belast met procedures over de vraag of een werknemer ziek was.

Met de beëindiging van de collectieve ziekteregeling kwam ook de bemoeienis van de bedrijfsvereniging in het eerste ziektejaar in principe te vervallen. Wel was de werkgever verplicht na 13 weken ziekte dit te melden bij de bedrijfsvereniging. De controle bij ziekte zou meestal door de arbodienst van de werkgever worden verricht.

De voorgestelde maatregelen op het gebied van de Ziektewet zouden naar verwachting leiden tot een daling van het ziekteverzuim met circa tien procent (en dus tot minder WAO-instroom). Dat zou vervolgens een besparing van 600 mln gulden opleveren.

Tweede Kamer akkoord met wijziging Ziektewet

Na enkele langdurige debatten stemde een meerderheid in de Tweede Kamer op 30 november 1995 in met de wijziging van de Ziektewet. De GPV-fractie stemde met de coalitie mee. Bij de PvdA-fractie, waar aarzelingen bestonden, stemde alleen R. Vreeman tegen.

Vrijwel de hele Kamer was bang dat werkgevers onder de gewijzigde wet zouden proberen de kosten te ontlopen door hun personeel op gezondheidsrisico's te selecteren. PvdA, D66 en VVD eisten dat het kabinet binnen zes maanden rapport uitbracht over mogelijke nadelige effecten van het afschaffen van de Ziektewet. Na nog eens zes maanden moest een tweede rapportage komen. Aangegeven moest worden of de positie van chronisch zieke werknemers was verzwakt, en of werkgevers meer werknemers tijdelijke en flexibele contracten aanboden.

Fractieleider P. Rosenmöller (GroenLinks) kreeg steun van de PvdA (en daarmee van een kamermeerderheid) voor voorstellen die de risico-selectie moesten tegengaan. Een amendement gaf sollicitanten het recht te zwijgen over eventuele chronische ziekten die niet relevant waren voor het werk. In een motie werd het kabinet gemaand op te treden, wanneer zou blijken dat werkgevers meer dan tot dan toe het geval was personeel op gezondheidsrisico's zouden selecteren.

De Tweede Kamer was onder druk gezet om het wetsvoorstel snel af te handelen, opdat de wijziging per 1 januari 1996 kon ingaan. Aangezien de Eerste Kamer geen zin had het debat te overhaasten, zou die datum toch niet gehaald worden.

Eerste Kamer eveneens akkoord met privatisering Ziektewet

De Eerste Kamer ging na een lang debat op 6 februari akkoord met het privatiseringsvoorstel van het kabinet. Het kabinet hoefde daarbij uiteindelijk niet het machtswoord uit te spreken. De nieuwe wet trad met ingang van 1 maart 1996 in werking.

Omdat de oppositiepartijen tegen het voorstel waren, was de positie van de PvdA in de Senaat van doorslaggevend belang. PvdA-senatoren hadden in de voorafgaande weken te kennen gegeven grote moeite met het wetsvoorstel te hebben, vooral vanwege de mogelijke 'selectie aan de poort' van gezonde sollicitanten, de positie van chronisch zieken en de financiële gevolgen van het voorstel voor kleine bedrijven.

Een eigen voorstel van de PvdA-senatoren om een speciale loonsomheffing in te voeren om de integratie van werknemers met een handicap te bevorderen vond geen genade in de ogen van staatssecretaris Linschoten. Wel kwam hij de PvdA tegemoet met de belofte een voorstel uit te werken voor een beloning voor werkgevers die chronisch zieken of gehandicapten in dienst nemen.

Aan een bijdrage in het *NRC/H'blad* van 1 maart 1996 van redacteur John Kroon over de geschiedenis van de Ziektewet werd het volgende ontleend:

'In 1901 behandelde het parlement de Ongevallenwet en werd het bij die gelegenheid eens over de wenselijkheid van een verplichte ziekengeldverzekering. Het zou tot 1913 duren eer zo'n regeling, in de vorm van de Ziektewet, ook werd aanvaard, nadat ARP-minister A.S. Talma (Landbouw, Nijverheid en Handel) in 1912 het voorstel had ingediend. Vervolgens duurde het nog tot 1930 alvorens deze wet ook daadwerkelijk werd ingevoerd, een kleine der-

tig jaar nadat het parlement de noodzaak ervan inzag dat zieke werknemers een deel van hun loon doorbetaald krijgen volgens het beginsel van het 'rechtvaardig arbeidsloon'.

De Ongevallenwet van 1901 was de eerste sociale verzekeringswet in Nederland. Aanvankelijk was zij alleen van toepassing op arbeiders die gevaarlijke werkzaamheden verrichtten; de verzekering dekte alleen de gevolgen van een ongeluk dat de arbeider op zijn werk was overkomen. Anders dan bij de latere Ziektewet ging het er hierbij niet alleen om het loon te dekken dat de zieke of arbeidsongeschikte arbeider niet kon verdienen, maar ook om de medische kosten. In 1921 kreeg de Ongevallenwet een veel ruimere werking. Werknemers van vrijwel alle industriële bedrijven vielen nu onder de wet en ook hoefde het voor deze sociale verzekering niet per se meer te gaan om ongelukken die zich op het werk hadden voorgedaan.

Dat het tot 1 maart 1930 zou duren voordat de Ziektewet werd ingevoerd, had te maken met voor de Nederlandse sociale zekerheid klassieke ruzies over de uitvoering. Het wetsvoorstel van Talma voorzag in uitvoering door Raden van Arbeid. De discussie die daarover ontstond - en waarvoor dus de nodige tijd werd genomen - mondde uit in een keuze voor een gezamenlijke uitvoering door de Raden van Arbeid en de bedrijfsverenigingen, de gezamenlijke organen van werkgevers- en werknemersorganisaties. Ook werd er in 1930 voor gekozen de kosten van geneeskundige behandeling niet langer tot de risico's te rekenen die de Ziektewet moest dekken. De wet werd een zuivere loondervingsverzekering.

In 1952 werd de uitvoering van de Ziektewet het exclusieve domein van de bedrijfsverenigingen. Juist daarop kwam bij de parlementaire enquête naar de uitvoering van de sociale verzekeringen in 1993 veel kritiek. De privatisering van deze wet betekent dan ook dat de bedrijfsverenigingen werk verliezen.

In 1967, het jaar waarin de WAO (Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering) werd ingevoerd, deed zich een volgende ingrijpende wijziging in de Ziektewet voor. Tot dat jaar had alleen een werknemer die ziek was recht op ziekengeld. Als een werknemer door een ongeval op het werk arbeidsongeschikt was geworden, viel hij tot 1967 onder de Ongevallenwet, de Zee-ongevallenwet of de Land- en Tuinbouwongevallenwet. Op werknemers die door een ongeluk buiten het werk arbeidsongeschikt waren geworden, was de Invaliditeitswet van toepassing. WAO en Ziektewet werden nauwkeurig op elkaar afgestemd. Wie het maximum van een jaar in de Ziektewet had doorgebracht en werd afgekeurd, schoof door naar de WAO.

Nadien werd de hoogte van de wettelijk gegarandeerde Ziektewetuitkering tweemaal verlaagd, in 1985 van 80 naar 75 procent en in 1986 van 75 naar 70 procent. De meeste werknemers merkten daar weinig van, omdat via CAO-afspraken werkgevers de uitkeringen veelal toch tot 100 procent aanvulden. Of de werkgevers dit blijven doen, zal bij de komende CAO-onderhandelingen blijken. Dit geldt ook voor de betaling van de eerste twee dagen van het ziekteverzuim; de werkgever is hiertoe volgens de wet verplicht.

Het hoge ziekteverzuim in Nederland leidde in de jaren negentig tot nieuwe ingrepen. In 1994 werd de Wet Terugdringing Ziekteverzuim van kracht. Dit was de eerste stap naar de privatisering. Werkgevers moesten de eerste zes weken van het ziekteverzuim van hun werknemers voor eigen rekening gaan nemen of, wanneer het om een bedrijf met niet meer dan vijftien werknemers ging, de eerste twee weken. Desgewenst konden de werkgevers dit risico particulier verzekeren. Binnen de termijn van twee of zes weken doet zich negentig procent van het ziekteverzuim voor. Daarom is de stap die vandaag is gezet - een eigen risico van 52 weken voor werkgevers - minder groot dan op het eerste gezicht lijkt.

Wel heeft dit besluit voor werknemers de bijkomstigheid dat ze geen Ziektewetpremie meer hoeven te betalen, die voor de meesten één procent van het premieloon bedroeg. Op hun loonstrookje moet dit deze maand te merken zijn. Dit geldt niet voor alle werknemers, omdat een aantal grotere bedrijven, zoals banken, onder de oude Ziektewet vrijwillig de financiële risico's van het ziekteverzuim droeg.

De Ziektewet verdwijnt niet helemaal. Zij blijft intact voor zwangere vrouwen, uitzendkrachten, werklozen en werknemers wier werkgever tijdens hun ziekte failliet is gegaan.

Eerste Kamer akkoord met 'Veegwet'

De Eerste Kamer ging op 20 december 1995 akkoord met de 'Veegwet' van staatssecretaris Linschoten. In dit wetsvoorstel zijn de technische verbeteringen van de Wet terugdringing arbeidsongeschiktheidsvolume, de Wet terugdringing beroep arbeidsongeschiktheidsregelingen, en de Wet terugdringing ziekteverzuim opgenomen.

Onderdeel van de wet is onder meer de mogelijkheid die werkgevers krijgen om in het kader van de Ziektewet geld te verhalen op derden. Dit betekent dat bijvoorbeeld bij verzuim van een werknemer als gevolg van een verkeersongeval, diens werkgever degene die het ongeval heeft veroorzaakt of de verzekeraar, financieel aansprakelijk kan stellen.

Werkgevers krijgen een regresrecht dat inhoudelijk gelijk is aan dat van de bedrijfsvereniging. Van belang hierbij is dat de jurisprudentie het regresrecht van de bedrijfsvereniging beperkt tot de netto verstrekte uitkering, in het geval van de werkgever dus netto doorbetaalde loon.

Onderzoek naar gevolgen Wulbz

Uit een TNO-onderzoek onder 600 artsen, waarvan de resultaten begin september 1996 bekend werden, bleek dat de privatisering van de Ziektewet vooral de positie van oudere werknemers en chronisch zieken had verzwakt. Ook werden sollicitanten vaker op hun gezondheid geselecteerd. Een op de vijf artsen voelde zich door werkgevers onder druk gezet om aan dit beleid mee te werken. Daardoor kwam de onafhankelijke positie van de bedrijfsarts ten opzichte van de werkgever meer dan vóór de privatisering van de Ziektewet in het geding.

Volgens de onderzoekers gebeurde het nu vaker dat werkgevers ouderen en personeel met een chronische aandoening niet aannemen bij sollicitaties. De verzwakking van de positie van werknemers kwam ook tot uiting in de toename van flexibele contracten en van tijdelijke krachten tijdens drukke periodes. Werkgevers oefenden bovendien druk uit om langer door te werken en snel het werk te hervatten bij ziekte.

De onderzoekers noemden ook positieve gevolgen van de privatisering van de Ziektewet. Zo zei 55 procent van de ondervraagden dat er meer aandacht was ontstaan bij de werkgever voor primaire en secundaire preventie bij ziekte. Bijna de helft van de ondervraagden zag een grotere betrokkenheid van de werkgever bij het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en het personeelsbeleid.

Voorzitter N. Wijnolst van het MKB-Nederland zei op het jaarcongres van deze werkgeversorganisatie op 18 november 1996 dat ondernemers in het midden- en kleinbedrijf als gevolg van de geprivatiseerde Ziektewet steeds minder mensen in vaste dienst nemen. Wijnolst maakte de resultaten bekend van een onderzoek dat het NIPO in opdracht van MKB-Nederland had gedaan naar de effecten van de privatisering in de sociale verzekeringen. Wijnolst signaleerde een 'explosie' van tijdelijke arbeidscontracten als gevolg van de nieuwe wet.

Volgens Wijnolst was het aantal werkgevers dat koos voor een tijdelijk contract om het ziekteverzuim van werknemers te beoordelen, verdubbeld. Ruim 30 procent van de onderzochte bedrijven hanteerde deze werkwijze.

In april 1997 stuurde staatssecretaris Frank de Grave van sociale zaken vier onderzoeksrapporten naar het parlement. De rapporten waren opgesteld om inzicht te krijgen in de gevolgen voor werkgevers en werknemers van de inwerkingtreding van de Wulbz. Het betreft het onderzoek *'De geprivatiseerde Ziektewet: ervaringen en gedragsreacties van werknemers in de marktsector'*, de *'Rapportage najaar 1996 van het ZARA werkgeverspanel'*, het rapport *'Verzuimbeleid in verandering'* en het rapport *'Het ziekteverzuim van hervattende (ex)arbeidsongeschikten'*.

Voor het onderzoek *'De geprivatiseerde Ziektewet'* zijn in september 1996 bijna 3.000 werknemers telefonisch geïnterviewd. Het valt de werknemers op dat bedrijven meer aandacht besteden aan arbeidsomstandigheden. De werknemers melden nauwelijks conflicten met de werkgever omdat deze weigert om tijdens ziekte het loon door te betalen. Slechts weinig werknemers hebben hun ziekteverzuimgedrag veranderd. De meeste werknemers zeggen dat ze proberen hun ziekteverzuim te beperken omdat ze hun collega's of hun werkgever niet 'in de steek willen laten'.

In vergelijking met een half jaar eerder hebben de werknemers vaker problemen met de sfeer op het werk. Ook voelt een aantal werknemers zich onzeker over wat er gebeurt als ze ziek worden. Ze vinden dat hun werkgever strenger is geworden bij ziekte en zijn soms bang voor ontslag of voor het niet verlengen van het contract als zij vaak ziek zijn. De onderzoekers hebben geen aanwijzingen gevonden dat deze verhoogde gevoelens van onzekerheid op werkelijke feiten berusten. De staatssecretaris meent dat de toegenomen onzekerheid mede te verklaren is uit het feit dat men nog moet leren omgaan met het verzuim als bedrijfsprobleem. Het percentage onvrijwillige ontslagen mede vanwege hoog ziekteverzuim was 2 procent vóór de invoering van de Wublz. Van wijziging van dit percentage is vooralsnog niets gebleken. De ontwikkeling hiervan zal bij het ZARA-werkgeverspanel worden gevolgd.

In oktober 1996 is een telefonische enquête gehouden bij ruim 4.000 bedrijven. De resultaten zijn opgenomen in de *'Rapportage najaar 1996 van het ZARA-werkgeverspanel'*. Uit de rapportage blijkt dat steeds meer werkgevers een particuliere verzekering afsluiten voor het risico van loondoorbetaling bij ziekte. Halverwege 1996 had 64 procent van de bedrijven zo'n verzekering. Eind 1996 was dat 74 procent. Van de bedrijven met minder dan 20 werknemers had 77 procent zich verzekerd. Bij een volgende meting bij het ZARA-werkgeverspanel zal onderzocht worden waarom bedrijven zich niet verzekeren voor het ziekterisico. De premie die de particuliere verzekeraars vragen lag eind 1996 op gemiddeld 2,5 procent van de loonsom. Dit percentage is vergelijkbaar met de hoogte van de premie voor de Ziektewet. Ook de ontwikkelingen in de hoogte van de particuliere premies zal De Grave blijven volgen.

Het aantal bedrijven dat zich aansluit bij een arbodienst neemt nog steeds toe. Begin 1996 was 70 procent aangesloten bij een arbodienst. Eind 1996 is dit toegenomen tot 86 procent. De aansluiting bij een arbodienst is vanaf 1 januari 1998 verplicht voor alle bedrijven.

Van de bedrijven met meer dan 500 werknemers had eind 1996 97 procent een zogeheten risico-inventarisatie en -evaluatie voor de arbeidsomstandigheden. Halverwege het jaar was dat 94 procent. Bedrijven met 2 tot 9 werknemers voldoen nog veel minder aan deze verplichting: halverwege 1996 had 13 procent een risico-inventarisatie en -evaluatie. Dit percentage nam toe tot 18 procent aan het eind van het jaar. De staatssecretaris schrijft dat voor deze categorie bedrijven het maken van een risico-inventarisatie en -evaluatie relatief het meest arbeidsintensief is. Hij verwacht in een volgende rapportage een aanzienlijke toename te kunnen melden.

Arbeidsongeschikt geworden werknemers die aan het werk zijn gegaan, blijken gemiddeld een hoger ziekteverzuim te hebben dan andere werknemers. Dit blijkt uit het rapport *'Het ziekteverzuim van hervattende (ex)arbeidsongeschikten'*. Deze werknemers verzuimen langer dan hun collega's. De frequentie van hun verzuim wijkt niet af. Werkgevers hoeven het loon van deze werknemers niet zelf door te betalen bij ziekte, maar kunnen een beroep doen op de Ziektewet. De gegevens van het onderzoek laten volgens staatssecretaris De Grave zien dat er voldoende grond is om deze regeling in stand te houden. *(Persbericht SZW)*

CTSV-AFFAIRE. STAATSSECRETARIS LINSCHOTEN TREEDT AF. DE GRAVE VOLGT HEM OP. NIEUW CTSV-BESTUUR

Een parlementair onderzoek naar de crisis bij het College van Toezicht Sociale Verzekeringen (CTSV) resulteerde op 28 juni 1996 in het ontslag van de staatssecretaris van sociale zaken, Robin Linschoten.

Voorgeschiedenis. CTSV opgericht als opvolger SVR

Het College van Toezicht Sociale Verzekeringen (CTSV) werd officieel opgericht op 1 januari 1995 met als taak toezicht te houden op de uitvoering van de sociale zekerheidswetten - zoals de WAO, de WW en de kinderbijslag - door uitvoeringsinstellingen als bedrijfsverenigingen en de Sociale Verzekeringsbank. Voordien werd dit toezicht decennia lang uitgeoefend door de Sociale Verzekeringsraad (SVR), die goeddeels werd bestuurd door vertegenwoordigers van werkgeversorganisaties en vakbonden; dezelfde sociale partners dus die ook, via de bedrijfsverenigingen, de uitvoering van de werknemersverzekeringen tot taak hadden. Weliswaar bestond eenderde van de Sociale Verzekeringsraad uit 'onafhankelijke' Kroonleden, maar dat nam de indruk van mogelijke belangenverstrengeling niet weg. In 1992 verscheen een rapport van de Algemene Rekenkamer waarin uiterst kritisch werd geoordeeld over het functioneren van de SVR. Het was een van de redenen van de Tweede Kamer om een parlementaire enquête te houden naar de uitvoering van de sociale verzekeringen. De kamercommissie, onder leiding van de PvdA'er J.F. Buurmeijer, kwam in 1993 tot de conclusie dat de SVR als toezichthoudend orgaan niet goed functioneerde (zie pag. 603/2 e.v.-'93). Daarop besloot het kabinet een nieuwe, en ditmaal onafhankelijke instelling in het leven te roepen, het CTSV. Staatssecretaris Robin Linschoten (sociale zaken en werkgelegenheid) wees drie oud-politici aan om het CTSV op full-time basis te gaan besturen: voormalig VVD-voorzitter D. (Dian) van Leeuwen, oud-Tweede-Kamerlid G.J. (Gerrit Jan) van Otterloo, en de vroegere staatssecretaris van financiën M. (Martin) van Rooijen.
In het *NRC/H'blad* van 20-2-'96 beschreef redacteur John Kroon de daaropvolgende ontwikkelingen aldus:

'Dit trio trof in 1995 een organisatie aan, waarvan het personeel vrijwel geheel afkomstig was van de Sociale Verzekeringsraad. Directeuren die tot dat moment betrekkelijk zelfstandig konden opereren, zagen een leiding tegenover zich die van mening was dat de term directeur feitelijk misplaatst was. 'Wij zijn de directie' was samengevat de mening van voorzitter D. van Leeuwen. De directeuren, voorzover ze mochten blijven, konden hooguit 'manager' blijven van een van de onderdelen van de organisatie.
Zittende directeuren als P. Hermans en J. Sureveen voelden zich op een zijspoor gemanoevreerd. Directeur R.D. van Kooij moest helemaal opstappen. Zeer pijnlijk was het overlijden van de waarnemend algemeen directeur N. van Veen, kort na het aantreden van het bestuur. In een overzicht van de gebeurtenissen zegt de ondernemingsraad dat op 9 januari 'de ernstig zieke Van Veen langdurig wordt ondervraagd door het voltallige bestuur'.
In de maanden die volgden kwam de ene interim-manager na de andere binnen, nadat het Bureau Berenschot het CTSV aan een organisatie-onderzoek had onderworpen. In september dacht het bestuur een 'goudhaantje' binnen te halen. E. Czyzewski, afkomstig van de Rotterdamse sociale dienst, zou als algemeen directeur van het toezichtbedrijf de organisatie op poten komen zetten. Binnen de kortste keren verwierf hij evenveel steun bij het personeel als hij verzet opriep bij het bestuur. Hem is vorige week door het bestuur ontslag aangezegd, nadat hij al weken protesterend ziek thuis zat. Het personeel eist dat zijn ontslag ongedaan wordt gemaakt, maar het bestuur weigert dit pertinent. De patstelling is compleet.'

Op 11 januari 1996 lekte in *de Volkskrant* een brief uit van de vier directeuren van het CTSV, waarin zij de drie bestuursleden van het College verweten zich te dikwijls met de dagelijkse gang van zaken te bemoeien en te veel aan de leiband te lopen van het ministerie van sociale zaken. Daardoor zou de onafhankelijkheid van het CTSV in het geding komen.

De conflicten draaiden om de zeggenschap over het ambtelijk apparaat van 240 werknemers. De directie zag het bestuur als toezichthouders, een soort raad van commissarissen. Het bestuur daarentegen wees op de

wet volgens welke het bestuur de leiding over en verantwoordelijkheid voor toezicht heeft, en eiste de dagelijkse leiding op; het wilde de organisatie hervormen.

F. Kordes, oud-president van de Algemene Rekenkamer, deed in januari een vergeefse poging tot bemiddelen in het bestuursconflict bij het CTSV. Hij zei in twee memoranda aan het College dat de sfeer 'geklaard kan worden als het bestuur fouten ruiterlijk erkent' en er 'een gemeenschappelijke bestuursfilosofie' wordt opgesteld.

Op 16 februari besloot staatssecretaris Linschoten een onafhankelijk bemiddelaar aan te stellen nadat eerder die dag het conflict bij het CTSV verder was geëscaleerd. De ondernemingsraad had met onmiddellijke ingang' het vertrouwen in het bestuur opgezegd, onder meer nadat directeur Scyzewski die dag ontslag was aangezegd (zie ook boven). De OR vond dit ontslag 'onaanvaardbaar' en eiste terugkeer van de directeur. De OR eiste ook de benoeming van een externe bewindvoerder om orde op zaken te stellen; verder moest het organisatiebureau BCG (Boer & Croon Group), dat door het CTSV-bestuur was binnengehaald om de samenwerking bij de organisatie te verbeteren, volgens de OR zo snel mogelijk weer verdwijnen.

Op 19 februari werd oud-minister van binnenlandse zaken en hoogleraar sociaal recht M. G. Rood benoemd tot adviseur voor het conflict bij het CTSV. Rood zei zelf over de titel 'adviseur' die hij kreeg: 'Adviseren kan bemiddelen inhouden'.

CTSV-bestuur treedt af

De drie CTSV-bestuursleden Van Leeuwen, Van Otterloo en Van Rooijen lieten op 20 maart weten de eer aan zichzelf te willen houden en hun zetel ter beschikking te stellen. In een verklaring schreven zij: 'Nu door het kennelijk gebrek aan vertrouwen bij de verantwoordelijke bewindslieden in het bestuur en de wens om tot ontslag te komen een voor het bestuur onwerkbare situatie is ontstaan, zijn de drie bestuursleden bereid om, hoezeer zij de ontwikkelingen ook betreuren en onjuist achten, hun zetels in het bestuur ter beschikking te stellen.'

Het bestuur uitte grote bezwaren tegen het - op dat moment nog vertrouwelijke - rapport van adviseur Rood, die volgens hen 'geen adequaat hoor en wederhoor' had toegepast. Zij stelden vast dat het voornemen hen te ontslaan wel mede op dit rapport was gebaseerd. Met Linschoten viel over een bijstelling van de conclusie uit het rapport echter niet te praten, aldus het CTSV-bestuur.

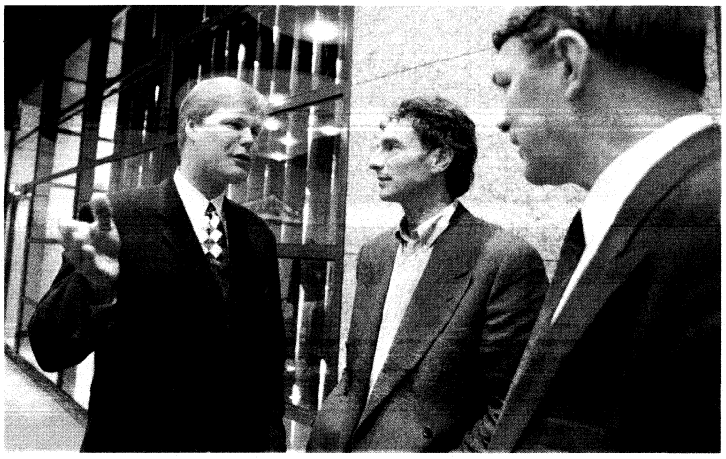

Staatssecretaris R. Linschoten van sociale zaken (l.) op 1 maart 1996 in gesprek met de fractieleiders P. Rosenmöller (GroenLinks) (m.) en B. van der Vlies (SGP). *Foto ANP*

Rapport-Rood oordeelt vernietigend over CTSV-top. Linschoten vraagt ontslag bestuur aan

In het rapport van de als adviseur aangetrokken hoogleraar M. Rood, dat op 21 maart werd gepubliceerd, werd een vernietigend oordeel uitgesproken over het CTSV-bestuur. Volgens Rood, die zijn conclusies baseerde op diverse schriftelijke stukken en op 19 gesprekken met 25 gesprekspartners, waren de drie bestuursleden niet te handhaven. 'Het bestuur mist gezag, straalt wantrouwen uit en heeft in korte tijd kans gezien onwerkbare relaties te krijgen', constateerde Rood.

Staatssecretaris Linschoten besloot diezelfde dag het bestuur bij de kroon voor ontslag voor te dragen. Hij liet de Tweede Kamer weten bij het CTSV een 'interim-voorziening' te zullen treffen. Of de drie bestuursleden hun salaris kregen doorbetaald tot het einde van hun ambtsperiode, stond nog niet vast.

'Demissionair' bestuur ontslaat directeur

De ondernemingsraad van het CTSV stuurde op 9 april een 'brandbrief' naar het kabinet met het verzoek het bestuur te schorsen, omdat het over het graf heen bleef regeren. Het bestuur had op 5 april directeur Hermans met onmiddellijke ingang geschorst, omdat hij zou hebben meegewerkt aan een zwartboek dat de ondernemingsraad in februari opstelde; Hermans zelf ontkende dit. Voor interim-directeur Jacobs was dat aanleiding zijn werkzaamheden voor het CTSV eveneens met onmiddellijke ingang te beëindigen. Aangezien tegen directeur Sjef Czyzewski al een ontslagprocedure liep, was alleen directeur Hans Sureveen nog in functie.

In een debat met de Tweede Kamer op 10 april zei Linschoten 'zeer ongelukkig' te zijn met het optreden van het bestuur. Hij zei dat hij de bestuursleden op het matje had geroepen en hun bevoegdheden aan banden had gelegd.

Nieuw interim-bestuur CTSV

Op 17 april trad het nieuwe interim-bestuur van het CTSV aan, dat werd gevormd door het voormalig Tweede-Kamerlid A. Geurtsen (VVD) en oud-wethouder van financiën van Amsterdam W. Etty (PvdA). Staatssecretaris Linschoten had hen tot 1 januari 1997 aangesteld.

Kamerleden hadden met verwondering gereageerd op de benoeming, omdat zij hadden gerekend op kandidaten met kennis op het terrein van de sociale zekerheid. Geurtsen en Etty hadden die niet en waren benoemd om hun bestuurlijke ervaring. Zij vormden in voorafgaande jaren samen met het voormalige Tweede-Kamerlid H. Koetje (CDA) het Commissariaat voor de Media, het orgaan dat toezicht houdt op de naleving van het mediabeleid.

Geschorste directieleden weer aan het werk. Czyzewski kondigt vertrek aan

Interim-bestuurder Etty maakte op een personeelsbijeenkomst van het CTSV op 25 april bekend dat de ontslagprocedure tegen directeur Czyzewski was stopgezet. Czyzewski bleef in dienst van het CTSV, echter niet als directeur, maar als adviseur van het bestuur. Een dag eerder had het nieuwe bestuur de schorsing van directeur Hermans ongedaan gemaakt.

Eind mei besloot Czyzewski per 1 september definitief te vertrekken bij het CTSV. Eerder was bekendgeworden dat staatssecretaris Linschoten eind april, in een eerste gesprek met het nieuwe interim-bestuur, te kennen had gegeven dat Czyzewski beter kon opstappen.

Parlementair onderzoek naar CTSV-crisis

De Tweede Kamer besloot op 2 april een parlementair onderzoek in te stellen naar de crisis bij Het CTSV. Dit zou zich richten op het feitelijk functioneren van het CTSV en de relatie met Sociale Zaken en de uitvoeringsorganen die het controleerde. De rol van staatssecretaris Linschoten stond in beginsel niet ter discussie.

Op 17 april werd de Tweede-Kamercommissie geïnstalleerd die de gang van zaken rond het CTSV ging onderzoeken. De PvdA'er Jan van Zijl werd voorzitter van de commissie, die verder vijf leden telde: J. Klein Molekamp (VVD), J. van Walsem (D66), J. Reitsma (CDA), L. Sipkes (GroenLinks) en L. van Dijke (RPF).

Van Dijke nam de plaats in van de SGP'er B. van der Vlies, die oorspronkelijk zitting zou hebben in de commissie.
Het CDA, dat meende aan de beurt te zijn voor het leiden van een parlementair onderzoek, had oud-minister P. Bukman naar voren geschoven als kandidaat-voorzitter voor de commissie, maar de meerderheid in de Kamer besloot het voorzitterschap aan de PvdA te gunnen.
De parlementaire commissie zou een 'lichte' vorm van onderzoek verrichten. Getuigen konden bijvoorbeeld niet onder ede worden verhoord; dat was alleen het geval bij een parlementaire enquête.

Kamerdebatten over onvolledige voorlichting door Linschoten

Inmiddels had in de Tweede Kamer op 1 maart een spoeddebat plaatsgevonden met staatssecretaris Robin Linschoten, waarin deze zich moest verantwoorden voor de informatieverstrekking tijdens de debatten over de privatisering van de Ziektewet op 22 en 23 november 1995 (zie ook boven). Volgens de SP, die het spoeddebat had aangevraagd, had Linschoten de Kamer 'misleid' door drie rapporten over de Ziektewet achter te houden.

De betreffende rapporten waren afkomstig van het CTSV en kwamen gereed in de periode dat de Tweede Kamer bezig was met de behandeling van Linschotens wetsvoorstel om de Ziektewet te privatiseren. De Tweede Kamer wilde de rapporten graag nog voor de afronding van dat debat hebben, maar Linschoten zei ze niet te hebben en er niet over te kunnen beschikken. Vervolgens bleek dat CTSV-voorzitter Van Leeuwen hem de rapporten op 21 november had aangeboden, ook al waren ze formeel nog niet door het bestuur vastgesteld. Linschoten had de rapporten geweigerd omdat hij naar eigen zeggen geen ambtelijke concepten wenste te ontvangen.

Linschoten verklaarde niet naar de inhoud van de rapporten te hebben geïnformeerd 'omdat ze toch al in de kranten stonden'. Een ruime meerderheid van de Kamer sprak daarop haar vertrouwen in de staatssecretaris uit.
Toen vervolgens bleek dat op of voor 21 november van geen krantenpublicatie sprake was geweest, stelde P. Rosenmöller (GroenLinks) op 2 maart schriftelijk vragen over Linschotens uitlatingen. Deze gaf op 4 maart toe dat hij zich vergist had, en dat hij waarschijnlijk van een aantal conclusies uit de rapporten op de hoogte was geweest door gesprekken met journalisten.

Aan het slot van een acht uur durend debat, dat op 12 maart aan de kwestie werd gewijd, oordeelde de Tweede Kamer dat Linschoten de Kamer uiteindelijk juist over de Ziektewetrapporten had geïnformeerd. Een motie van wantrouwen van J. Marijnissen (SP), die van mening was dat de staatssecretaris in de Kamer had gelogen, werd met ruime meerderheid verworpen. Evenmin steunde een meerderheid een voorstel van GroenLinks-fractievoorzitter P. Rosenmöller om de gang van zaken in november via een parlementair onderzoek 'tot op de bodem uit te zoeken'.

Volgens *de Volkskrant* van 13-3-'96 was het een overgrote meerderheid in de Kamer nog steeds niet duidelijk of het CTSV-bestuur in november '95 had gemanipuleerd met de verschijningsdatum van de rapporten.

'Ook is de vraag onbeantwoord gebleven of ambtenaren van Linschoten wellicht het CTSV-bestuur onder druk hebben gezet om dat te doen. D66 wilde niet uitsluiten dat het gedrag van Linschoten daaraan toch heeft bijgedragen, zij het onbewust.
Vrijwel de volledige oppositie steunde een voorstel van GroenLinks om direct een parlementair onderzoek te beginnen teneinde opheldering te krijgen over die vragen. De coalitiepartijen PvdA, VVD en D66 sluiten een parlementair onderzoek niet uit, maar willen afwachten of een onderzoek van prof. Rood naar de crisis tussen bestuur en personeel van het CTSV opheldering verschaft.
Er wordt een verband vermoed tussen het conflict bij het CTSV en het Ziektewetdebat. Het conflict kwam tot uitbarsting in de periode waarin ook het verschijnen van de Ziektewetrapporten binnen het CTSV werd besproken.'

Oud-bestuurders CTSV eisen schadeloosstelling voor ontslag

Twee van de drie ontslagen CTSV-bestuursleden, D. van Leeuwen en G.J. van Otterloo, tekenden eind april bij staatssecretaris Linschoten bezwaar aan tegen hun ontslag en eisten een aanvullende vergoeding voor het niet-doorgaan van de hun toegezegde tweede ambtstermijn.

Toen het CTSV werd opgericht, waren de drie bestuursleden in eerste instantie voor een periode van één, twee, of drie jaar benoemd om te voorkomen dat elke vier jaar het voltallige bestuur zou aftreden. Nadat M. Van Rooijen zijn eerste eenjarige periode erop had zitten, werd hij eind 1995 herbenoemd voor een tweede termijn van vier jaar. De eerste termijnen van Van Otterloo en Van Leeuwen liepen resp. eind '96 en eind '97 af. Zo was de situatie ontstaan dat Van Rooijen bij zijn ontslag recht had op loondoorbetaling van bijna 1 mln gulden (vier jaarsalarissen); voor Van Otterloo en van Leeuwen lagen die bedragen aanmerkelijk lager (resp. 250.000 en 600.000 gulden).

Medio mei werd bekend dat Linschoten weigerde in te gaan op de eis tot doorbetaling van salaris. De landsadvocaat had dit aan de advocaten van de twee oud-bestuurders laten weten. Van Leeuwen en Van Otterloo besloten daarop bezwaar tegen de beslissing van de staatssecretaris aan te tekenen. Pas als dit werd afgewezen, zouden zij eventueel naar de rechter stappen.

Op 2 juli werd bekend dat de ontslagen bestuursleden alledrie een wachtgeldregeling eisten.

Eind augustus stelde de geschillencommissie van het ministerie van sociale zaken, die zich over het ontslag van de bestuursleden had gebogen, in een vertrouwelijke uitspraak dat staatssecretaris Linschoten de ontslagen CTSV-bestuursleden ten onrechte het recht op een wachtgeldregeling had ontzegd. Volgens de geschillencommissie diende niet de staatssecretaris, maar het CTSV zelf te bepalen of de oud-bestuurders daar recht op hadden. De beslissing kwam daardoor bij interim-bestuurders Etty en Geurtsen te liggen. Uit een eerste reactie van Geurtsen viel op te maken dat de oud-bestuursleden min of meer automatisch recht hadden op wachtgeld en dat het interim-bestuur alleen hoefde te oordelen over de hoogte ervan.
Ten aanzien van de extra salariseis van Van Leeuwen en Van Otterloo bepaalde de geschillencommissie dat de minister voet bij stuk moest houden en niet op deze eis moest ingaan.

Van Leeuwen spande in oktober een procedure aan tegen de staatssecretaris van sociale zaken om doorbetaling van haar salaris tot 2002 af te dwingen.
Van Otterloo tekende in oktober bij de ambtenarenrechter in Den Haag beroep aan tegen zijn ontslag als CTSV-bestuurslid en eiste een betere afvloeiingsregeling.

Conclusies onderzoeksrapport

Nadat de parlementaire onderzoekscommissie van 6-10 juni een serie van 15 hoorzittingen had gehouden, publiceerde zij op 24 juni haar bevindingen in het rapport *Heel het Raderwerk*. Daarin werd een hard oordeel geveld over de rol van staatssecretaris Linschoten in de crisis rondom het CTSV. De commissie uitte scherpe kritiek op de wijze waarop Linschoten destijds het bestuur had aangesteld. Zij noemde de selectieprocedure 'van onthutsende eenvoud' en Linschotens keuze voor dit bestuur 'een cruciale taxatiefout'. Een van de verwijten aan het adres van de staatssecretaris was dat het CTSV-bestuur door het ministerie van sociale zaken en werkgelegenheid vrijwel niet werd ingewerkt. De commissie vond het verder 'een ernstige omissie' van het ministerie dat het geen toezichtsbeleid op papier had staan op het moment dat het CTSV begon. Ook de manier waarop het ministerie het ontslag van voorzitter W. Fase van de Sociale Verzekeringsraad, de voorganger van het CTSV, afhandelde, was volgens de commissie 'slordig en onzorgvuldig'.
In het rapport werd tevens gesteld dat de onduidelijke status van het CTSV veel vragen en verschillende interpretaties opleverde. Het bestuur van het CTSV legde zware nadruk op de onafhankelijkheid van het toezicht op de sociale verzekeringen; het ministerie wees keer op keer op de wettelijke ministeriële verantwoordelijkheden. 'De wetgever dient helderheid te verschaffen over de gewenste taakafbakening tussen ministerie en CTSV, over de gewenste onafhankelijkheid van het CTSV ten opzichte van het ministerie en over de wenselijkheid en inhoud van sturend toezicht', aldus het onderzoeksrapport.
De gang van zaken rondom de Ziektewetrapportages werd door de commissie 'weinig geloofwaardig' gevonden, maar zij had niet kunnen vaststellen of Linschoten publicatie van de rapporten had tegengehouden. 'De lezingen zijn dusdanig tegenstrijdig, dat een sluitende reconstructie niet mogelijk is.'

Staatssecretaris Linschoten stapt op

In het debat dat de Tweede Kamer op 26 juni voerde met de commissie-Van Zijl, bleek dat een meerderheid in de Kamer (PvdA, CDA, GroenLinks en SP) het eens was met de harde conclusies uit het rapport over het optreden van Linschoten in de CTSV-affaire.

De meeste kamerleden betreurden het achteraf dat het onderzoek van de commissie geen parlementaire enquête was geweest. Ook Van Zijl had de getuigen liever onder ede verhoord, omdat ze dan wellicht minder zouden hebben 'gedraaid en gelogen'.

Op 27 juni volgde een Kamerdebat waarin Linschoten zich moest verantwoorden naar aanleiding van de bevindingen in het commissierapport. Toen hij daarin tot de conclusie was gekomen dat hij onvoldoende vertrouwen genoot van de coalitiepartners PvdA en D66, bood hij in de vroege ochtend van 28 juni zijn ontslag aan.

Linschoten kreeg in het kamerdebat slechts de steun van zijn eigen partij. VVD-woordvoerder H. van Hoof stemde weliswaar in met de hoofdlijnen van het rapport van de onderzoekscommissie, maar vroeg aandacht voor verzachtende 'omgevingsfactoren' bij de totstandkoming van het CTSV: er moest in korte tijd zeer veel gebeuren.

Bij alle overige partijen overheerste de kritiek op het handelen van Linschoten en op zijn informatieverschaffing aan de Kamer. Rosenmöller (GroenLinks) sprak van een 'niet optimale geloofwaardigheid', zonder dat er direct van misleiding sprake was: 'Het is meer Robin de Ritselaar dan Robin de Leugenaar'. J. van Nieuwenhoven (PvdA) had de indruk dat er bij het inlichten van de Kamer soms sprake was van 'schuren langs de waarheid'. A. Bijleveld-Schouten (CDA): 'Onze mening is dat de Kamer niet genoegzaam is geïnformeerd.'

Linschoten erkende dat hij met de aanstelling van het bestuur een taxatiefout had gemaakt en dat het bij het CTSV 'een rotzooitje' was geworden, hetgeen wellicht voorkomen had kunnen worden als er andere bestuursleden hadden gezeten. Maar op andere punten bestreed hij het rapport van de parlementaire commissie, dat hij in een aantal opzichten 'suggestief' noemde. Hij zei onaangenaam te zijn getroffen door de opmerking van commissie-voorzitter Van Zijl dat hij 'niet zo royaal met de waarheid omgaat'.
De staatssecretaris eiste van de coalitiefracties dat zij hun twijfel aan hun geloofwaardigheid over zijn optreden in de CTSV-affaire zouden terugnemen. 'Ik kan niet blijven zitten als ook maar een millimeter van de suggestie van ongeloofwaardigheid overblijft', aldus Linschoten.
In het torentje van premier Wim Kok lieten de fractieleiders J. Wallage (PvdA) en G.J. Wolffensperger (D66) tijdens een schorsing van het debat de staatssecretaris vervolgens weten dat zij niet aan zijn verzoek konden voldoen. In de Kamer zei Linschoten daarna de consequenties uit deze opstelling te trekken en de koningin te zullen vragen hem ontslag te verlenen.

VVD-leider F. Bolkestein liet weten het opstappen van Linschoten 'buitengewoon' te betreuren en de opstelling van PvdA en D66 niet terecht te vinden. Volgens de fractieleider van de VVD had Linschoten zich 'afdoende verdedigd' tegen de

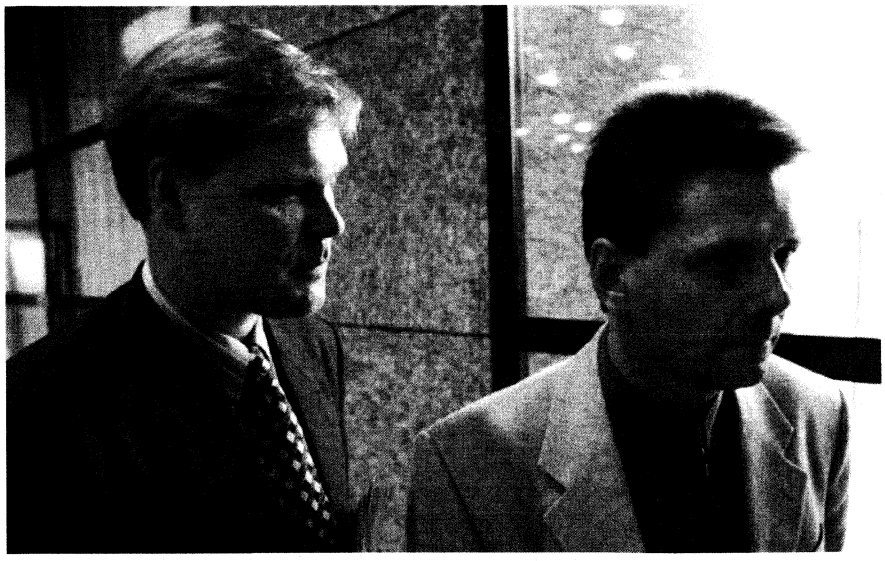

Voorzitter J. van Zijl van de CTSV-commissie (r.) en staatssecretaris R. Linschoten na afloop van de hoorzitting op 10 juni 1996. *Foto ANP*

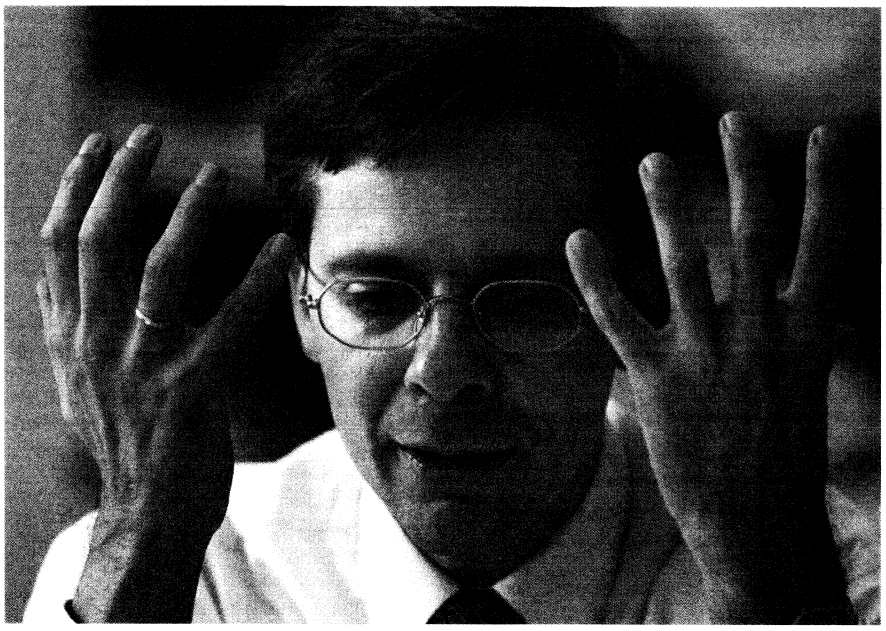

De nieuwe staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid, Frank de Grave. *Foto ANP*

aantijgingen tegen hem. Bolkestein wees verder op het 'zeer omvangrijke pakket van wetgeving' dat de staatssecretaris tot stand had gebracht. 'Dat maakt zijn verlies des te pijnlijker en des te klemmender voor het kabinet en daarmee ook voor de drie coalitiepartners'.

Premier Kok noemde op 28 juni het gedwongen vertrek van Linschoten een groot verlies. Hij noemde een aantal conclusies van de onderzoekscommissie 'buitengewoon hard' en 'onevenwichtig zwaar'. De kwestie stond volgens de premier niet in verhouding tot de 'zware totale beleidsverantwoordelijkheid' van Linschoten. Het gebezigde taalgebruik - in het rapport werd bijvoorbeeld niet gesproken over eenvoud, maar 'onthutsende eenvoud' - had volgens Kok geleid tot een uitvergroting van het drama; ook de tijdsdruk (vlak voor het zomerreces) had daar volgens hem aan bijgedragen.

De Grave volgt Linschoten op

Op 1 juli werd bekend dat Frank de Grave, op dat moment wethouder financiën en loco-burgemeester van Amsterdam, Linschoten zou opvolgen als staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid.

De Grave is een persoonlijke vriend van Linschoten. Zij golden samen jarenlang als de grote politieke talenten van de VVD.
De Grave verruilde in 1990 het lidmaatschap van de Tweede Kamer voor de Amsterdamse gemeentepolitiek, waar hij in 1990 en 1994 lijsttrekker voor de VVD was. De Grave is altijd een uitgesproken voorstander geweest van samenwerking tussen PvdA en VVD. Zo was hij jarenlang lid van het Des Indes-beraad, de groep politici uit PvdA, VVD en D66 die informeel de mogelijkheden daartoe bespraken.
In de VVD was De Grave het financiële brein achter het verkiezingsprogramma van 1994. Bij de kabinetsformatie van dat jaar zag hij ervan af minister van financiën te worden.

De Grave noemde de portefeuille van sociale zaken een 'uitdagende functie, met bovendien een belangrijk toetspunt of PvdA en VVD in staat zijn om ook in de toekomst op dit gebied tot goede afspraken te komen'.
Hij werd op 2 juli beëdigd door koningin Beatrix.

Linschoten boos over nuancering CTSV-rapport door Van Zijl

Voorzitter Van Zijl van de parlementaire onderzoekscommissie zei op 2 september in het tv-programma *Nova* dat in de eindrapportage over de CTSV-affaire twee 'foutjes' zaten. Het ging om de vaststelling dat de benoeming van de CTSV-bestuursleden van een 'onthutsende eenvoud' was en dat de gang van zaken rond de Ziektewetrapporten 'ongeloofwaardig' was. Van Zijl zei dat hij een andere formulering zou hebben gekozen als hij had geweten dat over deze termen 'een taalkundige discussie' zou ontstaan.

Linschoten verklaarde daarop 'verbijsterd' te zijn aangezien Van Zijl 'op twee wezenlijke punten afstand neemt van het rapport'.

Op 3 september vroegen bijna alle fracties in de Tweede Kamer opheldering aan de CTSV-commissie over Van Zijls uitspraken. Zij reageerden met instemming op een brief van de onderzoekscommissie, waarin werd verklaard dat de leden de uitlatingen van hun voorzitter betreurden. Van Zijl mocht aanblijven als voorzitter van de commissie.

De Kamer moest nog debatteren over de aanbevelingen van de commissie-Van Zijl over de verbetering van de controle op het toezicht in de sociale zekerheid.

Nieuw CTSV-bestuur

Staatssecretaris De Grave stelde op 2 december het nieuwe CTSV-bestuur voor aan de pers. Het bestond uit W.E. Scherpenhuijsen Rom (voorzitter), mevr. O. Fles en P. Visser. Zij werden benoemd voor een periode van vier jaar vanaf 1 januari 1997 en zouden hun functie voor een gedeelte van de werktijd uitoefenen. Volgens De Gra-

Staatssecretaris F. de Grave stelt op 2 december 1996 het nieuwe CTSV-bestuur voor aan de pers. V.l.n.r.: P. Visser, W. Scherpenhuijsen Rom, O. Fles en De Grave. *Foto ANP*

ve voldeden de nieuwe bestuursleden gezamenlijk aan de eisen die in de profielschets waren genoemd, namelijk maatschappelijke, bestuurlijke en leidinggevende ervaring, ervaring in zowel de publieke sector als in het bedrijfsleven, en kennis en inzicht op sociaal-politiek en financieel-economisch gebied.

W. Scherpenhuijsen Rom (1933) was van 1976-1989 voorzitter van de Raad van Bestuur van de NMB Bank; van 1989-1991 van de Raad van Bestuur van de toenmalige NMB Postbank Groep NV. In 1991 werd hij benoemd tot vice-voorzitter van de Internationale Nederlanden Groep. Van juli- september 1992 vervulde hij het voorzitterschap van de Raad van Bestuur van de ING Groep. Scherpenhuijsen Rom was afgestudeerd aan de Koninklijke Militaire Academie en, als registeraccountant, aan de Universiteit van Amsterdam.

O. Fles (1941) was van 1982-1994 wethouder sociale zaken (PvdA) in Enschede. Op dat moment was zij werkzaam als procesmanager lerarenopleidingen, als voorzitter van de Nederlandse Gezinsraad, als vice-voorzitter van de Landelijke Veranderingsorganisatie Sociale Diensten en als voorzitter van de raad van toezicht van de Stichting Thuiszorg Enschede-Haaksbergen.

P. Visser (1939) vervulde vanaf 1985 verschillende functies bij Koninklijke Hoogovens. Hij was op dat moment directeur Corporate Personeelszaken en Organisatie. Vóór Hoogovens werkte hij bij personeelszaken van Holland Amerika Lijn, Incotrans en SHV. Visser volgde de opleiding Personeelszaken aan de Sociale Academie Rotterdam.

Het bruto-salaris van de voorzitter bedroeg 150.000 gulden per jaar en van de leden 120.000 gulden. Bij tussentijds ontslag - anders dan op eigen verzoek of als gevolg van eigen schuld of toedoen - konden de bestuursleden een uitkering ontvangen voor een periode gelijk aan die waarin zij hun functie vervulden maar niet langer dan tot aan het einde van hun voorziene benoemingstermijn. Werden zij niet herbenoemd op het moment dat hun benoemingstermijn eindigde, dan konden zij geen aanspraak maken op eenmalige of periodieke uitkeringen.

Linschoten benoemd tot kroonlid SER

Het kabinet besloot op 29 november oud-staatssecretaris R. Linschoten te benoemen tot kroonlid van de Sociaal-Economische Raad. Hij neemt daar de plaats in van zijn opvolger De Grave. Het werk vergt enkele dagen per maand.

Met ingang van 1 december had Linschoten bovendien een halve baan bij verzekeringsbedrijf Interpolis.
(*NRC/H'blad, Volkskrant, Staatscourant, Persberichten SZW*)
(Vor.ber.pag. 5/1 e.v.-1997)

BULGARIJE

PRESIDENTSVERKIEZINGEN. PIRINSKI UITGESLOTEN ALS BSP-KANDIDAAT. CONFLICT TUSSEN PRESIDENT EN REGERING. STOJANOW NIEUWE PRESIDENT

De regerende Bulgaarse Socialistische Partij (BSP) raakte eind juli 1996 verwikkeld in een conflict naar aanleiding van een uitspraak van het Constitutionele Hof van 23 juli dat de BSP-kandidaat voor het presidentschap, minister van buitenlandse zaken Georgi Pirinski, niet mocht deelnemen aan de aanstaande presidentsverkiezingen (zie pag. 610/2-'97), omdat hij geen 'geboren Bulgaar' was, zoals in de Bulgaarse grondwet werd geëist. Pirinski was geboren in New York; zijn vader was Bulgaar en zijn moeder Amerikaanse. Hoewel de uitspraak van het Hof, waartegen geen beroep mogelijk was, Pirinski niets in de weg legde om zich kandidaat te stellen, behield het Hof het recht zijn verkiezing ongeldig te verklaren als zij werd aangevochten.

Op 24 juli reageerde de BSP op de uitspraak van het Hof. Zij stond erop dat Pirinski zich niet zou terugtrekken als presidentskandidaat. De BSP beschuldigde het Hof ook van politieke vooringenomenheid en stelde dat het in opdracht van de oppositionele Unie van Democratische Krachten (SDS) van president Zjelju Zjelew, Pirinski had uitgesloten van de verkiezingen. Pirinski had op dat moment een voorsprong in de opiniepeilingen

Datum voor presidentsverkiezingen

Het parlement besloot op 19 juli dat de presidentsverkiezingen zouden worden gehouden op 27 oktober.

Nieuwe BSP-kandidaat voor presidentschap

De campagne voor de presidentsverkiezingen kwam in september goed van de grond. Er bleef onenigheid bestaan, nadat de regerende BSP van premier Zjan Widenow schoorvoetend ermee had ingestemd een andere presidentskandidaat te kiezen in plaats van haar oorspronkelijke kandidaat, minister van buitenlandse zaken Georgi Pirinski, die was uitgesloten van deelname aan de verkiezingen.

Op 3 september maakte de BSP bekend dat zij minister van cultuur Iwan Marazow (tot dan toe Pirinski's running mate) had aanvaard als de nieuwe presidentskandidaat van de recentelijk gevormde linkse alliantie Samen voor Bulgarije (voorheen Democratisch Links), die bestond uit de regerende BSP en haar coalitiepartners, de Bulgaarse Nationale Agrarische Unie (AS-BZNS) en de Politieke Club Ecoglasnost. Onderminister van buitenlandse zaken Irina Bokowa werd genomineerd voor het vice-presidentschap. Naderhand verklaarde Widenow dat het besluit een gevolg was van het optreden van de 'gepolitiseerde rechterlijke macht, belichaamd door het Constitutionele Hof en het Hooggerechtshof', die volgens hem hadden geprobeerd de kandidaten van Democratisch Links uit te sluiten van deelname aan de verkiezingen.

Widenows boze verklaring was een reactie op een uitspraak van het Hooggerechtshof van 2 september, waarbij het besluit van de Centrale Kiescommissie om Pirinski niet te registreren als presidentskandidaat werd bekrachtigd. Het Hof sloot zich hiermee aan bij een uitspraak van het Constitutionele Hof van juli, die Pirinski had uitgesloten van deelname aan de verkiezingen, omdat hij niet voldeed aan de voorwaarden voor het staatsburgerschap die in de Bulgaarse grondwet waren neergelegd (zie boven).

Conflict tussen Zjelew en regering-Widenow

De controverse rond de verkiezingscampagne van de BSP voor het presidentschap speelde tegelijk met een nieuw conflict tussen president Zjelju Zjelew en de regering (zie pag. 610/3 e.v.-'96).

De onenigheid tussen beide partijen liep hoog op, toen het parlement zich op 20 september na een verhitte discussie met een krappe meerderheid schaarde achter een presidentieel veto op een nieuw Bulgaars rijkswapen. Het rijkswapen, een klimmende leeuw, was in eerste instantie door de regering-Widenow na overleg met Zjelew voorgesteld en in juli door het parlement goedgekeurd. Op 6 augustus sprak Zjelew evenwel zijn veto hierover uit, omdat het leek op het partij-embleem van de BSP. Hierdoor zou het ongeschikt zijn als nationaal symbool en de weg openen voor andere regerende partijen om hun partij-emblemen als nationaal symbool in te voeren.

In diezelfde tijd was er sprake van toenemende spanning naar aanleiding van Zjelews weigering gehoor te geven aan een verzoek van de regering om Bulgarije's permanente vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties, Slawi Pasjowski, terug te roepen.

De drie belangrijkste kandidaten voor de Bulgaarse presidentsverkiezingen: v.l.n.r. Iwan Marazow (BSP), Georgi Gantsjew (BBB) en Petar Stojanow (SDS). *Foto EPA*

Pasjowski had de woede van de regering gewekt, toen hij op 19 september tijdens een persconferentie bij de VN tegenover de verzamelde verslaggevers de waarschuwing uitsprak dat de 'geest van het communisme' zou terugkeren in Bulgarije. Hij beschuldigde de regering ervan opzettelijk een economische crisis in de hand te werken om 'miljoenen Bulgaren tot slaaf te maken' en gebruik te maken van duistere methoden om politieke dissidenten het zwijgen op te leggen. Op 20 september bevestigde het ministerie van buitenlandse zaken dat het Zjelew had verzocht Pasjowski terug te roepen, maar volgens waarnemers bleef Zjelew deze steunen.

Eerste ronde presidentsverkiezingen

Op 27 oktober werd de eerste ronde van de presidentsverkiezingen gehouden. De kandidaat van de linkse alliantie Samen voor Bulgarije, waartoe de BSP van premier Zjan Widenow behoorde, werd met overmacht verslagen door Petar Stojanow, de kandidaat van de oppositionele Unie van Democratische Krachten (SDS, de partij van de aftredende president Zjelju Zjelew). Stojanow slaagde er echter niet in de absolute meerderheid te behalen. Hierdoor werd een tweede en beslissende ronde nodig (gepland voor 3 november), waarin hij het zou moeten opnemen tegen zijn door de BSP gesteunde rivaal Iwan Marazow.

Uit de officiële uitslag die op 29 oktober werd bekendgemaakt, bleek dat Stojanow en zijn running mate Todor Kawaldzjiew 44,07 procent van de stemmen hadden behaald. Marazow en zijn running mate Irina Bokowa hadden slechts 27,01 procent behaald. De kandidaat van het Bulgaarse Zakenblok (BBB) Georgi Gantsjew, en zijn running mate Arlin Antonow eindigden op de derde plaats met 21,87 procent van de stemmen. De overige stemmen werden verdeeld over elf andere kandidaten.

De opkomst van naar schatting iets meer dan 60 procent was beduidend lager dan de 75 procent bij de laatste parlementsverkiezingen in 1994, toen de BSP en haar bondgenoten een absolute meerderheid in het parlement hadden behaald (zie pag. 237/1 e.v.-'95).

Op 28 oktober verklaarde Widenow bezorgd te zijn over het feit dat de BSP ten opzichte van 1994 ongeveer 1 mln stemmen had verloren, en op 29 oktober deed hij een dringend beroep op de kiezers de Samen voor Bulgarije-alliantie te steunen. Hij deelde tevens mee dat de linkse alliantie binnen afzienbare tijd besprekingen zou gaan voeren met het Bulgaarse Zakenblok en andere kleinere partijen om hun steun te verkrijgen.

Tweede ronde presidentsverkiezingen

SDS-kandidaat Petar Stojanow kwam bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 3 november duidelijk als overwinnaar uit de bus. Hij versloeg Iwan Marazow van de linkse Samen voor Bulgarije-alliantie, waartoe ook de BSP behoorde. De uitslag, die door veel waarnemers was voorspeld, verhoogde de druk op premier Zjan Widenow, die van de BSP en haar bondgenoten de schuld kreeg van de vernederende nederlaag van hun kandidaat.

Uit de einduitslag bleek dat Stojanow en zijn running mate Todor Kawaldzjiew 59,9 procent van de stemmen hadden behaald, terwijl Marazow en zijn running mate Irina Bokowa 40,1 procent hadden gekregen. De opkomst bedroeg naar schatting ongeveer 61 procent, het laagste opkomstpercentage sinds het einde van het communistische bewind in 1989. Dit werd algemeen beschouwd als een aanwijzing voor de groeiende ontevredenheid onder de bevolking over de wijze waarop de regering de heersende economische crisis aanpakte (zie onder).

Tijdens zijn eerste persconferentie op 4 november beloofde Stojanow voorrang te geven aan de economische problemen van Bulgarije. Hij maakte bekend dat hij op korte termijn een Raad van Nationale Redding zou benoemen. Deze raad zou bestaan uit deskundigen die maatregelen zouden bedenken om de economische crisis te bestrijden. Hij verklaarde verder dat Bulgarije zich sterk zou richten op diepgaande integratie in 'Europese en Euro-Atlantische structuren' zonder echter de namen van de instellingen expliciet te noemen.

De 44-jarige Stojanow was geboren in Plowdiw en had rechten gestudeerd. In 1992 werd hij onderminister van justitie in de eerste postcommunistische regering, die werd gevormd door de SDS.

De nieuwe Bulgaarse president Petar Stojanow (r.) met vice-president Todor Kawaldzjiew tijdens de plechtigheid ter gelegenheid van hun inauguratie op 22 januari 1997 in Sofia. *Foto EPA*

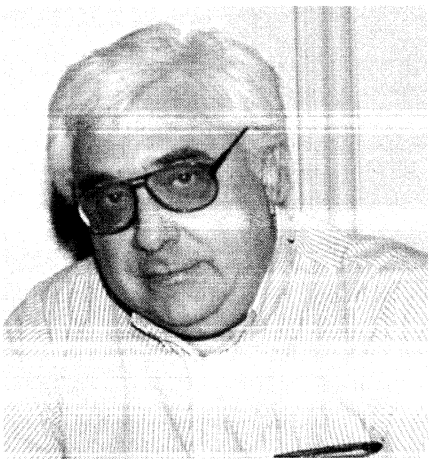

Archiefopname van de op 2 oktober 1996 vermoorde oud-premier Andrej Lukanow
Foto EPA

In 1994 keerde hij terug in het parlement als SDS-afgevaardigde. In juni 1996, toen hij alleen nog maar in een kleine politieke kring bekendheid genoot, werd Stojanow gekozen tot presidentskandidaat van de partij. Hij wist toen onverwachts de zittende president Zjelju Zjelew te verslaan in de strijd om de nominatie voor het presidentschap (zie boven).

OUD-PREMIER LUKANOW VERMOORD

Op 2 oktober werd oud-premier Andrej Lukanow, een invloedrijk lid van de regerende BSP, voor zijn huis in Sofia doodgeschoten. Zijn dood werd algemeen gezien als de eerste politieke moord in Bulgarije sinds de val van het communistische bewind in 1989, hoewel het tevens voor mogelijk werd gehouden dat hij het slachtoffer was geworden van de georganiseerde misdaad, die in de voorafgaande maanden enorm in omvang was toegenomen. Over de identiteit van de daders was niets bekend.

De 58-jarige Lukanow was geboren in Moskou en had daar ook zijn opleiding genoten. In 1963 werd hij lid van de toenmalige Bulgaarse Communistische Partij en begon hij een loopbaan als diplomaat. Vanaf 1987 was hij minister van internationale economische betrekkingen tijdens het bewind van Todor Zjiwkow, die hij samen met anderen in 1989 ten val bracht, waarna hij in februari 1990 premier werd van Bulgarije's eerste postcommunistische regering. Hij werd in november 1990 afgezet, omdat hij er niet in was geslaagd de verslechtering van de economische situatie een halt toe te roepen. Hij was tevens beschuldigd van financieel wangedrag; in 1992 was hij hiervoor korte tijd gevangengezet.

Hoewel hij ten tijde van zijn dood slechts parlementariër was, werd hij algemeen gezien als een invloedrijke figuur in de Bulgaarse politiek. Zijn vastberaden hervormingsgezindheid werd hem naar verluidt zeer kwalijk genomen door Widenow-getrouwe facties. Hierin werd een mogelijk politiek motief voor zijn gewelddadige dood gezien. Zijn dood kon daarnaast ook in verband worden gebracht met de vijandschap tussen de BSP en de SDS. Deze aantijgingen werden door afgevaardigden van beide partijen van de hand gewezen en luttele uren na de moord op Lukanow nam het parlement unaniem een motie aan waarin terrorisme werd veroordeeld.

IMF-KREDIET. NIEUWE FINANCIËLE CRISIS. HERZIENE BEGROTING VOOR 1996-'97 GOEDGEKEURD

Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) ging op 19 juli akkoord met een overbruggingskrediet voor twintig maanden ter waarde van SDR 400 mln (ongeveer $ 582 mln), ter ondersteuning van het economische en financiële programma van de regering voor 1996-'97.

Een IMF-woordvoerder zei in Sofia dat de eerste tranche, $ 115 mln, binnen enkele weken zou worden vrijgegeven. De bekendmaking van de kredietregeling volgde na intensieve besprekingen tussen ministers en het IMF in mei. Het IMF was er toen mee akkoord gegaan 'in principe' medio 1996 een akkoord over een overbruggingskrediet te ondertekenen, op voorwaarde dat de BSP ingrijpende hervormingen zou doorvoeren om Westerse investeringen aan te trekken (zie pag. 609/3 e.v.-'96).

Na de financiële crisis en de val van de lewa in mei paste het parlement op 30 juli de in februari goedgekeurde regeringsbegroting voor 1996-'97 aan (zie pag. 609/1-'96).

In de bijgestelde begroting ging men uit van een gemiddelde wisselkoers van 150 lewa tegen één dollar, een inflatie op jaarbasis in 1996 van iets meer dan 100 procent, van een gemiddelde basisrente op jaarbasis van 72 procent voor de periode juli-september en van 50 procent voor de periode oktober-december. De verwachte inkomsten werden naar boven bijgesteld van 250,15 mrd lewa tot 358,21 mrd lewa. De uitgaven gingen omhoog van 308,46 mrd lewa tot 438,93 mrd lewa. Het begrotingstekort steeg dus van 58,31 mrd lewa tot 80,72 mrd lewa ($ 1 = 189,75 lewa op 2 augustus 1996).

Maatregelen ter voorkoming van nieuwe financiële crisis

In verband met de kans op een nieuwe financiële crisis verdrievoudigde de Bulgaarse Nationale Bank (centrale bank) op 23 september haar belangrijkste centrale rentevoet tot 300 procent, iets wat nog nooit eerder was gebeurd, en stelde zij negen particuliere en staatsbanken onder 'bijzonder toezicht' in een poging het vertrouwen in het bankwezen te herstellen. De financiële crisis in mei had de bank genoodzaakt de rentetarieven te verhogen van 67 procent naar 108 procent. In januari bedroeg de rente nog 34 procent (zie pag. 609/2-'96).

De laatste maatregel zou zijn genomen, omdat de nationale munt, de lew, opnieuw onder druk was komen te staan als gevolg van het feit dat depositeurs geld opnamen van hun lew-rekeningen om deze te wisselen in harde valuta's. Het IMF zou de vrijgave van de eerste tranche van een in juli overeengekomen overbruggingskrediet ter waarde van $ 115 mln (zie boven) tegenhouden, totdat de regering beslissende stappen zou ondernemen om de banksector te hervormen en onrendabele overheidsbedrijven af te stoten. Op 23 september maakte de regering bekend dat zij had besloten vijftien grote verliesgevende overheidsbedrijven te verkopen teneinde $ 1 mrd binnen te krijgen.

Nieuwe financiële crisis

In november moest de regering het hoofd bieden aan een nieuwe financiële crisis na een scherpe daling van de lew. De crisis brak uit op 18 november, toen duizenden depositeurs de filialen van de Nationale Spaarbank bestormden om hun spaartegoeden op te nemen na berichten dat de bank hun geld had gebruikt ter financiering van de enorme overheidsschulden en niet bij machte was hen schadeloos te stellen. In september had de regering haar toevlucht moeten nemen tot een drastische ingreep door het discontotarief van de centrale bank met 300 procent te verhogen teneinde een stormloop op de lew te keren (zie boven).

De jongste crisis viel samen met een tiendaags bezoek medio november van een groep IMF-functionarissen die had geadviseerd een valutacontrolecommissie in te stellen teneinde het vertrouwen in de lew te herstellen. Deze currency board moest erop toezien dat de geldcirculatie niet de valutareserves

van de Nationale Bank overtrof. Dat recept had eerder in Argentinië en de Baltische landen met succes geleid tot het herstel van het vertrouwen in de nationale munt. Het definitieve besluit om een valutacommissie in te stellen was echter onderworpen aan de goedkeuring van het parlement.

Eind november werd bericht dat de kwestie van de valutacommissie dreigde te gaan meespelen in de politieke strijd tussen de BSP-regering en Zjelew (zie boven). Deze berichten werden aangewakkerd door een brief die Zjelew op 27 november aan IMF-directeur Michel Camdessus had geschreven. In deze brief uitte Zjelew zijn bezorgdheid over het feit dat de instelling van een valutacommissie zou moeten worden goedgekeurd door het parlement. Hij vreesde dat dit de indruk zou wekken dat het parlement 'de regering steunde'. De BSP-regering, waarvan bekend was dat zij de valutacommissie heel graag wilde instellen, leverde geen onmiddellijk commentaar, hoewel Zjelews brief in een verklaring van de Nationale Assemblee, waarin de BSP de meerderheid had, meteen werd veroordeeld als 'schandalig' en 'beledigend' voor het parlement.

Herziene begroting 1996-'97 goedgekeurd

De Nationale Assemblee aanvaardde op 12 december de tweede 'actualisering' van de begroting voor 1996-'97, die in eerste instantie in februari was goedgekeurd (zie pag. 609/1-'96). In de herziene begroting bedroeg het tekort 125,3 mrd lewa ($ 1 = 400 lew op 20 december 1996), terwijl het in februari was geraamd op 58,3 mrd lewa.

MOTIE VAN WANTROUWEN TEGEN PREMIER VERWORPEN. MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN TREEDT AF. WIDENOW TREEDT AF ALS PREMIER EN BSP-LEIDER

Tijdens een gezamenlijke vergadering van het BSP-hoofdbestuur en zijn medestanders onder linkse parlementsleden op 12 november werd een motie van wantrouwen ingediend tegen premier Widenow.

De motie werd met 87 tegen 69 stemmen verworpen, hoewel zij was gesteund door belangrijke BSP-leiders, die Widenow hadden opgeroepen 'onmiddellijk' af te treden, nadat zij hem ervan hadden beschuldigd te hebben bijgedragen aan de impopulariteit van de door de BSP geleide alliantie. Volgens hen was dit het gevolg van het feit dat hij was teruggekeerd naar een op communistische leest geschoeide, bureaucratische wijze van regeren die was gebaseerd op obsessieve geheimhouding. Op 8 november had Widenow zich verdedigd tegen zijn critici door te wijzen op de problemen bij de aanpak van de ernstige financiële crisis waarin Bulgarije verkeerde. Hij had echter verklaard bereid te zijn het vertrouwen te vragen van de BSP-fractie in het parlement en haar bondgenoten.

Verwacht werd dat Widenows leiderschap opnieuw onder vuur zou komen tijdens een buitengewoon BSP-congres op 21-22 december.

Minister van buitenlandse zaken treedt af

Een van de mogelijke kandidaten voor het voorzitterschap van de BSP was Georgi Pirinski, die op 13 november aftrad als minister van buitenlandse zaken, nadat hij had verklaard dat 'de regering niet langer beschikt over het benodigde minimum aan vertrouwen van de bevolking'. Zijn taken werden tijdelijk overgenomen door een onderminister die rechtstreeks verantwoording schuldig was aan de premier.

Widenow treedt af als premier en BSP-leider

Zjan Widenow trad op 21 december af als premier en voorzitter van de BSP.

Kort na de presidentsverkiezingen, die voor de BSP op een nederlaag waren uitgelopen, had Widenow een motie van wantrouwen overleefd die tijdens een gezamenlijke vergadering van het BSP-hoofdbestuur en zijn medestanders onder linkse parlementsleden tegen hem was ingediend (zie boven). Tijdens een buitengewoon BSP-congres op 21 december deelde Widenow de gedelegeerden echter mee dat hij niet het benodigde vertrouwen genoot binnen de partij en onder de bevolking. Daarom zou hij aftreden als regerings- en partijleider en zou hij zich terugtrekken uit de politiek. Widenow was premier sinds januari 1995 (zie pag. 238/1-'95) en voorzitter van de BSP sinds december 1991 (zie pag. 452/1-'92).

Tijdens een buitengewone zitting van de Nationale Assemblee op 28 december werd het aftreden van Widenow en zijn regering goedgekeurd met 211 tegen drie stemmen en negen onthoudingen. Op 30 december vroeg de scheidende president Zjelju Zjelew de BSP een nieuwe regering te vormen.

Verkiezing nieuwe voorzitter BSP

Tijdens het buitengewone BSP-congres op 24 december kozen de gedelegeerden vice-voorzitter Georgi Parwanow tot nieuwe partijvoorzitter. Parwanow behaalde 451 stemmen; 77 stemmen gingen naar oud-minister van buitenlandse zaken Georgi Pirinski (die in november was afgetreden, zie boven) en de voormalige vice-voorzitter van de BSP, Janaki Stoilow, kreeg 45 stemmen. De gedelegeerden kozen ook een nieuw partijbestuur waarin naar verluidt zowel voor- als tegenstanders van Widenow zitting hadden.

POLITIEKE EN ECONOMISCHE CRISIS. DOBREW BENOEMD TOT NIEUWE PREMIER. BEËDIGING VAN PRESIDENT STOJANOW. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In januari 1997 werd Bulgarije getroffen door een ernstige politieke crisis, die het gevolg was van een algemene economische inzinking. Dagelijkse anti-regeringsdemonstraties, stakingen en een patstelling tussen de twee belangrijkste politieke blokken maakten dat een akkoord uitbleef over hoe en wanneer de economische wederopbouw ter hand moest worden genomen. Terwijl de waarde van de lew scherp daalde en de inflatie omhoog schoot, werd eind januari gewaarschuwd dat de kans bestond dat Bulgarije zijn buitenlandse schuld van $ 10 mrd niet zou kunnen aflossen.

Eind januari stonden bij de banken in de hoofdstad Sofia lange rijen mensen die hun spaargeld wilden opnemen in de hoop het te kunnen omwisselen in Amerikaanse dollars of Duitse marken. De lew, waarvan de koers begin 1996 70 lewa = $ 1 was en begin 1997 495 lewa = $ 1, zakte op de Bulgaarse interbancaire markt op 31 januari weg naar 1.730 à 1.900 lewa = $ 1. De *Independent* van 1 februari meldde dat de lew 'zo weinig waarde' had dat de Bulgaren er de voorkeur aan gaven hun geld te investeren in 'goedkope electrische apparaten' dan het in hun portemonnee te houden.

Achtergrond van crisis

Hoewel het in het grootste deel van 1996 bergafwaarts was gegaan met de economie, brak de directe crisis pas uit in december nadat Zjan Widenow was afgetreden als premier en leider van de BSP (zie boven). De oppositie onder leiding van de SDS drong aan op onmiddellijke ontbinding van de Nationale Assemblee, die in december 1994 was

gekozen voor een periode van vier jaar (zie pag. 237/1 e.v.-'95) en eiste nieuwe verkiezingen. Zij werd daarin gesteund door veel burgers, die in januari onder meer de straat op gingen, en van de nieuwe president Petar Stojanow (van de SDS), wiens ambtstermijn medio januari begon.

De BSP weigerde echter de Nationale Assemblee te ontbinden en betoogde dat ze het grondwettelijk recht had een nieuwe premier aan te wijzen. De partij voerde aan dàt een valutacontrolecommissie, die het IMF had voorgesteld in november (boven), zou moeten worden ingesteld vóór een ontbinding van het parlement, zodat eind 1997 verkiezingen zouden kunnen worden gehouden als de economie meer stabiliteit vertoonde. Hoewel de SDS eveneens voor de introductie van een valutacontrolecommissie was, betwijfelde ze of de BSP wel in staat was de economie in rustiger vaarwater te loodsen.

Benoeming nieuwe premier. Verkiezing van nieuw dagelijks bestuur van BSP

Op 8 januari wezen de BSP en haar twee kleinere coalitiepartners, de Bulgaarse Nationale Agrarische Unie Aleksandur Stamboliyski (AS-BZNS) en de Politieke Club Ecoglasnost, minister van binnenlandse zaken Nikolaj Dobrew officieel aan als opvolger van premier Widenow.

Maar Widenow bleef aanzienlijke invloed uitoefenen binnen de partij. Op 3 januari koos het nieuwe partijbestuur van de BSP, dat in december 1996 was gekozen (zie boven), een nieuw vijftien leden tellend dagelijks bestuur, het hoogste partijorgaan dat besluiten nam tussen de congressen door. De uitslag van de verkiezingen werd beschouwd als een overwinning voor oud-voorzitter Widenow, omdat geen enkele van zijn belangrijkste tegenstanders, met inbegrip van oud-minister van buitenlandse zaken Georgi Pirinski, een zetel in het dagelijks bestuur wist te bemachtigen.

Massale protesten oppositie. Politieke patstelling tussen BSP en SDS

De SDS organiseerde op 3 januari een massabijeenkomst in Sofia ter ondersteuning van haar 'Verklaring voor de Redding van Bulgarije', een document waarin zij vervroegde parlementsverkiezingen eiste als voorwaarde voor de steun van de partij voor de instelling van een valutacontrolecommissie. Na de bijeenkomst op 3 januari hielden SDS-aanhangers dagelijks vreedzame demonstraties in Sofia en andere plaatsen en steden, waarbij ze vervroegde parlementsverkiezingen eisten.

Op 10 januari stemde de BSP-fractie in de Nationale Assemblee tegen het houden van een ingelast debat over de verklaring van de SDS. Na de stemming verlieten de SDS en andere oppositiepartijen de Assemblee en begonnen een boycot van het parlement. Onmiddellijk daarna drongen anti-regeringsdemonstranten het gebouw van de Nationale Assemblee binnen, sloegen het meubilair en de apparatuur kapot en staken een vergaderruimte in brand. Ondertussen dreef de politie buiten de Assemblee een grote menigte demonstranten uiteen met traangas, wapenstokken en losse flodders. Zeker tweehonderd demonstranten werden gewond in de nacht van 10 januari, van wie velen hoofdwonden opliepen na te zijn geraakt door wapenstokken. Ook tien politieagenten liepen verwondingen op.

De scheidende president Zjelju Zjelew, eveneens van de SDS, reageerde op de erger wordende crisis door op 11 januari bekend te maken dat hij de BSP niet zou vragen een nieuwe regering te vormen, hetgeen hij die dag had moeten doen.

Op de nationale televisie maakte Zjelew bekend: 'Onder deze omstandigheden geef ik niemand opdracht een nieuwe regering te vormen'. In plaats daarvan, zo zei hij, zou hij een vergadering beleggen van de Nationale Veiligheidsraad, een orgaan dat de president adviseerde over binnen- en buitenlandse veiligheidsaangelegenheden. Zjelew zei dat hij 'de protesten steunde van de mensen die in deze vernederende situatie waren gedreven'. Deze mensen, zei hij, toonden hun waardigheid".

Op 12 januari besloot de BSP onderhandelingen aan te knopen met de SDS, maar zij wilde nog steeds niets weten van een ontbinding van het parlement en van vervroegde verkiezingen. De BSP kwam tot haar besluit na een oproep tot overleg van de nieuwe president Stojanow en van parlementsvoorzitter - en BSP-aanhanger - Blagowest Sendow; en nadat zo'n 100.000 mensen in Sofia en tienduizenden in andere Bulgaarse steden hadden betoogd om de eisen van de SDS kracht bij te zetten. Op 13 januari gingen arbeiders in raffinaderijen en havens in staking om de oppositie te steunen, terwijl de grootste Bulgaarse vakbond, de Confederatie van Onafhankelijke Vakbonden, dreigde een staking op 14 januari uit te roepen.
Op 13 januari leek de BSP te zwichten voor de eisen van de oppositie, toen zij in beginsel akkoord ging met vervroegde parlementsverkiezingen 'in de context van de uitvoering van een nationaal anticrisisprogramma om de economische en financiële situatie in Bulgarije te stabiliseren'. De dag daarop maakte Stojanow bekend dat hij Dobrew tijdelijk tot premier wilde benoemen en vervroegde verkiezingen wilde uitschrijven in juni of oktober.

Stojanow beëdigd als president. Aanhoudende patstelling tussen BSP en SDS

Op 19 januari werd Petar Stojanow beëdigd als president, hoewel hij Zjelew pas op 22 januari zou opvolgen. Leden van alle partijen woonden de plechtigheid bij. Het was de eerste keer dat de

Voormalig premier Nikolaj Dobrew na zijn bezoek aan president Stojanow op 28 januari 1997.
Foto EPA

Oppositieleider Iwan Kostow mengt zich op 4 februari 1997 in Sofia onder aanhangers, nadat de regering heeft toegestemd in het houden van vervroegde verkiezingen. *Foto EPA*

oppositie het parlementsgebouw betrad sinds de afkondiging van de boycot.

In zijn inauguratierede zei Stojanow ervan 'overtuigd te zijn dat er vervroegde parlementsverkiezingen nodig zijn evenals een nieuw akkoord tussen de sociale krachten en tussen de regering en de bevolking'. Maar de macht van de president was beperkt. Krachtens de grondwet van 1991 was hij verplicht de kandidaat van de grootste partij (de BSP) opdracht te geven een nieuwe regering te vormen. Vandaar dat Stojanow op 27 januari bekendmaakte de BSP op 28 januari een formatieopdracht aan te bieden, zoals de grondwet vereiste. Hij verzocht de BSP deze opdracht terug te geven en hem de gelegenheid te bieden een interim-regering te vormen 'die kon rekenen op de steun van alle politieke krachten en instellingen'. Dobrew ging echter niet in op dit verzoek en maakte op 28 januari bekend een breed samengesteld zakenkabinet te zullen vormen. SDS-voorzitter Iwan Kostow bekritiseerde dit besluit en waarschuwde dat 'als de socialisten een regering vormen, die niet langer dan twee à drie maanden zal standhouden.' 's Lands drie grootste vakbonden reageerden door een algemene staking uit te roepen vanaf 30 januari als protest tegen de groeiende economische crisis en om kracht te zetten achter de eis van de oppositie onmiddellijk verkiezingen uit te schrijven.

Hulpaanbod EU

De Europese Commissie bood Bulgarije op 30 januari 'forse' financiële hulp aan, op voorwaarde dat zijn politieke leiders een oplossing vonden voor de politieke crisis. Het aanbod volgde na een verzoek om hulp van president Stojanow, die eind januari in Brussel was voor besprekingen met functionarissen van de EU en de NAVO. Stojanow had EU-functionarissen op 29 januari gezegd dat er een kans bestond dat Bulgarije zijn buitenlandse schuld van $ 10 mrd niet zou kunnen aflossen.

Zjiwkow vrijgelaten

Het huisarrest van de 85-jarige Todor Zjiwkow, Bulgarije's communistische leider van 1954 tot november 1989, werd op 21 januari opgeheven. Zjiwkow was in september 1992 schuldig bevonden aan verduistering van overheidsgelden en veroordeeld tot zeven jaar cel (zie pag. 78/2-'93).

Oud-premier Todorow overleden

Stanko Todorow, voormalig premier en vooraanstaand lid van de Bulgaarse Communistische Partij (BCP), overleed op 17 december 1996 op 76-jarige leeftijd.

Todorow werd in 1971 benoemd tot premier, nadat hij daarvoor verschillende ministersposten had bekleed (zie pag. 757/3-'71). Toen hij in 1981 aftrad om voorzitter te worden van de Nationale Assemblee (zie pag. 583/1-'84), was hij de langstzittende premier in de moderne Bulgaarse geschiedenis. Hij maakte deel uit van de groep van BCP-leiders die in november 1989 dictator Todor Zjiwkow afzette (zie pag. 53/1 e.v.-'90).

BSP ZIET AF VAN MANDAAT. BENOEMING VAN INTERIM-KABINET. DATUM VOOR VERKIEZINGEN

Terwijl nog dagelijks demonstraties en stakingen tegen de regering plaatsvonden, besloot de top van de BSP tijdens een vergadering op 2-3 februari een nieuwe regering te benoemen met minister Nikolaj Dobrew van binnenlandse zaken als premier (zie boven). Ongeveer de helft van de nieuwe ministers, met inbegrip van minister Dimitar Kostow van financiën, had een post vervuld in de vorige regering. De oppositionele SDS bekritiseerde het besluit.

Op 4 februari had Dobrew een ontmoeting met president Stojanow, ogenschijnlijk om zijn regering ter goedkeuring voor te dragen. Maar na een gesprek van een uur besloten beiden daar van af te zien en de Nationale Veiligheidsraad voor een noodvergadering bijeen te roepen. Met de steun van Dobrew en Stojanow besloot de Raad dat (i) alle partijen in de Nationale Assemblee (het parlement) afstand moesten doen van hun mandaat om een nieuwe regering te vormen, en (ii) dat de president een datum voor de parlementsverkiezingen zou aanwijzen, die tussen 10 en 20 april moesten plaatsvinden.

Door achter het besluit van de Raad te gaan staan trotseerde Dobrew een machtige factie van radicalen binnen de BSP die wilde dat hij koste wat kost een BSP-regering zou vormen. Maar Stojanow prees de overeenkomst en zei dat hierdoor een mogelijke burgeroorlog in Bulgarije in de kiem was gesmoord. Na de bekendmaking van het nieuws werd op 5 februari in heel Bulgarije op grote schaal feestgevierd en werden overwinningsbijeenkomsten gehouden.

De Nationale Assemblee kwam op 5 februari bijeen. Voor het eerst sinds het begin van de onlusten in januari waren alle belangrijke partijen op deze zitting vertegenwoordigd. Tijdens de zitting werd een wet goedgekeurd waarbij de Nationale Assemblee op 19 februari officieel zou worden ontbonden met het oog op de verkiezingen in april. De BSP verhinderde echter een poging van de SDS een pakket financiële maatregelen goed te keuren - waaronder amendementen op de begroting, een wet op de centrale bank en op de winstbelasting - om de weg vrij te maken voor een valutacontrolecommissie.

De nieuwe interim-premier Stefan Sofijanski en zijn echtgenote Alissa verlaten de ambtswoning van president Stojanov op 12 februari 1997. *Foto EPA*

Benoeming van interim-kabinet. Bekendmaking verkiezingsdatum

Op 12 februari benoemde president Stojanow een interim-kabinet, dat geleid werd door de populaire burgemeester van Sofia, Stefan Sofijanski van de BSP. In het kabinet waren geen BSP-ministers opgenomen.

De samenstelling was als volgt:

Premier - Stefan Sofijanski; vice-premier, industrie - Aleksandur Bozjkow; vice-premier, justitie - Charalambi Anwhew; buitenlandse zaken - Stojan Stalew; binnenlandse zaken - Bogomil Bonew; defensie - Georgi Ananiew; financiën - Swetoslaw Gawrijski; gezondheidszorg - Emil Takow; territoriale ontwikkeling en wederopbouw - Nikola Karadimow; onderwijs, wetenschap en technologie - Iwan Lalow; landbouw en voedingsindustrie - Rumen Christow; milieu - Iwan Filipow; cultuur - Emil Tabakow; arbeid en sociale zaken - Iwan Nejkow; handel en buitenlandse economische samenwerking - mevr. Daniela Bobewa; energie - Georgi Stoilow; verkeer - Wilhelm Kraus.

Eveneens op 12 februari maakte Stojanow bekend dat de parlementsverkiezingen op 19 april zouden plaatsvinden. Op 25 februari benoemde hij de leden van de Centrale Kiescommissie, met Lena Dzjelepowa van de BSP als voorzitster.

NIEUWE ECONOMISCHE RAAD. OVERLEG MET IMF HERVAT

Op zijn eerste dag als premier benoemde Sofijanski zichzelf tot voorzitter van een speciale raad die de economie in stabieler vaarwater moest loodsen. Het nieuwsbureau *Agence France-Presse* maakte op 13 februari bekend dat de raad was ingesteld om onderhandelingen te voeren met andere landen en internationale financiële instellingen 'teneinde essentiële levensmiddelen voor de bevolking te kunnen kopen en kredieten los te krijgen om de betalingsbalans van Bulgarije in evenwicht te brengen'.

Eveneens op 13 februari ontsloeg Sofijanski alle directeuren van de belangrijkste olieraffinaderij van het land, Neftochim.

Op 24 februari hervatte de interim-regering de besprekingen met het IMF ter voorbereiding van de invoering van de valutacontrolecommissie. De onderhandelingen daarover tussen het IMF en de BSP-regering waren in november 1996 afgebroken (zie boven).

BULGARIJE WIL LIDMAATSCHAP NAVO AANVRAGEN

De interim-regering maakte op 17 februari bekend het volwaardig lidmaatschap van de NAVO te willen aanvragen. Deze stap kreeg de steun van president Stojanow. Waarnemers merkten op dat het de eerste keer was dat een Bulgaarse regering zich ondubbelzinnig had uitgesproken voor het NAVO-lidmaatschap.

SDS-CONFERENTIE. OPRICHTING VAN EURO-LINKS

Op 15-16 februari hield de SDS haar landelijke conferentie en zij herkoos Iwan Kostow als voorzitter. Op de conferentie werd tevens besloten de SDS om te vormen tot een enkele partij, in plaats van een alliantie van vijftien organisaties, die zij nu was (voor oprichting SDS in december 1989, zie pag. 280/1 e.v.-'90).

Op 22 februari werd Euro-Links, een nieuwe linkse politieke organisatie, opgericht. Euro-Links kwam voort uit een fusie van drie groeperingen: de Burgerunie van de Republiek (Tomow), de Beweging voor Sociaal Humanisme en enkele BSP-afgevaardigden die uit de partij waren getreden uit verzet tegen de voormalige leider en premier Zjan Widenow. De leiding van de 22 leden tellende politieke raad van Euro-Links kwam in handen van Aleksandur Tomow, de leider van de Burgerunie van de Republiek.

(Vor.ber.pag. 608/3 e.v.-1996)

OOSTENRIJK

ANTI-HABSBURGWET AFGESCHAFT

De Oostenrijkse staat schafte op 16 april 1996 officieel een wet uit 1919 af, die het leden van de Habsburgse koninklijke familie verbood het land binnen te komen, zolang zij hun aanspraken op de troon niet hadden afgezworen. De regering had al in maart besloten het verbod op te heffen (zie pag. 389/3-'96).

HERKOMST MASSAGRAF VASTGESTELD

Deskundigen kwamen op 4 april tot de conclusie dat de stoffelijke overschotten die vanaf januari in een aantal massagraven waren ontdekt (zie pag. 388/1-'96), waarschijnlijk van slachtoffers waren van een boerenopstand die ruim drie eeuwen eerder had plaatsgevonden. Na de ontdekking van de eerste skeletten waren bij verdere opgravingen in de regio Lambach (200 km ten westen van Wenen) 10 massagraven met de overblijfselen van in totaal 102 personen blootgelegd.

MINISTER VAN ECONOMISCHE ZAKEN TREEDT AF

Johannes Ditz maakte op 11 juni zijn aftreden bekend als minister van economische zaken. Algemeen werd aangenomen dat Ditz hiermee uiting gaf aan zijn teleurstelling over het trage tempo van de deregulering van de economie. Johann Farnleitner, ondersecretaris-generaal van de Federale Economische Kamer, werd op 16 juni tot zijn opvolger benoemd.

Ditz, die iets meer dan een jaar minister van economische zaken was geweest, was de belangrijkste economische expert van de conservatieve Oostenrijkse Volkspartij (ÖVP), de kleinste partner in de regeringscoalitie. Zijn nauwe relatie met minister van financiën Victor Klima (van de Sociaal-Democratische Partij van Oostenrijk, SPÖ) had ertoe bijgedragen dat in februari een einde was gekomen aan de één jaar durende impasse over de begroting, toen overeenstemming werd bereikt over een rigoureus bezuinigingsprogramma dat was bedoeld om het begrotingstekort terug te dringen (zie pag. 388/2/3-'96). Sinds die tijd leek de ÖVP zich echter meer bezig te houden met conservatieve maatschappelijke vraagstukken dan met ondersteuning van het vrije-marktbeleid en deregulering van de economie waarvan Ditz voorstander was.

ZIEKTE VAN PRESIDENT

De 64-jarige president Thomas Klestil werd op 13 september opgenomen in een ziekenhuis met een naar het heette 'ernstige, agressieve en ongewone vorm van longontsteking'. Zijn toestand verslechterde en hij lag drie dagen in coma aan een ademhalingsapparaat. Op 23 september kwam hij weer bij bewustzijn en zijn toestand ging daarna langzaam maar gestaag vooruit.

AMERIKAANSE WAPENDEPOTS OPGEGRAVEN

De regering maakte op 23 september bekend dat ongeveer 900 geweren, 50 antitankwapens en ruim drie ton explosief materiaal waren gevonden na het opgraven van een groot aantal van de 80 wapenarsenalen die het Amerikaanse leger begin jaren vijftig heimelijk in Oostenrijk had aangelegd uit voorzorg tegen een mogelijke Sowjet-inval.

Oostenrijk was in januari 1996 op de hoogte gesteld van het bestaan van de wapenarsenalen (zie pag. 387/3 e.v.-'96), waarna was begonnen met het opgraven van de wapens. Minister van binnenlandse zaken Caspar Einem stelde voor de opgegraven wapens bij opbod te verkopen om een gedeelte van de Sch 5 mln die de berging ervan had gekost, terug te verdienen ($ 1 = Sch 10,7234 op 27 september 1996).

NEDERLAAG VOOR SOCIALISTEN BIJ VERKIEZINGEN VOOR EUROPEES PARLEMENT

Bij de eerste rechtstreekse verkiezingen voor het Europees Parlement (EP) op 13 oktober (Oostenrijk was in januari 1995 toegetreden tot de EU, zie pag. 389/3 e.v.-'95), werden de Europarlementariërs die indirect waren benoemd door het Oostenrijkse parlement, vervangen. De regerende SPÖ leed een ernstige nederlaag en eindigde op de tweede plaats achter de conservatieve ÖVP. De populistische rechtse Vrijheidspartij van Oostenrijk (FPÖ) boekte aanzienlijke stemmenwinst. De FPÖ kwam eveneens goed voor de dag bij de gemeenteraadsverkiezingen van Wenen, de belangrijkste gemeenteraad van het land, die eveneens op 13 oktober werden gehouden.

Vice-kanselier en ÖVP-leider Wolfgang Schüssel (l.), de belangrijkste ÖVP-kandidaat Ursula Stenzel (m.) en kanselier Franz Vranitzky (SPÖ) (r.) staan de pers te woord na de verkiezingen voor het Europees Parlement op 13 oktober 1996. *Foto EPA*

De SPÖ behaalde 29,1 procent van de stemmen en kreeg zes zetels in het Europees Parlement, een verlies van twee zetels. De ÖVP, die op 29,6 procent van de stemmen uitkwam, won daarentegen één zetel en behaalde in totaal zeven zetels. De FPÖ kreeg er eveneens een zetel bij. Deze partij behaalde 27,6 procent en veroverde in totaal zes zetels. De Groenen (6,7 procent van de stemmen) en de Liberalen (4,23 procent van de stemmen) kregen beiden één zetel. De opkomst bedroeg 67,21 procent van de 5.800.000 kiesgerechtigden.

De SPÖ behaalde hiermee haar slechtste resultaat van alle nationale verkiezingen die na de oorlog waren gehouden. Zij boekte een aanzienlijk stemmenverlies in vergelijking met de 38 procent die werd behaald bij de parlementsverkiezingen van december 1995 (zie pag. 112/1-'96). Het resultaat werd nog verergerd door het echec van de SPÖ bij de Weense gemeenteraadsverkiezingen, waar haar stemmenpercentage daalde van 48 procent naar 39,1 procent, een naoorlogs dieptepunt; de SPÖ raakte voor het eerst sinds 1918 haar meerderheid in de gemeenteraad kwijt en behaalde 40 van de 100 zetels, een verlies van tien zetels. Volgens veel commentatoren wierp de uitslag een schaduw van onzekerheid over de toekomst van kanselier Franz Vranitzsky, de leider van de SPÖ. Vranitzsky zelf wees echter de gedachte dat de nederlaag invloed zou hebben op zijn SPÖ-ÖVP-coalitieregering, van de hand.

Hoewel de ÖVP in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 1995 bij de Europese verkiezingen iets beter presteerde (een stijging van 1,6 procent), verloor de partij bij de Weense gemeenteraadsverkiezingen aanhangers. Met een stemmenaandeel dat daalde van 18 naar 15,3 procent, behaalde de ÖVP slechts vijftien zetels, een verlies van drie zetels.

De duidelijke winnaar in beide verkiezingen was de FPÖ. Dankzij haar anti-Europese standpunt profiteerde de FPÖ van de twijfels bij de kiezers over de vorm van de Europese integratie en haar stemmenaantal steeg van 22 procent bij de parlementsverkiezingen van 1995 naar 27,6 procent op 13 oktober. Bij de Weense gemeenteraadsverkiezingen steeg haar stemmenpercentage van 22,5 naar 28 procent en behaalde zij dertig zetels (een winst van zeven zetels), zodat zij op de tweede plaats eindigde achter de SPÖ. De leider van de FPÖ, Jorg Haider, noemde de verkiezingsuitslag een 'historische stap' die zijn partij tot een serieuze kanshebber maakte om een Oostenrijkse regering te vormen.

VEILING VAN GEROOFDE JOODSE KUNSTWERKEN

Op 29-30 oktober werden in Wenen meer dan 8.000 kunstwerken geveild die tussen 1938 en 1945 door de nazi's waren geroofd van de joodse gemeenschap in Oostenrijk. De opbrengst van de veiling bedroeg omgerekend $ 14,6 mln, meer dan vier keer zo veel als van te voren was geschat.

De Mauerbach-collectie had haar naam ontleend aan het middeleeuwse klooster waar de werken gedurende bijna vijftig jaar waren bewaard. Hoewel de naoorlogse regeringen van Oostenrijk hadden beloofd de kunstwerken terug te geven, was dit niet gebeurd vanwege een combinatie van bureaucratische onverschilligheid en tegenzin in het aan de orde stellen van de rol van Oostenrijk in het Derde Rijk. Publiciteit rond het bestaan van de kunstverzameling had de regering ertoe gebracht in juli 1995 het eigendom ervan over te dragen aan de Federatie van Oostenrijks-Joodse Gemeenschappen, die vervolgens de veiling had georganiseerd. Van de opbrengst was 88 procent bestemd voor joodse overlevenden van de holocaust en familieleden van de slachtoffers, terwijl de resterende 12 procent bestemd was voor niet-joodse Oostenrijkse nazislachtoffers.

KANSELIER VRANITZKY TREEDT AF EN WORDT OPGEVOLGD DOOR VIKTOR KLIMA. NIEUWE REGERING

Op 19 januari 1997 trad kanselier Franz Vranitzky af. Vranitzky zei dat hij na ruim tien jaar deze functie te hebben bekleed de weg vrij wilde maken voor een jongere generatie (voor zijn benoeming in 1986, zie pag. 402/1 e.v.-'86). Hij benoemde minister van financiën Viktor Klima tot zijn opvolger. Hoewel er druk was gespeculeerd over Vranitzky's toekomst na het slechte resultaat van zijn SPÖ bij de verkiezingen voor het Europees Parlement in oktober 1996 (zie boven), verraste het tijdstip van zijn aftreden veel commentatoren.

Zijn aftreden kwam een week nadat de SPÖ de omstreden privatisering van Creditanstalt, de op één na grootste bank van Oostenrijk, had doorgedrukt ondanks verzet van de conservatieve ÖVP, de kleine partner in de regeringscoalitie. Op 12 januari had de regering besloten 70 procent van haar aandelen in Creditanstalt voor Sch 17,16 mrd te verkopen aan de Bank Austria (de grootste bank van het land, die banden had met de SPÖ) ($ 1 = Sch 11,14 op 10 januari 1997). De ÖVP had ervoor gepleit dat de aandelen openbaar zouden worden verkocht, en in een poging de bezwaren van deze partij tegen de transactie weg te nemen, verzekerde de regering dat de Bank Austria krachtens de voorwaarden van de verkoop een aantal aandelen bij een tweede emissie te koop zou moeten aanbieden. Hoewel de onderhandelingen over de verkoop het voortbestaan van de coalitie in gevaar hadden gebracht, hadden zij Klima's reputatie als een politicus die bereid was moeilijke beslissing te nemen, versterkt.

Klima presenteerde op 27 januari zijn nieuwe regering, waarin Rudolf Edlinger minister van financiën werd. Edlinger had zitting in de raad van bestuur van de AVZ-stichting (die 45 procent van de aandelen van de Bank Austria in bezit had) en had een belangrijke rol gespeeld bij de overname van Creditanstalt.

De portefeuilleverdeling was op 24 januari als volgt:

Kanselier - Viktor Klima (SPÖ)+; vice-kanselier - Wolfgang Schüssel (ÖVP); milieu, jeugd- en gezinszaken - Wolfgang Bartenstein (ÖVP); financiën - Rudolf Edlinger (SPÖ)*; economische zaken - Johann Farnleitner (ÖVP); binnenlandse zaken - Karl Schlögl (SPÖ)+; defensie - Werner Fasslabend (ÖVP); onderwijs en cultuur - mevr. Elisabeth Gehrer (ÖVP); werkgelegenheid, volksgezondheid en sociale zaken - mevr. Lore Hostasch (SPÖ)*; vrouwenaangelegenheden en consumentenbescherming - mevr. Barbara Prammer (SPÖ)*; justitie - Nikolaus Michalek (onafh.); landbouw en bosbouw - Wilhelm Molterer (ÖVP); wetenschap en verkeer - Caspar Einem (SPÖ)+; staatssecretaris federale kanselarij - Peter Wittmann (SPÖ)*; staatssecretaris van buitenlandse zaken - mevr. Benita Ferrero-Waldner (ÖVP); staatssecretaris van financiën - Wolfgang Ruttenstorfer (SPÖ)*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Volgens het *NRC/H'blad* van 28-1-'97 presenteerde de als pragmatisch bekendstaande Klima zijn kabinet als een team waarmee hij hervormingen wil doorvoeren. 'Enkele linkse gezichten uit de regering-Vranitzky hebben plaatsgemaakt voor politici uit het politieke midden. De nieuwe signatuur van het kabinet blijkt onder andere uit de degradatie van Caspar Einem (SPÖ) tot minister van transport. In het vorige kabinet was Einem minister van binnenlandse zaken. Vorig jaar kreeg hij kritiek te verduren vanwege een donatie aan een extreem-links tijdschrift.'

VERSCHERPING IMMIGRATIEBELEID

Op 12 februari kondigde de nieuwe minister van binnenlandse zaken Karl Schlögl (SPÖ) plannen aan voor de invoering van een 'zeer restrictief' immigratiebeleid. Schlögl zei dat het quotum voor gezinshereniging zou worden verlaagd tot beneden het aantal van 10.000 dat voor 1997 gold. Ook zei hij dat de regering van plan was de bestaande asielwetgeving te wijzigen.

De discussie over het immigratiebeleid laaide hoog op nadat een gemeenteraad in de zuidelijke provincie Karinthië bouwprojecten van de overheid had geweigerd aan aannemersbedrijven die werknemers van buiten de EU in dienst hadden. Karl-Heinz Grasser van de rechtse Vrijheidspartij (FPÖ) maakte het verbod op 20 februari bekend, maar algemeen werd aangenomen dat de verordening zou worden vernietigd door de rechter.

(Vor.ber.pag. 387/3 e.v.-1996)

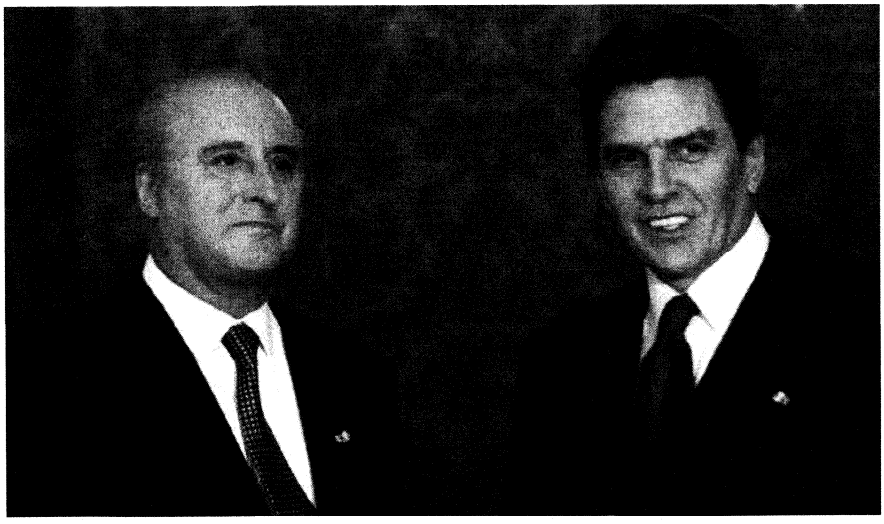

President Thomas Klestil (l.) feliciteert Viktor Klima na zijn beëdiging als kanselier van Oostenrijk op 28 januari 1997. *Foto EPA*

POLEN

VERSOEPELING VAN ABORTUSWET

In augustus 1996 lokte de regering een politieke controverse uit en wekte zij de ontstemming van de katholieke kerk nadat zij erin was geslaagd een wetsvoorstel dat een versoepeling van de bestaande abortuswet inhield, door het parlement te loodsen.

De maatregel werd op 30 augustus aangenomen door de Sejm (Tweede Kamer van het parlement) met 208 tegen 61 stemmen en vijftien onthoudingen.

Krachtens deze wet kregen vrouwen de mogelijkheid zwangerschappen vóór de twaalfde week te beëindigen, indien zij te kampen hadden met financiële of persoonlijke problemen, maar alleen na een gesprek met een deskundige en een bedenktijd van drie dagen. De wet voorzag ook in seksuele voorlichting op scholen en goedkopere voorbehoedmiddelen.

In 1993 was een zeer strenge abortuswet van kracht geworden om een einde te maken aan de vrije abortuspraktijk in het communistische tijdperk (zie pag. 546/2-'93). De wet uit 1993 stond abortus alleen toe als de zwangerschap het gevolg was van een verkrachting of incest, als de foetus ernstig mismaakt was of als de gezondheid of het leven van de moeder bedreigd werden. Volgens deze wet konden degenen die een illegale abortus uitvoerden, rekenen op een gevangenisstraf die kon oplopen tot twee jaar, hoewel de vrouw zelf buiten schot bleef. Pogingen van de regerende Democratische Linkse Alliantie (SLD) om de wet uit 1993 te hervormen, waren herhaaldelijk getroffen door een veto van oud- president Lech Walesa, die een belijdend katholiek was. Zijn opvolger, de in november 1995 gekozen president Aleksander Kwasniewski (36/3 e.v.-'96), zou hebben laten doorschemeren dat een liberale wet kon rekenen op zijn steun.

Van de kant van rechtse en centrumpartijen kwam fel verzet tegen de wet;120 afgevaardigden probeerden een quorum te verhinderen door vóór de stemming weg te lopen. Later verklaarden de verslagen afgevaardigden de wet terug te zullen draaien, als hun partijen weer de macht zouden grijpen bij de algemene verkiezingen die voor 1997 op het programma stonden.

Kritiek van Vaticaan en katholieke kerk

Op 1 september hekelde paus Johannes-Paulus II zijn geboorteland Polen op 1 september door te verklaren: 'Een volk dat zijn eigen kinderen doodt, is een volk zonder hoop'. De primaat van Polen, kardinaal Jozef Glemp, gaf eveneens op 1 september als mening dat het wetsvoorstel 'een uitdaging vormt voor het (rooms-katholieke) geloof'. Katholieke bisschoppen in Polen hadden het wetsvoorstel een dag eerder 'een misdaad tegen de mensheid' genoemd en artsen en verpleegkundigen opgeroepen niet mee te werken aan abortussen.

Voormalig premier Jozef Oleksy (1ste rij, midden) stemt op 24 oktober 1996 samen met afgevaardigden in de Sejm over de abortuswet. *Foto EPA*

Omstreden abortuswet goedgekeurd

Het wetsvoorstel werd op 24 oktober uiteindelijk goedgekeurd, toen de Sejm een veto van de Senaat verwierp.

Katholieke groeperingen en hun medestanders onder rechtse en centrumpartijen hadden op 2 oktober op een groot aantal plaatsen demonstraties georganiseerd tegen de versoepeling van de abortuswet. De steun voor het amendement in de door links beheerste Senaat brokkelde af en de door de Sejm opgestelde wet werd met 52 tegen veertig stemmen verworpen door de Senaat. Op 23 oktober, de dag voordat de Sejm zou stemmen over de vernietiging van het veto van de Senaat, vonden opnieuw massale demonstraties plaats.

Uiteindelijk verwierp de Sejm het veto van de Senaat met 228 tegen 195 stemmen (acht stemmen meer dan vereist was), waarmee de weg naar bekrachtiging openstond op voorwaarde dat president Aleksander Kwasniewski, die al had aangegeven dat hij de wet steunde, zijn goedkeuring zou verlenen. Oppositiepartijen verklaarden in beroep te zullen gaan bij het Constitutionele Hof.

Op 20 november gaf president Kwasniewski zijn goedkeuring aan de nieuwe abortuswet.

Kwasniewski had begin november juridisch advies ingewonnen als reactie op de bezwaren van de oppositie. Volgens een woordvoerder van de president, die op 5 november werd geciteerd, zou goedkeuring van de wet hoogstwaarschijnlijk worden vertraagd, als deze ter toetsing werd voorgelegd aan het Constitutionele Hof.

UITSPRAAK OVER FAILLISSEMENT VAN SCHEEPSWERF IN GDANSK

Een regionale rechtbank in Gdansk maakte een einde aan maanden van speculaties door de scheepswerf van Gdansk op 8 augustus officieel failliet te verklaren. Deze scheepswerf vormde in 1980 de bakermat van de democratische beweging Solidariteit.

In juni had de regering besloten, ondanks aanzienlijk verzet van de arbeiders en de directie, de scheepswerf Stocznia Gdanska niet te behoeden voor een faillissement (zie pag. 614/2 e.v.-'96). Verwacht werd dat de uitspraak van de rechtbank, hoewel niets werd ondernomen om de banen van de meer dan 3.000 werfarbeiders te redden, het bedrijf in staat zou stellen zijn schulden te herschikken en zijn werkzaamheden voort te zetten als een nieuwe onderneming, de Nieuwe Gdansk Scheepswerf.

Op 20 augustus zeiden de liquidateuren van de scheepswerf nee tegen een red-

dingsplan van de leiding om 60 procent van de bedrijfsmiddelen van de scheepswerf te leasen aan de Nieuwe Gdansk Scheepswerf, zodat negen schepen, die een waarde vertegenwoordigden van ongeveer $ 500 mln, konden worden afgebouwd. De liquidateuren beloofden echter te zorgen voor financiële steun van Poolse banken en externe investeerders om de werkzaamheden aan de schepen door te kunnen laten gaan. In het liquidatieplan van juni was voorgesteld om een overgangsperiode van twaalf maanden in acht te nemen om vijf schepen te kunnen voltooien.

Protestacties door arbeiders van scheepswerf Gdansk

Arbeiders van de scheepswerf Gdansk hielden eind november demonstratieve acties ter verkrijging van overheidssteun, zodat de lopende scheepsbouworders zouden kunnen worden afgewerkt en de werf wellicht zou kunnen blijven voorbestaan.

De stakingsacties bereikten op 25 november een hoogtepunt, nadat overleg tussen arbeiders en de plaatselijke overheid over de toekomst van de werf was stukgelopen en ongeveer 1.500 arbeiders verschillende overheidsgebouwen in Gdansk hadden bezet. De arbeiders eisten volledige overheidsgaranties ter waarde van ongeveer $ 100 mln ter financiering van de bouw van zes containerschepen voor de op Cyprus gevestigde Duitse scheepvaartmaatschappij Columbia Ship Management. De arbeiders eisten ook een nieuw herstructureringsplan voor het in schulden verkerende bedrijf, de Nieuwe Gdansk Scheepswerf, voorheen de Stocznia Gdanska (zie boven), om de banen van de 5.000 werknemers te behouden. Op 26 november gingen de arbeiders in hongerstaking om hun eisen kracht bij te zetten. En op 27 november hielden ze in Gdansk opnieuw bijeenkomsten waaraan ruim 2.000 mensen deelnamen.

De acties hadden geen directe steun van de overheid tot gevolg. Op 22 november zei vice-premier en minister van financiën Grzegorz Kolodko in een reactie op de reeks demonstraties, dat het niet langer mogelijk was de belastingbetaler voor verdere overheidssteun te laten opdraaien en dat er naar zijn mening geen enkele kans bestond op overheidsgaranties voor de bouw van nieuwe schepen op de scheepswerf van Gdansk. Op 25 november liet vice-premier en minister van schatkist Miroslaw Pietrewicz echter weten dat de regering bereid zou zijn financiële garanties in overweging te nemen, als de scheepswerf met 'een realistisch' plan zou komen om de 'orderportefeuille verder te vullen en de reputatie van de firma te verbeteren'.

GASOVEREENKOMST MET RUSLAND

Op 25 september werd in Warschau een overeenkomst ondertekend over de levering van 250 mrd m3 Russisch aardgas voor een periode van 25 jaar.

Leider van de vakbond Solidariteit Marian Krzaklewski schudt handen tijdens een protestbijeenkomst van arbeiders van de failliet verklaarde scheepswerf Gdansk op 18 december 1996 in Warschau. *Foto EPA*

De overeenkomst, die door minister van industrie en handel Klemens Scierski 'het contract van de eeuw' werd genoemd, stuitte op kritiek van oppositiepartijen die beweerden dat Polen hierdoor te afhankelijk zou worden van één energiebron. Op dat moment was Rusland Polens enige aardgasleverancier en het zou naar werd verwacht in 2010 voorzien in zo'n 80 procent van de Poolse behoefte aan aardgas.

SPANNINGEN IN REGERINGSCOALITIE. BESTUURLIJKE HERVORMINGEN. REGERINGSWIJZIGINGEN

In september waren er berichten over toenemende spanningen in de regeringscoalitie onder leiding van de SLD, die door de kleinste coalitiepartner, de Poolse Boerenpartij (PSL), werd beschuldigd van schending van het coalitie-akkoord.

Deze traden aan het licht op 4 september, toen premier Wlodzimierz Cimoszewicz plotseling de PSL-minister van buitenlandse economische samenwerking, Jacek Buchacz, ontsloeg nadat bij een officieel onderzoek onregelmatigheden waren geconstateerd in de wijze waarop Buchacz export- en kredietgaranties had verleend. Cimoszewicz' besluit, dat kennelijk zonder overleg met de PSL was genomen, werd fel bekritiseerd door PSL-leiders die beweerden dat de SLD opzettelijk het coalitie-akkoord had verbroken om vervroegde algemene verkiezingen uit te lokken. Buchacz ontkende iets misdaan te hebben.

Bestuurlijke hervormingen

De spanning rond Buchacz' ontslag wierp een schaduw over de onderhandelingen tussen de SLD en de PSL over de bestuurlijke hervormingen die de regering had gepland. Op 4 september trok de PSL zich terug uit de besprekingen met de verklaring dat de wijze waarop Buchacz was ontslagen, het onmogelijk maakte door te gaan met verdere coalitiebesprekingen met de SLD. Op 25 september werden de onderhandelingen echter voortgezet, nadat Cimoszewicz officieel had toegegeven dat hij zijn verplichtingen als lid van de coalitie had verzaakt, en had beloofd 'dit (coalitie-)akkoord nooit meer te verbreken'.

Op 28 september bereikten de SLD en de PSL een akkoord over de toewijzing van ministersposten die ontstonden tengevolge van de voorgestelde be-

stuurlijke hervormingen. De PSL kreeg het nieuw opgerichte ministerie van schatkist toegewezen dat in de plaats van het ministerie van overdracht van bezittingen (privatisering) kwam; de SLD kreeg het nieuwe ministerie van economische zaken, waarin de bestaande ministeries van buitenlandse economische samenwerking en van industrie en handel werden opgenomen. De SLD kreeg daarnaast het ministerie van binnenlandse zaken en bestuur in handen.

Regeringswijzigingen

Op 4 september was Janusz Kaczurba (onafh.) benoemd tot minister van buitenlandse economische samenwerking* en op 1 oktober volgde de benoeming van Miroslaw Pietrewicz (PSL)+ tot vice-premier en minister van schatkist.

Minister van arbeid en sociaal beleid Andrzej Baczkowski (41) overleed op 7 november in Warschau tengevolge van een hartaanval. Hij werd op 3 januari 1997 opgevolgd door Tadeusz Zielinki, een voormalig ombudsman.

Op 20 december werden de volgende benoemingen bekendgemaakt:

Economische zaken - Wieslaw Kaczmarek+; bestuur en binnenlandse zaken - Leszek Miller+; minister zonder portefeuille - Zbigniew Siemiatkowski+.

Bovendien werden Barbara Blida en Klemens Scierski ontslagen als respectievelijk minister van stads- en plattelandsplanning en minister van industrie en handel. Opvolgers werden niet bekendgemaakt.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

NIEUWE PARTIJ OPGERICHT

Op 12 januari 1997 werd een nieuwe partij opgericht, de Conservatieve Volkspartij (SKL).

Deze nieuwe politieke partij ontstond uit een fusie van twee kleine oppositiepartijen, de Christelijke Volkspartij (SZCh) van Artur Batazs en de Conservatieve Partij (PK) van Aleksander Hall. Zij telde verder een aantal voormalige leden van de oppositionele Vrijheidsunie (UW), zoals de oud-ministers Jan Maria Rokita en Bronislaw Komorowski. De vroegere SZCh-minister van landbouw Janek Janiszewski werd benoemd tot voorzitter van de SKL; Komorowski werd secretaris en Hall hoofd van de politieke raad van de nieuwe partij.

Aftredend minister van financiën Grzegorz Kolodko (l.) staat de pers te woord in bijzijn van zijn opvolger Marek Belka na diens benoeming op 4 februari 1997. *Foto EPA*

NIEUWE MINISTER VAN FINANCIËN

Marek Belka, de economische adviseur van president Kwasniewski, werd op 4 februari benoemd tot minister van financiën, nadat Grzegorz Kolodko was ontslagen.

Ondanks Belka's duidelijk gebrek aan regeringservaring reageerden waarnemers in binnen- en buitenland positief op zijn benoeming. Belka behoorde tot geen enkele partij en doceerde als hoogleraar economie bancair en monetair beleid aan de Poolse Academie van Wetenschappen. In een interview op 24 februari zei hij vaart te willen zetten achter structurele hervormingen en privatiseringen in Polen. Ook verklaarde hij prioriteit te willen geven aan de koppeling van de lang uitgestelde hervorming van het pensioenstelsel aan de privatisering van die staatsbedrijven die het 'vlaggeschip' van de overheidssector vormden.

In eerste instantie zou het door de staat gefinancierde pensioenstelsel worden vervangen door een stelsel van eigen bijdragen. De kapitaalbasis van het voorgestelde stelsel zou worden aangevuld door inwisselbare obligaties. De obligaties zouden worden aangeboden aan Poolse en buitenlandse investeerders en zouden kunnen worden ingewisseld voor aandelen in een aantal bedrijven die in aanmerking kwamen voor privatisering. De privatisering van de Bank Handlowy zou een proefproject zijn en zou worden gevolgd door die van de koper- en edelmetaalproducent Polska Miedz en het telecommunicatiebedrijf TPSA.

(Vor.ber.pag. 613/1 e.v.-1996)

ROEMENIË

REGERINGSWIJZIGINGEN. PUNR UIT REGERINGSCOALITIE

Op 21 augustus 1996 traden Iulian Mincu en Viorel Marginean af als respectievelijk minister van volksgezondheid en minister van cultuur. Zij werden opgevolgd door respectievelijk Daniel Bartos en Grigore Zanc. Beiden waren lid van de regerende Sociaal-Democratische Partij van Roemenië (PDSR).

Het officiële persbureau *Rompres* berichtte op 22 augustus dat Mincu ontslag had genomen wegens 'gezondheidsproblemen', terwijl Marginean, die een vooraanstaand schilder was, 'zijn artistieke activiteiten wilde hervatten'. Maar het persbureau haalde ook de Roemeense krant *Cronica Romana* aan, waarin het heette dat de rege-

ring door deze ontslagen 'ware molenstenen' was kwijtgeraakt.

PUNR uit regeringscoalitie. Kabinetswijzigingen

De regerende Sociaal-Democratische Partij van Roemenië (PDSR) maakte op 2 september bekend dat zij alle politieke betrekkingen met de nationalistische Roemeense Nationale Eenheidspartij (PUNR), de kleinste coalitiepartner, had verbroken. De PUNR was gekant tegen het sluiten van een verdrag met Hongarije (zie onder).

Bijgevolg werden drie PUNR-ministers, namelijk Iosif Gavril Chiuzbaian (justitie), Valeriu Tabara (landbouw en voedselindustrie) en Ovidiu Ioan Muntean (verbindingen) ontslagen uit het kabinet. Zij werden op 3 september vervangen door respectievelijk Ion Bradescu, Alexandru Lapusan, en Virgil Popescu.

Op 2 september stapte Aurel Novac uit de PUNR. Hij behield zijn post als minister van vervoer.

ONDERTEKENING VAN ROEMEENS-HONGAARS VERDRAG

Premier Nicolae Vacaroiu en zijn Hongaarse ambtgenoot Gyula Horn ondertekenden op 16 september in de Roemeense stad Timisoara een Verdrag over Verstandhouding, Samenwerking en Goede-Nabuurschap. De plechtigheid werd bijgewoond door de Roemeense premier Ion Iliescu.

Krachtens het verdrag deed Hongarije afstand van al zijn territoriale aanspraken op Transsylvanië, dat tot het einde van de Eerste Wereldoorlog als onderdeel van de Oostenrijks-Hongaarse monarchie onder Hongaars bestuur had gestaan. Van zijn kant stemde Roemenië er mee in de omvangrijke Hongaarse minderheid in Roemenië een aantal rechten te garanderen.

In een toespraak bij de ondertekeningsplechtigheid gaf Iliescu uitdrukking aan zijn 'grote voldoening' over het verdrag. Hij benadrukte het belang van de voortzetting van de onderhandelingen over twee afzonderlijke akkoorden, de gezamenlijke Roemeens-Hongaarse Politieke Verklaring en het Akkoord over Verzoening en Partnerschap.

Volgens de *Guardian* van 16 september hadden critici het verdrag veroordeeld als een 'schijnvertoning'. Roemeense nationalisten betoogden dat het verdrag te veel weggaf, terwijl Hongaarse nationalisten zeiden dat het te weinig opleverde. Intussen beschuldigden leden van de Hongaarse minderheid in Roemenië de Hongaarse regering van 'verraad'.

ROEMEENS-HONGAARS DEFENSIE-AKKOORD. GEZAMENLIJKE VREDESMACHT

Op 6 september ondertekenden de Roemeense minister van defensie Gheorghe Tinca en zijn Hongaarse collega Gyorgy Keleti in de Roemeense stad Arad een Akkoord over Maatregelen voor de Bevordering van Vertrouwen en Veiligheid.

Krachtens het akkoord besloten beide partijen militaire informatie uit te wisselen als een middel om het vertrouwen te versterken.

Op 17 februari had de nieuwe Roemeense minister van defensie, Victor Babiuc (zie onder), een ontmoeting met zijn Hongaarse collega Gyorgy Keleti in de Hongaarse stad Debrecen.

Het persbureau *Reuter* rapporteerde dat er een akkoord was bereikt over de vorming van een gezamenlijke Hongaars-Roemeense vredesmacht. Ook werd een akkoord ondertekend over de bescherming van militaire geheimen om in de toekomst nauwere samenwerking op militair gebied mogelijk te maken. Volgens waarnemers zouden de akkoorden de kans op een snellere toetreding tot de NAVO voor beide landen vergroten.

NICU CEAUSESCU OVERLEDEN

Nicu Ceausescu, de jongste zoon van de geëxecuteerde Roemeense dictator Nicolae Ceausescu, overleed op 26 september in een Weens ziekenhuis aan een leveraandoening. In een overlijdensbericht in de *Guardian* van 27 september werd gezegd dat zijn dood te wijten was aan tientallen jaren van overmatig drankgebruik en liederlijk gedrag 'waarin de naam Nicu een synoniem werd voor uitspattingen, wreedheid en gewelddadigheid'.

De 45-jarige Nicu Ceausescu was in 1990 veroordeeld tot twintig jaar gevangenisstraf wegens 'het aanzetten tot moord met voorbedachten rade' (zie pag. 373/2 e.v.-'91). Zijn straf werd in juni 1991 door een militair hof van beroep verminderd (zie pag. 678/1/2-'91) en in november 1992 werd hij om gezondheidsreden uit de gevangenis ontslagen (zie pag. 22/3-'93).

PRESIDENTS- EN PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 3 november werden in Roemenië presidents- en parlementsverkiezingen gehouden. Vervolgens werd op 17 november een beslissende ronde gehouden tussen de twee kandidaten die het hoogst waren geëindigd. Het waren de derde verkiezingen sinds de omverwerping van het Ceausescu-bewind in 1989 (voor verkiezingen in mei 1990 en september 1992 zie pag. 514/2 e.v.-'90 en 23/2 e.v.-'93). De verkiezingen betekenden een nederlaag voor de ex-communist Ion Iliescu, die president was geweest sinds de val van Ceausescu, en voor zijn PDSR.

De Hongaarse premier Gyula Horn (l.) en zijn Roemeense ambtgenoot Nicolae Vacaroiu ondertekenen het Hongaars-Roemeense vriendschapsverdrag op 16 september 1996 in Timisoara, daarbij gadegeslagen door onder anderen de Roemeense minister van buitenlandse zaken Theodore Melescanu (5de v. l.), de Roemeense president Ion Iliescu (4de v. l.), de Hongaarse minister van buitenlandse zaken Laszlo Kovacs (3de v. l.) en de Hongaarse minister van handel en industrie Tamas Zuchman (2de v. l.). *Foto EPA*

Presidentsverkiezingen

Van de zestien kandidaten die deelnamen aan de eerste ronde van de presidentsverkiezingen op 3 november, kreeg Iliescu de

DCR-leider Emil Constantinescu na het uitbrengen van zijn stem in de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 17 november 1996. *Foto EPA*

meeste stemmen (32 procent), gevolgd door Emil Constantinescu, de kandidaat van de centrurechtse oppositionele coalitie Democratische Conventie van Roemenië (DCR) (28 procent) en Petre Roman, de kandidaat van de oppositionele Sociaal-Democratische Unie (USD) (21 procent).

Geen van de kandidaten behaalde een absolute meerderheid, zodat overeenkomstig de Roemeense kieswet op 17 november een beslissende ronde werd gehouden tussen Iliescu en Constantinescu, de kandidaten met de meeste stemmen. In de beslissende ronde behaalde Constantinescu 54,41 procent van de stemmen, tegen Iliescu 45,59 procent. In de tweede ronde gaven de USD en bijna alle andere oppositiepartijen hun steun aan Constantinescu. Op 29 november werd hij officieel beëdigd als de nieuwe president.

De 56-jarige Constantinescu was een voormalige universitair hoofddocent geologie, die samen met zijn studenten had deelgenomen aan straatbetogingen tijdens de opstand tegen Ceausescu in 1989 en die voor de DCR kandidaat had gestaan bij de presidentsverkiezingen in 1992 (zie pag. 23/2-'93). De hervormer Constantinescu had een Amerikaans aandoende campagne gevoerd met een 'Contract met Roemenië', waarin hij snelle sociale, economische en politieke hervormingen beloofde en de corruptie fel aanviel.

Parlementsverkiezingen

De verkiezingen voor de Kamer van Afgevaardigden en de Senaat op 3 november mondden uit in een overwinning voor de DCR, die 122 zetels behaalde in de Kamer en 53 in de Senaat, terwijl haar grootste tegenstrever, de tot dan toe regerende PDSR, 91 zetels kreeg in de Kamer en 41 in de Senaat. Op 7 november ondertekenden de DCR en de USD een 'protocol over samenwerking bij verkiezingen, in het parlement en in de regering'. Samen beschikten de twee partijen over 175 van de 328 kamerzetels en 76 van de 143 senaatszetels.

De opkomst bedroeg officieel 76,01 procent. Slecht zes partijen slaagden erin de kiesdrempel van 3 procent te behalen.
Op de verkiezingen werd toezicht gehouden door een delegatie van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), die op 4 november bekendmaakte dat de verkiezingen 'in zijn algemeenheid eerlijk en regelmatig leken te zijn verlopen', hoewel er 'wat technische problemen' waren geweest.

Ciorbea kandidaat voor premierschap

Op 19 november nomineerde de DCR de voormalige vakbondsleider Victor Ciorbea, die in juni was gekozen tot burgemeester van Boekarest (zie pag. 616/1/2-'96), voor het premierschap.

Uitslag presidentsverkiezingen

Kandidaat	*Stemmenpercentage*	
	Eerste ronde	*Tweede ronde*
Ion Iliescu (PDSR)	32,25	45,59
Emil Constantinescu (DCR)	28,21	54,41
Petre Roman (USD)	20,54	
Gyorgy Frunda (HDUR)	6,02	
Corneliu Vadim Tudor (PRM)	4,72	
Gheorghe Funar (PUNR)	3,22	
Tudor Mohora (PS)	1,27	
Overigen*	3,77	

* Kandidaten die minder dan 1 procent van de stemmen behaalden, waren: Nicolae Manolescu (ANL); Adrian Paunescu (PSM); Ioan Pop de Popa (UNC); Gheorghe Munteanu (PPR); Radu Campeanu (onafh.); Nutu Anghelina (onafh.); Constantin Mudava (onafh.); Constantin Niculcscu (onafh.); Nicolae Militaru (onafh.).

ANL - Nationale Liberale Alliantie; DCR - Democratische Conventie van Roemenië; HDUR - Hongaarse Democratische Unie van Roemenië; PPR - Partij van Gepensioneerden in Roemenië; PS - Socialistische Partij; PSM - Socialistische Arbeiderspartij; PUNR - Roemeense Nationale Eenheidspartij; PRM - Partij voor een Groot-Roemenië; PDSR - Sociaal-Democratische Partij van Roemenië; UNC -Nationale Unie van het Centrum; SDU - Sociaal-Democratische Unie.

Zetelverdeling in parlement

Partij	*Kamer van Afgevaardigden*	*Senaat*
DCR	122	53
PDSR	91	41
USD	53	23
HDUR	25	11
PRM	19	8
PUNR	18	7
Totaal	328	143

Verder kregen vijftien minderhedenorganisaties ieder een zetel in de Kamer van Afgevaardigden. Dit waren: Federatie van Joodse Gemeenschappen in Roemenië; Turkse Democratische Unie van Roemenië; 'Bratstvo'-gemeenschap van Bulgaren in Roemenië; Helleense Unie van Roemenië; Unie van Polen in Roemenië; Democratische Unie van Tsjechen en Slowaken in Roemenië; Romapartij; Italiaanse Gemeenschap van Roemenië; Democratische Unie van de Turks-Islamitische Tataren in Roemenië; Culturele Unie van Albanezen in Roemenië; Gemeenschap van Lipoveense Russen in Roemenië; Democratische Unie van Serviërs en Carasoveniërs in Roemenië; Unie van Armeniërs in Roemenië; Unie van Oekraïeners in Roemenië; en het Duitse Democratische Forum van Roemenië.

De nieuwe premier van Roemenië, Victor Ciorbea. *Foto EPA*

NIEUWE REGERING

Op 12 december beëdigde president Emil Constantinescu een nieuwe regering met Victor Ciorbea als premier. De regering werd gedomineerd door de DCR, de centrumrechtse coalitie die het grootste aantal zetels had behaald bij de parlementsverkiezingen van november. In het nieuwe kabinet waren ook de USD en de HDUR vertegenwoordigd.

Alle benoemingen waren nieuw en de verdeling van de portefeuilles was als volgt:

Premier - Victor Ciorbea; financiën, staatsminister - Mircea Ciumara; buitenlandse zaken, staatsminister - Adrian Severin; hervormingen, staatsminister - Ulm Spineanu; industrie en handel, staatsminister - Calin Popescu Tariceanu; arbeid en sociale zaken - Alexandru Athanasiu; justitie - Valeriu Stoica; defensie - Victor Babiuc; binnenlandse zaken - Gavril Dejeu; landbouw en voedingsindustrie - Dinu Gavrilescu; vervoer - Traian Basescu; verbindingen - Sorin Pantis; toerisme - Akos Birtalan; openbare werken en landverbetering - Nicolae Noica; territoriale wateren, bosbouw en milieubescherming - Ion Oltean; onderwijs - Virgil Petrescu; wetenschappelijk onderzoek en technologie - Bujor Bogdan Teodoriu; gezondheidszorg - Stefan Iosif Dragulescu; cultuur - Ion Caramitru; jeugdzaken en sport - Sorin Stanescu; betrekkingen met het parlement - Bogdan Niculescu Duvaz; gedelegeerd minister onder de premier (belast met de coördinatie van het algemeen secretariaat van de regering) - Remus Opris; gedelegeerd minister onder de premier (Europese integratie) - Alexandru Herlea; gedelegeerd minister onder de premier (voorlichting) - Radu Boroianu; gedelegeerd minister onder de premier (nationale minderheden) - György Tokay; staatssecretaris van financiën - Dan Radu Rusanu; staatssecretaris van defensie - Constantin Dudu Ionescu; staatssecretaris van industrie en handel - Florin Buruiana.

VERKIEZING NIEUWE DCR-LEIDER

De DCR koos op 5 december Ion Diaconescu tot haar nieuwe leider. Diaconescu (voorzitter van de Nationale Boerenpartij - ChristenDemocraten, de belangrijkste factie binnen de DCR) volgde Constantinescu op, die zijn taak had neergelegd nadat hij tot president was gekozen.

MIJNWERKERSLEIDER GEARRESTEERD

Miron Cosma, de leider van de mijnwerkersvakbond in de Jiu-vallei werd op 10 januari 1997 gearresteerd en voor dertig dagen opgesloten op grond van een aanhoudingsbevel wegens een aantal ernstige aanklachten, zoals 'ondermijning van het staatsgezag'. Cosma had in 1990-'91 een reeks geweldddadige demonstraties van mijnwerkers uit de Jiu-vallei in de hoofdstad Boekarest aangevoerd. Als gevolg van de laatste van deze demonstraties, in september 1991, had Petre Roman moeten aftreden als premier (zie pag. 298/1 e.v.-'92).

Volgens sommige berichten had Ion Iliescu, die bij de presidentsverkiezingen van november 1996 was verslagen door Emil Constantinescu (zie boven), recentelijk de mijnwerkers opgeroepen naar Boekarest te komen.

ECONOMISCH REDDINGSPLAN

De *Financial Times* van 18 februari berichtte dat premier Victor Ciorbea een radicaal economisch hervormingsprogramma had bekendgemaakt om de economie van het land te redden. Het programma behelsde onder meer plannen om het begrotingstekort terug te brengen van 5,7 procent van het BBP in 1996 naar 3,5 in 1997. Daarnaast omvatte het maatregelen om het privatiseringsproces van bedrijven die in handen van de overheid waren te versnellen, de inflatie aanzienlijk te verminderen, en het land open te stellen voor buitenlandse valutamarkten.

Volgens sommige waarnemers zou het hervormingsprogramma leiden tot hogere brandstofprijzen en werkloosheid. Ciorbea omschreef het plan echter als 'intensive care-behandeling voor een ernstig zieke economie'. Hij maakte ook bekend dat in 1997 10 procent van het BBP zou worden besteed aan een systeem van doelgerichte sociale hulp om de gevolgen te verzachten die het programma had voor de zwakste groepen in de samenleving.

(Vor.ber.pag. 615/3 e.v.-1996)

SLOWAKIJE

KREDIETEN VOOR FINANCIERING KERNCENTRALE

De regering tekende op 30 mei 1996 kredietovereenkomsten ter waarde van $ 900 mln met een consortium van binnenlandse en vier buitenlandse banken (twee Tsjechische, een Duitse en een Franse) teneinde de voltooiing van de controversiële Mochovce-kerncentrale te financieren. Volgens tegenstanders van de kerncentrale werd een verkeerd type reactor gebruikt en beantwoordde deze niet aan Westerse veiligheidsnormen (voor verdere financiering van de centrale zie pag. 822/3 e.v.-'95).

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 27 augustus werd een kleine regeringswijziging bekendgemaakt. Het was de eerste wijziging sinds de door de Beweging voor een Democratisch Slowakije (HZDS) geleide coalitie voor de derde keer aan de macht was gekomen in december 1994 (zie pag. 312/3 e.v.-'95).

De volgende benoemingen werden gedaan:

Buitenlandse zaken - Pavol Hamzik (onafh.); binnenlandse zaken - Gusav Karajci; economische zaken - Carol Cesnak.

Premier Vladimir Meciar zei tijdens een persconferentie dat de wijzigingen het gevolg waren van kleine 'persoonlijke problemen, gezondheidsproblemen en andere problemen' van de vervangen ministers. Maar volgens sommige waarnemers waren de wijzigingen het gevolg van de noodzaak om de reputatie van Slowakije als democratisch land te herstellen. EU-commissaris Hans van den Broek, die verantwoordelijk was voor de betrekkingen met landen in Midden- en Oost-Europa, had in juni tijdens een bezoek aan Bratislava gezegd dat hij zich 'zorgen maakte over de noodzaak om de democratie in Slowakije te versterken'. Belangrijke punten in dit opzicht waren de rechten van de Hongaarse minderheid en de mate waarin de regering de media controleerde.

PROTESTEN TEGEN BEKNOTTING INTELLECTUELE VRIJHEID

De regering van premier Vladimir Meciar kwam in september 1996 opnieuw onder druk te staan om haar democratische geloofwaardigheid waar te maken. Haar hing een motie van wantrouwen boven het hoofd van de oppositiepartijen die namens wetenschappers en kunstenaars bezwaren maakten tegen een wet die naar men vreesde de intellectuele vrijheid aan banden zou leggen.

Op 17 september overleefde minister Ivan Hudec van cultuur een motie van wantrouwen. In een krachtige campagne hadden kunstenaarsorganisaties hem ervan beschuldigd de artistieke vrijheid te willen beknotten door zich te bemoeien met de leiding van culturele groepen en verdeling te zaaien onder kunstenaars via 'financiële chantage' door volgzame organisaties te belonen met subsidie en 'weerspannige ernstig in het nauw te brengen'.

ONTWERPBEGROTING GOEDGEKEURD

Het kabinet keurde op 12 november een ontwerpbegroting voor 1997 goed. De uitgaven werden geraamd op bijna 207

mrd koruny, waarvan 25 mrd werd uitgetrokken voor de afbetaling van schulden, en de inkomsten op 170 mrd koruny; het te verwachten tekort zou zo'n 36,9 mrd koruny bedragen (1 $ = 30,825 koruny op 15 november 1996).

(Vor.ber.pag. 390/3 e.v.-1996)

TSJECHIË

NIEUWE REGERING KRIJGT VERTROUWEN PARLEMENT

De regerende centrum-rechtse coalitieregering onder leiding van de Democratische Burgerpartij (ODS) van premier Vaclav Klaus wist bij een belangrijke stemming op 25 juli 1996 het vertrouwen van het parlement te krijgen. De ODS had bij de algemene verkiezingen van 31 mei-1 juni haar parlementaire meerderheid verloren, maar had toch weer een regeringscoalitie gevormd (zie pag. 617/1 e.v.-'96).

De uitslag van de stemming was tot de laatste minuut onzeker geweest. Dit was niet alleen het gevolg van de positie van de minderheidsregering van Klaus, die slechts beschikte over 99 van de 200 zetels in de Kamer van Afgevaardigden (Tweede Kamer van het parlement), maar ook van een conflict over regeringsvoorstellen om per decreet 175.000 ha staatseigendom terug te geven aan de katholieke kerk. Dit stuitte op sterk verzet van de Tsjechische Sociaal-Democratische Partij (CSSD), die op dat moment op de wip zat in het parlement.

De stemming over de vertrouwensmotie werd bovendien overschaduwd door een politiek geschil over de eis van de CSSD om de stemming, die aanvankelijk op 16 juli zou worden gehouden, uit te stellen, omdat de regering had verzuimd haar beleidsprogramma van tevoren te presenteren. Op 12 juli noemde Klaus de houding van de CSSD 'onbegrijpelijk'. Hij beschuldigde CSSD-voorzitter Milos Zeman ervan op eigen houtje te handelen zonder zich te storen aan de organisatiecommissie, een orgaan dat toezicht hield op de gang van zaken in het parlement. Volgens berichten had Zeman geprobeerd tijd te winnen, nadat hij onder druk van de haviken in de CSSD-fractie was komen te staan, die hadden verklaard dat zij de regering alleen maar zouden steunen als het parlement een resolutie goed zou keuren waarin de teruggave van staatseigendom per decreet werd tegengehouden. De CSSD slaagde er echter niet in de kwestie te laten opnemen in het beleidsprogramma dat Klaus op 23 juli aan het parlement presenteerde.

Toen het moment van de stemming aanbrak, verlieten alle 61 CSSD-afgevaardigden het parlement, waardoor de regering een overwinning wist te behalen met 98 tegen veertig stemmen en geen onthoudingen.

CRISIS IN BANKWEZEN. ONDERGANG VAN KREDIETBANK

De Tsjechische Nationale Bank (de centrale bank) gaf op 8 augustus opdracht tot sluiting van de op vijf na grootste Tsjechische bank, de Kredietbank (Kreditní Banka), nadat deze verliezen had geleden van naar schatting kcs 12 mrd (ongeveer $ 450 mln) als gevolg van oninbare vorderingen.

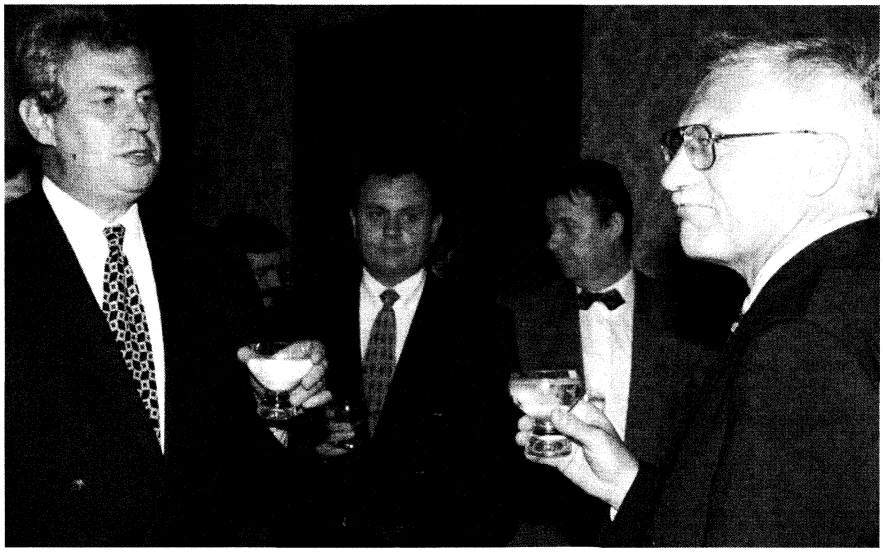

De Tsjechische premier en ODS-leider Vaclav Klaus (r.) heft samen met oppositieleider en parlementsvoorzitter Milos Zeman (CSSD) op 25 juli 1996 het glas, nadat het parlement zijn vertrouwen heeft uitgesproken in de nieuwe minderheidsregering. *Foto EPA*

Volgens een woordvoerder van de centrale bank was het nog te vroeg om vast te stellen of fraude een rol had gespeeld bij de ondergang van de Kredietbank. Naar verwachting zou Ceská Pojistovna (CP), de grootste aandeelhouder en Tsjechië's belangrijkste verzekeringsmaatschappij, voor het grootste deel de verantwoordelijkheid dragen voor de schadeloosstelling van de depositeurs, omdat het staatsgarantiefonds al in financiële problemen verkeerde na een aantal andere bankfaillissementen, zoals dat van de Bohemia Bank (Banka Bohemia) in 1994.

Crisis in bankwezen breidt zich uit

De regering werd in verlegenheid gebracht toen een crisis in het bankwezen in september verergerde na een overname door de overheid van de op vier na grootste bank van het land, de Agrobanka, en door de arrestatie wegens fraude van vijf hoge bankfunctionarissen in verband met het faillissement van de Kredietbank in augustus.

Op 17 september plaatste de Tsjechische Nationale Bank de Agrobanka, 's lands grootste particuliere bank, onder toezicht en gelastte alle commerciële banken kcs 6 mrd beschikbaar te stellen voor het geval er een run op bij de Agrobanka gedeponeerde gelden zou plaatsvinden ($ 1 = kcs 26,724 op 20 september 1996). De dreigende liquiditeitscrisis bij Agrobanka werd verergerd door de weigering van de grootste banken om hun normale interbancaire leenfaciliteiten te continueren. Maar tijdens een radio-interview ontkende premier Vaclav Klaus op 17 september dat de Agrobanka circa kcs 10 mrd had verloren en verklaarde hij dat de recente problemen in het Tsjechische bankwezen eerder te wijten waren aan 'objectieve factoren' dan aan 'opzettelijk bedrog'.

Op Klaus' verklaring werd sceptisch gereageerd door de oppositie, die een diepgaand openbaar onderzoek eiste naar het faillissement van de Kredietbank. Functionarissen hadden op 15 september bevestigd dat vijf vooraanstaande financiers waren gearresteerd op aanklachten van fraude in verband met de ondergang van de Kredietbank. Drie van de arrestanten waren voormalige directeuren van de Kredietbank en twee anderen waren hoge functionarissen van Motoinvest, een financieel-beheer- en bankiersgroep, waarop het politieonderzoek naar het faillissement van de Kredietbank zich richtte. Later kwam aan het licht dat aandeelhouders

In crisis verkerende Tsjechische banken

Bank	*Vermogen (in kcs)*	*Oorzaak moeilijkheden*	*Datum*
Banken onder toezicht			
Ekoagrobanka	510 mln	verlies op leningen/debiteuren	jan. '96
Coop Banka	500 mln	verlies op leningen/debiteuren	april '96
Podnikatelska	1 mln	verlies op leningen/debiteuren	juni '96
Realitbanka	54 mln	verlies op leningen/debiteuren	juli '96
Velkomoravska	1 mln	verlies op leningen/debiteuren	juli '96
Agrobanka	3,5 mrd	liquiditeitscrisis	sept. '96
Banken in liquidatie			
Banka Bohemia	300 mln	fraude	maart '94
AB Banka	75 mln	verlies op leningen/debiteuren	dec. '95
Prvni Slezska	500 mln	verlies op leningen/debiteuren	aug. '96
Kreditní Banka	1,86 mrd	verlies op leningen/debiteuren	aug. '96
Failliete banken			
Kreditní a prumyslova banka	—	verlies op leningen/debiteuren	aug. '95
Ceska Banka	1,2 mrd	verlies op leningen/debiteuren	dec. '95

Bron: Tsjechische Nationale Bank, volgens publicatie in de *Financial Times* van 20 september 1996.

van Motoinvest ook zeggenschap hadden over de Agrobanka.

Op 1 oktober werd bekendgemaakt dat een parlementaire commissie, waarin alle partijen zitting hadden, was ingesteld om een onderzoek in te stellen naar de toedracht van het faillissement van de Kredietbank.

Stabiliseringsplan voor banken

Op 17 oktober keurde de regering een stabiliseringsplan goed ten einde de crisis in het bankwezen op te lossen.

Het programma, dat kcs 13,7 mrd zou kosten, was er voornamelijk op gericht het kapitaal en de liquiditeit te versterken van kleinere banken, die door het persbureau CTI werden omschreven als banken met een kapitaal van maximaal kcs 25 mln. Naar verwachting zouden dertien banken in aanmerking komen voor het programma, dat gefinancierd zou worden door de door de staat geleide Consolidatiebank, indien nodig met extra steun van het Nationale Eigendomsfonds, een privatiseringsinstelling van de staat.

Functionarissen van het ministerie van binnenlandse zaken bevestigden op 23 oktober dat 25 mensen waren aangeklaagd wegens het 'op fraduleuze wijze verkrijgen van omvangrijke ongedekte leningen van tien Tsjechische banken in de periode 1992-'94'. De betrokken banken werden niet genoemd, maar in september waren vijf mensen gearresteerd in verband met het faillissement van de particuliere Kredietbank in augustus (zie boven).

AMENDEMENT OP ONTWERPWET KERNENERGIE

Op 21 augustus gaf de regering haar goedkeuring aan een aantal amendementen op een ontwerpwet over het vreedzaam gebruik van kernenergie, waarbij het mogelijk zou zijn om kernwapens te plaatsen op Tsjechisch grondgebied, indien dit zou worden vereist in een internationaal verdrag.

De wijziging van het wetsontwerp was een reactie op het standpunt van de parlementaire commissies voor economische en buitenlandse zaken, die van oordeel waren dat de bepalingen in het oorspronkelijke wetsontwerp mogelijk in strijd waren met Tsjechië's plannen om toe te treden tot de NAVO. Het nieuwe wetsontwerp, dat nog moest worden voorgelegd aan het parlement, zou de ontwikkeling, invoer, productie, overdracht, bezit en opslag van kernwapens verbieden, 'tenzij in een internationaal verdrag waaraan Tsjechië is gebonden, anders wordt bepaald'.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 9 oktober gaf het parlement bij de eerste presentatie zijn goedkeuring aan een sluitende begroting voor 1997 die voorzag in inkomsten en uitgaven ter waarde van kcs 549,1 mrd. Volgens een officieel bericht waren de geraamde inkomsten en uitgaven kcs 51,5 mrd hoger dan was voorzien voor de begroting voor 1996, en kcs 58,5 mrd hoger dan de werkelijke inkomsten in 1996 ($ 1 = kcs 27,176 op 11 oktober 1996). Overheidssubsidies aan districtsoverheden en gemeenten werden vastgesteld op kcs 18,5 mrd in 1997 in vergelijking met kcs 16,8 mrd in 1996.

In de Kamer van Afgevaardigden kreeg het begrotingsvoorstel de steun van 103 van de 200 afgevaardigden. Onder de 97 tegenstemmers waren alle 61 afgevaardigden van de Tsjechische Sociaal-Democratische Partij (CSSD). De CSSD was er niet in geslaagd steun te krijgen voor een nieuw begrotingsvoorstel waarin de bevoegdheid van de regering om de basisindicatoren in de begroting te wijzigen werd beperkt tot maximaal 5 procent van de totale inkomsten en uitgaven.

REORGANISATIE MINISTERIES

De Kamer van Afgevaardigden hief op 11 oktober twee ministeries op en gaf haar goedkeuring aan de oprichting van een nieuw ministerie.

De twee ministeries waarvan de opheffing was voorgesteld voorafgaand aan de benoeming van het nieuwe kabinet in juli (zie pag. 618/2/3-'96), waren het ministerie van economische mededinging en het ministerie van economische zaken. Hun taken zouden worden overgenomen door respectievelijk het Bureau voor Bescherming van Economische Mededinging en het ministerie van handel en industrie.

Een nieuw ministerie van regionale ontwikkeling zou de verantwoordelijkheid voor het huisvestingsbeleid overnemen van het ministerie van economische zaken. Jaromir Schneider (KDU-CSL), tot dan toe minister van huisvesting en regio's, werd op 1 november benoemd tot minister van regionale ontwikkeling.
Diezelfde dag kreeg minister Martin Riman (ODS) van vervoer tevens de portefeuille communicatie toebedeeld.
Eveneens op 1 november werd Stanislav Belehradek benoemd tot hoofd van het Bureau voor de Bescherming van Economische Mededinging.

SENAATSVERKIEZINGEN

De centrumrechtse partijen van de regeringscoalitie van premier Vaclav Klaus claimden een beslissende overwinning bij de verkiezingen voor de nieuw ingestelde Senaat (Eerste Kamer van het parlement, zie pag. 826/1/2-'95). Zij behaalden 52 van de 81 zetels bij de verkiezingen die werden gehouden op 15-16 en 22-23 november 1996.

De verkiezingen werden alom beschouwd als een belangrijke test voor het vertrouwen van de kiezers in Klaus, wiens driepartijencoalitie

was aangebleven als een minderheidsregering nadat ze bij de parlementsverkiezingen in juni haar parlementaire meerderheid was kwijtgeraakt (zie pag. 617/3 e.v.-'96). Uit de lage opkomst bij de twee ronden, ongeveer 35 procent, trokken sommige waarnemers echter de conclusie dat de kiezers diep teleurgesteld waren in de politieke impasse waarin het land verkeerde en de kennelijk zwakke aanpak door de regering van de crisis in het bankwezen (zie boven).

In een commentaar op de uitslag zei Klaus op 24 november dat zijn regering de verkiezingen als een , 'referendum' had beschouwd, waarvan de uitslag, zo beweerde hij, de uitslag van de verkiezingen in juni terugdraaide en dus de regering de mogelijkheid bood een begin te maken met een 'rationeel beleid' en de politieke patstelling in de Kamer van Afgevaardigden te doorbreken.

Op 23 november had Milos Zeman, de leider van de oppositionele Tsjechische Sociaal-Democratische Partij (CSSD), het resultaat van zijn partij bij de senaatsverkiezingen een 'relatief succes' genoemd, in vergelijking met de uitstekende prestatie bij de parlementsverkiezingen in juni. Maar hij benadrukte dat de samenstelling van de Senaat 'geen overwinning is voor een bepaalde politieke partij, maar een overwinning voor de democratie'.

Uitslagen Senaatsverkiezingen

Partij	*Zetels*	*Stemmenpercentage*
Centrumrechtse coalitie		
Democratische Burgerpartij (ODS)	32	49,19
Christen-Democratische Unie-Tsjechische Volkspartij (KDU-CSL)	13	10,74
Democratische Burgeralliantie (ODA)	7	5,19
Oppositiepartijen		
Tsjechische Sociaal-Democratische Partij (CSSD)	25	31,8
Communistische Partij van Bohemen en Moravië	2	1,96
Democratische Unie	1	0,64
Onafhankelijke	1	0,52

VICE-PREMIER TREEDT AF

Vice-premier Jan Kalvoda maakte op 17 december bekend dat hij zijn parlementszetel opgaf na te hebben toegegeven dat hij had gelogen over zijn academische graad. Ook trad hij af als vice-premier en als minister van justitie. Op 8 januari 1997 werd bekendgemaakt dat Vlasta Parkanova was benoemd als opvolger van Kalvoda in beide functies. Kalvoda, vice-premier sinds 1992 (zie pag. 762/1-'92) en minister van justitie sinds juni 1996 (zie pag. 618/3-'96), was de leider van de Democratische Burgeralliantie (ODA), de kleinste partij in de regeringscoalitie. Hij vertelde het parlement dat hij had toegelaten dat de titel 'meester in de rechten' werd 'toegevoegd' aan zijn naam. Zijn bekentenis viel samen met de onthulling dat vier andere parlementsleden deze titel ten onrechte gebruikten. Een van hen, Pavla Jurkova van de KDU-CSL, stapte op dezelfde dag als Kalvoda uit het parlement. Maar de drie anderen, twee van de regerende ODS en een van de oppositionele CSSD, traden ondanks eisen daartoe niet af.

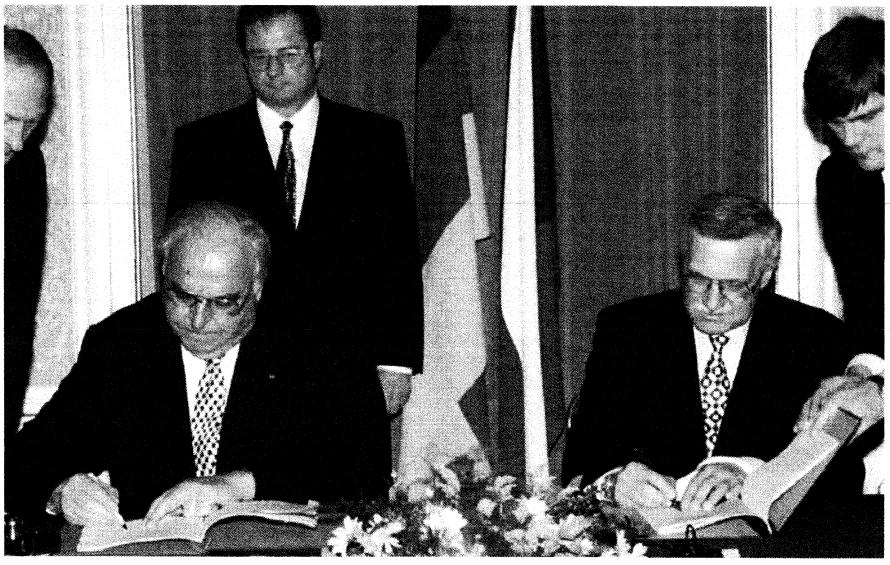

Premier Vaclav Klaus (r.) en de Duitse bondskanselier Helmut Kohl ondertekenen op 21 januari 1997 in Praag de Tsjechisch-Duitse Verklaring van Verzoening. *Foto EPA*

PRESIDENT HAVEL GEOPEREERD EN HERTROUWD

De 60-jarige president Václav Havel onderging op 2 december een operatie waarbij een kwaadaardig gezwel werd verwijderd en een gedeelte van zijn rechterlong.

Op 4 januari 1997 hertrouwde de president, die sinds een jaar weduwnaar was, met de actrice Dagmar Veskrnová. Havel maakte bekend dat hij 'aan een nieuwe etappe in zijn leven' was begonnen en dat hij was gestopt met roken en drinken.

TSJECHIË EN DUITSLAND ONDERTEKENEN GEZAMENLIJKE VERKLARING VAN VERZOENING

De Tsjechische regering bevestigde op 10 december een overeenkomst te hebben bereikt met Duitsland over de tekst van een verzoeningsverklaring over de annexatie van Tsjechisch grondgebied in 1938-'39 door nazi-Duitsland en de deportatie van 3 mln Sudeten-Duitsers door Tsjechoslowakije na de Tweede Wereldoorlog (zie pag. 825/3 e.v.-'95 en 617/2/3-'96).

De verklaring betekende het hoogtepunt van twee jaar van moeizame onderhandelingen. De Duitse regering bood zijn verontschuldigingen aan voor het nazibeleid jegens Tsjechoslowakije en beloofde een Tsjechisch-Duits Toekomstfonds te financieren, dat voornamelijk bestemd zou zijn om schadevergoeding uit te keren aan Tsjechische nazi-slachtoffers. Naoorlogse Duitse regeringen hadden zich meer dan eens verontschuldigd voor het verleden; de gezamenlijke verklaring bevatte echter voor het eerst een spijtbetuiging van een Tsjechische regering voor de deportatie van de Sudeten-Duitsers, die veelal gepaard was gegaan met buitensporig geweld. Ondanks druk van de Sudeten-Duitsers - een machtige pressiegroep in Beieren - werd in het akkoord expliciet erkend dat de rechtmatigheid van de uitwijzing buiten kijf stond en dat individuen die geld waren kwijtgeraakt derhalve geen schadeclaims zouden kunnen indienen.

In het akkoord werd tevens het belang benadrukt van de toekomstige betrekkingen tussen de twee buurlanden, en werd eveneens gesteld dat Duitsland de Tsjechische lidmaatschapsaanvraag voor de EU en de NAVO steunde.

Tijdens een officieel bezoek van de Duitse bondskanselier Helmut Kohl aan Praag ondertekenden Tsjechië en Duitsland op 21 januari 1997 de verzoeningsverklaring.

(Vor.ber.pag. 617/1 e.v.-1996)

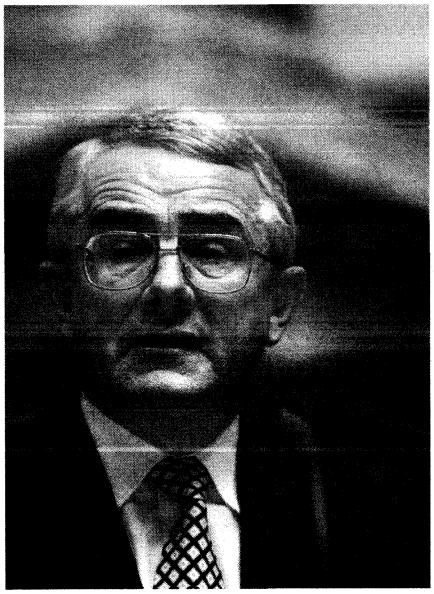

De Zwitserse president voor 1997, Arnold Koller. *Foto EPA*

ZWITSERLAND

PRESIDENT VOOR 1997

Op 4 december 1996 koos de uit twee Kamers bestaande Bundesversammlung (parlement) Arnold Koller tot president voor 1997 (voor presidentsverkiezingen in 1996, zie pag. 185/2-'96). De christen-democraat had de ceremoniële functie ook in 1990 al eens bekleed (zie pag. 149/2-'90). Koller bleef tevens minister van justitie.

ONDERZOEK NAAR BANDEN VAN BANKEN MET NAZI-DUITSLAND WORDT VOORTGEZET. RAPPORT OVER MISBRUIK BANKTEGOEDEN VAN HOLOCAUST-SLACHTOFFERS. COMPENSATIEFONDS VOOR SLACHTOFFERS

De Raad van Staten (Eerste Kamer van het parlement) stemde op 27 november unaniem voor een onafhankelijk onderzoek naar de transacties tussen Zwitserse banken en nazi-Duitsland en naar het lot van slapende rekeningen van joden op Zwitserse banken.

De Nationale Raad (Tweede Kamer) had al op 20 september een vergelijkbare wet goedgekeurd (zie pag. 825/1/2-'96), maar de versie van de wet van de Raad van Staten bevatte een clausule die de identiteit beschermde van de personen wier naam in het onderzoek werd genoemd. Verwacht werd dat een definitieve wet voor het einde van het jaar zou worden goedgekeurd.

Ondertussen trof de onafhankelijke, door de Zwitserse banken en vooraanstaande joodse organisaties ingestelde onderzoekscommissie voorbereidingen om een begin te maken met haar onderzoek naar de slapende Zwitserse bankrekeningen. De commissie onder voorzitterschap van de voormalige president van de Amerikaanse Federal Reserve Board, Paul Volcker, was in mei ingesteld na groeiende kritiek op de Zwitserse banken (zie pag. 823/3 e.v.-'96) en was in het bijzonder belast met het speuren naar rekeningen van holocaust-slachtoffers. De mate van de toegang die de banken de commissie verleenden, was uniek voor een extern orgaan. In de eerste helft van 1997 zou een vooronderzoek plaatsvinden; het definitieve onderzoek zou medio 1998 worden afgerond.

De omvang van de medewerking van de banken aan het opsporen van rekeningen van holocaust-slachtoffers werd op 12 november opnieuw in twijfel getrokken toen de Zwitserse bankombudsman Hanspeter Hani bekendmaakte dat hij slechts Zfr 11.000 (ongeveer $ 8.600) op Zwitserse bankrekeningen had achterhaald die van holocaust-slachtoffers waren.

Hani verklaarde dat hij elf eisers had geholpen Zfr 1,6 mln terug te vinden op slapende rekeningen, maar dat slechts vijf hiervan (met een totaalbedrag van Zfr 11.000) iets met de holocaust hadden te maken. Hani, die door de banken werd betaald, was in het begin van het jaar met zijn onderzoek begonnen in een poging de internationale kritiek te weerleggen dat de banken er geen belang bij hadden banktegoeden van holocaust-slachtoffers op te sporen. Hij beschikte echter niet over een groot onderzoeksteam en was afhankelijk van de bereidwilligheid van de banken om hun eigen slapende rekeningen te vergelijken met de gegevens van degenen die hem als eiser hadden benaderd. Het Joodse Wereldcongres noemde zijn pogingen 'pathetisch'.

Rapport over vermeend misbruik van banktegoeden van holocaust-slachtoffers

Op 19 december werd een rapport aan de Zwitserse regering gepubliceerd waarin beschuldigingen van joodse groeperingen werden verworpen dat Zwitserse bedrijven en burgers schadeloos waren gesteld met geld van holocaust-slachtoffers ter vereffening van vorderingen in verband met de confiscatie van Zwitserse eigendommen in Oost-Europa na de Tweede Wereldoorlog.

In het rapport, dat was opgesteld door de onafhankelijke historici Peter Hug en Marc Perrenoud, werd gezegd dat Zwitserland geld van slapende bankrekeningen had uitgekeerd aan de communistische regeringen van Polen en Hongarije krachtens de na de oorlog gesloten schadevergoedingsovereenkomsten over geconfisceerde Zwitserse eigendommen overeenkomstig de beginselen van het internationale privaatrecht. Op 19 december verklaarde Hug tegenover verslaggevers dat het geld dat was overgemaakt van de slapende rekeningen, niet terugvloeide naar Zwitsers die hun bezittingen waren kwijtgeraakt, 'maar veeleer de regeringen van Hongarije en Polen meer ruimte gaf om harde valuta te gebruiken'.

In het rapport werd echter kritiek geuit op de wijze waarop de Zwitserse regering en de banken waren omgesprongen met de banktegoeden van nazi-slachtoffers. 'Gelet op de tientallen jaren van nalatigheid, verdient het aanbeveling verdere stappen in overweging te nemen teneinde tegemoet te komen aan de thans bestaande opvattingen over rechtvaardigheid', aldus het rapport, waarin werd verzocht om 'een concrete schadevergoedingsregeling', maar niets werd gezegd over de inhoud van een dergelijke regeling en over degenen aan wie schadevergoeding zou moeten worden uitgekeerd.

Benoeming commissie voor onderzoek naar Zwitserlands rol als financieel centrum in Tweede Wereldoorlog

Op 19 december benoemde de regering een negen leden tellende commissie die een diepgaand historisch onderzoek moest instellen naar Zwitserlands rol als financieel centrum tijdens de Tweede Wereldoorlog. De commissie stond onder voorzitterschap van de Zwitserse historicus Jean François Bergier.

De voorzitter van de onderzoekscommisie die de rol van Zwitserland als financieel centrum tijdens de Tweede Wereldoorlog onderzoekt, Jean-François Bergier. *Foto EPA*

Aanhoudende druk op banken

In een nieuwe poging om de crisis over de rol van Zwitserland tijdens de Tweede Wereldoorlog te bezweren, stemden de Zwitserse regering en banken op 23 januari 1997 in met de instelling van een fonds voor hulp aan holocaust-slachtoffers en hun families. De regering maakte echter duidelijk pas een financiële bijdrage te leveren aan het fonds, als zij zekerheid had dat de feiten over het lot van joodse tegoeden tijdens de Tweede Wereldoorlog volledig waren gestaafd.

Op 22 januari had Rainer Gut, directeur van het bankconcern Crédit Suisse, aangedrongen op de onmiddellijke instelling van een 'goed gedoteerd fonds' als gebaar van goede wil jegens overlevenden en slachtoffers van de holocaust die hun geld hadden gestort op Zwitserse banken. Gut, die pleitte voor een fonds van ruim Zfr 100 mln ($ 1 = Zfr 1,40 op 24 januari 1997) zei deze stap te hebben genomen omdat de geloofwaardigheid van Zwitserland sinds de Tweede Wereldoorlog nog nooit zo gering was geweest. Zijn plan hield in dat de regering, de Zwitserse Nationale Bank en de Zwitserse bankwereld elk voor een derde deel zouden bijdragen aan het fonds. Er werd geen datum voor de oprichting van het fonds genoemd.

Op 27 januari nam de Zwitserse ambassadeur in de Verenigde Staten, Carlo Jagmetti, ontslag, nadat was uitgelekt dat hij in een vertrouwelijk rapport aan minister van buitenlandse zaken Flavio Cotti de aanpak van de crisis had vergeleken met 'het voeren van een oorlog' die moest worden aangegaan op 'twee fronten: het buitenlandse en het binnenlandse front'. Zijn uitspraak wekte grote woede bij joodse organisaties in en buiten Zwitserland. Jagmetti bood zijn verontschuldigingen aan, maar hij beschuldigde de media en niet nader genoemde pressiegroepen ervan de feiten te verdraaien met de bedoeling hem en de regering af te schilderen als antisemitisch.

De joodse gemeenschap was al geïrriteerd door opmerkingen van minister van economische zaken en president voor 1996, Jean-Pascal Delamuraz. Deze had het idee om een compensatiefonds in te stellen op 31 december 1996 'chantage' genoemd en betoogd dat dit 'zou worden opgevat als een erkenning van Zwitserse schuld'. Als gevolg hiervan hadden joodse organisaties, zoals het Joods Agentschap in Israël en het Joods Wereldcongres, gedreigd een boycot van Zwitserse banken af te kondigen. Op 29 januari begon de gemeenteraad van New York met de behandeling van een voorstel dat storting van geld van de stad op Zwitserse banken verbood totdat er een compensatiefonds zou zijn ingesteld.

Op 30 januari publiceerden ruim honderd vooraanstaande Zwitserse schrijvers, juristen, artsen, academici en filmproducenten een manifest waarin zij politici en bankiers ervan beschuldigden de affaire verkeerd af te handelen en het imago van Zwitserland te schaden.

Op 31 januari beval Paul Volcker, de voorzitter van de onafhankelijke onderzoekscommissie die naar slapende bankrekeningen speurde (zie boven), dat er onmiddellijk moest worden onderzocht of Zwitserse banken documenten hadden vernietigd. Het besluit volgde op de onthulling dat de Unie Bank van Zwitserland (UBS), de machtigste bank van het land, archiefstukken had vernietigd. In december 1996 had een nachtwaker van UBS containers vol versnipperde documenten ontdekt, waarvan een aantal betrekking had op de Tweede Wereldoorlog.

Oprichting compensatiefonds voor slachtoffers holocaust

Op 5 februari ging de regering, zoals verwacht, akkoord met een compensatiefonds voor slachtoffers van de holocaust. Het fonds, een van de belangrijkste eisen van joodse groeperingen, werd door vooraanstaande bankiers omschreven als 'een moreel gebaar'.

Het fonds, dat was opgericht in samenwerking met belangrijke Zwitserse banken en de Joodse Restitutie Organisatie en in het bijzonder met Israël, zou open staan voor alle holocaust-slachtoffers en hun erfgenamen, ongeacht of hun zaak in verband stond met Zwitserland. De drie grootste banken, Crédit Suisse, de Zwitserse Bankcorporatie en de Unie Bank van Zwitserland stortten 100 mln Zfr ($1 =1,44 Zfr op 7 februari 1997). De Zwitserse regering weigerde echter aan het fonds bij te dragen in afwachting van de uitslag van een onafhankelijk onderzoek naar de rol van het land tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Op 27 februari maakte minister van buitenlandse zaken Flavio Cotti bekend dat de onafhankelijke commissie van deskundigen onder leiding van de historicus François Bergier begin maart zou bijeenkomen.

(Vor.ber.pag. 823/2 e.v.-1996)

BRAZILIË

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN. WIJZIGING KABINET

Op 3 oktober 1996 werden in Brazilië gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Daarvan waren de verkiezingen voor het bijzonder invloedrijke burgemeesterschap van de grote steden het belangrijkst. De Sociaal-Democratische Partij van Brazilië (PSDB) van president Fernando Henrique Cardoso leed verlies. Bij de burgemeestersverkiezingen in São Paulo eindigde de PSDB-kandidaat, oud-minister van planning, begroting en coördinatie José Serra, op de derde plaats met slechts 15,6 procent van de stemmen. Serra had in mei het kabinet verlaten om aan de verkiezingen te kunnen deelnemen (zie pag. 480/1-'96). Op 15 november zou een beslissende verkiezingsronde worden gehouden.

In totaal 34 Afgevaardigden hadden zich kandidaat gesteld voor de gemeenteraadsverkiezingen. De zetelverdeling in het Congres werd als volgt gewijzigd: het aantal PSDB-zetels daalde van 80 naar 78 en de Liberale Frontpartij (PFL) ging van 100 naar 98 zetels. De Partij van de Braziliaanse Democratische beweging (PMDB) wist haar zetelaantal uit te breiden van 97 tot 99 en werd daarmee de grootste fractie. De rechtse Braziliaanse Progressieve Partij (PPB) bleef op 88 zetels staan en de Arbeiderspartij (PT) kwam van 50 op 51 zetels.

Tweede ronde

Op 15 november vond de tweede ronde van de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Hierbij behaalde de rechtse Braziliaanse Progressieve Partij (PPB) in São Paulo, de grootste stad van het land, een overtuigende overwinning.

Celso Pitta van de PPB versloeg met 57 procent van de stemmen een oud-burgemeester, Luiza Erundina, van de linkse Arbeiderspartij (PT) en werd daarmee de eerste zwarte burgemeester van São Paulo. Dankzij deze en andere successen verdubbelde het aantal steden dat de PPB in handen had van zeven tot 14. Andere opmerkelijke overwinningen bij de burgemeestersverkiezingen waren die van Luiz Paulo Conde van de rechtse Liberale Frontpartij (PFL) in Rio de Janeiro en van Celio de Castro van de centrumlinkse Braziliaanse Socialistische Partij (PSB) in Belo Horizonte, de hoofdstad van de deelstaat Minas Gerais.

In vergelijking met de verkiezingsuitslag van 1992 hadden de PPB, de PFL en de PSB procentueel de meeste winst geboekt in 56 van de grootste steden van Brazilië - de 26 deelstaathoofdsteden en dertig andere grote gemeenten. Ook de Democratische Arbeiderspartij (PDT) was het gelukt meer kiezers te trekken. De steun voor de PSDB van president Cardoso, bleek over de gehele linie te zijn teruggelopen, hoewel het aantal PSDB-burgemeesters in grote steden toenam. De PTB, de PMDB en de PT leden forse verliezen.

Het uitstekende resultaat van de PPB betekende een stimulans voor de presidentiële ambities van haar partijleider, de vertrekkende burgemeester van São Paulo, Paulo Maluf. Maluf was een prominent tegenstander van plannen voor een grondwetswijziging waarbij de president de mogelijkheid zou krijgen zich herkiesbaar te stellen. Cardoso had de steun van tweederde van de leden van zowel Senaat als Kamer van Afgevaardigden nodig om een dergelijke wijziging door te voeren.

Kabinetswijziging

Op 5 november diende minister van gezondheidszorg Adib Jatene zijn ontslag in. Zijn functie werd tijdelijk overgenomen door José Carlos Seixas, zijn staatssecretaris.

Een verschil van mening tussen Jatene en leden van het economische team van de regering over een eis om meer geld voor gezondheidszorg zou het voor Jatene moeilijk hebben gemaakt aan te blijven.

Op 11 december werd Carlos Cesar Albuquerque benoemd tot de nieuwe minister van gezondheidszorg. Twee weken voor zijn benoeming was Albuquerque lid geworden van de Braziliaanse Sociaal-Democratische Partij (PSDB) van president Cardoso.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. AMENDEMENT INZAKE HERVERKIEZING PRESIDENT. MOTIE MALUF TEGEN HERVERKIEZING CARDOSO DOOR PPB AFGEWEZEN

Op 4 december leed de belangrijkste rivaal van president Cardoso, Paulo Maluf, leider van de PPB, een coalitiepartner, en aftredend burgemeester van São Paulo, een nederlaag tijdens de nationale conventie van zijn partij, toen een door hem ingediende motie werd afgewezen. Dat gebeurde binnen een maand nadat Malufs politieke beschermeling bij de lokale verkiezingen het burgemeesterschap van São Paulo in de wacht had gesleept.

Een sterke factie binnen de PPB die onder leiding stond van minister van industrie, handel en toerisme Francisco Dornelles en waarvan ook andere leden van de federale regering deel uitmaakten, verzette zich met succes tegen een motie van Maluf waarin werd voorgesteld dat de PPB-fractie in het Congres tegen het amendement op de grondwet moest stemmen dat herverkiezing van het staatshoofd mogelijk maakte. In plaats daarvan moest Maluf, die ook onder steeds meer publieke druk kwam te staan zijn kandidatuur voor het presidentschap in te trekken, genoegen nemen met de aanbeveling te stemmen tegen Cardoso's voornemen zich opnieuw kandidaat te stellen. Volgens Dornelles stonden minstens veertig van de negentig PPB-afgevaardigden achter de herverkiezing van de president.

Een onderzoekscommissie van het Congres, die op 3 december door de Senaat was benoemd om de uitgifte van overheidsobligaties door deelstaten en gemeenten te onderzoeken, koos het bureau van de burgemeester van São Paulo als eerste doelwit van haar onderzoek. Een aantal waarnemers en afgevaardigden in het Congres waren van mening dat dit onderzoek op politieke gronden berustte en was bedoeld om Malufs streven naar het presidentschap te verijdelen.

Goedkeuring Kamer voor amendement op de grondwet

Op 28 januari 1997 kreeg president Fernando Henrique Cardoso uitzicht op een tweede ambtstermijn, toen de Kamer van Afgevaardigden tijdens een speciale zitting haar goedkeuring gaf aan een ontwerp voor een grondwetswijziging, dat hem in staat zou stellen zich herkiesbaar te stellen (voor de verkiezing van Cardoso in 1994, zie pag. 839/1 e.v.-'94.)

Om tot wet te worden verheven, moest over het wetsontwerp, dat ook herverkiezing van gouverneurs en burgemeesters mogelijk zou maken, nog één keer gestemd worden in de Kamer en twee keer in de Senaat. Op 29 januari werden vervolgens amendementen op het wetsontwerp om de oppositie gunstig stemmen door de Kamer verworpen, zoals een amendement waarin werd geëist dat Cardoso zes maanden voor de presidentsverkiezingen in 1998 zou moeten aftreden als hij zich kandidaat wilde stellen.

Op 15 januari had de grondwetswijziging een eerste vuurproef doorstaan toen zij met negentien tegen elf stemmen werd goedgekeurd door een speciale herverkiezingscommisie van het Congres. Opvallend was dat zes commissieleden die lid waren van de gematigde Partij van de Braziliaanse Democratische Beweging (PMDB, de grootste partij in de regerende coalitie) zich uitspraken voor de wijziging in weerwil van een besluit dat op 12 januari was genomen op een partijconferentie. Een door de anti-regeringsvleugel van de PMDB ingediende motie tegen het herverkiezingsvoorstel was op de conferentie aangenomen met 343 tegen 229 stemmen. Maar deze motie was niet bindend voor de afgevaardigden van de partij in het Congres. Dezen hadden tijdens de conferentie tevens opdracht gekregen zich tot 15 februari of tot na de verkiezing van de voorzitters van Senaat en Kamer te onthouden van stemming over het amendement op de grondwet.

Op 13 januari had Cardoso een beroep gedaan op de PMDB zich meer als bondgenoot en minder als tegenstander op te stellen. Het leek erop dat de partij zich met haar dreigement het amendement tegen te werken, wilde verzekeren van regeringssteun voor haar kandidaten voor de twee invloedrijke voorzittersposten in het Congres. Maar als Cardoso de PMDB-kandidaten zou voortrekken, liep hij het risico de Liberale Frontpartij (PFL, de op één na grootste partij in de regeringscoalitie) van zich te vervreemden, met name de kandidaat van deze partij voor het voorzitterschap van de Senaat, Antõnio Carlos Magalhães. Magelhães was een van Cardoso's grootste medestanders.

Om tegenwicht te bieden aan de druk van de PMDB, zouden sommige ministers Cardoso hebben geadviseerd munt te slaan uit de hoge score die hij had behaald in de opiniepeilingen, door een nationaal referendum te laten houden waarin goedkeuring werd gevraagd voor zijn eventuele herverkie-

zing. Deze optie had ook de voorkeur van oppositiepartijen die iedere poging van de president zich herkiesbaar te stellen, wilden verstoren en vertragen.

NATIONAAL DEFENSIEPLAN

Op 7 november 1996 lanceerde de regering een Nationaal Defensieplan als eerste stap op weg naar de samenvoeging van alle militaire portefeuilles tot een enkel ministerie van defensie. In het plan, dat die dag openbaar werd gemaakt en aan de Argentijnse regering werd toegezonden, dat Brazilië 'iedere kans' op een conflict met Argentinië uitsloot en dat hun gemeenschappelijke grenzen, van oudsher de kern van het defensiebeleid, 'vanuit Braziliaans militair oogpunt nu vrij is [van potentiële conflicten] '. In plaats daarvan werden in het plan mogelijke toekomstige conflicten in verband gebracht met 'drugshandel, narcoticaterrorisme en de aanwezigheid van gewapende groepen in het Amazone-gebied langs de grenzen met andere landen in de regio'.

ONTWIKKELINGEN OP ECONOMISCH GEBIED. PROTESTEN NA BEZUINIGINGSMAATREGELEN

Op 11 oktober werden straffe fiscale maatregelen gepresenteerd, die kennelijk waren uitgesteld tot na de verkiezingen van 3 oktober wegens de invloed die zij zouden kunnen hebben op het overheidspersoneel. Als reactie daarop riepen de vakbonden 28 oktober uit tot dag van nationaal protest en kondigden zij voor die dag een algemene staking van 24 uur aan. Minister van financiën Pedro Malan verklaarde dat de maatregelen het begrotingstekort weliswaar zouden verlagen van 3,5 procent van het BBP in 1996 tot 2,5 procent in 1997, maar op de lange termijn geen effect zouden sorteren, als niet tegelijkertijd grondwetswijzigingen op bestuurlijk gebied, die reeds aan het Congres waren voorgelegd, zouden worden goedgekeurd.

De belangrijkste maatregelen waren (i) het schrappen van ongeveer 100.000 overheidsbanen door middel van vrijwillige afvloeiing of de beëindiging van contractarbeid; (ii) de afschaffing van bijzondere voorrechten voor bepaalde beroepen; en (iii) de wijziging van criteria voor het vaststellen van ouderdomspensioenen. Daarnaast waren er voorzieningen voor de verkoop van staatsbezit en voor de werving van extra inspecteurs om de inning van belastingen en sociale-verzekeringsbijdragen te verbeteren. Het hele pakket maatregelen, dat was bedoeld om R 6,5 mrd (ongeveer $ 6,3 mrd) te bezuinigen op de begroting voor 1998, omvatte verder de verlenging tot eind 1999 van het Sociaal Noodfonds (FSE), dat in 1994 was opgericht en in 1997 zou worden opgeheven (zie pag. 406/1, 837/1-'94 en 263/2-'96).

De invoering van de economische maatregelen, bij presidentieel decreet, leidde ertoe dat de behandeling van een wetsvoorstel over bestuurlijke hervormingen kon worden voortgezet. Het voorstel werd op 15 oktober goedgekeurd door een speciale Congrescommissie. Wegens de impopulariteit van de maatregelen hadden de PPB-commissieleden geprobeerd de stemming over het voorstel tegen te houden tot na de beslissende verkiezingsronde in november, maar dit was niet gelukt.

Krachtens het wetsvoorstel zouden de centrale en plaatselijke overheden grotere bevoegdheden krijgen salarissen te verlagen en banen te schrappen in de overheidssector. Verder werden de inkomsten van hoge functionarissen (met inbegrip van voorrechten en toeslagen) aan een maximum gebonden. Tenslotte dienden Congresleden, wilden zij hun bezoldiging verhogen, een speciale wet aan te nemen in plaats van eenvoudigweg een regeringsbesluit goed te keuren.

Voortgang privatisering mijnbouwmaatschappij en telecommunicatiebedrijf

Op 11 oktober maakte de regering voorlopige details bekend van de voorgenomen privatisering in 1997 van de Companhia Vale do Rio Doce (CVRD), de belangrijkste Latijns-Amerikaanse goudwinningsmaatschappij en 's werelds grootste ijzerertsproducent (zie pag. 766/3-'96). De verkoop zou geschieden in drie tranches. Verwacht werd dat de eerste tranche van 40 procent van het aandelenbezit $ 2,5 mrd zou opleveren.

Op 24 oktober werden 63 politieagenten, naar Serra Pelada (zie pag. 479/1-'96) gestuurd om met de steun van ruim 1.000 militairen ongeveer 500 goudzoekers te verjagen die sinds mei de toegang naar de goudmijn hadden geblokkeerd. Deze blokkade had de CVRD $ 10 mln gekost.

Begin oktober werden zes consortia uitgenodigd een bod te doen op het telecommunicatiebedrijf Rio Grande, het eerste Braziliaanse bedrijf op dit gebied dat gedeeltelijk zou worden geprivatiseerd.

Eerste contracten Sivam-project

Op 4 oktober gaf Cardoso toestemming aan de Bank van Brazilië de eerste contracten voor de financiering van het Regionaal Toezichtsysteem voor het Amazonegebied (Sivam; zie pag. 263/2 e.v.-'96) te ondertekenen.

Overeenkomst schuld deelstaat São Paulo

Op 27 november ondertekenden de federale regering en de deelstaat São Paulo een overeenkomst ter herfinanciering van de schuld van de deelstaat, die R 37 mrd ($ 36 mrd) bedroeg. De overeenkomst werd gezien als een belangrijke stap in de richting van de vermindering van het begrotingstekort van Brazilië.

Krachtens het akkoord zou de federale regering overgaan tot de uitgifte van obligaties met een looptijd van dertig jaar tegen een reële rente van 6 procent om daarmee 80 procent van de schuld van de deelstaat te financieren. De resterende 20 procent, ongeveer R 7 mrd, zou de regering van São Paulo moeten financieren door haar bezittingen te verkopen, waaronder luchthavens, spoorwegen en het elektriciteitsnet. Bovendien moest de deelstaatregering haar belang van 51 procent in de diep in de schulden verkerende Banespa-bank voor één jaar overdragen aan de federale regering. Tijdens die periode zouden deze aandelen worden getaxeerd door een onafhankelijke instantie. Als São Paulo niet in staat zou zijn de aandelen terug te kopen, zou de regering de bank kunnen privatiseren.

Toenemende spanning over landbezit

Op 20 januari 1997 waarschuwden de leiders van de militante Beweging van Landloze Boeren (MST) en van de Democratische Landbouwunie (UDR), de heropgerichte organisatie van landeigenaren (zie pag. 766/2-'96), gezamenlijk dat in Brazilië het grootste landconflict uit zijn geschiedenis dreigde te ontstaan.

Tijdens interviews in het dagblad *Jornal do Brasil* van die dag vergeleken MST-leider José Rainha Junior en UDR-leider Roosevelt Roque dos Santos zichzelf met elkaar bestrijdende 'generaals' in een escalerende oorlog over land. Rainha liet weten dat landbezettingen zouden toenemen en zei dat de MST haar activiteiten op dat moment verbreedde door deel te nemen aan de strijd tegen privatiseringen door de regering en tegen de herverkiezing van

Cardoso, die, zo beweerde hij, zijn functie had bekleed in een ongekend 'gunstig klimaat voor het doorvoeren van agrarische hervormingen'. Roque dos Santos gaf toe dat de UDR wapengeweld had gebruikt tegen boeren zonder land, maar beweerde ook dat de regering de MST had gesteund door land te onteigenen dat de UDR had bezet. Hij voorspelde dat landeigenaren zich op het leger zouden moeten verlaten, aangezien de federale politiemacht 'beheerst' werd door de MST.

Op 13 januari meldde het televisiestation *Rede Globo* dat de nieuwe agressieve strategie van de MST onder meer inhield dat vruchtbaar land in de buurt van steden werd bezet om steun te krijgen van de arbeiders uit die steden, evenals staatsbezittingen die op het punt stonden te worden geprivatiseerd, met name die van het enorme conglomeraat Rio Doce. Op 16 januari meldde *Rede Globo* dat drie boeren zonder land waren gedood door gewapende bewakers op de Santa Clara-boerderij in Ourilandia do Norte, in de noordelijke Amazone-staat Pará. De politie zou op zoek zijn naar meer slachtoffers.

Op 10 januari begon de politie een twee weken durende operatie om zo'n 8.000 tot 12.000 goudzoekers en houthakkers te verwijderen uit het Indianenreservaat Sarare in de deelstaat Matto Grosso bij de grens met Bolivia. Dezen vormden een serieuze bedreiging voor het milieu in het reservaat en de cultuur van de Kathitaullu, een kleine Indianenstam.

Zware stormen. Hevige regenval

Op 4-5 januari berichtten de Braziliaanse media dat tijdens stormen in de deelstaten Minas Gerais en Rio de Janeiro minstens 65 doden waren gevallen en bijna 20.000 mensen dakloos waren geworden.

Op 23 januari werd bericht dat zware regenval overstromingen had veroorzaakt in elf steden in de zuidelijke deelstaat São Paulo met als gevolg dat ongeveer 5.500 mensen dakloos waren geworden en ten minste dertig mensen werden vermist. In de aangrenzende deelstaat Paraná waren 3.000 mensen dakloos geworden.

SLACHTOFFERS SCHIETPARTIJ OPGEGRAVEN. VEROORDELINGEN WEGENS KINDERMOORD

Op 7 oktober 1996 werden op last van de autoriteiten negentien lichamen opgegraven in het kader van het proces tegen 49 politieagenten die werden vervolgd voor het doodschieten van bewoners van een sloppenwijk van Rio de Janeiro in 1993 (zie pag. 760/2-'93).

Op 28 november werd Nelson Cunha, een lid van de staatspolitie, veroordeeld tot 261 jaar gevangenisstraf voor de moord in juli 1993 op acht straatkinderen in Rio de Janeiro. Hij was de tweede politieman die voor de moorden werd veroordeeld. Marcus Vinicius Emmanuel had al een gevangenisstraf gekregen van aanvankelijk 309 jaar, die later na een nieuw proces was omgezet in 89 jaar. In dezelfde zaak werden nog vijf andere politiemannen en een burger vervolgd.

VLIEGTUIGRAMP

Op 31 oktober kwamen minstens honderd personen om het leven, toen een Fokker F-100 van de binnenlandse luchtvaartmaatschappij TAM kort na het opstijgen neerstortte op een woonwijk van Saõ Paulo. Onder de slachtoffers bevonden zich alle 89 passagiers en zes bemanningsleden, alsmede minstens acht personen op de grond.

(Vor. ber. pag. 766/1 e.v.-1996)

PERU

KABINETSWIJZIGINGEN. MINISTERS VERDEDIGEN MONTESINO

Op 12 september 1996 werd Daniel Hokama Tokashiki, tot dan toe minister van energie en mijnbouw, benoemd tot minister ten behoeve van de president. In deze functie was hij de opvolger van Jaime Yoshiyama Tanaka, die op 6 september onverwacht zijn aftreden had bekendgemaakt. Yoshiyama, een trouw aanhanger van president Alberto Keinya Fujimori en lang beschouwd als diens politieke erfgenaam, was op zijn - invloedrijke - post benoemd, nadat hij in november 1995 de verkiezingen voor het burgemeesterschap van de hoofdstad Lima had verloren (zie pag. 337/2-'96).

Yoshiyama beklemtoonde dat hij om 'puur persoonlijke redenen' was afgetreden en ontkende dat zijn ontslag verband hield met een schandaal voortvloeiend uit aanklachten wegens corruptie tegen Vladimiro Montesino (zie verderop). De regering ontkende dat er een ministerscrisis was, terwijl de plaatselijke pers speculeerde dat Yoshiyama en Fujimori het niet eens waren over het economische beleid.

Bij een daarop volgende, op 19 september bekendgemaakte, regeringswijziging nam premier Alberto Pandolfi Arbulu de portefeuille van energie en mijnbouw over van Hokama, maar stond die van visserij af aan Carlos Boggiano Sánchez .

Op 5 november werden opnieuw kabinetswijzigingen bekendgemaakt. Miriam Schenone kreeg de nieuwe portefeuille van vrouwenzaken en ontwikkeling van de mens, terwijl Gustavo Caillaux werd benoemd tot de nieuwe minister van industrie, toerisme, integratie en internationaal handelsoverleg

Vladimiro Montesino (3de v.l.) op 22 oktober 1996 te Lima in gesprek met minister van defensie generaal Tomás Castillo Meza (4de v.l.) en minister van binnenlandse zaken generaal Juan Briones Davila (m.). *Foto EPA*

als opvolger van Liliana Canale Novella, die was afgetreden.

Verklaringen premier en ministers over beschuldigingen tegen Montesino

Op 26 september legden premier Pandolfi, minister van defensie generaal Tomás Castillo Meza, en minister van binnenlandse zaken generaal Juan Briones Davila in het Congres verklaringen af ter verdediging van Montesino, het officieuze hoofd van de Nationale Inlichtingendienst (SIN) en een belangrijk adviseur van Fujimori. Zij ontkenden dat Montesino zijn invloed had aangewend om drugshandelaren te beschermen. Pandolfi weigerde bijzonderheden te verstrekken over Montesino's salaris of functie.

Voor een rechtbank had Demetrio Chávez Peñaherrera, alias 'El Vaticano', die er openlijk voor uit kwam drugsbaron te zijn, als getuige verklaard dat hij Montesino in 1991 $ 50.000 per maand had betaald in ruil voor bescherming door militairen van zijn illegale landingsbaan in de noordelijke Huallagavallei, het centrum van de Peruaanse drugsoperaties. Na kritiek van hoge militairen, politiemensen en regeringsfunctionarissen in augustus had Chávez een deel van zijn getuigenis ingetrokken.

AMENDEMENT OP REFERENDUMWET

Op 10 oktober hechtte het Congres zijn goedkeuring aan een amendement op de grondwettelijke bepalingen inzake het houden van een referendum. Krachtens de grondwet van 1993 kon een referendum worden uitgeschreven als dit werd gesteund door 10 procent van het electoraat. In de nieuwe Wet op de Burgerparticipatie werd echter bepaald dat een referendum bovendien door minstens 48 van de 120 leden van de Kamer van Afgevaardigden moest worden gesteund. Een rechtstreeks gevolg kon zijn dat hierdoor pogingen werden verijdeld een referendum te houden over de in augustus goedgekeurde wet die president Alberto Fujimori de mogelijkheid bood zich kandidaat te stellen voor een derde ambtstermijn (zie pag. 773/2-'96).

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN JUSTITIE. VEROORDELING GENERAAL

Op 11 oktober werd generaal Jaime Ríos Araico veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf, nadat hij schuldig was bevonden aan het aannemen van steekpenningen van drugshandelaar Demetrio Chávez Peñaherrera. De advocaat van Ríos maakte bekend in beroep te gaan tegen het vonnis, dat hij 'een politieke wraakneming' noemde. In september had Ríos in een krantenterview gezegd dat hij werd vervolgd omdat hij kritiek had geleverd op opperbevelhebber generaal Nicolás de Bari Hermoza Ríos, een trouw medestander van Vladimiro Montesino, die volgens Chávez eveneens steekpenningen had aangenomen.

Handhaving 'gezichtsloze' rechtbanken

Op 11 oktober besloot het Congres de 'gezichtsloze' of geheime militaire rechtbanken, die waren ingesteld voor de vervolging van terreurdaden, tot oktober 1997 te handhaven. Eerder, op 4 oktober, had president Fujimori gratie verleend aan 28 mannen en vrouwen die ten onrechte zouden zijn veroordeeld door deze rechtbanken, en op 19 oktober kregen veertien andere personen gratie.

Arrestatie generaal

Op 26 november 1996 werd in opdracht van de Hoge Militaire Raad generaal b.d. Rodolfo Robles, die bekend stond om zijn kritiek op het mensenrechtenbeleid van de regering, gearresteerd.

Volgens zijn zoon Jaime hielden agenten van de inlichtingendienst Robles in de buurt van zijn huis in de hoofdstad Lima aan, sloegen hem en dwongen hem in een auto te stappen. De vicepresident van het Congres, Carlos Torres y Torres, ontkende later ten overstaan van een Congrescommissie dat Robles was ontvoerd en zei dat de generaal slechts werd vastgehouden in verband met aanklachten wegens 'gebrek aan respect voor een meerdere'.

Drugsbaron gearresteerd

In de Ecuadoraanse hoofdstad Quito werd op 3 november Willer Alvarado Linares, de meest gezochte drugsbaron van Peru, gearresteerd na een gezamenlijke operatie van de Peruaanse inlichtingendienst en de Ecuadoraanse politie.

GIJZELINGSDRAMA IN JAPANSE AMBASSADE TE LIMA

Op 17 december 1996 werden tijdens een receptie in de Japanse ambassade te Lima naar schatting 575 gasten gevangen genomen nadat ongeveer 25 guerrillastrijders van de linkse Revolutionaire Beweging Túpac Amaru (MRTA) het gebouw hadden bestormd. Op 31 december 1996 hielden de guerrillastrijders nog steeds 81 personen gevangen.

Onder hen bevonden zich de minister van buitenlandse zaken Francisco Tudela en een aantal andere ministers, afgevaardigden in het Congres van de regerende partij NM-C90 (Nieuwe Meerderheid-Verandering 90), rechters, alsmede hoge politiefunctionarissen, militairen en leden van de veiligheidsdiensten. De Japanse ambassadeur en verschillende Japanse zakenlieden bleven ook in gijzeling.

Nadat de MRTA de ambassade had bezet, werd de omgeving afgesloten en het complex omsingeld door zwaarbewapende militairen en politieagenten. De regering, die onder druk stond van de Groep van Zeven industrielanden (G-7), met name Japan, om tot een vreedzame oplossing van de crisis te komen, wees op 22 december een aanbod tot hulp van buitenlandse antiterreurexperts af. Aangezien de rebellen de vrijlating van naar schatting vierhonderd MRTA-gevangenen eisten en de regering die eis niet wilde inwilligen en evenmin in staat was het gebouw te laten bestormen, ontstond een ongemakkelijke impasse. Hoewel de MRTA had gezegd dat zij op 22 december zou beginnen met het doden van de gijzelaars als haar eisen niet zouden worden ingewilligd, verstreek dit ultimatum zonder dat slachtoffers vielen. Het dreigement werd niet herhaald.

Bemiddelingspogingen van de roomskatholieke Kerk, het plaatselijke Peruaanse Rode Kruis en de Canadese ambassadeur Anthony Vincent resulteerden in de geleidelijke vrijlating van een groot aantal gijzelaars. Op 18 december werden achttien diplomaten uit veertig landen, lokale politici, militairen, politieagenten en vooraanstaande zakenlieden, alsmede ongeveer tweehonderd vrouwen en ouderen vrijgelaten. Op 23 december werden nog eens 225 mensen in vrijheid gesteld, onder wie drie ministers, verscheidene generaals, de broer van Fujimori en een aantal Japanse diplomaten en zakenlieden.

Onder de kop 'Túpac Amaru houdt van spectaculaire acties' meldde Francis van den Berge in *De Standaard* van 19 december 1996 het volgende over de MRTA:

'Wie zijn de gewapende mannen en vrouwen die ruim 200 mensen in gijzeling namen in de residentie van de Japanse ambassade in de Peruaanse hoofdstad Lima? Ze noemen zich strij-

ders van de Movimiento Revolucionario Túpac Amaru (MRTA). Ze willen vooral de vrijlating van hun leiders en de hervorming van het rechtssysteem dat president Alberto Fujimori invoerde om „terrorisme" te bestrijden.
De MRTA werd in 1983 opgericht door Victor Polay Campos. Die was afkomstig uit de Amerikaanse Revolutionaire Volksalliantie (Apra), een partij van links-nationalistische oorsprong die sociaal-democratisch werd. Met president Alan García [Perez] kwam ze in 1985 aan de macht. Dat duurde tot 1990, toen García de macht overdroeg aan Fujimori [zie pag. 93/3-'91].
Polay was bevriend met García, maar was de weg van gewapende acties opgegaan. Zijn MRTA streefde ernaar met bezettingen en Robin Hood-achtige acties „revolutionaire haarden" te scheppen, die dan zouden worden uitgebreid. In 1984 kwam de groep in de schijnwerper met een bezetting van de Amerikaanse ambassade [zie pag. 204/2 e.v.-'85]. Kort voor García's aantreden kondigde hij een bestand af. Maar het overleg met de regering kwam er niet. En de MRTA hervatte haar acties.
Zo kaapte ze vrachtwagens met voedsel en deelde de inhoud uit in armenwijken van Lima. Ook bezette ze radiozenders en liet ze communiqués omroepen. Geleidelijk verbreedde ze haar terrein tot buiten de steden. In november 1987 nam ze het stadje Juanjui in. Ze liet filmen hoe haar strijders bij hun vertrek door inwoners werden uitgewuifd. Onder de rebellen bevonden zich ex-leden van de Apra.
Met de guerrilla-organisatie Sendero Luminoso (SL), die in 1980 de wapens opnam, kon de MRTA het nooit goed vinden. Dat had niet alleen te maken met het feit dat SL in de jaren tachtig een aantal Apra-burgemeesters ombracht. Beide groepen hanteren heel andere tactieken en strategieën.
Terwijl SL zijn strategie meer op Andesboeren richtte, mikte MRTA op een meer gesofistikeerd publiek. Ook toonde MRTA veel meer zin voor public relations. En in tegenstelling tot SL bleef MRTA banden onderhouden met legale partijen.
(...)
Aanvankelijk kon MRTA op heel wat sympathie rekenen. Maar die smolt weg naarmate de groep zich op aanslagen en ontvoeringen toelegde. Dat de MRTA het opnam voor cocaboeren leidde tot verwijten dat zij zich inliet met drugshandelaars. Tegelijk kwam het in de organisatie zelf tot onenigheid.
Fujimori kon in 1992 Polay en andere MRTA-leiders arresteren [zie pag. 34/3-'93]. Vorig jaar belette de politie een MRTA-plan om het parlement te bezetten. Twintig MRTA'ers werden aangehouden, onder wie de Amerikaanse Lori Berenson [zie pag. 338/2-'96].
Fujimori, die in 1992 zijn grootste succes boekte met de arrestatie van SL-leider Abimael Guzman [Renoso] [zie pag. 35/1 e.v.-'93], beweerde dat het uit was met de guerrilla in Peru. Na de opflakkering van SL-activiteit komt nu de MRTA-gijzeling in Lima. Die wil niet alleen de MRTA in het licht zetten. Ze sluit ook aan bij brede kritiek op Fujimori's anti-terreurwetten. Zoals de president moest toegeven, leidden die tot opsluiting van vele onschuldigen. De plannen van Fujimori om onschuldigen dan maar „amnestie" te geven, botsen op verzet van mensenrechtengroepen. Die zeggen dat amnestie onschuldigen brandmerkt voor iets dat ze niet deden. En ze vinden dat er een eind moet komen aan vonnissen door anonieme rechters in zaken van „terrorisme".
De MRTA, die banden heeft met groepen in Bolivia en Chili, noemt zich naar Túpac Amaru. Die afstammeling van Inca-heersers leidde in de 18de eeuw een mislukte opstand tegen het Spaanse kolonialisme.'

Onderhandelingen tussen regering en MRTA

Vanuit zijn gevangenschap in de ambassade riep minister van buitenlandse zaken Tudela op tot 'effectieve onderhandelingen' en op 29 december begon de regering rechtstreekse besprekingen met de rebellen. De als onderhandelaar aangewezen minister van onderwijs Domingo Palermo Cabrejos verklaarde dat 'vooruitgang' was geboekt bij het vinden van een oplossing voor de crisis tijdens een drie uur durende ontmoeting met Néstor Cerpa Cartolini, de leider van het MRTA-commando. De ontmoeting leidde tot de vrijlating van nog eens twintig gijzelaars en leek er op te wijzen dat de rebellen hun eisen afzwakten. In een door Cerpa ondertekende verklaring werd gezegd dat de weg naar een duurzame vrede zou moeten beginnen met een verbetering van de erbarmelijke omstandigheden waaronder gedetineerde MRTA-strijders in de gevangenis verkeerden. Hij verklaarde verder dat de guerrillastrijders bereid waren te onderhandelen over hun vertrek uit de ambassade, en veroordeelde pogingen van de regering een vergelijking te trekken tussen de MRTA en de van oudsher veel gewelddadiger groepering Lichtend Pad (Sendero Luminoso).

Op 30 december zei president Fujimori dat hij zou overwegen de guerrillastrijders een veilige aftocht aan te bieden als zij de overgebleven gijzelaars zouden vrijlaten en hun wapens zouden neerleggen. Een dag later gaf Cerpa echter onverwachts een persconferentie waarin hij nieuwe eisen stelde. Vanuit de belegerde ambassade verklaarde hij dat het 'staatsterrorisme' in Peru 3 mln mensen tot armoede had gebracht. Hij herhaalde dat de MRTA de vrijlating van gevangen MRTA-leden eiste, onder wie de belangrijkste oprichter van de beweging, Víctor Polay Campos, die in 1992 was gevangengenomen (zie pag. 34/3-'93) en die op dat moment een levenslange gevangenisstraf uitzat. Andere eisen waren onder meer de afschaffing van het vrijemarktbeleid van de regering, de betaling van een niet nader aangeduide 'oorlogsbelasting' en de garantie dat de guerrillastrijders veilig zouden kunnen afreizen naar een plaats midden in het oerwoud.

Het succes van de actie van de rebellen alsmede de vermetele opzet ervan en grote publiciteit eromheen betekende een slag voor Fujimori, wiens populariteit in belangrijke mate was gebaseerd op het feit dat hij een einde had gemaakt aan de guerrilla-activiteiten in het land.

Crisisoverleg met Japanse premier in Canada

Op 1 februari 1997 voerden president Alberto Keinya Fujimori en de Japanse premier Ryutaro Hashimoto in Toronto (Canada) crisisoverleg in een poging een vreedzame oplossing te vinden voor de op dat moment al 45 dagen durende crisis in Lima. Hoewel in januari nog een aantal gijzelaars was vrijgelaten, leek aan het eind van de maand een oplossing van de crisis niet in zicht.

De Japanse regering zou hebben gevraagd om een ontmoeting met Fujimori om uitdrukking geven aan haar bezorgdheid over het lot van de 72 overgebleven gijzelaars nadat recente acties van politie en militairen rond het ambassadecomplex tot gevolg hadden gehad dat schoten waren afgevuurd door de twintig MRTA-strijders die zich in de omsingelde ambassade bevonden.

Na afloop van het overleg zei president Fujimori op 1 februari tijdens een persconferentie dat de regering op dringend verzoek van de regering in Tokio een 'inleidende dialoog' zou aangaan met de MRTA. Over de voornaamste eis van de bezetters, vrijlating van vierhonderd MRTA-leden, viel echter niet te praten. 'Peru heeft heeft jarenlang te lijden gehad van terrorisme. We willen geen stap terug doen naar het verleden', aldus de Peruaanse president.

Onder de 72 gijzelaars, de laatsten van een groep van ruim 500 personen die in december 1996 gevangen waren genomen, waren meer dan twintig Japanse burgers, onder wie vooraanstaande zakenlieden en de Japanse ambassadeur in Peru. De andere overgebleven diplomaat was de ambassadeur van Bolivia, waar vier MRTA-leden een gevangenisstraf uitzaten. De overige gijzelaars waren Peruanen die nauwe connecties hadden met de regering en de veiligheidstroepen. Onder hen waren minister van buitenlandse zaken Tudela, vijf parlementsleden van de regerende partij NM-C90, Maximo Rincón, het hoofd van de antiterreurpolitie en Pedro Fujimori, de jongste broer van de Peruaanse president.

Na onderhandelingen door het Rode Kruis en de rooms-katholieke Kerk waren in januari een aantal gijzelaars vrijgelaten. Onder hen waren een voormalige chef van de politie en de antiterreurbrigade, die op 17 januari werd vrijgelaten, en een zieke plaatsvervangende politiechef die op 26 januari vrijkwam. Op

De Peruaanse president Alberto Keinya Fujimori (l.) en de Japanse premier Ryutaro Hashimoto na afloop van een persconferentie op 1 februari 1997 in het Canadese Toronto, waar zij overleg hadden gepleegd over de gijzeling in de Japanse ambassade te Lima. *Foto EPA*

nieuwjaarsdag waren zeven gijzelaars vrijgelaten.

Onder sterke druk van Japan had Fujimori de mogelijkheid de gijzelaars door middel van een commando-actie te bevrijden van de hand gewezen. Maar het feit dat de veiligheidsmaatregelen rond het complex medio januari waren aangescherpt, werd door velen gezien als een teken dat de aanhangers van de harde lijn binnen de regering en de strijdkrachten, die vóór een militaire oplossing van de bezetting waren, terrein wonnen. Verder verwierp de regering op 16 januari een verzoek van de MRTA dat de Guatemalteekse regering, die in december een vredesakkoord met linkse guerrillastrijders had ondertekend (zie pag. 183/1-'97), zou deelnemen aan de besprekingen die werden gevoerd om een einde te maken aan de bezetting. De autoriteiten maakten ook bekend dat alle bezoeken aan MRTA-gevangen in Peruaanse gevangenissen waren afgelast.

Deze verharding van het standpunt van de regering kwam nadat op 15 januari de leider van de MRTA-commando, Néstor Cerpa Cartolini, positief had gereageerd op een voorstel van de regering toe te treden tot een 'garantiecommissie'. De commissie, waarin ook vertegenwoordigers van de regering, het Vaticaan en het Internationale Rode Kruis zouden zitten, was bedoeld als een forum voor onderhandelingen over de vrijlating van de gijzelaars en over een veilige aftocht voor de guerrillastrijders naar een derde land. De toekomst van de commissie was echter onzeker, omdat Cerpa zou hebben toegezegd alleen deel te nemen op voorwaarde dat de vrijlating van vierhonderd MRTA-gevangenen als discussiepunt op de agenda zou komen, een eis die voor de guerrillastrijders van cruciaal belang was, maar door de regering consequent was afgewezen.

VLIEGTUIGRAMP. AARDBEVING

Op 2 oktober 1996 stortte een Boeing 757 van de nationale luchtvaartmaatschappij Aeroperú, met bestemming Chili, neer in de Stille Oceaan, 50 km ten noordwesten van Lima. Hierbij kwamen alle zeventig passagiers en bemanningsleden om het leven. Voordat het toestel neerstortte, had de piloot gemeld dat geen van zijn instrumenten of computers functioneerde.

Op 12 november kwamen bij een aardbeving met een kracht van 6,4 op de schaal van Richter in het zuidelijke kustgebied ten zuidoosten van Lima vijftien mensen om het leven en werden 700 anderen gewond.

AANKOOP MIGS

Op 24 november bevestigde president Alberto Keinya Fujimori dat Peru MiG-gevechtsvliegtuigen van Russische makelij had gekocht. Er werden maar weinig details vrijgegeven, maar de lokale pers speculeerde dat tussen twaalf en achttien MiG-29-gevechtsvliegtuigen van Bjelaroes waren gekocht. De datum van de transactie werd niet bekendgemaakt.

Volgens Fujimori was de aanschaf bedoeld om oude vliegtuigen te vervangen en een 'strategische evenwicht' te creëren met Ecuador, dat recentelijk Israëlische K-Fir-gevechtsvliegtuigen had aangekocht. De VS, één van de vier garantielanden van het Protocol van Rio de Janeiro uit 1942, dat het kader vormde voor voortgaande vredesbesprekingen tussen Peru en Ecuador over een grensgeschil, drukte zijn teleurstelling uit over de aankoop.

AKKOORD MET ECUADOR OVER PROCEDURE VOOR BESPREKINGEN OVER GRENSCONFLICT

Op 29 oktober ondertekenden afgevaardigden van Peru en Ecuador in de Chileense hoofdstad Santiago een akkoord over de procedure die moest worden gevolgd voor besprekingen over een grensconflict tussen beide landen. De ondertekening werd bijgewoond door de Chileense president Eduardo Frei Ruiz-Tagle en diplomatieke vertegenwoordigers van de vier garantielanden, Argentinië, Brazilië, Chili en de VS.

In het Akkoord van Santiago beloofden beide partijen dat zij eind 1996 in Brasilia substantiële besprekingen over hun grensconflict zouden openen. De besprekingen zouden net zolang worden voortgezet totdat een definitieve oplossing was bereikt.

(Vor.ber.pag. 772/3 e.v.-1996)

VERENIGDE STATEN

ONTWIKKELINGEN M.B.T. BURGERRECHTEN. TEXACO TREFT SCHIKKING IN RASSENZAAK

Op 15 november 1996 ging de Amerikaanse oliemaatschappij Texaco akkoord met een betaling van $ 175 mln teneinde een proces dat was aangespannen namens 1.400 zwarte werknemers die door het bedrijf zouden zijn gediscrimineerd, te beëindigen. De schikking, waarbij werd overeengekomen dat Texaco $ 79 mln zou verdelen onder de eisers en het resterende bedrag zou besteden aan programma's ter verbetering van carrièremogelijkheden en ter bestrijding van racisme en discriminatie, werd getroffen vlak vóór een na-

tionale boycot van de benzinestations van Texaco die was georganiseerd door mensenrechten-groeperingen.

Het proces was in 1994 aangespannen door zwarte werknemers die beweerden dat zij systematisch werden uitgesloten van promotie. In november werd de kwestie een nationale zaak, toen bekend werd dat er een bandopname was gemaakt van een bijeenkomst van directieleden van Texaco in augustus 1994, die later was doorgespeeld aan de advocaten van de eisers. De band onthulde niet alleen dat sommige aanwezigen hadden voorgesteld bewijsmateriaal te vernietigen om het proces te belemmeren, maar ook dat een aantal aanwezigen racistische bewoordingen gebruikte wanneer gesproken werd over zwarte werknemers. Details van de bandopname leidden tot publieke verontwaardiging en brachten Texaco ertoe ijlings een schikking te treffen.

Seksueel geweld op landmachtbasis

Op 8 november raakte de landmacht verwikkeld in een ernstig schandaal, toen bekend werd dat ten minste dertig vrouwelijke rekruten het slachtoffer waren geweest van wangedrag en seksueel geweld in het Aberdeen Proving Ground's Ordnance Centre in Maryland.

Op de basis in Aberdeen werden jaarlijks ongeveer 11.000 jonge militairen opgeleid, van wie ongeveer 20 procent vrouw was. Met het oog op de kritiek die het gevolg was geweest van de trage reactie van de marine op de 'Tailhook'-affaire over ongewenste intimiteiten uit 1991 (zie pag. 260/1 e.v.-'93, 705/3-'93) was de landmacht erop gebrand te laten zien dat bij de zaak in Aberdeen snel en resoluut werd opgetreden. Gezegd werd dat zo'n 1.000 vrouwen in verband met de beschuldigingen werden ondervraagd en dat een mannelijke kapitein en twee sergeanten op de basis waren aangeklaagd wegens een aantal misdrijven uiteenlopend van meervoudige verkrachting en gedwongen sodomie tot overspel en ongeoorloofde verhoudingen met vrouwelijke rekruten. Verder werd bericht dat een aantal officieren en onderofficieren waren geschorst in afwachting van een nader onderzoek.

Op 12 november bevestigde de voorzitter van de Gezamenlijke Chefs van Staven, generaal John Shalikashvili, dat naar aanleiding van de informatie die was binnengekomen via een een op 7 november ingestelde telefoonlijn voor slachtoffers van dergelijk misbruik, het onderzoek was uitgebreid naar ten minste drie andere militaire bases. Vóór het eind van de maand zouden meer dan 5.000 telefoontjes zijn binnengekomen, waarvan er tenminste 600 werden onderzocht. Verder maakten het ministerie van defensie en de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, Newt Gingrich, op 22 november bekend dat afzonderlijke onderzoeken zouden worden ingesteld naar gevallen van ongewenste intimiteiten binnen de strijdkrachten.

Eind december waren via de speciale telefoonlijn ongeveer 6.600 telefoontjes geregistreerd. Hiervan rechtvaardigden 977 nader onderzoek en waren 145 zo ernstig dat volledig strafrechtelijk onderzoek zeker was.

Op 17 december werd bericht dat, nauwelijks een jaar nadat de militaire academie Citadel in Charleston, Zuid-Carolina, door een uitspraak van het Hooggerechtshof op 16 oktober 1995 was verplicht vrouwen toe te laten, het bestuur van de academie een cadet en drie aspirant-officieren hadden moeten schorsen, omdat zij zich schuldig zouden hebben gemaakt aan 'hazing' (een term waarmee systematische vernedering werd aangeduid) van twee vrouwelijke eerstejaarsrekruten.
De twee cadetten, Kim Messer en Jeanie Mentavlos, klaagden dat zij het slachtoffer waren geweest van seksueel geweld en andere vernederingen. In verband met deze aanrandingen die voor het grootste deel in december hadden plaatsgevonden, werden in totaal elf cadetten aangeklaagd wegens schending van de tucht.

Op 14 januari 1997 werd bericht dat twee van de vier vrouwelijke cadetten die sinds augustus 1996 in opleiding waren op de militaire academie Citadel in Charleston, de academie hadden verlaten, nadat zij hadden verklaard het slachtoffer te zijn geweest van 'criminele, sadistische en weerzinwekkende' pesterijen.

Op 23 januari werd gemeld dat op de 195 jaar oude elite-academie West Point een krijgsraad was begonnen met de behandeling van een aanklacht wegens verkrachting die was ingediend door een 20-jarige vrouwelijke cadet. Het misdrijf zou hebben plaatsgevonden in mei 1996 en de zaak zou de eerste in zijn soort zijn in de geschiedenis van de academie.

Gerechtelijke uitspraak ten gunste van homohuwelijken in Hawaï

Op 3 december kwam een staatsrechtsbank tot de uitspraak dat de staat Hawaï in strijd met de bepalingen van de Hawaiaanse grondwet inzake seksuele discriminatie handelde door homoseksuele paren toestemming te weigeren in het huwelijk te treden.

De uitspraak, die volgde op een langdurig juridisch steekspel (zie pag. 838/2-'96), kwam nadat rechter Kevin Chang had bepaald dat de staat niet had bewezen dat dwingende redenen bestonden om dergelijke huwelijken te verbieden. De uitspraak werd door voorvechters van rechten voor homoseksuelen bejubeld als een mijlpaal, maar werd met verontwaardiging ontvangen door conservatieven die lieten weten actie te zullen blijven voeren tegen de uitvoering ervan. Wettelijke mogelijkheden om tegen de uitspraak in actie te komen, werden geboden door onder meer een hoger beroep bij het Hooggerechtshof van Hawaï en door de recente invoering van de Wet ter Bescherming van het Huwelijk waardoor de afzonderlijke staten homohuwelijken niet hoefden te erkennen (zie pag. 838/2-'96). Verder waren in 37 staten wetsvoorstellen gedaan om homohuwelijken te verbieden, maar in slechts zestien staten waren deze aangenomen. In twee andere staten waren dergelijke verbintenissen verboden op last van de gouverneur.

Rechter verhindert uitvoering 'Voorstel 209'.

Op 24 december vaardigde rechter Thelton Henderson van het in San Francisco gevestigde federale districtshof een gerechtelijk bevel uit teneinde de uitvoering van 'Voorstel 209' te verhinderen. Het voorstel, bedoeld om positieve actie op grond van ras of geslacht in het openbaar onderwijs, op het werk en bij sollicitaties te verbieden, was in Californië met een meerderheid van 54 tegen 46 procent wet geworden via een referendum dat tegelijk met de presidentsverkiezingen in november was gehouden (zie pag. 102/3-'97).

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN SPIONAGE. ALGER HISS OVERLEDEN

Op 15 november overleed Alger Hiss, een voormalige ambtenaar die in 1948 was beschuldigd van spionage voor de Sovjet-Unie en die in 1950 was veroordeeld wegens meineed. Hiss had 44 maanden in de gevangenis gezeten en de rest van zijn leven volgehouden onschuldig te zijn. De rechtszaak tegen hem was samengevallen met het begin van de anticommunistische 'heksenjacht' van senator McCarthy in de VS.

In *NRC/H'blad* van 18 november schreef Juurd Eijsvoogel onder de kop 'Verrader of held' het volgende over Hiss:

'Alger Hiss, de Amerikaanse diplomaat die eind jaren veertig het middelpunt was van een veelbesproken spionage-zaak, is vrijdag [15 november] op 92-jarige leeftijd overleden in een ziekenhuis in New York. Tot het eind van zijn leven heeft Hiss ontkend dat hij in de jaren dertig een communistische spion was, de beschuldiging die een einde maakte aan zijn glanzende carrière. Maar het debat over zijn schuld of onschuld, dat de gemoederen decennia heeft beziggehouden en een forse stapel boeken en een aantal films heeft opgeleverd, duurt tot op heden voort.
De zaak-Hiss bezorgde Richard Nixon landelijke bekendheid en vormde de opmaat voor de communistenjacht van senator Joseph McCarthy. Het begon in augustus 1948 met een verklaring van een medewerker van het weekblad *Time*, Whittaker Chambers, tegenover de commissie voor on-Amerikaanse activiteiten van het Huis van Afgevaardigden. Chambers zei dat hijzelf tussen 1934 en 1938 als communist koerier was geweest van geheime documenten die Hiss had ontvreemd op het ministerie van Buitenlandse Zaken.
Hiss had carrière gemaakt in de regering van president Roosevelt, een hoge functie bekleed bij Buitenlandse Zaken en in 1945 als adviseur deelgenomen aan de Jalta-conferentie - waar Roosevelt, Churchill en Stalin de grenzen van het naoorlogse Europa trokken en de kaarten schudden voor de koude Oorlog. Ook was hij betrokken bij de opstelling van het Handvest van de Verenigde Naties. In 1946 had hij de buitenlandse dienst verlaten voor het voorzitterschap van de *Carnegie Endowment for International Peace*, een prestigieuze 'denktank' die zich bezighoudt met internationale betrekkingen.
Hiss ontkende de beschuldiging van Chambers twee dagen later tegenover dezelfde commissie; hij zou Chambers zelfs nooit gekend hebben. Op de commissie-leden maakte de onberispelijk geklede Hiss met zijn Harvard-opleiding en zijn indrukwekkende loopbaan, een goede indruk. Alleen de jonge Afgevaardigde van Californië, Richard Nixon, hield vast aan het verhaal van de obscure en groezelige Chambers.
Nixon onderzocht de zaak verder, op de voet gevolgd door het Amerikaanse publiek dat geïntrigeerd was door de twee zo verschillende hoofdpersonen en de kleurrijke details. Voor sommigen was Hiss een verrader, voor anderen een held die in diskrediet was gebracht uit politieke motieven. De zaak hield het land bezig zoals een kleine vijftig jaar later de moordzaak van O.J. Simpson.
Chambers bleek allerlei persoonlijke bijzonderheden over het privé-leven van Hiss te kennen, die erop leken te duiden dat ze elkaar wel degelijk gekend hadden. Hij troonde Nixon en zijn onderzoekers mee naar een boerderij, waar hij uit een uitgeholde pompoen een aantal microfilmpjes van geheime documenten tevoorschijnhaalde. Ook beschikte hij over handgeschreven notities van Hiss.
Uiteindelijk werd Hiss veroordeeld voor meineed, waarvoor hij [ruim] drie jaar in de gevangenis heeft gezeten. De rest van zijn leven besteedde hij vergeefs aan het zuiveren van zijn naam, terwijl hij werk vond als handelsreiziger in kantoorartikelen. Hij hield vol dat hij onschuldig was en het slachtoffer van een samenzwering. Af en toe komen er nieuwe feiten aan het licht die voor verdedigers of aanklagers van Hiss het definitieve bewijs zijn van zijn schuld danwel onschuld, maar het debat is nooit beslecht. Chambers, die in 1961 stierf, werd in 1984 postuum onderscheiden door president Reagan.'

CIA-functionaris Nicholson beschuldigd van spionage voor de Russen

Op 18 november 1996 verscheen Harold J. Nicholson, een functionaris van de CIA, voor een federaal hof in Virginia. Hij werd ervan beschuldigd sinds juni 1994 geheime informatie verkocht te hebben aan de Russische inlichtingendienst.

De 46-jarige Nicholson was in 1980 in dienst getreden van de CIA en had zich gespecialiseerd in de opleiding van agenten die in Rusland en Oost-Europa zouden worden gestationeerd. Het FBI (Federal Bureau of Investigation) had een onderzoek naar hem ingesteld, nadat hij eind 1995 bij een routinetest met een leugendetector door de mand was gevallen. Zijn motieven zouden niet ideologisch maar financieel van aard zijn en hij zou voor zijn informatie meer dan $ 100.000 hebben gekregen.

FBI-agent gearresteerd.

Op 18 december werd de 43-jarige Earl Edwin Pitts, een hooggeplaatste FBI-agent die tot 1995 betrokken was bij contraspionageactiviteiten, gearresteerd. Pitts werd ervan beschuldigd geheime informatie te hebben verkocht aan de Russen. Pitts, die de rang van supervisor bekleedde, was in 1983 in dienst getreden bij het FBI. Volgens de autoriteiten zou hij in 1987 zijn begonnen met spioneren en in totaal meer dan $ 224.000 hebben ontvangen voor geheime informatie over de Amerikaanse defensie en collega's.

Onthullingen over relatie tussen Thurgood Marshall en het FBI

Uit FBI-dossiers die begin december werden vrijgegeven, bleek dat de vermaarde jurist en burgerrechtenactivist Thurgood Marshall sinds 1959 informatie had verstrekt aan het FBI. In 1967 was Marshall na een lange carrière in de burgerrechtenbeweging de eerste zwarte rechter van het Hooggerechtshof geworden. In het openbaar had hij zich zeer kritisch uitgelaten over het FBI, dat de kant zou kiezen van blanken tegen leiders van de burgerrechtenbeweging. Maar volgens het persoonlijke FBI-dossier van Marshall, dat drie jaar na zijn dood werd vrijgegeven, had hij in het geheim met het FBI samengewerkt en informatie verstrekt over activisten binnen de burgerrechtenbeweging die communist of voorstander van het gebruik van geweld zouden zijn.

VOORZITTER VAN TEAMSTERS-VAKBOND HERKOZEN

Op 15 december werd Ron Carey, de president van de Teamsters (International Brotherhood of Teamsters, Chauffeurs, Warehousemen and Helpers of America) in zijn functie herkozen via een verkiezing per post. Hij versloeg op het nippertje James P. Hoffa Jr, de zoon van de befaamde oud-president van de Teamsters, Jimmy Hoffa, die in 1975 was verdwenen (aangenomen werd dat hij was vermoord). Carey was in december 1991 tot president gekozen en sindsdien had hij geprobeerd de reputatie van de Teamsters te verbeteren door stappen te nemen ter bestrijding van de corruptie binnen de vakbond.

VERMEENDE MAFIALEDEN BESCHULDIGD

Negen leden van de 'familie' Gambino werden op 18 december in Florida in staat van beschuldiging gesteld in verband met woekerpraktijken, afpersing en een moordcomplot. Eén van de verdachten was Nicholas 'Little Nick' Corozzo, die John Gotti zou hebben opgevolgd als hoofd van de New Yorkse misdaadfamilie, nadat laatstgenoemde wegens moord was veroordeeld tot levenslange gevangenisstraf (zie pag. 699/1-'96).

CLINTON WIJST MEDISCH GEBRUIK MARIHUANA AF

Op 30 december keurde president Clinton plannen doed die het medisch gebruik van bepaalde drugs, waaronder marihuana, afwezen. De plannen waren een reactie op begin november in Californië en Arizona gehouden referendums die het medisch gebruik van marihuana mogelijk maakten (zie pag. 102/3 e.v.-'97). Die dag begon Barry McCaffrey, een voormalig legerofficier die door Clinton was ingeschakeld om het drugsbeleid uit te voeren, een publicitair offensief tegen illegaal drugsgebruik. Volgens McCaffrey was nog altijd niet wetenschappelijk vastgesteld dat marihuana of andere illegale drugs, lichamelijke problemen als pijn en misselijkheid konden verlichten. In een die dag door hem gepubliceerd rapport werden overheidsambtenaren in het

bijzonder nog eens werden gewaarschuwd voor de gevaren van verboden middelen, ook al schreef de dokter deze voor. Dokters die toch marihuana voorschreven ter verlichting van het lijden van ernstige zieken, liepen het risico hun vergunning kwijt te raken of juridisch te worden vervolgd.

De twee in Californië en Arizona aangenomen voorstellen zorgden volgens de regering alleen maar voor grotere verwarring. De voorstellen waren niet helder genoeg geformuleerd, waardoor de indruk kon worden gewekt dat het kweken van marihunaplanten en het verspreiden van de drug een legale bezigheid was. Groeperingen in de twee staten kondigden op 30 december aan door te zullen gaan met het verstrekken van marihuana, wanneer dit uit medisch oogmerk de enige oplossing was.

CLINTON BEGINT AAN TWEEDE AMBTSTERMIJN. INAUGURATIE

Op 20 januari 1997 werd William (Bill) Jefferson Clinton beëdigd als president van de VS. Dat gebeurde om vijf over twaalf 's middags, toen Clinton op de trap van het Capitool te Washington de eed aflegde ten overstaan van opperrechter William Rehnquist. Vice-president Albert (Al) Gore was een paar minuten eerder beëdigd.

Clintons 22 minuten durende inhuldigingsrede, die over het algemeen goed werd ontvangen, weerspiegelde de grenzen van de presidentiële macht waar hij tijdens zijn eerste termijn tegenaan was gelopen (zie voor zijn eerste inhuldigingsrede in 1993 pag. 257/3 e.v.-'93). 'We hebben een nieuwe regering nodig voor een nieuwe eeuw, een regering die bescheiden genoeg is om niet al onze problemen op te willen lossen, maar die toch sterk genoeg is ons de middelen te geven onze eigen problemen zelf op te lossen. Dat zal een kleinere overheid moeten zijn, die binnen haar budget blijft en met minder meer doet', aldus de president.

Clinton voegde daar meteen aan toe dat wat hem betreft 'het grote debat over de rol van de overheid' daarmee was geëindigd. 'Vandaag kunnen we vaststellen: de overheid vormt niet het probleem en de overheid vormt niet de oplossing. Wij, het Amerikaanse volk, vormen de oplossing', aldus de president.

Clinton steunde het idee van een sluitende begroting, maar zei dat het noodzakelijk was die te bereiken zonder de traditionele Amerikaanse waarden op te offeren. Hij riep het door de Republikeinen gedomineerde Congres op samen te werken. Hij zei dat het politieke geharrewar afgelopen moest zijn en dat het verkeerd zou zijn 'het kostbare geschenk van tijd te verspillen aan bitterheid en verdeeldheid'.

De president hamerde in zijn toespraak, die gematigd van toon was, op het belang van informatietechnologie en Internet als 'een brug naar de 21ste eeuw', een metafoor die centraal had gestaan in zijn herverkiezingscampagne. Een ander belangrijk thema van zijn rede was de noodzaak racisme uit te bannen. De inhuldiging viel samen met de nationale gedenkdag ter ere van Martin Luther King, de zwarte burgerrechtenleider, die in 1968 was vermoord. Clinton had het in zijn rede over de 'constante vloek van het racisme' en merkte op dat 'deze krachten ons land in het verleden bijna hadden vernietigd. Zij teisteren ons nog steeds'. 'Ons rijke weefsel van raciale, religieuze en politieke diversiteit zal in de 21ste eeuw een godsgeschenk zijn. Degenen die in staat zijn samen te leven, samen te leren en samen te werken en degenen die nieuwe banden weten te smeden, zullen rijkelijk worden beloond', zo zei hij. Alleen als eenheid kon Amerika de nieuwe eeuw en 'het land van Nieuwe Belofte' ingaan.

De kosten van de driedaagse festiviteiten ter gelegenheid van de inhuldiging, die duurden tot 20 januari, werden geschat op $ 30 mln.

Aanhoudende controverse over campagnegelden

In de nasleep van de duurste verkiezingen uit de geschiedenis - naar schatting was in 1996 $ 1,6 mrd uitgegeven aan de campagnes voor de presidents- en Congresverkiezingen - en na maanden van onenigheid over een aantal aspecten van de campagnefinanciering van zowel Democraten als Republikeinen (zie pag. 838/1 e.v.-'96 en 104/1-'97), maakte de president op 21 januari 1997 strengere regels bekend met betrekking tot de herkomst van financiële bijdragen aan de Democratische Partij.

Tot de maatregelen behoorden i) een verbod op aanvaarding door de partij van bijdragen van buitenlandse burgers en bedrijven, waaronder Amerikaanse dochtermaatschappijen; ii) een maximum van $ 100.000 per jaar voor donaties van individuele personen; en iii) een nauwkeurig onderzoek van alle bijdragen van meer dan $ 5.000. Ook sprak hij zich uit voor de afschaffing van 'zachte' financiële donaties. Hierbij ging het om donaties aan een politieke partij waarvoor minder beperkingen golden, die vervolgens werden doorgegeven aan de individuele kandidaten (geschat werd dat de Republikeinen $ 141 mln en de Democraten $ 122 mln aan 'zachte' donaties hadden geïnd bij de verkiezingen voor het presidentschap en het Congres van 1996.)

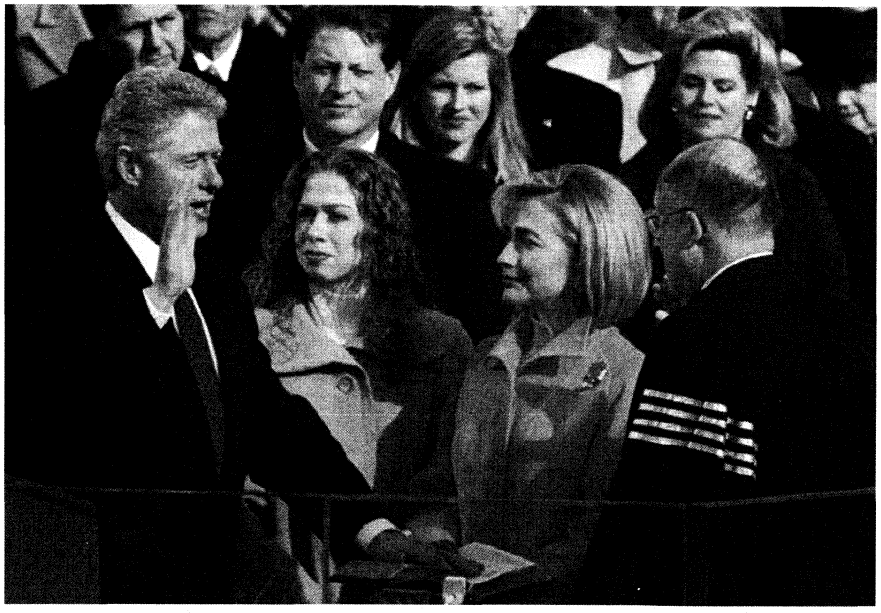

Bill Clinton (l.) tijdens zijn beëdiging als president van de VS op 20 januari 1997. Naast Clinton v.l.n.r. zijn dochter Chelsea, zijn echtgenote Hillary en opperrechter William Rehnquist. Op de achtergrond vice-president Al Gore en diens vrouw Tipper. *Foto EPA*

Op 28 januari gaf Clinton toe dat hij 'een vergissing had begaan' door functionarissen van het Witte Huis en federale functionarissen tijdens de verkiezingscampagne van 1996 koffiebijeenkomsten te laten laten bijwonen die fondsen voor de campagne moesten opleveren. Tegelijkertijd stelde hij een wet in het vooruitzicht ter hervorming van campagnefinancieringen. Tijdens de eerste persconferentie van zijn tweede termijn die bijna helemaal aan de kwestie was gewijd, verklaarde de president dat 'wij allemaal de verantwoordelijkheid voor de excessen moeten nemen. Ik neem de mijne'. Vooral de onthulling dat 17 Amerikaanse topbankiers een onderhoud met de president hadden gehad tijdens een bijeenkomst in het Witte Huis waar ook campagnefunctionarissen aanwezig waren, had voor onrust gezorgd. Tussen januari '95 en augustus '96 waren in totaal 103 koffiebijeenkomsten gehouden in het Witte Huis.

Op 29 januari deelde de directeur van het FBI, Louis Freeh, het Congres mee, dat hij een 25-koppig team opdracht had gegeven uit te zoeken wat de implicaties voor de economie en de nationale veiligheid waren van de rol van John Huang, de Aziatische fondsenwerver, die als tussenpersoon was opgetreden tussen Aziatische donateurs en de Democraten (zie pag. 837/2-'96).

Huang, vroeger werknemer van de Indonesische Lippo Groep, was later werkzaam geweest op het ministerie van handel en vervolgens in dienst getreden bij de Democratische Partij als fondsenwerver. Het FBI vreesde dat hij misschien zijn positie had gebruikt om toegang te krijgen tot commercieel gevoelige informatie over China. Verder was Huang betrokken bij een andere twijfelachtige zaak. In ruil voor een donatie van $ 200.000 aan de Democraten in 1996 zou hij federale steun hebben gekregen voor plannen een videowinkel in Bangkok te kopen. De uit Arkansas afkomstige Maria Haley, een directeur van de federale Export-Import Bank (EXIMBANK) en reeds lang samenwerkend met de president, was ook betrokken bij de aankoop.

Ontwikkelingen rond aanklacht wegens ongewenste intimiteiten tegen Clinton

Op 13 januari eisten advocaten van Paula Corbin Jones, voormalig werkneemster van de staat Arkansas, in een hoorzitting van een uur dat het Hooggerechtshof president Clinton zou dwingen tijdens zijn ambtsperiode voor de rechter te verschijnen wegens een aanklacht van sexuele intimidatie. Paula Jones eiste een schadevergoeding van $ 700.00 wegens aantasting van haar goede naam en schending van haar burgerrechten. De seksuele intimidatie zou hebben plaatsgevonden in 1991 toen Clinton gouverneur van Arkansas was (zie pag. 704/3-'94).

In juni 1996 had het Hooggerechtshof de zaak verdaagd tot na de presidentsverkiezingen (zie pag. 627/1-'96). Nu deze datum was verstreken, drongen de advocaten van Jones er bij het Hof op aan toe te staan dat de zaak zou worden voortgezet, zoals ook was bepaald door een federaal hof van beroep in januari 1996 (zie pag. 272/3-'96). De advocaten van Clinton daarentegen eisten uitstel van het proces, totdat Clinton zijn ambtstermijn had voltooid. Zij baseerden zich hierbij op de uitspraak uit 1982 in de zaak van Richard M. Nixon versus Fitzgerald, waarin het Hooggerechtshof had bepaald dat een zittende president immuniteit genoot als het civiele rechtszaken betrof die voortvloeiden uit officiële daden van de president. Zij betoogden dat een goed bestuur van het land zou worden verstoord als een zittende president was verwikkeld in een rechtszaak. Het bleef echter uiterst onzeker of het Fitzgerald-precedent in het onderhavige geval van toepassing zou zijn, aangezien de gebeurtenissen in de zaak-Jones zich hadden afgespeeld, voordat de president zijn ambt had aanvaard. En zelfs als Clinton destijds wel president zou zijn geweest, dan betrof het hier handelingen die niets te maken hadden gehad met zijn functie.

De advocaten van Jones beriepen zich op de uitspraak in de zaak Verenigde Staten van Amerika versus Richard M. Nixon, waarin was bepaald dat presidentiële immuniteit niet absoluut was en de president niet boven de wet stelde. Uit deze uitspraak leidden zij af dat de presidentiële immuniteit een president niet van de verplichting ontsloeg voor de rechter te verschijnen in een civiele procedure.

Zitting nieuw Congres. Senaat buigt zich over voordrachten kabinetsleden. Beëdiging Albright en Cohen

Op 7 januari kwam het 105de Congres, dat in november 1996 was gekozen (zie voor gedetailleerde verkiezingsuitslagen pag. 103-'97), bijeen. De eerste daden van het nieuwe Congres waren de verkiezing van een voorzitter van het Huis van Afgevaardigden en de opening van de hoorzittingen in de Senaat over de goedkeuring van de nominaties voor het kabinet (voor Clintons nominaties voor het kabinet, zie pag. 104/3 e.v.-'97).

Op 22 januari werden de nominaties van Madeleine Albright als minister van buitenlandse zaken en William S. Cohen als minister van defensie unaniem door de voltallige Senaat goedgekeurd met 99 stemmen vóór en geen enkele stem tegen. Een dag later vond in het Witte Huis te Washington de beëdiging van Albright plaats. Als minister van buitenlandse zaken was Madeleine Albright de opvolger van Warren Christopher. Nog niet eerder had een vrouw in de VS deze positie bekleed. Cohen, een Republikein, werd op 24 januari of-

William Cohen (2de v.l.) wordt op 24 januari 1997 door vice-president Al Gore beëdigd als minister van defensie. In het midden de vrouw van Cohen en links president Bill Clinton. *Foto EPA*

Madeleine Albright na haar beëdiging als minister van buitenlandse zaken van de VS. Op de achtergrond haar dochter Katie. Links president Bill Clinton en rechts vice-president Al Gore. *Foto EPA*

ficiel minister van defensie als opvolger van William Perry.

Op de dag van haar beëdiging was Albright aanwezig bij een ontmoeting tussen president Clinton en Kofi Annan, de nieuwe secretaris-generaal van de Verenigde Naties (zie pag. 215/2 e.v.-'97). In haar eerste woorden als minister wees Albright erop dat de VN-topman de eerste officiële bezoeker van president Clinton in diens tweede termijn was, en dat de bijeenkomst bovendien háár eerste officiële daad was. 'Dat lijkt me een erg goed teken van de steun die de Verenigde Staten aan de Verenigde Naties gaan geven', aldus de nieuwe minister van buitenlandse zaken.

Op 31 januari besloot de Senaat de goedkeuring van de benoemingen van Alexis Herman tot minister van arbeid en Anthony Lake tot directeur van het CIA uit te stellen tot de resultaten van een onderzoek naar beschuldigingen van het overtreden van ethische gedragsregels waren afgerond. Herman zou als directeur van het presidentiële bureau voor publieke contacten op ongeoorloofde wijze functionarissen hebben betrokken bij politieke zaken. Lake zou betrokken zijn geweest bij illegale verscheping van wapens naar de Bosnische moslims tijdens de burgeroorlog in het voormalige Joego-Slavië. Bovendien liep er een onderzoek van het ministerie van justitie naar Lake omdat hij bij zijn benoeming in 1993 tot adviseur voor de nationale veiligheid had nagelaten zijn aandelen in energiebedrijven van de hand te doen om een mogelijke belangenverstrengeling te voorkomen.

Newt Gingrich herkozen als voorzitter van het Huis van Afgevaardigden

Op 7 januari 1997, de eerste zittingsdag van het nieuwe Congres, werd Newt Gingrich met een krappe meerderheid herkozen tot voorzitter van het Huis van Afgevaardigden. Hiermee werd hij de eerste Republikein in 68 jaar die voor een tweede achtereenvolgende termijn voorzitter werd. Gingrich werd herkozen ondanks zijn bekentenis dat hij op ongeoorloofde wijze gelden van non-profit-organisaties die geen belasting hoefden te betalen, had gebruikt om colleges met een partijpolitiek karakter te financieren, en had gepoogd het Congres over deze zaak te misleiden (zie pag. 104/1 e.v.-'97).

Gingrich behaalde 216 stemmen, terwijl de Democratische kandidaat Richard Gephardt, de leider van de minderheid in het Huis van Afgevaardigden 205 stemmen verwierf. Vier Republikeinen stemden tegen Gingrich onder wie Jim Leach, de Republikeinse voorzitter van de Huis-commissie voor bankwezen en financiële diensten, die zelf twee stemmen kreeg. Leach stemde op Robert Michel, de voormalige leider van de Republikeinse fractie. Zes leden, onder wie vijf Republikeinen, onthielden zich in feite van stemming door 'present' te stemmen en vier leden waren afwezig of stemden niet.

Na zijn herverkiezing zei Gingrich tegen de leden van het Huis dat hij spijt had van zijn ethische ontsporingen en 'voorzover ik te onbedachtzaam, te zelfverzekerd of te drammerig ben geweest, bied ik mijn verontschuldigingen aan'. Ondanks de herverkiezing van Gingrich was men het erover eens dat de invloed van hem aanzienlijk was verminderd

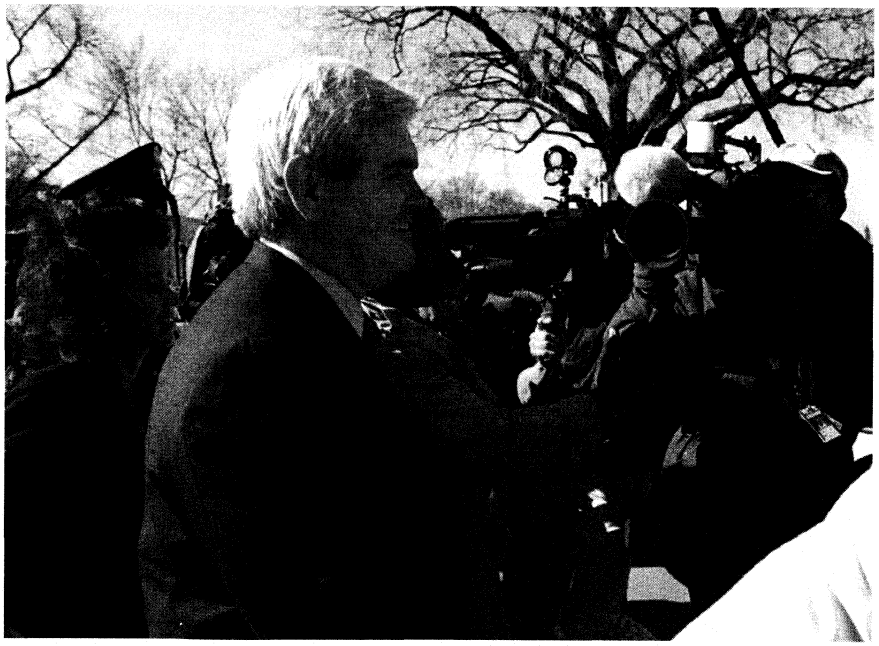

Newt Gingrich, de voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, op 21 januari 1997, de dag dat het Huis zich zou uitspreken over de straf die Gingrich zou krijgen wegens overtredingen van de gedragsregels die golden voor leden van het Congres. *Foto EPA*

sinds 1995 toen die op zijn hoogtepunt was. Waarnemers waren van mening dat een groot deel van het gezag was overgegaan op senator Trent Lott, de Republikeinse leider in de Senaat, van wie bekend was dat hij een betere werkrelatie met de president had.

De herverkiezing van Gingrich werd overschaduwd door de onzekerheid over de straf die de subcommissie voor ethiek van het Huis hem zou opleggen. De commissie zou haar beraadslagingen beginnen op 8 januari, de dag nadat het Huis zijn nieuwe voorzitter had gekozen. Een aantal Republikeinen zei er moeite mee te hebben dat zij moesten stemmen voordat de straf bekend was.

Op 10 januari, drie dagen nadat het Huis had gestemd, publiceerde de *New York Times* de tekst van een telefonische vergadering die Gingrich op 21 december in Florida had gehouden met zijn advocaat en de Republikeinse leiders Tom DeLay en Dick Armey. In de tekst werd gesuggereerd, maar niet bewezen, dat Gingrich zijn eerder die dag gedane belofte had gebroken dat hij niet zou proberen een doordachte politieke verdediging op te bouwen tegen de bevindingen van de commissie. Maar het uitlekken van de op illegale wijze gemaakte opname pakte verkeerd uit voor de Democraten, toen het FBI bekendmaakte dat een onderzoek werd ingesteld naar de omstandigheden waaronder de bandopname was gemaakt. Dit onderzoek leidde ertoe dat op 15 januari Jim McDermott, het belangrijkste Democratische lid van de subcommissie, zich terugtrok uit het onderzoek naar de overtredingen van Gingrich. Hij had het bandje gekregen van twee Democratische activisten, die hem hadden gemaakt. Verondersteld werd dat de bandopname via McDermott in handen was gekomen van de *New York Times*.

De herverkiezing van Gingrich betekende dat alle leidende posities in het nieuwe Congres onveranderd bleven. De belangrijkste functionarissen in het 105de Congres waren de volgende:

- Al Gore - voorzitter van de Senaat
- Trent Lott - leider van de meerderheidsfractie in de Senaat
- Don Nickles - voorman* van de meerderheidsfractie in de Senaat
- Tom Daschle - leider van de minderheidsfractie in de Senaat
- Wendell Ford - voorman* van de minderheidsfractie in de Senaat
- Newt Gingrich - voorzitter van het Huis
- Dick Armey - leider van de meerderheidsfractie in het Huis
- Tom DeLay - voorman* van de meerderheidsfractie in het Huis
- Richard Gephardt - leider van de minderheidsfractie in het Huis
- David Bonior - voorman* van de minderheidsfractie in het Huis
- Jesse Helms - voorzitter van de Senaatscommissie voor buitenlandse betrekkingen
- Strom Thurmond - voorzitter van de Senaatscommissie voor de strijdkrachten
- Pete V. Domenici - voorzitter van de begrotingscommissie van de Senaat
- William V. Roth Jr - voorzitter van de Senaatscommissie voor financiën
- Orrin G. Hatch - voorzitter van de Senaatscommissie voor justitie
- Benjamin A. Gilman - voorzitter van de Huiscommissie voor internationale betrekkingen
- John Kasich - voorzitter van de begrotingscommissie van het Huis
- Bill Archer - voorzitter van de Huiscommissie voor financiën
- Henry J. Hyde - voorzitter van de Huiscommissie voor justitie
- Floyd Spence - voorzitter van de Huiscommissie voor nationale veiligheid

*Een fractielid dat zijn medeleden informeert en tot opkomst maant.
De voorzitters van alle commissies waren Republikeinen

Oud-senator Tsongas overleden

Op 18 januari overleed in Boston de 55-jarige Paul Efthemios Tsongas, voormalig senator van Massachusetts en Democratisch kandidaat voor de presidentiële nominatie in 1992. Hij stierf aan de gevolgen van complicaties bij een behandeling tegen kanker.

Newt Gingrich berispt

Op 21 januari 1997 ging het Huis van Afgevaardigden akkoord met het rapport van de subcommissie van het Huis over het ongeoorloofde gebruik van belastingvrije liefdadigheidsfondsen voor de financiering van een reeks colleges die door Gingrich was gegeven. Naar aanleiding van het onderzoek, dat twee jaar had geduurd, adviseerde de subcommissie een officiële reprimande en een boete van $ 300.000. Het voltallige Huis stemde voor deze aanbevelingen met 395 stemmen vóór, 28 tegen en vijf onthoudingen.

De straffen waren de zwaarste die ooit waren opgelegd aan een voorzitter maar het was geen motie van afkeuring waardoor Gingrich volgens de regels van het Huis zou hebben moeten aftreden. De stemming kwam nadat op 17 januari een rapport was verschenen van James Cole, speciaal adviseur van de commissie voor ethiek, waarin werd geconcludeerd dat Gingrich inbreuk had gemaakt op de normale grenzen voor gedrag van het Congres en zich schuldig had gemaakt aan zeven afzonderlijke overtredingen. Op 17 januari was de straf vastgesteld in een overleg achter gesloten deuren tussen Gingrich en de voltallige commissie van het Huis.

BEHANDELING BEROEPSZAKEN BIJ HOOGGERECHTSHOF OVER EUTHANASIE

Op 8 januari 1997 begon het Hooggerechtshof met de behandeling van het hoger beroep dat was aangetekend door de staten Washington en New York. Deze staten verlangden de vernietiging van de uitspraken van lagere federale rechtbanken waarin werd bepaald dat deelstaatwetten die zelfdoding met medewerking van een arts verboden, in strijd waren met het 14de Amendement van de Amerikaanse grondwet. In totaal 49 Amerikaanse staten kenden een wet die zelfdoding met medewerking van een arts uitdrukkelijk verbood. De enige staat waar deze praktijk bij wet was toegestaan, was Oregon (zie pag. 125/2-'95 en pag. 769/2-'95).

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE BINNENLANDSE VEILIGHEID. BOMBRIEVEN. SCHIETPARTIJEN.

Op 3 januari 1997 waarschuwde het FBI tegen pakketjes met een Egyptisch poststempel, nadat negen bommen waren ontdekt die waren verborgen in muzikale kerstkaarten. De identieke bommen die op 21 december in de Egyptische stad Alexandrië waren gepost, waren naar verschillenden adressen gestuurd, waaronder het kantoor van de Arabische krant *al-Hayat* in Washington.

Tussen 20 januari en het eind van de maand eiste een aantal schietpartijen, waarvan minstens twee willekeurig leken te zijn, de levens van tien kinderen en jongeren in het gebied rond Miami, Florida. De moorden stonden haaks op de landelijke tendens dat het aantal moorden in de VS in de eerste helft van 1996 met 7 procent was gedaald. Dit was op 7 januari bericht. Het was de derde achtereenvolgende jaarlijkse daling en werd toegeschreven aan verschillende oorzaken zoals een streng strafbeleid, de introductie van politiesurveillance met een 'lik-op-stuk beleid' en de stijgende leeftijd van de Amerikaanse bevolking.

Bomaanslagen op abortusklinieken

Op 22 januari, de dag waarop het 24 jaar geleden was dat het Hooggerechtshof met zijn baanbrekende uitspraak in de zaak Roe versus Wade abortus in de VS had gelegaliseerd, ontplofte een bom bij

een abortuskliniek in Washington DC. De lichte bom, waardoor één persoon gewond werd, kwam na eerdere bomaanslagen op klinieken in Tulsa en Atlanta.

Bij de aanslag in Atlanta op 16 januari explodeerden twee bommen waarbij zes mensen werden gewond. De aanslag in Tulsa op 19 januari veroorzaakte alleen materiële schade. Niemand raakte hierbij gewond. De verantwoordelijkheid voor beide aanslagen werd opgeëist door anti-abortusactivisten, maar geen enkele groep eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag in Washington. De aanslagen waren de meest recente in een vijftien jaar durende campagne tegen abortusklinieken in de VS, waarbij in 28 staten in totaal vijf mensen waren vermoord en klinieken het doelwit waren geweest van bomaanslagen, blokkades en brandstichtingen (zie pag. 116/3-'95).

VOORSTEL VOOR FEDERALE STEUN AAN WASHINGTON DC

Op 14 januari maakte de president een voorstel bekend voor een vijfjarige reddingsoperatie van $ 4 mrd voor de hoofdstad Washington. Het plan omvatte maatregelen waarvan bekend was dat ze de steun hadden van de Republikeinse leiders in het Congres.

Krachtens het voorstel zou de federale regering stoppen met de betaling van de jaarlijkse bijdrage van $ 660 mln aan het District of Columbia. Wel zou de regering voor een deel verantwoordelijk zijn voor een aantal gemeentelijke taken zoals het pensioenstelsel voor het personeel van het District of Columbia, de stadsgevangenis en het justitiële apparaat van de stad, alsmede de gezondheidszorg voor de armen. Verwacht werd dat de maatregelen het federale begrotingstekort tussen 1998 en 2003 met 339 mln zouden doen toenemen. Deze plaatsing onder rechtstreeks federaal gezag zou het einde betekenen van de beperkte autonomie die het District sinds 1974 had genoten, en betekende een klap voor de ambitie van het District om een Amerikaanse staat te worden.

VLIEGTUIGONGELUK

Op 9 januari kwamen bij een ongeluk met een tweemotorig passagiersvliegtuig van het type Embraer-120 van Braziliaanse makelij alle 29 passagiers en bemanningsleden om het leven. Bij een poging om onder slechte weersomstandigheden te landen op het vliegveld van Detroit, stortte het vliegtuig, dat eigendom was van Comair, neer in een veld en explodeerde.

(Vor. ber. pag. 100/3 e.v.-1997)

ALGEMEEN

19DE FRANS-AFRIKAANSE CONFERENTIE

Van 4-6 december 1996 woonden afvaardigingen uit bijna vijftig landen de 19de Frans-Afrikaanse conferentie bij in Ouagadougou, de hoofdstad van Burkina Faso (voor de 18de conferentie in november 1994 in Frankrijk, zie pag. 198/3 e.v.-'95).

De Franse president Jacques Chirac, die de conferentie voor het eerst sedert zijn verkiezing bijwoonde, had gehoopt dat de aandacht op de conferentie vooral zou uitgaan naar behoorlijk democratisch bestuur en economisch management. Maar de bijeenkomst werd overschaduwd door de toestand in Centraal-Afrika, aangezien de afgevaardigden volledig in beslag werden genomen door de crises in Boeroendi, Rwanda en Zaïre, en de legeropstand van medio november in de Centraal Afrikaanse Republiek.

Frankrijk kreeg kritiek te verduren omdat het er niet in slaagde een internationale interventiemacht bijeen te brengen die ingezet zou kunnen worden in het Zaïrees-Rwandese grensgebied. In het slotcommuniqué van de conferentie werd nogmaals verklaard dat er dringend behoefte was aan een multinationale troepenmacht die humanitaire hulp direct aan vluchtelingen zou kunnen leveren, zodat men niet afhankelijk was van voedseldroppings. De regering van Rwanda, die zich hardnekkig verzette tegen een dergelijke troepenmacht, liet weten niet geheel achter het communiqué te staan. Waarnemers merkten op dat de kritiek op de conferentie tegen Frankrijk samenviel met de door de Verenigde Staten (VS) geuite twijfel over de Franse invloed in Afrika. Aan de vooravond van de conferentie haalde de pers een uitspraak aan van de Amerikaanse ambassadeur van Zaïre, Daniel Simpson, die gezegd zou hebben dat Frankrijk 'niet langer in staat was zijn wil op te leggen aan Afrika'en 'decadente' regeringen bleef ondersteunen.

DIRECTIESECRETARIS COMESA GESCHORST

Op 19 januari 1997 werd de directiesecretaris van de Gemeenschappelijke Markt voor Oostelijk en Zuidelijk Afrika (COMESA), Bingu wa Mutharika, geschorst na beschuldigingen van financiële onregelmatigheden. Een verslag van het onderzoek naar de beschuldigingen zou naar verwachting op de COMESA-top in maart worden uitgebracht.

(Vor.ber.pag. 33/1 e.v.- 1997)

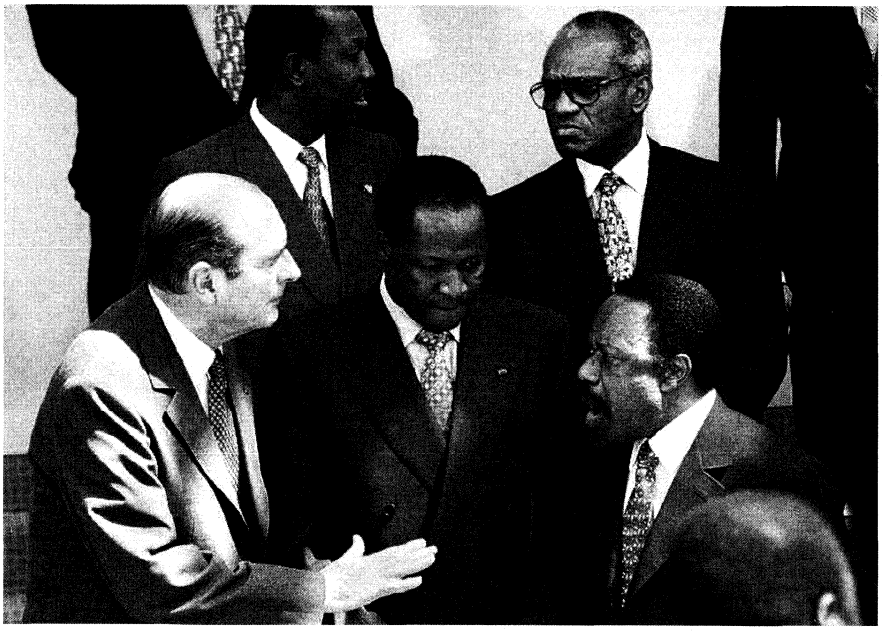

De Franse president Jacques Chirac (l.) gebaart tijdens de Frans-Afrikaanse top op 5 december 1996 in Ouagadougou zijn Gabonese ambtgenoot Omar Bongo (r.) in het bijzijn van de gastheer, president Blaise Compaore (m.), de Tsjadische president Idriss Déby en president Miguel Trovoada van Sao Tomé en Principe (resp. l. en r. op de tweede rij). *Foto EPA*

ANGOLA

MANDAAT NATIONALE ASSEMBLEE VERLENGD

Op 13 november 1996 nam de Nationale Assemblee, die in 1992 was gekozen, een grondwetswijziging aan om het mandaat te verlengen dat op 26 november zou aflopen. Er werd gestemd in afwezigheid van afgevaardigden van de Nationale Unie voor Totale Onafhankelijkheid van Angola (UNITA), die naar verwachting op 20 november hun zetels zouden innemen.

Het parlement, dat gedomineerd werd door de Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT), had besloten zijn termijn met minimaal twee en maximaal vier jaar te verlengen, met als argument dat de voorwaarden ontbraken voor het houden van vrije en eerlijke verkiezingen.

UNITA ging ermee akkoord dat dergelijke voorwaarden nog gecreëerd dienden te worden, maar eiste op 27 november dat het minder dan vier jaar zou duren voor er verkiezingen zouden worden uitgeschreven. De MPLA-PT verwierp deze eis en wees erop dat de grondwetswijziging met ruim tweederde meerderheid was aangenomen.

EVALUATIE NALEVING LUSAKA-PROTOCOL DOOR UNITA

De Speciale Afgevaardigde van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties (VN) in Angola, Alioune Blondin Beye maakte op 16 november bekend dat UNITA de laatste maand flinke vooruitgang had geboekt bij de naleving van de voorwaarden van het Lusaka-protocol van 1994 (zie pag. 43/1 - '95). De meeste regionale commandoposten van UNITA waren opgeheven en de selectie van UNITA-soldaten voor het verenigde nationale leger maakte goede vorderingen. In een toespraak na een ontmoeting met UNITA-leider Jonas Savimbi, liet Beye weten dat de laatste had beloofd dat zijn organisatie haar verplichtingen zou nakomen.

Op 6 november had UNITA de namen bekend gemaakt van de politici die deel zouden gaan uitmaken van de regering van eenheid en nationale verzoening. Volgens de bepalingen van het Lusaka-protocol zou de vorming hiervan voor februari 1997 moeten plaatsvinden.

Op 13 december maakte de VN-Verificatiemissie voor Angola (UNAVEM III) in een officiële verklaring bekend dat UNITA 'al haar militaire verplichtingen' overeenkomstig het Lusaka-protocol van 1994 had 'uitgevoerd', zoals de inkwartiering van haar soldaten en het inleveren van wapens.

UNAVEM berichtte dat per 13 december 70.336 soldaten en politieagenten van de UNITA in vijftien verzamelcentra waren geconsigneerd en dat 37.375 lichte en zware wapens en stukken geschut, alsmede 833 ton munitie en oorlogsmateriaal waren ingeleverd. In de verklaring werd echter enige voorbehoud gemaakt met betrekking tot het grote aantal UNITA-soldaten (15.372) waarvan werd aangenomen dat zij waren gedeserteerd uit de verzamelkampen, de vier UNITA-commandoposten die nog operationeel waren, en het kleine aantal hoogfrequente radiozenders en operationele wapens dat nog in het bezit van de UNITA zou zijn. De verklaring maakte niettemin duidelijk dat UNAVEM van mening was dat alle obstakels voor de voltooiing van de vorming van het nieuwe Verenigde Angolese Leger (FAA) en de uitbreiding van het staatsgezag over het hele land uit de weg waren geruimd.

UNITA reageerde verbolgen op de UNAVEM-verklaring en zei dat deze 'lichtzinnig en te kwader trouw was opgesteld'. Op 16 december verklaarde het secretariaat van UNITA dat alle soldaten waren samengebracht in de verzamelcentra en alle wapens waren ingeleverd. UNITA weet het hoge aantal deserties aan de voorzieningen in de verzamelcentra en beweerde dat er 'geen verschil was tussen de verzamelcentra en de concentratiekampen van de nazi's'. UNITA verzocht de internationale gemeenschap de sancties tegen de organisatie op te heffen, zodat zij 'vrijelijk haar activiteiten in het hele land' zou kunnen 'uitvoeren'.

UNAVEM-MANDAAT VERLENGD DOOR VEILIGHEIDSRAAD

Op 12 december nam de VN-Veiligheidsraad unaniem Resolutie 1087 aan, waarin het mandaat van UNAVEM III werd verlengd tot 28 februari 1997. De Raad stelde voor het UNAVEM-personeel geleidelijk terug te trekken na deze datum en riep de regering en UNITA op onmiddellijk de integratie van de UNITA-soldaten in het FAA tot stand te brengen. De Raad verlangde ook dat vóór 31 december 1996 een regering van nationale eenheid en verzoening zou worden gevormd, waarin ook UNITA-leden zitting zouden hebben. Deze uiterste datum werd echter overschreden zonder dat het nieuwe kabinet werd benoemd. Volgens waarnemers kon de vertraging worden toegeschreven aan UNITA's eis dat er eerst een ontmoeting tussen UNITA-leider Jonas Savimbi en president José Eduardo dos Santos zou moeten plaatsvinden, voordat een nieuwe regering zou kunnen worden gevormd.

(Vor.ber.pag. 838/3 e.v. - 1996)

BENIN

PARLEMENT KEURT FINANCIEEL WETSVOORSTEL GOED. LENING IMF

Op 6 augustus 1996 keurde het parlement het gewijzigde financiële wetsvoorstel voor 1996 goed, waardoor de begroting opliep tot 261,096 mrd CFA-franc ($ 1 = 505,4 CFA franc op 9 augustus 1996). Op 28 augustus keurde het Internationaal Monetaire Fonds (IMF) een lening goed in het kader van de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (ESAF) waardoor de steun voor het economische en financiële programma 1996-'99 SDR 27,18 mln (ongeveer $ 40 mln) bedroeg.

VEROORDELINGEN VOOR RAKETAANVAL

De rechtbank in Cotonou sprak op 10 november verschillende vonnissen uit voor betrokkenheid bij de raketaanval op het internationaal conferentiecentrum medio november 1995 in Cotonou (zie pag. 194/1/2 - '96). Een persoon kreeg een jaar gevangenisstraf en vijf anderen werden tot vijf jaar dwangarbeid veroordeeld; drie verdachten werden vrijgesproken.

(Vor.ber.pag. 411/3 e.v. - 1996)

BOEROENDI

BERICHT OVER BLOEDBAD

Het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR) berichtte op 22 november 1996 dat in oktober in de provincie Cibitoke gewapende mannen een aanslag gepleegd hadden op een dorpskerk en 298 mensen hadden vermoord. De slachtoffers zouden hoofdzakelijk Hoetoe-vluchtelingen zijn, die vanuit het Oosten van Zaïre terugkeerden naar Boeroendi.

De VN-instantie was opmerkzaam gemaakt op het bloedbad, dat in de nacht van 22 op 23 oktober had plaatsgevonden, nadat een VN-mensenrechtenteam op 21 november een bezoek had gebracht aan Cibitoke. De aanvallers waren onbekend en de UNHCR noch het mensenrechtenteam brachten het door Toetsi's gedomineerde leger in verband met de moorden. Tijdens een toespraak op 22 november ontkende premier Pascal-Firmin Ndimira aanvankelijk dat het bloedbad had plaatsgevonden, maar later verklaarde hij dat de verantwoordelijkheid voor de moorden eerder bij 'ongeüniformeerde rebellen' lag dan bij de regering.

WAPENSTILSTAND REBELLEN. VN-BESCHULDIGDINGEN TEGEN LEGER

De Nationale Raad voor de Verdediging van de Democratie (Conseil National pour la Défense de la Démocratie, CNDD), de belangrijkste verzetsgroep van het land, kondigde eenzijdig een bestand voor elf dagen af, dat op 24 december 1996 om middernacht zou ingaan. CNDD-leider Léonard Nyangoma waarschuwde echter 'het bloeddorstige leger deze wapenstilstand niet te gebruiken om onze posities aan te vallen of zijn grondtroepen te hergroeperen. In dat geval zullen we keihard terugslaan.'

Nyangoma legde zijn verklaring af toen de regering met nieuwe beschuldigingen werd geconfronteerd dat het door Toetsi's gedomineerde leger verantwoordelijk zou zijn geweest voor het bloedbad onder burgers. Waarnemers berichtten dat de strijd tussen het leger en de rebellen heviger werd en dat het leger moordpartijen aanrichtte als vergelding voor aanvallen van de rebellen.

Op 11 december had de VN-Mensenrechtencommissie (UNCHR) verklaard dat het leger in de maanden oktober en november zeker 1.000 mensen had gedood, onder wie vele Hoetoe-vluchtelingen die terugkeerden uit het Oost-Zaïre. De UNCHR had het bloedbad in een dorpskerk in Cibitoke in oktober (zie boven) opgenomen op de lijst van gruweldaden. De Commissie zei dat het leger bijna dagelijks moorden had gepleegd, maar voegde eraan toe dat de rebellen in dezelfde periode ook vele burgers hadden vermoord. Op 23 december beweerde Amnesty International dat het staatshoofd majoor Pierre Buyoya na zijn machtsovername in juli verantwoordelijk was geweest voor een kennelijk 'weloverwogen beleid van systematische uitroeiing van een deel van de bevolking', waarbij meer dan 10.000 mensen waren gedood.

Hoewel de regering de beschuldigingen ontkende, vaardigde het ministerie van defensie op 26 december een arrestatiebevel uit tegen de commandant van een legereenheid die verantwoordelijk was geweest voor botsingen in Kizuka eerder die maand, waarbij 79 burgers waren gedood.

Nieuw bloedbad door leger

In januari 1997 verschenen aanhoudend berichten over aanvallen op Hoetoe's door het door Toetsi's gedomineerde leger. Op 10 januari schoten soldaten 126 door Tanzania uitgewezen Hoetoe-vluchtelingen dood toen ze probeerden te ontsnappen uit een gevangenkamp in de noordoostelijke provincie Muyinga. Het leger gaf het bloedbad toe, terwijl legerwoordvoerder, luitenant-kolonel Isaie Nbizi, het incident veroordeelde. Hij maakte bekend dat zeven soldaten in verband met het incident waren gearresteerd en berecht zouden worden door een militair gerechtshof. Regeringswoordvoerder Jean-Luc Ndizeye bevestigde dit en deelde mee dat er een onderzoek kwam naar de toedracht van de slachting. In het verleden was het leger vaak van een bloedbad beschuldigd (zie boven), maar dit was de eerste keer dat het een massaslachting toegaf.

In een persbericht van *Reuter* van 24 januari beweerden getuigen die onbekend wilden blijven, dat het leger bovendien op 5 januari ruim 400 Toetsi-burgers bij twee incidenten in de provincie Muramvya de dood had ingejaagd. In totaal 304 mensen, voor een groot deel vrouwen, kinderen en ouderen, waren met machetes en knuppels gedood nadat soldaten hen uit hun huizen hadden gehaald. Ongeveer 100 anderen waren later op de vlucht ingehaald en gedood met bayonetten en stokken.

(Vor.ber.pag. 839/3 e.v.-1996)

COMOREN

CONSTITUTIONEEL REFERENDUM

Op 20 oktober 1996 keurde de bevolking een nieuwe grondwet goed, die de grondwet van 1992 moest vervangen (zie pag. 627/2 - '92).

Volgens officiële cijfers keurde 85 procent van de kiezers de nieuwe grondwet goed. De opkomst bedroeg 64 procent. De oppositie betwijfelde of deze cijfers in overeenstemming met de waarheid waren en citeerde een onbekende bron uit kringen rond de nationale marechaussee volgens welke de opkomst slechts 15 à 20 procent bedroeg.

De nieuwe grondwet verleende de president aanzienlijke macht. Hij zou gekozen worden voor een termijn van zes jaar zonder maximum aan het aantal ambtstermijnen. Ook kreeg hij het exclusieve recht toekomstige grondwetswijzigingen te initiëren. De president zou de uitvoerende macht uitoefenen en een premier benoemen die verantwoording zou afleggen aan een uit één kamer bestaand parlement, de Federale Assemblee (de Senaat werd afgeschaft). De bestuurders van de diverse eilanden zouden door de president worden benoemd.

De nieuwe grondwet bepaalde ook dat de registratie van politieke partijen alleen verlengd zou worden als een partij bij algemene verkiezingen twee kamerzetels per eiland kon bemachtigen. Hiermee werd gereageerd op de vrees van president Mohammed Taki Abdoulkarim en anderen dat de recente politieke instabiliteit van het land ten minste gedeeltelijk was toe te schrijven aan de snelle groei van het aantal politieke partijen. In de grondwet werd bovendien verklaard dat het volk van de Comoren 'geïnspireerd werd door de Islam" en vastgelegd dat de rechtspraak 'in naam van Allah' zou worden toegepast. In september had Taki verklaard dat hij van plan was 'oog om oog' te eisen voor doodslag en andere ernstige misdrijven (zie pag. 844/3 - '96).

Aanvoerder in de 'ja'-campagne in de aanloop naar het referendum was de Nationale Bijeenkomst voor Ontwikkeling (Rassemblement National pour la Développement, RND), een nieuwe partij in het presidentiële kamp. De RND was op 6 oktober officieel opgericht en ontstaan uit de fusie van de meeste partijen die Taki in maart tijdens de tweede ronde van de presidentsverkiezingen (zie pag. 566/3 - '96) hadden gesteund. Ali Bazi Salim was tijdens de inaugurale conferentie tot voorzitter gekozen.

Op 8 oktober sloten twee partijen die geweigerd hadden zich ten gunste van de RND op te heffen (zie pag. 844/2 - '96), Shuma en de Krachten voor Republikeinse Actie (Forces pour Action Républicain, FAR), zich aan bij het oppositionele Forum voor Nationaal Herstel (Forum pour le Redressement National, FRN) dat opgeroepen had tot een boycot van het referendum. Onder leiding

van de verslagen presidentskandidaat Abbas Djoussouf verwierp het Forum de nieuwe grondwet die, aldus de partij, 'de vrijheid van vereniging vermoordde, een één-partijsysteem installeerde, en de absolute macht inluidde, evenals een levenslang presidentschap en totalitarisme'.

UITSTEL PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De *Indian Ocean Newsletter* van 9 november meldde dat de algemene verkiezingen die op 24 november gehouden zouden worden, waren uitgesteld tot 1 december. Sommige waarnemers spraken echter de verwachting uit dat er verder uitstel zou volgen, aangezien de regering en de oppositie het oneens bleven over de voorwaarden voor deelname.

Op 9 november vatte FAR-kandidaat Abbas Djoussouf tijdens een bijeenkomst met diplomaten in het kort de voorwaarden samen waaronder de oppositie wilde deelnemen; Deze behelsden de aanstelling van een acht leden tellende nationale kiescommissie, herziening van de kiezerslijsten, het drukken van nieuwe stemkaarten, en uitstel van de verkiezingsdatum. President Mohammed Taki Abdoulkarim ging ermee akkoord de uiterste datum waarop namen van kandidaten konden worden voorgelegd te verzetten van 10 naar 13 november. Hij herhaalde echter dat de huidige verkiezingsdatum en -voorwaarden ongewijzigd zouden blijven. De volgende dag bevestigde de FAR, die Taki ervan beschuldigde 'een nieuwe maskerade te willen opvoeren bij de komende verkiezingen', niet aan de verkiezingen te zullen deelnemen.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN. NIEUWE PREMIER

Op 1 december werden er parlementsverkiezingen gehouden onder streng toezicht van het leger. Zoals verwacht boycotte de oppositionele FAR de verkiezingen, nadat de regering op geen van de door hen gestelde voorwaarden voor deelname was ingegaan (zie boven).

Kennelijk had de bevolking gehoor gegeven aan de boycotoproep van de FAR. Voorlopige uitslagen gaven een opkomst te zien van minder dan 20 procent. Veel kandidaten van de pas opgerichte RND, de partij die president Mohammed Taki Abdoulkarim steunde, werden zonder tegenkandidaten gekozen. Van de tot 43 zetels uitgebreide Federale Assemblee waren 36 zetels na de eerste verkiezingsronde bezet. Op 8 december viel in een tweede verkiezingsronde de beslissing over de resterende zeven zetels. Bij het ter perse gaan waren niet alle bijzonderheden over de uitslag bekend.

Op 27 december meldde *Radio France International* dat Ahmed Abdou, die bijzonder raadsman was geweest van de vermoorde president Ahmed Abdallah Abderrahman (zie pag. 89/3 e.v. - '90), tot premier was benoemd . Op 11 december was zijn in maart benoemde voorganger, Majidine Ben Said Massonde, afgetreden.

(Vor.ber.pag. 844/1 e.v. - 1996)

DJIBOUTI

VEROORDELING VOOR BELEDIGING PRESIDENT

Op 7 augustus 1996 werden vijf vooraanstaande leden van de regerende Volksvergadering voor Vooruitgang (Rassemblement populaire pour le progrès, RPP), inclusief Moumin Bahdon Farah, voormalig minister van justitie, veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf wegens belediging van president Hassan Gouled Aptidon. Bovendien werd ieder van hen voor de duur van vijf jaar zijn burgerrechten ontnomen.

(Vor.ber.pag. 636/2/3 - 1996)

ERITREA

CONFLICT MET JEMEN OVER HANISH-EILANDEN OPGELAAID

Volgens Jemenitische bronnen zouden Eritrese militairen op 10 augustus 1996 opnieuw de Hanish-eilanden in het zuidelijke deel van de Rode Zee hebben bezet. Met deze actie laaide het slepende conflict tussen Eritrea en Jemen over deze eilanden weer op (zie pag. 55/2/3-'96; pag. 341/1 e.v.-'96).

Op 21 mei waren Eritrea en Jemen in Parijs overeengekomen het geschil door arbitrage op te lossen (zie pag. 636/3 e.v.-'96). Naar verluidt zou Eritrea na tussenkomst van de Franse bemiddelaar Francis Gutman op 19 augustus ermee hebben ingestemd zijn troepen terug te trekken, nadat Jemen had gedreigd met een militaire actie. Op 22 augustus beval de VN-Veiligheidsraad Eritrea zijn troepen weg te halen van de eilanden, maar dit zou pas op 28 augustus zijn gebeurd.

(Vor.ber.pag. 636/3 e.v. - 1996)

EQUATORIAAL GUINEE

GEVANGENISSTRAF ONDEROFFICIEREN

Volgens berichten van de plaatselijke radio op 19 november 1996 had het militair tribunaal van Malabo gevangenisstraffen, variërend van 4 tot 13 jaar, opgelegd aan 11 onderofficieren voor een reeks delicten waaronder, aldus het bericht, deelname aan de vermeende couppoging van juli 1996. De staatsminister van buitenlandse zaken en samenwerking, Miguel Oyono Ndong Mifumu, benadrukte echter dat er van een couppoging geen sprake was geweest.

(Vor.ber.pag. 491/2/3 - 1996)

GAMBIA

UITSTEL VERKIEZINGEN. AANVAL OP KAZERNE

Op 8 november 1996 maakte de regering bekend dat de parlementsverkiezingen die op 11 december zouden plaatsvinden, uitgesteld waren tot 2 januari 1997. Zij stelde ook, tot nadere bekendmaking, een verbod in op alle politieke bijeenkomsten. Vermoedelijk was dit een reactie op de wekelijkse anti-regeringsbijeenkomsten van oppositieleider Ousainou Darboe, die in september de presidentsverkiezingen had verloren (zie pag. 722/3 e.v.-'96).

Voorafgaand aan de bekendmaking van het uitstel van de verkiezingen, hadden onbekenden in de vroege morgen van 8 november een aanval uitgevoerd op een militaire kazerne in Farafenni, vlakbij de Senegalese grens. Volgens de Senegalese correspondent van *Radio France International*, waren er bij de aanslag 'enige doden en gewonden gevallen'.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 2 januari 1997 werden de sinds december uitgestelde parlementsverkiezingen gehouden. Ze leverden een overwinning op voor De Patriottische Alliantie voor Heroriëntatie en Wederopbouw (Patriotic Alliance for Reorientation and Construction, PARC) van president Yahya Jammeh. De verkiezingen markeerden de terugkeer van een burgerregering na de militaire coup in 1994 (zie pag. 711/2 e.v.-'94). (Voor constitutioneel referendum in augustus 1996 en de presidentsverkiezingen in september, zie pag 722/2 e.v.-'96)

De PARC behaalde 33 van de 45 zetels en verwierf daarmee ruimschoots de tweederde meerderheid die vereist was voor een grondwetswijziging. (De grondwet bepaalde dat de president nog vier parlementsleden benoemde, onderwie de voorzitter.) In vijf kiesdistricten waren er geen tegenkandidaten. In de meeste kiesdistricten namen de oppositiepartijen samen met één kandidaat deel, en vormden zo een blok met de Verenigde Democratische Partij van Ousainou Darboe, Jammeh's grootste rivaal bij de presidentsverkiezingen in september (zie pag. 722/3-'96). De opkomst werd geschat op 73 procent.

Uitslagen van de Gambiase parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels*
Patriottische Alliantie voor Heroriëntatie en Wederopbouw	33
Verenigde Democratische Partij	7
Nationale Verzoeningspartij	2
Democratische Organisatie voor Onafhankelijkheid en Socialisme	1
Onafhankelijken	2
Totaal verkiesbare zetels	45

Op 16 januari kwam het parlement voor de eerste zitting bijeen en koos het Mustapha Wadda tot voorzitter. Wadda was tot dan toe secretaris-generaal van de regering geweest en hoofd van het ambtenarenapparaat.

(Vor.ber.pag. 722/1 e.v. - 1996)

GUINEE

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 5 november 1996 maakte president Lansana Conte bekend dat er een ministerie van nationale defensie in het leven was geroepen, en dat hij zichzelf tot minister had benoemd. Conte bekleedde deze functie feitelijk al sinds hij in februari kolonel Abdourahmane Diallo ontsloeg (zie pag. 275/3 - '96).

Een verdere kabinetswijziging vond plaats op 14 februari 1997, toen twee ministers ruilden van portefeuille. Het betrof de volgende posten:

Gedelegeerd minister toegevoegd aan de premier, verantwoordelijk voor de begroting en de reorganisatie van de semi-overheidsinstellingen - Ibrahima Kassory Fofana; gedelegeerd minister toegevoegd aan de premier, verantwoordelijk voor economie, financiën en planning - Ousmane Kaba.

ARRESTATIE LEDEN RPG-OPPOSITIE

Op 19 november 1996 werden in de hoofdstad Conakry twee hoge functionarissen van de oppositionele Verzameling van het Guinese Volk (Rassemblement du peuple guinéen, RPG) gearresteerd. Op 21 november verklaarde de RPG dat de arrestatie van Saliou Cisse en Keita Bentouba een 'gevaarlijke, daverende vergissing' was. Op 3 november was het hoofdkwartier van de RPG geplunderd en in brand gestoken door onbekende aanvallers.

BEGROTING 1997 BEKENDGEMAAKT

Begin januari 1997 werden bijzonderheden bekend van de ontwerpbegroting voor 1997 die het kabinet op 3 december 1996 had aangenomen. De inkomsten werden geraamd op Guinese francs 517,98 mrd terwijl de uitgaven op Guinese francs 951,69 mrd werden begroot ($1,00= Guinese francs 1000 op 31 december 1996).

(Vor.ber.pag. 723/1 e.v. - 1996)

GUINEE-BISSAU

PARLEMENTAIRE STEMMING OVER LIDMAATSCHAP UEMOA

Op 1 november 1996 sprak de Nationale Assemblee haar veto uit over regeringsplannen om lid te worden van de Union économique et monétaire ouest-africaine (West-Afrikaanse Economische en Monetaire Unie, UEMOA) (zie pag. 632/3 e.v. - '96).

In plaats daarvan vroeg de Assemblee de regering om een uitgebreide discussie over het onderwerp op gang te brengen, en met name een massale campagne te organiseren waarin de voor- en nadelen van het lidmaatschap van de organisatie van Franstalige regio's zouden worden uitgelegd. In een interview voor de Portugese televisie op 21 november legde president João Bernardo Vieira uit dat de regering streefde naar lidmaatschap van de UEMOA, en derhalve naar de franc-zone, ten einde de handelspositie van het land in de regio te verbeteren en het 'integratiebeleid met betrekking tot de gebieden onderling' te bevorderen.

Radio France International berichtte op 1 januari 1997 dat Guinee-Bissau in mei zou toetreden tot de franc-zone, waarbij de peso zou worden ingeruild voor de franc CFA.

(Vor.ber.pag. 276/1 e.v. - 1996)

KAMEROEN

JOURNALISTEN VEROORDEELD

Twee journalisten van het veertiendaags tijdschrift *Le Messager* werden op 4 oktober 1996 tot gevangenisstraf veroordeeld wegens belastering van president Paul Biya. Eyoum Ngange werd tot 12 maanden veroordeeld terwijl de redacteur Pius Njawe zes maanden kreeg.

Op 15 november gelastte het Hooggerechtshof de vrijlating van Pius Njawe.

UITSTEL ALGEMENE VERKIEZINGEN

Begin februari 1997 werd bekendgemaakt dat de voor maart geplande parlementsverkiezingen moesten worden uitgesteld omdat de kiezerslijsten onvolledig waren. In een televisietoespraak deed president Paul Biya op 10 februari een beroep op de jeugd om 'massaal' te gaan stemmen, hoewel hij geen nieuwe verkiezingsdatum noemde en evenmin verwees naar de presidentsverkiezingen in oktober.

(Vor.ber.pag. 774/1 e.v. - 1996)

LIBIË

UITZETTING PALESTIJNEN HERZIEN

In oktober 1996 waren er aanwijzingen dat de regering terugkwam op haar besluit uit 1995 om duizenden Palestijnen Libië uit te zetten.

In september 1995 hadden de in Libië woonachtige Palestijnen het bevel gekregen terug te keren naar de autonome Palestijnse gebieden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook (zie pag. 850/2-'95). De Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi wilde op deze manier de 'mythe' van het vredesakkoord van 1993 tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) aan de kaak stellen (zie pag. 784/2 e.v.-'93). Het gevolg was dat honderden Palestijnen strandden in vluchtelingenkampen aan de grens met Egypte (dat hen de toegang had ontzegd) en vervolgens weigerden terug te keren naar Libië ondanks het feit dat hun uitzetting in oktober 1995 onder druk van Egypte was opgeschort (zie pag. 850/3 e.v. -'95).

Op 1 oktober gaf Kadhafi opdracht om alle Palestijnen in Libië vergoeding te geven 'voor de schade die zij geleden hadden als direct of indirect gevolg van het regeringsbesluit om hen te laten terugkeren naar de zelfbeschikkingsgebieden op de Westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook'. Woordvoerders be-

Palestijnse vluchtelingen, die aan de Libisch-Egyptische grens in tentenkampen verblijven, demonstreren op 21 januari 1997 tegen een aanbod van Libië om terug te keren. *Foto EPA*

weerden later dat de beslissing om hun schadevergoeding te verlenen, genomen was nadat het Libië 'gelukt was te bewijzen wat het wilde bewijzen, namelijk dat de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook nog steeds door Israël worden bezet en dat het akkoord van Oslo (van 1993) niet tegemoet komt aan het Palestijnse streven naar onafhankelijkheid'.

Op 18 oktober vertelde minister van justitie en openbare veiligheid (binnenlandse zaken), generaal-majoor Mohammed Mahmud al-Hijazi, tegen de in Londen gevestigde krant *Al Sharq al-Awsat* dat Libië nooit de bedoeling gehad had om de Palestijnen uit te zetten, maar slechts hun 'recht om naar hun vaderland terug te keren' wilde veiligstellen.

Op 31 oktober kwam van het *Middle East News Agency* (MENA) het bericht dat het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) in samenwerking met Egypte en de Arabische Liga Libië had overgehaald de terugkeer toe te staan van alle Palestijnen die zich aan de grens tussen Egypte en Libië bevonden.

Op 14 januari 1997 liet het Algemeen Volkscongres (GPC, het parlement) de Arabische Liga weten dat het zich uitsprak voor terugkeer naar Libië van alle Palestijnen die in het Egyptisch-Libisch grensgebied in vluchtelingenkampen verbleven.

GESPANNEN VERHOUDING MET EUROPESE LANDEN

In november verslechterden de betrekkingen tussen Libië en vier Europese landen, Frankrijk, Italië, Portugal en Groot-Brittannië, sterk toen Libië zich krachtig keerde tegen hun op 9 november genomen initiatief voor een snelle reactiemacht (Eurofor) voor vredestaken en humanitaire taken in het zuidelijke en oostelijke deel van het Middellandse Zeegebied.

Op 10 november riep de Libische minister voor buitenlandse samenwerking en internationale samenwerking, Omar Mustafa al-Muntasir, de ambassadeurs van de vier Eurofor-landen bijeen en wees erop dat 'indien het doel van (Eurofor) was om de Europeanen in de landen rond de (Middellandse Zee) te beschermen...., dit Libië het recht gaf een strijdmacht te vormen om (de Arabieren in Europa) te beschermen'. Op 11 november zei de Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi in een televisie-interview dat hij de oprichting van de strijdmacht beschouwde als 'een oorlogsverklaring van Europa', die hem ertoe had gedwongen het Libische leger in staat van paraatheid te brengen als reactie op wat hij de 'Europese dreiging' noemde.

VERMEENDE SPIONNEN TERECHTGESTELD

Op 2 januari 1997 werden zes officieren door het vuurpeloton terechtgesteld en twee burgers opgehangen; de doodvonnissen waren de dag tevoren door een militaire rechtbank geveld. Alle acht mannen waren schuldig bevonden aan het doorspelen van informatie over defensieaangelegenheden aan buitenlandse agenten en 'lidmaatschap van een verboden organisatie die banden onderhield met agenten van buitenlandse regeringen'.

Een andere groep, bestaande uit vijf officieren, een politiefunctionaris en twee burgers, werd bij gebrek aan bewijs vrijgesproken.

Een functionaris duidde in een televisietoespraak vanuit de rechtszaal de buitenlandse instantie, waarvan sprake was in de vonnissen, aan als de Amerikaanse CIA, die de veroordeelden zou hebben voorzien van 'geavanceerde apparatuur' ten behoeve van spionageactiviteiten. De bewering werd op 2 januari door het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken van de hand gewezen als een reeks 'doldrieste beschuldigingen'.

Volgens buitenlandse correspondenten zouden de doodvonnissen te maken hebben met een vergelding voor de couppoging in oktober 1993 tegen het regime van Kadhafi. Alle terdoodveroordeelden zouden, aldus hun berichtgeving, leden zijn geweest van de Warfallahstam, die klaarblijkelijk nauw betrokken was geweest bij de couppoging. Op 3 januari zei een woordvoerder van de verbannen oppositionele groepering Nationaal Front voor de Redding van Libië in een

De Libische leider Moamer al-Khadafi (l.) en de Amerikaanse moslimleider Louis Farrakhan (m.) wonen op 1 september 1996 de opening bij van een nieuw ziekenhuis in Tripoli. *Foto EPA*

verklaring voor het in Londen gevestigde dagblad *Al Sharq al-Awsat* dat de geëxecuteerden 'nationalisten' waren en dat sommigen van hen 'in contact hadden gestaan' met het Front.

FARRAKHAN OP BEZOEK

Louis Farrakhan, de leider van de in de Verenigde Staten gevestigde islamitische beweging Natie van de Islam, bracht op 5 januari 1997 een bezoek aan de Libische hoofdstad Tripoli. Eerder, in september 1996, had hij Libië bezocht om een onderscheiding van de Libische overheid in ontvangst te nemen.

(Vor.ber.pag. 845/1 e.v. - 1996)

MADAGASKAR

PRESIDENTSVERKIEZINGEN

Op 3 november 1996 werd de eerste ronde van de presidentsverkiezingen gehouden. Deze waren noodzakelijk geworden door de in september in gang gezette afzettingsprocedure tegen president Albert Zafy (zie pag. 775/2-'96). Aan de verkiezingen namen vijftien kandidaten deel, onder wie Zafy zelf, premier en interim-president Norbert Ratsirahonana en oud-staatshoofd Didier Ratsiraka, die de presidentsverkiezingen in 1992-'93 van Zafy had verloren (zie pag. 336/3 e.v.-'93).

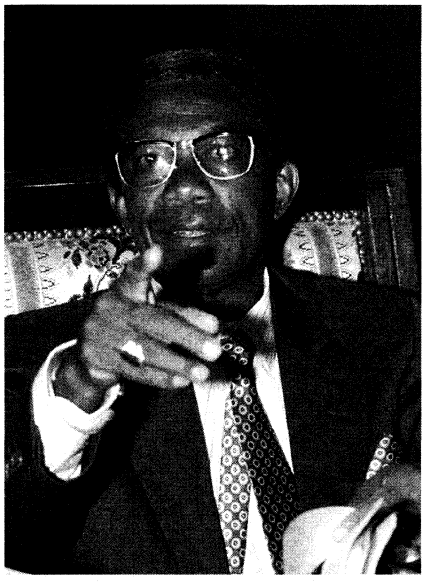

Presidentskandidaat Didier Ratsiraka tijdens een verkiezingsdebat op 27 december 1996 in de hoofdstad van Madagaskar, Antananarivo. *Foto EPA*

Volgens een medio november vrijgegeven gedeeltelijke uitslag stond Ratsiraka voor, hoewel hij niet over een absolute meerderheid beschikte. In de tweede en beslissende verkiezingsronde moest hij het opnemen tegen Zafy. Aan het eind van de maand was nog niet bekend wanneer dat zou zijn. Waarnemers merkten op dat ondanks de voorsprong van dertien procent van Ratsiraka op Zafy het uiteindelijke resultaat afhankelijk was van de opstelling van de afgevallen kandidaten, met name van Herizo Razafimahaleo en Ratsirahonana, die samen vijfentwintig procent van de stemmen hadden bemachtigd. Volgens berichten had Ratsirahonana medio november verscheidene keren met Zafy gesproken over de voorwaarden waaronder hij hem zou steunen. Deze omvatten kennelijk een garantie dat hij premier zou blijven, en de belofte dat de onderhandelingen met de Wereldbank en het Internationaal Monetair Fonds (IMF) werden voortgezet.

Beslissende tweede ronde

Op 29 december werd de tweede ronde van de presidentsverkiezingen gehouden. Aan het eind van de maand waren nog niet alle stemmen van de tweede ronde geteld, maar de eerste uitslagen wezen erop dat Didier Ratsiraka een flinke voorsprong had op zijn rivaal Albert Zafy.

Op 2 december werden de officiële uitslagen bekend gemaakt van de in november gehouden eerste verkiezingsronde. In deze ronde had Ratsiraka 36,61 procent van de stemmen behaald en Zafy 23,39 procent. De volgende dag verwierp het Hoog Gerechtshof een verzoek van de regering om de tweede ronde op 26 januari 1997 te houden, waarmee in de eis volhard werd dat deze ronde zou plaatsvinden binnen dertig dagen na de bekendmaking van de uitslag van de eerste ronde.

Terugkeer van Ratsiraka

Op 31 januari 1997 werd de voormalige militaire dictator Didier Ratsiraka uitgeroepen tot president, nadat hij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen, die op 29 december was gehouden, had gewonnen. Volgens de officiële uitslag had Ratsiraka 50,71 procent van de stemmen behaald en Albert Zafy 49,29 procent. De opkomst was 49,66 procent. Ratsiraka was eerder vanaf 1975-1993 staatshoofd geweest.

De lange wachttijd voor de publicatie van de uitslag had aanzienlijke spanning veroorzaakt, aangezien beide partijen de overwinning opeisten. Zafy beweerde op 4 januari dat er geknoeid was met de stemmen en eiste een nieuwe telling. Deze beschuldigingen werden door Ratsiraka van de hand gewezen.

(Vor.ber.pag. 775/1 e.v. - 1996)

NAMIBIË

NIEUWE POLITIEKE PARTIJ

Op 14 november 1996 leidde een splitsing binnen de regerende South-West African People's Organization (SWAPO) tot de oprichting van een officiële politieke partij, de Nationale Democratische Partij voor Gerechtigheid (NDPFJ), die onder leiding stond van Nghiwete Ndjoba. De factie, die zich tot dan toe SWAPO voor Gerechtigheid had genoemd, was in mei 1995 gevormd. De nieuwe partij beweerde 3.000 ingeschreven leden te hebben.

HERZIENE BEGROTING

Minister van financiën Nangolo Mbumba diende op 21 november een aanvullende begroting van N$ 368 mln in voor het fiscale jaar 1996-'97. ($ 1,00 = N$ 4,61 op 22 november 1996).

De oorspronkelijke begroting voor 1996-'97 voorzag in uitgaven van N$ 5,073 mrd (zie pag. 278/3-'96), terwijl de uitgaven in de herziene begroting op N$ 5,441 mrd uitkwamen, een stijging van 7,5 procent, die het overheidstekort op 4,9 procent van het bruto binnenlands produkt (BBP) bracht. Mbumba hield de Nationale Assemblee voor dat de verwoestende droogte (zie pag. 777/2 e.v.-'96) en de herstructurering van de ambtenarensalarissen een verhoging van de overheidsuitgaven noodzakelijk hadden gemaakt.

(Vor.ber.pag. 777/2 e.v. - 1996)

SAO TOMÉ EN PRINCIPE

NIEUWE REGERING

Na de val van de regering van Armindo Vaz d'Almeida in september 1996 (zie pag. 846/1-'96) benoemde president Miguel Trovoada op 13 november Raul Bragança Neto tot premier.

Bragança, plaatsvervangend secretaris-generaal van de regerende Beweging voor de Bevrijding van Sao Tomé en Principe-Sociaal - Democratische

Partij (MLSTP-PSD), benoemde eind november zijn eerste kabinet. Net als in de vorige regering hadden in de nieuwe regering leden van de Onafhankelijke Democratische Alliantie (ADI) en de Coalitie van de Democratische Oppositie (CODO) zitting.

De verdeling van de portefeuilles was eind november als volgt:

Premier - Raul Bragança Neto*; justitie, werkgelegenheid en openbaar bestuur - Amaro Pereira de Couto*; buitenlandse betrekkingen en communicatie - Homero Jerónimo Salvaterra*; defensie en binnenlandse veiligheid - majoor João Quaresma Viegas Bexigas*; planning en financiën - Acácio Elba Bonfim*; onderwijs, cultuur en sport - Albertino Homen dos Santos Sequeira Bragança*; sociale zaken en voorzieningen - Arlindo Afonso de Carvalho+; landbouw en visserij - Hermengildo de Assunção Sousa e Santos*; volksgezondheid - Eduardo do Carmo Ferreira de Matos*; handel, industrie en toerisme - Cosme Bonfim Afonso Rita*.

* Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

(Vor.ber.pag. 845/3 e.v. - 1996)

TANZANIA

OVERWINNING OPPOSITIE BIJ TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

De leider van de Nationale Conventie voor Opbouw en Hervorming-Mageuzi (National Convention for Construction and Reform-Mageuzi, NCCR-Mageuzi), Augustine Mrema, die de belangrijkste rivaal van Benjamin Mkapa was bij de presidentsverkiezingen van november 1995 (zie pag. 204/1-'96), boekte op 6 oktober 1996 bij tussentijdse verkiezingen in het kiesdistrict Temeke van de hoofdstad Dar es Salaam een onverwachte overwinning op de kandidaat van de regeringspartij Chama Cha Mapinduzi (Revolutionaire Partij van Tanzania, CCM). Waarnemers interpreteerden de uitslag als een bevestiging van NCCR-Mageuzi's bewering de sterkste oppositiepartij van het land te zijn.

ONTSLAG MINISTER VAN FINANCIËN

Op 4 november werd Simon Mbilinyi gedwongen ontslag te nemen als minister van financiën na maanden van speculaties over zijn rol in een importschandaal.

Mbilinyi's vermeende betrokkenheid had een schaduw geworpen over president Ndugu Benjamin Mkapa's anti-corruptiecampagne. De directe beweegreden voor zijn aftreden was de presentatie van een rapport van een bijzondere parlementaire commissie die was benoemd om zijn gedragingen te onderzoeken. Mbilinyi bleek onrechtmatig te hebben gehandeld met betrekking tot de import van spijsolie. Hij had namelijk geen acht geslagen op het advies van functionarissen van zijn ministerie dat spijsolie niet mocht worden vrijgesteld van belastingen. Een soortgelijk schandaal rond belastingvrijstelling in november 1994 had geleid tot het ontslag van de toenmalige minister van financiën Kighoma Malima en tot de opschorting van hulp ter waarde van $ 28,5 mln (zie pag. 207/2/3-'95).

Patrick Chokala, Mbilinyi's perssecretaris, zei dat Mbilinyi ontslag had genomen om 'overheidsorganen de gelegenheid te geven de corruptiebeschuldigingen tegen hem en andere overheidsfunctionarissen te onderzoeken'. Zijn ontslag kwam vlak voor een internationaal forum over investeringen in Dar es Salaam dat was gericht op de promotie van Tanzania als een stabiele basis in de regio voor buitenlandse investeringen.

Mkapa vertrouwde Daniel Yona, staatsminister belast met planning in het bureau van de president, onmiddellijk ook de portefeuille van financiën toe.

Op 18 december diende Juma Ngasonga zijn ontslag in als minister van natuurlijke hulpbronnen en toerisme. Hij was het tweede kabinetslid dat gedwongen was af te treden nadat hij was genoemd in het rapport van de parlementaire commissie voor corruptiebestrijding.

LENING IMF

Op 8 november gaf het Internationaal Monetair Fonds (IMF) zijn goedkeuring aan een krediet voor drie jaar krachtens de uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (ESAF) van SDR 161,6 mln (ongeveer $ 234 mln) ter ondersteuning van het economische hervormingsprogramma van de regering voor de periode 1996-'99.

HERVORMINGEN IN FINANCIËLE SECTOR

Een hoge functionaris van de centrale bank maakte op 21 januari 1997 bekend dat de Nationale Handelsbank (NBC), de grootste in eigendom van de staat, als gevolg van hervormingen in de financiële sector zou worden ondergebracht in drie nieuwe banken. Volgens functionarissen betekende de nieuwe indeling (een bank voor de handel, een voor de agrarische sector en een voor kleine financiële transacties) een verbetering van de bancaire service in Tanzania.

REGERINGSWIJZIGINGEN

President Mkapa maakte op 4 februari een aantal wijzigingen in zijn kabinet bekend naar aanleiding van het aftreden van twee van zijn ministers (zie boven). Behalve de portefeuilles van Mbilinyi en Ngasonga diende ook die van onderminister van financiën Kilonzo Mporogonyi opnieuw te worden bemand. Mporogonyi 's positie was eveneens ter discussie komen te staan als gevolg van het corruptieschandaal, maar hij had tot dusverre aan de roep om af te treden geen gehoor gegeven. De wijzigingen betroffen de volgende posten:

Staatsminister in het bureau van de president - Nasoro Malocho*; volksgezondheid - Aaron Chiduo*; natuurlijke hulpbronnen en toerisme - mevr. Zakia Hamdan Meghji+; handel en industrie - William Shija+; energie en mijnbouw - Abdalla Kigoda+; onderminister van financiën - mevr. Monica Mbega.

* Nieuwe benoeming
+ Gewijzigde portefeuille

(Vor.ber.pag. 640/1 e.v. - 1996)

ZAÏRE

TERUGKEER MOBOETOE. NIEUWE REGERING. BEGIN TEGENOFFENSIEF. AFDL RUKT VERDER OP. ZUID-AFRIKAANSE BEMIDDELINGSPOGING

Op 17 december 1996 keerde president Moboetoe Sese Seko terug naar Zaïre na een afwezigheid van vier maanden, waarin de opstand van de Banyamulenge in het oosten van Zaïre het land op de rand van een totale oorlog had gebracht (zie pag. 37/1 e.v.-'97). Moboetoe had het land in augustus verlaten om in Zwitserland te worden behandeld voor prostaatkanker en was later naar het zuiden van Frankrijk gereisd om te herstellen (zie pag. 786/2-'96). Hij verklaarde dat hij had besloten terug te keren om zelf de leiding te nemen in 'de ernstige situatie die de territoriale integriteit en zelfs het voortbestaan van Zaïre als soeverein en onafhankelijk land bedreigt'.

Kwestie-Zaïre centraal op Grote Meren-top

Op dezelfde dag werd in de Keniaanse hoofdstad Nairobi een tweedaagse top-

conferentie van Afrikaanse leiders over de crisis in het gebied van de Grote Meren afgesloten. Zaïre, dat centraal stond in de problematiek, liet zelf in de persoon van premier Kengo wa Dondo verstek gaan, uit protest tegen de aanwezigheid van Rwanda en Oeganda, die het ervan beschuldigde actief betrokken te zijn bij de rebellie in de Kivu-provincies. Boeroendi was niet uitgenodigd op de top omdat de andere deelnemende landen het bewind van president Buyoya niet erkenden (zie pag. 839/3 e.v.-'96).

Wel aanwezig waren de presidenten Daniel Arap Moi (Kenia, gastheer), Nelson Mandela (Zuid-Afrika), Robert Mugabe (Zimbabwe), Issaias Aferwerki (Eritrea), Benjamin Mkapa (Tanzania), Pasteur Bizimungu (Rwanda), Frederick Chiluba (Zambia), Yoweri Museveni (Oeganda) en Meles Zenawi (Ethiopië). Als speciale gasten waren verder aanwezig de voormalige Tanzaniaanse president en bemiddelaar in het Boeroendi-conflict Julius Nyerere (zie pag. 843/2-'96) en de secretaris-generaal van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid (OAE) Salim Ahmed Salim.

President Mandela nam voor het eerst deel aan een top rond de crisis. Hij stond onder sterke internationale druk om een actieve rol te spelen bij pogingen om de regio te stabiliseren. Gastheer Daniel Arap Moi zei in zijn openingstoespraak dat het 'nuttig en handig' was geweest als Zaïre ook op de bijeenkomst was geweest. De aanwezigen op de top riepen de strijdende partijen in Oost-Zaïre op om in te stemmen met onderhandelingen. De presidenten Mandela, Mugabe, Moi en Paul Biya (Kameroen) kregen een mandaat om het conflict in het gebied op te lossen. De staatshoofden toonden zich tevreden over de terugkeer van vluchtelingen uit Zaïre en Tanzania naar Rwanda en Boeroendi.

Verdere opmars Banyamulenge

Op het moment van Moboetoe's terugkeer hadden de Banyamulenge, opstandige etnische Toetsi's, onder leiding van de Alliantie van Democratische Krachten voor de Bevrijding van Zaïre-Congo (Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo-Zaïre, AFDL), een bufferzone ingesteld tussen Zaïre en de oostelijke buurlanden Boeroendi, Rwanda en Oeganda. Bericht werd dat de AFDL veiligheidskwesties regelde en samenwerkte met de hulporganisaties in het 100.000 km2 grote gebied, waarin Uvira, Goma en Bukavu lagen.

Volgens Axel Buyse in *De Standaard* van 18 december bestond de op 18 oktober 1996 opgerichte AFDL uit de volgende organisaties: de Revolutionaire Volkspartij (Parti de la Révolution Populaire, PRP)van Laurent Kabila zelf; de Democratische Volksalliantie (Alliance Démocratique des Peuples, ADP) van leider Deo Bugera, een Toetsi uit Rutshuru. De ADP was de dominante factor binnen de AFDL en herbergde de zogenaamde Banyamulenge, Rwandeestalige Toetsi's; de Revolutionaire Beweging voor de Bevrijding van Zaïre (Mouvement Révolutionaire pour la Libération du Zaïre) van de Mushi Nindaga Masusu en tenslotte de 'zeer schimmige' Conseil National de Résistance pour la Démocratie. De *Financial Times* van 17 januari 1997 omschreef de AFDL als een 'verstandshuwelijk tussen gedisciplineerde in Rwanda getrainde Banyamulenge-Toetsi's, rebellen uit de provincies Shaba en Kasai en plaatselijke Mai Mai-strijders, de traditionele vijanden van de Toetsi's'. De Zaïrese regering tenslotte, beweerde dat de AFDL werd gesteund door Oeganda en Rwanda (zie ook pag. 39/2/3-'97).

Begin december trokken 'de rebellen' noordwaarts, veroverden de steden Beni en Butembo in de provincie Opper-Zaïre en rukten op in de richting van de provinciehoofdstad Kisangani, gelegen op ongeveer 500 km ten westen van Goma. Op 3 december meldde AFDL-leider Laurent Kabila de inname van het zuidelijk van Bukavu gelegen Kamituga, waar zich goud- en diamantmijnen bevonden van de Zuid-Afrikaanse Anglo-American Corporation. In een bericht van 9 december meldde *De Standaard* de verovering door de AFDL-rebellen van strategisch belangrijke knooppunten Komanda en Mambasa, waardoor de regeringstroepen in Bunia werden afgesneden van Kisangani. De weg bij Mambasa zou zijn veroverd met behulp van de Mai Mai, de gewapende tak van de Hunde, een bergvolk uit de Masisi-regio ten westen van de grens met Rwanda, dat (tijdelijk) de zijde van de Banyamulenge had gekozen in de strijd tegen de Rwandese Hoetoe's en de gemeenschappelijke vijand Moboetoe.

De Mai Mai ('water water' in het Swahili)-krijgers vochten in familiegroepen en meestal naakt omdat ze geloofden na besprenkeling met gewijd water door hun priester onkwetsbaar te zijn voor kogels, messen en bommen. Uit steeds meer bronnen bleek dat de Banyamulenge jonge Mai Mai-krijgers, overmoedig geworden door deze vermeende toverkracht, vooruitstuurden naar te veroveren steden en dorpen, en zo de magie van dit bergvolk inschakelden in hun strijd tegen het Zaïrese leger.

Er waren ook voortdurend berichten dat de opstandelingen veel steun uit buurlanden ontvingen.

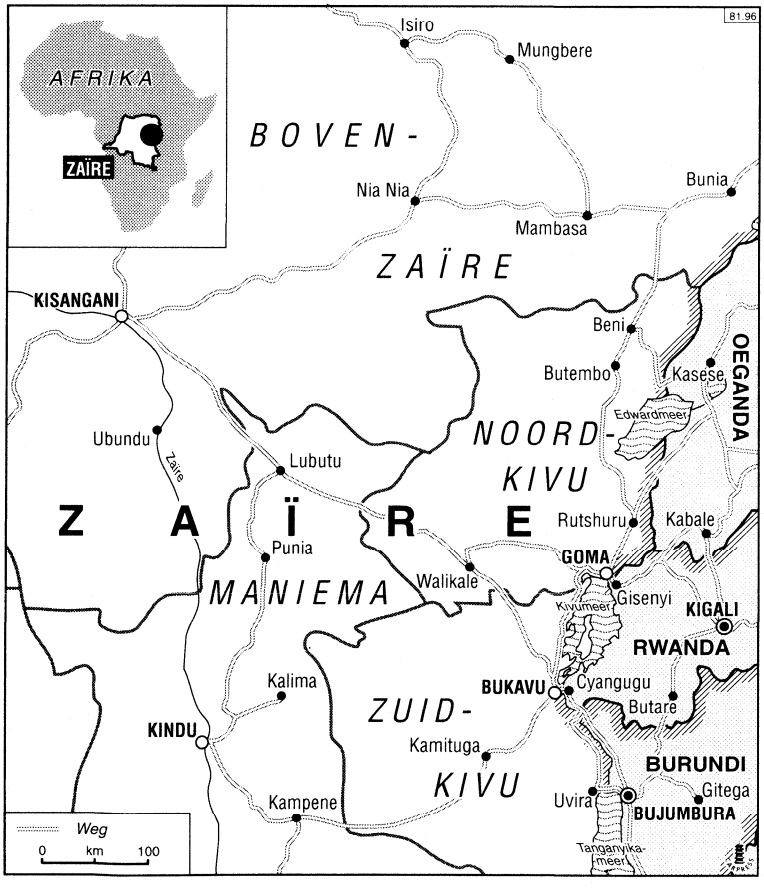

Zo werd bijvoorbeeld bericht dat Oegandese regeringssoldaten in het gebied rond de stad Beni gewapende Oegandese rebellen tot over de grens hadden achtervolgd, die vanaf medio november vanuit het Zaïrese Ruwenzorigebergte een aanval hadden gedaan op de Oegandese stad Kasese en vanuit Kasindi beschietingen hadden uitgevoerd op Oeganda. Deze Oegandese rebellenbeweging zou bestaan uit Rwandese Hoetoe's, Salaf Tabliqs (Oegandese moslimfundamentalisten) en een groepering die opereerde vanuit bases in Zuid-Soedan. De Oegandese minister van buitenlandse zaken Eriya Kategaya ontkende echter beweringen van de Zaïrese autoriteiten in Kinshasa dat de inname van Beni niet het werk was geweest van Zaïrese Toetsi-opstandelingen, maar van Oegandese regeringssoldaten. Op 3 december meldden Oegandese dagbladen dat de Zaïrese dorpen Masabwe, Kasindi, Manda Mutaga en Rume vanaf 28 november door het Oegandese leger waren veroverd als reactie op aanvallen door vanuit Zaïre opererende Oegandese opstandelingen; voorts zouden Oegandese troepen er twee kampen van de rebellen hebben vernietigd.

Regering van nationale eenheid

President Moboetoe ging onmiddellijk na zijn terugkeer over tot reorganisatie van het leger en de regering. Op 18 december benoemde hij generaal Mahele Lieko Bokungu tot chef van de generale staf. Bokungu verving generaal Eluki Mongo Aundu, die eerder kritiek had geleverd op de weifelachtige houding van de regering bij de Banyamulenge-opstand. Mahele, een oude getrouwe van Moboetoe, was in 1991-'92 chef van de generale staf geweest. Zijn herbenoeming zou er volgens waarnemers op wijzen dat president Moboetoe niet van plan was te onderhandelen met de rebellen in het oosten van Zaïre; de staatstelevisie meldde dat Moboetoe de noodtoestand liet uitroepen in de provincies Noord- en Zuid-Kivu, die de rebellen voor het merendeel in handen hadden (zie pag. 41/1-'97). Op 19 december had Moboetoe een ontmoeting met politieke leiders en eiste dat ze één lijn trokken om de crisis tot een goed einde te brengen. Om die reden wenste hij dat er binnen 48 uur een nieuwe regering van nationale eenheid zou worden gevormd.

Na verscheidene dagen van intensieve onderhandelingen gaf Moboetoe op 24 december zijn goedkeuring aan een lijst met nieuwe kabinetsleden. Hij handhaafde premier Léon Kengo wa Dondo, die ervan was beschuldigd niet krachtig te zijn opgetreden tegen de opstandelingen. Zijn tegenstanders hadden er ook op gezinspeeld dat zijn gedeeltelijke Toetsi-afkomst zijn oordeel had vertroebeld. Een van degenen die uit de regering werden ontslagen, was vice-premier en minister van nationale defensie admiraal Mavua Mudima die door generaal Likulia Bolongo werd vervangen, een oud-president van de militaire rechtbank en een trouwe bondgenoot van Moboetoe. Kititwa Tumansi Benga Ntundu werd ook ontslagen als vice-premier en minister van buitenlandse zaken.

De verdeling van de portefeuilles was op 24 december als volgt:

Premier - Léon Kengo wa Dondo; vice-premier, buitenlandse zaken - Kamanda wa Kamanda+; vice-premier, nationale defensie en veteranenzaken - generaal Likulia Bolongo*; vice-premier, vervoer - Lambert Mende*; vice-premier, mijnbouw - Banza Mukalayi Nsungu*; binnenlandse zaken en decentralisatie - Mwando Nsimba+; justitie, institutionele hervorming van instituten, zegelbewaarder - Tshibuabua Ashila Pashi*; internationale samenwerking - mevr. Landu Kavidi; voorlichting en media - Koloni Longo Abwaisasa*; planning - Tabiana Ngasia*; financiën - Marco Banguli N'sambwe+; begroting - Bolenge Mokesomo*; economische zaken en nationale industrie - Mambu ma Khenzu+; buitenlandse handel - Kitenge Yesu*; landbouw - Adrien Yeki Bampenda*; minister zonder portefeuille - Mboso Nkodia Mpuanga; energie - Managa Dintoka*; openbare werken, territoriaal bestuur, urbanisatie en huisvesting - Tambwe Mwamba*; grondbeheer - Kayumba Bin Amany; hoger onderwijs, universiteiten en wetenschappelijk onderzoek - Mushobekwa Kalimba wa Katana; lager, middelbaar, en beroepsonderwijs - Epee Gambwa+; gezondheidszorg en gezin - Kasongo Numbi; sociale zaken - Betu Kabamba*; arbeid en sociale zekerheid - Leopold Bandobaso Nadeto*; ambtenarenapparaat - Kasereka Kasai*; PTT - Nyindu Kitenge*; milieubeheer, natuurbehoud en toerisme - Tshibanda Ntumgamulongo; jeugd, sport en recreatie - Kisombe Kiaku Muisi; cultuur en kunst - Mbonzi Matayako*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

In het coalitiekabinet waren geen leden opgenomen van de radicale oppositiepartij Unie voor Democratie en Sociale Vooruitgang (Union démocratique pour le progrès social, UDPS) van Etienne Tshisekedi, die de bijeenkomst van 19 december had geboycot en op 25 december verklaarde dat zijn aanhangers met acties van burgerlijke ongehoorzaamheid tegen de nieuwe regering zouden protesteren.

Begin tegenoffensief regeringsleger

Aan het eind van de maand december werd bericht dat Zaïrese regeringstroepen een tegenoffensief hadden ingezet tegen de rebellen, hoewel onduidelijk bleef in hoeverre dit succes had opgeleverd. AFDL-leider Laurent Kabila maakte in Goma bekend dat het tegenoffensief op 21 december vanuit Bunia, dat ongeveer 350 km ten noorden van Goma lag, in de richting van Beni was begonnen. 'We zullen ze met plezier weerstaan' voegde hij er glimlachend aan toe en liet weten de militaire actie 'stompzinnig' te vinden. Kabila riep de Zaïrese regering op de gevechten te staken en naar de onderhandelingstafel te komen. De AFDL-leider beschuldigde Frankrijk ervan het regeringsoffensief te hebben voorbereid.

Ondanks het regeringsoffensief meldde Kabila op 25 december de verovering van het strategisch belangrijke Bunia door de AFDL-rebellen, waar volgens berichten op 24 december hard zou zijn gevochten en meer dan 300 regeringssoldaten zouden zijn gesneuveld; ook werd melding gemaakt van de inname van Walikale, 130 km ten westen van Goma, door Kabila's eigen troepen. Op dat moment waren 'de rebellen' heer en meester over een strook land van 600 km lengte langs de grenzen van Boeroendi, Rwanda en Oeganda, een gebied dat zij het 'Democratische Congo' noemden. Begin januari 1997 was het onduidelijk hoe dicht de 'rebellen' hun aangekondigde doel Kisangani genaderd waren.

Opstand verliest aan kracht

Tegelijkertijd deden zich de eerste tekenen voor die erop wezen dat de grootscheepse opstand in het oosten van het land aan kracht en snelheid verloor. Na verscheidene maanden van grote overwinningen (zie pag. 37/1 e.v.-'97 en boven), werd bericht dat de rebellen onderling slaags waren geraakt.

Op 7 januari werd duidelijk dat er ernstige onenigheid binnen de AFDL bestond, toen *Star Radio*, een spreekbuis van de organisatie, bekendmaakte dat de AFDL-leiding had bevolen de leiders van de Mai Mai-strijders te arresteren. Dit volgde op berichten dat de Mai Mai op verschillende plaatsen AFDL-troepen hadden aangevallen. Enkele weken eerder had Kabila bevel gegeven tot ontwapening van de Mai Mai-strijders, voornamelijk ongedisciplineerde teenagers, na berichten dat ze gewelddaden hadden gepleegd tegen de plaatselijke bevolking. Op 21 januari werd bericht dat de militaire AFDL-bevelhebber André Ngandu Kissasse in Mutembo was gedood door Mai Mai-troepen.

Regering maakt gebruik van buitenlandse huurlingen

In Franse krantenberichten van 7 januari stond dat Franse oud-officieren huurlingen rekruteerden voor een 'blank legioen' om aan de zijde van de Zaïrese regeringstroepen te vechten. De officieren die hierbij zouden zijn betrokken, waren onder andere kolonel Alain Le Carro, het voormalige hoofd van de veiligheidsdienst van het Elysée onder de onlangs overleden president François Mitterrand, en Robert Montoya, een officier van de gendarmerie en ook voormalig medewerker in het bureau van de president.

Volgens deze berichten waren er in het noorden van Zaïre al een tiental Franse oud-officieren met 300-400 man, onder wie Angolese, Belgische, Franse, Zuid-Afrikaanse en Britse huurlingen. In latere berichten werd ook gesproken over Servische en Kroatische huurlingen. Deze troepen werden naar verluidt direct door president Moboetoe Sese Seko betaald.

Tegen het eind van januari werden de gevechten heviger. Volgens berichten zou het huurlingenleger op 25-26 januari de aanval hebben geleid bij een poging om Walikale te heroveren. Het lichaam van een niet geïdentificeerde blanke zou naar Kisangani zijn gebracht, maar verklaringen dat aan beide zijden veel doden en gewonden waren gevallen en de mededeling van het Zaïrese leger dat het de stad had veroverd, werden niet bevestigd. Kabila verklaarde op 31 januari dat zijn troepen de door de huurlingen ondersteunde aanval van het Zaïrese leger hadden gestuit en 'hadden verpletterd'.

Op 30 januari beschuldigde de Zaïrese regering Oeganda van schendingen van haar grondgebied en beweerde ze dat ongeveer 2.000 Oegandese soldaten vanuit de stad Fizi, 36 km ten zuidwesten van de grens, die in handen van de rebellen was, in de richting van de provincie Shaba trokken. De Oegandese autoriteiten noemden de beschuldiging 'belachelijk'. Dezelfde dag werd een VN-functionaris geciteerd, die zou hebben gezegd dat troepen van de 'rebellen' tijdens hun opmars naar Shaba de stad Lulimba, 60 km ten zuiden van Fizi, hadden veroverd.

Moboetoe's terugkeer naar Frankrijk

Drie weken nadat hij was teruggekeerd naar Zaïre (zie boven), na een verblijf in Frankrijk om te herstellen van een behandeling van prostaatkanker, arriveerde president Moboetoe op 9 januari in zijn villa in het zuiden van Frankrijk en onderging hij de volgende dag een kleine operatie in Monaco.

'Rebellen' boeken snel terreinwinst

Het verloop van de gebeurtenissen in februari bevestigde de bewering van Kabila van de 31ste januari dat een aanval van een door huurlingen geleid Zaïrees leger op door rebellen bezet gebied in Oost-Zaïre was verhinderd (zie boven). President Moboetoe Sese Seko, die in Franrijk aan het herstellen was van een operatie, vloog op 3 februari naar Marokko. Hij wilde koning Hassan vragen troepen te leveren ter ondersteuning van het Zaïrese regeringsleger (FAZ), aangezien AFDL-troepen verder in de provincie Shaba doordrongen.

Op 4 februari waren er volgens Zaïrese regeringsfunctionarissen vliegtuigen gecharterd om Marokkaanse, Togolese en Tsjadische troepen over te laten komen. Israël en China zouden een Zaïrese troepenmacht trainen (die nog gerecruteerd moesten worden). Deze zou bestaan uit dertien commandobrigades van elk 2.000 man.

In de eerste week van februari beweerde Kabila dat AFDL-troepen de stad Shabunda hadden ingenomen en bezig waren aan een opmars naar Isiro in Noord-West-Zaïre en Moba in het Zuid-Oosten, terwijl het regeringsleger zich terugtrok. Een andere rebellenmacht zou op 8 februari bezig zijn aan een opmars van Lubutu naar Kisangani, 200 km ten noordwesten aan de Zaïre-rivier. Deze stad werd verdedigd door het regeringsleger, dat was versterkt met Servische huurlingen. Kabila maakte op 11 februari bekend dat AFDL-troepen Isiro hadden ingenomen.

Situatie vluchtelingen

De militaire situatie werd verder bemoeilijkt door de aanwezigheid van 300.000 à 400.000 Rwandese Hoetoe-vluchtelingen in Oost-Zaïre, waarvan er velen het oerwoud in waren gevlucht voor de naderende Toetsi's en hun bondgenoten. Er werd gevreesd dat de rebellen wraak wilden nemen voor de massamoord op 800.000 Toetsi's in Rwanda in 1994. Op 12 februari berichtte de *New York Times* vanuit Kisangani dat het gedemoraliseerde regeringsleger wapens had geleverd aan de Interahamwe en andere extremistische Hoetoe-militieleden onder de vluchtelingen.

Op 10 februari beloofde Laurent Kabila dat de naar schatting 127.000 vluchtelingen in een kamp in Tingi-Tingi, dat lag tussen de oprukkende rebellenmacht en Kisangani, ongedeerd zouden blijven. Hij waarschuwde de Verenigde Naties (VN) echter dat ze het kamp op

De Zaïrese president Moboetoe Sese Seko (2de v.r.) inspecteert op 3 februari 1997 na aankomst op het vliegveld van Rabat samen met de Marokkaanse premier Abdellatif Filali de erewacht. *Foto EPA*

Honderden kinderen zijn op 21 januari 1997 in het vluchtelingenkamp Tingi-Tingi nabij Lubutu in afwachting van de voedselverdeling. *Foto EPA*

18 februari moesten hebben gezuiverd van gewapende militieleden. Anders zou dat gebeuren door AFDL-troepen. De VN-secretaris-generaal Kofi Annan had berichten dat de militieleden in Tingi-Tingi wapens hadden gekregen bevestigd.

Sadako Ogata, de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR), had het kamp op 8 februari bezocht en zei geschokt te zijn door de omstandigheden in het kamp. Naar verluidt bezweken er dagelijks dertig vluchtelingen aan ziekte en ondervoeding. De Europese Commissaris voor Humanitaire Zaken, Emma Bonino, had een week eerder Oost-Zaïre bezocht en de Verenigde Staten (VS) en andere landen ervan beschuldigd de ogen te sluiten voor de omstandigheden waarin de naar schatting 500.000 vluchtelingen verkeerden.

Opmars 'rebellen' in westelijke richting

Op 16 en 17 februari bombardeerden gevechtsvliegtuigen, die opgestegen waren van het vliegveld van Kisangani, de door 'rebellen' gecontroleerde oostelijke steden Bukavu, Walikale en Shabunda. De vliegtuigen werden gevlogen door buitenlandse huurlingen. Bij de bombardementen kwam een aantal burgers om het leven. Na waarschuwingen van de regering voor nieuwe aanvallen, vluchtten duizenden mensen weg uit het gebied.

Mohamed Sahnoun, de Speciale Afgezant van de secretaris-generaal van de VN, zou op 17 februari naar Kinshasa zijn gegaan, maar was er blijkbaar niet in geslaagd om de regering ervan te overtuigen onderhandelingen aan te knopen met de 'rebellen'. Op 22 februari namen de 'rebellen' tijdens hun opmars naar Kisangani de stad Kalima in, waardoor zo'n 25.000 Hoetoe's in allerijl op de vlucht sloegen. Drie dagen later werd meegedeeld dat Zaïrese troepen, die Kindu, 120 km naar het westen, verdedigden, aan het plunderen waren geslagen bij de nadering van de AFDL-troepen. Op 28 februari berichtte een aantal persbureaus dat Kindu was gevallen en dat de 'rebellen' Kisangani op 100 km waren genaderd. Veel buitenlandse huurlingen zouden het land hebben verlaten.

AFDL-leider Laurent Kabila tijdens de persconferentie op 26 februari 1997 in Johannesburg. *Foto EPA*

Zuid-Afrikaans vredesinitiatief

De Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela maakte op 19 februari bekend dat AFDL-leider Kabila naar Zuid-Afrika zou komen om met Zaïrese regeringsvertegenwoordigers te praten. Mandela zei dat de twee partijen ermee hadden ingestemd 'hun problemen te bespreken' en hadden gereageerd op een initiatief van president Yoweri Museveni van Oeganda, die had opgeroepen tot een wapenstilstand en persoonlijke ontmoetingen als inleiding tot democratische verkiezingen.

Volgens een bericht had Mandela 'zijn mond voorbij gepraat', omdat president Moboetoe de gesprekken geheim had willen houden. Moboetoe zou worden vertegenwoordigd door zijn neef en belangrijkste veiligheidsadviseur Honoré Ngabada Nzambo Ko Ayumba.

Op 26 februari liet Kabila, na een gesprek van een uur met Mandela, tijdens een persconferentie weten dat zijn 'rebellen'-beweging 'bereid was om te onderhandelen' en dat vrede mogelijk was.

(Vor.ber.pag. 37/1 e.v.-1997)

ZIMBABWE

ZANU-PF STAPT AF VAN MARXISME-LENINISME

In oktober 1996 maakte Eddison Zvobgo, een vooraanstaand lid van het politbureau van de regerende Zimbabwaanse Afrikaanse Nationale Unie-Patriottisch Front (ZANU-PF), bekend dat het marxisme-leninisme niet langer haar leidende beginsel was.

In een artikel in het officiële partijorgaan *People's Voice* van 28 oktober zei Zvobgo dat verwijzingen naar het marxisme-leninisme waren geschrapt uit de statuten van de partij, omdat het 'niet meer de praktische en realistische

ambities' van Zimbabwe weergaf, nadat de regering in 1990 de marktgerichte doctrine van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) had aanvaard. Hij benadrukte echter dat het ZANU-PF een socialistische partij bleef.

Politieke analisten merkten op dat er in de partijretoriek de afgelopen jaren weinig verwijzingen waren gemaakt naar het marxisme-leninisme. Ze wezen er echter op dat de partijstatuten alleen konden worden gewijzigd door het partijcongres, dat sinds 1989 niet meer bijeen was gekomen (zie pag. 243/2/3-'90).

BEZOEK IMF

Op 11 november zei Michel Nowak, IMF-directeur voor Zuidelijk-Afrika, tegen verslaggevers in Harare dat een nieuw IMF-programma voor Zimbabwe 'niet echt haalbaar'was. Nowak, die twee weken lang met de regering overleg had gevoerd over het tweede vijfjarenplan, zei dat de regering niet kon voldoen aan de IMF-criteria voor leningen in het boekjaar dat in juni 1997 zou eindigen.

De uitgebreide structurele aanpassingsfaciliteit (ESAF) voor Zimbabwe werd begin 1995 niet verlengd, nadat de regering de overeengekomen doelstellingen voor de overheidsuitgaven en het begrotingstekort niet had gehaald. Nowak noemde een doelstelling van 8,5 procent van het bruto binnenlands product (BBP) in 1996-'97 voor het begrotingstekort 'gewoon te hoog', en zei dat een niet geplande salarisverhoging van 20 procent voor stakende ambtenaren in augustus (zie pag. 647/1/2-'96) 'het hoofdkenmerk van het probleem had verergerd'.

STAKING IN GEZONDHEIDSZORG

De gezondheidszorg in Zimbabwe verkeerde naar verluidt eind november in een crisis, omdat een kwestie tussen het verplegend personeel en artsen onopgelost bleef.

De staking was in oktober begonnen uit protest tegen het uitblijven van de betalingen van hogere vergoedingen die na de ambtenarenstaking in augustus waren toegezegd. De regering weigerde te onderhandelen en ontsloeg alle stakers. Er waren ook berichten over arrestaties van vakbondsleiders die het werk weer hadden hervat. Op 25 november waren alle grote ziekenhuizen zo goed als gesloten.

(Vor.ber.pag. 847/1 e.v.-1996)

BAHREIN

BEGROTINGEN BEKENDGEMAAKT

Het officiële *Gulf News Agency* maakte op 22 september 1996 bijzonderheden bekend over de begrotingen van 1996/97 en 1997/98.

Volgens het bericht voorzag de regering voor 1996/97 een begrotingstekort van BD 236 mln, maar voor 1997/98 slechts van BD 75 mln ($ 1 = BD 0,3772 op 4 oktober 1996). De *Middle East Economic Digest* van 4 oktober berichtte dat het geschatte tekort voor 1997/98 ongeveer 3,5 procent zou uitmaken van het bruto binnenlands product (BBP). Het beleid van de regering was erop gericht om het begrotingstekort binnen tien jaar te laten verdwijnen.

VORMING NATIONALE GARDE

De emir, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa vaardigde op 7 januari 1997 een decreet uit waarbij een Nationale Garde werd opgericht 'ter militaire ondersteuning' van het nationale leger (Bahrain Defence Force, BDF) en 'ter bescherming van het vaderland'.

(Vor.ber.pag. 726/3 e.v.-1996)

GCC

TOPCONFERENTIE. GESCHIL TUSSEN BAHREIN EN QATAR

De 17de topconferentie van de Samenwerkingsraad voor de Golf (Gulf Cooperation Council, GCC) vond op 7-9 december 1996 plaats in de Qatarese hoofdstad Doha (voor de 16de top in december 1995, zie pag. 138/2 e.v. -'96).

Voor het eerst in de geschiedenis van de Raad werd de top slechts bijgewoond door drie van de zes heersers van de lidstaten, te weten sjeik Hamad Bin Khalifa al-Thani van Qatar, sultan Qaboos bin Said van Oman en sjeik Jabir al-Ahmad al-Jabir al-Sabah van Koeweit. Koning Fahd ibn Abdul Aziz van Saoedi-Arabië en sjeik Zaid bin Sultan al-Nahayan, president van de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), konden beiden om gezondheidsredenen niet aanwezig zijn. Saoedi-Arabië werd derhalve vertegenwoordigd door kroonprins Abdullah ibn Abdul Aziz en de VAE door vice-president en premier sjeik Maktoum bin Rashid al-Maktoum.

Boycot door Bahrein

De top werd geboycot door Bahrein, dat geen afvaardiging stuurde uit protest tegen het Qatarese standpunt in het territoriale geschil tussen de beide landen. Bahrein had er lang op aangedrongen dat Saoedi-Arabië een bemiddelende rol zou spelen in zijn geschil met Qatar over de Hawar-eilanden, die op minder dan 3 km van de Qatarese kust lagen, maar onder het bestuur van Bahrein vielen. Qatar had de mogelijkheid van Saoedische bemiddeling evenwel van de hand gewezen en had een proces aangespannen bij het Internationaal Gerechtshof (International Court of Justice, ICJ), een stap die door Bahrein was veroordeeld (zie pag. 490/2-'95; zie pag. 778/3 -'95).

De betrekkingen tussen de beide landen verslechterden nog verder toen Bahrein op 1 december bekendmaakte dat het twee Qatarese spionnen had gearresteerd en dat deze binnenkort terecht zouden staan. De twee mannen werden schuldig bevonden en op 25 december tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld. Op 28 december werd hun echter gratie verleend door de emir van Bahrein, sjeik Isa bin Sulman al-Khalifa.

Op de laatste dag van de top hield de Qatarese minister van buitenlandse zaken, sjeik Hamad Bin Jassem Bin Jabr al-Thani, een toespraak waarin hij zware kritiek leverde op Bahrein.

Slotcommuniqué

In een slotcommuniqué dat op 9 december werd uitgegeven merkten de staatshoofden en regeringsleiders op dat de Iraakse regering was voortgegaan met haar 'politiek van uitstel' ten aanzien van de tenuitvoerbrenging van de resoluties van de VN-Veiligheidsraad tegen de Iraakse 'agressie' tegen Koeweit. Niettemin juichten de leiders het toe dat Irak, zoals door de VN bekend was gemaakt, akkoord was gegaan met het plan om resolutie 986 van de VN-Veiligheidsraad (de zogenaamde 'olie-voor-voedsel'-resolutie) uit te voeren om het lijden van de Iraakse bevolking te verzachten (zie onder IRAK).

De leiders herhaalden het 'ten zeerste te betreuren' dat Iran niet wenste te reageren op de 'herhaalde en welgemeende oproep' door de VAE, de GCC, de staten van de Verklaring van Damascus en de Arabische Liga aangaande de Iraanse bezetting van de drie VAE-eilanden Tunb al-Kubra, Tunb al-Sughra en Abu

Musa (zie pag. 434/2/3-'96). Ze uitten ook 'ernstige bezorgdheid' over de Iraanse grond-tot-grondraketten die in de Golf stonden opgesteld en Irans 'niet-aflatende inspanning om een arsenaal van massavernietigingswapens en van zowel conventionele als niet-conventionele wapens aan te leggen dat ver uitging boven zijn legitieme defensiebehoeften'.

Andere kwesties die in het communiqué aan de orde werden gesteld waren: het vredesproces in het Midden-Oosten; een veroordeling van extremisme, geweld en 'uitingen van terrorisme', veiligheidsaangelegenheden en economische en militaire samenwerking.

Aanvraag lidmaatschap Jemen

Op 7 december diende Jemen een officiële aanvraag in voor het lidmaatschap van de GCC.

(Vor.ber.pag. 349/3 - 1996)

De nieuwe minister van informatie en cultuur, Hamid Yusuf Hammadi, tijdens een persconferentie op 28 november 1996 in Bagdad. *Foto EPA*

IRAK

KABINETSWIJZIGING

President Saddam Hoessein benoemde Hamid Yusuf Hammadi op 10 oktober 1996 tot minister van voorlichting en cultuur. Hammadi volgde Abd al-Ghani Abd al-Ghafur op. Er werd geen reden gegeven voor de wijziging.

PUK-OFFENSIEF. KOERDISCH BESTAND

De Patriottische Unie van Koerdistan (PUK) heroverde in de eerste helft van oktober een groot gedeelte van het gebied in Iraaks Koerdistan, waaronder de belangrijke stad Sulaimaniya, dat zij in september had moeten afstaan aan de rivaliserende strijdkrachten van de Koerdische Democratische Partij (KDP) die werd gesteund door de Iraakse regering (zie pag. 857/2-'96). Beschuldigingen van toenemende Iraakse betrokkenheid bij de strijd en vrees voor een nieuwe Iraakse interventie leidden echter tot spoedmaatregelen ter beheersing van het conflict, die eind oktober door bemiddeling van de Verenigde Staten (VS) in een wankel bestand resulteerden.

De herovering van Sulaimaniya door de strijdkrachten van de PUK op 13 oktober werd op 14 oktober gevolgd door de inname van Degala en Koi Sinjaq. Speculaties dat de PUK op het punt stond om de regionale hoofdstad Arbil, die in handen was van de KDP, in te nemen, namen af toen PUK-leider Jalal Talabani op 15 oktober verklaarde dat er 'voor het moment geen plannen (waren) om Arbil te heroveren'. Volgens de berichten zou de aanwezigheid van Iraakse troepen ten zuiden van Arbil, die naar verluidt in opperste staat van paraatheid waren gebracht, de PUK, die zich bewust was van haar beperkingen, ertoe hebben bewogen zich opnieuw over haar opties te beraden.

Op 13 oktober waarschuwde Irak de PUK voor 'onderhandelingen met buitenlandse machten', waarmee volgens waarnemers op Iran werd gedoeld. Geruchten dat er een nieuwe Iraakse interventie op handen zou zijn werden ook gevoed door opmerkingen van KDP-leider Masoud Barzani. In een commentaar op de snelheid en het succes van het tegenoffensief van de PUK beweerde Barzani op 17 oktober dat dit alleen mogelijk was door de steun van Iran, die, zo zei hij, een rechtvaardiging was van 'ons recht om steun te vragen aan Irak'. Eerder had een woordvoerder van de KDP verklaard dat de PUK hulp had gekregen van 'meer dan 15.000 Iraanse Revolutionaire Wachters, (...) zware wapens, katjoesja-raketten en kanonnen'.

Staakt-het-vuren

Beschuldigingen van Iraanse betrokkenheid in Noord-Irak en vrees voor een mogelijke Iraakse reactie zouden naar verluidt de aanzet hebben gegeven tot nieuwe bemiddelingspogingen van Turkije en de VS.

Op 30 oktober gingen in Ankara door Amerikaanse bemiddeling rechtstreekse besprekingen tussen Barzani en Talabani van start. De onderhandelingen, de eerste sinds de door de VS geïnitieerde vredesbesprekingen in 1995 (zie pag. 782/3-'95), resulteerden op 31 oktober in de ondertekening van een wapenstilstandsovereenkomst, die, zo zeiden Amerikaanse regeringsfunctionarissen, alle partijen verplichtte 'het bestand te handhaven en te versterken binnen een permanent kader'. Het akkoord volgde op berichten over hernieuwde Amerikaanse druk op Barzani tijdens besprekingen in Ankara medio oktober (voor besprekingen in september tussen Barzani en Amerikaanse regeringsfunctionarissen, zie pag. 857/3-'96).

Tweede ronde vredesbesprekingen

Op 15 november ging in de Turkse hoofdstad Ankara onder auspiciën van de VS een tweede ronde van besprekingen tussen de KDP en de PUK van start.

AMERIKAANS GEVECHTSTOESTEL VUURT RAKET AF

Op 3 november verklaarde het Amerikaanse ministerie van defensie dat een

Amerikaans F-16-gevechtsvliegtuig een raket had afgevuurd op een Iraakse luchtverdedigingsinstallatie in de zuidelijke no-flyzone, nadat was vastgesteld dat het gevechtstoestel 'oplichtte' op het scherm van een Iraakse radar. Het Iraakse ministerie van buitenlandse zaken noemde de beschuldigingen de volgende dag 'ongefundeerde propaganda met het oog op de presidentsverkiezingen in de VS'. In september had Irak geweigerd zich neer te leggen bij de uitbreiding van de zuidelijke no-flyzone naar het noorden waartoe de VS eenzijdig hadden besloten als vergelding voor de Iraakse interventie in het Koerdische conflict in Noord-Irak (zie pag. 856/1 e.v.-'96).

OLIEVERKOOP ONDER VN-AUSPICIËN VAN START

Eind november verschenen er berichten dat Irak 'volledige overeenstemming' met de Verenigde Naties (VN) had bereikt over alle onopgeloste kwesties die een belemmering vormden voor de beperkte verkoop van Iraakse olie krachtens VN-resolutie 986 (1995) (zie pag. 494/1/2-'95). De doorbraak volgde naar verluidt op de hervatting van de besprekingen die begin september waren afgebroken, toen Iraakse troepen het door Koerden gecontroleerde gebied in de no-flyzone ten noorden van 36ste breedtegraad binnenvielen om de KDP te steunen in haar oorlog tegen de PUK (zie pag. 854/3 e.v.-'96).

Nizar Hamdoon, de permanente vertegenwoordiger van Irak bij de VN, zou op 25 november hebben gezegd dat 'als de prijsformule (voor olie) wordt goedgekeurd - en we hopen die goedkeuring deze week te krijgen - dan is alles geregeld'. In die mening werd hij diezelfde dag gesteund door het hoofd van het Iraakse onderhandelingsteam bij de VN, Abdal al-Amir al-Anbari, die zei dat Irak op 10 december kon beginnen olie te exporteren. Deze beweringen werden op 27 november echter in twijfel getrokken door het Nederlandse bedrijf Saybolt, dat nog steeds op de definitieve VN-instructies zei te wachten. Saybolt maakte deel uit van een internationaal team van waarnemers dat was aangesteld om toezicht te houden op de Iraakse olie-export. Eén van de belangrijkste hindernissen voor de tenuitvoerbrenging van resolutie 986 was naar verluidt geweest dat Irak erop had gestaan om zeggenschap te krijgen over het aantal, de samenstelling en bewegingsvrijheid van de VN-waarnemers die toezicht zouden houden op de regelingen in Irak.

Het vooruitzicht op de spoedige hervatting van de verkoop van Iraakse olie was aanleiding tot nieuwe onderhandelingen tussen Irak en buitenlandse oliemaatschappijen.

De Italiaanse oliemaatschappij Agip zei op 9 november dat zij besprekingen voerde met Irak over de exploitatie van Iraakse olievelden, hoewel er geen details werden gegeven over de precieze locatie. Ook China bevestigde op 9 november dat het besprekingen voerde met Iraakse regeringsfunctionarissen over 'omvangrijke' contracten met betrekking tot oliewinning. In oktober was bericht dat de Chinese staatsoliemaatschappij, de Nationale Chinese Olie- en Aardgasmaatschappij, een voorlopige overeenkomst had getekend over de gezamenlijke ontwikkeling van het al-Ahdab-olieveld in Midden-Irak. Tijdens de bijeenkomst van olieministers van de OPEC op 27-28 november in Wenen werd besloten om het huidige productieplafond te handhaven, dat in juli was overeengekomen (zie pag. 735/3-'96).

Hernieuwde oproep tot verlichting sancties

De druk om snel tot overeenstemming te komen over de verkoop van Iraakse olie steeg nog verder door hernieuwde oproepen om een einde te maken aan de schadelijke gevolgen van internationale sancties. Het VN-Wereldvoedselprogramma (WFP) waarschuwde op 17 november dat Irak 'op de rand (stond) van een voedselramp'. Sommige Iraakse kinderen zouden er bijna net zo slecht aan toe zijn als de kinderen in het door hongersnood geteisterde Somalië.

Het dringende Iraakse verzoek om noodgoederen vond gehoor bij Jordanië, dat op 11 november bekendmaakte dat het krachtens een handelsovereenkomst die de twee landen eerder dit jaar hadden getekend, goederen zou gaan leveren ter waarde van $ 35 mln, waaronder plantaardige olie, wasmiddelen, zeep en kunstmest.

Hervatting beperkte olie-export

Op 2 december gaf VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali zijn definitieve goedkeuring aan een langverwachte 'olie-voor-voedsel'-overeenkomst, die Irak toestond zich om voor het eerst sinds de invasie in Koeweit in 1990 op beperkte schaal te begeven op de internationale oliemarkt.

Iraakse regeringsvertegenwoordigers en VN-functionarissen hadden in mei een voorlopige overeenkomst getekend waarin de voorwaarden waren vastgelegd volgens welke Irak op beperkte schaal olie mocht verkopen om humanitaire goederen te kunnen aanschaffen (zie pag. 501/3 e.v.-'96). De voorwaarden van het akkoord kwamen in enigszins gewijzigde vorm overeen met de bepalingen van resolutie 986 (1995) van de VN-Veiligheidsraad (zie pag. 494/1/2-'95). In september had Boutros Ghali de tenuitvoerbrenging van het akkoord echter opgeschort na de Iraakse interventie in de Koerdische gebieden in Noord-Irak (zie pag. 855/3-'96). Besprekingen over het plan werden in november hervat en aan het einde van die maand waren er berichten dat Irak 'volledige overeenstemming' met de VN had bereikt (zie boven).

Krachtens de bepalingen van de overeenkomst mocht Irak gedurende een half jaar voor $ 2 mrd aan olie verkopen om voedsel, medicijnen en andere humanitaire goederen te kopen waarmee de schadelijke effecten van de sancties zouden kunnen worden bestreden. Zowel de verkoop van olie, circa 600.000 vaten per dag (vpd), vergeleken met bijna 3 mln vpd in de tijd voor de Iraakse invasie in Koeweit, als de aankoop van humanitaire goederen stonden onder strikte VN-controle.

Op 18 december vertrok de eerste scheepslading olie vanuit Mina al-Bakr naar Turkije in het kader van 'olie-voor-voedsel'-akkoord.

AANSLAG OP ZOON SADDAM HOESSEIN

Udai Hoessein, de oudste zoon van president Saddam Hoessein, raakte op 12 december gewond toen zijn auto werd beschoten in de luxewijk al-Mansour in Bagdad. De 32-jarige Udai werd allerwegen gezien als de gedoodverfde opvolger van zijn vader. Op 17 december verscheen Udai Hoessein in zijn ziekenhuisbed op de Iraakse televisie.

Jordaanse functionarissen bevestigden dat de grens met Irak na de moordaanslag gedurende enkele uren gesloten was geweest, klaarblijkelijk om de daders te verhinderen het land te verlaten. Eind december werd bericht dat circa 600 personen, onder wie hoge veiligheidsfunctionarissen, in verband met de aanslag waren aangehouden.

Ten minste twee groeperingen eisten de verantwoordelijkheid voor de aanslag op: de verboden moslim-fundamentalistische Al-Dawa-partij en de tot dusverre onbekende groep Mohammed Madhlum al-Dulaimi. Enkele waarnemers wezen er echter op dat de opdracht voor de aanslag wellicht afkomstig was uit de hoogste kringen in het land.

Berichten over problemen binnen familie Saddam

Volgens berichten in de Westerse pers van eind januari 1997 waren de nauwe

President Saddam Hoessein (m.) bezoekt op 4 februari 1997 samen met zijn vrouw Sajida (l.) hun oudste zoon Udai (r.) in het ziekenhuis in Bagdad, waar hij na de aanslag wordt behandeld.
Foto EPA

betrekkingen tussen leden van president Saddam Hoesseins naaste familie en leden van de regerende Tikriti-clan onder aanzienlijke druk komen te staan na de vermetele moordaanslag op Udai Hoessein. De berichten waren grotendeels gebaseerd op informatie die journalisten van Amerikaanse legerfunctionarissen hadden ontvangen.

Volgens de berichten zou Saddam zijn vrouw Sajida onder huisarrest hebben geplaatst. Volgens sommige berichten was Saddam hiertoe overgegaan nadat Sajida hem had bekritiseerd omdat hij geen buitenlandse medische hulp voor Udai had weten te krijgen. Als gevolg van de aanslag in december zouden er één of twee kogels in Udai's ruggegraat zijn blijven steken en zou hij vanaf zijn middel verlamd zijn geraakt. Maar ondanks zijn verwondingen, zo werd bericht, had Saddam hem onlangs gelast te trouwen met de 16-jarige dochter van Ali Hassan al-Majid. Majid was Saddams neef en één van zijn naaste adviseurs. De *Guardian* van 30 januari zei dat Saddam het huwelijk had gelast om te laten zien dat Udai 'in goede conditie was'.

Saddams familieproblemen werden verergerd door de aanwezigheid van zijn treurende dochters Raghad en Rana, wier echtgenoten, Hoessein Kamil en Saddam Kamil, waren vermoord - naar verluidt op bevel van Udai - na hun terugkeer naar Irak in februari 1996 vanuit Jordanië, waarheen ze eerder waren gevlucht (zie pag. 291/2 e.v.-'96).

Volgens een artikel in de *Independent* van 23 januari was de aanslag op Udai georganiseerd door Ra'ad al-Hazaa, een oud-legerofficier en een neef van generaal Omar al-Hazaa. Generaal Hazaa, een lid van de regerende Tikriti-clan, had in 1990 kritiek op Saddam geuit, waarna hij was gearresteerd en terechtgesteld, naar verluidt nadat zijn tong was uitgerukt. Volgens het artikel woonde Ra'ad op dat ogenblik in Iran.

AANVAL OP MKO-KANTOREN

Op 7 januari vond een mortieraanval plaats op de kantoren van de Iraanse oppositiegroepering Mujaheddin-e Khalq (MKO) in Bagdad.

Radio Bagdad berichtte op 8 januari dat de aanval schade had aangericht aan een ziekenhuis en een geneeskundig laboratorium en dat één burger 'de martelaarsdood was gestorven'. Volgens het bericht zou 'het Iraanse regime' betrokken zijn bij de aanslag.

PRESIDENTIEEL ADVISEUR VERONGELUKT

Radio Bagdad berichtte op 12 januari dat Abdullah Fadil Abbas (wiens clannaam al-Samarai luidde), een adviseur van president Saddam Hoessein, bij een 'betreurenswaardig ongeluk' om het leven was gekomen. Abbas was een oudminister van Awqaf (religieuze stichtingen) en religieuze zaken en had verschillende belangrijke posten binnen de regerende Baath-partij bekleed.

EXECUTIE LEGEROFFICIEREN

De in Iran gevestigde groepering de Opperste Vergadering van de Islamitische Revolutie in Irak berichtte op 3 februari dat zes lagere Iraakse legerofficieren waren geëxecuteerd en dat twaalf anderen waren gearresteerd op beschuldi-

De leider van Mujaheddin-e Khalq, Massoud Rajavi (r.), op 13 juli 1996 in het hoofdkwartier van de beweging in Bagdad in gesprek met de Palestijnse minister van openbare werken Azzam al-Ahmad (l.) (archieffoto).
Foto EPA

ging van samenzwering tegen het regime. Volgens het bericht behoorden sommigen van hen tot de speciale lijfwacht van president Saddam Hoessein en de Republikeinse Garde.

AKKOORD MET VN OVER INSPECTIE RAKETONDERDELEN

Op 24 februari ging Irak akkoord met de overdracht van raketmotoronderdelen aan de VN. Hierdoor kwam er een eind aan onenigheid met VN- inspecteurs, die belast waren met het vernietigen van Iraks langeafstandsraketten.

In een gezamenlijke verklaring van Rolf Ekeus, het hoofd van de Speciale VN-commissie, en de Iraakse vice-president Tariq Aziz in Bagdad, werd gezegd dat 'de restanten van de verboden raketmotoren' onder toezicht van de VN zouden worden geplaatst. Het was echter niet duidelijk wanneer deze onderdelen zouden worden verwijderd of geïnspecteerd. Ekeus had erop aan gedrongen dat de onderdelen in de VS zouden worden onderzocht.

De controles zouden worden uitgevoerd om vast te stellen of Irak de voornaamste onderdelen van de raketten inderdaad had vernietigd en begraven, zoals het had gezegd. Voor zijn bezoek aan Irak in februari had Ekeus gezegd dat hij geloofde dat Irak over meer operationele raketten beschikte dan hij aanvankelijk had vermoed. De *Middle East International* van 7 februari haalde Ekeus' uitspraak aan dat de raketten 'een volledig inzetbare aanvalsmacht zouden kunnen vormen.'

(Vor.ber.pag. 853/2 e.v. - 1996)

JEMEN

KABINETSWIJZIGING

Abd al-Majid al-Mikhlafi werd op 10 oktober 1996 benoemd tot minister van opleiding en onderwijs als opvolger van Abduh Ali Qabbati.

AL-ISLAH BOYCOT BEGROTINGSDEBAT

Op 1 januari 1997 keurde het Huis van Afgevaardigden (het parlement) de begroting van 1997 goed, hoewel de zitting werd geboycot door het merendeel van de leden van de Jemenitische Alliantie voor Hervorming (al-Islah), de kleinere coalitiepartner van het regerende Algemene Volkscongres.

Het begrotingsdebat in het Huis van Afgevaardigden werd bijgewoond door slechts negen van de 62 leden van Islah, onder wie de leider en voorzitter van het Huis, sjeik Abdullah bin Hussein al-Ahmar, die voor de begroting stemde. De Islah-leden boycotten de zitting uit protest tegen het feit dat de regering hun niet voldoende gelegenheid had gegeven om de begroting te bespreken alvorens die aan het Huis voor te leggen. Volgens de *Middle East Economic Digest* van 6 januari, die parlementaire bronnen aanhaalde, was de toorn van Islah echter gewekt door voorstellen om de afzonderlijke subsidies voor godsdienstscholen - voorheen onder toezicht van al-Islah - af te schaffen en op te nemen in de algemene onderwijsbegroting.

(Vor.ber.pag. 727/1 e.v.-1996)

JORDANIË

OVEREENKOMST MET CLUB VAN PARIJS

De *Middle East Economic Digest* berichtte op 11 oktober 1996 dat Jordanië een herschikkingsovereenkomst met de Club van Parijs van westerse crediteuren had gesloten betreffende schulden ter waarde van $ 308 mln, die in de periode juli '96-mei '97 hadden moeten worden afgelost.

KONING VERLEENT GRATIE AAN SHBEILAT

Op 8 november verleende koning Hoessein van Jordanië koninklijke gratie aan Leith Shbeilat, die tot zijn felste critici behoorde.

Shbeilat, een voormalig lid van het Huis van Afgevaardigden en leider van de Unie van Ingenieurs, was in maart tot drie jaar gevangenisstraf veroordeeld wegens het belasteren van de Jordaanse koninklijke familie (zie pag. 727/3-'96).

Nadat koning Hoessein had bekendgemaakt dat hij Shbeilat gratie had verleend, reed hij naar de Swaqa-gevangenis - circa 100 km ten zuiden van de hoofdstad Amman - en bracht Shbeilat persoonlijk naar het huis van zijn moeder in Amman. Volgens de *Middle East International* van 22 november hadden de twee tijdens de reis met elkaar gesproken en had Shbeilat de koning gevraagd om alle politieke gevangenen gratie te verlenen. Op 12 november gelastte de koning de vrijlating van alle gevangenen die hadden meegedaan aan het zogenaamde 'broodoproer', dat in augustus in het zuiden van Jordanië was uitgebroken (zie pag 727/3 e.v.-'96).

PROTESTEN TEGEN ISRAËLISCHE HANDELSTENTOONSTELLING

Op 8 januari 1997 werd er in Amman een protestdemonstratie gehouden tegen de Israëlische handelstentoonstelling die op ongeveer 20 km van de hoofdstad werd gehouden en waarop ongeveer 70 Israëlische bedrijven waren vertegenwoordigd. De tentoonstel-

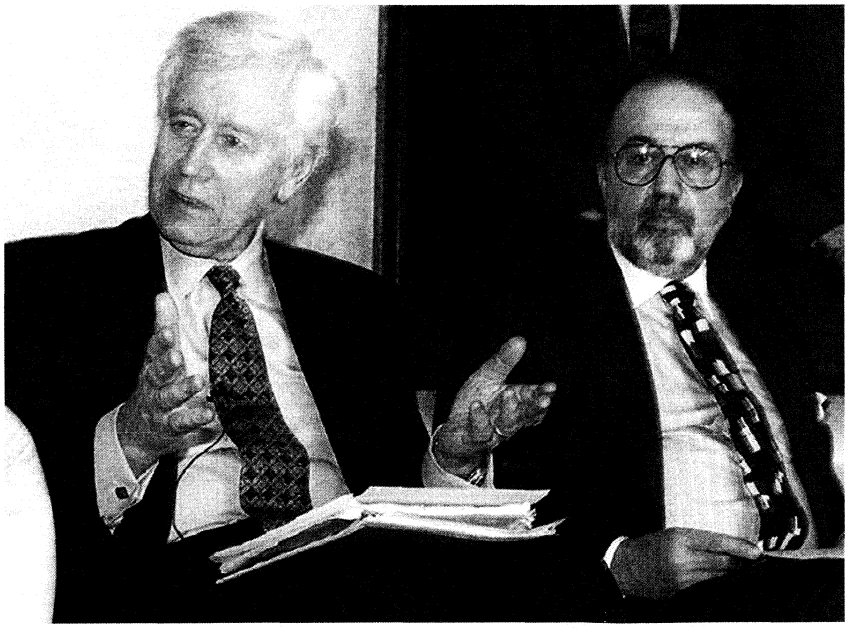

Het hoofd van de Speciale VN-Commissie, Rolf Ekeus (l.) en de Iraakse onderminister van buitenlandse zaken Riyad al-Qaysi (r.) geven op 23 februari 1997 een persconferentie in Bagdad.
Foto EPA

De vroegere premier van Jordanië, Ahmad Obeidat, houdt op 8 januari 1997 tijdens de protestdemonstratie tegen de Israëlische handelstentoonstelling in Amman een toespraak. *Foto EPA*

ling was door een bedrijf uit Jordanië georganiseerd.

Aan de demonstratie namen meer dan 2500 mensen deel, onder wie vertegenwoordigers van 20 van de 23 officieel in Jordanië erkende politieke partijen, parlementsleden, studenten alsmede leden uit de vakbeweging en het bedrijfsleven.

(Vor.ber.pag. 727/3 e.v.-1996)

KOEWEIT

KABINETSWIJZIGING

Anwar Abdullah al-Nuri werd op 30 oktober 1996 benoemd tot minister van volksgezondheid. Hij volgde minister van voorlichting sjeik Sa'ud Nasir Sa'ud al-Sabah op, die de portefeuille van volksgezondheid tijdelijk had bekleed sinds er medio oktober een nieuw kabinet was benoemd (zie pag. 858/1-'96).

(Vor.ber.pag. 857/3 e.v.-1996)

OMAN

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 2 november 1996 overleed vice-premier Sayyid Fahr bin Taimour al-Said, die sinds 1979 verantwoordelijk was geweest voor veiligheid en defensie. Sultan Qaboos bin Said plaatste op 5 november de minister van binnenlandse zaken over naar defensie en benoemde een nieuwe minister van binnenlandse zaken. De nieuwe ministers waren:

Defensie - Sayyid Badr bin Saud bin Hareb al-Busaidi+; binnenlandse zaken - Ali bin Hamud bin Ali al-Busaidi*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

PLAN VOOR OPRICHTING STAATSRAAD BEKENDGEMAAKT

In een toespraak ter gelegenheid van Omans nationale feestdag op 18 november maakte sultan Qaboos zijn voornemen bekend om een nieuwe Staatsraad (Majlis al-dawlah) op te richten die 'op een positieve wijze zou bijdragen aan een constructieve samenwerking tussen regering en burgers'. De raad zou onder meer bestaan uit een 'selecte groep van de zonen van ons geliefde vaderland die wij zullen benoemen uit diegenen die over de ervaring en capaciteiten beschikken om het proces van shoura (raadpleging) te verrijken en zijn nobele doelen te laten bereiken'.

In 1991 had sultan Qaboos per decreet een Adviesraad (Majlis ash-shoura) ingesteld die bevoegd was om wetten op te stellen voor economische en sociale aangelegenheden (zie pag. 116/2-'91).

(Vor.ber.pag. 862/1-1996)

SYRIË

BROER PRESIDENT ASSAD VERBANNEN

Het Koeweitse nieuwsblad *al-Rai al-Am* van 27 december 1996 berichtte dat president Hafez Assad zijn jongere broer Jamil Assad naar Frankrijk had verbannen wegens vermeende frauduleuze zakelijke praktijken.

BOMAANSLAG IN DAMASCUS

Een regeringswoordvoerder stelde het

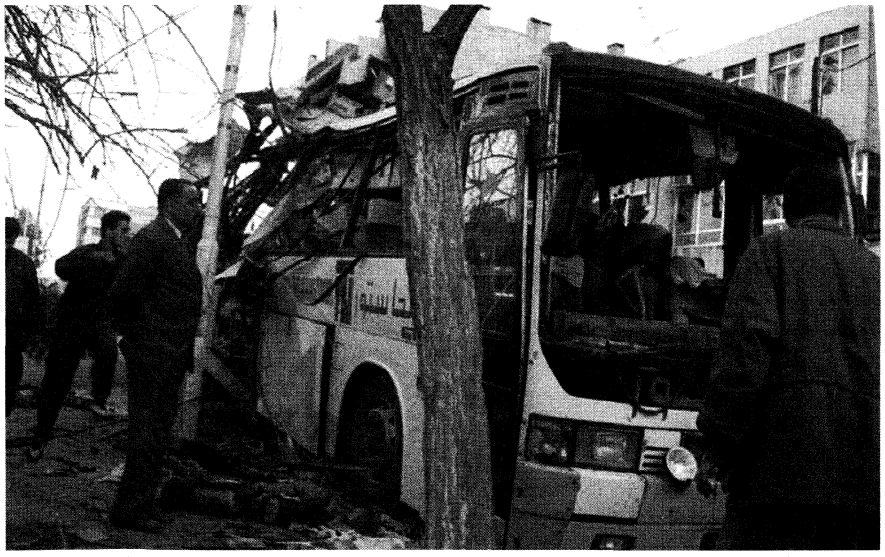

Het wrak van de opgeblazen bus wordt op 1 januari 1997 in Damascus geïnspecteerd. *Foto EPA*

officiële Syrische persbureau *SANA* er op 2 januari 1997 van op de hoogte dat een bomaanslag in het centrum van de Syrische hoofdstad Damascus op 31 december 1996 het werk was geweest van de Mossad, de belangrijkste Israëlische inlichtingendienst. Israël ontkende de beschuldiging.

De bom, die in een bus was verstopt, had elf personen gedood en 42 anderen gewond. Op 9 januari eiste de in Syrië gevestigde groepering de Islamitische Beweging voor Verandering (Islamic Movement for Change, IMC) de verantwoordelijkheid voor de aanslag op. De groep verklaarde dat de aanslag was uitgevoerd om de 'terechtstelling' van één van haar leden te wreken. Het ging om sjeik Jaafar Bin Alhaj Qassem Marzouk al-Shwaikhat, die volgens de groep had deelgenomen aan de aanslag op een Amerikaanse militaire basis in de Saoedische stad Al-Khobar in juni 1996 (zie pag. 648/1 e.v.-'96). De *Guardian* van 10 januari, die Syrische berichten citeerde, verklaarde dat Shwaikhat in 1996 in de gevangenis zelfmoord had gepleegd. Syrische functionarissen echter verwierpen de aan een persbureau op Cyprus gefaxte verklaring van de IMC als het werk van de Israëlische inlichtingendiensten.

De bomaanslag in Damascus volgde op eerdere berichten in 1996 over verschillende explosies in Syrië (zie pag. 580/2 e.v.-'96), alsmede op een reeks van aanvallen op Syrische doelen in Libanon in december. Syrië had Israël verantwoordelijk gesteld voor deze aanslagen, waaronder twee beschietingen van bussen met Syrische arbeiders. Israël zou hierbij gebruik maken van Maronitische agenten.

De Britse minister van defensie, Michael Portillo (l.) en de staatsminister van buitenlandse zaken van de Verenigde Arabische Emiraten, sjeik Hamdan bin Zaid al-Nahayan (r.) ondertekenen op 28 november 1996 in Aboe Dhabi het defensieakkoord in het bijzijn van de Britse ambassadeur Anthony Harris (m.). *Foto EPA*

Illegale Indische gastarbeiders wachten op 30 september 1996 in de haven van Hamriah in Dubai in lange rijen op hun vertrek uit de Verenigde Arabische Emiraten. *Foto EPA*

ZIEKTE PRESIDENT ASSAD

SANA berichtte op 7 januari dat president Hafez Assad een succesvolle prostaatoperatie had ondergaan en 'binnen een paar dagen' zijn officiële taken zou hervatten.

In februari berichtten verscheidene kranten dat de gezondheid van president Hafez Assad bijzonder slecht was na zijn prostaatoperatie.

De Londense *Sunday Times* van 9 februari beweerde dat Assad in januari twee weken in coma had gelegen en dat zijn Russische artsen hun uiterste best hadden gedaan om hem weer bij bewustzijn te laten komen. Terwijl Syrische functionarissen het bericht als 'vooringenomen' en 'verzonnen' omschreven, noemde het Jordaanse dagblad *Shihan* op 14 februari de gezondheidstoestand van Assad 'ernstig.'

Het speculeren werd versterkt door de bezorgdheid over het feit dat president Assad sinds de dood van zijn oudste zoon Basel in januari 1994 (zie pag. 285/2-'94) geen duidelijke opvolger had.

(Vor.ber.pag. 862/1 e.v.-1996)

VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN

OPTREDEN TEGEN ILLEGALE GASTARBEIDERS

Een zes weken durende amnestie voor gastarbeiders die illegaal in de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) verbleven, liep op 31 oktober 1996 af; na het verstrijken van deze uiterste datum stonden illegale gastarbeiders gevangenisstraf en hoge boetes te wachten.

De regering gaf geen enkele verklaring voor het optreden tegen illegale arbeiders, maar volgens waarnemers zou het bedoeld zijn om de beroepsbevolking 'te stroomlijnen' en de nationale veiligheid te bevorderen. Er waren geen precieze cijfers over het totaal aantal gastarbeiders dat door de maatregel werd getroffen, maar de *Financial Times* meldde op 28 september dat 'honderdduizenden' illegale gastarbeiders 'via een enorme luchtbrug het land verlieten'.

DEFENSIEAKKOORD MET GROOT-BRITTANNIË

De Verenigde Arabische Emiraten en Groot-Brittannië ondertekenden op 28 november een defensieakkoord voor wederzijdse bijstand.

Het langverwachte akkoord werd in Aboe Dhabi getekend door de Britse minister van defensie Michael Portillo en de staatsminister van buitenlandse zaken van de VAE, sjeik Hamdan bin Zaid al-Nahayan. Volgens de *Guardian* van 28 november voorzag het akkoord in gezamenlijke militaire planning, zodat een Britse snelle-reactiemacht de VAE te hulp zou kunnen komen. Het akkoord ging echter niet zo ver 'een automatische garantie' te bieden; ieder besluit om troepen te sturen zou afhankelijk zijn van de specifieke omstandigheden.

Het akkoord maakte de weg vrij voor de mogelijke export van Britse wapens naar de VAE, die er consequent de nadruk op hadden gelegd dat ze alleen wapens zouden kopen van landen die bereid waren de VAE in het geval van een aanval hulp te bieden. De Verenigde Staten (VS) en Frankrijk hadden al eerder een defensieakkoord met de VAE gesloten (pag. 214/3-'95), waarna beide landen aanzienlijke wapenorders hadden binnengehaald.

(Vor.ber.pag. 648/3 e.v.- 1996)

APEC

TOPCONFERENTIE IN SUBIC

Op 25 november 1996 kwamen de staatshoofden, regeringsleiders en ministers van economische zaken van de achttien lidstaten van het Economische Samenwerkingsforum voor Azië en de Pacific (APEC) in Subic op de Filippijnen bijeen voor hun vierde jaarlijkse topconferentie. De derde top had plaatsgevonden in november 1995 in het Japanse Osaka (zie pag. 219/3 e.v.-'96).

APEC-lidstaten

De volgende achttien landen waren lid van de APEC:

Australië, Broenei, Canada, Chili, China, Hongkong, Indonesië, Japan, Maleisië, Mexico, Nieuw-Zeeland, Papoea-Nieuw-Guinea, Filippijnen, Singapore, Zuid-Korea, Taiwan, Thailand en de Verenigde Staten.

Slotverklaring

In hun slotcommuniqué eisten de APEC-leiders dat op de Ministeriële Conferentie van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) een overeenkomst inzake informatietechnologie (IT-akkoord) zou worden gesloten, zodat 'in het jaar 2000 een aanzienlijk aantal tarieven zou zijn afgeschaft'. Wel 'erkenden' de deelnemers aan de APEC-top 'de noodzaak van flexibiliteit tijdens de onderhandelingen in Genève'.

De Amerikaanse president Bill Clinton had er vóór de top bij andere APEC-lidstaten op aangedrongen het vrijhandelsvoorstel voor IT-producten te steunen. Na de top wezen enkele deelnemers echter op de dubbelzinnigheid van de IT-verklaring. Premier Goh Chok Tong van Singapore zei dat de verklaring 'door (APEC-) lidstaten zou kunnen worden uitgelegd zoals ze dat wilden' en volgens premier Mahathir Mohamed van Maleisië was de gestelde termijn (het jaar 2000) niet bindend. Volgens de *Financial Times* van 26 november verkeerden zelfs Amerikaanse functionarissen in onzekerheid over de betekenis van de verklaring. Sommigen beweerden dat tarieven op alle IT-producten zouden worden afgeschaft, anderen meenden dat de verklaring de aanzet was tot een WTO-akkoord, waar sommige producten buiten zouden vallen en waarbij uiteenlopende tijdschema's voor liberalisering zouden worden gehanteerd.

Ten aanzien van andere kwesties werden door de APEC-leiders concrete besluiten genomen. Op 5 december berichtte de *Far Eastern Economic Review* dat de APEC-lidstaten hadden besloten dat de douanetarieven eind 1996 en de in- en uitklaringsprocedures eind 1998 zouden moeten zijn geharmoniseerd.

(Vor.ber.pag. 219/3 e.v. - 1996)

Tijdens de APEC-top in Subic op 25 november 1996 voeren (v.r.n.l.) de Amerikaanse president Bill Clinton, de Thaise premier Banharn Silpa-Archa, de Taiwanese APEC-afgevaardigde Koo Cheng-Fu en de premier van Singapore, Goh Chok Tong, een 'wave' uit. *Foto EPA*

CHINA

ZESDE CCP-PLENUM. VERSTERKING POSITIE JIANG ZEMIN

Op 7-19 oktober 1996 werd in Beijing de zesde plenaire zitting van het 14de centraal comité van de Chinese Communistische Partij (CCP) gehouden, zoals gebruikelijk achter gesloten deuren.

Het plenum, dat werd bijgewoond door 181 volwaardige en 124 roulerende leden van het Centraal Comité, werd door waarnemers beschouwd als een goede gelegenheid voor president Jiang Zemin om zijn politiek gezag te versterken in de aanloop naar het belangrijke 15de nationale congres van de CCP in 1997. Verwacht werd dat dan nieuwe leiders zouden worden gekozen en een nieuw beleid zou worden geformuleerd om China de volgende eeuw binnen te leiden.

In een vertoon van kennelijke eenheid werd in het slotcommuniqué benadrukt dat de partij streefde naar economische ontwikkeling, maar niet ten koste van orthodoxe communistische waarden. In het communiqué heette het dat een 'socialistische spirituele beschaving' een strategisch doel bleef ter bestrijding van 'westerse ideeën, bourgeois ideologie, feodale praktijken en corruptie'. Dienovereenkomstig werden de Chinese media opgeroepen steun te verlenen aan een nieuwe ethische campagne ter bevordering van een betere openbare orde, ter koestering van trouwe, morele en gedisciplineerde burgers en ter verkrijging van eerlijke ambtenaren die minder waren gericht op materiële vooruitgang. Waarnemers verwachtten dat dit in de praktijk neerkwam op strengere mediacensuur.

Het communiqué werd echter beschouwd als een duidelijke overwinning voor de aanhangers van Jiang, die zich verontrust hadden getoond dat de sociale en politieke gevolgen van de economische hervormingen de greep van de partij op de ideologie, haar leden en de bevolking in het algemeen hadden verzwakt.

Campagne tegen bevoorrechte elite

In het kader van de door Jiang geïnspireerde nationale anticorruptiecampagne diende het openbaar ministerie in Beijing op 17 oktober aanklachten in tegen Zhou Beifang, het voormalige hoofd van twee in Hongkong gevestigde filialen van het Shougang-concern, dat tot de grootste firma's van China behoorde.

Zhou, de zoon van een voormalige voorzitter en secretaris van de communistische partij in Shougang, behoorde samen met twee voormalige functionarissen van het gemeentebestuur van Beijing tot een groep van dertig mensen, die betrokken waren bij 28 gevallen van het aannemen van smeergeld en het geheimhouden van illegale bezittingen.

Het waren de eerste aanklachten tegen de zogeheten 'prinsjes' of kinderen van de regerende partijelite.

Op 14 november werd Zhou Beifang ter dood veroordeeld wegens het aannemen van $ 1,2 mln aan steekpenningen en het aanbieden van ongeveer $ 156.000 aan functionarissen om zijn vrouw en dochter naar Hongkong te laten verhuizen. Zhou's vader was een hooggeplaatste partijfunctionaris uit de kring rond 'elder statesman' Deng Xiaoping. Het vonnis werd twee jaar opgeschort, omdat Zhou berouw zou hebben getoond.

Vier overheidsfunctionarissen die schuldig waren bevonden aan het aannemen van steekpenningen, werden veroordeeld tot gevangenisstraffen variërend van vijf jaar tot levenslang.

Jiang doet beroep op leger

Op 17 oktober trok Jiang geen westerse kledij aan, maar stak hij zich in een groen Mao-kostuum voor een televisietoespraak waarin hij het Volksbevrijdingsleger (People's Liberation Army, PLA) opriep vast te houden aan de partijlijn.

Zijn toespraak was een van de evenementen die werden gehouden ter herdenking van de 60ste verjaardag van de Lange Mars van 9.650 km in 1934-'36 onder leiding van voorzitter Mao Zedong, die van cruciaal belang was voor het voortbestaan van het PLA en de daarop volgende overwinning op de Nationalistische troepen in 1949. Waarnemers gingen ervan uit dat Jiang Zemins vooruitzichten om de ziekelijke, tweeënnegentigjarige 'opperste leider' Deng Xiaoping op te volgen voor een groot deel afhankelijk waren van de vraag of hij het vertrouwen van het leger wist te winnen.

Ook werd melding gemaakt van het ontslag op 20 oktober van Dengs schoonzoon, generaal-majoor He Ping, het hoofd van de afdeling bewapening van het PLA. Het ontslag maakte, naar men aannam, deel uit van Jiang Zemins strategie om de steun van het leger te verwerven door bondgenoten op belangrijke functies te benoemen. He Ping trad af na te zijn gepasseerd voor de functie van plaatsvervangend chef van de generale staf.

Ontslag burgemeester van Beijing

Ingevolge een aangekondigde portefeuillewisseling trad Li Qiyan op 29 oktober af als burgemeester van Beijing. Jia Qinglin, een communistische leider uit de zuidoostelijke provincie Fujian, werd benoemd tot waarnemend burgemeester.

Het Permanente Comité van het Volkscongres van Beijing keurde het besluit dezelfde dag goed. Er werd alleen vermeld dat Li ontslag nam om secretaris van het comité van de Communistische Partij bij het ministerie van arbeid te worden. Maar diplomatieke bronnen wezen erop dat Jiang Zemin het ontslag van Li had bekokstoofd. Li Qiyan was vanaf 1993 burgemeester geweest dankzij zijn nauwe banden met Chen Xitong, die in april 1995 was afgetreden als partijleider van Beijing in verband met een corruptieschandaal. Chens beschermeling, loco-burgemeester Wang Baosen, had zelfmoord gepleegd, nadat er een onderzoek tegen hem was ingesteld wegens economische misdrijven (zie pag. 638/1-'95).

Lid van de 'Bende van Vier' in vrijheid. Wang Li dood

Op 7 oktober maakten de autoriteiten bekend dat de 64-jarige Yao Wen-yuan, het enige nog in leven zijnde lid van de 'Bende van Vier', in vrijheid was gesteld na twintig jaar in de gevangenis te hebben gezeten wegens contrarevolutionaire misdaden. De 'Bende van Vier' werd geleid door Mao's vrouw Jiang Qing, wier arrestatie in oktober 1976 het einde van de Culturele Revolutie inluidde (zie pag. 497/1 e.v.-'77).

Op 21 oktober stierf op 77-jarige leeftijd Wang Li. Ooit werd hij geëerd als held van de Culturele Revolutie. Daarna had hij van 1967 tot 1982 in de gevangenis gezeten, nadat zijn ultralinkse factie plotseling werd veroordeeld als contrarevolutionair. Volgens vele partijleiders was Wang verantwoordelijk voor een aantal van de ernstigste uitwassen tijdens de Culturele Revolutie. Zijn verzoeken om politiek eerherstel waren niet ingewilligd.

MENSENRECHTEN. WANG DAN VEROORDEELD

Op 30 oktober achtte de Volksrechtbank van Beijing de 27-jarige pro-democratie activist Wang Dan schuldig aan 'samenzwering tegen de staat' en veroordeelde hem tot elf jaar gevangenisstraf.

De Chinese dissident Wang Dan (archieffoto van14 september 1993). *Foto EPA*

Westerse regeringen en mensenrechtengroepen spraken onomwonden hun veroordeling uit over het vonnis. De Amerikaanse regering verklaarde dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher Wangs zaak tijdens zijn voorgenomen bezoek aan China in november ter sprake zou brengen, evenals die van Wei Jingsheng, die in december 1995 voor hetzelfde delict tot veertien jaar cel was veroordeeld (zie pag. 356/1 e.v.-'96). Maar woordvoerder Nicolas Burns van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken verklaarde dat het isoleren van China geen positieve uitwerking zou hebben op de mensenrechtensituatie in het land. Het vonnis leidde tot verontruste reacties en protesten bij democratisch gezinde activisten in Hongkong, dat vanaf juli 1997 weer onder Chinees bestuur zou vallen.

Buitenlandse journalisten werden niet toegelaten tot de vier uur durende zitting waarbij Wang, een voormalige studentenleider en deelnemer aan de betogingen op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989, ervan werd beschuldigd dat hij na zijn vrijlating uit de gevangenis in 1993 artikelen had geschreven in Hongkongse en Taiwanese kranten, waarin de regering werd belasterd. Nadat hij in 1995 opnieuw was gearresteerd (zie pag.639/1-'95), hadden de autoriteiten hem zeventien maanden van de buitenwereld afgeschermd gehouden.

Een rechtbank in Beijing had op 15 november slechts tien minuten nodig om de veroordeling van Wang Dan in hoger beroep te bevestigen. Wang mocht geen getuigenis afleggen. Uit protest tegen de uitspraak hield zijn familie voor de rechtbank een demonstratie van een uur.

Dissident ontsnapt

Eerder, op 15 oktober, bevestigden de autoriteiten dat de 46-jarige dissident Wang Xizhe, een voormalige fabrieksarbeider, over de grens naar Hongkong was gesmokkeld. Zij zeiden degenen te zullen opsporen die hem hadden helpen ontsnappen. Wang reisde door naar de Verenigde Staten, waar hij politiek asiel aanvroeg.

In september had Wang samen met dissident Liu Xiaobo een petitie opgesteld waarin de regering werd opgeroepen zich te houden aan haar belofte om vrijheid van meningsuiting en van vergadering toe te staan, evenals het recht om politieke partijen op te richten. Ook werd de regering daarin ervan beschuldigd haar belofte om het Tibetaanse volk recht op zelfbeschikking te geven, niet te hebben vervuld. Verder eisten zij dat Jiang Zemin zou worden afgezet vanwege zijn verklaring dat de PLA onder absolute controle van de partij stond, en niet van het volk, zoals in de grondwet stond. Liu, een belangrijke figuur in de pro-democratische beweging van 1989, werd op 9 oktober zonder proces veroordeeld tot drie jaar werkkamp.

Tong Yi, een voormalige studentenactivist uit de beweging van 1989 en medewerker van Wei Jingsheng, werd op 3 oktober uit de gevangenis vrijgelaten, na 2,5 jaar te hebben vastgezeten voor een 'heropvoeding door arbeid'.

Dissident voorwaardelijk vrijgelaten

Op 6 november stelden de autoriteiten de 43-jarige dissident Chen Ziming voor de tweede maal voorwaardelijk in vrijheid om te worden behandeld voor kanker (voor zijn eerste vrijlating, zie pag. 656/2-'94; pag. 639/1/2-'95). Chen zat een gevangenisstraf van dertien jaar uit, omdat hij de aanstichter zou zijn geweest van de in 1989 gehouden prodemocratie demonstraties.

DUITSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN OP BEZOEK. OVERIGE BUITENLANDSE BETREKKINGEN

De Duitse vice-kanselier en minister

De Duitse minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel (l.) op 22 oktober 1996 in het presidentiële verblijf Zhongnanhai in Beijing in gesprek met de Chinese president Jiang Zemin (r.). *Foto EPA*

van buitenlandse zaken Klaus Kinkel bracht op 21-22 oktober een bezoek aan China.

Aan het eind van zijn bezoek maakte Kinkel bekend dat de Chinees-Duitse betrekkingen hersteld waren (voor eerdere ruzie over Tibet, zie pag. 867/1-'96) en bevestigde hij dat de twee landen gemeenschappelijke commerciële belangen hadden. Met de Chinese leiders had hij over de mensenrechten gesproken, op een open, maar niet 'confronterende manier', aldus Kinkel, met inbegrip van de situatie in Tibet en het proces tegen Wang Dan (zie boven). Maar hij weigerde op bijzonderheden in te gaan.

Uitnodigingen buitenlandse bezoeken Jiang Zemin

Tijdens de jaarlijkse top van het Economische Samenwerkingsforum voor Azië en de Pacific (APEC) op de Filippijnen in november (zie onder APEC) ontving president Jiang Zemin na constructieve gesprekken met de Japanse premier Hashimoto en de Zuid-Koreaanse president Kim Young Sam uitnodigingen om beide landen te bezoeken. Na een ontmoeting tussen Jiang en de Russische minister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow in Beijing werd op 18 november bekendgemaakt dat Jiang in april 1997 een bezoek zou brengen aan Rusland, naar verluidt ter ondertekening van een bilateraal akkoord om de troepenconcentraties aan de grens te verminderen.

Als gevolg van het territoriale conflict tussen China en Japan (zie pag. 63/1 e.v.-'97) en het bezoek dat de Japanse premier Ryutaro Hashimoto in augustus had gebracht aan een monument voor Japanse oorlogsgevallenen (zie pag. 59/3-'97) waren de betrekkingen tussen de beide landen onder zware druk komen te staan.

Betrekkingen met de Verenigde Staten

Op 24 november kwamen president Jiang Zemin en de Amerikaanse president Bill Clinton tijdens een ontmoeting aan de vooravond van de APEC-top overeen binnen twee jaar wederzijdse staatsbezoeken af te leggen. Deze bezoeken zouden de eerste van Chinese en Amerikaanse staatshoofden zijn sinds het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989.

Het was nog niet bekend wanneer de bezoeken zouden worden afgelegd, maar ze zouden worden voorafgegaan door een bezoek van de Amerikaanse vice-president Al Gore aan China begin 1997.

Internationale mensenrechtenorganisaties veroordeelden het akkoord, dat een verbetering betekende van de Chinees-Amerikaanse betrekkingen, die de laatste jaren zwaar onder druk waren komen te staan als gevolg van onenigheid over mensenrechten, handel, proliferatie van kernwapens en de Amerikaanse betrekkingen met Taiwan. Naar verluidt werden er ten aanzien van deze kwesties weinig tastbare resultaten behaald tijdens de gesprekken tussen de twee staatshoofden. Wel waren zij het eens over de noodzaak het tempo op te voeren van de onderhandelingen over China's toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO), waarin tot dan toe weinig schot zat. Volgens de *Financial Times* van 25 november stelde Clinton als voorwaarde voor een vlotte voortgang van de WTO-onderhandelingen dat China zijn binnenlandse markt zou openstellen, multilaterale handelsregels zou naleven en tegemoet zou komen aan Amerikaanse bezwaren tegen bilaterale handelsaspecten, met name de schending van het auteursrecht (zie pag. 865/3 e.v.-'96). Clinton zei dat de Verenigde Staten (VS) op hun beurt China's verzoek om een overgangsperiode voor sommige economische sectoren in overweging zou nemen, om de economische aanpassing na China's toetreding tot de WTO te vergemakkelijken. Tijdens de ontmoeting deed Jiang geen voorstellen met betrekking tot de WTO.

Op 20 november bevestigde Clinton in de Australische hoofdstad Canberra dat er ongeveer 100.000 Amerikaanse militairen in het gebied van de Stille Oceaan zouden blijven. Hij benadrukte echter dat de VS geen 'containmentpolitiek' nastreefden jegens China, maar juist 'betrokkenheid' (zie pag. 583/3-'96) om de vrede en welvaart in Azië te bevorderen. Hij deed zijn uitlatingen op het moment dat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher op 19-21 november een bezoek bracht aan China, zijn tweede in vier jaar (zie pag. 654/3 e.v.-'94).

Tijdens Christophers gesprekken over uiteenlopende kwesties met Chinese regeringsleiders zou minister van buitenlandse zaken Qian Qichen hebben gezegd dat 'de belangrijkste kwestie' in de Chinees-Amerikaanse betrekkingen de 'massale wapenverkoop door de VS aan Taiwan' was. Volgens Qian zou China op dit punt uitsluitend kunnen worden 'gerustgesteld' als de VS zouden beloven de verkoop van wapens aan Taiwan geleidelijk af te bouwen. In reactie op Christophers bezorgdheid over de mensenrechten, met name over de onlangs uitgesproken zware straffen voor dissidenten, herhaalden de Chinese gesprekspartners dat China het gebruik van dergelijke kwesties als 'excuus' voor bemoeienis met binnenlandse aangelegenheden afkeurde. Woordvoerder Cui Tiankai van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken voegde hieraan toe dat de overdracht van Hongkong aan China in 1997 het 'echte begin' zou zijn van respect voor de mensenrechten in het gebied.

Christopher ging uitvoerig in op de non-proliferatie van conventionele en kernwapens en stond met name lang stil bij de 'grote bezorgdheid' van de VS over de verkoop van wapentechnologie door China aan Iran, waaronder naar verluidt technologie voor het splijten van uranium. Beide partijen kwamen overeen de implementatie van een in 1984 gesloten samenwerkingsakkoord over het gebruik van kernenergie voor vreedzame doeleinden (zie pag. 289/1 e.v.-'84; pag. 221/3-'86) te versnellen. Dit akkoord bood tevens uitzicht op de grootschalige levering van nucleaire technologie door de VS aan China.

Op 10 november maakte de Chinese regering bekend dat zij de import van Amerikaans fruit, dranken en andere goederen zou verbieden als vergelding voor een boete die de VS in september aan China had opgelegd wegens vermeende schendingen van handelsafspraken (zie pag.866/3-'96).

VS-Rapport over schending van mensenrechten

Op 28 januari 1997, twee dagen voor de publicatie van een rapport van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, waarin kritiek werd uitgeoefend op vermeende schendingen van de mensenrechten door China, veroordeelde de Chinese regering bij voorbaat de Amerikaanse inmenging in China's interne aangelegenheden.

Het jaarlijkse rapport over de mensenrechten besprak de mensenrechtensituatie in 193 landen en werd uitgebracht op 30 januari. In het rapport werd geconcludeerd dat alle critici van de CCP in China monddood waren gemaakt en dat de 'regering in 1996 opnieuw op grote schaal de mensenrechten had geschonden in strijd met internationaal geaccepteerde normen'. In het rapport werd tevens het bezoek aan China van de nieuwe minister van buitenlandse zaken, Madeleine Albright, in april aangekondigd.

Bezoek van premier Li Peng aan Rusland

Op 26-28 december 1996 bracht premier Li Peng een bezoek aan Rusland voor besprekingen met president Boris Jeltsin en meerdere andere hoge Russische functionarissen. Jeltsins ontmoeting met Li Peng op 27 december was zijn eerste ontmoeting met een hoge buitenlandse functionaris sinds zijn hartoperatie begin november (zie pag. 178/1 e.v.-'97).

Tijdens Li's bezoek werd afgesproken dat de Chinese president Jiang Zemin in april 1997 een officieel bezoek aan Rusland zou brengen. Tijdens een bezoek aan Beijing in april 1996 had Jeltsin besprekingen gevoerd met Jiang (zie pag. 581/2/3-'96).

Na de ontmoeting tussen Jeltsin en Li Peng zei een woordvoerder van het Kremlin dat de beide presidenten samen met de leiders van de voormalige Sovjet-republieken Tadzjikistan, Kazachstan en Kirgizstan in april een akkoord zouden sluiten over vermindering van de troepen aan hun grenzen. De woordvoerder zei tevens dat Jeltsin en Jiang het er over eens waren dat de toekomstige politieke wereldkaart 'een veelpolige wereld' zou moeten zijn, 'die niet slechts bestaat uit leiders en volgelingen'. Waarnemers meenden dat een dergelijke opmerking wees op Ruslands wens nauwe betrekkingen met China aan te knopen en een reactie was op plannen om de NAVO in oostelijke richting uit te breiden door Ruslands voormalige Warschaupact-bondgenoten toe te laten treden tot de alliantie.

De twee landen maakten bekend dat de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin Li Peng twee keer per jaar zou ontmoeten om een soortgelijk samenwerkingsverband tot stand te brengen als de Amerikaans-Russische commissie voor economische en technologische samenwerking (de commissie-Gore/Tsjernomyrdin, zie pag. 758/1 e.v.-'96). Met betrekking tot de onderlinge handel formuleerden de twee partijen de doelstelling in 1997 de jaarlijkse omzet te verhogen tot $ 6,2 mrd. Er werden protocollen ondertekend op grond waarvan Rusland hulp zou verlenen bij de bouw van een gascentrifuge-installatie voor de verrijking van uranium en bij de bouw van een lichtwaterreactor. Er werd tevens een protocol ondertekend over de uitwisseling van militaire technologie, maar hierover werden geen gegevens verstrekt.

De Chinese premier Li Peng en zijn echtgenote zwaaien op 28 december 1996 bij hun vertrek van de luchthaven van Moskou.
Foto EPA

Bezoek van minister van buitenlandse zaken aan Frankrijk

Op 10-12 januari 1997 bracht minister van buitenlandse zaken Qian Qichen een bezoek aan Frankrijk voor besprekingen met de Franse president Jacques Chirac, de Franse minister van buitenlandse zaken Hervé de Charette en directeuren van grote ondernemingen. Het bezoek was de eerste etappe van een elfdaagse rondreis door Europa en Afrika, die op 21 januari werd afgesloten met Qians terugkeer in China.

Tijdens het bezoek werd afgesproken dat de Franse president in mei 1997 een staatsbezoek zou brengen aan China. Na zijn ontmoeting met Chirac in het Elysée op 11 januari zei Qian dat hij 'verguld was met de Frans-Chinese betrekkingen' en meende dat Chiracs bezoek 'een overweldigend succes' zou zijn. Het bezoek werd gezien als het einde van de spanning tussen de twee landen die in 1992 was ontstaan toen Frankrijk Mirage-gevechtsvliegtuigen en raketten aan Taiwan had verkocht (zie pag. 869/2-'92).

GEZONDHEIDSTOESTAND DENG XIAOPING

In januari 1997 ontkenden de Chinese autoriteiten hardnekkige geruchten dat de 92-jarige 'elder statesman' Deng Xiaoping stervende was. Op 7 januari verklaarde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken dat 'geen grote veranderingen' in Dengs gezondheid waren opgetreden.

Volgens de *Independent* van 2 januari hadden twee kranten in Hongkong bericht dat Deng ernstig ziek was en op de intensive care-afdeling lag. Deng was in februari 1994 voor het laatst in het openbaar gezien en leed naar verluidt aan de ziekte van Parkinson. De *South China Morning Post* beweerde dat Deng sinds begin 1996 ongeveer één keer per week 'het bewustzijn' verloor en de *Sing Tao* wist te melden dat Deng was opgenomen in een militair hospitaal in Beijing.

De geruchten werden versterkt door een tien uur durende televisieserie over Dengs leven en wapenfeiten, die op 1-12 januari in China werd uitgezonden. Waarnemers zagen in de documentaire een vroegtijdige necrologie en een poging 1997 uit te roepen tot een historisch jaar voor China in verband met de overdracht van Hongkong aan China en het 15de congres van de regerende Chinese Communistische Partij (CCP) in dat jaar. De documentaire werd uitgezonden door de staatstelevisie. Volgens officiële cijfers bedroeg het aantal kijkers ongeveer 220 mln (28 procent van de 800 mln Chinezen die via de televisie konden worden bereikt). Waarnemers waren tevens van oordeel dat de twaalfdelige serie de positie van president Jiang Zemin als Dengs opvolger bevestigde. Jiang speelde een belangrijke rol in de documentaire.

Daarnaast werd aandacht besteed aan Dengs jeugd in de provincie Sichuan, zijn studententijd in Frankrijk in de jaren twintig en zijn prestaties als de architect van China's economische hervormingsprogramma na de dood van Mao Zedong. Verscheidene belangrijke maar mogelijk pijnlijke aspecten werden buiten beschouwing gelaten: Dengs tweede vrouw, zijn deelname aan de contrarevolutionaire beweging van 1957, de desastreuze Grote Sprong Voorwaarts en de onderdrukking van de pro-democratie demonstraties op het Plein van de Hemelse Vrede in juni 1989 werden niet genoemd.

NIEUW ANTI-CORRUPTIEBUREAU

Op 14 januari werd een nieuw anti-corruptiebureau opgericht. De Sectie Bijzonder Onderzoek (Special Case Investigation Section, SCIS) viel onder de afdeling recht en tucht van het ministerie van overheidsbestuur en was volgens een woordvoerder van dit ministerie ingesteld om gericht onderzoek te doen naar ernstige gevallen van plichtsverzaking door overheidsfunctionarissen, 'schendingen van burger-

rechten, machtsmisbruik en andere zware misdrijven'

CHINABYTE OP INTERNET

Op 15 januari ging een internetservice van News Corporation, eigendom van mediamagnaat Rupert Murdoch, van start. De nieuwe onderneming, ChinaByte genaamd, was opgericht in samenwerking met de krant van de CCP, het *Volksdagblad*. De oprichting volgde na een overeenkomst op het gebied van informatietechnologie tussen de krant en Murdoch in 1995, waarmee een bedrag van $ 5,4 mln was gemoeid.

Er was ongeveer $ 2,5 mln in de onderneming geïnvesteerd, nadat de blokkade van het World Wide Web voor Chinese internetgebruikers was opgeheven (zie ook pag. 355/3-'96 en pag. 869/3-'96). News Corporation zou naar verwachting haar investering terugverdienen met inkomsten uit advertenties, maar waarnemers waren van mening dat de mediagroep tevens een poging deed het bereik van haar satellietteleviesie *Star* te vergroten via China's snel groeiende kabelnetwerk. Volgens de *Financial Times* van 16 januari had Murdoch sinds begin jaren tachtig geprobeerd voet aan de grond te krijgen in China, maar waren zijn pogingen telkens op niets uitgelopen, omdat China zijn bedoelingen wantrouwde.

TIBET. EUROPEES BEZOEK DALAI LAMA

Woordvoerder Shen Guofang van het Chinese ministerie van buitenlandse zaken diende op 24 oktober 1996 een krachtig protest in tegen de ontmoetingen, een dag eerder, tussen leden van de Europese Commissie, leiders uit het Europees Parlement en de geestelijke leider van Tibet, de Dalai Lama. Zulke ontmoetingen, zei hij, vormden een ernstige schending van China's soevereiniteit.

In een toespraak tot het Europees Parlement op 23 oktober herhaalde de Dalai Lama zijn wens om met China te onderhandelen en verklaarde hij dat hij niet per se afwijzend zou staan tegenover een politiek compromis, waarbij Tibet daadwerkelijk zelfbestuur zou krijgen in plaats van volledige onafhankelijkheid. Hij verzocht de Europarlementariërs te helpen China aan de onderhandelingstafel te krijgen, maar verwierp het idee om daarbij gebruik te maken van economische sancties. Hij waarschuwde tevens dat 'het reële gevaar van een gewelddadig conflict in Tibet zou toenemen', indien er geen vooruitgang zou komen.

De staatskrant *Tibet Daily* van 14 oktober riep op tot een atheïstische kruistocht in Tibet om de 'rampzalige leer' van de Dalai Lama te bestrijden.

Bomaanslag in Lhasa

Op 25 december kwam in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa bij de ingang van een regeringsgebouw een zware bom tot ontploffing.

De bom was geplaatst bij de ingang van het kantoor van het districtsbestuur in het centrum van Lhasa. Volgens het in Londen gevestigde Informatienetwerk Tibet (TIN) werden vijf personen bij de aanslag gewond.

Hoewel geen enkele groepering de verantwoordelijkheid voor de bomaanslag opeiste, noemde staatszender *Radio Tibet* de aanslag op 27 december 'een weerzinwekkende daad van terrorisme' die was 'gepleegd door de kliek rond de Dalai Lama'. Een woordvoerder van de Dalai Lama veroordeelde echter op 30 december de bomaanslag en voorspelde dat de Chinese autoriteiten het incident zouden gebruiken om de 'politieke onderdrukking in Tibet te verhevigen'.

SNEEUWSTORMEN IN XINJIANG

In januari 1997 werd de provincie Xinjiang getroffen door de zwaarste sneeuwstormen sinds dertig jaar. Volgens officiële berichten waren ten minste 34 personen om het leven gekomen, waren ten minste 100.000 personen van de buitenwereld afgesneden en waren bijna 1 mln schapen gedood.

(Vor.ber.pag. 864/1 e.v.-1996)

INDONESIË

RAPPORT NATIONALE COMMISSIE VOOR MENSENRECHTEN OVER ERNSTIGE ONGEREGELDHEDEN IN JULI. VRIJLATING GEVANGENEN. BEGIN PROCES-PAKPAHAN

De in juni 1993 door de regering ingestelde Nationale Commissie voor de Mensenrechten (zie pag.657/3 e.v.-'93) maakte op 12 oktober 1996 haar rapport over de ernstige ongeregeldheden in het centrum van Jakarta in juli openbaar. De rellen waren begonnen, nadat het leger het hoofdkantoor van de oppositionele Democratische Partij van Indonesië (PDI) was binnengevallen (zie pag. 794/2 e.v.-'96).

Het rapport sprak de regering (die 'communisten' verantwoordelijk stelde voor de onlusten) net niet tegen, maar concludeerde wel dat de rellen 'het gevolg waren van een openlijk conflict dat binnen de PDI was gecreëerd, waarin de regering zich op buitensporige wijze had gemengd en bovendien op een bevooroordeelde manier die niet in verhouding stond tot haar verantwoordelijkheid voor het openbare bestuur en de nationale veiligheid'.

Volgens het rapport hadden de onlusten aan vijf mensen het leven gekost en waren 149 anderen gewond. Ook werden er nog 23 mensen vermist. Het rapport riep de regering op naar hen te blijven zoeken (zie ook pag. 799/1-'96).

Vrijlating Megawati-aanhangers

Op 27 november gelastte de rechtbank van Centraal-Jakarta de vrijlating van alle 124 aanhangers van Megawati Soekarnoputri, de afgezette PDI-leidster. Zij waren gearresteerd naar aanleiding van steunbetuigingen aan Megawati, die in juli in Jakarta waren uitgelopen op ongeregeldheden.

In tien afzonderlijke uitspraken sprak het gerecht negen personen vrij van het uitlokken van de ongeregeldheden en veroordeelde de overige 115 tot voorwaardelijke gevangenisstraffen die overeenkwamen met de duur van hun voorarrest. Hierdoor werden zij direct op vrije voeten gesteld.

Begin proces 'subversieve elementen'

Op 12 december begon het proces tegen de vooraanstaande leider van een onafhankelijke vakbond en negen politieke activisten, die allen terecht stonden wegens subversie.

Muchtar Pakpahan, leider van de niet-erkende Indonesische Vakbond voor Arbeiderswelzijn (SBSI), werd voor de rechtbank van Zuid-Jakarta beschuldigd van subversie en het aanzetten tot haat jegens de regering in woord en geschrift in de periode augustus 1995-juli 1996. Pakpahan was in augustus opgepakt na de rellen die Jakarta in juli in hun greep hadden gehouden (zie pag. 796/2-'96).

De voorzitter van de kleine linkse Democratische Volkspartij (Persatuan Rakyat Demokratik, PRD), Budiman Sud-

jatmiko, en acht andere PRD-activisten werden er voor de rechtbank van Centraal-Jakarta van beschuldigd de staatsideologie (pancasila) te ondermijnen en voorstander te zijn van een hoger minimumloon en van een referendum over de kwestie Oost-Timor. De regering had de PRD ervan beschuldigd dat zij de onlusten in Jakarta had georganiseerd. Alle negen activisten waren in augustus gearresteerd (zie pag.796/3 e.v.-'96).

PRESIDENT SOEHARTO BEZOEKT OOST-TIMOR. CONFERENTIE VERSTOORD

President Soeharto bracht op 15 oktober een zeldzaam bezoek aan Oost-Timor, zijn eerste sinds 1988. Zijn bezoek kwam vier dagen nadat aan twee voorvechters van het recht op zelfbeschikking voor Oost-Timor, monseigneur Carlos Felipe Ximenes Belo, de bisschop van Dili, en José Ramos Horta, vertegenwoordiger en woordvoerder van het Oost-Timorese verzet, de Nobelprijs voor de Vrede 1996 was toegekend (zie pag.141/1 e.v.-'97). Tijdens zijn bezoek had Soeharto een kort onderhoud met bisschop Belo, maar hij sprak met hem nadrukkelijk niet over de Nobelprijs.

Tijdens zijn bezoek onthulde Soeharto in Dili (de hoofdstad van Oost-Timor) een reusachtig bronzen standbeeld van Christus, hetgeen volgens de regering een gebaar was van religieuze verdraagzaamheid. Ramos Horta noemde het standbeeld vanuit Australië 'een grap die getuigde van slechte smaak'.

Verstoring Oost-Timor-conferentie

Op 9 november belegden Aziatische mensenrechtenorganisaties in de Maleisische hoofdstad Kuala Lumpur een Conferentie over Oost-Timor voor Azië en de Pacific. Hoewel de Maleisische regering de conferentie officieel verboden had, was het afgevaardigden toegestaan de bijeenkomst bij te wonen. De Conferentie werd echter reeds in een vroeg stadium verstoord, toen leden van de jongerenorganisatie van de regerende Verenigde Maleisische Nationale Organisatie (UMNO) de conferentiezaal betraden, stoelen vernielden en spandoeken verscheurden. Alle afgevaardigden werden vervolgens gearresteerd en 46 van hen werden uitgewezen.

RELLEN OP JAVA EN KALIMANTAN

Op 26-27 december braken in de provincie West-Java hevige rellen uit. De onrust, die in de stad Tasikmalaya begon, zou zijn uitgelokt door geruchten dat de politie drie mohammedaanse leraren had mishandeld.

De Indonesische president Soeharto (l.) begroet op 15 oktober 1996 tijdens zijn bezoek aan de Oost-Timorese hoofdstad Dili Nobelprijswinnaar Carlos Felipe Ximenes Belo (r.). *Foto EPA*

Duizenden mensen trokken door de stad en koelden hun woede op winkels, bedrijven en huizen van christenen of van mensen van Chinese afkomst. Volgens sommige berichten werden ook kerken in brand gestoken. Er vielen twee doden, onder wie een Chinese vrouw die in de vlammen omkwam toen ze haar winkel tegen een woedende menigte probeerde te beschermen. De onrust sloeg de volgende dag over naar het naburige Ciawi, waar groepen moslims winkels plunderden en in brand staken.

Twee maanden eerder waren er bij vergelijkbare rellen in de stad Situbondo in Oost-Java vijf mensen omgekomen.

Op 30 januari 1997 deden zich soortgelijke gewelddadigheden als in Tasikmalaya voor in de Javaanse stad Rengasdengklok, zeventig km ten oosten van de hoofdstad Jakarta. Duizenden moslims plunderden kerken, banken en winkels en staken ze in brand, nadat het gerucht was verspreid dat een handelaar van Chinese afkomst had geklaagd dat de gebedsoproep vanuit een moskee in de buurt van zijn huis te luid was. De gewelddadigheden waren tekenend voor de algemene onvrede over de inkomensverschillen tussen de moslimmeerderheid en de welvarende Chinese minderheid.

Etnische onrust

Begin januari 1997 werd het westen van de provincie Kalimantan, het Indonesische deel van het eiland Borneo, vier dagen lang geteisterd door gewelddadigheden tussen etnische stammen en migranten.

Op 31 december 1996 sloeg bij duizenden inheemse Dajaks de vlam in de pan, nadat daags ervoor tijdens een popconcert twee stamgenoten waren neergestoken door een immigrant uit Madura, een eiland ten oosten van Java. Tijdens de ongeregeldheden werden talloze woningen van Madurese immigranten geplunderd en in brand gestoken. Ongeveer 2.700 personen moesten vluchten naar aangrenzende districten. Ten minste twee Dajaks en drie Madurezen kwamen bij de gewelddadigheden om het leven.

De ongeregeldheden vestigden opnieuw de aandacht op Indonesië's transmigratieprogramma. Hierbij waren sinds 1971 ruim 14 mln bewoners van dichtbevolkte eilanden onder dwang geëmigreerd naar meer afgelegen streken

Aanhoudende onrust op West-Kalimantan

In februari was de provincie West-Kalimantan drie weken lang het toneel van ernstige gewelddadigheden tussen de Dajaks, de oorspronkelijke inwoners, en immigranten van het eiland Madura. Het geweld volgde op een

week van ongeregeldheden in het begin van januari.

De gewelddadigheden braken uit op 29 januari, toen veertig gemaskerde mannen, naar verluidt Madurese immigranten, een overval pleegden op een bureau van een katholiek scholencomplex in Siantan Tengah, een district op circa tachtig km van de provinciehoofdstad Pontianak. Hierbij zouden twee vrouwen zijn verkracht. Begin maart bestond nog steeds geen duidelijkheid over de omvang van de wraakacties van de Dajaks, maar volgens een aantal berichten zouden hierbij zeker driehonderd immigranten zijn gedood en onthoofd. Ook werd bericht dat Dajak-strijders tijdens hun aanvallen oude rituelen uitvoerden, waarbij zij het hart en de hersenen van hun slachtoffers opaten.

Ook bestond er geen duidelijkheid over het optreden van het leger, maar naar verluidt was de troepenmacht in West-Kalimantan begin februari versterkt met 3.000 manschappen, die wegversperringen moesten opwerpen en voorkomen dat de bevolking de dorpen verliet. Volgens getuigen werden zeventien Dajaks gedood door Indonesische militairen, toen zij weigerden zich te verspreiden bij een van deze wegversperringen. Intussen richtten ook de Dajaks wegversperringen op teneinde Madurese immigranten te beletten een toevlucht te zoeken in militaire bases.

BEGROTING 1997-'98 BEKENDGEMAAKT

Op 7 januari publiceerde de *Financial Times* de begroting voor 1997-'98 (zie voor de begroting 1996-'97 pag. 300/1 e.v.-'96).

De uitgaven zouden stijgen tot 101.087 mrd roepia ($ 1 = 2363 roepia op 10 januari 1997). Deze verhoging kwam neer op een stijging van 11,6 procent ten opzichte van het begrotingsjaar 1996-'97. Het was de eerste keer dat de uitgaven de grens van 100.000 mrd roepia zouden overschrijden. Ongeveer 19.237 mrd roepia (30,9 procent) van de gewone overheidsbestedingen was gereserveerd voor de afbetaling van de internationale schuld van Indonesië, die meer dan $ 100 mrd bedroeg. In het begrotingsjaar 1996-'97 was hiervoor 22 procent van de uitgaven uitgetrokken. Over de inkomsten werden weinig gegevens verstrekt, maar aangenomen werd dat de geplande uitgaven in ieder geval zouden worden gecompenseerd door belastinginkomsten, aangezien Indonesië wettelijk verplicht was een sluitende begroting op te stellen. In het begrotingsjaar 1996-'97 zou de regering een klein overschot hebben geboekt.

Op basis van cijfers die naast de begroting werden gepubliceerd, verwachtte Indonesië voor het begrotingsjaar 1996-'97 een tekort op de lopende rekeningvan $ 8,8 mrd, dat in het begrotingsjaar 1997-'98 zou oplopen tot $ 9,8 mrd. Als percentage van het bruto binnenlands product (BBP) zou het tekort echter naar verwachting constant blijven en ongeveer 4 procent bedragen.

KANDIDATENLIJST PARLEMENTSVERKIEZINGEN GEPUBLICEERD

Op 20 januari werd de definitieve kandidatenlijst bekendgemaakt voor de algemene verkiezingen die gepland stonden voor mei 1997. De lijst vermeldde 2.293 kandidaten, maar de naam van de afgezette PDI-voorzitster Megawati Soekarnoputri ontbrak.

Op de lijst stonden vier kinderen van president Soeharto, zijn halfbroer, een schoondochter en een neef. Verschillende bekende zakenlieden, mediasterren en echtgenotes van generaals en politici stonden eveneens kandidaat voor de regerende Golkar, die de zes eerdere verkiezingen onder Soeharto met een overweldigende meerderheid had gewonnen.

WET OVER KERNENERGIE GOEDGEKEURD

Op 21 februari gaf het Huis van Afgevaardigden (parlement) zijn goedkeuring aan een omstreden wet, waarbij het staatsondernemingen en particuliere bedrijven werd toegestaan kernenergie op te wekken.

De regering had plannen voor de bouw van minstens twaalf kerncentrales ingediend. De eerste kerncentrale zou worden gebouwd in het jaar 2000 vlakbij een slapende vulkaan op Java, ongeveer 400 km ten oosten van Jakarta.

Een lid van de oppositie, Laksmini Priyonggo, verliet tijdens het debat uit protest de vergadering. Priyonggo beweerde dat het Huis van Afgevaardigden had gehandeld in strijd met de regels die bepaalden dat tweederde van de parlementsleden aanwezig moest zijn bij de behandeling van een wetsvoorstel. Ook hielden ongeveer vijftig tegenstanders van kernenergie een betoging voor het parlementsgebouw.

(Vor.ber.pag. 794/1 e.v.-1996)

JAPAN

FORMATIE LDP-MINDERHEIDSREGERING. CORRUPTIESCHANDALEN. NIEUWE OPPOSITIEPARTIJ. BELEIDSTOESPRAAK PREMIER HASHIMOTO

Op 7 november 1996 maakte de leider van de Liberaal-Democratische Partij (LDP) en zittend premier Ryutaro Hashimoto de formatie van een nieuw ka-

De Japanse premier Ryutaro Hashimoto (m.) poseert op 7 november 1996 met de leden van zijn nieuwe kabinet, waaronder minister van internationale handel en industrie Shinji Sato (3de v.l.) en minister van buitenlandse zaken Yukihiko Ikeda (r.). *Foto EPA*

binet bekend. Hierdoor kwam een eind aan drie weken van onzekerheid na de algemene verkiezingen van 20 oktober (zie pag.61/3 e.v.-'97). Het 21 leden tellende kabinet bestond uitsluitend uit LDP-leden. Voor het eerst nadat de LDP in juli 1993 na 38 jaar haar absolute meerderheid was kwijtgeraakt, had Japan weer een eenpartijregering (zie pag.728/2 e.v.-'93).

Hoewel de LDP bij de verkiezingen in oktober 239 van de 500 zetels had behaald en daarmee de grootste partij was geworden, was zij er net niet in geslaagd een absolute meerderheid te behalen in het Huis van Afgevaardigden, het lagerhuis van de Diet. Na de verkiezingen waren intensieve besprekingen gevoerd over het mogelijk opnieuw formeren van de demissionaire, door de LDP gedomineerde regeringscoalitie, waarvan de Japanse Sociaal-Democratische Partij (SDPJ) en Sakigake eveneens deel hadden uitgemaakt. Deze beide kleinere partijen hadden bij de verkiezingen echter veel zetels verloren en hun leiders waren niet genegen de oude coalitie nieuw leven in te blazen.

Desondanks waren de drie partijen begin november overeengekomen een vrijblijvend samenwerkingsverband aan te gaan op een aantal beleidsterreinen, waarvan dat van bestuurlijke hervormingen de meeste prioriteit kreeg. De LDP stemde in met een eis van de SDPJ en Sakigake om begin 1997 een lijst op te stellen van algemene beleidsdoelstellingen met betrekking tot bestuurlijke hervormingen en in 1998 wetgeving ter realisatie van deze doelstellingen aan de Diet voor te leggen.

Het was onduidelijk hoe stabiel en duurzaam het akkoord tussen de LDP en haar voormalige coalitiepartners was, maar de alliantie vormde desalniettemin de basis waarop Hashimoto een LDP-minderheidsregering kon formeren. De positie van de regering werd op 3 november versterkt, toen de onlangs opgerichte Democratische Partij van Japan (DPJ), die bij de verkiezingen met 52 zetels op de derde plaats was geëindigd, zich bereid toonde ten aanzien van bepaalde wetgevingsvraagstukken samen te werken met de LDP.

Op 7 november kwam de nieuwe Diet bijeen en werd Hashimoto bij de eerste stemming met 262 stemmen herkozen als premier. Hij presenteerde vervolgens een kabinet dat geheel uit LDP-leden bestond. Naar goed LDP-gebruik waren de portefeuilles intern verdeeld over de machtige partijfacties.

De verdeling van de portefeuilles was als volgt:

Premier - Ryutaro Hashimoto; justitie - Isao Matsuura; buitenlandse zaken - Yukihiko Ikeda*; financiën - Hiroshi Mitsuzuka; onderwijs - Takashi Kosugi; gezondheidszorg en welzijn - Junichiro Koizumi; landbouw, bosbouw en visserij - Takao Fujimoto; internationale handel en industrie - Shinji Sato; transport - Makoto Koga; PTT - Hisao Horinouchi; arbeid - Yutaka Okano; bouwnijverheid - Shizuka Kamei; binnenlandse zaken - Katsuhiko Shirakawa; hoofdsecretaris van het kabinet - Seiroku Kajiyama*; directeur-generaal bureau voor management en coördinatie - Kabun Muto; directeur-generaal bureau ontwikkeling van Hokkaido en Okinawa - Jitsuo Inagaki; directeur-generaal bureau voor defensie - Fumio Kyuma; directeur-generaal bureau voor economische planning - Taro Aso; directeur-generaal bureau wetenschap en technologie - Riichiro Chikaoka; directeur-generaal bureau milieuvraagstukken - Michiko Ishii; directeur-generaal nationaal bureau grondzaken - Kosuke Ito.

* Ongewijzigd

Hoewel de LDP haar interne facties in 1994 officieel had ontbonden, hadden deze facties zich in officieuze vorm weten te handhaven, vaak als „studiegroep". De machtigste factie, de conservatieve Obuchi-factie, zou onder leiding staan van voormalig hoofdsecretaris van het kabinet Keizo Obuchi. Hashimoto behoorde tot deze factie. De drie andere machtige facties waren de Miyazawa-factie van oud-premier Kiichi Miyazawa, de Mitsuzuka-factie van minister van financiën Hiroshi Mitsuzuka en de Watanabe-factie van de in 1995 overleden Michio Watanabe (zie pag. 79/1-'96).

Van de twintig kabinetsposten werden er (met uitzondering van het premierschap) negentien verdeeld over deze vier machtigste facties. Zes portefeuilles gingen naar de Obuchi-factie, vijf naar de Miyazawa-factie en vier naar elk van beide andere facties. De resterende portefeuille ging naar voormalig factieleider Toshio Komoto.

Binnen de LDP-top vonden geen grote verschuivingen plaats. Koichi Kato bleef secretaris-generaal, na het voorzitterschap de hoogste partijfunctie, ondanks hardnekkige aantijgingen dat hij een illegale politieke donatie had geaccepteerd (zie pag. 651/2 e.v.-'96). Taku Yamasaki, hoofd van de invloedrijke partijraad voor beleidsonderzoek, behield eveneens zijn functie. De enige opmerkelijke verandering was de benoeming van Yoshiro Mori, voormalig LDP-secretaris-generaal, tot voorzitter van het partijbestuur. Hij volgde Masajuro Shiokawa op, die er bij de algemene verkiezingen niet in was geslaagd zijn zetel te behouden.

Op 8 november gaf premier Hashimoto zijn eerste persconferentie na de verkiezingen en maakte van de gelegenheid gebruik om te benadrukken dat bestuurlijke hervormingen zijn prioriteit hadden. Het doel van dit beleid was de invloed van de bureaucratie, met name die op het invloedrijke ministerie van financiën, vóór de eeuwwisseling terug te dringen. Hij sprak het voornemen uit onmiddellijk een groep deskundigen te benoemen, die direct onder zijn leiding zou staan en een hervormingsagenda moest opstellen. Hij erkende de algemene roep om bestuurlijke hervorming en zei dat een falend beleid 'een veel hogere prijs zou vergen dan het einde van mijn politieke carrière'.

Izui-corruptieschandaal

De kersverse regering werd geconfronteerd met een groot corruptieschandaal, toen het openbaar ministerie op 7 november Junichi Izui arresteerde. De 60-jarige Izui was de eigenaar van Izui Sekiyu Shokai, een oliegroothandel in Osaka. Hij werd gearresteerd op verdenking van belastingontduiking. Hij zou hebben verzuimd 330 mln yen aan belasting te betalen over zijn bemiddelingscourtage voor transacties van Mitsubishi Oil, Mitsui Mining en andere bedrijven ($ 1 = 111,55 yen op 8 november 1996).

Zijn arrestatie volgde na een klacht van de regionale belastingdienst in Osaka op 30 oktober. Volgens de belastingdienst had Izui tussen januari 1992 en december 1994 verzuimd een bedrag van omgerekend $ 3 mln aan inkomstenbelasting te betalen. Zijn belastingschuld hield verband met zijn bemiddeling in een ongebruikelijke juridische strijd tussen Mitsubishi en Mitsui. Volgens Mitsui had Mitsubishi beloofd garant te staan voor een tussen 1993 en 1995 aan Izui verstrekte lening van 2,41 mrd yen, maar had Mitsubishi deze belofte geen gestand gedaan. Izui, die bij transacties tussen de twee bedrijven vaak had bemiddeld, had verzuimd de lening af te lossen. Toen Mitsui Mitsubishi echter had gevraagd zijn garantieverplichting na te komen, ontkende Mitsubishi een dergelijke garantie te hebben gegeven. Hierop had Mitsui gerechtelijke stappen ondernomen.

Na Izui's arrestatie deden de autoriteiten een inval in zijn kantoor, het hoofdkantoor van Mitsubishi in Tokio, de woningen van de directeur en de onderdirecteur van het bedrijf en in het kantoor van Mitsui. Het was algemeen bekend dat het in 1977 opgerichte Izui Sekiyu veel connecties had in de politiek, de bureaucratie en de sportwereld. De kwestie kreeg echter een specifiek politiek karakter, toen bleek dat ten minste 10 LDP-parlementariërs, onder wie de nieuwe minister van financiën Hiroshi Mitsuzuka en de minister van gezondheidszorg en welzijn Junichiro Koizumi, politieke donaties zouden hebben ontvangen van Izui. Een woordvoer-

der van de Mitsuzuka-factie erkende dat een aantal acquisitie-organen van de factie geld hadden aangenomen van Izui. Tevens gaf een secretaris van Koizumi in het openbaar te kennen dat een acquisitie-orgaan dat onder de minister van gezondheidszorg viel, in januari 1994 geld van Izui had aangenomen. Andere hooggeplaatste LDP-leden, onder wie secretaris-generaal Kato en wijlen Watanabe, werden er eveneens van verdacht donaties te hebben geaccepteerd. Izui ontkende ten stelligste dat de donaties waren gedaan in ruil voor politieke diensten voor hemzelf of voor een van de bedrijven waarvoor hij had bemiddeld. De donaties als zodanig waren niet illegaal, maar zeker één van de LDP-begunstigden zou zich niet hebben gehouden aan de bekendmakingsprocedure, die was vastgelegd in de herziene Wet Politieke Fondsen van januari 1995. Krachtens deze wet waren politici verplicht de namen bekend te maken van bedrijven of groepen die meer dan omgerekend $ 450 doneerden.

In Izui's administratie werden tevens de namen van een groot aantal functionarissen van het ministerie van internationale handel en industrie (MITI) gevonden. Naar aanleiding hiervan kondigde de nieuwe MITI-minister Shinji Sato op 26 november een onderzoek aan naar de gedragingen van meer dan honderd functionarissen die contacten hadden onderhouden met Izui.

Op 8 januari 1997 arresteerde de politie Takeshi Otsuki, een voormalig directielid van Mitsubishi, en Masanori Kozuma, voormalig vice-directeur van Mitsui Mining. Beide mannen werden ervan verdacht onder een hoedje te hebben gespeeld met Izui. Zij zouden hem in staat hebben gesteld 2,39 mrd yen ($ 1 = 115,92 yen op 10 januari 1997) van Mitsui Mining te ontvangen door een niet-geautoriseerde garantieverklaring af te geven. Izui, die al in november was gearresteerd, werd vanaf 8 januari ook voor dit misdrijf vastgehouden. In verband met dit schandaal deed het openbaar ministerie op 9 januari een inval in het hoofdkwartier van Mitsubishi Oil in Tokio.

Aftreden en arrestatie onderminister van gezondheidszorg en welzijn

In een ander corruptieschandaal trad op 19 november onderminister van gezondheidszorg en welzijn Nobuharu Okamitsu af. Okamitsu werd ervan beschuldigd te zijn omgekocht door een projectontwikkelaar van een verpleeghuis. Okamitsu zou tussen 1992 en 1994 onder meer contante geldbedragen, een nieuwe auto en het lidmaatschap van een golfclub hebben gekregen.

Op 4 december werd Nobuharu Okamitsu gearresteerd op verdenking van het aannemen van meer dan 60 mln yen aan steekpenningen van Hiroshi Koyama, directeur van de Aya Welzijnsorganisatie in de prefectuur Saitama ($ 1 = 114,17 yen op 20 december 1996). Hoewel Okamitsu de beschuldigingen eerder had ontkend, maakte het openbaar ministerie na zijn arrestatie bekend dat hij had bekend geld te hebben aangenomen van Koyama.

Koyama was reeds op 18 november gearresteerd op verdenking van betalingen aan Shigeru Chatani, een voormalig functionaris op het ministerie van gezondheidszorg en welzijn, die eveneens was gearresteerd.

Masaru Wada, een hoge functionaris bij het ministerie van gezondheidszorg en welzijn, werd eveneens meegesleept in het schandaal. Hij werd op 16 december ontslagen wegens het aannemen van $ 9.100 van Koyama in oktober 1994. Minister van gezondheidszorg en welzijn Junichiro Koizumi verklaarde dat hij niet alleen Wada had ontslagen, maar tevens een salarisverlaging had doorgevoerd en zestien andere ambtenaren van zijn ministerie, die door Koyama waren gefêteerd, officieel had berispt.

Gouverneur treedt af vanwege misbruik overheidsgeld

Op 25 november kondigde Kikuji Sasaki zijn aftreden aan, nadat hij ervan was beschuldigd overheidsgelden te hebben misbruikt. Sasaki was 17 jaar gouverneur geweest van de provincie Akita in het noorden van Japan. De datum van zijn aftreden zou naderhand worden bekendgemaakt. Hij moest aftreden als gevolg van beschuldigingen dat hij samen met vele andere provinciale overheidsfunctionarissen overheidsgelden had aangewend voor persoonlijk gebruik. Nadat de beschuldigingen in 1995 openbaar waren gemaakt, hadden de meeste van de 69 gemeenteraden in Akita er bij hem op aangedrongen af te treden.

De directe aanleiding voor Sasaki om zijn aftreden aan te kondigen was echter het feit dat de LDP haar steun aan hem introk. Hoewel Sasaki officieel onafhankelijk was, was hij verkozen met steun van zowel de SDPJ als de LDP.

Voorstel oppositie tegen verhoging verbruiksbelasting verworpen

Op 13 december behaalde de nieuwe LDP-regering van premier Ryutaro Hashimoto een belangrijke overwinning op de oppositie in het lagerhuis van de Diet. Met steun van een aantal kleine partijen, waaronder de twee voormalige coalitiepartners van de LDP, werd een voorstel van de oppositie ter voorkoming van de geplande verhoging van de verbruiksbelasting met een ruime meerderheid verworpen.

Krachtens een wet uit november 1994 (zie pag.72/2/3-'95) zou de impopulaire verbruiksbelasting met ingang van 1 april 1997 stijgen van 3 naar 5 procent. Tegelijkertijd zouden tijdelijke belastingverlagingsmaatregelen, waarmee een bedrag van ongeveer $ 18,1 mrd was gemoeid, worden ingetrokken.

Naar verwachting zouden de belastinginkomsten als gevolg hiervan met ongeveer $ 63 mrd stijgen. De grootste oppositiepartij Shinshinto had aangekondigd zich tegen de belastingverhoging te zullen verzetten. Toezeggingen van de regering dat ouderen en armen een financieel steuntje in de rug zouden krijgen om de pijn te verzachten, konden Shinshinto niet op andere gedachten brengen.

De stemming over de belastingverhoging werd gezien als een cruciale krachtproef voor de regering-Hashimoto, aangezien de LDP bij de algemene verkiezingen van oktober er net niet in was geslaagd een absolute meerderheid te behalen (zie boven). De stemming was vooral bepalend voor de verhouding tussen de LDP en haar voormalige coalitiepartners SDPJ en Sakigake. Tijdens de stemming steunden beide partijen de regering door tegen de Shinshinto-motie te stemmen. De Democratische Partij van Japan (DPJ) en de Japanse Communistische Partij (JCP) stemden eveneens tegen. De JCP voerde als reden aan principieel tegen verbruiksbelasting te zijn, ongeacht de hoogte ervan. De Shinshinto-motie werd verworpen met 337 tegen 155 stemmen.

Nieuwe politieke partij

Op 16 december kreeg Shinshinto een nieuwe tegenslag te verwerken, toen Tsutomu Hata, vooraanstaand partijlid en oud-premier (zie pag.582/2 e.v.-'94), zijn vertrek aankondigde. Samen met twaalf Shinshinto-lagerhuisleden verliet Hata op 26 december officieel de partij en maakte onmiddellijk de oprichting bekend van een nieuwe partij, de Taiyoto-partij (Partij van de Zon).

Bij de bekendmaking van zijn vertrek oefende Hata kritiek uit op het leiderschap van Shinshinto-voorzitter Ichiro Ozawa. Hoewel de twee mannen vóór de oprichting van Shinshinto in 1994 (zie pag. 727/2-'93) twintig jaar lang nauw hadden samengewerkt, was hun verstandhouding bekoeld toen Hata in decem-

Voormalig minister-president Tsutomo Hata (2de v.l.) maakt op 26 december 1996 de oprichting bekend van de Taiyoto-partij. *Foto EPA*

ber 1995 in de strijd om het partijvoorzitterschap overtuigend was verslagen door Ozawa (zie pag.369/3 e.v.-'96).

Bij de bekendmaking van de oprichting van zijn nieuwe partij zei Hata nogmaals te streven naar hervormingen en verklaarde hij 'de ernstige problemen waarmee Japan wordt geconfronteerd', te willen aanpakken. Tevens liet hij weten bereid te zijn 'een dialoog aan te gaan met alle politieke krachten die zich daadwerkelijk willen inzetten voor hervormingen'.

Beleidstoespraak premier

Op 20 januari 1997 hield premier Ryutaro Hashimoto tijdens de openingszitting van de Diet een beleidstoespraak. Hij stelde een grondige herziening van het sociaal-economische systeem in het vooruitzicht en deed een beroep op de bereidheid van de Japanse bevolking de nodige offers te brengen. De *Guardian* van 21 januari berichtte dat Hashimoto onder vuur werd genomen door de oppositie en nauwelijks applaus kon ontlokken aan leden van zijn eigen LDP.

In zijn toespraak beloofde Hashimoto voorrang te geven aan het terugdringen van het begrotingstekort. Hij verwierp hiermee de grotendeels mislukte pogingen van zijn voorgangers om de economie te herstellen door verhoging van de uitgaven. Hij herhaalde zijn voornemen de verbruiksbelasting te verhogen van 3 naar 5 procent (zie boven) om het gevaar van wat hij het faillissement van de overheid noemde, af te wenden. Hashimoto zei: 'De hervormingen mogen geen vertraging oplopen of uitstel lijden uit angst voor onaangename gevolgen.' Hij deed een dringend beroep op de bevolking om 'onbuigzaam en standvastig het hoofd te bieden aan moeilijke tijden en mogelijke mislukkingen'.

FAILLISSEMENTEN IN FINANCIËLE SECTOR

Op 5 november 1996 vroeg de Hypotheekadministratiecorporatie, het bureau dat door de overheid was belast met de sanering van de schulden van de failliete jusen (hypotheekbanken) (zie pag. 367/1 e.v.-'96; pag. 650/1 e.v.-'96), het faillissement aan van Sueno Kosan, een onroerendgoedmaatschappij in Osaka, die de grootste debiteur van de failliete jusen was geweest.

De Corporatie verklaarde dat zij vorderingen met een totaalwaarde van 347 mrd yen op Sueno Kosan had uitstaan (obligaties die de Corporatie had overgenomen van de failliete jusen) en voornemens was het faillissement aan te vragen van Sueno Kosan en van twee gelieerde ondernemingen. De schulden van Sueno Kosan zouden in totaal ongeveer 620 mrd yen bedragen. Het werd waarschijnlijk geacht dat de ondergang van het bedrijf het op één na grootste faillissement sinds 1945 zou zijn van een niet-bancaire instelling (het grootste faillissement was dat van woningfinancieringsinstelling Nichiei Finance Co. in oktober, zie pag. 63/1-'97).

Sueno Kosan had grote leningen afgesloten bij niet-bancaire instellingen en kleine financiële instellingen en het dreigende faillissement zou volgens velen het voortbestaan van kleine financiële instellingen in gevaar brengen, die zich niet gesteund wisten door een sterke 'moederbank' die de verliezen zou kunnen opvangen. Desalniettemin beschouwde de toenmalige minister van financiën Wataru Kubo het besluit van de Corporatie om het faillissement van Sueno Kosan aan te vragen als een verstandige en noodzakelijke maatregel om enkele door de jusen verstrekte leningen terug te vorderen. Kubo herhaalde tevens dat de regering niet-bancaire instellingen die het slachtoffer waren van oninbare vorderingen, niet de helpende hand zou bieden.

Ter onderstreping van de vastbeslotenheid van de regering het vertrouwen in de financiële sector te herstellen, gelastte het ministerie van financiën op 21 november de sluiting van de Hanwa Bank, een kleine regionale bank in het westen van Japan. Het was voor het eerst sinds 1945 dat de regering een bank had gedwongen haar commerciële activiteiten definitief te staken. Dit was een opmerkelijke afwijking van het officiële regeringsbeleid om gezonde banken te dwingen noodlijdende banken te hulp te schieten door hen over te nemen of een bijdrage te leveren aan reddingsmaatregelen.

Het was algemeen bekend dat de in Wakayama nabij Osaka gevestigde Hanwa Bank kwetsbaar was vanwege het grote aantal oninbare vorderingen. De bank werd gelast haar deuren te sluiten, nadat bij een financieel-administratieve controle was gebleken dat de passiva de activa met meer dan 30 mrd yen overschreden. De sluiting zou definitief zijn; op de liquidatie zou toezicht worden gehouden door een officieel voor die specifieke taak ingesteld orgaan en het personeel zou worden ontslagen. President Yasuo Matsushita van de Bank van Japan gaf bankrelaties echter de verzekering dat ze hun tegoeden zouden kunnen opnemen en dat de bank hiertoe zou openblijven.

Consumentenkredietinstelling failliet

Op 16 januari 1997 maakte de zelfstandige financieringsmaatschappij All Corp bekend eind maart faillissement aan te vragen. Directeur Ubumi Sagara van All Corp zei dat dit onvermijdelijk was vanwege het grote aantal leningen, vooral aan onroerendgoedprojecten, dat niet werd afgelost. De totale schuldenlast werd geschat op ongeveer 341 mrd yen.

Volgens de *Financial Times* van 17 januari maakte de ondergang van All

Yasuo Hamanaka (m.) wordt kort na zijn arrestatie op 22 oktober 1996 naar een gevangenis in Tokio gebracht (archieffoto). *Foto EPA*

Corp en Nichiei Finance deel uit van 'een nieuwe golf van faillissementen van niet-bancaire instellingen'. Eerder was een aantal jusen failliet gegaan.

NIEUWE AANKLACHTEN IN SUMITOTO-KOPERSCHANDAAL

Op 12 november 1996 diende Sumitomo N.V. een nieuwe strafrechtelijke aanklacht in tegen Yasuo Hamanaka, voormalig hoofd van de afdeling non-ferrometalen, die ervan werd beschuldigd zonder toestemming kopertransacties te hebben verricht en daarbij verliezen van omgerekend $ 2,6 mrd te hebben geleden (zie pag. 60/3-'97).

Volgens de nieuwe aanklacht had Hamanaka, die in oktober was gearresteerd wegens vermeende vervalsing van bedrijfsdocumenten, op frauduleuze wijze $ 770 mln in handen gekregen door eind 1994 fictieve koopopties voor koper te verkopen aan Sumitomo's dochteronderneming in Hongkong. Hij werd ervan beschuldigd het geld te hebben gebruikt om de verliezen te dekken, die hij had geleden als gevolg van zijn niet geautoriseerde handelsactiviteiten. De nieuwe aanklacht luidde fraude. Op dit misdrijf stond tien jaar gevangenisstraf.

Op dezelfde dag dat de nieuwe aanklacht werd ingediend, werden Hamanaka officieel vier aanklachten wegens valsheid in geschrifte ten laste gelegd. Voor deze minder zware delicten was hij in oktober gearresteerd. Tevens werd bekend dat Sumitomo N.V. in overleg met het openbaar ministerie de mogelijkheid onderzocht een derde aanklacht tegen Hamanaka in te dienen wegens schending van vertrouwen.

Op 19 november maakte Sumitomo N.V. bekend over de eerste helft van 1996 een netto verlies te hebben geleden van 212 mrd yen. Hoewel het verlies gezien het koperschandaal niet onverwachts kwam, was dit het eerste verlies van de grote handelsmaatschappij sinds haar oprichting in 1919. Voor het lopende boekjaar voorspelde Sumitomo N.V. een netto verlies van omgerekend $ 135 mrd. In 1995 werd nog een winst behaald van $ 147 mrd.

Op 14 januari 1997 werd bekendgemaakt dat het proces tegen Yasuo Hamanaka op 17 februari voor de districtsrechtbank van Tokio zou dienen.

ZELFMOORD SCHOOLFUNCTIONARIS NAAR AANLEIDING VAN VOEDSELVERGIFTIGINGSAFFAIRE

Op 2 november 1996 werd het ontzielde lichaam van een functionaris gevonden die een belangrijke rol had gespeeld in de voedselvergiftigingsaffaire in de provincie Osaka medio 1996 (zie pag.57/1/2-'97). Hij zou zelfmoord hebben gepleegd.

Het lichaam van de 61-jarige Shigeki Morimoto, die directeur van de schoolcatering van Sakai was geweest, werd gevonden in een vijver in de stad. In zijn afscheidsbrief betuigde hij zijn spijt over de verspreiding van de O-157-stam van de E-colibacterie, die aan elf personen het leven had gekost. Daags voor zijn dood had de burgemeester van Sakai het officiële einde van de epidemie afgekondigd.

WERKGEVER VEROORDEELD WEGENS SEKSEDISCRIMINATIE

Op 27 november oordeelde de districtsrechtbank van Tokio dat de Shiba Shinyo-kredietinstelling zich schuldig had gemaakt aan discriminatie door twaalf medewerksters promotie te onthouden op grond van hun geslacht. De bank werd veroordeeld tot betaling van omgerekend bijna $ 900.000 aan de eiseressen en tot promotie tot manager van elf van de twaalf van hen, die in dienst van de bank bleven. De kredietinstelling ging tegen de uitspraak in beroep op grond van de overweging dat haar promotiebeleid was gebaseerd op verdienste en niet op geslacht.

Als het beroep zou worden verworpen, zou de uitspraak, na een rechtszaak die negen jaar had geduurd, mogelijk grote gevolgen hebben voor het benoemingsbeleid in Japan, dat op dat moment in het algemeen werd gezien als discriminerend voor vrouwen die managementfuncties ambieerden. Landelijk gezien was slechts 4 procent van alle managementfuncties in handen van vrouwen. Pas in 1990 had een Japanse rechtbank geoordeeld dat ongelijke beloning voor mannen en vrouwen onwettig was.

LEDEN AUM SHINRIKYO-SEKTE GEARRESTEERD

Op 14 november gaven twee van de meest gezochte leden van de Aum Shinrikyo-sekte zichzelf aan bij de politie. De autoriteiten hadden anderhalf jaar naar hen gespeurd. Koichi Kitamura en Zenji Yagisawa waren twee van de zeven sekteleden naar wie de politie intensief had gezocht na de aanslag met het gifgas sarin door de sekte in de metro van Tokio in maart 1995 (zie pag. 360/3 e.v.-'95).

Yagisawa, die verantwoordelijk werd geacht voor een mislukte aanslag met het gifgas cyanide op het Shinjuku-station in Tokio in mei 1995 (zie pag.644/2-'95), gaf zichzelf aan bij een politiebureau in Tokio-Noord. Hij verklaarde het leven van een voortvluchtige beu te zijn. Hij bracht de politie vervolgens naar Kitamura, die mede-verantwoordelijk werd geacht voor de aanslag in de metro en die met Yagisawa een appartement deelde. Hij gaf zich zonder verzet over.

In dezelfde periode werd het proces tegen sekteleider Shoko Asahara danig verstoord door het aanhoudend grillige gedrag van de verdachte. In de beginfase van het proces had hij een onverbiddelijk stilzwijgen in acht genomen, maar in oktober onderbrak hij de zitting regelmatig (zie pag.61/1-'97). In november volhardde hij in dit gedrag en werd door de rechter herhaaldelijk uit de rechtszaal verwijderd, omdat hij de procesgang zou verstoren.

Op 3 december werd op Okinawa een ander vermeend vooraanstaand sektelid gearresteerd door de politie. Yasuo Hayashi was 21 maanden lang gezocht, eveneens op verdenking van moord in verband met de gifgasaanslag in de metro van Tokio.

Zitting Commissie voor Openbare Veiligheid

Op 16 december werden tijdens een besloten zitting argumenten voor en tegen het voortbestaan van de Aum-sekte voorgelegd aan de Commissie voor Openbare Veiligheid. Deze moest besluiten of de sekte zou moeten worden verboden wegens overtreding van de Japanse wetgeving tegen ondermijnende activiteiten. Vertegenwoordigers van het Onderzoeksbureau voor Openbare Veiligheid pleitten voor een verbod, terwijl de advocaten van de Aum-sekte zich hiertegen verzetten, omdat volgens hen de sekte niet langer een gevaar voor de bevolking vormde.

EERSTE SCHADELOOSSTELLING 'TROOSTMEISJES'

Op 11 januari 1997 deed het Nationaal Aziatische Vredesfonds voor Vrouwen de eerste compensatiebetalingen aan 'troostmeisjes', die tijdens de Tweede Wereldoorlog werden gedwongen in bordelen te werken voor het Japanse leger. Zeven Zuid-Koreaanse vrouwen ontvingen elk een bedrag van 5 mln yen en een brief met verontschuldigingen van premier Hashimoto.

De voorzitter van de Commissie voor Openbare Veiligheid, Katsuji Hotta, maakt op 31 januari 1997 op een persconferentie in Tokio bekend dat de Commissie heeft besloten de Aum Shinrikyo-sekte niet te verbieden.
Foto EPA

Het Nationale Aziatisch Vredesfonds voor Vrouwen was opgericht in juli 1995 (zie pag. 76/1-'96). Officieel was dit schadevergoedingsfonds een particulier initiatief, maar de regering droeg financieel bij aan het fonds, dat deel uitmaakte van een verzoeningsplan dat in 1994 was bekendgemaakt. In juni 1995 werd besloten het fonds aan te spreken om geld uit te keren aan ongeveer driehonderd 'troostmeisjes' in Zuid-Korea, Taiwan en de Filippijnen.

De Zuid-Koreaanse regering had 162 vrouwen officieel geregistreerd als voormalige 'troostmeisjes'. De Koreaanse Raad voor Vrouwelijke Slachtoffers van Sexuele Slavernij voor het Japanse leger, een Zuid-Koreaanse vrouwengroep, was fel gekant tegen compensatie door het fonds vanwege de particuliere status ervan en eiste formeel door de Japanse staat te worden schadeloosgesteld.

NIEUWE CENTRALE INLICHTINGENDIENST

Op 20 januari maakte de regering de oprichting bekend van een nieuwe centrale inlichtingendienst, het Militaire Inlichtingenbureau (Defense Intelligence Headquarters, DIH). Volgens waarnemers werd met de oprichting van de nieuwe dienst beoogd een eind te maken aan een periode van enkele tientallen jaren, waarin sprake was van een versnipperde informatievoorziening door de onafhankelijk van elkaar opererende Japanse inlichtingendiensten en waarin Japan voor inlichtingen afhankelijk was van de VS.

Het DIH werd de overkoepelende organisatie van de vijf tot dan toe zelfstandige inlichtingendiensten van het leger, de marine, de luchtmacht, het Defensiebureau en de Gezamenlijke Militaire Stafraad van Japan.

TERRITORIAAL CONFLICT MET ZUID-KOREA

Op 1 november maakte het Japanse ministerie van buitenlandse zaken bekend een dag eerder een officiële klacht te hebben ingediend bij de Zuid-Koreaanse regering over de bouw van een haven in een gebied waarop beide landen aanspraak maakten.

Halverwege de twee landen lag een groep eilandjes, waar beide landen aanspraak op maakten en die in Japan Takeshima en in Zuid-Korea Tokto werd genoemd. De eilandjes werden niet permanent bewoond, maar de Zuid-Koreaanse kustwacht patrouilleerde op de eilanden en in februari 1996 was klaarblijkelijk een aanvang gemaakt met de bouw van de haven.

CONFLICT MET CHINA EN TAIWAN OVER SENKAKU-EILANDEN DUURT VOORT

Er werd in november weinig vooruitgang geboekt in Japans territoriale conflict met China en Taiwan over de status van de onbewoonde Senkaku-eilanden. Dit conflict was sinds medio 1996 enorm geëscaleerd (zie pag.63/1 e.v.-'97).

De eilanden lagen 320 km ten westen van Okinawa en stonden in China en Taiwan bekend als respectievelijk de Diaoyu-eilanden en de Tiaoyutai-eilanden. Beide landen deden aanspraken op deze eilanden gelden.

Hoewel niemand de eilanden in november officieus bezocht, bleef het conflict de gemoederen bezighouden. Op 9 november uitten de Chinese autoriteiten in de staatskrant *Chinese Daily* hun scherpste kritiek op de Japanse regering tot dan toe. Zij beschuldigden Japan ervan een 'confrontatie' over de eilanden uit te lokken en zijn verantwoordelijkheid voor oorlogsmisdaden in Azië uit de weg te gaan. In Hongkong werd opnieuw tegen Japan geprotesteerd. Uit woede over het conflict braken demonstranten in bij het Japanse consulaat.

Tijdens een ontmoeting met de Chinese president Jiang Zemin op 24 november in Manila op de Filippijnen deed premier Hashimoto een poging het conflict te temperen (zie ook onder CHINA). Jiang en Hashimoto bezochten de vierde jaarvergadering van de APEC (zie onder APEC) en hadden naar verluidt de wens uitgesproken het conflict op vreedzame wijze op te lossen. In reactie op Jiangs waarschuwing tegen een herleving van het militarisme in Japan zou Hashimoto, de excuses, die eerder in 1995 waren aangeboden namens de Japanse regering, hebben herhaald voor het door Japan tijdens de Tweede Wereldoorlog veroorzaakte leed in de Aziatische landen (zie pag. 76/1 e.v.-'96) en zou hij er met nadruk op hebben gewezen dat Japan niet voornemens was opnieuw een militaristische koers te gaan varen.

RUSSISCHE TOENADERING IN TERRITORIAAL CONFLICT

Op 15 november deed de Russische regering een belangrijke concessie aan Japan in het slepende bilaterale conflict over de vier eilanden die in Japan bekend stonden als het Noordelijke Territorium en in Rusland als de Koerilen-eilanden. Tijdens besprekingen in Tokio deed de Russische minister van

buitenlandse zaken Jewgeni Primakow het voorstel de overvloedige minerale grondstoffen en visgronden rondom de eilanden onder gemeenschappelijk beheer te stellen.

Tijdens de laatste dagen van de Tweede Wereldoorlog in het gebied van de Stille Zuidzee in 1945 had de Sovjet-Unie de eilanden bezet. Sindsdien hadden de Russisch-Japanse betrekkingen in het teken gestaan van het soevereiniteitsconflict. Als gevolg hiervan hadden de beide landen nooit officieel vrede gesloten. In de betwiste wateren rondom de eilanden was het tevens herhaaldelijk tot botsingen gekomen tussen Japanse vissersboten en de Russische marine. Het einde van de Koude Oorlog had echter de weg vrijgemaakt voor een toenadering tussen de beide landen. Een bezoek van de Russische president Boris Jeltsin aan Tokio in 1993 luidde een verbetering in van de betrekkingen. Tijdens zijn bezoek gaf Jeltsin toe dat er een conflict bestond en deed hij een beroep op Japan gezamenlijk naar een 'wettige en rechtvaardige' oplossing te zoeken (zie pag. 212/1 e.v.-'94) In juli 1996 waren beide partijen overeengekomen regelmatig besprekingen over de kwestie te voeren (zie pag. 58/3 e.v.-'97).

Primakow benadrukte dat zijn voorstel van een gemeenschappelijk beheer geen afbreuk deed aan de aanspraken van Rusland of Japan, maar bedoeld was 'als middel om de betrekkingen ten aanzien van de eilanden te verbeteren'. In reactie op het Russische voorstel sprak de Japanse minister van buitenlandse zaken Yukihiko Ikeda de bereidheid van zijn regering uit het Russische initiatief aandachtig te bestuderen. De beide ministers bereikten eveneens overeenstemming over een aantal andere maatregelen om de bilaterale betrekkingen te verbeteren, zoals een uitbreiding van het aantal burgers dat zonder visum heen en weer kon reizen tussen de eilanden en het Japanse vasteland. Sinds april 1992 gold een wederzijds bezoekschema op grond waarvan ongeveer 3.600 Japanners en Russen heen en weer hadden gereisd tussen de eilanden en het vasteland. De twee ministers bereikten tevens overeenstemming over een reeks politieke contacten en uitwisselingsbezoeken in 1997 en kwamen overeen te streven naar een snelle regeling om botsingen tussen de Russische marine en Japanse vissersboten rondom de eilanden te voorkomen. Ikeda beloofde tevens dat Japan de economische hulp aan Rusland, die in 1991 was stopgezet, zou hervatten in de vorm van een lening van $ 500 mln, die zou worden verstrekt door de In- en Exportbank van Japan.

Verder overhandigde Ikeda op 15 november een brief van de Russische president Jeltsin aan premier Hashimoto, waarin hij de hoop uitsprak dat Hashimoto in 1997 een staatsbezoek zou brengen aan Rusland.

KLEINERE AMERIKAANSE BASES OP OKINAWA

Op 2 december maakten de regeringen van Japan en de Verenigde Staten (VS) officieel hun besluit bekend het gebied op het eiland Okinawa dat was gereserveerd voor Amerikaanse legerbases met meer dan 20 procent te verkleinen. In het akkoord werd echter niet gesproken over vermindering van het aantal Amerikaanse militairen op het eiland, dat op dat moment ongeveer 28.000 bedroeg.

Het akkoord maakte deel uit van een verslag van de speciale Japans-Amerikaanse Actiecommissie voor Okinawa. Deze commissie was ingesteld om de kwestie van de Amerikaanse bases op het eiland te bestuderen naar aanleiding van de verkrachting van een Japans schoolmeisje op Okinawa door drie Amerikaanse militairen in september 1995 (zie pag. 81/2 e.v.-'96).

Krachtens het akkoord 'zal ongeveer 21 procent van de totale oppervlakte van Amerikaanse bases en terreinen op Okinawa met uitzondering van bases en terreinen in gezamenlijk gebruik worden teruggegeven' aan Japan. Deze teruggave zou deels worden gerealiseerd door de Futenma-luchtmachtbasis van het Amerikaanse Korps Mariniers te verplaatsen naar een platform dat voor de oostkust van Okinawa in zee zou worden gebouwd. Japan en de VS waren in april 1996 overeengekomen de Futenma-basis, die in een dichtbevolkt gebied lag, te sluiten (zie pag.653/1-'96). Sindsdien was er echter niets ondernomen om dit besluit uit te voeren, omdat de sterke oppositie tegen de basis onder de bevolking het onmogelijk had gemaakt een alternatieve locatie op het eiland te vinden. Krachtens het nieuwe akkoord zouden uiterlijk eind 1997 concrete plannen gereed moeten zijn voor de verplaatsing van de basis naar een 1.500 meter lang drijvend platform.

Naast de verplaatsing van de Futenma-luchtmachtbasis bevatte het akkoord maatregelen die bedoeld waren om het ongemak dat de bewoners van Okinawa van de bases ondervonden, te verminderen. Deze maatregelen betroffen onder meer de sluiting van een aantal kleine bases en de wijziging van oefenschema's en operationele procedures om geluidsoverlast te verminderen en verkeersopstoppingen te reduceren. Woordvoerders van belangengroepen die zich verzetten tegen de militaire bases, hekelden het akkoord. Volgens hen gingen de maatregelen niet ver genoeg.

In december werd de gevoelige kwestie van de Amerikaanse bases verder op de spits gedreven, toen een Amerikaans militair vliegtuig op 10 december voor de kust van Okinawa een op scherp gestelde bom liet vallen.

Als gevolg van een technische storing was de F/A-18 jachtbommenwerper van de Amerikaanse marine gedwongen de bom ongeveer 10 km ten westen van de havenstad Naha op Okinawa in zee te laten vallen. De Japanse autoriteiten werden pas na zes uur op de hoogte gesteld, waarna het nog eens 24 uur duurde voordat het gebied werd afgesloten voor het veerbootverkeer tussen de eilanden.

Nadat functionarissen van de ministeries van buitenlandse zaken en defensie van beide landen het voorval hadden onderzocht, kwamen Japan en de VS op 19 december overeen de bestaande meldingsprocedures voor dergelijke voorvallen te herzien, zodat in de toekomst informatie sneller zou worden uitgewisseld.

RONDREIS PREMIER HASHIMOTO LANGS ASEAN-LANDEN

Op 7 januari 1997 begon premier Hashimoto aan een achtdaagse rondreis langs vijf van de zeven lidstaten van de Association of South-East Asian Nations (ASEAN). Het was Hashimoto's eerste grote rondreis in Azië sinds hij in januari 1996 was aangetreden (zie pag. 368/2 e.v.-'96) en had tot doel Japans positie te versterken in een gebied waar handel en investeringen steeds belangrijker werden. De ASEAN-landen namen in 1996 16 procent van Japans internationale handel voor hun rekening en leverden 10 procent van zijn olie en ten minste 80 procent van zijn gas. Tijdens zijn rondreis bezocht Hashimoto Broenei, Indonesië, Singapore, Maleisië en Vietnam.

In Singapore hield Hashimoto op 14 januari een toespraak, waarin hij de 'Hashimoto-doctrine' voor de Aziatisch-Pacifische regio uiteenzette. De kern van deze doctrine was een oproep aan Japanse en ASEAN-leiders regelmatig topontmoetingen te houden over veiligheid, handel, investeringen en hulp. In zijn toespraak riep Hashimoto tevens de ASEAN-landen op het China mogelijk te maken een 'constructieve partner' te worden door de economische hervormingen in dat land aan te moedigen en de dialoog met hoge Chinese functionarissen te intensiveren.

OLIERAMP VOOR JAPANSE KUST

Op 2 januari brak de Russische olietanker Nakhodka met een lading van ongeveer 20 mln liter ruwe olie tijdens een zware storm op ongeveer 150 ten westen van Japan doormidden. Slecht weer en een hoge zee bemoeilijkten de schoonmaakwerkzaamheden en op 7 januari was de milieuramp een feit, toen de Japanse kust over een lengte van 95 km in de prefecturen Kyoto en Fukui was overdekt met olievlekken. Viskwekerijen, vissershavens, badplaatsen en de fauna in het getroffen gebied hadden hiervan te lijden.

Lokale functionarissen verklaarden dat als gevolg van de olieramp alleen al de stad Mikuni het gevaar liep zijn jaarlijkse inkomsten uit de visvangst van 30 mln yen ($ 1 = 116,20 op 3 januari 1997) mis te lopen. Op 21 januari erkende de regering dat zij laat op de crisis had gereageerd. Deze mededeling viel samen met berichten van milieudeskundigen dat het eiland Sado, de habitat van 's lands laatste gekuifde ibissen, door de ramp was getroffen.

(Vor.ber.pag. 57/1 e.v.-1997)

SRI LANKA

OUD-PRESIDENT OVERLEDEN

Oud-president Junius Richard Jayewardene overleed op 1 november 1996 in Colombo aan kanker.

Jayewardene werd in 1906 geboren in Colombo als telg van een welvarende Singalese familie. Zijn vader werd rechter bij het Hooggerechtshof, terwijl hijzelf rechten studeerde in Colombo en vervolgens werkzaam was als advocaat. In de jaren veertig raakte hij betrokken bij de politiek, werd penningmeester van de in 1946 opgerichte Verenigde Nationale Partij (VNP) en was minister van financiën in de regering die ten tijde van de onafhankelijkheid van 1948 aan het bewind was. Als zodanig diende hij tijdens de Gemenebestconferentie van ministers van financiën in 1950 (zie pag. 8990/2-'50) een voorstel in dat bekend werd als het Colomboplan voor ontwikkelingshulp aan Zuid- en Zuidoost-Azië. In de daarop volgende twintig jaar bekleedde hij verschillende ministersposten in perioden dat de VNP aan de regering deelnam, werd in 1973 partijvoorzitter en leidde de VNP in 1977 naar een ongekende verkiezingszege (zie pag. 465/1 e.v.-'77). Een jaar later verving zijn regering het op het Britse leest geschoeide regeringsstelsel door een nieuwe grondwet, waarna hij de eerste president werd (zie pag. 679/3-'78)- een ambt dat hij tot 1989 zou vervullen (zie pag. 5/1 e.v.-'89). Tijdens zijn ambtstermijn maakte hij een begin met de economische deregulering, hetgeen hem de steun van westerse regeringen opleverde en zijn reputatie vestigde als econoom met een vooruitziende blik in een tijd waarin andere landen op het Indiase subcontinent nog een meer door de staat geleide economie nastreefden. Zijn economische programma werd echter gestaag ondermijnd door zijn onvermogen om de groei van de Tamil-afscheidingsbeweging een halt toe te roepen. Het gewelddadige conflict dat in 1983 tot uitbarsting kwam dwong hem in 1987 de hulp van India in te roepen en de vernedering te ondergaan om toe te zien hoe het Indiase leger zich met de burgeroorlog ging bemoeien.

NIEUW REGERINGSOFFENSIEF

Op 18 december deelde de minister van defensie Chandananda da Silva mee dat het leger een nieuw offensief was begonnen tegen de separatistische Bevrijdingstijgers van Tamil Eelam (Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE). De aanval resulteerde in de inname van Kokkadicholai, het oostelijke hoofdkwartier van de rebellen. Naar verluidt was een aantal rebellen gedood of gevangen genomen, en waren ongeveer 400 anderen ingesloten in het dichte oerwoud van Aithimale in het district Batticaloa. 'We gaan het oerwoud hermetisch afsluiten voor we de laatste aanval inzetten,' verklaarde Da Silva.

De Silva deelde mee dat de regering sinds december 1995 zes LTTE-kampen had ingenomen, waaronder Paranthan en ook Kilinochchi, dat op 29 september in regeringshanden viel en waar het politieke hoofdkwartier van de rebellen was gevestigd sedert de inname van Jaffna (zie pag. 233/3 e.v.-'96). Hij liet weten dat het niet veel tijd zou kosten om de paar overgebleven gebieden te 'bevrijden' die in handen waren van de rebellen, en 'met name hun schuilplaatsen in het oerwoud'.

LTTE-aanval op Paranthan

In wat werd omschreven als de zwaarste militaire confrontatie sedert de LTTE-aanval op de legerbasis Mullaittivu in juli 1996 (meer dan 900 doden) (zie pag. 802/1 e.v.-'96) voerden de Tamiltijgers op 9 januari 1997 een aanval uit op de legerbasis in Paranthan, gelegen aan de belangrijke verbindingsweg van Colombo naar Jaffna.

Volgens een verklaring van het ministerie van defensie van 13 januari zou de aanval in de vroege ochtend zijn uitgevoerd door ongeveer 3000 LTTE-guerrilla's en hadden regeringstroepen zich genoodzaakt gezien enkele stukken zwaar geschut en munitievoorraden te vernietigen om te voorkomen dat ze in handen van de rebellen zouden vallen. In dezelfde verklaring werd het aantal dodelijke LTTE-slachtoffers gesteld op 350, waaronder zich ook een twintigtal leiders zou bevinden. Het aantal rebellen dat gedurende de meer dan zeven uur durende strijd gewond was, zou boven de 500 liggen; het aantal gesneuvelde regeringssoldaten zou 232 bedragen. De LTTE-*Radio Stem van de Tijgers* bevestigde op 11 januari de dood van 171 kaderleden en beweerde dat de LTTE aanzienlijke hoeveelheden wapens en munitie hadden veroverd, waaronder mortieren, granaten en zware machinegeweren.

(Vor.ber.pag. 801/2 e.v.- 1996)

IMF/WERELDBANK

NAJAARSVERGADERINGEN

De ministers van financiën en de presidenten van de centrale banken, die op 1-3 oktober 1996 in Washington bijeenkwamen voor de jaarlijkse najaarsvergaderingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank, namen een schuldenverlichtingsplan aan dat bestemd was voor landen met de hoogste schuldenlasten (heavily indebted poor countries, HIPC's; zie pag. 521/1/2-'96).

De plenaire vergaderingen werden zoals gebruikelijk voorafgegaan door vergaderingen van het beleidsbepalende Interim-comité van het IMF, en het - Ontwikkelingscomité van de raad van gouverneurs van het IMF en de Wereldbank, en door voorbereidende gesprekken van de Groep van zeven industrielanden (G-7), de Groep van tien industrielanden (G-10), en de Groep van vierentwintig ontwikkelingslanden (G-24) (zie pag. 521/2 e.v.-'96 voor voorjaarsvergaderingen; zie pag. 157/1 e.v.-'96 voor najaarsvergaderingen van 1995).

Vergadering G-7

De ministers van financiën van de G-7 die op 28 september bij elkaar kwamen in Washington, waren de eersten die officieel het gezamenlijke IMF/Wereldbank-schuldeninitiatief steunden waarover voor het eerst was gesproken op de G-7-top in juni (zie pag. 654/2 e.v. -'95). Hun toestemming kwam na een akkoord dat de Club van Parijs van westerse crediteurenlanden, die onderdeel uitmaakte van de G-7, had bereikt over het verhogen van de schuldenverlichting van 67 naar 80 procent. Daarmee werd de schuldenlast van de armste 20 landen ter wereld verlicht met $ 5,6 tot $ 7 mrd. De G-7-landen besloten door te gaan met het schuldenplan, hoewel sommige meningsverschillen niet waren opgelost die voortkwamen uit het verzet van enkele G-7-landen, met name Duitsland, tegen voorstellen een deel van de goudreserves van het IMF te verkopen ter financiering van het schuldenverlichtingspakket (zie pag. 654/2-'95; en pag. 521/3-'96).

Behalve over schuldenverlichting spraken de ministers van financiën van de G-7 ook over de voortgang van de Economische en Monetaire Unie (EMU). Naar

verluidt hechtten zij voor het eerst meer waarde aan de gevolgen van de invoering van de nieuwe Europese munt (de euro) in 1999 dan aan de waarde van de dollar. De ministers benadrukten echter dat zij bleven vasthouden aan een 'sterke dollar' en merkten op dat de wisselkoersen beter spoorden dan in het verleden. In een communiqué dat na de vergadering werd uitgegeven, gaven de ministers van de G-7 een optimistische beoordeling van de wereldeconomie als geheel. Zij zeiden dat alle voorwaarden aanwezig leken te zijn voor een versterking van de wereldeconomie in 1997 (zie verderop).

Vergadering G-10

Tijdens hun ontmoeting op 29 september herhaalde de G-10 (feitelijk G-11: de G-7 plus België, Nederland, Zweden en Zwitserland) 'het belang van gezonde en veilige banken en andere financiële instellingen (...) voor de stabiliteit van het internationale financiële systeem'.

Eerder had het Institute for International Finance (IIF), dat vooraanstaande internationale handels- en investeringsbanken vertegenwoordigde, kritiek geuit op recente voorstellen van de G-10 om liquiditeitscrises van soevereine landen het hoofd te kunnen bieden (zie pag. 521/3-'96). Het IIF had gewaarschuwd dat landen erdoor aangemoedigd zouden worden om achterstallige betalingen en verzuimen te beschouwen als 'makkelijke opties'. Vooral 'misleidend' was de aanbeveling van de G-10 een besluit van het IMF uit 1989, dat het landen met een betalingsachterstand bij bankschulden mogelijk maakte nieuwe leningen te sluiten, eveneens uit te breiden naar landen met een obligatieachterstand. Volgens het IIF kwam dit voorstel erop neer dat de officiële banksector het breken van contractuele verplichtingen goedkeurde.

Vergadering G-24

Tijdens hun bijeenkomst op 21 september drongen de G-24 ontwikkelingslanden er bij de crediteurenlanden, met name de Club van Parijs, op aan door te gaan met de invoering van het schuldenverlichtingsplan van het IMF en de Wereldbank en 'over te gaan tot een vermindering van 90 procent van de schuldenlast op basis van de huidige nettowaarde'. De ministers herhaalden hun bezorgdheid 'dat de donorbijdragen van IDA-11 (Internationale Ontwikkelingsassociatie, elfde bijstorting) niet voldoende waren om zelfs de huidige kredietniveaus te handhaven' en dat 'verschillende voor IDA in aanmerking komende landen die op dit moment inactief waren, in de komende periode IDA-steun nodig zouden kunnen hebben, waardoor het probleem van de ontoereikende fondsen verscherpt zou worden'.

Vergaderingen Interim- en Ontwikkelingscomité

De bijzonderheden van het gemeenschappelijke schuldenverlichtingsplan beheersten ook de vergaderingen van het Interim- en Ontwikkelingscomité op respectievelijk 29 en 30 september. Na de bijeenkomst van het Interim-comité zei IMF-directeur Michel Camdessus dat vooruitgang was geboekt bij het vergaren van de IMF-bijdragen aan het schuldenverlichtingsinitiatief, hoewel nog geen consensus was over de financiering hiervan door de verkoop van IMF-goud. Daarvoor was de steun nodig van 85 procent van de leden van het IMF-bestuur.

Het Interim-comité stelde ook de doelstellingen van de conferentie van Madrid in 1994 (zie pag. 85/3 e.v.-'95) bij door regeringen te adviseren meerjarenplannen te maken voor het begrotingsbeleid en hun financiën doorzichtiger te maken door 'het recht de plaats te geven die het toekomt, door de efficiëntie en verantwoordingsplicht van de overheid te vergroten en door de corruptie te bestrijden'. Op 1 oktober herhaalden Camdessus en de president van de Wereldbank, James Wolfensohn, deze onderwerpen in hun openingstoespraken tot de plenaire vergaderingen. Zij deden een beroep op de leiders van de landen, vooral die uit de Derde Wereld, de corruptie met wortel en tak uit te roeien. Zij waarschuwden dat donorlanden onder toenemende druk van de kiezers stonden om ervoor te zorgen dat voor de armen bedoelde humanitaire hulp niet bij de rijken terecht kwam door frauduleuze praktijken.

Op 30 september keurde het Ontwikkelingscomité het schuldenverlichtingsplan van het IMF en de Wereldbank goed. In zijn toespraak tot het Comité zei Wolfensohn dat de Wereldbank de eerste bijdrage van $ 500 mln beschikbaar zou stellen aan een pas ingesteld fonds voor HIPC's, dat een centrale plaats innam in het plan. Wolfensohn benadrukte echter dat alle deelnemers wel 'een eerlijk en evenredig deel' van het naar schatting $ 7,7 mrd kostende plan van lening moesten willen dragen. In zijn communiqué verzocht het Ontwikkelingscomité 'het IMF en de Wereldbank te beginnen met de implementatie van het initiatief voor de eerste mogelijk in aanmerking komende landen vóór het einde van 1996 en hierover op de volgende vergadering verslag uit te brengen aan het Comité'.

WORLD ECONOMIC OUTLOOK

In de halfjaarlijkse *World Economic Outlook* van het IMF, die op 25 september verscheen, werd voorspeld dat de wereldeconomie zou groeien van 3,8 procent in 1996 (zie pag. 522/2-'96) tot 4,1 procent in 1997. Deze verwachte opleving kwam vooral op conto van de verwachte snellere uitbreiding in Europa als gevolg van de komende Economische en Monetaire Unie (EMU), en de ommekeer van de neerwaarste economische spiraal in de voormalige Sowjet-Unie.

(Vor.ber.pag. 521/1 e.v. - 1996)

OESO

NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL IN FUNCTIE

De Canadees Donald Johnston, die al in november 1994 was benoemd tot opvolger van Jean-Claude Paye als secretaris-generaal van de Organisatie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO; zie pag. 151/1- '95), trad op 3 juni1996 in functie. Hij was benoemd voor een periode van vijf jaar.

HERZIENE GROEIPROGNOSES. VERGRIJZING TREFT NEDERLAND HET HARDST

In de halfjaarlijkse *Economic Outlook* van de OESO, die op 20 juni werd gepubliceerd, werden de groeiprognoses voor de wereldeconomie in 1996 0,5% naar beneden bijgesteld, van 2,6 naar 2,1 procent. De economische groei zou vervolgens naar verwachting in 1997 stijgen naar 2,5 procent. Wat betreft de Nederlandse situatie verwachtte de OESO dat de economische groei in 1996 zou vertragen tot 1,6 procent en dat in 1997 herstel op zou treden tot 2,6 procent. Voorts voorzag de in Parijs gevestigde organisatie door vergrijzing van

De nieuwe secretaris-generaal van de OESO, Donald J. Johnston, tijdens een persconferentie op 17 september 1996 in Bonn. *Foto EPA*

de bevolking in de komende 35 jaar een sterkere stijging van de Nederlandse overheidsuitgaven voor gezondheidszorg en pensioenvoorziening dan in andere landen van de OESO, met uitzondering van Finland. In het jaar 2030 zou de stijging zijn opgelopen tot 10,2 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP): 6,9 procent voor pensioenvoorziening en 3,3 procent voor gezondheidszorg.

NIEUWE LEDEN. LIDMAATSCHAPSAANVRAAG RUSSISCHE FEDERATIE

Op 28 juni werd in Parijs bekendgemaakt dat de OESO definitief akkoord was gegaan met het lidmaatschap van Polen. Op 11 juli werd dit officieel bekrachtigd. Polen trad toe als het 28ste lid van de organisatie en was het derde voormalig communistische Oost-Europese land, na Hongarije en Tsjechië, dat toetrad tot de club van industrielanden.

Tsjechië was op 21 december 1995 als 26ste land toegetreden tot de OESO. Hongarije volgde op 29 maart 1996 als 27ste land. Op 21 mei 1996 had Rusland een lidmaatschapsaanvraag ingediend.

(Vor.ber.pag. 663/1/2-1996)

OIC

BIJEENKOMST MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 9-13 december 1996 kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de Organisatie van de Islamitische Conferentie (OIC) in het Indonesische Jakarta bijeen voor hun 24ste vergadering (zie voor de 23ste bijeenkomst pag. 379/2-'96). De vergadering werd bijgewoond door afgevaardigden van 53 lidstaten en verscheidene internationale organisaties.

Tijdens de bijeenkomst riepen afgevaardigden op internationaal druk uit te oefenen teneinde Israël te dwingen mee te werken aan uitvoering van het vredesproces in het Midden-Oosten. Zij drukten hun zorg uit over het voortdurende conflict in Afghanistan (maar weigerden zich uit te spreken over de wettigheid van de verdreven Afghaanse regering en de Talibaan militia, waarbij ze er de voorkeur aan gaven dat de Afghaanse zetel in de OIC vacant bleef). Verder riepen zij op tot een einde van de strijd in Somalia en de voormalige Sowjet-republieken Azerbajdzjan (lid van de OIC) en Armenië, verwierpen zij de geldigheid van de verkiezingen in het bezette Kashmir, keurden zij het standpunt van Indonesië inzake Oost-Timor goed, en gaven zij uitdrukking aan hun aanhoudende steun voor het Dayton-vredesakkoord in voormalig Joego-Slavië.

Nieuwe secretaris-generaal

Op 12 december koos de conferentie Azeddine Laraki, een vroegere premier van Marokko, tot secretaris-generaal van de OIC. Laraki, wiens ambtstermijn in januari zou beginnen, verklaarde dat de organisatie haar rol van internationaal bemiddelaar zou blijven spelen, maar geen eigen vredesmacht zou gaan vormen en ook geen 'substituut voor VN-actie' zou proberen te worden.

Suriname toegelaten als 54ste lid

Tijdens de bijeenkomst werd Suriname aanvaard als 54ste lid van de OIC, terwijl de Centraal Afrikaanse Republiek en Togo de status van waarnemer kregen.

(Vor. ber. pag. 379/2-1996)

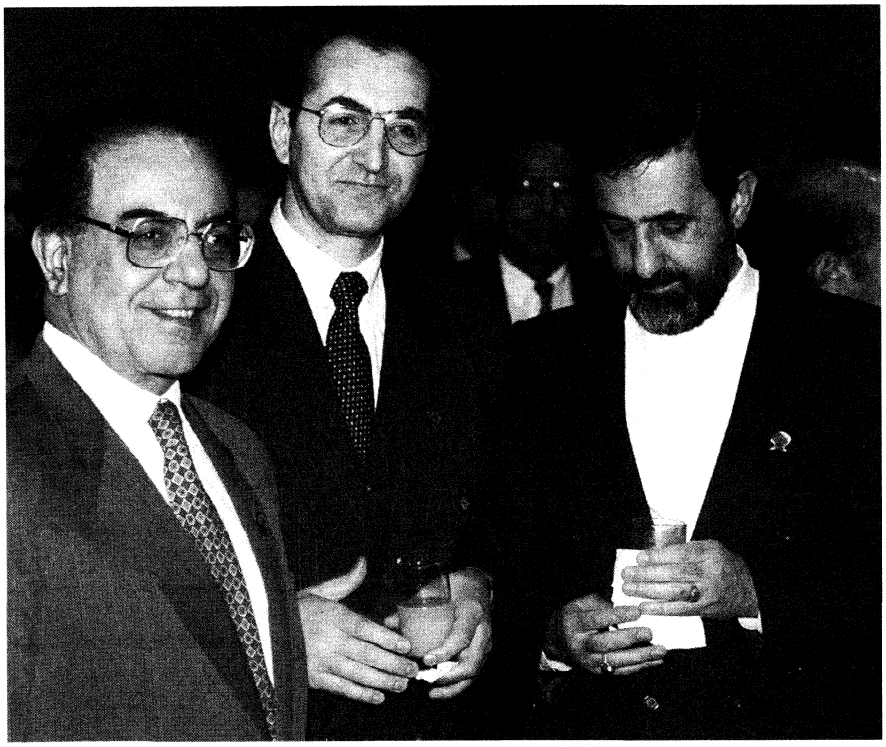

De Iraakse minister van buitenlandse zaken Muhammad Said Kazim al-Sahhaf (l.), de Bosnische afgevaardigde Husein Zivalj (m.) en de Iraanse minister van buitenlandse zaken Ali Akbar Velayati (r.) poseren op 9 december 1996 na de OIC-openingsceremonie in Jakarta. *Foto EPA*

INDEX AFLEVERING NR. 3116

AFRIKA 19de Frans-Afrikaanse conferentie **256**
Ontslag directiesecretaris COMESA **256**
ANGOLA Mandaat Nationale Assemblee verlengd **257**
Evaluatie naleving Lusaka-protocol door UNITA **257**
APEC Topconferentie in Subic **275**
BAHREIN Begrotingen bekend **268**
Vorming nationale garde **268**
BENIN Parlement keurt financieel wetsvoorstel goed **257**
BOEROENDI Bericht over bloedbad **257**
Wapenstilstand rebellen **258**
BRAZILIË Gemeenteraadsverkiezingen **243**
Amendement op grondwet inzake herverkiezing president **244**
Nationaal defensieplan **245**
Protest na bezuinigingsmaatregelen **245**
BULGARIJE Presidentsverkiezingen **224**
Stojanow nieuwe president **225**
IMF-krediet, nieuwe financiële crisis **226**
Widenow treedt af als premier **227**
Nieuwe premier ziet af van mandaat **229**
Interim-kabinet **229**
CHINA Zesde CCP-plenum **276**
Mensenrechten, veroordeling Wang Dan **276**
Betrekkingen met Verenigde Staten **278**
Premier Li Peng bezoekt Rusland **279**
Gezondheidstoestand Deng Xiaoping **279**
Tibet, Dalai Lama in Europa **280**
COMOREN Constitutioneel referendum **258**
Parlementsverkiezingen, nieuwe premier **259**
DJIBOUTI Veroordeling wegens belediging president **259**
EQUATORIAAL GUINEE Gevangenisstraf onderofficieren **259**
ERITREA Conflict met Jemen over Hanish-eilanden opgelaaid **259**
GAMBIA Parlementsverkiezingen **259**
GCC Topconferentie, geschil tussen Bahrein en Qatar **268**
GUINEE Regeringswijzigingen **260**
GUINEE-BISSAU Parlementaire stemming over lidmaatschap UEMOA **260**
IMF/WERELDBANK Najaarsvergaderingen **289**
World Economic Outlook **290**
INDONESIË Rapport Nationale Commissie voor Mensenrechten over ongeregeldheden in juli **280**
President bezoekt Oost-Timor **281**
Rellen op Java en Kalimantan **281**
Begroting voor 1997-'98 bekendgemaakt **282**
IRAK Kabinetswijziging **269**
PUK-offensief, Koerdisch bestand **269**
Olieverkoop onder VN-auspiciën **270**
Aanslag op zoon Saddam Hoessein **270**
Aanval op MKO-kantoren **271**
Akkoord met VN over inspectie raketonderdelen **272**
JAPAN Formatie LDP-minderheidsregering **282**
Corruptieschandalen **283**
Beleidstoespraak premier Hashimoto **285**
Faillissementen in financiële sector **285**
Nieuwe aanklachten in Sumitoto-koperschandaal **286**
Schadeloosstelling 'troostmeisjes' **287**
Conflict over Senkaku-eilanden duurt voort **287**
Kleinere Amerikaanse bases op Okinawa **288**
JEMEN Kabinetswijziging **272**
Al-Islah boycot begrotingsdebat **272**
JORDANIË Overeenkomst met Club van Parijs **272**
Koning verleent gratie aan Shbeilat **272**
KAMEROEN Uitstel algemene verkiezingen **260**
KOEWEIT Kabinetswijziging **273**
LIBIË Uitzetting Palestijnen herzien **260**
Gespannen verhouding met Europese landen **261**
MADAGASKAR Presidentsverkiezingen gewonnen door Ratsiraka **262**
NAMIBIË Nieuwe politieke partij **262**
Herziene begroting **262**
NEDERLAND Ziektewet geprivatiseerd **217**
CTSV-affaire **219**
Staatssecretaris Linschoten treedt af **222**
De Grave volgt Linschoten op **223**
Nieuw CTSV-bestuur **223**
OESO Nieuwe secretaris-generaal **290**
Nieuwe leden, lidmaatschapsaanvraag Rusland **291**
OIC Bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken **291**
Nieuwe secretaris-generaal **291**
OMAN Kabinetswijzigingen **273**
Plan voor oprichting Staatsraad **273**
OOSTENRIJK Minister van economische zaken treedt af **230**
Nederlaag socialisten bij verkiezingen EP **231**
Kanselier Vranitzky treedt af, Klima nieuwe kanselier **232**
PERU Kabinetswijzigingen **246**
Amendement op referendumwet **247**
Gijzeling in Japanse ambassade **247**
POLEN Versoepeling abortuswet **233**
Uitspraak over faillissement scheepswerf Gdansk **233**
Regeringswijzigingen **235**
ROEMENIË PUNR uit regeringscoalitie **235**
Roemeens-Hongaars verdrag **236**
Presidents- en parlementsverkiezingen **236**
Nieuwe regering **238**
SAO TOMÉ EN PRINCIPE Nieuwe regering **262**
SLOWAKIJE Regeringswijzigingen **238**
Ontwerpbegroting goedgekeurd **238**
SRI LANKA Oud-president overleden **289**
Nieuw regeringsoffensief **289**
SYRIË Bomaanslag in Damascus **273**
Ziekte president Assad **274**
TANZANIA Overwinning oppositie bij tussentijdse verkiezingen **263**
Minister van financiën ontslagen **263**
Lening IMF **263**
Regeringswijziging **263**
TSJECHIË Crisis in bankwezen **239**
Senaatsverkiezingen **240**
Ondertekening Tsjechisch-Duitse Verklaring van Verzoening **241**
VERENIGDE ARABISCHE EMIRATEN Optreden tegen illegale gastarbeiders **275**
Defensieakkoord met Groot-Brittannië **275**
VERENIGDE STATEN Ontwikkelingen m.b.t. burgerrechten **249**
Spionagezaken **250**
Beëdiging president Clinton **252**
Aanhoudende controverse over campagnegelden **252**
Gingrich herkozen als voorzitter Huis van Afgevaardigden **254**
Binnenlandse veiligheid **255**
ZAÏRE Terugkeer van Moboetoe **263**
Regering van nationale eenheid **265**
AFDL rukt verder op **266**
Zuid-Afrikaanse bemiddelingspoging **267**
ZIMBABWE ZANU stapt af van marxisme-leninisme **267**
ZWITSERLAND President voor 1997 **242**
Onderzoek naar transacties banken met nazi-Duitsland **242**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Keesing's Worldwide, LLC, 7979 Old Georgetown Road, Bethesda, MD 20814, USA.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

DUISENBERG VERTREKT BIJ CENTRALE BANK. WELLINK NIEUWE PRESIDENT

Het ministerie van financiën maakte op 14 mei 1996 bekend dat W.F. Duisenberg zou aftreden als president van De Nederlandsche Bank (DNB) en dat hij met ingang van 1 juli 1997 president werd van het Europees Monetair Instituut (EMI). Hij volgde daar de Belg Alexandre Lamfalussy op, die deze functie sinds 1 januari 1994 bekleedde (zie pag. 16/1 en 320/1-'94).

Het EMI is de voorloper van de Europese Centrale Bank, die wordt opgezet in het kader van de Economische en Monetaire Unie (EMU). Volgens het Verdrag van Maastricht zal de Europese Centrale Bank, die de machtigste monetaire instelling van de Europese Unie wordt en als vestigingsplaats Frankfurt zal krijgen, per 1 januari 1999 met zijn werkzaamheden beginnen.

Volgens het dagblad *Trouw* (15-5-1996) kon Wim Duisenberg terugzien op een ware bliksemcarrière:

'Al bij de oprichting van EMI in 1994 werd Duisenberg getipt als kandidaat. Hij weigerde echter, omdat zijn functie bij DNB niet wilde opgeven. Wel werd hij bestuursvoorzitter van de Bank voor Internationale Betrekkingen (BIB). Het werk voor dit in Bazel zetelende overkoepelende orgaan van de Europese centrale banken was wel te combineren met dat aan het Amsterdamse Frederiksplein. Nieuw is het Europese monetaire front volstrekt niet voor de nu 61-jarige bankpresident. Zo was hij voorzitter van het comité van presidenten van de centrale banken binnen de Europese Gemeenschap en in zijn functie van president van DNB lid van de raad van het EMI.

Internationale monetaire ontwikkelingen hebben altijd al zijn interesse. Bij zijn studie in Groningen specialiseerde hij zich in internationale economie. Hij promoveerde op het vraagstuk "Wat gebeurt er als Nederland op korte termijn het hele defensie-apparaat opdoekt?" De conclusie: "Het zo uitgespaarde bedrag biedt een zee van ruimte voor een substantiële verlaging van belastingen."

Daarna ging het razendsnel: staflid bij het Internationaal Monetair Fonds in Washington, adviseur van DNB, hoogleraar macro-economie aan de Universiteit van Amsterdam en in 1973 minister van financiën in het kabinet van Joop den Uyl. Zijn bijnaam: Kennedy van de Kneuterdijk. Het Amerikaanse blad *Time* rangschikte hem bij de 150 "nieuwe leiders" in de wereld.

Bij de linkerflank van zijn eigen partij, de PvdA, kreeg hij al snel geen goede naam. Zo sprak hij zich in mei 1976 uit voor de levering van kernreactorvaten aan Zuid-Afrika. De door hem gelanceerde één-procent-norm voor de stijging van de collectieve uitgaven, het feitelijk begin van de bezuinigingen, werd verketterd. Ook zijn overstap naar de Rabobank-directie vond geen genade.

In januari 1982 volgde hij Jelle Zijlstra op als president van DNB. Terwijl hij als minister van financiën eerst de overheidsuitgaven flink op liet lopen, bepleitte hij in elk jaarverslag forse bezuinigingen. Onlangs liet hij zich voor het eerst optimistisch uit over de economische situatie van Nederland en het beleid van het kabinet-Kok. Duisenberg brak daarmee met een traditie van waarschuwingen richting Den Haag. De gulden was en is spijkerhard. Daarmee is de weg naar Europa vrij, voor Nederland, maar nu ook voor Duisenberg.'

De opvolger van Duisenberg als president van De Nederlandsche Bank werd de 52-jarige A.H.E.M. Wellink, lid van het CDA, en sinds 1982 directeur van de bank. Volgens *Trouw* (15-5-1996) genoot Wellink in politieke kringen geen bekendheid, maar in financiële zeker wel:

'Hij speelde bijvoorbeeld een rol begin jaren negentig bij het opstellen van een gedragscode voor privé-beleggingen van bankbestuurders. Die code was nodig nadat verschillende topbankiers in opspraak waren geraakt. Zij werden verdacht van belangenverstrengeling en dubieuze privé-beleggingen. De bemoeienissen van Wellink waren mede aanleiding tot het vertrek in 1992 van Wim Scherpenhuijsen Rom, de toenmalige bestuursvoorzitter van bankverzekeraar ING.

Wellink is opgeleid tot jurist. Na zijn studie en een aanstelling bij de Universiteit van Leiden maakte hij in 1970 de overstap naar het ministerie van financiën, waar hij in 1977 werd benoemd tot thesaurier-generaal oftewel schatkistbewaarder. In 1975 promoveerde hij op een proefschrift over de inkomenselasticiteit van het Nederlandse bankstelsel. Eind jaren tachtig was hij bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

Bij De Nederlandsche Bank zelf beschouwt men Wellink als iemand die van alle markten thuis is. Eerder was hij belast met het toezicht op het bankwezen, het nationale en internationale monetaire beleid en de circulatie van bankbiljetten. Momenteel is hij onder meer verantwoordelijk voor het economische beleid en het wetenschappelijk onderzoek.

Wellink bekleedde en bekleedt tal van nevenfuncties en adviseurschappen in nationale fora als de Sociaal-Economische Raad en internationale verbanden als het IMF en de OESO. Die internationale ervaring kan hem van pas komen bij de start van de EMU, de Economische en Monetaire Unie. De lidstaten van de Europese Unie moeten begin 1988 beslissen over de invoering van een gezamenlijke Europese munt. De EMU leidt ook tot de oprichting van de Europese Centrale Bank en daarmee tot uitholling van de functie waarin Wellink nu is benoemd.'

Wellink zou in de directie van DNB worden opgevolgd door H.J. Brouwer, die sinds 1992 de functie van thesaurier-generaal bekleedde.

Brouwer, oud-hoofddirecteur van Philips Nederland, was belast met de nationale en internationale monetaire politiek en als zodanig de belangrijkste adviseur van de minister van financiën. Hij was lid van de PvdA.

Tijdens de bijeenkomst van de Europese Raad in Dublin (zie pag. 166/3 e.v.-'97) bevestigden de staats- en regeringsleiders van de Europese Unie op 13 december de benoeming van Duisenberg tot president van het EMI. De Franse president Jacques Chirac tekende als enige daarbij aan dat dit niet automatisch betekende dat Duisenberg in 1999 ook de leiding zou krijgen over de Europese Centrale Bank.

JAARVERSLAG NEDERLANDSCHE BANK 1996

Op 22 april 1997 presenteerde de president van De Nederlandsche Bank, Wim Duisenberg, die per 1 juli president van het Europees Monetair Instituut (EMI) wordt, voor de zestiende en laatste keer het Jaarverslag van die bank. Anders dan in voorgaande jaren liet de bankpresident zich hierin onverwacht positief uit over de ontwikkeling van de Nederlandse economie: 'De Nederlandse overheidsfinanciën ontwikkelen zich gunstig' , zo merkte hij op en hij doelde daarbij vooral op de neerwaartse trend die het overheidstekort vanaf 1996 te zien gaf en die in 1997 licht en in 1998 sterker zou doorzetten, mits de voortgezette groei aanhield en weerstand kon worden geboden aan de neiging tot lastenverlichting en/of het laten vieren van de uitgaventeugels. De tevreden toonzetting in het inleidende 'Verslag van de president' kwam voort uit Duisenbergs verwachting dat, bij het verder doorzetten van deze geleidelijke reductie van het overheidstekort, voor Nederland de centrale doelstelling van het Stabiliteitspact (zie onder), zoals die in december 1996 door de Europese Raad in Dublin was afgesproken (zie pag. 167/1 e.v.-'97), binnen bereik lag 'zonder dat daarvoor draconische beleidsingrepen noodzakelijk zullen zijn'. Evenals in het jaarverslag over 1995 (zie pag. 679/3- e.v.-'96) brak hij dan ook een lans voor het verder reduceren van het overheidstekort in de richting van nul als uitgangspunt van het Nederlands beleid, ondanks het gunstige cijfer van 2,2 % van het Bruto

Scheidend president van De Nederlandsche Bank, Wim Duisenberg (r.), en zijn opvolger A.H.E.M. Wellink (l.) op 21 april 1997 tijdens de persconferentie in Amsterdam naar aanleiding van het verschijnen van het jaarverslag 1996. *Foto ANP*

Binnenlands Product (BBP), waarop het tekort in 1996 was uitgekomen.

Tijdens de persconferentie op 21 april zwakte Duisenberg de gunstige toonzetting van het jaarverslag enigszins af en toonde hij zich bezorgd over de gevolgen van de op 19 april gepresenteerde voorlopige begrotingsplannen van het kabinet voor 1997. De besluiten daarin over een lastenverlichting van in totaal 2,2 mrd en tal van beleidsintensiveringen zouden ertoe leiden dat het overheidstekort in 1997 en 1998 met 2,2 % gelijk bleef aan dat van 1996 en betekenden volgens de bankpresident een inbreuk op het proces van geleidelijke tekortreductie naar nul. Hij waarschuwde er zelfs voor dat het streven, zoals in Europees verband overeengekomen, naar een begrotingstekort per 1999 van bijna nul procent misschien nog niet ambitieus genoeg was: 'Als de toekomstige generaties te maken krijgen met hoge lasten vanwege de toenemende vergrijzing, moeten wij hen niet ook nog eens opzadelen met een hoge staatsschuld'. In een interview met *NRC/H'blad* van 22 april gaf Duisenberg nog een derde argument tegen de voorgenomen verlaging van de lasten voor burgers en bedrijven in 1997: 'De lastenverlichting komt niet op een geschikt moment. Het komt conjunctureel slecht uit. Ik besef terdege dat Nederland in 1998 weer naar de stembus gaat, maar op basis van economische criteria is een lastenverlichting niet wenselijk'. Mochten de begrotingsplannen, ook na de cruciale maanden juli en augustus, in ongewijzigde vorm doorgang vinden, dan zou het kabinet, aldus Duisenberg, een unieke kans laten liggen om het gunstige economische klimaat optimaal te benutten voor verdere noodzakelijke tekortreductie.

Ontwikkeling Nederlandse economie

Desalniettemin gaat het goed met de Nederlandse economie, vindt de Bankpresident. Voor het jaar 1996 als geheel kwam de economische groei (het BBP) uit op 2,8% en voor 1997 lijkt eenzelfde groeipercentage in het verschiet te liggen. 'Naast de voortdurende stimulans van de uitvoer werd de groei vooral gedragen door een fors doorgroeiende particuliere consumptie, terwijl ook de investeringen een bijdrage leverden'. Het begrotingstekort van Nederland daalde vorig jaar van 4,0 naar 2,2%, 'dat wil zeggen ruim onder de magische 3% die het plafond vormt uit hoofde van het Verdrag van Maastricht (zie pag. 76/2 e.v.-'92), ruim ook onder ramingen die lagen opgesloten in het Regeerakkoord van 1994 (zie pag. 594/3 e.v.-'94), alsook nog de ramingen in de Miljoenennota voor 1996 (zie pag. 659/2-'95)'.

Duisenberg gaf drie redenen voor de gunstige ontwikkeling van de Nederlandse overheidsfinanciën ten opzichte van de meeste andere lidstaten van de Europese Unie: 'beleidsuitgangspunten zoals afgesproken bij de totstandkoming van het Regeerakkoord in 1994, het feit dat die beleidsafspraken grosso modo zijn nagekomen - dus niet helemaal - en een meevallende economische ontwikkeling. Meevallend met name ten opzichte van het zogenoemde behoedzame scenario dat in het kader van het Regeerakkoord werd overeengekomen.'

De inflatie, gemeten aan de ontwikkeling van de consumentenprijzen, kwam in 1996 uit op praktisch hetzelfde cijfer, rond 2 %, als in 1995. De tendens van een licht aantrekkende loonstijging die in 1996 inzette, lijkt zich in 1997 voort te zetten: de contractlonen in de marktsector stegen in de jaren 1995 en '96 met resp. 1,4 en 1,7 procent en zullen naar verwachting in 1997 verder aantrekken tot bijna 2,5 %. 'Door een over deze periode eveneens geleidelijk toenemende productiviteitsstijging zullen de reële arbeidskosten per eenheid product nog niet stijgen'.

Een belangrijke oorzaak achter de in 1996 nog steeds vrij beperkte loonstijging, van belang met het oog op een lage inflatie, was de doorvoering voor veel werknemers van een kortere werkweek. Deze verkorting van de werktijd is in beperkte mate gepaard gegaan met herbezetting, veelal in de vorm van deeltijdarbeid. Duisenberg signaleert dat het verschijnsel werken in deeltijd in Nederland een opmerkelijke ontwikkeling is; ons land had in 1995 wat betreft het aandeel van deeltijdarbeid in de werkgelegenheid met 37% het hoogste percentage in de geïndustrialiseerde wereld. De Bankpresident beschouwt deze krachtige ontwikkeling van het deeltijdwerken als een symptoom van toegenomen flexibiliteit op de arbeidsmarkt. 'Het is de uitkomst van de bereidheid bij sociale partners om in de afweging tussen werk en inkomen de balans meer en meer naar werk te doen doorslaan (en ook deeltijdwerk is werk!)', aldus Duisenberg.

'Le miracle hollandais'

De Nederlandse economie steekt gunstig af bij andere landen op het Europese continent; dit leidde onder meer van de kant van Duitsland en Frankrijk tot lovende uitlatingen over de betrekkelijk goede prestaties - wat betreft de economische groei, ontwikkeling van de werkgelegenheid, consolidatie van de overheidsfinanciën, de relatief lage rentestanden en een beheerste inflatoire ontwikkeling - in termen van 'le miracle hollandais'. Los van het feit dat Nederland in het spoor van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk een andere economische ontwikkeling doormaakte dan de grote landen van Continentaal Europa en eveneens afgezien van de bijna dubbel zo hoge werkloosheid in Frankrijk en Duitsland als in ons land (6,5%), probeert Duisenberg tot een 'verklaring' te komen van de zo sterk afwijkende, uitzonderlijke Ne-

derlandse ontwikkelingen. In de eerste plaats wijst hij erop dat bepaalde factoren als differentiatie, flexibilisering van de arbeidsmarkt en matiging van loonontwikkeling, die uitvloeisel zijn van de aanbevelingen van het Akkoord van Wassenaar (zie pag. 837/1 e.v.-'82) uit november 1982, op de langere termijn tot een verschillende ontwikkeling hebben geleid in Nederland enerzijds en Frankrijk en Duitsland anderzijds. In de periode 1983-1995 stegen de arbeidskosten per eenheid product in de verwerkende industrie per jaar met 2% in Frankrijk en 2,6% in Duitsland, terwijl zij in Nederland gemiddeld constant bleven over die periode. Het gevolg was dat er in Nederland veel meer werknemers bij kwamen. Een tweede element van de 'verklaring' ziet Duisenberg in de omstandigheid dat Nederland, eerder dan de ons omringende landen, namelijk ook vanaf 1983, begonnen is met het terugdringen van de hoog oplopende tekorten van de overheid en van de oplopende lasten in de sfeer van de sociale voorzieningen. Het gestaag op beheersing van de collectieve sector gerichte ('bestendig')beleid heeft het vertrouwen van consument en producent in de toekomst versterkt, en dat beschouwt Duisenberg als een onontbeerlijke voorwaarde voor het nemen van beslissingen ten aanzien van particuliere bestedingen en investeringen. Het derde element ter 'verklaring' van de goede Nederlandse economische prestaties is volgens de scheidende Bankpresident gelegen in het gevolgde monetaire beleid. 'Vanaf 1983 is het monetaire beleid expliciet en publiekelijk gericht geweest op de stabiliteit van de koers van de gulden tegenover de valuta's van onze partners in het ERM (zie pag. 755/3 e.v.-'92; pag. 12/2 e.v.-'94; pag. 545/1 e.v. -'96), maar bovenal de D-mark, de valuta van onze grootste handelspartner en het land met de beste 'track-record' wat betreft de naoorlogse inflatie'. Sinds een jaar of tien heeft dit stabiele monetaire beleid het volledige vertrouwen van de financiële markten; ook in 1996 was de gulden in trek bij de internationale beleggers.

Voorbereidingen voor de EMU

Duisenberg vindt dat de meeste landen van de Europese Unie goed op weg zijn zich voor de Economische en Monetaire Unie (EMU) te kwalificeren en 'dat geeft hoop'. Een succesvolle start van de EMU op 1 januari 1999 vereist volgens hem deelname van ten minste de helft van de in aanmerking komende (vijftien) landen, waaronder in ieder geval Duitsland en Frankrijk. Ondanks de stijgende begrotingstekorten in deze twee landen tot boven de EMU-norm van de 3%, acht Duisenberg het waarschijnlijk dat zowel Duitsland als Frankrijk, samen met Nederland (uiteraard) en een viertal andere landen, erin slagen om voor mei 1998 aan de toetredingsvoorwaarden te voldoen.

Wat betreft de voorbereidingen voor het van start gaan en het functioneren van de EMU is er op twee Europese communautaire beleidsterreinen in december 1996 in Dublin (zie pag. 166/3 e.v.-'97) belangrijke vooruitgang geboekt: er is overeenstemming bereikt over het 'Pact voor Stabiliteit en Groei' en over de voorbereiding van het wisselkoersregime voor de situatie dat een deel van de Europese Unie de nationale valuta's heeft doen opgaan in de euro en een ander deel (de zogenoemde derogatielanden) nog niet.

Centraal in het Stabiliteitspact staat het streven dat overheidssaldi over de middellange termijn dicht bij evenwicht of in overschot moeten zijn. Deze doelstelling wordt voldoende geacht om negatieve uitslagen in het overheidssaldo, die ook in de toekomst het onvermijdelijke gevolg zullen zijn van de welhaast even onvermijdelijke schommelingen in het conjunctuurbeloop, te kunnen toelaten zonder dat de in het Verdrag van Maastricht vastgelegde referentiewaarde voor het tekort van 3% BBP wordt overschreden. Zou het overheidstekort toch 3% van het BBP te boven gaan, dan kunnen sancties worden opgelegd, en zij zullen worden opgelegd, tenzij de overschrijding van uitzonderlijke én tijdelijke aard is én het tekort toch dichtbij de referentiewaarde van 3% BBP blijft.

Voorbereid door het Europees Monetair Instituut (EMI) en voorgesteld door de Ecofin-Raad heeft de Europese Raad in Dublin ook de contouren van het nieuwe wisselkoersmechanisme (ERM-2) vastgesteld. In ERM-2 zal de euro de ankervaluta zijn waaraan de derogatielanden hun valuta kunnen koppelen, met vrij ruime fluctuatiemarges. Deelneming geschiedt op vrijwillige basis, maar de verwachting is dat bijna alle lidstaten zullen participeren.

'Omdat het derogatieland aansluiting zoekt bij het euro-gebied (en niet andersom) zal de last van de beleidsaanpassingen die nodig kunnen zijn om wisselkoersstabiliteit te bereiken in beginsel liggen bij het derogatieland. Wel zullen er, net als in het huidige wisselkoersstelsel, interventie-afspraken zijn, waaraan ook de Europese Centrale Bank (ECB) deelneemt. Anders dan in het huidige stelsel zal de ECB de mogelijkheid krijgen haar interventies te staken (en daarmee in de praktijk een wisselkoersherschikking af te dwingen), indien haar interventieverplichtingen haar taak om interne prijsstabiliteit te bevorderen, zouden dreigen te doorkruisen. Het ERM-2 zal voorts aan derogatielanden de mogelijkheid bieden om formeel dan wel informeel smallere marges af te spreken met de ECB, indien en voorzover de convergentie voortschrijdt'.

'Het ERM-2 is een gemeenschappelijk belang. In derogatielanden verschaft het de binnenlandse beleidsmakers een referentiepunt voor het voeren van een gezond financieel-economisch beleid, tegelijkertijd bescherming biedend tegen ongerechtvaardigde speculatieve aanvallen. Het doet daarmee hetzelfde als het bestaande wisselkoersmechanisme: externe discipline opleggen aan het interne beleid. Voor de euro-landen kan ERM-2 ertoe bijdragen dat derogatiemunten niet zodanig depreciëren dat de interne markt erdoor verstoord zou raken, doordat derogatielanden concurrentievoordelen zouden trachten te verwerven (overigens voor de korte termijn) die niet stroken met de 'fundamentals', dus met de concurrentieverhoudingen die overeenkomen met de onderliggende, reële kostenverhoudingen tussen landen.'

Nederlandse voorbereidingen

Tenslotte wordt in het jaarverslag over 1996 aandacht besteed aan de Nederlandse voorbereidingen voor deelname aan de EMU: in februari 1996 heeft de Nederlandse minister van financiën, Gerrit Zalm, het 'Nationaal Forum voor de introductie van de euro' geïnstalleerd, waarin de overheid, de Bank, de financiële en verzekeringswereld, koepelorganisaties van werkgevers en werknemers en consumentenorganisaties vertegenwoordigd zijn. Het mandaat van het Nationaal Forum is drieledig:

Ten eerste wisselen de deelnemers onderling informatie uit. Dit betreft hoofdzakelijk de vorderingen die in Europese beslisorganen worden geboekt met betrekking tot EMU-aangelegenheden. Ten tweede bespreekt het Forum gemeenschappelijke knelpunten bij de voorbereiding van de overgang. In dit verband is onder meer gesproken over de juridische aspecten van de overgang op de euro, de omschakeling van het betalingsverkeer en de wijze waarop de overheid (waaronder de fiscus) de introductie van de euro vorm geeft. Ten derde stemmen de leden van het Forum onderling hun communicatie-inspanningen af.

Het Nationaal Forum heeft onlangs de uitgangspunten vastgesteld die zullen worden gehanteerd bij de overgang op de euro. Een document is opgesteld met daarin een uiteenzetting op hoofdlijnen over hoe de overgang op de euro van de bancaire sector, de overheid en de effectenhandel zal verlopen. Dit biedt alle betrokken partijen een goed referentiepunt voor hun eigen voorbereidingen.

(Vor.ber.pag. 217/1 e.v.-1997)

CYPRUS

BOTSINGEN TUSSEN GRIEKSE EN TURKSE GEMEENSCHAPPEN

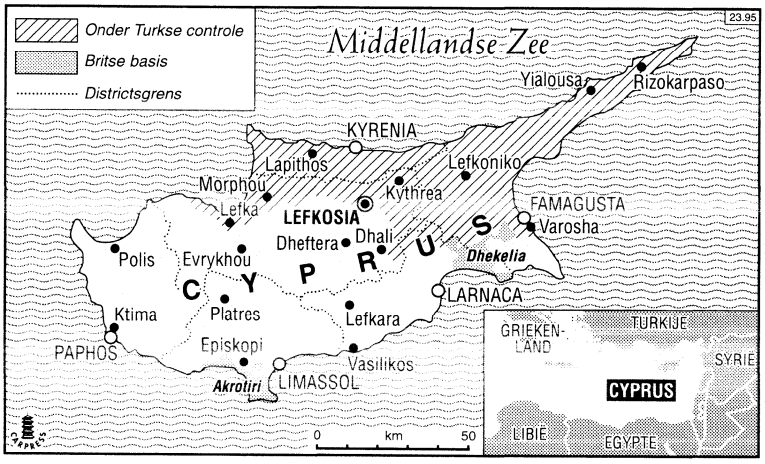

Op 11 en 14 augustus 1996 vonden twee Grieks-Cyprioten de dood en vielen meer dan 80 gewonden tijdens botsingen tussen Grieks-Cyprische demonstranten en Turks-Cyprische politiemannen bij Dherenia langs de door de Verenigde Naties (VN) gecontroleerde bufferzone ('Groene Linie'), die het eiland verdeelde. De ongeregeldheden, de meest gewelddadige sinds 1974, braken uit toen honderden Grieks-Cyprische motorrijders, bijgestaan door sympathisanten uit heel Europa, de bufferzone trachtten over te steken om naar de havenstad Kyrenia in de noordelijke Turkse sector te rijden om de aandacht te vestigen op vermeende Turkse mensenrechtenschendingen.

De regering van de eenzijdig uitgeroepen Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC) had het plan op 9 augustus veroordeeld als een regelrechte 'bedreiging van de vrede', terwijl de militaire autoriteiten van de TRNC hadden gedreigd te schieten op iedereen die de Groene Linie zou passeren. Op 10 augustus slaagde de (Grieks-Cyprische) president van Cyprus, Glafkos Klerides, erin de nationale motorrijdersbond over te halen af te zien van de protestdemonstratie. Ongeveer 200 demonstranten weigerden zich echter neer te leggen bij dit besluit en passeerden een nauwelijks bewaakt gedeelte van de Groene Linie, waarop ze onder vuur werden genomen door Turks-Cyprische soldaten. Een demonstrant werd vervolgens doodgeslagen door een groep die afwisselend beschreven werd als Turks-Cyprische tegendemonstranten of als leden van de extreem-nationalistische Turkse beweging de Grijze Wolven, die uit Turkije zouden zijn aangevoerd om de demonstranten op te wachten.

De woede over de moord leidde tot nieuwe demonstraties op 14 augustus die ertoe leidden dat Turks-Cyprische grenswachten in hetzelfde gedeelte van de VN-bufferzone een Grieks-Cyprische demonstrant doodschoten, toen deze de Turkse vlag trachtte te strijken.

De botsingen gaven aanleiding tot algemene internationale bezorgdheid.
Op 15 augustus had de waarnemend VN-vertegenwoordiger op Cyprus, Gustav Feissel, afzonderlijke ontmoetingen met president Klerides en TRNC-president Rauf Denktash, waarbij hij beide partijen dringend verzocht zich terughoudend op te stellen. De Verenigde Staten, die in juli opnieuw hadden geprobeerd het overleg te hervatten over maatregelen die het vertrouwen tussen Griekse en Turkse militaire leiders zouden moeten versterken, riepen eveneens op tot terughoudendheid, nadat zij de Turkse en Turks-Cyprische veiligheidstroepen ervan beschuldigd hadden buitensporig geweld te hebben gebruikt tegen de Grieks-Cyprische demonstranten. Griekenland sprak zijn 'woede en verontwaardiging' uit over de dodelijke schietpartijen, terwijl Turkije zei dat de dood van de demonstranten het gevolg was van 'begrijpelijke, maar betreurenswaardige reacties'.

Grieks-Cyprische demonstranten worden op 11 augustus 1996 in de door de VN gecontroleerde bufferzone bij Lefkosia tegengehouden door Turks-Cyprische politieagenten. *Foto EPA*

Aanhoudende spanningen

Bij verdere incidenten werd op 8 september een Turks-Cyprische militair gedood in het grensgebied bij Famagusta, en werd op 13 oktober in de buurt van de Britse legerbasis Dhekelia een Grieks-Cyprioot doodgeschoten door de Turks-Cyprische politie.

Naar aanleiding van de verslechterende situatie ondernam de internationale gemeenschap een nieuwe bemiddelingspoging. In september presenteerden drie leden van de Europese Unie - Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië - een nieuw vredesinitiatief. Dit leidde ertoe dat op 14-18 oktober besprekingen werden gevoerd tussen de speciale Britse afgezant Sir David Hannay en de Grieks- en Turks-Cyprische leiders, respectievelijk Glafkos Klerides en Rauf Denktash. Na afloop van de besprekingen zei Hannay dat er voldoende vooruitgang was geboekt om de besprekingen tussen Klerides en Denktash in 1997 voort te zetten. Onderhandelingen tussen de twee partijen waren in november 1994 afgebroken als gevolg van onenigheid over door de VN voorgestelde maatregelen om wederzijds vertrouwen te kweken (zie pag. 170/3 e.v.-'95).

Op 9 september had Denktash Klerides gewaarschuwd dat 'we afstevenen op een catastrofe' en hem dringend verzocht besprekingen te voeren om de intercommunale spanningen te verminderen. Klerides had de toenadering echter afgewezen en op 12 september gezegd dat 'onder de gegeven omstandigheden een ontmoeting tussen ons ... weinig geloofwaardig zal zijn'.

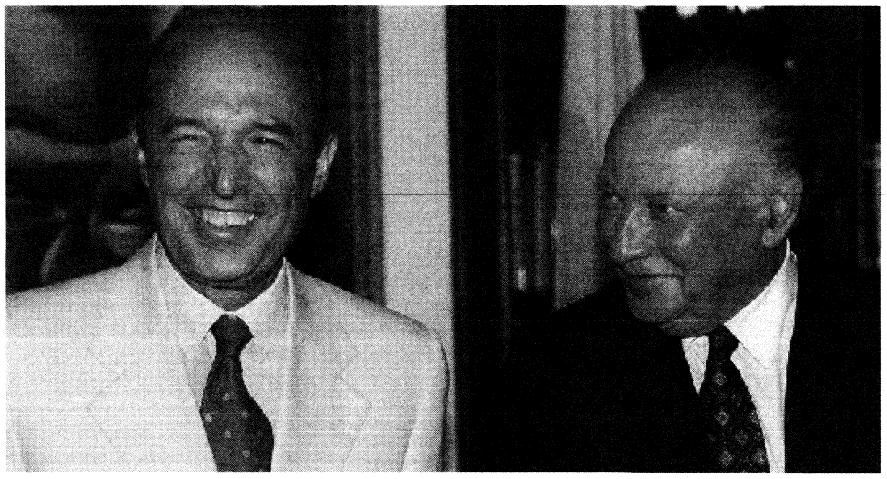

De Cyprische president Glafkos Klerides (r.) ontvangt op 17 augustus 1996 in Lefkosia de Griekse premier Kostas Simitis voor overleg over de gespannen situatie op het eiland. *Foto EPA*

EUROPEES HOF VAN MENSENRECHTEN DOET UITSPRAAK OVER GRONDBEZIT

In een uitspraak van 18 december oordeelde het Europese Hof van de Mensenrechten dat Turkije de rechten had geschonden van een Grieks-Cyprische vrouw aan wie de toegang tot haar grond was ontzegd na de Turkse invasie van Noord-Cyprus in 1974. Het was voor het eerst dat een internationaal hof Turkije verantwoordelijk had gesteld voor de gevolgen van de invasie. Volgens de *Independent* van 19 december 'kon de uitspraak verreikende gevolgen hebben voor de kwestie-Cyprus'.

Het Hof oordeelde met elf tegen zes stemmen dat Turkije de rechten van Titina Loizidou had geschonden door haar de toegang te ontzeggen tot haar grond in de noordelijke stad Kyrenia. Loizidou had deze procedure aangespannen, nadat zij medio 1989 was gearresteerd door de Turks-Cyprische politie, toen zij met een groep vrouwen de door Turkije bezette sector van de hoofdstad Lefkosia was binnengedrongen om de aandacht te vestigen op het lot van Grieks-Cyprioten die uit het noordelijke deel van Cyprus waren verdreven.

Een belangrijk onderdeel van de uitspraak was dat Turkije en niet de TRNC verantwoordelijk werd geacht voor de inbreuk op de rechten van Loizidou. Turkije had betoogd dat het niet verantwoordelijk was voor het incident, aangezien dit niet had plaatsgevonden op Turks grondgebied. Het oordeel van het Hof luidde: 'Naar de mening van het Hof bleek duidelijk uit het grote aantal in Noord-Cyprus gelegerde militairen in actieve dienst dat het Turkse leger daar in feite heer en meester was. In het onderhavige geval bracht dit met zich mee dat Turkije verantwoordelijk was voor het beleid en de handelingen van de TRNC'.

(V.l.n.r.:) De Turkse president Suleyman Demirel stelt de Turks-Cyprische leider Rauf Denktash bij diens aankomst in Ankara op 20 januari 1997 voor aan de Turkse parlementsvoorzitter Mustafa Kalemli, premier Necmettin Erbakan, stafchef Ismail Hakki Karadayi en twee niet-geïdentificeerde functionarissen. *Foto EPA*

BEZOEK VAN BRITSE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN HET GEMENEBEST

Op 15-16 december bracht de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest, Malcolm Rifkind, een bezoek aan Cyprus. Het was het eerste officiële bezoek aan het verdeelde eiland door een Britse minister van buitenlandse zaken in dertig jaar.

Op 16 december voerde Rifkind afzonderlijke gesprekken met de leiders van de Griekse en Turkse gemeenschappen op Cyprus, Glafkos Klerides en Rauf Denktash. Denktash verklaarde tegenover Rifkind dat de Turks-Cyprioten 1997 wilden zien als 'een jaar vol mogelijkheden om de kwestie-Cyprus op te lossen', maar waarschuwde dat de kwestie niet moest worden gekoppeld aan Cyprus' aanvraag van het lidmaatschap van de Europese Unie (EU). Zijn opmerkingen leken gericht tegen Groot-Brittannië en andere EU-lidstaten die Cyprus' lidmaatschapsaanvraag zouden willen gebruiken om meer vaart te zetten achter een mogelijke oplossing van het conflict (zie pag. 460/1-'96). Tijdens zijn gesprek met Rifkind zei Klerides bereid te zijn om in 1997 direct met Denktash te onderhandelen.

BEZOEK VAN EUROPEES COMMISSARIS VAN DEN BROEK

Europees commissaris voor buitenlandse zaken Hans van den Broek verklaarde op 27 februari 1997 tijdens een driedaags bezoek aan Cyprus ervan overtuigd te zijn dat het vooruitzicht van toetreding van Cyprus tot de EU ertoe kon bijdragen dat het Cyprische probleem werd opgelost.

Hij verzekerde de Turks-Cyprioten dat Turkije de veiligheid van het noordelijke deel van het eiland kon blijven garanderen als een Cyprische Federatie lid van de EU zou zijn. Griekenland bleef de veiligheid van de Grieks-Cyprioten garanderen. Volgens Van den Broek kon het verdrag waarmee de garantie van de veiligheid van de twee gemeenschappen op het eiland was geregeld, slechts worden gewijzigd als alle betrokken partijen het daarover eens waren.

SPANNINGEN WEGENS MOGELIJKE PLAATSING RUSSISCHE RAKETTEN

Op 5 januari 1997 werd bekend dat de Cyprische regering een order had geplaatst voor de aankoop van Russische S-300-luchtdoelraketten. Het nieuws verontrustte Westerse regeringen en deed de spanningen tussen de Griekse en Turkse gemeenschappen op Cyprus hoog oplopen.

De S-300, een nauwkeurige raket met een bereik van ongeveer 140 km, was volgens de makers ervan, het Russisch staatsbedrijf Roswooroezjenie, superieur aan de Amerikaanse Patriot-raket. Deskundigen verklaarden in de *Financial Times* van 6 januari dat de aanschaf ervan door de Grieks-Cyprioten een einde zou maken aan het luchtoverwicht dat het Turkse leger bezat sinds hun invasie van het eiland in 1974. Turkije had naar schatting 30.000 soldaten gelegerd in de eenzijdig uitgeroepen Turkse Republiek Noord-Cyprus (TRNC).

Veel Westerse regeringen, die reeds verontrust waren door de bewapeningswedloop in beide sectoren van het verdeelde eiland, toonden zich, evenals VN-vertegenwoordigers, ongerust over de destabiliserende werking van de raketaankoop. Daarom drongen de Amerikaanse, Britse en andere regeringen erbij president Glafkos Klerides van Cyprus op aan om van het plan af te zien. De Cyprische regering verklaarde daarop dat zij het wettelijke recht had haar defensie te versterken 'zodat haar bevolking niet langer de gijzelaar zou zijn van de Turkse bezettingstroepen'.
President Rauf Denktash van de TRNC waarschuwde eind januari dat er tekenen waren dat het eiland op een oorlog afstevende. Op 6 januari zei de Turkse president Suleyman Demirel dat Ankara een bedreiging van de Turks-Cyprische gemeenschap niet zou tolereren. Turkse verklaringen deden de spanning over de kwestie de daaropvolgende dagen verder oplopen. Op 9 januari zei minister van defensie Turhan Tayan in Ankara dat Turkije zijn slagkracht zou gebruiken om plaatsing van de raketten te verhinderen. In een opmerking die werd opgevat als een verwijzing naar de Turkse invasie van Cyprus in 1974, liet hij doorschemeren dat Turkije misschien 'hetzelfde opnieuw zou doen' als het nodig mocht zijn om de dreiging door de raketten weg te nemen.

Grieks-Cyprische functionarissen leken de spanningen te willen verminderen met een verklaring dat er nog geen datum was vastgesteld voor de plaatsing van de raketten en dat de aankoop deels was ingegeven om de aandacht van de internationale gemeenschap te richten op de noodzaak van een oplossing voor het hele Cyprische probleem. Maar op 10 januari zei regeringswoordvoerder Yiannakis Cassoulides dat het defensieprogramma zou doorgaan 'ongeacht deze (Turkse) dreigementen'. Dezelfde dag verklaarde de Turkse vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tansu Ciller tijdens een persconferentie in Ankara dat wij 'in geval van plaatsing alles zullen doen wat nodig is, en mocht dat betekenen dat we ze moeten vernietigen, dan zullen we dat doen'. Ook beschuldigde Ciller Griekenland ervan de Grieks-Cyprische regering aan te moedigen een agressieve houding aan te nemen. Maar de Griekse premier Kostas Simitis wees de krijgshaftige opmerkingen van sommige van zijn collega-ministers af en benadrukte op 11 januari dat zijn regering onverminderd streefde naar stabiliteit in de regio.

Groeiende internationale betrokkenheid

Zowel de Britse als de Amerikaanse regering veroordeelde de wapenaankoop omdat deze waarschijnlijk zou leiden tot een bewapeningswedloop. Een speciale afgezant van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, Carey Cavanaugh, arriveerde op 12 januari in Lefkosia en riep alle partijen onmiddellijk op terughoudendheid te betrachten.

Op 13 januari maakte Cavanaugh bekend dat president Klerides hem had verzekerd dat de raketten de eerste zestien maanden niet zouden worden geplaatst en dat de aankoop van de raketten derhalve niet voor een crisis hoefde te zorgen. Denktash zou positief hebben gereageerd op deze garantie. De Amerikaanse gezant reisde dezelfde dag door naar Athene. In de Griekse hoofdstad zei hij dat er een 'doorbraak' was bereikt en dat de twee partijen op Cyprus hadden ingestemd met een pakket maatregelen dat de spanningen moest verminderen.
Ondanks deze pogingen van de VS om de crisis te bezweren waren de spanningen tussen de twee partijen eind januari nog steeds groot. Demirel en Denktash verklaarden op 20 januari in Ankara dat Turkije luchtmacht- en marinebases zou aanleggen op Noord-Cyprus, als Griekenland niet zou afzien van zijn plannen om militaire installaties op Zuid-Cyprus te bouwen. Verder bleek duidelijk uit deze verklaring dat iedere aanval op de TRNC zou worden beschouwd als een aanval op Turkije zelf. De volgende dag maakte Ankara bekend dat Turkse marineschepen de komende dagen Noord-Cyprus zouden aandoen. Op 25-26 januari liep een grote menigte uit om de Turkse oorlogsschepen te begroeten die in de haven van Famagusta arriveerden.

Op 21 januari verwierpen Grieks-Cyprische functionarissen Cavanaughs voorstel om boven Cyprus een vliegverbod in te stellen voor zowel Griekse als Turkse gevechtsvliegtuigen.

(Vor.ber.pag. 459/3 e.v.-1996)

GROOT-BRITTANNIË

WETSVOORSTEL INZAKE VUURWAPENS. PRESENTATIE BEGROTING VOOR 1997-'98. REGERING VERLIEST MEERDERHEID IN LAGERHUIS. TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In de maand november werd in het parlement het wetsvoorstel inzake vuurwapens - Firearms (Amendment) Bill - behandeld, dat erop gericht was de meeste handvuurwapens, met uitzondering van .22-kaliber pistolen, te verbieden, schietverenigingen aan strenge veiligheidsmaatregelen te onderwerpen en de antecedenten van personen die gebruik maakten van lichtere vuurwapens, grondiger na te trekken (zie pag. 17/1 e.v.-'97). Het voorstel was opgesteld na de moord op zestien schoolkinderen en hun onderwijzeres in een school in het Schotse plaatsje Dunblane in maart (zie pag. 701/2-'96).

Sommige Conservatieve parlementsleden verzetten zich echter tegen de invoering van strengere beperkingen op vuurwapenbezit, en vier Conservatieve parlementsleden steunden een amendement op het wetsvoorstel van de oppositie, waarin een totaalverbod op handvuurwapens werd geëist. De regering, die door het overlijden op 3 november van een Conservatief Lagerhuislid nog verder in het nauw werd gebracht, slaagde er dankzij de steun van de

De resultaten van de stemming in het Britse Lagerhuis over een totaalverbod op handvuurwapens worden op 18 november 1996 bekendgemaakt. *Foto EPA*

Noord-Ierse Unionistische partijen in dit amendement te verwerpen met 306 tegen 281 stemmen tijdens de behandeling van het wetsvoorstel door kamercommissies in het Lagerhuis op 18 november. Op 4 december vond in het Lagerhuis de derde lezing van het wetsvoorstel plaats, zonder dat erover werd gestemd. Vervolgens werd het voorstel doorgestuurd naar het Hogerhuis. De regering wilde dat het eind 1996 zou worden opgenomen in de wetgeving.

De oppositionele Labour Party beloofde, indien zij de volgende regering zou vormen, 'bij de eerste redelijke gelegenheid' een totaalverbod op handvuurwapens te zullen invoeren.

Presentatie van begroting voor 1997-'98

Op 26 november presenteerde minister van financiën Kenneth Clarke aan het parlement zijn laatste begroting voor de parlementsverkiezingen die in mei 1997 zouden worden gehouden. De begroting voor het belastingjaar dat zou beginnen in april 1997 (voor begroting voor 1996-'97, zie pag. 321/3-'96), voorzag in een verlaging van de overheidsuitgaven met £ 1,9 mrd in 1997-'98, gevolgd door verdere verlagingen met £ 2,5 mrd in 1998-'99 en met £ 2,7 mrd in 1999-2000. De overheidsinvesteringen zouden worden verminderd met £ 700 mln. De sociale uitkeringen, met name de uitkeringen voor alleenstaande ouders, waren het voornaamste doelwit van de bezuinigingen. Daarentegen zouden de uitgaven voor onderwijs, gezondheidszorg, de politie en het gevangeniswezen worden verhoogd.

Clarke voorspelde dat de overheidsleningen, gezien de opbrengst uit privatiseringen, zouden verminderen van £ 26,5 mrd in 1996-'97 (3,5 procent van het BBP) tot £ 19 mrd in 1997-'98 (2,5 procent van het BBP) en tot £ 12 mrd in 1998-'99 (1,5 procent van het BBP). Naar verwachting zouden de overheidsleningen in 1999-2000 worden beëindigd.

Het basistarief van de inkomstenbelasting zou worden verlaagd van 24 procent tot 23 procent en de belangrijkste aftrekpost van de inkomstenbelasting zou worden verhoogd tot een bedrag dat hoger was dan het bedrag dat nodig zou zijn om het effect van de inflatie te verdisconteren. De drempel voor de successiebelasting zou worden verhoogd van £ 200.000 tot £ 215.000. Een groot aantal indirecte belastingen ging omhoog, zoals de assurantiebelasting, de accijns op tabak, benzine en diesel en de luchthavenbelasting.

Clarke voorspelde dat het BBP in 1996 met 2,5 procent en in 1997 met 3,5 procent zou stijgen. Verder was de prognose dat de consumptieve bestedingen in 1996 en 1997 met respectievelijk 3 procent en 4,5 procent zouden toenemen. Clarke verklaarde dat het jaarlijkse inflatiepercentage zich gestaag bewoog in de richting van de 2,5 procent die de regering zich voor 1998 ten doel had gesteld.

Op 22 november maakte de regering bekend dat op hoog niveau zou worden onderzocht hoe het mogelijk was geweest dat het grootste deel van de inhoud van Clarke's toespraak op 21 november was doorgespeeld aan de *Daily Mirror*. De krant, die kritisch stond tegenover de Conservatieven, besloot 'in het algemeen belang' af te zien van gedetailleerde publicatie en de doorgespeelde documenten terug te geven aan de regering. Volgens hoofdredacteur Piers Morgan had openbaarmaking kunnen leiden tot stillegging van de beurshandel en chaos op de internationale valutamarkt.

Bewindsman treedt af in verband met 'geld in ruil voor vragen'-schandaal. Regering verliest meerderheid in Lagerhuis

Op 11 december trad de Conservatieve Paymaster General (staatssecretaris van financiën) David Willetts af, enkele minuten na de publicatie van een rapport van de bijzondere parlementaire commissie voor gedragsnormen waarin hij ervan werd beschuldigd het parlement te hebben voorgelogen over zijn rol in het 'geld in ruil voor vragen'-schandaal (zie pag. 18/2-'97).

Willetts was in 1994 betrokken bij een affaire die verband hield met de onafhankelijkheid van Lagerhuis-leden. Conservatieve parlementariërs zouden zich door het bedrijfsleven hebben laten betalen voor het stellen van kamervragen. Willetts zou daarop de voorzitter van de toenmalige commissie die de aanklachten onderzocht hebben voorgesteld de zaak met behulp van de conservatieve meerderheid in die commissie zo snel mogelijk te sussen.

Deze commissie oordeelde, na twee maanden van onderzoek, dat Willetts' poging tot beïnvloeding laakbaar was en vond bovendien zijn verdediging tegenover de commissie niet 'open en eerlijk'. Zij had daarom voorgesteld dit soort verklaringen in de toekomst alleen nog onder ede te laten afleggen.

In een reactie zei Willetts dat zijn vertrek niet betekende dat hij het oordeel van de commissie erkende, maar dat hij de regering niet nog meer schade wilde berokkenen. Zijn vertrek betekende een ernstig verlies voor de kwakkelende Conservatieve regering. De 40-jarige Willetts gold als een van de kroonprinsen van de partij. Hij werkte sinds enige tijd op het ministerie van vice-premier Michael Heseltine en was nauw betrokken bij de presentatie van de laatste begroting voor de verkiezingen. Hij werd opgevolgd door Michael Bates.

Willetts aftreden kwam binnen een week nadat de Conservatieve regering haar meerderheid in het Lagerhuis was kwijtgeraakt. Op 6 december maakte het Londense Lagerhuislid Sir John Gorst bekend dat hij uit de Conservatieve fractie stapte uit protest tegen de weigering van het ministerie van gezondheid om - in strijd met een belofte van de minister - te betalen voor een eerste-hulpafdeling in een ziekenhuis in zijn Londense kiesdistrict. Hierdoor beschikten de Conservatieven nog over 324 Lagerhuiszetels. Labour en de andere partijen hadden er 325 en twee zetels waren vacant. Op 12 december werd de positie van de regering verder verzwakt, toen de oppositionele Labour Party het kiesdistrict Barnsley East wist te behouden bij tussentijdse verkiezingen die noodzakelijk waren geworden door het overlijden van de vorige afgevaardigde.

Op 16 december kwam de regering voor haar eerste krachtproef te staan, toen er een belangrijke stemming over het visserijbeleid werd gehouden. Een Labour-amendement werd met

316 tegen 305 stemmen verworpen, waarbij de regering een meerderheid van elf stemmen behaalde. Deze overwinning had de regering niet alleen te danken aan de steun van een aantal afvallige Conservatieve parlementsleden, maar ook aan het feit dat fractieleden van de Ulster Unionist Party zich van stemming onthielden.

Positie regering steeds wankeler

In januari 1997 werd steeds duidelijker dat de positie van de Conservatieve regering van premier John Major bijzonder wankel was.

Op 20 januari wist de regering een amendement op de Crime and Punishment (Scotland) Bill met de kleinst mogelijke meerderheid (één stem) door het parlement te loodsen. Op 21 januari zag ze zich genoodzaakt om twee Conservatieve parlementsleden per ziekenauto naar het Lagerhuis te brengen, zodat zij konden stemmen tijdens een debat over de gezondheidszorg. In het Hogerhuis leed de regering op 20 januari twee nederlagen bij de stemming over de surveillancebepalingen in de Police Bill. Ook moest ze de volgende dag een nederlaag incasseren bij de stemming over bepalingen over schadevergoeding in de Firearms (Amendment) Bill. Op 27 januari slaagden de Conservatieven er niet in een stemming te winnen over intrekking van Labour-amendementen op de Education Bill, die bij de behandeling van het wetsvoorstel waren ingediend.

De positie van de regering verzwakte nog verder na het overlijden van het Conservatieve parlementslid Iain Mill op 16 januari, waardoor het aantal regeringszetels in het Lagerhuis daalde naar 322, terwijl de gezamenlijke oppositiepartijen over 323 zetels beschikten. Maar het overlijden van het Labour-parlementslid Martin Redmond op 20 januari herstelde het evenwicht.

Regering leidt nederlaag bij tussentijdse verkiezingen

Op 27 februari werden tussentijdse verkiezingen gehouden voor de zetel van het district Wirral South. Hierbij moest de Conservative Party de zetel afstaan aan de Labour Party. Labour behaalde in Wirral South een meerderheid van 7.888 stemmen, een ommezwaai van 17,2 procent in de stemverhoudingen in het nadeel van de regering. In een commentaar op de uitslag erkende Major min of meer dat de Conservative Party zou worden verslagen bij de aanstaande parlementsverkiezingen, toen hij toegaf dat 'wij een Labour-regering zullen krijgen, als de algemene opinie niet omslaat'.

Als gevolg van de uitslag had de regering een minderheid in het parlement van 322 zetels, terwijl de oppositiepartijen bij elkaar over 323 zetels beschikten (twee andere zetels waren vacant en vier werden bezet door voorzitters die niet meestemden). Labour-plannen om een motie van wantrouwen in te dienen werden echter verijdeld, toen de negen parlementsleden van de Ulster Unionist Party duidelijk maakten geen vervroegde verkiezingen te zullen afdwingen. De regering had zich weten te verzekeren van de steun van de Unionisten door op 27 februari te beloven dat er een Northern Ireland Grand Committee zou worden ingesteld, een orgaan met beperkte wetgevende taken waarin alle Noord-Ierse parlementsleden en ministers die Noord-Ierland in hun portefeuille hadden, zitting zouden hebben.

Standpunt van minister van financiën over gemeenschappelijke Europese munt

Eind januari verklaarde minister Kenneth Clarke van financiën nadrukkelijk dat Groot-Brittannië nog altijd deel zou kunnen uitmaken van de kopgroep van landen die zouden toetreden tot de Europese muntunie. In een interview in de *Financial Times* van 29 januari zei Clarke, die met zijn verklaring de 'Eurosceptici' in de Conservative Party uitdaagde, dat de regering van mening was dat het 'erg onwaarschijnlijk' was dat de monetaire unie op 1 januari 1999 zou ingaan. Clarke zei echter, en daarin verschilde hij van mening met verscheidene collega-ministers, dat Groot-Brittannië, mocht de gemeenschappelijke munt worden ingevoerd, zes maanden later zonder problemen zou kunnen toetreden. Hij voorspelde dat de monetaire unie 'wellicht van start zal gaan tijdens de zittingsperiode van het volgende parlement' en dat de 'regering nog niet had uitgesloten dat Groot-Brittannië bij de kopgroep zou zitten'.

De Japanse autofabrikant Toyota mengde zich in het debat over de Europese munt toen zijn president Hiroshi Okuda op 29 januari waarschuwde dat Toyota zijn Europese vestiging zou verplaatsen van Groot-Brittannië naar het vasteland van Europa als Groot-Brittannië niet zou deelnemen aan de Economische en Monetaire Unie.

Uitspraak Hooggerechtshof over gevangenisstraffen

Op 15 november 1996 verloor minister van binnenlandse zaken Michael Howard opnieuw een rechtsgeding, toen het Hooggerechtshof oordeelde dat de Dienst van het Gevangeniswezen een aantal vonnissen op de verkeerde wijze had berekend. Als gevolg daarvan zouden naar verwachting 800 gevangenen op vrije voeten worden gesteld en zouden zij voor hun onrechtmatige detentie een schadevergoeding van in totaal ongeveer £ 18 mln ontvangen.

Het Hooggerechtshof besliste dat de tijd die alle gedetineerden in voorarrest hadden doorgebracht, moest worden afgetrokken van verdere vonnissen.

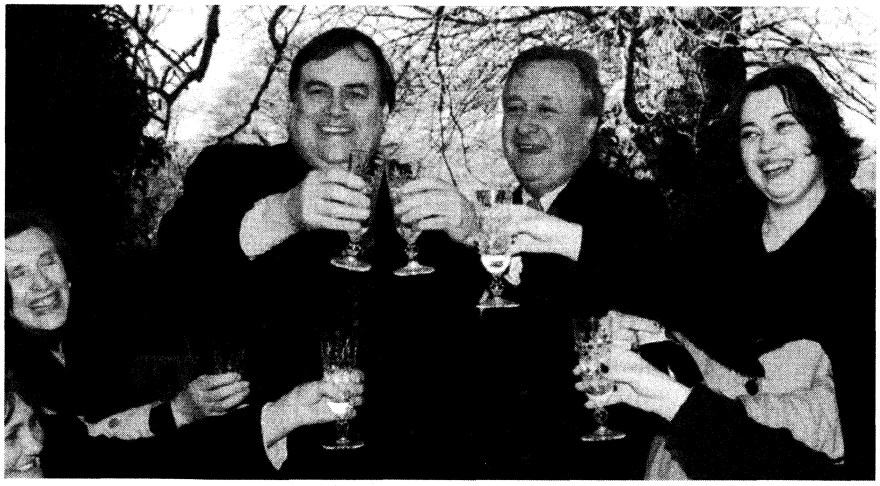

De plaatsvervangend leider van de Labour Party, John Prescott (m.l.), viert samen met het nieuw-gekozen parlementslid Ben Chapman en diens familie de overwinning van hun partij bij de tussentijdse verkiezingen in het district Wirral South (Liverpool) in de vroege ochtend van 28 februari 1997. *Foto EPA*

Hiermee vernietigde het Hof een wetsinterpretatie uit 1982. In augustus had een gerechtelijke uitspraak over de straftijd van gedetineerden die opeenvolgende gevangenisstraffen uitzaten, grote chaos veroorzaakt in het gevangeniswezen. Hiertegen was Howard met succes in beroep gegaan (zie pag. 17/1/2-'97).

Drie van Bridgewater vrijgelaten

Op 21 februari 1997 gelastte het Hof van Beroep de vrijlating van drie mannen die in 1979 ten onrechte waren veroordeeld wegens de moord op Carl Bridgewater, een 13-jarige krantenjongen die in 1978 was vermoord toen hij inbrekers verraste die in een boerderij aan de slag waren. De drie mannen, Jim Robinson, Michael Hickey en Vincent Hickey, werden op onvoorwaardelijke borgtocht vrijgelaten in afwachting van een succesvol beroep op 8 april dat niet door het openbaar ministerie zou worden aangevochten. Het vonnis van een vierde man, Pat Molloy, die in 1981 in de gevangenis was overleden, werd vernietigd.

Het Hof vernam dat de politie bijna zeker een belangrijke verklaring had verzonnen om de mannen achter de tralies te krijgen. Het openbaar ministerie erkende dat een nieuw onderzoek van het gerechtelijk bewijsmateriaal in februari 1997 Molloy's betoog had gestaafd dat hij er met een list toe was gebracht een valse bekentenis af te leggen. Na hun vrijlating vergeleken de mannen hun positie met die van de Vier van Guildford, de Zes van Birmingham en een aantal anderen die onschuldig waren veroordeeld (zie pag. 595/3 e.v.-'91).

Al bijna direct na het proces was er twijfel gerezen over de houdbaarheid van het vonnis, en een campagne voor de vrijlating van de drie veroordeelden had steeds meer steun van de bevolking gekregen. Minstens vijf getuigen à charge, onder wie een aantal gedetineerden die strafvermindering hadden kregen, trokken hun verklaringen in. In 1992 sprak de voorzitter van de oorspronkelijke jury zijn twijfel uit over de bekentenis van Molloy en zei hij overtuigd te zijn van de onschuld van de mannen. Niettemin was een beroep tegen het vonnis in 1989 afgewezen en drie andere pogingen om de zaak aan het Hof van Beroep voor te leggen waren later eveneens op niets uitgelopen. Uit verschillende politie-onderzoeken was evenmin gebleken dat er sprake was geweest van ambtsovertredingen. De zaak was uiteindelijk op 26 juli 1996 terugverwezen naar het Hof van Beroep.

Bomaanslag op kantoor Arabische krant

Op 13 januari ontplofte een bombrief in het Londense kantoor van *al-Hayat*, een vooraanstaande Arabische krant. Hierbij raakten twee werknemers gewond. De politie wist drie andere bommen onschadelijk te maken. Niemand eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag. De krant, die Saoedische eigenaars had, had steun betuigd aan het vredesproces in het Midden-Oosten en had eind december 1996 in een redactioneel artikel felle kritiek geleverd op moslim-extremisten. De politie vermoedde dat de aanslag verband hield met vergelijkbare bombrieven die bij het kantoor van de krant in Washington waren bezorgd (zie pag. 255/3-'97).

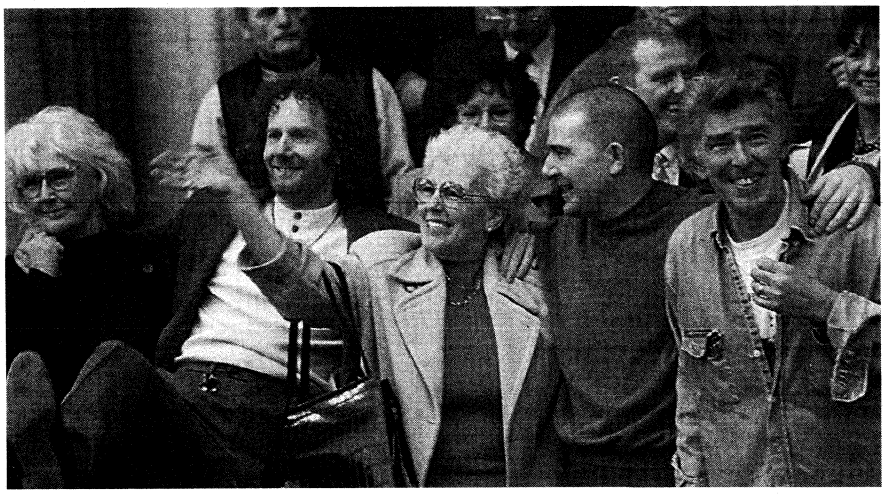

Michael Hickey (2de v.l.) maakt een vreugdesprong nadat hij en zijn broer Vincent (2de v.r.) en Jim Robinson op 21 februari 1997 op vrije voeten zijn gesteld. Vincent Hickeys moeder Anne Skett (m.) en Ann Whelan (l.), die voor hun vrijlating had geijverd, delen in de vreugde. *Foto EPA*

Medewerkster Nadir in vrijheid

Op 30 januari werd Elizabeth Forsyth uit de gevangenis ontslagen, nadat het Hof van Beroep had bepaald dat de gevangenisstraf van vijf jaar waartoe ze was veroordeeld, 'buiten proportioneel' was. Forsyth was een voormalige medewerkster van Asil Nadir, president van Polly Peck International, de onderneming die in 1990 met zware schulden bankroet was gegaan. Zij was in april 1996 veroordeeld wegens het witwassen van geld dat was verduisterd bij het bedrijf (zie pag. 702/1-'96).

Proces tegen Serafinowicz afgebroken

Het proces tegen de 86-jarige Szymon Serafinowicz werd op 17 januari beëindigd nadat een jury van het Central Criminal Court (Old Bailey) in Londen had vastgesteld dat zijn geestelijke vermogens niet toelieten dat hij terecht stond wegens moord. Het besluit kwam na een negen dagen durende hoorzitting waarbij bewijsmateriaal werd aangedragen waaruit naar voren kwam dat Serafinowicz aan dementie leed, waarschijnlijk als het gevolg van de ziekte van Alzheimer, en wel in die mate dat hij niet in staat was zijn advocaten te instrueren, de bewijzen te begrijpen en de loop van het proces te volgen.

Serafinowicz moest terechtstaan voor drie aanklachten wegens moord op onbekende joden tijdens de systematische afslachting van 3.000 joodse inwoners van het district Mir in Bjelaroes in 1941-'42. De in Bjelaroes geboren Serafinowicz had voor de politierechtbank bekend dat hij onder de nazi's dienst had gedaan als hoofd van de lokale politie.

Het proces tegen Serafinowicz, die zich in Groot-Brittannië had gevestigd na de Tweede Wereldoorlog, was het eerste dat in Groot-Brittannië werd gevoerd krachtens de War Crimes Act uit 1991. Deze wet maakte het mogelijk dat buiten Groot-Brittannië begane oorlogsmisdaden werden vervolgd in Groot-Brittannië. Ondanks het besluit van de jury was de Britse regering vastbesloten door te gaan met de vervolging van andere vermeende nazi-oorlogsmisdadigers. Het openbaar ministerie verklaarde te zullen voortgaan met vijf andere zaken.

Conflict over Golfoorlog-syndroom

Op 26 februari kwam minister van defensie Nicholas Soames onder druk om af te treden, nadat hij had toegegeven dat het ministerie van defensie 'zeer ernstige fouten' had gemaakt in het conflict over het Golfoorlog-syndroom. Deze naam was gegeven aan een complex van ziekteverschijnselen, zoals chronische spijsverteringsproblemen, ver-

moeidheid en geboorteafwijkingen, die waren vastgesteld bij veteranen uit de Golfoorlog van 1991 en hun gezinnen.

Tegenover de bijzondere Lagerhuiscommissie voor defensie verklaarde Soames dat ambtenaren en militairen van het ministerie van defensie hadden nagelaten hem op behoorlijke wijze in te lichten over het gebruik van chemicaliën die organofosfaat bevatten door het Britse leger tijdens de Golfoorlog. Als gevolg hiervan had hij het parlement herhaaldelijk onjuiste informatie gegeven door te beweren dat er sporadisch gebruik was gemaakt van deze giftige verdelgingsmiddelen, terwijl in werkelijkheid tenten en materiaal op grote schaal met deze stoffen waren behandeld. Soames zei dat er disciplinaire maatregelen waren genomen tegen de betrokken personen. Labour-parlementariërs, die zijn ontslag eisten, beschuldigden Soames van 'nalatigheid, zelfingenomenheid en onbekwaamheid', omdat hij zijn ambtenaren niet uitgebreid aan de tand had gevoeld. Een niet nader genoemde Conservatieve oud-minister noemde Soames' positie 'onhoudbaar', terwijl Peter Viggers, een Conservatief lid van de commissie, het ministerie van defensie ervan beschuldigde de zaak in de 'doofpot' te willen stoppen.

De commissie kreeg te horen dat voorstellen om de slachtoffers schadeloos te stellen waren verworpen. Ambtenaren van het ministerie van defensie deelden later mee dat de slachtoffers gerechtelijke stappen zouden moeten ondernemen om te bewijzen dat het ministerie nalatig was geweest. Volgens veteranenorganisaties hadden tot dan toe 1.228 veteranen kenbaar gemaakt een rechtszaak te zullen aanspannen.

Gerechtelijk onderzoek naar dood van Stephen Lawrence

Op 13 februari kwam een coroner's jury (jury van de gerechtelijke lijkschouwer) tot de conclusie dat vijf blanke jongeren de zwarte student Stephen Lawrence hadden vermoord tijdens 'een absoluut niet uitgelokte racistische aanval'. Lawrence was in april 1993 gedood bij een bushalte in Zuid-Londen.

De vijf jongeren verschenen op de zitting waarop de bevindingen van het onderzoek werden bekendgemaakt, maar zij weigerden vragen te beantwoorden met een beroep op het recht dat niemand bezwarende verklaringen tegen zichzelf hoefde af te leggen. Zij waren allen betrokken bij de moord op Lawrence, maar het openbaar ministerie had de vervolging van twee van hen gestaakt en de aanklacht wegens moord tegen de drie anderen ingetrokken, nadat een door de familie Lawrence in 1996 ingestelde gerechtelijke vervolging op niets was uitgelopen. Na de afsluiting van het onderzoek deelde de familie Lawrence mee van plan te zijn een civiele procedure aan te spannen tegen de vijf jongeren en een officiële aanklacht in te dienen over het gedrag van bepaalde politiefunctionarissen die waren belast met het onderzoek naar de moord.

De veroordeling van de jongeren door de jury weerspiegelde de hevige beroering die de moord op Lawrence had veroorzaakt. Zijn gewelddadige dood had alom geleid tot kritiek op de politie en het gerechtelijk apparaat, omdat zij er niet in waren geslaagd de daders veroordeeld te krijgen. Op 14 februari nam de krant *Daily Mail* de ongebruikelijke stap om het vijftal moordenaars te noemen en hun foto's af te drukken. In een artikel op de voorpagina daagde de krant de mannen uit een rechtszaak aan te spannen, als de beschuldiging ongegrond zou zijn. Deze actie werd veroordeeld door een aantal politici, journalisten en advocaten die betoogden dat hiermee een gevaarlijk precedent van 'berechting door de media' werd geschapen.

Instelling voedingsraad

Op 30 januari kondigde de regering plannen aan om een onafhankelijke voedingsraad in te stellen. De raad zou worden voorgezeten door een voedingsadviseur die de wettelijke taak kreeg de volksgezondheid te bewaken. De adviseur, die dezelfde status zou krijgen als de hoogste ambtenaar van volksgezondheid, zou vallen onder het ministerie van landbouw, visserij en voeding. De regering had tot dan toe niet toegegeven aan de druk om een onafhankelijk orgaan in te stellen en beweringen van de oppositie en consumentenorganisaties verworpen dat het ministerie belemmerd werd door een belangenconflict tussen voedingsproducenten en consumenten.

Onder de bevolking was onrust ontstaan naar aanleiding van een aantal gevallen waarbij de veiligheid van voeding in het geding was. Het ging daarbij om salmonella-bacteriën in eieren, bovine spongiforme encefalitis (BSE) ofwel gekke-koeienziekte (zie pag. 165/3 e.v.-'97), babymelk in poedervorm en, het jongste geval, een voedselvergiftiging met E-Colibacteriën, die sinds november 1996 achttien levens had gekost in Schotland.

Uitspraak over asielbeleid

Het Hof van Beroep bepaalde op 17 februari dat gemeenteraden wettelijk verplicht waren voedsel en onderdak te verschaffen aan asielzoekers die door een regeringsbesluit uit 1996 geen recht meer op een bijstandsuitkering hadden (zie pag. 15/3 e.v.-'97). Het Hof bevestigde een uitspraak van het Hooggerechtshof uit oktober 1996 dat een asielzoeker die legaal in Groot-Brittannië verbleef 'geen armoede en honger zou mogen lijden en niet bloot mocht staan aan het risico van ziekte en zelfs overlijden'. Het ministerie van gezondheidszorg en drie gemeenteraden die de procedure hadden aangespannen, kregen geen toestemming in beroep te gaan bij het Hogerhuis.

De uitspraak betekende dat het ministerie van gezondheidszorg ruim £ 40 mln moest betalen aan plaatselijke autoriteiten als tegemoetkoming in de kosten van levensonderhoud en huisvesting van armlastige asielzoekers. Nog eens £ 40 mln moest beschikbaar worden gesteld voor toekomstige uitgaven. Volgens liefdadigheidsinstellingen die zich bezighielden met de opvang van asielzoekers, waren ruim 15.000 mensen het slachtoffer geworden van het stopzetten van de uitkeringen.

Controverse over koninklijk jacht

De onverwachte aankondiging van plannen van de regering om het koninklijke jacht Britannia te vervangen en een nieuw schip te bouwen lokte in januari een storm van protesten uit. Minister van defensie Michael Portillo maakte het nieuws op 22 januari bekend. Hij zei dat de kosten van het nieuwe schip (£ 60 mln voor de bouw en £ 4 mln per jaar aan lopende kosten) uit de openbare middelen zouden worden betaald. Hij erkende dat het schip geen militaire doelen diende, maar onderstreepte dat een koninklijk jacht een belangrijke rol vervulde in de buitenlandse handel en een prestigieus beeld van Groot-Brittannië gaf. Dit leverde 'een krachtige bijdrage aan officiële gelegenheden en bevorderde de Britse economische belangen'. Verwacht werd dat het schip in 2002 in dc vaart zou komen.

Labour bekritiseerde de regering dat ze niet om advies was gevraagd en beschuldigde de Conservatieven ervan 'de koningin voor haar politieke karretje te spannen' door met de bekendmaking hun kansen bij de verkiezingen te willen vergroten. Op 25 januari verklaarde Labour dat er tijdens de eerste twee jaar van een Labour-regering geen overheidsgeld zou worden uitgetrok-

ken voor een koninklijk jacht. Portillo beschuldigde Labour ervan anti-monarchistisch te zijn, maar toen was al duidelijk dat een groot deel van de bevolking er fel op tegen was dat de bouw van het schip met belastinggeld zou worden gefinancierd.

(Vor.ber.pag. 15/3 e.v.-1997)

ONTWIKKELINGEN IN NOORD-IERLAND. VERKLARING VAN PREMIER MAJOR OVER VOORWAARDEN DEELNAME SINN FEIN AAN VREDESOVERLEG. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 28 november 1996 gaf premier John Major een verklaring uit waarin hij de voorwaarden van de regering bekendmaakte voor deelname van Sinn Fein aan het overleg tussen alle partijen om een einde te maken aan het conflict in Noord-Ierland.

Dit was Majors belangrijkste poging om Sinn Fein te betrekken bij het vredesproces sinds het einde van het staakt-het-vuren van het Ierse Republikeinse Leger (IRA) in februari (zie pag. 326/3 e.v.-'96). Major verklaarde dat alle activiteiten van paramilitaire organisaties, zoals wapenaankopen, patrouilles en het bij wijze van straf in elkaar slaan van mensen zouden moeten worden gestaakt, voordat Sinn Fein zou worden uitgenodigd deel te nemen aan de besprekingen. Hij eiste een nieuw IRA-bestand en de verzekering dat dit bestand 'welgemeend en ondubbelzinnig zou zijn, dat wil zeggen duurzaam, en niet enkel een tactische zet'. Later, op 28 november, liet Major in het Lagerhuis doorschemeren dat als de IRA onmiddellijk een staakt-het-vuren zou afkondigen, een groot deel van het voorbereidende werk zou kunnen worden afgerond in de kerstvakantie. De voorbereidingen behelsden onder meer ontmoetingen tussen Sinn Fein en de Britse en Ierse regering, aanvaarding van de uitgangspunten van de commissie-Mitchell inzake het afzweren van het gebruik van geweld (zie pag. 326/1 e.v.-'96) en het aanwenden van democratische middelen, alsmede een ronde van bilaterale besprekingen met de andere Noord-Ierse partijen om een tijdschema vast te stellen waarbinnen politieke onderhandelingen zouden worden gevoerd.

Majors verklaring was een officiële reactie op voorstellen van John Hume, de voorzitter van de Social Democratic and Labour Party (SDLP), en Sinn Fein-leider Gerry Adams. Naar werd aangenomen hadden zij de garantie geëist dat een nieuw IRA-bestand de toelating van Sinn Fein tot het overleg tussen alle partijen zou bespoedigen zonder verdere discussies over kwesties als de ontwapening van paramilitaire organisaties. Zij eisten kennelijk ook dat zou worden onderhandeld over een tijdschema voor de voortzetting van het overleg en drongen er bij de regering op aan voort te gaan met 'maatregelen om het vertrouwen te vergroten' zoals de vrijlating van IRA-gevangenen.

In een eerste reactie zei Adams dat Majors verklaring bedoeld was om 'onze inspanningen om weer een echt vredesproces van de grond te krijgen, te saboteren'. De Ierse regering probeerde afstand te nemen van de opstelling van Major en zei dat 'zij niet zou aanvaarden dat Sinn Fein zou worden uitgesloten van het overleg' als de IRA een nieuw staakt-het-vuren had afgekondigd en Sinn Fein de voorwaarden had geaccepteerd waarmee beide regeringen al hadden ingestemd.

Onzekerheid over loyalistisch bestand

Op 22 december ontstond er onzekerheid over het staakt-het-vuren dat loyalistische paramilitaire organisaties in oktober 1994 hadden afgekondigd (zie pag. 105/2/3-'95), nadat de vooraanstaande nationalist Eddie Copland gewond was geraakt door een autobom.

Hoewel geen enkele groepering de verantwoordelijkheid voor de aanslag opeiste, namen zowel loyalistische als nationalistische politici aan dat het een vergelding betrof voor een aanslag van de IRA op politieagenten in het Royal Hospital for Sick Children in Belfast op 20 december. De agenten bewaakten de secretaris van de Democratic Unionist Party, Nigel Dodds, en zijn vrouw, die hun zieke kind bezochten. De loyalisten hadden gewaarschuwd dat het staakt-het-vuren niet zou kunnen worden gehandhaafd, als de IRA aanslagen bleef plegen. Op 22 december zei David Adams van de Ulster Democratic Party dat 'de loyalisten niet zijn ingegaan op provocaties sinds Canary Wharf in februari (zie pag. 326/3 e.v.-'96) en met deze aanhoudende provocaties leek het nog maar een kwestie van tijd voordat er een reactie kwam'. Unionistische politici weigerden echter de aanslag op Copeland te bestempelen als het einde van het staakt-het-vuren en verklaarden dat zij hun invloed zouden aanwenden om ervoor te zorgen dat deze zou worden gehandhaafd.

Veiligheidssituatie verslechtert

In januari 1997 verslechterde de veiligheidssituatie in Noord-Ierland verder doordat de IRA op 6-7 januari een reeks aanslagen pleegde op agenten van de Royal Ulster Constabulary (RUC) en het twijfelachtig bleef of de loyalisten zich aan het staakt-het-vuren zouden houden (zie boven).

De slechter wordende situatie weerspiegelde zich in de felle aanval op de IRA door de Britse minister voor Noord-Ierland, Sir Patrick Mayhew. Op 27 januari verklaarde hij dat de regering 'met alle middelen jacht op jullie zal maken... We zullen nooit opgeven... Jullie zullen nooit veilig zijn. Uiteindelijk zullen jullie heel wat jaren van je leven in de gevangenis slijten.' Waarnemers dachten dat de felheid van de verklaring een verder teken was dat Ierland zich opnieuw op het randje van sektarisch geweld bevond.

Op 27 januari zei de Britse staatssecretaris die belast was met de politieke ontwikkelingen in Noord-Ierland, Michael Ancram, tijdens de eerste zitting in 1997 van het overleg tussen alle partijen in Stormont (zie pag. 21/1 e.v.-'97), dat de Ulster Democratic Party en de Progressive Unionist Party zich, ondanks de jongste aanslagen op loyalisten, hadden gehouden aan de kernpunten uit het rapport-Mitchell om geen geweld te gebruiken (zie pag. 326/1 e.v.-'96). Beide partijen onderhielden banden met loyalistische paramilitaire groeperingen. Ancram erkende echter dat het loyalistische staakt-het-vuren behoorlijk onder druk stond.

Whitemoor-proces gestaakt

Het proces tegen zes gevangenen - vijf vermeende IRA-leden die waren veroordeeld wegens terreurdaden en een man die wegens een gewapende roofoverval zat - die waren aangeklaagd wegens een uitbraakpoging in september 1994 uit de zwaar bewaakte Whitemoor-gevangenis, werd op 23 januari gestaakt, nadat de rechter had geoordeeld dat de publiciteit vóór het proces een eerlijke behandeling van hun zaak onmogelijk had gemaakt.

De mannen, die moesten verschijnen voor het Woolwich Crown Court in Londen, hadden ontkend een uitbraakpoging te hebben gedaan. De rechter staakte het proces, nadat hij tot de conclusie was gekomen dat een artikel in de Londense *Evening Standard*, waarin de mannen werden afgeschilderd als 'IRA-terroristen', schadelijke publiciteit betekende. Het

was de tweede keer dat het proces wegens schadelijke publiciteit moest worden afgebroken. De rechter zei verder dat zijn besluit ook was ingegeven door de verslechterende geestelijke toestand van de mannen. Ook was hij van mening dat het 'recht niet was gediend met een derde poging'.

Waarschuwing voor IRA-aanslagen

Op 7 februari gaf de IRA ter gelegenheid van de eerste verjaardag van haar bestand op 9 februari 1996 (zie pag. 326/3 e.v.-'96) een verklaring uit waarin zij berichten tegensprak dat de organisatie een 'schijnoorlog' zou voeren. De IRA waarschuwde dat zij ook na de Britse parlementsverkiezingen (op 1 mei) aanslagen zou uitvoeren en maakte hiermee een einde aan speculaties dat het een staakt-het-vuren zou afkondigen in de weken voor de verkiezingen om zoveel mogelijk steun te krijgen voor Sinn Fein, de legale politieke vleugel van de organisatie. Maar de IRA zei ook geïnteresseerd te zijn in een 'permanente regeling' en stelde zich op het standpunt dat voor de oplossing van het conflict in Noord-Ierland 'zinvolle onderhandelingen zonder voorwaarden vooraf' noodzakelijk waren. De Britse regering had verklaard dat Sinn Feins deelname aan het overleg tussen alle partijen in Stormont Castle afhankelijk was van een 'duurzame en geloofwaardige' hervatting van het staakt-het-vuren.

Kort na de publicatie van de IRA-verklaring riep Sinn Fein-leider Gerry Adams de regering op de dialoog te hervatten en zei dat de vredespogingen niet zouden moeten worden 'opgeschort tot na de verkiezingen'. Adams eiste de onmiddellijke toelating van Sinn Fein tot het overleg in Stormont en gaf te kennen dat hij bereid was de principes van het rapport-Mitchell om geen geweld te gebruiken, te erkennen (zie pag. 326/1 e.v.-'96).

Op 20 februari leverde John Hume, de leider van de Social and Democratic Party (SDLP), scherpe kritiek op Sinn Fein. Hij waarschuwde dat een stem op deze partij bij de komende parlementsverkiezingen in feite een stem op geweld was.

Hume, die opriep tot een onmiddellijk staakt-het-vuren, hekelde de verkiezingsmethoden van Sinn Fein. Hij beschuldigde Sinn Fein van 'het stelen van stemmen', van meervoudige registratie en van het intimideren van SDLP-medewerkers. Hume vermeed echter persoonlijke kritiek uit te oefenen op Adams, met wie hij sinds de jaren negentig nauw had samengewerkt. Op 24 februari deelde Hume ook mee dat de SDLP bij de komende verkiezingen voor de eerste keer in alle achttien Noord-Ierse kiesdistricten kandidaten zou stellen, en verklaarde hij dat er 'geen sprake' zou zijn van een verkiezingspact met Sinn Fein, zolang het IRA-geweld voortduurde.

Bezorgdheid over detentie van Roisin McAliskey

Op 19 februari ontbood de Ierse vicepremier en minister van buitenlandse zaken Dick Spring de Britse ambassadeur Veronica Sutherland om uitdrukking te geven aan de bezorgdheid van de Ierse regering over de voortzetting van de detentie van Roisin McAliskey. Spring waarschuwde dat de slechte behandeling van McAliskey 'schade zou kunnen toebrengen aan de gezamenlijke doelstelling van beide regeringen bij het vredesproces'.

McAliskey was op 19 november 1996 gearresteerd in haar woning in het graafschap Tyrone en overgevlogen naar Londen in afwachting van haar uitlevering aan Duitsland, waar zij werd gezocht in verband met de aanslag in juni 1996 op een Britse kazerne in Osnabrück (zie pag. 706/2-'96). Sindsdien was haar herhaalde malen vrijlating tegen borgtocht geweigerd en werd zij beschouwd als een gevangene van de Categorie A (gedetineerde met een buitengewoon hoog risico), ondanks het feit dat zij zwanger was en in het verleden nooit geweld had gebruikt. De langdurige beroepsprocedure tegen haar uitlevering maakte het waarschijnlijk dat zij haar kind in de gevangenis ter wereld zou brengen. Op 12 februari zei haar moeder, de vooraanstaande nationalist en oud-parlementariër, Bernadette McAliskey-Devlin, te hebben vernomen dat zij geboeid zou worden tijdens de bevalling en niet voor haar kind zou kunnen zorgen in de gevangenis. De zaak van Roisin McAliskey bracht Amnesty International tot de publicatie van een 'communiqué voor spoedeisende actie', waarin werd beweerd dat haar detentie 'kan ontaarden in een wrede, onmenselijke en vernederende behandeling'.

(Vor.ber.pag. 19/1 e.v.-1997)

IERLAND

REGERING OVERLEEFT MOTIE VAN WANTROUWEN

Minister van justitie Nora Owen kwam in november 1996 onder aanzienlijke druk om af te treden nadat zestien gedetineerden die in voorarrest zaten op verdenking van terreurdaden, waren vrijgelaten en onmiddellijk daarop weer waren gearresteerd.

De zestien werden op vrije voeten gesteld, opnieuw gearresteerd en onder zware bewaking overgebracht naar de Bijzondere Rechtbank voor Strafzaken in Dublin. Later maakte het ministerie van justitie bekend dat de zestien mannen bij een vorige gelegenheid waren voorgeleid voor een gepensioneerde en onbevoegde rechter, Dominic Lynch. Het ministerie had verzuimd Lynch op de hoogte te stellen van zijn pensionering, die in augustus was ingegaan.

Daarop werd de rechtmatigheid van de detentie van de verdachten getoetst door een rechter, hetgeen leidde tot de indiening van een motie van wantrouwen tegen de coalitieregering. Tijdens het twee dagen durende debat kreeg Owen felle kritiek over zich heen. Op 14 november wist de regering echter de motie te overleven.

REGERINGSWIJZIGING

Op 30 november trad minister van verkeer en energie Michael Lowry af na beschuldigingen dat een omvangrijke verbouwing van zijn huis was gefinancierd door een supermarktketen. De transactie zou hebben plaatsgevonden in 1993, toen Lowry voorzitter was van de centrumpartij Fine Gael, die toen in de oppositie zat. Hij hield zich destijds bezig met het werven van fondsen voor de partij.

OUD-PREMIER REYNOLDS WINT PROCES WEGENS SMAAD

Op 19 november won oud-premier Albert Reynolds een proces wegens smaad tegen de (Londense) *Sunday Times*, maar hij moest wel de proceskosten van maar liefst £ 1 mln betalen.

Reynolds had de *Sunday Times* voor de rechter gedaagd, nadat de krant in november 1994 een artikel had gepubliceerd waarin de aandacht werd gevestigd op de redenen voor Reynolds aftreden als premier en werd gesuggereerd dat hij had gelogen en de Dail (parlement) om de tuin had geleid (zie pag. 108/1 e.v.-'95). Reynolds noemde het artikel 'weerzinwekkend, kwaadaardig en lasterlijk'. De jury was van oordeel dat de krant weliswaar verkeerd had gehandeld door het artikel te publiceren, maar dat zij dit niet met opzet had gedaan. Het besluit van de jury

om Reynolds een schadevergoeding zonder geldbedrag ('zero damages') toe te kennen, werd verworpen door de rechter, die verklaarde dat Reynolds recht had op een nominale schadevergoeding van één penny, aangezien de jury had vastgesteld dat Reynolds in zijn goede naam was aangetast. Reynolds had eerder een aanbod van de *Sunday Times* tot betaling aan de rechtbank van de hand gewezen.

VERDACHTE VAN MOORD OP JOURNALISTE IN STAAT VAN BESCHULDIGING GESTELD

Op 18 november werd Paul Ward beschuldigd van medeplichtigheid aan de moord op de journaliste Veronica Guerin in juni (zie pag. 706/3 e/v/-'96).

NIEUWE AARTSBISSCHOP

Kardinaal Cahal Daly (79), de geestelijk leider van de naar schatting 4 mln katholieken in Ierland, trad op 1 oktober 1996 terug als aartsbisschop van Armagh. Hij werd opgevolgd door Sean Brady, die in december 1994 was aangesteld als plaatsvervangend bisschop.

PRESENTATIE VAN BEGROTING VOOR 1997-'98

Op 22 januari 1997 presenteerde minister van financiën Ruairi Quinn de begroting voor 1997-'98, die zowel belastingverlagingen als een bescheiden verhoging van de overheidsuitgaven behelsde. De begroting voorzag in een te verwachten overschot, maar was er eveneens op gericht Ierland op koers te houden om zich te kwalificeren voor deelname aan de gemeenschappelijke Europese munt.

De uitgaven zouden in vergelijking met 1996-'97 met 6 procent stijgen tot IR£ 13,4 mrd ($ 1 = IR£ 0,62 op 24 januari 1997). De inkomsten zouden met 5 procent stijgen tot IR£ 13,6 mrd. Op de lopende rekening van de betalingsbalans werd een overschot verwacht van IR£ 193 mln. Meevallende schulden en hogere belastinginkomsten hadden tot een onverwacht overschot geleid van IR£ 292 mln in 1996-'97. Aangezien de economie in de lift zat, werd verwacht dat het BBP in 1997 met 5,5 procent zou groeien.

Quinn verlaagde het standaardtarief van de inkomstenbelasting met 1 procent tot 26 procent en verhoogde de aftrekposten. Hij verhoogde eveneens de belastingdrempel, waardoor ongeveer 10.000 mensen buiten het belastingnet vielen. Verder zei hij dat in 1997-'99 IR£ 525 mln extra zou worden uitgetrokken voor de sociale zekerheid. De vennootschapsbelasting ging omlaag en er werd een belastingvoordeel geïntroduceerd om bedrijven aan te moedigen deel te nemen aan de Markt voor Groeiende Bedrijven. Deze faciliteit was bedoeld om te voorkomen dat het aantal nieuwe producten op de markt terugliep. Quinn zei te hopen 'werk te belonen, ondernemingszin te stimuleren en de sociale zekerheid te verbeteren'. Hij verklaarde dat het de eerste keer was dat er sprake was van 'een aanhoudende netto banengroei, dat de netto emigratie tot stilstand was gekomen en dat een aantal mensen naar Ierland terugkeerde.'

Op 30 januari stemde het Ierse Congres van Vakbonden voor een éénjarig loonpact dat voorzag in een salarisstijging van 9,25 procent in drie jaar voor werknemers in de publieke en particuliere sector.

(Vor.ber.pag. 706/3 e.v.-1996)

ITALIË

UITSPRAAK CONSTITUTIONEEL HOF OVER REGERINGSDECRETEN. BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD. MINISTER DI PIETRO TREEDT AF. WETSVOORSTEL VOOR JUSTITIËLE HERVORMINGEN. EU AKKOORD MET EUROTAX. PARTIJCONGRESSEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 7 oktober 1996 werd bekendgemaakt dat het Constitutionele Hof in september had geoordeeld dat de veelvuldig voorkomende verlenging van regeringsdecreten in strijd met de grondwet was, omdat dergelijke decreten uitsluitend waren bedoeld voor noodsituaties. De uitspraak van het Hof zou in werking treden na officiële publicatie en zou naar verwachting de aanzet geven tot procedurele hervormingen, omdat anders het wetgevingsprogramma van de regering zou komen stil te liggen.

Aangezien de Senaat en de Kamer van Afgevaardigden (respectievelijk de Eerste en Tweede Kamer) gelijke bevoegdheden bezaten, konden wetsvoorstellen herhaaldelijk heen en weer worden gestuurd, voordat ze tot wet werden verheven. De regering was hierdoor geneigd haar beleid uit te voeren op grond van decreten, die ze elke 60 dagen verlengde. De zittende regering van premier Romano Prodi had van de vorige regering 93 decreten overgenomen, waarvan enkele wel twintig keer waren verlengd. Meer dan vijftig van deze decreten bleven deel uitmaken van de officiële wetgeving.

Voorlopige begroting voor 1997 goedgekeurd

Op 10 oktober keurde het parlement de ontwerpbegroting voor 1997 goed, die als belangrijkste doelstelling had het terugbrengen van het begrotingstekort tot 3 procent van het bruto binnenlands product (BBP). Door de goedkeuring wist de regering zich gesteund in haar streven de nationale economie op orde te krijgen voor deelname aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU), waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd, die in 1999 zou ingaan (zie pag. 814/3 e.v.-'96). Op 1 oktober had de Franse president Jacques Chirac er ten zeerste aan getwijfeld of Italië in staat zou zijn vóór 1999 te voldoen aan de convergentiecriteria voor de EMU, maar de betrekkingen tussen Frankrijk en Italië verbeterden na een bilaterale top op 3-4 oktober en de Italiaanse regering verwierf de steun van zowel Frankrijk als het Internationaal Monetair Fonds (IMF) voor haar begrotingsprogramma.

Op 23 oktober maakte de Bank van Italië bekend het discontotarief te verlagen van 8,25 naar 7,5 procent. Het besluit werd genomen op grond van voorlopige cijfers die aangaven dat de jaarlijkse inflatie in oktober was gedaald tot 3 procent, de laagste stand sinds 1969; de bank erkende dat de jaarlijkse groei in 1996 naar verwachting minder dan 1 procent zou bedragen. De renteverlaging werd gezien als een poging de economie te stimuleren.

Begroting voor 1997 goedgekeurd

Op 16 november gaf de Kamer van Afgevaardigden na weken van verhitte debatten haar goedkeuring aan de begroting voor 1997, die een reeks bezuinigingsmaatregelen bevatte. De goedkeuring van de begroting speelde een belangrijke rol bij Italië's verzoek om terug te keren in het Europese wisselkoersmechanisme (WKM), waar Italië op 16-17 september 1992 op het hoogtepunt van de Europese valutacrisis uit was gestapt (zie pag. 756/2-'92). Op 24 november keerde de Italiaanse lire terug in het WKM nadat er een compromis over de spilkoers was bereikt (zie pag. 164/2 e.v.-'97). De begroting moest in december worden goedgekeurd door de Senaat. Dit werd echter beschouwd als een formaliteit, aangezien de regering over een meerderheid in de Senaat beschikte.

De begroting werd aanvaard door de Kamer van Afgevaardigden met de steun van de radicale Heropgerichte Communistische Partij (RC), waarvan de regering van premier Romano Prodi afhankelijk was voor een meerderheid in het parlement. De steun van de RC kon echter alleen maar worden verkregen door een aantal bezuinigingen op de sociale zeker-

heid in te trekken. Dientengevolge moest de regering sterker leunen op belastingmaatregelen om het begrotingstekort te verminderen.

De oppositionele centrumrechtse Vrijheidsalliantie (Polo della Libertá) en de separatistische Noordelijke Liga (LN), die het begrotingsdebat gebruikten om hun bezwaren tegen hogere belastingen naar voren te brengen, boycotten de eindstemming.

De Vrijheidsalliantie, die garen spon bij de weerstand van de middenstanders tegen belastingen, organiseerde op 9 november in Rome een demonstratie waaraan werd deelgenomen door ongeveer 500.000 personen, afkomstig uit het kleinbedrijf, de detailhandel en de beroepsgroepen. De opkomst betekende tevens een persoonlijk succes voor de voorzitter van de Vrijheidsalliantie, oud-premier Silvio Berlusconi, wiens aanvallen op de 'fiscale dictatuur' van de regering kwamen op een moment waarop hij terechtstond op verdenking van betrokkenheid bij omkoping van ambtenaren van de Guardi di Finanza (fiscale recherche).

Dezelfde dag liepen in Napels ongeveer 250.000 mensen mee in een demonstratie tegen de werkloosheid, waartoe de RC had opgeroepen. Vakbondsleiders hadden schoorvoetend ingestemd met de begroting en eisten dat de 'eurotax', een eenmalige heffing in 1997 van ongeveer L 13.000 mrd (zie pag. 815/1-'96), zou worden opgebracht door de rijken ($ 1 = L 1,516,96 op 8 november 1996).

Privatiseringsprogramma

Op 10 oktober ging de tweede fase van de privatisering van de staatsoliemaatschappij ENI van start. De staat verkocht 14 procent van zijn aandelen voor ongeveer 7,698 triljoen lire (ongeveer $ 5 mrd) (voor de eerste fase van de verkoop van aandelen in november 1995, zie pag. 169/3 e.v.-'96).

Op 30 oktober verklaarde de regering nogmaals ernaar te streven uiterlijk maart 1997 al haar aandelen in het staatstelecommunicatiebedrijf STET te hebben verkocht (zie pag. 815/3-'96). Het parlement, dat een commissie van toezicht moest instellen, zou zich naar verwachting sterk verzetten tegen het privatiseringsproces.

Directeuren van inlichtingendiensten vervangen

Op 18 oktober maakte de regering bekend dat de directeuren van de drie grootste inlichtingendiensten, de civiele inlichtingendienst SISDE, de contraspionagedienst en militaire inlichtingendienst SISMI en de overkoepelende inlichtingendienst CESIS, waren vervangen. De maatregel werd gezien als een poging de parlementaire controle op de SISDE en de SISMI te vergroten en de invloed van de CESIS te versterken. De regering ontkende categorisch dat de maatregel verband hield met de op 14 oktober door Berlusconi geuite klacht dat een week eerder in het kantoor van zijn partij (Forza Italia) afluisterapparatuur was ontdekt.

Mafiaproces

Op 21 oktober werd de rechtszaak geopend tegen Salvatore 'Toto' Riina, die bekend stond als de 'capo di capi' van de mafia, en tegen zeventien anderen wegens de moord op Paolo Borsellino, de hoofdofficier van justitie van de Siciliaanse stad Palermo, die in juli 1992 om het leven was gekomen bij een bomaanslag op zijn auto (zie pag. 827/3 e.v.-'92). Riina zat reeds een meervoudige levenslange gevangenisstraf uit voor andere misdrijven (zie pag. 548/1-'95).

Onderzoek tegen Prodi ingesteld

Er dreigde mogelijk een ernstige crisis voor de regering, toen op 25 november een rechter officieel eiste dat Prodi terecht zou staan op verdenking van misbruik van de functie die hij in 1993 vervulde, het presidentschap van de machtige staatsholding IRI. De datum voor de eerste verhoren moest nog worden vastgesteld.

Prodi verklaarde 'alles te zullen ophelderen' en maakte zich geen zorgen over de beschuldigingen van het openbaar ministerie. Prodi en vijf andere leden van de raad van bestuur van IRI, onder wie de vertegenwoordiger van het ministerie van financiën, werden ervan beschuldigd een voedingsbedrijf dat geprivatiseerd werd, te hebben toegespeeld aan politieke vrienden die eigenlijk het geld niet hadden om het te kopen. Bovendien zou Prodi zich aan belangenverstrengeling hebben schuldig gemaakt omdat hij, behalve verkoper van het bedrijf, ook consulent was van het Brits-Nederlandse concern Unilever, dat uiteindelijk een deel van het bedrijf had gekocht.

Het gerechtelijk onderzoek betrof de verkoop van de Cirio-Bertoli-De Rica groep (olijfolie, conserven en groenten), onderdeel van de IRI-dochter SME. De groep, die voornamelijk in Zuid-Italië produceerde, werd tegen alle verwachtingen in toegespeeld aan een kleine boerencoöperatie, de Fisvi, die deel uitmaakte van het christen-democratische machtsblok. Een staatsbank uit datzelfde blok, de Banco di Napoli, had zich aanvankelijk garant gesteld. De Fisvi bleek toch betalingsproblemen te hebben en verkocht de groep weer door, waarbij Bertoli (olijfolie) naar Unilever ging en de rest terechtkwam bij de financier Sergio Cragnotti. Volgens justitie had de Fisvi bij deze operatie een oneigenlijk voordeel gehad van L 14 mrd.

De affaire was bij justitie aanhangig gemaakt door een kleine aandeelhouder vam de IRI. Prodi had eerder gesuggereerd dat de kritiek op deze transactie was aangewakkerd door tegenstanders van privatisering, onder wie leden van de Nationale Alliantie.

Vonnis van Craxi in hoger beroep bevestigd

Op 12 november bevestigde het Hoogste Hof van Beroep een van de gevangenisstraffen waartoe de voormalige socialistische (PSI) premier Bettino Craxi bij verstek was veroordeeld.

Tegen Craxi, die zich in zelfgekozen ballingschap in Tunesië bevond, liep een aantal fraude- en corruptiezaken. In deze zaak, die ging over steekpenningen die de verzekeringsmaatschappij SAI had betaald om een contract van het staatsenergiebedrijf ENI in de wacht te slepen, had een Milanese rechtbank Craxi in december 1994 veroordeeld tot vijf en een half jaar gevangenisstraf (zie pag. 245/1-'95). Daarnaast werden de vonnissen bevestigd die waren uitgesproken tegen de financier Sergio Cusani, voormalig SAI-president Salvatore Ligresti en SAI-directeur Fausto Rapisardo, de penningmeester van de vroe-

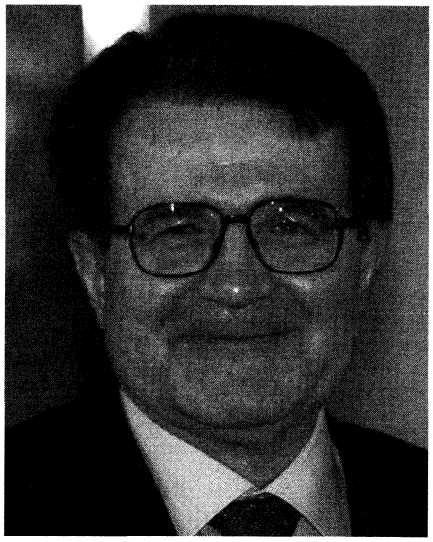

Archiefopname d.d. 28 mei 1996 van de Italiaanse premier Romano Prodi. *Foto EPA*

gere Christen-Democratische Partij Severino Citaristi, en twee oud-directeuren van ENI.

Minister Di Pietro treedt af

Op 14 november zag de regering zich geplaatst voor een meer acute crisis, toen minister van openbare werken Antonio Di Pietro aftrad ondanks steunbetuigingen van Prodi.

Als onderzoeksrechter in Milaan was Di Pietro een nationale held geworden, doordat hij tussen 1992-'94 de leiding had gehad over de anti-corruptiecampagne 'Schone Handen', die had geleid tot de ondergang van een gehele politieke en zakenelite. In een bittere ontslagbrief verklaarde Di Pietro dat hij er 'genoeg' van had, na jarenlang 'ten onrechte het doelwit te zijn geweest van allerlei wettige en onwettige onderzoeken en controles', enkel en alleen omdat hij zijn plicht had gedaan. Twee weken daarvoor had hij de regering genoodzaakt de financiële recherche (Guardia di Finanza) te verdedigen, nadat hij een aantal van de leden van deze dienst openlijk ervan had beschuldigd hem in opspraak te willen brengen.

Di Pietro trad af nadat eerder op 14 november was bevestigd dat het Openbaar Ministerie in de Noord-Italiaanse stad Brescia had besloten een officieel onderzoek tegen hem in te stellen naar aanleiding van ernstige beschuldigingen van de Italiaans-Zwitserse financier Francesco Pacini Battaglia.

Battaglia was in september samen met Lorenzo Necci, de directeur van de Italiaanse staatsspoorwegen, gearresteerd (zie pag. 816/3 e.v.-'96). Battaglia beweerde dat hij een overeenkomst had gesloten met Di Pietro's 'Schone Handen'-team om een zware straf te ontlopen, nadat Di Pietro hem in 1993 ervan had beschuldigd dat hij was opgetreden als illegale bankier voor smeergelden. Battaglia's beschuldigingen waren bekend geworden door de naar verluidt zeer selectieve publicatie van fragmenten van telefoongesprekken die waren afgeluisterd door de financiële recherche.

Uitspraak in zaak tegen Di Pietro

Op 27 december oordeelde het Hof van Cassatie dat een reeks gecoördineerde huiszoekingen van de financiële recherche om bewijsmateriaal te verzamelen tegen Antonio di Pietro, 'onwettig' was.

In zijn uitspraak uitte het Hof ernstige twijfel over de methoden en motieven van de onderzoekseenheid van de financiële recherche die zich bezig hield met de georganiseerde misdaad. Dit team had op 6 december invallen gedaan in zeventig woningen verspreid over heel Italië, naar het heette om bewijzen van corruptie tegen Di Pietro te verzamelen. De hoofdofficier van justitie van de Noord-Italiaanse stad Brescia, Giancarlo Tarquini, wiens bureau 230 leden van de financiële recherche verlof had gegeven de huiszoekingen te verrichten, verwierp de uitspraak en zei in beroep te zullen gaan bij het Hooggerechtshof. Hij verklaarde tevens dat het onderzoek naar Di Pietro's vermeende betrokkenheid bij corruptiepraktijken zou worden voortgezet.

Op 8 en 11 december bestempelde Di Pietro de beschuldigingen die tegen hem waren ingebracht in een in naam geheim recherche-rapport van 1.000 pagina's, publiekelijk als 'verachtelijke leugens' en 'nonsens'; fragmenten uit dit rapport waren in de pers gepubliceerd. Volgens het rapport was Di Pietro begin jaren negentig als hoofd van het anti-corruptieteam 'Schone Handen' de centrale figuur in een 'lucratieve pressiegroep van rechters' die aanzienlijke vergoedingen voor juridische kosten had ontvangen van verdachten die een gevangenisstraf of een zware veroordeling wilden ontlopen. In het rapport werd ook beweerd dat Di Pietro tijdens zijn zes maanden durende ambtsperiode als minister van openbare werken via tussenpersonen smeergelden had ontvangen van aannemers in ruil voor contracten.

Volgens Di Pietro wilde de financiële recherche wraak nemen voor ambtenaren van deze dienst die schuldig waren bevonden aan fraude, toen hij onderzoeksrechter was. Zowel Massimo D'Alema, de leider van de voormalige communistische centrumlinkse Democratische Partij van Links (PDS), als Gianfranco Fini, de leider van de uiterst rechtse Nationale Alliantie (AN), zeiden te geloven dat de beschuldigingen tegen Di Pietro vals waren. Oud-premier Silvio Berlusconi, voorzitter van de rechtse Forza Italia, die eveneens werd vervolgd wegens corruptie, beweerde echter bereid te zijn belastende informatie te onthullen over Di Pietro's handelwijze tegenover het openbaar ministerie van Brescia.

Paolo Costa werd benoemd tot de nieuwe minister van openbare werken.

Veroordeling wegens corruptie

Op 15 december veroordeelde een rechtbank in Turijn Marcello Dell'Utri, de voormalige voorzitter van Publitalia, de reclamepoot van Berlusconi's mediaconcern Fininvest, tot drie jaar gevangenisstraf wegens vervalsing van facturen en financiële onregelmatigheden.

Voormalig minister Antonio Di Pietro arriveert op 16 december 1996 bij het gerechtsgebouw in Brescia, waar hij een geschreven verklaring overhandigde aan het hof. *Foto EPA*

Dell'Utri, die werd beschouwd als de machtigste bestuurder van Fininvest, werd schuldig geacht aan vervalsing van facturen voor een bedrag van L 1 mrd ($ 1 = L 1.528,15 op 20 december 1996) en het aannemen van een illegale lening ter waarde van L 500 mln. Hij was ook parlementslid van Forza Italia geweest en had Berlusconi overgehaald in 1993 in de politiek te gaan.

Compromis over omroepstelsel

Op 16 december gaf de coalitieregering van premier Romano Prodi haar goedkeuring aan een compromis-akkoord over het televisiebestel.

Het akkoord, dat zou kunnen rekenen op de parlementaire steun van gematigde linkse en rechtse partijen, handhaafde het bestaande omroepstelsel, waardoor Berlusconi's bedrijf Mediaset in bezit bleef van drie van de twaalf nationale televisiekanalen (zie pag. 815/2/3-'96). In ruil daarvoor beloofde Berlusconi de regering medewerking te verlenen aan een grondwetsherziening.

Nieuwe commissie voor modernisering grondwet

Op 16 januari 1997 stemde de Senaat met 256 tegen 16 stemmen voor de instelling van een zeventig leden tellende, uit beide Kamers van het parlement samengestelde commissie, die de grondwet van 1948 moest moderniseren. De Kamer van Afgevaardigden keurde het besluit later goed. Het besluit was in

strijd met het in juli 1996 ingediende wetsvoorstel waarin was gepleit voor de instelling van twee commissies, één uit elke Kamer van het parlement (zie pag. 815/2-'96).

De grondslag voor deze nieuwe consensus tussen de twee grote parlementaire blokken over een grondwetsherziening was gelegd in december tijdens langdurige onderhandelingen tussen Massimo D'Alema, leider van de PDS - de belangrijkste pijler onder de centrumlinkse Olijf-coalitie -, en oud-premier Silvio Berlusconi, de leider van Forza Italia en van de belangrijkste oppositiegroepering, de centrumrechtse Vrijheidsalliantie. Ook de langdurige en felle interne discussies tussen rechtse oppositieleiders hadden naar verluidt aan de consensus bijgedragen.

De aanhoudende verdeeldheid binnen de oppositie vormde echter de grootste bedreiging voor het succes van de commissie, die tot eind juni 1997 de tijd had haar aanbevelingen af te ronden. In tegenstelling tot Berlusconi was zijn belangrijkste bondgenoot Gianfranco Fini, de leider van de extreemrechtse en voormalige fascistische partij Nationale Alliantie (AN), voor invoering van een krachtig presidentieel systeem zoals in Frankrijk (zie pag. 382/2 e.v.-'96). Er bestond evenwel een diep wantrouwen onder de bevolking tegen deze optie wegens de herinneringen aan het misbruik van de gecentraliseerde macht tijdens de dictatuur van Benito Mussolini. Er was meer steun voor de uitbreiding van de bevoegdheden van de premier, een herziening van het kiesstelsel, een vermindering van het aantal parlementsleden, een nieuwe invulling van de taken van de Senaat en de Kamer van Afgevaardigden (teneinde overlapping te voorkomen), en in het bijzonder de invoering van een federale structuur die grotere regionale autonomie zou omvatten.

De beslissing op 30 januari van het Constitutionele Hof om negentien van de dertig aangevraagde referenda te blokkeren, verlichtte de taak van de commissie. De belangrijkste politieke partijen reageerden positief op de verwerping door het hof van een referendum waarin werd voorgesteld om de bepaling te schrappen dat 25 procent van de parlementszetels volgens evenredige vertegenwoordiging wordt verdeeld.

Beroep van Berlusconi afgewezen

Op 23 oktober wees het Britse Hooggerechtshof het beroep van oud-premier Silvio Berlusconi af, dat deze had ingesteld tegen het Britse Bureau voor Ernstige Fraudebestrijding, dat in april beslag had gelegd op duizenden documenten van een in Londen gevestigd bedrijf dat administratieve werkzaamheden had verricht voor Berlusconi's mediabedrijf Fininvest. Op 25 oktober werd zijn verzoek om in beroep te gaan bij het Hogerhuis afgewezen en op 30 oktober werden de documenten naar Italië teruggestuurd.

Berlusconi, tegen wie nog andere aanklachten liepen (zie pag. 383/2 e.v. en 816/1 e.v.-'96), werd er tevens van beschuldigd contacten te onderhouden met de mafia. Op 9 oktober werden delen van de bekentenis van mafialid Francesco di Carlo gepubliceerd, waaruit zou blijken dat Berlusconi de mafia had betaald om de uitbreiding van zijn medianetwerk op Sicilië veilig te stellen. Marcello Dell'Utri, een naaste medewerker van Berlusconi en hooggeplaatst functionaris binnen Fininvest, werd op 29 oktober officieel aangeklaagd wegens samenspanning met de Siciliaanse mafia. Hij werd tevens beschuldigd van corruptie en belastingontduiking.

In andere corruptieonderzoeken werden op 11 oktober arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen vijf voormalige hoge functionarissen van de investeringsgroep Gemina. Op 31 oktober werd een corruptieonderzoek ingesteld naar de activiteiten van de directeur van STET, Ernesto Pascale.

Aftreden van rechter in proces tegen Berlusconi. Vrijspraak voor broer Berlusconi

Op 30 januari werd het jarenlange corruptieproces tegen Berlusconi gestaakt, nadat de president van de rechtbank op 20 januari was teruggetreden op grond van beschuldigingen van vooringenomenheid jegens de verdachte (voor achtergronden van proces, zie pag. 816/1 e.v.-'96 en boven).

In oktober 1996 was via een microfoon in de rechtszaal een opmerking van rechter Carlo Crivelli opgevangen waarin hij een officier van justitie had geadviseerd gebruik te maken van de 'wortel en stok'-methode bij het verhoor van getuigen. Volgens Berlusconi en zijn medeverdachten bewees deze opmerking dat Crivelli hun veroordeling wilde doordrukken. In januari besliste een hof van beroep dat de opmerkingen weliswaar een 'ernstige misstap' vormden, maar dat zij waren gemaakt buiten de formele proceshandelingen en daarom juridisch gezien irrelevant waren. Desondanks trad Crivelli terug. Hij verklaarde dat zijn 'aanzien en onpartijdigheid' averij hadden geleden door het gebeuren.

In een andere rechtszaak sprak op 29 januari een rechtbank in de Noord-Italiaanse stad Brescia Berlusconi's jongere broer Paolo Berlusconi vrij van chantage van Antonio Di Pietro, eertijds gangmaker achter de anti-corruptiecampagne 'Schone Handen' (1992-'94), die had geleid tot de ondergang van een groot aantal politici en zakenlieden. Cesare Previti, minister van defensie in de regering van Berlusconi van 1994, en twee hoge functionarissen van het ministerie van justitie, werden eveneens vrijgesproken van chantage.

De rechtbank oordeelde dat er geen bewijs was voor de beschuldiging dat de verdachten medeplichtig waren aan een complot waardoor Di Pietro in 1994 was gedwongen af te treden als onderzoeksrechter (zie pag. 244/3 e.v.-'95). De redenen voor zijn ontslag waren nooit geheel duidelijk geworden, hetgeen had geleid tot speculaties dat de regering-Berlusconi toestemming had verleend om belastende dossiers over Di Pietro aan te leggen. Di Pietro had vervolgens in november 1996 ontslag genomen als minister van openbare werken en was het doelwit geweest van een diepgaand corruptie-onderzoek door de fiscale recherche (zie boven).

Wetsvoorstel voor justitiële hervormingen

Op 11 januari gaf de regering haar goedkeuring aan een wetsvoorstel dat was bedoeld om de achterstand in de behandeling van honderden corruptiezaken waarbij zakenlieden, overheidsfunctionarissen en politici waren betrokken, weg te werken; deze achterstand was het gevolg van de anti-corruptiecampagne 'Schone Handen'. Volgens de *Financial Times* van 12 januari waren de regering en de oppositie erop gebrand een einde te maken aan de 'destabiliserende gevolgen van aanhoudende anti-corruptieonderzoeken, processen en beroepszaken die zich tot diep in de volgende eeuw zouden kunnen voortslepen'.

De nieuwe wet, die moest worden goedgekeurd door het parlement, behelsde de invoering van een uitgebreid en snel schikkingssysteem dat voorzag in strafvermindering in ruil voor een schuldbekentenis. Dit was vooral bedoeld voor doorsneecorruptiezaken, die betrekking hadden op misbruik van overheidsfuncties, illegale financiering van politieke partijen en vervalsing van rekeningen. Volgens commentatoren zou de invoering van dit systeem weliswaar

tijdrovende procedures vermijden, maar hierdoor zouden slechts weinig verdachten de gevangenis in gaan of voor lange tijd worden uitgesloten van overheidsambten.

Vonnissen tegen linkse radicalen bevestigd

Op 22 januari bevestigde het Hooggerechtshof de levenslange gevangenisstraffen van drie vroegere linkse radicalen. De uitspraak werd algemeen veroordeeld. Van de belangrijkste politieke partijen steunde alleen de AN deze uitspraak.

De 55-jarige Adriano Sofri, de vroegere leider van de extreemlinkse groepering Lotta Continua (Permanente Strijd) en twee medestanders, Giorgio Pietrostefani en Ovidio Bompressi, kregen 22 jaar gevangenisstraf voor het beramen en het plegen van de moord op de Milanese politiecommissaris Luigi Calabresi in mei 1972. Het was het zevende afzonderlijke proces over deze zaak en bij vier vorige gelegenheden hadden de gerechtshoven eerdere vonnissen vernietigd of de drie verdachten vrijgesproken.

Politici en commentatoren plaatsten vraagtekens bij de geldigheid van een vonnis dat zolang na de moord werd gewezen, vooral omdat het enkel was gebaseerd op de magere en bijzonder tegenstrijdige getuigenis van Leonardi Marino, een voormalig lid van Lotta Continua. Marino was aanvankelijk dezelfde misdaad ten laste gelegd, maar hij was onder geheimzinnige omstandigheden in 1988 politie-informant geworden. Links beschouwde de uitspraak als een voortzetting van een ideologische vete door overblijfselen van de 'oude orde' en rechts, Berlusconi voorop, als een bewijs van de onbekwaamheid van de rechterlijke macht.

Demonstraties van melkveehouders

Op 30 januari introduceerde de regering een aantal maatregelen ter ondersteuning van de zuivelsector om een einde te maken aan twee weken van felle betogingen door melkveehouders. De maatregelen, die de EU nog moest goedkeuren, behelsden de volgende voorstellen: (i) benoeming van een commissie die de toepassing van melkquota in Italië zou onderzoeken; (ii) verstrekking van zachte leningen aan boeren om de EU-boetes wegens overproductie te kunnen betalen en invoering van de bepaling dat de boeren slechts 25 procent van de boetes direct hoefden te voldoen; (iv) invoering van financiële prikkels aan de boeren om improductieve runderen af te slachten.

De demonstraties hadden plaatsgevonden, nadat boeren hadden geweigerd vóór 1 februari, de door de EU ingestelde deadline, ongeveer L 370 mrd aan boetes te betalen ($ 1 = L 1.586,05 op 24 januari 1997), die door de EU waren opgelegd wegens de overschrijding van melkquota in 1995-'96. De boeren hadden vanaf 1982 de EU-melkquota genegeerd en erop gerekend dat de Italiaanse regering de boetes zou betalen, hetgeen vervolgens door de EU werd verboden.

Verlaging rentetarief

Op 21 januari versoepelde de Bank van Italië haar strakke monetaire beleid door het discontotarief te verlagen van 7,5 naar 6,75 procent na de publicatie van meevallende (voorlopige) inflatiecijfers voor januari. Hieruit bleek dat de consumentenprijzen waren gestegen met 2,6 procent op jaarbasis.

Naar verwachting zou het besluit de gevolgen van de aangekondigde mini-begroting voor 1997 verzachten. Deze begroting, die was gepland voor de eerste maanden van 1997, was bedoeld om het groter dan geraamde begrotingstekort voor 1996, dat L 138.500 mrd bedroeg ofwel 7,5 procent van het BBP, terug te dringen. In de oorspronkelijke begroting voor 1997, die in december 1996 was goedgekeurd, was geprobeerd het begrotingstekort omlaag te schroeven tot 3 procent van het BBP, overeenkomstig de convergentiecriteria voor deelname aan de in 1999 in te voeren gemeenschappelijke munt in de derde en laatste fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU).

EU akkoord met eurotax

Op 21 februari besliste het Europese bureau voor de statistiek Eurostat dat het voorstel van de Italiaanse regering om een 'eurotax' (een eenmalige heffing op het persoonlijke inkomen) in te voeren een legitiem middel was om het begrotingstekort te verminderen (zie pag. 814/3 e.v.-'96 en boven). Hierdoor werd Italië gesteund in zijn pogingen deel uit te maken van de kopgroep van landen die zouden toetreden tot de Europese muntunie.

Eurostat zei zekerheid te hebben verkregen dat een gedeelte van de eurotax, een heffing op een ontslaguitkeringsfonds ter waarde van 0,19 procent van het BBP, geen lening was die de regering later zou moeten terugbetalen. Dit besluit stuitte op kritiek, vooral uit de Duitse bankwereld. Volgens de critici was de maatregel een ontoelaatbare manier om het begrotingstekort omlaag te schroeven.

Premier Romano Prodi, wiens gehele economische en politieke strategie was gericht op Italië's toetreding tot de kopgroep van de EMU in 1999, verwelkomde het besluit. Op 21 januari verklaarde Prodi in Rome dat de EMU 'binnen bereik lag' en hekelde hij de Duitse onwil om Italië toe te laten tot de eerste groep landen die deel zouden uitmaken van de EMU. Hij zei dat Europa 'niet alleen maar om een munteenheid draaide', en dat het 'onmogelijk was zich een Europa voor te stellen, dat was afgesneden van zijn grootse Latijnse cultuur'. Hij waarschuwde sceptici dat, als Italië niet tot de EMU-deelnemers van het eerste uur zou behoren, de lire 'onder druk zou komen te staan', de economie 'weerloos' zou zijn en Italië's geloofwaardigheid zou worden 'aangetast'.

Prodi beloofde tevens een minibegroting te presenteren in de eerste helft van 1997. Hiermee wilde hij nog eens L 2 à 15 mrd aan inkomsten binnenhalen teneinde het begrotingstekort in 1997 niet te laten uitkomen boven de EMU-norm van 3 procent van het BBP overeenkomstig het Verdrag van Maastricht ($ 1 = L 1.636,83 op 7 februari 1997).

Op 5 februari beweerde de regering dat Italië deze norm zou halen en ontkende krachtig berichten in de internationale media als zou binnen de EU worden gewerkt aan een compromisformule om het land pas in 2000 of 2001 toe te laten tot de EMU. In de berichten, die leidden tot een levendige handel in lire's op buitenlandse beurzen en die de koersen van Italiaanse overheidsobligaties in gevaar brachten, werd vooral gewezen op de Duitse vrees voor de gevolgen van het toelaten van Zuid-Europese landen met een van oudsher zwakke economie bij de start van de EMU.

Eerste PDS-congres

Op 20-23 februari vond het eerste congres plaats van de voormalige communistische Democratische Partij van Links (PDS), de belangrijkste steunpilaar van de regerende centrum-linkse Olijf-coalitie.

Ongeveer 80 procent van de 1.130 gedelegeerden herkoos Massimo D'Alema tot voorzitter. Deze haalde zich echter de woede van linkse partijen en de vakcentrale CGIL op de hals door in een toespraak te pleiten voor een beleid dat erop was gericht de PDS om te vormen tot een gematigde Europese sociaal-democratische partij. Hij riep op tot een ingrijpende herziening van het om-

vangrijke Italiaanse sociale-zekerheidsstelsel, een verdere hervorming van het pensioenstelsel, en samenwerking van de twee politieke blokken op het gebied van grondwetswijzigingen en Europese integratie. D'Alema haalde ongekend fel uit naar CGIL-secretaris-generaal Sergio Cofferati (die zijn kritiek op de hervorming van het sociale-zekerheidsstelsel niet onder stoelen of banken stak). Hij noemde Cofferati 'kortzichtig en doof' en beweerde dat de CGIL buitenspel zou komen te staan, als zij zich niet wist aan te passen aan de veranderingen in de maatschappij.

De regering reageerde behoedzaam op een voorstel van de voorzitter van de centrumrechtse Vrijheidsalliantie (Polo della Libertá), oud-premier Silvio Berlusconi, op 20 januari, die het congres bijwoonde als waarnemer en een 'akkoord voor Europa' tussen zijn partij en de PDS voorstelde om Italië's toetreding tot de EMU te waarborgen.

Congres Noordelijke Liga

Tijdens haar derde congres op 14-16 februari zwakte de Noordelijke Liga (LN) haar eis af om Noord-Italië af te scheiden van de rest van het land.

De radicale LN-voorzitter Umberto Bossi sprak over de noodzaak van een 'afscheiding met wederzijds goedvinden' in plaats van een afscheuring en hield de mogelijkheid open hierover een dialoog aan te gaan met de partijen van de regeringscoalitie en de rechtse oppositie. Bossi zei echter dat tijdens een LN-'referendum' op 20 april zou worden uitgemaakt of de noorderlingen zich zouden scharen achter de door de LN geproclameerde onafhankelijke republiek 'Padania' en haar voorlopige regering, die in september 1996 was gevormd maar weinig steun had gekregen (zie pag. 817/3 e.v.-'96).

Een mogelijke rivaal van de LN werd gevormd door de Beweging van Friuli en Veneto, die op 15-16 februari werd opgericht door zakenlieden en plaatselijke politici om de belangen van het rijke noordoosten van Italië te bevorderen.

Nieuw proces tegen Priebke

Op 15 oktober 1996 bepaalde het Hof van Cassatie dat het proces tegen de voormalige nazi-officier Erich Priebke van voren af aan moest beginnen met een andere militaire rechter. Het Hof verklaarde rechter Agostino Quistelli, die de voormalige SS-kapitein in augustus wel schuldig maar niet strafbaar had verklaard (zie pag. 818/3 e.v.-'96), in deze zaak onbevoegd wegens partijdigheid. Het vonnis van het Hof werd met applaus begroet door de nabestaanden van de 335 slachtoffers van de wraakmoord in 1944 waaraan Priebke medeschuldig was.

Op 10 februari bepaalde het hoogste Italiaanse rechtscollege, het Hof van Cassatie, dat Priebke opnieuw zou moeten worden berecht door een militaire rechtbank.

Het Hof was gevraagd uitspraak te doen over de vraag welk gerecht de zaak in behandeling zou moeten nemen, nadat militaire en civiele gerechtelijke autoriteiten elk tot de conclusie waren gekomen dat zij geen jurisdictie hadden. Er werd geen datum bepaald voor het proces tegen Priebke en tegen een andere voormalige SS-officier, Karl Hass, die getuige à charge was geweest bij de eerste rechtszaak tegen Priebke.

(Vor.ber.pag. 812/1 e.v.-1996)

TURKIJE

TURKIJE HAALT BANDEN MET ISLAMITISCHE WERELD AAN. EUROPARLEMENT BLOKKEERT HULP AAN TURKIJE. PRESENTATIE BEGROTING VOOR 1997. MAFIASCHANDAAL. ONTSLAG MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

De Turkse premier Necmettin Erbakan tekende op 12 augustus 1996 in de Iraanse hoofdstad Teheran een contract voor de levering van Iraans aardgas aan Turkije ter waarde van $ 20 mln over een periode van 22 jaar.

Op grond van de overeenkomst zou Iran Turkije vanaf 1999 aanvankelijk 2 mrd m^3 gas per jaar leveren maar die hoeveelheid na een beginperiode verhogen tot jaarlijks 10 mrd m^3 tot 2020.

De overeenkomst stuitte op scherpe kritiek van de Verenigde Staten, die zowel Iran als Libië economisch wilden isoleren vanwege de vermeende steun van deze landen aan moslim-terreurorganisaties. De Amerikaanse president Bill Clinton had op 5 augustus de wet-D'Amato ondertekend, die Amerikaanse strafmaatregelen mogelijk maakte tegen niet-Amerikaanse bedrijven die voor meer dan $ 40 mln investeren in de olie- en gasindustrie in Iran en Libië (zie pag. 32/2 e.v.-'97).

De Turkse premier verklaarde dat hij het handelsvolume met Iran wilde verdubbelen. Turkije wilde Iraanse olie kopen, tot 5 mln vaten per jaar. Volgens het Iraanse persbureau *IRNA* had Ankara bovendien kenbaar gemaakt 30.000 kilowatt electriciteit uit Iran te willen betrekken.

Minister van justitie Sevket Kazan, die samen met zijn college van onderwijs Mehmet Saglam een bezoek bracht aan Irak, verklaarde op 13 augustus dat Turkije dat land zou steunen bij zijn pogingen van de sancties van de Verenigde Naties (VN) af te komen. Op 15 augustus tekenden de twee landen een olie-voor-voedsel-akkoord, dat volgens het Turkse ministerie van buitenlandse zaken binnen het kader viel van het VN-beleid, dat Irak toestond een beperkte

De Turkse premier Necmettin Erbakan (l.) wordt op 9 augustus 1996 in Teheran verwelkomd door de Iraanse eerste vice-president Hassan Ebrahim Habibi (m.). *Foto EPA*

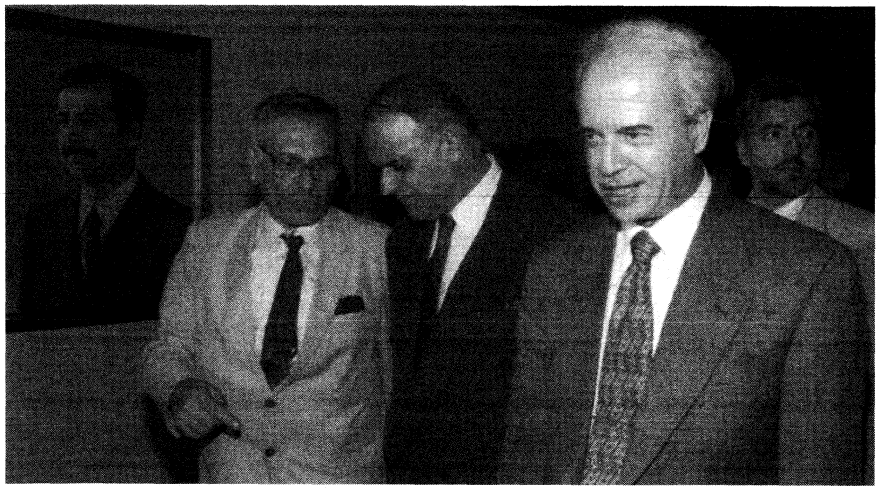

De Turkse minister van onderwijs Mehmet Saglam (m.) en zijn collega van justitie Sevket Kazan (r.) lopen met een ambtenaar van de protocollaire afdeling van het Iraakse ministerie van buitenlandse zaken (l.) op 12 augustus in Bagdad langs een portret van de Iraakse leider Saddam Hoessein. *Foto EPA*

hoeveelheid olie ter waarde van $ 2 mrd te exporteren (zie pag. 501/3 e.v.-'96).

Premier Erbakan bracht in oktober eveneens bezoeken aan Pakistan, Singapore, Maleisië en Indonesië.

Europees Parlement blokkeert financiële hulp aan Turkije

Op 19 september spraken leden van het Europees Parlement hun bedenkingen uit over het feit dat Turkije zich niet aan zijn belofte had gehouden om de democratie en de mensenrechtensituatie te verbeteren, hetgeen als voorwaarde was gesteld voor zijn toetreding tot de douane-unie met de EU, die in december 1995 was goedgekeurd (zie pag. 259/1 e.v.-'96). In een resolutie die werd aangenomen met 319 stemmen voor en 23 tegen (en 20 onthoudingen) gaven Europarlementariërs blijk van hun bezorgdheid door te eisen dat de volgende hulptermijn, die deel uitmaakte van een vijfjaren-hulpplan dat de douane-unie begeleidt (zie pag. 260/1-'96), zou worden bevroren totdat 'de democratie in Turkije (aantoonbaar) vooruitgang boekt'. In dezelfde resolutie riepen de Europarlementariërs ook op tot bevriezing van het voor Turkije bestemde deel van het hulpprogramma van de EU voor landen rondom de Middellandse Zee, waarvoor tot 1999 Ecu 4,7 mrd beschikbaar was. (De uitbetaling van zowel de aan de douane-unie gerelateerde hulp als de hulp in het kader van het zogeheten Mediterrane Programma - vaak aangeduid als Meda - had reeds vertraging opgelopen wegens bezwaren van Griekenland, zie pag. 745/1-'96.)

Op 19 september zei vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tansu Çiller dat het voornemen van het Europarlement om de hulp aan Turkije op te schorten 'volledig vooringenomen' was en dat in juli 1995 geïntroduceerde hervormingen (zie pag. 827/1-'95) aantoonden dat het de regering 'ernst' was met de democratie.

Eerder, op 17 september, hekelde een woordvoerder van het ministerie van buitenlandse zaken een uitspraak van het Europese Hof van Justitie van de dag daarvoor, waarin Turkije een boete kreeg opgelegd van $ 30.000, na schuldig te zijn bevonden aan de moedwillige verwoesting van Koerdische dorpen in de zuid-oostelijke provincie Diyarbakir bij twee militaire operaties in 1992 en 1993.

Tijdens de eerste lezing van de begroting van de Europese Unie voor 1997 besloot het Europees Parlement op 24 oktober daadwerkelijk alle steunprogramma's voor Turkije te blokkeren. Het betrof onder meer programma's voor de omschakeling van de landbouw, stimulering van de kleine en middelgrote ondernemingen en compensaties voor de verliezen die Turkije boekte op de handelsbalans met de Unie sinds de inwerkingtreding van de douane-unie. Turkije had voor de periode 1996-2000 gerekend op een bedrag van Ecu 375 mln (ongeveer $ 480 mln).

Projecten voor Turkije in het kader van het Meda-programma moesten door de Europese Commissie ter goedkeuring aan het Europees Parlement worden voorgelegd. Financiering was volgens het EP wel mogelijk voor humanitaire projecten die een bijdrage leverden aan de democratisering van Turkije, of die de regionale ontwikkeling van Zuidoost-Turkije ondersteunden, waar veel Koerden woonden (zie ook pag. 164/2-'97).

Doden in gevangenis

Minister van justitie Sevket Kazan bevestigde op 25 september dat tien gevangenen, van wie werd aangenomen dat zij lid waren van de separatistische Koerdische Arbeiderspartij (PKK), waren omgekomen bij een brand in de Diyarbakir-gevangenis; een dag voor het uitbreken van de brand had in de gevangenis een oproer plaatsgevonden uit protest tegen het feit dat de regering naliet de omstandigheden in de gevangenis te verbeteren. In juli had de regering toegezegd zich te zullen buigen over de omstandigheden in de gevangenissen, nadat twaalf gevangenen waren overleden na een grootscheepse hongerstaking (zie pag. 710/3 e.v.-'96).

Op 25 september arriveerde een team van de mensenrechtenorganisatie Amnesty International in Turkije in verband met een wereldwijde actie die op 1 oktober van start zou gaan om de publieke aandacht te vestigen op de schendingen van de mensenrechten in Turkije.

Escalatie van gevechten in het zuid-oosten

Het Turkse leger voerde op 23 september massale lucht- en grondoperaties uit tegen PKK-bases in het afgelegen berggebied in de zuid-oostelijke provincie Tunceli. De operatie zou de laatste poging zijn om de PKK te verdrijven voordat de noodtoestand geleidelijk zou worden opgeheven in het zuid-oosten.

Volgens de *International Herald Tribune* van 24 september zou de opperbevelhebber van het leger, generaal Ismail Hakki Karadayi, hebben verklaard tijdens een bezoek aan het betreffende gebied dat 'sinds 15 augustus duizend (PKK-)terroristen zijn gedood'.

Motie van wantrouwen tegen regering verworpen

De coalitieregering van premier Erbakan van de moslim-fundamentalistische Welzijnspartij (RP) zag zich in oktober gedwongen haar seculiere signatuur te verdedigen en overleefde maar ternauwernood een motie van wantrouwen die was ingediend naar aanleiding van een initiatief inzake de betrekkingen met Libië.

Op een reis door Afrika, bedoeld om de banden met islamitische landen zoals

Egypte en Nigeria aan te halen, had Erbakan ook Libië aangedaan. Tijdens zijn bezoek aan dit land van 4-6 oktober beledigde de Libische leider kolonel Moamer al-Kadhafi de Turkse delegatie door een onafhankelijke Koerdische staat te eisen. Ook had hij kritiek op Turkije, omdat het Amerikaanse bases toestond op zijn grondgebied en militaire samenwerkingsakkoorden met Israël had gesloten (zie pag. 505/3 e.v.-'96). Kadhafi's uitlatingen veroorzaakten wijdverbreide binnenlandse protesten waardoor de verdeeldheid binnen de regeringscoalitie dreigde toe te nemen, en prikkelden niet-religieuze partijen tot hun eerste serieuze poging de fundamentalistische regering ten val te brengen.

Als reactie op de situatie gaf vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tansu Çiller van de Partij van het Juiste Pad (DYP), die eerder had gezegd dat de Afrikaanse reis van Erbakan op een 'verkeerd tijdstip' was gepland, op 7 oktober opdracht de Turkse ambassadeur uit Libië terug te roepen zonder toestemming van Erbakan. Ook liet zij het ministerie van buitenlandse zaken een verklaring uitgeven waarin de uitlatingen van Kadhafi 'onverenigbaar met de feiten of het gezond verstand' werden genoemd. Op 9 oktober werd bericht dat Çiller president Suleyman Demirel en het Turkse leger schriftelijk had verzekerd dat de regering vasthield aan haar seculiere uitgangspunten.

Erbakan sprak zijn afkeuring uit over de opschudding over Kadhafi's uitlatingen; Op 8 oktober noemde hij deze 'enkel woorden' die 'niets' betekenden in vergelijking met de actieve steun die Westerse regeringen gaven aan de separatistische PKK. Op 6 oktober was in aanwezigheid van Erbakan en Kadhafi een gezamenlijk communiqué ondertekend waarin beide landen beloofden te strijden tegen 'de terroristische activiteiten van de PKK' en 'terreuracties van sommige landen' die vijandig tegenover Libië stonden.

De belangrijke oppositiepartijen eisten het onmiddellijke aftreden van Erbakan naar aanleiding van het bezoek aan Libië. Op 9 oktober dienden drie oppositiepartijen, de Democratisch Linkse Partij (DSP), de Republikeinse Volkspartij (CHP) en de Moederland Partij (ANAP), een motie van wantrouwen in tegen de regering teneinde deze ten val te brengen. Op 16 oktober werd de motie verworpen, toen het parlement met 275 tegen 256 stemmen besloot de motie niet op de parlementaire agenda te plaatsen.

Nieuwe inkomsten-maatregelen

Premier Necmettin Erbakan ontvouwde op 19 september een nieuw plan om de inkomsten te verhogen, het tweede sinds juli (zie pag. 710/3-'96), dat $ 10 mrd moest opbrengen. Het jongste plan behelsde onder meer de verkoop van staatsbezit, het gebruik maken van niet geregistreerde voorraden edele metalen, en de toepassing van een nieuwe voorheffing op staatseffecten.

Presentatie van begroting voor 1997

Op 18 oktober presenteerde de regering een sluitende begroting voor 1997 ter waarde van TL 6.255.000 mrd. De begroting, die door premier Erbakan werd geprezen als 'revolutionair', beoogde de aflossing en rentebetaling van de binnenlandse schulden te verminderen en de inkomsten te verhogen. De manier waarop dit moest gebeuren, was omschreven in twee inkomstenmaatregelen die in juli en september waren bekendgemaakt (zie pag. 710/3-'96 en boven).

Turkse ontwerpbegroting 1997 (in miljarden TL)

Uitgaven	**6.255.000**
Personeel	1.675.000
Overige lopende uitgaven	669.750
Investeringen	524.600
Overdrachtsuitgaven	3.385.650
Inkomsten	**6.255.000**
Belastingen	4.368.000
Normale niet-belastinginkomsten	1.445.000
Speciale inkomsten en fondsen	425.000
Aanvullende begroting	17.000
Overschot/tekort	**0**

Bron: Ministerie van financiën en douane, gepubliceerd in de *Middle East Economic Digest* van 1 november 1996.
($ 1 = TL 95.312,50 op 18 oktober 1996)

Kritiek van IMF op begroting

Volgens een bericht in het *NRC/H'blad* van 30 oktober 1996 had een delegatie van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) eind oktober na twee weken van onderhandelen in Ankara met vertegenwoordigers van de Turkse regering, geen garanties kunnen geven voor een nieuw standby-akkoord met Turkije. IMF-vertegenwoordiger Martin Hardy zou de Turkse autoriteiten te verstaan hebben gegeven dat het overleg over een jaar kon worden voortgezet, mits de regering bereid was tot structurele economische maatregelen in de vorm van een nieuw stabiliseringsprogramma. De meest dringende zaken die volgens het IMF moesten worden aangepakt betroffen hervormingen op het gebied van de belastingen en de sociale verzekeringen en een versnelde uitvoering van het privatiseringsprogramma.

'Het IMF beschreef de sluitende begroting die door Erbakan werd gepresenteerd als "het wonder van deze eeuw", als volstrekt niet realistisch. De IMF-delegatie had vrijwel op elk punt van de begroting kritiek. Zo wordt uitgegaan van 8,5 miljard dollar aan inkomsten uit de privatisering en de verkoop van staatseigendommen. Dat laatste valt onder de befaamde twee pakketten waarmee de

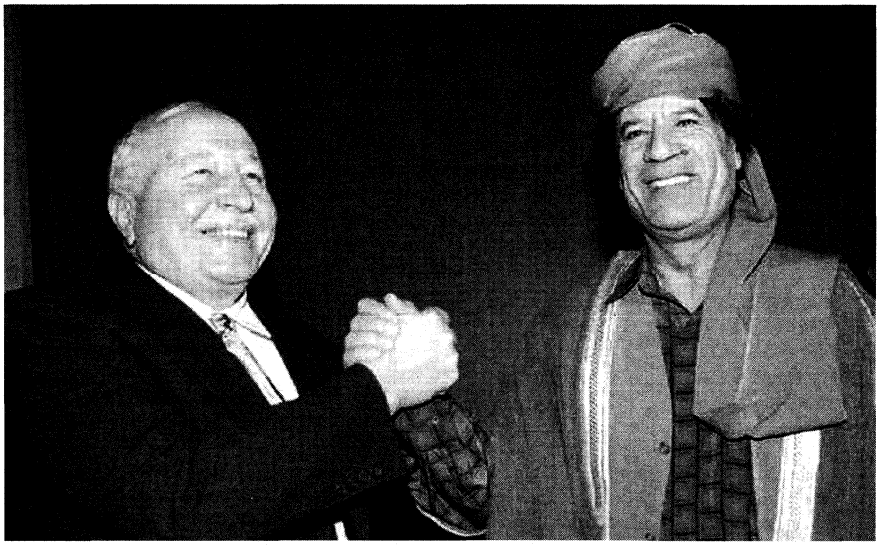

De Turkse premier Necmettin Erbakan (l.) en de Libische leider Moamer al-Kadhafi poseren voor de pers bij het begin van hun ontmoeting in Tripolis op 4 oktober 1996. *Foto EPA*

regering-Erbakan het gat in de begroting wil dichten, terwijl de laatste twee jaar nog geen miljard dollar uit privatisering is verworven. De Turkse begroting voorziet bovendien in een verhoging van de inkomsten uit de belasting van 2 procent. Ook dat wordt door velen weinig geloofwaardig geacht, gezien het ontbreken van hervormingen. Een ander punt van kritiek zijn de lagere uitgaven die voor de sociale verzekeringen worden geraamd.

Kort na zijn aantreden in juli gaf premier Erbakan er blijk van een populistisch conomisch beleid te willen voeren om zo zijn omvangrijke electoraat uit de lagere en middenklasse blijvend aan zich te binden. Zo gaf hij de 7 miljoen ambtenaren, werknemers van staatsbedrijven en de gepensioneerden een inkomensverhoging van 50 procent, schold hij de boeren hun schulden kwijt, kondigde hij aan dat de inkomstenbelasting op het minimuminkomen wordt afgeschaft en stelde hij het midden- en kleinbedrijf voordelige kredieten in het vooruitzicht.

Volgens Westerse waarnemers wordt de kloof tussen de overheidsuitgaven en inkomsten snel groter, terwijl de inflatie stijgt. Zij wijzen er eveneens op dat de buitenlandse investeringen in Turkije afnemen. Naar verwachting loopt de inflatie tot het einde van dit jaar op tot 86 procent. In de begroting voor volgend jaar wordt uitgegaan van 65 procent inflatie. De handelsbalans biedt het volgende alarmerende beeld: 25 miljard dollar aan export tegenover 50 miljard dollar aan importen.Volgens Turkse economen belopende leningen van de overheid de 12 tot 13 procent van het bnp, hoger dan bij de financiële crisis begin 1994.

Minister Ufuk Söylemez claimt dat de besprekingen met het IMF worden voortgezet, maar premier Erbakan geeft vooralsnog geen antwoord op de vraag of zijn regering bereid is op de eisen van het IMF in te gaan.'

Derde pakket inkomstenmaatregelen

Erbakan maakte op 5 november een derde pakket maatregelen bekend die ongeveer $ 10 mrd moesten opbrengen.

Erbakan zei dat het leasen van elektriciteitscentrales en hoogspanningslijnen ongeveer $ 6,9 mrd moest opleveren en dat de rest zou worden opgebracht door het heffen van belasting op niet-formele transacties (zogenaamde 'kofferhandel') met buitenlanders, door Turkse werknemers in het buitenland $ 12.500 te laten zetten op een Turkse bank in ruil voor een staatspensioen, en door het merendeel van de Turkse tolwegen en -bruggen te privatiseren.

Mafiaschandaal. Minister van binnenlandse zaken ontslagen

De coalitieregering van premier Erbakan raakte in november verwikkeld in een omvangrijk schandaal doordat haar coalitiepartner, de DYP, ervan werd beschuldigd banden te onderhouden met de Turkse mafia. De beschuldigingen, die ten stelligste werden ontkend door de regering, dwongen minister Mehmet Agar van binnenlandse zaken tot aftreden.

Het schandaal kwam op 3 november aan het licht na een auto-ongeluk in de Egeïsche badplaats Susurluk waarbij drie passagiers om het leven kwamen, een hoge politiefunctionaris, een voortvluchtige gangster en diens minnares, een voormalige schoonheidskoningin. Een vierde passagier, die volgens een latere bevestiging van de politie een Koerdische clanleider en DYP-afgevaardigde was, kwam er met lichte verwondingen vanaf. Het ongeluk ontketende een politieke storm na berichten dat minister van binnenlandse zaken Agar tegelijkertijd met de passagiers van de verongelukte auto in hetzelfde hotel had gezeten en dat hij, voordien, een aanvraag voor een wapenvergunning op naam van de gezochte misdadiger had goedgekeurd.

De beschuldigingen wakkerden speculaties aan dat er nauwe banden bestonden tussen hoge DYP-politici, corrupte politiemensen en de georganiseerde misdaad. DYP-leider en vicepremier Tansu Çiller legde op 6 november een verklaring af in het parlement waarin zij zei 'absoluut niets te willen weten van de ongenuanceerde uitspraken dat de mafia banden heeft met de staat en de politie' en zij dreigde een beroep te doen op strenge smaadwetten om de pers te straffen.

Çillers verontwaardiging kon de politieke druk op de RP niet wegnemen. De RP was er naar verluidt hevig op gebrand zich van het schandaal te distantiëren, terwijl ze tegelijkertijd volhield dat de beschuldigingen ongegrond waren.

Op 8 november ging Çiller akkoord met Agars ontslag. Maar tijdens een nadien belegde persconferentie om de benoeming bekend te maken van Meral Aksener van de DYP tot de nieuwe minister van binnenlandse zaken, onderstreepte Çiller net als Erbakan dat de wijziging 'niets te maken had met de jongste ontwikkelingen rond Agar', die door beide leiders als lasterpraatjes werden betiteld.

De Nationale Assemblee begon op 12 november een uitgebreid parlementair onderzoek naar vermeende banden tussen de staat en illegale organisaties. Hiermee werd de weg vrijgemaakt voor het ministerie van binnenlandse zaken om op 22 november de oprichting bekend te maken van speciale eenheden binnen de politie om de georganiseerde misdaad te bestrijden.

Regeringsfunctionarissen beschuldigd van banden met misdaadorganisaties

Op 10 januari 1997 werd bekendgemaakt dat een officieel onderzoek naar vermoedelijke banden tussen de Turkse mafia en regeringsfunctionarissen had geleid tot de aanbeveling om de in opspraak geraakte ex-minister van binnenlandse zaken Mehmet Agar, het DYP-parlementslid Sedat Bucak en 34 anderen, onder wie een aantal hoge politiefunctionarissen, strafrechtelijk te vervolgen.

Bucak was de enige overlevende van een geheimzinnig auto-ongeluk in november 1996 (zie boven). Een van de dodelijke slachtoffers van het ongeluk, de gangster Abdullah Catli, zou door Agar zijn beschermd tegen de autoriteiten.

Hoewel Bucak ontkende iets te hebben misdaan, werd bericht dat de hoofdaanklager van Istanboel wilde dat zijn parlementaire onschendbaarheid zou worden opgeven, zodat hij zou kunnen worden vervolgd.

Corruptiebeschuldiging tegen Tansu Çiller ingetrokken

Op 18 februari stemde de Grote Nationale Assemblee tegen het verzoek om vice-premier en minister van buitenlandse zaken Tansu Çiller voor de Hoge Raad te brengen op beschuldiging van corruptie.

Afgevaardigden stemden met 271 tegen 257 tegen de beschuldiging dat Çiller haar macht en invloed had misbruikt bij de verkoop van het staatsbedrijf Tofas. Tevens stemden ze met 327 tegen 172 tegen de eis haar te vervolgen voor de minder ernstige beschuldiging dat ze corruptie bij het elektriciteitsbedrijf Tedas niet had voorkomen. De volgende dag behandelde de Assemblee de beschuldiging dat Çiller haar persoonlijke rijkdom op illegale wijze had vergaard, maar besloot met 270 tegen 263 stemmen haar hiervoor niet te vervolgen.

Motie van wantrouwen verworpen

Op 25 februari overleefde de regeringscoalitie van premier Erbakan een poging haar omver te werpen, toen een motie van wantrouwen van de oppositie werd verworpen. De motie, waarin de regering ervan werd beschuldigde de democratie van Turkije en de seculiere republiek ernstig in gevaar te brengen, was de vijfde motie die de oppositie indiende, sinds de RP in juni 1996 aan de macht was gekomen (voor verwerping van vorige motie van wantrouwen in oktober 1996, zie boven). De coalitie van moslims en conservatieven stemde met 281 tegen 246 tegen de motie, die was ingediend door de Democratisch Linkse Partij (DSP).

De motie was een reactie op vergaande voorstellen van de Welzijnspartij als het opheffen van het verbod op het dragen van de islamitische hoofddoek in overheidsdienst en op universiteiten en het bouwen van moskeeën in de moderne stadscentra van Istanboel en Ankara.

De voorstellen van de Welzijnspartij hadden op 15 februari geleid tot een demonstratie in Ankara, waar naar schatting 8.000 vrouwen protesteerden tegen de inspanningen van premier Erbakan om de islam een grotere rol in het Turkse openbare leven te laten spelen.

In zijn toespraak tegen de motie uitte Erbakan kritiek op radicale moslims en zei hij dat 'secularisme respect betekent voor alle religies. Secularisme is geen atheïsme'. Volgens commentatoren was Erbakans kritiek op radicale moslims een poging om het leger te paaien. Het leger maakte zijn betrokkenheid bij de kwestie kenbaar toen op 28 februari de Nationale Veiligheidsraad bijeenkwam om een plan op te stellen ter bestrijding van het moslim-fundamentalisme en om de seculiere grondwet veilig te stellen. Na een negen uur durende bespreking presenteerde de Veiligheidsraad - waarin hoge leger officieren, functionarissen van de inlichtingendienst en enkele ministers zitting hadden - een plan van twintig punten aan Erbakan. In het plan werden onder meer maatregelen genoemd om het seculiere staatsonderwijssysteem te versterken en de groei van het islamitische onderwijs te beperken. De raad eiste ook beperkende maatregelen voor moslim-broederschappen en een strengere controle op wapens.

(Vor.ber.pag. 707/2 e.v.-1996)

BOLIVIA

LANDBOUWHERVORMINGSWET GOEDGEKEURD

Op 10 oktober 1996 keurde de Kamer van Afgevaardigden de wet inzake het Nationaal Instituut voor Landbouwhervorming (INRA) goed en op 17 oktober volgde de Senaat. De wet stuitte op aanzienlijk verzet van een groot aantal belangengroeperingen. President Gonzalo Sánchez de Lozada moest belangrijke concessies doen om haar door het parlement te loodsen.

Het wetsvoorstel was op 30 september voor de eerste keer aan de Kamer van Afgevaardigden gepresenteerd. Leden van de oppositie weigerden toen over het wetsvoorstel te debatteren omdat zij het definitieve ontwerp, waarover nog werd onderhandeld, niet hadden gezien. Tijdens het debat organiseerden de Boliviaanse Arbeiderscentrale (COB) en vertegenwoordigers van boeren en Indianen een aantal demonstraties uit vrees dat hun landrechten zouden worden aangetast als de voorgestelde nieuwe toezichthoudende instantie voor de landbouw de bevoegdheid zou krijgen grond terug te nemen. Op 2 oktober ging een aantal boerenleiders in hongerstaking en de COB riep een algemene staking uit voor onbepaalde tijd. Deze begon op 3 oktober met een aantal protestmarsen die leidden tot gewelddadige botsingen. Sánchez de Lozada begon onderhandelingen met verscheidene boeren- en Indianenleiders zonder de COB hierbij te betrekken. Op 4 oktober bereikte hij met hen een akkoord waarbij zij hun steun gaven aan de wet op voorwaarde dat de toezichthoudende instantie voor de landbouw zich alleen maar met het beheren van de grond zou bezighouden en geen beslissingen zou nemen over kwesties inzake eigendomsrechten.

Het wetsvoorstel leidde ook tot protesten van landeigenaren en ondernemers in de landbouwindustrie die tegen een nieuwe jaarlijkse grondbelasting waren. Deze belasting, die was gesteld op 1 procent van de waarde van de grond, had tot doel landeigenaren ervan te weerhouden land braak te laten liggen om te speculeren. De grondbezitters vreesden dat de maatregel investeringen in de landbouw zou ontmoedigen en hen zou verhinderen land te gebruiken als onderpand voor bankkredieten. Na onderhandelingen bereikte de president op 9 oktober een akkoord met een groep landeigenaren, waarbij hij instemde de belasting met de helft te verlagen.

Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Senaat vond geen debat plaats over de wetsartikelen en verliet de oppositie de zitting.

UITLEVERINGSVERDRAG MET DE VS

Op 6 november keurden beide Kamers van het parlement een uitleveringsverdrag met de VS goed. Dit werd vervolgens op 21 november formeel geratificeerd door beide landen.

KABINETSWIJZIGINGEN

Op 2 december wijzigde president Gonzalo Sánchez de Lozada zijn kabinet. Als nieuwe ministers werden benoemd:

Binnenlandse zaken en sociale zekerheid - Franklin Anaya Vásquez; defensie - Alfonso Kreidler; justitie - Raúl España Smith; arbeid - Hugo San Martín; sociale communicatie - Mauricio Balcazar Gutiérrez.

Op 14 februari 1997 nam minister van justitie España ontslag. Zijn portefeuille werd overgenomen door René Blattman Bauer, de politieke protegé van president Sánchez die in december 1996 het ministerschap van justitie had opgegeven om presidentskandidaat te worden van de rechtse regeringspartij Nationalistische Revolutionaire Beweging (MNR).

(Vor. ber. pag. 714/3-1996)

CHILI

KABINETSWIJZIGING

Op 27 september 1996 maakte president Eduardo Frei Ruíz-Tagle zijn derde kabinetswijziging bekend sinds zijn ambtsaanvaarding in 1994. De nieuwe benoemingen die kennelijk waren gericht op het bereiken van een 'kwalitatieve verbetering' van het kabinet voor de resterende regeerperiode, waren de volgende:

Secretaris-generaal van het bureau van de president - Juan Villarzú; planning en samenwerking - Roberto Pizarro; landbouw - Carlos Mladinic; onderwijs - Juan José Arellano; vervoer en verbindingen - Claudio Hohmann.

De wijzigingen lieten de bestaande portefeuilleverdeling onder de partijen intact. Mladinic was niet-partijgebonden, de Socialistische Partij (PS) behield de portefeuille van planning, en de andere nieuwe ministers waren leden van Christen-Democratische Partij (PDC), de partij van de president en grootste partner in de regeringscoalitie.

De vertrekkende secretaris-generaal van het bureau van de president, Genaro Arriagada, was in brede kring bekritiseerd vanwege twee nederlagen in de Senaat. In april had de Senaat grondwetshervormingen afgewezen die bedoeld waren om de macht van de militairen te verminderen (zie pag. 716/1-'96) en eind augustus had de Senaat het voorstel Carlos Massad te benoemen tot nieuwe president van de Centrale Bank verworpen (zie pag. 716/2-'96).

GEWELD BIJ HERDENKING MILITAIRE STAATSGREEP VAN 1973

Op 11 september verzamelden zich in de hoofdstad Santiago ongeveer 6.000 à 10.000 mensen om te herdenken dat 23 jaar eerder de militaire staatsgreep was gepleegd, waarbij de linkse regering van Salvador Allende Gossens ten val werd gebracht.

Die dag raakten bij botsingen met de oproerpolitie 38 mensen gewond, onder wie twaalf politiemensen, en werden 224 mensen gearresteerd. Jongeren met bivakmutsen gooiden molotovcocktails en stenen naar de politie en vielen krantengebouwen, politiebureaus en het kantoor van de extreem-rechtse Onafhankelijke Democratische Unie (UDI) aan.

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

Op 27 oktober leverden gemeenteraadsverkiezingen een duidelijke meerderheid op voor de regerende Coalitie van Partijen voor Democratie (CPD), die 56,2 procent van de geldig uitgebrachte stemmen behaalde. Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen, op 28 juni 1992, had de CPD 53,3 procent van de geldig uitgebrachte stemmen gekregen (zie pag. 253/3 e.v.-'93). Binnen de coalitie behield de Christen-Democratische Partij (PDC) de overhand, maar overbrugden de Socialistische Partij en de Partij voor Democratie, die samen op 23 procent van het totale aantal uitgebrachte stemmen uitkwamen, de kloof die bestond tussen de twee partijen en de PDC.

NIEUW INLICHTINGENSYSTEEM

Op 6 januari 1997 maakte de regering de instelling bekend van een nieuw nationaal inlichtingensysteem. Dit systeem maakte deel uit van een reeks maatregelen die waren bedoeld om de veiligheid te vergroten en het terrorisme te bestrijden.

Het initiatief was genomen naar aanleiding van de kritiek die van vele zijden werd geuit op de inlichtingendiensten, nadat op 30 december 1996 vier leden van het linkse Patriottisch Front Manuel Rodríguez (FPMR) waren ontsnapt uit een zwaarbeveiligde gevangenis. De guerrillastrijders waren van een luchtplaats opgepikt met een ladder die aan een helikopter hing, terwijl hun bevrijders en de bewakers waren verwikkeld in een vuurgevecht. De ontsnapping deed stemmen opgaan voor het ontslag van de ministers van justitie en binnenlandse zaken.

HANDELSPACT MET CANADA

Op 18 november 1996 sloot Chili met Canada een handelsovereenkomst, die de weg effende voor een toetreding van Chili tot het Noord-Amerikaanse Vrijhandelsakkoord (NAFTA), waarvan ook Canada, Mexico en de Verenigde Staten deel uitmaakten (zie pag. 258/3-'95). Krachtens het akkoord werden de tarieven afgeschaft voor driekwart van de im- en export tussen beide landen en zouden de resterende heffingen in de komende vijf jaar verdwijnen.

(Vor.ber.pag. 715/3-1996)

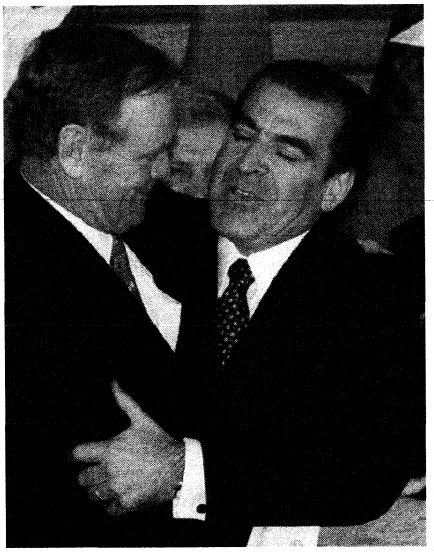

De Chileense president Eduardo Frei Ruíz-Tagle (r.) wordt omhelsd door de Canadese premier Jean Chrétien na de ondertekening van de handelsovereenkomst tussen beide landen op 18 november 1996 in Ottawa. *Foto EPA*

ECUADOR

MINISTERIE VAN MILIEU INGESTELD

Op 17 oktober 1996 werd bekendgemaakt dat president Abdalá Bucaram Ortíz een ministerie van milieu had ingesteld en dat Jaime Galarza Zavala die portefeuille in handen had gekregen. Eerder, op 8 oktober, had minister van binnenlandse zaken Frank Vargas Pazzos zijn ontslag aangeboden wegens niet nader omschreven meningsverschillen met zijn collega's, maar Bucaram had hem overgehaald aan te blijven en hem op 11 oktober bevestigd in diens functie.

Op 7 oktober maakte Bucaram bekend dat hij een ontwerp voor een grondwetswijziging wilde indienen bij het Congres, waardoor het voor een president mogelijk zou worden zich herkiesbaar te stellen. Tegelijkertijd verklaarde hij niet te streven naar een tweede ambtstermijn.

VERDEELDHEID BINNEN AUTOCHTONE GROEPERINGEN

Op 11 oktober maakte de voorzitter van de Nationale Confederatie van de Inheemse Bevolking van Ecuador (CONAIE), José María Cabascango, bekend dat zijn organisatie het overleg met de regering over de vorming van een ministerie van Indianenzaken zou staken. Cabascango beschuldigde de regering ervan geen rekening te houden met de inbreng van de CONAIE en 'autoritair en eigenmachtig op te treden'. Ondertussen verklaarde een autochtone groepering onder leiding van Rafael Pandam van de Nieuw Land-Pachakutik (Nuevo País-Pachakutik) echter de regering te steunen.

VLIEGRAMP

Op 22 oktober vloog een vrachtvliegtuig van het type Boeing 707 van de Amerikaanse luchtvaartmaatschappij Million Air, dat op weg was naar Miami, Florida, vlak na het opstijgen in brand en stortte neer op een woonwijk van de havenstad Manta (250 km ten zuidwesten van Quito), waarbij het verscheidene huizen en een school raakte. Bij het ongeluk vielen minstens 36 doden en zo'n tachtig gewonden.

PRESIDENT BUCARAM 'GEESTELIJK INCOMPETENT' VERKLAARD EN AFGEZET. CONSTITUTIONELE CRISIS

Op 6 februari 1997 verklaarde het Congres dat de 45-jarige president Bucaram, bijgenaamd 'El loco' ('De gek', zie pag. 769/1-'96), 'geestelijke incompetent' was voor zijn functie. Op deze manier werd het via artikel 100 in de grondwet mogelijk de president met een eenvoudige meerderheid weg te stemmen zonder een langdurige afzettingsprocedure in te stellen waarvoor een tweederde meerderheid vereist zou zijn. Vervolgens besloot het Congres met 44 stemmen vóór, 34 tegen, twee stemonthoudingen (en twee afwezigen) dat Bucaram niet langer in functie kon blijven. Bucaram weigerde echter zijn ambt neer te leggen. In een reactie zei hij dat de beslissing van 'juridische barbarij' getuigde en dat het Congres een 'coup' had gepleegd. Hij deed pogingen de steun van het volk terug te winnen door regeringswijzigingen bekend te maken en een aantal van de impopulaire bezuinigingsmaatregelen van zijn regering in te trekken.

Ecuadors nieuwe interim-president, Fabián Alarcón Rivera, triomfeert in het Congres na zijn beëdiging op 6 februari 1997. *Foto EPA*

De constitutionele crisis was ontstaan na een 48-uursstaking die op 5 en 6 februari het hele land platlegde. De stakers eisten dat de prijsstijgingen, die het gevolg waren van een stopzetting van subsidies in januari, ongedaan werden gemaakt. Bucaram had in augustus de beslissende ronde van de presidentsverkiezingen gewonnen met een populistisch programma om armoede te bestrijden, maar hij had het vrije markt-beleid ingevoerd om het begrotingstekort van $ 1,2 mrd aan te pakken. In het kader van dit beleid waren de prijzen van de eerste levensbehoeften in januari met zo'n 300 procent verhoogd. Verder waren er beschuldigingen van politiek nepotisme en grootscheepse corruptie binnen de regering. Vakbondsleiders gaven op 6 februari aan dat de protesten zouden doorgaan totdat Bucaram was afgetreden.

Direct na de bekendmaking dat het Congres de president had afgezet, stroomden de straten van de hoofdstad Quito vol met toeterende auto's van feestvierende mensen. Volgens sommige schattingen gingen op 6 februari twee miljoen mensen de straat op. De legerleiding stuurde honderd militairen naar het presidentiële paleis om Bucaram bescherming te bieden tegen een groep demonstranten die zijn onmiddellijke vertrek eisten. Terwijl hoge militairen overleg voerden met Bucaram werden de demonstranten buiten verjaagd met traangas. In een verklaring zei opperbevelhebber van de landmacht Paco Rosendo Moncayo Gallegos (zie voor zijn benoeming pag. 46/1-'96) 'absoluut a-politiek' te blijven. Hij voegde daaraan toe dat de landmacht had aangeboden te bemiddelen.

Strijd om opvolging president

Na de afzetting van Bucaram beëdigde het Congres op 6 februari zijn voorzitter Fabián Alarcón Rivera tot interim-president. De vice-president van Ecuador, Rosalia Arteaga, verklaarde echter dat de aanstelling van Alarcón door het Congres ongeldig was. Per decreet benoemde Arteaga zichzelf tot president, waarna zij enkele personen aanwees die deel uitmaakten van haar regering.

Krachtens de grondwet werden de taken van de president in geval van tijdelijke afwezigheid waargenomen door de vice-president. Maar volgens deskundigen bestond er geen regeling voor zijn opvolging in de omstandigheden die zich rond het aftreden van Bucaram voordeden.

De 41-jarige vice-president Arteaga, oud-minister van onderwijs, verklaarde dat zij de wettige opvolger van Bucaram was. Anderen steunden echter de kandidatuur van parlementsvoorzitter Alarcón en op 7 februari stelde Bucaram voor hem tot interim-president te benoemen. In de politieke verwarring die daarna ontstond, verklaarde het leger neutraal te blijven maar drong er bij de politici op aan een 'legale en grondwettige' oplossing voor de crisis te vinden. In een reactie hierop trok Alarcón zijn aanspraak op het presidentschap in en op 8 februari besloot het Congres met een kleine meerderheid dat Arteaga tijdelijk president zou worden totdat de opvolgingskwestie was opgelost. Na tussenkomst van het leger werd in de nacht van 8-9 februari besloten dat het Congres op 11 februari bijeen zou komen om opnieuw te stemmen over de positie van Alarcón.

Noodtoestand. Aftreden minister van defensie

Op 7 februari riep minister van defensie Victor Manuel Bayas García de noodtoestand uit wegens de aanhoudende protesten tegen Bucaram. Dat betekende dat alle constitutionele rechten van de burgers werden opgeschort. 'De maatregel is nodig om de rust in het land en de democratie te waarborgen', zei Bayas. Een dag later trad Bayas af. Hij werd opgevolgd door opperbevelhebber van de landmacht Paco Moncayo.

Bucaram erkent nederlaag

Op 9 februari erkende Bucaram zijn nederlaag, waarbij hij het leger beschuldigde van 'politieke interventie' om hem tot aftreden te dwingen. Een dag later verklaarde Bucaram een buitenlandse reis te zullen maken om aandacht te vragen voor wat hij noemde een door de militairen ondersteunde 'congressionele coup'. Op 12 februari verliet Bucaram het land en bezwoer een 'campagne in ballingschap' te zullen starten om de macht terug te krijgen.

Beëdiging en aftreden Arteaga als voorlopig interim-president

Op 9 februari werd Arteaga beëdigd als voorlopig interim-president van Ecuador. Zij riep het Congres op de grondwet te wijzigen om duidelijkheid te schep-

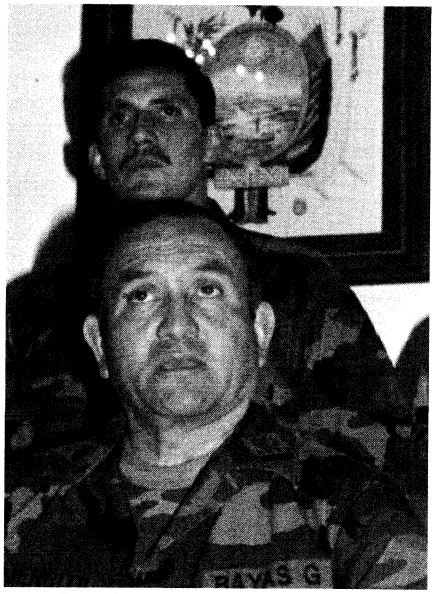

Minister van defensie Victor Manuel Bayas García kondigt op 8 februari 1997 in Quito zijn aftreden aan. *Foto AFP*

Na haar beëdiging tot interim-president op 9 februari 1997 wordt Rosalia Arteaga (l.) toegejuicht door een menigte voor het regeringspaleis. Naast haar staat haar zus Claudia. *Foto EPA*

pen over de opvolgingskwestie en gaf een overzicht van haar beleid op het gebied van de economie, de armoede en het territoriale geschil met Peru. Een dag later besloot zij echter weer af te treden, toen duidelijk werd dat het Congres op 11 februari parlementsvoorzitter Alarcón tot president zou kiezen. Voor haar aftreden riep Arteaga op tot een referendum om te bepalen of de vice-president de president moest vervangen als diens ambt vrijkwam.

Beëdiging Alarcón als president ad interim. Samenstelling kabinet

Op 11 februari steunde meer dan tweederde van het 82 leden tellende parlement, dat uit één Kamer bestond, de benoeming van Alarcón tot president voor een termijn van 18 maanden, totdat op 10 augustus 1998 nieuwe presidentsverkiezingen zouden worden gehouden. Van de 65 aanwezige afgevaardigden brachten er 57 hun stem uit op Alarcón, stemden er twee tegen en onthield de rest zich van stemming of leverde een leeg stembiljet in. Zeventien afgevaardigden van de Ecudoraanse Roldosistische Partij (PRE) van Bucaram waren uit protest niet komen opdagen.

Dezelfde dag vond de beëdiging van de 49-jarige Alarcón als interim-president plaats. Rosalia Arteaga werd vice-president. Alarcón beloofde waardigheid en respect in Ecuador te herstellen. De eerste maatregelen van de nieuwe president waren het opnieuw aannemen van ontslagen ambtenaren en leraren, de plaatsing van de corrupte douane onder het gezag van het leger en de oprichting van een anti-corruptiecommissie.

De nieuwe president beloofde nauw te zullen samenwerken met het Congres en verklaarde dat politieke hervormingen en het herstel van het vertrouwen in de economie prioriteit zouden krijgen. Alarcón, die advocaat was en lid van het kleine Alfaristische Radicale Front (FRA), benoemde een in grote lijnen centrum-links kabinet, met daarin een aantal niet-partijgebonden technocraten maar zonder vertegenwoordigers van de twee grootste partijen, de Sociaal-Christelijke Partij (PSC) en de PRE van Bucaram.

In het geheel nieuwe kabinet was de verdeling van de portefeuilles als volgt:

Buitenlandse zaken - José Ayala Lasso; binnenlandse zaken en politie - César Verduga; defensie - generaal (b.d.). Ramiro Ricaurte; financiën en overheidskrediet - Carlos Davalos; onderwijs en cultuur - Mario Jamarillo; openbare werken en verbindingen - Hidalgo Bifarini; arbeid en menselijke hulpbronnen - Edgar Rivadeneira; landbouw en veeteelt - Alfredo Saltos Guale; industrie, handel, integratie en visserij - Benigno Sotomayor; energie en mijnbouw - Raúl Baca Carbo; volksgezondheid - Guillermo Wagner; sociale zaken - Gustavo Baquero; stadsontwikkeling en huisvesting - Diego Ponce; toerisme - mevr. Juana Vallejo; secretaris-generaal openbaar bestuur - Arturo Gangotena; voorzitter monetaire raad - Danilo Carrera; algemeen directeur staatsbank - Santiago Peréz Encargado; algemeen directeur centrale bank - Fidel Jaramillo Buendía.
De leiders van het Patriottische Front (FP) van vakbonden en volksbewegingen, die een grote rol hadden gespeeld bij de afzetting van Bucaram, dreigden met nieuwe protestacties, als Alarcón zijn belofte verkiezingen voor een Constitutionele Assemblee te houden niet na zou komen of zou proberen door te gaan met de bezuinigingsmaatregelen en privatiseringsplannen van de vorige regering.

In *NRC/H'blad* van 14 februari schetste Prisco Battes in een nieuwsanalyse het volgende beeld van de situatie in Ecuador:

'Ecuador weet zichzelf maar niet te ontdoen van zijn imago als Zuid-Amerikaanse "bananenrepubliek". De crisis die vorige week ontstond toen drie mensen het presidentschap opeisten, is slechts een van de vele gebeurte- nissen die de langdurige instabiliteit van het Andes-land onderstrepen.
In 1987 ontvoerde een groep militairen president Febres Cordero [zie pag. 138/1 e.v.-'88]. Ze lieten hem pas gaan nadat hun commandant die van corruptie werd verdacht, was vrijgelaten. Schandalen waarin parlementariërs zich laten omkopen om een bepaalde wet goed te keuren, komen regelmatig voor. Het aftreden van ministers wegens malversaties is eveneens schering en inslag. In 1995 bereikten de corrupties een hoogtepunt, toen de president van het Hooggerechtshof twee lagere rechters, de toezichthouder op het bankwezen en zes ministers, onder wie twee van financiën, het veld moesten ruimen [pag. 46 e.v.-'96]. Ook de toenmalige vice-president van het land, Alberto Dahik [Garzoni], werd bij deze affaire vervolgd voor malversaties, maar wist te ontkomen door in Costa Rica politiek asiel te vragen [zie pag. 46/2-'96].
De Ecuadoraanse kiezers lijken weinig geleerd te hebben van alle corruptie-affaires. De in juli gekozen en vorige week afgezette president Abdalá Bucaram beloofde tijdens zijn verkiezingscampagne de corruptie met harde hand aan te pakken. Algemeen bekend was echter dat Bucaram zelf jaren eerder - hij was toen burgemeester van Guayaquil, de tweede stad van het land - naar het buitenland was gevlucht om aantijgingen van corruptie te ontlopen. Een van de redenen dat het land vorige week werd platgelegd door een algemene staking was dat nepotisme en corruptie onder zijn bewind hoogtij vierden. Malversaties en omkoperij zijn sinds mensenheugenis aan de orde van de dag in Ecuador, terwijl het land al jaren economisch en sociaal op instorten staat. In de jaren zeventig was onder het militaire regime de industrialisatie op gang gekomen, waardoor de economie enigszins begon te groeien. De nieuwe bedrijvigheid kwam echter al vrij snel tot stilstand, hetgeen in de jaren tachtig door verschillende vrij gekozen regeringen geweten werd aan het niet functioneren van de markteconomie. De privatisering van 160 inefficiënte staatsbedrijven is het afgelopen decennium echter nauwelijks van de grond gekomen. Keer op keer ontstond er een patstelling tussen de regering en het parlement, met op de achtergrond de vakbonden die altijd klaarstonden om de straat op te gaan.

In het midden van de jaren tachtig koerste Ecuador af op een financiëel bankroet. De schuldenlast werd steeds hoger en de geldontwaarding liep in de tientallen procenten. In 1987 stopte de staat met het terugbetalen van de geldleningen en begon een lange weg van afspraken met de schuleisers en het Internationale Monetaire Fonds (IMF). Deze afspraken konden tot drie keer toe niet worden nagekomen omdat de uitgaven te hoog en de inkomsten te laag bleven. Pogingen om de aardolieproductie - de belangrijkste deviezenbron - op te voeren, zijn op niets uitgelopen, omdat de buitenlandse investeringen die daarvoor nodig zijn wegens te rigide regelgeving uitbleven. Ook de schadeclaim van ruim 2,5 mrd gulden die oerwoudindianen hebben ingediend tegen de oliemaatschappij Texaco wegens aantasting van het milieu, heeft niet bijgedragen aan een beter investeringsklimaat. Het tweede exportproduct, bananen, heeft eveneens zijn plafond bereikt nu de Europese Unie beperkingen hanteert voor de bananenimport uit Latijns-Amerika. De financiële situatie werd verder negatief beïnvloed door de oorlogen die in 1991 en 1995 met Peru uitbraken over een oerwoudstrook van 80 km. Deze hebben het land rond een miljard gulden gekost.
De economische hervormingsplannen die onder de populistische Bucaram in januari werden aangekondigd, kregen in het bedrijfsleven een positief onthaal. In navolging van de Argentijnse president Carlos Menem, wilde Bucaram de munt aan de dollar koppelen en de staatsbedrijven massaal privatiseren. Zijn opzet mislukte omdat hij niet in staat bleek de bevolking te overtuigen van de noodzaak van die hervormingen. Na zijn aantreden zei de dinsdag beëdigde president, Fabián Alarcón, dat bezuinigingen niet vermeden kunnen worden. Zijn regeerperiode is echter beperkt tot anderhalf jaar en het is de vraag of Alarcón in die periode een begin kan maken met zijn hervormingsplannen. De prijsstijgingen tot 200 procent die in januari het gevolg waren van het stopzetten van subsidies, waren immers de aanleiding voor de massale staking die zijn voorganger Bucaram dwong af te treden.'

(Vor. ber. pag. 768/3 e.v.-1996)

GRENADA

NIEUWE GOUVERNEUR-GENERAAL

Op 9 augustus 1996 werd Daniel Williams gouverneur-generaal van Grenada als opvolger van Sir Reginald Parker, die in 1992 in die functie was benoemd

KABINETSWIJZIGING

Op 30 september maakte premier Keith Mitchell een regeringswijziging bekend, de eerste sinds de New National Party (NNP) in juni 1995 aan de macht was gekomen (zie pag. 619/1-'95).

Het meest opvallend was dat minister Joslyn Whiteman van landbouw, bosbouw, grondbeheer en visserij naar een ander departement verhuisde. De pers had Whiteman zwaar bekritiseerd wegens de slechte resultaten in de landbouw. Van zijn kant had de minister de Europese Unie (EU) ervan beschuldigd geld vast te houden dat was bestemd voor een groot wegenproject dat de landbouw moest stimuleren. Daarop reageerde de oppositie met een motie van wantrouwen tegen de regering die het niet haalde. Verder kwam er een aparte portefeuille voor vrouwenzaken.

De volgende portefeuilles kwamen in andere handen:

Vice-premier, volksgezondheid, huisvesting, milieu - mevr. Grace Duncan; toerisme, burgerluchtvaart, coöperaties en sociale zaken - Joslyn Whiteman; landbouw, bosbouw, grondbeheer en visserij - Mark Isaacs; vrouwenzaken - mevr. Lourina Waldron; juridische zaken, arbeid, lokaal bestuur, CARICOM-zaken en politieke eenwording - Raphael Fletcher; onderwijs - Lawrence Joseph.

(Vor. ber. pag. 619/1-'95)

HONDURAS

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE BINNENLANDSE VEILIGHEID. AANSLAG OP AMBTSWONING PRESIDENT

Op 26 maart 1996 werd een handgranaat de tuin ingegooid van de ambtswoning van president Carlos Roberto Reina Idiaquez. Hoewel een woordvoerder van de strijdkrachten beweerde dat het ging om een eenmalig incident zonder consequenties voor de beveiliging, omschreef de secretaris van de president, Lucio Izaguirre, de gebeurtenis als een 'politieke aanslag'.

Bomexplosie bij het parlement

Op 4 oktober ontplofte 's morgens vroeg een bom bij het parlementsgebouw in de Hondurese hoofdstad Tegucigalpa.
De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd op 24 oktober opgeëist door een tot dan toe onbekende groepering, die zich Hambre (Spaans voor 'Honger') noemde. De aanslag zou zijn gepleegd 'in een reactie op recente verhogingen van de brandstofprijzen'.

In oktober explodeerde verder nog een granaat in San Pedro Sula bij het huis van Ramón Custodio, president van de Commissie voor de Bescherming van de Mensenrechten.

Aanslag met granaten op gerechtsgebouw

Naar aanleiding van een aanslag met granaten op een gerechtsgebouw op 7 november gaf de regering op 8-9 november ongeveer 3.000 zwaarbewapende soldaten opdracht te patrouilleren in Tegucigalpa en de noordelijke industriestad San Pedro Sula.

De zogenaamde 'Justa C'-organisatie eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag, waarbij een bewaker van het Eerste Hof voor Strafzaken in Tegucigalpa werd gedood en twintig burgers werden gewond. In een telefoontje naar de media dreigde de organisatie met meer aanslagen en waarschuwde een aantal rechters dat zij ter dood veroordeeld waren. De rechters waren betrokken bij zaken die te maken hadden met overheidscorruptie onder de vorige regering van president Rafael Leonardo Callejas (1990-'94), met mensenrechtenschendingen door militairen, en banden tussen de strijdkrachten en het doodseskader Bataljon 3-16, dat verantwoordelijk zou zijn voor de verdwijning van populaire leiders in de jaren tachtig (zie pag. 255/1/2-'94 en 333/2/3-'96).

BESCHULDIGING AAN HET ADRES VAN OUD-PRESIDENT CALLEJAS

Begin juli beschuldigde president Carlos Roberto Reina Idiaquez zijn voorganger Callejas de leiding te hebben over een paspoortensyndicaat dat in 1992 tegen exorbitant hoge prijzen paspoorten had verkocht aan buitenlandse investeerders, met name uit Hongkong, waarbij hun tevens het staatsburgerschap werd aangeboden (zie ook pag. 761/2-'95).

REBELLIE BINNEN DE STRIJDKRACHTEN VERIJDELD

Op 29 juli werd bericht dat de bevelhebber van de strijdkrachten, generaal Mario Raúl Hung Pacheco, twee dagen eerder een poging tot rebellie tegen hem had verijdeld. Bij de muiterij waren officieren betrokken die protesteerden tegen de aanhouding van tien officieren in verband met aanklachten wegens schendingen van de mensenrechten (zie pag. 333/2-'96).

KABINETSWIJZIGING

Op 8 januari 1997 werd de volgende kabinetswijziging bekendgemaakt:

Verbindingen, openbare werken en vervoer - Luis Carlos Zelaya*; natuurlijke hulpbronnen en milieu - Jeronimo Sandoval+; landbouw en veeteelt - Ricardo Arias*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

(Vor.ber.pag. 333/2 e.v.-1996)

Generaal Lino Cesar Oviedo Silva zwaait naar aanhangers bij zijn vrijlating op 7 augustus 1996. *Foto EPA*

MONTSERRAT

DREIGENDE VULKAANUITBARSTING. NOODTOESTAND

Op 21 augustus 1995 riep de regering de noodtoestand uit, nadat wetenschappers hadden gewaarschuwd dat een kans van 75 procent bestond dat de vulkaan Chance Peak tot een uitbarsting zou komen.

Twee dagen later werd het zuidelijke deel van het eiland geheel geëvacueerd. Meer dan 6.000 mensen, waaronder de totale bevolking van de hoofdstad Plymouth, werden overgebracht naar het noorden, waar zij onderdak kregen in openbare opvangcentra en tenten. Volgens de regering zouden plannen om de gehele bevolking van 11.000 zielen van Montserrat te evacueren, worden uitgevoerd, als dit nodig mocht zijn.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 11 november 1996 vonden in Montserrat parlementsverkiezingen plaats. Aangezien deze geen duidelijk winnaar opleverden, werd verwacht dat een coalitieregering zou worden benoemd. Bij de verkiezingen werd door drie partijen en tien onafhankelijke kandidaten gestreden om zeven zetels (zie voor de vorige verkiezingen, op 8 oktober 1991, pag. 99/2-'92).

Premier Reuben Meade was de enige kandidaat van de Nationale Progressieve Partij (NPP) die werd gekozen. Onafhankelijke kandidaten kregen twee zetels evenals de Progressieve Volks- alliantie (PPA) en de Beweging voor Nationale Wederopbouw (MNR). De leider van de PPA, oud-premier John Osborne, versloeg de NPP-kandidaat in het noordwestelijke district en in het district Plymouth behaalde de PPA een nipte overwinning op MNR-leider Austin Bramble, eveneens een oud-premier.

Het slechte resultaat van de NPP bij de verkiezingen zou te wijten zijn aan falend beleid van de premier na de dreigende vulkaanuitbarsting van 1995. Het regeringsbeleid had geleid tot banenverlies, overvolle opvangcentra voor evacués, vervuiling door neergevallen as, ademhalingsproblemen, daling van de agrarische productie en vermindering van overheidsinkomsten.

(Vor.ber.pag. 629/2-1993)

PARAGUAY

NASLEEP COUPPOGING OVIEDO

Op 1 juli 1996 werd het bevel tot preventieve hechtenis van generaal b.d. Lino Cesar Oviedo Silva, voormalig opperbevelhebber van de strijdkrachten, gewijzigd in preventieve gevangenisstraf en werden zijn bezittingen met een geschatte waarde van 700 mln guarani ($1 = 2,050 guarani op 5 juli 1996) in beslag genomen. Het bevel gaf aanleiding tot onrust onder een aantal militairen die op 31 juli een demonstratie organiseerden in Asunción, waarbij zij volgens berichten de politie en journalisten aanvielen en zich schuldig maakten aan vernielingen. Ze verklaarden dat een 'revolutie zou kunnen uitbreken in het land' als Oviedo niet onmiddellijk zou worden vrijgelaten.

Eind april was het tot een confrontatie gekomen tussen Oviedo, een voorstander van de harde lijn, en president Juan Carlos Wasmosy, die op 22 april Oviedo had opgedragen het opperbevel neer te leggen, hetgeen de generaal had geweigerd. Nadat de president vervolgens Oviedo per decreet ontslag had aangezegd, had de generaal gedreigd het presidentiële paleis aan te vallen en had hij het aftreden van de president en vice-president geëist (zie pag. 485/1 e.v.-'96).

OVIEDO IN HOGER BEROEP VRIJGESPROKEN

Op 7 augustus 1996 werd Oviedo in hoger beroep vrijgesproken van de aanklacht dat hij in april een gewapende legeropstand tegen president Wasmosy zou hebben geleid.
Het hof van beroep oordeelde dat de voormalige opperbevelhebber, die op 13 juni was gearresteerd (zie pag. 486/3-'96), 'zijn insubordinatie vrijwillig heeft beëindigd' en 'bereidwilligheid heeft getoond te gehoorzamen' aan de opdracht een einde te maken aan de crisis. Een veroordeling wegens insubordinatie zou tot gevolg hebben gehad dat Oviedo zich niet kandidaat kon stellen voor de presidentsverkiezingen van 1998. Als burger stond Oviedo inmiddels aan het hoofd van een factie binnen de regerende Asociacion Nacional Republicana-Partido Colorado (ANR-PC; zie pag. 487/2-'96).

De politieke rehabilitatie van Oviedo betekende een bedreiging van de presidentiële aspiraties van zijn aartsrivaal Luis María Argaña, die in april de verkiezingen voor het voorzitterschap van de Colorado-partij had gewonnen (zie pag. 487/1-'96). In 1993 was Oviedo's steun van cruciaal belang geweest voor de overwinning van de huidige president Wasmosy op Argaña bij de strijd om de Colorado-nominatie voor het presidentschap (zie pag. 638/2-'93).

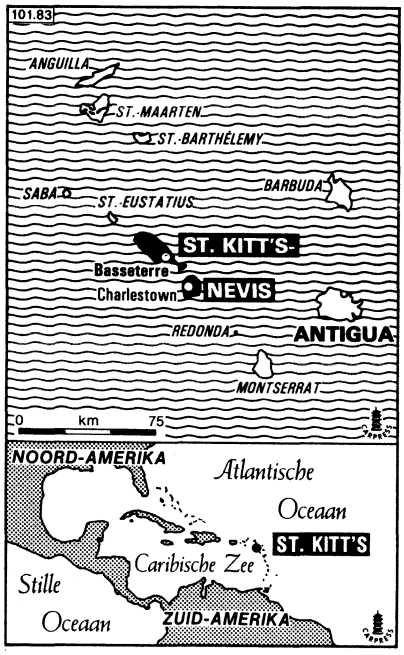

Arrestaties officieren

Op 6 januari 1997 bevestigde de regering dat sinds april 1996 in totaal 236 officieren die loyaal waren aan Oviedo, op non-actief waren gezet. President Juan Carlos Wasmosy had op 2 januari verklaard dat niet alle juridische mogelijkheden tegen Oviedo waren uitgeput, ondanks het feit dat het hof van beroep hem had vrijgesproken.

KABINETSWIJZIGINGEN

Eind april en begin mei 1996 voerde president Wasmosy een aantal wijzigingen in zijn kabinet door. Hierbij werd één van Argaña's trouwste aanhangers, minister van justitie en arbeid Juan Manuel Morales, gepromoveerd tot minister van binnenlandse zaken. Wasmosy benoemde zijn privé-secretaris tot minister van buitenlandse zaken.

De wijzigingen betroffen de volgende portefeuilles:

Binnenlandse zaken - Juan Manuel Morales+; buitenlandse zaken - Rubén Melgarejo Lanzoni*; justitie en arbeid - Sebastián González Insfrán*; landbouw - Juan Borgognon*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

Arsenio Vasconcellos was afgetreden als minister van landbouw na massale boerenprotesten in maart (zie pag. 484/3-1996).

Op 6 september werd Juan Ernesto Villamayor beëdigd als minister van integratie ter vervanging van Hugo Saguier Caballero, die zeven maanden eerder was opgestapt om ambassadeur in Chili te worden.

Op 13 februari 1997 maakte president Wasmosy een kabinetswijziging bekend, nadat een scheuring binnen de regerende ANR-PC had geleid tot het ontslag, op 11 en 12 februari, van drie ministers, die van binnenlandse zaken, van onderwijs en die van integratie. Zij hadden ontslag genomen, nadat onderhandelingen om de partij in haar geheel achter één kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1998 te verenigen, op niets waren uitgelopen. Atilio R. Fernández (binnenlandse zaken), Vicente Sarubbi (onderwijs) en Gustavo Diaz de Viva (integratie) werden tot hun opvolgers benoemd.

De scheuring binnen de ANR-PC verscherpte de tegenstelling tussen de Wasmosy-factie, die de presidentskandidatuur steunde van minister van financiën Carlos Facetti, en de aanhangers van partijvoorzitter Luis María Argaña. In 1993 waren Wasmosy en Argaña verwikkeld geweest in een strijd om de kandidatuur voor het presidentschap (zie pag. 638/2-'93).

(Vor.ber.pag. 484/3 e.v.-1996)

ST KITTS EN NEVIS

VERKIEZINGEN OP NEVIS

Op 24 februari 1997 behaalde de separatistische Bezorgde Burgerbeweging (Concerned Citizens Movement, CCM), drie van de vijf verkiesbare zetels tijdens verkiezingen voor het parlement van het eiland Nevis. De Nevis Reformation Party (NRP), die tegen afscheiding van het naburige eiland St Kitts was, won de resterende twee.

De uitslag werd beschouwd als een tegenslag voor de CCM, die had gehoopt alle zetels te winnen zodat zij gemakkelijk de wet voor de invoering van de onafhankelijkheid van Nevis kon invoeren. De bekendmaking van de premier van Nevis en leider van de CCM, Vance Amory, in juni 1996 dat Nevis zich wilde afscheiden, had in het Caribisch gebied geleid tot regionale diplomatieke inspanningen om de unie in stand te houden.

De twee eilanden vormen de Federatie van St Kitts en Nevis. De federatie telt 261,6 vierkante km: 168,4 voor St Kitts en 93,2 voor Nevis. Hoofdstad is Basseterre, dat ligt op St Kitts. Sinds 1983 is de federatie een parlementaire democratie binnen het Gemenebest. De officiële taal is Engels. In het parlement van St Kitts en Nevis hebben elf voor vijf jaar gekozen leden zitting (acht voor St Kitts en drie voor Nevis) en verder drie of vier door de gouverneur-generaal benoemde leden. Nevis heeft een eigen parlement met vijf gekozen en drie benoemde leden. Staatshoofd van de federatie is de Britse koningin Elizabeth II, die wordt vertegenwoordigd door een gouverneur-generaal. Sinds 19 september 1983 zijn de eilanden onafhankelijk.

(Vor. ber. pag. 718/2-1996)

URUGUAY

HERVORMING KIESSTELSEL

In oktober 1996 hechtte het voltallige Congres zijn goedkeuring aan een grondwetswijziging waarbij het kiessysteem dat bekend stond als de Ley de Lemas (lett. Wet van motto's; zie pag. 719/1-'96), werd afgeschaft. Vervolgens zou op 8 december een referendum over dit amendement worden gehouden.

Krachtens de nieuwe wet mocht elke partij slechts één persoon kandidaat stellen voor het presidentschap. Deze persoon zou via interne verkiezingen worden geselecteerd. Om direct in de eerste verkiezingsronde van de presidentsverkiezingen de overwinning te behalen, zou een presidentskandidaat minstens 40 procent van de stemmen in de wacht moeten slepen met een voorsprong van 10 procent op zijn naaste rivaal. Verder werd in de wet bepaald dat niet tegelijkertijd presidents- en gemeenteraadsverkiezingen zouden mogen worden gehouden, dat gemeentebesturen grotere zelfstandigheid zouden krijgen en dat kandidaten voor het burgermeesterschap zouden moeten worden gekozen via interne partijverkiezingen.

Op 8 december werd de grondwetswijziging in een referendum bekrachtigd met 1.015.828 stemmen vóór en 930.288 stemmen tegen en op13 januari 1997 werd de nieuwe wet van kracht.

OUD-MINISTER GEARRESTEERD

Op 15 oktober werd oud-minister van economische zaken Enrique Braga gearresteerd op beschuldiging van een 'ambtsmisdrijf' in verband met de privatisering van een bank in 1994.

(Vor. ber. pag. 772/3-1996)

CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK

BOKASSA OVERLEDEN

Op 3 november 1996 stierf het voormalige staatshoofd Jean-Bedel Bokassa, die zichzelf keizer noemde, in Bangui aan een hartaanval. Hij was 75 jaar.

Op 31 december 1965 had Bokassa, toen nog stafchef, met een coup de macht gegrepen. In 1972 had hij zichzelf uitgeroepen tot president voor het leven en in december 1976 tot keizer (zie pag. 18/1 e.v.-'66; pag. 248/2-'72; pag. 254/2 e.v.-'77). Zijn regeringsperiode werd gekenmerkt door wreedheid, corruptie en buitensporigheid. Uiteindelijk werd hij in september 1979 afgezet toen bij Operatie Barracuda Franse paratroepen werden ingezet om de voormalige president David Dacko in zijn functie te herstellen (zie pag. 625/1 e.v.-'79). Bokassa vluchtte aanvankelijk naar Ivoorkust, en vervolgens naar Frankrijk. In oktober 1986 keerde hij vrijwillig terug naar de Centraal Afrikaanse Republiek, waar hij onmiddellijk werd gearresteerd en beschuldigd van moord en verduistering. Tijdens zijn proces werd hij aangeklaagd wegens wreedheid, sadisme, kindermoord en zelfs kannibalisme. Hij werd schuldig bevonden en in december 1987 veroordeeld tot het vuurpeloton. De straf werd echter omgezet in levenslange gevangenisstraf, toen verder teruggebracht tot 20 jaar en in december 1992 tot 10 jaar. In september 1993 profiteerde hij van een grootscheepse presidentiële amnestie en werd hij vrijgelaten (zie pag. 865/1-'93).

Ondanks zijn reputatie verzamelden zich voor het ziekenhuis waar Bokassa's lichaam lag duizenden rouwenden. De regering maakte op 4 november bekend dat hij een staatsbegrafenis zou krijgen.

LEGEROPSTAND. FRANSE INTERVENTIE. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In november werden in de straten van Bangui opnieuw Franse soldaten ingezet na een legeropstand, de derde sinds april (zie pag. 416/1-'96). Dit jongste militaire oproer begon op 15 november in Kasai, de legerbasis van het Defensieregiment van de Landmacht (Régiment de Défense des Operations Territoriales, RDOT), dat zich in een buitenwijk van de hoofdstad bevond.

De rebellerende soldaten, van wie velen betrokken waren geweest bij de twee eerdere opstanden, hadden zich verzet tegen een recent presidentieel decreet waarin werd bepaald dat de RDOT verplaatst zou worden naar de provinciestad Bouar, 400 km van Bangui. Na zich meester te hebben gemaakt van de wapenvoorraad van Kasai gijzelden de muitende soldaten vervolgens een aantal mensen, wierpen wegversperringen op en raakten in gevecht met leden van de presidentiële garde.

Op 21 november bevestigde de Franse minister van buitenlandse zaken dat 1500 Franse soldaten waren ingezet. Hun opdracht luidde formeel het garanderen van de veiligheid van buitenlanders, maar het was duidelijk dat ze militaire steun verleenden aan troepen die loyaal waren aan president Ange-Felix Patasse.

Toen de opstand op 22 november zijn tweede week inging, begon men in de officiële berichtgeving te spreken van een couppoging. Op 24 november eisten de rebellen het aftreden van president Patasse en vervolging wegens hoogverraad. Tijdens een toespraak op 25 november liet premier Jean-Paul Ngoupandé weten dat hier geen sprake van kon zijn. Hij erkende echter wel dat er meer gedaan zou moeten worden aan een van de andere eisen die de opstandelingen stelden, namelijk het ontwapenen van burgerlegers. Ook wees hij op de ernstige etnische spanningen die zich in het land voordeden en waarschuwde ervoor dat de 'kleinste inschattingsfout' fataal zou kunnen zijn voor de nationale eenheid en vrede.

Op 28 november riep de voorzitter van de Nationale Assemblée, Hugues Dobozendi, de rebellen op zich onvoorwaardelijk over te geven, waarbij hij beloofde dat ze humaan behandeld zouden worden. Anicet Saulet, die aangeduid werd als de leider van de rebellen, verklaarde dat 'amnestie geen oplossing was' omdat er 'veel onbehagen heerste in het leger over zijn opperbevelhebber [Patasse]', en dat hij in afwachting was van een bijeenkomst met alle politieke partijen.

Gevechten tussen Franse troepen en opstandelingen

Op 5 januari 1997 schoten Franse troepen tien legeropstandelingen dood en namen 30 anderen gevangen tijdens gevechten bij de militaire basis Kasai en in andere wijken van de hoofdstad Bangui, waar rebellerende soldaten zich sedert de opstand in november vrij ophielden.

De Franse actie was waarschijnlijk bedoeld als wraak voor de dood van twee Franse officieren die naar verluidt op 4 januari tussenbeide waren gekomen in een straatoproer. Drie andere personen kwamen daar eveneens bij om het leven. Opstandelingen zouden de Franse militairen in de rug hebben geschoten toen deze zich van het toneel verwijderden.

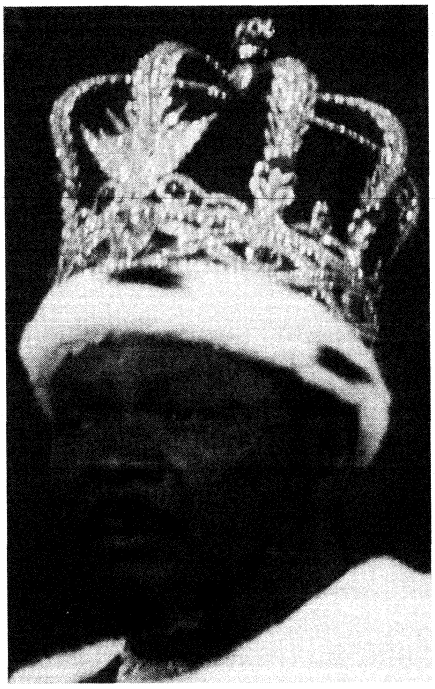

De voormalige keizer van de Centraal Afrikaanse Republiek, Jean-Bedel Bokassa (archieffoto). *Foto ANP*

Waarnemers merkten op dat de Franse actie, waarbij gepantserde voertuigen, raketwerpers en bewapende helicopters werden ingezet, wees op een verandering van tactiek. Sinds hun eerste interventie in april 1996 hadden de Franse militaire eenheden zich vooral terughoudend opgesteld en hun optreden in mei had zich beperkt tot het opvoeren van hun militaire aanwezigheid (zie pag. 635/2 e.v.-'96). Anders dan bij de vorige twee opstanden speelde bij deze derde muiterij ernstige etnische twisten een rol, aangezien de opstandelingen voornamelijk afkomstig waren uit de Yakoma-minderheid van oud-staatshoofd André Kolingba.

Op 17 januari werd er melding gemaakt van nieuwe gevechten tussen Franse eenheden en opstandelingen, waarbij naar verluidt een rebellerende soldaat was gedood en een ander gevangengenomen. Aan Franse zijde zouden geen slachtoffers zijn gevallen.

Aankomst Afrikaanse vredesmacht

In februari arriveerden soldaten uit Gabon, Senegal en Togo om de vredestaken over te nemen van de Franse troe-

pen die sedert november 1996 in het land waren gelegerd om de orde te herstellen. De komst van de Afrikaanse soldaten was het resultaat van een akkoord dat verschillende Afrikaanse landen onderling op 25 januari in Bangui hadden gesloten, en was ook voorgesteld tijdens de Frans-Afrikaanse top in de Burkinese hoofstad Ouagadougou in december 1996 (zie pag. 256/2 e.v.-'97). De vredesmacht zou naar verwachting zes maanden in het land blijven en zou worden versterkt met contingenten uit Tsjaad, Burkina Faso en Mali, waardoor de sterkte op 500 man zou worden gebracht.

Nieuwe regering van nationale eenheid

Na verscheidene weken van moeizame onderhandelingen met oppositionele groeperingen, waarbij de voormalige militaire leider van Mali, Amadou Toumani Touré als bemiddelaar optrad, werd op 18 februari een nieuwe regering van nationale eenheid gevormd.

De vorming van de 28 leden tellende regering kwam tot stand nadat president Ange-Felix Patasse oud-minister van buitenlandse zaken Michel Gbezera-Bria op 30 januari tot premier had benoemd. In de regering zaten leden van tien politieke partijen, maar de belangrijkste portefeuilles gingen naar aanhangers van Patasse, die afkomstig waren uit zijn Beweging voor de Bevrijding van het Centraalafrikaanse Volk (Mouvement pour la libération du peuple centrafricain, MLPC) en hiermee verbonden partijen.

Belangrijke benoemingen waren onder meer die van Pascal Kado tot minister van defensie, die belast werd met de reorganisatie van het leger na de reeks door Franse soldaten onderdrukte legeropstanden, en die van het hoofd van de presidentiële garde, generaal François Djader Bedaya tot minister van terroriaal bestuur en nationale veiligheid. De vertrekkende minister van defensie Jean Mette-Yapende nam buitenlandse zaken over, terwijl Anicet Georges Dologuélé en Christophe Mbremaidou, eveneens aanhangers van Patasse, respectievelijk de portefeuille van financiën en begroting en die van economische hervorming, planning en internationale samenwerking kregen.

Parlement keurt amnestiewet goed

Op 15 maart nam de Nationale Assemblée met grote meerderheid een wetsvoorstel aan om amnestie te verlenen aan alle betrokkenen van de recente opstand. Het amnestievoorstel vloeide voort uit een overeenkomst tussen de opstandelingen en de regering, die op 25 januari tot stand was gekomen na bemiddeling door een inter-Afrikaanse vredesmissie. In de amnestiewet werd onder meer bepaald dat alleen diegenen die binnen 15 dagen hun wapens en ander militair materieel, zoals voertuigen, inleverden, in aanmerking zouden komen voor een algeheel pardon.

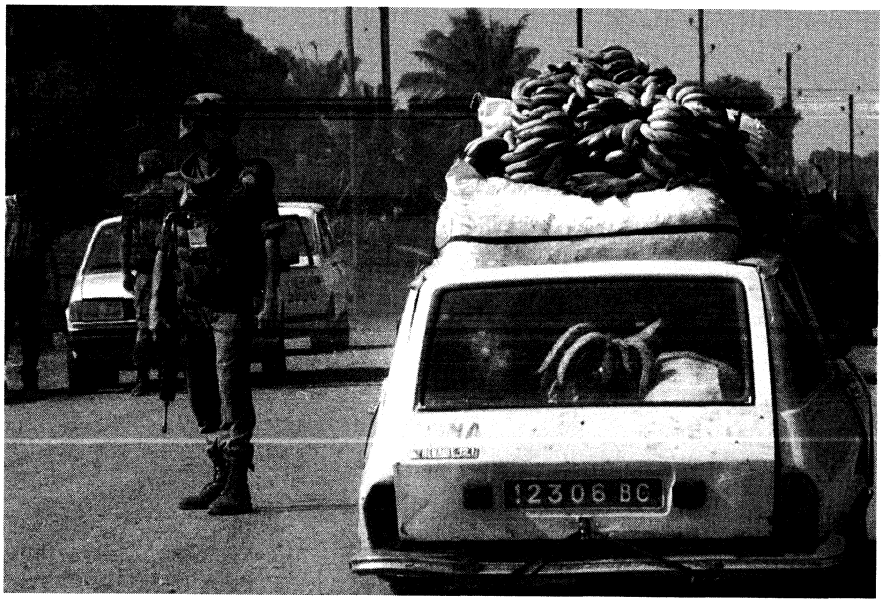

Franse parachutisten controleren op 13 januari 1997 auto's in Bangui. *Foto EPA*

Het hoofd van de Afrikaanse vredesmacht in de Centraal Afrikaanse Republiek, de Gabonese generaal Edouard N'Kili, liet weten dat het ontwapenen van de opstandige soldaten onmiddellijk een aanvang zou nemen. Maar luitenant Parfait Mbaye, een woordvoerder van de rebellen, verwierp de idee van ontwapening door vredeshandhavende troepen en eiste daarentegen dat zijn manschappen toestemming kregen 'om terug te keren naar hun kazerne met behoud van eer en waardigheid'.

Nieuwe gevechten in Bangui

Op 21-22 maart vonden er in Bangui nieuwe gevechten plaats, nu tussen de opstandelingen en vredeshandhavende troepen. Het waren de ernstigste ongeregeldheden sinds 25 januari, waarbij ten minste vijf doden vielen.

(Vor.ber.pag. 635/2 e.v.-1996)

CONGO

JOURNALIST VEROORDEELD

Radio France International berichtte op 18 november 1996 dat een journalist van het tijdschrift *L'Alternative*, Médard Gauhy, was veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht maanden, waarvan vijf voorwaardelijk, wegens belastering van de minister van ambtenarenzaken en territoriaal bestuur, Marius Mouabenga; de overtreding had betrekking op diens ambtsperiode als minister van handel in het kabinet-Yhombi-Opango, dat van januari 1995 tot september 1996 zitting had.

BEGROTING VOOR 1997 BEKENDGEMAAKT

Begin januari 1997 werden bijzonderheden bekendgemaakt van de begroting voor 1997, die premier Charles David Ganao op 15 december 1996 had gepresenteerd. De uitgaven werden begroot op 493,926 mrd franc CFA, ruim 120,226 mrd franc CFA hoger dan in de begroting voor 1996 ($1,00 = 519,88 franc CFA op 31 december 1996).De grootste uitgavenposten waren de gezondheidszorg, basisonderwijs, landbouw en de presidentsverkiezingen in 1997.

MISLUKTE MUITERIJ IN MILITAIR OPLEIDINGSKAMP

Op 1 februari sloegen rekruten aan het muiten en bezetten hun basis in Loudima, 250 km ten westen van de hoofdstad Brazzaville. De soldaten, die werden aangeduid als oud-militieleden (voor integratie van militieleden in het leger, zie pag. 494/2/3-'96), bezetten ook het spoorwegstation van Loudima aan de lijn Congo-Océan en sneden elektrische bovenleidingen door van de lijnen Pointe-Noire en Dolisie.

De muiters stelden verschillende eisen, zoals promotie, het ontslag van instructeurs in Loudima en indeling bij speciale eenheden. De eisen werden afgewezen door de autoriteiten en op 6 februari werd het kamp ingenomen door regeringsgetrouwe soldaten. Op 11 februari werd gemeld dat de kampcommandant was ontslagen.

(Vor.ber.pag. 723/2 e.v. -1996)

ETHIOPIË

ASFA WOSSEN OVERLEDEN

Op 17 januari 1997 overleed in Fairfax in de Amerikaanse staat Virginia op tachtigjarige leeftijd kroonprins Merid Azmatch Asfa Wossen Haile Selassie, zoon van wijlen keizer Haile Selassie. Hij zou begin februari in Addis Abeba worden begraven.

In 1973 had Asfa Wossen Ethiopië verlaten, een jaar voordat militairen het regime van zijn vader, en daarmee de eeuwenoude monarchie van het land, met een coup omverwierpen. In 1989 riep Selassie zichzelf tot keizer uit, terwijl hij als balling in Londen verbleef, waarbij hij de naam Amha Selassie aannam en zijn zoon Zere Yacob Asfa Wossen uitriep tot kroonprins. De verklaring trok echter weinig aandacht en naar het scheen waren er weinig waarnemers die geloofden dat de monarchie in ere zou worden hersteld.

VOETBALLERS UITGEWEKEN

Op 22 januari vroegen veertien leden van het Ethiopische nationale voetbalelftal, hun coach en een arts politiek asiel aan in Italië. Zij deden dit in Rome, terwijl het team op weg was van Addis Abeba naar Casablanca om daar tegen Marokko een wedstrijd te spelen voor het Afrikaans kampioenschap. Vijf spelers trokken later hun asielaanvraag in en vroegen toestemming om terug te keren naar Ethiopië.

REGERINGSWIJZIGING

Op 6 februari ontsloeg premier Meles Zenawi de minister van landbouw Tekedel Forsido. Hij werd vervangen door Seifu Ketema, algemeen directeur van het Ethiopische Instituut voor Biodiversiteit.

AANSLAG OP HOTEL

Op 10 februari vielen er twee doden en negen gewonden, toen een granaat werd gegooid in een hotel in Harar in Oost-Ethiopië. Naar verluidt waren twee Britse vrouwen, een Française en een Duitser naar Addis Abeba gevlogen voor medische behandeling.

PROCES TEGEN OUD-PRESIDENT MENGISTU EN ZIJN BEWIND

Op 13 februari dienden in Addis Abeba speciale aanklagers een aantal aanklachten in tegen het afgezette staatshoofd luitenant-kolonel Mengistu Haile Mariam en 5.197 functionarissen van de Dergue, zijn marxistisch militair bewind.

Zij werden onder meer beschuldigd van volkerenmoord, oorlogsmisdaden, doodslag, en het opzettelijk toebrengen van letsel. Degenen die schuldig werden bevonden, zouden de doodstraf of levenslange gevangenisstraf kunnen krijgen.

In totaal werden 2.952 verdachten bij verstek veroordeeld. De anderen zaten al vast, van wie sommigen al bijna zes jaar zonder in staat van beschuldiging te zijn gesteld. De processen zouden naar verwachting zeker wel drie jaar gaan duren. Het proces tegen Mengistu, die sinds zijn val in mei 1991 als balling in Zimbabwe verbleef, en 71 oud-functionarissen was in december 1994 geopend (zie pag. 333/1 e.v.-'95).

NOODTOESTAND VANWEGE DROOGTE

De regerende regionale Raad van de Ogaden, het gebied dat grenst aan Somalia, riep op 6 maart de noodtoestand uit en deed een dringend beroep op de internationale gemeenschap om noodvoedselhulp en watervoorraden beschikbaar te stellen voor een groep van ongeveer 600.000 mensen, merendeels van Somalische komaf, van wie er naar verluidt al een derde voor enige hulp in aanmerking kwam.

De Raad maakte bekend dat mensen en vee stervende waren en dat veel dorpen waren verlaten. Water werd over een afstand van 400 km in vrachtwagens aangevoerd. Op 7 maart liet de Nationale Commissie voor Rampenbestrijding weten dat weinig regenval in de maanden februari en maart betekende dat 3 mln mensen voor de rest van 1997 waren aangewezen op voedselhulp. Op 14 maart meldde de Commissie dat in drie regio's 90.000 ton noodvoedselhulp nodig was.

Meer dan tienduizend vluchtelingen zouden naar verluidt op 15 maart de grens van Ethiopië zijn overgestoken vanuit gebieden in Somalia en Kenia, die door de droogte waren geteisterd.

REPATRIËRING VLUCHTELINGEN

Volgens berichten van 12 maart zouden, als gevolg van een akkoord tussen Ethiopië, Soedan en het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties (UNHCR), de resterende 23.000 vluchtelingen die in Soedan verbleven in de loop van 1997 worden gerepatrieerd. Hiermee kwam het aantal vluchtelingen dat, sedert de val van het Mengistu-regime in mei 1991 (zie pag. 541/3 e.v.-'91), vrijwillig vanuit de aangrenzende landen naar Ethiopië terugkeerde, op 967.000.

(Vor.ber.pag. 190/3 e.v.-1997)

GABON

REGERINGSPARTIJ PDG WINT PARLEMENTSVERKIEZINGEN. PREMIER HERBENOEMD. NIEUWE REGERING

De definitieve uitslag van de parlementsverkiezingen (zie pag. 108/3-'97), die in de loop van januari 1997 werd vrijgegeven, bevestigde dat de regerende Democratische Partij van Gabon (Parti démocratique gabonais, PDG) een overweldigende overwinning had behaald en 82 van de 120 zetels in de Nationale Assemblée had veroverd. Op 15 december had de eerste ronde van de parlementsverkiezingen plaatsgevonden en op 29 december in de meeste kiesdistricten de tweede ronde. Op 12 januari was over de laatste negen zetels beslist.

Op 26 januari behaalde de PDG in de eerste kiesronde voor de nieuwe Senaat 44 van de 91 te verdelen zetels. De tweede ronde zou op 9 februari plaatsvinden.

Uitslag Gabonese parlementsverkiezingen

Partij	Zetels
Democratische Partij van Gabon(PDG)	82
Nationale Vergadering van Houthakkers (RNB)	12
Gabonese Vooruitgangspartij	8
Kring van Liberale Hervormers	3
Gabonese Socialistische Unie	2
ADR*	1
Afrikaans Forum voor Wederopbouw	1
Kring voor Vernieuwing en Vooruitgang	1
Congres voor Democratie en Rechtvaardigheid	1
Volksunie van Gabon	1
Nationale Rectificatiebeweging-Vernieuwers	1
Vergadering voor Democratie en Vooruitgang	1
Onafhankelijken	6
Totaal	**120**

* Volledige naam onbekend.

Tijdens burgemeestersverkiezingen op 19 januari werd de leider van de grootste oppositiepartij Nationale Vergadering van Houthakkers (Rassemblement national des bûcherons, RNB), pater Paul Mba Abessolo, tot burgemeester van de hoofdstad Libreville gekozen.

Premier herbenoemd

Op 28 januari stelde Paulin Obame-Nguéma, nadat hij eerder die dag opnieuw tot premier was benoemd, een grotendeels ongewijzigd kabinet aan.

Samenstelling kabinet

Op 1 februari werd de nieuwe regering geïnstalleerd. Het nieuwe kabinet bestond voornamelijk uit PDG-leden, maar er waren ook enkele onafhankelijken en oppositieleden in opgenomen.

De verdeling van de portefeuilles was als volgt:

Premier, regeringsleider - Paulin Obame-Nguéma;

Staatsministers: buitenlandse zaken en samenwerking - Casimir Oyé Mba; uitrusting en bouwnijverheid - Zacharie Myboto; justitie, zegelbewaarder en mensenrechten - Marcel Eloi Rahandi Chambrier*; grond, nationale parken, huisvesting, stadsplanning, territoriaal bestuur - Jean François Ntoutoume Emane+; arbeid, menselijke hulpbronnen en beroepsopleiding - Jean Rémy Pendy Bouyiki; landbouw, veeteelt en plattelandsontwikkeling - Emmanuel Ondo Methogo+; binnenlandse zaken - Antoine Mboumbou Miyakou*; onderwijs, vrouwenzaken - mevr. Paulette Missambo+;

Ministers: mijnbouw, energie en aardolie - Paul Toungui; defensie, veiligheid, immigratie, PTT - generaal Idriss Ngari+; communicatie, cultuur, kunst en volksonderwijs - Jacques Adjahénot*; financiën, economische zaken, begroting, participatie, privatisering - Marcel Doupamby Matoka; handel, industrie, midden- en kleinbedrijf, detailhandel en ambachten - Martin Fidèle Magnaga*; watervoorraden, bosbeheer en bosbouw - André Dieudonné Berre+; planning, milieu en toerisme - Jean Ping+; ambtenarenzaken en bestuurlijke hervormingen - Patrice Nziengui+; transport en burgerluchtvaart - generaal Albert Ndjavé Ndjoy*; sociale zaken, nationale solidariteit en gezinsaangelegenheden - Pierre Claver Zeng Ebome+; koopvaardij en visserij - Joachim Mahotès Magouindi; jeugd, sport en vrijetijdsbesteding - Alexandre Sambat+; hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek - Lazare Digombe*; betrekkingen met het parlement, woordvoerder regering - André Mba Obame*; volksgezondheid en bevolking - Faustin Boukoubi*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

Ook werden acht gedelegeerde ministers en acht staatssecretarissen benoemd.

(Vor.ber.pag. 108/1 e.v.-1997)

LESOTHO

MUITERIJ BIJ POLITIE

Op 7 februari 1997 werd het hoofdbureau van politie in Maseru bezet door honderd leden van de Koninklijke Bereden Politie van Lesotho (Royal Lesotho Mounted Police, RLMP). Zij eisten dat beschuldigingen van moord die tegen acht RLMP-leden waren ingebracht, zouden worden ingetrokken. De beschuldigingen, die verband hielden met de moord op drie andere politiemensen, dateerden van oktober 1985. Een verzoek van de acht politiemensen om de aanklachten in te trekken werd op 11 februari geweigerd door het Hooggerechtshof. Op 13 februari had de protestactie zich over het hele land verspreid en staakte naar verluidt twee derde van de 3.000 man sterke politiemacht.

Op 16 februari zette de regering soldaten in om het hoofdbureau te heroveren. De soldaten, die zwaar onder vuur werden genomen, heroverden het grootste gedeelte van het bureau en dwongen dertig opstandige politiemensen tot overgave. Inspecteur Pakiso Molise, een van de politiefunctionarissen die waren beschuldigd van moord, en twee anderen, slaagden erin te ontsnappen, maar werden vervolgens gearresteerd op het terrein van het koninklijk paleis. Op 21 februari verschenen tien opstandige politiefunctionarissen voor de rechter op beschuldiging van ondermijning van het staatsgezag.

PREMIER MOKHEHLE AFGEZET ALS PARTIJLEIDER

Het algemeen bestuur van de Basotho Congrespartij (Basotho Congress Party, BCP) nam op 2 maart het omstreden besluit om premier Ntsu Mokhehle het leiderschap van de partij te ontnemen. Als reden werd opgegeven dat hij had verzuimd zijn plichten als partijleider 'doeltreffend en bekwaam' te vervullen. Mokhehle behield echter de steun van de meeste BCP-parlementariërs die onmiddellijk eisten dat er een algemeen partijcongres zou worden gehouden. Op 4 maart liet het kabinet een verklaring uitgaan ten gunste van de premier, hetgeen erop duidde dat de kwestie naar de rechter was verwezen.

(Vor.ber.pag. 109/3 - 1997)

LIBERIA

ONTWAPENINGSPROCES VAN START. VERDERE ONTWIKKELINGEN

In november 1996 was men in Monrovia optimistisch gestemd over het welslagen van de vredesovereenkomst die in augustus in de Nigeriaanse hoofdstad Abuja (zie pag. 725/2 e.v.-'96) was gesloten. Het was de 14e poging om een eind te maken aan de burgeroorlog. Op 22 november begon de ECOMOG-vredesmacht (Economic Community of West African States Ceasefire Monitoring Group) van de ECOWAS (Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten) met de ontwapening van de naar schatting 60.000 soldaten van de verschillende strijdende facties. Daarmee zou men naar verwachting tot 31 januari 1997 bezig zijn. Volgens de bepalingen van de overeenkomst van augustus stonden de facties, die zich niet lieten ontwapenen, sancties te wachten. Het vredesplan voorzag in de bevriezing van de activa van rebellerende factieleiders en beperking van hun bewegingsvrijheid. Verder voorzag het in de mogelijkheid dat ze niet mochten deelnemen aan de presidentsverkiezingen en voor een oorlogstribunaal moesten verschijnen.

Op 24 november maakte ECOMOG bekend dat zij, in het kader van 'haar onafgebroken inspanningen om het hoge tempo van de ontwapening te handhaven', een bufferzone instelde die het Nationaal Patriottisch Front van Liberia (NPFL) van Charles Taylor, en de Liberiaanse Vredesraad (Liberia Peace Council, LPC) van George Boli van elkaar scheidde.

Het ontwapeningsproces ging van start ondanks een poging tot moord op Charles Taylor.
Op 1 november bevestigde de NPFL dat Taylor de dag ervoor was aangevallen op het terrein van het presidentiële paleis. Hoewel Taylor de aanslag had overleefd, waren er drie doden gevallen.

Taylor beschuldigde de dissidente factieleiders Boli en generaal Roosevelt Johnson, van de Krahn-factie Ulimo-J, ervan achter de aanslag te zitten en eiste op 19 november dat hun moord ten laste zou worden gelegd. Maar op 4 november had hij ook beweerd dat er een 'wereldmacht' achter de aanslag zat.

Transformatie Ulimo

De Mandingo-factie van de Verenigde Bevrijdingsbeweging voor Democratie in Liberia (United Liberation Movement for Democracy in Liberia, Ulimo) van Alhaji Kromah ging op 12 november over in een politieke partij die de

naam van Coalitiepartij van het Gehele Liberiaanse Volk (Coalition Party of All Liberian People, CALP) kreeg.

Nieuwe minister van justitie

Op 5 december benoemde de Staatsraad Peter Jallah tot minister van justitie als opvolger van Francis Garlawulo, die was toegetreden tot de Kiescommissie.

Moeizaam verloop ontwapening

De ontwapening van de strijders van de verschillende facties vorderde langzaam in januari 1997, terwijl de twijfel groeide of het ontwapeningsproces vóór de uiterste datum van 31 januari zou kunnen worden afgerond.

Als reactie op het algemene ongenoegen over het geringe aantal strijders dat zich meldde bij de dertien demobilisatiecentra, verklaarde de Nationale Ontwapenings- en Demobilisatiecommissie (NDDC) op 10 januari dat het totale aantal strijders niet meer dan 23.416 bedroeg; dit in tegenstelling tot het eerder geschatte aantal van 60.000., waartoe ECOMOG en VN-functionarissen waren gekomen op basis van de cijfers die de opstandige facties hadden verstrekt.

De grootste opstandige factie, het NPFL van Charles Taylor, had verklaard dat zij 25.000 strijders had; de Mandingo-vleugel van ULIMO had er naar eigen zeggen 12.460 ; de Strijdkrachten van Liberia (Armed Forces of Liberia, AFL) 8.734; de Krahn-vleugel van Ulimo (Ulimo-J) 7.776; de Liberiaanse Vredesraad (LPC) 4.650; en de Lofa-verdedigingsmacht (Lofa Defence Force, LDF) 750.

Op 30 januari zeiden VN-functionarissen dat 15.519 strijders waren ontwapend sinds het proces in november 1996 van start was gegaan. Onder hen bevonden zich 3.397 kinderen en 1.028 vrouwen.

Hervatting bijeenkomsten Staatsraad

Na bemiddeling door de Nigeriaanse minister van buitenlandse zaken Chief Tom Ikimi hield de regerende Staatsraad op 17 januari haar eerste voltallige bijeenkomst sinds oktober 1996. De bijeenkomsten van de Raad waren gestaakt, nadat Taylor LPC-leider George Boli had beschuldigd van het organiseren van een moordaanslag op hem.

Voorbereidingen verkiezingen

Op 14 februari maakte de Nigeriaanse minister van buitenlandse zaken Chief Tom Ikimi in Monrovia bekend dat er op 30 mei in Liberia presidents- en parlementsverkiezingen zouden worden gehouden. De bekendmaking volgde aan het eind van een tweedaagse ECOWAS-vergadering van de ministers van buitenlandse zaken.

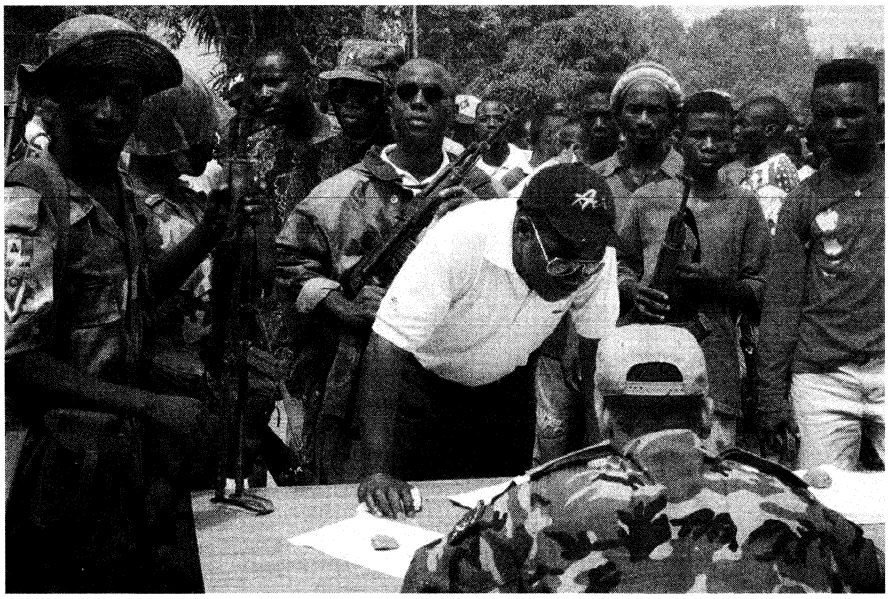

NPFL-strijders staan op 25 januari 1997 in de rij om hun wapens in te leveren bij vertegenwoordigers van de ECOMOG-vredesmacht en VN-functionarissen in Gbarnga, waar het hoofdkwartier van de rebellenfactie is gevestigd. *Foto EPA*

Hij voegde eraan toe dat de ontwapening van de strijders van de verschillende facties in de burgeroorlog eind januari was voltooid, maar volgens een bericht van *Reuter* op 18 februari zou bij het verstrijken van de deadline slechts 70 procent van de strijders zijn ontwapend.

Ikimi zei verder dat de ECOWAS-ministers hun goedkeuring hadden gegeven aan een voorstel van de regerende Staatsraad om een onafhankelijke kiescommissie van zeven leden in het leven te roepen die toezicht moest houden op de verkiezingen. De leiders van de belangrijkste facties zouden drie leden kiezen, terwijl de andere vier zouden worden gekozen door een alliantie van zeven politieke partijen alsmede door vrouwenorganisaties, jongerenorganisaties en vakbonden. De commissie zou zich ook laten bijstaan door technische adviseurs van ECOWAS, de VN en de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE). De verkiezingen zouden op basis van evenredige vertegenwoordiging worden gehouden en het parlementair stelsel, bestaande uit een 64 leden tellend Huis van Afgevaardigden en een 26 leden tellende Senaat, zou worden gehandhaafd. Dit systeem was ingevoerd krachtens de Grondwet van 1986, maar was in 1990 in de praktijk een fiasco geworden. Een gereorganiseerd Hooggerechtshof zou klachten over de verkiezingen behandelen.

ECOMOG, de door Nigeria geleide multinationale Afrikaanse vredesmacht, die sinds augustus 1990 in Liberia was gelegerd, zou zich binnen zes maanden na de verkiezingen terugtrekken. Ikimi sprak de hoop uit dat na het vertrek van ECOMOG de taken van de vredesmacht zouden kunnen worden overgenomen door een goed getrainde Liberiaanse leger- en politiemacht.

Voormalige factiestrijders gearresteerd

ECOMOG berichtte op 17 februari dat haar soldaten zestig 'gewapende criminelen', die eerder lid waren geweest van verschillende facties in de Liberiaanse burgeroorlog, hadden gearresteerd en aan de politie overgedragen. ECOMOG-functionarissen hadden gezegd dat alle strijders die hun wapens niet hadden ingeleverd voor eind januari, als misdadigers zouden worden behandeld.

Vice-voorzitters Staatsraad treden terug

De drie voormalige rivalen Charles Taylor, Alhaji Kromah en George Boli legden op 28 februari, met het oog op de verkiezingen van 30 mei, hun functie van vice-voorzitter van de Staatsraad neer. Hun respectievelijke vervangers in de Raad waren de voormalige minister

van voorlichting, Victoria Reffell, de oud-minister van gezondheidszorg en sociaal welzijn, Vamba Kanneh, en de voormalige voorzitter van de Liberiaanse Repatriërings- en Vestigingscommissie, Weade Wureh.

Tekenen van onstabiel vredesklimaat

Berichten dat rondtrekkende groepen gewapende mannen in het westen van Liberia zes voormalige factiestrijders in een klaarblijkelijke wraakactie hadden gedood, werden op 5 maart veroordeeld door het hoofd van ECOMOG, generaal-majoor Victor Malu, die tevens bevestigde dat gewapende groepen in diverse gebieden actief waren.

Na een militaire operatie, waarbij ook Amerikaans en Brits militair personeel was betrokken, arriveerden op 6 maart 1160 manschappen uit Mali, Ivoorkust en Ghana in Monrovia ter versterking van de ECOMOG-troepen. De dag erop deed ECOMOG verscheidene invallen in verblijfplaatsen van de belangrijkste factieleiders. ECOMOG ontdekte dat er in de 'Executive Mansion' in Monrovia, het hoofdkwartier van de Staatsraad, grote hoeveelheden wapens en munitie waren verborgen, waarna elf voormalige NPFL-strijders van Taylor werden gearresteerd; eveneens op 7 maart werd Kromah aangehouden na de ontdekking van vier vrachtwagenladingen wapens in zijn woning. Ook werden wapens aangetroffen bij Taylor, Boli en Roosevelt Johnson thuis. Op een persconferentie op 14 maart bood Kromah, na een aanvankelijke weigering om samen te werken met ECOMOG, zijn verontschuldigingen aan; hierop maakte generaal-majoor Victor Malu bekend dat geen verdere actie tegen Kromah zou worden ondernomen.

(Vor.ber.pag. 724/1 e.v.-1996)

MALI

BEKENDMAKING TIJDSCHEMA VERKIEZINGEN

Op 17 januari 1997 werden bijzonderheden van het tijdschema voor de komende verkiezingen bekendgemaakt. De twee ronden van de parlementsverkiezingen zouden op 9 en 23 maart worden gehouden. De presidentsverkiezingen waren gepland voor 4 mei en 18 mei werd gereserveerd voor een eventuele beslissende verkiezingsronde. Een Onafhankelijke Nationale Kiescommissie (Comité électoral national indépendant, CENI) zou toezicht houden op de verkiezingen.

De Nationale Assemblée had op 9 januari haar goedkeuring gegeven aan een nieuwe kieswet en tegelijkertijd aan uitbreiding van het aantal afgevaardigden van 116 tot 147. De oppositionele alliantie, de Vergadering van Patriottische Krachten (Rassemblement des forces patriotiques, RFP), had aangekondigd te zullen deelnemen aan de verkiezingen, ook al verwierp ze de nieuwe kieswet, omdat er vóór de aanvaarding ervan onvoldoende overleg was geweest. De rivaliserende oppositionele groepering, het Front voor Verandering en Democratie (Front pour le changement et la démocratie, FCD), had vóór de nieuwe kieswet gestemd.

Op 16 februari maakte de regering bekend dat de algemene verkiezingen waren uitgesteld; er werd geen nieuwe datum genoemd. Op 12 februari had de CENI laten weten problemen van logistieke aard te ondervinden en om uitstel gevraagd.

Op 4 maart maakte president Alpha Oumar Konare de ontbinding van het parlement bekend. Eerder die dag had het kabinet overeenstemming bereikt over 13 en 27 april als data voor de algemene verkiezingen. De datum voor de presidentsverkiezingen bleef zoals die gepland was.

(Vor.ber.pag. 110/1-1997)

MAURETANIË

REGERINGSWIJZIGINGEN

Bij een kabinetswijziging op 6 januari 1997 werden minister van buitenlandse zaken Lemerabott Sidi Mahmoud Ould Cheikh Ahmed en minister van binnenlandse zaken Dah Ould Abdeljelil ontslagen. In de loop van februari maakte president Mouaouia Ould Sidi Mohammed Taya verdere wijzigingen in de regering bekend, die in oktober 1996 was benoemd.Er werden geen redenen opgegeven voor de wijzigingen, die er als volgt uitzagen:

Buitenlandse zaken en samenwerking - Sidi Ould Khliva*; binnenlandse zaken, PTT en telecommunicatie - Baba Ould Alewa+; onderwijs - Sgheyer Ould M'Bare*; ambtenarenzaken - Baba Ould Sidi+; handel en toerisme - Sow Abou Demba+; gezondheidszorg en sociale zaken - Mohammed Mahmoud Ould Dahmane+; nationale defensie - Mohammed Yeslem Ould Vil+; planning - Mohammed Ould Amar+; visserij en maritieme economie - Beijel Ould Houmeid+; plattelandsontwikkeling - Abdallahi Ould Neme+; watervoorziening en energie - Ahmed Kelly Ould Cheikh Sidya+.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 110/1 e.v.-1997)

NIGERIA

EERSTE NATIONALE PARTIJCONGRESSEN GEHOUDEN

Op 2-3 november 1996 werden de eerste nationale congressen gehouden van de vijf politieke partijen die in september wettelijk waren erkend (zie pag. 35/3 e.v.-'97). Hierbij werden de volgende partijleiders gekozen:

Comité voor Nationale Consensus (Committee for National Consensus, CNC) - Abel Ubeku; Democratische Partij van Nigeria (Democratic Party of Nigeria, DPN) - Ali Ahmed; Democratische Basisbeweging (Grassroot Democratic Movement, GDM) - Gambo Lawan; Nationale Centrumpartij van Nigeria (National Centre Party of Nigeria, NCPN) - Mugaji Abdulahi; Congrespartij van Verenigd Nigeria (United Nigeria Congress Party, UNCP) - Isa Mohamed Argungu.

MINISTERIËLE ACTIEGROEP GEMENEBEST OP BEZOEK

Van 18-20 november bracht een hoge, zeventien leden tellende delegatie van de Ministeriële Actiegroep van het Gemenebest (Commonwealth Ministerial Action Group, CMAG) een bezoek aan Nigeria in het kader van een inspectiereis (zie pag. 35/1/2-'97). De afgevaardigden hadden een ontmoeting met het staatshoofd, generaal Sani Abacha, maar kregen geen toegang tot gedetineerde oppositieleiders, zoals Chief Moshood 'MKO' Abiola, de vermeende winnaar van de presidentsverkiezingen van 1993, of het oud-staatshoofd Olusegun Obasanjo. Nigeria legde de delegatie het vuur aan de schenen over zijn schorsing als lid van het Gemenebest in november 1995 (zie pag.200/1 e.v.-'96), die het als onwettig en onrechtvaardig beschouwde. De schorsing van Nigeria vormde destijds de aanleiding voor de vorming van de CMAG door de Conferentie van Staatshoofden van het Gemenebest (Commonwealth Heads of Government Meeting, CHOGM).

Christine Stewart, de Canadese onderminister van buitenlandse zaken voor Latijns-Amerika en Afrika trok zich terug uit de mis-

sie toen het militaire regime op 17 november twee veiligheidsagenten in haar gevolg een visum weigerde.

Bijeenkomst CMAG

CMAG-leden kwamen op 17-18 februari 1997 in Londen bijeen. Ze eisten geen stappen tegen Nigeria, maar vroegen in plaats daarvan om meer bewijzen voor de vermeende schendingen van de mensenrechten.

VLIEGTUIGRAMP

Alle 141 inzittenden van een Boeing 727 kwamen op 7 november 1996 om toen het lijnvliegtuig neerstortte in een lagune, 65 km ten zuidoosten van Lagos. Het vliegtuig, dat eigendom was van de particuliere luchtvaartmaatschappij Aviation Development Corp., was afkomstig van de belangrijkste oliestad Port Harcourt en op weg naar Lagos. Onder de doden bevonden zich zes Britten en ook de politicoloog Claude Ake.

BOMAANSLAGEN IN LAGOS

Op 7 januari 1997 werden twee soldaten gedood en 29 andere gewond, toen een bom ontplofte op het moment dat hun legerbus langs een bushalte in Lagos reed. Bij de aanslag raakten ook twee burgers gewond. In december 1996 waren twee bomaanslagen gepleegd in de stad, die kennelijk waren gericht tegen kolonel Muhammad Marwa, de militaire bestuurder van Lagos en een naaste medewerker van generaal Sani Abacha.

Twee onafhankelijke Nigeriaanse dagbladen meldden op 9 januari dat de aanslag van 7 januari in Lagos was opgeëist door de tot nu toe onbekende Organisatie voor de Bevrijding van Nigeria (OLN). Volgens de twee bladen had de OLN daags na de aanslag alleen een communiqué gestuurd naar de BBC in Londen (*NRC/H'blad*, 10-1-'97). De Nigeriaanse politie zou in verband met de recente bomaanslagen een vooraanstaand lid van de oppositiebeweging Nationale Democratische Coalitie (Nadeco), de 59-jarige Olu Falae, hebben gearresteerd, aldus berichtte *de Volkskrant* op 13 januari. Vrienden en familie van Falae ontkenden diens betrokkenheid bij de aanslagen.

Op 12 februari werd opnieuw een bomaanslag gepleegd, waarbij vijf soldaten en drie burgers gewond raakten, toen een spijkerbom in een straat in Lagos tot ontploffing kwam. Dit was het vierde incident van deze soort sinds december 1996. Niemand eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag.

BEGROTING VOOR 1997 BEKENDGEMAAKT

Minister van financiën Anthony Ani maakte bekend dat de begroting voor 1997, waarvan de bijzonderheden in de week van 20 januari werden gegeven, uitging van een verdubbeling van de uitgaven voor de agrarische sector.

Van de uitgaven ter waarde van N 146 mrd ($ 1 = N 22 op 24 januari 1997) ging 32,4 procent naar infrastructuur, landbouw, waterbronnen en plattelandsontwikkeling, terwijl ook voor gezondheidszorg en onderwijs meer geld was uitgetrokken. De defensie-uitgaven, die N 17,5 mrd bedroegen, vormden 12 procent van de totale uitgaven tegenover 10,9 procent in 1996.

De algehele stijging van de uitgaven, van N 142 mrd in 1996 tot N 146 mrd in 1997, zou worden gefinancierd door een stijging van de geraamde olieprijs met $ 1 tot $ 17 per vat. In zijn verslag zei Ani dat de meevallende olieprijzen in 1996 hadden geleid tot een toename van de deviezenreserve van $ 1,44 mrd tot $ 4,09 mrd. Hij raamde de olieproductie in 1997 op 2,040 mln vaten per dag, die inkomsten van ruim $ 11 mrd zou opleveren, een stijging van 13,5 procent ten opzichte van 1996.

ABACHA MOGELIJK KANDIDAAT BIJ TOEKOMSTIGE VERKIEZINGEN

In een interview in de *Washington Post* van 5 februari maakte generaal Sani Abacha bekend dat hij zich wellicht kandidaat zou stellen bij de presidentsverkiezingen in 1998. Volgens hem 'was het niet de eerste keer in Afrika' dat een militaire leider meedeed aan verkiezingen. Hij zei dat zijn programma voor terugkeer naar een burgerregering volgens plan verliep, dat zijn inspanningen om de economische stabiliteit te herstellen succes hadden, en dat de buitenlandse kritiek op de mensenrechtensituatie in Nigeria ongegrond was.

Abacha weet het uitstel van de plaatselijke verkiezingen, die op 15 maart, drie maanden later dan oorspronkelijk was gepland, zouden worden gehouden, aan recente bomaanslagen in Lagos (zie boven). Op 6 februari beschuldigde Wole Oyelese, een functionaris voor Speciale Taken, oppositiegroepen ervan dat zij de plaatselijke verkiezingen trachtten te ontwrichten door de ontevredenheid onder studenten aan te wakkeren. Niettemin begon op 10 februari bij ruim 100.000 registratiebureaus de kiezersregistratie, die in brede kring werd beschouwd als een eerste fase in een mogelijke terugkeer naar een burgerrege- ring.

(Vor.ber.pag. 34/2 e.v.-1997)

SOEDAN

VS BIEDT BUURLANDEN SOEDAN MILITAIRE HULP

Begin november 1996 werd onthuld dat de Verenigde Staten (VS) van plan waren om militaire hulp te sturen naar drie landen - Ethiopië, Eritrea en Oeganda - , die volgens VS-functionarissen openlijk hadden opgeroepen tot de omverwerping van het regime van Omar Hassan Ahmad al-Bashir en de Soedanese oppositiegroepen actief hadden gesteund. De VS hadden Soedan altijd als een belangrijke sponsor van het internationale terrorisme beschouwd.

VS-functionarissen zeiden dat de hulp ter waarde van bijna $ 20 mln werd gegeven in de vorm van overtollig Amerikaans legermaterieel en verklaarden uitdrukkelijk dat deze bestond uit niet-dodelijke en defensieve goederen, zoals radio's, uniformen, laarzen en tenten.

OPSCHORTING RODE KRUIS-OPERATIES

Minister van sociale planning Mohamed Osman Khalifa schortte op 5 november met onmiddellijke ingang de werkzaamheden van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) in Soedan op. Hij beweerde dat de organisatie zich niet had gehouden aan 'een neutrale opstelling en de elementaire principes die golden voor humanitaire hulp'. Hij beschuldigde het ICRC ervan gewapende soldaten en munitie te hebben vervoerd ten behoeve van het opstandige Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA) van John Garang.

UITSTEL VN-EMBARGO LUCHTVERKEER

Op 22 november berichtte de Soedanese radio dat de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN) had besloten om een embargo op vluchten van de staatsluchtvaartmaatschappij Sudan Airways krachtens haar Resolutie 1070 (zie pag. 784/2-'96) dertig dagen uit te stellen. Volgens het bericht was het besluit genomen op verzoek van Frankrijk en Rusland.

Op 27 oktober had Lakhdar Brahimi, de speciale afgezant van VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali, een bezoek gebracht aan Soedan om de kwestie van de uitlevering van de drie verdach-

ten van de aanslag op Mubarak te bespreken. Brahimi had Boutros Ghali daarna ervan op de hoogte gesteld dat Soedan niet bereid was zich te houden aan Resolutie 1070 of de eerdere Resolutie 1044 (zie pag.568/3-'96) en dat het de voorkeur had uitgesproken de kwestie rechtstreeks met Egypte op te lossen.

OPPOSITIELEIDER NAAR ERITREA GEVLUCHT

Op 9 december vluchtte voormalig premier (van 1966-'67 en van 1988-'89) en leider van de oppositiepartij Umma, Sadiq el-Mahdi, vanuit Soedan naar Eritrea. Op 12 december liet Mahdi tijdens een toespraak weten dat hij in Soedan had willen blijven om 'van binnenuit te werken aan de door het volk beoogde democratie en vrede'. Maar hij had zich gedwongen gezien het land te ontvluchten nadat de regering van president Omar Hassan Ahmad al-Bashir geprobeerd had hem in verband te brengen met het gewapende verzet. Mahdi verklaarde dat hij Eritrea als toevluchtsoord had gekozen omdat het het dichtstbijzijnde land was.

VERHEVIGING VAN DE OORLOG IN HET ZUIDEN. BEMIDDELINGSPOGINGEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Begin januari 1997 waren er aanwijzingen dat de strijd tussen de zuidelijke rebellen en het leger verhevigde. Op 8 januari berichtten Ethiopische functionarissen dat duizenden vluchtelingen de westelijke districten binnenstroomden om te ontkomen aan de 'burgeroorlog, honger, grootscheepse verwoesting van woongebieden alsmede diefstal van oogsten en vee in het gebied van de Blauwe Nijl in Soedan'.

Het bureau van de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de VN (UNHCR) verklaarde op 11 januari dat ongeveer 4.000 vluchtelingen werden opgevangen in de West-Ethiopische grensplaats Asosa, en dat nog eens 15.000 vluchtelingen voor de grens op toelating wachtten. Er werd gemeld dat ze in een 'wanhopige staat van honger' verkeerden.

In een verklaring op *Radio Omdurman* op 13 januari riep president Omar Hassan Ahmad al-Bashir op tot een jihad (heilige oorlog) tegen de 'vijanden van de islam'. Deze oproep volgde na berichten dat het 30.000 man sterke Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA), de belangrijkste rebellengroepering onder leiding van John Garang, Kurmuk en Qeissan had veroverd. De steden lagen 600 km ten zuidoosten van Khartoem en even ten zuiden van de waterkrachtcentrale van Damazin, die 80 procent van de elektriciteit van Khartoem leverde. Een woordvoerder van de SPLA noemde de laatste successen van de rebellen een 'keerpunt' in de dertien jaar durende oorlog.

De overwinningen van de rebellen zetten de regering extra onder druk, omdat de bondgenoten van de SPLA, de rebellen van de Nationale Democratische Alliantie (NDA), die hun basis hadden in Eritrea, tegelijkertijd een steeds grotere bedreiging vormden voor de wegverbinding tussen Khartoem en Port Sudan aan de Rode Zee. Het verbond tussen SPLA en NDA was een feit sinds Sadiq al-Mahdi, oud-premier en leider van de Umma-partij, in december 1996 in Eritrea was aangekomen (zie boven).

In een regeringsverklaring van 13 januari werd Ethiopië beschuldigd van aanvallen op Kurmuk en Qeissan en werd gezegd dat er vanaf de andere kant van de grens zware artilleriebeschietingen waren uitgevoerd op het gebied. Hoewel de Ethiopische autoriteiten de beschuldiging ontkenden, was de Soedanese verklaring aanleiding voor een spoedbijeenkomst van de VN-Veiligheidsraad om de situatie te bespreken.

Op 14 januari maakte *Radio Omdurman* bekend dat de universiteit van Khartoem zou worden gesloten om studenten in staat te stellen dienst te nemen in het leger en te vechten tegen de 'Ethiopische agressie'. Later werd bericht dat in de provincie Blauwe Nijl versterkingen van het Soedanese leger waren aangekomen. Op 17 januari ontkende de Soedanese regering dat de strategische stad Maban in de zuidelijke provincie Blauwe Nijl in handen van de rebellen was gevallen. De exacte situatie bleef onduidelijk en buitenlandse hulpverleners berichtten dat regeringstroepen gebouwen in het gebied bombardeerden en in brand staken. Garang beweerde op 21 januari dat SPLA-troepen 300 regeringssoldaten hadden gedood bij Abu Shaneina, even ten zuiden van Damazin en nog eens 150 andere soldaten bij al-Keili, verder naar het zuiden. Regeringsbronnen spraken dit tegen.

Bashir beweerde op 20 januari dat er rebellentroepen werden samengetrokken langs de zuidelijke grens met Oeganda, en verzocht de Oegandese regering dringend te voorkomen dat er aanvallen op Soedan zouden worden uitgevoerd. Naar verluidt vielen Soedanese strijdkrachten op 26 januari een basis van de rebellen vlakbij de grens met Oeganda aan. Op 27 januari verzocht president Yoweri Museveni van Oeganda de Organisatie van Afrikaanse Eenheid (OAE) de Soedanese burgeroorlog te bestempelen als een koloniaal conflict, waardoor andere Afrikaanse landen materiële steun mochten verlenen aan de rebellen.

Arrestatie oppositionele politici

Op 3 februari arresteerden veiligheidstroepen vier vooraanstaande zuidelijke politici in Khartoem. Het waren de oud-ministers Joseph Ukel en Izaya Mabior, het voormalige parlementslid Joshua Dau en de zakenman Ezeikel Kodi, die minister was geweest in de regionale regering in het zuiden.

In de voorgaande week waren in Khartoem tientallen verdachte saboteurs gearresteerd. Eind januari had Soedans geestelijk leider Hassan al-Turabi, hoofd van het Nationaal Islamitisch Front (NIF), onthuld dat ongeveer vijftien leden van de oppositionele Umma-partij en de Democratische Unionistische Partij (DUP) waren gearresteerd, naar verluidt wegens hun rol bij de offensieven van de opstandelingen in het zuiden en oosten in januari.

De arrestaties volgden na dreigementen van de rebellen dat ze eerder een opstand in Khartoem zouden ontketenen dan een poging wagen om de stad met geweld in te nemen.

Pogingen tot bemiddeling

De Zuid-Afrikaanse president Nelson Mandela maakte op 19 februari bekend dat hij de volgende dag in Zuid-Afrika besprekingen zou voeren met president Omar Hassan Ahmad al-Bashir, en dat hij in december 1996 een ontmoeting had gehad met John Garang, de leider van de zuidelijke SPLA-rebellen.

Begin februari werd bericht dat de president van de Verenigde Arabische Emiraten, sjeik Zaid Bin Sultan al-Nahayan, had aangeboden om te bemiddelen tussen de regering en de opstandige NDA, die haar basis in Eritrea had.

Voormalig vice-president Abel Alier, die afkomstig was uit het zuiden, deed op 1 februari een voorstel voor een conferentie van de NIF, de NDA, de SPLA en andere zuidelijke groepen, om de politieke toekomst van het land te bespreken. Er dienden vier thema's te worden besproken, zo betoogde Alier: (i) de keuze tussen een Arabische en islamitische of een multiculturele en multireligieuze staat; (ii) democratie, mensenrechten, en de vestiging van een rechtsstaat; (iii) de vorming van een

overgangsregering die het land zou besturen in afwachting van verkiezingen; en (iv) het recht op zelfbeschikking. Er waren geen berichten over een officieel antwoord op zijn voorstel.

Gevechten in het zuiden laaien op

Het SPLA maakte op 10 maart bekend de twee steden Kaga en Gumuli, langs de grens met Oeganda, op de regering te hebben veroverd en op te rukken naar Yei. Volgens berichten in Oegandese kranten van 11 maart hadden er over en weer artilleriebeschietingen plaatsgevonden tussen Oegandese en Soedanese troepen en waren 'ongeveer 200 Soedanese soldaten en door Soedan gesteunde Oegandese strijders omgekomen'.

Op 14 maart meldde het SPLA de verovering van de stad Yei, de dag ervoor, en tevens de gevangenneming van 1000 regeringssoldaten en het buitmaken van 15 tanks en 4 stukken geschut.

President Omar Hassan Ahmad al-Bashir maakte op 16 maart bekend dat regeringstroepen de strategisch belangrijke stad Chali, dicht bij de Ethiopische grens, hadden heroverd op rebellen van het NDA, dat nauwe banden had met het SPLA. Twee dagen later liet het NDA echter weten dat de stad weer was terugveroverd ten koste van honderden doden en gewonden aan regeringszijde.

Op 25 maart beweerde het SPLA dat de opstandelingen zich meester hadden gemaakt van het hele zuidelijke grensgebied; de regeringstroepen zouden zijn verdreven uit de provincies Witte Nijl en Equatoria. SPLA-leider John Garang kondigde op 26 maart een NDA-offensief in het noordoosten aan.

(Vor.ber.pag. 783/3 e.v.-1996)

TSJAAD

UITSTEL VERKIEZINGEN

Op 1 oktober 1996 maakte de regering bekend dat de eerste ronde van de parlementsverkiezingen die oorspronkelijk op 24 november was gepland, was uitgesteld tot 22 december, en dat de inauguratie van de nieuwe 125 leden tellende Nationale Assemblée was verschoven naar 10 maart 1997.

De onafhankelijke Kiescommissie maakte op 22 november bekend dat de algemene verkiezingen opnieuw werden uitgesteld; er zouden twee verkiezingsronden plaatsvinden op 5 januari en 23 februari 1997.

RAPPORT AMNESTY INTERNATIONAL

Op 10 oktober bracht Amnesty International (AI) een rapport uit, waarin de regering werd beschuldigd van schending van de mensenrechten.

De in Londen gevestigde mensenrechtenorganisatie beweerde dat terreur en martelingen aan de orde van de dag waren. In het rapport werd ook Frankrijk, de belangrijkste leverancier van militaire hulp, ervan beticht een 'oogje dicht te knijpen' voor de misstanden.

In een reactie erkende president Idriss Déby dat 'er meer inspanningen nodig (waren) op het gebied van de opleiding' van de veiligheidstroepen, die onderscheid moesten maken tussen 'ongewapende burgers en degenen die tot de gewapende oppositie behoorden'. Hij benadrukte echter dat alle 'positieve ontwikkelingen in het Tsjaad van nu' te danken waren aan de training van de legereenheden door Franse deskundigen.

Beschuldigingen van standrechtelijke executies

Op 10 januari 1997 sprak de Internationale Federatie van Mensenrechtenliga's (Fédération International des Droits de l' Hommes, FIDH) haar bezorgdheid uit over de recente toename van schendingen van de mensenrechten in Tsjaad. Volgens de FIDH was sinds medio november 1996, toen de gendarmerie instructie had gekregen om gericht te schieten op personen die werden betrapt op een misdaad, een groot aantal mensen zonder vorm van proces geëxecuteerd.

De organisatie overlegde een kopie van een regeringsbevel dat op 14 november aan de veiligheidstroepen zou zijn gegeven. Hierin werd de manschappen opgedragen 'rovers niet aan de normale (aanhoudings)procedures te onderwerpen. Indien een rover op heterdaad wordt betrapt, dient u hem fysiek onschadelijk te maken.'

De criminaliteit was een groeiend probleem in Tsjaad. Op 26 november had president Idriss Déby verklaard dat de hoofdstad N'djamena in gijzeling werd gehouden door georganiseerde bendes, en had hij zijn teleurstelling uitgesproken over het gerechtelijk apparaat, dat misdadigers 'stelselmatig in vrijheid stelde'.

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De meerpartijenverkiezingen voor de 125 leden tellende Nationale Assemblée, die in januari en februari 1997 werden gehouden, resulteerden in een overwinning voor president Idriss Déby's Patriottische Reddingsbeweging (Mouvement patriotique du salut, MPS). Er waren twee verkiezingsronden, een op 5 januari en een op 23 februari, en de nomaden kreeg extra tijd om te stemmen. De verkiezingen vonden plaats na een moeizaam overgangsproces naar democratie, dat in januari 1993 was begonnen met de opening van de soevereine Nationale Conferentie over de politieke toekomst van het land (zie pag. 419/2 e.v.-'93).

Internationale waarnemers verklaarden dat de verkiezingen 'vrij en eerlijk' waren verlopen, ondanks beschuldigingen van kleine onregelmatigheden en aanzienlijke logistieke problemen. Déby's partij behaalde geen absolute meerderheid en de belangrijkste oppositiepartij, de Unie voor Vernieuwing en Democratie (Union pour le renouveau et la démocratie, URD) kreeg een fors aantal zetels in het nieuwe parlement. De Union nationale pour la démocratie et le renouveau (UNDR) eindigde op de derde plaats. De Assemblée zou naar verwachting op 31 maart worden geïnstalleerd.

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels*
Patriottische Reddingsbeweging (MPS)	55
Unie voor Vernieuwing en Democratie (URD)	31
Nationale Unie voor Democratie en Vernieuwing (UNDR)	15
Overige	24
Totaal	125

(Vor.ber.pag. 846/1 e.v.-1996)

TUNESIË

ONTWERPBEGROTING 1997

Op 11 november 1996 maakte de *Middle East Economic Digest* bijzonderheden bekend van de ontwerpbegroting die de regering voor 1997 had opgesteld maar die nog door de Nationale Assemblée moest worden goedgekeurd. Hieruit bleek dat de uitgaven een stijging van 10,8 procent te zien gaven en werden geraamd op 8,01 mrd di-

De nieuwe Tunesische minister van buitenlandse zaken, Abderrahim Zouari, geeft op 20 januari 1997 een persconferentie in Tunis.
Foto EPA

nar, terwijl de inkomsten naar verwachting met 4,3 procent zouden oplopen tot 5,46 mrd dinar, hetgeen resulteerde in een begrotingstekort van 2,5 mrd dinar ($ 1,00= 0,9684 dinar op 15 november 1996).

OPPOSITIELEIDER MOADA IN VRIJHEID GESTELD

Op 31 december werd Mohammed Moada, oud-secretaris-generaal van de belangrijkste oppositiepartij, de Beweging van Democratie en Socialisme (Mouvement des Démocrates Socialistes, MDS), om humanitaire redenen voorwaardelijk in vrijheid gesteld.

Khemais Chammari, een lid van het MDS-bestuur, kwam eveneens op vrije voeten. De twee partijleden waren in respectievelijk februari en mei 1996 tot elf en vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld. De veroordelingen berustten op de beschuldiging dat Moada informatie zou hebben doorgespeeld aan een vreemde mogendheid (zie pag. 283/2-'96). De straffen hadden wijd en zij tot internationale reacties van afkeuring geleid.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 22 januari 1997 werden negen kabinetswijzigingen bekendgemaakt. Het betrof de volgende portefeuilles:

Binnenlandse zaken - Mohammed Ben Rajab+; buitenlandse zaken - Abderrahim Zouari+; financiën - Mohammed Jeri+; defensie - Habib Ben Yahia+; hoofd van het bureau van de president - Mohammed Jegham+; justitie - Abdallah Kallel+; verbindingen - Ahmed Fria*; landbouw - Mabrouk Bahri*; jeugdzaken - Raouf Najja*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 785/3 e.v.-1996)

ALGEMEEN

JOODSE KOLONISTEN GEDOOD. GEVANGENISSTRAF VOOR DADERS. AANSLAG OP PALESTIJNEN IN HEBRON

Op 11 december 1996 werden in de nederzetting Beit El in de buurt van de stad Ramallah op de Westelijke Jordaanoever een joodse kolonist en haar zoontje gedood door leden van het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (Popular Front for the Liberation of Palestine, PFLP).

De moordaanslag werd gepleegd op de 28ste verjaardag van de oprichting van de „rejectionistische" PFLP in Damascus. In reactie op de moord sloot het Israëlisch leger Ramallah af en riep het de Palestijnse president Yasser Arafat op om de schuldigen op te sporen en te arresteren. In een toespraak tot de aanwezigen bij de begrafenis van de kolonisten op 12 december in Beit El zei de Israëlische premier Benjamin Netanyahu: „Ons eerste antwoord aan deze moordenaars en beesten is dat de regering en het volk van Israël hier zullen blijven, bouwen en leven."

Drie PFLP-leden werden op 18 december door een Palestijnse rechtbank in Jericho schuldig bevonden aan de moordaanslag in Beit El. Twee van hen kregen levenslang met dwangarbeid, terwijl de derde beklaagde vijftien jaar cel kreeg.

Aanslag van Israëlische soldaat op burgers in Hebron

Een Israëlische soldaat met verlof, de 19-jarige Noam Friedman, verwondde zeven Palestijnen toen hij op 1 januari 1997 op een drukke markt in het centrum van Hebron zijn M-16-geweer op de menigte leegschoot.

Friedman, die door een Israëlische legerofficier werd overweldigd en gearresteerd, zei voor de Israëlische televisie dat hij de aanslag had uitgevoerd voor het heil van Israël. De Israëlische premier Netanyahu belde Arafat om de aanslag te veroordelen, evenals de Amerikaanse president Bill Clinton.

ISRAËLISCH-PALESTIJNSE VREDESONDERHANDELINGEN. AKKOORD OVER HEBRON. CRISIS OVER HAR HOMA

Na maandenlange onderhandelingen onder auspiciën van de Verenigde Staten (VS) tussen Israël en de Palestijnen ondertekenden beide partijen op 15 januari 1997 een akkoord dat voorzag in een hergroepering van de Israëlische troepen in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever. Het was het eerste akkoord tussen de Palestijnen en de Likoed-regering van Benjamin Netanyahu. In weerwil van de grote symbolische waarde was het akkoord grotendeels een herhaling van beloften die beide zijden hadden gedaan in het interim- of 'Oslo B'-akkoord, dat Israël en de Palestijnen in september 1995 hadden ondertekend (zie pag. 860/2 e.v.-'95).

Krachtens de bepalingen van 'Oslo B' zou Israël het gros van zijn troepen in maart 1996 uit Hebron hebben teruggetrokken. De terugtrekking was opgeschort in verband met een reeks van zelfmoordaanslagen in Israël in februari en maart (zie pag. 423/3 e.v.-'96) en de overwinning van Likoed en Netanyahu bij de algemene verkiezingen in mei (zie pag. 506/2 e.v.-'96). Netanyahu had de Israëli's een beter akkoord over Hebron beloofd. Uiteindelijk was het akkoord vrijwel identiek met 'Oslo B'. Verslaggevers wezen erop dat Israël bij de onderhandelingen zijn eis op het recht op 'achtervolging tot over de grens' in het door de Palestijnen gecontroleerde Hebron had moeten laten vallen en evenmin die delen van de stad die onder Israëlisch gezag zouden blijven, had weten te vergroten.

Verloop van de onderhandelingen

In december 1996 hadden de Palestijnen en Israël ondanks aanhoudende besprekingen geen definitief akkoord over de hergroepering van de Israëlische troepen in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever weten te bereiken (zie ook pag. 45/3 e.v.-'97), hoewel er op 24 december werd bericht dat enige vooruitgang was geboekt tijdens een ontmoeting tussen president Arafat en premier Netanyahu bij de grensovergang Bayt Hanun (Erez) tussen Israël en de Gazastrook.

Naar verluidt was het Hebron-akkoord in feite begin januari al rond en hadden de daaropvolgende onderhandelingen voornamelijk betrekking op de Israëlische ontruiming van de plattelandsgebieden op de Westelijke Jordaanoever.

Krachtens 'Oslo B' had Israël beloofd de ontruiming van deze plattelandsgebieden in september 1997 te zullen voltooien. De regering-Netanyahu had echter duidelijk gemaakt dat zij de definitieve terugtrekking van het Israëlische leger wilde opschorten tot eind 1999 en aldus wilde koppelen aan het resultaat van de onderhandelingen over de 'definitieve status', die tegen die tijd moesten zijn afgerond.

Premier Netanyahu en de president Yasser Arafat bespraken deze kwestie op 5 januari tijdens een geheime bijeenkomst bij de grensovergang Bayt Hanun (Erez) Na verdere onderhandelingen onder leiding van Denis Ross, de speciale Amerikaanse coördinator voor vredesbesprekingen in het Midden-Oosten, en na tussenkomst van de Jordaanse koning Hoessein stelden beide partijen medio 1998 vast als compromisdatum voor een definitieve Israëlische terugtrekking. Hoewel het tijdschema voor de terugtrekking was vastgesteld, bleef de omvang van de terugtrekking echter vaag. De Palestijnen wezen erop dat krachtens 'Oslo B' 90 procent van de Westelijke Jordaanoever zou worden ontruimd, een cijfer dat Israël betwistte.

Ondertekening Hebron-akkoord en aanvullende documenten

In de vroege ochtend van 15 januari ondertekenden Israëlische en Palestijnse regeringsfunctionarissen het Hebron-akkoord na een korte ontmoeting tussen Arafat, Netanyahu en Ross bij de grensovergang Bayt Hanun.

Terwijl Netanyahu en Arafat na de ondertekening weigerden om met verslaggevers te praten, zei de belangrijkste Palestijnse onderhandelaar, Mahmoud Abbas: 'We zijn blij dat we het Hebron-akkoord hebben afgerond. Het is onze eerste overeenkomst met de Likoed-regering. We hopen dat dit het begin is van meer akkoorden met deze regering.'

De overeenkomst over de ontruiming van Hebron bevatte een nauwkeurige omschrijving van de civiele en militaire regelingen voor de stad. Krachtens het akkoord kwam Israël overeen om zich binnen tien dagen uit viervijfde van Hebron terug te trekken. Circa 100.000 Palestijnen in het westelijk deel van de stad (H1 genaamd) kwamen onder het Palestijnse Gezag. Het oostelijk deel (H2), eenvijfde van de stad, waar circa 450 joden en 20.000 Palestijnen woonden, bleef onder Israëlisch bestuur. Alle burgers hadden toegang tot beide delen van de stad.

In de stad zouden vierhonderd Palestijnse politieagenten worden gestationeerd, die zouden worden uitgerust met honderd geweren en tweehonderd pistolen. In de omgeving van de joodse enclave zouden ze alleen pistolen mogen dragen. Een gezamenlijke Israëlisch-Palestijnse macht zou patrouilleren op de heuvels die uitkeken over de joodse enclave. Beiden partijen zouden ook 'gezamenlijke interventieteams' in het leven roepen ter bestrijding van eventuele onlusten. Israël zou de Arabische Markt weer openstellen, evenals de Al-Shuhadastraat (de straat der Martelaren), een van de belangrijkste verkeersaders door de joodse wijk.

Beide partijen ondertekenden ook een Amerikaans plan voor de Al-Shuhadastraat. Dit plan behelsde door de VS gefinancierde veiligheidsmaatregelen voor de straat, die langs de woningen van de kolonisten liep.

Tevens werd er een 'Memorandum ter Kennisgeving' ondertekend. Dit bevatte toezeggingen van Netanyahu en Arafat over andere kwesties dan Hebron. Beiden waren het over eens dat het Oslo-vredesproces 'voortgang moet vinden om te slagen' en dat de onderhandelingen over de 'definitieve status' binnen twee maanden na de ontruiming van Hebron moesten worden hervat.

Het memorandum omschreef ook de verantwoordelijkheden van beide partijen. Israël beloofde: (i) de eerste fase van de verdere ontruiming van de plattelandsgebieden op de Westelijke Jordaanoever in de eerste week van maart te voltooien; (ii) de vrijlating van Palestijnse gevangenen af te handelen in overeenstemming met het 'Oslo B'-akkoord; en (iii) de onderhandelingen te hervatten over kwesties als die van veilige doorgang, de haven en het vliegveld in Gaza, en economische, financiële, civiele en veiligheidskwesties. De Palestijnen beloofde: (i) het PLO-handvest te herzien; (ii) maatregelen te nemen ter preventie van Palestijns geweld; en (iii) zich aan „Oslo B" te houden met betrekking tot de omvang van de politiemacht en de uitoefening van bestuurlijke activiteiten.

Het laatste document dat werd ondertekend was een brief van de aftredende Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Warren Christopher aan Netanyahu. Daarin schreef deze dat toekomstige ontruimingen door het Israëlische leger 'niet later dan medio 1998' moesten zijn voltooid. Volgens de *Guardian* van 16 januari hield de brief Amerikaanse steun in voor het Israëlische standpunt ten aanzien van de kwestie welke de 'specifieke militaire lokaties' waren die Israël van verdere ontruiming wilde uitzonderen.

Christopher verklaarde in zijn brief: 'U kunt er zeker van zijn dat de Amerikaanse betrokkenheid bij de veiligheid van Israël een waterdicht gegeven is en de fundamentele hoeksteen van onze speciale relatie vormt. Het basiselement in onze benadering van de vrede, inclusief de onderhandelingen en de uitvoering van de akkoorden tussen Israël en de Palestijnen, is altijd de erkenning van Israëls veiligheidseisen geweest. Bovendien blijft het Amerikaanse beleid erop gericht om samen te werken teneinde aan Israëls veiligheidseisen te voldoen. Tot slot

De Israëlische premier Benjamin Netanyahu (l.) en de Palestijnse president Yasser Arafat (r.) op 15 januari 1997 in de grensplaats Erez na het bereiken van het akkoord over Hebron. *Foto AFP*

Joodse kolonisten passeren op 18 januari 1997 een groep oude Palestijnen in Hebron, daags na het vertrek van het gros van het Israëlische leger uit de stad. *Foto EPA*

zou ik er nogmaals op willen wijzen dat wij vast van mening zijn dat Israël recht heeft op veilige en verdedigbare grenzen, waarover rechtstreeks dient te worden onderhandeld en overeenstemming dient te worden bereikt met Israëls buurlanden.'

Goedkeuring akkoord door Israël en Palestijnen

Op 15 januari gaven de Palestijnse en de Israëlische regering hun goedkeuring aan het Hebron-akkoord

In het geval van Israël werd het akkoord met elf tegen zeven stemmen goedgekeurd. Dit gebeurde na een lang en stormachtig debat waarbij de rechterzijde van Netanyahu's Likoed-partij fel verzet bood. Na afloop van het debat deelde de minister van wetenschap en technologie Benjamin Begin mee dat hij zou aftreden uit protest tegen het regeringsbesluit. De Knesset, het Israëlische parlement, gaf op 16 januari met 87 tegen 17 stemmen en één onthouding zijn goedkeuring aan het akkoord.

Terugtrekking van Israëlische troepen uit Hebron

In de vroege ochtend van 17 januari trok Israël het gros van zijn troepen uit Hebron terug. Circa 2.500 soldaten bleven in de stad ter bewaking van de joodse kolonisten, van wie vele rouwplechtigheden hielden.

Na de terugtrekking verzamelde zich een grote Palestijnse menigte zich voor het Tegart-fort, het hoofdkwartier van het Israëlische leger, dat om 6.10 uur officieel zou worden overgedragen aan het Palestijnse Gezag. De menigte riep slogans en zong liederen ter nagedachtenis van Yahya Ayyash ('de ingenieur'), de belangrijkste bommenmaker van Hamas totdat hij in januari 1996 door Israëlische veiligheidsagenten werd vermoord (zie pag. 216/1 e.v.-'96).

Verklaring Arafat over Palestijnse staat

Tijdens een bezoek aan Cairo op 22 januari maakte Arafat bekend dat de Palestijnse staat waarschijnlijk medio 1998, voor het einde van de onderhandelingen over de definitieve status, zou worden uitgeroepen. De kwestie van de Palestijnse staat, zo zei Arafat, was 'een Arabische (en een) internationale kwestie', en 'niet een Israëlische'.

In een reactie hierop zei Netanyahu op 23 januari dat de Palestijnen de kwestie van een staat tijdens onderhandelingen over de definitieve status weliswaar ter sprake zouden kunnen brengen, maar dat men hun niet zou toestaan eenzijdig een Palestijnse staat uit te roepen. Gevraagd naar wat hij zou doen als deze stap zou worden genomen, zei Netanyahu: 'Een heleboel. Ik heb een noodplan klaarliggen.' Volgens enkele berichten hield dit 'noodplan' van Netanyahu een hernieuwde bezetting in van de plattelandsgebieden op de Westelijke Jordaanoever die aan de Palestijnen zouden worden overgedragen.

Arafat leek terug te komen op zijn eerdere verklaring tijdens een ontmoeting met een groep gepensioneerde Israëlische legerofficieren in Gaza op 27 januari. Tijdens deze bijeenkomst, die ook werd bijgewoond door een verslaggever van het Israëlische nieuwsblad *Yedioth Ahronoth*, zei Arafat dat hij niet van plan was een Palestijnse staat uit te roepen 'tot na de afsluiting van de onderhandelingen over de definitieve status'.

Tijdens zijn ontmoeting met de officieren riep Arafat Israël op om zich bij de Palestijnen te voegen in de gezamenlijke strijd tegen het regime in Iran. 'De Iraniërs', zo zei hij, 'leiden degenen die tegen mij strijden. We moeten tegen hen strijden, winnen en de vrede versterken.'

Ontmoeting Arafat-Netanyahu

De Palestijnse president Yasser Arafat en de Israëlische premier Netanyahu hielden op 2 februari een ronde van besprekingen in de wandelgangen van het Wereldeconomisch Forum in de Zwitsers wintersportplaats Davos. Beide leiders hielden ook afzonderlijke besprekingen met president Mohammed Hosni Mubarak van Egypte. Arafat en Netanyahu kwamen overeen de Palestijns-Israëlische onderhandelingen op 6 februari op alle fronten te hervatten om vaart te zetten achter de tenuitvoerbrenging van zo'n 34 nog onopgeloste kwesties van de Oslo-vredesakkoorden.

De ondertekening in januari van het Israëlisch-Palestijnse akkoord, dat voorzag in de terugtrekking van het Israëlische leger uit de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever, vormde de stimulans voor de hervatting van de onderhandelingen die sinds de gewelddadige confrontaties tussen Israëliërs en Palestijnen in september 1996 hadden stilgelegen (zie pag. 43/2 e.v.-'97).

Maar de hervatting van de onderhandelingen werd uitgesteld nadat op 4 februari 73 Israëlische soldaten de dood hadden gevonden bij een helikopterramp in de buurt van de Libanese grens. De geplande ontmoeting tussen Arafat en Netanyahu vond uiteindelijk op 9 februari plaats bij de grensovergang Bayt Hanun (Eretz) tussen Israël en de Gazastrook. Beide partijen bespraken de vrijlating van Palestijnse gevangenen (zie onder), alsook de terugtrekking van Israëlische troepen uit plattelandsgebieden op de Westelijke Jordaanoever, de aanleg van een Palestijns vliegveld en een zeehaven in Gaza en de kwestie van vrije doorgang tussen de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Er werd overeengekomen dat gezamenlijke commissies binnen een week uitvoerige besprekingen over deze kwesties zouden beginnen.

De nieuwe Palestijns-Israëlische besprekingen werden op 16 februari ingeleid door een ontmoeting tussen de Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levi en de belangrijkste Palestijnse onderhandelaar Mahmoud Abbas. Na de bijeenkomst maakten beide partijen bekend dat zich negen commissies over de nog onopgeloste kwesties zouden buigen.

Netanyahu had op 10 februari een speciale kabinetsvergadering belegd over de ontruiming van de plattelandsgebieden.

Vrijlating vrouwelijke Palestijnse gevangenen

Op 8 februari gaf Netanyahu toestemming tot de vrijlating van alle Palestijnse vrouwen die door Israël werden vastgehouden. Dit was in overeenstemming met een Israëlische toezegging in het interim-akkoord ('Oslo B' uit 1995 tussen Israël en de PLO (zie pag. 861/3-'95). Er zaten verder nog steeds ongeveer 3.500 Palestijnen in Israëlische gevangenissen.

De vrijlating van de vrouwen was opgeschort vanwege hun eis dat ze gelijktijdig zouden worden vrijgelaten. De vrijlating van 27 gevangenen was in 1996 goedgekeurd, maar de Israëlische president Ezer Weizmann had geweigerd gratie te verlenen aan de vier resterende vrouwen, die gevangen zaten omdat ze actief deel hadden genomen aan aanslagen waarbij Israëlische soldaten waren omgekomen. Maar begin februari maakte de regering bekend dat de president zijn mening had herzien en de vrouwen gratie had verleend. Hierop zouden enkele Israëlische ministers naar verluidt hebben aangekondigd dat ze een gratieverzoek zouden indienen voor enkele, zo niet alle Israëliërs die gevangen zaten vanwege de moord op Palestijnen.

De *Independent* van 4 februari berichtte dat volgens de Vrouwenorganisatie voor Politieke Gevangenen (Women's Organisation for Political Prisoners, WOPP) slechts acht van de Palestijnse vrouwen gevangen zaten voor misdaden die ze om voornamelijk politieke redenen hadden begaan. De overige gevangenen zouden volgens de WOPP 'sociale gevallen' zijn, zoals vrouwen die opzettelijk misdaden hadden gepleegd om in de gevangenis te belanden en zo aan een gearrangeerd huwelijk te ontkomen.

Op 11-12 februari werden dertig van de 31 Palestijnse vrouwen vrijgelaten (één vrouw verkoos in de gevangenis te blijven). Dit gebeurde ondanks een laatste wanhoopspoging van een rechtse organisatie die zich de Joodse Slachtoffers van Arabische Terreur noemde, om de vrijlating tegen te houden. Alle gevangenen moesten een document ondertekenen waarin ze beloofden zich nooit meer in te laten met 'terroristische activiteiten'.

Bezoek van Arafat aan Rusland

Op 18-19 februari bracht Arafat een bezoek aan Rusland. Volgens berichten stond zijn bezoek in het teken van het Palestijnse streven om de verminderde Russische rol in het vredesproces in het Midden-Oosten te versterken.

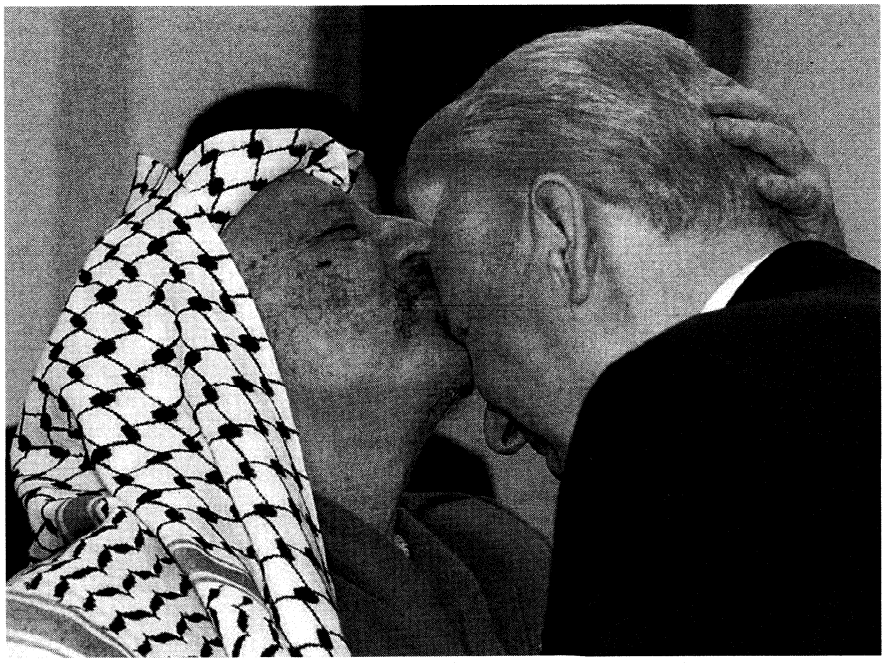

De Palestijnse president Yasser Arafat (l.) begroet op 18 februari 1997 bij aankomst in Moskou zijn Russische ambtgenoot Boris Jeltsin (r.) op eigen wijze. *Foto EPA*

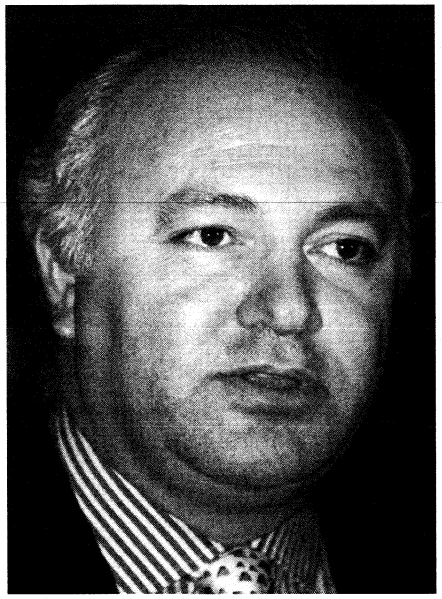

De speciale EU-afgezant voor het Midden-Oosten, de Spanjaard Miguel Moratinos. *Foto EPA*

Na zijn ontmoeting met Arafat zei de Russische president Boris Jeltsin dat zijn regering haar 'intensieve pogingen zal voortzetten ter bevordering van het bijleggen van geschillen en de totstandbrenging van vrede en betrekkingen van goed nabuurschap in de regio'

Bemiddelingsronde Europese Unie

Begin februari maakte de speciale EU-afgezant voor het Midden-Oosten, Miguel Angel Moratinos, een rondreis door de regio en hield besprekingen met vooraanstaande regeringsfunctionarissen, onder wie de Syrische president Hafez al-Assad en vooraanstaande Israëlische en Palestijnse politici en onderhandelaars.

Israëlisch-Palestijnse botsing

Op 25 februari raakten Israëlische soldaten in burger slaags met Palestijnen in het dorp Hizmeh ten noorden van Jeruzalem op de Westelijke Jordaanoever. Een Palestijn werd gedood en drie anderen raakten gewond.

Crisis over bouw Israëlische nederzetting

Op 18 maart trotseerde de Israëlische regering de Palestijnse, Arabische en wijdverbreide internationale opinie, toen zij opdracht gaf om te beginnen met de bouw van de nieuwe joodse wijk Har Homa in Jabal Abu Ghneim in

De Palestijnse minister, belast met het dossier-Jeruzalem, Faisal Husseini, voert op 17 maart 1997 staande voor de tent, die hij uit protest tegen de Israëlische uitbreidingsplannen in Har Homa in de buurt van de bouwplaats, bij Beith Sahour, heeft laten opslaan, een telefoongesprek. Eerder al, op 26 februari, bracht Husseini een bezoek aan de Knesset in Jeruzalem om zijn protest kracht bij te zetten. *Foto EPA*

Oost-Jeruzalem. Eind februari had een Israëlische regeringscommissie haar goedkeuring gegeven aan het plan voor de wijk en op 14 maart werd het plan officieel goedgekeurd door de regering. Toen de bouw begon, betrokken honderden Israëlische troepen in volle gevechtsuitrusting posities rond de bouwplaats, die was uitgeroepen tot verboden militair gebied.

Op 18 maart merkte de Israëlische premier Benjamin Netanyahu naar aanleiding van de bouw op: 'er is nooit een geschikte tijd om in Jeruzalem te bouwen omdat er altijd wel bezwaren tegen zullen zijn. We waren van plan te gaan bouwen. We hebben het beloofd. En nu bouwen we dus.' De Palestijnse minister van plaatselijk bestuur Saib Urayqat, een van de belangrijkste onderhandelaars met Israël, zei dat 18 maart 'een zwarte dag was voor het vredesproces.' Hij zei zich naar aanleiding van de Israëlische beslissing 'af te vragen of er eigenlijk nog wel sprake was van een vredesproces.' Op 19 maart zei de Egyptische president Mohammed Hosni Mubarak dat het begin van de bouw 'het begin van een nieuw tijdperk van geweld' betekende. In een op 12 maart gepubliceerde brief aan Netanyahu had koning Hoessein van Jordanië verklaard: 'u vernietigt het vredesproces en ik heb geen greintje vertrouwen meer in u.'

Het Israëlische project werd ook op internationaal niveau wijd en zijd veroordeeld, hoewel de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright zich onthield van een veroordeling, maar Israël en de Palestijnen opriep terug te keren naar de onderhandelingstafel.

Op 18 maart riep in de Jordaanse hoofdstad Amman een woordvoerder van de 'rejectionistische' Hamasbeweging op tot een nieuwe intifada (opstand) als reactie op de Israëlische activiteiten. Kort na het begin van de bouw braken er onlusten uit op de Westelijke Jordaanoever, die de hele maand voortduurden.

Volgens berichten vonden er in Hebron en Bethlehem dagelijks botsingen plaats tussen stenen gooiende Palestijnse jongeren en Israëlische troepen. Op 27 maart bracht Israël tanks in stelling in Hebron, Bethlehem en andere 'autonome' Palestijnse steden en zette een groot aantal troepen in op de Westelijke Jordaanoever met het oog op het toenemende geweld.

Gebeurtenissen voorafgaand aan bouw nederzetting.

In de weken voorafgaand aan de bouw van de nederzetting was de sfeer uiterst gespannen. Op 3 maart hielden Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook een vierentwintiguursstaking uit protest tegen de op handen zijnde bouw. Als reactie hierop stationeerde Israël duizenden soldaten langs de grenzen van de autonome Palestijnse gebieden, terwijl het Israëlische leger de gezamenlijke patrouilles met de Palestijnse politie had gestaakt.
Op de dag van de staking berichtte het Israëlische dagblad *Ha'aretz* dat de Israëlische minister van defensie Yitzhak Mordechai zijn goedkeuring had gegeven aan een zogenaamd 'A-1' - stadsplan voor de bouw van 1.500 woningen en 3.000 hotelkamers op een strategisch gelegen locatie tussen Jeruzalem en Ma'aleh Adumim, de grootste nederzetting op de Westelijke Jordaanoever ten oosten van de stad. Volgens *Ha'aretz* was de nieuwe nederzetting bedoeld om 'territoriale continuïteit' tussen Oost-Jeruzalem en Ma'aleh Adumim tot stand te brengen.

Arafat bezoekt VS

Op 3 maart hield de Palestijnse president Yasser Arafat in Washington besprekingen met de Amerikaanse president Bill Clinton over de nederzettingenkwestie.

Na de besprekingen bekritiseerde Clinton de beslissing van Israël om te beginnen met de bouw in Jabal Abu Ghneim. Clinton zei: 'Het is belangrijk voor beide partijen vertrouwen te kweken en samen te werken. Daarom had ik liever gezien dat het besluit (om Har Homa te bouwen) niet was genomen, omdat dit naar mijn mening geen vertrouwen kweekt. Ik denk dat het wantrouwen schept.' Arafat zei 'erg tevreden' te zijn over de ontmoeting.

Dezelfde dag maakte het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken plannen bekend voor een gezamenlijke Amerikaans-Palestijnse commissie onder leidding van Arafat en de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Albright. De commissie zou verschillende keren per jaar bijeenkomen. Een woordvoerder van het ministerie vergeleek de commissie met de gezamenlijke commissies die de VS met Rusland (de zogenaamde Gore-Tsjernomyrdin-commissie) en Zuid-Afrika (de zogenaamde Gore-Mbeki-commissie) had ingesteld.

Amerikaans veto tegen VN-resolutie over nederzettingen

Ondanks de opmerkingen van Clinton na zijn ontmoeting met Arafat sprak de VS op 7 maart een veto uit over een ontwerpresolutie van de VN-Veiligheidsraad waarin Israël werd verzocht terug te komen op zijn plannen voor de bouw van de wijk Har Homa.

In de ontwerpresolutie werd Israël gevraagd 'af te zien van alle activiteiten of maatregelen' die de geografische grenzen zouden wijzigen,

de onderhandelingen over de definitieve status zouden ondermijnen, en negatieve gevolgen zouden hebben voor het vredesproces in het Midden-Oosten'. Tevens werd Israël gevraagd 'nauwgezet te voldoen aan zijn wettelijke verplichtingen en verantwoordelijkheden', die voortvloeiden uit het internationaal recht.

Palestijnse en andere Arabische leiders veroordeelden het Amerikaanse veto. PNA-secretaris-generaal van het bureau van de president, Tayyib Abd al-Rahim, zei op 9 maart tijdens een bijeenkomst in de Gazastrook : 'vanaf nu zal het verzet tegen het bouwen van nederzettingen niet meer bestaan uit woorden, veroordelingen of klachten bij de VN-Veiligheidsraad.' De Egyptische president Mubarak, die op 8 maart in Washington aankwam voor besprekingen met Clinton, noemde het Amerikaanse veto 'ongelukkig' en waarschuwde dat de nederzettingenkwestie 'het hele vredesproces om zeep zou kunnen helpen.'

Op 12 maart nam de Algemene Vergadering van de VN met 130 tegen twee stemmen (die van Israël en de VS) een resolutie aan waarin Israël werd verzocht af te zien van plannen voor de bouw van nieuwe nederzettingen in Oost-Jeruzalem.

Conflict over verdere terugtrekking van Israëlische troepen. Palestijnse vredesonderhandelaars bieden hun ontslag aan

Op 7 maart gaf de Israëlische regering na een stormachtige zitting van zeven uur met tien tegen zeven stemmen haar goedkeuring aan een plan om de Israëlische troepen terug te trekken uit nog eens 9 procent van de Westelijke Jordaanoever. Het besluit werd veroordeeld door Likoed-leden die voorstanders van een harde lijn waren. Premier Netanyahu zei dat hij het 'noodzakelijk minimum' had opgegeven om het vredesproces op koers te houden.

De geplande terugtrekking was het eerste van de drie die waren vastgelegd in het 'Oslo-B-akkoord' uit 1995 en was in januari 1997 opnieuw bekrachtigd in het Hebron-akkoord (zie boven). De tweede terugtrekking was gepland voor oktober 1997 en de derde voor augustus 1998.

De *Guardian* van 8 maart berichtte dat het plan werd goedgekeurd onder 'ongekende druk' van de Amerikaanse regering. Naar verluidt had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Albright de regering van Netanyahu opgeroepen om tenminste 10 procent van de Westelijke Jordaanoever.

Het Israëlische plan hield in dat 7 procent van de Westelijke Jordaanoever in plaats van de B-status (gebied onder gezamenlijk Israëlisch-Palestijns bestuur) de A-status (gebied onder Palestijns bestuur) zou krijgen. Daarnaast zou 2 procent van de Westelijke Jordaanoever, die de C-status had (d.w.z. gebied dat op dat moment volledig onder Israëlisch bestuur viel), de B-status krijgen. Van de 9 procent, die door Israël werd aangeboden, was dus slechts een deel (2 procent van de Westoever) nieuw gebied dat van volledige Israëlisch bestuur overging naar gezamenlijk Israëlisch-Palestijns bestuur. Israël rechtvaardigde het aanbod met het argument dat in het Oslo-B-akkoord werd erkend dat zowel 'de overdracht van bevoegdheden' als de 'overdracht van gebied' 'verdere ontruiming' was.

Op 9 maart wezen de Palestijnse onderhandelaars het voorstel van Israël af omdat het in strijd was met een eerdere 'overeenkomst' waarbij was bepaald dat bij de eerste ontruiming ongeveer 30 procent van de Westelijke Jordaanoever zou worden overgedragen.

Naar verluidt betwistten de Palestijnen tevens de omvang van de totale ontruiming die Israël voorstelde. Na de laatste ontruiming zou Israël zich moeten hebben teruggetrokken uit de hele Westelijke Jordaanoever met uitzondering van Oost-Jeruzalem, de grensgebieden, nederzettingen en 'gespecificeerde militairen locaties'. Volgens de Palestijnen zou dit betekenen dat zo'n 90 procent van de Westelijke Jordaanoever de A-status zou krijgen. Maar de Israëlische regering had betoogd dat zij alleen zou bepalen welke gebieden 'militaire locaties' waren en dat na de laatste ontruiming 50 procent van de Westelijke Jordaanoever de 'C-status' zou behouden.

Op 10 maart zou de Palestijnse hoofdonderhandelaar Mahmoud Abbas (Abu Mazan) zijn ontslag aan Arafat hebben aangeboden uit protest tegen het Israëlische terugtrekkingsvoorstel. Dezelfde dag riep de Palestijnse minister van economische zaken en handel, Ahmed Qrei (Abu Ala'a), de Palestijnse leiders op alle onderhandelingen met Israël op te schorten. De volgende dag gaf Arafat alle Palestijnse functionarissen opdracht de contacten met Israël te verbreken.

Arafat nodigde tevens afgezanten van de VS, Rusland, Japan, de EU en de Arabische wereld uit voor een spoedbijeenkomst in de Gazastrook om de toenemende spanning tussen Israël en de Palestijnen te bespreken. De afgezanten kwamen op 15 maart in Gaza bijeen.

Krachtens het Hebron-akkoord waren de zogenaamde onderhandelingen over de 'definitieve status' tussen Israël en de Palestijnen op 17 maart gepland. De Palestijnen weigerden echter aan de besprekingen deel te nemen.

Op 20 maart stelde Netanyahu voor dat Israël en de Palestijnen de onderhandelingen over de 'definitieve status' binnen zes maanden zouden afronden en niet in mei 1999, zoals oorspronkelijk de bedoeling was. De Palestijnen verwierpen het voorstel. Zij waren van mening dat dit hun onderhandelingspositie zou verzwakken, omdat hierdoor het Oslo-B-akkoord van 1995 verder zou worden ondermijnd.

Op 23 maart maakte het hoofd van de Palestijnse veiligheidsdienst in de Gazastrook, Mohammed Dahlan, bekend dat de Palestijnse politie en veiligheidsdienst zowel de Israëlisch-Palestijnse veiligheidsoperaties als de samenwerking met de Israëlische inlichtingendienst hadden gestaakt.

Bezoek Amerikaanse afgezant

Op 26-28 maart keerde de Amerikaanse afgezant voor het Midden-Oosten, Denis Ross, terug naar het Midden-Oosten voor besprekingen met Arafat en Netanyahu om een complete ineenstorting van het vredesproces te voorkomen. Naar verluidt was het besluit om Ross naar het gebied te sturen genomen nadat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright met de twee leiders had gesproken.

Spoedbijeenkomst van Arabische ministers van buitenlandse zaken

Op 30-31 maart vond er in Cairo onder auspiciën van de Arabische Liga een spoedzitting plaats van Arabische ministers van buitenlandse zaken.

De ministers stelden voor dat de leden van de Arabische Liga initiatieven die waren gericht op nauwere betrekkingen met Israël, zouden moeten tegenhouden, totdat de Israëlische regering zou besluiten 'de vredesovereenkomsten met alle Arabische partijen uit te voeren en te stoppen met het schenden van de (vredes)akkoorden.' De ministers stelden verder voor dat de Arabische staten (i) het aanknopen van diplomatieke betrekkingen met Israël zouden opschorten; (ii) Arabische en Israëlische missies zouden sluiten; (iii) de niet meer nageleefde economische boycot van Israël zouden herstellen; en (iv) zich zouden terugtrekken uit multilaterale vredesonderhandelingen in het Midden-Oosten. De voorstellen zouden

ter goedkeuring worden voorgelegd aan de staatshoofden van de Arabische Liga. Netanyahu keurde de voorstellen af, die volgens hem neerkwamen op een Arabische poging om zijn regering ten val te brengen.

De ministers kwamen overeen dat Jordanië, Egypte en de Palestijnen zouden worden vrijgesteld van de voorstellen, omdat zij allemaal waren gebonden waren aan formele bilaterale overeenkomsten met Israël. Waarnemers waren het er over eens dat de voorstellen, als ze zouden worden uitgevoerd, vooral betrekking hadden op Arabische staten die op laag niveau betrekkingen met Israël hadden aangeknoopt, zoals Qatar, Oman, Marokko, Tunesië en Mauretanië.

GEEN SCHOT IN ISRAËLISCH-SYRISCHE VREDESONDERHANDELINGEN

De *Yedioth Ahronoth* maakte op 22 januari details bekend van het Werkplan voor 1997 van de Mossad, de belangrijkste Israëlische inlichtingendienst. Eén van de conclusies van het plan luidde dat er waarschijnlijk voor het einde van 1997 een oorlog tussen Israël en Syrië zou uitbreken, als de vredesonderhandelingen tussen beide landen niet zouden worden hervat. Het Israëlisch-Syrische spoor van het vredesproces in het Midden Oosten was in maart 1996 vastgelopen na een golf van verwoestende zelfmoordaanslagen van Hamas in Jeruzalem en Tel Aviv (zie pag. 423/3-'96).

Volgens het Werkplan van de Mossad was Syrië in 1997 met zijn recent aangeschafte arsenaal niet-conventionele raketten 'de belangrijkste bedreiging op de agenda van de veiligheidssituatie' geworden.

De *Times* van 30 januari berichtte dat het Israëlische leger een uitgebreid onderzoek had ingesteld naar de manier waarop Noord-Israël kon worden verdedigd in het geval dat Israël de Golanhoogte zou afstaan. Naar verluidt had de Israëlische minister van defensie Yitzhak Mordechai dit onderzoek gelast, hoewel de Israëlische regering niet bereid was tot enige territoriale concessie inzake de Golan.

(Vor.ber.pag. 41/2 e.v.-1997)

PALESTIJNSE GEBIEDEN

PRESIDENT ARAFAT BEZOEKT HEBRON

Arafat bracht op 19 januari 1997 een bezoek aan Hebron, waar hij een opvallend verzoeningsgezinde toespraak hield tot de circa 50.000 Palestijnen voor het Tegart-fort. Het was Arafats eerste bezoek aan de stad sinds 1965. Nadat hij Hebron had uitgeroepen tot 'een bevrijde stad', zei hij tegen de menigte dat hij geen 'confrontatie' wilde met de joodse kolonisten in de stad, maar een 'rechtvaardige vrede'.

De toon van Arafats toespraak stond in scherp contrast met een toespraak die Jibril Rajoub, het hoofd van de Preventieve Veiligheidspolitie van het PNA, de dag ervoor had gehouden. Rajoub had in zijn toespraak ertoe opgeroepen alle joodse kolonisten uit Hebron te verjagen.

Na afloop van zijn toespraak had Arafat een ontmoeting met plaatselijke Hamasleiders. Volgens de *Middle East International* van 24 januari zeiden de leiders tegen Arafat dat ze geen poging zouden doen om het Hebron-akkoord te torpederen, maar dat ze wel 'via democratische kanalen hun teleurstelling' zouden uiten.

BENOEMING MINISTER VAN SPORT

Op 24 januari benoemde Arafat Talal Sider op de nieuwe post van minister van sport. Sider had nauwe banden met Hamas en zijn benoeming maakte duidelijk dat Arafat er veel aan gelegen was om ervoor te zorgen dat zijn 'rejectionistische' tegenstanders de vrede in Hebron zouden bewaren.

PALESTIJNSE VEILIGHEIDSFUNCTIONARISSEN BESCHULDIGD VAN BRUUT GEWELD

De 32-jarige Palestijnse zakenman Yussef Ismail Baba overleed op 1 februari in een ziekenhuis in Nabloes, nadat leden van de Palestijnse veiligheidsdienst hem zouden hebben gemarteld. Baba was sinds begin januari zonder bevelschrift vastgehouden door de Palestijnse veiligheidsdienst.

Volgens de *Guardian* van 3 februari was Baba de twaalfde Palestijn die in hechtenis was gestorven sinds de Palestijnen in 1994 het bestuur over de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook hadden overgenomen. Volgens het bericht was Baba zo gruwelijk gemarteld dat hij talrijke inwendige bloedingen had opgelopen. In de *Independent* van 21 februari werd een lid van de Palestijnse Groep voor Toezicht op de Naleving van de Mensenrechten geciteerd die zei dat Baba was gefolterd met 'elektrische apparaten om water te koken'.

Volgens familieleden was Baba het slachtoffer geworden van Palestijnse afpersing; hij zou tot aan zijn dood geweigerd hebben land aan Palestijnen te verkopen. Volgens Palestijnse bronnen in Oost-Jeruzalem werd hij echter wegens verkoop van land aan Israëliërs door de Palestijnse militaire inlichtingendienst ondervraagd; Baba bezat een Palestijns diplomatiek paspoort, hetgeen er volgens dezelfde bronnen op duidde dat hij goede contacten met Arafat onderhield.

Op 3 februari bevestigde de Palestijnse minister van justitie Furayh Abu Middayn dat Baba was gestorven na te zijn

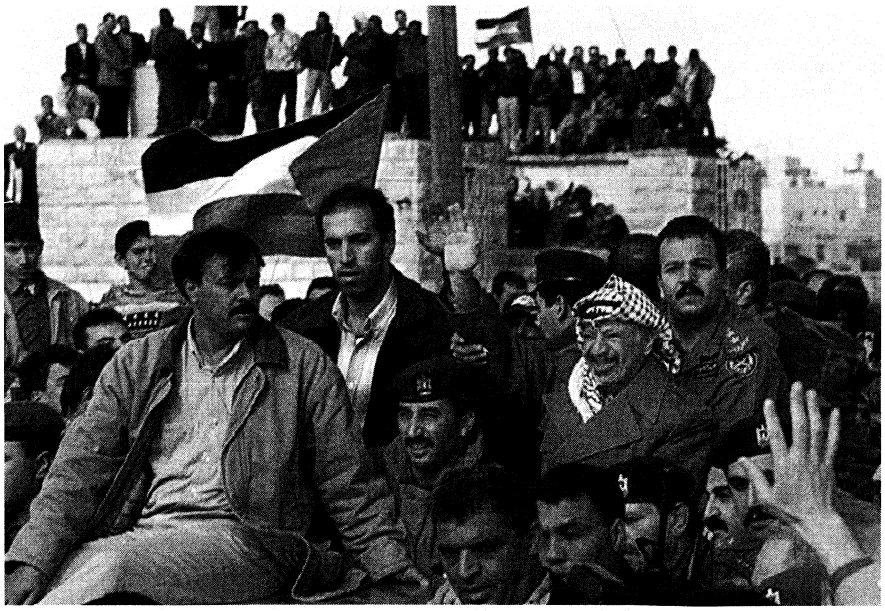

De Palestijnse president Yasser Arafat (m.) krijgt op 19 januari 1997 bij aankomst in Hebron een warm onthaal. *Foto EPA*

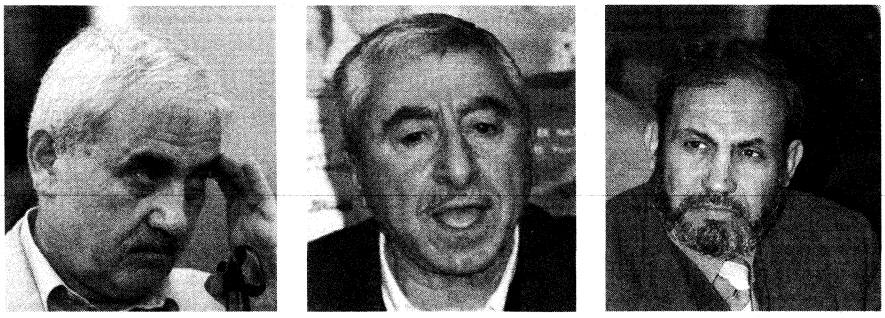

De leiders van de belangrijkste Palestijnse oppositiegroeperingen, (v.l.n.r.) George Habash (PFLP), Nayef Hawatmeh (DFLP) en Mahmoud al-Zahar (Hamas). Van hen woonde alleen de Hamas-leider de verzoeningsbijeenkomst op 27 februari 1997 in Nabloes bij. *Foto EPA*

gemarteld door zijn ondervragers. Hij veroordeelde het incident en zei dat een onderzoek was ingesteld. Op 6 februari werden twee leden van de Palestijnse militaire inlichtingendienst aangehouden in verband met Baba's dood.

OPENING PALESTIJNSE EFFECTENBEURS

Op 18 februari werd in de stad Nabloes op de Westelijke Jordaanoever de Palestijnse Effectenbeurs (Palestinian Securities Exchange, PSE) geopend.

De PSE begon met 23 genoteerde bedrijven. De *Financial Times* van 18 februari zei dat de jaaromzet van de PSE in 1997 slechts 30 mln Jordaanse dinar zou bedragen ($ 1 = JD 0,71 op 21 februari 1997), maar in 1998 naar verwachting zou stijgen tot JD 120 mln.

VERZOENINGSBIJEENKOMST IN NABLOES

Acht Palestijnse oppositiegroepen besloten op 27 februari tijdens een verzoeningsbijeenkomst in Nabloes het Palestijns Nationaal Gezag (PNA) van Yasser Arafat te steunen met het oog op de komende vredesonderhandelingen met Israël, die zullen gaan over de 'definitieve status'. (Zie onder MIDDEN-OOSTEN, ALGEMEEN). De acht groeperingen stonden tot dusver kritisch tegenover Arafats compromissen en deelakkoorden met Israël. De drie belangrijkste groeperingen die op één lijn met het PNA probeerden te komen waren het Volksfront voor de Bevrijding van Palestina (Popular Front of the Liberation of Palestine, PFLP) van George Habash, het Democratisch Front voor de Bevrijding van Palestina (Democratic Front for the Liberation of Palestine, DFLP) van Nayef Hawatmeh en Hamas van Mahmoud Az-Zahar. Het PFLP en DFLP, die beide hun hoofdkwartier in Damascus hebben, verbraken onlangs het contact met een pro-Syrische coalitie van radicale Palestijnse organisaties die gekant zijn tegen het vredesproces. De belangrijkste afwezige, aldus Jan Keulen in *de Volkskrant* van 28 februari, bij de 'nationale dialoog' van de Palestijnen in Nabloes was de extremistische Islamitische Jihad. President Arafat, die de bijeenkomst tussen het PNA en de oppositie voorzat, riep de Palestijnen op om een eenheid te smeden teneinde sterker te staan in de onderhandelingen met de regering-Netanyahu. 'Het is verkeerd het PNA alléén te laten vechten', zei de voorzitter van de Palestijnse Nationale Raad (PNC), Salim al-Za'nun. 'We moeten optreden als een leger, een verenigd front, onder één leider.'

IMF-RAPPORT OVER PALESTIJNSE ECONOMIE

Volgens een rapport over de economische situatie in de Palestijnse gebieden, dat op 6 maart werd gepubliceerd, was de werkloosheid bijna verdubbeld en het inkomen per hoofd van de bevolking met eenvijfde verminderd sinds het begin van het Oslo-vredesproces in 1993.

De achteruitgang was deels het gevolg van de afsluiting door Israël van de gebieden onder Palestijns zelfbestuur als reactie op de Palestijnse zelfmoordaanslagen in Israël. Volgens het rapport mochten slechts 25.100 Palestijnen in 1996 in Israël werken tegenover 116.000 in 1992. Volgens ramingen leed de Palestijnse economie een verlies van $ 94 mln voor elke 10.000 mensen die niet in Israël mochten werken.

Er was echter ook een lichtpuntje. Volgens het rapport had het Palestijnse Nationaal Gezag (PNA) meer succes geboekt dan was verwacht bij het opzetten van een coherente belastingadministratie in de gebieden onder Palestijns zelfbestuur.

(Vor.ber.pag. 50/1 e.v. - 1997)

AFGHANISTAN

TERREINWINST VOOR TALIBAAN-MILITIE. VREDESINITIATIEVEN

Eind december 1996 waren er berichten dat de Talibaan-militie, waarvan een Interimraad sinds september het land bestuurde (zie pag. 114/3 e.v.-'97), voor het eerst in weken aanzienlijke terreinwinst had geboekt.

Volgens de *Guardian* van 30 december hadden de Talibaan-strijders hun frontlinie verschoven tot ongeveer 50 km ten noorden van de hoofdstad Kaboel, na 24 uur durende artillerie- en raketbeschietingen tussen de Talibaan en de troepen van de Oezbeekse leider generaal Abdul Rashid Dostam en voormalig minister van defensie Ahmed Shah Massoud. De opmars bracht de Talibaan-troepen tot binnen 6 kilometer van de strategisch belangrijke luchtmachtbasis Baghram, die in handen was van Dostam. De Talibaan-troepen kwamen ook dichter bij Massouds bolwerk in de Panjshervallei.

De eind december uitgebroken zware gevechten leken de pogingen van de speciale afgezant van de Verenigde Naties (VN), Norbert Holl, om een wapenstilstand te bereiken te dwarsbomen. Begin november waren onder auspiciën van de VN gesprekken begonnen tussen de Talibaan en de oppositionele Dostam-Massoud-coalitie, maar in december was nog weinig vooruitgang geboekt (zie pag. 117/1 e.v.-'97).

Naar verluidt had Talibaan-onderminister van buitenlandse zaken Sher Mohammed Stanakzai het voorstel om een gezamenlijke ordehandhavingsmacht van troepen van de Talibaan en de Dostam-Massoud-coalitie te vormen, afgewezen. Het Franse persbureau *Agence France Presse* berichtte op 13 januari 1997 dat Stanakzai eveneens zijn twijfels had uitgesproken over de stationering van een internationale vredesmacht. Hij zei dat het moeilijk zou zijn zo' n vredesmacht daadwerkelijk in te zetten en dat 'het Afghaanse volk nooit buitenlandse troepen op zijn grondgebied heeft geduld'.

Nieuwe militaire successen Talibaan

In januari boekte de regerende Talibaan-Interimraad naar verluidt nieuwe militaire overwinningen op de gezamenlijke strijdkrachten van de Oezbeekse leider generaal Abdul Rashid Dostam en oud-minister van defensie Ahmed Shah Massoud.

Talibaan-troepen veroverden de strategisch belangrijke luchtmachtbasis

Baghram en de stad Charikar, alvorens door te stoten naar het noorden en Jabal-os-Siraj, Gulbahar en Ghorband te veroveren. De Talibaan-troepen bereikten de Salang-pas en naderden de door de Russen aangelegde Hindu Kush-tunnel tot op twintig kilometer. Deze tunnel was in handen van Dostams strijdkrachten, die een aantal bruggen ten zuiden van de tunnel moesten vernietigen om te voorkomen dat de Talibaan-strijders de pas bestormden.

Door de val van Jabal-os-Siraj was de Talibaan opgerukt tot Massouds bolwerk in de Panjsher-vallei. De *Guardian* van 31 januari berichtte dat Massoud zich gedwongen zag zijn hoofdkwartier te verplaatsen naar Andarab, een stad ten noorden van de Hindu Kush. Met dit offensief heroverden de Talibaan-troepen posities die zij hadden ingenomen, nadat zij Massouds troepen en de door de Tadzjieken gedomineerde regering op 27 september 1996 uit Kaboel hadden verdreven (zie pag. 114/1 e.v.-'97).

De Talibaan-troepen versterkten hun positie in het veroverde gebied door de burgerbevolking terug te sturen naar de zuidelijk gelegen hoofdstad Kaboel. Duizenden burgers legden de negentig kilometer naar de stad te voet af. Begin januari werd Kaboel nog steeds geteisterd door luchtaanvallen van Dostams luchtmacht.

Hervatte vredesbesprekingen lopen op niets uit

Op 13 januari werden in het Pakistaanse Islamabad de op VN-initiatief geopende vredesbesprekingen tussen de Talibaan en de oppositionele alliantie van Dostam en Massoud hervat. Beide partijen kwamen, na onder zware druk te zijn gezet door VN-gezant Norbert Holl, bijeen teneinde enige wil tot samenwerking te tonen met het oog op de internationale conferentie in de Toerkmeense hoofdstad Asjchabad, die op 21 januari gepland was.

De besprekingen duurden drie dagen maar leverden geen doorbraak op. *NRC/H'blad*-correspondent Floris van Straaten berichtte op 21 januari 1997 dat Norbert Holl het mislukken weet aan het feit dat de Afghaanse krijgsheren er nog geenszins van overtuigd waren dat vrede hen meer te bieden had dan oorlog: 'Stuk voor stuk geloven ze dat de overwinning vlakbij is als ze nog even doorvechten', aldus Holl.

Direct na afloop van de onderhandelingen lanceerden de Talibaan een nieuw offensief ten noorden van Kaboel.

Conferentie van Asjchabad

Op 21-22 januari vond in de Toerkmeense hoofdstad Asjchabad een internationale conferentie plaats over hulp aan Afghanistan. Vertegenwoordigers van diverse hulporganisaties deden een dringende oproep om het door oorlog verscheurde land niet in de steek te laten. De Nederlandse minister van Ontwikkelingssamenwerking, Jan Pronk, een van de initiatiefnemers en financiers van de conferentie, stelde in zijn betoog op de openingsdag dat het een misvatting was om te wachten met hulpverlening tot er sprake is van een officieel vredesverdrag. Juist door hulp te geven zou vrede bevorderd kunnen worden: 'vrede en ontwikkeling zijn met elkaar verbonden. Het ene kan kennelijk niet worden bereikt als het andere uitblijft', aldus Pronk.

Minister Pronk omschreef de toestand in Afghanistan als een van 'half vrede, half oorlog', waarin hulpverleners flexibel dienden te zijn: 'Daar waar een minimum aan veiligheid heerst, moet de internationale gemeenschap samen met de Afghanen meer willen doen dan noodhulp en humanitaire bijstand.' De minister zegde toe dat Nederland in 1997 $ tien mln zou bijdragen aan noodhulp en ontwikkelingen; hij bleek daarmee de gulste donor op de conferentie.

De VN-ondersecretaris-generaal voor humanitaire aangelegenheden, Yasushi Akashi, wees erop dat van het hulpbedrag van $ 133 mln voor 1997, waartoe hij de internationale gemeenschap vorige maand had opgeroepen, tot nu toe slechts één procent was toegezegd. Voorts bracht hij een aantal zorgelijke ontwikkelingen onder de aandacht, zoals de bijna half miljoen hulpbehoevenden in de hoofdstad Kaboel en de 'criminalisering' van de economie als gevolg van de aanhoudende gevechten tussen de verschillende facties.

Het debat over hulp aan Afghanistan werd verder overheerst door de vraag hoe de positie en het lot van de Afghaanse vrouw kon worden verbeterd; naast het toch al grote percentage analfabeten onder Afghaanse vrouwen (slechts vier procent kan lezen en schrijven), wordt hun positie verder verzwakt door het strenge islamitische regime van de Talibaan, die alle meisjesscholen tot nader order hebben gesloten en de vrouw vrijwel geheel uit het openbare leven hebben verbannen. Mede naar aanleiding van deze discriminerende situatie besloten verscheidene internationale hulporganisaties, zoals UNICEF, Save the Children en Oxfam, hun operaties op te schorten. Andere deelnemers aan de conferentie, waaronder vertegenwoordigers van Artsen zonder Grenzen (MSF) bepleitten, desnoods langs de weg van moeizame onderhandelingen met de Talibaan, een voortzetting van de projecten in de gezondheidszorg, waar met name veel voor en met vrouwen wordt gewerkt.

Opmars Talibaan

De Talibaan, die reeds het grootste deel van Afghanistan onder controle hadden, boekten in februari aanzienlijke terreinwinst bij hun offensief tegen de strijdkrachten van generaal Dostam. De *Guardian* van 12 februari berichtte dat de alliantie van Dos-tams troepen, het voormalige regeringsleger, en de strijdkrachten van Massoud tengevolge van de recente militaire successen van de Talibaan begon te wankelen.

Dostams strijdkrachten hadden de noordelijke opmars van de Talibaan proberen te stuiten door de Salang-verkeersweg, de enige weg van het zuiden naar het noorden van Afghanistan die altijd open was, met behulp van explosieven te blokkeren. Hierdoor was de Talibaan gedwongen uit te wijken naar het westen en een aanval te doen op de Shibar-pas, die in handen was van leden van de Hazara-stam, die trouw waren aan Dostam en onder bevel stonden van Karim Khalilli. Talibaan-officieren zouden naar verluidt verscheidene van Khalilli's bevelhebbers hebben omgekocht, opdat zij hun wapens inleverden en zich terugtrokken, en op 25 februari wisten de Talibaan-strijders de strategische belangrijke pas in te nemen. Dit succes maakte de weg vrij naar Dostams bolwerk Mazar-i-Sharif en betekende een aanzienlijke verzwakking van zijn verdedigingspositie. Enkele van Dostams bevelhebbers zouden na de verovering van de Shibar-pas naar verluidt dure Amerikaanse dollars hebben gekocht om in het geval van een Talibaan-overwinning het land te kunnen ontvluchten.

REGERINGSWIJZIGING

Op 2 januari maakte het Talibaan-radiostation *Stem van de Shari'ah* bekend dat Mowalwi Hafez Mohebollah was benoemd tot waarnemend minister van handel.

(Vor.ber.pag. 113/3 e.v.-1997)

JD-leider Hussein Mohammad Ershad (m.) begroet bij zijn vrijlating op borgtocht op 9 januari 1997 in het bijzijn van de Bengalese minister van communicatie en JD-secretaris-generaal, Anwar Hussain Manju (l.), partijaanhangers in Dhaka. *Foto EPA*

BANGLADESH

WATERVERDELINGSVERDRAG MET INDIA

Op 12 december 1996 ondertekende de regering een verdrag met India over de verdeling van het water van de Ganges. De overeenkomst werd verwelkomd als de voorbode van een nieuw tijdperk met betere betrekkingen.

Zowel Bangladesh als een groot deel van het noorden van India waren afhankelijk van de Ganges. Het van nature al grote niveauverschil in de rivier in de regen- en de droge tijd, was nog groter geworden toen India in 1974 bij de grens van Bangladesh een stuwdam had gebouwd (zie pag. 18/3-'75)). In 1977 was een overeenkomst gesloten waardoor Bangladesh ieder jaar tussen oktober en juni verzekerd was van minimaal 34.500 kubieke voet water per seconde (kusecs) (zie pag. 173/1 e.v.-'78). Met een in 1982 gesloten akkoord was die garantie echter ingetrokken (zie pag. 724/2-'83). In 1988 was dit laatste waterverdelingsverdrag verlopen en sindsdien waren pogingen om een nieuwe overeenkomst te sluiten op niets uitgelopen (zie ook pag. 794/1-'96).

Krachtens de nieuwe overeenkomst zouden de twee landen het water gelijkelijk verdelen als de watertoevoer onder de 70.000 kusecs bleef. Bangladesh zou 35.000 kusecs krijgen als de watertoevoer 70.000 tot 75.000 kusecs bedroeg, en mocht de watertoevoer boven de 75.000 kusecs uitkomen, dan was India verzekerd van 40.000 kusecs. De overeenkomst gold voor dertig jaar, en zou iedere vijf jaar opnieuw worden bekeken.

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 14 januari 1997 maakte premier sjeik Hasina Wajed regeringswijzigingen bekend. Zij benoemde onder meer een aantal nieuwe kabinetsleden. De regering was in juni 1996 aangetreden (zie pag. 792/3 e.v.-'96).

De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier, defensiezaken, kabinetszaken, speciale aangelegenheden, defensie, vestiging - mevr. sjeik Hasina Wajed+; milieu en bosbouw - Syeda Sajeda Chowdury*; wetten, justitie en parlementaire aangelegenheden - Abdul Matin Khasru+; landbouw, voedselvoorziening - mevr. Matia Chowdry+.

Staatsministers: jeugd- en sportzaken en cultuur - Obaidul Kader+; gezondheidszorg en gezinsplanning - dr. Amanullah*; hulpverlening bij rampen - Falukder M.A. Khaleque*; planning, burgerluchtvaart en toerisme - Mohuiddin Khan Alamgir*.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

Minister ontslagen

Op 17 februari ontsloeg premier sjeik Hasina Wajed staatsminister van huisvesting en openbare werken Afsar Uddin Ahmed, omdat hij de afbraak van krottenwijken in het Bhashantik-district in Dhaka had gelast. Hasina bood de 15.000 mensen die hierdoor dakloos waren geworden, haar excuses aan en beloofde dat ze vervangende huisvesting zouden krijgen. Aan het eind van de maand was nog niet bekend wie Ahmed zou opvolgen.

VRIJLATING OUD-PRESIDENT ERSHAD

Op 9 januari liet het Hooggerechtshof oud-president generaal b.d. Mohammad Ershad op borgtocht vrij. De uitspraak betrof de laatste van een reeks aanklachten tegen Ershad wegens corruptie en machtsmisbruik. Ershad was in 1990 afgezet en had sindsdien gevangengezeten (zie pag. 341/3 e.v.-'91). Tijdens zijn gevangenschap was hij leiding blijven geven aan de Jatiya Dal-partij (JD).

Vele tegenstanders van Ershad waren verbolgen over zijn vervroegde vrijlating. Volgens hen hadden de JD en de regerende Awami Liga het op een akkoordje gegooid. Bij de formatie van de regering-Hasina in juni 1996 was de steun van de JD doorslaggevend geweest (zie pag. 792/3-'96).

UITSPRAAK OVER PROCES TEGEN COUPPLEGERS

In januari slechtte een uitspraak van het Hooggerechtshof de laatste juridische hindernis die vervolging in de weg stond van degenen die betrokken waren geweest bij de staatsgreep van 1975, waarbij president sjeik Mujibur Rahman, de vader van premier Hasina, was vermoord.

Op 28 januari oordeelde het Hooggerechtshof dat de Awami Liga-regering rechtmatig had gehandeld, toen zij een oude verordening introk, die de verdachten had gevrijwaard van vervolging. De autoriteiten hadden 25 personen aangeklaagd wegens directe betrokkenheid bij de moord op 32 personen, onder wie Mujibur, zijn vrouw en drie zonen. Van deze verdachten waren er slechts tien gearresteerd, onder wie (op 13 augustus 1996) kolonel b.d. Farook Reehman, het brein achter de staatsgreep, kolonel b.d. Shahriar Rashid Khan en majoor b.d. Mohammad Khairuzzaman, die ook werden beschuldigd van illegale import van Libische wapens in 1986. De overigen waren het land ontvlucht. Het proces zou naar verwachting in februari beginnen.

Aanvang proces

Het proces tegen 20 personen die ervan beschuldigd werden direct betrokken te zijn geweest bij de moord op oud-president Mujibur en 31 anderen tijdens de staatsgreep van 1975, begon op 12 maart. Veertien verdachten waren niet bij hun berechting aanwezig. De overige zes verzochten de rechtbank hun bekentenissen te negeren, omdat deze zouden zijn afgedwongen door marteling.

(Vor.ber.pag. 792/1 e.v.-1996)

HONGKONG

TUNG GEKOZEN TOT SAR-GOUVERNEUR. VOORLOPIGE WETGEVENDE RAAD GEKOZEN

Op 11 december 1996 werd zoals verwacht scheepsmagnaat Tung Chee-hwa in de tweede verkiezingsronde officieel gekozen tot gouverneur van de Speciale Administratieve Regio (SAR) Hongkong, die zou ontstaan na de overdracht van Hongkong aan China in juli 1997.

Tung had in de eerste ronde op 15 november 206 van de 400 stemmen van het Selectie-Comité behaald. Dit comité was door China ingesteld om de gouverneur te kiezen (zie pag. 56/1 e.v.-'97). In de tweede ronde behaalde Tung, die naar algemeen werd aangenomen China's voorkeur genoot, 320 van de 400 stemmen. Sir Ti Liang Yang, een voormalige opperrechter, behaalde 42 stemmen en zakenman Peter Woo 36. Twee stemmen werden ongeldig verklaard.

Na de stemming riep Tung op tot eenheid. Hij zei dat samenwerking in het belang van alle politieke facties was. Een groep van 25 demonstranten, onder wie vijf leden van Hongkongs Wetgevende Raad (Legco), werd door de politie gearresteerd wegens het veroorzaken van verkeersopstoppingen buiten het vergadercentrum waar de stemming was gehouden. Eén van de arrestanten, Legco-lid Emily Lau, zei tegen verslaggevers dat de demonstranten 'hun ongenoegen en woede over deze verkiezingsfarce' tot uitdrukking hadden willen brengen. Lau werd later op borgtocht vrijgelaten.

De leider van de Democratische Partij (DP), Martin Lee, verklaarde te willen samenwerken met Tung onder voorwaarde dat hij naar de rechtstreeks door de bevolking van Hongkong gekozen vertegenwoordigers zou willen luisteren. Gouverneur Patten reageerde op de 'selectie' van Tung door hem erop te wijzen wat zijn prioriteiten als SAR-gouverneur dienden te zijn, namelijk 'het verdedigen van Hongkongs autonomie tegen Chinese inmenging, behoud van de rechtsstaat en de bescherming van de individuele rechten en vrijheden in een open, verantwoordingsplichtige samenleving', aldus Willem van Kemenade in *NRC/H'blad* van 11 december. Behalve China stuurde ook Taiwan gelukwensen aan het adres van Tung en sprak het tevens de hoop uit dat de betrekkingen tussen Hongkong en Taiwan zich onder Tungs leiding verder zouden ontwikkelen.

De nieuwe toekomstige SAR-gouverneur Tung Chee-hwa geeft op 17 december 1996, na zijn eerste belangrijke toespraak in het openbaar voor de kamer van koophandel, een persconferentie in Hongkong. *Foto EPA*

Verkiezing Voorlopige Wetgevende Raad door Selectie-Comité

Op 21 december kwam het Selectie-Comité opnieuw bijeen in Shenzhen in China en koos een Voorlopige Wetgevende Raad (VWR) voor de SAR Hongkong, dat uit zestig leden bestond. Het parlement zou de zestig leden tellende Legco vervangen, die in september 1995 was gekozen (zie pag. 73/2 e.v.-'96) en in meerderheid 'pro-democratisch' was, dat wil zeggen niet 'pro-China'. Meer dan dertig van de leden van het nieuwe voorlopige parlement waren Legco-leden en overwegend 'pro China'. Van de 60 nieuwe VWR-leden hadden er 51 zelf zitting in het Selectie-Comité, en waren de overige 9 bij de verkiezingen van september 1995 nog verslagen door DP-leden.

Op 19 december had de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind een verklaring afgelegd waarin hij de op handen zijnde verkiezing van het parlement betreurde. Hij stelde dat 'China niet kan rechtvaardigen een parlement te vervangen, dat door meer dan 1 miljoen inwoners van Hongkong openlijk en eerlijk is gekozen'. De gouverneur van Hongkong, Chris Patten, uitte eveneens kritiek op de verkiezing. In de *Independent on Sunday* sprak hij van 'een bizarre farce'. Patten heeft, volgens Willem van Kemenade op 18 december in *NRC/H'blad*, in feite de VWR verboden om, zolang Groot-Brittannië souverein is, in Hongkong bijeen te komen. Ook de DP weigerde samen te werken met het nieuwe parlement; DP-leider Martin Lee noemde 21 december 'de zwartste dag' sinds het bloedbad onder democratische activisten op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking in 1989; hij liet weten de wettigheid van de VWR juridisch te willen aanvechten. Mogelijk om de rechter in Hongkong wind uit de zeilen te nemen had China besloten dat alle zittingen van de VWR op Chinees grondgebied zouden worden gehouden.

Eerste bijeenkomst voorlopig SAR-parlement. Verkiezing voorzitter

Op 25 januari 1997 kwam de VWR van de SAR Hongkong voor het eerst bijeen in de stad Shenzhen in het zuiden van China. Het omstreden, door Beijing gesteunde parlement koos Rita Fan tot voorzitter. Zij versloeg Andrew Wong, die op dat moment voorzitter van de Legco was.

Een hoge Chinese functionaris die de vergadering bijwoonde, verklaarde dat het parlement weliswaar wetten zou goedkeuren vóór de overdracht van Hongkong aan China, maar dat deze wetten pas na de feitelijke overdracht in juli in werking zouden treden. Het besluit werd veroordeeld door de leider van de Democratische Partij, Martin Lee, die dreigde gerechtelijke stappen te ondernemen als het parlement formeel wetten zou uitvaardigen vóór de overdracht. Hij noemde het orgaan 'een illegaal parlement in ballingschap in China'.

BENOEMING UITVOERENDE RAAD

Op 24 januari maakte scheepsmagnaat en toekomstig SAR-gouverneur Tung Chee-hwa de samenstelling van zijn Uitvoerende Raad bekend. De Raad bestond hoofdzakelijk uit zakenlieden en politici die sterke banden met China hadden.

Slechts twee leden van de nieuwe Uitvoerende Raad, te weten zakenman Raymond Chi en en directeur huisvesting Rosanna Wong, hadden zitting gehad in de Uitvoerende Raad onder gouverneur Chris Patten. Vijf nieuwe raadsleden werden gekozen uit het 150 leden tellende Voorbereidende Comité, het door China en Hongkong ingestelde orgaan dat toezicht moest houden op de soevereiniteitsoverdracht aan China. Verscheidene nieuwe raadsleden hadden zitting in het 400 leden tellende Selectie-Comité, dat door China was ingesteld om de nieuwe gouverneur te kiezen. Drie raadsleden waren lid van het voorlopige parlement. De nieuwe raad bestond voor ongeveer de helft uit zakenlieden, onder wie de advocaat en voormalig beursvoorzitter Charles Lee, de voorzitter van de Federatie van Hongkongse Bedrijven, Henry Tang, en de bankier Anthony Leung. Tam Yiu-chung was het enige vakbondslid in de nieuwe raad.

CONFLICT OVER ONTSLAG DIRECTEUR IMMIGRATIEDIENST

Op 10 januari beweerde Lawrence Leung, oud-directeur van de immigratiedienst van Hongkong, dat de regering hem in juli 1996 had gedwongen ontslag te nemen (zie pag. 54/1 e.v.-'97). Leung legde deze verklaring af, toen hij getuigde voor een Legco-commissie die was ingesteld om een onderzoek in te stellen naar beschuldigingen dat Leung vertrouwelijke informatie van de immigratiedienst zou hebben doorgespeeld aan China. Leungs verklaring sprak de officiële verklaring voor zijn ontslag tegen. Hij zou om 'persoonlijke redenen' ontslag hebben genomen.

Leung beweerde dat hij op 5 juli 1996 op het matje was geroepen en te verstaan had gekregen dat de regering het vertrouwen in hem had opgezegd. Hij had tot vijf uur 's middags de tijd gekregen om ontslag te nemen. Deed hij dit niet, dan zou hij een gerechtelijke vervolging riskeren. Zijn ontslag was de volgende dag bekendgemaakt. Minister van ambtenarenzaken Lam Woon-kwong verscheen op 15 januari voor de commissie en gaf toe dat de voormalige directeur van de immigratiedienst onder druk was gezet ontslag te nemen. Lam had tot dan toe beweerd dat Leung vrijwillig en om persoonlijke redenen zijn ontslag had ingediend. Lam vertelde de commissie dat Leung een ultimatum was gesteld, omdat hij bepaalde zakelijke belangen had verzwegen. Volgens Lam had Leung tijdens het 'afhandelen van een groot aantal immigratiekwesties' in China een reclamebureau opgericht en had hij verzwegen belangen te hebben in een bedrijf met activa ter waarde van ongeveer $ 40 mln.

OMSTREDEN AMERIKAANSE UITSPRAAK OVER UITLEVERING

De regering van Hongkong veroordeelde een uitspraak van een Amerikaanse rechter op 7 januari, waarin deze stelde een verzoek om uitlevering van voormalig directeur Jerry Lui van British-American Tobacco afwees. Lui werd door Hongkong gezocht op beschuldiging van omkoping en corruptie. De rechter was van oordeel dat Lui niet kon worden berecht vóór de overdracht van Hongkong aan China en dat het rechtssysteem van Hongkong na de overdracht niet 'voldoende eerlijk' zou zijn.

SLUITING DETENTIEKAMP

Op 3 januari werd Whitehead, een van de twee detentiekampen voor Vietnamese migranten in Hongkong, gesloten. Duizend kampbewoners werden overgebracht naar het detentiecentrum High Island. Ongeveer vijfhonderd anderen werden tijdelijk elders gehuisvest.

NIEUWE BRUG TUSSEN HONGKONG EN CHINA GOEDGEKEURD

Op 16 januari ging de Chinese regering akkoord met de bouw van een 27 km lange brug tussen China en Hongkong. De brug maakte deel uit van een plan de stad Zhuhai in het zuiden van China te verbinden met de SAR Hongkong door middel van een zesbaansweg. Het project zou naar verwachting worden voltooid in 2004 en zou naar schatting ongeveer $ 1,4 mrd kosten.

NIEUW BRITS CONSULAAT

Op 30 januari werd in Hongkong een nieuw Brits consulaat geopend. Het gebouw had $ 50 mln gekost en stond bij omwonenden bekend als het 'Britse fort'. Volgens de Britse staatssecretaris voor buitenlandse zaken en het Gemenebest Jeremy Hanley was het gebouw 'een passend symbool voor Groot-Brittannië's blijvende betrokkenheid bij Hongkong'. Het consulaat

De nieuwe voorzitter Rita Fan (l., staande) en de directeur van het Chinese persbureau *Xinhua* en feitelijk hoogste vertegenwoordiger van de Chinese regering in Hongkong, Xhou Nan (r., staande), treffen op 25 januari 1997 in Shenzhen, onder het toeziend oog van de directeur van het Chinese Bureau voor Aangelegenheden betreffende Hongkong en Macao, Lu Ping (r., zittend), voorbereidingen voor een familieportret met leden van het voorlopig parlement. *Foto EPA*

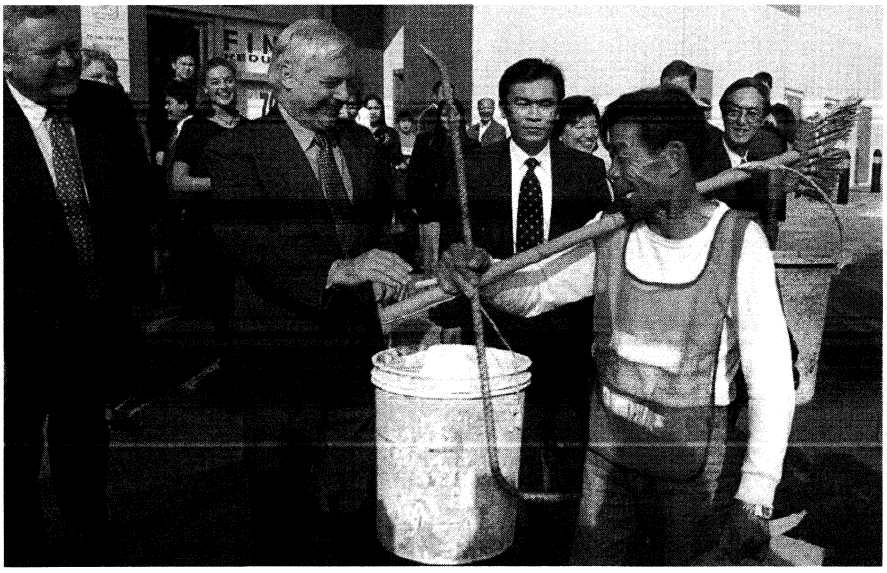

De Britse onderminister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Jeremy Hanley (l.), die een driedaags bezoek aan Hongkong brengt, en gouverneur Chris Patten (m.) verlenen op 30 januari 1997 bij aankomst voor een vergadering met leden van het districtsbestuur voorrang aan een straatveger. *Foto EPA*

zou naar verwachting de grootste paspoortverstrekkende instantie buiten Groot-Brittannië worden en zou naast een eigen staf van 150 personen beschikken over 192 werknemers van de British Council.

JOURNALIST VRIJGELATEN. BEZORGDHEID OVER BURGERRECHTEN.

Op 25 januari werd Hongkongse journalist Xi Yang na drie jaar door de Chinese autoriteiten vrijgelaten. Xi was in 1994 veroordeeld tot twaalf jaar gevangenis wegens 'diefstal van staatsgeheimen' (zie pag. 575/1 e.v.-'94). Het besluit tot vervroegde vrijlating van Xi werd door sommige waarnemers uitgelegd als een politieke zet om kritiek weg te nemen, die was ontstaan naar aanleiding van berichten op 20 januari dat het Voorbereidende Comité had voorgesteld Hongkongs Bill of Rights van 1991 (zie pag. 865/1 e.v.-'91) en de wetgeving over de oprichting van politieke partijen en vreedzame demonstraties te herroepen.

Patten hekelde het besluit. In een interview in de *Financial Times* van 22 januari noemde hij het besluit een 'aanslag op de burgerrechten van de bevolking van Hongkong', die dreigde 'grote en onherstelbare schade toe te brengen' aan Hongkong.

In februari groeide als gevolg van een aantal gebeurtenissen de bezorgdheid in Groot-Brittannië en Hongkong over het lot van de burgerrechten in Hongkong na de soevereiniteitsoverdracht aan China, die later dat jaar zou plaatsvinden. Op 2 februari ging het Voorbereidende Comité akkoord met de herroeping van Hongkongs burgerrechtenverklaring van 1991 en de afschaffing van andere burgerrechten die in de voorafgaande jaren wettelijk waren vastgelegd. Tien comitéleden onthielden zich van stemming en er werd slechts één tegenstem uitgebracht.

Op 23 februari stemde de permanente commissie van het Chinese Nationale Volkscongres (NPC, het Chinese parlement) eveneens voor de herroeping van Hongkongs burgerrechtenverklaring en andere wettelijk vastgelegde burgerrechten. Volgens het officiële persbureau Xinhua hadden de leden van de permanente commissie betoogd dat de burgerrechtenverklaring, die de vrijheid van meningsuiting en vergadering garandeerde, grotendeels overbodig was, omdat belangrijke onderdelen ervan werden geregeld in de Basiswet, de 'minigrondwet' voor de Speciale Administratieve Regio (SAR) Hongkong, die in 1990 door het NPC was goedgekeurd.

Ontmoetingen tussen Britse minister van buitenlandse zaken en Chinese functionarissen

In februari bracht de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind de burgerrechtenkwestie ter sprake tijdens ontmoetingen met Chinese functionarissen. Op 14 februari voerde Rifkind in Singapore besprekingen met de Chinese minister van buitenlandse zaken Qian Qichen tijdens een bijeenkomst van ministers van buitenlandse zaken van de EU, de Associatie van Zuidoost-Aziatische Landen (ASEAN) en de dialoogpartners van de ASEAN. Volgens de *Independent* van 15 februari had Rifkind na zijn gesprekken met Qian gezegd dat hij 'een defensieve houding met betrekking tot de mensenrechtenkwestie bespeurde'.
Op 16 februari had Rifkind in Hongkong tevens zijn eerste officiële ontmoeting met gouverneur Tung Cheehwa van de SAR Hongkong.

De vrijgelaten journalist Xi Yang (m.) geeft op 25 januari 1997 na aankomst in Hongkong, geflankeerd door zijn jongste zus Win (l.) en de hoofdredacteur van *Ming Pao* , Cheung Kin Por (r.), een persconferentie. *Foto EPA*

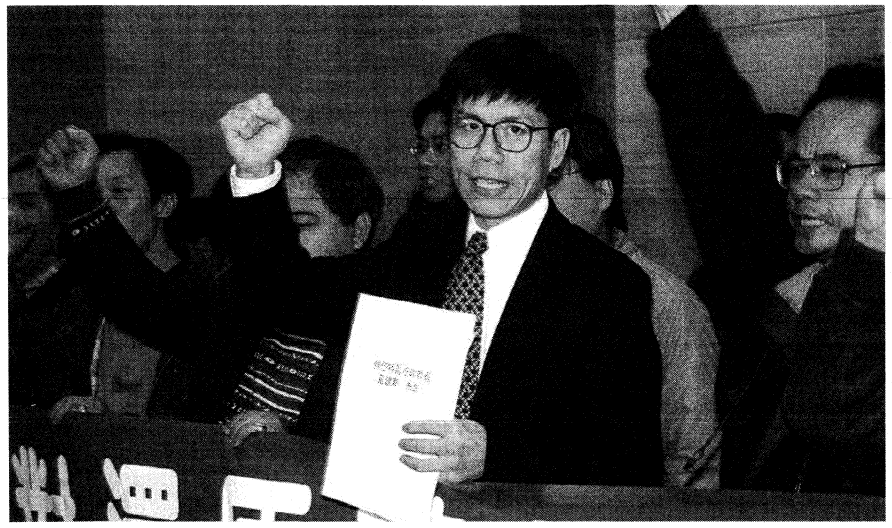

DP-lid van de Wetgevende Raad, Andrew Cheng (m.), neemt op 24 januari 1997, samen met andere leden van het 'Comité Tegen de Vorming van een Voorlopig Parlement', deel aan een protestactie voor het kantoor van toekomstig SAR-gouverneur Tung tegen diens steun aan de Chinese plannen om het stelsel van burgerrechten in Hongkong af te schaffen. *Foto EPA*

Volgens de *Financial Times* van 17 februari was Rifkind er niet in geslaagd Tung ertoe te bewegen het voorlopige parlement van de SAR Hongkong te ontbinden, dat in december 1996 was opgericht en in januari 1997 voor zijn eerste zitting was bijeengekomen (zie boven). Besprekingen over de burgerrechten in de SAR Hongkong hadden evenmin tot resultaten geleid.

Herbenoeming Hongkongse ambtenaren na souvereiniteitsoverdracht

Op 20 februari maakte Tung Chee-hwa bekend dat alle hoge Hongkongse overheidsambtenaren na de instelling van het nieuwe bestuur zouden kunnen aanblijven. Tung zei dat de herbenoeming zou 'zorgen voor een grote mate van continuïteit in de ambtelijke top, die ten goede zal komen aan de stabiliteit van Hongkong'.

Tungs besluit betekende dat Chief Secretary Anson Chan, minister van financiën Donald Tsang en de nieuwe minister van justitie Elsie Leung hun portefeuille zouden behouden. Het besluit werd met instemming begroet door gouverneur Chris Patten en andere waarnemers, die naar verluidt vooral beducht waren geweest dat Tsang zou worden vervangen, nadat hij er bij China op had aangedrongen af te zien van de herroeping van Hongkongs burgerrechtenverklaring.

BRITSE PASPOORTEN VOOR INDIËRS EN PAKISTANI. OVERPLAATSING GURKHA'S

Op 4 februari gaf de Britse minister van binnenlandse zaken Michael Howard 8.000 niet-Chinese burgers van Hongkong recht op een Brits paspoort om te voorkomen dat ze na de overdracht van Hongkong aan China statenloos zouden worden. Het besluit was vooral van betekenis voor de Indiase en Pakistaanse gemeenschap in Hongkong, die voordien slechts het recht hadden gehad Groot-Brittannië te bezoeken.

Howard zou het besluit hebben genomen op aandringen van het Britse ministerie van buitenlandse zaken en het Gemenebest en gouverneur Chris Patten. De *Financial Times* van 5 februari berichtte dat het besluit door sommige leden van de oppositie werd omschreven als een 'wrange manier van stemmenwerving'. Volgens hen was het besluit een poging om de gunst van de etnische minderheid in Groot-Brittannië te winnen in de aanloop naar Britse parlementsverkiezingen.

Op 17 februari kregen Gurkha-soldaten in Hongkong het recht om na de soevereiniteitsoverdracht aan China hun gezin naar Groot-Brittannië te laten verhuizen. De Britse staatssecretaris voor de strijdkrachten Nicholas Soames maakte op 17 februari bekend dat de honderd overgebleven leden van de Gurkha-brigade in Hongkong na 1 juli zouden worden overgeplaatst naar Groot-Brittannië en dat naar verwachting ongeveer 900 familieleden hen zouden vergezellen.

(Vor.ber.pag. 52/2 e.v.-1997)

MALDIVEN

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 6 november 1996 voerde president Maumoun Abdul Gayoom een kabinetswijziging door. De tien betreffende portefeuilles werden als volgt verdeeld:

Binnenlandse zaken en huisvesting - Abdulla Jameel+; justitie en islamitische aangelegenheden - Ahmed Zahir+; transport en communicatie - Ismail Shafeeu+; vrouwenzaken en welzijn - mevr. Rashida Yoosuf+; gezondheidszorg - Ahmed Abdulla+; jeugd en sport - Mohamed Zahir Hussain*; planning, menselijke hulpbronnen en milieu - Abdull Rashid Hussain+; opperrechter - Mohamed Rashid Ibrahim+; parlementsvoorzitter, beheer atollen - Abdulla Hameed+; voorzitter van de Hoge Raad voor islamitische aangelegenheden - Moosa Fathy+.

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

ARCHIPEL DOOR WATER BEDREIGD

De algemene temperatuurstijging op aarde en het daardoor stijgende peil van het oceaanwater bedreigen het bestaan van de Maldiven. Minister van buitenlandse zaken Fathullah Jameel zei op 10 januari 1997 tijdens een driedaags bezoek aan Sri Lanka dat de eilandengroep binnen 70 jaar verdwenen kan zijn. Jameel wilde wereldwijd aandacht vragen voor de bedreiging van de archipel, die bestaat uit 1.192 eilanden en 245.000 inwoners telt.

(Vor.ber.pag. 729/1/2 - 1996)

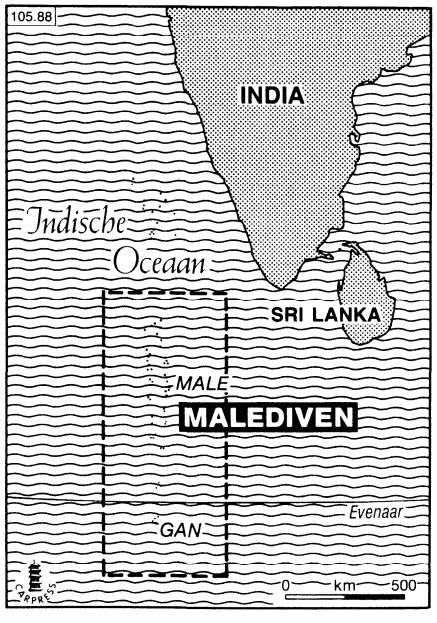

NEPAL

REGERINGSWIJZIGINGEN

Op 8 januari 1997 wijzigde premier Sher Bahadur Deuba zijn kabinet om de eenheid binnen de wankele coalitieregering van zijn Nationale Congrespartij (NCP), de Rashtriya Prajatantrapartij (RPP) en de Nepal Sadbhavana-partij (NSP) te versterken.

Deuba benoemde een aantal nieuwe ministers en herbenoemde ondanks verzet vijf ministers die in december 1996 waren afgetreden om een motie van wantrouwen tegen hem te steunen. RPP-leden Kamal Thapa, Ramkrishna Acharya, Prem Bahadur Bhandari en Rajiv Parajuli hadden op 24 december voor een motie van wantrouwen tegen de regering gestemd, die was ingediend door de Verenigde Communistische Partij van Nepal (UCPN). Anis Ansari van de NSP had zich onthouden van stemming. Deuba's centrumrechtse coalitie had deze motie ternauwernood overleefd.

De portefeuilleverdeling was als volgt:

Landbouw - Phatteh Singh Tharu+; recht en justitie - Bhim Bahadur Tamang+; lokale ontwikkeling - Kamal Thapa#; handel - Ramkrishna Acharya#; bosbouw en bodemconservering - Motiprasad Pahadi*.

Staatsministers: financiën - Chin Kaji Shrestha*; industrie - Gopalji Jung Shah*; onderwijs - Hasta Bahadur Malla*; binnenlandse zaken - Deepak Prasad Bastola*; bevolking en milieu - Chabipra sad Devkota*;toerisme en burgerluchtvaart - Palten Gurung*; arbeid - Anish Ansari#; handel - Bishnu Bikrama Thapa*; bosbouw en bodemconservering - Bhakta Bahadur Rokaya*.

Onderministers: landbouw - Prem Bahadur Bhandari#; lokale ontwikkeling - Rajiv Parajuli#;

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.
\# Herbenoeming.

Op 9 januari royeerde de Arbeiders- en Boerenpartij van Nepal (NWPP) staatsminister Rokaya, omdat hij in strijd met het partijreglement was toegetreden tot de regering.

De hoop dat de regeringswijziging de stabiliteit van de coalitie ten goede zou komen, bleek van korte duur, toen bekend werd dat NCP-voorzitter Girija Prasad Koirala zich verzette tegen Deuba s besluit de dissidente ministers te herbenoemen. Volgens lokale persberichten leverde Koirala in het openbaar op Deuba. Een aantal NCP-parlementariërs dreigde naar verluidt tegen de gewijzigde regering te stemmen tijdens de behandeling van een vertrouwensmotie, die in februari zou worden ingediend.

TUSSENTIJDSE VERKIEZINGEN

Op 24 januari won de UCPN drie tussentijdse verkiezingen, waardoor het aantal zetels dat de partij in het 205 leden tellende Huis van Afgevaardigden bekleedde, steeg naar negentig. Hierdoor vervloog de hoop van de NCP de grootste partij in het parlement te worden. Op 26 januari werden na twee dagen uitstel in twee andere kiesdistricten tussentijdse verkiezingen gehouden, die werden gewonnen door de NCP. Hierdoor steeg het aantal zetels van de NCP in het parlement tot 88.

PREMIER TREEDT AF. NIEUWE REGERING

Premier Sher Bahadur Deuba werd op 6 maart gedwongen af te treden, nadat zijn coalitieregering eerder die dag een vertrouwensvotum in de Pratinidhi Sabha (Huis van Afgevaardigden in het uit twee kamers bestaande parlement) had verloren.

Op 2 maart had Deuba, die sinds september 1995 premier was geweest, de vertrouwenskwestie gesteld. Ondanks de kabinetswijziging in januari was er onzekerheid blijven bestaan over de toekomst van de coalitieregering, omdat men twijfelde over de loyaliteit van de herbenoemde ministers. Deuba's positie was verder penibeler geworden als gevolg van de slechte resultaten van zijn partij bij tussentijdse verkiezingen.

De Nepalese premier Lokendra Bahadur Chand geeft op 13 maart 1997 in Kathmandu een persconferentie na zijn beëdiging.
Foto EPA

Op 6 maart kreeg de regering 101 stemmen. Dit waren er twee te weinig voor een meerderheid in het 205 leden tellende Huis van Afgevaardigden. De twee NCP-leden die niet hadden gestemd, werden onmiddellijk uit de partij gezet.

Nieuwe premier. Samenstelling kabinet

Op 10 maart vroeg koning Birendra RPP-leider Lokendra Bahadur Chand een regering te vormen. Op 12 maart benoemde Chand een nieuwe coalitie, die bestond uit onder meer de RPP en de NSP, maar werd gedomineerd door de UCPN, de grootste partij in het parlement. De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier, paleiszaken, defensie, waterbronnen, landhervorming en landbeheer, wetenschap en technologie - Lokendra Bahadur Chand* (RPP); vice-premier, binnenlandse zaken - Bam Dev Gautam* (UCPN); financiën - Rabindra Nath Sharma* (RPP); vrouwenzaken en sociaal welzijn - mevr. Sahana Pradhan* (UCPN); bouwnijverheid en transport - Bharat Mohan Adhikari* (UCPN); gezondheidszorg - Radka Krishna Mainali* (UCPN); lokale ontwikkeling - Amrit Kumar Bohra* (UCPN); voorlichting en telecommunicatie - Jhala Nath Khanal* (UCPN); buitenlandse zaken - Prakash Chandra Lohani* (RPP); algemeen bestuur - Siddhi Lal Singh* (UCPN); huisvesting en ruimtelijke ordening - Kamal Thapa+ (RPP); bevoorrading - Gajendra Narayan Singh (NSP); handel - Buddhi Ram Tamang+ (RPP); toerisme en burgerluchtvaart - Salim Miya Ansari* (UCPN); arbeid - Mukunda Neupane* (UCPN); industrie - Keshav Prasad Badal* (UCPN); parlementaire aangelegenheden - Ashok Kumar Rai* (UCPN); jeugdzaken, sport en cultuur - Bishnu Prasad Paudyel* (UCPN); minister zonder portefeuille - Bhim Bahadur Kadayat* (UCPN); recht en justitie - Prem Bahadur Singh* (UCPN); onderwijs - Devi Prasad Ojha* (UCPN); landbouw - Ram Krishna Acharya+ (RPP); bevolking en milieu - Bidhya Devi Bhandari* (UCPN); bosbouw en bodemconservering - Rameshwor Raya Yadav* (NSP); minister zonder portefeuille - Sarbendra Nath Shukla+ (RPP).

Onderministers: voorlichting en telecommunicatie - Rakam Chemjong* (UCPN); gezondheidszorg - Bharat Kumar Pradhan* (UCPN); landbouw - Prem Bahadur Bhandari (RPP); watervoorraden - Rajiv Parajuli+ (RPP); lokale ontwikkeling - Mahesh Chaudhari* (UCPN); bouwnijverheid en transport - Mahendra Raya Yadav* (UCPN); industrie - Tul Bahadur Gurung* (UCPN); onderwijs - Bhoj Raj Joshi* (UCPN); huisvesting en ruimtelijke ordening - Khobari Raya Yadav* (RPP).

* Nieuwe benoeming.
\+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 800/2 e.v.-1996).

SINGAPORE

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 2 januari 1997 werden in Singapore parlementsverkiezingen gehouden. De regerende People's Action Party (PAP) van premier Goh Chok Tong behaalde 81 van de 83 leden zetels in het parlement, dat uit één kamer bestond. Dit resultaat was beduidend beter dan bij de vorige verkiezingen in 1991 (zie pag. 779/3 e.v.-'91), toen de PAP vier zetels had verloren en het slechtste resultaat uit haar geschiedenis had behaald. Goh noemde de verkiezingsuitslag een volksstemming over zijn prestaties als premier en verklaarde dat de overwinning aantoonde dat de kiezers van Singapore de 'Westerse liberale democratie' afwezen.

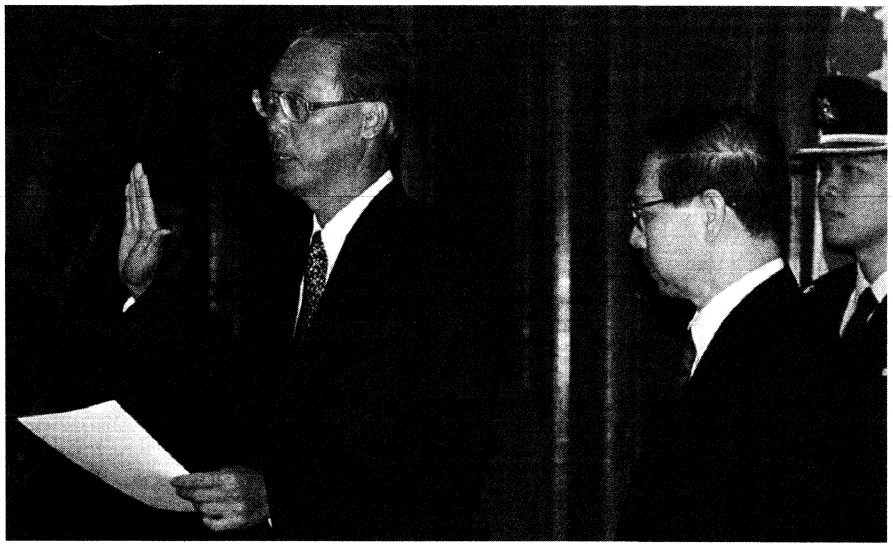

Premier Goh Chok Tong (l.) legt op 25 januari 1997 in het bijzijn van de Singaporese president Ong Teng Cheong (r.) de eed af tijdens de beëdiging van het nieuwe kabinet in de City Hall. *Foto AFP*

De felle verkiezingscampagne had negen dagen geduurd en had in het teken gestaan van aanvallen van de PAP op Tang Liang Hong, de kandidaat van de oppositionele Arbeiderspartij (Worker's Party, WP) in het kiesdistrict Cheng San. De PAP-regering had Tang ervan beschuldigd voorstander te zijn van een Chinees en anti-christelijk beleid, dat volgens de regering de positie van de etnische minderheden in Singapore zou ondermijnen. De verkiezingsuitslag werd algemeen gezien als een persoonlijke overwinning voor Goh, die geen tegenstand in zijn eigen kiesdistrict had ondervonden en zijn politiek reputatie op het spel had gezet voor een overwinning in het kiesdistrict Cheng San, waar meerdere zetels verkiesbaar waren, en ook om Tang buiten het parlement te houden. In de Westerse media werd echter incidenteel kritiek geuit op de verkiezingstactiek van de PAP-regering, die naar verluidt had gedreigd regeringssteun voor woningrenovatieprojecten in te trekken in kiesdistricten waar oppositiekandidaten de overwinning behaalden.

Uit de verkiezingsuitslag bleek dat de PAP sinds de verkiezingen van 1991 het zetelverlies tot staan had weten te brengen. De PAP behaalde 65 procent van de stemmen, tegen 61 procent in 1991.

Aan de vooravond van de verkiezingscampagne maakten de oppositiepartijen bekend slechts mee te dingen naar 36 zetels. De regering was hierdoor verzekerd van een absolute meerderheid, nog voordat de verkiezingen werden gehouden. De twee zetels die door de oppositie werden behaald, gingen naar Low Thia Khiang van de WP en Chiam See Tong van de Volkspartij van Singapore (Singapore People's Party , SPP). Zij werden herkozen in respectievelijk Hougang en Potong Pasir. De WP kreeg een derde parlementszetel aangeboden voor een kandidaat zonder kiesdistrict, omdat de grondwet eiste dat ten minste drie leden van de oppositie zitting hadden in het parlement. De Democratische Partij van Singapore (Singapore Democratic Party, SDP), die in 1991 nog drie zetels had behaald, keerde niet terug in het nieuwe parlement. SDP-leider Chee Soon Juan raakte zijn zetel kwijt, nadat hij tijdens de verkiezingscampagne door regeringsleiders was beschuldigd van bedrog en een 'aantoonbare leugenaar' was genoemd.

Vlucht Tang naar Maleisië

Kort na de verkiezingsoverwinning van de PAP vluchtte Tang Liang Hong van de oppositionele WP naar Maleisië. Hij beweerde dat hij en zijn gezin anonieme doodsbedreigingen hadden ontvangen.

Tijdens de campagne had een aantal vooraanstaande ministers hem gehekeld als een 'Chinese chauvinist', die tweespalt wilde zaaien tussen de Chinese meerderheid en de Maleisische en Indische minderheid. Tang diende tijdens de campagne een klacht in tegen deze beschuldigingen, die in een aantal kranten werd gepubliceerd. Hierop spanden vooraanstaande ministers elf rechtszaken aan tegen Tang wegens laster. Lee Kuan Yew, oud-premier en op dat moment 'senior minister', was een van degenen die genoegdoening eisten. Lee beschuldigde Tang ervan Singapore af te schilderen als een 'terroristische staat'. Op 27 januari deden regeringsfunctionarissen tevens een inval in Tangs woning en kantoor en legden beslag op bezittingen ter waarde van S$ 11 mln ($ 1 = S$ 1,41 op 24 januari 1997). Naar verluidt had Tang eind januari een bezoek gebracht aan Londen om juridisch advies in te winnen, maar was hij voornemens naar Singapore terug te keren om zich tegen de aanklachten te verweren.

Premier Goh wint rechtszaak tegen Tang

Het Singaporese Hooggerechtshof verklaarde op 10 maart Tang Liang Hong schuldig aan het belasteren van minister-president Goh Chok Tong en andere leden van de PAP tijdens de verkiezingscampagne in januari. Volgens de *Guardian* van 11 maart had rechtbankpresident Goh Joon Seng in het voordeel van de aanklagers geoordeeld, omdat Tang geen verdediging had gevoerd.

REGERINGSWIJZIGING

Op 18 januari wijzigde premier Goh de regering op een aantal plaatsen. De portefeuilleverdeling was als volgt:

Gezondheidszorg, milieu - Yeo Cheow Tong+; voorlichting en kunsten, tweede minister van handel en industrie - brigade-generaal George Yeo+; onderwijs, tweede minister van defensie - schout-bij-nacht Teo Chee Hean+; handel en industrie, tweede minister van financiën - Lee Yock Suan+; verbindingen - Mah Bow Tan+.

+ Gewijzigde portefeuille.

(Vor.ber.pag. 134/3 e.v.-1997)

TAIWAN

GOUVERNEUR SOONG TREEDT AF

Op 31 december 1996 diende provinciegouverneur James Soong zijn ontslag in uit protest tegen het besluit van de regerende Kuomintang (KMT) om de provinciale bestuursstructuur van Taiwan op te heffen in het kader van een ingrijpende reeks grondwetshervormingen. Eind januari 1997 had president Lee Teng-hui Soongs ontslag nog niet officieel geaccepteerd. De 56-jarige Soong was een van de weinige hooggeplaatste KMT-functionarissen die nog in China was geboren. Hij was in maart 1993 tot gouverneur benoemd (zie pag. 515/3-'93).

Het bestaan van een afzonderlijk bestuur voor de provincie Taiwan was een overblijfsel uit 1949, toen het verslagen KMT-bewind China was ontvlucht. In de visie van de KMT was Taipei de hoofdstad van China en Taiwan derhalve slechts een provincie van China. Slechts de twee grootste steden Taipei en Kaohsiung vielen buiten de 'provincie' Taiwan.

In december 1996 hadden afgevaardigden van de KMT en de grootste oppositiepartij, de Democratische Progressieve Partij (DPP), die streefde naar onafhankelijkheid van Taiwan, tijdens een Nationale Ontwikkelingsconferentie een akkoord bereikt over bestuurlijke hervormingen. Het besluit de provinciale bestuursstructuur, waarin 100.000 personen werkzaam waren, af te schaffen, werd hoofdzakelijk ingegeven door kosten- en doelmatigheidsoverwegingen. Op provinciaal niveau vond reeds lange tijd een nodeloze verdubbeling plaats van de werkzaamheden van de centrale en gemeentelijke overheid en de afschaffing van de provinciale bestuurslaag zou de schatkist naar schatting een besparing opleveren van ongeveer NT$ 80 mrd per jaar ($ 1 = NT$ 27,50 op 31 december 1996). Bovendien had de provinciale overheid gedurende vele jaren schulden gemaakt en haar schuldenlast bedroeg op dat moment naar schatting NT$ 700 mrd. De centrale overheid had jaarlijks ongeveer NT$ 200 mrd moeten bijdragen aan de begroting van de provinciale overheid.

Soongs aftreden bracht het hervormingsprogramma echter in gevaar en dreigde de eenheid binnen de KMT te verstoren. Waarnemers waren van mening dat een gezamenlijke inspanning van Soongs aanhangers binnen de KMT Lee zou kunnen beletten de hervormingsplannen door de Wetgevende Yuan en de Nationale Assemblee te loodsen. Maar Lee was niet bereid con- cessies te doen aan Soong om hem ertoe te bewegen zijn ontslag in te trekken, omdat dit zijn machtspositie om verdere hervormingen tot stand te brengen zou hebben ondermijnd. Tijdens de Nationale Ontwikkelingsconferentie had Lee reeds overeenstemming bereikt met de DPP over voorstellen om de bevoegdheden van de president en de Wetgevende Yuan uit te breiden ten koste van de Nationale Assemblée en de Controlerende Yuan. Zonder de steun van de DPP konden deze hervormingen niet worden omgezet in wetgeving.

De hervormingen werden door de oppositionele Nieuwe Partij gehekeld als een complot om de onafhankelijkheid van Taiwan te bewerkstelligen en de Taiwanese bevolking ervan te overtuigen dat hereniging met China onmogelijk was.

AVONDKLOK VOOR JONGEREN IN TAIPEI

Op 2 februari 1997 stelden de autoriteiten in de Taiwanese hoofdstad Taipei een avondklok in voor jongeren. Exploitanten van bioscopen, karaokebars, koffieshops en andere uitgaansgelegenheden liepen het risico hun vergunning te verliezen, indien zij tussen middernacht en vijf uur 's ochtends klanten toelieten, die jonger waren dan achttien jaar.

NIEUWE MISDAADBESTRIJDINGSWET

Op 13 februari werd een verstrekkende wet goedgekeurd om de groei van de georganiseerde misdaad (triades) een halt toe te roepen.

De nieuwe wet stelde minder zware eisen aan de bewijslast en gaf het openbaar ministerie de bevoegdheid groepen van meer dan drie personen te vervolgen, die werden verdacht van betrokkenheid bij criminele activiteiten. De wet werd ingevoerd om de bezorgdheid onder de bevolking over de toenemende invloed van de triades te temperen en maakte het tevens mogelijk politici te vervolgen, die ervan werden verdacht contacten te onderhouden met triades.

BEGROTING 1998 GOEDGEKEURD

Op 6 maart keurde de Uitvoerende Yuan de begroting voor 1998 goed (voor de twaalf maanden tot juni 1998) (voor bijzonderheden over begroting voor 1997, zie pag. 136/2-'97).

De totale begroting van NT$ 1.240 mrd ($ 1 = NT$ 27,50 op 7 maart 1997), een stijging van 4,1 procent ten opzichte van het fiscale jaar 1997, voorzag in een tekort van NT$ 122,9 mrd, of 9,9 procent van de totale inkomsten. Dit betekende een daling ten opzichte van 1997, toen het tekort 12,8 procent van de totale inkomsten bedroeg. Het grootste deel van de uitgaven (20,9 procent) was bestemd voor defensie.

WINST DPP BIJ LOKALE VERKIEZINGEN

Op 14 maart werd Annette Lu van de Democratische Progressieve Partij (DPP) gekozen tot het nieuwe bestuurshoofd van het district Taoyuan, een zwaar geïndustrialiseerd gebied in het noordwesten van Taiwan. Lu, een bekende voorvechtster voor vrouwenrechten, behaalde een gemakkelijke zege op haar tegenstander van de regerende Kuomintang (KMT).

Waarnemers merkten op dat de DPP na Lu's overwinning meer dan de helft van de bevolking vertegenwoordigde in lokale besturen (zie pag. 365 e.v.-'95).

BETREKKINGEN MET CHINA. EERSTE JOINT-VENTURE BANK

De *Financial Times* van 20 januari berichtte dat de (Taiwanese) Centrale Bank van China de oprichting had goedgekeurd van de eerste Chinees-Taiwanese bank in Shanghai.

De Eerste Chinese Bank, een gezamenlijke onderneming van de Shanghai Pudong Ontwikkelingsbank en een groep niet met name genoemde Taiwanese zakenlieden, zou worden gevestigd in Pudong, het financiële ontwikkelingsgebied in het oostelijk deel van Shanghai.

Akkoord over herstel directe scheepvaartverbinding

Op 22 januari bereikten Taiwan en China een informeel akkoord over het herstel van een directe scheepvaartverbinding in de Straat van Formosa. Het akkoord werd bereikt tijdens een vergadering van particuliere reders in Hongkong. In verband met de overdracht van Hongkong aan China in juli 1997 deed de behoefte aan de opheffing van het 48 jaar oude verbod op de zeehandel tussen Taiwan en China zich steeds dringender voelen.

De Taiwanese president Lee Teng-hui (r.) en de Tibetaanse geestelijk leider, de Dalai Lama (l.) samen hand in hand tijdens hun historische ontmoeting op 27 maart 1997 in het Guest House in Taipei. *Foto AFP*

Het voorlopige akkoord hield in dat schepen die onder buitenlandse vlag voeren, vanaf maart 1997 gebruik mochten maken van de scheepvaartroutes tussen de havenstad Kaohsiung in het zuiden van Taiwan en de havensteden Xiamen en Fuzhou in het zuiden van China. Verdere gegevens werden niet verstrekt, maar volgens Taiwan mochten de scheepvaartroutes uitsluitend worden gebruikt voor overlading. Volgens waarnemers zouden de scheepvaartmaatschappijen die opereerden tussen de westkust van de Verenigde Staten en China en voorheen een zeer dure omweg via Hongkong moesten maken, de eerste vruchten van het akkoord plukken. De havenautoriteiten in Hongkong reageerden naar verluidt laconiek op het dreigende verlies aan inkomsten uit het scheepvaartvervoer en zeiden dat de toegenomen economische activiteit in het zuiden van China het verlies ruimschoots zou compenseren.

Kaping lijntoestel naar China

Op 10 maart kaapte de Taiwanese journalist Liu Shan-chung een Taiwanees lijnstoestel met 150 passagiers aan boord en dwong de piloot naar Xiamen in Zuid-Oost-China te vliegen. Na zijn overgave aan de Chinese autoriteiten op het vliegveld van Xiamen deed Liu zijn beklag over politieke onderdrukking in Taiwan en vroeg om politiek asiel. De Taiwanese autoriteiten eisten onmiddellijk zijn uitlevering.

Bij de enige andere kaping van een Taiwanees toestel in 1986 vloog de piloot van een vrachtvliegtuig naar Guanghou en liep over naar China (zie pag. 351/1-'86). Het *Taiwanese Centrale Nieuwsbureau* berichtte op 20 maart dat in 1993 en 1994 in totaal zestien Chinezen twaalf Chinese vliegtuigen hadden gekaapt en gedwongen in Taiwan te landen. Alle zestien waren gevangen gezet.

Medio maart berichtte het officiële Chinese nieuwsbureau *Xinhua* dat een woordvoerder van de (Chinese) Association for Relations Across the Taiwan Straits (ARATS) had gezegd dat Liu zou worden gerepatrieerd overeenkomstig het Kinmen-akkoord dat de Rode-Kruisorganisaties van China en Taiwan in 1990 hadden getekend.

ONDERHANDELINGEN LIDMAATSCHAP WTO

Op 2 februari kwam de werkgroep voor toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie (WTO) voor het eerst sinds meer dan twee jaar in Genève bijeen. De bijeenkomst stond in het teken van Taiwans voorbereidingen op toetreding tot de WTO. De werkgroep constateerde dat Taiwan na bilaterale onderhandelingen met acht landen, waaronder Australië, Japan en Zuid-Korea, overeenstemming had bereikt over de openstelling van de markt voor importgoederen.

GESPREKKEN MET NOORD-KOREA OVER KERNAFVALCONTRACT

Begin maart bracht een driekoppige delegatie uit Noord-Korea een bezoek aan Taiwan om het contract af te ronden voor het transport van Taiwanees kernafval naar Noord-Korea.

Taiwan Power Co. (Taipower) had in januari een controversieel contract met Noord-Korea ondertekend, waarbij het bedrijf toestemming kreeg 60.000 vaten kernafval naar Noord-Korea te verschepen. Er werd aangenomen dat Taiwan in totaal zo'n 188.000 vaten kernafval had opgeslagen. Het contract had ernstige kritiek uitgelokt van de Zuid- Koreaanse regering, die internationale hulp had gezocht om het transport te blokkeren.

DALAI LAMA OP BEZOEK

Op 22-27 maart bracht de Dalai Lama, de Tibetaanse geestelijke en wereldlijke leider in ballingschap, zijn eerste bezoek aan Taiwan. China veroordeelde het bezoek.

Tijdens zijn bezoek hield de Dalai Lama vooral lezingen over theologische kwesties. Op 26 maart legde hij echter de nadruk op politieke kwesties tijdens een ontmoeting met de Taiwanese premier Lien Chan en de voorzitter van de naar onafhankelijkheid strevende DPP, Hsu Hsin-liang. Op 27 maart voerde de Dalai Lama verschillende gesprekken met de Taiwanese president Lee Teng-hui. Naar verluidt bespraken de twee leiders de mogelijke vorming van een onofficieel Tibetaans bureau in Taiwan. In een poging China gunstig te stemmen ontmoette Lee de Dalai Lama in een officieel gastenverblijf in plaats van in zijn kantoor, waar gewoonlijk ontmoetingen plaats vonden met staatshoofden en politieke leiders. De *Financial Times* van 27 maart berichtte dat China de ontmoeting had veroordeeld als een 'samenzwering van scheurmakers'.

(Vor.ber.pag. 135/1 e.v.-1997)

MARSHALLEILANDEN

PRESIDENT OVERLEDEN. VERKIEZING NIEUWE PRESIDENT

President Amata Kabua, het traditionele stamhoofd van het land en het eerste gekozen staatshoofd, overleed op 20 december 1996 in een ziekenhuis te Honolulu op Hawaï. De 68-jarige Kabua was op 12 november met klachten over pijn in de borst en duizeligheid naar de Verenigde Staten overgebracht.

Zijn stoffelijk overschot werd overgevlogen naar de Marshalleilanden en opgebaard in het parlementsgebouw, waar duizenden inwoners hem de laatste eer kwamen bewijzen tijdens een traditionele ilomej of dodenwake die op 5 januari eindigde. De staatsbegrafenis van Kabua, op 6 januari, werd bijgewoond door staatshoofden van naburige staten en andere buitenlandse hoogwaardigheidsbekleders.

Kabua had sinds de instelling van een constitutionele regering in 1975 over het land geheerst en was op 29 november 1995 opnieuw voor vier jaar herkozen (zie pag. 155/2-'96).

Kabua's gezag was zo groot dat er geen duidelijke opvolger voor het presidentschap bestond. De voorzitter van de Nitijela (parlement), Kessai Note, sloot uit dat op zeer korte termijn presidentsverkiezingen zouden worden gehouden en verklaarde dat de Nitijela na Kabua's begrafenis een week in reces zou blijven als teken van respect.

Imata Kabua nieuwe president

Op 14 januari 1997 koos het parlement Imata Kabua tot president als opvolger van Amata Kabua. Imata, de neef van de overleden president, werd bij de eerste stemming gekozen en kreeg twintig stemmen van de 33 leden tellende Nitijela. De andere twee presidentskandidaten, de voorzitter van de Nitijela, Kessai Note, en een oud-ambassadeur in de VS, Wilfred Kendall, kregen ieder zes stemmen. De nieuwe president zei dat hij voornemens was alle leden van het vorige kabinet te handhaven als blijk van zijn wens de status quo te continueren.

Imata Kabua was een invloedrijk traditioneel hoofdman van het atol Kwajalein, waar Amerikaanse raketproeven konden worden gehouden. Eind jaren zeventig en begin jaren tachtig had hij verschillende 'sail-in'-demonstraties tegen de Amerikaanse basis geleid bij een succesvolle poging de huur van de basis voor te verhogen tot $ 7 mln per jaar. Voornamelijk als gevolg van deze huuropbrengst zou hij één van de rijkste personen op de Marshalleilanden zijn.

De republiek (sinds1990) van de Marshalleilanden bestaat uit twee eilandengroepen: Ratak met 16 en Ralik met 18 atollen. Bovendien telt de republiek nog de atollen Bikini en Eniwetok, alsmede koraalatollen. Het parlement telt 33 leden die om de vier jaar worden gekozen. Deze leden kiezen elke vier jaar het staatshoofd. Verder kent de republiek een 12 zetels tellende Raad van Stammenleiders (Raad van Iroij).

(Vor.ber.pag. 155/2-1996)

NAURU

ONTWIKKELINGEN M.B.T. PRESIDENTSCHAP EN KABINET. PRESIDENT HARRIS OPGEVOLGD DOOR DOWIYOGO

Op 12 november 1996 werd president Lagumot Harris opgevolgd door zijn voorganger Bernard Dowiyogo. Deze was president geweest van 1989 tot de parlementsverkiezingen in november 1995, toen hij bij een stemming in het achttien leden tellende parlement op het nippertje door Harris werd verslagen (zie pag. 84/3-'96).

Algemene verkiezingen. Klodimar president

Op 8 februari 1997 werden vervroegde algemene verkiezingen gehouden in een poging een einde te maken aan een periode van politieke instabiliteit, waarbij sinds november 1996 drie presidenten door moties van wantrouwen gedwongen waren af te treden. Het nieuwe parlement kwam op 13 februari bijeen en koos Kinza Klodimar, een veteraan op het gebied van de politiek, tot president.

Samenstelling kabinet

Klodimar benoemde later een kabinet, waarin de twee oud-presidenten Kennan Ranibok Adeang en Bernard Dowiyogo zitting hadden, alsmede Vinson Detanamo, Vassal Getawangan, Derek Giora en Ludwig Scotty.

Sinds 1968 is Nauru een republiek binnen het Gemenebest. Het land heeft een oppervlakte van 21,3 vierkante km. Hoofdstad is Yaren. Het 18 leden tellende parlement wordt voor drie jaar gekozen.

(Vor.ber.pag. 84/3-1996)

ARCTISCHE RAAD

AKKOORD OVER OPRICHTING

Op 19 september 1996 besloten tijdens een vergadering in de Canadese hoofdstad Ottawa zeven landen aan de Noordelijke IJszee, te weten Canada, Denemarken (waartoe Groenland behoort), IJsland, Noorwegen, Zweden, Rusland en de Verenigde Staten, plus Finland, een nieuwe Arctische Raad op te richten. De Raad, waarvan het secretariaat de eerste twee jaar in Ottawa zou worden gevestigd, zou regeringen gaan adviseren over uitlopende kwesties als milieubescherming en de economische en culturele ontwikkeling van de Arctische inheemse bevolking.

FAO

WERELDVOEDSELTOP

Van 13-17 november 1996 werd in Rome onder gastheerschap van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de VN (FAO) een Wereldvoedseltop gehouden. De organisatoren van de conferentie waren teleurgesteld over het feit dat de leiders van een aanzienlijk aantal van de rijkste landen in de wereld niet op de top aanwezig waren. Voorafgaand aan de bijeenkomst werd een niet-bindende verklaring aangenomen, naar verluidt ter voorkoming van de onenigheid die andere recente conferenties had overschaduwd, zoals de Wereldvrouwenconferentie van 1995 (zie pag. 238/1 e.v.-'96) (zie voor Internationale Conferentie over Voeding in 1992 pag. 523/1-'93).

In de verklaring beloofde een aantal regeringen 'toegang tot veilig en gezond voedsel te garanderen door middel van een eerlijk en marktgericht wereldhandelsstelsel' en 'het fundamentele recht van iedereen vrij van honger te zijn' te erkennen. De Verenigde Staten (VS) maakte echter krachtig bezwaar tegen de morele inhoud van verschillende passages. In een schriftelijke reactie merkte de Amerikaanse regering op dat de verwezenlijking van het recht op voldoende voedsel 'een doel of ideaal' was en geen internationale verplichting of recht.

In een actieplan, dat door de conferentie was goedgekeurd, stond dat het aantal mensen dat geen toegang tot voedsel had, naar schatting 840 mln, in 2015 met de helft moest zijn teruggebracht. Verder werd opgeroepen handelsbarrières en

De Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor mondiale aangelegenheden, Timothy Wirth (r.), voert in het bijzijn van de Noorse onderminister van milieu Bernt Bull (l.) en de Russische onderminister van buitenlandse zaken, Sergei Krylow (m.), het woord tijdens de oprichtingsbijeenkomst van de Arctische Raad op 19 september 1996 in Ottawa. *Foto EPA*

embargo's op het gebied van de voedselvoorziening op te heffen.

Er ontstond een controverse doordat verschillende internationale hulporganisaties hun veroordeling uitspraken over de toepassing van de vrijemarktfilosofie op voedseldistributie, waarmee de deelnemers aan de conferentie hadden ingestemd. Een andere kwestie die aan de orde kwam, was het krachtige verzet van het Vaticaan tegen geboortebeperking als middel de honger in de wereld te bestrijden.

De hulporganisaties, die felle kritiek uitoefenden op de verklaring, betoogden dat een vrijemarktsysteem niet eerlijk kon zijn, zolang de rijke landen hun boeren financiële steun gaven en toelieten dat het monopolie op de graanhandel in handen bleef van een kleine groep multinationale ondernemingen. Zij werden gesteund door de Cubaanse president Fidel Castro Ruz, die op 16 november het Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba veroordeelde en fel van leer trok tegen de afgevaardigden, omdat zij verzuimden de oorzaken van de honger in de wereld aan te pakken. Volgens Castro werd de honger veroorzaakt door 'kapitalisme, neoliberalisme en de wetten van de wilde markt'.

Het Vaticaan, Argentinië en verschillende islamitische landen maakten bezwaar tegen de aanbevelingen in de verklaring die waren gericht op ruimere toegang tot voedsel door middel van geboortebeperking. Zij kregen steun van paus Johannes Paulus II, die in zijn openingstoespraak tot de conferentie erop had aangedrongen niet langer uit te gaan van 'de drogreden dat talrijkheid tot armoede veroordeelt'. Zijn standpunt werd bestreden door de directeur van het VN-Fonds voor Bevolkingsactiviteiten (UNFPA), Nafis Sadik, die op 14 november de deelnemers aan de top voorhield dat de toekomstige voedselbehoeften in de wereld onlosmakelijk verbonden zouden zijn met demografische veranderingen.

VS VERLAAGT BIJDRAGE AAN IFAD

Op 28 november werd bericht dat de VS had besloten zijn bijdrage aan het Internationale Fonds voor Agrarische Ontwikkeling van de VN (IFAD) in drie jaar tijd te verlagen van de geplande $ 92 mln tot $ 32 mln en daarna stop te zetten.

(Vor.ber.pag. 222/1 e.v .-1994)

ILO

CONVENTIE OVER THUISWERKERS

Op 12-20 juni 1996 werd in Genève de jaarlijkse conferentie van de Internationale Arbeidsconferentie (ILO) gehouden. Tijdens de conferentie werd na ampele discussie een conventie over de bescherming van de rechten van thuiswerkers goedgekeurd alsmede een ontwerpconventie over een verbod op kinderarbeid.

ILO-medewerkers die belast waren geweest met het opstellen van de conventie over thuiswerkers (werknemers die niet in een werkplaats, fabriek, kantoor, enzovoort arbeid verrichtten en verstoken waren van de wettelijke bescherming die normale werknemers genoten), benadrukten dat het noodzakelijk was de conventie goed te keuren met het oog op de mondialisering van de economie en de daarmee samenhangende trend in de richting van flexibelere vormen van arbeid. Sommige werkgeversorganisaties erkenden weliswaar dat thuiswerkers ten prooi zouden kunnen vallen aan uitbuiting, maar betoogden dat het onmogelijk was een passende definitie van een thuiswerker te geven of een 'op iedereen toegesneden' conventie te ontwerpen.

Paus Johannes Paulus II, FAO-directeur-generaal Jacques Diouf, de Italiaanse premier Romano Prodi en VN-secretaris-generaal Boutros Boutros Ghali (v.l.n.r.) poseren voorafgaand aan de openingszitting van de Wereldvoedseltop op 13 november 1996 in Rome. *Foto EPA*

Dit werd geïllustreerd door de vertegenwoordiger van de Amerikaanse werkgevers bij de conferentie, die opmerkte dat 'men geen definitie kan hebben die zowel geldt voor Indiase kleermakers als voor goedbetaalde Californische telewerkers met hun laptops'.

Rapport over kinderarbeid

In een op 12 november gepubliceerd rapport getiteld 'Child Labour: Targeting the Intolerable', vestigde de ILO opnieuw de aandacht op de erbarmelijke positie van ongeveer 250 mln kinderen in ontwikkelingslanden, die slavenarbeid, herendiensten of gevaarlijk werk verrichten dan wel werkzaam waren in de kinderprostitutie.

Volgens het rapport werkten er ongeveer 120 mln kinderen van vijf jaar en ouder hele dagen en verrichten 130 mln anderen deeltijdwerk. De schattingen met betrekking tot het aantal kinderen dat arbeid verrichtte, waren bijna twee maal zo hoog als eerdere schattingen in een april gepubliceerd ILO-rapport (zie pag. 520/3 e.v.-'96). Hierin werd gesteld dat in honderd landen 73 mln kinderen tussen de vijf en vijftien jaar hele dagen te werk werden gesteld.

WERELDWERKGELEGENHEIDSRAPPORT 1996

Op 28 november publiceerde de ILO haar Wereldwerkgelegenheidsrapport 1996 (voor Wereldwerkgelegenheidsrapport 1995, zie pag. 448/1/2-'95). Daarin stond dat naar schatting minstens 1 mrd mensen, ofwel 30 procent van de beroepsbevolking in de wereld, geheel of gedeeltelijk werkloos was.

De belangrijkste 'onderliggende' oorzaak van de werkloosheidsstijging was volgens het rapport de tragere economische ontwikkeling sinds 1974 en niet, zoals algemeen werd aangenomen, 'mondialisering' of de verdwijning van banen. In plaats daarvan werd in het rapport gesteld dat de 'natie-staat nog altijd een overheersende invloed had op de economische resultaten en de situatie op de arbeidsmarkt' en dat 'een groot deel van de publicaties over het „verdwijnen van werkgelegenheid" berustte op ongerechtvaardigde conclusies uit dramatische verhalen over het afslanken van bedrijven en onbekendheid met het feit dat er banen waren geschapen in andere sectoren van de economie'.

In het rapport werd ook kritiek geleverd op ongelijke inkomensstijging, vooral in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Nieuw-Zeeland, die, zo werd beweerd, gedeeltelijk zou zijn te wijten aan de verslechtering van de onderhandelingspositie van de vakbonden.

(Vor.ber.pag. 520/3 e.v. - 1996)

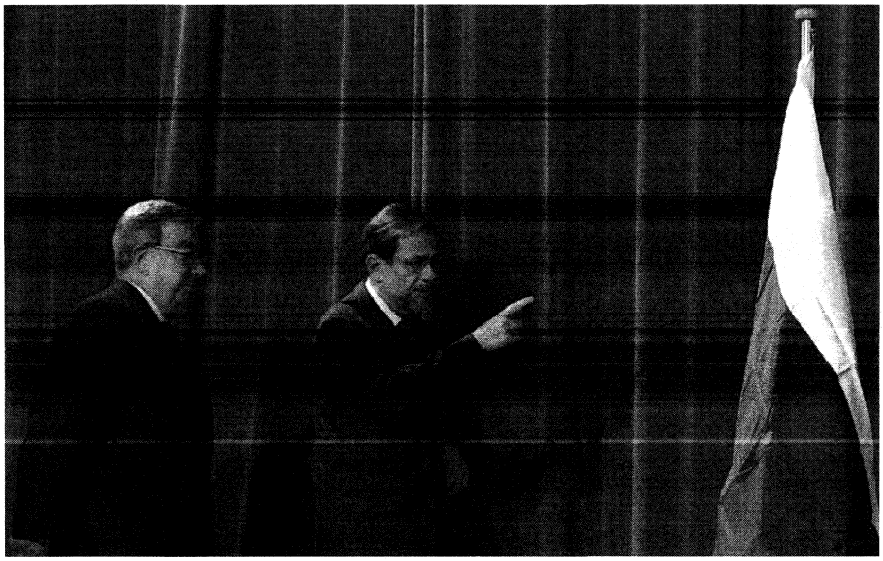

NAVO-secretaris-generaal Javier Solana (r.) wijst op weg naar de gezamenlijke persconferentie op 11 december 1996 de Russische minister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow (l.) in het voorbijgaan op de aanwezigheid van een Russische vlag in het NAVO-hoofdkwartier in Brussel.
Foto EPA

IONARC

OPRICHTINGSVERGADERING

De ministers van buitenlandse zaken van veertien landen rond de Indische Oceaan kwamen op 5-7 maart 1997 in Port Louis op Mauritius bijeen om de oprichting bekend te maken van de Nationale Vereniging voor Regionale Samenwerking van landen rond de Indische Oceaan (Indian Ocean National Association for Regional Co-operation, IONARC). Aan de bijeenkomst namen deel Australië, India, Indonesië, Kenia, Madagaskar, Maleisië, Mauritius, Mozambique, Oman, Singapore, Zuid-Afrika, Sri Lanka, Tanzania en Jemen. Het doel van de nieuwe organisatie was om de samenwerking op het gebied van handel, investeringen, infrastructuur, toerisme, wetenschap, technologie en vrijetijdsbesteding te bevorderen.

In zijn openingsrede zei premier Navin Ramgoolam dat het gebied rond de Indische Oceaan in 1993 31 procent van de wereldbevolking herbergde maar slechts 6,3 % van het Bruto Binnenlands Product (BBP).

De ministers wezen een lidmaatschapsaanvraag van Frankrijk, dat de souvereiniteit uitoefende over het overzeese gebiedsdeel Reunion, af , omdat alleen souvereine staten lid konden worden van de Vereniging. Naar verluidt zouden ook landen als Iran, Pakistan, de Seychellen en Thailand belangstelling hebben getoond voor een lidmaatschap.

NAVO

VERGADERINGEN MINISTERS VAN DEFENSIE EN BUITENLANDSE ZAKEN

Tijdens een informele vergadering op 25-26 september 1996 in het Noorse Bergen van ministers defensie van de zestien lidstaten van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) dreigde Frankrijk zich opnieuw terug te trekken uit de militaire structuur van de NAVO, nadat meningsverschillen waren gerezen over de reorganisatie van de bevelsstructuur van de NAVO. Deze spanningen, die zich voordeden binnen enkele maanden na Frankrijks hertoetreding tot de NAVO (zie pag. 598/3-'96), draaiden om Frankrijks aandringen op een grotere militaire onafhankelijkheid voor de Europese bondgenoten van de NAVO, een principe waarmee de Verenigde Staten (VS) in juni had ingestemd.

Tijdens de vergadering in juni waren problemen ontstaan, toen bleek dat Frankrijk en de VS het oneens waren over de praktische uitvoering van een onafhankelijke Europese defensiezuil, met name over de leiding van het belangrijke NAVO-commando in Zuid-Europa. Twee belangrijke bevelsgebieden, namelijk het Atlantische en het Europese, waren in handen van de VS. Frankrijk stond erop dat de twee andere belangrijke bevelsgebieden, in Zuid- en Noord-Europa, zouden worden gereserveerd voor de Europese bondgenoten, die daar om de beurt het commando zouden voe-

ren. De Franse minister van defensie Charles Millon zou zijn NAVO-collega's hebben voorgehouden, dat Frankrijk 'blijft vasthouden' aan zijn losvaste band met de militaire structuur van de NAVO, tenzij 'aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan' inzake een grotere onafhankelijkheid op defensiegebied voor Europese NAVO-leden. Ook zei Millon op 25 september tijdens een persconferentie dat de kwestie van de Europese leiding over de twee regionale NAVO-bevelsgebieden in Europa van 'fundamenteel belang' was voor Frankrijk.

Op 26 september bevestigde de Amerikaanse minister van defensie William Perry dat de VS niet was ingegaan op Franse druk definitief afstand te doen van de leiding over twee regionale NAVO-bevelsgebieden, in het bijzonder die over de zuidflank, die gevestigd was in Napels. Verder deelde hij mee dat hij met Millon op een 'vriendschappelijke' doch 'stevige' manier van gedachten had gewisseld over de kwestie. Op 29 september herhaalde Perry het Amerikaanse bezwaar tegen de Europese leiding over het zuidelijke NAVO-bevelsgebied met de woorden: 'Ik heb tegen mijn Franse collega [Millon] gezegd dat we op dat punt onwrikbaar zijn'.

Op 26 september spraken NAVO-ministers van defensie met hun Russische collega Igor Rodionow over plannen nauwer samen te werken met Rusland ten aanzien van het openstellen van het NAVO-lidmaatschap voor bepaalde landen van het voormalige Warschaupact (zie pag. 597/2-'96) Volgens latere berichten had Rodionow positief gereageerd op voorstellen tot nauwere samenwerking, maar bleef hij terughoudend over de uitbreiding van de NAVO in oostwaartse richting.

Bijeenkomst ministers van buitenlandse zaken

Op 10-11 december kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de zestien leden van de NAVO in Brussel bijeen. De omstreden kwestie van de uitbreiding van de NAVO vormde het belangrijkste gespreksonderwerp. De organisatie maakte duidelijk dat in weerwil van Russische oppositie tot uitbreiding was besloten. Zoals eerder tijdens de bijeenkomst in Lissabon van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) begin december (zie onder) trachtten de NAVO-landen Rusland gerust te stellen door erop te wijzen dat uitbreiding niet een verplaatsing van kernwapens naar lokaties dichter bij diens grenzen zou inhouden.

De ministers maakten bekend dat tijdens een topbijeenkomst in Madrid op 8-9 juli 1997 uitnodigingen zouden uitgaan naar landen in Midden- en Oost-Europa toe te treden tot de NAVO.

In een op 10 december 1996 in het NAVO-hoofdkwartier te Brussel gehouden, zes punten tellend, slotcommuniqué stond onder punt één o.m.: 'Het Bondgenootschap is vastbesloten zijn politieke en militaire kracht in stand te houden en te zorgen dat het in staat blijft zijn totale takenpakket uit te voeren - zoals duidelijk blijkt uit IFOR [Implementation Force] en zijn opvolger SFOR [Stabilization Force] in Bosnië en Herzegovina. Wij hebben hierover een aparte verklaring afgegeven. Het Bondgenootschap zal de Europese veiligheid blijven versterken door zijn vermogen voor de collectieve verdediging in stand te houden, nieuwe leden toe te laten, en de coöperatieve betrekkingen met alle partners uit te breiden en te versterken, inclusief de opbouw van een sterk veiligheidspartnerschap met Rusland en een aparte eigen relatie met Oekraïne en de verwezenlijking van de Europese Veiligheids- en Defensie-identiteit binnen het Bondgenootschap.'

Over de nucleaire strijdkrachten van de NAVO-leden stond in het slotcommuniqé onder punt vijf het volgende: 'Wij bevestigen opnieuw dat de nucleaire strijdkrachten van de Bondgenoten een unieke en wezenlijke rol blijven spelen in de Bondgenootschappelijke oorlogspreventie-strategie. Van nieuwe leden, die in alle opzichten volwaardig lid van het Bondgenootschap zullen zijn, wordt verwacht dat zij het afschrikkings-concept en de essentiële rol die kernwapens spelen in de Bondgenootschappelijke strategie zullen onderschrijven. Uitbreiding van het Bondgenootschap brengt geen verandering in de huidige nucleaire positie van de NAVO met zich mee. De NAVO-landen hebben derhalve geen enkele bedoeling, plan of reden om kernwapens op te stellen op het grondgebied van nieuwe leden. Evenmin hebben zij behoefte enig aspect van de nucleaire positie of het nucleaire beleid van de NAVO te veranderen - en wij voorzien daartoe ook geen enkele reden in de toekomst.'

ONDERHANDELINGEN MET RUSLAND

Het Russische verzet tegen de plannen voor uitbreiding van de NAVO (zie pag. boven) leek zich te verharden nadat Anatoli Tsjoebajs, hoofd van de presidentiele staf van president Boris Jeltsin, de NAVO had opgeroepen het Russische wantrouwen over de kwestie serieus te nemen.

Tsjoebajs waarschuwde dat 'uitbreiding van de NAVO onvermijdelijk tot gevolg zou hebben dat er een nieuwe scheidslijn in Europa zou ontstaan. Het zou de grootste Westerse beleidsfout in vijftig jaar zijn.' Hij zei dat door de uitbreiding van de NAVO Rusland als enige denkbare externe vijand van het Westen zou overblijven, waardoor het 'hele politieke landschap' zou veranderen en Rusland gedwongen zou zijn om zijn buitenlandse beleid te 'herzien.' Hij zei dat Rusland uitbreiding alleen zou kunnen accepteren als er een bindend vriendschapsverdrag zou worden ondertekend. Zo'n verdrag zou een verbod op de plaatsing van kernwapens en de vestiging van NAVO-bases op het grondgebied van landen van het voormalige Warschaupact moeten inhouden. Tevens suggereerde hij dat het verdrag klaar zou moeten zijn voor ondertekening vóór de NAVO-top in juli in Madrid en vervolgens door alle bestaande lidstaten zou moeten worden geratificeerd.

De Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright (l.) en haar Russische collega Jewgeny Primakow (r.) op de persconferentie in Moskou op 21 februari 1997 na afloop van hun uitvoerig onderhoud over een mogelijk handvest tussen Rusland en de NAVO. *Foto EPA*

Op 18-21 februari 1997 had de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright een ontmoeting met de Russische minister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow in Moskou. Ze probeerde de Russische bezwaren weg te nemen met het voorstel de militaire bases en de troepen van de NAVO langs de Russische grens te beperken. Tevens kwam ze met een voorstel voor een gezamenlijke NAVO-Russische brigade voor vredeshandhaving en crisismanagement. Albright verklaarde later dat er 'belangrijke vooruitgang was geboekt met betrekking tot een NAVO-Russisch handvest, maar voegde eraan toe dat 'moeilijke vraagstukken' nog moesten worden opgelost. Primakow zei echter dat 'we er nog steeds negatief tegenover staan.'

Op 24 februari vloog Primakow naar Brussel voor overleg met NAVO- secretaris-generaal Javier Solana. Volgens een korte verklaring aan het einde van het drie uur durende overleg was er vooruitgang 'in het vooruitzicht, maar bleef er verschil van mening bestaan.'

FRANKRIJK DREIGT BESLUIT OVER HERTOETREDING IN TE TREKKEN

Op 24 februari verklaarden Franse regeringsfunctionarissen dat Frankrijk de beslissing om weer toe te treden tot de militaire structuur van de NAVO zou herroepen als het conflict met de VS over de bevelstructuur van de NAVO niet zou worden opgelost (zie pag. 597/3-'96).

De verklaring kwam nadat de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Albright de Franse president Jacques Chirac had meegedeeld dat de VS het belangrijkste NAVO-commando in Zuid-Europa, dat in Napels was gevestigd, niet uit handen zou geven. Het zuidelijke NAVO-commando had altijd onder bevel van een Amerikaanse officier gestaan. Volgens Franse diplomatieke bronnen had Frankrijk de VS duidelijk gemaakt dat ze liever buiten de NAVO zou blijven dan zijn eis tot meer Europese invloed op de bevelstructuren van de organisatie in te trekken. Tevens drong Frankrijk erop aan dat de kwestie moest zijn opgelost voor de top in Madrid.

TOP CLINTON-JELTSIN IN HELSINKI

Op 20-21 maart had de Amerikaanse president Bill Clinton een ontmoeting met zijn Russische collega Boris Jeltsin in de Finse hoofdstad Helsinki. Het was de twaalfde ontmoeting sinds 1993. Het belangrijkste gespreksonderwerp was de netelige kwestie van de NAVO-uitbreiding, maar ook wapenbeheersing en de mogelijkheid van samenwerking op economisch gebied stonden op de agenda.

Op 21 maart maakten Clinton en Jeltsin bekend dat Rusland bereid was een handvest te ondertekenen waarin de relatie tussen Rusland en de NAVO werd vastgelegd, ondanks het feit dat Rusland zich nog steeds tegen de uitbreiding van de NAVO verzette. In een gezamenlijke verklaring werd gezegd dat 'in de relatie tussen de NAVO en Rusland plaats moest zijn voor overleg, samenwerking en, waar nodig, zo veel mogelijk gezamenlijke besluitvorming en optreden bij veiligheidskwesties van algemeen belang'. Rusland kreeg de toezegging dat er geen kernwapens in de nieuwe lidstaten zouden worden geplaatst, hoewel Jeltsin zijn eis liet vallen dat het handvest wettelijk bindend moest zijn. In plaats daarvan werd overeengekomen dat het handvest 'een duurzame verbintenis op het hoogste politieke niveau' zou zijn. Het document zou moeten zijn afgerond voor de NAVO-top in Madrid in juli. Dan zouden mogelijke nieuwe leden, naar verwachting Tsjechië, Hongarije en Polen, worden uitgenodigd toe te treden tot de NAVO. In de verklaring erkende Jeltsin tevens dat andere landen, waaronder de voormalige Sowjet-republieken, 'het onvervreemdbare recht hadden te bepalen op welke manier ze hun veiligheid zouden kunnen vergroten.'

Clinton en Jeltsin besloten ook nieuwe onderhandelingen over Strategic Arms Reduction Treaty (START-III) te openen om het kernarsenaal van beide landen binnen 10 jaar te reduceren tot ongeveer 2.000 kernraketten. De onderhandelingen zouden beginnen als de Russische Staatsdoema (Tweede Kamer van het parlement) het START-II-verdrag van 1993 eindelijk zou hebben geratificeerd (zie pag. 283/2 e.v.-'93).

Rusland werd een belangrijkere rol in de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen beloofd en er werd besloten dat de volgende G-7-topbijeenkomst 'de Top van de Acht' zou heten. Clinton stemde toe Ruslands aanvraag tot het lidmaatschap van de Club van Parijs van crediteurenlanden (in 1997) en de Wereldhandelsorganisatie (in 1998) te steunen.

In het slotakkoord van de top beloofde de VS Rusland ongeveer $1 mrd aan economische steun te verlenen en het exportkrediet en de investeringen te verhogen op voorwaarde dat het economische hervormingsproces in Rusland zou worden voorgezet.

NIEUWE OPPERBEVELHEBBER IN EUROPA

De VS maakten op 31 maart bekend dat president Clinton de 52-jarige generaal Wesley Clark had benoemd tot de nieuwe NAVO-opperbevelhebber in Europa (Supreme Allied Commander in Europe, Saceur). Hij volgde generaal George Joulwan op, die medio 1997 met pensioen zou gaan (voor diens benoeming, zie pag. 225/3-'94). Deze functie werd altijd bekleed door een Amerikaanse officier en goedkeuring van de benoemingen door de andere NAVO-lidstaten werd beschouwd als een formaliteit.

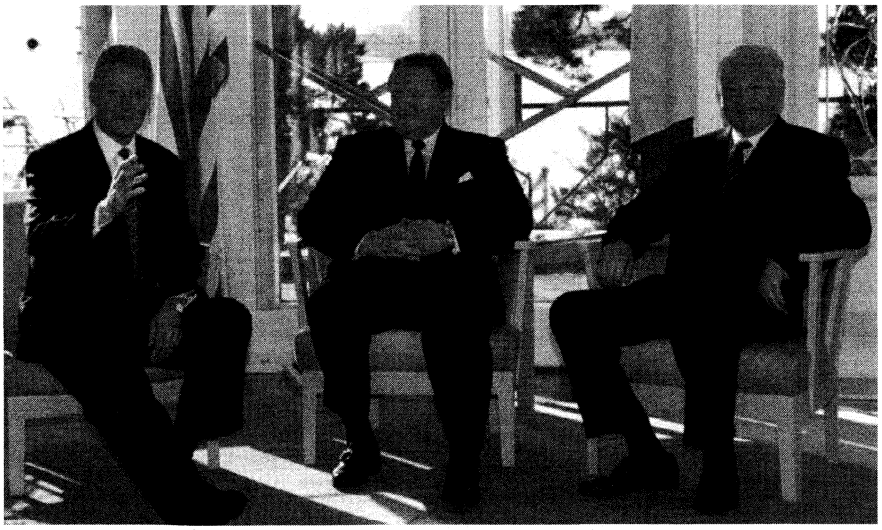

De Amerikaanse president Bill Clinton (l.) en zijn Russische ambtgenoot Boris Jeltsin (r.) poseren op 21 maart 1997 in Helsinki met de Finse president Martti Ahtisaari (m.). *Foto EPA*

Clark, op dat moment bevelhebber van het Amerikaanse Zuidelijke Commando in Panama, was de belangrijkste militair in het team onder leiding van Richard Holbrooke, dat had onderhandeld bij de Dayton-vredesakkoorden van 1995 om de strijd in Bosnië te beëindigen.

(Vor.ber.pag. 597/2 e.v.-1996)

OPEC

HANDHAVING PRODUCTIEPLAFOND

Op 27-28 november 1996 kwamen de olieministers van de Organisatie van Olie-Exporterende Landen (OPEC) bijeen in Wenen. Zij besloten het bestaande productieplafond van 25,033 mln vaten per dag (vpd) voor nog eens zes maanden te handhaven en het niet te verlagen, ondanks de vrees voor een daling van de olieprijzen als gevolg van de op handen zijnde hervatting van de Iraakse olie-export. (zie pag. 270/1 e.v. - '97).

Dit productieplafond gold sinds juni, toen de OPEC-ministers besloten tot een verhoging van de productie (zie pag. 735/3 - '96). Het vorige productieplafond van 24,52 mln vpd was sinds 1993 van kracht geweest (zie pag. 299/2 e.v. - '94, het aldaar gegeven cijfer van 24,5 mln vpd is onjuist).

WERELDPRODUCTIE VAN AARDOLIE IN 1996

Volgens de voorlopige cijfers van de *Petroleum Economist* heeft de productie van ruwe aardolie in 1996 een nieuw record bereikt. De wereldproductie lag met 3.337 mln ton 2,9% hoger dan de recordproductie van 3.243 mln ton in 1995. De Verenigde Staten zijn de grootste producent, gevolgd door Saoedi-Arabië en Rusland. Deze drie grootste producenten nemen samen 32,9% van de wereldproductie voor hun rekening. De grootste groei in de productie werd verwezenlijkt in Toerkmenistan (+27,7%), Congo (+20%), Denemarken (+19,9%) en Angola (+15%). Opvallend was de productiedaling in Kameroen (-19,1%) en Broenei (-14,9%).

Voor tal van landen daarentegen kan, wat betreft de productie voor 1996, een recordstijging worden opgetekend: Algerije, Argentinië, Australië, Brazilië, Canada, China, Colombia, Ecuador, Gabon, Groot-Brittanië, Italië, Mexico, Noorwegen, Oman, Syrië en Vietnam.

Het aandeel van OPEC-landen in de wereldproductie schommelde in de jaren negentig rond de 40%. Dit was 7% meer dan de jaren tachtig, maar bleef 10% onder de cijfers voor de jaren zeventig. Na Ecuador in 1992 (zie pag. 147/1-'93) besloot Gabon in juni1996 definitief uit de OPEC te stappen (zie pag. 567/2-'96).

WERELDRANGLIJST 1996

	Land	*productie in mln ton*	*percentage wereld productie*
1	Verenigde Staten	406	12,2
2	Saoedi-Arabië*	391	11,7
3	Russische Federatie	299	9
4	Iran*	180	5,4
5	Mexico	159	4,8
6	Noorwegen	156	4,7
7	China	151	4,5
8	Venezuela*	147	4,4
9	Groot-Brittannië	136	4,1
10	Canada	118	3,5
11	Verenigde Arabische Emiraten*	110	3,3
12	Nigeria*	109	3,3
13	Koeweit*	97	2,9
14	Indonesië*	74	2,2
15	Libië*	70	2,1
16	Algerije*	61	1,8
17	Egypte	45	1,4
18	Oman	43	1,3
19	Brazilië	43	1,3
20	Argentinië	39	1,2
21	Maleisië	35	1
22	Angola	35	1

*lid van de OPEC.

(Vor.ber.pag. 735/3 - 1996)

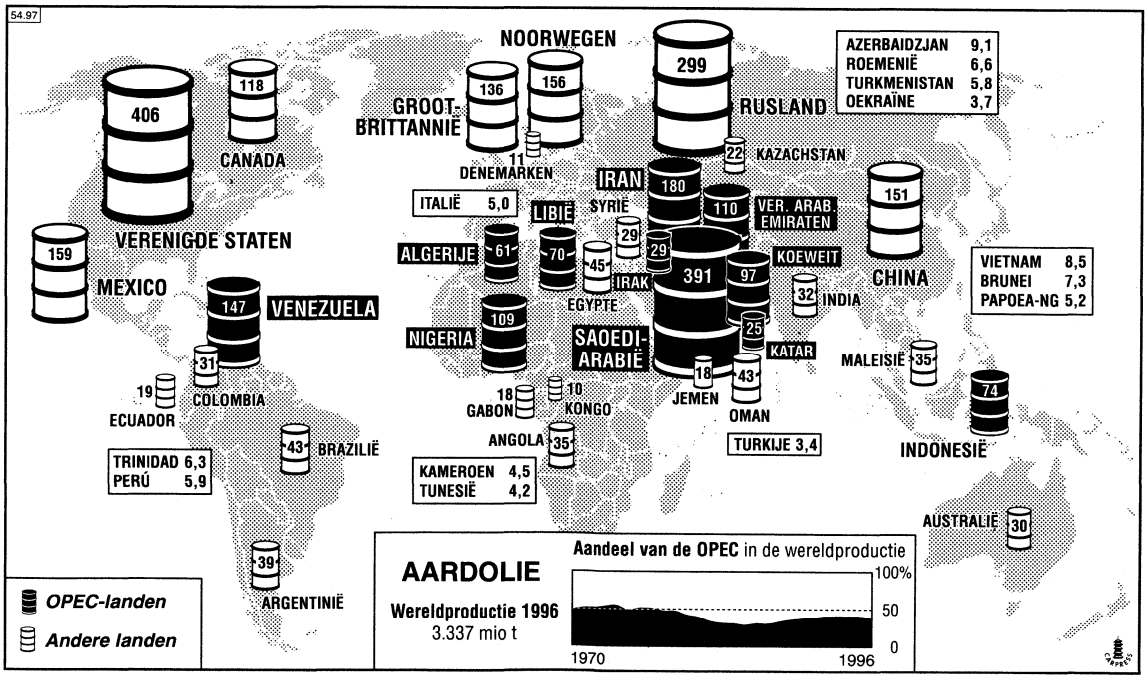

OVSE

NIEUWE SECRETARIS-GENERAAL

De Italiaan Giancarlo Aragona werd op 8 juni 1996 benoemd tot secretaris-generaal van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) als opvolger van de Duitser Wilhelm Höynck, wiens driejarige termijn op 14 juni afliep.

TOP IN LISSABON

De staatshoofden en regeringsleiders en hoge regeringsfunctionarissen van de 54 OVSE-lidstaten kwamen op 2-3 december 1996 bijeen in de Portugese hoofdstad Lissabon. Centrale thema's op de bijeenkomst waren enerzijds de voorbereidingen voor herziening van het uit 1990 daterende Verdrag inzake Strijdkrachten in Europa (Conventional Forces in Europe, CFE) (zie pag. 141/2/3-'91) en de aanname van de 'Declaratie over een gemeenschappelijk en alomvattend veiligheidsmodel voor Europa voor de 21ste eeuw', en anderzijds de uitbreiding van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO).

Wat betreft de herziening van het CFE-Verdag werd in Lissabon aangekondigd dat OVSE-lidstaten die dit verdrag hadden ondertekend begin 1997 onderhandelingen zouden beginnen met het doel het CFE-Verdrag aan te passen aan de veranderde veiligheidsomgeving in Europa.
Het CFE-Verdrag wordt beschouwd als een cruciaal onderdeel van de militaire stabiliteit en voorspelbaarheid en de voorgenomen herziening ervan vloeit voort uit de OVSE-filosofie om te komen tot een levensvatbare veiligheidsstructuur voor Europa, zoals uitgewerkt in het 'Raamwerk voor de wapenbeheersing'.

In de tijdens de top aangenomen Declaratie over het Veiligheidsmodel wordt de OVSE omschreven als de 'inclusieve en alomvattende organisatie voor overleg, besluitvorming en samenwerking in de regio' waarvoor een 'centrale rol' is weggelegd bij de verwezenlijking van het gemeenschappelijk veiligheidsgebied. Voorts wordt er in de Declaratie gesteld dat 'geen staat, organisatie, of groepering een grotere verantwoordelijkheid heeft dan een ander voor de instandhouding van vrede en stabiliteit in het OVSE-gebied en dat zij geen enkel deel daarvan kunnen beschouwen als vallend onder hun invloedssfeer'. De OVSE vormt een aanvulling op de elkaar versterkende inspanningen van andere Europese en transatlantische organisaties, met name de NAVO, die in hetzelfde geografisch gebied, of op hetzelfde werkterrein actief zijn. Centraal in de OVSE-filosofie, die aan de Declaratie ten grondslag ligt, is het streven te komen tot een samenwerking van internationale organisaties en een ethos te ontwikkelen van coöperatieve veiligheid tussen de staten, met het doel een gemeenschappelijke veiligheidsruimte te creëren zonder scheidslijnen, waarin alle staten elkaars gelijkwaardige partners zijn.

OVSE-secretaris-generaal Giancarlo Aragona. *NAVO Kroniek*

Wat betreft het thema van de uitbreiding van de NAVO werden de NAVO-leden die de OVSE-top bijwoonden doorkruist in hun voornemen dit onderwerp tijdens de top zoveel mogelijk te mijden. De Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin bracht duidelijk onder de aandacht van de aanwezigen dat zijn land zich verzette tegen 'plannen van de Noord-Atlantische alliantie om zich met haar militaire infrastructuur in de richting van ons grondgebied te verplaatsen'. De Russische opstelling noopte NAVO-functionarissen ertoe kenbaar te maken dat hun organisatie zou beloven geen nucleaire wapens in te zetten in de voormalige communistische landen van het Oostblok; deze belofte werd later in de maand december tijdens de NAVO-top van ministers van buitenlandse zaken herhaald (zie boven).

(Vor.ber.pag. 518/2 - 1995)

'Benelux-onderonsje' op 1 december 1996, aan de vooravond van de OVSE-top in Lissabon, met (v.l.n.r.) de Belgische premier Jean-Luc Dehaene, de Nederlandse minister-president Wim Kok, de gastheer van de conferentie en premier van Portugal, Antonio Guterres, en hun Luxemburgse collega Jean-Claude Juncker. *Foto EPA*

WHO

ELFDE INTERNATIONALE AIDSCONFERENTIE

Op 6-12 juli 1996 werd in de Canadese stad Vancouver de elfde internationale conferentie over aids gehouden onder auspiciën van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) (voor de tiende aidsconferentie in augustus 1994, zie pag. 87/2/3-'95).

In zijn openingsrede zei Peter Piot, directeur van het gezamenlijke UNAIDS-programma dat in december 1995 was opgezet, dat er nog steeds geen effectieve behandeling van aids bestond, maar dat was ontdekt dat sommige geneesmiddelen tegen aids beter werkten als ze in combinatie werden gebruikt dan apart (zie pag. 599/2-'96). Piot wees eveneens op een aantal bemoedigende ontwikkelingen in het seksueel gedrag, zoals het toegenomen condoomgebruik, vermindering van het aantal wisselende seksuele contacten en de latere beginleeftijd voor seksuele omgang, maar hij beklemtoonde dat niets de aandacht mocht afleiden van de gestage verspreiding van aids in de wereld.

Volgens UNAIDS-cijfers waren er in 1995 minstens 1,3 mln mensen overleden aan aids of aan aids gerelateerde ziekten en waren er op dat moment naar schatting 22 mln personen besmet met HIV (human immunodeficiency virus), het virus dat aids veroorzaakte, tegenover bijna 17 mln eind 1994. India had met ruim 3 mln HIV-dragers het grootste aantal geïnfecteerden, maar tweederde van alle HIV-infecties kwam voor in Afrika ten zuiden van de Sahara (waar, anders dan in de rest van de wereld, meer vrouwen dan mannen met HIV waren besmet). In de VS zou het aantal infecties zijn gestabiliseerd.

UITSPRAAK OVER GEBRUIK VAN KERNWAPENS

Op 8 juli maakte het Internationale Gerechtshof (ICJ) bekend dat het niet in staat was de WHO een advies te geven over de rechtmatigheid van het gebruik van kernwapens bij een gewapend con-

flict, omdat deze kwestie niet viel 'binnen de reikwijdte van de activiteiten van die organisatie'. De WHO had in september 1993 om dit advies gevraagd. Het Hof was van oordeel dat de activiteiten van de WHO met betrekking tot het gebruik van kernwapens niet verder reikten dan het vaststellen van de gevolgen ervan voor de volksgezondheid en het milieu, en dat de beantwoording van de vraag of het gebruik rechtmatig was, niet behoorde tot de bevoegdheid van de WHO en andere gespecialiseerde VN-organisaties.

(Vor.ber.pag. 599/1 e.v. -1996)

De Amerikaanse handelsafgevaardigde Charlene Barshefsky (l.) wordt op 8 december 1996 in Singapore welkom geheten door de Singaporese minister van communicatie en milieu, Mah Bow Tan (r.), en diens collega van handel en industrie, Yeo Cheow Tong (m.). *Foto EPA*

WTO

OVERLEG OVER TELECOMMUNICATIE DUURT VOORT

In april 1996 vond in Genève overleg plaats tussen handelsafgevaardigden in een poging om de laatste hand te leggen aan een akkoord over de liberalisering van de geldende bepalingen in de telecommunicatiesector. De aanvankelijke opzet was om vóór 30 april tot overeenstemming te komen met het oog op de eerste ministeriële bijeenkomst van de Wereldhandelsorganisatie (World Trade Organisation, WTO) in Singapore in december. Maar toen vertegenwoordigers van de Verenigde Staten (VS) en de Europese Unie (EU) elkaar ervan gingen beschuldigen dat ze hun telecommunicatiemarkt niet wilden openstellen voor buitenlandse concurrentie, werd besloten om de onderhandelingen te verlengen tot 15 februari 1997.

EERSTE MINISTERIËLE BIJEENKOMST

Op 9-13 december kwamen de ministers van handel van de WTO-lidstaten in Singapore voor het eerst bijeen. Er vielen weinig concrete besluiten, terwijl de arme landen teleurgesteld waren omdat een plan om de export van arme landen naar de ontwikkelde landen vrij te stellen van invoerrechten, geen goedkeuring kreeg.

Het plan, dat tijdens de G-7-top in juni was geopperd (zie pag. 734/1 e.v.-'96), was afkomstig van WTO-directeur-generaal Renato Ruggiero. Volgens dit plan zou aan de 29 minst ontwikkelde landen een nultarief worden toegekend in een poging om hun exportindustrieën te stimuleren. Maar het plan werd niet alleen verworpen door industrielanden als Canada, Frankrijk, Italië, Portugal, Spanje en de VS, maar ook door belangrijke textiel exporterende landen als Hongkong, India, Indonesië en Pakistan, die kennelijk niet bereid waren om een land als Bangladesh te helpen bij het exporteren van zijn textiel.

Ruggiero had gehoopt dat het plan tegemoet zou komen aan de kritiek van arme landen en hulporganisaties en duidelijk zou maken dat vrije handel ten goede zou komen aan alle WTO-leden en niet alleen aan landen met een ontwikkelde economie.

AKKOORD OVER TELECOMMUNICATIE

Na bijna drie jaar werden op 15 februari 1997 de onderhandelingen over de liberalisering van de internationale markt voor telecommunicatie in Genève afgerond.

WTO-directeur-generaal Ruggiero noemde het akkoord tussen 68 landen om hun markt voor telefoonverkeer en satellietcommunicatie open te stellen voor buitenlandse concurrentie een 'belangrijke overwinning'. De Amerikaanse waarnemend handelsafgezant Charlene Barshefsky zei dat het akkoord Amerikaanse en andere buitenlandse bedrijven toegang zou geven tot bijna 100 procent van de twintig grootste telecommunicatiemarkten van de wereld, tegenover 17 procent op dat moment.

De diensten die onder het akkoord vielen, omvatten het internationale en nationale telefoonverkeer, faxberichten, datatransmissie, satellietcommunicatie, mobiele telefoongesprekken en semafonie. Krachtens het akkoord, dat op 1 januari 1998 in werking zou treden, zouden buitenlandse bedrijven in belangrijke mate kunnen participeren in binnenlandse telecommunicatiemaatschappijen (tot 100 procent in een aantal landen). Buitenlandse bedrijven zouden ook hun eigen faciliteiten mogen bouwen om de concurrentie aan te gaan met gevestigde telecommunicatiemaatschappijen. Daarnaast gaven 65 landen hun goedkeuring aan gemeenschappelijke regels die de concurrentie op de telecommunicatiemarkten moesten waarborgen en die door de geschillencommissie van de WTO zouden kunnen worden afgedwongen.

IT-AKKOORD

Op 26 maart ondertekenden 39 landen in het WTO-hoofdkantoor in Genève een akkoord over informatietechnologie (IT). Hierin werd afgesproken om uiterlijk in het jaar 2000 praktisch alle douanetarieven in deze sector af te schaffen.

De 39 landen waren goed voor ruim 92 procent van de mondiale IT-handel met een waarde van $ 600 mrd per jaar. Krachtens het akkoord zouden de douanetarieven in vier fasen worden afgeschaft. De eerste fase zou beginnen op 1 juli en de volgende drie fasen zouden elk jaar op 1 januari ingaan tot het jaar 2000. Het akkoord omvatte computers, telecommunicatie-apparatuur, halfgeleiders, software en wetenschappelijke instrumenten. Het IT-akkoord werd samen met het in februari gesloten akkoord over telecommunicatie zeer positief ontvangen door fabrikanten omdat het zou leiden tot kostenverlaging en de opening van nieuwe markten voor IT-producten.

(Vor.ber.pag. 379/2/3 - 1996)

INDEX AFLEVERING NR. 3117

AFGHANISTAN Terreinwinst voor Talibaan-militie **337**
Regeringswijziging **338**
ARCTISCHE RAAD Akkoord over oprichting **348**
BANGLADESH Waterverdelingsverdrag met India **339**
Regeringswijzigingen **339**
BOLIVIA Landbouwhervormingswet goedgekeurd **314**
Kabinetswijzigingen **314**
CENTRAAL AFRIKAANSE REPUBLIEK Bokassa overleden **321**
Legeropstand, Franse interventie **321**
CHILI Kabinetswijziging **314**
Gemeenteraadsverkiezingen **315**
Handelspact met Canada **315**
CONGO Begroting voor 1997 bekendgemaakt **322**
Mislukte muiterij **322**
CYPRUS Botsingen tussen Griekse en Turkse gemeenschappen **296**
Spanningen wegens mogelijke plaatsing Russische raketten **298**
ECUADOR President 'geestelijk incompetent' verklaard en afgezet **315**
Beëdiging en aftreden Arteaga als voorlopig interim-president **316**
Alarcón beëdigd als president ad interim **317**
Samenstelling kabinet **317**
ETHIOPIË Proces tegen oud-president Mengistu en zijn bewind **323**
Noodtoestand vanwege droogte **323**
FAO Wereldvoedseltop **348**
GABON Regeringspartij wint parlementsverkiezingen **323**
Nieuwe regering **324**
GRENADA Nieuwe gouverneur-generaal **318**
Kabinetswijziging **318**
GROOT-BRITTANNIË Wetsvoorstel inzake vuurwapens **298**
Presentatie begroting voor 1997-'98 **299**
Regering verliest meerderheid in Lagerhuis **299**
Drie van Bridgewater vrijgelaten **301**
Conflict over Golfoorlog-syndroom **301**
Ontwikkelingen in Noord-Ierland **303**
HONDURAS Aanslag op ambtswoning president **318**
Rebellie binnen de strijdkrachten verijdeld **318**
HONGKONG Tung gekozen tot SAR-gouverneur **340**
Verkiezing Voorlopige Wetgevende Raad **340**
Benoeming Uitvoerende Raad **341**
Nieuw Brits consulaat **341**
Journalist vrijgelaten, bezorgdheid over burgerrechten **342**
IERLAND Regering overleeft motie van wantrouwen **304**
Oud-premier Reynolds wint proces tegen smaad **304**
Presentatie begroting voor 1997-'98 **305**
ILO Conventie over thuiswerkers **349**
Wereldwerkgelegenheidsrapport **350**
IONARC Oprichtingsvergadering **350**
ITALIË Uitspraak Constitutioneel Hof over regeringsdecreten **305**
Begroting voor 1997 goedgekeurd **305**
Minister Di Pietro treedt af **307**
Nieuwe commissie voor modernisering grondwet **307**
Wetsvoorstel voor justitiële hervormingen **308**
EU akkoord met eurotax **309**
LESOTHO Muiterij bij politie **324**
Premier Mokhele afgezet als partijleider **324**
LIBERIA Ontwapeningsproces van start **324**
Vice-voorzitters Staatsraad treden terug **325**
MALDIVEN Regeringswijzigingen **343**
MALI Bekendmaking tijdschema verkiezingen **326**
MARSHALLEILANDEN President overleden, verkiezing van opvolger **348**
MAURETANIË Regeringswijzigingen **326**
MIDDEN-OOSTEN Joodse kolonisten gedood, aanslag op Palestijnen in Hebron **330**
Israëlisch-Palestijnse vredesonderhandelingen **330**
Akkoord over Hebron **331**
Crisis over bouw Israëlische nederzetting **333**
MONTSERRAT Parlementsverkiezingen **319**
NAURU Algemene verkiezingen, Klodimar president **348**
Samenstelling kabinet **348**
NAVO Vergaderingen ministers van defensie en buitenlandse zaken **350**
Onderhandelingen met Rusland **351**
Top Clinton-Jeltsin in Helsinki **352**
Nieuwe opperbevelhebber in Europa **352**
NEDERLAND Duisenberg vertrekt bij De Nederlandsche Bank, Wellink nieuwe president **293**
Jaarverslag Nederlandsche Bank 1996 **293**
NEPAL Regeringswijzigingen **344**
Tussentijdse verkiezingen **344**
Premier treedt af, nieuwe regering **344**
NIGERIA Eerste nationale partijcongressen **326**
Bomaanslagen in Lagos **327**
OPEC Wereldproductie van aardolie in 1996 **353**
OVSE Nieuwe secretaris-generaal **354**
Top in Lissabon **354**
PALESTIJNSE GEBIEDEN President Arafat bezoekt Hebron **336**
Verzoeningsbijeenkomst in Nabloes **337**
IMF-rapport over Palestijnse economie **337**
PARAGUAY Oviedo in hoger beroep vrijgesproken **319**
Kabinetswijzigingen **320**
SINGAPORE Parlementsverkiezingen **345**
SOEDAN VS biedt buurlanden Soedan militaire hulp **327**
Uitstel VN-embargo luchtverkeer **327**
Verheviging van oorlog in zuiden **328**
ST KITTS EN NEVIS Verkiezingen op Nevis **320**
TAIWAN Gouverneur Soong treedt af **346**
Betrekkingen met China **346**
Onderhandelingen over lidmaatschap WTO **347**
TSJAAD Uitstel verkiezingen **329**
Rapport Amnesty International **329**
Parlementsverkiezingen **329**
TUNESIË Ontwerpbegroting 1997 **329**
Oppositieleider Moada op vrije voeten **330**
Regeringswijzigingen **330**
TURKIJE Turkije haalt banden met islamitische wereld aan **310**
Europees Parlement blokkeert financiële hulp aan Turkije **311**
Presentatie begroting voor 1997 **312**
Mafiaschandaal, ontslag minister van binnenlandse zaken **313**
URUGUAY Hervorming kiesstelsel **320**
Oud-minister gearresteerd **320**
WHO Elfde internationale aidsconferentie **354**
WTO Ministeriële bijeenkomst **355**
Akkoord over telecommunicatie **355**
IT-akkoord **355**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Keesing's Worldwide, LLC, 7979 Old Georgetown Road, Bethesda, MD 20814, USA.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

NEDERLAND

BUKMAN GEKOZEN TOT VOORZITTER TWEEDE KAMER

Op 3 december 1996 werd de CDA'er Piet Bukman gekozen tot voorzitter van de Tweede Kamer. Daarmee kwam een einde aan maandenlange speculaties en geruchten over de kandidatuur van Tweede-Kamervoorzitter Wim Deetman voor het burgemeesterschap van Den Haag, en over diens mogelijke opvolger in de Tweede Kamer.

In het *NRC/H'blad* van 30 oktober 1996 stelde redacteur Frank Vermeulen dat de vervulling van toppositities in Eerste en Tweede Kamer, Raad van State en Algemene Rekenkamer evenredig verdeeld wordt over de belangrijkste politieke stromingen:

'... Een van de eigenaardigheden van de Haagse investituur is de partijpolitieke koppeling van de hoogste functies in het staatsbestel. Officieel worden de voorzitters van Eerste en Tweede Kamer democratisch gekozen, in werkelijkheid worden kandidaten naar voren geschoven waarover de grootste politieke partijen het op voorhand eens zijn. Daarbij wordt dan gelet op de machtsverhoudingen zoals die tot uitdrukking komen in de omvang van de fracties in Eerste en Tweede Kamer. Het is een publiek geheim dat de PvdA als grootste partij een claim heeft gelegd op het vice-voorzitterschap van de Raad van State. De huidige bezetter, de CDA'er W. Scholten, treedt per 1 juni volgend jaar terug. Het vice-voorzitterschap geldt in de banencarrousel als de hoofdprijs: die positie biedt een politieke partij in potentie diepgaande invloed over een lange reeks van jaren. De vice-voorzitter wordt tot zijn zeventigste benoemd en heeft voor die tijd geen „last" van tussentijdse electorale schommelingen. Behalve het gewicht dat deze functionaris heeft door de rol van de Raad van State als hoogste adviesorgaan van de regering, geldt de vice-voorzitter ook als een van de belangrijkste persoonlijke adviseurs van de koningin en speelt hij een niet te veronachtzamen rol bij kabinetsformaties.
De huidige voorzitter van de Eerste Kamer, de PvdA'er H. Tjeenk Willink, zal naar alle waarschijnlijkheid volgend jaar doorschuiven naar de Raad van State. Om die kandidatuur veilig te stellen, zo wordt aangenomen, ziet de PvdA af van haar recht op het voorzitterschap van de Tweede Kamer. De VVD heeft al direct na de historische zege bij de Provinciale-Statenverkiezingen in het voorjaar van 1995, bij monde van fractievoorzitter F. Korthals Altes, het voorzitterschap van de Eerste Kamer geclaimd.'

Bukman werd in de Tweede Kamer in één stemronde gekozen. Van de 136 aanwezige Kamerleden stemden er 85 op Bukman. Zijn fractiegenote Ali Doelman-Pel (45) kreeg 45 stemmen, hoewel zij eerder te kennen had gegeven geen kandidaat te zijn. Jeltje van Nieuwenhoven (PvdA) en Ger Schutte (GPV), die evenmin kandidaat waren, kregen respectievelijk 2 en 1 stem. Er waren drie blanco stemmen.

Volgens *de Volkskrant* van 4 december 1996 bestond vooral binnen de PvdA, D66 en de SP veel weerstand tegen Bukman:

'... Daar zag men liever een vrouw Kamervoorzitter worden. CDA-fractieleider E. Heerma zette echter op de valreep druk op de ketel. Als Bukman geen steun van de meerderheid zou krijgen, zou de PvdA als grootste fractie alsnog met een kandidaat moeten komen. In dat geval zou de opzet van de paarse coalitie in gevaar komen, dat de PvdA het vice-presidentschap van de Raad van State zou kunnen opeisen. Heerma verbood Doelman-Pel zich kandidaat te stellen. Uit veel informele stemverklaringen na de geheime stemming viel op te maken dat met name in PvdA- en D66-kring en ook door de twee SP-Kamerleden op Doelman-Pel was gestemd. PvdA-fractievoorzitter Wallage had gisterochtend het fractieberaad laten weten zelf op Bukman te zullen stemmen. Hij had dat echter „met een dusdanig gebrek aan enthousiasme gedaan, dat velen daarin aanmoedigingen zagen anders te stemmen", aldus een medewerker van de PvdA-fractie. Bij D66 was de stemming tot vrije kwestie verklaard. VVD-leider F. Bolkestein had gisteren zijn fractiegenoten geadviseerd om op Bukman te stemmen. CDA-leider Heerma had een dringend beroep gedaan op zijn fractie Bukman te steunen. ...'

In de *Staatscourant* van 4 december 1996 beschreef redacteur Maurits van Toorn de carrière van Bukman als volgt:

'De tuinderszoon Piet Bukman (7 februari 1934) koos voor een bestuurlijke carrière. Hij werkte bij de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB), aanvankelijk als sociaal-economisch voorlichter bij een van de regionale bonden, later als tuinbouw-secretaris van de landelijke bond en algemeen secretaris. Van 1975 tot 1980 was hij landelijk voorzitter van de CBTB. Vanaf begin jaren zeventig was hij lid van het partijbestuur van de ARP, in 1977 werd hij lid van het dagelijks bestuur van de Antirevolutionairen.
In oktober 1980 werd Bukman de eerste voorzitter van het nieuwgevormde CDA. Hij slaagde erin de partij met zijn sterk uiteenlopende bloedgroepen van KVP, ARP en CHU tot een geheel te smeden; vanwege zijn straffe manier van optreden kreeg hij de weinig flatteuze bijnaam „de Lenin van Voorschoten". Samen met fractieleider Bert de Vries slaagde hij er begin jaren tachtig in de loyalisten in de Tweede Kamer (een groep fractieleden die weinig voelde voor de samenwerking CDA-VVD) het zwijgen op te leggen. De partijvoorzitter prefereerde eenheid boven discussie.
Van 1981 tot 1986 zat hij in de Eerste Kamer. In dat laatste jaar werd hij minister voor Ontwikkelingssamenwerking in het tweede kabinet-Lubbers. In 1988 was hij bovendien eventjes (twee weken) minister van Defensie na het aftreden van minister Van Eekelen, die was gestruikeld over het nieuwe paspoort.
In het derde kabinet-Lubbers zat er voor Bukman aanvankelijk geen ministerschap in: hij moest zich tevreden stellen met de post van staatssecretaris van Economische Zaken. Na enkele maanden werd hij toch minister, van Landbouw dit keer, toen fraude met visquota een einde maakte aan het ministerschap van Braks. Hoewel dit het door hemzelf begeerde departement was, valt te betwijfelen of het een plezierig ministerschap werd: keer op keer kwam hij tegenover boze boeren te staan die hun ongenoegen lieten blijken over (vooral) het mestbeleid van de regering. Bovendien kwam hij in januari 1994 in opspraak toen een vertrouwelijke brief van hem aan zijn collega

Piet Bukman (m.) wordt op 3 december 1996 door zijn fractiegenoten van het CDA gefeliciteerd na te zijn gekozen tot voorzitter van de Tweede Kamer. *Foto ANP*

Maandblad 67ste jaargang, nr. 3118, pag. 51079-51146

Andriessen van EZ bekend werd. In de brief bepleitte Bukman de voorgestelde verhoging van de aardgasprijs voor tuinders een jaar (tot na de verkiezingen, die voor het CDA geen best beeld gaven) uit te stellen. De verontwaardiging hierover was groot; premier Lubbers noemde in de Tweede Kamer de brief „staatsrechtelijk niet juist en overbodig"; een motie van wantrouwen tegen Bukman haalde het echter niet. Na de CDA-verkiezingsnederlaag van mei 1994 kwam hij in de Tweede Kamer; hij werd voorzitter van de Vaste commissie buitenlandse zaken.
Op 3 december is hij nu gekozen tot voorzitter van de Tweede Kamer als opvolger van zijn partijgenoot Deetman. Hoewel de meerderheid van de Kamer liever een vrouw als voorzitter had en er bovendien twijfels waren aan de parlementaire ervaring van Bukman, kozen uiteindelijk 85 van de 136 aanwezige kamerleden voor hem.'

KORTHALS ALTES NIEUWE VOORZITTER EERSTE KAMER

Op 11 maart 1997 werd VVD-senator Frits Korthals Altes door de Eerste Kamer gekozen tot haar nieuwe voorzitter. Van de 68 uitgebrachte stemmen kreeg hij er 55. H. Wiegel (VVD) kreeg 2 stemmen, H. Heijne Makkreel (VVD) 1 stem. Een tiental senatoren stemde blanco.

Het grote aantal blanco stemmen kwam volgens een christen-democratische senator uit CDA-kring. Korthals Altes had de avond voor zijn verkiezing in *Den Haag Vandaag* stevig uitgehaald naar het CDA, omdat hij verwachtte dat voor die partij geen plaats meer zou zijn in de Nederlandse politiek.

Korthals Altes was de eerste liberale voorzitter van de Eerste Kamer sinds 1902, toen Albertus van Naamen van Eemnes overleed. Hij volgde de PvdA'er Tjeenk Willink op, die vice-voorzitter van de Raad van State werd.

In *de Volkskrant* van 19 december 1996 noemde redacteur Milja de Zwart de politieke staat van Korthals Altes indrukwekkend:

'... Hij kent de regerende en de controlerende zijde van het politieke métier en is ook altijd actief geweest in de VVD, waarvan hij sinds 1956 lid is.
Korthals Altes was voorzitter van de partij van 1975 tot 1981, aansluitend een jaar lid van de Eerste Kamer, minister van Justitie van 1982 tot '89, lid van de Tweede Kamer van 1989 tot 1991 en sinds 1995 weer lid van de Eerste Kamer, nu als fractievoorzitter. In die hoedanigheid is hij adviserend lid van het hoofdbestuur van de partij. Korthals Altes is hiernaast ook nog vice-voorzitter van de commissie-Linschoten die het verkiezingsprogramma 1998 opstelt.
Als voorzitter van de VVD vestigde Korthals Altes de reputatie „streng en autoritair" te zijn. En hij hield niet van proceduretijgers. Vandaar zijn uitspraak: „Moties? Krijgen wij dat nu ook al?" Tegenover minder gunstige kwalificaties als driftig en niet bestand tegen kritiek staan typeringen als tolerant tegenover afwijkende levensstijlen, slim en behendig.
De laatste eigenschap kwam hem goed van pas toen hij in 1983 als minister van Justitie in opspraak kwam vanwege de zwart-geldaffaire bij Slavenburgs Bank. Korthals Altes was „huisadvocaat" van de bank en zou onderzoek naar de transacties hebben vertraagd. De woordvoerder van de grootste oppositiepartij in de Tweede Kamer, PvdA'er A. Kosto, zei over het spoeddebat dat hieraan werd gewijd: „Hij heeft zich voortreffelijk geweerd, van die beschuldigingen bleef niets overeind."
Opmerkelijk was ook zijn weigering in 1987om de wet die de duur van alimentatie tot twaalf jaar beperkt, te verdedigen. Korthals Altes liet dat over aan zijn staatssecretaris Korte-Van Hemel, vanwege zijn persoonlijke betrokkenheid bij het onderwerp. Hij scheidde begin jaren tachtig van zijn eerste vrouw. ...'

TJEENK WILLINK VOLGT SCHOLTEN OP ALS VICE-VOORZITTER RAAD VAN STATE

Op 24 januari 1997 ging de ministerraad akkoord met de benoeming van Herman Diederik Tjeenk Willink tot vice-voorzitter van de Raad van State. Met ingang van 1 juli zou hij W. Scholten opvolgen, die met pensioen ging.

Volgens *de Volkskrant* van 27 januari 1997 stond Tjeenk Willink in Den Haag bekend als een hoffelijk, gedegen, gerespecteerd, loyaal en deskundig mens, met een groot gevoel voor de finesses van het politieke spel.

'... De PvdA'er wordt de nieuwe onderkoning van Nederland, als opvolger van de CDA'er Scholten. Voorzitter van de Raad van State is het staatshoofd, maar in de praktijk leidt de vice-voorzitter de raad. De vice-voorzitter heeft een bij het grote publiek weinig aanspreKende functie, maar is desondanks zeer invloedrijk. De raad adviseert de koningin en beoordeelt alle wetten en algemene maatregelen van bestuur vóór het kabinet ze naar de Tweede Kamer stuurt.
Tjeenk Willink behoort al jaren tot de *inner circle* van koningin Beatrix. Zij zocht hem tijdens de kabinetsformatie van 1994 tot tweemaal toe aan als informateur. Voor die tijd had hij een glanzende carrière doorlopen in dienst van het openbaar bestuur. Van Tjeenk Willink was bekend dat hij een grote voorkeur had voor een kabinet bestaande uit PvdA, VVD en D66. Al in de jaren tachtig pleitte hij herhaaldelijk voor een kabinet zonder het CDA.
De eerste stappen in de actieve politiek zette Tjeenk Willink in 1987, toen hij lid werd van de Eerste Kamer. Daarvóór werkte hij vijftien jaar lang in 's rijks dienst. Hij begon zijn carrière in 1972, als adviseur van premier Den Uyl en adjunct-secretaris van de ministerraad. Toen Den Uyl plaatsmaakte voor de CDA'er Van Agt, behield Tjeenk Willink zijn post als raadsadviseur.
In de jaren tachtig werd hij belast met de reorganisatie van de rijksdienst. Hij hekelde de verkokering en de bureaucratie op de departementen, maar zag uiteindelijk weinig terug van zijn inspanningen. Veel adviezen werden dankbaar in ontvangst genomen en vervolgens terzijde gelegd.
In de Eerste Kamer volgde de PvdA'er in 1991 de CDA'er Steenkamp op als voorzitter. Als senaatsvoorzitter ging hij door met zijn kruistocht tegen de slechte wetgeving van veel ministeries. Bij de Raad van State is hij ook in dat opzicht op zijn plaats.'

Ter gelegenheid van het vertrek van W. Scholten als vice-voorzitter van de Raad van State werd op 21 mei 1997 een buitengewone zitting van de Volle Raad gehouden. Deze werd ook bijgewoond door de Prins van Oranje, Prins Claus en minister-president Wim Kok.
(Vor.ber.pag. 293/1 e.v.-1997)

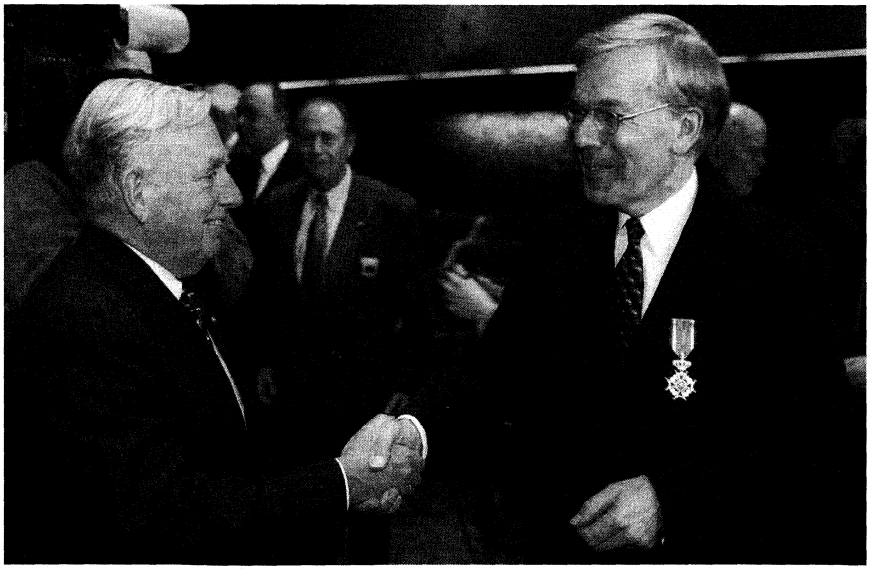

De scheidend voorzitter van de Eerste Kamer, Herman Tjeenk Willink (r.), krijgt bij zijn afscheidsreceptie op 4 maart 1997 een hand van zijn opvolger Frits Korthals Altes. *Foto ANP*

ALBANIË

FAILLISSEMENT VAN PIRAMIDEFONDSEN LEIDT TOT ERNSTIGE ONGEREGELDHEDEN. REGERING TREEDT AF. NOODTOESTAND UITGEROEPEN. PRESIDENT BERISHA HERKOZEN. NIEUWE REGERING VAN NATIONALE VERZOENING. STATIONERING VAN INTERNATIONALE VREDESMACHT. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Het faillissement van een aantal piramidefondsen veroorzaakte in januari 1997 ernstige sociale onrust in Albanië. Het faillissement van naar schatting negen fondsen, waarvan sommige al jaren bestonden, kwam in Europa's armste land veel harder aan dan in andere Oost-Europese landen waar eerder vergelijkbare fondsen op de fles waren gegaan. Naar schatting was maar liefst $ 1 mrd belegd in deze fondsen. Veel Albanezen leden zware verliezen doordat ze huizen, land en vee hadden verkocht om te kunnen investeren in de fondsen op het hoogtepunt van de piramidekoorts, eind 1996.

De Albanese munt, de lek, verminderde snel in waarde toen de verergerende financiële en politieke crisis de kleine wisselmarkt van geldhandelaren in de straten rond de centrale bank trof. De *Financial Times* van 1 februari meldde dat de lek, voorheen een van de meest stabiele munten van de opkomende markten in Oost-Europa, in de voorgaande twee weken 12 procent was gedaald ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Achtergronden

Begin jaren negentig was beleggen in piramidefondsen zeer populair geworden. Dit kwam doordat een effectief bankstelsel ontbrak en de economie vooral werd gefinancierd met geld dat in het buitenland werkende Albanezen overmaakten of dat met smokkelen was verdiend. Anders dan elders in Oost-Europa, waar de piramidefondsen een kort leven was beschoren, hadden in Albanië sommige fondsen zich verscheidene jaren staande weten te houden. Een groot deel van de bevolking dat niet kon rondkomen van de karige staatslonen en -pensioenen, was ervan afhankelijk geworden.

Volgens sommige berichten waren de al langer bestaande piramidefondsen ook een manier om 'zwart geld' wit te wassen. De *Independent* van 31 januari beweerde dat Albanië was verworden tot 'een toevluchtsoord voor zwart geld uit de rest van de wereld'. Vooral doordat het er aanmerkelijk goedkoper was om geld wit te wassen dan in Zwitserland of andere traditionele financiële centra. In het artikel werd ook de hypothese uitgesproken dat de regerende Albanese Democratische Partij (PDS) de fondsen had gebruikt om geld opnieuw in omloop te brengen en om met de hoge rente 'de politieke steun van de bevolking te kopen'. De conclusie van het artikel luidde dat het daarom niet waar was dat de gewone Albanezen 'de dupe' waren geworden van de fondsen, maar dat 'zij wisten hoe de fondsen werkten en ervan uitgingen dat deze zouden blijven bestaan, omdat de instorting ervan de val van het hele bewind zou betekenen.'

De situatie werd nog onoverzichtelijker doordat sommige van de snelst groeiende particuliere bedrijven in Albanië, zoals Vefa Holdings, de informele beleggingsfondsen hadden gebruikt om een spectaculaire groei te financieren. Vefa, een conglomeraat met uiteenlopende activiteiten, was een van Albanië's grootste werkgevers. De *Financial Times* van 1 februari haalde een hoge Albanese ambtenaar aan die Vefa een 'staat binnen een staat' noemde. Hoewel Vefa werd doorgelicht door een regeringscommissie (zie onder), zou zijn oprichter en directeur, Vehbi Alimucaj, nauwe banden onderhouden met de PDS en premier Aleksander Meksi.

Eind 1995 was binnen en buiten Albanië ongerustheid ontstaan over de fondsen. Krachtens de centrale-bankwet, die begin 1996 was goedgekeurd, mochten uitsluitend erkende banken zich met deposito's belasten. Na waarschuwingen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en andere internationale financiële instellingen stelde de regering in november 1996 een commissie in die een onderzoek moest instellen naar informele beleggingsfondsen.

Verbod op piramidefondsen. Bevriezing van activa van Xhaferri en Populli

De Volksassemblee (het parlement) nam op 23 januari een wet aan krachtens welke piramidefondsen werden verboden en organisatoren ervan konden rekenen op twintig jaar gevangenisstraf. Maar de meeste piramidefondsen waren op 23 januari al over de kop gegaan. Bij sommige, zoals Sude en Gjallica, gebeurde dat zonder dat ze geld op staatsbanken hadden staan. Maar twee fondsen, Xhaferri en Populli, hadden $ 230 mln op de Nationale Handelsbank staan, waardoor de regering hun rekeningen kon bevriezen. Invallen in kantoren van de twee fondsen leverden nog eens $ 70 mln op.

Op 31 januari nam de regering een wet aan die de verdeling van deze $ 300 mln onder ruim 200.000 beleggers moest regelen. Slechts een klein deel zou contant worden terugbetaald, terwijl de rest op niet-direct opeisbare termijndeposito's bij staatsbanken werd gezet om te voorkomen dat de inflatie plotseling enorm zou stijgen.

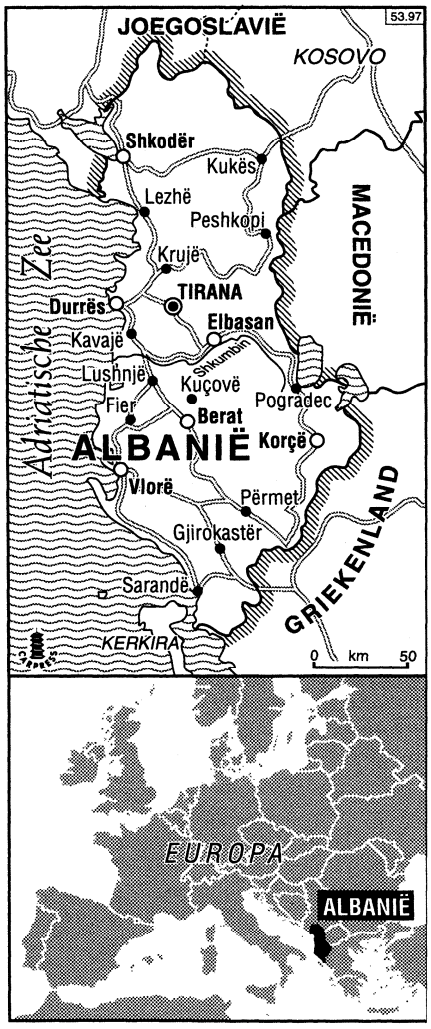

Gewelddadige demonstraties

Het bankroet van de fondsen leidde tot gewelddadige demonstraties en onrust in de hoofdstad Tirana en andere Albanese steden, vooral in het zuiden.

De demonstraties breidden zich uit en op 26 januari staken woedende menigten gebouwen in brand in steden in het zuiden. Duizenden demonstranten trokken door de straten van Tirana waar ze in botsing kwamen met de politie. Als reactie daarop verleende de Volksassemblee de president op 26 januari speciale bevoegdheden om de orde te herstellen. Zo kreeg hij onder meer toestemming om het leger wegversperringen te laten opruimen en regeringsgebouwen te laten bewaken. Op 27 januari namen gewapende soldaten posities in rond de centrale bank en het hoofdkantoor van de staatstelevisie in Tirana.

Ook in februari was Zuid-Albanië het toneel van hevige onlusten, die zich concentreerden in de havenstad Vlorë. Politie en ordetroepen hadden zich medio februari praktisch geheel uit de stad teruggetrokken zodat deze feitelijk in handen van een woedende menigte was. De regering wist haar greep op de hoofdstad Tirana te behouden, maar alleen door haar toevlucht te nemen tot hard en gewelddadig optreden.

Faillissement Gjallica-fonds. Ernstige ongeregeldheden in Vlorë

Op 4 februari werd bekendgemaakt dat een ander groot piramidefonds, Gjallica, failliet was gegaan, een dag voordat het bestuur had beloofd de uitkeringen aan de beleggers te zullen hervatten na een onderbreking van verscheidene weken.

Anders dan de piramidefondsen Populli en Xhaferri, die in januari over de kop waren gegaan en die officieel waren opgericht als liefdadigheidsstichtingen (zie boven), was Gjallica een beleggingsfonds dat had beweerd de gelden te investeren in winstgevende projecten. Naar werd aangenomen was Gjallica, dat in de zuidelijke havenstad Vlorë was gevestigd, de beleggers ongeveer $ 145 mln schuldig. Maar naar verluidt bedroeg het kapitaal van Gjallica niet meer dan $ 28 mln toen het fonds failliet ging. Op 7 februari werden de directeur van Gjallica, Fitim Gerxhalliu, en elf bestuursleden gearresteerd op verdenking van fraude.

Na de bekendmaking van het faillissement van Gjallica braken op 5 februari in Vlorë ernstige onlusten uit. De politie gebruikte waterkanonnen en schoot in de lucht om de losgeslagen menigte uiteen te jagen. Op 6 februari hadden 30.000 betogers het stadscentrum bezet. In berichten werd gesproken over grote mensenmassa's die riepen 'Vlorë is van ons, weg met de regering'.

Op 9 februari stierf een man aan een hartaanval en raakten minstens veertig mensen gewond tijdens botsingen tussen betogers en de oproerpolitie in Vlorë. Twee mensen overleden de dag daarop, een aan schotwonden, de ander aan een hartaanval. De schietpartij volgde op een besluit van de politie om het vuur te openen op demonstranten die haar tijdens aanhoudende straatgevechten hadden bekogeld met stenen. Volgens verschillende berichten raakten ruim honderd personen gewond, van wie 25 ernstig. Onder de gewonden bevond zich een aantal agenten, van wie velen van hun uniform waren ontdaan en zwaar waren mishandeld.

Op 12 februari had de regering het plan van premier Aleksander Meksi ingetrokken om in Vlorë de noodtoestand af te kondigen. In plaats daarvan maakte zij bekend dat een nieuwe politiechef was benoemd. Op dat moment waren echter nog maar heel weinig politieagenten in Vlorë overgebleven, aangezien het grootste deel van het plaatselijke politiekorps op 11 februari de benen had genomen. *Agence France-Presse* meldde op 12 februari dat die dag in Vlorë een politieman was doodgeschoten. Op 28 februari vielen nog eens drie doden en tien gewonden bij schietpartijen in de stad.

Op 16 februari werd bericht dat de demonstraties tegen de regering zich vanuit Vlorë naar het noorden hadden verbreid naar de stad Flier.

Massale arrestaties

Begin februari arresteerden de politie en de veiligheidsdienst een groot aantal personen die werden beschuldigd van betrokkenheid bij de ongeregeldheden eind januari in Tirana en andere steden.

Op 3 februari berichtte de *Independent* dat volgens cijfers van de regering 247 personen waren gearresteerd en beschuldigd van vernieling van staatseigendommen. Tegen 72 arrestanten was een strafvervolging ingesteld. Maar in het artikel stond dat de repressie veel groter was dan werd toegegeven door de regering en dat alleen al in Berat ruim 200 mensen waren opgepakt. Volgens het artikel waren de meeste arrestaties verricht in Berat, deels omdat hier de ernstigste gewelddadigheden hadden plaatsgevonden, maar ook omdat deze stad van oudsher een bolwerk van de oppositionele (ex-communistische) Socialistische Partij van Albanië (PSS) was.

Uitkeringen uit bevroren activa van piramidefondsen

Op 4 februari begon de regering met de uitkering van compensatiebetalingen uit de bevroren activa van de twee grootste failliet verklaarde piramidefondsen, Xhaferri en Populli.

Minister van financiën Ridvan Bode verklaarde die dag dat de beleggers in het Populli-fonds 60 procent van hun geld zouden terugkrijgen en beleggers in Xhaferri 52 procent. De Bank van Albanië (centrale bank) bepaalde dat per maand maximaal 1 mrd lek ($ 1 = L 122,50 op 7 februari 1997) contant mocht worden uitbetaald. Alle betalingen boven dit maximum moesten worden gestort op niet-direct opeisbare termijndeposito's bij staatsbanken.

Vefa Holdings staakt rentebetalingen

Het faillissement van de piramidefondsen had ernstige gevolgen voor de belangrijkste particuliere ondernemingen van Albanië, waarvan een groot aantal gebruik had gemaakt van informele beleggingsfondsen om hun groei te financieren.

Aangezien begin januari nieuwe depositobronnen waren opgedroogd, kwamen deze ondernemingen in ernstige financiële problemen. Vefa Holdings (de grootste particuliere onderneming van het land) moest haar rentetarieven verlagen en ging de beleggers uitbetalen in leks in plaats van in harde valuta. Op 5 februari maakten Vefa Holdings en drie andere bedrijven - Kamberi, Canaj en Silva - bekend dat zij een Financiële Unie hadden gevormd om het vertrouwen van de beleggers te versterken en om in aanmerking te komen voor een bankvergunning.

De oprichter en directeur van Vefa, Vehbi Alimucaj, maakte op 19 februari echter bekend dat het bedrijf de rentebetalingen staakte. Hij zei dat het twee tot drie weken zou duren om kleine beleggers terug te betalen (dwz personen die maximaal $ 5.000 hadden geïnvesteerd), die ongeveer 60 procent van de investeerders in Vefa uitmaakten. Personen die maximaal $ 20.000 hadden geïnvesteerd, zouden hun geld in termijnen terugkrijgen. Hij was vaag over wat zou gebeuren met degenen die meer dan $ 20.000 hadden geïnvesteerd. Duizenden beleggers verzamelden zich op 20 februari voor de kantoren van Vefa in Tirana en er braken gevechten uit toen de politie de menigte probeerde te verspreiden.

Verzoenende toespraak van president Berisha

Op 15 februari hield president Sali Berisha een toespraak voor leden van de PDS, waarin hij toegaf dat zijn regering fouten had gemaakt. Hij verklaarde dat de politie voortaan demonstraties zou toestaan 'zonder deze te verhinderen'.

Berisha zei dat zijn regering 'een harde les had geleerd op het gebied van de vrije-markteconomie' en dat hij meeleefde met de 'honderdduizenden' die hun spaarcenten hadden verloren. Een 'minderheid', aldus Berisha, 'probeert van dit grote maar niet onherstelbare verlies een nationale tragedie te maken'. Hij maakte tevens duidelijk dat de regering de beleggers niet schadeloos zou stellen met geld uit de staatskas. 'Wij zullen deze schuld niet op onze schouders nemen', zei hij. 'Geen enkele democratische regering zou dit doen. Dit zou neerkomen op het bijdrukken van geld, hetgeen weer de hyperinflatie zou aanwakkeren.'

Op 18 februari maakte Berisha bekend dat de regering twee jaar lang volledige belastingvrijstelling zou geven aan de inwoners van het district Lushnje, van wie een groot aantal was gedupeerd door het faillissement van de piramidefondsen. In dit gebied hadden eind januari ernstige ongeregeldheden plaatsgevonden.

Oprichting oppositioneel Forum voor Democratie. Republikeinse Partij stapt uit regeringscoalitie

Begin februari richtten de belangrijkste oppositiegroeperingen en -partijen, waaronder de Socialistische Partij, het anti-regeringsblok Forum voor Democratie op.

Het Forum eiste het aftreden van de regering en de vorming van een zakenkabinet dat bestond uit economische deskundigen, en weigerde met de regering te onderhandelen over de crisis. Op 12 februari grendelde de oproerpolitie een aantal straten in Tirana af en omsingelde het hoofdkwartier van de Socialistische Partij teneinde door het Forum georganiseerde demonstraties tegen de regering te voorkomen.

Op 11 februari kwam de regering verder in het nauw, toen de Republikeinse Partij, die beschikte over drie zetels in de Volksassemblee, bekendmaakte zich terug te trekken uit de door de PDS geleide coalitie en het aftreden van de regering eiste.

Ook binnen de PDS nam de onvrede toe. Begin februari zou een aantal vooraanstaande partijleden, onder wie vijf oud-ministers, een verklaring hebben uitgegeven waarin zij aandrongen op het aftreden van de regering.

Rebellie breidt zich uit vanuit het zuiden

In maart werden de onlusten in het zuiden steeds heviger en tegen het einde van de maand was zeker een derde van het land in handen van de zogenaamde 'opstandelingen' - een groep zwaarbewapende burgers, ex-communistische soldaten en criminelen - die het aftreden van president Sali Berisha eisten. Zeker 150 Albanezen kwamen om het leven en zo'n 700 raakten gewond in de chaos.

Drie leiders van het Forum voor Democratie, v.l.n.r. Fatos Lubonja, Kurt Kola en Daut Gumeni, geven een persconferentie nadat bij protestdemonstraties tegen de regering 15 oppositieleiders zijn opgepakt. *Foto EPA*

De onlusten gaven ook de bestaande verdeling tussen het noorden en het zuiden weer. Naarmate de chaos verergerde, raakten de noorderling president Berisha en zijn machtige veiligheidsapparaat (De Albanese Inlichtingendienst, ShIK), steeds afhankelijker van burgerwachten uit het noorden voor de verdediging van zijn regime. Een ander aspect dat een rol speelde bij de verdeling was de vrij grote Griekse minderheid die in het zuiden woonde. Deze factor wakkerde de angst van het noorden aan voor een mogelijke afscheiding van het zuiden.

In februari waren gewelddadige onlusten in de zuidelijke stad Vlorë uitgebroken na het faillissement van het piramidefonds Gjallica (zie boven). Op 1-2 maart nam het geweld in Vlorë toe, toen rebellen het hoofdkwartier van de ShIK veroverden. In veel zuidelijke steden braken de rebellen begin maart militaire wapendepots open en maakten een grote hoeveelheid automatische geweren, munitie en granaten buit. Ook werden tanks, afweergeschut, gevechtsschepen en een aantal gevechtsvliegtuigen buitgemaakt. In sommige steden schaarden politiefunctionarissen en militairen (onder wie veel slachtoffers van de failliete piramidefondsen) zich aan de kant van de rebellen en stelden vrijwillig hun wapens ter beschikking.

In het *NRC/H'blad* van 15-3-1997 ging Peter Michielsen uitvoerig in op het onderscheid dat moet worden gemaakt tussen de Albanezen in het zuiden en die in het noorden van het land:

'... De opstand in het zuiden heeft vanaf het begin een belangrijk politiek doel gehad: de rebellen die in de loop van vorige week de controle over de steden als Vlorë, Gjirokastër en Sarandë in handen namen en zich na plundering van de wapendepots bewapenden, eisten en eisen het aftreden van president Berisha.
Dat onderscheidt hen van de opstandige burgers in de rest van het land. Die hebben in de eerste plaats geen leiders, zelfs geen lokale, en in de tweede plaats geen (politieke) eisen. Niemand in het noorden heeft geroepen om het aftreden van Berisha en de noorderlingen zijn - uitzonderingen daargelaten - over het algemeen ook niet tegen de rebellen in het zuiden: ze wilden simpelweg de wapens-om-de-wapens.
Die wens om gewapend te zijn sluit aan bij een zeer lange traditie in het noorden, dat zich op dit en andere punten sterk van het zuiden onderscheidt. Tot 1944, toen het steentijdsocialisme van Enver Hoxha zijn intrede deed, ging een bewoner van het noordelijke bergland nooit de deur uit zonder wapen, of het nu een dolk, een modern pistool of een oude Turkse voorlader was. Voor de bergbewoners was het ondenkbaar zich zònder wapen op straat te begeven: het wapen was voor hen een lichaamsdeel, een verlengstuk van zichzelf en een onderdeel van hun identiteit. Die traditie is eeuwenoud en het heeft Enver Hoxha aan het begin van de jaren veertig en vijftig veel moeite

gekost haar - met een reeks andere tradities - uit te roeien. Het lijkt tegen die achtergrond ook onbegonnen werk al die gestolen wapens weer in handen te krijgen. Ze terugkopen - een in Angola met succes toegepaste methode - heeft wellicht zin, maar het aantal Albanezen dat de wapens liever thuis verstopt zal zonder twijfel groot zijn.

Het huidige conflict in Albanië is geen etnisch conflict en ook geen conflict tussen noord en zuid. Maar de reacties in de twee landsdelen lopen wel uiteen. Tegen de achtergrond van de diepgewortelde wens van de noorderlingen om een wapen te hebben klinkt de uitlating van een benarde burgemeester van de noordelijke stad Bajram Curri, eerder deze week - „De mensen willen niets. Ze willen alleen maar bewapend zijn" - niet zo vreemd: een oude traditie blijkt nooit te zijn verdwenen, maar na een halve eeuw weer de kop op te steken.

De wens om bewapend te zijn is maar een van de vele verschillen die bestaan tussen de Albanezen in het noorden en die in het zuiden. De grens tussen de twee stammen die samen de Albanese natie vormen, de Gegen in het noorden en de Tosken in het zuiden, loopt precies in het midden, bij de rivier de Shkumbin.

Die verschillen tussen Gegen en Tosken zijn niet etnisch, al komen onder de noordelijke Gegen (die ook Kosovo bevolken) wat meer blonde en lange mensen voor dan onder de Tosken. De verschillen zijn eerder cultureel en historisch van aard. De Gegen zijn bergbewoners met een 'gesloten' mentaliteit: ze zijn zeer op zichzelf, wantrouwend, xenofoob en sceptisch, ze zweren bij hun eeuwenoude tradities en gewoonten. Hier, in de ruige en ontoegankelijke bergen, leeft men in clans - nog steeds. Zelfs de bewoners van de aangrenzende vallei worden niet of nauwelijks vertrouwd.

In de bergen van het noorden leeft de Kanun nog, de eeuwenoude ongeschreven gedragscode die het hele sociale leven bepaalt, van de etiquette tot en met de traditionele gastvrijheid ('mijn huis is uw huis', en dat wordt letterlijk bedoeld) en de bloedwraak. Invloeden van buiten dringen maar mondjesmaat door en worden doorgaans bestreden. Families, clans, dorpen en dalen vormen gesloten nuclei: de buitenwereld is ver weg en kan niet worden vertrouwd. Het zijn geduchte vechtersbazen: al in de middeleeuwen huurden Franse koningen en Italiaanse prinsen - naast Zwitsers - bij voorkeur Albanese vechtjassen in.

In de vier eeuwen van Ottomaanse overheersing hebben de Turken dit deel van Albanië nooit volledig gepacificeerd. En nooit echt bekeerd: de islam domineert wel (70 procent van de Albanezen is islamitisch) maar men ontleent aan die islam wat bevalt en negeert de rest.

Het zuiden, het land van de Tosken, is anders. Het is vlakker, en daarom opener, en de Tosken zijn dat ook. De clanmentaliteit en de extreme eigenzinnigheid zijn er nooit zo sterk geweest als in het noorden. Het contact met de (Griekse en Italiaanse) buitenwereld was er altijd groter. Economisch is het de Tosken altijd wat beter gegaan dan de Gegen: zij hadden zowel de landbouw als de handel die het noorden niet had.

De latente tegenstelling tussen de Gegen en de Tosken is tijdens het socialisme niet verdwenen, alle egalitaire principes ten spijt. Ze sneeuwde onder, maar bleef bestaan. De zegevierende communistische partij met haar partizanen bestond voor rond driekwart uit Tosken uit Gjirokastër. De Gegen kwamen er na 1944 nauwelijks meer aan te pas, want alle leuzen over het egalitarisme verhinderden niet dat in de partijleiding regionale, clan- en familiebanden tot het eind toe een zeer grote rol hebben gespeeld - ten koste van vooral de Gegen. De Gegse variant van het Albanees, in 1909 tot standaardtaal verheven, werd door Hoxha vervangen door de Tokse variant.

Na de val van het socialisme heeft het bewind van de uitgesproken noorderling Sali Berisha die zaak rechtgezet: de betere banen zijn de afgelopen jaren naar Gegen gegaan. Tosken werden geweerd of weggezuiverd, veelal met het argument dat ze onder het communisme hun handen vuil hadden gemaakt. Mèt de omstandigheid dat het faillissement van de piramidefondsen in het zuiden de inleggers nog harder heeft getroffen dan de spaarders in het noorden is dat de belangrijkste reden waarom de rebellie tegen Berisha in het zuiden uitbrak en waarom de rebellen in Gjirokastër en Sarandë en de andere zuidelijke steden Berisha's vertrek steeds als voorwaarde voor het neerleggen van de wapens hebben gesteld. ...'

Regering treedt af. Noodtoestand afgekondigd

Op 1 maart eiste president Berisha het aftreden van de regering van premier Aleksander Meksi. Dit werd algemeen gezien als een poging de rebellen te paaien. Het aftreden van de regering, die voornamelijk bestond uit leden van Berisha's PDS, betekende Berisha's eerste belangrijke concessie aan zijn tegenstanders.

Desondanks duurden de gewelddadigheden in het zuiden voort, en op 1 maart kondigde de Volksassemblee de noodtoestand in het hele land af. Vervolgens waarschuwde de staatsradio dat vanaf dat moment zonder waarschuwing op de gewapende rebellen zou worden geschoten.

Op 2 maart waarschuwde president Berisha 's avonds op de nationale televisie dat de gebeurtenissen 'Albanië in een burgeroorlog dreigden te storten'. Hij zei dat 'staatsrecht en orde' en 'de instituties en de territoriale integriteit van Albanië' geschonden waren, en waarschuwde dat hij de onlusten met de 'ijzeren greep' van de wet zou beëindigen.

Op 3 maart namen de autoriteiten maatregelen om de naleving van de noodtoestand af te dwingen. Er werd een avondklok ingevoerd (van 7 uur 's avonds tot 8 uur 's ochtends) en tanks namen posities in op strategische plaatsen. Maar in de steden in het zuiden gingen de gewelddadigheden door, onder andere in Vlorë, Sarandë, Gjirokastër en Delvine, ondanks herhaaldelijke waarschuwingen van de regering dat op gewapende opstandelingen zou worden geschoten. Uit berichten uit het zuiden kwam begin maart het beeld naar voren van een regio die in een staat van anarchie verkeerde, waarbij met automatische geweren en granaten gewapende volwassenen en kinderen door brandende straten trokken. Op 6 maart berichtte het officiële Albanese persbureau *ATA* dat het dodental alleen al in Vlorë was opgelopen tot 25.

Op 4 maart leverden de troepen, die de regering had gestuurd om de voornaamste steden in het zuiden onder controle te krijgen, hun eerste gevechten ten oosten van Sarandë. Naar verluidt dreven de rebellen hen terug. Op 6 maart kwam het bericht dat de rebellen de strategische stad Tepelene in handen hadden.

President Berisha herkozen. Stafchef van leger ontslagen

Ondanks de voortdurende crisis herkoos de Volksassemblee Berisha voor een tweede termijn van vijf jaar. Dit gebeurde in weerwil van de rebellen die zijn aftreden eisten (voor Berisha's verkiezing in april 1992 zie pag. 450/2 e.v.-'92). Berisha werd zonder tegenkandidaat herkozen met 113 stemmen tegen één bij vier onthoudingen.

De ernst van de crisis waarin het regime verkeerde werd op 4 maart duidelijk toen de stafchef van het leger, generaal Sheme Kosova, ontslag kreeg en werd opgevolgd door generaal-majoor Adem Copani, Berisha's persoonlijke militaire adviseur. Het bureau van de premier verklaarde op 4 maart dat Kosova de laan was uitgestuurd omdat hij verantwoordelijk was voor de slechte beveiliging van de kazernes en opslagplaatsen.

Legeroffensief opgeschort. Overeenstemming over vorming regering van nationale verzoening

Op 6 maart schortte president Berisha de militaire activiteiten tegen de rebellen in het zuiden op voor een periode van twee dagen met ingang van 7 maart, zes uur 's ochtends. Hij zei dat rebellen die hun wapens in deze periode zouden inleveren, niet vervolgd zouden worden. Het aanbod werd grotendeels door de rebellen genegeerd.

Berisha deed het aanbod na een reeks besprekingen met oppositieleiders, onder wie leden van de (voormalige communistische) PSS. Het waren de eerste onderhandelingen tussen de regering en de oppositie sinds het begin van de opstand in januari.

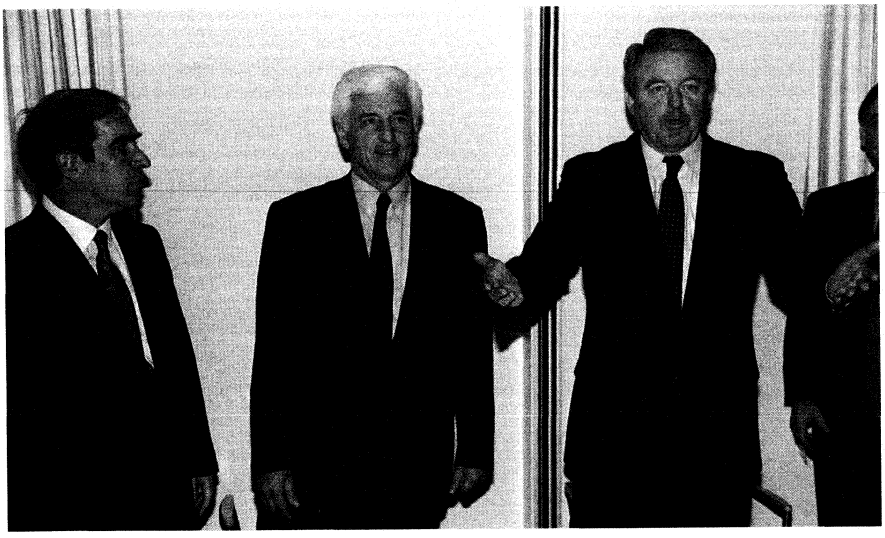

De leider van de OVSE-delegatie Franz Vranitzky (r.) voerde op 8 maart 1997 in Tirana overleg met o.a. Neritan Ceka van de Democratische Alliantie (m.) en Skender Gjinushi van de Sociaal-Democratische Partij van Albanië (l.). *Foto EPA*

Op 9 maart stemde president Berisha na verdere besprekingen met de oppositie in met de vorming van een brede regering van nationale verzoening - PSS-leden zouden ook zitting hebben in deze regering - en met het houden van algemene verkiezingen in juni 1997. Berisha verlengde bovendien zijn eerdere amnestieaanbod aan de rebellen met een week.

De overeenstemming tussen Berisha en de oppositie was tot stand gekomen door bemiddeling van diplomaten van de Europese Unie (EU) en van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Begin maart voerde de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van Mierlo (in zijn functie van voorzitter van de Raad van Ministers van de EU) in Albanië besprekingen met Berisha. Tegelijkertijd had de OVSE een onderzoeksmissie naar Albanië gestuurd, onder leiding van de Oostenrijkse oud-kanselier Franz Vranitzky. Zowel Vranitzky als van Mierlo drongen er bij de president op aan in te gaan op de eis van de oppositie om een regering van nationale verzoening te vormen om zo de crisis op te lossen.

De oppositie juichte het akkoord van 9 maart toe, maar moest toegeven weinig invloed op de opstandelingen in het zuiden te hebben. Tegen die tijd had de regering vermoedelijk al de controle verloren over bijna heel Zuid-Albanië en was ongeveer een derde van het land in handen van de rebellen. Op 9 maart hadden de rebellen groepen strijders naar de olievelden bij de stad Ballsh (op 100 km afstand van Tirana) in het noorden gestuurd. Volgens sommige berichten had de plaatselijke politie in Ballsh de veiligheidstroepen die door president Berisha naar de stad waren gestuurd, aangevallen.

Op 11 maart werd bekendgemaakt dat wapens waren gestolen uit legerdepots in Mjekes, bij Elbasan, de op twee na grootste stad van Albanië, op slechts 55 km afstand van Tirana. Diezelfde dag verschenen er ook berichten dat burgers in het uiterste noord-oosten van het land wapens hadden buitgemaakt uit een depot in Tropoje en hadden gezworen het regime van Berisha te verdedigen tegen de zuidelijke opstandelingen.

Ontmoeting tussen rebellen en Italiaanse ambassadeur

Op 10 maart sprak een groep rebellenleiders uit Vlorë met de Italiaanse ambassadeur in Albanië, Paolo Foresti, aan boord van een Italiaans oorlogsschip in de Adriatische Zee. Na het gesprek verklaarde Italië dat de rebellen overwogen om de opstand te beëindigen als de overeenkomst tussen Berisha en de oppositie snel werd uitgevoerd.

Op 11 maart maakten enkele rebellen de vorming van een formeel bestuur bekend, het Nationale Comité van Redding. Het Comité van Redding eiste in een eerste verklaring Berisha's ontslag met ingang van 20 maart en stond erop dat afgevaardigden van het Comité betrokken zouden worden bij alle onderhandelingen over een nieuwe regering.

Benoeming van nieuwe premier. Vorming van regering van nationale verzoening

Op 11 maart benoemde president Berisha de voormalige burgemeester van Gjirokastër, de 34 jaar oude Bashkim Fino van de oppositionele PSS, tot premier.

In een van zijn eerste verklaringen riep Fino op 12 maart op tot nieuwe besprekingen met de rebellen. Eind maart hield hij een aantal besprekingen met rebellenleiders. In één van deze besprekingen, in Gjirokastër, kondigde Fino de afschaffing van de ShIK aan.

Op 12 maart beëdigde Berisha een nieuwe regering van 'nationale verzoening', waarin afgevaardigden van alle belangrijke politieke partijen zitting hadden. Hoewel geen enkele minister van de scheidende regering-Meksi een zetel behield in het nieuwe kabinet, bleef het machtige ministerie van binnenlandse zaken in handen van de PDS.

De verdeling van de portefeuilles was als volgt:

Premier - Bashkim Fino (PSS); binnenlandse zaken - Belul Cela (PDS); defensie - Shaqir Vukaj (PSS); buitenlandse zaken - Arjan Starova (SDUP); financiën - Arben Malaj (PSS); justitie - Spartak Ngjela (LM); privatisering - Eduard Ypi (PDS); gezondheidszorg - Astrit Kalenja (PBK); hoger onderwijs - Myqerem Tafaj (PDS); onderwijs en sportzaken - Luan Skuqi (PDS); landbouw en voedselvoorziening - Haxhi Aliko (PSDS); mijnbouw en energiebronnen - Kastriot Shtylla (PRS); industrie, transport en handel - Foto Dhuka (PMDN); cultuur en jeugdzaken - Engjell Ndocaj (CDP); arbeid en sociale zaken - Elmas Sherifi (PSS); openbare werken en toerisme - Vasillaq Spaho (PRS); secretaris-generaal, ministerraad - Ekrem Kastrati (PDS); staatssecretaris (binnenlandse zaken) - Lush Perpali (PSS); staatssecretaris (defensie) - Ali Kazazi (PDS); staatssecretaris (buitenlandse zaken) - Pavli Zeri (PSDS).

PSS - Socialistische Partij van Albanië; PDS - Albanese Democratische Partij; SDUP - Sociaal-Democratische Eenheidspartij; LM - Legaliteitsbeweging; PBK - Partij van het Nationale Front; PSDS - Sociaal-Democratische Partij van Albanië; PRS - Republikeinse Partij van Albanië; PMDN - Unie voor de Mensenrechten; CDP - Christen-Democratische Partij.

Veiligheidssituatie in Tirana verslechtert

Op 12 maart verslechterde de veiligheidssituatie in Tirana sterk. Er braken vuurgevechten uit in de straten waarin bijna geen leger en politie meer te zien

waren. De luchthaven van Tirana ging dicht en buitenlandse regeringen maanden hun onderdanen de stad zo snel mogelijk te verlaten. Medio maart kwamen in Tirana meer dan 20 mensen om het leven, voornamelijk door verdwaalde kogels.

Op 19 maart had de regering de orde in Tirana hersteld dankzij een burgerwacht waaraan honderden mensen deelnamen. (Volgens berichten van 12-13 maart hadden voorstanders van Berisha in Tirana bij een militaire academie in de rij gestaan voor wapens). Op 20 maart ging de luchthaven weer open. Ondertussen bleven de gewelddadigheden in het zuiden voortduren; bij gevechten in Korca kwamen op 18-19 maart ongeveer 30 mensen om het leven.

Gratie voor Nano

Op 15 maart verleende president Berisha gratie aan de voorzitter van de PSS, Fatos Nano, die in 1991 premier was. Nano was in april 1994 veroordeeld tot twaalf jaar cel, nadat hij schuldig was bevonden aan een aantal delicten, waaronder verduistering van staatsgelden (zie pag. 449/3-'94). Nano en zijn aanhangers hadden de beschuldigingen altijd ontkend.

Nano was op 13 maart in Tirana vrijgelaten toen bleek dat de autoriteiten de controle op de stadsgevangenissen kwijtraakten. In maart wisten de meeste gedetineerden te ontsnappen en werden bijna alle officiële gevangenisdocumenten vernietigd. Op 17 maart riep Nano in zijn eerste openbare openbare verklaring president Berisha op om 'een stapje terug te doen, maar niet af te treden' voor de verkiezingen in juni.

Regering verzoekt om buitenlandse interventie. VN-Veiligheidsraad akkoord met internationale vredesmacht voor Albanië

Na de vorming van de regering op 12 maart verzocht de regering-Fino het buitenland vrijwel meteen om militaire hulp om de orde in Albanië te herstellen. Naar verluidt had een NAVO-functionaris na een spoedzitting van ambassadeurs van de NAVO-landen in Brussel op 12 maart echter gezegd dat er 'erg weinig animo voor militaire interventie' bestond.

Italië, Nederland, en in mindere mate Griekenland, hadden graag gezien dat de NAVO een rol speelde bij de crisis, maar de andere lidstaten hadden zich uitgesproken tegen elke vorm van militaire interventie.

De crisis in Albanië stond hoog op de agenda bij de besprekingen van EU-ministers van buitenlandse zaken in Nederland op 15-16 maart.

Tijdens het overleg spraken Italië, Frankrijk en Denemarken zich uit voor militaire interventie in de vorm van een 'stabilisatiemacht' zoals in Bosnië. Dit stuitte op weerstand van de andere lidstaten, waaronder Duitsland, Groot-Brittannië en Zweden. De ministers kwamen uiteindelijk overeen een missie naar Albanië te sturen om te inventariseren welke hulp het land nodig had. Deze 'verkenningsmissie' - onder leiding van de Nederlandse diplomaat Jan Graaf de Marchant et d'Ansembourg - bracht medio en eind maart een bezoek aan Albanië.

Op 25 maart kwamen EU-ministers van buitenlandse zaken opnieuw bijeen in Rome ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van de ondertekening van het Verdrag van Rome (zie onder EUROPESE UNIE). Fino reisde met een aantal ministers naar Rome om de verzamelde EU-ministers op te roepen een internationale troepenmacht naar Albanië te sturen. Maar door verdeeldheid binnen de EU over de kwestie bleef een besluit uit.

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) kwam op 26-27 maart in Wenen bijeen om de toestand in Albanië te bespreken. In een verklaring, die na de bespreking werd uitgegeven, stond dat de OVSE de pogingen van een aantal lidstaten om een troepenmacht voor Albanië te vormen, op prijs stelde. De troepenmacht moest optreden in overeenstemming met het Handvest van de Verenigde Naties (VN) en de principes van de OVSE.

De beschermingsmacht was bedoeld om het transport van de hulpgoederen te beschermen en de veiligheid van het vliegveld en de havens te garanderen.

Op 29 maart ging de VN-Veiligheidsraad akkoord met het OVSE-voorstel om individuele staten toestemming te geven Albanië te helpen bij het beschermen van humanitaire operaties. Italië, Frankrijk, Griekenland, Spanje, Roemenië en Turkije hadden zich bereid verklaard troepen te leveren. Een dergelijke vredesmissie zou worden georganiseerd en geleid door Italië. De VN-resolutie schiep geen duidelijkheid over de omvang van de vredesmacht.

Albanezen vluchten naar Italië. Noodtoestand in Italië. Albanees schip na botsing gezonken

Medio maart kwam een stroom van Albanese vluchtelingen naar Italië op gang. Zij staken met boten de Adriatische Zee over vanaf de havenstad Durrës naar de Italiaanse havens Brindisi, Bari en Otranto, waar zij een tijdelijke verblijfsvergunning kregen op humanitaire gronden. Binnen een week groeide de stroom vluchtelingen uit tot de grootste exodus over zee uit een Europees land sinds de Tweede Wereldoorlog (zie pag. 509/3 e.v.-'91).

Het hoofd van de verkenningsmissie van de Europese Unie, Jan Graaf de Marchant et d'Ansembourg (l.) wordt op 27 maart 1997 in Tirana welkom geheten door de Albanese minister van buitenlandse zaken Arjan Starova (r.) *Foto EPA*

Twee Albanese marineboten met aan boord honderden vluchtelingen lopen op 14 maart 1997 de haven van de Italiaanse stad Brindisi binnen. *Foto EPA*

De exodus werd in Albanië vooral georganiseerd door criminele bendes, die hoge bedragen voor de overtocht vroegen. De meeste Albanese vluchtelingen waren burgers die, naar eigen zeggen, gevlucht waren uit angst voor het geweld en het gebrek aan voedsel. Maar ook zo'n 300 militairen en ShIK-functionarissen maakten de oversteek naar Italië en vroegen er politiek asiel aan.

De Italiaanse regering hield op 19 maart een spoedberaad om de vluchtelingencrisis te bespreken. Tegen die tijd waren naar schatting 10.000 Albanezen het land binnengekomen. De regering stemde in met het uitroepen van de noodtoestand in het hele land, die zou duren tot 30 juni en die autoriteiten speciale bevoegdheden zou verlenen om de toestroom van vluchtelingen aan te kunnen.

Eind maart was de Italiaanse marine, met toestemming van de Albanese regering, begonnen met patrouilles in de Albanese wateren om toe te zien op naleving van het verbod voor schepen naar Italië te varen. Op 28 maart vond een ernstig ongeluk plaats toen een Albanees schip met vluchtelingen en het Italiaanse korvet Sibilla - op ongeveer 70 km buiten de kust van Brindisi - tegen elkaar botsten, waarna het Albanese schip zonk. Daarbij zouden minstens 79 mensen om het leven zijn gekomen.
De Albanezen verweten de Italiaanse kustwacht het Albanese schip geramd te hebben om het de overtocht naar Italië te verhinderen, maar de kapitein van het Italiaanse schip ontkende dat ten stelligste. Volgens hem was de aanvaring het gevolg van een ondeskundige manoeuvre van het Albanese schip.

Premier Fino praat met opstandelingen. Overleg met Italiaanse premier Prodi over internationale vredesmacht

De Albanese premier Bashkim Fino reisde op 1 april naar het zuiden, dat in handen van de opstandelingen was. Het was de eerste keer dat hij het zuiden bezocht sinds de rebellen zich daar meester van de macht hadden gemaakt.

Per helikopter vloog hij naar zijn woonplaats Gjirokastër, ongeveer 30 km van de grens met Griekenland. Hij zei dat hij het gebied bezocht om de 'wettige vertegenwoordigers van de plaatselijke autoriteiten en openbare orde' te ontmoeten, maar hij begon al snel overleg te voeren met plaatselijke rebellenleiders. Fino vertelde de opstandelingen dat de geheime politie, de ShIK, was ontbonden.

In Gjirokastër voerde Fino ook verscheidene besprekingen met de Italiaanse premier Romano Prodi, die op 2 april een kort bezoek bracht aan de stad. De besprekingen gingen over de Italiaanse poging om een internationale troepenmacht op de been te brengen die de humanitaire operaties in Albanië moest steunen (zie onder).
Na zijn ontmoeting met Fino zei Prodi tegen de pers dat de Albanese regering graag wilde dat 'zo spoedig mogelijk' een internationale missie naar Albanië zou komen. Prodi zei ook dat Fino positief had gereageerd op de wens van zijn regering dat de Italiaanse marine zou blijven patrouilleren in de Albanese wateren, ondanks het ongeluk eind maart met een Italiaans korvet (zie boven).

Premier Bashkim Fino (l.) en zijn Italiaanse ambtgenoot Romano Prodi na afloop van hun overleg in Tirana op 13 maart 1997. *Foto EPA*

Later op 2 april sprak Fino in Athene met zijn Griekse ambtgenoot Kostas Simitis over de Griekse bijdrage aan de internationale troepenmacht. Griekenland zou erop hebben aangedrongen dat zijn troepen niet zouden worden ingezet in het zuiden dat in handen van rebellen was en waar aanslagen zouden zijn gepleegd op leden van de Griekse minderheid. Fino sprak op 3 april ook met de voormalige Oostenrijkse kanselier Franz Vranitzky, die in maart een onderzoekscommissie van de OVSE in Albanië had geleid (zie boven), en met de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Hans van Mierlo, die het voorzitterschap van de EU-ministers van buitenlandse zaken bekleedde. Naar verluidt verzekerden Vranitzky en Van Mierlo Fino dat er een internationale troepenmacht zou komen en dat die medio april zou worden ingezet.

Italië akkoord met stationering Italiaanse troepen in Albanië

De gebeurtenissen in Albanië en de stationering van buitenlandse troepen in het land drukten ook een belangrijk stempel op de Italiaanse binnenlandse politiek.

De Italiaanse centrum-linkse regeringscoalitie Olijf kreeg op 2 april de steun van de belangrijkste oppositiepartijen voor haar voorstel om een troepenmacht onder Italiaans commando naar Albanië te sturen. Maar de radicale Heropgerichte Communistische Partij (RC) weigerde de regering te steunen. Volgens de RC was de situatie in Albanië te gevaarlijk om er Italiaanse troepen heen te sturen en zou een buitenlandse troepenmacht alleen maar het regime van de Albanese president Berisha overeind houden. De meerderheid van de coalitie Olijf in de Kamer van Afgevaardigden (Tweede Kamer) berustte op de tactische steun van de RC-afgevaardigden. Albanië vormde de eerste belangrijke kwestie waarin de RC het oneens was met de Olijf-regering sinds haar aantreden in mei 1996 (zie pag. 812/1 e.v.-'96).
Prodi slaagde erin een naderende crisis over Albanië te voorkomen omdat de centrum-rechtse oppositionele Vrijheidsalliantie Olijf steunde bij een gezamenlijke motie om Italiaanse troepen te sturen. Op 7 april bekrachtigde de Italiaanse Senaat - de Eerste Kamer, waarin de coalitie Olijf zonder de steun van de RC over een meerderheid beschikte - de stationering van Italiaanse troepen met 154 tegen 119 stemmen en twee onthoudingen. De Kamer van Afgevaardigden ging op 9 april akkoord met het voorstel met 503 tegen 85 stemmen en zeven onthoudingen.

Beschermingsmacht. Begin van Operatie Alba

De vorming van de Internationale Vredesmacht voor Albanië was eind maart goedgekeurd door de VN-Veiligheidsraad (zie boven) en had de steun van de OVSE. Onder bevel van luitenant-generaal Luciano Forlani zou een troepenmacht, waarvoor Italië en zeven andere Europese landen soldaten zouden leveren (zie tabel onder), Operatie Alba gaan uitvoeren.

De troepen zouden worden gestationeerd in Tirana, Durrës en Vlorë (de belangrijkste bruggenhoofden voor Operatie Alba), en in Shkodër, Lezhe, Shengjin, Elbasan, Fier, Gjirokastër en Sarandë.

Er bestond enige verwarring over het precieze doel van Operatie Alba. Volgens de meeste berichten was het onmiddellijke doel ervan de hoofdwegen en distributiepunten (met inbegrip van Durrës, Vlorë en Tirana) te beschermen om konvooien in staat te stellen hulpgoederen aan te voeren. Maar een woordvoerster van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) zei in een interview in de *Financial Times* van 21 april dat het in Albanië niet zozeer om een humanitaire crisis ging, maar om een politieke. Zij zei dat 'niet één iemand' honger leed en merkte op dat de haven van Durrës en de grenzen altijd open waren geweest voor handelsverkeer.

In een commentaar op de gevechtscode voor de troepenmacht zei de Franse minister van defensie Charles Millon op 15 april dat de troepen hun wapens mochten gebruiken om zichzelf te verdedigen en om de openbare orde te handhaven.

Samenstelling van de Internationale Vredesmacht voor Albanië

Land	Aantal manschappen
Italië	2.500
Frankrijk	1.000
Turkije	700
Griekenland	680
Spanje	450
Roemenië	400
Oostenrijk	120
Denemarken	65
Totaal	5.915

Vanaf 11 april werd het vliegveld van Tirana bewaakt door eenheden van de vredesmacht die vooruit waren gestuurd, en op 15 april arriveerden ruim 1.000 soldaten (Italianen, Fransen en Spanjaarden) in Durrës.

Aanvankelijk bleven de soldaten in Midden- en Noord-Albanië, gebieden die reeds door de regering werden gecontroleerd. Maar op 17 april trok een kleine eenheid van Italiaanse soldaten Vlorë binnen, dat sinds februari in handen van de opstandelingen was, en voerde er overleg met opstandelingenleiders. Rebellenleider Ekeren Osmani, die zichzelf had uitgeroepen tot defensiecommandant van het Comité van Nationale Redding, zei op 17 april dat hij de Italiaanse troepen zijn volledige medewerking had toegezegd.

Explosie in munitieopslagplaats

Op 30 april kwamen bij een explosie in Burrel in Midden-Albanië 27 mensen om het leven toen zij een ondergronds munitiedepot plunderden. Na de explosie verzocht Fino of het mandaat voor Operatie Alba kon worden uitgebreid met de bescherming van munitiedepots.

PSS beëindigt boycot parlement

Het bestuur van de Socialistische Partij van Albanië (PSS) besloot op 1 april unaniem dat haar afgevaardigden weer deel zouden gaan uitmaken van de Volksassemblee. De tien PSS-afgevaardigden hadden de Assemblee geboycot sinds de omstreden verkiezingen in mei en juni 1996 (zie pag. 601/2/3-'96).

Op 9 april besloot de Volksassemblee een einde te maken aan de mediabeperkingen die begin maart waren ingesteld als onderdeel van een verscherpte noodtoestand.

Ontwikkelingen bij de PDS

De nationale raad van de regerende PDS sprak op 13 april tijdens een vergadering zijn steun uit voor het partijleiderschap van Berisha en zette dissidenten die eisten dat de president moest aftreden, uit de partij.

Tot de dissidenten die tijdens de vergadering uit de partij werden gezet, behoorden de voormalige vice-premier en minister van financiën Dylber Vrioni en de voormalige vice-premier en minister van toerisme Dashamir Shehi. Berisha's positie werd verder versterkt door de benoeming van een van zijn naaste

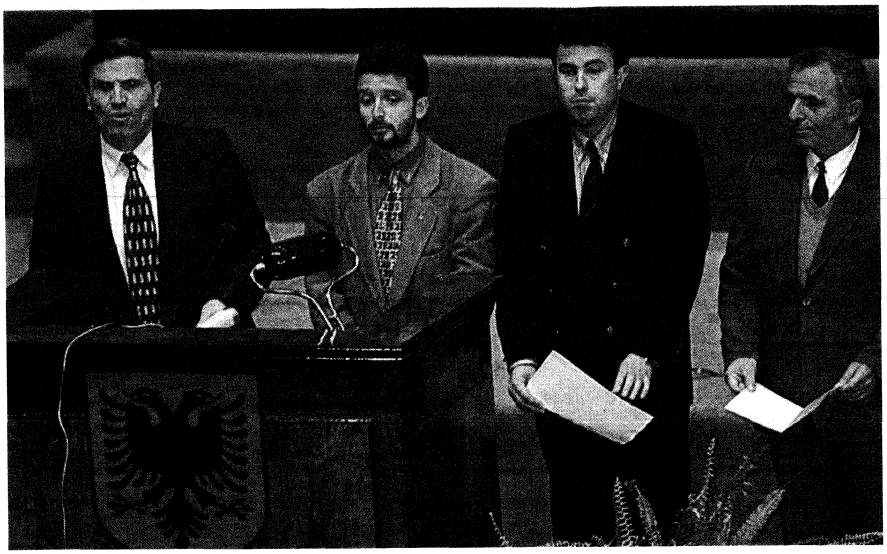

Leden van de PSS-fractie worden na het beëindigen van hun boycot op 9 april 1997 beëdigd in de Volksassemblee. *Foto EPA*

medewerkers, Genc Pollo, tot secretaris-generaal van de partij.
Later die maand, op 26 april, maakten veertien dissidenten van de PDS bekend dat ze een nieuwe politieke partij hadden opgericht, de Beweging voor Democratie (MDP).

Onderhandelingen over verkiezingen

Op 17 april verklaarde Franz Vranitzky (het hoofd van de OVSE-delegatie) dat de leiders van de belangrijkste politieke partijen 29 juni hadden gekozen als datum voor de vervroegde parlementsverkiezingen. Zij hadden echter nog geen overeenstemming bereikt over het kiesstelsel.

Naar verluidt had de PSS geëist dat er een systeem van evenredige vertegenwoordiging zou worden ingevoerd voor de verkiezingen van 29 juni. Deze eis werd door de PDS afgewezen. Op 30 april waarschuwde Fino dat zijn regering zou aftreden als geen overeenstemming over de kwestie werd bereikt.

Onenigheid over ontslag politiechef

De regering van nationale verzoening besloot op 19 april generaal Agim Shehu te ontslaan als onderminister van binnenlandse zaken en hoofd van de nationale politiemacht. Shehu, een trouwe bondgenoot van Berisha, was ervan beschuldigd de oppositie tegen de president te hebben onderdrukt toen de opstand in februari uitbrak. Maar op 20 april legde president Berisha het regeringsbesluit naast zich neer en zei hij dat Shehu zou aanblijven.

Verbannen koning keert terug

De verbannen Albanese kroonpretendent Leka Zogu, de zoon van koning Zog die had geregeerd van 1928-'39, keerde op 12 april terug naar Albanië en riep op een referendum te houden over het herstel van de monarchie. Alle belangrijke politieke partijen waren het er in beginsel over eens dat er een referendum over de kwestie moest komen.

Bij zijn aankomst op het vliegveld van Tirana werd Leka opgewacht door zo'n 2.000 aanhangers. Hij vertelde hun dat hij was teruggekeerd om te delen in 'het lijden' van de bevolking en zou blijven 'zo lang als nodig is'. Leka's komst was georganiseerd door de monarchistische Legaliteitsbeweging.

Leka, die twee dagen oud was toen zijn vader in 1939 na de Italiaanse inval met zijn familie het land ontvluchtte, woonde in ballingschap in Zuid-Afrika; hij was actief als wapenhandelaar.

Economische gevolgen van crisis

De onlusten en opstand hadden zware gevolgen voor de toch al wankele Albanese economie.

Minister van financiën Arben Malaj, die werd aangehaald in de *Financial Times* van 16 april, zou hebben gezegd dat het BBP door de onlusten zou inkrimpen met 4 à 7 procent. De prijzen waren in het eerste kwartaal van 1997 gestegen met ongeveer 30 procent en het begrotingstekort zou naar verwachting stijgen tot maar liefst 16 à 17 procent van het BBP in plaats van de 7 à 8 procent die de regering had voorspeld vóór de onlusten.

Malaj zei ook tegen de *Financial Times* dat de regering geld bijdrukte om gepensioneerden en werklozen te betalen en hij erkende dat dit onvermijdelijk tot inflatie zou leiden. Medio april had hij in Londen een ontmoeting met functionarissen van internationale financiële instellingen - waaronder het Internationaal Fonds (IMF), de Wereldbank en de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) - waarbij getracht werd een ontwerpbegroting op te stellen.

De Albanese kroonpretendent Leka Zogu brengt op 24 april 1997 bloemen naar het graf van Ismail Qemali, de vader van de Albanese onafhankelijkheid. *Foto EPA*

President centrale bank ontslagen

Op 25 april ondertekende president Berisha een decreet waarbij Kristaq Luniku werd ontslagen als president van de Bank van Albanië (de centrale bank). De opvolger van Luniku was Qamil Tusha, tot dan toe onderdirecteur van de Nationale Commerciële Bank, een van Albanië's drie staatsbanken.

Luniku, die sinds begin maart in Washington verbleef om met het IMF te onderhandelen, noemde zijn ontslag op 25 april 'onwetttig' en bekritiseerde Berisha's optreden als een 'inmenging' die de onafhankelijkheid van de bank ondermijnde. De centrale bank, zo zei hij, 'was het enige instituut dat niet onder Berisha viel, maar nu wil hij deze ook onder zijn controle brengen, omdat er verkiezingen in aantocht zijn.'

De *Financial Times* van 26 april zei dat Luniku het 'respect' genoot van internationale financiële instellingen en werd beschouwd als 'een garantie dat de Albanese autoriteiten een verstandig monetair beleid zouden voeren.'

(Vor.ber.pag. 809/1 e.v.-1996)

EUROPESE UNIE

VERGADERINGEN EU-MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN. VEERTIGSTE VERJAARDAG VERDRAG VAN ROME

Op 20 januari 1997 vergaderden de ministers van buitenlandse zaken van de vijftien lidstaten van de Europese Unie (EU) in Brussel over de herziening van de EU-verdragen in het kader van de Intergouvernementele Conferentie (IGC) (zie pag. 166/3 e.v.-'97). De ministers probeerden de impasse te doorbreken over het beleidsvormingsproces in de EU. Ook spraken zij voor het eerst serieus over een 'flexibele' besluitvormingsstructuur die groepen lidstaten de mogelijkheid zou geven grotere integratie tot stand te brengen. De vergadering eindigde echter zonder dat overeenstemming werd bereikt.

Een krachtige groep lidstaten drong onder leiding van Frankrijk en Duitsland aan op een structuur die een verdergaande integratie tussen sommige lidstaten mogelijk maakte. De Duitse minister van buitenlandse zaken Klaus Kinkel verklaarde dat 'geen enkele lidstaat blokkades zou moeten kunnen opwerpen door middel van een veto.' Een groep landen, waaronder Denemarken, Griekenland, Groot-Brittannië, Portugal en Zweden, was het echter oneens met een dergelijk standpunt; zij waren bang dat hierdoor een elite-groep zou ontstaan die de belangen van andere lidstaten zou schaden. Hoewel de Britse premier John Major eerder die maand had laten weten dat zijn land zich niet zou verzetten tegen een zogeheten Europa met meerdere snelheden, hield Groot-Brittannië tijdens de bijeenkomst in Brussel vast aan zijn recht om een veto uit te spreken over wijzigingen van de bestaande regels.

De Britse onderminister van buitenlandse zaken en het Gemenebest voor Europese aangelegenheden, David Davis, zei dat de 'EU geen franchise-onderneming' was en benadrukte dat Groot-Brittannië 'het recht wilde behouden zijn veto van geval tot geval uit te spreken en niet alleen bij bepaalde onderwerpen.' Groot-Brittannië eiste ook dat lidstaten niet zouden worden gestraft als ze niet deelnamen aan selectieve samenwerking. De Italiaanse minister van buitenlandse zaken Lamberto Dini presenteerde een alternatief voorstel dat voorzag in besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid, een sleutelrol voor de Europese Commissie, en een akkoord dat bepaalde beleidsterreinen - zoals concurrentiebeleid, het gemeenschappelijke visserij- en landbouwbeleid en de gemeenschappelijke markt - niet in aanmerking zouden komen voor selectieve samenwerking.

Veertigste verjaardag EU-ministerraad

Op 25 maart ontmoetten de EU-ministers van buitenlandse zaken elkaar in Rome ter herdenking van de 40ste verjaardag van de ondertekening van het Verdrag van Rome (zie pag. 13111-'57). Nederland, dat voorzitter was van de EU en van de IGC-conferentie waarop het Verdrag van Maastricht zou worden herzien, presenteerde een ontwerptekst voor de herziening die tijdens de top in Amsterdam in juni zou worden aangenomen (zie boven).

In nieuwe onderdelen van de ontwerptekst stond dat de nationale regeringen belangrijke aspecten van hun immigratie-, asiel-, grenscontrole- en visumbeleid zouden overhevelen naar de EU. Maar de Nederlandse hoop dat er vooruitgang zou worden geboekt, zodat het verdrag in juni klaar was voor ondertekening werd de bodem ingeslagen door de Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind. Hij wees het ontwerp als 'absoluut onaanvaardbaar' van de hand. EU-voorzitter Jacques Santer verklaarde dat de andere lidstaten Rifkinds uitbarsting als onderdeel van zijn politieke 'campagne' beschouwden, waarmee hij verwees naar de Britse parlementsverkiezingen die op 1 mei zouden worden gehouden.

De minister bespraken ook een voorstel voor de oprichting van een Europese defensie-unie met een clausule over wederzijdse verdediging en over de militaire capaciteit om vredeshandhavende en andere veiligheidsoperaties uit te voeren. In de voorstellen, voor het eerst onthuld op 21 maart, die waren ingediend door Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en België, werd aangedrongen op de uiteindelijke integratie van de West-Europese Unie in de EU. Maar Rifkind wees ze van de hand, terwijl de vier neutrale EU-lidstaten Finland, Ierland, Oostenrijk en Zweden er niet enthousiast over waren.

BOETES VOOR ITALIË EN DUITSLAND

Op 20 januari besloot de Europese Commissie boetes op te leggen aan Duitsland en Italië wegens schending van EU-wetten. Het was de eerste keer dat de Commissie had getracht haar bevoegdheden te gebruiken om financiële sancties op te leggen aan lidstaten op grond van artikel 171 van het Verdrag van Maastricht.

Het advies van de Commissie luidde dat Duitsland ECU 448.400 zou moeten betalen ($ 1 = ECU 0,83) voor iedere dag dat het milieuwetten ter bescherming van vogels, grondwater en oppervlaktewater bleef overtreden. Italië zou ECU 282.900 per dag moeten betalen, eveneens voor het overtreden van milieuwetten. Het Europese Hof van Justitie moest het advies van de Commissie bekrachtigen voordat het kon worden uitgevoerd.

RIJSTQUOTA

Op 8 januari stelde de Europese Commissie een quota in voor rijst uit de overzeese gebiedsdelen van de lidstaten teneinde de rijstproducenten van de EU te beschermen. Het besluit hield in dat gedurende de eerste vier maanden van 1997 niet meer dan 42.650 ton rijst uit deze gebieden mocht worden geïmporteerd.

In de zes voorafgaande jaren was er rijst vanuit de Nederlandse Antillen, Montserrat en de Turks- en Caicoseilanden de EU binnengekomen zonder dat sprake was van quota's en tarieven. Deze invoer was op spectaculaire wijze gestegen van 58.000 ton in 1992 tot ruim 365.000 ton in 1996. Een aanzienlijk deel van deze groei kwam voor rekening van de Nederlandse Antillen(zie pag. 25/3 e.v.-'97). Het besluit van de Commissie kwam op aandringen van Italië en Spanje, de grootste rijstproducenten in de EU.

NIEUWE VOORZITTER EUROPEES PARLEMENT

Op 14 januari werd de Spaanse Christen-Democraat José María Gil-Robles Gil-Delgado gekozen tot voorzitter van het Europees Parlement (EP) voor een termijn van 2,5 jaar. Hij werd de opvolger van de Duitse sociaal-democraat Klaus Hänsch (zie pag. 743/1-'94). Gil-Robles kreeg 338 van de 548 uitgebrachte stemmen.

De kleinere fracties ageerden openlijk tegen het in hun ogen weinig democratische karakter van de verkiezing. Zij brachten hun stem uit op de Franse parlementariër Catherine Lalumière, die zich vooral bij wijze van protest tegenkandidaat had gesteld. Lalumière, exminister van Europese zaken en fractieleider van de Europese Radicale Alliantie, kreeg 177 stemmen. Er werden 33 blanco stemmen uitgebracht.

De twee grootste fracties in het EP, de socialisten (215 zetels) en de christen-democraten (182 zetels, zie pag. 168-'97), hebben al jaren de afspraak om na parlementsverkiezingen de twee mandaattermijnen van 2,5 jaar om beurten te bezetten (zie pag 407/3-'89). Binnen de christen-democratische fractie bestaat weer een interne afspraak tussen de Duitsers en de Spanjaarden, de twee grootste nationale delegaties, die al sinds 1989 het voorzitterschap aan elkaar doorgeven (zie ook pag. 296/1-'92).

Gil-Robles Gil-Delgado (1935) bracht een groot gedeelte van zijn jeugd in Portugal door.

De nieuwe voorzitter van het Europees Parlement, de Spanjaard José María Gil-Robles Gil-Delgado. *Foto EPA*

Zijn vader, die minister van defensie was in de Tweede Spaanse Republiek, was daarheen gevlucht na de overwinning van generaal Francisco Franco Bahamonde in de burgeroorlog. In 1952 keerde Gil-Robles terug naar Spanje, waar hij een studie rechten volgde. Tussen 1969 en 1974 publiceerde hij verschillende werken over juridische onderwerpen die verband hielden met het herstel van de democratie in Spanje.
Gil-Robles, die een voorvechter was van toenadering tussen de verschillende christen-democratische partijen in Spanje, werd in 1977 lid van het presidium van de Europese Christen-Democratische Unie. In 1989 werd hij op de lijst van de Partido Popular gekozen tot lid van het EP. In de zittingsperiode 1989-1994 was hij onder andere ondervoorzitter van de EVP - de fractie der christen-democraten - , voorzitter van de commissie institutionele zaken en lid van de commissie reglement. In 1994 werd hij herkozen in het EP, waarvan hij ondervoorzitter werd.

De constitutieve vergadering die aan de verkiezing van de nieuwe parlementsvoorzitter voorafging, werd voorgezeten door het oudste lid in jaren, de 84-jarige EVP'er Otto von Habsburg. Deze voormalige Oostenrijks-Hongaarse kroonprins was voorzitter van de Paneuropese Unie en sinds 1979 lid van het direct gekozen Europees Parlement. Hij beklemtoonde in een redevoering dat de politici de verantwoordelijkheid dragen voor de vrede in heel Europa. De Europese Unie mocht volgens hem geen gesloten club worden en op de plaats van het vroegere IJzeren Gordijn een nieuwe welstandsgrens opwerpen. Elk land van het voormalige Oostblok moest in de gelegenheid worden gesteld tot de Europese Unie toe te treden, zo zei hij.

Het EP boog zich tevens over de bezetting van 40 andere posten voor de komende 2,5 jaar. Het parlement telt 14 vice-voorzitters en vijf questoren die tot het presidium behoren en belast zijn met administratieve en financiële taken, maar geen stemrecht bezitten. Ook zijn er nog 20 beleidscommissies (vaste kamercommissies in Haagse termen) en een subcommissie, die elk van een voorzitter moeten worden voorzien.

Bij de verdeling van deze posten geldt dat het vice-voorzitterschap en het commissievoorzitterschap van gelijk gewicht zijn, hoewel daar per lidstaat anders over wordt gedacht. Afgevaardigden uit de zuidelijke lidstaten geven als regel voorkeur aan een plaats in het presidium, die van de noordelijke lidstaten prefereren beleidscommissies. Bij een tamelijk recente reglementswijziging heeft het presidium overigens een aantal bevoegdheden overgedragen aan de 'conferentie van voorzitters', bestaande uit de parlementsvoorzitter en de fractievoorzitters. Deze 'conferentie van voorzitters' wordt beschouwd als het meest invloedrijke orgaan in het EP.

Wijzigingen in samenstelling EP

De fractie Europa der Nationale Staten (ENS) die op 11 november 1996 ophield te bestaan door de overstap van een Franse Europarlementariër naar de Unie voor Europa (zie pag. 169/1-'97) is op 13 januari 1997 herboren onder de naam Fractie van onafhankelijken voor het Europa van de Nationale Staten (O-ENS). Door de overstap van een Brits parlementslid, dat van de EVP kwam, beschikte O-ENS sinds 13 januari weer over de vereiste 18 leden van vier verschillende nationaliteiten. Tot O-ENS behoorden onder meer de Nederlandse parlementariërs Leen van der Waal en Hans Blokland (SGP/GPV/RPF).

De Nederlandse parlementariër Jim Janssen van Raay (CDA) verliet per 1 januari 1997 de christen-democratische fractie EVP. Hij had onenigheid gekregen met het CDA, toen partijvoorzitter H. Helgers hem herinnerde aan een afspraak die vóór de Europese verkiezingen was gemaakt; Janssen van Raay zou hebben toegezegd slechts de helft van zijn vijfjarig mandaat in het EP vol te zullen maken. De Rotterdamse advocaat weigerde begin december 1996 zijn zetel beschikbaar te stellen. Hij verliet wel de CDA-delegatie, maar bleef aan als onafhankelijk parlementslid. Medio december werd bekend dat hij zich zou aansluiten bij de fractie van de Unie voor Europa. Tot deze rechts georiënteerde fractie, die vooral Franse gaullisten en aanhangers van Berlusconi's Forza Italia herbergde, was al eerder de Nederlandse Leonie van Bladel toegetreden, na een conflict in de PvdA-delegatie in september 1996.

Janssen van Raay was al jaren omstreden vanwege vermeende belangenverstrengeling. De advocaat, tevens honorair consul van Singapore, had de aantijgingen altijd ontkend.

Umberto Bossi, de leider van de Italiaanse Noordelijke Liga (LN), verliet met ingang van 7 april de fractie van de Europese Liberale en Democratische Partij (ELD). Bossi's positie in de fractie was al precair geworden, omdat zijn vijandige uitlatingen over buitenlanders tot veel irritatie hadden geleid. De vier andere LN-leden vertrokken eveneens en kwamen samen met Bossi bij de fractielozen terecht, die officieel de 'niet-ingeschrevenen' heetten.
Twee Italiaanse parlementsleden maakten daarop de overstap van de Unie voor Europa naar de ELD, hetgeen ze eerst niet wilden vanwege Bossi's aanwezigheid.

BSE-AFFAIRE. RAPPORT UIT KRITIEK OP BRITSE REGERING

In een rapport van de parlementaire enquêtecommissie over de BSE-affaire, dat op 18-20 februari in het Europees Parlement werd besproken, werden de Britse regering en de Europese Commissie ervan beschuldigd de rundvleescrisis te hebben verergerd. De crisis, die had geleid tot een internationaal verbod op de export van Brits rundvlees in maart 1996, volgde op de publicatie van wetenschappelijk bewijsmateriaal waarbij bovine spongiforme encefalitis (BSE) bij runderen in verband werd gebracht met de ziekte van Creutzfeldt-Jacob bij mensen (zie pag 738/3 e.v.-'96;165/3 e.v.-'97).

Het rapport stelde dat 'het grootste deel van de verantwoordelijkheid' voor de BSE-epidemie bij Groot-Brittannië lag en beschuldigde de Britse regering ervan het voederen van vee met verdacht slachtafval niet te hebben voorkomen. De poging van Groot-Brittannië om opheffing van het verbod af te dwingen door de Europese besluitvorming te boycotten (zie pag. 738/3 e.v.-'96) werd in het rapport gekarakteriseerd als 'misbruik van rechten en chantage van instellingen van de gemeenschap'. De Britse minister van landbouw Douglas Hogg werd bekritiseerd wegens zijn weigering te getuigen voor de commissie, en in het rapport werd het advies gegeven hem voor het Europese Hof van Justitie te dagen, omdat hij zich had onttrokken aan zijn plicht samen te werken met een EU-instelling. Volgens de Britse regering gaf het rapport 'een onnodig verkeerde voorstelling van de feiten'.

De Europese Commissie werd beschuldigd van de verspreiding van 'desinformatie' om de interne rundvleesmarkt te beschermen, doordat ze probeerde te voorkomen dat de ernst van het risico van BSE bekend zou worden.

Op 19 februari besloot het EP om de Commissie negen maanden de tijd te geven voor een uitvoerige reorganisatie van haar voedsel- en gezondheidsbeleid. Zo niet, dan zou het parlement in november een motie indienen om alle twintig commissarissen te ontslaan. De Europarlementariërs namen een 'voorwaardelijke motie van wantrouwen' tegen de commissarissen aan (de eerste in zijn soort) met 422 stemmen voor en 49 tegen en keurden het rapport goed. Dat het het parlement menens was bleek duidelijk uit het feit dat 519 afgevaardigden hun stem hadden uitgebracht, een ongekend hoog aantal in de geschiedenis van het Europees Parlement (48 Europarlementariërs onthielden zich van stemming). Een motie van wantrouwen tegen de Europese Commissie die de volgende dag ter stemming kwam, kreeg echter geen meerderheid. De motie werd gesteund door 118 Europarlementariërs, onder wie Franse en Belgische socialisten.

De Commissie leek aan de motie van wantrouwen ontsnapt te zijn omdat Commissievoorzitter Jacques Santer een aantal toezeggingen deed over het voedsel- en gezondheidsbeleid. Zo ging de verantwoordelijkheid voor de menselijke gezondheid over van de commissaris voor landbouw Franz Fischler op de commissaris van consumentenbeleid Emma Bonino. Bonino zou ook meer middelen krijgen om het voedsel- en gezondheidsbeleid te reorganiseren. Santer verklaarde dat hij er bij de Intergouvernementele Conferentie (IGC) op zou aandringen het parlement een grotere rol te geven in agrarische en veterinaire zaken. Tevens beloofde hij 'revolutionaire' hervormingen van het algemene landbouwbeleid om natuurlijke landbouwmethoden te stimuleren en het milieu te beschermen.

Duitse runderen geslacht

Op 22 januari gaf de Duitse regering toestemming voor de slacht van meer dan 5.000 stuks rundvee, afkomstig uit Zwitserland en Groot-Brittannië, in een poging de verkoop van Duits rundvlees veilig te stellen.

Zowel in Zwitserland als in Groot-Brittannië heerste BSE onder het vee, in de volksmond bekend als 'gekke-koeienziekte' (zie pag. 738/3 e.v.-'96 en 165/3 e.v.-'97).

Het slachtbesluit volgde op de dood van een in Duitsland geboren kalf met BSE, waarvan de vermoedelijke moeder afkomstig was uit Groot-Brittannië. Het was het vijfde dier sinds 1992 dat in Duitsland stierf aan BSE en het eerste sinds 1994.

De Duitse autoriteiten maakten op 10 maart bekend dat het BSE-kalf afkomstig was uit Groot-Brittannië en niet in Duitsland was geboren, zoals aanvankelijk werd gedacht.

Verplichte herkomstaanduiding voor rundvlees

De EU-landbouwministers, die van 17-19 maart in Brussel vergaderden, keur-

De Duitse minister van landbouw Jochen Borchert (l.) heet op het vliegveld van Keulen op 23 januari 1997 zijn Nederlandse collega Jozias van Aartsen welkom, met wie hij overleg zal voeren over nieuwe gevallen in Duitsland van de runderziekte BSE. *Foto EPA*

den nieuwe regels goed waardoor het verplicht werd op alle rundvlees het land van herkomst te vermelden. Groot-Brittannië had zich tegen het besluit verzet uit vrees dat het nadelig zou zijn voor de verkoop van Brits rundvlees nadat het internationale verbod op de export daarvan was opgeheven. (Dat verbod was afgekondigd in maart 1996 als reactie op de bedreiging voor de volksgezondheid die de gekke-koeienziekte opleverde, zie pag. 696/1 e.v.-'96).

De verplichte aanduiding van het land van herkomst op rundvlees zou ingaan op 1 januari 2000. Landen die hieraan niet meededen, zouden de aanduiding op in binnen- en buitenland verkocht vlees alleen kunnen weglaten als het land van import eveneens niet meedeed. Alleen Groot-Brittannië en Italië zouden waarschijnlijk niet meedoen.

De Nederlandse staatssecretaris van buitenlandse zaken Michiel Patijn. *Foto EPA*

DUITS-FRANS GEHEIM DEFENSIEPACT

De Franse krant *Le Monde* onthulde op 25 januari 1997 dat de Franse president Jacques Chirac en de Duitse bondskanselier Helmut Kohl op 9 december 1996 in het geheim een akkoord sloten over vergaande samenwerking op defensieterrein. Citerend uit de Duitse versie van het pact, dat de twee leiders op hun top in Neurenberg ondertekenden, meldde het blad dat Bonn en Parijs de defensiebelangen van de twee landen 'onlosmakelijk aan elkaar verbonden achtten'. Op grond daarvan streefden zij naar afstemming van hun defensiepolitiek - waartoe tevens de inlichtingendiensten en defensie-industrie werden gerekend. Letterlijk stelde het pact:

'Op grond van hun geografische situatie, hun wederzijds demografisch en economisch gewicht en hun betrokkenheid bij de Europese constructie, bevinden Frankrijk en Duitsland als leden van de Europese Unie, het Atlantisch bondgenootschap en de Westeuropese Unie zich in het hart van een netwerk van solidariteit (...) Onze landen zijn blootgesteld aan dezelfde gevaren. De noodzaak van een territoriale defensie en een verdediging van de alliantie blijft, aangezien een fundamentele wijziging van de veiligheidsomstandigheden in Europa niet kan worden uitgesloten.'

Het akkoord werd destijds door Chirac 'historisch' genoemd. De tekst was volgens *Le Monde* tot dan toe geheim gehouden omdat Kohl en Chirac de eerste kennisname ervan wilden voorbehouden aan de parlementariërs uit de beide landen die op 24 en 25 januari bijeenkwamen in Aken.
De Franse regering ging op 28 januari akkoord met het wijden van een spoeddebat over de Frans-Duitse defensieplannen. Linkse afgevaardigden in het parlement waren woedend over het feit dat deze plannen 'naar iedereen waren uitgelekt behalve naar het parlement.' Ze beschuldigden de regering van een uitverkoop van de nationale veiligheidsbelangen achter de ruggen van de afgevaardigden om.

NEDERLANDS VOORSTEL VOOR MEERDERHEIDSBESLUITVORMING

Nederland, dat het EU-voorzitterschap bekleedde en onder wiens leiding in juni in Amsterdam de IGC-top ter herziening van het verdrag van Maastricht zou worden gehouden, probeerde de impasse over de structuur van de beleidsvorming binnen de EU te doorbreken. Op 18 februari werd daarom een voorstel ingediend over 'flexibele' beleidsvorming om lidstaten de kans te geven beter te integreren (zie boven).

Een van de aspecten van het voorstel, dat openbaar gemaakt werd door de Nederlandse staatssecretaris van buitenlandse zaken Michiel Patijn, was uitbreiding van de meerderheidsbesluitvorming tot 25 beleidsgebieden. Het ging onder meer om indirecte belastingen, milieu, industrie, cultuur, onderzoek en technologie, vrij verkeer van mensen en verblijfsrecht, en bepaalde rechtsgebieden. Het nationale veto zou worden gehandhaafd voor gevoelige zaken zoals directe belastingen, sociale voorzieningen, uitbreiding van de EU, toekomstige verdragsherzieningen en hoge EU-benoemingen.
Patijn erkende dat 'we nog niet uit de problemen zijn' maar sprak de hoop uit dat het voorstel een goede basis voor discussie zou vormen.

DEMONSTRATIES TEGEN WERKLOOSHEID. BANENVERLIES BIJ RENAULT

Tussen de 70.000 en 100.000 betogers eisten tijdens een demonstratie in Brussel op 16 maart dat de EU maatregelen zou nemen ter bestrijding van de werkloosheid en voor betere bescherming van arbeiders. Belgische vakbonden hadden de demonstratie georganiseerd na het besluit van de Franse autofabrikant Renault om een assemblagefabriek in Vilvoorde bij Brussel te sluiten. Dat zou ten koste gaan van 3.100 banen.

Behalve de arbeiders uit Vilvoorde waren er arbeiders uit alle delen van België en uit Frankrijk, waar Renault eveneens arbeidsplaatsen wilde afstoten. Ook waren er omvangrijke delegaties uit Duitsland, Griekenland, Groot-Brittannië, Italië, Nederland, Oostenrijk, Portugal en Spanje. Hoewel de betogers een pop ophingen die Renault-president Louis Schweitzer voorstelde, richtte hun woede zich in de eerste plaats op de EU, en in het bijzonder op de gedereguleerde markt en op wat werd beschouwd als het verzuim van de EU om de arbeiders van zijn lidstaten te beschermen. De betogers riepen leuzen als 'Europa staat gelijk aan vrij verkeer van werkloosheid.' Sprekers eisten dat het scheppen van banen prioriteit zou krijgen bij de herziening van het Verdrag van Maastricht (die

Tienduizenden betogers lopen op 16 maart 1997 in Brussel mee in een protestmars tegen de aangekondigde sluiting van de Renault-fabriek in Vilvoorde *Foto EPA*

zijn beslag zou krijgen tijdens de Intergouvernementele Conferentie - IGC - in juni in Amsterdam, zie pag. 167/2-'97); verder eisten zij een verkorting van de werkweek en strengere straffen voor bedrijven die zich niet hielden aan de wettelijk verplichte inspraak voor werknemers.

De sluiting van de fabriek in Vilvoorde was onverwacht aangekondigd in een korte verklaring op 27 februari. Hoewel de fabriek zelf winst maakte, verwachtte het gehele Renault-concern voor 1996 een record-verlies van FF 5 mrd ($ 1 = FF 5,79 op 7 maart 1997). Op 3 maart bevestigde het bedrijf (dat voor 45 procent in handen was van de Franse staat) dat het in 1997 in zijn fabrieken in Frankrijk 2.700 banen zou afstoten.

De sluiting in Vilvoorde stuitte op kritiek van de Belgische regering, die zich bezorgd toonde over het gebrek aan overleg bij het besluit. De Belgische federale en de Vlaamse regering lieten weten dat ze Renault gerechtelijk zouden vervolgen, hoewel de maximale straf die het bedrijf opgelegd kon krijgen minder dan ECU 300.000 was ($ 1 = ECU 0,883 op 10 maart 1997). Hoewel de Franse regering kennelijk achter het besluit stond, zei de Franse president Jacques Chirac 'geschokt' te zijn over de manier waarop het was aangekondigd. In een ongebruikelijke stap sprak de Belgische koning Albert II op 5 maart zijn 'grote ongerustheid' uit over de sluitingsplannen tijdens een vergadering met de Europese Commissie in Brussel. De voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Santer, beschuldigde Renault ervan zich niet te hebben gehouden aan twee Europese richtlijnen door het besluit aan te kondigen alvorens vertegenwoordigers van de arbeiders te hebben geraadpleegd. Santer zei dat deze schending van de regels een ernstige tegenslag was voor de 'Europese geest van vertrouwen' en hij leek de arbeiders van Vilvoorde aan te moedigen Renault te vervolgen.

(Vor.ber.pag.161/2 e.v.-1997)

FRANKRIJK

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. WEGBLOKKADES VRACHTWAGEN-CHAUFFEURS

Gesteund door op 28 november 1996 gepubliceerde cijfers van het Franse Bureau voor de Statistiek INSEE, bleef minister van financiën Jean Arthuis bij zijn voorspelling dat de economie in 1996 met 1,3 procent zou groeien, en bij zijn prognose van 6 september dat het bruto binnenlands produkt (BBP) in 1997 met 2,3 procent zou stijgen.

Dit waren belangrijke uitgangspunten voor de regering, indien zij haar doelstelling wilde verwezenlijken om het begrotingstekort in 1997 (zie pag. 11/3 e.v.-'97) terug te dringen tot beneden de 3 procent van het BBP, en aldus te voldoen aan het criterium voor deelname aan de derde fase van de Economische en Monetaire Unie, waarin een gemeenschappelijke munt zou worden ingevoerd.

De INSEE-cijfers behelsden een bijstelling van het BBP-cijfer voor het tweede kwartaal van 1996. Het BBP, dat volgens een eerdere raming in dat kwartaal met 0,4 procent zou krimpen, was minder scherp gedaald met slechts 0,2 procent. In het derde kwartaal was het BBP toegenomen met 0,9 procent, deels dankzij de groei van de export, maar ook door de buitengewoon sterke stijging van de autoverkoop in verband met het einde van een stimuleringsprogramma van de overheid. In het laatste kwartaal werd de groei geraamd op 0,4 procent. Op 2 december publiceerde het ministerie van arbeid werkloosheidscijfers waaruit bleek dat de werkloosheid licht gedaald was van 3,11 mln tot 3,1 mln, een cijfer dat nog altijd neerkwam op 12,6 procent van de beroepsbevolking.

De voortzetting van het monetaire beleid, dat was gericht op een 'sterke franc', werd eind november gehekeld, met name door oud-president Valéry Giscard d'Estaing, die op 20 november pleitte voor een devaluatie om de groei van de export, en dus ook die van de economie, te stimuleren. Zijn voorstel leidde tot druk op de franc en maakte krachtige Duitse steun noodzakelijk om een valutacrisis te voorkomen. Op 21 november gaven de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Franse premier Alain Juppé een gezamenlijke verklaring uit waarin werd gezegd dat de wisselkoers tussen de franc en de Duitse mark niet hoefde te worden gewijzigd. Op 28 november ontstond nieuwe druk op de franc na opmerkingen ten gunste van een devaluatie en kritiek op het Duitse monetaire beleid door Jean-Pierre Gérard, lid van de raad van bestuur van de Bank van Frankrijk.

Op 14 november maakte minister Arthuis bekend dat de regering had besloten niet door te gaan met de op 1 augustus begonnen privatisering van de handelsbank CIC, die op dat moment eigendom was van de nationale verzekeringsmaatschappij GAN (zie pag. 13/1-'97), waarbij het meerderheidsbelang van de regering had moeten overgaan in handen van een enkele koper.

Het besluit werd gerechtvaardigd met het argument dat de twee enige serieuze biedingen te laag waren geweest en dat één hiervan, die van Société Général, niet in overeenstemming was met de eisen die werden gesteld aan de verkoop. Analisten wezen tevens op het verzet van de werknemers, in de context van de toenemende arbeidsonrust, en op de bestaande controverse over regeringsvoorstellen (waarover de privatiseringscommissie naar verwachting in december of januari uitspraak zou doen) tot de verkoop van het elektronicaconcern Thomson aan Lagardère voor het symbolisch bedrag van FF 1, waarbij het consumentenelektronica-

bedrijf Multimedia, een dochteronderneming van Thomson, naar het Zuid-Koreaanse concern Daewoo zou gaan.

Het grootste deel van het resterende overheidsbelang van 9,85 procent in het petrochemische bedrijf Elf Aquitaine werd op 13 november verkocht, deels aan een dochteronderneming van Elf en deels in de vorm van het plaatsen van aandelen bij institutionele beleggers. De staat behield een restdeelneming van 0,75 procent, waaronder een 'gouden aandeel'. Het belangrijkste onderdeel in het vierjarige privatiseringsprogramma uit 1993 van de toenmalige premier Edouard Balladur dat nog moest worden uitgevoerd (zie pag. 18/3-'94), was de geplande uitgifte van aandelen van France Télécom in het voorjaar van 1997.

Een oproep van de communistische vakcentrale CGT om een week lang actie te voeren leidde tot stakingen en demonstraties op respectievelijk 15 en 16 november. Door deze protestacties en het besluit van Force Ouvrière, de op een na grootste vakcentrale, om de demonstraties te steunen, zag het er naar uit dat opnieuw een periode van massale acties zou volgen, zoals na de bekendmaking van de hervorming van de sociale zekerheid door de regering-Juppé in november 1995. Uiteindelijk werd echter maar incidenteel opgeroepen tot staking, en werd hier weinig gehoor aan gegeven, en demonstraties kregen betrekkelijk weinig steun. In Parijs bedroeg het aantal demonstranten minder dan 10.000 en in Marseille slechts 4.000.

Het bleek echter voorbarig te denken dat de regering de dreiging van de vakcentrales had 'afgeslagen'. Op 18 november gingen vrachtwagenchauffeurs over tot het blokkeren van oliedepots, havens, vliegvelden en opritten van autowegen, hetgeen leidde tot een grootscheepse ontwrichting. Zij beëindigden hun blokkade-acties, nadat hun (particuliere) werkgevers op 29 november overeenkomsten hadden ondertekend die voorzagen in verbeteringen op het gebied van lonen en pensioenvoorzieningen van vrachtwagenchauffeurs.

Samenwerkingsovereenkomst met Japan

Op 18 november sloten Frankrijk en Japan een overeenkomst aangaande jaarlijkse bilaterale topontmoetingen, halfjaarlijkse bijeenkomsten van de ministers van buitenlandse zaken en uitbreiding van de economische samenwerking, vooral op het gebied van het ruimteonderzoek en de satellietontwikkeling.

De overeenkomst werd ondertekend door de Japanse minister van buitenlandse zaken Ryutaro Hashimoto en de Franse president Jacques Chirac op de tweede dag van diens zesdaagse bezoek aan Japan. Chirac zei dat het handelsverkeer tussen beide landen op dat moment 'onvoldoende' was. Hoewel Japan de op een na sterkste economische macht ter wereld was, beheerste het slechts 2 procent van de Franse markt, terwijl Frankrijk, dat op de vierde plaats kwam, slechts 1,7 procent van de Japanse markt beheerste.

Vervoersstaking

Op 24 januari 1997 hielden werknemers in het openbaar vervoer een vierentwintiguursstaking. Hun actie trof de meeste grote Franse steden, waaronder Grenoble, Lille, Lyon en Marseille. Zij staakten ter ondersteuning van de door hun geëiste verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd in het openbaar vervoer van 60 naar 55 jaar. Een vervroegd pensioen gold al voor machinisten en voor het personeel van het openbaar vervoer van Parijs en, krachtens de regeling die een einde maakte aan de staking van vrachtwagenchauffeurs in november 1996, voor vrachtwagenchauffeurs met een dienstverband van ten minste twintig jaar (zie boven).

De meeste politici sloten evenwel vervroegde pensionering voor alle werknemers uit. Premier Juppé zei dat het 'financieel onmogelijk' was en dat 'de regering onder geen beding zou buigen'. Hij zei dat alleen werknemers met een baan van meer dan 39 uur per week er aanspraak op zouden kunnen maken op 55-jarige leeftijd met pensioen te gaan. Ook de oppositionele Socialistische Partij was tegen. Desalniettemin dachten veel commentatoren dat vervroegde pensionering waarschijnlijk een populair thema zou worden in de aanloop naar de algemene verkiezingen van 1998.

Op 29 januari hielden de spoorwegvakbonden een prikactie van 36 uur tegen de reorganisatieplannen van de regering voor de zwaar verlies lijdende nationale spoorwegmaatschappij Société nationale des chemins de fer français (SNCF). Een wetsontwerp met de regeringsplannen was op 21 januari ingediend bij de Senaat. In het wetsontwerp werd de SNCF in tweeën opgedeeld: de Réseau ferré national (RFN) werd verantwoordelijk voor het spoorwegennet en de infrastructuur en een vernieuwde SNCF werd verantwoordelijk voor de treindiensten en het beheer van de treinen. Beide bedrijven zouden eigendom zijn van de staat. De vakbonden vreesden dat de reorganisatie tot banenverlies zou leiden.

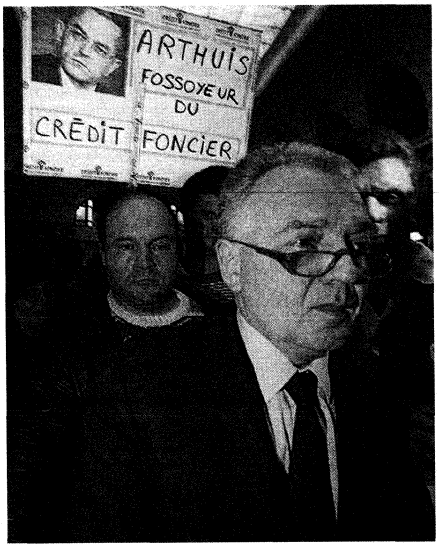

De gouverneur van Crédit Foncier, Jérôme Meyssonier, verlaat op 22 januari 1997 het hoofdkwartier van de bank, waar hij zes dagen heeft vastgezeten. *Foto EPA*

Protesten bankpersoneel

Werknemers van het hoofdkantoor van de bank Crédit Foncier in Parijs hielden van 17-22 januari vijf directieleden in gijzeling uit protest tegen plannen van de regering om de bank te reorganiseren.

Ongeveer 500 werknemers begonnen in de ochtend van 17 januari een bezettingsactie en verhinderden Jérôme Meyssonnier, de door de regering aangestelde gouverneur van de bank, en vier andere functionarissen het gebouw te verlaten. De protestactie was uitgelokt door een verklaring van minister Jean Arthuis van financiën en economische zaken een paar dagen daarvoor in de commissie voor financiën van de Nationale Assemblee. Arthuis had gezegd dat er binnen enkele weken een wetsvoorstel zou worden ingediend om de Crédit Foncier over te dragen aan een staatsinstelling die daarvoor speciaal in het leven zou worden geroepen. In 1996 had de regering het ongekende besluit genomen om FF 2,7 mrd ($ 1 = FF 5,20 op 31 december 1996) uit te trekken voor een reddingsoperatie van de Crédit Foncier, nadat deze door strenge maatregelen technisch gezien bankroet was gegaan met een verlies van FF 10,8 mrd. Volgens de jongste regeringsplannen zouden 1.500 van de 3.300 personeelsleden van de Crédit Foncier en een aantal activiteiten van de bank overgaan naar Crédit Immobilier, een andere hypotheekbank. De overige personeelsleden en activiteiten zouden worden ondergebracht bij een nieuwe staatsonderneming, waarvan de toekomst onzeker bleef.
Meyssonnier werd niet gedwongen te blijven,

maar omdat hij het personeel niet tegen zich in het harnas wilde jagen, deed hij geen pogingen het gebouw te verlaten. Hij had toegang tot zijn kantoor en bleef in contact met de regering en de media. Hij en zijn collega's werden ten slotte vrijgelaten op 21 januari. Het bankpersoneel zei echter door te gaan met de bezetting totdat de regering de reorganisatieplannen had opgeschort. Klanten konden terecht voor een minimale dienstverlening.

WINST EN VERLIES VOOR NATIONAAL FRONT BIJ BURGEMEESTERSVERKIEZINGEN. NEDERLAAG IN DREUX

Het extreem-rechtse Nationaal Front (FN) slaagde er niet in de burgemeestersverkiezingen in Dreux bij Parijs te winnen, hoewel de grote partijen in de tweede verkiezingsronde op 24 november 1996 geen formeel akkoord hadden gesloten over een 'republikeins front' tegen het FN. (Voor 'republikeins front' bij tussentijdse kantonnale verkiezingen in september, zie pag. 13/3-'97; voor de overwinning van de communistische kandidaat op zijn FN-rivaal bij tussentijdse verkiezingen in oktober in Gardanne, waar de zetel in de Nationale Assemblee op het spel stond, ondanks het ontbreken van een volledig akkoord over een 'republikeins front' om hem te steunen, zie pag. 14/1-'97.)

De FN-kandidaat Marie-France Stirbois behaalde in de eerste ronde op 17 november 36,44 procent van de uitgebrachte stemmen en had daarmee een voorsprong op de kandidaat van de gaullistische Vergadering van de Republiek (RPR), Gérard Hamel, die 34,73 procent kreeg (de RPR vormde samen met de centrum-rechtse Unie voor Franse Democratie - UDF - een coalitieregering). De derde plaats was voor de kandidaat van de Socialistische Partij (SP), die iets minder dan 25 procent van de stemmen in de wacht sleepte en mocht deelnemen aan de tweede ronde (omdat hij de drempel van 12,5 procent van de stemmen had gehaald). In plaats daarvan trok hij zich terug en, hoewel hij Hamel officieel niet steunde, brachten bijna al zijn aanhangers hun stem op Hamel uit. Daardoor veroverde Hamel in de tweede ronde 60,3 procent van de stemmen en behaalde hij een klinkende overwinning op Stirbois, die slechts 237 stemmen meer kreeg dan in de eerste ronde en op 39,36 procent eindigde. In beide kiesronden was de opkomst iets hoger dan 60 procent.

Het FN had sinds 1983 geaasd op het burgemeesterschap van Dreux. Bij de meest recente burgemeestersverkiezingen in deze gemeente, in juni 1995, had Hamel Stirbois verslagen met praktisch dezelfde cijfers dankzij een akkoord over een 'republikeins front'. Hamel had zich toen moeten terugtrekken en zich opnieuw verkiesbaar moeten stellen, omdat was vastgesteld dat hij ten tijde van zijn eerste verkiezing een functie had bekleed (directeur van een bedrijf dat contracten met de gemeenteraad had lopen), waardoor hij formeel niet mocht meedoen aan de burgemeesterverkiezingen.

FN-kandidaat wordt burgemeester van Vitrolles

Op 9 februari 1997 won Catherine Mégret, de kandidaat van het extreem-rechtse Nationaal Front (FN), de tweede ronde van de burgemeestersverkiezingen in Vitrolles bij Marseille. Zij was de echtgenote van de bekende FN-politicus en Europarlementariër Bruno Mégret, die tijdens de verkiezingen had gezegd dat hij, mocht zijn vrouw tot burgemeester worden gekozen, zou optreden als haar 'voornaamste adviseur', terwijl zijzelf de verantwoordelijkheid voor de 'public relations' op zich zou nemen.

Catherine Mégret behaalde 52,48 procent van de stemmen die werden uitgebracht in de tweede verkiezingsronde, terwijl de aftredende burgemeester Jean-Jacques Anglade van de Socialistische Partij (PS) de rest van de stemmen kreeg. Bruno Mégret was uitgesloten van deelname aan de verkiezingen wegens te hoge campagne-uitgaven bij de vorige gemeenteraadsverkiezingen in Vitrolles in juni 1995 (zie pag. 679/2 e.v.-'95). Anglade had in 1995 een nipte overwinning op Bruno Mégret behaald. De uitslag was echter ongeldig verklaard, omdat beide kandidaten zich hadden schuldig gemaakt aan onregelmatigheden. Daarom moesten er opnieuw verkiezingen worden gehouden. Tegen Anglade werd later een onderzoek wegens verduistering ingesteld.

Bij de eerste ronde op 2 februari was Catherine Mégret met 46,6 procent van de stemmen op de eerste plaats geëindigd. De dag daarop deed premier Alain Juppé, de leider van de RPR, met succes een beroep op de kandidaat van de centrum-rechtse regeringscoalitie, die met 16,3 procent van de stemmen derde was geworden, zich terug te trekken uit de tweede ronde. Juppé gaf de aanhangers van centrum-rechtse partijen in bedekte termen het advies de FN-kandidaat de weg te blokkeren door hun stem uit te brengen op Anglade. Hij zei dat 'kiezers die zich bekommeren om de waarden van de Republiek, hun verantwoordelijkheid moeten nemen'.

De absolute meerderheid die het FN behaalde bij de verkiezingen in Vitrolles, een stadje van 39.000 inwoners, werd uniek genoemd. Hoewel het FN in juni 1995 het burgemeesterschap had veroverd in drie andere Zuid-Franse steden, Toulon, Marignane en Orange, had het daar minder dan 50 procent van de stemmen in de wacht gesleept (zie pag. 679/2 e.v.-'95). In 1995 waren FN-kandidaten ook burgemeester geworden in een aantal kleinere Noord-Franse

De woordvoerster van de Groenen Dominique Voynet (l.), de eerste secretaris van de Socialistische Partij Lionel Jospin (2de v.l.), de voorzitter van de Bond van Mensenrechten Henri Leclerc (2de v.r.), en de secretaris-generaal van de Communistische Partij Robert Hue (r.) lopen op 29 maart 1997 aan het hoofd van een protestbetoging tegen het Nationaal Front in Straatsburg, dat in die stad zijn tiende partijcongres hield. *Foto EPA*

plaatsen met een inwonertal van beneden de 20.000.

Demonstratie tegen congres Nationaal Front

Naar aanleiding van de opening van het tiende congres van het FN in Straatsburg op 29 maart 1997, werd in deze stad een grote demonstratie gehouden tegen de politieke ideeën van deze partij. Volgens berichten in de media namen naar schatting 40.000 mensen aan de demonstratie deel; onder hen bevonden zich ook deelnemers uit andere EU-landen. De betoging had de steun van de Socialistische Partij (PS) en de Communistische Partij (PCF) en ook de PS-burgemeester van Straatsburg, Catherine Trautmann, leverde er een actieve bijdrage aan. Bij de demonstratie kwam het tot enkele botsingen tussen demonstranten, politie en FN-aanhangers.

Ongeveer 2.200 FN-gedelegeerden woonden het congres bij en herkozen Jean-Marie Le Pen, die de enige kandidaat was, als partijleider. Maar bij de stemming voor de zetels in het centraal comité van de partij behaalde Bruno Mégret (zie boven) de meeste stemmen en eindigde Le Pen als derde.

Gemeenteraad van Toulon ontslaat directeur cultureel centrum

In de eerste week van februari gaf een rechtbank de door de FN gedomineerde gemeenteraad van Toulon toestemming voor het ontslag van Gérard Paquet, directeur en oprichter van het Nationaal Cultuur- en Danscentrum Châteauvallon, wegens vermeend wanbeheer. De gemeenteraad diende vervolgens een verzoek tot opheffing van het centrum in.

Minister van cultuur Philippe Douste-Blazy (r.) praat op 14 februari 1997 met Gérard Paquet, de ontslagen directeur van het Nationaal Cultuur- en Danscentrum Châteauvallon. *Foto EPA*

In Parijs werd op 22 februari 1997 een grote demonstratie gehouden tegen plannen van de regering de vreemdelingenwet aan te scherpen. V.l.n.r. voorzitter Fode Sylla van de organisatie SOS-Racisme, regisseur Bertrand Tavernier en zanger Patrick Bruel. *Foto EPA*

Paquet had zich openlijk gekeerd tegen het FN. Nadat hij subsidie van de gemeenteraad had geweigerd, hadden FN-raadsleden kritiek op hem geuit, omdat zijn theater een centrum was voor culturele activiteiten - zoals zwarte muziek en joodse literatuur - die werden veroordeeld door het FN. Op 13 februari hielden in Toulon ongeveer 1.000 musici en andere artiesten een demonstratie ter ondersteuning van Paquet.

VERZET TEGEN WETSVOORSTEL OVER MELDING VAN BUITENLANDSE BEZOEKERS. IMMIGRANTEN BEËINDIGEN HONGERSTAKING

Een wetsvoorstel om in een nieuwe vreemdelingenwet een bepaling op te nemen waarin Fransen die een buitenlandse logé hadden, zouden worden verplicht diens vertrek te melden op het gemeentehuis, leidde tot protesten van cineasten, academici, uitvoerende kunstenaars, andere beroepsgroepen en studenten.

Ook de PS en de communisten keerden zich tegen het voorstel. De bepaling, die zou hebben gegolden voor alle buitenlandse bezoekers die een visum voor Frankrijk nodig hadden, werd later geschrapt uit het wetsvoorstel, dat op 27 februari werd goedgekeurd door de Nationale Assemblee.
Krachtens het gewijzigde wetsvoorstel moest de buitenlandse bezoeker zijn of haar 'verblijfsverklaring' inleveren bij het verlaten van het land. Op 22 februari hadden in Parijs ongeveer 100.000 mensen tegen het wetsvoorstel gedemonstreerd.

Het bureau van president Jacques Chirac deelde mee dat Chirac op 25 februari de nieuwe voorzitter van het Europees Parlement, José Maria Gil-Robles, had ontvangen (zie onder EUROPESE UNIE). Tijdens deze ontmoeting had Chirac 'zeer krachtig' geprotesteerd tegen een resolutie die het Europees Parlement op 20 februari had aangenomen waarin de Franse regering dringend werd verzocht de vreemdelingenwet in te trekken. Chirac beschouwde de resolutie als 'een inmenging' in de binnenlandse aangelegenheden van Frankrijk, aldus de mededeling.

Einde hongerstaking in Lille

Negen immigranten uit Guinee, Laos en Senegal, die sinds 14 januari in hongerstaking waren ter ondersteuning van hun eis tot legalisering van hun eigen immigrantenstatus en die van anderen, maakten op 17 maart bekend dat zij hun actie beëindigden.
Nadat de negen op 12 maart tijdelijk

waren opgenomen in een ziekenhuis, maakte de plaatselijke prefectuur bekend dat de immigrantenstatus van twintig personen om 'humanitaire redenenen' zou worden gelegaliseerd.

PARTIJBESLUITEN INZAKE EISEN AAN KANDIDATEN VOOR OPENBARE FUNCTIES

Tijdens een bijeenkomst op 5 november 1996 besloot het bestuur van de gaullistische Vergadering voor de Republiek (RPR) een leeftijdgrens voor RPR-kandidaten voor plaatselijke en landelijke gekozen functies in te stellen, met uitzondering van het presidentschap en posten in kleine plaatsen met minder dan 20.000 inwoners. In 1998, wanneer weer verkiezingen voor de Nationale Assemblee zouden worden gehouden, zou de RPR geen kandidaten in het veld brengen die aan het einde van dat jaar 75 jaar of ouder zouden zijn. Daarna zou de leeftijdsgrens 70 jaar zijn.

Ook keerde de RPR zich tegen de wijdverbreide gewoonte meerdere mandaten te vervullen, waarbij parlementsleden tegelijkertijd lid van het Europees Parlement konden zijn, en tegen de gewoonte meerdere functies te bekleden, waarbij dezelfde persoon zowel minister kon zijn als burgemeester of voorzitter van een regionale of departementale raad. In de *Economist* van 16 november, waarin deze praktijk 'nauwelijks denkbaar werd genoemd in een ander Westers land', werd opgemerkt dat krachtens een wet uit 1985 afgevaardigden slechts één andere belangrijke verkozen functie mochten bekleden. Volgens het blad bekleedde niettemin ruim de helft van alle Franse parlementariërs een burgemeesterspost, en waren achttien kabinetsleden tevens burgemeester of voorzitter van een regionale of departementale raad. Onder hen bevonden zich RPR-voorzitter Juppé, die ook burgemeester van Bordeaux was, en minister van regionale en stadszaken, Jean-Claude Gaudin, die tevens burgemeester van Marseille en voorzitter van de regionale raad van Provence-Alpes-Côte d'Azur was.

De RPR besloot verder dat bij verkiezingen met partijlijsten minstens een derde van de 'verkiesbare' plaatsen zou moeten worden bezet door vrouwen.

Tijdens een vergadering op 30 november en 1 december ging het bestuur van de Socialistische Partij akkoord met voorstellen van zijn eerste secretaris, Lionel Jospin, om bij de verkiezingen voor de Nationale Assemblee in 1998 in minstens 30 procent van de kiesdistricten vrouwen kandidaat te stellen. Bij de Assemblee-verkiezingen van maart 1993 waren slechts 35 vrouwen gekozen in de 577 leden tellende Assemblee.

OUD-MINISTER VAN DEFENSIE MOGELIJK BETROKKEN BIJ SPIONAGE

Begin november 1996 werd aangedrongen op volledige openbaarmaking van de informatie over de vermeende betrokkenheid van de inmiddels overleden oud-minister van defensie Charles Hernu bij spionageactiviteiten voor het voormalige Oostblok. Dit verzoek werd ook gesteund door twee zonen van Hernu.

Hernu, die in 1990 was overleden, was van 1981-'85 minister van defensie geweest in de PS-regering. Een Bulgaarse diplomaat ontkende op 31 oktober 1996 dat zijn ontmoetingen met Hernu hadden betekend dat deze betrokken zou zijn geweest bij spionageactiviteiten, zoals was bericht in het blad *L'Express*. In een artikel in *Le Monde* van 1 november werd echter Mihail Caraman geciteerd, die van 1958-'69 hoofd van de Franse operaties van de Roemeense veiligheidsdienst, de Securitate, was geweest. Caraman verklaarde dat hij in 1992 Jacques Fournet, destijds chef van de DST, de Franse contra-spionagedienst, had ingelicht over Hernu's contacten met de Bulgaarse en de Roemeense geheime diensten in 1953-'63. Volgens Caraman was Hernu na 1963 door de Russische KGB overgenomen als agent. Fournet had het dossier over Hernu overhandigd aan de toenmalige president François Mitterrand, die opdracht zou hebben gegeven het aan te merken als een staatsgeheim.

BOMAANSLAG IN PARIJS. VERSCHERPTE VEILIGHEIDSMAATREGELEN. PROCESSEN TEGEN MOSLIMS

Op 3 december om vijf over zes 's avonds ontplofte op het RER-metrostation Port Royal in het centrum van Parijs een bom. De aanslag, waarbij vier doden en bijna honderd gewonden vielen, leidde tot verscherpte veiligheidsmaatregelen in het hele land en tot het inzetten van duizenden politieagenten in de straten van Parijs. De bom, een dertien kilo zware gasfles die was gevuld met explosieven en spijkers van tien cm., ontplofte in een overvolle forenzentrein op het moment dat deze aankwam in het station. Port Royal lag twee stations verder aan dezelfde lijn als station Saint-Michel, waar in juli 1995 acht personen om het leven waren gekomen bij een soortgelijke aanslag (zie pag. 681/3-95).

President Jacques Chirac noemde de aanslag 'een barbaarse en terroristische daad'. Premier Alain Juppé zei dat geen enkele groep de verantwoordelijkheid had opgeëist voor de aanslag en dat bij het onderzoek alle opties werden opengehouden. Volgens veel waarnemers was de bomaanslag het werk van Algerijnse moslim-fundamentalisten, aan wie de aanslag op het metrostation Saint-Michel was toegeschreven, en stond deze in verband met het referendum over de grondwet dat eind november in Algerije was gehouden en waarbij was voorgesteld religieuze partijen te verbieden (zie pag. 107/1 e.v.-'97). Uit bronnen bij de politie werd voorts vernomen dat de Franse inlichtingendienst ruim een maand eerder was gewaarschuwd dat een Algerijnse commandogroep voorbereidingen trof voor een reeks bomaanslagen in Frankrijk.
Op 10 december ging de politie over tot de aanhouding van verdachte moslim-fundamentalisten. De politie-operatie richtte zich vooral op een netwerk dat onder leiding zou staan van Ahmed Zaoui, een vermoedelijke leider van de Gewapende Islamitische Groep (GIA). Aan het einde van de maand waren meer dan vijftig personen gearresteerd en was volgens de politie ook materiaal voor de vervaardiging van bommen in beslag genomen.

Proces tegen islamitische extremisten

Een aantal waarnemers legde ook een verband tussen de bomaanslag en de opening op 9 december van het proces tegen dertig jongemannen die werden beschuldigd van terreurdaden. De mannen, allen van Noord-Afrikaanse afkomst, werden beschuldigd van betrokkenheid bij de bomaanslag op een hotel in de Marokkaanse stad Marrakesh in augustus 1994 (zie pag. 781/2-'94). Voor de rechtbank betoogden de advocaten dat hun cliënten als gevolg van de in Frankrijk heersende stemming minder kans op een eerlijk proces kregen.

21 verdachten verschenen voor de rechtbank; de overige waren nog op vrije voeten of zaten in het buitenland in de gevangenis. Onder hen bevonden zich de twee hoofdverdachten Stéphane Ait-Iddir en Radouane Hammadi, die ter dood waren veroordeeld, nadat zij kort na de aanslag op het hotel waren aangehouden (zie pag. 277/2-'95). Wel aanwezig was onder meer Abdeli-

lah Ziyad, die werd beschouwd als de 'emir' van een recruteringsnetwerk in Frankrijk.

Het Hof voor Strafzaken in Parijs veroordeelde op 9 januari 1997 een aantal moslims tot straffen van een tot acht jaar cel wegens betrokkenheid bij de aanslag op het hotel.

Strengere veiligheidsmaatregelen. Moslims aangehouden

Het ministerie van binnenlandse zaken bevestigde op 10 januari dat in Parijs 1.000 extra soldaten zouden worden ingezet, naast de 1.000 soldaten en 2.000 leden van de oproerpolitie die al patrouilleerden in de stad. Het ministerie zei de strengere veiligheidsmaatregelen te nemen in verband met een de dag daarvoor uitgesproken vonnis tegen moslim-fundamentalisten. Het begin van de islamitische vastenmaand Ramadan had eveneens een rol gespeeld bij het besluit. In januari hield de politie een groot aantal verdachte moslims aan, onder wie 22 personen die zij op 20 januari in Parijs, Marseille en Nice arresteerde.

Algerijnen veroordeeld

Op 7 februari werden zes personen, onder wie vier Algerijnen, veroordeeld tot gevangenisstraffen naar aanleiding van de vondst van 551 valse blanco Algerijnse identiteitskaarten en 606 valse Algerijnse militaire paspoorten in de woning van een van hen.

Twee verdachten werden veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf, terwijl hun tevens de toegang tot Frankrijk werd ontzegd voor nog eens tien jaar. De anderen kregen lichtere straffen.

ARRESTATIES OP CORSICA. BOMAANSLAGEN

Op 16 december 1996 werd in Bastia François Santoni, leider van A Cuncolta - de legale politieke vleugel van het verboden Front voor de Nationale Bevrijding van Corsica-Historisch Kanaal (FLNC-Canal Historique) - gearresteerd, nadat hij de maquis waar hij zich maanden lang had schuilgehouden, had verlaten en zich had overgegeven aan de politie. Zijn overgave volgde enkele uren na de arrestatie van zijn partner Marie-Hélène Mattei op het vliegveld van Bastia.

Mattei werd gearresteerd in verband met een bomaanslag op een Corsicaanse golfclub op 12 december en een daaropvolgende poging tot afpersing door A Cuncolta. Aangenomen werd dat Santoni, die al een jaar voorvluchtig was nadat hij bij verstek was veroordeeld tot vier maanden gevangenisstraf wegens wapenbezit, niet werd gezocht in verband met deze aanslag.

De arrestaties leidden ertoe dat het FLNC een verklaring uitgaf waarin werd gezegd dat 'de politie zich nu op voet van oorlog (met het FLNC) kan beschouwen'.

In januari 1997 voerde de regering haar campagne op tegen het FLNC en arresteerde ongeveer dertig vermoedelijke leden van de organisatie.

Onder de arrestanten bevond zich Jean-Michel Rossi, een van de leiders van A Cuncolta, de politieke vleugel van de FLNC. Men nam aan dat de organisatie door de arrestatie van Rossi op 4 januari en die van François Santoni in december, zonder leiders zat. Charles Pieri was de enige leider van A Cuncolta die nog op vrije voeten was. Maar men ging ervan uit dat hij grotendeels was uitgeschakeld nadat hij ernstig gewond was geraakt bij een explosie van een autobom in 1996.

Bomaanslagen

Het FLNC-Canal historique eiste de verantwoordelijkheid op voor een aantal aanslagen met 61 lichte bommen die op 2 februari vlak voor zonsopgang op Corsica ontploften.

Hoewel er bij de aanslagen niemand werd gewond, veroorzaakten zij aanzienlijke materiële schade. Zij waren gericht tegen postkantoren, belastingkantoren, vestigingen van Air France en France Telecom, en andere symbolen van het Franse staatsgezag. Op 6 februari berichtte de politie dat zij vijftien personen had aangehouden in verband met de aanslagen. Volgens Franse televisieberichten vonden de bomaanslagen plaats nadat het Front voor de Nationale Bevrijding van Corsica-Gewoon Kanaal (FLNC-Canal habituel) op 29 januari zijn opheffing had aangekondigd.

COMMISSIE VOOR HERVORMING GERECHTELIJK APPARAAT. PAPON ALSNOG BERECHT. ARRESTATIES WEGENS KINDERPORNO

President Jacques Chirac onthulde op 21 januari plannen voor een reorganisatie van de rechtspraak, die moest leiden tot grotere onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, betere bescherming van het vermoeden van onschuld en vereenvoudigde juridische procedures. Chirac verklaarde dat de reorganisatie van het rechtssysteem een van de belangrijkste hervormingen tijdens zijn presidentschap zou zijn. Hij maakte bekend dat er een 21 leden tellende commissie zou worden benoemd, waarvan de president van het Hof van Cassatie, Pierre Truché, voorzitter zou worden. Deze commissie moest de regering vóór 15 juli rapporteren hoe de reorganisatie zijn beslag moest krijgen.

Papon wordt berecht

Op 23 januari gelastte het Hof van Cassatie dat de 87-jarige voormalige politiechef en minister Maurice Papon terecht moest staan wegens medeplichtigheid aan misdaden tegen de menselijkheid.

Papon was onder het met de Duitse bezetter collaborerende Vichy-bewind als politiechef van Bordeaux tussen 1942 en 1944 verantwoordelijk voor de deportatie van 1.560 voornamelijk joodse burgers, onder wie veel kinderen en bejaarden. De meesten kwamen in Auschwitz om het leven. Na de oorlog werd Papon prefect van poitie in Parijs en minister onder Giscard d'Estaing. Het Hof besloot dat hij berecht moest worden door een jury in Bordeaux, de stad waar hij als regionaal secretaris-generaal onder de Vichy-regering opdracht zou hebben gegeven om 1.690 Franse joden te vermoorden of deporteren.

De beschuldigingen waren voor het eerst geuit in 1981. Papon had ze echter tegengesproken; hij was bij het Hof van Cassatie in beroep gegaan tegen een vonnis van een hof van beroep uit oktober 1996 (zie pag. 15/1-'97). Hij noemde de uitspraak van het Hof 'schandelijk' en vond dat sprake was van een 'politiek proces' op grond van 'vervalste feiten'.

Arrestaties in verband met videobanden met kinderporno

In een grootscheepse operatie op 12 maart arresteerde de politie vijftig personen en slaagde er naar eigen zeggen in een landelijk netwerk in kinderporno op te rollen.

Bij de operatie, die zich vooral richtte op de stad Nice, nam de politie ongeveer 5.000 videobanden in beslag met pornografisch materiaal. Op 10 procent van het videomateriaal was te zien dat kinderen tussen de zes maanden en vijftien

jaar oud seksueel werden misbruikt. Volgens de politie van Nice werden de aangehouden personen verdacht van betrokkenheid bij de vervaardiging, distributie en afname van het materiaal en waren de banden deels verkocht via het Franse on line-systeem Minitel.

POGINGEN TOT OPSPORING JOODSE BEZITTINGEN. KRITIEK OP MUSEUMRAAD EN BANKEN

Premier Alain Juppé maakte op 25 januari bekend dat een vijf leden tellende commissie was ingesteld om de bezittingen van Franse joden op te sporen en te inventariseren die in 1940-'44 in beslag waren genomen door de Vichy-regering, het bewind dat tijdens de Tweede Wereldoorlog collaboreerde met de nazi's. Juppé's besluit kwam na de onthulling dat Franse musea nog steeds bijna 2.000 kunstwerken in hun bezit hadden die in de Tweede Wereldoorlog van joden waren geconfisqueerd.

Bij het begin van de Duitse bezetting in 1940 telde Frankrijk ongeveer 300.000 joden. De nazi's deporteerden zeker 74.000 joden naar de concentratiekampen. Na de oorlog was het merendeel van de joodse bezittingen niet meer te achterhalen of werd niet opgeëist en bleef daardoor in handen van de Franse regering. Juppé zei dat de commissie 'zou nagaan hoeveel kunstwerken er waren gestolen, wat er mee was gebeurd, waar ze zich bevonden en wie de wettige eigenaren ervan waren.'

Op 21 januari verklaarde de Cour des Comptes, de nationale rekenkamer, dat Musées de France (de nationale museumraad) was tekort geschoten in zijn wettelijke taak de rechtmatige joodse eigenaren van gestolen kunstwerken op te sporen. De rekenkamer verklaarde dat 1.878 stukken, waaronder werk van Gauguin, Monet, Renoir en Rodin, zich in het Louvre bevonden, terwijl het Musée d'Orsay 85 gestolen werken in bezit had. Na de oorlog vielen de werken onder de verantwoordelijkheid van Musées de France. Een in 1949 aangenomen wet verplichtte Musées de France openbaar te maken dat de werken aan zijn hoede waren toevertrouwd, en ervoor te zorgen dat ze zouden worden opgeëist door hun rechtmatige eigenaren. De rekenkamer vond dat er daartoe na 1954 onvoldoende actie was ondernomen. De Musées de France ontkende deze beschuldiging.

Volgens een artikel in het dagblad *Le Monde* van 17 maart hadden Franse banken in strijd met de wet nagelaten niet opgeëiste banktegoeden van door de nazi's omgebrachte joden over te dragen aan de staat.

Op 26 maart gaf premier Juppé nadere informatie over de acht leden tellende werkgroep die joodse bezittingen moest opsporen die in beslag waren genomen door de Vichy-regering of door de 'bezettingsmacht' in de periode 1940-'44. De werkgroep zou Juppé eind 1997 een voortgangsrapport presenteren. De premier had in januari de instelling van de werkgroep bekendgemaakt, waarbij hij had gezegd dat deze slechts vijf leden zou tellen (zie boven).

CORRUPTIEZAKEN. ONDERZOEK NAAR DIRECTEUREN VAN BOUYGUES EN TFI

Op 27 februari werd een officieel onderzoek geopend tegen Martin Bouygues, directeur van het bouwconcern Bouygues, en Patrick Le Lay, directeur van het televisiestation TFI, waarvan het Bouygues-concern de grootste aandeelhouder was. Dit onderzoek was onderdeel van een omvangrijker onderzoek naar beschuldigingen van valse facturen waarbij ongeveer veertig bedrijven in Parijs en omgeving waren betrokken.

Onderzoek ingesteld naar burgemeester van Parijs

Op 5 maart werd een officieel onderzoek geopend naar de burgemeester van Parijs, Jean Tiberi, naar aanleiding van beschuldigingen dat de regionale raad van Essone in 1994 betalingen zou hebben verricht aan zijn echtgenote, Xavière Tiberi.

Xavière Tiberi zou FF 200.000 hebben ontvangen ($ 1 = FF 5,79 op 7 maart 1997) voor een beknopt rapport waartoe de raad opdracht had gegeven. Tiberi, lid van de gaullistische Vergadering voor de Republiek (RPR) zei dat hij niet van plan was af te treden naar aanleiding van de affaire en dat hij het slachtoffer was van 'gerechtelijke chicanes'.

Beroep van Tapie tegen gevangenisstraf afgewezen

Op 4 februari verloor de zakenman en oud-minister Bernard Tapie het hoger beroep dat hij bij de Hoge Raad had ingesteld tegen de gevangenisstraf van acht maanden, die hem in mei 1995 was opgelegd wegens poging tot omkoping bij een voetbalwedstrijd in 1993 ten gunste van de voetbalclub Olympique Marseille, waarvan hij eigenaar was (zie pag. 463/3-'95, waar abusievelijk staat dat de duur van zijn straf één jaar was). Zijn advocaten zeiden dat Tapie onmiddellijk zou terugtreden uit het Europees Parlement.

JACQUES FOCCART OVERLEDEN

Op 19 maart overleed in Parijs op 83-jarige leeftijd Jacques Foccart. 'Monsieur Afrique', zoals zijn bijnaam luidde, was tussen 1958 en 1974 Frankrijks meest invloedrijke presidentiële adviseur voor Afrikaanse Zaken. In *de Volkskrant* van 20 maart 1997 wijdde John Wanders het volgende portret aan hem:

'... Als topadviseur van de presidenten De Gaulle en Pompidou verwierf hij zo'n buitengewone machtspositie dat hij de carrière van Afrikaanse staatshoofden kon maken of breken. Giscard d'Estaing schoof hem uiteindelijk aan de kant.
Chirac haalde de inmiddels hoogbejaarde Foccart vorig jaar echter terug als speciaal adviseur, een positie waarin hij volgens waarnemers ouderwets veel macht naar zich toe wist te trekken.
Achter de schermen van het Elysée voelde Foccart zich als een vis in het water. Een bedreven marionettenspeler met buitensporig grote bevoegdheden waar het ging om het vormgeven van het postkoloniale Franse rijk in Afrika.
In zijn memoires, verschenen in 1995, stelt Foccart onomwonden vast dat Afrikaanse leiders met onvoldoende oog voor de Franse belangen simpelweg werden geboycot. Anderen werden uit de weg geruimd. Foccart gaf toe dat Frankrijk de hand had in de moord op de Kameroense oppositieleider Felix Moumié. De aanslag vond plaats in Genève in 1960.
Acht jaar later moest de jonge Gabonese politicus Omar Bongo letterlijk auditie doen bij Foccart alvorens hij president van Gabon kon worden.

Indien een loyaal staatshoofd door coupplegers werd verjaagd - en dat gebeurde nogal eens in het Afrika van de jaren zestig - dan regelde Foccart via de Franse ambassade de komst van Franse para's. Deze hielpen de verjaagde president doorgaans in een mum van tijd weer in het zadel.
Roemrucht is het verhaal achter de coup die in 1963 werd gepleegd tegen de Congolese president Youlou. Toen deze werd afgezet, keek Frankrijk toe zonder een vinger uit te steken naar de coupplegers. Youlou gold niettemin als protégé van Parijs.

In zijn memoires onthulde Foccart de reden voor het uitblijven van een Franse interventie: „Dat was op 15 augustus. Ik was aan zee, aan het vissen. De generaal (De Gaulle, red.) probeerde drie keer mij te bellen, maar kon mij niet vinden." Congo kreeg een nieuw bewind omdat Foccart aan het vissen was.

Als secretaris-generaal voor Afrikaanse Zaken, en later vanuit een meer informele positie, beheerde Foccart jarenlang een netwerk van agenten in Afrika. Deze dienden slechts één ding voor ogen te houden: dat ze handelden conform de Franse belangen. De meeste leiders in Franstalig Afrika beschikten over een verplichte *hotline* met de Frane ambassadeur in hun land. Frankrijk kreeg van menig Afrikaans leider een blanco cheque om in te grijpen in geval van politieke onrust. ...'

(Vor.ber.pag. 9/1 e.v.-1997)

ARGENTINIË

ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN. PACT TUSSEN REGERING EN VAKBONDEN

Op 12 december 1996 berichtte de belangrijke zakenkrant *Ambito Financiero* dat de centrumrechtse peronistische regering van president Carlos Saúl Menem een geheim pact had gesloten met de vakbonden. Dit akkoord volgde op maanden van ernstige arbeidsonrust (zie pag. 93/2-'97).

Volgens het bericht behelsde het pact de toezegging van de regering af te zien van een ingrijpende herziening van de sociale fondsen en ziekenfondsen waarover de vakbonden het beheer hadden (zie pag. 94/1-'97). Dit betekende dat de vakbonden één van hun belangrijkste bevoegdheden zouden behouden, namelijk het beheer van de verplichte bijdragen van alle werknemers en bedrijven via de Nationale Administratie van Ziektekostenverzekeringen (Anssal).

In ruil voor deze concessie van de regering zouden de vakbonden akkoord zijn gegaan met een kleine hervorming van de arbeidswetgeving. Ook zou een nieuw systeem van uitkeringen bij ontslag worden geïntroduceerd dat zou worden gefinancierd door een speciaal fonds, en zouden bestaande collectieve overeenkomsten niet automatisch aflopen.

Regering maakt zich sterk voor handhaven pariteit peso

Eind januari 1997 bevestigde de regering dat de pariteit van de peso met de Amerikaanse dollar een van de pijlers zou blijven van het economische beleid. De munt was sinds 1991 gekoppeld aan de dollar (zie pag. 700/1/2-'91).

Volgens de *Financial Times* van 31 januari verzekerde minister van economische zaken Roque Benjamin Fernández dat gedurende minstens tien jaar geen devaluatie zou plaatsvinden en dat investeerders zonder risico konden inschrijven op een in peso's gestelde obligatielening van $ 500 mln met een looptijd van tien jaar, die Argentinië binnenkort op de Europese markt zou brengen.

Onenigheid over privatisering bank

Een handgemeen in het Congres tussen afgevaardigden van de regerende Justicialistische Partij (PJ, peronisten) en de oppositie op 29 april leidde tot de opschorting van een debat over de privatisering van de Banco Hipotecario Nacional (BHN), de grootste bank van het land.

De verkoop van de BHN, die in het bezit was van een netto kapitaal van naar schatting $ 2,7 mrd, was cruciaal voor de rest van het privatiseringsprogramma van de regering, dat door allerlei politieke oorzaken vertraging had opgelopen. De oppositie verklaarde dat de verkoop een verzwakking zou betekenen van de sociale rol van de BHN bij de financiering van woningbouwprojecten en de verstrekking van hypotheken aan mensen met lage inkomens. Zij beschuldigde de regering ervan met de opbrengst van de verkoop, officieel geschat op $ 3 mrd, provinciale en landelijke publieke werken te willen financieren om haar kansen bij de verkiezingen van oktober te vergroten. De regering verklaarde dat de verkoop de huizenmarkt ten goede zou komen en werkgelegenheid zou creëren.

JOURNALIST VERMOORD

Op 25 januari 1997 werd het zwaar verbrande lichaam van de bekende fotojournalist José Luis Cabezas gevonden in Pinamar, een badplaats ten zuidoosten van Buenos Aires, waar regeringsfunctionarissen en vooraanstaande zakenlieden vaak hun vakantie doorbrachten.

Cabezas, die ook door het hoofd was geschoten, was bezig met een opdracht voor het weekblad *Noticias*, een publicatie die bekend stond om zijn kritische berichtgeving over Menem en andere prominente figuren.

Acties

Op 25 februari gingen in Buenos Aires duizenden journalisten, politici, mensenrechtenactivisten en andere Argentijnen de straat op ter herdenking van de dood van Cabezas. Zij vroegen om een minuut stilte en om een onderzoek naar de moord op de journalist.

Op 25 april hield de vakbond van de pers van Buenos Aires een 'konvooi tegen de straffeloosheid' langs de 300 km lange weg tussen Buenos Aires en Pinamar om te protesteren tegen de moord op Cabezas.

Uit onderzoek van de pers in april en verklaringen van twee geheime getuigen was naar voren gekomen dat de politie van de provincie Buenos Aires betrokken was bij de moord op Cabezas. Veel waarnemers vermoedden dat de moord was bedoeld als waarschuwing door een 'politieke mafia', die bestond uit politici, zakenmensen, functionarissen van de plaatselijke politie en criminelen. Als reactie op de groeiende publieke onrust naar aanleiding van de zaak had Eduardo Duhalde, de peronistische provinciegouverneur en een belangrijke kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 1999, op 14 maart geëist dat de provinciale politie zou worden gezuiverd.

Duizenden Argentijnen gingen op 25 februari 1997 in Buenos Aires de straat op om de dood te herdenken van fotojournalist José Luis Cabezas, wiens zwaar verbrande lichaam op 25 januari 1997 in de badplaats Pinamar was gevonden. *Foto EPA*

LERARENSTAKING

Op 14 april hielden leraren een landelijke staking en eisten het ontslag van de ministers van binnenlandse zaken en van onderwijs. Hun actie volgde op de dood van een jonge vrouw in de zuidelijke provincie Neuquen, twee dagen eerder.

Volgens getuigen was de 24-jarige Teresa Rodríguez op 12 april doodgeschoten door de Nationale Grenspolitie, toen deze met traangas en waterkanonnen probeerde stakende leraren en plaatselijke bewoners uiteen te jagen, die Route 22, de autoweg tussen de steden Cutral Co en Plaza Huincul blokkeerden. Vier andere burgers zouden bij de actie zwaar gewond zijn geraakt. Later verklaarde de regering dat de kogel van kaliber.32 die Rodríguez had gedood, niet uit de loop van een politiewapen was gekomen. De gouverneur van de provincie Neuquen, Felipe Sapag, beschuldigde de leraren ervan tegen verzoening te zijn en verklaarde dat hun vakbond 'werd gedomineerd door gewapende ideologische groeperingen'.

NIEUWE POLITIEKE PARTIJ

Oud-minister van economische zaken Domingo Cavallo maakte op 24 april bekend de politieke partij Actie voor de Republiek te hebben opgericht om een gooi te kunnen doen naar een congreszetel bij de verkiezingen in oktober. Hij bevestigde ook te zullen deelnemen aan de presidentsverkiezingen van 1999.

ONDERTEKENING AANVULLEND PROTOCOL OP GRENSAKKOORD MET CHILI

Op 10 december 1996 ondertekenden president Menem en zijn Chileense collega Eduardo Frei Ruíz-Tagle in de Chileense hoofdstad Santiago een aanvullend protocol op het in 1991 gesloten grensakkoord over het zuidelijke Zuidpoolgebied (zie pag. 96/1-'92).

In het protocol, dat nog door de parlementen van beide landen moest worden goedgekeurd, werd een aantal punten uit het verdrag van 1991 verduidelijkt die hadden geleid tot verkeerde interpretaties en wederzijdse verdenkingen. Het protocol bevestigde de bepalingen van het protocol van 1893 en het grensverdrag uit 1881 over de soevereiniteit van beide staten in het Zuidpoolgebied. Tevens beoogde het een grotere economische integratie tussen de afgelegen streken van beide landen in dat gebied tot stand te brengen en benadrukte het de noodzaak van een grotere samenwerking om de kwetsbare ecologie van het Zuidpoolgebied te beschermen.

BETREKKINGEN MET GROOT-BRITTANNIË

Op 11-12 januari 1997 vonden in Groot-Brittannië informele gesprekken plaats tussen minister van buitenlandse zaken Guido di Tella en zijn Britse collega Malcolm Rifkind. Tijdens de besprekingen zou zijn overeengekomen de onderhandelingen over een duurzaam verdrag over de betwiste viswateren rond de Falkland-eilanden te hervatten

De kwestie van de soevereiniteit over de Falkland-eilanden werd niet aangeroerd, maar op 3 januari had president Carlos Saúl Menem opnieuw verklaard dat Argentinië aanspraak maakte op de eilanden. Dit deed hij in een communiqué ter gelegenheid van de 164ste verjaardag van de Britse 'illegale en onrechtmatige bezetting' van de eilanden. Menem benadrukte echter tegelijkertijd dat Argentinië bereid was te komen tot een 'vreedzame, rechtvaardige en duurzame' oplossing van het territoriale geschil. Later zwakte Menem berichten af waarin werd gezegd dat hij van plan was de VS te vragen om bemiddeling in de kwestie. Hij verklaarde dat hij de VS tijdens het bezoek dat de Amerikaanse president Bill Clinton in maart aan Argentinië zou brengen, alleen om steun zou vragen.

Bezoek aan Falkland-eilanden door familieleden van gesneuvelde Argentijnse militairen.

Op 20 januari brachten familieleden van Argentijnse soldaten die tijdens de Falkland-oorlog van 1982 waren gesneuveld, een bezoek aan een oorlogskerkhof op de eilanden.
De vijftien familieleden waren met een chartervlucht vertrokken vanuit Rio Gallegos in het zuiden van Argentinië en landden op de Britse militaire basis bij Mount Pleasant. Tijdens hun verblijf zouden zij weinig contact hebben gehad met de bewoners van de eilanden.

Slechts één keer eerder had een dergelijke ontmoeting plaatsgevonden. In maart 1991 hadden 375 familieleden de graven bezocht onder auspiciën van het Internationale Comité van het Rode Kruis (zie pag. 700/3-'91).

SPAANS ARRESTATIEBEVEL TEGEN GALTIERI

Op 25 maart vaardigde de Spaanse onderzoeksrechter, Baltasar Garzón (zie pag. 94/3-'97), een internationaal arrestatiebevel uit tegen de vroegere president van Argentinië (1981-'82), generaal b.d. Leopoldo Galtieri, wegens diens vermeende rol bij de moord op drie Spanjaarden en de 'verdwijning' van zo'n 350 andere Spaanse burgers.

In 1989 had president Carlos Saúl Menem zowel Galtieri als een aantal andere hoge militairen amnestie verleend krachtens de 'Punto Final'-wet (de 'Punt Uit'-wet). Hierdoor konden ze naar Argentijnse recht niet worden vervolgd wegens schendingen van de mensenrechten (zie pag. 18/3-'90). Maar nu er een internationaal arrestatiebevel was uitgevaardigd, zou Galtieri overal buiten Argentinië kunnen worden gearresteerd door Interpol. Mensenrechtenorganisaties en familieleden van tienduizenden mensen die tijdens de militaire dictatuur waren 'verdwenen' in de 'vuile oorlog' tegen politieke dissidenten (1976-'83) beschouwden het bevel als een symbolische overwinning. Galtieri kwam op een lijst met Argentijnen te staan die in het buitenland werden gezocht. Daarop stond ook de voormalige marinekapitein Alfredo Astiz vermeld. Astiz werd gezocht wegens de moord op twee Franse nonnen en een Zweeds meisje (zie ook pag. 263/1-'96).

De regering reageerde behoedzaam op het nieuws van het arrestatiebevel tegen Galtieri en verzekerde dat de kwestie de strijdkrachten geen zorgen baarde. Tijdens een toespraak op 24 maart 1997 verklaarde de stafchef van de landmacht, generaal Martín Antonio Balza, dat het verleden niet mocht worden vergeten. Tevens vestigde hij er de aandacht op dat de militairen publiekelijk hun afkeuring hadden uitgesproken over de wandaden die zij gedurende de jaren van illegale repressie hadden begaan (zie pag. 554-'95).

BETREKKINGEN MET DE VS. PROTESTEN TEGEN MOGELIJKE AMERIKAANSE SANCTIES OP HET GEBIED VAN DE HANDEL

Op 14 april 1997 drongen parlementsleden van de regerende Justicialistische Partij er bij het Congres op aan vergeldingsmaatregelen te treffen tegen de VS als reactie op de handelssancties die de regering van de Amerikaanse president Bill Clinton van plan was af te kondigen tegen Argentinië.

De Argentijnse export naar de VS die krachtens het Amerikaanse Generalised System of Preferences (GSP) was vrijgesteld van invoerrechten, zou als gevolg van de sancties, waarvan de omvang in januari was bekendgemaakt, met de helft verminderen. Volgens berekeningen van de Argentijnse regering zou dit resulteren in een verlies van $ 9 mln voor binnenlandse exporteurs. De Amerikaanse regering verklaarde dat de sancties een antwoord waren op het uitblijven van maatregelen van de Argentijnse regering om patenten, in het bijzonder op farmaceutische producten, en andere intellectuele eigendomsrechten te beschermen (zie pag. 261/2-'96).

(Vor.ber.pag. 92/2 e.v.-1997)

BAHAMA'S

ONTWIKKELINGEN OP JURIDISCH GEBIED. UITSTEL EXECUTIE

Op 30 mei 1995 stelde het Judicial Committee van de Privy Council (advies-

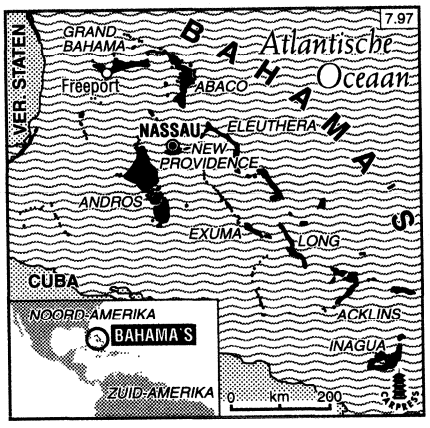

raad van de Britse koningin) in Londen, het laatste Hof van Beroep voor verscheidene landen van het Gemenebest, de executie van Thomas Reckley tien dagen uit.

Reckley was op 20 februari 1992 door het Hooggerechtshof schuldig bevonden aan moord en tot de doodstraf veroordeeld. Op advies van de minister van openbare veiligheid en immigratie, die een adviescommissie aangaande het recht op gratie had geconsulteerd, had de gouverneur-generaal bepaald dat het vonnis zou worden voltrokken op 25 mei. Toen het Hooggerechtshof hun laatste verzoek tot gratieverlening weigerde, pleitten de advocaten van Reckley voor uitstel van executie tot 30 mei. De laatste ophanging op de Bahama's had in april 1984 plaatsgevonden.

Uitspraak over doodstraf

Op 14 oktober 1996 oordeelde het Judicial Committee van de Privy Council in Londen, dat het gebruik van de doodstraf kon worden beschouwd als wreed of inhumaan als de gevangene langer dan drieëneenhalf jaar in de dodencel had gezeten. Vervolgens werd de doodstraf voor twee veroordeelde moordenaars omgezet in levenslange gevangenisstraf. Voordien was de tijdslimiet gewoonlijk vijf jaar geweest.

AANKONDIGING VERVROEGDE ALGEMENE VERKIEZINGEN. ONDERMINISTER VERMOORD

Op 17 februari 1997 schreef premier Hubert Alexander Ingraham, leider van de centrumrechtse Free National Movement (FNM) vervroegde algemene verkiezingen uit, zes maanden eerder dan was gepland. Hij liet weten dat, mocht zijn regering opnieuw aan de macht komen, dit zijn laatste ambtstermijn zou zijn.

De bekendmaking viel samen met berichten over economische expansie, vooral op het gebied van toerisme en financiële dienstverlening, die had geleid tot een groei van naar schatting 3 procent in 1996. In 1992 had de overwinning van de FNM bij de algemene verkiezingen een einde gemaakt aan 25 jaar premierschap van Sir Lynden Pindling, leider van de gematigde Progressive Liberal Party (PLP; zie pag. 769/1/2-'92)

Enkele uren voordat de verkiezingen werden aangekondigd, maakte de politie melding van de moord op onderminister van huisvesting Charles Wesley Virgil. In verband met het misdrijf werden later drie mannen gearresteerd, maar aanwijzigingen ontbraken dat achter de moord politieke motieven schuil gingen.

Parlementsverkiezingen

Bij de op 14 maart gehouden parlementsverkiezingen behaalde de regerende FNM van premier Ingraham een klinkende overwinning. Zij kreeg 57 procent van de stemmen en behaalde 34 van de 40 te kiezen zetels in het House of Assembly (de Tweede Kamer van de Bahama's die maximaal 49 leden telde; de Senaat omvat zestien benoemde leden). De resterende zes zetels gingen naar de oppositionele PLP. Na de nederlaag van zijn partij deelde de 67-jarige PLP-leider en oud-premier Sir Lynden Pindling op 19 maart mee dat hij van plan was als partijleider op te stappen. Algemeen werd aangenomen dat hij zou worden opgevolgd door de nummer twee van de PLP, Bernard Nottage.

Tijdens zijn campagne plukte Ingraham de vruchten van een reeks economische successen, zoals duurzame groei, prijsverlagingen van een groot aantal importgoederen, meer buitenlandse investeringen in onroerend goed en een comfortabele positie op het gebied van de deviezenreserve. In 1996 had zijn regering de bevolking met een aantal maatregelen achter zich gekregen, waaronder de invoering van een minimumloon, een grotere bestuurlijke decentralisatie en het recht voor buitenlandse mannen om, direct nadat zij een huwelijk hadden gesloten met een autochtone vrouw, op de Bahama's te werken.

Daarentegen had Pindlings reputatie schade opgelopen nadat in februari een onderzoekscommissie het `zeer onoorbaar' had genoemd dat hij in 1992 als voorzitter van de Bahamas Hotel Corporation, $ 750.000 had aangenomen van projectontwikkelaars die waren betrokken bij contracten. Hij had deze positie bekleed tijdens zijn ambtstermijn als premier. Desondanks had de commissie aanbevolen dat er met betrekking tot deze kwestie geen verdere stappen zouden worden ondernomen tegen Pindling.

Samenstelling nieuwe kabinet-Ingraham

Op 18 maart werd de 49-jarige Ingraham beëdigd als premier voor een tweede ambtstermijn van vijf jaar. Tevens vond die dag de beëdiging van een nieuw kabinet plaats. Hierin waren de portefeuilles als volgt verdeeld:

Premier - Hubert A. Ingraham; vice-premier en minister van nationale veiligheid belast met overheidsdiensten en openbare nutsbedrijven - Frank H. Watson+; procureur-generaal en justitie - Tennyson R.G. Wells+; buitenlandse zaken - mevr. Janet G. Bostwick; huisvesting en sociale ontwikkeling - Algernon S.P.B. Allen+; arbeid, immigratie en beroepsopleiding - mevr. Theresa Moxey Ingraham+; onderwijs - mevr. Ivy L. Dumont; vervoer - James F. Knowles*; consumentenbelangen en luchtvaart - Pierre V. Dupuch+; gezondheidszorg en milieu - Ronald Knowles*; financiën en planning - William C. Allen; landbouw en visserij - Earl Devereaux*; openbare werken - Orville Alton Thompson Turnquest+; toerisme - Cornelius A. Smith+.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

Vrouw gekozen tot parlementsvoorzitter

Op 9 april werd FNM-lid Italia Johnson, 42, unaniem gekozen tot voorzitter van het House of Assembly. Zij was de eerste vrouw in die functie in de tweehonderdjarige geschiedenis van het parlement. Zij beloofde de rechten te beschermen van de PLP, de verliezer van de verkiezingen.

(Vor.ber.pag. 259/3-1995)

CANADA

SCHIKKING IN DOOR MULRONEY AANGESPANNEN PROCES WEGENS SMAAD

Op 6 januari 1997 boden de federale regering en de Koninklijke Canadese Bereden Politie (Royal Canadian Mounted Police, RCMP) oud-premier Brian Mulroney officieel hun excuses aan. Ze stemden ermee in de tot dan toe gemaakte proceskosten te betalen, die werden geraamd op $ 1 mln ($ 1 = C$ 1,38 per 3 januari 1997). Het smaadproces, waarin Mulroney C$ 50 mln van hen eiste, had die dag moeten beginnen (zie pag. 186/2-'96).

Mulroney was tot gerechtelijke stappen overgegaan, nadat in november 1995 door officiële bronnen was onthuld dat een strafrechtelijk onderzoek naar hem werd ingesteld. Hij werd ervan verdacht C$ 5 mln aan steekpenningen te hebben ontvangen na de aankoop van 34 Airbus A-320 vliegtuigen ter waarde van C$ 1,8 mrd door Air Canada in 1988. In haar ver-

ontschuldiging noemde de RCMP de beschuldigingen tegen de voormalige premier 'ongegrond'.

CANADESE LEGER BESCHULDIGD VAN WANGEDRAG IN BOSNIË

Op 17 januari rezen vragen over de kwaliteit van de Canadese legerleiding na de publicatie van details van een onderzoek dat was ingesteld naar aanleiding van beschuldigingen dat Canadese militairen in 1993 patiënten in een psychiatrisch ziekenhuis in de Bosnische stad Bakovici zouden hebben lastig gevallen met ongewenste intimiteiten en dronken optreden.

In verband met deze zaak dreigde disciplinaire actie tegen 47 soldaten van het 12th Armoured Regiment van de Canadese strijdkrachten, zo werd bekend gemaakt. Het nieuws viel samen met het bericht dat luitenant-kolonel Roch Lacroix, een hoge commandant van de VN-troepen in Haïti, naar huis was geroepen, nadat hij ervan was beschuldigd ten onrechte zijn wapen te hebben getrokken toen een voertuig hem de weg versperde.

De onthullingen waren de jongste in een reeks beschuldigingen van seksueel geweld en wangedrag die waren geuit tegen de Canadese strijdkrachten. Zo was op 3 januari bericht dat de eerste vrouwelijke infanterie-officier binnen de strijdkrachten, Sandra Perron, een aanklacht wegens ongewenste intimiteiten had ingediend, en was een officieel onderzoek ingesteld naar beschuldigingen van martelingen door Canadese vredestroepen in Somalia (zie pag. 22/2-'97).

PRESENTATIE BEGROTING-1997

Op 18 februari 1997 diende minister van financiën Paul Martin de federale begroting voor 1997 in bij het parlement. Martin verklaarde dat de Canadese overheidsfinanciën een 'ommekeer van ongeëvenaarde omvang' hadden beleefd en dat hij verwachtte dat het tekort de komende twee jaar verder zou worden teruggedrongen dan was verwacht.

Volgens de ramingen zou het tekort dalen tot C$ 19 mrd ($ 1 = C$ 1,36 op 26 februari 1997) of 2,4 procent van het bruto binnenlands product (BBP) in het lopende fiscale jaar (1996-'97). Dit was een beter resultaat dan het tekort van C$ 24,3 mrd dat een jaar eerder was geraamd (zie pag. 396/3 e.v.-'96).

Voor 1997-'98 werd een tekort nagestreefd van C$ 17 mrd en voor 1998-'99 was het streefcijfer C$ 9 mrd. In 1993-'94 was het tekort het grootst geweest. Het bedroeg toen C$ 42 mrd, bijna 6 procent van het BBP.

Tekortramingen in de begroting voor 1997 (in Canadese dollars)

93-94	94-95	95-96	96-97	97-98	98-99
Tekort					
42,0	37,5	32,7	19,0 (24,3)	17,0	9,0
Percentage van BBP					
5,9	5,0	4,2	2,4 (3,0)	2,0	1,0

(eerdere prognoses tussen haakjes)

Verder voorspelde Martin dat de regering in het fiscale jaar dat zou eindigen op 31 maart 1999, niet meer zou hoeven te lenen en verwachtte hij dat het aandeel van de schuld ten opzichte van het BBP voor het eerst sinds de jaren zeventig zou gaan dalen. Ondanks de naderende parlementsverkiezingen later in 1997 bevatte de begroting geen algemene belastingverlagingen. Wel stonden bescheiden belastingverlagingen van in totaal C$ 1,2 mrd op de begroting die golden voor liefdadigheidsinstellingen en gezinnen met lage inkomens.

De sterkte van de Canadese economie kon worden toegeschreven aan een aantal factoren, zoals een koersdaling van de Canadese dollar tussen 1991 en 1995 waardoor de export een betere concurrentiepositie kreeg, lagere internationale rentetarieven waardoor de uitgaven voor de aflossing van schulden waren gedaald en de groei van de economie van de VS, de grootste handelspartner van Canada.

PROVINCIALE VERKIEZINGEN IN ALBERTA

Op 11 maart kwam de Progressieve Conservatieve Partij (PCP) bij de provinciale verkiezingen in Alberta opnieuw aan de macht, waardoor ze haar 26 jaar ononderbroken bewind in de provincie kon voortzetten. Onder leiding van de provinciale premier Ralph Klein kreeg de partij 51 procent van de stemmen en haalde daarmee 63 zetels in het 83 zetels tellende provincieparlement, een nettowinst van twaalf zetels ten opzichte van de verkiezingen van 1993 (zie pag. 849/2 e.v.-'93). De Liberale Partij kreeg 33 procent van de stemmen ofwel achttien zetels (een nettoverlies van veertien zetels); de Nieuwe Democratische Partij (NDP) veroverde 9 procent en daarmee twee zetels (een nettowinst van twee zetels) en de Sociale Krediet Partij kreeg 7 procent maar geen enkele zetel. De opkomst bedroeg 57 procent.

Kleins thema in de verkiezingsstrijd was de reputatie van zijn partij op het gebied van 'fiscale verantwoordelijkheid'. De laatste drie jaar had de PCP-regering steeds een begrotingsoverschot gekend. De oppositie beweerde echter dat dit ten koste was gegaan van onaanvaardbare bezuinigingen op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg en andere sociale voorzieningen.

NIEUWE VOORZITTER BLOC QUÉBÉCOIS

Op 15 maart 1997 werd Gilles Duceppe tijdens een congres in Montreal gekozen tot voorzitter van het Bloc Québécois (BQ), de grootste oppositiepartij in het federale parlement. Hij nam het voorzitterschap over van Michel Gauthier, die in 1996 ontslag had genomen. Duceppe kreeg 53 procent van de geldig uitgebrachte stemmen en versloeg daarmee Yves Duhaime (34 procent) en Rodrigue Biron (13 procent). De nieuwe voorzitter was een naaste medewerker van Lucien Bouchard, de oprichter van de BQ en premier van Quebec.

Op de dag van Duceppe's verkiezing verliet BQ-afgevaardigde Nic Leblanc, zijn partij en nam als onafhankelijke zitting in het federale parlement. Door zijn vertrek daalde de getalsterkte van de BQ in het federale parlement tot vijftig leden, evenveel als van de Hervormingspartij. Deze ontwikkeling bracht Preston Manning, de leider van de Hervormingspartij, ertoe op 19 maart te eisen dat zijn partij zou worden aangewezen als de officiële oppositiepartij in plaats van het separatistische BQ.

DOOD SEKTELEDEN

Op 22 maart 1997 kwamen drie mannen en twee vrouwen, allen lid van de Orde van de Zonnetempel, om het leven bij een brand in een huis in Saint-Casimir, een dorp in de buurt van de stad Quebec. Hun lichamen werden gevonden door de politie.
Vier van de vijf lichamen werden aangetroffen in hetzelfde bed, in de vorm van twee kruisen. De autoriteiten lieten doorschemeren dat de vijfde dode het slachtoffer kon zijn van moord. In 1994 waren bij eerdere massale zelfmoorden in Zwitserland (waar de sekte haar basis had) en Quebec in totaal 53 leden van de sekte omgekomen (zie pag. 191/1-'95).

AANKONDIGING ALGEMENE VERKIEZINGEN

De Canadese premier Jean Chrétien maakte op 27 april 1997 bekend dat op 2 juni algemene verkiezingen zouden worden gehouden, ongeveer 17 maanden eerder dan krachtens de Canadese grondwet was vereist.

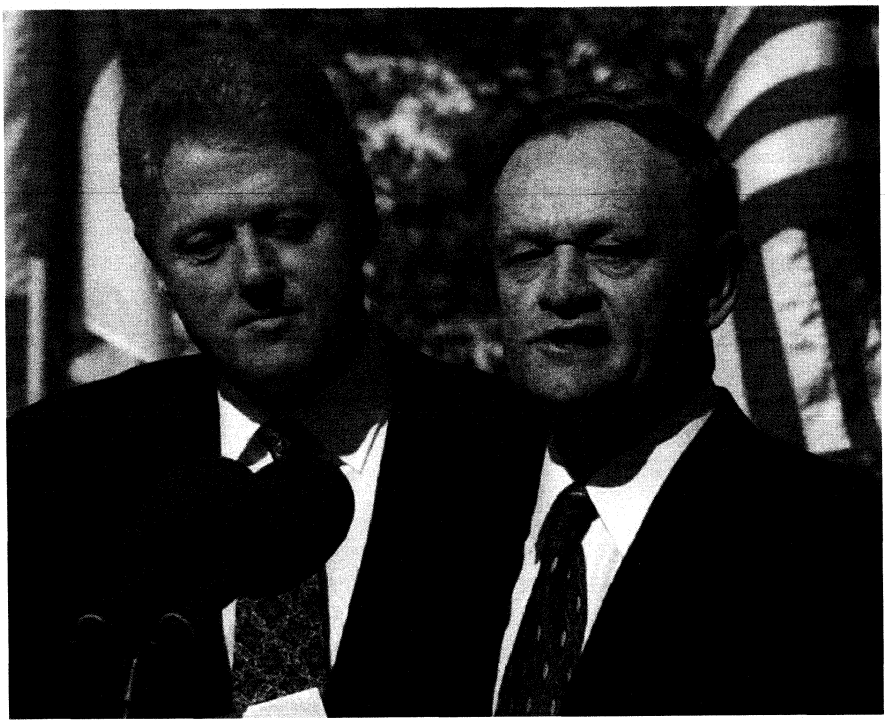

De Amerikaanse president Bill Clinton luistert op 8 april 1997 naar de toespraak van de Canadese premier Jean Chrétien. Het was het eerste officiële bezoek van de premier aan Washington sinds 1993, toen hij in functie trad. *Foto EPA*

Chrétiens besluit zou zijn ingegeven door de wens een nieuw mandaat te verwerven vóórdat een referendum over de onafhankelijkheid van Quebec zou worden gehouden. Dit referendum, dat was beloofd door Lucien Bouchard, de premier van Quebec, zou waarschijnlijk in 1999 plaatsvinden. Ook zou Chrétien erop gebrand zijn voordeel te trekken uit de indrukwekkende voorsprong die zijn regerende Liberale Partij in de opiniepeilingen genoot. In de peilingen lag zijn partij voortdurend ongeveer 20 procentpunten voor op de PCP.

Hoewel de Liberale Partij favoriet was bij de verkiezingen, werd niet verwacht dat ze een even grote overwinning zou behalen als in 1993, toen de PCP-regering ten val werd gebracht en die partij slechts twee zetels in het federale parlement overhield (zie pag. 849/2 e.v.-'93). Sindsdien was de steun voor de PCP onder het leiderschap van Jean Charest weer toegenomen. Eveneens werd onwaarschijnlijk geacht dat het Bloc Québécois en de Hervormingspartij, regionale partijen, opnieuw spectaculair zouden winnen, zoals dat in 1993 het geval was geweest.

PREMIER CHRÉTIEN OP BEZOEK IN DE VS

Van 7-9 april bracht premier Chrétien een bezoek aan de VS voor besprekingen met de Amerikaanse president Bill Clinton. Hoewel de twee leiders elkaar tijdens internationale topontmoetingen herhaaldelijk hadden gesproken, was het Chrétiens eerste officiële bezoek aan de VS sinds hij in 1993 was aangetreden als premier. De twee leiders maakten op 8 april een aantal akkoorden bekend die tot doel hadden commercieel vervoer gemakkelijker de grens te laten passeren, fraude te bestrijden en vermiste kinderen op te sporen.

Het bezoek vond plaats nadat de betrekkingen tussen de twee landen medio maart waren verslechterd door Amerikaanse maatregelen tegen Canada die voortvloeiden uit de Helms-Burton-wet, de omstreden Amerikaanse wet krachtens welke sancties werden opgelegd aan landen die handel dreven met Cuba (zie pag. 98/3 e.v.-'97 en verderop onder Cuba). Aan vier directeuren van de Canadese onderneming Sheritt, die in Cuba nikkelmijnen exploiteerde, was op grond van deze wet de toegang tot de VS ontzegd (zie pag. 98/3-'97). Dit werd op grote schaal veroordeeld in Canada en de EU. In berichten over de ontmoeting tussen Chrétien en Clinton in april, werd de Helms-Burton-wet echter niet genoemd.

(Vor.ber.pag. 22/2 e.v.-1997)

COLOMBIA

PERSONELE WIJZIGINGEN. NIEUWE PROCUREUR-GENERAAL

Op 12 december 1996 werd Jaime Bernal Cuellar benoemd tot procureur-generaal als opvolger van Orlando Vásquez Velásquez, die in oktober was ontslagen (zie pag. 95/2-'97).

Controverse rond nieuwe minister van defensie

Op 20 januari 1997 bleef president Samper bij zijn besluit dat Guillermo Alberto González Mosquera begin februari zou worden beëdigd als nieuwe minister van defensie. González Mosquera zou die portefeuille overnemen van Juan Carlos Esquerra Portocarrero, die ambassadeur in de VS zou worden.

De Amerikaanse ambassadeur Myles Frechette waarschuwde dat zijn regering negatief zou reageren op de 'grote blunder' die werd begaan met de benoeming van een minister 'die banden had met de drugshandel'. González Mosquera, voormalig ambassadeur in Venezuela, wees de beschuldiging van de hand, maar bevestigde dat hij een ontmoeting had gehad met Justo Pastor Perafan, die op dat moment door de autoriteiten werd gezocht in verband met drugshandel en illegale verrijking, en dat hij een plaats op een Zwitserse school had geregeld voor één van de zonen van Pastor, toen hij als regeringsfunctionaris in Genève werkzaam was.

Op 4 februari werd González Mosquera beëdigd als minister van defensie. Hij beloofde het respect voor de mensenrechten binnen strijdkrachten te bevorderen en verklaarde dat de linkse guerrillastrijders die in Colombia actief waren, eerst moesten laten zien dat ze werkelijk vrede wilden, voordat sprake kon zijn van een vredesverdrag.

Defensie opnieuw in andere handen

Op 20 maart werd Gilberto Echeverri Mejía, een voormalig minister en ambassadeur, benoemd tot de nieuwe

Een uit februari 1997 daterende foto van de Colombiaanse minister van defensie Guillermo Alberto González Mosquera en legerchef Harold Bedoya in Bogotá. González maakte op 16 maart zijn aftreden als minister van defensie bekend. *Foto EPA*

minster van defensie als opvolger van González, die op 16 maart was afgetreden na minder dan twee maanden in functie te zijn geweest.

Volgens *Le Monde* hadden de strijdkrachten en de oppositie González onder druk gezet af te treden nadat bewijzen aan het licht waren gekomen dat deze in 1989, toen hij kandidaat stond voor de Senaat, een cheque van 3 mln peso had geaccepteerd van de gezochte drugshandelaar Justo Pastor Perafan.

Verdere kabinetswijzigingen

Op 21 maart werden verder nog de volgende wijzigingen binnen het kabinet bekendgemaakt:

Landbouw en plattelandsontwikkeling - Antonio Gómez Merlano+; planning - mevr. Cecilia López Montaño+; minister van milieuzaken - Eduardo Verano de la Rosa*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

Nieuwe minister van justitie

President Ernesto Samper Pizano benoemde op 22 april Almabeatriz Rengifo López tot minister van justitie als opvolger van Carlos Medellín Becerra, die was afgetreden om campagne te voeren voor presidentskandidaat Carlos Lleras de la Fuente. Hoewel Rengifo in politieke kringen onbekend was, genoot zij veel respect binnen de juridische wereld en zou zij op goede voet staan met Samper.

ONTWIKKELINGEN M.B.T. DE DRUGSBESTRIJDING. CONGRES AKKOORD MET WET OP INBESLAGNAME BEZITTINGEN CRIMINELEN

Op 11 december 1996 ging de Senaat unaniem akkoord met een wet ter bestrijding van de illegale drugshandel en een dag later deed het Huis van Afgevaardigden met 103 tegen vier stemmen hetzelfde. De wet maakte het de autoriteiten mogelijk met terugwerkende kracht uit misdrijven verkregen bezittingen van drugshandelaren in beslag te nemen (zie pag. 98/2-'97). De behandeling van voorstellen om de gevangenisstraffen voor drugshandelaren met terugwerkende kracht te verhogen en uitlevering van drugshandelaren aan de VS mogelijk te maken, werd uitgesteld door de regering in verband met verzet in het Congres.

Minister van justitie Carlos Medellín Becerra, die recentelijk met de dood zou zijn bedreigd door drugskartels, verklaarde dat de nieuwe wet 'voor de hele wereld een voorbeeld op wetgevingsgebied betekende' en één van de strengste wetten was die ooit waren aangenomen. Veel commentatoren waren van mening dat de wet moeilijk uitvoerbaar zou zijn, aangezien drugshandelaren zeer geraffineerd waren geworden in het verbergen van hun bezittingen. Wel erkenden zij dat de invoering van de wet de VS zou kunnen helpen overtuigen dat de Colombiaanse regering vastbesloten was de drugskartels te bestrijden.

Hoewel het wetsvoorstel op 11 december door de Senaat was goedgekeurd, hadden Huis-afgevaardigden van de regerende Liberale Partij (PL) zich verzet tegen de terugwerkende kracht die de wet zou hebben. Hierdoor was het wetsvoorstel in het Huis van Afgevaardigden aanvankelijk met 59 tegen 57 stemmen verworpen. De belangrijkste oppositiepartij, de Sociaal-Conservatieve Partij (PSC), die zich van stemming had onthouden, zette vraagtekens bij de 'oprechte vastbeslotenheid van de regering de drugsmafia te bestrijden'. Een dag later stemden de PL-dissidenten, na een ontmoeting met president Samper, echter vóór het wetsvoorstel dat opnieuw in stemming was gebracht, en hetzelfde deden de leden van de PSC. De media en belangrijke organisaties uit het bedrijfsleven zouden zware druk hebben uitgeoefend op afgevaardigden van beide partijen om de wet goed te keuren.

Omstreden vonnissen voor drugsbaronnen

Op 17 januari 1997 werden milde gevangenisstraffen opgelegd aan twee belangrijke drugsbaronnen. De straffen werden in binnen- en buitenland veroordeeld, met name door de Amerikaanse regering. Openbare aanklager Alfonso Valdivieso Sarmiento liet weten dat hij tegen de vonnissen, die hij 'onbetekenend' noemde, in beroep zou gaan.

De broers Gilberto en Miguel Rodríguez Orejuela werden door een rechter in Cali veroordeeld tot een gevangenisstraf van respectievelijk tieneneenhalf en negen jaar. Zij waren ervan beschuldigd dat zij gedurende de twintig jaar dat zij leiding hadden gegeven aan het Cali-drugskartel, verantwoordelijk waren geweest voor de productie en de smokkel van duizenden tonnen cocaïne en heroïne, voor tientallen moorden en dat zij betrokken waren geweest bij politieke corruptie op hoog niveau. Zo zou een gift van $ 6 mrd zijn geschonken aan de campagne van Samper voor de presidentsverkiezingen in 1994 (zie pag. 699-'94). Verwacht werd dat beiden binnen vier jaar vrij zouden komen wegens goed gedrag, in de gevangenis verrichte arbeid, en door aftrek van de tijd die zij sinds hun arrestatie in 1995 gevangen hadden gezeten (zie pag. 614/3-'95). Evenzeer omstreden was het besluit van de rechter om de broers een boete op te leggen van in totaal $ 12 mln, terwijl de rijkdom die zij hadden vergaard, op verscheidene miljarden Amerikaanse dollars werd geschat.

Betrekkingen met de VS. Colombia staakt vernietiging drugsoogst

Op 5 maart 1997 staakte de regering van Colombia de vernietiging van de drugsoogst vanuit de lucht, nadat de Amerikaanse regering op 28 februari voor het tweede achtereenvolgende jaar had besloten dat Colombia zou blijven staan op de lijst met landen die geen volledige medewerking verleenden aan de strijd tegen illegale drugs. Colombia kreeg geen certificaat van goed gedrag, waardoor het recht zou krijgen op Amerikaanse economische en militaire hulp, maar bleef 'gedecertificeerd' (zie pag. 555/2-'96). Volgens de Colombiaanse regering was het besproeien van de gewassen stopgezet om te evalueren of de methode effectief was.
De Amerikaanse regering verklaarde dat Colombia er niet in was geslaagd de productie van coca en papaver terug te dringen, maar dat die volgens satellietgegevens in 1996 met 32 procent was toegenomen. Colombia, dat al de grootste producent van cocaïne ter wereld was, zou Bolivia zijn gepasseerd als teler van cocabladeren, de basis voor cocaïne. De Nationale Narcoticaraad van Colombia verdedigde zich door te verklaren dat het vernietigingsprogramma werd uitgevoerd met Amerikaans materiaal en verdelgingsmiddelen door functionarissen die waren opgeleid door de VS.

In reactie op het stopzetten van de besproeiing van de gewassen dreigde het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken met verdere actie tegen Colombia. Dit dreigement, dat niet nader werd toegelicht, werd opgevat als een verwijzing naar een mogelijke afkondiging van economische sancties. Het dreigement leek nationalistische gevoelens te verharden. Op 5 maart hielden de vakbonden een protestdemonstratie bij de Amerikaanse ambassade in de hoofdstad Bogotá, waarbij zij stelden dat de Verenigde Staten niet het morele gezag had staten in Latijns-Amerika een certificaat van goed gedrag te geven of niet. Minister van binnenlandse zaken Horacio Serpa verklaarde verder dat de kans op herinvoering van nieuwe procedures om drugshandelaren uit te leveren, was verkeken omdat de VS zich had bemoeid met de binnenlandse strijd tegen drugs.

Volgens de VS stond de 'decertificering' ook in verband met de wijdverbreide corruptie in de regering van president Ernesto Samper Pizano en met bewij-

zen dat veroordeelde drugsbaronnen vanuit de gevangenis doorgingen met hun activiteiten. Op 4 maart had een Amerikaans onderzoeksteam toestemming gekregen een bezoek te brengen aan de Palmira-gevangenis waar leiders van het Cali-kartel werden vastgehouden.

Op 8 maart maakte Serpa de Amerikaanse ambassadeur Myles Frechette openlijk uit voor een 'vuile gringo' omdat deze had beweerd dat vooraanstaande leden van het Cali-kartel hem bewijzen hadden aangeboden waaruit bleek dat Samper banden had met de drugshandel. Op 1 maart eiste procureur-generaal Jaime Bernal Cuellar dat de Amerikaanse autoriteiten het bewijsmateriaal zouden tonen waarover zij zeiden te beschikken waaruit zou blijken dat Samper en Serpa betrokken waren bij corruptie. Op 28 februari had de Amerikaanse onderminister van buitenlandse zaken voor internationale narcoticazaken, Robert Gelbard, in het openbaar verklaard dat beiden corrupt waren.

Wetsvoorstel inzake uitlevering Colombianen

Op 29 april diende de nieuwe minister van justitie, Almabeatriz Rengifo López, bij het Congres een wetsvoorstel in dat was bedoeld om de regering weer de bevoegdheid te geven in het buitenland gezochte Colombianen uit te leveren. Het wetsvoorstel werd ingediend op dezelfde dag dat het Hooggerechtshof bepaalde dat artikel 35 van de grondwet de uitlevering van in Colombia woonachtige Colombianen verbood.

Samper steunde het recht op uitlevering met als argument dat het tijd was 'criminelen, terroristen en drugshandelaren' te waarschuwen dat zij het gerechtelijk apparaat niet langer konden gebruiken als 'een schild tegen strafvervolging dat hun misdaden toedekt.' Het bleef echter onduidelijk of het Congres de wetgeving zou goedkeuren die nodig was om artikel 35 nietig te verklaren.

Bij de indiening van het wetsvoorstel wilde Rengifo een aparte behandeling van de omstreden vraag of uitlevering mogelijk zou worden met terugwerkende kracht. Op 9 april had Samper verklaard dat een debat over uitlevering met terugwerkende kracht zou moeten gaan over het wetsvoorstel en niet over de grondwet.

Op 2 april hadden de media een communiqué ontvangen waarin stond dat de voorstanders van uitlevering zouden worden aangemerkt als militaire doelen. Het communiqué zou afkomstig zijn van de 'Extraditables' ('Uit te leveren personen'), een schimmige groepering die actief was in 1991 en nauwe banden zou onderhouden met drugshandelaren.

Nieuwe drugsbestrijdingstrategie

Rengifo's wetsvoorstel hing samen met een nieuwe strategie van de regering in 1997 in haar strijd tegen de productie van en handel in drugs. Tijdens een bijeenkomst van internationale drugsexperts in Cartagena had de regering op 25 april een vijf punten tellend plan gepresenteerd. Naast uitlevering werd in het plan aangedrongen op een betere methode om via de satelliet gegevens over drugsoogsten te verzamelen en te analyseren, op het stimuleren van de verbouw van vervangende gewassen, op betere veiligheidsmaatregelen in gevangenissen en op de uitvoering van wetten om uit drugshandel verkregen bezittingen verbeurd te verklaren.

De Amerikaanse regering, die het oneens was met het drugsbeleid van Colombia (zie pag. 97 e.v.-'97), stuurde geen vertegenwoordiger naar de bijeenkomst. Zij verklaarde haar afwezigheid met het argument dat de bijeenkomst 'niet één van de officiële conferenties' was die werden gehouden ter voorbereiding van de speciale VN-vergadering over drugs in 1998.

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE BINNENLANDSE VEILIGHEID. KWESTIE VAN DE IN CAQUETÁ GEVANGENZITTENDE SOLDATEN

Op 17 december 1996 maakte de regering bekend dat de demilitarisatieperiode in het zuidelijke departement Caquetá, die was ingesteld om de vrijlating te vergemakkelijken van zestig soldaten die in augustus gevangen waren genomen door guerrillastrijders van de Revolutionaire Gewapende Krachten van Colombia (FARC), niet zou worden verlengd. Zij verklaarde dat de militairen om middernacht hun operaties in Caquetá, waar de soldaten nog steeds zouden worden vastgehouden, zouden hervatten (zie pag. 97/1-'97).

Het zuidelijke commando van de FARC had op 13 december geëist dat de regeringstroepen die in Caquetá de basis Remolinos del Caguan in handen hadden, zouden worden verplaatst, en dat het ultimatum voor de vrijlating van de soldaten zou worden verlengd tot 26 december.

Op 5 februari 1997 gaf het opperbevel van de FARC brieven en foto's vrij als bewijs dat de zestig soldaten die in augustus 1996 waren gegijzeld, nog in leven waren. De FARC verklaarde nogmaals dat onderhandelingen over hun vrijlating slechts plaats zouden kunnen vinden wanneer de strijdkrachten de basis Remolinos del Caguan zouden ontruimen.

Guerrilla-activiteiten

Nadat begin februari zestien soldaten waren gesneuveld in een gevecht met guerrillastrijders, verschenen in de plaatselijke pers oproepen aan de strijdkrachten hun rol in de strijd tegen het binnenlandse verzet te herzien.

Tijdens het gevecht, dat plaats vond in de bergachtige streek San Juanito, ongeveer 50 km van Bogotá, tussen guerrillastrijders van de FARC en een militaire patrouille, werden acht andere soldaten gewond. Volgens een officiële schatting verloren de FARC meer dan twaalf strijders.
Op 10 februari verklaarde Samper in een verwijzing naar het incident, dat hij een 'strijdend leger [prefereerde boven] een leger in een hinderlaag'. Maar de legerleiding beschouwde het debacle eerder als het gevolg van een individuele tactische vergissing dan van een strategisch probleem.

Op 6 februari voerde het Nationale Bevrijdingsleger (ELN) een aanval uit op een politiepost in Cubara in het departement Boyaca, waarbij vijf politiemensen omkwamen en twee andere gewond raakten. Ook zouden twee vrouwen en een jongen om het leven zijn gekomen, evenals verscheidene ELN-strijders.

Mogelijke erkenning guerrillastrijders. FARC wijzen besprekingen met de regering af

Op 25 maart stelde minister van binnenlandse zaken Horacio Serpa een radicale koerswijziging van de regering voor waarbij de Colombiaanse guerrillastrijders zouden worden erkend als 'oorlogvoerende krachten' en een politieke status zouden krijgen.

Hij deed dit in reactie op uitspraken van de nieuwe minster van defensie Echeverri die eerder had voorgesteld vredesbesprekingen te beginnen met linkse guerrillastrijders en rechtse paramilitaire eenheden om een eind te maken aan het geweld dat al tientallen jaren voortduurde. Twee paramilitaire groeperingen zouden het initiatief toejuichen.

Op 13 april sloot Raúl Reyes, lid van de leiding van de FARC, besprekingen met de regering uit. Hij noemde deze 'onwettig' en voegde daaraan toe dat 'vrede niet wordt verordend, maar wordt opgebouwd'.

Op 10 maart hadden de autoriteiten linkse guerrillastrijders verantwoordelijk gesteld voor aanvallen gedurende de laatste 48 uur in de noordwestelijke regio Uribe, de centraal gelegen provincie Cundinamarca en de oostelijke provincie Meta. Hierbij waren in totaal 24 mensen gedood en tientallen anderen gewond. Eind maart had de militaire politie bericht dat guerrillastrijders in de eerste drie maanden van 1997 82 aanslagen hadden uitgevoerd waarbij ongeveer honderd politiemensen waren gedood en 261 mensen ontvoerd.

Op 4 april werden bij een massale uitbraakpoging in de districtsgevangenis van Valledupar vijf bewakers gedood De autoriteiten verklaarden dat FARC-leden tot de leiders van de operatie hadden behoord.

Bomaanslag op politieke leider

Julio Enrique Acosta Bernal, één van de leiders van de regerende PL en tweede vice-president van het Huis van Afgevaardigden, raakte op 28 april in de oostelijke staat Arauca gewond toen naast zijn auto een bom ontplofte. De explosie doodde een van zijn lijfwachten en verwondde een ander.

Niemand eiste de verantwoordelijkheid voor de aanslag op, hoewel twee weken eerder guerrillastrijders van het ELN Acosta tot militair doelwit hadden verklaard. Na de aanslag sprak een regeringswoordvoerder de vrees uit dat de aanslag de eerste kon zijn in een reeks die tot doel had de presidents- en parlementsverkiezingen van 1998 te verstoren.

Boeren verzeild in gevechten in Uribe

Volgens officiële cijfers die op 1 april werden gepubliceerd, waren ongeveer 7.500 boeren die verzeild waren geraakt in een hevige oorlog tussen guerrillastrijders, paramilitairen en het leger, in de twee voorafgaande weken uit de noordwestelijke streek Uribe gevlucht.

Volgens onbevestigde berichten waren sommige burgers naar Panama gegaan. Op 7 april bevestigden de Panamese autoriteiten dat vijf Colombiaanse boeren, die voor guerrillastrijders waren aangezien, in de grensstad Puerto Obaldia waren gedood door het zogeheten Zelfverdedigingscomité van Boeren, een ultrarechtse Colombiaanse paramilitaire organisatie.

ONTWIKKELINGEN OP ECONOMISCH GEBIED. ECONOMISCHE NOODTOESTAND AFGEKONDIGD

Op 13 januari passeerde president Samper het Congres en kondigde bij decreet de economische noodtoestand af teneinde de toevloed van buitenlandse valuta te stoppen en het begrotingstekort van $ 4 mrd terug te dringen.

De noodmaatregelen, die binnen twintig dagen geïntroduceerd moesten worden, omvatten (i) een bezuiniging van $ 900 mln op de overheidsuitgaven; (ii) het beperken van loonsverhogingen in de overheidssector tot 13 procent; (iii) de invoering van omzetbelasting in sectoren die tot dan toe daarvan waren vrijgesteld; (iv) een harde aanpak van belastingontduiking en smokkelpraktijken; en (v) een belasting van 6 procent op buitenlandse kredieten om een opwaartse druk op de peso onder controle te houden.

Vakbonden in de overheidssector en critici van de regering verklaarden te vrezen dat de maatregelen zo'n 19.000 overheidsbanen en een groot aantal programma's op het gebied van de sociale zekerheid in gevaar zouden brengen. Samper waarschuwde bij voorbaat dat stakingen en demonstraties de regering niet van de ingeslagen weg zouden afbrengen. Zonder de noodmaatregelen zou, zo zei hij, de economische groei ernstig worden belemmerd en het werkloosheidspercentage uitkomen boven de 11,9 procent van dat moment. Oppositiepartijen verklaarden dat de belastingverhogingen de recessie alleen maar zouden verergeren en dat de hoge overheidsuitgaven die Samper in het verleden had goedgekeurd om zijn zwakke politieke positie te verstevigen, hadden geleid tot een slap fiscaal beleid.

Het ineenstorten van de internationale koffie- en bananenmarkten had gezorgd voor een verergering van de problemen die het gevolg waren van de overwaardering van de peso. Sinds mei 1996 was de koers van de peso gestegen van 1.060 tot ongeveer 980 pesos per Amerikaanse dollar. Dit had Colombiaanse financiële instellingen aangemoedigd dollars aan te kopen, waardoor de Centrale Bank een enorme reserve aan buitenlandse valuta had opgebouwd en de inflatie, die al 28 procent per jaar bedroeg, was aangewakkerd. Ten nadele van exporteurs werd de peso verder versterkt door de toestroom van buitenlandse investeringen in de florerende olie-industrie en door de Centrale Bank zelf, die een strak monetair beleid had gevoerd en de rentetarieven hoog had gehouden om tegenwicht te bieden aan het slappe belastingbeleid van de regering

Nationale staking

Op 18 februari 1997 ging de regering van president Ernesto Samper Pizano ermee akkoord de lonen met maximaal 20 procent te verhogen en samen met de landelijke vakbonden een commissie te vormen om nationale en regionale privatiseringsplannen per sector onder de loep te nemen. De regering deed dit om een eind te maken aan een landelijke staking voor onbepaalde tijd van ongeveer 800.000 ambtenaren. Deze staking was op 11 februari begonnen en had gedreigd uit te lopen op massale betogingen in de straten van de hoofdstad Bogotá en andere grote steden. De regering trok verder haar dreigement in maatregelen te nemen tegen werknemers van essentiële diensten die in staking waren gegaan.

De oproep tot staking was gedaan om een eis tot loonsverhoging van 21,5 procent kracht bij te zetten, nadat de regering een loonsverhoging van 13,5 procent had aangeboden, wat minder was dan het inflatiepercentage. Tevens was de staking een reactie op het controversiële economische noodprogramma van januari.

Een archieffoto uit juli 1996 van de Colombiaanse president Ernesto Samper Pizano.
Foto EPA

Bovendien werd zij beschouwd als een waarschuwing aan het adres van Samper, die steeds meer was gaan rekenen op de steun van vakbonden, aangezien zijn populariteit in de hogere en middenklassen aanzienlijk was gedaald, als gevolg van beschuldigingen op het gebied van de drugshandel tegen hem en kabinetsleden. Ook werknemers uit de particuliere sector steunden de staking. Op 16 februari dreigde de zeer nationalistische vakbond van oliearbeiders (USO) bovendien de staatsolie-industrie plat te leggen om een einde te maken aan plannen die volgens de bond neerkwamen op een sluipende privatisering van de sector, alsmede ter ondersteuning van de vraag om een nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst.

Uitgifte staatsobligaties

Op 13 februari vond de eerste uitgifte van staatsobligaties plaats. Deze had een looptijd van 30 jaar en een waarde van $ 1 mrd. Dankzij de grote belangstelling die het buitenland hiervoor aan de dag legde, zou naar verwachting tweederde van de hoeveelheid dollars die het land voor 1997 zou moeten lenen, worden gedekt. Volgens de *Financial Times* was de stormloop op de obligaties o.m. te danken aan de verbeterde economische situatie van Colombia.

(Vor.ber.pag. 95/1 e.v.-1997)

COSTA RICA

ONTSLAG MINISTER VAN VEILIGHEID

Op 16 november 1996 diende Bernardo Arce, sinds juli minister van veiligheid (zie pag. 768/1/2 -'96) onverwacht zijn ontslag in, volgens berichten nadat hij ondervraagd was door de Rekenkamer. Zijn portefeuille werd overgenomen door Laura Chinchilla.

In het rapport van de Rekenkamer, dat naar het Openbaar Ministerie was gestuurd, werd Arce, een persoonlijk adviseur van president José Maria Figueres, beschuldigd van het schenden van de Wet op Onwettige Verrijking door Overheidsfunctionarissen. Verdere details werden niet onthuld. Tegelijk met Arce werd op 14 november zijn tweede man Douglas Loria Coto ondervraagd, die eveneens op 16 november zijn ontslag indiende. Figueres aanvaardde het ontslag van beide mannen nadat hij het rapport met hen had besproken.

PRIVATISERINGSPLAN

Op 16 december maakte president Figueres een privatiseringsplan bekend, dat tot doel had de omvangrijke binnenlandse schuld van de regering terug te dringen.

Volgens cijfers van de regering zou de schuld, die volgens ramingen eind 1996 $ 3,6 mrd zou bedragen, aanzienlijk worden verminderd door de verkoop van een aantal staatsondernemingen en het uitstel van een geplande verlaging van bepaalde belastingen en tarieven. Volgens het ministerie van financiën zou de verkoop van staatsbedrijven, waaronder een grote bank (Banco de Costa Rica) en de staatstelex- en telegraafmaatschappij (RadioGráfica Costarricense), zo'n $ 1,7 mrd kunnen opbrengen.

(Vor.ber.pag. 768/1/2 -1996)

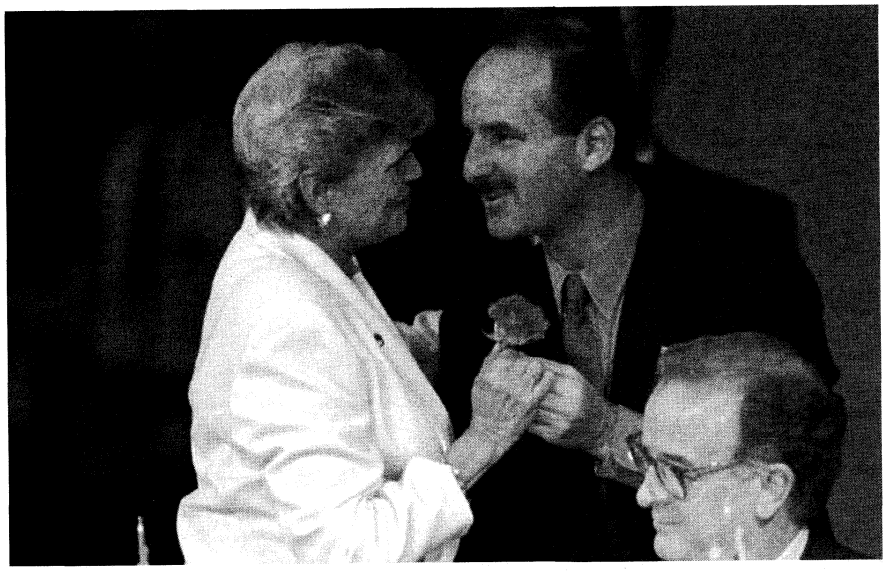

Een foto van de Costaricaanse president president José Maria Figueres op 10 november 1996 tijdens de Ibero-Amerikaanse top in de Chileense hoofdstad Santiago. Bij die gelegenheid gaf Figueres een roos aan de Nicaraguaanse president Violeta Barrios de Chamorro omdat het haar laatste top was als president van Nicaragua. Bij op 20 oktober 1996 in Nicaragua gehouden presidentsverkiezingen was Arnoldo Alemán Lacayo tot haar opvolger gekozen. *Foto EPA*

CUBA

BETREKKINGEN MET DE VS. MIGRATIE-BESPREKINGEN

Op 4-5 december 1996 vond in Havana een zesde ronde van migratiebesprekingen tussen Cuba en de VS plaats (zie ook pag. 43/3-'96). De gesprekken werden door beide zijden aangeduid als constructief, serieus en openhartig. Parlementspresident Ricardo Alarcón, de leider van de Cubaanse delegatie, verklaarde dat de nieuwe ideeën die aan de orde waren gekomen, zouden kunnen bijdragen de betrekkingen op het gebied van de migratie te normaliseren, maar zei dat over een aantal kwesties belangrijke meningsverschillen bleven bestaan.

Cubaanse wet als tegenmaatregel tegen Amerikaanse Helms-Burton-wet

Op 25 december 1996 keurde de Nationale Assemblee van Volksmacht (ANPP) een speciale wet goed als reactie op de Helms-Burton-wet, de Amerikaanse wet die sancties bevatte tegen buitenlandse investeerders in Cuba (zie pag. 559/1 e.v. -'96 en 98/3 e.v.-'97).

Krachtens de Cubaanse wet werd elke 'directe of indirecte' activiteit die de toepassing van de Helms-Burton-wet zou vergemakkelijken, illegaal verklaard. Hiertoe behoorden de verspreiding van informatie of documenten over de Helms-Burton-wet, alsmede de aanvaarding van materiële of financiële voordelen die het gevolg waren van de bepalingen van de wet. Volgens ANPP-president Ricardo Alarcón was de wet bedoeld om 'buitenlandse investeringen in Cuba te beschermen' en alle sectoren van de maatschappij voor te bereiden verzet te bieden tegen een plan het eiland 'te annexeren'.

Amerikaans idee voor financiële steun afgewezen

Op 29 januari 1997 wees president Fidel Castro Ruz een Amerikaans idee af volgens welk Cuba belangrijke financiële steun zou ontvangen in ruil voor de invoering van een democratisch meerpartijenstelsel. In een toespraak op een bijeenkomst in Havana zei Castro dat het 'onwaardig' was te denken dat vrijheid en waardigheid zouden kunnen worden gekocht en dat niets ter wereld, macht noch geld, 'in staat is ons weer tot slaven te maken'.

Het Amerikaanse idee was geopperd in een rapport met de titel 'Steun voor een democratische overgang in Cuba' dat was gemaakt door het Amerikaanse Bureau voor Internationale Ontwikke-

ling (USAID). In het rapport, dat op 28 januari was uitgekomen, stond dat het 'redelijk' was wanneer Cuba na de instelling van een overgangsregering gedurende een periode van zes jaar tussen $ 4 mrd en $ 8 mrd zou ontvangen van internationale financiële instellingen, multilaterale organisaties en afzonderlijke landen.

De Amerikaanse regering had het rapport moeten opstellen krachtens de Helms-Burton-wet uit 1996, die was bedoeld om het Amerikaanse embargo tegen Cuba te versterken door sancties op te leggen aan buitenlandse investeerders in Cuba. In de wet werd een overgangsregering gedefinieerd als een regering waarin noch Fidel Castro noch diens broer Raúl, vice-president en minister van defensie, zitting hadden.

VS schort implementatie deel III Helms-Burton-wet opnieuw met zes maanden

Zoals verwacht, schortte de Amerikaanse president Bill Clinton op 3 januari 1997 de uitvoering van het omstreden deel III van de Helms-Burton-wet nog eens zes maanden op (zie voor eerdere opschorting pag. 98/3-'97). Via dit onderdeel van de wet kregen Cubaanse emigranten in de VS de mogelijkheid buitenlandse bedrijven voor het gerecht te dagen die gebruik maakten van Cubaanse eigendommen die na de Cubaanse revolutie van 1959 waren geconfisqueerd. Andere bepalingen van de wet bleven echter van kracht, zoals het ontzeggen van de toegang tot de VS aan bestuursleden van dergelijke bedrijven.

Op 5 en 16 december 1996 had de Amerikaanse regering reeds verklaard dat in januari 1997 geen implementatie zou plaatsvinden van het omstreden onderdeel in de Helms-Burton-wet.

Klacht EU bij WTO

Op 20 februari maakte de Amerikaanse regering bekend dat zij de vorming van een geschillencommissie van de Wereldhandelsorganisatie (World Trade Organization, WTO) niet zou tegenhouden. De commissie zou zes maanden de tijd krijgen een oordeel te vellen over de klacht van de Europese Unie (EU) dat de Helms-Burton-wet in strijd zou zijn met de WTO-regels voor multilaterale handel (zie pag. 99/1-'97). De VS hield echter vast aan zijn standpunt dat de WTO geen jurisdictie had in deze aangelegenheid, aangezien zijn anti-Cuba-wetgeving een kwestie was van nationale veiligheid en niet van handel.

Op 12 februari had de EU haar verzoek om de instelling van een commissie uitgesteld om verdere onderhandelingen over de kwestie mogelijk te maken en een schadelijke confrontatie met de VS te vermijden. Diezelfde dag hadden de Amerikaanse autoriteiten de Amerikaanse nieuwsmedia toestemming gegeven hun werk te doen vanuit Havana. Dit besluit was uitgelegd als een poging de EU gunstig te stemmen en de democratische hervormingen in Cuba te versnellen. Maar eind februari had van de Amerikaanse mediabedrijven alleen Cable News Network (CNN) een vergunning gekregen van de Cubaanse overheid.

Besprekingen EU en VS over Amerikaanse sancties tegen Cuba

Op 24 maart werden in Brussel de besprekingen hervat tussen afgevaardigden van de EU en de VS in een poging een conflict binnen de WTO over de Amerikaanse sancties tegen Cuba te voorkomen.

De EU-Commissaris voor handel, Sir Leon Brittan, en de Amerikaanse onderminister van handel, Stuart Eizenstat, spraken over de eis van de EU dat Europese landen die in Cuba investeerden, beschermd moesten worden tegen de strafmaatregelen van de Helms-Burton-wet. Na afloop van de bijeenkomst verklaarde Eizenstat dat beide zijden beter zicht hadden gekregen op wat nodig was om een overeenkomst over de kwestie te bereiken. Een gezamenlijke werkgroep zou aan het eind van de maand in Washington bijeen komen om de onderhandelingen voort te zetten.

Einde conflict inzake Helms-Burton-wet in zicht

Op 11 april bereikten de Amerikaanse regering en de EU in principe een oplossing voor het conflict over de Amerikaanse Helms-Burton-wet. Die dag liet Europees Commissaris Sir Leon Brittan (buitenlandse handel) weten dat hij de Europese ministers van buitenlandse zaken wilde voorstellen de klachtenprocedure tegen de VS bij de WTO met zes maanden op te schorten. Het compromis dat na weken van intensieve onderhandelingen op tafel lag, effende de weg naar een duurzame oplossing van de kwestie, zo zei Brittan.
In ruil voor Europese beloftes bepaalde investeringen te ontmoedigen, zou de Amerikaanse regering bereid zijn de bepalingen van de Helms-Burton-wet te versoepelen. Als de Amerikaanse regering de wet niet wist aan te passen, behield de EU zich het recht voor haar procedure bij de WTO voort te zetten.

De VS zou de EU hebben verzekerd dat de bevriezing van deel III van de Helms-Burton-wet (zie pag. 98/3-'97) voorlopig gehandhaafd bleef.

Op 14 april bekrachtigden de vijftien EU-leden formeel het akkoord, maar naar aanleiding van een door Spanje, Italië en België gemaakt voorbehoud werd een extra clausule toegevoegd. Deze hield in dat de EU de procedure bij de WTO automatisch zou voortzetten als de VS probeerde een Europees bedrijf te straffen op grond van de Helms-Burton-wet.

Op 11 april zei de Cubaanse minister Ricardo Cabrisas van buitenlandse handel dat het akkoord tussen de VS en de EU voor Cuba geen oplossing betekende voor het probleem van de Helms-Burton-wet.

De Canadese minister van buitenlandse zaken, Lloyd Axworthy (r.), en zijn Cubaanse collega Roberto Robaina tijdens een gemeenschappelijke persconferentie op 22 januari 1997 in Havana. *Foto EPA*

BEZOEK CANADESE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Van 21-23 januari bracht de Canadese minister van buitenlandse zaken, Lloyd Axworthy, een bezoek aan Cuba. Axworthy was de hoogste Canadese functionaris die het eiland sinds 1976 bezocht.

Axworthy voerde besprekingen met Castro en andere Cubaanse functionarissen voordat hij een veertien punten tellende overeenkomst ondertekende waarin beide landen afspraken hun samenwerking op het gebied van de mensenrechten en juridische procedures te verbreden door middel van gezamenlijke bijeenkomsten en uitwisselingsbezoeken. De overeenkomst stond haaks op de Amerikaanse pogingen Cuba internationaal te isoleren. Canada, de belangrijkste handels- en investeringspartner van Cuba, nam met de overeenkomst afstand van het besluit van de EU uit eind 1996 (zie pag. 100/2/3-'97) economische samenwerking te laten afhangen van de vooruitgang op het gebied van politieke hervormingen. Axworthy verklaarde dat hij had verzocht om de vrijlating van bepaalde politieke gevangenen, maar details hierover werden niet gegeven.
Ook werden geen bijzonderheden gegeven over vergeldingsmaatregelen tegen de Helms-Burton-wet die ook ter sprake waren gekomen.

Op 1 januari was een wet van kracht geworden, volgens welke Canadese bedrijven die op grond van de Helms-Burton-wet waren bestraft, zich tot Canadese rechtbanken konden wenden voor een schadevergoeding (zie pag. 99/1-'97).

KABINETSWIJZIGING

Op 11 februari maakten de staatsmedia bekend dat Armando Hart Dávalos, veteraan van de revolutie van 1959 en minister van cultuur sinds 1976, was ontslagen. Hij werd vervangen door Abel Prieto, de president van de officiële Schrijvers- en Kunstenaarsunie (UNEAC) en lid van het politbureau sinds 1991.

ANTI-CASTRO-LUCHTPARADE

Op 24 februari noemde de Cubaanse regering een anti-Castro-luchtparade van Cubaans-Amerikaanse ballingen boven de Straat van Florida een daad van politieke provocatie. De ballingen herdachten dat een jaar eerder twee van hun vliegtuigen door Cubaanse straaljagers waren neergeschoten (zie pag. 332/2 e.v.-'96).

AMERIKAANSE SANCTIES NADELIG VOOR GEZONDHEID CUBANEN

Volgens een rapport dat op 3 maart werd uitgegeven door de in Washington gevestigde Amerikaanse Associatie voor Wereldgezondheid, was de gezondheid van de Cubaanse burger ernstig aangetast door de aanscherping van de Amerikaanse sancties op het gebied van de handel sinds 1992.

Een Amerikaans medisch team onder leiding van Peter Bourne, gezondheidsadviseur van de Amerikaanse oud-president Jimmy Carter, concludeerde na een onderzoek van een jaar dat een catastrofe slechts was voorkomen door de hoge prioriteit die de Cubaanse regering gaf aan uitgaven voor de gezondheidszorg ondanks de verslechterende economische situatie van het land. Het team had onder meer vastgesteld dat er een tekort was aan alle medische benodigdheden (zoals medicijnen en operatie-instrumenten), dat het aantal operaties in de laatste vijf jaar met meer dan dertig procent was gedaald en dat de dagelijkse hoeveelheid calorieën die werd ingenomen, tussen 1989 en 1993 met éénderde was verminderd. Het rapport besteedde vooral aandacht aan de ernstige gevolgen van de sancties voor vrouwen, kinderen, bejaarden en chronisch zieke mensen.

BETREKKINGEN MET SPANJE

De arrestatie van een Spaanse toerist die op 2 maart was betrokken bij een klein verkeersongeluk in de hoofdstad Havana, leidde ertoe dat de betrekkingen met Spanje in de loop van de maand verder onder druk kwamen te staan (zie pag.100/2 -'97).

Na kritiek van Spaanse zijde op het optreden van Cubaanse politie na het ongeluk, waarbij een motorrijder rugletsel opliep, verweet minister van buitenlandse zaken Roberto Robaina González zijn Spaanse collega Abel Matutes zich te bemoeien met Cubaanse binnenlandse aangelegenheden en noemde hem een 'leugenaar en afperser'. Matutes, die beweerde dat de toerist ten onrechte gevangen was gehouden, had gedreigd Spanjaarden te waarschuwen voor de risico's die een bezoek aan Cuba met zich meebracht. Op 21 maart kreeg de toerist toestemming het land te verlaten tegen betaling van een borgsom van $ 500.

VN BEKRITISEERT SITUATIE VAN DE MENSENRECHTEN IN CUBA

De jaarlijkse door de VS ingediende resolutie waarin Cuba werd veroordeeld voor vermeende schending van de mensenrechten, werd op 16 april voorgelegd aan de 53 leden tellende Commissie voor de Mensenrechten van de VN. De resolutie kreeg de steun van negentien landen, één minder dan in 1996. Tien landen waren tegen, vijf meer dan in 1996, en 24 landen onthielden zich van stemming, tegenover 28 het jaar daarvoor. De Cubaanse ambassadeur bij de VN, Carlos Amat Flores, zei dat de resolutie een 'essentieel onderdeel was van de vijandige politiek jegens Cuba die de VS al 37 jaar voert'.

AANKONDIGING PARTIJCONGRES

Op 16 april maakte de regering bekend dat het vijfde congres van de regerende Cubaanse Communistische Partij (PCC) in oktober zou worden gehouden.

In de aankondiging onderstreepte de top van de PCC haar voorkeur voor een éénpartijstelsel, maar verwees desondanks naar 'noodzakelijke economische veranderingen'. Het bleef echter onduidelijk of dit inhield dat de beperkte economische hervormingen van de laatste jaren zouden worden uitgebreid of versneld. Partijleden werden verder aangespoord 'negatieve verschijnselen als zelfzuchtigheid en een op winst beluste mentaliteit' tegen te gaan, de economische efficiëntie te bevorderen (in het bijzonder door de productie van voedsel en suiker te verhogen), zuinig om te springen met energie en zo mogelijk geïmporteerde artikelen te vervangen door producten van eigen bodem.

Officiële cijfers voorspelden een groei van 4 à 5 procent van het BBP in 1997 en een stijging van de inkomsten uit het toerisme, de nikkelproductie, de visserij en de tabaksexport. Dit nieuws werd echter getemperd door een waarschuwing van president Fidel Castro Ruz begin april, dat het tempo van het economische herstel niet overdreven moest worden. Hij verklaarde dat de recessie een groot probleem bleef na de instorting van de Sowjet-Unie, voorheen Cuba's belangrijkste handelspartner en hulpverschaffer, en gezien het voortdurende Amerikaanse handelsembargo.

HANDELSAKKOORD MET ZUID-AFRIKA

Op 16 april ondertekenden Cuba en Zuid-Afrika een akkoord op het gebied van de handel. Verwacht werd dat het akkoord de bilaterale handel, die op dat moment ca $ 35 mln per jaar bedroeg, aanzienlijk zou stimuleren.

(Vor.ber.pag. 98/3 e.v.-1997)

GUYANA

ONTWIKKELINGEN M.B.T. KABINET EN PRESIDENTSCHAP. WIJZIGING KABINET

Op 9 oktober 1996 maakte president Cheddi Jagan een kabinetswijziging bekend. Het ging om de volgende portefeuilles:

Senior ministers
Regionaal en plaatselijk bestuur - Harripersaud Nokta+; bureau van de president (voorlichting) - Moses Nagamootoo+.

Ministers
Regionaal en plaatselijk bestuur - Clinton Collymore+; openbare werken, verbindingen en regionale ontwikkeling - Anthony Xavier*.

Junior ministers
Landbouw - Satyadcow Sawh*

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

President Jagan overleden

Op 6 maart 1997 overleed op 78-jarige leeftijd president Cheddi Jagan in Washington DC (Verenigde Staten) aan de gevolgen van een hartinfarct dat hij op 14 februari in Georgetown had gekregen.

Jagan had samen met zijn vrouw Janet de People's Progressive Partij (PPP) opgericht en in 1953, 1957 en 1961, toen zijn land nog een Britse kolonie was, de verkiezingen gewonnen. Daarna was hij oppositieleider tot 1992, toen hij in een alliantie met een groepering die de naam CIVIC droeg, de eerste presidentsverkiezingen won die onder internationaal toezicht stonden. Jagan, die door zijn tegenstanders werd veroordeeld als een communist, beweerde dat hij een democratisch socialist was, en lanceerde bij zijn ambtsaanvaarding een structureel aanpassingsprogramma voor een vrijemarkteconomie.

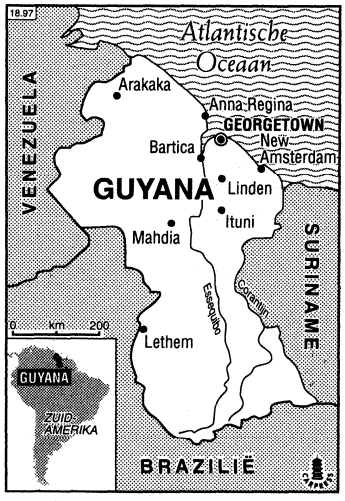

Onder het kopje 'Armenkampioen' verscheen in *NRC/H'blad* (7-3) de volgende necrologie van Cheddi Jagan:

'Toen Cheddi Jagan in 1992 tot president van Brits Guyana werd gekozen, was dat 39 jaar nadat hij dat ambt voor het eerst aanvaardde. Gisteren overleed hij op 78-jarige leeftijd in een ziekenhuis te Washington. Jagans loopbaan was een lange tocht van overtuigd marxist tot kapitalist tegen wil en dank. Een „kampioen van de armen", zo noemde de Amerikaanse president Clinton hem gisteren. Juist die eigenschap maakte hem in het begin van zijn loopbaan tot doelwit van Amerikaanse en Britse intriges. Jagan richtte na zijn studie in de VS de Progressieve Volkspartij op. In 1953 werd hij gekozen tot minister-president, maar de angst dat hij de banden met Moskou wilde aanhalen, zette de Britten ertoe aan na 133 dagen troepen te sturen en een eind te maken aan dit eerste experiment met zelfbestuur. In 1961 werd Jagan opnieuw minister-president bij de tweede poging tot zelfbestuur. Ook ditmaal liep het slecht af: hij trad af na rassenrellen. Zijn rivaal Forbes Burnham vestigde na de onafhankelijkheid [26-5-'66; red. *KHA*] een autoritair bewind en regeerde het land 26 jaar lang met ijzeren vuist. In 1992, bij de eerste democratische verkiezingen in 28 jaar, kwam Jagan weer aan de macht. Nu met steun van de VS, die was uitgekeken op het corrupte regime van Burnham, die bovendien militant-socialistische neigingen vertoonde. Brits Guyana beleefde door Jagans harde sanering een economische *boom*. Gelukkig maakte dat hem niet: „Er is geen alternatief".'

Hinds interim-president. Weduwe Jagan wordt premier

Op 6 maart werd premier Samuel Hinds beëdigd als interim-president en op 17 maart nam Jagans weduwe, de 76-jarige Janet, een voormalig Amerikaans staatsburger, het premierschap van hem over. Zij werd daarmee de eerste vrouwelijke premier van het land. Tevens werd zij benoemd tot eerste vicepresident. De in Illinois geboren Janet had haar man leren kennen tijdens zijn studie in de VS.

Nieuwe secretaris-generaal PPP

Op 2 april werd Donald Ramoutar unaniem gekozen tot secretaris-generaal van de PPP als opvolger van de in maart overleden Cheddi Jagan.

BUITENLANDSE SCHULD VERMINDERD

Op 10 april meldde de *Financial Times* dat de buitenlandse schuld van Guyana van $ 2 mrd was verminderd met in totaal $ 359 mln. Vijf landen waren hierbij betrokken: Trinidad en Tobago ($ 359 mln), Duitsland ($ 18,9 mln), de VS (15 mln), Noorwegen ($ 1,6 mln) en Zweden ($ 0,5 mln).

(Vor.ber.pag. 769/3-1996

ALGERIJE

STAKING UGTA

In januari 1997 riep de Algemene Unie van Algerijnse Arbeiders (UGTA) haar leden op tot een staking op 14-15 januari uit protest tegen plannen te korten op ambtenarenlonen om achterstallige salarissen uit te kunnen betalen aan andere werknemers in staatsbedrijven. Nadat op 14 januari op grote schaal was gestaakt, stelde premier Ahmed Ouyahia de salarisverlagingen uit van februari tot maart.

GEWELDDADIGHEDEN

In januari vonden veel gewelddadigheden plaats in Algiers en een aantal andere steden en dorpen. Sommige waarnemers brachten de plotselinge opleving van islamitische geweld in verband met de Ramadan, die op 10 januari begon.

In die maand ontploften in Algiers verscheidene autobommen: op 7 januari op de Place Audin, op 19 januari in het Belcourtdistrict, en op 21 januari in het Sidi Mohammed-district en het Ryad al-Feth-handelscentrum. Op 16 en 22 januari vonden gelijksoortige aanslagen plaats in respectievelijk Boufarik en Blida, twee plaatsen ten zuiden van Algiers. Bij de explosies kwamen meer dan honderd mensen om het leven. Ook vonden opnieuw bloedbaden in de dorpen plaats, vooral ten zuiden en westen van de hoofdstad, waarbij per dorp soms wel 16 slachtoffers vielen.

Op 16 januari vonden botsingen plaats tussen de veiligheidstroepen en een tiental leden van de Gewapende Islamitische Groep (GIA) in het Kashbadistrict van Algiers.

Kritiek op regering n.a.v. oprichting anti-islamitische militia's

In een interview met de in Londen gevestigde krant *Asharq al-Awsat* van 14 januari bekritiseerde de secretaris-generaal van het Front van Socialistische Krachten (Front des Forces Socialistes, FFS), Hocine Aït Ahmed de regering, omdat zij sinds 1994 toestond dat lokale anti-islamitische militia's werden opgericht. Hij beweerde dat deze betrokken waren bij smokkel, georganiseerde misdaad en wraakacties tussen families en clans.

UGTA-leider Benhamouda doodgeschoten. Verantwoordelijkheid aanslag opgeëist door het FIDA

Op 28 januari schoten onbekenden de leider van de UGTA, Abdelhak Ben-

Een familielid bewijst op 30 januari 1997 in Algiers de laatste eer aan de twee dagen eerder doodgeschoten vakbondsleider Abdelhak Benhamouda. *Foto EPA*

hamouda, voor het hoofdkwartier van de vakbond in het centrum van Algiers dood. Benhamouda, die beschouwd werd als sterk anti-islamitisch en bondgenoot van president Liamine Zéroual, had kort tevoren aangekondigd dat hij een politieke partij wilde oprichten. Volgens berichten in de pers wilde deze partij een pro-Zéroual blok vormen voor de op handen zijnde parlementsverkiezingen.

Naar aanleiding van de dood van Benhamouda meldde correspondent Cees Zoon in de *Volkskrant* van 29-1-'97 het volgende:

'De belangrijkste Algerijnse vakbondsleider Abdelhak Benhamouda is dinsdag in het centrum van Algiers doodgeschoten. Benhamouda werd beschouwd als een vertrouweling en steunpilaar van president Zéroual. Enkele weken geleden kondigde hij aan zijn functie neer te zullen leggen om een nieuwe politieke partij op te richten.
Benhamouda werd voor de deur van het gebouw van de Algemene Unie van Algerijnse Arbeiders onder vuur genomen door vijf jonge mannen, van wie er een gewapend was met een kalasjnikov. De vakbondsman slaagde er nog in zijn pistool te trekken en een van zijn aanvallers te verwonden. Hij overleed kort na de aanslag in een ziekenhuis. De daders, naar wordt aangenomen moslim-fundamentalisten, wisten te ontkomen.
Minister Mostefa Benmansour van binnenlandse zaken noemde Benhamouda „een voorbeeldige patriot". De secretaris-generaal van de UGTA met drie miljoen leden was een sleutelfiguur in het politieke en vakbondsleven in Algerije. Een uitgesproken tegenstander van de fundamentalisten en onvoorwaardelijk trouw aan president Zéroual. De nieuwe partij die hij zou gaan oprichten, zou in feite de partij van de president worden. In 1993 raakte de „Algerijnse Lech Walesa" gewond bij een aanslag. Zijn broer en een ander familielid zijn eveneens om het leven gekomen bij aanslagen.
Algerije maakt een bijzonder bloedige vastenmaand door. Bomaanslagen en slachtpartijen uitgevoerd door de Gewapende Islamitische Groep (GIA) hebben de afgelopen twee weken aan zeker 250 mensen het leven gekost.
De moord op Benhamouda komt enkele dagen nadat president Zéroual had beloofd het terrorisme te zullen uitroeien. Na veel kritiek op het stilzwijgen van de regering tijdens de terreurcampagnes verscheen Zéroual op de televisie. In zijn toespraak zinspeelde hij op een „buitenlands complot", dat verantwoordelijk zou zijn voor het aanhoudende bloedblad. Een groep bekende politici, die in november een „oproep voor de vrede" publiceerden, is in zijn visie medeplichtig aan de acties van de „huurlingen".
De groep wees de beschuldiging dinsdag van de hand op een bijeenkomst in het hoofdkwartier van de oppositiepartij Front van Socialistische Krachten (FFS). De politici, onder wie ex-premier Mouloud Hamrouche en de president van de Algerijnse Mensenrechtenliga Abdennour Ali Yahia, stelden dat de regering geen enkele uitweg voor de crisis biedt, terwijl aan een kant de gewapende groepen de aanslagen en moordpartijen onder onschuldigen opvoeren en aan de andere kant „de regering een harde repressie uitvoert".
De pers in Iran heeft uitgebreid gereageerd op de toespraak van Zéroual en diens bedekte beschuldigingen aan het adres van Iran, waar de „buitenlandse handen" van het terrorisme zouden zijn gelokaliseerd. In veel media wordt de Algerijnse regering genoemd als de werkelijke dader van de laatste serie bomaanslagen met als doel „de onderdrukking van moslimstrijders te rechtvaardigen".
De leiders van 18 kleine Algerijnse partijen hebben besloten zich terug te trekken uit de Nationale Raad van Overgang, het pseudo-parlement dat door de Algerijnse militairen in het leven is geroepen om het parlement te vervangen. Zij stapten op uit onvrede over de nieuwe wet die bepaalt dat alle partijen in Algerije ontbonden en heropgericht dienen te worden. Op deze manier wil de regering controleren of de politieke partijen geen religieuze of regionale gronden voor hun activiteiten hebben.'

Op 24 februari zond de staatstelevisie een interview uit met Rachid Medjahed, die ervan werd beschuldigd de guerrillagroepering te hebben geleid die op 28 januari Abdelhak Benhamouda had vermoord. De verantwoordelijkheid voor de moord op Benhamouda en zijn twee lijfwachten was opgeëist door het Front voor de Islamitische Heilige Oorlog in Algerije (FIDA), een groep die achter het Verboden Islamitische Front der Verlossing (FIS) stond en waarvan Medjahed blijkbaar lid was.

Cijfers over aantallen slachtoffers. Geweld duurt voort

Tijdens de islamitische vastenmaand, die op 8 februari eindigde, kwamen bij gewelddadige incidenten in het hele land ten minste 300 mensen om het leven. Ook in de rest van de maand bleven dodelijke slachtoffers vallen bij aanslagen van islamitische extremisten op burgers en leden van de veiligheidstroepen. In totaal kwamen bij de volgens commentatoren bloedigste Ramadan sinds 1962 (toen de strijd om de onafhankelijkheid van Frankrijk zijn hoogtepunt bereikte) volgens sommige schattingen in totaal meer dan 1.200 mensen om het leven, en was er sprake van een golf barbaarse slachtpartijen op het platteland. Bij een incident in Medea, ten zuiden van Algiers, werden in het weekend van 1-2 februari 31 mensen gekeeld en vervolgens met een bijl onthoofd. Zij zouden banden hebben met een dissidente groepering binnen de GIA, die strijd voerde tegen de regering.

In februari kwamen meer gewelddadige incidenten voor. Zo zeiden strijders van het Islamitische Leger der Verlossing (AIS) - de militaire vleugel van het FIS - dat zij op 13 februari 27 soldaten hadden gedood in een hinderlaag bij de kustplaats Jijel, ten oosten van Algiers. Op 16 februari zouden bij Blida, 50 km ten zuiden van Algiers, ongeveer 33 dorpelingen zijn vermoord door met geweren en messen gewapend mannen. Volgens berichten van 19 februari hadden regeringstroepen ongeveer 200 militante moslims gedood tijdens een militair offensief, terwijl guerrillastrijders op 23 februari bij de zuidelijke plaats Sfid twee bussen hadden aangehouden en zeventien passagiers hadden vermoord.

De Algerijnse president Liamine Zéroual tijdens zijn televisietoespraak op 24 januari 1997 waarin hij beloofde het terrorisme uit te roeien. *Foto EPA*

Op 15 maart zouden de veiligheidstroepen 43 gewapende fundamentalisten hebben gedood in Relizane, een gebied in het westen van Algerije. Op 17 maart werden verder in de wijk Kouba in Algiers vier mensen gedood door een autobom, terwijl in aangrenzende wijken bij de ontploffing van twee andere autobommen ten minste zeven mensen om het leven kwamen. Tussen 19 en 23 maart zouden in totaal 39 mensen zijn afgeslacht in twee afzonderlijke incidenten in dorpen ten zuiden van Algiers. Het grootste bloedbad, in het dorp Ouled Antar, waarbij ongeveer dertig slachtoffers vielen, vond overdag plaats, hetgeen zonder precedent was. Op 28 maart verloren vier mensen het leven door een autobom in Boumerdes, ten oosten van Algiers.

Leden FIDA gedood

Op 26 maart 1997 maakten de veiligheidstroepen bekend dat zij Abdelkader Seddouki, leider van het FIDA, hadden gedood tijdens een vuurgevecht in de wijk Bab al-Oued in Algiers. Twee andere leden van de groepering werden eveneens gedood. Een week eerder was bericht dat vijf andere leden van de groepering waren gedood.

Bomontploffing in trein. Verder geweld

Op 25 april ontplofte in de omgeving van Algiers een bom in een trein, waarbij 22 mensen om het leven kwamen. Daarnaast bleven de autoriteiten veelvuldig melding maken van moslim-fundamentalisten die waren gedood bij gevechten met militairen. De meeste doden die in april vielen, waren echter dorpsbewoners. Tussen 1 en 23 april waren volgens officiële bronnen al bijna 300 burgers gedood.

Op 21 april zouden ongeveer negentig mensen zijn gedood met messen en landbouwwerktuigen in het dorp Haouch Boughfi el Khemisti, ca 25 km ten zuiden van Algiers. Het was het grootste bloedbad sinds het begin van het conflict.

AANKONDIGING PARLEMENTSVERKIEZINGEN

President Liamine Zéroual maakte op 11 februari bekend dat de eerste ronde van de parlementsverkiezingen op 29 mei of 5 juni zou worden gehouden.

Het oppositionele FIS, dat naar men aannam in januari 1992 op het punt stond de verkiezingen te winnen toen deze werden afgelast (zie pag. 187/2-'92), had deelname aan de verkiezingen van 1997 al afgewezen. Officieel erkende oppositiepartijen zouden echter gesprekken met de regering hebben gevoerd over plannen voor de vorming van een onafhankelijke commissie die toezicht zou moeten houden op de verkiezingen. Waarnemers vroegen zich af of de verkiezingen konden bijdragen tot een oplossing van het bestaande conflict als het FIS, waarmee de regering niet had willen onderhandelen, buiten het politieke proces bleef.

Na de aankondiging van de verkiezingen verklaarde Abdelkader Bensalah, de leider van de Nationale Overgangsraad (Conseil National de Transition, CNT), het door de regering benoemde wetgevende orgaan, op 21 februari dat hij bezig was met de vorming van een nieuwe politieke partij, de Nationaal Democratische Groepering. De nieuwe partij zocht haar aanhang onder vakbonden en verenigingen van veteranen, vrouwen en boeren, die Zéroual hadden gesteund bij de presidentsverkiezingen van november 1995 (zie pag. 191/3 e.v.-'96).

Definitieve verkiezingsdatum bekendgemaakt. FIS roept op tot boycot verkiezingen

Op 4 maart maakte president Liamine Zéroual bekend dat de parlementsverkiezingen op 5 juni zouden plaatsvinden.

Sinds begin 1992 waren in Algerije geen parlements- of gemeenteraadsverkiezingen meer gehouden.

Op 21 maart deed het FIS via een clandestiene nieuwsbrief een oproep aan alle oppositiepartijen de verkiezingen te boycotten.

Op 10 maart stuurde het ministerie van binnenlandse zaken de politieke partijen een brief, waarin hun in herinnering werd gebracht dat de namen en statuten van de partijen moesten voldoen aan de eisen van de recente grondwetswijzigingen, die bepaalden dat er geen partijen gevormd mochten worden op basis van religie, geslacht of taal (zie voor referendum in november 1996 over deze kwestie pag. 107/1-'97).

Nationaal Democratische Groepering opgericht

Eind maart maakten aanhangers van Zéroual bekend dat de Nationaal Democratische Groepering (zie boven) was opgericht en met kandidaten zou komen voor de verkiezingen.

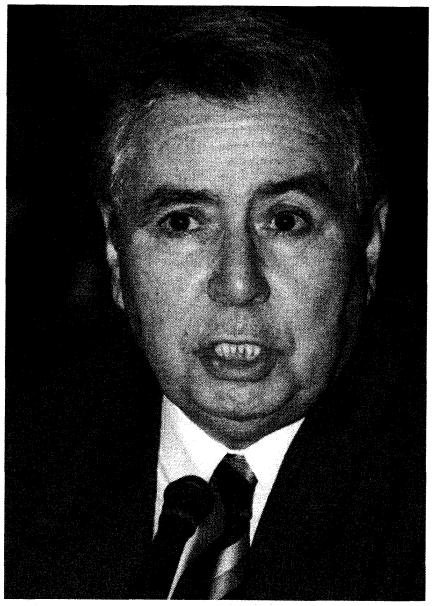

Abdelkader Bensalah, leider van de Nationale Overgangsraad in Algerije, maakt op 21 februari 1997 tijdens een persconferentie in Algiers de vorming van een nieuwe politieke partij bekend. *Foto EPA*

Nieuwe oproep FIS tot boycot verkiezingen. Reactie andere partijen

Op 2 april riep het FIS de andere partijen nogmaals op de parlementsverkiezingen van 5 juni te boycotten. Volgens de verklaring, die in Brussel werd uitgegeven, zou er worden geknoeid met de stemmen.

Het FFS en Hamas, die beide legaal waren, verklaarden als reactie hierop dat zij zouden deelnemen aan de verkiezingen. Hamas (Beweging voor een Islamitische Samenleving) maakte bekend haar naam te veranderen in Beweging van een Samenleving voor Vrede in overeenstemming met de regels van het ministerie van binnenlandse zaken voor deelname aan de verkiezingen. Maar de Beweging voor Democratie in Algerije (Mouvement pour la democratie en Algérie, MDA) deelde mee de verkiezingen te zullen boycotten.

Op 2 april verklaarde FIS-woordvoerder Abdelkrim Ould Adda dat de legale oppositiepartijen 'noodgedwongen' deelnamen aan de verkiezingen en dat het FIS deze beslissing respecteerde. Hij beklemtoonde tevens dat het Islamitische Leger der Verlossing (AIS) van het FIS geen banden had met de Gewapende Islamitische Groep (GIA) en slechts militaire doelen aanviel.

CONFERENTIE VAN NIET-GOUVERNEMENTELE ORGANISATIES IN MADRID

Ongeveer twintig Spaanse niet-gouvernementele organisaties die zich hard maakten 'Voor vrede in Algerije', nodigden Algerijnse organisaties voor de rechten van de mens alsmede leden van zowel de legale oppositie als het FIS uit voor een conferentie die op 12-13 april werd gehouden in Madrid.

Het initiatief werd vergeleken met de bijeenkomst in Rome in januari 1995 (zie pag. 203/2 e.v.-'95), die had geleid tot een vredesvoorstel dat nog steeds als uitgangspunt diende voor onderhandelingen tussen het FIS en een aantal andere oppositiepartijen.

(Vor.ber.pag. 106/1 e.v.-1997)

ANGOLA

ONTWIKKELINGEN M.B.T. VORMING REGERING VAN NATIONALE EENHEID EN VERZOENING

Op 11 februari 1997 maakte VN-secretaris-generaal Kofi Annan bekend dat het mandaat van de VN-Verificatiemissie voor Angola (UNAVEM III), dat op 28 februari zou aflopen, met twee maanden zou worden verlengd, indien eind februari een regering van nationale eenheid en verzoening zou worden gevormd. Hij waarschuwde echter dat de 6.638 man sterke troepenmacht op 31 maart zou worden teruggetrokken, als president José Eduardo dos Santos en Jonas Savimbi, leider van de voormalige opstandige Nationale Unie voor Totale Onafhankelijkheid van Angola (UNITA), er niet in zouden slagen de genoemde tijdslimiet te halen.

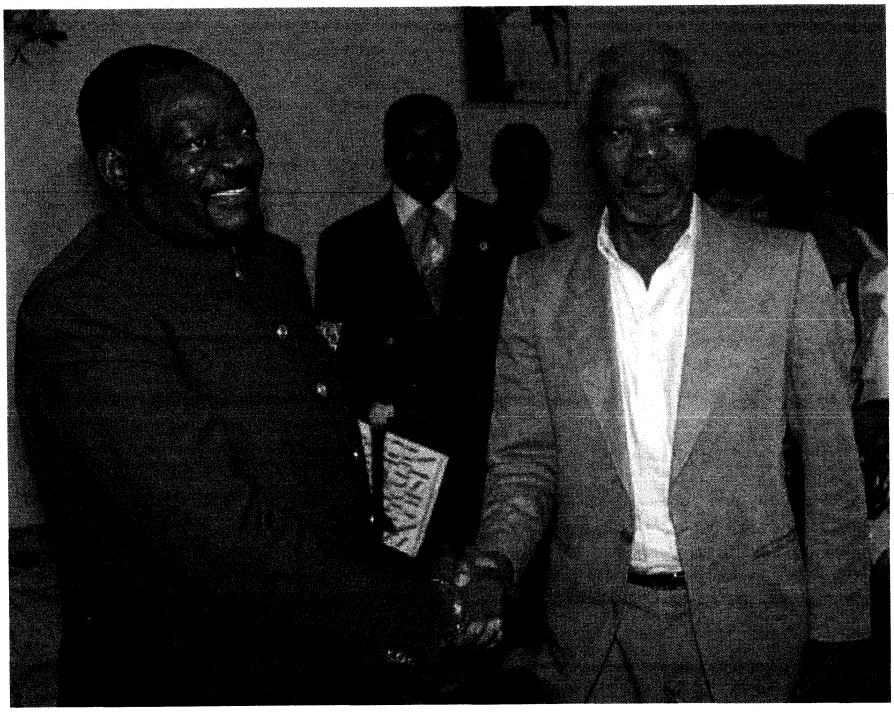

UNITA-leider Jonas Savimbi (l.) verwelkomt de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Kofi Annan, op 24 maart 1997 in Bailundo, midden Angola, tijdens diens officiële bezoek aan Angola. *Foto EPA*

De vorming van de regering, waarin ook UNITA-leden zouden worden opgenomen, was steeds uitgesteld. Op 23 januari hadden beide partijen afgesproken de vorming uit te stellen tot na 12 februari, de dag waarop de aankomst van leden van de in 1992 gekozen Nationale Assemblee (zie pag. 105/2-'93) in Luanda was gepland. Annan zei dat hoewel het vredesproces eind 1996 enige 'bemoedigende' ontwikkelingen had vertoond, 'zich nieuwe vertragingen en problemen aandienden, vooral in verband met de toekomstige status van Savimbi'. Savimbi, die in augustus 1996 formeel een voorstel had afgewezen vice-president in een coalitieregering te worden (zie pag. 838/3-'96), had laatstelijk voorgesteld hoofdadviseur van de president te worden met een coördinerende rol op het gebied van plattelandsontwikkeling, nationale verzoening en toezicht op een aantal ministeries. Dit voorstel was afgewezen door de regering. Annan riep beide partijen op 'de benodigde flexibiliteit te tonen en staatsmanschap teneinde zo snel mogelijk tot een oplossing van deze cruciale kwestie te komen'. Annan weet de vertraging bij de vorming van de regering ook gedeeltelijk aan de trage demobilisatie van de UNITA-troepen (zie pag. 257/2-'97).

De hoop op een spoedige vorming van de nieuwe regering werd later op 11 februari de grond ingeboord, toen UNITA-voorlichter Marcial da Chala zei dat de UNITA haar afgevaardigden of genomineerden voor de coalitie de volgende dag niet naar Luanda zou sturen, zoals was gepland. Hij eiste dat vóór hun aankomst een 'basisregeringsprogramma zou worden opgesteld, dat [UNITA] vrij zou worden gelaten in haar politieke activiteiten en dat andere kwesties zouden worden geregeld, zodat nationale verzoening werkelijk betekenis krijgt'. Eind februari waren de UNITA-leden nog steeds niet aangekomen in de hoofdstad en moest de regering nog worden gevormd.

Installatie nieuwe regering opnieuw uitgesteld

Eind maart was de regering van nationale eenheid en verzoening, waarin was voorzien in het Vredesakkoord van Lusaka uit 1994, nog steeds niet geïnstalleerd ondanks druk van de VN. Op 31 maart had de Verenigde Naties UNAVEM III echter nog niet teruggeroepen, zoals ze in februari had gedreigd.

Waarnemers schreven de vertragingen voor een groot deel toe aan de onbuigzaamheid van UNITA, die bleef vasthouden aan haar eis dat een gezamenlijk basisprogramma voor een regering moest worden opgesteld vóór de inauguratie van een regering van nationale eenheid. De regering van de Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola-Arbeiderspartij (MPLA-PT) beschuldigde UNITA van 'vertragingstactieken'. Op 8 maart sprak minister van nationale defensie generaal Pedro Sebastião nogmaals zijn twijfels uit over de kwaliteit van de wapens die door UNITA waren ingeleverd (zie pag. 257/2 -'97) en over het feit dat slechts 6.000 voormalige UNITA-guerrillastrijders waren geïntegreerd in de Angolese strijdkrachten, een veel geringer aantal dan de 26.000 die in het vredesakkoord waren overeengekomen.

Installatie regering van nationale eenheid en verzoening. Samenstelling kabinet

Op 11 april vond een belangrijke ontwikkeling plaats in het vredesproces in Angola, toen de regering van nationale eenheid en verzoening eindelijk werd geïnstalleerd. De nieuwe regering bestond uit de regerende MPLA-PT (26 ministers) en UNITA (vier ministers). De portefeuilleverdeling was overeengekomen in het Lusaka-protocol van november 1994 (zie pag. 43/1 e.v.-'95).

De nieuwe regering stond onder leiding van de premier van de demissionaire regering, Fernando José da Franca Van Dunem (zie pag. 565/3 e.v.-'96), die op 9 april officieel werd benoemd tot premier van de regering van nationale eenheid en verzoening. De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier- Fernando José da Franca Van Dunem; defensie - generaal Pedro Sebastião; binnenlandse zaken - André Pitra Petroff; buitenlandse zaken - Venancio da Silva Moura; justitie - Paulo Tjipilica; territoriaal bestuur - Fernando Faustino Muteka+; planning - Emanuel Moreira Carneiro; financiën - Mario de Alcantra Monteiro; olie - mevr. Albina Faria de Assis; visserij - mevr. Maria de Fatima Monteiro Jardim; industrie - Manuel Diamantino Borges Duque; landbouw en plattelandsontwikkeling - Carlos Antonio Fernandes*; geologie en mijnbouw - Marcos Samondo*; openbaar bestuur, werkgelegenheid en sociaal welzijn - Antonio Pitra Costa Neto; volksgezondheid - Anastacio Ruben Sikatu*; onderwijs - Antonio Buletim da Silva Neto; wetenschap en technologie - Francisco Mubengai*; transport - André Luis Brandão+; PTT - Licinio Tavares Ribeiro*; vrouwenzaken - mevr. Joana Lina Ramos Baptista Cristiano*; oorlogsveteranen - Pedro José Van Dunem*; jeugd en sport - José da Rocha Sardinha de Castro; openbare werken en stedelijke aangelegenheden - Pedro de Castro Van Dunem Loy; handel - Victorino Domingos Hossi*; hotelwezen en toerisme - Jorge Alicerces Valentim*; bijstand en maatschappelijke reïntegratie - Albino Malungo; cultuur - mevr. Ana Maria de Oliveira; nieuwsmedia - Pedro Hendrick Vaal Neto+; energie en water - João Moreira Pinto Saraiva*; staatssecretaris voor koffie - Gilberto Buta Lutokuta*.

*Nieuwe benoeming
+Gewijzigde portefeuille

De vier UNITA-ministers waren Marcos Samondo (geologie en mijnbouw), Anastacio Ruben Sikatu (gezondheid), Victorino Domingos Hossi (handel) en Jorge Alicerces Valentim (hotelwezen en toerisme).

Tevens werden 58 onderministers benoemd.

De installatieplechtigheid werd bijgewoond door talrijke Afrikaanse staatshoofden, onder wie president Frederick Chiluba van Zambia en president Nelson Mandela van Zuid-Afrika, die allebei een belangrijke rol hadden gespeeld als bemiddelaar bij het vredesproces. De feestelijkheden werden echter overschaduwd door de afwezigheid van UNITA-leider Jonas Savimbi, die weigerde te komen, omdat de situatie in Luanda 'niet veilig genoeg' was. Mandela drukte zijn 'teleurstelling' uit over Savimbi's afwezigheid.

Op 9 april vond de eerste vergadering van de Nationale Assemblee plaats waarbij alle zeventig UNITA-afgevaardigden aanwezig waren. Tijdens deze vergadering werd een wet goedgekeurd waarin Savimbi de bijzondere status van leider van de grootste oppositiepartij kreeg. VN-functionarissen zeiden te hopen dat Savimbi tevreden zou zijn met zijn nieuwe 'speciale status'.

Op 12 april meldde *NRC/H'blad* onder de kop Angola heeft 'regering van eenheid' het volgende:

'In Angola is gisteren de regering van nationale eenheid geïnstalleerd, waarin de partijen samenwerken die elkaar tijdens een burgeroorlog van twintig jaar hebben bestreden. Het aantreden van de nieuwe regering bezegelt het vredesproces dat in 1994 onder leiding van de Verenigde Naties werd ingezet. Maar de hoop dat nu definitief een einde komt aan de tegenstellingen in het land, is niet erg groot. President José Eduardo dos Santos zei bij de officiële plechtigheid in de hoofdstad Luanda dat de nieuwe regering geen wonderoplossingen kan aandragen voor alle ziektes waarmee Angola kampt, maar dat de totstandkoming ervan wel „een nieuwe fundamentele stap is in een lang en moeilijk vredesproces".
In Angola brak onmiddellijk na de onafhankelijkheid van Portugal in 1975 een burgeroorlog uit tussen het marxistische Volksbevrijdingsleger van Angola (MPLA) en de pro-Westerse UNITA. In 1994 tekende de MPLA-regering - die de olierijke kustzone van het land beheerst - en UNITA - die het binnenland in handen heeft - de vredesovereenkomsten van Lusaka. Hoewel de openlijke vijandigheden de laatste jaren zijn gestaakt, vormt de scheidslijn tussen beide Angola's nog steeds een belangrijk obstakel voor de wederopbouw. In het land verblijft de grootste vredesmissie van de VN: ongeveer 6.600 blauwhelmen en waarnemers houden er toezicht op naleving van de vredesakkoorden. De leider van UNITA, Jonas Savimbi, was gisteren niet bij de installatie aanwezig omdat hij vreesde voor zijn leven. Zijn plaatsvervanger, vice-president Antonio Dembo, riep de regering op haar taken „in een geest van openheid en eenheid aan te pakken. *(AP, Reuter)*'

VERLENGING MANDAAT UNAVEM III

Op 16 april riep de VN-Veiligheidsraad op het vredesproces zonder uitstel te voltooien. Dit omvatte de integratie van UNITA-strijders in de Angolese strijdkrachten en de normalisering van het overheidsbestuur in het hele land. De Veiligheidsraad verlengde het mandaat van de UNAVEM III tot 30 juni 1997 om dit proces te ondersteunen, maar zei dat regelingen zouden moeten worden getroffen om de Verificatiemissie om te

Niet nader geïdentificeerde afgevaardigden van de voormalige Angolese verzetsbeweging UNITA op 9 april 1997 tijdens hun eerste zittingsdag in het Angolese parlement. *Foto EPA*

vormen in een waarnemersmissie zodra de tijd hier rijp voor was. De Raad verklaarde tevens dat een spoedige ontmoeting tussen president Dos Santos en Savimbi zou bijdragen aan het proces van nationale verzoening.

(Vor.ber.pag. 257/1 e.v.-1997)

KENIA

DOOD STUDENTENLEIDER

Op 23 februari 1997 werd het verkoolde lichaam van studentenleider Solomon Muruli aangetroffen in zijn kamer in een studentenhuis van de Universiteit van Nairobi. Volgens getuigen was na een explosie brand in de kamer uitgebroken. De dood van de studentenleider gaf aanleiding tot geweldadige protestacties in de hoofstad Nairobi op 23-26 februari. Ondanks protesten van buitenlandse diplomaten, mensenrechtenorganisaties en oppositiegroeperingen, zei de politie Muruli's dood niet als moord te beschouwen. Boze studenten beschuldigden de politie van rechtstreekse betrokkenheid bij zijn dood. Toen de studenten tijdens hun protestacties barricaden opwierpen en auto's in brand staken, werd de regeringswijk van Nairobi lamgelegd. Op 24 februari werd de universiteit voor onbepaalde tijd gesloten.

(Vor.ber.pag. 191/1 e.v.-1997)

MADAGASKAR

NIEUWE PREMIER

De pas gekozen president Didier Ratsiraka (pag. 262/1 e.v.-'97) benoemde op 21 februari 1997 Pascal Rakotomavo tot premier. De benoeming van Rakotomavo, directeur van een lokale financieringsmaatschappij, verraste waarnemers, die hadden verwacht dat de vorige premier, Norbert Ratsirahonana, zou aanblijven.

(Vor.ber.pag. 262/1 e.v.-1997)

MAROKKO

STUDENTENONRUST

Op 6 februari 1997 veroordeelde een rechtbank in Marrakesh in het zuiden van Marokko veertien studenten tot gevangenisstraffen van tussen de één en twee jaar voor deelname aan 'gewapende samenscholingen en bedreiging van veiligheidstroepen' tijdens recente studentenonrust op universiteiten in het gehele land.

Het aantal gedetineerde studenten dat in de twee maanden daarvoor tot straffen van drie maanden tot twee jaar waren veroordeeld, steeg door deze straffen tot 46. Ook werd bericht dat in januari de rectoren van acht universiteiten waren vervangen.

De in Marrakesh veroordeelde studenten waren in januari gearresteerd na een demonstratie ter ondersteuning van studenten van de Universiteit van Casablanca, die hadden gestaakt en gedemonstreerd voor de verbetering van het busvervoer voor studenten, hetgeen tot arrestaties en afranselingen had geleid. Volgens de lokale pers waren de meeste arrestanten leden van een verboden islamitische vereniging, al-Adl Wa al-Ihsan (gerechtigheid en liefdadigheid).

Na de demonstraties had minister van hoger onderwijs, opleidingen en wetenschappelijk onderzoek, Driss Khalil, op 1 februari maatregelen aangekondigd om tegemoet te komen aan een aantal grieven van de studenten.

NIEUWE KIESWET

Op 31 maart aanvaardde het parlement tijdens een buitengewone zitting unaniem een nieuwe kieswet voor de in mei te houden verkiezingen (zie pag. 777/1-'96). Volgens de wet dienden 'Marokkanen van twintig jaar en ouder zich te laten inschrijven in de kiesregisters'.

(Vor.ber.pag. 776/3 e.v.-1996)

NIGER

DEMONSTRATIE IN NIAMEY. ARRESTATIE OPPOSITIELEIDERS

Op 11 januari 1997 gebruikte de oproerpolitie traangas om deelnemers aan een grote anti-regeringsdemonstratie in het centrum van Niamey uiteen te drijven. Boze demonstranten, die vrije toegang tot de openbare media eisten, wierpen vervolgens op verschillende belangrijke kruispunten barricades van brandende autobanden op, waardoor het verkeer in de hoofdstad ernstig werd ontregeld. Volgens officiële cijfers vielen tijdens de botsingen elf gewonden en werden vijftig arrestaties verricht.

Tijdens een televisietoespraak op 11 januari veroordeelde premier Amadou Boubacar Cisse de demonstratie en noemde deze een onderdeel van een plan van de oppositie het 'land te destabiliseren'. Op 13 januari verklaarde president Ibrahim Barre Mainassara dat 'in een democratie geen ruimte was voor wanorde'.

Het ministerie van binnenlandse zaken bevestigde op 14 januari dat drie oppositieleiders, die sinds 11 januari onder huisarrest stonden, op 13 januari officieel waren gearresteerd. Dit waren oud-president Mahamane Ousmane, Tandja Mamadou en Mahamadou Issoufou. Alle drie waren tegenkandidaten van Mainassara geweest bij de presidentsverkiezingen van juli 1996 (zie pag. 778/2 e.v.-'96).

REGERING NAAR HUIS GESTUURD

Op 1 april werd meegedeeld dat president Ibrahim Barre Mainassara het in december 1996 benoemde kabinet (zie pag. 192/2-'97) naar huis had gestuurd.

(Vor. ber. pag. 191/3 e.v.-1997)

NIGERIA

PLAATSELIJKE VERKIEZINGEN

Op 15 maart 1997 werden in Nigeria plaatselijke verkiezingen gehouden. De verkiezingen, waaraan meerdere partijen deelnamen, vonden drie maanden later plaats dan was gepland als gevolg van een reeks bomaanslagen in Lagos, het economische centrum van het land (zie pag. 327/1/2-'97). Een woordvoerder van de Nationale Kiescommissie noemde de opkomst 'massaal'. In sommige regio's had meer dan 90 procent van de kiezers een stem uitgebracht. Het waren de eerste verkiezingen sinds het leger in november 1993 de macht had gegrepen (zie pag. 52/1 e.v.-'94). Het electorale programma zou eindigen op 1 oktober 1998, wanneer de macht werd overgedragen aan een gekozen burgerpresident.

Tijdens de verkiezingen werd melding gemaakt van twee gewelddadige incidenten. Aan de Universiteit van Ile Ife bestormden studenten een stemlokaal terwijl ze riepen om de vrijlating van de gevangen oppositieleider Chief Moshood `MKO' Abiola, en in Onitsha vuurde de politie traangasgranaten af om ongeveer 2.000 demonstranten uiteen te drijven die verkiezingsfunctionarissen van fraude beschuldigden.

SOYINKA AANGEKLAAGD WEGENS VERRAAD

Op 12 maart werden vijftien mensen aangeklaagd wegens verraad, onder

wie de in vrijwillige ballingschap verblijvende schrijver en Nobelprijswinnaar Wole Soyinka. Ze werden beschuldigd van bomaanslagen en gewapende strijd tegen de militaire heerser generaal Sani Abacha (zie pag. 419/1 e.v.-'96). Op de aanklachten stond de doodstraf.

Vier dagen eerder had Soyinka tijdens een interview in de *Washington Post* gedreigd een proces tegen Abacha aan te spannen omdat deze hem een terrorist had genoemd.

CANADA SCHORT DIPLOMATIEKE BETREKKINGEN OP

Op 13 maart schortte Canada de diplomatieke betrekkingen met Nigeria op door zijn hoge commissaris terug te roepen en zijn diplomatieke vestigingen te sluiten. Van de Gemenebest-leden had Canada het meest openlijk kritiek uitgeoefend op de regering van Abacha en haar schendingen van de mensenrechten (zie pag. 35/1 e.v.-'97).

(Vor.ber.pag. 326/3 e.v.-1997)

SOMALIA

OPRICHTING NATIONALE REDDINGSRAAD

Op 3 januari 1997 kwamen vertegenwoordigers van 26 Somalische facties bijeen in Sodere bij de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba om een Nationale Reddingsraad te vormen. Deze stap was een eerste aanzet tot de vorming van een regering van nationale eenheid en een poging 'de voorwaarden voor vrede en stabiliteit te scheppen'.
De vergadering koos 41 raadsleden en een elf leden tellend nationaal uitvoerend comité. De belangrijkste taak van de raad zou bestaan uit het ondernemen van 'activiteiten voor de vorming van een voorlopige centrale regering'. Daartoe behoorde het opstellen van een nationaal overgangshandvest en het organiseren van een nationale verzoeningsconferentie.

Het Verenigd Somalisch Congres-Somalische Nationale Alliantie (USC-SNA) van Osman Ali Ato en de Somalische Reddingsalliantie (SSA) van Ali Mahdi Mohammed betuigden op 9 januari hun steun aan de bijeenkomst in Sodere en de Nationale Reddingsraad. Op 4 januari wees hun belangrijkste rivaal, Hussein Mohammed Aydid, de bijeenkomst echter als 'sabotage' van de hand. Hij noemde de bijeenkomst het product van 'door het neokolonialisme gesmede samenzweringen en intriges'. Hij leverde ook kritiek op Ethiopië, omdat dit land optrad als gastheer voor de bijeenkomst, en verzocht de internationale gemeenschap in te grijpen om een einde te maken aan de vermeende Ethiopische agressie.

HONGERSNOOD

Begin maart 1997 deden aanhoudende berichten de ronde over een ernstige droogte in het zuidwesten van Somalia, waar zo'n honderd mensen van honger zouden zijn omgekomen. De in Nairobi gevestigde Coördinatiegroep voor Hulp aan Somalia (Somalia Aid Coordination Body, SACB) - waarin donorlanden, VN-instellingen en internationale non-gouvernementele organisaties waren verenigd - zei in een verklaring op 5 maart dat allerlei gemeenschappen en politieke groeperingen in Somalia om hulp hadden verzocht, maar dat de verantwoordelijkheid voor het bestrijden van de droogte in eerste instantie bij de leiders van de facties lag. Dezen moesten de veiligheid zodanig verbeteren dat buitenlandse hulpverleners ongehinderd konden opereren.

Volgens een bericht van 5 maart hadden niet bij name genoemde factieleiders gezegd dat de situatie in grote delen van het land deed denken aan de hongersnood van 1992 die, nog verergerd door burgeroorlog, naar schatting 300.000 mensenlevens had gekost. Hulpverleners zouden deze schatting echter overdreven hebben genoemd.

EGAL STELT ULTIMATUM AAN VN

Op 3 maart stelde Mohamed Ibrahim Egal, sinds 1993 president van de eenzijdig uitgeroepen staat Somaliland (zie pag. 496/1-'93), een ultimatum aan VN-secretaris-generaal Kofi Annan en alle VN-instellingen die in het gebied aanwezig waren. Egal eiste dat een vaste VN-vertegenwoordiger in de hoofdstad Hargeisa werd benoemd, die onafhankelijk zou zijn van gelijkwaardige functionarissen in Mogadishu. Hij zei dat de VN tot eind maart de tijd had aan deze eis te voldoen of Somaliland te verlaten.

Egal was op 23 februari herkozen als president van Somaliland. Hij ontving de steun van 223 leden van de in totaal 315 leden tellende National Communities Conference, die als kiescollege fungeerde.

REBELLIE TEGEN AYDID

Op 16 april meldde *AFP* dat ten minste 830 militieleden in opstand waren gekomen tegen hun leider Hussein Mohammed Aydid. Zij beschuldigden hooggeplaatste leden van Aydids 'regering' van verscheidene wandaden en van gebrek aan respect voor de rebellen als een nationale strijdmacht.

(Vor.ber.pag. 194/1 e.v.-1997)

IRAN

SOENNITISCHE ONRUST

De begrafenis van een soennitische mullah op 4 december 1996 in de stad Khermanshah leidde tot onlusten in het westen van Iran waarbij ten minste vijf mensen om het leven kwamen.

Hoewel Iraanse regeringsfunctionarissen verklaarden dat de dood van Mohammad Rabii door een hartaanval was veroorzaakt, hielden zijn aanhangers vol dat hij door de regering was vermoord. Ook van de zijde van de min of meer gedoogde illegale oppositiepartij Volkspartij van Iran (PPI) werd gemeld dat de mullah was vermoord, maar de PPI gaf verder geen bijzonderheden. Er braken rellen uit in de steden Bakhtaran, Ravansar en Javanrud, waarbij ten minste één veiligheidsagent werd gedood. Regeringsvertegenwoordigers schreven de rellen toe aan 'antirevolutionaire elementen', een term die dikwijls werd gebruikt als men de oppositiebeweging Mujahedin-i-Khalq bedoelde. In Bakhtaran zouden enkele tientallen mensen zijn opgepakt. De soennieten, die in de islamitische wereld in de meerderheid zijn, vormen in het overwegend sjiïtische Iran een minderheid.

STAATSBEZOEK VAN PRESIDENT RAFSANJANI AAN TURKIJE

De Iraanse president Ali Akbar Rafsanjani bracht op 19-22 december een officieel bezoek aan Turkije, op een moment dat berichten de ronde deden dat Iran en Turkije van plan waren een overeenkomst te ondertekenen voor samenwerking tussen hun defensieindustrieën. Rafsanjani voerde besprekingen met de Turkse moslim-fundamentalistische premier Necmettin Erbakan, die in augustus een bezoek aan Iran had gebracht (zie pag 310/2 e.v.-'97). Rafsanjani toonde zich onder meer verheugd over de vooruitgang die de islam in Turkije boekte. In Turkse kranten werd een gelijktijdig kort bezoek van de Turkse minister van buitenlandse zaken Tansu Ciller aan Moskou uitgelegd als een manier om de Iraanse president niet te hoeven ontmoeten.

In de Verenigde Staten (VS) werden berichten over samenwerking op defensiegebied tussen beide landen kritisch ontvangen. Een woordvoerder van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken stelde op 19 december dat Iran een agressieve terroristische staat is en vroeg zich af waarom een NAVO-lidstaat Iran

zou willen helpen zijn militair productievermogen te vergroten. Maar de Turkse minister van defensie Turhan Tayan liet, eveneens op 19 december, weten dat 'militaire samenwerking tussen Iran en Turkije in hun huidige staat naar onze mening niet geschikt is', en dat er op dit gebied geen enkele voorbereiding werd getroffen.

Op 21 december ondertekenden Iran en Turkije een aantal handelsovereenkomsten, die onder meer voorzagen in de uitbreiding van de bilaterale handel tot een bedrag ter waarde van $ 2mrd. Tot overeenkomsten op defensiegebied kwam het door toedoen van de Turkse legerleiding niet. De Turkse president Suleyman Demirel en zijn Iraanse ambtgenoot benadrukten echter geen Amerikaanse inmenging in hun bilaterale kontakten te dulden.

Op 3 maart 1997 arriveerde de speciale gezant van de Turkse president Demirel, Ali Tuygan, in Teheran met een boodschap voor president Rafsanjani met betrekking tot het aangaan van bilaterale betrekkingen.

INSTELLING PROVINCIE QAZVIN

Op 1 januari 1997 besloot de Majlis ash-Shoura (het parlement) de stad Qazvin, ongeveer 130 km ten noordwesten van de hoofdstad Teheran, de status van provincie te geven.

In augustus 1994 waren in Qazvin ernstige onlusten uitgebroken, nadat de majlis een voorstel van de regering had verworpen om Qazvin af te scheiden van de provincie Zanjan en er een nieuwe provincie van te maken (zie pag. 55/1 e.v.-'95). De etnische Perzen in Qazvin zouden er naar verluidt al lang aanstoot aan nemen dat ze onder het bestuur stonden van de Azeri sprekende Zanjani's. In september 1994 gaf het kabinet zijn goedkeuring aan een compromis in de vorm van de afscheiding van Qazvin van de provincie Zanjan en de integratie in de provincie Teheran (zie pag. 55/3 e.v.-'95).

ONTSLAG BUITENLANDSE ARBEIDERS GELAST

De *Middle East Economic Digest* van 13 januari berichtte dat het ministerie van arbeid werkgevers had gelast om vóór 4 januari ongeveer 1 mln buitenlandse arbeiders, voornamelijk Afghaanse vluchtelingen, te ontslaan, aangezien het in meerderheid om illegale immigranten zou gaan.

Iran, dat een officieel werkloosheidscijfer had van bijna 11 procent, telde ongeveer 2 mln vluchtelingen, van wie 1,4 mln uit Afghanistan en 600.000 uit Irak. Volgens berichten werd de uiterste datum van 4 januari op grote schaal overschreden, vooral in provincies waar Afghanen goedkope arbeid leverden.

TUSSENTIJDSE PARLEMENTSVERKIEZINGEN

Op 7 februari werden er tussentijdse verkiezingen gehouden voor de 22 zetels in de majlis. In een aantal kiesdistricten waar de verkiezingen werden gehouden, waren de resultaten van de algemene verkiezingen van 1996 (zie pag.429/3 e.v.-'96) nietig verklaard wegens verkiezingsfraude.

Slechts dertien afgevaardigden behaalden het vereiste aantal stemmen om zitting te nemen in de majlis. Op 11 februari maakten functionarissen van het ministerie binnenlandse zaken bekend dat op een andere datum een tweede verkiezingsronde zou worden gehouden in de overige negen kiesdistricten .

VERHOGING BELONING VOOR MOORD OP RUSHDIE

Op 12 februari maakte ayatollah Hasan Sanei, hoofd van de Stichting van de 15de Khordad en persoonlijk afgezant van Opperste Leider Ali Khamenei, bekend dat de beloning voor degene die Salman Rushdie, de Britse schrijver van het boek *De Duivelsverzen*, zou doden zou worden verhoogd met $500.000. Hierdoor kwam het totale bedrag op $2,5 mln.

De bekendmaking kwam kort voordat werd herdacht dat acht jaar geleden wijlen ayatollah Khomeini een fatwa (een religieus decreet) had uitgesproken, waarbij de moslim-bevolking werd opgeroepen Rushdie te vermoorden. De *Guardian* van 13 februari berichtte dat Sanei duidelijk had gemaakt dat de beloning voor zowel moslims als niet moslims gold. President Ali Akbar Rafsanjani distantieerde zich namens de Iraanse regering van de aankondiging. Op een persconferentie in de hoofdstad Teheran verklaarde hij dat de Stichting van de Khordad 'geen regeringsinstelling was en dat haar beslissingen niets van doen hadden met het regeringsbeleid.'

De Revolutionaire Garde publiceerde echter een verklaring in het dagblad *Jomhuri Islami* van 13 februari, waarin ze zwoer zich tegen iedereen te keren die Khomeini's fatwa tegen Rushdie probeerde te verzachten. Volgens waarnemers was de kwestie van de fatwa een pion geworden in de strijd tussen de gematigde en radicale facties binnen de Iraanse regering.

Reactie EU-voorzitter Van Mierlo

Tijdens de ministeriële bijeenkomst van de Europese Unie (EU) en de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC) in de Qatarese hoofdstad Doha op 17 februari deed de Nederlandse minister van buitenlandse zaken Van Mierlo in de hoedanigheid van EU-voorzitter een dringend beroep op de Golfstaten om alles te doen wat zij konden om de Iraanse overheid aan te moedigen het groeiende probleem van de fatwa tegen Salman Rushdie tot een oplossing te brengen. Van Mierlo noemde de fatwa en de door de religieuze stichting verhoogde geldprijs voor de moord op Rushdie 'onacceptabel' en een belasting voor de relatie met Iran. Het was, zo zei de EU-voorzitter, ook in het belang van de Golfstaten dat de EU haar 'kritische dialoog' voortzette met Iran, om het land te behoeden voor een gevaarlijk isolement.

Op initiatief van Van Mierlo werd voor het eerst in het gezamenlijk communiqué van de ministeriële bijeenkomst in de passage over Iran opgenomen dat de aanwezige ministers 'hun krachtige overtuiging tot uitdrukking brachten dat geen staat het recht heeft buiten het eigen grondgebied haar wetten toe te passen of veroordelingen tot uitvoering te brengen'.

Op 18 februari erkende EU-voorzitter Van Mierlo in Brussel dat de 'kritische dialoog' (zie onder) 'weinig vruchten afwerpt'. Zo langzamerhand werd het punt bereikt dat voortzetting van de dialoog in gevaar kwam. 'De kritische dialoog komt zelf op een kritiek punt te staan', aldus de minister in *NRC/H'blad* van 19 februari. Van Mierlo zei dit naar aanleiding van de eis van Iran dat de Nederlandse zaakgelastigde in Teheran, Albert van der Schaaf, op 19 februari op het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken verantwoording moest komen afleggen voor Van Mierlo's uitlatingen.

AARDBEVINGEN

Bij een aantal aardbevingen in het noorden van Iran in februari kwamen honderden, misschien wel duizenden mensen om het leven en werden meer dan 35000 anderen dakloos. Honderden naschokken leidden tot paniek onder de overlevenden en zorgden voor nog meer schade.

Aan het begin van de maand kwamen bij twee zware aardbevingen zeker 38 mensen om het leven in de dorpen in de omgeving van Bojnurd (ongeveer 580 km ten noordoosten van de hoofdstad

Teheran). Op 28 februari werd ook de noordwestelijke provincie Ardebil getroffen door een aardbeving met een kracht van 5.5 op de schaal van Richter, waarvan het epicentrum in de Kaspische Zee lag. Volgens officiële bronnen lag het dodental op 554, maar reddingswerkers zouden het aantal slachtoffers op 3.000 geschat hebben. Zeer slechte weersomstandigheden belemmerden de pogingen van de 4.000 reddingswerkers van de Iraanse Rode Halve Maan om de overlevenden in het bergachtige gebied van Ardebil te helpen.

Op 3 maart werd het dodental als gevolg van de aardbeving in Ardebil vastgesteld op 965, terwijl het aantal gewonden meer dan 2600 bedroeg. De meest verafgelegen dorpen in de provincie waren het zwaarst getroffen en op veel plaatsen waren reddingswerkers pas begin maart gearriveerd, hetgeen deed vermoeden dat het definitieve aantal dodelijke slachtoffers uiteindelijk hoger zou komen te liggen. Het Iraanse kabinet bestemde begin maart 3 mrd riyal ($ 1 mln) voor eerste hulp aan de bevolking en president Rafsanjani gaf opdracht voor een snelle wederopbouw in de geteisterde gebieden. De regering deed voorts via de Verenigde Naties (VN) een beroep op de internationale gemeenschap voor hulp, maar op 7 maart hadden alleen Noorwegen en Denemarken hulp toegezegd.

Een VN-hulpteam bereikte op 4 maart het door aardbevingen getroffen rampgebied in het noordwesten om de situatie aldaar te bekijken en om te overleggen met lokale bestuurders wat precies te doen. Behalve de ravage in het bergachtige gebied vormden sneeuw, lage temperatruren en vergane wegen een extra handicap voor de hulpverlening. Volgens gegevens van het Internationale Rode Kruis (ICRC) op 6 maart waren 20 dorpen met de grond gelijk gemaakt en 80 zwaar beschadigd; er zouden 60.000 mensen dakloos zijn geworden en het officiële dodental bedroeg 1100. Het ICRC riep de internationale gemeenschap op om $ 6 mln bijeen te brengen voor slachtofferhulp.

MILITAIR TRANSPORTVLIEGTUIG VERONGELUKT

In het noordwesten van Iran werd op 20 maart in de heuvels van Shirbad in de buurt van Neyshabur het wrak van een Hercules C-130-transportvliegtuig van de Iraanse luchtmacht gevonden. Het militair toestel was op 13 maart tijdens een vlucht van Dezful in het zuidwesten naar de noordoostelijk gelegen heilige stad Mashhad verongelukt. Alle 88 inzittenden, van wie het merendeel militair personeel, kwamen om het leven.

DUITSE RECHTBANK DOET UITSPRAAK IN MYKONOS-PROCES

Op 10 april achtte een Duitse rechtbank bewezen dat de Iraanse regering opdracht had gegeven tot de moord op vier Koerdische dissidenten in Berlijn in 1992. Deze uitspraak leidde tot een nieuwe breuk in de betrekkingen tussen de Iraanse regering enerzijds en de Europese Unie (EU) en de Westerse landen anderzijds.

Achtergrond van Mykonos-proces

In september 1992 hadden in Berlijn gemaskerde mannen het vuur geopend op een groep bezoekers van het Griekse restaurant Mykonos. Bij de aanslag werden Sadegh Sharafbandi, de in ballingschap levende leider van de oppositionele Democratische Partij van Iraans Koerdistan (DPKI), en drie andere partij-activisten gedood (zie pag. 119/1-'93). Later arresteerden de Duitse autoriteiten een Iraniër en vier Libanezen die in oktober 1993 in Berlijn voor de rechter werden gebracht (zie pag. 281/1 e.v.-'94).

Het bewijsmateriaal dat tijdens het proces was overlegd, bevatte een getuigenverklaring van een Duitse geheime agent die beweerde dat de Iraanse minister van voorlichting en veiligheid hojatolislam Ali Fallahiyan hem onder druk had gezet om te proberen de uitkomst van het proces te beïnvloeden. Als gevolg van deze getuigenverklaring had de rechtbank in maart 1996 een arrestatiebevel tegen Fallahiyan uitgevaardigd (zie pag. 431/2-'96). In augustus 1996 had de rechtbank de Iraanse oud-president Abolhasan Bani Sadr verhoord, die in 1981 was gevlucht uit Iran (zie pag. 577/2-'81) en sindsdien in Parijs woonde. Bani Sadr verklaarde voor de rechtbank dat de Iraanse aanslagen op oppositieleden werden uitgevoerd in opdracht van een 'commissie voor speciale operaties' in Teheran. Lid van deze 'commissie' waren onder anderen president Ali Akbar Hashemi Rafsanjani, geestelijk leider ayatollah Seyed Ali Khamenei en een aantal andere hoge politieke en militaire leiders. Bani Sadrs getuigenis verhoogde destijds de diplomatieke spanning tussen Duitsland en Iran (zie pag. 49/2-'97).

Verdachten Mykonos-aanslag veroordeeld

Op 10 april achtte rechter Frithjof Kubsch de Iraniër Kazem Darabi en de Libanees Abbas Rhayel schuldig aan moord en veroordeelde hen tot levenslange gevangenisstraf met de aanbeveling dat zij hiervan minstens vijftien jaar zouden moeten uitzitten. De Libanezen Youssef Amin en Mohamed Atris werden schuldig geacht aan medeplichtigheid aan moord en veroordeeld tot straffen van respectievelijk elf jaar en vijf jaar en drie maanden. Een vijfde verdachte werd vrijgesproken.

Kubsch verklaarde dat de wereld moest

De Iraanse minister van voorlichting en veiligheid Ali Fallahiyan bevindt zich op de voorste rij (2de v.l.) onder de toehoorders bij de toespraak van president Rafsanjani tijdens het Vrijdaggebed op 11 april 1997 op de Universiteit van Teheran. *Foto EPA*

weten dat de 'hoogste politieke echelons In Teheran waren betrokken bij de aanslag' en dat de 'Iraanse regeringsleiders opdracht tot de moord hadden gegeven'.

Reactie op vonnis

Onmiddellijk na het Mykonos-proces riep de Duitse regering haar ambassadeur uit Teheran terug, wees ze vier Iraanse diplomaten uit en schortte ze haar deelname aan de 'kritische dialoog' tussen de Europese Unie (EU) en Iran op.

De EU had de 'kritische dialoog' goedgekeurd tijdens de topconferentie in Edinburgh in 1992. Deze dialoog bestond uit geregelde ontmoetingen tussen functionarissen van de EU en Iran waarbij informatie over onderwerpen van wederzijds belang werd uitgewisseld. Duitsland was Irans belangrijkste handelspartner en de drijvende kracht achter het 'kritische dialoog'-beleid geweest. De Duitse regering had geprobeerd dit beleid te rechtvaardigen, vooral tegenover de zeer sceptische Amerikaanse regering, met het argument dat dit een nuttig communicatiekanaal voor bemiddeling bij conflicten in het Midden-Oosten was.

Na overleg tussen Duitsland en zijn EU-partners veroordeelde de Nederlandse regering (op dat moment EU-voorzitter) op 10 april de Iraans betrokkenheid bij de Mykonos-aanslag als 'totaal onaanvaardbaar'. Tevens verzocht zij de EU-landen hun ambassadeurs terug te roepen voor gezamenlijk overleg over de betrekkingen met Iran en de 'kritische dialoog' op te schorten. Hierop haalden alle EU-landen, op Griekenland na, hun ambassadeurs terug uit Teheran.

Tijdens het Vrijdaggebed op de Universiteit van Teheran op 11 april verklaarde president Rafsanjani dat de Berlijnse rechtbank 'geen rechtsinstelling maar een propagandabureau' was en dat het vonnis 'de geschiedenis zou ingaan als een schandalige daad van Duitsland en het Westen'. Hij beweerde dat de uitspraak van de rechtbank deel uitmaakte van een samenzwering om de internationale aandacht af te leiden van het Israëlische beleid jegens de Palestijnen.

De majlis kwam na het Vrijdaggebed in besloten zitting bijeen. Aan het einde van de bijeenkomst eiste de vice-voorzitter van de majlis, Hasan Ruhani, dat de Iraanse regering schadevergoeding zou eisen voor contracten die Duitsland niet was nagekomen, Iraanse investeringen in Duitsland zou bevriezen en gerechtelijke stappen zou ondernemen tegen Duitse bedrijven die chemische wapens hadden verkocht aan Irak tijdens de oorlog tussen Iran en Irak van 1980-'88 (op 7 april had de Iraanse regering bekendgemaakt dat zij 24 Duitse bedrijven wilde vervolgen die Irak tijdens de oorlog chemische wapens hadden geleverd of technische kennis ter beschikking hadden gesteld).

Op 13 april maakte het officiële Iraanse persbureau *IRNA* bekend dat Iran zijn ambassadeurs zou terugroepen uit de EU-landen als vergelding voor de terugtrekking van EU-ambassadeurs uit Teheran. De diplomatieke tegenactie van Iran ging samen met massale anti-Duitse en anti-Westerse demonstraties in de straten van Teheran.

EU besluit tot lichte diplomatieke sancties

Op 29 april maakten de EU-ministers van buitenlandse zaken tijdens een bijeenkomst in Luxemburg een aantal lichte diplomatieke sancties tegen Iran bekend. Maar de ministers besloten tevens de EU-ambassadeurs te laten terugkeren naar hun post in Teheran.

De ministers verklaarden dat 'er in de huidige omstandigheden geen basis (voor de voortzetting van de) kritische dialoog' is. Zij zeiden ook dat zij beter zouden samenwerken om te voorkomen dat Iraanse geheime agenten een visum voor een EU-land zouden krijgen. De ministers eisten dat Iran de elementaire mensenrechten zou eerbiedigen en de pas gesloten Conventie over Chemische Wapens zou ondertekenen. Daarnaast verzochten de ministers de Midden- en Oost-Europese landen die wilden toetreden tot de EU, zich te scharen achter de gezamenlijke verklaring.

Scherpe reactie Iran

Op 30 april gaf het Iraanse ministerie van buitenlandse zaken een verklaring uit waarin zij de verklaring van de EU 'een product van politiek gemotiveerde en op publiciteit gerichte sensatiezucht noemde, die was aangewakkerd door zionistische kringen en gekleurd door de restanten van een kolonialistische mentaliteit'. Volgens de Iraanse verklaring was het besluit van de EU 'een ernstige schending van het internatonale recht en de normen voor de wijze waarop kwesties tussen staten worden geregeld', en daarom 'onwettig en ongerechtvaardigd'.

Het besluit van de EU-ministers van buitenlandse zaken betekende dat zij niet zwichtten voor de Amerikaanse druk op de EU-landen om economische sancties tegen Iran af te kondigen. Na het vonnis van 10 april had de Amerikaanse regering een diplomatiek offensief gelanceerd om de EU over te halen zich hard op stellen tegenover Iran. Daartoe had Peter Tarnoff, speciaal adviseur van de Amerikaanse minister van buitenlands zaken Madeleine Albright, eind april Europa bezocht om overleg te voeren met een aantal EU-landen.

Eveneens op 30 april meldde het Iraanse staatspersbureau *IRNA* dat de ambassadeurs van Duitsland en Denemarken volgens opperste leider Khamenei en minister van buitenlandse zaken Velayati niet langer welkom waren in Iran, waarmee het land feitelijk te kennen gaf de diplomatieke betrekkingen te verbreken. In reactie daarop besloot de EU bij monde van Hans van Mierlo op 1 mei dat het terugsturen van de ambssadeurs naar Teheran, waartoe op 29 april was besloten, voorlopig werd uitgesteld. Alleen de EU-ambassadeur van Italië was op dat moment al naar Teheran vertrokken.

(Vor.ber.pag. 48/3 e.v.-1997)

ISRAËL

BOTSING LEGERHELIKOPTERS. LIBANON-BELEID TER DISCUSSIE

Op 4 februari 1997 werden in totaal 65 Israëlische soldaten en acht bemanningsleden gedood, toen twee legerhelikopters in de lucht op elkaar botsten en neerstortten bij de grens met Libanon. Naar verluidt was dit het grootste ongeluk uit de militaire geschiedenis van Israël.

De botsing tussen de twee legertransporthelikopters van het type CH-53-Sikorsky vond plaats toen soldaten en ammunitie onder dekking van de nacht naar de door Israël ingestelde 'veiligheidszone' in Zuid-Libanon werden overgebracht. De helikopters stortten neer bij de landbouwnederzetting Shaar Yeshuv in Galilea, ongeveer acht kilometer van de 'veiligheidszone'. Er waren geen overlevenden. De regering benoemde onmiddellijk een vijf leden tellende commissie onder leiding van oud-luchtmachtcommandant David Ivri om een onderzoek in te stellen naar de oorzaken van de botsing.

Nadat de Israëlische premier Benjamin Netanyahu het nieuws van de botsing had vernomen, annuleerde hij een officieel bezoek aan Jordanië dat op 5 februari was gepland en een ontmoeting met de Palestijnse president Yasser Arafat die op 6 februari zou plaatsvinden. Netanyahu noemde de botsing 'een ernstige ramp' en zei dat 'de hele natie vandaag huilt om het verlies van onze jonge strijders'. President Arafat, koning Hoessein van Jordanië en andere wereldleiders betuigden hun medeleven. Maar de *Middle East International* van 21 februari berichtte dat het nieuws van de botsing 'tot ongebreidelde vreugde had geleid' bij Hezbollah, de door Syrië en Iran gesteunde groep, die in Zuid-Libanon met Israël in een guerrillaoorlog was verwikkeld. Hezbollah-strijders in Baalbek hadden de botsing naar verluidt gevierd door met hun machinegeweren in de lucht te schieten.

Debat over Israëlische aanwezigheid in Libanon

De helikopterbotsing viel samen met een zich verscherpend debat over de vraag of Israël zijn militaire aanwezigheid in Zuid-Libanon moest handhaven. Nadat op 30 januari in de 'veiligheidszone' drie Israëlische soldaten waren gedood (zie pag 20/3-'97), had de minister van binnenlandse veiligheid Avigdor Kahalani geëist dat Israël zich eenzijdig uit de zone zou terugtrekken. Hij zei dat de Israëlische soldaten die in de zone opereerden, zo goed als 'weerloze doelwitten' waren. Andere Israëlische politici hadden daarentegen geëist dat de 'veiligheidszone' zou worden uitgebreid en dat het aan Israël gelieerde Zuid-Libanese leger (SLA) meer training en wapens zou krijgen om Hezbollah in bedwang te houden.

Tijdens een bezoek aan de plaats des onheils op 5 februari zei premier Netanyahu dat hij het Libanon-beleid van zijn regering niet zou wijzigen. 'We zullen ons niet laten afschrikken en we zullen niet toegeven,'zo zei hij. Vier dagen later riep hij op een einde te maken aan het steeds fellere openbare debat over Israëls beleid in Libanon. In een verklaring die hij via een woordvoerder liet uitgeven, riep Netanyahu 'alle parlementsleden en overheidsfunctionarissen op om zich voorlopig niet meer bezig te houden met de mogelijkheid van een eenzijdige terugtrekking uit Libanon'. De verklaring was een reactie op een tot dusverre ongekend tweepartijenvoorstel tot eenzijdige terugtrekking uit Libanon dat op 8 februari was ingediend door tien leden van de Knesset. De campagne voor terugtrekking werd geleid door Likoed-lid en voormalig plaatsvervangend hoofd van de Israëlische inlichtingendienst Shin-Bet, Gideon Ezra.

Israëls beleid ten aanzien van Libanon en Syrië stond hoog op de agenda van de ontmoeting tussen Netanyahu en de Amerikaanse president Bill Clinton op 13 februari in Washington. Tijdens zijn bezoek voerde Netanyahu ook besprekingen met de nieuwe Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright en minister van defensie William Cohen.

BOUW JOODSE WIJK HAR HOMA GOEDGEKEURD

Op 26 februari gaf de Israëlische regering haar goedkeuring aan het zeer omstreden plan om in Jabal Abu Ghneim in Arabisch Oost-Jeruzalem een nieuwe joodse wijk Har Homa te bouwen. Het besluit werd genomen na een door Netanyahu bijgewoonde bijeenkomst van de regeringscommissie voor Jeruzalem. Het werd ten strengste veroordeeld door de Palestijnen, de Arabische staten en de internationale gemeenschap (zie ook pag 333/3 e.v. - '97).

Het Har Homa-project in Zuid-Oost-Jeruzalem behelsde de bouw van 6.500 huizen. De Israëlische regering had de langgerekte heuvel Har Homa tussen Jeruzalem en Bethlehem reeds in 1991 onteigend met het oog op het bouwen van de wijk.
De bouw van de wijk zou de laatste mogelijkheid wegnemen om Oost-Jeruzalem, dat door de Palestijnen werd opgeëist, met de Westelijke Jordaanoever te verbinden.

Op de bijeenkomst van 26 februari gaf de regeringscommissie ook haar toestemming aan de bouw van 3.015 huizen in tien Arabische wijken, waar het de Palestijnen sinds de Israëlische annexatie van Oost-Jeruzalem in 1968 verboden was geweest om te bouwen.

Netanyahu had de hele maand onder enorme druk gestaan om een mededeling te doen over Har Homa. Een groep van zeventien Knesset-leden van de Likoed, waaronder enkele ministers, had op 18 februari gedreigd haar steun aan de door Likoed geleide regeringscoalitie in te trekken, als Netanyahu de bouw van de Har Homa-wijk zou uitstellen. Naar verluidt had koning Hoessein van Jordanië Netanyahu tijdens hun ontmoeting op 24 februari in de Jordaanse hoofdstad Amman nadrukkelijk gewaarschuwd het Har Homa-project niet door te zetten.

De Israëlische premier Netanyahu (l.), de burgemeester van Jeruzalem Ehud Olmert (m.) en loco-burgemeester Meir Porush (r.) promoten op 3 maart 1997 bouwplannen voor en in de Arabische wijk Abu Tor, terwijl elders in Oost-Jeruzalem, evenals op de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook, een algemene staking tegen de bouw van Har Homa aan de gang is (zie ook pag. 334/2/3-'97). *Foto EPA*

Reacties op Har Homa-besluit

De Palestijnen en Arabische staten uitten felle kritiek op het Israëlische besluit. Onmiddellijk na de bekendmaking begonnen de Arabische landen spoedbijeenkomsten te organiseren van de VN-Veiligheidsraad, de Arabische Liga (zie pag. 334/3 e.v.-'97) en het Jeruzalem-comité van de Organisatie van de Islamitische Conferentie.

Een woordvoerder van Arafat zei op 26 februari dat het besluit 'het vredesproces in gevaar had gebracht'. Koning Hoessein zei in een brief aan Netanyahu dat het besluit 'zeker voedsel zal geven aan gevoelens van woede die het vredesproces zullen bedreigen'. Een woordvoerder van het Witte Huis zei dat de Verenigde Staten (VS) de Palestijnen en Israëliërs had aangemoedigd om 'vertrouwen en geloof' op te bouwen, en dat het besluit om de wijk te bouwen 'naar onze mening niet de manier is om dat te bewerkstelligen'.

Op 26 februari benadrukte Netanyahu dat het besluit niet in strijd was met het tussen Israël en de Palestijnen gesloten Oslo-vredesakkoord. De regering, zo

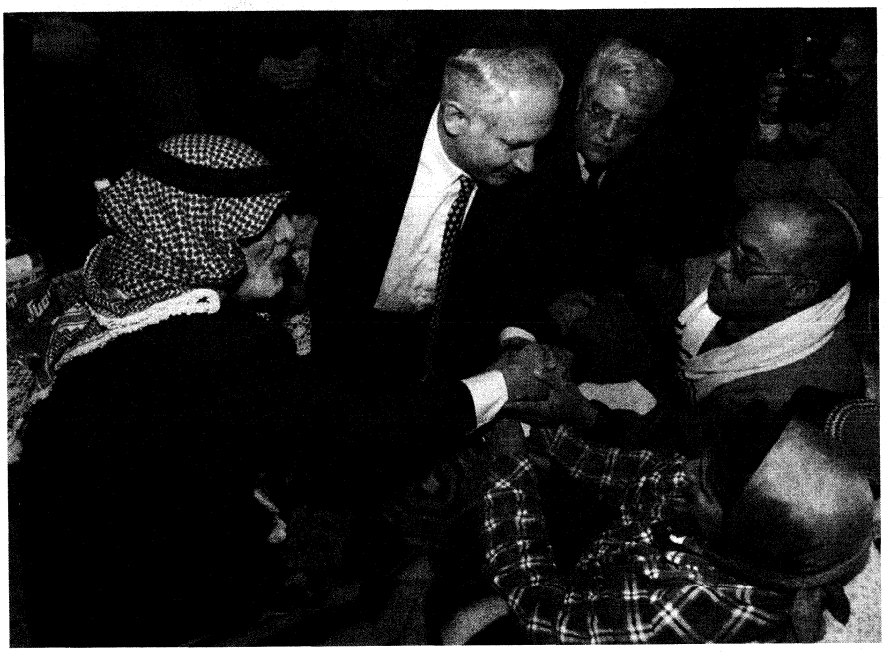

De Jordaanse koning Hoessein (l.) betuigt op 16 maart 1997, in het bijzijn van de Israëlische premier Netanyahu (m.) en de Israëlische minister van buitenlandse zaken David Levy (r.), in Moshav Tzelafon geknield zijn medeleven aan de familie van de 14-jarige Sivan Fatihi. *Foto AFP*

zei hij, had besloten binnen de gemeentegrenzen van Jeruzalem te bouwen en 'in de Oslo-akkoorden wordt met geen woord gerept over enige beperkingen op dit gebied'. Premier Netanyahu's hoofd voorlichting, David Bar-Illan, zei tegen verslaggevers dat Har Homa 'een civiel project' was, bedoeld om de woningnood te verlichten, en dat het 'goed (was) voor de joden' en 'goed voor de Arabieren'.

BEZOEK VAN PREMIER NETANYAHU AAN RUSLAND

Op 10-12 maart bracht Netanyahu een bezoek een Rusland. Het was het eerste bezoek van een Israëlische premier aan dit land.

Eén van de onderwerpen die tijdens het bezoek aan de orde kwamen, was de mogelijkheid dat Rusland Israël gas zou gaan leveren. Hoewel slechts 4 procent van Israëls elektriciteit door gas werd opgewekt, bestonden er plannen om dit aandeel tegen 2015 uit te breiden tot 10 à 15 procent. De mogelijkheid van een dergelijk gasleveringscontract was door Israël ook met Egypte, Qatar en Toerkmenistan besproken.

JORDAANSE MILITAIR DOODT ISRAËLISCHE SCHOOLMEISJES

Op 12 maart pleegde een Jordaanse militair zonder enige duidelijk reden een aanslag op een groep Israëlische middelbare-schoolmeisjes, waarbij hij er zeven doodde en zes verwondde. De aanslag vond plaats in Nayarayim, een kleine enclave tussen Jordanië en Israël aan de oever van de Jordaan. Israël had het gebied vanwaar de soldaat op de meisjes schoot in het kader van het Jordaans-Israëlische vredesakkoord van oktober 1994 aan Jordanië verpacht (zie pag. 872/1 e.v.-'94).

De uit Jeruzalem afkomstige schoolmeisjes waren op excursie in het gebied. De Jordaanse militair, sergeant Ahmed al-Daqamsa opende het vuur toen ze op een observatiepunt langs de rivier stonden. Hij schoot dertig seconden lang en had genoeg tijd om een magazijn leeg te schieten en te herladen voordat hij door andere Jordaanse soldaten kon worden overmeesterd. Daqamsa's raadsman zou op 27 maart hebben gezegd dat zijn cliënt 'spontaan' het vuur had geopend omdat de meisjes hem hadden uitgelachen terwijl hij aan het bidden was op zijn post.

De aanslag werd in het Midden-Oosten allerwegen veroordeeld. De Israëlische premier Benjamin Netanyahu noemde het 'een verdorven aanval' en zei dat degenen die 'bereid zijn geweld te gebruiken de grootste bedreiging van het vredesproces (in het Midden-Oosten) vormen'. De Palestijnse president Asser Arafat betuigde Netanyahu op 13 maart telefonisch zijn medeleven.

Koning Hoessein van Jordanië, die een bezoek aan Spanje afbrak, zei op 13 maart dat het incident iets was wat 'voor mijn gevoel tegen mij, tegen mijn kinderen, tegen het volk van Jordanië en het Jordaanse leger is gericht'. Op 14 maart reisde de koning naar Israël en betuigde zijn medeleven aan de ouders van alle meisjes die bij de aanslag waren omgekomen.

BOMAANSLAG IN TEL AVIV

De fundamentalistische 'rejectionistische' Hamas-groep eiste de verantwoordelijkheid op voor een zelfmoordaanslag in een café in het centrum van Tel Aviv op 21 maart, waarbij drie doden en ongeveer veertig gewonden vielen. De dader, de Palestijn Mahmoud Ranimat, liet rond lunchtijd een met spijkers en kogellagers gevulde bom exploderen. Het café zat vol met Israëliërs die er het Poerim vierden. Het was de eerste zelfmoordaanslag van Hamas in Israël sinds Netanyahu en zijn door Likoed geleide regering in juni 1996 aan de macht kwamen.

Drie dagen voor de aanslag was Israël aan de bouw van de omstreden joodse wijk Har Homa in Oost-Jeruzalem begonnen (zie pag. 334/1-'97). Enkele hoge Israëlische regeringsfunctionarissen weten de aanslag indirect aan Arafat en zijn veiligheidsdiensten, die volgens hen in het kader van hun verzet tegen het nederzettingenbeleid van de regering tot geweld tegen Israël zouden hebben aangezet.

ADVIES IN POLITIERAPPORT OM PREMIER TE VERVOLGEN IN BAR-ON-AFFAIRE

Op 16 april deed de Israëlische politie de nooit eerder voorgekomen aanbeveling om premier en Likoed-leider Binyamin Netanyahu te vervolgen wegens schending van vertrouwen in de zogeheten Bar-On-affaire. De politie deed de aanbeveling in een 995 pagina's tellend rapport over de affaire, dat werd voorgelegd aan de openbaar aanklager Edna Arbel. De politie drong in het rapport ook aan op de vervolging van minister van justitie Tzahi Hanegbi en een van Netanyahu's naaste medewerkers, Avigdor Lieberman.

De Bar-On-affaire had betrekking op een vermeend corruptieschandaal rond de kortstondige benoeming van Roni Bar-On tot procureur-generaal in januari (zie pag. 199/3 e.v.-'97). De belangrijkste beschuldigingen, die waren onthuld door het Israëlische televisiestation Kanaal 1, luidden: (i) dat Shas, de grootste ultra-orthodoxe partij in de door Likoed geleide regeringscoalitie, had gedreigd af te zien van haar steun aan de hergroepering van de Israëlische troepen in de stad Hebron op de Westelijke Jordaanoever als haar kandidaat Bar-On niet zou worden benoemd tot procureur-generaal; en (ii) dat Bar-On aan Aryeh Deri, Shas-leider en voormalig minister van binnenlandse zaken die een proces boven het hoofd hing wegens omkoperij en fraude, een

De Israëlische openbaar aanklager Edna Arbel (l.) op 15 april 1997 in Jeruzalem in gesprek met procureur-generaal Elyakim Rubinstein (r.), in afwachting van het onderzoeksrapport van de politie over de Bar-On-affaire. *Foto EPA*

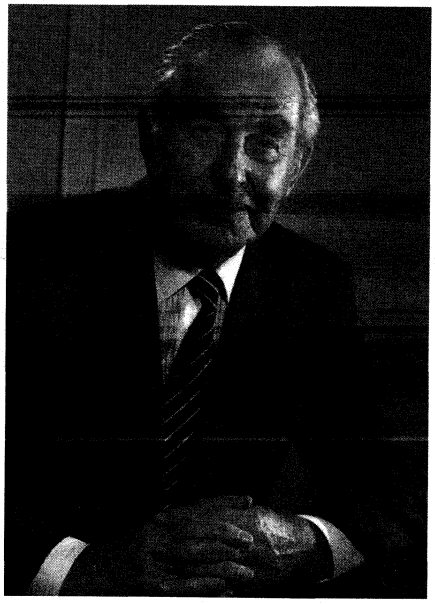

Oud-president van Israël, Chaim Herzog (archieffoto). *Foto EPA*

forse strafvermindering in ruil voor een schuldbekentenis had beloofd, als hij zou worden benoemd tot procureur-generaal. In het licht van deze beschuldigingen kondigde de minister van justitie eind januari een onderzoek aan; op 18 februari werden premier Netanyahu en de ministers van justitie en financiën, respectievelijk Tzahi Hanegbi en Dan Meridor, officieel verhoord door de politie.

De *Guardian* van 24 februari berichtte dat Netanyahu door de politie was gewaarschuwd dat hij zou kunnen worden aangeklaagd omdat hij 'moeilijke vragen ontweek' en 'zijn getuigenis in strijd was met die van andere getuigen'. Volgens het bericht zou Netanyahu de advocaat Yaakov Weinrot, een van de beste strafpleiters van het land, in de arm hebben genomen om hem te vertegenwoordigen.

Ondanks het advies van de politie maakten openbaar aanklager Arbel en Elyakim Rubinstein (de opvolger van Bar-On als procureur-generaal) op 20 april bekend dat er geen aanklacht zou worden ingediend tegen Netanyahu, Hanegbi en Lieberman. Zij beargumenteerden hun besluit om de aanbeveling van de politie naast zich neer te leggen door erop te wijzen dat er onvoldoende bewijs was.

Arbel verklaarde dat het politieonderzoek had geleid tot 'gegronde verdenkingen tegen de premier en de minister van justitie'. Maar 'na het bewijsmateriaal te hebben onderzocht, zijn we tot de conclusie gekomen over onvoldoende bewijsmateriaal te beschikken om de premier aan te klagen'. Rubinstein voegde daaraan toe dat Netanyahu's gedrag 'verbijsterend en raadselachtig' was geweest.

In een verklaring onmiddellijk na de bekendmaking van 20 april, zei Netanyahu: 'Er zijn mensen die me niet mogen...en zij willen mijn legitimiteit als premier aantasten. Maar in feite komen de aanvallen tegen mij voort uit een hoofdmotief: een poging om de regering ten val te brengen omdat onze tegenstanders het fundamenteel oneens zijn met de weg die we bewandelen. Zij weigeren te accepteren dat de mensen ons hebben gekozen en niet hen.'

Ondanks het besluit af te zien van vervolging drong de leider van de oppositionele Arbeidspartij, Shimon Peres, op 20 april aan op Netanyahu's aftreden in verband met de Bar-On-affaire. Peres zei dat het 'onvoorstelbaar' was dat Netanyahu zou 'aanblijven als er zo'n zware schaduw op hem zou rusten van wantrouwen, van zware beschuldigingen, waarvan het enige zwakke punt is dat ze niet kunnen worden bewezen voor de rechtbank'.

Op 30 april sprak het Israëlische parlement, de Knesset, zich uit tegen een verzoek van de oppositie om een debat te houden over de Bar-On-affaire. Dezelfde dag trad David Magen af als onderminister van financiën met als verklaring dat Netanyahu 'de intelligentie van de bevolking schaamteloos had beledigd' in de Bar-On-affaire.

VOORMALIG PRESIDENT HERZOG OVERLEDEN

Op 17 april overleed op 78-jarige leeftijd Chaim Herzog, die in de periode 1983-1993 president van Israël was.

De in Noord-Ierland geboren Herzog had in het Britse leger gediend tijdens de Tweede Wereldoorlog, voordat hij in 1947 naar Israël immigreerde. Hij vocht mee in Israëls vrijheidsoorlog in 1948 en maakte een snelle carrière in het Israëlische leger. Na de oorlog in 1967 werd hij de eerste militaire commandant van de Westelijke Jordaanoever, in welke functie hij goede betrekkingen wist op te bouwen met het toenmalige pro-Jordaanse Palestijnse leiderschap. Hij was advocaat en hoofd van de Israëlische militaire inlichtingendienst. In 1981 werd Herzog voor de Arbeidspartij in de Knesset gekozen.

(Vor.ber.pag. 199/2 e.v.-1997)

SAOEDI-ARABIË

BEGROTING 1997. HERZIENE CIJFERS 1996

Tijdens de wekelijkse kabinetszitting op 30 december 1996 maakte koning Fahd ibn Abdul Aziz de begroting voor 1997 bekend (voor de begroting van 1996, zie pag. 353/1-'96).

De inkomsten voor 1997, waarvan de berekening volgens waarnemers gebaseerd was op een gemiddelde netto olieprijs van circa $ 16 per vat, werden geraamd op SR 164 mrd ($ 1 = SR 3,75 op 31 december 1996). De olie-inkomsten maakten circa 80 procent van de geraamde inkomsten uit. De totale uitga-

ven werden geschat op SR 181 mrd, zodat er een tekort was van SR 17 mrd. De onderwijsuitgaven stegen met meer dan de helft tot SR 41,7 mrd. Andere sectoren die meer geld zouden ontvangen, waren onder meer volksgezondheid en sociale voorzieningen, infrastructuur en industrie, en gemeentelijke voorzieningen, waaronder water. De koning maakte niet bekend hoeveel geld er was uitgetrokken voor defensie en veiligheid. De *Financial Times* van 2 januari, die vooraanstaande diplomatieke bronnen aanhaalde, zei dat defensie- en veiligheidsuitgaven met 11 procent waren gestegen tot circa SR 50 mrd.

Uit de economische cijfers voor 1996 die begin 1997 werden gepubliceerd, werd duidelijk dat hoge olieprijzen voor een meevaller hadden gezorgd en de inkomsten hadden doen stijgen tot SR 177 mrd, zo'n SR 45 mrd meer dan de SR 131,5 mrd die oorspronkelijk was geraamd. De begroting voor 1996 was gebaseerd op een gemiddelde olieprijs van $ 14 per vat. Maar de prijs van ruwe olie had vanaf juli 1996 dichter bij het niveau van $ 22 gelegen dat begin 1997 was bereikt. De hoge olieprijzen hielpen de regering ook aan een overschot op de lopende rekening van SR 700 mln in 1996 tegenover een tekort van SR 19,9 mrd in 1995. Volgens berichten was dit het eerste officieel geregistreerde overschot op de lopende rekening sinds 1983.

KWESTIE AL-MAS'ARI

De in Londen woonachtige Saoedische dissident Mohammed al-Mas'ari is zo goed als failliet en kan zijn schulden niet langer betalen. Daardoor is hij politiek onschadelijk gemaakt, zeer tot genoegen van het Saoedische koningshuis, dat Al-Mas'ari beschouwde als haar 'gevaarlijkste publicitaire vijand in het Westen', aldus Michael Stein in *NRC/H'blad* van 14 januari 1997.

Arabische bronnen in Londen meldden, dat Al-Mas'ari een schuldenlast had van meer dan 300.000 gulden en thans leefde van een bijstandsuitkering. De kosten van zijn fax-campagne (zie pag. 353/2 e.v.-'96), zijn krantje al-Huquq (De Rechten) en zijn juridische strijd om in Groot-Brittannië te mogen blijven (zie pag. 648/1 -'96), zouden hem financieel de das hebben omgedaan. Gelet op de naar Saoedische maatstaven geringe omvang van de schuld, bestaat het vermoeden dat het uitoefenen van effectieve druk op Mas'ari's geldschieters, waardoor zijn financiële problemen zijn aangezwengeld, de ware reden is voor het staken van zijn propagandacampagne.

ONTWIKKELINGEN MET BETREKKING TOT AANSLAG IN AL-KHOBAR

Volgens berichten in januari 1997 zouden Saoedi-Arabië en de Amerikaanse regering verwikkeld zijn in een geschil over het onderzoek naar de bomaanslag op het woningcomplex voor Amerikaanse militairen in Al-Khobar in juni 1996, waarbij negentien Amerikanen om het leven waren gekomen (zie pag. 648/1 e.v.-'96).

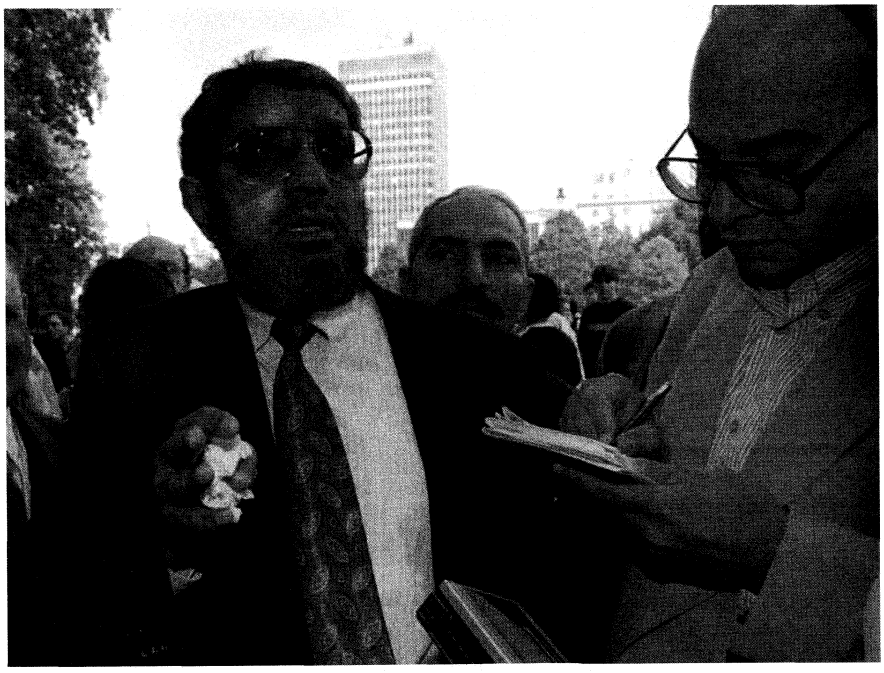

De Saoedische dissident Mohammed Al-Mas'ari op 8 september 1996 tijdens een protestbijeenkomst van fundamentalistische moslims in het Londense Hyde Park (archieffoto). *Foto EPA*

Eind januari beschuldigden de Amerikaanse minister van justitie Janet Reno en de directeur van de Amerikaanse Federale Recherche (FBI), Louis Freeh, de Saoedische autoriteiten ervan bewijsstukken over de bomaanslag in Al-Khobar achter te houden. De kritiek stond in scherp contrast met de eerdere suggestie van de Amerikaanse regering dat de Saoedi's bereid waren om samen te werken bij het onderzoek.

De *Washington Post* had op 11 december 1996 nog gemeld dat Freeh tijdens een recent bezoek aan Riad informatie in handen had gekregen van de Saoedische minister van binnenlandse zaken, prins Nayef ibn Abdul Aziz, over de vermeende rol van Iran bij de aanslag in Dhahran, die zou zijn gepleegd door Saoedische sjiïeten. Volgens de *Los Angeles Times* van 12 december zou Riad de Amerikanen hebben opgeroepen tot een militaire strafactie tegen Iran, maar zouden de Amerikaanse autoriteiten een dergelijke maatregel pas overwegen indien zij over voldoende bewijs beschikten van Iraanse betrokkenheid.

De Saoedische autoriteiten hielden naar verluidt ongeveer veertig personen in hechtenis die werden verdacht van betrokkenheid bij de aanslag. De meeste verdachten zouden sjiïtische moslims zijn die banden hadden met Iran. Volgens een onbevestigd bericht van de dissidente 'Beweging voor Islamitische Hervorming in Arabië' (BIHA), een organisatie die vanuit Londen opereerde, zo meldde *de Volkskrant* van 22 januari, zouden dertig sjiïtische moslims vanwege hun aandeel in de aanslag door Saoedi-Arabië ter dood zijn veroordeeld. De Saoedische justitie maakte kenbaar haar onderzoek officieel nog niet te hebben afgesloten. De Verenigde Staten eiste, aldus BIHA, in de gelegenheid te worden gesteld de verdachten zelf te kunnen verhoren.

Arrestatie van verdachte

Een belangrijke verdachte van de bomaanslag in Al-Khobar werd op 18 maart in de Canadese hoofdstad Ottawa aangehouden. De Saoedische sjiïtische dissident Hani Abdel Rahim Hussein al-Sayegh, die ervan werd verdacht het teken te hebben gegeven waarop een met explosieven geladen vrachtauto het terrrein van de basis opreed, zou naar verluidt in augustus 1996, twee maanden na de aanslag, in Canada zijn gearriveerd.

Functionarissen van de Canadese veiligheidsdienst zouden al-Sayegh contact hebben zien opnemen met de Iraanse ambassade in Canada. Volgens de *Guardian* van 24 maart zei een functionaris van de Canadese inlichtingen-

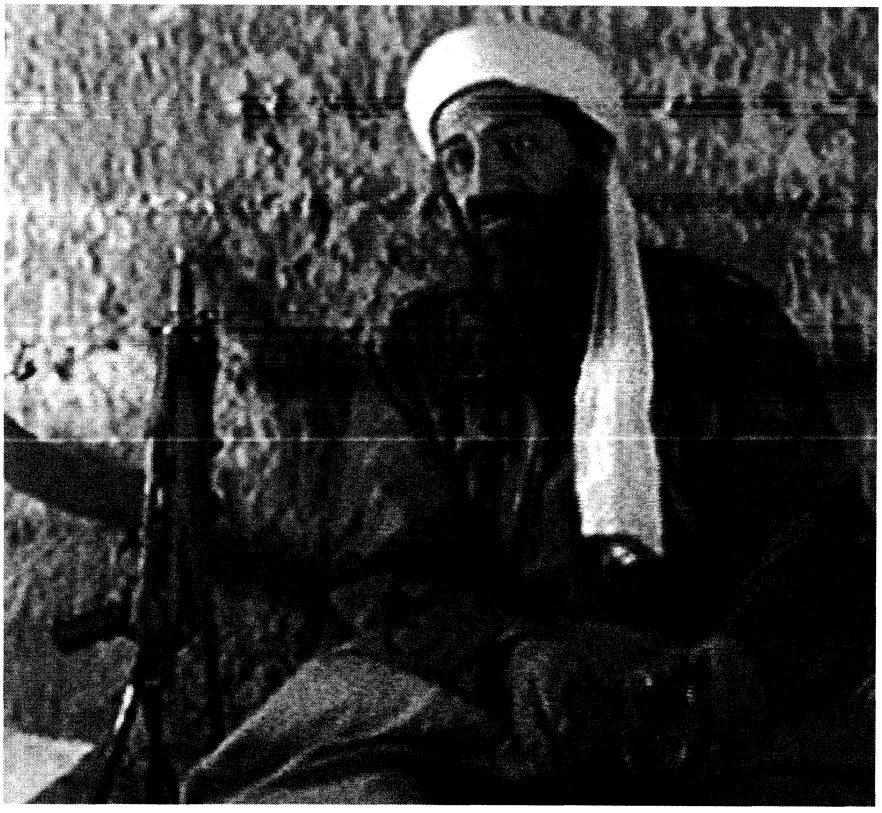

Recente opname van televisie-interview met Saoedische dissident Osama Bin Ladin op een geheime locatie in Afghanistan (archieffoto). *Foto EPA*

dienst dat al-Sayegh aan de Verenigde Staten kon worden uitgeleverd. Op 27 maart besloot een rechter op basis van een rapport van de Canadese geheime dienst de Saoediër voorlopig niet in vrijheid te stellen, in afwachting van een nieuwe rechtszitting op 28 april, waarop over uitwijzing zou worden beslist. De Amerikaanse FBI had inmiddels laten weten de verdachte graag te willen ondervragen.

In haar rapport stelde de Canadese geheime dienst dat al-Sayegh lid was van de Saoedische Hezbollah-beweging, een vertakking van de moslim-extremistische Hezbollah in Libanon.

BEZOEK VAN SAOEDISCHE REGERINGSDELEGATIE AAN VS

Op 25-28 februari bracht de tweede vice-premier en minister van defensie en burgerluchtvaart, prins sultan ibn Abdul Aziz, aan het hoofd van een delegatie van belangrijke ministers en regeringsfunctionarissen een bezoek aan de Verenigde Staten. Tijdens zijn bezoek voerde Aziz een ronde van besprekingen met de Amerikaanse president Bill Clinton. Waarnemers noemden het bezoek de meest uitgebreide herziening van de Saoedisch-Amerikaanse betrekkingen van de afgelopen jaren.

De belangrijkste kwesties die tijdens de ontmoeting met Clinton, en later met vice-president Al Gore, minister van buitenlandse zaken Madeleine Albright, minister van defensie William Cohen en minister van justitie Janet Reno, werden besproken waren het vredesproces in het Midden-Oosten, de veiligheid in het Golfgebied, bilaterale handel en strategieën om de daders te pakken te krijgen die verantwoordelijk waren voor de bomaanslag in Al-Khobar in juni 1996 (zie pag. 648/1 e.v.-'96). Beide partijen spraken ook over een gepland wapencontract, maar de Saoedische delegatie zei dat zij de VS nog niet officieel om de levering van honderd F-6- gevechtstoestellen had verzocht. De Saoedische delegaties had naar verluidt kritiek geuit op Israëlische pogingen om een mogelijk F-6-contract te blokkeren.

UITLEVERING VAN DISSIDENT BIN LADIN GEVRAAGD

Volgens een bericht in *NRC/H'blad* van 28 maart zou Saoedi-Arabië Afghanistan om uitlevering hebben verzocht van de dissidente Saoedische miljardair Osama Bin Ladin, omdat hij als belangrijkste financier betrokken zou zijn geweest bij tal van terroristische aanslagen in Saoedi-Arabië en elders in de wereld. Een woordvoerder van de fundamentalistische Talibaan liet echter weten dat van uitlevering geen sprake kon zijn; naar verluidt zou Talibaanleider Mohammad Omar daarentegen Bin Ladin tijdens een ontmoeting in de voorafgaande week op het hart hebben gedrukt zich verder stil te houden, omdat zijn militaire activiteiten het streven van de Talibaan-regering naar internationale erkenning doorkruiste.

Bin Ladin verbleef al sedert de zomer van 1996 in Afghanistan, nadat hij uit Soedan was uitgewezen en eerder al, in 1994, van zijn Saoedische nationaliteit vervallen was verklaard (zie pag. 726/1-'94). Vanuit zijn nieuwe woonplaats in het noordwesten van Afghanistan liet hij in een interview met de Britse krant *The Independent* van 10 juli 1996 weten dat de aanslag op de Amerikaanse basis in Al-Khobar 'het begin van een oorlog tussen moslims en de Verenigde Staten' was, en waarschuwde hij Britse en Franse troepen in Saoedi-Arabië voor eenzelfde lot als de omgekomen Amerikanen, indien zij zich niet zouden terugtrekken. Bij herhaling betoogde Bin Ladin dat Saoedi-Arabië een kolonie was geworden van de VS; onlangs nog eiste hij het onmiddellijk vertrek van de Amerikaanse militairen uit Saoedi-Arabië op straffe van nieuwe terroristische acties.

MEER DAN 200 DODEN TIJDENS HADJ

Tenminste 217 moslims die deelnamen aan de jaarlijkse hadj (pelgrimstocht naar Mekka), kwamen op 15 april om het leven als gevolg van een felle brand die hun tentenkamp op de vlakte van Mina, nabij de heilige stad Mekka in de as legde. Bij de brand, veroorzaakt door de explosie van een gascilinder, raakten 1290 mensen gewond. Volgens berichten van de Saoedische televisie verwoestte het vuur 70.000 tenten. Diplomaten die werden geciteerd in Britse kranten, verwachtten dat het dodental nog verder zou oplopen. De Indiase ambassadeur in Saoedi-Arabië, M.H. Ansari sprak van een 'chaotische situatie'. Onder de slachtoffers bevonden zich merendeels Pakistani, Bengalen en Indiërs.

De laatste grote ramp tijdens de hadj dateerde van mei 1994 toen ruim 270 pelgrims onder de voet werden gelopen (zie pag. 726/2 e.v.-'94). Op 8 april had koning Fahd de te verwachten 2 mln pelgrims nog opgeroepen niet te demonstreren tijdens de hadj omdat tijdens het gedrang de kans op ongelukken groot is. In 1987 vielen meer dan 400 doden toen Saoedische veiligheidsdiensten zo'n demonstratie van Iraanse moslims hard onderdrukten.

(Vor.ber.pag. 647/3 e.v.-1996)

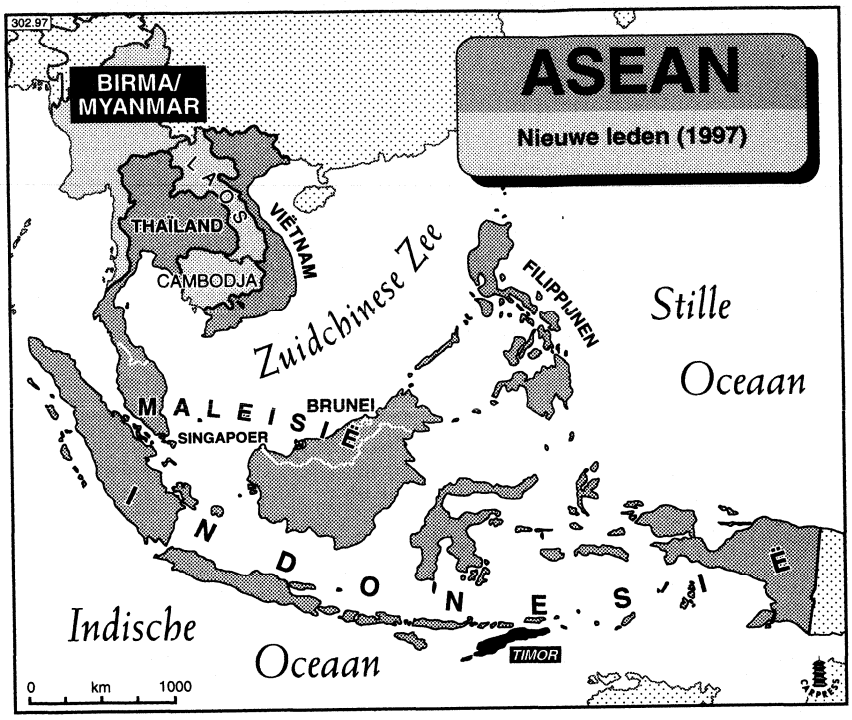

ALGEMEEN

OVEREENSTEMMING OVER ADF-BIJDRAGE AZIATISCHE ONTWIKKELINGSBANK

De *Financial Times* van 18 januari 1997 berichtte dat overeenstemming was bereikt over de omstreden zevende bijdrage aan het Aziatisch Ontwikkelingsfonds (Asian Development Fund, ADF), de concessionaire kredietafdeling van de Aziatische Ontwikkelingsbank (Asian Development Bank, ADB). Het ADF, dat goedkope leningen verstrekte voor armoedebestrijding, dreigde leeg te raken.

De aanvullende bijdrage van $ 6 mrd was op de tocht komen te staan, nadat de Verenigde Staten (VS) had geweigerd het restant van hun deel van de zesde bijdrage te voldoen (zie pag. 496/3-'95). De VS ging uiteindelijk akkoord met betaling van het achterstallige bedrag, maar alleen nadat een aantal Aziatische landen met een snelgroeiende economie, de zogenaamde 'tijgers', had toegezegd hun bijdrage te storten of te verhogen.

Tot de Aziatische 'tijgers' werden met name gerekend de zogenoemde 'Nieuwe Industrialiserende Landen' (New Industrialising Countries, NIC) Hongkong, Singapore, Taiwan en Zuid-Korea, waarvoor de ADB in haar jaarrapport 1996 een economische groei voorspelde van 6 tot 8 procent in 1996 en 1997. China maakte volgens de ADB de komende jaren weliswaar met gemiddeld 9 procent de grootste economische groei van Azië door, maar bleef tevens zelf aangewezen op goedkope ADF-leningen, omdat het land samen met India het leeuwendeel van de armen in Azië herbergde. Wat betreft de geldinzameling voor het Ontwikkelingsfonds had de ADB haar hoop dan ook mede gevestigd op toezeggingen uit de NIC-landen.

(Vor.ber.pag. 496/2/3 - 1995)

INFORMELE ASEAN-TOP IN JAKARTA

Op 30 november 1996 vond in de Indonesische hoofdstad Jakarta de eerste informele topconferentie plaats van de staatshoofden en regeringsleiders van de zeven lidstaten van de Associatie van Zuid-Oost-Aziatische Landen (Association of South-East Asian Nations, ASEAN).De ASEAN-leiders bevestigden dat Myanmar op een nog nader bekend te maken tijdstip, tegelijk met Laos en Cambodja, zou toetreden tot de associatie; voorts verklaarden de regeringsleiders zich solidair met de opstelling van Indonesië in de kwestie Oost-Timor, in de zin dat ASEAN een vermenging van de mensenrechtenproblematiek met de belangen van economische samenwerking afwees: 'De regeringsleiders verwerpen iedere poging om kwesties als Oost-Timor te laten meespelen in de betrekkingen tussen de ASEAN en de EU', zo luidde de slotverklaring, die werd voorgelezen door de Indonesische minister van buitenlandse zaken Ali Alatas. Was het standpunt over Oost-Timor vooral gericht aan het adres van EU-lid Portugal, dat poogde om de kwestie-Oost-Timor tot een thema te maken in de ASEAN-EU-betrekkingen, het besluit over Myanmar was vooral een antwoord op de Amerikaanse politiek om Myanmar verder te isoleren en zo de militaire junta te dwingen tot meer democratische hervormingen. Met beide besluiten maakten de ASE-

De Indonesische president Soeharto (l.) verwelkomt op 30 november 1996 zijn Filippijnse ambtgenoot Fidel Ramos (r.) voor het begin van de eendaagse informele ASEAN-top in Jakarta.
Foto AFP

AN-leiders duidelijk, een sterke, eigen politieke koers te willen varen, gericht op de snelle realisatie van het voornemen om alle tien Zuidoost-Aziatische landen tot ASEAN te laten behoren.

Voorafgaande aan de informele top was de verwachting ontstaan dat de ASEAN-leiders het lidmaatschap van Myanmar op de lange baan zouden schuiven, niet alleen vanwege de hevige kritiek van de Verenigde Staten op de mensenrechtensituatie in dat land, maar ook door onderlinge twijfel over de houding jegens Myanmar bij de leden van de associatie zelf. Terwijl Indonesië en Maleisië een lidmaatschap van Myanmar zonder meer toejuichten, bestond er aarzeling bij Thailand en de Filippijnen op grond van binnenlandse politieke ontwikkelingen en de opstelling van de junta ten opzichte van de mensenrechten; Singapore betwijfelde op zijn beurt of Myanmar in economisch opzicht wel klaar was voor de toetreding tot ASEAN.

Premier Goh Chok Tong van Singapore verklaarde na afloop van de top echter dat binnenlandse politiek binnen ASEAN nooit een factor zou zijn voor de keuze of een land wel of geen lid mocht worden. Daarmee onderstreepte hij nogmaals het belang van de politiek van 'constructieve betrokkenheid' die ASEAN-landen onderling volgden en waarbij meer waarde werd gehecht aan integratie dan aan isolatie.

MINISTERIËLE BIJEENKOMST ASEAN-EU. ASEM-TOP

Op 13 februari 1997 hadden de ministers van buitenlandse zaken van de zeven lidstaten van de ASEAN in Singapore een ontmoeting met hun ambtsgenoten uit de vijftien lidstaten van de Europese Unie (EU). De *Financial Times* van 14 februari berichtte dat er door verschillen van inzicht tussen de ministers over mensenrechtenkwesties in Myanmar en Indonesië geen overeenstemming was bereikt over een 'Actieplan' om de verstreken EU-ASEAN overeenkomst van 1980 (zie pag. 230/3/e.v.-'80) te verlengen. Bij deze overeenkomst was de basis was gelegd voor samenwerking op handelsgebied.

Volgens berichten beschuldigden Indonesische afgevaardigden Portugal ervan een overeenkomst over een nieuw verdrag in de weg te staan. De Portugese delegatie zou kritiek geleverd hebben op schendingen van de mensenrechten in de voormalige Portugese kolonie van Oost-Timor, dat in 1975 door Indonesië was geannexeerd. Tevens had Portugal aangedrongen op de opname van een mensenrechtenclausule in een nieuwe overeenkomst. EU-functionarissen zouden ook ongerust zijn over Myanmars toelating tot ASEAN in juli 1997 (zie ook onder MYANMAR). De Myanmarese militaire regering werd in Europa hevig bekritiseerd vanwege de aanhoudende onderdrukking van de pro-democratische beweging, die geleid werd door Nobelprijswinnaar Aung San Suu Kyi.

De gezamenlijke verklaring, die aan het einde van de bijeenkomst werd gegeven, bevatte geen specifieke voorstellen. Er werd alleen gezegd dat er stappen ondernomen zouden worden om de EU-ASEAN-betrekkingen op een dynamische wijze te 'versterken, te verdiepen en te ontwikkelen.' Waarnemers waren bezorgd dat de economische betrekkingen tussen de EU en ASEAN naar de achtergrond zouden worden gedrongen door de grotere Azië-Europa-top (Asia-Europe Meeting, ASEM), die aansluitend zou worden gehouden.

ASEM-top

Op 15 februari namen behalve de 22 ministers van buitenlandse zaken van ASEAN-EU ook de 3 collegae van China, Japan en Zuid-Korea deel aan het overleg, in het kader van de Azië-Europa-top (ASEM), waarvoor in 1996 het startschot was gegeven (zie pag.354/1/2-'96). Centraal in het politieke overleg stond niet zozeer een concreet buitenlands politiek probleem, maar de vraag waarover Europa en Azië in de toekomst wel en niet moesten praten. De meest tastbare conclusie die dat beraad opleverde, was dat voortaan in een politieke dialoog alles aan de orde moest kunnen worden gesteld, dus ook de in Azië gevoelige kwestie van de mensenrechten. De minister van buitenlandse zaken van gastland Singapore, Shanmugam Jayakumar, stelde daarbij wel de voorwaarde dat de Euro-Aziatische dialoog gebaseerd moest zijn op wederzijds respect en niet mocht leiden tot vermanend opgeheven vingers, noch bepaald mocht worden door lobbies van actiegroepen of de agenda van de internationale media. Minister Hans van Mierlo, die als voorzitter van de Europese ministerraad het gesprek met de Aziaten namens de EU coördineerde, noemde het ASEM-onderhoud, dat hij overigens vooral zag als een voorbereiding op de ASEM-top tussen de regeringsleiders in 1998 in Londen, een 'schok der culturen', waarbij heel fundamentele kwesties als de toetreding van Myanmar tot de ASEAN in de discussie aan de orde kwamen (zie boven). Minister Jayakumar, die samen met Van Mierlo de afsluitende persconferentie gaf, drukte de 'cultuurschok' die Europa rond de kwestie-Myanmar ervoer, als volgt uit: 'De EU wil dat ASEAN met Myanmar eerst tot huwelijkse voorwaarden komt voordat er getrouwd wordt. Maar in Azië trouwen we eerst en verwachten we van de bruid dat zij haar gedrag aan het huwelijk aanpast.'Hierop repliceerde Van Mierlo, aldus het bericht van Max Christern in *NRC/H'blad* van 17 februari, 'Ik zal niet te diep ingaan op de wijze waarop u in Azië uw bruiden behandelt'.

(Vor.ber.pag. 863/1/e.v.-1996)

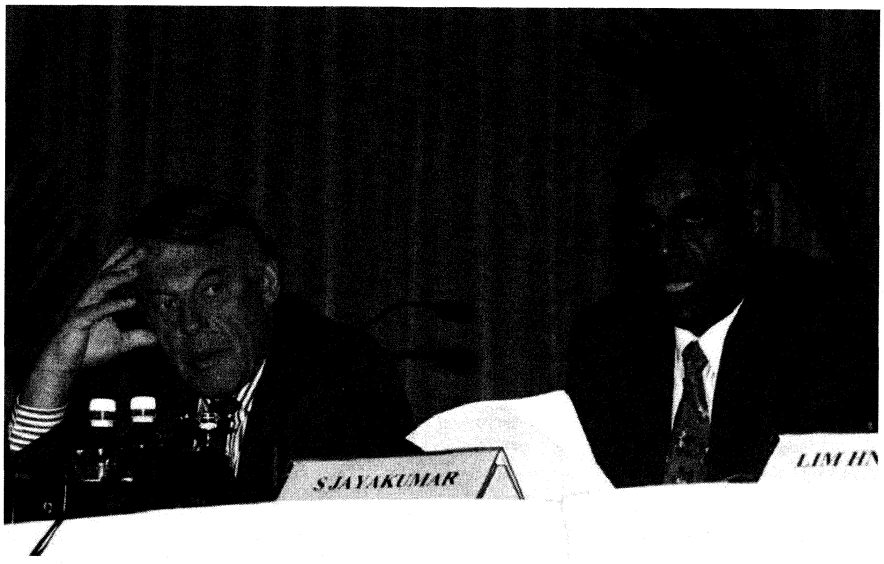

Na afloop van de ASEM-bijeenkomst geeft gastheer en minister van buitenlandse zaken van Singapore, Shanmugam Jayakumar (r.), op 15 februari 1997 onder het toeziend oog van de EU-voorzitter en Nederlandse minister van buitenlandse zaken, Hans van Mierlo (l.), een persconferentie in Singapore. *Foto EPA*

INDIA

RAO TREEDT AF ALS FRACTIEVOORZITTER CONGRESPARTIJ (I). KESRI ALS OPVOLGER GEKOZEN

De vroegere premier van India, V.P. Narasimha Rao, gaf op 19 december 1996 ten lange leste toe aan de druk om af te treden als fractievoorzitter van de Congrespartij (I) in het parlement. Het fractievoorzitterschap was de enige officiële functie die hij nog bekleedde binnen de partij. Tegen Rao liepen drie afzonderlijke justitiële onderzoeken wegens mogelijke corruptie (zie pag. 120/2-'97); in verband met de aanhoudende beschuldigingen trad Rao in september al af als partijvoorzitter (zie pag. 119/3 e.v.-'97).

Hij zag zich gedwongen het fractievoorzitterschap neer te leggen, toen de nieuwe voorzitter van de Congrespartij (I), Sitaram Kesri, zijn aftreden eiste. Kesri gaf hiermee gehoor aan de zeer ongebruikelijke resolutie die de fractie van de Congrespartij (I) op 18 december had aangenomen. Daarin was Rao gevraagd af te treden in het belang van de eenheid binnen de partij. Rao, die aan de macht kwam na de dood van Rajiv Gandhi in mei1991 en het premierschap vervulde tot de verkiezingen in mei 1996 (zie pag 587/3 e.v.-'96), leek hiermee aan het eind van zijn politieke loopbaan gekomen.

Op 23 december zouden de parlementsleden van de Congrespartij (I) een nieuwe fractievoorzitter kiezen.

Kesri gekozen tot fractievoorzitter Congrespartij (I)

Op 3 januari 1997 werd de tachtigjarige partijvoorzitter Sitaram Kesri benoemd tot fractievoorzitter van de Congrespartij (I). Hierdoor versterkte hij zijn positie in de partij. Hij volgde P.V. Narasimha Rao op.

De nieuwe fractievoorzitter van Congrespartij (I), Sitaram Kesri, op 3 januari 1997 in het parlement in New Delhi, kort na zijn verkiezing. *Foto EPA*

Kesri werd unaniem gekozen door de fractievergadering, toen de verwachte oppositie van oud-minister van milieu en bosbouw Rajesh Pilot en oud-minister van defensie Sharad Pawar uitbleef. Pawar droeg Kesri voor de functie voor en werd uit erkentelijkheid benoemd tot partijleider in de Lok Sabha.

Onmiddellijk na zijn aantreden startte Kesri een verzoeningsoffensief om enkele kleine splinterpartijen van teleurgestelde voormalige Congrespartij-aanhangers, die ruzie hadden met Rao, binnen de partij terug te brengen; dit bleef niet zonder resultaat. Een groep dissidenten rond oud-minister Madhav Rao Scindia sloot zich weer bij de Congrespartij aan (zie pag. 587/1/2-'96) en een tweede groep leek dat voorbeeld snel te volgen. Moeilijker lag het met een andere splinterpartij in het parlement, de Tamil Maanila Congress (TMC), die ook deel uitmaakte van de door de Congrespartij gedoogde minderheidsregering van premier H.D. Deve Gowda, in de personen van M.Arunchalam en P. Chidambaran, resp. de ministers van stadsaangelegen en werkgelegenheid en financiën, die in april 1996 hadden gebroken met Rao vanwege diens verkiezingsalliantie met de corrupte filmster Jayalalitha in Tamil Nadu (zie pag. 587/1/2-'96). Vooralsnog waren er begin januari geen aanwijzingen dat de TMC de regering-Deve Gowda zou willen verlaten. Haar vertrek uit de coalitie zou stellig het einde betekenen van de zeven maanden oude regering, aldus Floris van Straaten in *NRC/H'blad* van 8 januari. Ofschoon Kesri er niet voor zou terugdeinzen om de minderheidsregering te laten vallen, als hij de Congrespartij (I) door het lijmen van alle 'splinters' weer tot de grootste in het parlement zou kunnen maken, bevestigde hij na zijn benoeming tot fractievoorzitter op 3 januari opnieuw de gedoogsteun van zijn partij aan de regering-Gowda.

Waarnemers verwachtten dat Kesri de onenigheid in de Verenigd Front-coalitieregering van premier H.D. Deve Gowda zou uitbuiten en zou proberen een Congrespartij (I)-regering in het zadel te helpen. Deze verwachting werd bewaarheid, toen de partij op 27 januari bekendmaakte niet langer achter het economische liberaliseringsproces te staan, dat zij zes jaar eerder had geïntroduceerd. Congrespartij (I)-woordvoerder Vithal Gadgil zei dat vele partijleden ervan overtuigd waren dat de partij bij de verkiezingen van 1996 een nederlaag had geleden, omdat zij overkwam als 'elitair en niet begaan met de armen'. De diverse facties binnen de partij waren vrijwel unaniem van mening dat de hervormingen te snel waren doorgevoerd en dat de armen hiervan onevenredig zwaar te lijden hadden gehad. De partij eiste tevens dat er controle zou worden uitgeoefend op internationale ondernemingen en verklaarde zich daarom te zullen verzetten tegen plannen van Deve Gowda om buitenlandse luchtvaartmaatschappijen en mediabedrijven toe te laten tot de binnenlandse markt.

MOORD OP VAKBONDSLEIDER

Op 16 januari werd Datta Samant, een van India's meest vooraanstaande vakbondsleiders, in zijn auto door vier onbekende mannen vanuit een hinderlaag in de buurt van zijn woning in Bombay vermoord. Volgens de politie was de moordaanslag professioneel uitgevoerd, maar was het motief onbekend. Samant was oud-parlementariër en had in de jaren tachtig een belangrijke rol gespeeld in de deelstaat Maharastra. Hij had vele lange en grimmige stakingen georganiseerd. Zijn meest bekende campagne was een achttien maanden durende staking van 250.000 textielarbeiders in Bombay in 1981-'82.

Tijdens de begrafenis van Samant op 17 januari brak een spontane staking uit en kwam het hier en daar tot gewelddadigheden in het industriegebied in het centrum en noorden van Bombay. Duizenden bewezen Samant de laatste eer en de politie liet versterkingen aanrukken om gewelddadigheden te voorkomen.

NEDERLAAG CONGRESPARTIJ (I) BIJ DEELSTAATVERKIEZINGEN IN PUNJAB

Bij de parlementsverkiezingen in de noordelijke provincie Punjab op 7 februari behaalde een alliantie van nationalistische sikh- en hindoe-partijen een klinkende overwinning op de Congrespartij (I).

De regionale sikh-partij Akali Dal van de voormalige premier Prakash Singh Badal veroverde 75 van de 117 zetels in het deelstaatparlement en haar bondgenoot, de rechtse nationalistische hindoe-partij Bharatiya Janata Partij (BJP), veroverde achttien zetels. De Congrespartij (I), die erop kon bogen dat ze tijdens haar vijfjarige regeringsperiode een einde had gemaakt aan tien jaar sikh-rebellie en de vrede had hersteld, ging terug naar veertien zetels (bij de verkiezingen van 1992, die de Akali Dal na doodsbedreigingen van sikh-separatisten had geboycot (zie pag. 276/3 e.v.-'92), had de Congrespartij 87 zetels behaald). Hierdoor was de Congrespartij nog maar in zes van de 26 Indiase deelstaten aan de macht.

Badal, die op 11 februari officieel tot premier werd gekozen, beloofde het sikh-extremisme niet te zullen aanmoedigen.

Uitslag parlementsverkiezingen in Punjab

Partij	*Aantal zetels*
Akali Dal	75
Bharatiya Janata Partij	18
Congrespartij (I)	14
Communistische Partij van India	2
Akali Dal (Mann)	1
Bahujan Samaj Partij	1
Onafhankelijken	6
Totaal	117

NIEUWE ONTWIKKELINGEN IN BOFORS-SCHANDAAL

Indiase opsporingsambtenaren die onderzoek deden naar hardnekkige beschuldigingen van corruptie bij de toekenning van een artilleriecontract ter waarde van $ 1,3 mrd aan de Zweedse wapenfabrikant Bofors, verklaarden op 12 februari bewijzen te hebben gevonden dat Bofors 'betalingen' had verricht aan verschillende personen, van wie de namen werden bekendgemaakt.

Functionarissen van het Centrale Onderzoeksbureau (CBI) noemden vijf verdachten: Ottavio Quattrocchi, een Italiaanse zakenman, die nauw banden had gehad met de vermoorde premier Rajiv Gandhi; zijn vrouw Maria Quattrocchi; Win Chandha, de voormalige Bofors-agent in India; en Chandha's vrouw en zoon. Ze zeiden dat het bewijs van de betalingen werd geleverd door het vijfhonderd pagina's tellende bankdossier dat de Zwitserse regering in januari na een juridisch steekspel van zeven jaar aan India had overhandigd.

Op 15 februari arriveerden CBI-functionarissen in de Maleisische hoofdstad Kuala Lumpur, waar Quattrocchi en zijn vrouw sinds 1993 woonden, om de autoriteiten om hun uitlevering te vragen.
Quattrocchi ontkende iets met de affaire te maken te hebben en zei het slachtoffer te zijn van een politieke hetze. Maar zijn voormalige werkgever, het Italiaanse ingenieursbureau Snamprogetti, liet op de voorpagina van een aantal Indiase kranten een advertentie plaatsen waarin het bedrijf zich van Quattrocchi distantieerde.

AMERIKAANSE DIPLOMATEN UITGEWEZEN

Op 18 februari gelastte India de uitwijzing van twee Amerikaanse diplomaten. Deze stap volgde op een ongeoorloofde ontmoeting met een officier van de Indiase inlichtingendienst die in januari was ontslagen. Als vergeldingsmaatregel wees de Amerikaanse regering twee Indiase diplomaten uit.

REGERING VERLIEST STEUN CONGRESPARTIJ (I). VERTROUWENSSTEMMING AANGEKONDIGD

Eind maart dreigde de Verenigd Front-coalitieregering van premier H.D. Deve Gowda, die sinds negen maanden aan het bewind was, te vallen, toen de Congrespartij (I) haar vertrouwen in de regering opzegde.

Congrespartij (I)-voorzitter Sitaram Kesri stelde president Shanker Dayal Sharma op 30 maart in een brief van het besluit op de hoogte. Als redenen gaf hij op de wetteloosheid in Uttar Pradesh, stijgende prijzen en groeiende werkloosheid, spanningen tussen hindoes en moslims en toenemende lethargie binnen de regering. Hij beschuldigde de regering ervan 'het Congres doelbewust te marginaliseren en de aanpak van dringende nationale kwesties op de lange baan te schuiven'.

Hoewel de Congrespartij (I) geen coalitiepartner was, had zij na de tegenvallende resultaten bij de parlementsverkiezingen in april en mei 1996 besloten de in juni 1996 gevormde Verenigd Front-regering te steunen (zie pag. 118/1-'97). Het besluit van de partij haar steun in te trekken kwam voor velen als een verrassing, ondanks aanwijzingen dat Kesri zou proberen de Verenigd Front-regering ten val te brengen en de Congrespartij (I) aan de macht te brengen, zodra hij binnen de partij de touwtjes stevig in handen had. In januari, drie weken nadat Kesri was gekozen tot fractievoorzitter, maakte de Congrespartij (I) bekend het economische liberaliseringsprogramma van de regering niet langer te steunen (zie boven).

Op 31 maart maakte president Sharma bekend dat op 11 april een motie van wantrouwen tegen de regering zou worden ingediend. Hierdoor had premier Deve Gowda slechts elf dagen om in het parlement een meerderheid te vinden voor zijn regering. Het Verenigd Front bezette 176 zetels in de 543 zetels tellende Lok Sabha (het lagerhuis van het parlement), de Congrespartij (I) 142 en de nationalistische hindoe-partij Bharatiya Janata Partij (BJP) en haar bondgenoten 203. De leiders van alle grote partijen spraken de hoop uit dat nieuwe verkiezingen overbodig zouden zijn.

BEGROTING 1997-'98

Het besluit van de Congrespartij (I) maakte de goedkeuring van de historische begroting voor 1997-'98 door het parlement onzeker. De begroting was op 28 februari bij het parlement ingediend. Het bedrijfsleven had positief gereageerd op het onverwacht ingrijpende belastingverlagingspakket dat minister van financiën P. Chidambaram had ingediend.

Chidambaram maakte bekend dat hij erin was geslaagd het fiscale tekort terug te brengen tot de afgesproken 5 procent van het bruto binnenlands product (BBP) en dat hij voor het nieuwe begrotingsjaar streefde naar een verdere verlaging tot 4,5 procent van het BBP. Hij verlaagde de inkomstenbelasting met gemiddeld 10 procent, de vennootschapsbelasting voor binnenlandse bedrijven met 5 procentpunten tot 35 procent en schafte een extra heffing op de vennootschapsbelasting van 7,5 procent af. Hij zei dat hij verwachtte dat de maatregelen belastingplichtigen ertoe zouden aanzetten hun belastingverplichtingen beter na te komen en derhalve zouden leiden tot een verhoging van de belastinginkomsten met 15-16 procent. Hij wees erop dat van de 950 mln inwoners die India telde, slechts 12 mln inkomstenbelasting betaalden, en maakte bekend dat ook diegenen met een auto en een telefoon belasting zouden moeten gaan betalen. Hij verlaagde tevens het maximumtarief van de importbelasting tot 40 procent en zegde toe de belastingtarieven voor het eind van de eeuw af te stemmen op de in Zuid-Oost Azië gebruikelijke tarieven. Hij deed een naar hij toegaf 'uiterst bescheiden' stap in de richting van liberalisering van de verzekeringssector, waarop de staat een monopolie had. 'Indiase meerderheidsondernemingen' konden een samenwerkingsverband aangaan met de General Insurance Company van de staat. In een poging buitenlandse investeerders aan te trekken, trok hij het aandelenpercentage dat buitenlandse bedrijven in beursgenoteerde Indiase ondernemingen konden hebben, op tot 30 procent. Daarnaast beloofde hij de voorschriften voor vreemde valuta te hervormen.

BESPREKINGEN MET PAKISTAN

Op 28-31 maart werd in New Delhi de achtste gespreksronde op ministerieel niveau tussen India en Pakistan geopend (voor de zevende gespreksronde, zie pag. 372/1 e.v.-'94). Volgens waarnemers heerste er groeiend optimisme dat de twee landen na vijftig jaar een punt zouden zetten achter de wederzijdse vijandschap.

India maakte een opmerkelijk verzoeningsgebaar en verklaarde zich akkoord de status van Kashmir op de agenda te zetten. Bij eerdere gespreksronden was deze kwestie een struikel-

blok geweest. De Indiase minister van buitenlandse zaken I.K. Gujral had eerder te kennen gegeven dat zijn regering bereid was haar territoriale aanspraken op het Pakistaanse deel van Kashmir op te geven en de demarcatiegrens van 1947 als permanente internationale grens te accepteren. Hij zei te verwachten dat Pakistan als tegenprestatie zijn aanspraak op het Indiase deel van Kashmir zou intrekken en zijn steun aan de rebellerende moslims in Kashmir zou staken. India was tevens bereid tot demilitarisering van de Siachengletsjer.

Onderlinge handel en visabeperkingen stonden eveneens op de agenda. Medio maart had India onverwachts zijn welwillendheid getoond door eenzijdig de visabeperkingen te versoepelen.

Na afloop van de bijeenkomst, naar werd aangenomen de eerste van een reeks, werd geen verklaring afgegeven. Desalniettemin sprak de Pakistaanse regering de hoop uit dat de besprekingen niet zouden worden beïnvloed door het eventuele aantreden van een nieuwe regering in India.

Verenigd Front-woordvoerder Jaipal Reddy (l.) verklaart op 12 april 1997, direct na het aftreden van de regering-Deve Gowda, dat zijn coalitiepartij geen steun verleent aan een regeringsformatie door de Congrespartij (I) of de BJP. *Foto EPA*

REGERING-DEVE GOWDA GEVALLEN

Op 11 april diende premier H. D. Deve Gowda zijn ontslag in onmiddellijk nadat de Verenigde Front-coalitieregering een cruciaal vertrouwensvotum in de Lok Sabha (lagerhuis van het parlement) had verloren. Op verzoek van president Shankar Dayal Sharma bleef hij aan als demissionair premier totdat het parlement op 21 april weer zou bijeenkomen.

Op 31 maart had president Sharma het vertrouwensvotum gelast, nadat de Congrespartij (I) haar steun aan de negen maanden oude regering van Deve Gowda had ingetrokken (zie boven). Ondanks tien dagen van intensieve onderhandelingen die waren gericht op het behouden van een meerderheid in het parlement, leed de regering een gevoelige nederlaag. Bij de stemming spraken 158 parlementsleden hun vertrouwen in de regering uit, terwijl 292 volksvertegenwoordigers tegenstemden.

Onmiddellijk na Deve Gowda's aftreden openden vooraanstaande leden van het Verenigd Front en de Congrespartij (1) onderhandelingen om te voorkomen dat er parlementsverkiezingen zouden worden uitgeschreven. De vijandige houding van een aantal leden van het Verenigd Front jegens hun voormalige partners van de Congrespartij(1) werd enigszins weggenomen door de verzekering van de voorzitter van de Congrespartij (I), Sitaram Kesri, dat hij het premierschap niet ambieerde. Daarnaast liet de Congrespartij (I), die koste wat kost wilde voorkomen dat de nationalistische hindoe-partij Bharatiya Janata (BJP) aan de macht zou komen, doorschemeren dat zij opnieuw haar 'onvoorwaardelijke' steun aan het Verenigd Front zou geven, als Deve Gowda zou worden vervangen als regeringsleider. Het Verenigd Front gaf te kennen hiertoe bereid te zijn en op 18 april verklaarde de woordvoerder van het Verenigd Front, Jaipal Reddy, dat het 'heel waarschijnlijk' was dat er een nieuwe regering zou worden gevormd, voordat het parlement weer zou bijeenkomen.

NIEUWE PREMIER EN REGERING

Op 18 april kozen de Verenigd Frontleiders de demissionaire minister van buitenlandse zaken Inder Kumar Gujral tot coalitieleider als opvolger van Deve Gowda. De dag daarop ontving Gujral het verzoek van president Sharma een nieuwe regering te vormen.

De 77-jarige Gujral, wiens politieke en diplomatieke carrière zich uitstrekte over een periode van ruim vijftig jaar, had weinig politieke vijanden en had tijdens zijn kortstondig ministerschap alom respect afgedwongen voor zijn inspanningen om de betrekkingen met Bangladesh en Pakistan te verbeteren. Gujral, die zijn hele leven lang socialist was geweest, was lid van de indirect gekozen Rajya Sabha (hogerhuis) voor de Janata Dal (JD), de grootste partij in de Verenigd Front-coalitie.

Op 21 april werd Gujral beëdigd als premier. Dezelfde dag benoemde hij een regering waarin bijna alle leden van de demissionaire regering terugkeerden.

De enigen die opvallend genoeg niet terugkeerden, waren oud-minister van financiën en bedrijfszaken P. Chidambaram en minister van werkgelegenheid M. Arunachalam. Beiden waren lid van de Tamil Maanila Congress

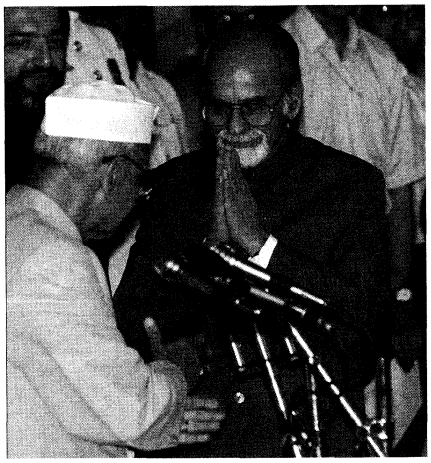

De nieuwe Indiase premier Inder Kumar Gujral (r.) groet direct na zijn beëdiging op 21 april 1997 in New Delhi de Indiase president Shankar Dayal Sharma (l.) op traditionele wijze. *Foto EPA*

(TMC), die had besloten zich terug te trekken uit de regering. TMC-voorzitter G. K. Moopanar had ook een gooi gedaan naar het leiderschap, maar zijn kandidatuur was geblokkeerd door de Communistische Partij van India (CPI), die vond dat hij te dicht bij de Congrespartij (1) stond.

Samenstelling kabinet

De portefeuilleverdeling was op 22 april als volgt:

Premier, buitenlandse zaken, financiën, werkgelegenheid, personeel en overheidspersoneel, pensioenen, atoomenergie en alle portefeuilles die niet aan ministers waren toegewezen - Inder Kumar Gujral+ (Janata Dal, JD).

Kabinetsministers

Welzijn - Balwant Singh Ramoowalia (onafh); staal en mijnbouw - Birendra Prasad Baishya (Asom Gana Parishad, AGP); burgerluchtvaart, voorlichting en omroepwezen - C. M. Ibrahim+ (JD); landbouw - Chaturanan Mishra (Communistische Partij van India, CPI); binnenlandse zaken - Indrajit Gupta (CPI); waterbronnen - Janeshwar Mishra (Samajwadi Partij, SP); defensie - Mulayam Singh Yadav (SP); industrie - Murasoli Maran (Dravida Munnetra Kazagham, DMK); spoorwegen - Ram Vilas Paswan (JD); ontwikkeling menselijke hulpbronnen - S. R. Bommai (JD); parlementszaken en toerisme - Srikant Kumar Jena (JD); wegtransport - T. G. Venkataraman (DMK); platteland en werkgelegenheid - Yarram Naidu (Telugu Desam Partij-Naidu, TDP-N); bosbouw en milieu - Salifuddin Soz*; textiel - R. L. Jalappa (JD); communicatie - Beni Prasad Verma (SP).

Staatsministers met onafhankelijke verantwoordelijkheid

Handel - Bolla Buli Ramaiah (TDP-N); voedselverwerkende industrieën - Dalip Kumar Ray (JD); niet-conventionele energiebronnen - Rai Narayan Nishad*; gezondheid en gezinszorg - Salim Iqbal Sherwani (SP); chemicaliën en kunstmest - Shees Ram Ola (Congress-Tiwari, Congress-T); planning en implementatie, wetenschap en technologie - Yogendra K. Alagh (onafh); veeteelt en zuivelproductie - Raghuvansh Prasad Singh (JD); steenkool - mevr. Kanti Singh (JD); recht, justitie en bedrijfszaken - Ramakant D. Khalap (Maharastrawadi Gomantak Partij, MGP).

Staatsministers

Platteland en werkgelegenheid - Chandradev Prasad Verma (JD); binnenlandse zaken - Mohammad Maqbool Dar (JD); onderwijs - Muhi Ram Saikia (AGP); stadszaken, parlementszaken - U. Venkateswaralu+ (TDP-N); energie - S. Venugopalachari+ (TDP-N); defensie - N. V. N. Somu (DMK); olie en aardgas - T. R. Balu* (DMK); financiën - M. P. Veerendra Kumar*.

* Nieuwe benoeming
(geen gegevens over partijlidmaatschap).
\+ Gewijzigde portefeuille.

Premier Gujral beloofde vast te houden aan de historische begroting, die de inmiddels opgestapte minister van financiën Chidambaram in maart had ingediend (zie boven). Maar op 29 april maakte de TMC bekend dat zij weer zou toetreden tot de regering 'om de politieke stabiliteit te waarborgen'. Gezien deze opmerking verwachtten waarnemers dat Chidambaram weer zou terugkeren in de regering als minister van financiën en zijn begroting door het parlement zou loodsen.

JD-LEIDER BESCHULDIGD VAN CORRUPTIE IN 'VEEVOEDER-SCHANDAAL'

Op 28 april kreeg de regering te kampen met haar eerste crisis, toen het Centraal Onderzoeksbureau (Central Bureau of Investigation, CBI) bekendmaakte dat het van plan was een strafvervolging in te stellen tegen de premier van Bihar, Laloo Prasad Yadav., tevens partijvoorzitter van de Janata Dal (JD), waartoe ook de kersverse premier Gujral behoorde. Volgens het CBI zouden de corruptiebeschuldigingen tegen Yadav binnen enkele weken worden ingediend.

De beschuldigingen vloeiden voort uit een vijftien maanden durend onderzoek naar aanleiding van de vermeende verduistering van maar liefst Rs 9,5 mrd ($ 1 = Rs 35,76 op 25 april 1997) gedurende een periode van twintig jaar. Het geld was afkomstig uit een fonds voor een aantal programma's die waren bedoeld om in Bihar gesubsidieerd veevoeder te verstrekken. De CBI deelde verder mee dat 56 andere personen een strafvervolging boven het hoofd hing in verband met deze zaak, onder wie drie ministers in de deelstaatregering van Yadav.

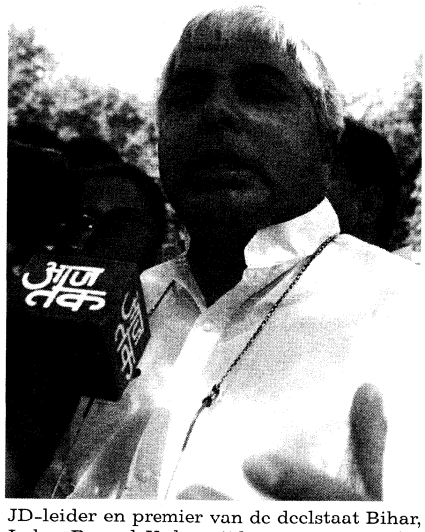

JD-leider en premier van de deelstaat Bihar, Laloo Prasad Yadav, tijdens een persconferentie in New Delhi in april 1997 (archieffoto). *Foto EPA*

Yadav beweerde onschuldig te zijn en weigerde af te treden als premier. Als reactie op collega's die van mening waren dat hij zou moeten opstappen, liet hij doorschemeren dat hij bereid was zich los te maken van de JD en een nieuwe regionale partij op te richten. Yadav dreigde ook nieuwe parlementsverkiezingen af te dwingen, hoewel hij volgens de meeste waarnemers niet genoeg steun had in de Lok Sabha om premier Gujral ten val te brengen.

ONTWIKKELINGEN IN DEELSTATEN

Bodo-separatisten werden ervan verdacht op 2 december 1996 in Guwahati, in de deelstaat **Assam**, twee bommen tot ontploffing te hebben gebracht onder een volle passagierstrein. In de eerste politieberichten werd de vrees geuit dat er ongeveer 300 mensen waren omgekomen. De politie maakte bekend dat de explosieven op de rails waren geplaatst en dat door de aanslag de spoorverbinding was verbroken tussen zeven noordoostelijke deelstaten en de rest van het land. Geen enkele groepering eiste de aanslag op, maar regeringswoordvoerders van Assam gaven de schuld aan Bodo-activisten. Waarnemers merkten op dat in de voorafgaande zes maanden in toenemende mate gewelddadigheden hadden plaatsgevonden tussen Bodo-separatisten en Assamese guerrillastrijders.

Arrestatie voormalig premier Tamil Nadu

Op 7 december 1996 werd de voormalige eerste minister van **Tamil Nadu**, Jayaram Jaylalitha, gearresteerd op verdenking van verscheidene misdrijven, waaronder corruptie, belastingontduiking, toestaan van misbruik van R 85 mln ($ 1 = R 35,84 op 20 december 1996) door ambtenaren, en deviezenzwendel. Ze bracht twee nachten door in de cel voor ze op borgtocht werd vrijgelaten.

Jayalitha, die behoorde tot de All-India Anna Dravida Munnetra Kazhagam (A-IADMK), deelde aan de pers mee dat de aanklachten tegen haar uit de duim gezogen waren, en voegde eraan toe dat 'dit niets anders was dan het aanwijzen van een politieke zondebok'. Bij de verkiezingen in mei (zie pag. 587/2 en 589/1 - '96) was Jayalitha, een voormalig filmster, haar functie kwijtgeraakt. Sindsdien was meer dan de helft van de leden van haar A-IADMK-kabinet aangeklaagd wegens corruptie en andere misdrijven. Desondanks bleef ze een populaire figuur en haar arrestatie

leidde tot protesten in de hele deelstaat met als gevolg dat op 7 en 8 december duizenden aanhangers van haar gevangen werden genomen.

Gewelddadigheden in Jammu en Kashmir

Op 3 januari 1997 kwamen bij een bomaanslag in de hoofdstad Srinagar van de deelstaat **Jammu en Kashmir** vier personen om het leven en raakten ten minste drie politieagenten gewond. De bom was door separatistische guerrillastrijders in een scooterriksja geplaatst en ontplofte op enkele meters afstand van de woning van deelstaatpremier Farooq Abdullah. De woning van de deelstaatpremier was gelegen aan de Gupkar Road in het zwaarst beveiligde deel van de stad, waar zich tevens het lokale hoofdkwartier van de inlichtingendienst en de woningen van vier andere deelstaatministers bevonden. De verantwoordelijkheid voor de aanslag werd opgeëist door de Jammat-ul-mojahedin, een groepering die streed voor de eenwording van Kashmir en Pakistan.

Abdullah was in oktober 1996 beëdigd als premier, nadat zijn Nationale Conferentie van Jammu en Kashmir (JKNC) een grote overwinning had behaald bij de eerste deelstaatverkiezingen sinds 1990, toen Kashmir onder direct presidentieel bestuur was geplaatst (zie pag. 124/1/2-'97). De regering was ongerust geweest over een recente golf van gewelddadigheden. In de acht weken voorafgaand aan het incident bij de woning van Abdullah waren in Srinagar meer dan vijftien personen om het leven gekomen bij bomaanslagen. De bommen waren geplaatst op fietsen en in auto's. Op 1 januari waren bij een schermutseling in het noorden van Kashmir dertien personen gedood en 29 anderen gewond.

Op 19 maart 1997 werd Abdul Majid Dar, vooraanstaand lid van de Hizbul Mujahedeen-guerrillagroep, in Wodhpura, 75 km ten noorden van Srinagar, door regeringstroepen gedood. Een regeringsfunctionaris noemde Dar een 'vooraanstaand lid' maar niet de voornaamste leider van de groep. De Hizbul Mujahedeen was een van de machtigste guerrillabewegingen die streefden naar de eenwording van Kashmir en Pakistan. Guerrillaleiders noemden Dars dood een zware slag.

PWG-aanval in Andra Pradesh

Op 10 januari voerde de maoïstische People's War Group (PWG) een aanval uit op een afgelegen politiebureau in Karakagudem in de deelstaat **Andra Pradesh**. Bij de aanval kwamen zestien politieagenten en twee arrestanten om het leven. In oktober 1996 had de deelstaatregering de PWG opnieuw verboden, nadat het verbod enkele maanden eerder was opgeheven. In november had de groepering een politiebureau in Adilabad aangevallen en daarbij 84 personen gedood (zie pag. 125/1-'97).

Geweld jegens Bengaalse emigranten in Tripura

Op 16 februari kreeg het leger verregaande bevoegdheden om te schieten zonder waarschuwing in de noordoostelijke staat **Tripura**, nadat leden van een opstandige stam in drie dorpen in het district Khowai 22 mensen hadden gedood.

De minister van binnenlandse zaken van Tripura, Samar Chowdury, noemde de situatie 'uiterst explosief'. Hij zei dat leger en paramilitaire hulptroepen ook bevoegdheden hadden gekregen om verdachten te arresteren en voor onbepaalde tijd vast te houden en dat er in Khowai voor onbepaalde tijd een avondklok was ingesteld. Hij zei dat deze maatregelen waren genomen, nadat rebellen van de All Tripura Tiger Force (ATTF) 22 Bengaalse emigranten hadden gedood. De ATTF had de Bengalen in juli 1996 gewaarschuwd om Tripura te verlaten, dat over een lengte van 840 km aan Bangladesh grensde. Waarnemers tekenden aan dat de toevloed van Bengaalse moslims (zowel uit India als Bangladesh) tot spanningen had geleid met de omvangrijke inheemse christelijke bevolking doordat de Bengalen een overheersende rol speelden in de plaatselijke politiek en economie.

Ondanks de nieuwe bevoegdheden van het leger vielen er tot het einde van de maand bij aanvallen die aan de ATTF werden toegeschreven, nog minstens veertig nieuwe doden.

Brand bij Hindoe-feest in Orissa

Bij een hevige brand op 23 februari kwamen ten minste 181 mensen om het leven tijdens een bijeenkomst van hindoe-pelgrims in Baripada in de oostelijke deelstaat **Orissa**. Enkele tientallen zwaargewonden verkeerden in levensgevaar. De brand brak uit toen velen van de ruim 10.000 pelgrims een middagdutje deden op van stro gemaakte bedden in een kampement van bamboehutten met rieten daken. Aangezien er maar weinig uitgangen waren, brak er paniek uit en werden veel slachtoffers onder de voet gelopen. De brand werd vermoedelijk veroorzaakt door kortsluiting of een ontplofte gasfles.

(Vor.ber.pag. 117/3 e.v.-1997)

KOREA

HOGE FUNCTIONARIS LOOPT OVER

Op 12 februari 1997 liep een hoge Noord-Koreaanse functionaris Hwang Jang Yop, lid van het secretariaat van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (Korean Workers' Party, KWP), over naar Zuid-Korea. Waarnemers waren van oordeel dat het overlopen van

De Noord-Koreaanse overloper Hwang Jang-Yop stelt op 12 februari 1997 in de Zuid-Koreaanse ambassade in Beijing een schriftelijke verklaring op. *Foto EPA*

Hwang een grote klap was voor de Noord-Koreaanse autoriteiten. Hwang behoorde tot de 25 meest vooraanstaande politici in Noord-Korea en was de hoogste functionaris die ooit was overgelopen.

Hwang was voorzitter van de commissie voor internationale betrekkingen van de Opperste Volksassemblée (het parlement) en was naar verluidt een vooraanstaand adviseur van de 'Geliefde Leider' Kim Jong Il, de zoon en uitverkoren opvolger van de Grote Leider, wijlen Kim Il Sung. Als rector van de Kim Il Sung-universiteit in de hoofdstad Pyongyang zou Hwang een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling en uitwerking van Noord-Korea's juche-ideologie, een unieke combinatie van marxisme-leninisme, nationalisme en economische zelfstandigheid. Sinds eind jaren tachtig zou hij in contacten met het Westen tevens een van de meest flexibele Noord-Koreaanse functionarissen zijn geweest.

In de ochtend van 12 februari betraden de 72-jarige Hwang en zijn assistent Kim Duk Hung het terrein van de Zuid-Koreaanse ambassade in Beijing en vroegen politiek asiel aan. Hwang had in Japan een conferentie over de juche-doctrine bijgewoond en was op de terugreis naar Noord-Korea.

Volgens de *Guardian* van 13 februari had Hwang in Japan enkele 'buitengewoon openhartige verklaringen' afgelegd. Hij had naar verluidt China's economische hervormingsprogramma geprezen en gezegd dat een socialistisch land zou kunnen 'profiteren van een markteconomie'. Hij had tevens de economische problemen van Noord-Korea openlijk besproken en beweerd dat Kim Jong Il voornemens was zijn vader formeel op te volgen als president en secretaris-generaal van de KWP. Volgens andere berichten was Hwang er tijdens zijn bezoek aan Japan niet in geslaagd Japanse regeringsfunctionarissen te ontmoeten om voedselhulp te vragen.

Reacties op overlopen Hwang

Het nieuws van het overlopen van Hwang werd door Zuid-Korea bekendgemaakt weinig uren nadat Hwang zijn toevlucht had gezocht in de Zuid-Koreaanse ambassade in Beijing. Hiermee werd afgeweken van een oud diplomatiek gebruik dat op verzoek van China geen informatie over Noord-Koreaanse overlopers zou worden vrijgegeven. Volgens sommige berichten had Zuid-Korea snel gehandeld om de aandacht in Zuid-Korea af te leiden van het Hanbo-schandaal (zie onder KOREA (ZUID)).

De Zuid-Koreaanse kranten publiceerden tevens diverse brieven en documenten die zouden zijn geschreven door Hwang. In een brief die op 13 februari werd gepubliceerd en die Hwang na zijn overlopen zou hebben geschreven, verklaarde Hwang dat hij tot zijn daad was gekomen om 'een bredere discussie met de Zuid-Koreaanse autoriteiten over hoe ons land ellende kan worden bespaard' op gang te brengen, maar dat hij 'op geen enkel punt van mening verschilde' met Kim Jong Il. In een andere brief die eveneens op 13 februari werd gepubliceerd, maar die Hwang voor zijn overlopen zou hebben geschreven, oefende hij echter kritiek uit op Kim. Hij zei dat de 'zelfingenomenheid van de grote generaal zulke proporties heeft aangenomen, dat hij nu zelf daadwerkelijk gelooft dat hij een genie is'. Een woordvoerder van de Zuid-Koreaanse oppositie beweerde dat de tweede brief, die in China aan een Zuid-Koreaanse zakenman zou zijn gegeven voordat Hwang was overgelopen, een propagandatruc van de Zuid-Koreaanse regering was.

Op 14 februari werden in Zuid-Korea nog meer brieven gepubliceerd. In een ervan zei Hwang dat hij in mei 1996 had besloten over te lopen, nadat hij onder bewaking was gesteld. Hij zei dat de 'achterdocht en afgunst' van de Noord-Koreaanse autoriteiten waren 'verergerd nu de economie wordt vernietigd'. Volgens de *Munhwa Ilbo* van 15 februari had Hwang verder aan een hoge Zuid-Koreaanse functionaris toevertrouwd dat meer dan 50.000 Noord-Koreaanse spionnen actief waren in Zuid-Korea, van wie er een zich 'zeer dicht bij het machtscentrum' bevond. De *Dong-A Ilbo* van 17 februari beweerde dat Hwang kort na zijn overlopen had gesproken met een Amerikaanse veiligheidsfunctionaris in de Zuid-Koreaanse ambassade. Hwang zou de functionaris de namen hebben gegeven van ten minste zeven hoge Noord-Koreaanse functionarissen die wilden overlopen.

Hwangs overlopen plaatste China voor een dilemma. China was van oudsher een bondgenoot van Noord-Korea, maar had de laatste jaren de banden met Zuid-Korea aangehaald. Op 14 februari ontmoetten de Chinese en Zuid-Koreaanse ministers van buitenlandse zaken Qian Qichen en Yoo Chong Ha elkaar in Singapore om de implicaties van het incident te bespreken. Na de ontmoeting riep Qian Noord- en Zuid-Korea op de kwestie 'kalm en nuchter' te benaderen. In Beijing werd de Zuid-Koreaanse ambassade ondertussen onverwijld afgegrendeld door de politie en veiligheidsfunctionarissen. Tevens verzamelden Noord-Koreaanse diplomaten zich rond het ambassadeterrein, die volgens sommige berichten met geweld dreigden, indien zou worden geprobeerd Hwang uit de ambassade te halen.

Noord-Korea reageerde snel op de Zuid-Koreaanse bekendmaking van het overlopen van Hwang en beschuldigde Zuid-Korea ervan Hwang te hebben ontvoerd, daar het 'ondenkbaar' was dat Hwang vrijwillig asiel had aangevraagd. Op 15 februari berichtte de *Independent* echter dat Noord-Korea zijn functionarissen had verboden naar het buitenland te reizen. Op 17 februari gaf het Noord-Koreaanse ministerie van buitenlandse zaken een verklaring af, waarin werd gewaarschuwd dat 'wij', mocht Hwang zijn ontvoerd, '(dit) niet kunnen accepteren en doeltreffende tegenmaatregelen zullen nemen'. Indien hij echter vrijwillig asiel had aangevraagd, 'betekent dit dat hij een verrader is en in ongenade is gevallen'. Uit de verklaring bleek dat Noord-Korea niet langer vasthield aan het standpunt dat Hwang onmogelijk vrijwillig kon zijn overgelopen.

Aanslag op Noord-Koreaanse overloper

Op 15 februari werd de Noord-Koreaanse overloper Yi Han Yong in een voorstad van de Zuid-Koreaanse hoofdstad Seoel neergeschoten. Hij overleed op 25 februari aan zijn verwondingen.

De Zuid-Koreaanse autoriteiten beweerden dat de aanslag was uitgevoerd door Noord-Koreaanse agenten uit wraak voor het overlopen van Hwang. Yi was de neef van een voormalig echtgenote of vriendin van Kim Jong Il (de officiële status van de relatie was onduidelijk). Hij was in 1982 naar Zuid-Korea gevlucht, maar hieraan was pas in 1996 ruchtbaarheid gegeven. Na de aanslag werden wegversperringen opgeworpen in en rondom Seoel, militaire verloven ingetrokken en ministers en Noord-Koreaanse overlopers onder extra bewaking geplaatst.

Hwang Jang Yop arriveert op de Filippijnen

Hwang Jang Yop, de hoge functionaris die naar Zuid-Korea was overgelopen, arriveerde op 18 maart op de Filippijnen. Hwangs uiteindelijke vertrek uit

de ambassade was voorafgegaan door diplomatiek geschipper tussen China, Zuid-Korea en Noord-Korea.

Chinese militairen hadden de Zuid-Koreaanse ambassade kort na Hwangs overlopen omsingeld, maar Noord-Koreaanse agenten hadden zich naar verluidt eveneens rondom de ambassade opgesteld om de ontwikkelingen op de voet te kunnen volgen. Volgens sommige berichten hadden de agenten de opdracht gehad Hwang te doden. Hwang werd uiteindelijk op 18 maart met behulp van een list uit de ambassade gesmokkeld. Meerdere bestelwagens verlieten op verschillende tijden het ambassadeterrein en vertrokken in verschillende richtingen.

De Filippijnse president Fidel Ramos bevestigde op 19 maart dat Hwang op uitnodiging van zijn regering op de Filippijnen verbleef. Ramos zei dat het besluit 'om bij te dragen aan de oplossing van de problemen rond Hwangs langdurige verblijf in de Zuid-Koreaanse ambassade in Beijing, was ingegeven door onze wens onze buurlanden te helpen bij het zoeken naar opvang in een derde land en een bijdrage te leveren aan de vermindering van de spanningen op het Koreaanse schiereiland'. Hij zei dat Hwangs verblijf 'zo lang als nodig en zo kort mogelijk' zou duren.

VOORBESPREKING VOOR VIERLANDENOVERLEG

Op 5 maart voerden functionarissen van Noord-Korea, Zuid-Korea en de Verenigde Staten (VS) in New York besprekingen ter voorbereiding van onderhandelingen tussen Noord-Korea, Zuid-Korea, China en de VS. De gespreksdelegaties werden geleid door de Zuid-Koreaanse onderminister van buitenlandse zaken Song Yong Sik, de Noord-Koreaanse onderminister van buitenlandse zaken Kim Kye Kwan en de Amerikaanse plaatsvervangend onderminister van buitenlandse zaken Charles Kartman.

Het voorstel voor een vierlandenoverleg was in april 1996 gedaan door de Amerikaanse president Bill Clinton en zijn Zuid-Koreaanse collega Kim Young Sam (zie pag. 655/2 e.v.-'96) en was gericht op het bereiken van een permanente vredesregeling op het Koreaanse schiereiland ter vervanging van het Wapenstilstandsverdrag, waarmee in 1953 een einde was gekomen aan de Koreaanse Oorlog. De voorbespreking was de eerste directe ontmoeting tussen Noord-Koreaanse en Zuid-Koreaanse functionarissen sinds maart 1994, toen de bilaterale besprekingen waren afgebroken als gevolg van spanningen tussen de Noord-Koreaanse regering en het Internationale Atoom Energieagentschap naar aanleiding van het vermeende kernwapenprogramma van Noord-Korea (zie pag. 658/1-'94).

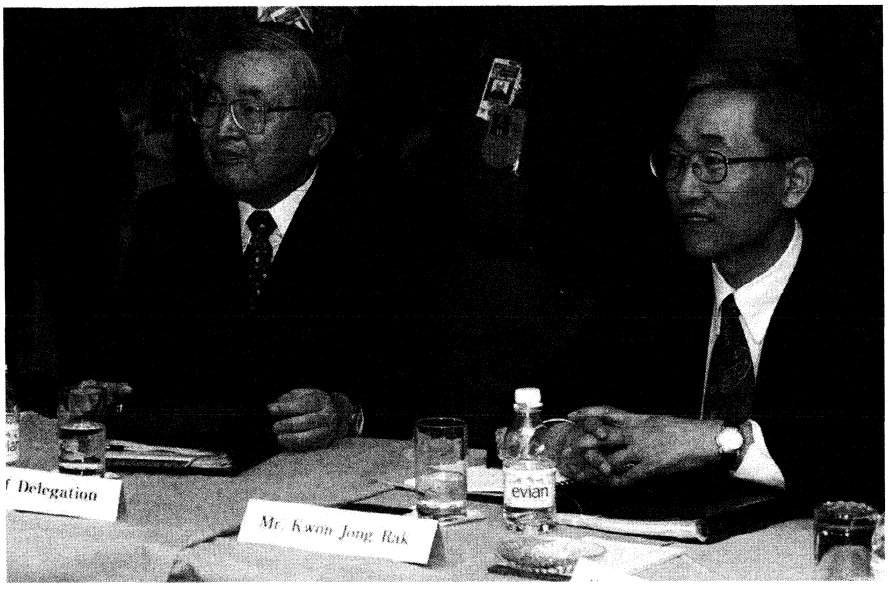

De Zuid-Koreaanse onderminister van buitenlandse zaken Song Yong Sik (l.) en de Noord-Koreaanse onderminister voor politieke zaken Kwon Jong Rak (r.) zijn op 5 maart 1997 in New York in afwachting van de aanvang van de voorbereidingsbesprekingen voor het vierlandenoverleg. *Foto AFP*

Noord-Korea had naar verluidt een voor begin februari geplande ontmoeting met Amerikaanse en Zuid-Koreaanse functionarissen opgeschort om toezeggingen voor meer voedselhulp af te dwingen. Medio februari maakten de VS en Zuid-Korea bekend dat zij de gevraagde noodhulp zouden verstrekken. Hierop hadden de Noord-Koreaanse autoriteiten ermee ingestemd deel te nemen aan de ontmoeting begin maart.

Na de bijeenkomst zei Kim Kye Kwan dat de gesprekken in een 'sfeer van oprechtheid' waren gevoerd en dat zijn regering 'bereid (was) te luisteren naar elk voorstel dat vrede en stabiliteit zou kunnen bevorderen'. Hij voegde hier echter aan toe dat het voorstel voor het vierlandenoverleg 'nader bestudeerd' moest worden. Song Yong Sik zei na afloop van de ontmoeting dat de aanwezigheid van de Noord-Koreanen een 'positief teken voor het vierlandenoverleg' was. De *Financial Times* van 7 maart berichtte dat Amerikaanse en Zuid-Koreaanse functionarissen 'voorzichtig optimistisch' waren over de kans dat Noord-Korea zou deelnemen aan het overleg, maar alleen nadat de feitelijk leider van Noord-Korea, Kim Jong Il, formeel aan de macht was gekomen.

Op 26 maart werd in New York een vervolgbespreking gehouden. Na de bijeenkomst zeiden Zuid-Koreaanse functionarissen dat Noord-Korea te kennen had gegeven deel te zullen nemen aan het vierlandenoverleg als Zuid-Korea en de VS substantiële voedselhulp zouden garanderen.

BESPREKINGEN OVER LUCHTRUIM

Op 26-28 maart werden besprekingen tussen Zuid-Korea en Noord-Korea over de openstelling van Noord-Korea's luchtruim voor internationale vluchten hervat in de Thaise hoofdstad Bangkok.

De twee partijen zouden volgens plan in november 1996 besprekingen hebben gevoerd als vervolg op voorbereidende onderhandelingen eerder dat jaar, maar Zuid-Korea had de bijeenkomst afgelast, nadat een Noord-Koreaanse duikboot in september Zuid-Koreaanse wateren was binnengedrongen (zie pag. 126/2 e.v.-'97).

(Vor.ber.pag. 125/1 e.v.-1997)

KOREA (NOORD)

GERUCHTEN OVER ONTSLAG PREMIER. AANWIJZINGEN VOOR VERDEELDHEID BINNEN NOORD-KOREAANSE LEIDING

Eind februari 1997 doken er berichten op die erop wezen dat Kang Song San was ontslagen als premier van de Nationale Bestuursraad (State Administrative Council, SAC). Eind februari was zijn ontslag echter nog niet van officiële zijde bevestigd.

Het in Tokio gevestigde persbureau *Radiopress* berichtte op 21 februari dat vice-premier Hong Song Nam een condoleancetelegram aan de Chinese autoriteiten ter gelegenheid van het overlijden van 'grote leider' Deng Xiaoping had ondertekend als 'waarnemend premier'. Volgens het persbureau waren eerdere officiële telegrammen ondertekend namens premier Kang, ondanks het feit dat deze in 1996 vrijwel het gehele jaar afwezig was geweest.

Volgens Zuid-Koreaanse functionarissen was Kang, die sinds januari 1996 niet in het openbaar was verschenen, wellicht ontslagen wegens gezondheidsproblemen. Het tijdstip van Kangs mogelijk ontslag deed bij sommige waarnemers echter het vermoeden rijzen dat het recente overlopen van de hoge Noord-Koreaanse functionaris Hwang Jang Yop naar Zuid-Korea (zie onder KOREA) had geleid tot een zuivering binnen de Noord-Koreaanse top. Kang zou Hwangs mening hebben gedeeld dat Noord-Korea voor een oplossing van zijn economische problemen in navolging van China het meest gebaat zou zijn bij een 'opendeurpolitiek'.

Minister en onderminister van defensie overleden

Op 22 februari verschenen meer berichten over onenigheid binnen de Noord-Koreaanse top, toen werd bekendgemaakt dat maarschalk Choe Kwang, minister van het Volksleger (minister van defensie) en lid van het politbureau van de regerende Koreaanse Arbeiderspartij (KWP) de dag daarvoor op 78-jarige leeftijd was overleden aan een hartaanval. Choe was de op vijf na belangrijkste politicus in Noord-Korea en was in oktober 1995 tot minister van defensie benoemd (zie pag. 876/3-'95).

Op 24 februari berichtte de *Independent* dat uit de samenstelling van de ledenlijst van Choe's begrafeniscomité bleek dat de dertig van de 85 belangrijkste politieke functies recentelijk in andere handen waren overgegaan. Functionarissen die een hechte persoonlijke band zouden hebben met de Geliefde Leider Kim Il Jong, onder wie hoge militairen, waren gepromoveerd. Onder hen bevonden zich maarschalk Lee Ul Sol (lid van het Centraal Militair Comité van de KWP en het Nationale Defensiecomité) en vice-maarschalk Cho Myong Nok (opperbevelhebber van de luchtmacht), die waren opgeklommen van respectievelijk de 73ste en 86ste plaats naar respectievelijk de zesde en zevende plaats.

Op 28 februari werd officieel bekendgemaakt dat de 69-jarige vice-maarschalk en eerste onderminister van defensie Kim Kwang Jin op 27 februari was overleden aan een 'ongeneeslijke ziekte'. Kim was een kansrijke kandidaat voor de opvolging van Choe.

GRAANTEKORT OFFICIEEL BEVESTIGD. NOORD-KOREA OP RAND VAN HONGERSNOOD

Op 3 februari maakte Noord-Korea bekend dat het slechts over de helft van de benodigde hoeveelheid graan beschikte om de bevolking te voeden. In een uitzonderlijk openhartige verslag over de benarde situatie waarin de bevolking na twee achtereenvolgende jaren van overstromingen verkeerde, zei het officiële *Koreaanse Centrale Persbureau* (KCNA) dat de bevolking geconfronteerd werd met 'tijdelijke voedselproblemen'.

Volgens het bericht bedroeg de jaarlijks graanbehoefte van Noord-Korea 4,82 mln ton en had de schade die in 1996 door overstromingen was veroorzaakt, ertoe geleid dat „de graanproductie was gedaald tot 2,5 mln ton". Volgens Westerse berichten was in het gehele land sprake van ernstige voedseltekorten. De *Economist* van 22 februari zei dat 'er zich een ramp voltrok' in Noord-Korea en haalde hulpverleners aan, die zeiden dat 'vrouwen zich na de geboorte van hun kind genoodzaakt zagen de placenta op te eten' en dat 'katten, honden, kippen en duiven' in het gehele land uit het straatbeeld verdwenen waren.

Onderhandelingen over Amerikaans graan

In januari had de Amerikaanse regering bekendgemaakt dat Cargill Inc uit Minneapolis, 's werelds grootste particuliere handelsonderneming in graan, 500.000 ton tarwe en/of rijst naar Noord-Korea zou exporteren. Het besluit van de Amerikaanse regering om Cargill een exportvergunning te verlenen werd algemeen gezien als onderdeel van de complexe onderhandelingen die ertoe hadden geleid dat Noord-Korea in december 1996 zijn excuses had aangeboden voor het binnendringen van een duikboot in Zuid-Koreaanse wateren in september van dat jaar (zie pag. 126/3 e.v.-'97). Onderhandelingen over het graantransport raakten begin februari echter in een impasse, omdat Cargill geen overeenstemming met Noord-Korea kon bereiken over de omvang en het tijdschema van de te leveren hoeveelheden graan en over de prijs van de mineralen die Noord-Korea in ruil voor het graan zou leveren.

Het uitblijven van een akkoord lag naar verluidt ten grondslag aan Noord-Korea's besluit om een bijeenkomst met Amerikaanse en Zuid-Koreaanse functionarissen op te schorten. De bijeenkomst stond gepland voor begin februari. Tijdens de bijeenkomst zou worden gesproken over het vierlandenoverleg. Medio februari maakten Amerika en Zuid-Korea echter bekend noodhulp aan Noord-Korea te verstrekken ter leniging van de hongersnood. In reactie hierop verklaarde de Noord-Koreaanse regering op 21 februari dat zij begin maart een bijeenkomst in New York zou bijwonen (zie onder KOREA).

Dreigende hongersnood

In maart verschenen berichten waaruit bleek dat Noord-Korea acuut werd bedreigd door een ernstige hongersnood.

Op 21 maart schetste Catherine Bertini, directeur van het VN-Wereldvoedselprogramma, een zeer somber beeld van de voedselsituatie in Noord-Korea. Volgens haar zouden 's lands voedselvoorraden over enkele weken uitgeput zijn. Bertini was recentelijk teruggekeerd van een inspectiereis naar Noord-Korea.

In haar verslag deelde Bertini mee dat de door de centrale overheid verstrekte voedselrantsoenen in Noord-Korea waren teruggebracht naar 350 calorieën per dag, behalve voor personen die waren ingezet voor het herstellen van schade die in 1995 en 1996 was veroorzaakt door overstromingen. Wortels en gedroogde bladeren vormden de enige aanvulling op deze karige rantsoenen. Bertini zei dat zelfs in voedselproductiegebieden in het zuiden van het land een groot aantal kinderen de onmiskenbare symptomen van ondervoeding vertoonde.

Cijfers over daling economische groei

Volgens ramingen die op 20 maart werden gepubliceerd door het Zuid-Koreaanse ministerie van nationale eenwording, was de Noord-Koreaanse economische groei in 1996 met 3 procent gedaald. In 1995 bedroeg de daling 4,6 procent.

Het rapport stelde dat tekorten aan voedsel, energie en grondstoffen als gevolg van overstromingen in 1995-'96 hadden geleid tot een gemiddelde daling van de economische groei van 4,3 procent sinds 1990. De voedselproductie was van 4,14 mln ton in 1995 gedaald tot 3,69 mln ton in 1996.

ONTMOETING TUSSEN NOORD-KOREA EN VERENIGDE STATEN

Op 7 maart voerden de Noord-Koreaanse en Amerikaanse gespreksdelegaties bij de voorbereidende besprekin-

gen over het vierlandenoverleg (zie onder KOREA) afzonderlijke onderhandelingen in New York. De twee partijen bespraken de opening van verbindingskantoren in elkaars landen, de repatriëring van de stoffelijke overschotten van Amerikaanse militairen die tijdens de Koreaanse Oorlog waren omgekomen, en de non-proliferatie van raketten.

(Vor.ber.pag. 128/3 e.v.-1997)

KOREA (ZUID)

MASSALE STAKINGEN TEGEN NIEUWE ARBEIDSWETGEVING

Op 26 december 1996 legden tienduizenden arbeiders het werk neer uit protest tegen de afkondiging van een nieuwe arbeidswet die bedrijven in staat stelde werknemers gemakkelijker te ontslaan. Het was de grootste sociale onrust die in recente jaren in Zuid-Korea had geheerst, en leidde tot landelijke stakingen in verscheidene belangrijke sectoren.

De protesten volgden na de plotselinge afkondiging van de arbeidswet en de indiening van een wetsvoorstel om de bevoegdheden van de Zuid-Koreaanse veiligheidsdiensten uit te breiden. Nadat de oppositie gedurende enkele dagen de besluitvorming in de Nationale Assemblee had vertraagd om te voorkomen dat de voorstellen zouden worden aangenomen, werden beide voorstellen zonder debat goedgekeurd tijdens een onverwachte, in alle vroegte gehouden zitting van het parlement, waarbij de oppositie niet aanwezig was.

De arbeidswet gaf bedrijven de bevoegdheid werknemers massaal te laten afvloeien (een tot dan toe vrijwel onbekend verschijnsel in Zuid-Korea), werktijden te wijzigen, tijdelijk personeel aan te nemen en stakers te ontslaan. Volgens critici kregen werkgevers door de wet teveel macht, terwijl voorstanders van de hervormingen beweerden dat de door de wet bewerkstelligde flexibilisering van arbeid van vitaal belang was voor het Zuid-Koreaanse bedrijfsleven om te kunnen concurreren met buitenlandse bedrijven. De nieuwe wet hief tevens het verbod op meerdere vakbonden per bedrijf op en stond onderwijzend personeel toe vakbonden op te richten. Deze bepalingen zouden echter pas aan het eind van de eeuw van kracht worden. De wet verbood verder de oprichting van nieuwe, overkoepelende vakcentrales tot het jaar 2000.

De stakingsacties, die werden gesteund door de traditioneel gematigde Federatie van Koreaanse Vakbonden (FKTU) en de verboden Koreaanse Confederatie van Vakbonden (KCTU). namen toe in omvang en intensiteit. Eind december hadden in het gehele land honderdduizenden arbeiders bij meer dan zevenhonderd bedrijven het werk neergelegd. Met name de auto- en scheepsbouwindustrie werden zwaar getroffen door de stakingen. Andere belangrijke bedrijfstakken, zoals de productiesector voor halfgeleiders en vele nutsbedrijven, bleven daarentegen relatief gespaard. Hoewel zich op 28 december in het centrum van Seoel ernstige botsingen tussen demonstranten en oproerpolitie voordeden en de politie traangas gebruikte, verliepen de stakingen over het algemeen vreedzaam.

Parlementariërs van de Zuid-Koreaanse regeringspartij verlaten op 26 december 1996 voor zonsopgang de Nationale Assemblee na de omstreden arbeidswet in afwezigheid van de oppositie erdoor gejaagd te hebben. *Foto AFP*

Stakingen duren voort

Vrijwel de gehele maand januari 1997 bleef in het teken staan van de eind december 1996 begonnen arbeidsonrust en straatbetogingen tegen de invoering van een nieuwe arbeidswet.

De nieuwe wet zou op 1 maart in werking treden en zou volgens de regering leiden tot een betere concurrentiepositie voor het Zuid-Koreaanse bedrijfsleven, doordat werkgelegenheidsgaranties vervielen. Hoewel president Kim Young Sam op enige steun van de bevolking kon rekenen, werd het hem zeer kwalijk genomen dat hij had besloten de wet er tijdens een geheime, in alle vroegte gehouden zitting van de Nationale Assemblée door te drukken. Daarnaast groeide het verzet van de vakbonden tegen de wet, omdat de regering geen aanstalten maakte de beperkingen die waren gesteld aan vakbondsactiviteiten, op te heffen. De regering had toegezegd dit te zullen doen, toen Zuid-Korea in december 1996 toetrad tot de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) (zie pag. 132/3 e.v.-'97).

De stakingen werden in verband met de nieuwjaarsvakantie opgeschort, maar de verboden KCTU had gedreigd de acties op 6 januari te zullen hervatten en de officiële FKTU had aangekondigd dit voorbeeld op 13 januari te zullen volgen, tenzij de nieuwe wet werd herroepen.

Voordat het door de KCTU gestelde ultimatum was verstreken, probeerde de regering met zowel verzoenende verklaringen als dreigementen een nieuwe stakingsgolf te voorkomen. Enerzijds trachtte president Kim ongerustheid onder arbeiders over de arbeidswet weg te nemen door onder meer te beloven dat de regering zich 'tot het uiterste' zou inspannen 'voor het behoud van werkgelegenheid en voor verbetering van het welvaartsniveau van arbeiders'. Anderzijds echter werd op 5 januari bericht dat het openbaar ministerie vakbondsleiders, onder wie KCTU-voorzitter Kwon Young Il, had ontboden voor ondervraging en had gedreigd arrestatiebevelen uit te vaardigen indien zij geen gehoor gaven aan de oproep.

Ondanks de inspanningen van de regering werden de stakingen op 6 januari hervat. De KCTU beweerde dat 190.000 arbeiders, met name in de auto- en scheepsbouwindustrie, het werk hadden neergelegd. Op 7 januari hadden de stakingsacties zich naar verluidt uitgebreid naar ziekenhuizen en omroepstations.

Tijdens een persconferentie op 7 janu-

ari verdedigde president Kim de arbeidswet fel en wees hij de eis van de oppositie om de wet opnieuw ter discussie te stellen, resoluut van de hand. Kim erkende echter dat onder de werknemers 'enkele misverstanden' over de wet bestonden. Sommige onderdelen van de wet waren volgens hem nadelig voor zowel arbeiders als directie, maar 'omwille van het bredere nationale belang doen beide partijen er goed aan dit te accepteren'. Hij zei dat de nieuwe wet was gebaseerd op de arbeidswetgeving van andere moderne industrielanden (voor meer informatie over de persconferentie, zie onder).

Arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen vakbondsleiders

Op 9 januari omsingelde de oproerpolitie de rooms-katholieke Myongdong-kathedraal in Seoel, van waaruit KCTU-leider Kwon Young Il en andere stakingsleiders leiding hadden gegeven aan de vakbondsacties. De politie deed tevens invallen in het KCTU-hoofdkwartier en in vakbondskantoren in een aantal fabrieken. Het kwam tot de meest gewelddadige botsingen sinds het uitbreken van de onrust en de politie leverde onophoudelijk slag met studenten in de omgeving van de kathedraal. Op 10 januari raakte in Ulsan een arbeider zwaargewond, nadat hij zichzelf tijdens een schermutseling tussen stakers en oproerpolitie in brand had gestoken uit protest tegen de arbeidswet.

Een rechtbank in Seoel vaardigde op 11 januari arrestatiebevelen uit tegen twintig vakbondsleiders, onder wie Kwon. Op dezelfde dag deed Lee Hong Koo, voorzitter van de regerende Nieuw Korea Partij (NKP), het voorstel een televisiedebat te houden over de arbeidswet om 'misverstanden over de inhoud van de wet' uit de weg te ruimen. Aanvankelijk wees Kwon Lee's aanbod als een 'propagandatruc' van de hand, maar later nam hij de uitdaging aan. Maar regeringsfunctionarissen zeiden Kwons vrijheid niet te kunnen garanderen als hij de kathedraal verliet om deel te nemen aan het debat. Na een nieuwe reeks botsingen tussen de politie en stakers verzegelden de autoriteiten op 15 januari de kathedraal, waar ten minste zeven vakbondsleiders een toevlucht hadden gezocht.

Op 19 januari ontstond er uitzicht op een compromis, toen de KCTU aankondigde haar stakingsacties tijdelijk te beperken tot woensdagen. Kwon waarschuwde echter dat de stakingen op 18 februari volledig zouden worden hervat indien de regering bleef weigeren de arbeidswet ingrijpend te herzien. Deze mededeling van Kwon was in feite een concessie. Hij had eerder geëist dat de wet geheel zou worden herroepen. In reactie op deze handreiking zei het openbaar ministerie de vakbondsleiders in de Myongdong-kathedraal voorlopig niet te zullen arresteren.

Ontmoeting president Kim met oppositieleiders. Akkoord over herziening arbeidswet

Op 21 januari sprak president Kim met de leiders van Zuid-Korea's grootste oppositiepartijen over de arbeidswet. Kim Dae Jung, leider van de grootste oppositiepartij, het centrumlinkse Nationaal Congres voor een Nieuwe Politiek (NCNP), Kim Jong Pil, leider van de oppositionele Verenigde Liberaal-Democraten (ULD), en NKP-voorzitter Lee Hong Koo waren bij de besprekingen aanwezig. Alle drie de partijleiders zouden zich naar verwachting kandidaat stellen voor de presidentsverkiezingen van december 1997.

Tijdens de ontmoeting ging president Kim ermee akkoord de arbeidswet te herzien. Hij stelde voor dat het parlement een herziening van de wet in behandeling zou nemen, maar hij ging niet in op eisen van de oppositie de wet te herroepen. Volgens hem was dit ongrondwettig. Kim gaf tevens toe aan de eisen van de oppositie om de arrestatiebevelen die tegen de vakbondsleiders waren uitgevaardigd, in te trekken. Kim deed daarnaast nog een belangrijke concessie. Hij ging ermee akkoord een wet te herzien, die tijdens de omstreden zitting van de Nationale Assemblée op 26 december 1996 was aangenomen en waarbij de inlichtingendienst nieuwe opsporingsbevoegdheden had gekregen.

NCNP-leider Kim Dae Jung zei dat tijdens de ontmoeting 'grote vooruitgang' was geboekt en prees de president voor 'zijn vastbeslotenheid een oplossing te vinden' voor het conflict. ULD-leider Kim Jong Pil noemde de ontmoeting echter een 'mislukking', omdat 'er niets constructiefs was besloten of overeengekomen'

Het compromis van de president betekende dat hij zijn aanvankelijke onbuigzame standpunt over de arbeidswet sterk had afgezwakt. Desalniettemin zeiden vakbondsleiders beperkte stakingsacties te zullen blijven voeren, totdat overeenstemming was bereikt over de herziening van de wet.

Kritiek OESO op arbeidswet

Op 23 januari werd Zuid-Korea door de OESO berispt. OESO-secretaris-generaal Donald Johnston liet zich ongewoon kritisch uit over de nieuwe arbeidswet die de Zuid-Koreaanse regering had ingevoerd. Hij zei dat deze wet in haar huidige vorm 'niet volledig strookt met de verplichtingen die de Koreaanse regering is aangegaan op het gebied van vrijheid van vereniging en collectieve arbeidsonderhandelingen'.

Een delegatie van vier buitenlandse vakbondsafgevaardigden, onder wie een vertegenwoordiger van de OESO, had het land op 16 januari verlaten, nadat de regering hun te kennen had gegeven dat zij in geval van een ontmoeting met stakingsleiders het land konden worden uitgezet.

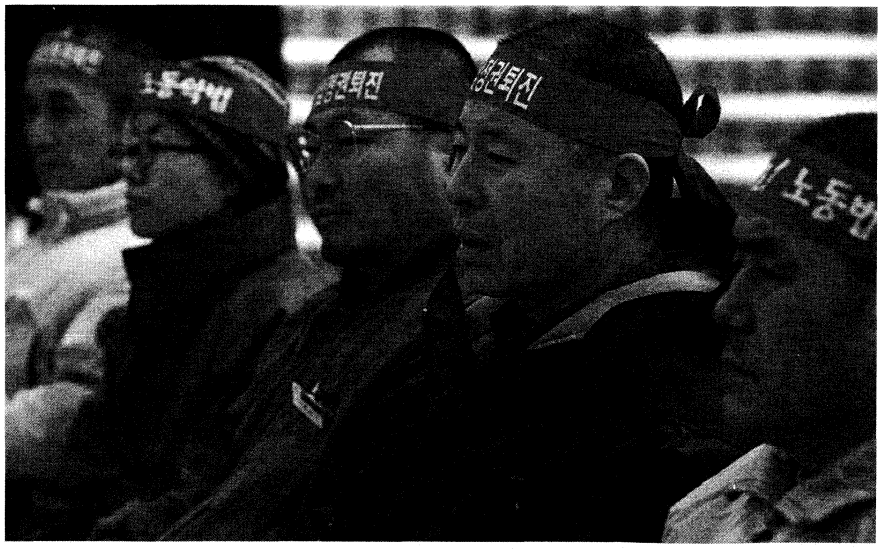

Vakbondsleiders, onder wie KCTU-voorzitter Kwon Young-Il (2de v.r.), die zich uit protest hebben kaalgeschoren, houden zich op 8 januari 1997 schuil in de Myongdong-kathedraal in Seoel om arrestatie te voorkomen. *Foto AFP*

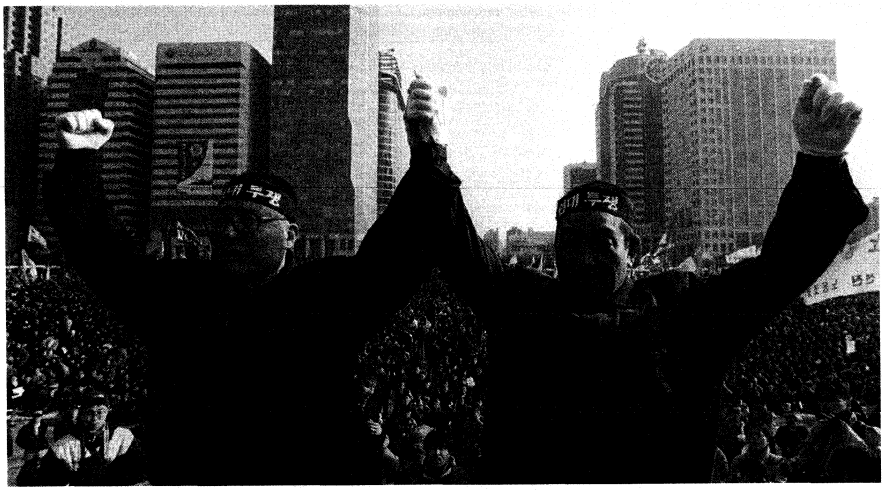

Rivaliserende vakbondsleiders Kwon Young-Il (l.) en Park In-Sang (r.) bepleiten op 26 januari 1997 een gezamenlijke campagne tegen de nieuwe arbeidswet tijdens een massale protestdemonstratie op Yoido Plaza in Seoel, dichtbij het parlement. *Foto EPA*

PRESIDENTIËLE COMMISSIE VOOR REORGANISATIE FINANCIËLE SECTOR INGESTELD

Tijdens zijn persconferentie van 7 januari maakte president Kim tevens de benoeming bekend van een nieuwe presidentiële commissie, die vooruitlopend op privatiseringsplannen een onderzoek zou instellen naar de herstructurering van de binnenlandse financiële sector.

De commissie bestond uit 31 zakenlieden, economen en afgevaardigden van de financiële sector en werd eind januari benoemd. Voorzitter werd Park Seong Yawng, oud-president van de Kumho-groep. De commissie zou voor het einde van 1997 verslag uitbrengen.

GEVANGENISSTRAF VOOR OUD-BANK-PRESIDENT

Op 6 februari werd oud-president Song Hong Kyun van de Bank van Seoel veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf wegens het aannemen van omgerekend $ 244.100 aan smeergeld na het verstrekken van preferente leningen aan vier bedrijven. De districtsrechtbank van Seoel gaf slechts de naam vrij van een van de betrokken bedrijven, de International Valve Company.

FAILLISSEMENT HANBO-CHAEBOL. GEVOLGEN VAN HET SCHANDAAL

Op 23 januari werd een faillissementsprocedure ingesteld tegen de staal- en bouwchaebol Hanbo. Het was het grootste faillissement van een Zuid-Koreaanse onderneming in tien jaar tijd en bracht de regering van president Kim in nog meer in verlegenheid. De populariteit van Kims regering was al sterk gedaald als gevolg van de stakingen tegen zijn nieuwe arbeidswetgeving. Om de binnenlandse problemen niet uit de weg te gaan, maakte Kim op 28 januari bekend dat zijn reis naar Europa, die was gepland voor begin maart, niet doorging.

Hanbo was in 1974 opgericht als een bouwonderneming en had haar activiteiten uitgebreid naar andere sectoren. In 1989 was een staalonderneming overgenomen, in 1993 een farmaceutisch bedrijf en in 1994 een onderlinge spaar- en kredietbank. In 1993 werd begonnen met de bouw van een kolossale staalfabriek, die uiteindelijk de op vier na grootste staalfabriek ter wereld zou moeten worden. Hoewel de bouwkosten explosief stegen van 2.700 mrd won naar 5.700 mrd ($ 1 = 843,50 won op 3 januari 1997), kostte het Hanbo klaarblijkelijk weinig moeite aanvullende financiering voor het project te vinden. Volgens oppositiepartijen had de regering van president Kim de Zuid-Koreaanse banken, met name Hanbo's voornaamste crediteur, de Eerste Koreaanse Bank die een eigen vermogen had van 1.800 mrd won en bijna 1.100 mrd won had geleend aan Hanbo, onder druk gezet om leningen te verstrekken in ruil voor donaties van Hanbo aan de NKP. Enkele oppositieleden beweerden naar verluidt tevens dat een van Kims zonen betrokken zou zijn geweest bij het regelen van leningen voor Hanbo.

Op 26 januari ontkende president Kim dat hij donaties had geaccepteerd sinds hij in 1993 was aangetreden. De volgende dag ging de regering akkoord met een speciaal parlementair onderzoek naar het faillissement van Hanbo. De oppositie trok onmiddellijk de onpartijdigheid van het officiële onderzoek in twijfel en beweerde dat belangrijke justitiefunctionarissen politieke bondgenoten van president Kim waren. Desalniettemin verwierp de regering eisen van de oppositie voor een tweepartijencommissie en de benoeming van een onafhankelijke aanklager.

Op 28 januari deed de politie een inval in het huis van Chung Tai Soo, de oprichter van Hanbo, en verbood de directeuren van Hanbo's voornaamste kredietbanken het land te verlaten. Chung was tweemaal veroordeeld tot gevangenisstraf wegens corruptie in een schandaal waarbij de regering van oud-president Roh Tae Woo betrokken was geweest. De meest recente veroordeling die tegen hem was uitgesproken, was echter in 1996 door een hof van beroep vernietigd op grond van een procedurefout. Chung werd op 31 januari gearresteerd op verdenking van verduistering en fraude.

Op 29 januari stelde de Controledienst voor het Bankwezen (Office of Bank Supervision, OBS), het toezichthoudend orgaan op het bankwezen, een onderzoek in naar de vijf Zuid-Koreaanse banken die leningen hadden verstrekt aan Hanbo. Het betrof de Eerste Koreaanse Bank, de Cho Hung Bank, de Koreaanse Deviezenbank, de Bank van Seoel en de Koreaanse Ontwikkelingsbank, een staatsbank. Op 30 januari waarschuwde Lee Suk Chae, een vooraanstaande economische adviseur van de president, dat de regering Hanbo's voornaamste kredietbanken niet uit de brand zou helpen. Lee zei dat de centrale bank 'geen speciale leningen aan Hanbo's kredietbanken kan en wil verstrekken'. Maar het ministerie van financiën had op 28 januari bekendgemaakt dat het als noodmaatregel binnen een week $ 7 mrd ter beschikking van de banken zou stellen om te voorkomen dat als gevolg van de ondergang van Hanbo andere ondernemingen failliet zouden gaan.

In februari bleef het land in de ban van het uitgesproken faillissement van de staal- en bouwchaebol Hanbo.

Aanklachten ingediend

Op 19 februari diende het openbaar ministerie na een onderzoek naar het faillissement van Hanbo aanklachten in tegen tien personen. Het openbaar ministerie maakte tevens de voorlopige resultaten van zijn onderzoek bekend, maar verklaarde dat het onderzoek was belemmerd, omdat belangrijk bewijsmateriaal, waaronder de rekeningenboeken van Hanbo van voor 1993, was vernietigd.

De aanklachten betroffen fraude, verduistering, poging tot beïnvloeding en het aannemen van steekpenningen. Tot de beklaagden behoorden onder meer de oprichter van Hanbo, Chung Tai Soo, die eind januari was gearresteerd, de directeuren van twee kredietbanken van Hanbo, te weten: Shin Kwang Shik van de Eerste Koreaanse Bank en Woo Chan Mok van de Cho Hung Bank, Kwon Ro Gap, vooraanstaand medewerker van NCNP-leider Kim Dae Jung,, oud-minister van binnenlandse zaken Kim Woo Suk en drie parlementariërs van de regerende Nieuw Korea Partij (NKP), te weten Hong In Kil, een goede vriend van president Kim Young Sam, Chung Jae Chull, een hoge partijfunctionaris en oud-directeur van de Hanil Bank en Hwang Byong Tae, voormalig ambassadeur van Zuid-Korea in China.

Minister van binnenlandse zaken treedt af

Nadat het openbaar ministerie minister van binnenlandse zaken Kim Woo Suk op 12 februari had verhoord, diende hij zijn ontslag in bij president Kim. Hij werd de volgende dag opgevolgd door So Chong Hwa.

Op 12 februari vertelde een woordvoerder van premier Lee Soo Sung aan verslaggevers dat Lee de morele verantwoordelijkheid voor de Hanbo-crisis aanvaardde en zijn functie desgewenst beschikbaar stelde. NKP-voorzitter Lee Hong Koo zou president Kim eveneens hebben gezegd dat hij in verband met de crisis bereid was af te treden.

Betrokkenheid zoon president Kim

Op 18 februari klaagde de zoon van president Kim, Kim Hyun Chul, zes NCNP-parlementariërs aan wegens smaad, omdat zij hem ervan hadden beschuldigd banken en financiële instellingen onder druk te hebben gezet geld te lenen aan Hanbo in ruil voor politieke donaties.
Op 21-22 februari verscheen Kim Hyun Chul voor leden van het openbaar ministerie om zijn aanklacht nader te motiveren. Hij werd samen met de vier zonen van eigenaar Chung Tai Soo van Hanbo meer dan 25 uur verhoord. Op 23 februari maakte het openbaar ministerie bekend dat er geen bewijs was om aan te nemen dat Kim betrokken was bij het Hanbo-schandaal.

Onderzoeksresultaten OBS

Op 20 februari werd een onderzoeksrapport van de Controledienst voor het Bankwezen, het toezichthoudend orgaan voor het Zuid-Koreaanse bankwezen, over het Hanbo-schandaal gepubliceerd.

In het rapport stond dat niet kon worden aangetoond dat er politieke druk op banken was uitgeoefend om leningen te verstrekken aan Hanbo. In het rapport werden vooraanstaande banken echter bekritiseerd omdat zij bijna 3.000 mrd won aan Hanbo hadden geleend zonder een uitgebreide kredietanalyse en uitvoerbaarheidsonderzoek te hebben verricht. Volgens het rapport hadden de banken 'slechts een oppervlakkig onderzoek naar het staalfabriekproject van Hanbo' ingesteld als gevolg van een gebrek aan technische deskundigheid. In het rapport werd tevens overwogen disciplinaire maatregelen te nemen tegen Hanbo's voornaamste kredietbanken.

De Zuid-Koreaanse minister van binnenlandse zaken Kim Woo-Suk (m.) betreedt op 12 februari 1997 omringd door politiefunctionarissen het bureau van het Openbaar Ministerie in Seoul.
Foto EPA

Openbare excuses president Kim voor Hanbo-schandaal

Op 25 februari bood president Kim tijdens een dramatische televisie-uitzending vanuit het 'Blue House' zijn excuses aan voor het Hanbo-schandaal.
Kim vertelde de bevolking dat hij was vervuld van 'pijn en verdriet. Zelfs enkele van mijn naaste medewerkers bleken betrokken te zijn bij de onordelijkheden en corruptie...Ik ben bereid al uw verwijten en kritiek in alle nederigheid te accepteren...Het is des te pijnlijker en beschamender voor mij dat een van mijn zonen is genoemd in verband met de Hanbo-affaire. Zoals elke vader geloof ik dat de fout van mijn zoon te wijten is aan mij als vader...Ik zal erop toezien dat mijn zoon al zijn sociale activiteiten opschort, zich gedraagt en geen contact met mij heeft'.

Op 25 februari maakte Kim Hyun Chul zijn aftreden bekend als hoofd van de plaatselijke afdeling van de VN-jongerenvereniging, zijn enige officiële functie. Hij trok tevens alle aanklachten wegens smaad tegen oppositieleden in en bereidde zich volgens sommige berichten voor op een leven in ballingschap in Japan.

Na de televisietoespraak van de president maakten regeringsfunctionarissen bekend dat Kim de samenstelling van zijn regering spoedig zou wijzigen. Op 28 februari verving Kim zijn eerste secretaris en drie adviseurs voor politieke, economische en algemene zaken.

Tevens ontsloeg hij Kim Ki Sup, onderdirecteur van het Bureau voor Nationale Veiligheidsplanning ('s lands een na hoogste veiligheidsfunctionaris). Kim Ki Sup werd zonder opgaaf van redenen ontslagen, maar volgens sommige berichten was hij een vriend van Kim Hyun Chul.

Effect Hanbo-schandaal op bankwezen

In februari werden de eerste effecten van het Hanbo-schandaal op het Koreaanse bankwezen zichtbaar. Waarnemers meenden dat met name de zes grootste en oudste commerciële banken, waaronder Hanbo's voornaamste kredietbanken, de Eerste Koreaanse Bank, de Cho Hung Bank en de Koreaanse Deviezenbank, kwetsbaar waren. In februari verlaagde de Amerikaanse kredietbeoordelingsorganisatie Moody de kredietwaardigheid van de drie banken en plaatste ze een klasse lager.

Naar verluidt kon na het faillissement van Hanbo een aantal banken op internationale financiële markten en vooral in Japan slechts met moeite korte-termijn-financiering verkrijgen. Volgens sommige waarnemers was als gevolg

van het faillissement de daling van internationale leenrentetarieven na de toetreding van Zuid-Korea tot de OESO in december 1996 omgeslagen in een stijging.

Opening proces. Onderzoek heropend

Op 17 maart werd het proces geopend tegen de tien personen die begin februari waren aangeklaagd in verband met het Hanbo-schandaal (zie boven).

Op 24 maart werd bekendgemaakt dat het openbaar ministerie het onderzoek naar het Hanbo-schandaal had heropend. Het onderzoek was in februari afgesloten. Het onderzoek werd naar verluidt heropend vanwege de grote kritiek op de ondeugdelijkheid van het eerste onderzoek. De *Financial Times* van 25 maart berichtte dat er tevens nieuwe beschuldigingen werden geuit tegen vooraanstaande politici. Zij zouden druk hebben uitgeoefend op het openbaar ministerie om het eerder Hanbo-onderzoek snel af te ronden. De functionaris die het onderzoek leidde, was op 21 maart vervangen.

Het nieuwe onderzoek richtte zich op beschuldigingen tegen de zoon van president Kim, Kim Hyun Chul. Hij zou ongeveer $ 225 mln korting hebben gekregen bij de aanschaf van machines voor staalproductie van een Duits bedrijf. In verband met het onderzoek werden invallen gedaan in de woningen en kantoren van twee medewerkers van Kim. Bij de invallen werd een notitie gevonden, waaruit naar verluidt bleek dat Kims aanhangers voornemens waren een lastercampagne te voeren tegen oppositieleden om ze ervan te weerhouden Kim op te roepen om voor een parlementaire onderzoekscommissie te verschijnen, die een onderzoek deed naar het schandaal.

In februari had het openbaar ministerie verklaard dat Kim Hyun Chul niet betrokken was geweest bij het Hanbo-schandaal. Tijdens een televisietoespraak eind februari had president Kim echter gezegd dat hij zich schaamde dat Kim Hyun Chul was genoemd in verband met het schandaal en beloofde erop toe te zien dat zijn zoon zich voortaan zou 'gedragen' (zie boven).

Voordat het nieuwe onderzoek werd aangekondigd, had de oppositie Kim Hyun Chul beschuldigd van beïnvloeding. Hij zou zich op onwettige wijze hebben gemengd in staatszaken door te proberen belangrijke benoemingen te regelen. Tevens zou hij geheime rapporten hebben ontvangen van de inlichtingendiensten, defensiefunctionarissen en kabinetsleden. Op 17 maart bood Kim zijn excuses aan de bevolking aan. Hij zei: 'Met geboden hoofd bied ik u mijn nederige excuses aan en smeek ik u mij te vergeven. Ik bied tevens mijn verontschuldigingen aan mijn vader aan, omdat ik mij geen waardige zoon heb getoond.' Daarnaast zei hij dat hij bereid was te getuigen voor de parlementaire onderzoekscommissie en dat hij akkoord zou gaan met een nieuw onderzoek van het openbaar ministerie naar zijn vermeende betrokkenheid bij het Hanbo-schandaal.

NIEUWE PREMIER EN REGERING

Op 3 maart benoemde president Kim Young Sam oud-burgemeester Koh Kun van Seoel tot premier. Koh volgde Lee Soo Sung op, die in december 1995 was benoemd (zie pag. 228/3 e.v.-'96). Koh was de zesde premier die aantrad sinds Kim begin 1993 president was geworden.

De benoeming van Koh en de daaropvolgende regeringswijziging wezen op pogingen van president Kim om het gezichtsverlies van zijn regering naar aanleiding van het recente Hanbo-schandaal te herstellen. De *Financial Times* van 4 maart berichtte dat Koh in 1990 gedwongen was geweest ontslag te nemen als burgemeester van Seoel, toen hij had geweigerd deel te nemen aan een illegale onroerendgoedtransactie waarbij Hanbo en de regering van Roh Tae Woo betrokken waren geweest. Koh was vervolgens benoemd tot rector van de Myongji-universiteit in Seoel.

Samenstelling nieuwe regering

Op 4 maart voerde president een ingrijpende regeringswijziging door.

Een van de opmerkelijkste benoemingen was die van Kang Kyung Shik tot vice-premier en minister van financiën en economische zaken. Hij volgde Han Seung Soo op. Kang was lid van de regerende Nieuw Korea Partij (NKP) en had verschillende economische functies bij de overheid bekleed. In 1982-'83 was hij tevens minister van financiën geweest. Hij werd gezien als een politieke bondgenoot van president Kim. De nieuwe minister van binnenlandse zaken Ghang Wun Tae keerde na drie maanden terug in de Staatsraad. Hij was indertijd afgetreden als minister van landbouw, bosbouw en visserij. Ghang volgde So Chong Hwa op, die medio februari was benoemd, nadat Kim Woo Suk was afgetreden naar aanleiding van zijn vermeende betrokkenheid bij het Hanbo-schandaal (zie boven). De nieuwe minister van justitie Choi Sang Yup was in 1990 minister van wetgeving geweest en genoot als openbaar aanklager grote bekendheid. Lim Chang Yuel, tot dan toe onderminister van financiën, volgde Park Jae Yoon op als minister van internationale handel, industrie en energie. Volgens sommige berichten was Hwang Chang Pyung ontslagen als minister voor patriotten en veteranen vanwege zijn persoonlijke vriendschap met Kim Hyun Chul, de zoon van de president.

Op 4 maart was de portefeuilleverdeling als volgt:

Premier - Koh Kun*; vice-premier, financiën en economische zaken - Kang Kyung Shik*; onderminister nationale eenwording - Kwon O Kie; buitenlandse zaken - Yoo Chong Ha; binnenlandse zaken - Ghang Wun Tae*; justitie - Choi Sang Yup*; nationale defensie - generaal Kim Dong Jin; onderwijs - Ahn Byung Young; cultuur en sport - Song Tae Ho*; landbouw, bosbouw en visserij - Jeong Shi Chae*; handel, industrie en energie - Lim Chang Yuel*; voorlichting en communicatie - Kang Bong Kyun; milieu - Chung Jong Taeck; gezondheidszorg en welzijn - Sohn Hak Kyu; arbeid - Chin Yom; bouw en vervoer - Lee Hwan Gyun*; regeringsbestuur - Cho Hae Nyoung; wetenschap en technologie - Kwun Sook II*; voorlichting - Oh In Whan; maritieme aangelegenheden en visserij - Shin Sang Woo; wetgeving - Kim Ki Suk*; aangelegenheden betreffende patriotten en veteranen - Park Sang Bum*; eerste staatsminister voor politieke zaken - Kim Deog Ryong; tweede staatsminister voor politieke zaken - Kim Yun Duk.

* Nieuwe benoeming

BENOEMING NIEUWE NKP-VOORZITTER EN PRESIDENTIEEL SECRETARISSEN

Op 12 maart werd Lee Hoi Chang benoemd tot voorzitter van de NKP. Hij volgde oud-premier Lee Hong Koo op, die in mei 1996 was benoemd (zie pag. 659/2-'96). Op het hoogtepunt van het Hanbo-schandaal medio februari had Lee Hong Koo zijn ontslag aan president Kim aangeboden (zie boven).

De keuze van president Kim voor Lee Hoi Chang was voor veel waarnemers een verrassing, omdat de twee mannen werden gezien als politieke rivalen. De *Financial Times* van 13 maart berichtte dat de benoeming van Lee erop wees dat president Kim niet langer voldoende macht had om zijn eigen beschermeling voor te dragen als NKP-kandidaat voor de presidentsverkiezingen van december 1997.

President Kim had Lee Hoi Chang in december 1993 benoemd tot premier, maar had hem vier maanden later ontslagen na een conflict over de grenzen van bestuurlijke bevoegdheden (zie pag. 663/2 e.v.-'94). Lee was oudrechter bij het Hooggerechtshof, een verklaard tegenstander van politieke corruptie en een populaire figuur. De president had zich om die reden genoodzaakt gezien Lee een functie binnen de partij aan te bieden om leiding te geven aan de NKP-campagne voor de parlementsverkiezingen van 1996. In recente maanden had Lee kritiek op de president uitgeoefend wegens de invoering van de omstreden arbeidswet in december 1996 en zijn optreden in het Hanbo-schandaal.

Eind februari en begin maart werd tevens een aantal nieuwe presidentieel secretarissen benoemd.

Kim Yong Tae, in 1994-'95 minister van binnenlandse zaken en een vooraanstaand NKP-lid werd benoemd tot hoofd van de presidentiële staf. Kang In Sop, tot dan toe hoofd van een districtsafdeling van de NKP in het noordelijk deel van Seoel, werd benoemd tot presidentieel secretaris voor politieke aangelegenheden. Kim In Ho, oud-voorzitter van de Fair Trade Commission, werd benoemd tot presidentieel hoofdsecretaris voor economische zaken.

ARBEIDSWET GEWIJZIGD

Op 10 maart werd de omstreden arbeidswet, die eind december 1996 door het parlement was geloodst en vervolgens in heel Zuid-Korea tot massale stakingsakties leidde (zie boven), door de Nationale Assemblée herzien.

Tijdens een ontmoeting op 21 januari met oppositieleiders had president Kim ingestemd met wijziging van de wet. Goedkeuring van de wetswijziging door het parlement was echter tegengehouden door de oppositie, die herziening eiste van een wet (eveneens eind december 1996 aangenomen) die een uitbreiding betekende van de bevoegdheden van de Zuid-Koreaanse inlichtingendiensten.

Het officiële doel van de oorspronkelijke arbeidswet was de concurrentiepositie van Zuid-Koreaanse ondernemingen te verbeteren door de regels voor het aannemen en ontslaan van werknemers te versoepelen. Krachtens de wetswijziging werd de toekenning van nieuwe bevoegdheden aan werkgevers om werknemers in uiteenlopende situaties te ontslaan, twee jaar uitgesteld. Massale ontslagen van werknemers in het kader van fusies of overnames zouden echter verboden zijn. De wet legde het 'geen werk, geen loon'-beginsel vast, waardoor werkgevers niet langer verplicht waren loon door te betalen tijdens stakingen. Een wettelijk verbod ontbrak echter.

Krachtens de gewijzigde wet zouden met onmiddellijke ingang meerdere vakbonden op ondernemersniveau zijn toegestaan. Voor de oprichting van meerdere vakbonden op werknemersniveau zou dit echter pas vanaf 2002 zijn toegestaan. De wet voorzag in de onmiddellijke erkenning op landelijk niveau van de tot dan toe verboden KCTU, die de stakingen in januari had geleid.

Vanaf 2002 zou de directie van een bedrijf niet langer loon mogen uitbetalen aan vakbondsleiders die hun functie voltijd uitoefenden. Werkgevers zouden de opengevallen plaatsen van stakende werknemers mogen opvullen met niet-vakbondsleden en met niet-stakende vakbondsleden binnen hetzelfde bedrijf, maar niet met werknemers van andere bedrijven in dezelfde industrietak. Een verbodsbepaling over politieke activiteiten van vakbonden werd eveneens geschrapt. Een vakbond zou echter verboden kunnen worden verklaard als werd geconstateerd dat politieke actievoering zijn voornaamste doel was.

SAMMI-CHAEBOL FAILLIET

De *Financial Times* van 20 maart berichtte dat de belangrijkste bedrijfsonderdelen van de staalchaebol Sammi bij de rechtbank surseance van betaling hadden aangevraagd. Evenals Hanbo behoorde Sammi tot de dertig grootste chaebols in Zuid-Korea.

Volgens het bericht had Sammi-directeur Kim Hyon Bae gezegd dat Sammi als gevolg van zijn verslechterde financiële positie er niet in was geslaagd nieuwe bankleningen af te sluiten. Sammi had een schuldenlast van 1.900 mrd won. De groepsactiva hadden een waarde van 2.475 mrd won. De staal- en handelsondernemingen van Sammi hadden in 1996 een totaal netto verlies van 165,6 mrd won geleden ($ 1 = 885.00 won op 21 maart 1997).

Sammi's surseanceaanvraag was een nieuwe tegenvaller voor de Eerste Koreaanse Bank, de voornaamste kredietbank van zowel Sammi als Hanbo. De Eerste Koreaanse Bank had Sammi ongeveer 430,2 mrd won geleend en Hanbo 1.100 mrd won. Op 20 maart ontkende economisch hoofdadviseur van de president Kim In Ho dat de Eerste Koreaanse Bank financiële noodhulp uit de staatskas zou ontvangen.

(Vor.ber.pag. 129/3 e.v.-1997)

MYANMAR

AMERIKAANS BEDRIJF TREKT ZICH TERUG

De *Financial Times* van 28 januari 1997 berichtte dat de Amerikaanse frisdrankenfabrikant PepsiCo had bekendgemaakt dat de volledige terugtrekking van het bedrijf uit Myanmar uiterlijk 31 maart zou zijn voltooid. PepsiCo was een van de laatste grote Amerikaanse bedrijven met een aanzienlijk marktaandeel in Myanmar.

De onderneming had haar aandeel in het Myanmarese bedrijf dat Pepsi bottelde, in mei 1995 verkocht, maar had nog wel een overeenkomst met het bedrijf om Pepsi te produceren en op de markt te brengen. PepsiCo zei te willen handelen 'in de geest van het huidige buitenlandse beleid van de Amerikaanse regering'. Waarnemers waren van mening dat de onderneming zwaar onder druk was gezet door mensenrechtengroeperingen en studentenorganisaties in de Verenigde Staten en dat dit PepsiCo had doen besluiten zich terug te trekken uit Myanmar.

REACTIE VAN EU EN JAPAN OP BOYCOT MASSACHUSETTS

Begin februari dienden de Europese Unie (EU) en Japan een klacht in bij het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken en het Bureau van de Amerikaanse Handelsafgezant over een wet die in augustus 1996 in de Amerikaanse staat Massachusetts was aangenomen, waarbij het de staat werd verboden om zaken te doen met bedrijven die zakelijke belangen hadden in Myanmar. De klacht was vervat in een brief van de EU-ambassadeur in de Verenigde Staten, Hugo Paeman, aan de gouverneur van Massachusetts, William Weld.

Het geschil escaleerde toen Amerikaanse Congresleden uit Massachusetts in reactie op de klacht kritische brieven naar de EU en Japan stuurden. De EU en Japan hadden naar verluidt laten doorschemeren dat ze de kwestie mogelijk officieel aanhangig zouden maken bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Massachusetts was de enige Amerikaanse staat die een dergelijke wet had aangenomen, maar daarnaast hadden tien Amerikaanse steden regels voor een selectief aankoopbeleid ingevoerd om bedrijven te straffen die in Myanmar opereerden.

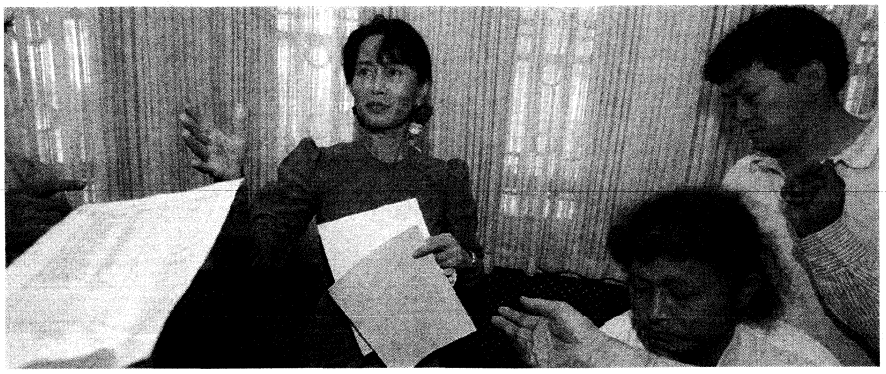

NLD-leidster Aung San Suu Kyi (m.) overhandigt op 3 februari 1997 tijdens een ontmoeting met journalisten bij haar thuis in Rangoon een lijst met namen van studenten en NLD-leden die de laatste maand zijn gearresteerd. *Foto EPA*

VEROORDELING NLD-LEDEN

Op 29 januari berichtte het persbureau *Reuter* dat de regerende militaire junta, de Staatsraad voor het Herstel van Recht en Orde (SLORC), had bekendgemaakt dat veertien personen waren veroordeeld tot zeven jaar gevangenis wegens betrokkenheid bij studentendemonstraties in december 1996 (zie pag. 205/2 e.v.-'97). Vijf veroordeelden waren naar verluidt lid van de grootste oppositiepartij, de Nationale Liga voor Democratie (NLD).

GEVECHTEN TUSSEN LEGER EN KNU

Ongeveer 16.000 vluchtelingen arriveerden medio februari in het district Umphang in het noorden van Thailand als gevolg van gevechten tussen het Myanmarese leger en guerrillastrijders van de Karen Nationale Unie (KNU). De exodus werd teweeggebracht door een nieuw offensief van troepen van de SLORC, nadat de vredesonderhandelingen op 31 januari waren afgebroken.

De *Economist* van 22 februari berichtte dat het KNU-bolwerk Sakan Htit op 12 februari in handen was gevallen van de SLORC en dat het KNU-hoofdkwartier in Htiker Pler was verlaten en in brand was gestoken. Hoewel waarnemers het regeringsoffensief toeschreven aan het mislukken van de vredesbesprekingen, werd er ook gespeculeerd dat ontmoetingen in januari tussen de KNU en andere etnische groepen een militaire reactie van de SLORC hadden uitgelokt.

Offensief voortgezet

De *Bangkok Post* van 4 maart berichtte dat SLORC-troepen hun offensief tegen KNU-guerrillastrijders voortzetten. Het offensief was begin februari ingezet.

Volgens een verklaring van de KNU in de *Bangkok Post* waren sinds het begin van het offensief meer dan 20.000 personen naar Thailand gevlucht en hadden de Vierde en de Zesde Brigade van de SLORC belangrijke terreinwinst geboekt in enclaves die in handen van de KNU waren. De KNU benadrukte in haar verklaring dat zij tussen december 1995 en november 1996 tot vier keer toe vredesbesprekingen had gevoerd met de SLORC en dat zij een verzoek voor een vijfde gespreksronde had ingediend.

Het Thaise leger ontkende te hebben samengewerkt met het Myanmarese leger om Karen-vluchtelingen in kampen in het grensgebied te dwingen terug te keren naar Myanmar. Volgens een artikel in de Thaise krant *The Nation* van 7 maart zou de economische ontwikkeling in de grensstreek het best gebaat zijn bij een snelle overwinning van de SLORC om conflicten tussen beide buurlanden na Myanmars toetreding tot de ASEAN (Association of South-East Asian Nations) (zie ook onder AZIË, ALGEMEEN) te vermijden.

KRITIEK OP MYANMAR TIJDENS BESPREKINGEN TUSSEN EU EN ASEAN

De *Financial Times* van 14 februari berichtte dat de ministers van buitenlandse zaken van de Europese Unie (EU) kritiek hadden geleverd op het mensenrechtenbeleid van de SLORC tijdens besprekingen tussen ASEAN en de EU in Singapore (Zie onder AZIË, ALGEMEEN).

EU-functionarissen zouden ook hun bezorgdheid hebben uitgesproken over de aanstaande toetreding van Myanmar tot de ASEAN in juli. De SLORC was in Europa allerwegen bekritiseerd wegens de aanhoudende onderdrukking van de pro-democratische beweging van Nobelprijswinnares Aung San Suu Kyi.

De Britse minister van buitenlandse zaken en het Gemenebest Malcolm Rifkind noemde de SLORC-regering volgens de *Financial Times* van 13 februari een 'akelig, dictatoriaal regime'.

IMF-RAPPORT OVER ECONOMISCHE GROEI

De *Financial Times* van 13 maart berichtte dat het Internationaal Monetair Fonds (IMF) een vertrouwelijk rapport had opgesteld, waarin werd voorspeld dat de economische groei van Myanmar de eerstkomende jaren zou afnemen. Als verklaring voor de voorspelde economische achteruitgang voerde het IMF het hardnekkige vertrouwen in een overgewaardeerde officiële wisselkoers en grote fiscale tekorten aan.

Volgens het rapport bedroeg de groei in het fiscale jaar 1996-'97 6,1 procent. Dit groeipercentage was lager dan het gemiddelde groeipercentage van 8,25 procent over de vier voorafgaande jaren. Het rapport voorspelde dat de economische groei zou afnemen tot 4 procent in het jaar 2000, tenzij de kyat met 2.500 procent zou worden gedevalueerd en vergaande structurele hervormingen zouden worden doorgevoerd.

PASSAGIERSSCHIP GEZONKEN

Op 15 maart werd een passagiersschip van het departement van binnenvaartverkeer van het ministerie van transport op de Irrawaddy-rivier tussen Katha en Mandalay door een storm overvallen. Het schip kapseisde. Volgens berichten van de plaatselijke media werden 502 passagiers gered, maar kwamen 35 personen door verdrinking om het leven.

ANTI-MOSLIMRELLEN IN MANDALAY

Op 20 maart berichtte de *Financial Times* dat de regerende SLORC de noodtoestand had afgekondigd en een avondklok had ingesteld in de stad Mandalay na anti-moslimrellen op 16 maart. Op die dag waren elf moskeeën en andere gebouwen die aan moslims toebehoorden, het doelwit van aanvallen. De onrust breidde zich snel uit naar andere gebieden, zoals de hoofdstad Rangoon, waar boeddhistische monniken op 22 maart de Kanbe-moskee met stenen bekogelden.

De aanleiding voor de oproer was de vermeende aanranding van een boeddhistisch meisje door een moslim begin maart in Mandalay. Volgens sommige berichten waren boeddhistische monniken tevens verontwaardigd over de vermeende diefstal van goud van heilige boeddhabeelden in Mandalay door de SLORC-autoriteiten. Een aantal waarnemers meende dat de monniken de onrust hadden aangewakkerd om hun verzet tegen de SLORC op te voeren in de aanloop naar Myanmars verwachte toetreding tot de (ASEAN) in juli. Volgens de *Financial Times* van 20 maart had een SLORC-woordvoerder de onrust een bewuste poging genoemd om 'misverstanden te creëren tussen Myanmar en zijn ASEAN-vrienden, met name Indonesië en Maleisië, beide islamitische landen'.

(Vor.ber.pag. 204/3 e.v.-1997)

AUSTRALIË

KABINETSLEDEN IN OPSPRAAK WEGENS AANDELEN. KABINETSWIJZIGING

In oktober 1996 werd de publieke aandacht gevestigd op mogelijk tegenstrijdige belangen van kabinetsleden die enerzijds aandelen hadden en anderzijds hun verantwoordelijkheid als lid van het kabinet.

Onderminister van financiën Jim Short moest op 14 oktober aftreden, nadat bekend was geworden dat hij zijn goedkeuring had gegeven aan een aanvraag voor een bankvergunning van de Australia & New Zealand Banking Group (ANZ), waarin een bedrijf van de familie-Short een belang had van bijna A$ 50.000. Sinds Shorts benoeming in maart waren de aandelen met bijna 20 procent in waarde gestegen. Short beweerde dat het feit dat hij verzuimd had zich van de aandelen te ontdoen een vergissing was. Hij werd als onderminister van financiën vervangen door Rod Kemp.

Op 15 oktober trad Brian Gibson af als parlementair secretaris van de minister van financiën nadat hij had toegegeven dat hij aandelen had in Boral, een bouwmaterialen- en energiebedrijf. Eind juni had Gibson een officiële verklaring getekend die Boral toegang gaf tot de van belasting vrijgestelde termijnmarkt van Victoria. Gibson beweerde dat hij van mening was dat hij en zijn vrouw destijds hun Boral-aandelen hadden verkocht, maar dat later was gebleken dat dit niet het geval was.

John Moore, minister van industrie, wetenschap en toerisme, weigerde af te treden zoals door de oppositie was geëist, nadat op 14 oktober bekend was geworden dat hij nog altijd aandelen had in een beleggingsmaatschappij. De oppositionele Australische Labor Party (ALP) beweerde dat hij met deze belegging kon profiteren van regeringsbesluiten.

VEROORDELING RACISTISCHE OPMERKINGEN PARLEMENTSLID HANSON

Regering en oppositie steunden op 30 oktober een gezamenlijke motie waarin elk vorm van racisme werd veroordeeld. Premier John Howard aanvaardde de motie van de ALP na weken van woedende discussies in het hele land naar aanleiding van opmerkingen van parlementslid Pauline Hanson over immigratie.

Hanson was in maart als onafhankelijk kandidaat in het federale parlement gekozen, nadat ze eerder uit Howards Liberal Party was gestoten omdat ze tijdens haar verkiezingscampagne Aboriginals en Aziaten had aangevallen. In september had zij tijdens haar eerste toespraak tot het parlement haar racistische opvattingen herhaald. Ze beweerde dat Australië werd 'overspoeld door Aziaten', riep op de immigratie een halt toe te roepen en liet zich geringschattend uit over de Aboriginal-gemeenschap. Een op 8 oktober gepubliceerde opiniepeiling wees uit dat 48 procent van de respondenten haar opvattingen steunde.

Howard had Hansons opmerkingen aanvankelijk genegeerd met het argument dat een reactie er meer betekenis aan zou verlenen dan zij verdienden. Zijn uit de Liberal en National Party bestaande regering verklaarde dat Hanson het recht had haar mening te uiten, en beweerde dat de affaire werd opgeklopt door de media. Maar met een toename van racistische incidenten en de scherpe stijging van het aantal klachten dat werd ingediend bij de Mensenrechtencommissie, die beide werden toegeschreven aan Hansons opmerkingen, kwam Howard onder druk te staan een harder standpunt in te nemen.

In het parlementaire debat van 30 oktober prees Howard de 'enorme' bijdrage die Aziatische immigranten aan Australië hadden geleverd en noemde hij de Aboriginals 'de meest achtergestelde bewoners van heel Australië'. Deze opvattingen stonden in schril contrast met opmerkingen die hij had gemaakt voordat hij in maart premier was geworden. Hij sprak toen van een 'Aboriginal-industrie' en verklaarde dat de Aziatische immigratie te groot was. Na zijn ambtsaanvaarding waren veel projecten voor Aboriginals het doelwit geworden van bezuinigingen.

Hanson richt nieuwe partij op

Op 26 maart 1997 maakte Pauline Hanson bekend dat ze bezig was een nieuwe partij op te richten, die Pauline Hanson's One Nation zou heten.

NEDERLAAG OVER BEGROTING

Op 27 november 1996 leed de regering-Howard een nederlaag, toen de Senaat voorstellen verwierp nieuwe immigranten pas na een verblijf van twee jaar in aanmerking te laten komen voor bepaalde sociale uitkeringen. Met deze maatregel zou gedurende vier jaar A$ 400 mln kunnen worden bezuinigd.

ZELFMOORD OUD-RECHTER

De 67-jarige oud-rechter David Yeldham werd op 5 november in zijn huis te Sydney dood aangetroffen in zijn auto, waarin hij zelfmoord had gepleegd. Zijn daad volgde op beschuldigingen die de week daarvoor waren geuit in het parlement van New South Wales in verband met een onderzoek naar pedofilie.

Labor-lid Franca Arena had zich kritisch uitgelaten over dit onderzoek, dat werd uitgevoerd door een in 1994 ingestelde koninklijke commissie, die zij met duidelijke verwijzing naar Yeldham ervan had beschuldigd een voorkeursbehandeling te geven aan 'voorstaande personen'. Yeldham, die in 1990 zijn rechtersambt had neergelegd om directeur te worden van de Nationale Vereniging ter Preventie van Mishandeling en Verwaarlozing van Kinderen, verdedigde zichzelf onmiddellijk en ontkende de insinuaties van Arena, die niet met bewijzen kwam. Reeds voor Yeldhams dood was er kritiek op haar geweest omdat zij misbruik zou maken van haar parlementaire privileges.

MASSAMOORDENAAR VEROORDEELD

Op 22 november werd Martin Bryant tot levenslang veroordeeld voor de moord op 35 mensen in Port Arthur in Tasmanië in april 1996 (zie pag. 450/3 e.v.-'96).

De 29-jarige Bryant, wiens proces in september was begonnen (zie pag. 733/3-'96), had aanvankelijk verklaard onschuldig te zijn aan alle 72 aanklachten die tegen hem waren ingediend, waaronder moord, poging tot moord en het toebrengen van ernstig lichamelijk letsel. Op 7 november had hij deze verklaring echter ingetrokkken en lachend toegegeven dat hij schuldig was aan alles wat hem ten laste was gelegd. Medisch deskundigen getuigden voor de rechtbank dat Bryant weliswaar 'van streek en in de war' was, maar dat hij niet geestelijk gestoord was. Bryant toonde geen berouw en gaf geen verklaring voor zijn gedrag.

ONTWIKKELINGEN OP HET GEBIED VAN DE WETGEVING. UITVOERING NIEUWE VUURWAPENWET

Op 6 januari 1997 maakte procureur-generaal en minister van justitie Daryl Williams bekend dat sinds mei 1996 meer dan 250.000 vuurwapens waren ingeleverd als gevolg van de vuurwapenwet die na de moord op 35 mensen in Port Arthur was ingevoerd (zie pag. 731/2 e.v.-'96). Williams zei dat de vuurwapenbezitters een vergoeding van A$ 120 mln ($ 1 = A$ 1,26 op 3 januari 1997) hadden ontvangen. Onder de

ingeleverde wapens bevonden zich halfautomatische geweren en repeteergeweren. Williams bevestigde dat Queensland, dat tot dusver niet had deelgenomen aan het inleveringsprogramma, later die maand zou beginnen met het uitbetalen van vergoedingen aan vuurwapenbezitters en wapenhandelaren.

Nieuwe euthanasiegevallen

Terwijl in het federale parlement een wetsvoorstel werd behandeld dat tot doel had de omstreden Wet op de Rechten van Terminale Patiënten (zie pag. 303/3 en 732/1 e.v.-'96) van het Noordelijk Territorium af te schaffen, maakten nog eens twee terminale patiënten gebruik van de mogelijkheid tot vrijwillige euthanasie die de wet bood. De 52-jarige Janet Mills maakte op 2 januari 1997 een einde aan haar leven met assistentie van Philip Nitschke, de arts die bij het eerste euthanasie geval in september 1996 bijstand had verleend (zie pag. 732/2 e.v.-'96). Op 23 januari werd de euthanasie van een derde persoon, een 69-jarige man, gemeld.

Euthanasiewet ongedaan gemaakt

Op 24 maart verwierp de Senaat de Wet op de Rechten van Terminale Patiënten van het Noordelijk Territorium die in februari 1996 was goedgekeurd. Met een grote meerderheid had het Huis van Afgevaardigden de wet ook al afgekeurd.

De Senaat nam het wetsvoorstel ter afschaffing van de euthanasiewet, dat was ingediend door een individueel parlementslid, met 38 tegen 33 stemmen aan na een emotioneel debat van bijna een week. Bij de stemming konden de senatoren hun eigen geweten volgen en hoefden zij zich niet te houden aan de partijlijn. Tijdens het debat kwam ook een aantal constitutionele vragen aan de orde, zoals de vraag wanneer het federale parlement wetten van de twee federale territoria ongedaan mocht maken. Premier Shane Stone van het Noordelijk Territorium betoogde dat de federale bevoegdheid om te interveniëren alleen mocht worden gebruikt in tijden van 'burgerlijke onrust, bloedvergieten of een op handen zijnde burgeroorlog'. Hoewel Stone een tegenstander was van de Wet op de Rechten van Terminale Patiënten zei hij later dat hij 'kookte van woede' over het besluit van de federale parlement de euthanasiewet ongedaan te maken.

CONVENTIE OVER CONSTITUTIONELE BANDEN MET HET BRITSE KONINGSHUIS

Op 4 februari deelde de Australische premier Howard het federale parlement mee dat in november of december 1997 een 'volksconventie' zou worden gehouden om te bespreken of Australië de constitutionele banden met de Britse monarchie moest verbreken. Howard zegde toe dat als de conventie overeenstemming zou bereiken over een verandering, tegen het jaar 2000 over de kwestie een referendum zou worden gehouden.

Howard, zelf een monarchist, zei dat hij geloofde dat 'de bestaande grondwet goed heeft gewerkt' en dat een republiek geen 'stabielere (of) doelmatiger regering' zou opleveren. Volgens Howard zou de helft van de afgevaardigden voor de conventie (ongeveer 300) gekozen worden tijdens een 'vrijwillige volksstemming'. De federale regering zou de overige afgevaardigden aanwijzen. Een 'passend deel' was gereserveerd voor Aboriginals en jongeren.

(Vor.ber.pag. 731/2 e.v.-1996)

TUVALU

NIEUWE PREMIER

De regering van premier Kamuta Laatasi, die sinds december 1993 aan het bewind was (zie pag. 218/2-'94), moest op 17 december 1996 onverwacht aftreden nadat zeven afgevaardigden in het twaalf leden tellende parlement hun vertrouwen in de regering hadden opgezegd.

Tijdens een volgende parlementszitting, op 23 december, moest een nieuwe premier worden gekozen. Hoewel Laatasi zich verkiesbaar had gesteld, werd hij bij de geheime stemming verslagen door Bikenibeu Paeniu, zijn voorganger als premier. Paeniu maakte een nieuw kabinet bekend met onder meer Ionatana Ionatana als vice-premier en minister van volksgezondheid, menselijke hulpbronnen, handel en planning.

(Vor.ber.pag. 803/3-1995)

VERENIGDE NATIES

BENOEMINGEN SECRETARIAAT

Op 28 januari 1997 maakte de nieuwe VN-secretaris-generaal Kofi Annan (zie pag. 215/2 e.v.-'97), de leden van het nieuwe VN-Secretariaat bekend. Hoewel het Secretariaat een aantal nieuwe leden telde, bestond het overwegend uit zittende VN-functionarissen, van wie een groot aantal werd herbenoemd in zijn functies, terwijl anderen werden gepromoveerd.

Annan schafte verder de post van ondersecretaris-generaal voor economische en sociale zaken af en schiep de functie van adviseur voor externe betrekkingen. Opmerkelijk was de benoeming van de Fransman Bernard Miyet tot opvolger van Annan als ondersecretaris-generaal voor vredeshandhavende operaties. Volgens verscheidene commentatoren had Frankrijk deze benoeming geëist in ruil voor intrekking van zijn veto in de Veiligheidsraad tegen Annans eigen benoeming in december 1996.

De verdeling van de portefeuilles van het VN-Secretariaat was als volgt:

Economische en sociale zaken
Ondersecretarissen-generaal:
Departement voor beleidscoördinatie en duurzame ontwikkeling - Nitin Desai+ (India); departement voor ontwikkelingssteun en beheerdiensten - Jongjian Jin+ (China);
Assistent-secretaris-generaal:
Speciaal adviseur voor emancipatiezaken, hoofd afdeling positieverbetering van vrouwen - mevr. Angela King# (Jamaica).
Politieke, humanitaire en veiligheidszaken
Ondersecretarissen-generaal:
Hoofd departement voor humanitaire zaken - Yasushi Akashi+ (Japan); hoofd departement voor vredeshandhavende operaties - Bernard Miyet* (Frankrijk); hoofd departement voor politieke zaken - sir Kieran Prendergast* (Groot-Brittannië);
Assistent-secretarissen-generaal:
Departement voor vredeshandhavende operaties - Hedi Annabi# (Tunesië); departement voor politieke zaken - Alvaro de Soto+ (Peru); departement voor vredeshandhavende operaties - Manfred Eisele+ (Duitsland).
Juridische en bestuurlijke zaken en voorlichting
Ondersecretarissen-generaal:
Hoofd bestuur en management - Joseph Connor+ (Verenigde Staten); hoofd juridische dienst VN - Hans Corell+ (Zweden).
Assistent-secretarissen-generaal:
Hoofd financiële administratie VN - Jean-Pierre Halbwachs+ (Mauritius); hoofd bureau personeelszaken - Denis Haliday+ (Ierland); hoofd departement voor voorlichting - Samir Sanbar+ (Libanon); hoofd bureau conferenties en ondersteunende diensten - Benon Sevan+ (Cyprus); hoofd VN-commissie voor schadevergoeding in verband met Irak - Jean-Claude Aime* (Haïti).
Bureau van de secretaris-generaal
Kabinetschef - S. Iqbal Riza* (Pakistan); hoofd externe betrekkingen - mevr. Gillian Sorensen*(VS);woordvoerder - Fred Eckhard*.

+Herbenoemd.
#Interne promotie.
*Nieuwe benoeming.

(Vor.ber.pag. 215/1 e.v.- 1997)

INDEX AFLEVERING NR. 3118

ALBANIË Faillissement van piramidefondsen leidt tot ernstige ongeregeldheden **359**
Oprichting Forum voor Democratie **361**
Regering treedt af, noodtoestand afgekondigd **362**
President Berisha herkozen **362**
Nieuwe premier, regering van nationale verzoening **363**
Gratie voor Nano **364**
Albanezen vluchten naar Italië **364**
Internationale Vredesmacht, begin van Operatie Alba **366**
PSS beëindigt boycot parlement **366**
Verbannen koning keert terug **367**
ALGERIJE UGTA-leider Benhamouda doodgeschoten, verantwoordelijkheid opgeëist door FIDA **390**
Aankondiging parlementsverkiezingen **392**
Conferentie niet-gouvernementele organisaties in Madrid **393**
ANGOLA Vorming regering van nationale eenheid en verzoening **393**
Verlenging mandaat UNAVEM III **394**
ARGENTINIË Economische ontwikkelingen, pact tussen regering en vakbonden **379**
Journalist vermoord **379**
Aanvullend protocol op grensakkoord met Chili **380**
Betrekkingen met Groot-Brittannië **380**
Arrestatiebevel tegen Galtieri **380**
AUSTRALIË Kabinetsleden in opspraak wegens aandelen **422**
Nederlaag regering over begroting **422**
Uitvoering nieuwe vuurwapenwet **422**
AZIË Overeenstemming over ADF-bijdrage ADB **405**
Informele ASEAN-top in Jakarta **405**
ASEM-top **406**
BAHAMA'S Ontwikkelingen op juridisch gebied **380**
Parlementsverkiezingen, samenstelling kabinet-Ingraham **381**
CANADA Canadese leger beschuldigd van wangedrag in Bosnië **382**
Presentatie begroting voor 1997 **382**
Nieuwe voorzitter Bloc Québécois **382**
Premier Chrétien bezoekt VS **383**
COLOMBIA Controverse rond minister van defensie, verdere kabinetswijzigingen **383**
Drugsbestrijding, Congres akkoord met wet inbeslagname bezittingen criminelen **384**
Economische noodtoestand afgekondigd **386**
COSTA RICA Ontslag minister van veiligheid **387**
Privatiseringsplan **387**
CUBA Betrekkingen met de VS **387**
Einde conflict inzake Helms-Burton-wet in zicht **388**
VN bekritiseert mensenrechtensituatie **389**
Aankondiging partijcongres **389**
EUROPESE UNIE Veertigste verjaardag Verdrag van Rome **368**
Nieuwe voorzitter Europees Parlement **369**
BSE-affaire, kritiek op Britse regering **370**
Duits-Frans geheim defensiepact **371**
Nederlands voorstel voor meerderheidsbesluitvorming **371**
Demonstraties tegen werkloosheid, banenverlies bij Renault **371**
FRANKRIJK Economische ontwikkelingen, wegblokkades vrachtwagenchauffeurs **372**
Resultaten Nationaal Front bij burgemeestersverkiezingen **374**
Verzet tegen nieuwe vreemdelingenwet, immigranten beëindigen hongerstaking **375**
Bomaanslag in Parijs, verscherpte veiligheidsmaatregelen **376**
Corruptiezaken **378**
Jacques Foccart overleden **378**
GUYANA President Jagan overleden, echtgenote wordt premier **390**
Buitenlandse schuld verminderd **390**
INDIA Kesri volgt Rao op als fractievoorzitter Congrespartij (I) **407**
Nieuwe ontwikkelingen in Boforsschandaal **408**
Regering verliest gedoogsteun Congrespartij (I) **408**
Besprekingen met Pakistan **408**
Nieuwe premier en regering **409**
Ontwikkelingen in deelstaten **410**
IRAN Staatsbezoek president Rafsanjani aan Turkije **396**
Verhoging beloning voor moord op Rushdie **397**
Duitse rechtbank doet uitspraak in Mykonos-proces **398**
ISRAËL Botsing legerhelikopters, Libanon-beleid ter discussie **399**
Bouw joodse wijk Har Homa goedgekeurd **400**
Advies politierapport om premier Netanyahu te vervolgen in Bar-On-affaire **401**
Voormalig president Herzog overleden **402**
KENIA Dood studentenleider **395**
KOREA Hoge functionaris loopt over **411**
Voorbespreking voor vierlandenoverleg **413**
KOREA (NOORD) Geruchten over ontslag premier, aanwijzingen voor verdeeldheid in regeringstop **413**
Graantekort officieel bevestigd, land op rand hongersnood **414**
KOREA (ZUID) Massale stakingen tegen nieuwe arbeidswetgeving **415**
Faillissement Hanbo-chaebol, gevolgen van het schandaal **417**
Nieuwe premier en regering **419**
Arbeidswet gewijzigd **420**
MADAGASKAR Nieuwe premier **395**
MAROKKO Studentenonrust **395**
MYANMAR Amerikaans bedrijf trekt zich terug **420**
Reactie van EU en Japan op boycot Massachusetts **420**
Gevechten tussen leger en KNU **421**
Anti-moslimrellen in Mandalay **421**
NEDERLAND Bukman gekozen tot voorzitter Tweede Kamer **357**
Korthals Altes nieuwe voorzitter Eerste Kamer **358**
Tjeenk Willink vice-voorzitter Raad van State **358**
NIGER Demonstratie in Niamey, arrestatie oppositieleiders **395**
NIGERIA Plaatselijke verkiezingen **395**
Soyinka aangeklaagd wegens verraad **395**
Canada schort diplomatieke betrekkingen op **396**
SAOEDI-ARABIË Begroting voor 1997 **402**
Kwestie Al-Mas'ari **403**
Bezoek Saoedische regeringsdelegatie aan VS **404**
Doden tijdens hadj **404**
SOMALIA Oprichting Nationale Reddingsraad **396**
Egal stelt VN ultimatum **396**
TUVALU Nieuwe premier **423**
VERENIGDE NATIES Benoemingen secretariaat **423**

Uitgevers: * Systemen Keesing B.V., Hogehilweg 13, 1101 CA Amsterdam, Telefoon: 020-5641111; Postbus 1118, 1000 BC Amsterdam, Telefoon: 020-5641222 (Abonneeservice)
* Internationale Drukkerij en Uitgeverij Keesing, Keesinglaan 2-20, B 2100, Deurne-Antwerpen. Telefoon: 03/3605300

© Keesings Historisch Archief
© Keesing's Worldwide, LLC, 7979 Old Georgetown Road, Bethesda, MD 20814, USA.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ALGEMEEN

CENTRAAL EUROPEES INITIATIEF

Op 8-9 november 1996 vond in de Oostenrijkse stad Graz een topontmoeting plaats van de premiers van de lidstaten van het Centraal Europees Initiatief (CEI). Na afloop gaven de deelnemers een verklaring uit waarin stond dat zij hadden besloten hun krachten te bundelen in de strijd tegen de drugshandel en het witwassen van geld, en dat zij erkenden dat het belangrijk was samen te werken met Rusland in aangelegenheden van 'Europese aard'.

Tijdens de top werd ook goedkeuring gegeven aan de toetreding van Moldowa als het zestiende lid van de CEI (voor vorige toetredingen, zie pag. 601/1-'96).

(Vor.ber.pag. 601/1-1996)

CEVA. JAARVERGADERING

Aan het slot van de tweedaagse jaarvergadering van het Centraal-Europees Vrijhandelsakkoord (CEVA), die op 13-14 september 1996 werd gehouden in de Slowaakse plaats Jasna, gaven de lidstaten Hongarije, Polen, Slovenië, Slowakije en Tsjechië een gezamenlijke verklaring uit waarin zij opriepen tot een verdere liberalisering van de handel en tot de afschaffing van douanerechten binnen de CEVA.

(Vor.ber.pag. 21/2/3-1996)

ECONOMISCHE SAMENWERKING ROND DE ZWARTE ZEE

De leiders van de lidstaten van de Economische Samenwerking rond de Zwarte Zee (ESZZ) - Albanië, Armenië, Azerbajdzjan, Bulgarije, Georgië, Griekenland, Moldowa, Oekraïne, Roemenië, Rusland en Turkije - kwamen op 25 oktober 1996 in Moskou bijeen voor hun derde topontmoeting. In een gezamenlijke slotverklaring beloofden de leden 'de institutionele en wettelijke basis van de ESZZ te versterken'.

Na afloop van de tweede topontmoeting, die op 30 juni 1995 in de Roemeense hoofdstad Boekarest was gehouden, was in een verklaring benadrukt dat zou worden samengewerkt op het gebied van handel, bankzaken, vervoer, telecommunicatie, energiebeleid, en het bestrijden van milieuverontreiniging en internationale misdaad en terreur. Tevens had men de hoop uitgesproken dat een nieuwe Zwarte Zee Handels- en Ontwikkelingsbank, die werd gevestigd in het Griekse Saloniki, aan het eind van dat jaar met haar werkzaamheden kon beginnen.

Op 7 februari 1997 kwamen de ministers van buitenlandse zaken van de elf lidstaten van de ESZZ bijeen in de Turkse hoofdstad Istanboel om te praten over de oprichting van een vrijhandelszone.

De Turkse minister van buitenlandse zaken Tansu Çiller maakte tijdens de vergadering bekend dat de geplande Zwarte Zee Handels- en Ontwikkelingsbank zou kunnen beschikken over $300 mln uit bijdragen van leden. Ze sprak ook de hoop uit dat de ESZZ 'geïntegreerd zou worden in Europa'.

(Vor.ber.pag. 537/1-1995)

ARMENIË

NIEUWE TOPADVISEUR VOOR PREMIER

Premier Armen Sarkissian benoemde op 10 januari 1997 een van zijn voorgangers, Chosrow Haroetoenian, tot zijn belangrijkste adviseur. Haroetoenian was in februari 1993 ontslagen (zie pag. 449/3-'93).

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 18 februari keurde het Armeense parlement, de Nationale Assemblee, de begroting voor 1997 goed. De uitgaven werden geraamd op 151,9 mrd dram ($ 1= 462,32 dram op 14 februari 1997) en de inkomsten op 128 mrd dram.

Volgens waarnemers zou bijna het gehele begrotingstekort van 33,9 mrd dram door internationale financiële instellingen gedekt worden. In de begroting was een inflatie van 10,5 procent in 1997 voorzien. In zijn toelichting op de begroting in de Assemblee noemde president Lewon Ter-Petrosjan deze een 'begroting om te overleven, maar geen begroting voor ontwikkeling'.

NIEUWE PREMIER

Op 20 maart benoemde president Ter-Petrosjan Robert Kotsjarian tot opvolger van premier Armen Sarkissian, die op 6 maart was afgetreden om gezondheidsredenen (voor benoeming Sarkissian in november 1996, zie pag. 158/1-'97).

Kotsjarian was president van de eenzijdig uitgeroepen Republiek Nagorno-Karabach, de Armeense enclave in Azerbajdzjan. Het 'parlement' van Nagorno Karabach had hem eind 1994 benoemd en in november 1996 was hij herkozen. Door Kotsjarian te benoemen hoopte Ter-Petrosjan volgens waarnemers de spanningen in Armenië te verminderen, die sinds de presidentsverkiezingen in september 1996 hoog waren opgelopen (zie pag. 157/1 e.v.-'97).

Op 25 maart zei Kotsjarian er optimistisch over te zijn dat zijn benoeming zou leiden tot een nieuwe impuls in de onderhandelingen met Azerbajdzjan over Nagorno-Karabach. Maar in Azerbajdzjan werd zijn benoeming een 'provocatie' genoemd. Op 20 maart riep de onderminister van buitenlandse zaken van Azerbajdzjan, Araz Azimow, Kotsjarian op afstand te doen van zijn 'Azerbajdzjaans staatsburgerschap en af te treden als leider van de Armeense gemeenschap in Nagorno Karabach'. Volgens de Nationale Onafhankelijkheidspartij van Azerbajdzjan toonde de benoeming aan dat 'Armenië de enclave had ingelijfd'.

WAPENLEVERANTIES UIT RUSLAND

Medio maart werd bekend dat Armenië in de voorafgaande twee jaar voor miljoenen dollars aan militair materiaal had ontvangen van Rusland zonder dat de regering in Moskou daar iets van wist. De Russische minister van defensie, Igor Rodjonow, had toegegeven dat Armenië 'illegaal' - zonder toestemming van de Russische regering - 84 tanks, 50 pantserwagens en ander materiaal had ontvangen. In een brief aan Aman Toelejew, de Russische minister voor samenwerking binnen het Gemenebest van Onafhankelijke Staten, schreef Rodjonow dat Armenië niets voor het wapentuig had hoeven te betalen. Hij schreef niet wie aan Russische kant voor de leveranties verantwoordelijk was.

(Vor.ber.pag. 157/2 e.v.-1997)

AZERBAJDZJAN

BIJZONDERHEDEN OVER VERMEEND COUPCOMPLOT IN 1996. PLEGERS EERDERE COUP VEROORDEELD

Het ministerie van binnenlandse zaken en de procureur-generaal vaardigden op 24 januari 1997 een gezamenlijke verklaring uit, waarin zij zeiden dat in oktober 1996 een coup was verijdeld.

Volgens de verklaring bevonden zich onder de samenzweerders oud-president Ajaz Moetalibow (1990-'92) en oud-premier Soerat Goesejnow (1993-'94). In de verklaring stond ook dat

buitenlandse geheime agenten direct nauw bij de plannen waren betrokken. In augustus 1995 hadden de autoriteiten verklaard te hebben ontdekt dat Moetalibow, die nu in Moskou woonde, een coup aan het voorbereiden was (zie pag. 736/1-'95).

Op 16 januari veroordeelde het Hooggerechtshof 31 leden van de speciale politie van Bakoe tot gevangenisstraffen van twee tot veertien jaar voor hun rol bij een couppoging in maart 1995 (zie pag. 453/2-'95 en 458/1-'96). Deze poging had niets te maken met die van Moetalibow in augustus 1995.

Opnieuw vermeende couppoging

Op 7 februari maakte minister van veiligheid Nabiq Abbasow in de Russische media bekend dat er 'tientallen' mensen gearresteerd waren wegens betrokkenheid bij een plan om president Gejdar Alijew te vermoorden en een staatsgreep te plegen.

Uit een onderzoek dat Abbasow had uitgevoerd, bleek dat er twee wapenopslagplaatsen waren gevonden in Gjandzja en Soemgait. Tevens waren er schuilplaatsen voor bewapende rebelleneenheden ontdekt in de noordelijke regio Belokani. Abbasow beweerde dat de arrestanten in opdracht van oud-president Ajaz Moetalibow hadden gehandeld.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

De Milli Majlis (parlement) hechtte op 5 januari zijn goedkeuring aan de begroting voor 1997 (voor begroting voor 1996 zie pag. 458/2-'96). De uitgaven werden geraamd op 3.184 mrd manat en de inkomsten op 2.500 mrd manat ($ 1 = 4.230 manat op 3 janauri 1997).

GEVECHTEN AAN GRENS MET ARMENIË

Op 18-19 april braken op twee plaatsen langs de grens gevechten uit tussen Azerbajdzjaanse en Armeense troepen. Volgens waarnemers waren het de hevigste gevechten sinds beide landen in mei 1994 een wapenstilstand hadden gesloten (zie pag. 738/2 e.v.-'94).

Op 19 april citeerde het Russische persbureau *Itar-Tass* het Azerbajdzjaanse ministerie van defensie dat had gemeld dat Armeense troepen doelen in het Kazachski-district hadden bestookt. Ook werd melding gemaakt van schending van de wapenstilstand in de omstreden Armeense enclave Nagorno-Karabach, waar Azerbajdzjaanse militaire stellingen in het zuidwestelijke Agdzjebinski-district zouden zijn aangevallen. Op 21 april meldde het Russische persbureau *Interfax* dat het Armeense ministerie van defensie had ontkend zonder aanleiding een aanval te hebben uitgevoerd en de schuld van de incidenten bij Azerbajdzjan had gelegd.

Op 19 april citeerde *Interfax* een bron uit Azerbajdzjaanse regeringskringen die beweerde dat president Gejdar Alijew van Azerbajdzjan en zijn Armeense ambtgenoot Lewon Ter-Petrosjan telefonisch spoedoverleg hadden gevoerd. Volgens het bericht waren beide presidenten 'overeengekomen hun ministers van defensie op te dragen zich strikt aan de wapenstilstand te houden'. Functionarissen van beide landen verklaarden echter dat op 20-21 april op niet nader aangeduide plaatsen langs de grens nieuwe aanvallen waren uitgevoerd. Het bleef onduidelijk of een van beide partijen bij de gevechten belangrijke terreinwinst had geboekt.

OVSE-OVERLEG OVER NAGORNO-KARABACH

Op 1-3 april werden in Moskou verdere onderhandelingen gevoerd tussen afgevaardigden van Azerbajdzjan, Armenië en Nagorno-Karabach onder auspiciën van de Minsk-afdeling van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

Op 7 april meldde *Interfax* dat de partijen op geen enkele belangrijk punt dichter bij een overeenkomst waren gekomen. De delegatie van Nagorno-Karabach had echter in principe toegestemd in de repatriëring van Azerbajdzjaanse vluchtelingen die bij het uitbreken van de gevechten in 1988 waren gevlucht. De volgende gespreksronde zou op een nog vast te stellen datum in de Verenigde Staten worden gehouden.

GEVANGENISSTRAF VOOR LEDEN ISLAMITISCHE PARTIJ

Op 14 april werden vier leden van de Islamitische Partij door het Hooggerechtshof tot gevangenisstraffen veroordeeld na schuldig te zijn bevonden aan spionage voor Iran.

Tot de vier behoorden partijvoorzitter Ali Akram Alijew, die een gevangenisstraf kreeg van elf jaar, en zijn plaatsvervangers Aga Noerijew en Wagif Hasymow, die ieder tien jaar cel kregen. Een vierde partijlid, Mirgasan Dzjafarow, kreeg eveneens tien jaar.

OPRICHTING VEILIGHEIDSRAAD

Op 11 april ondertekende president Alijew een decreet waarmee, conform de Azerbajdzjaanse grondwet, een nieuwe Veiligheidsraad in het leven werd geroepen.

In de nieuwe raad zaten de parlementsvoorzitter, de premier, de procureur-generaal, de kabinetschef van de president, de minister van buitenlandse zaken en staatsadviseurs op het gebied van buitenlandse politiek en militaire aangelegenheden. Ook hadden de secretarissen-generaal van bepaalde ministeries zitting in de raad.

(Vor.ber.pag. 158/3-1997)

BALTISCHE STATEN

VERGADERING BALTISCHE ASSEMBLEE IN PARNU

Op 25-27 april 1997 kwamen de premiers van Estland, Letland en Litouwen - respectievelijk Mart Siimann, Andris Skele en Gediminas Vagnorius - bijeen in de Estlandse kustplaats Parnu voor de tiende zitting van de Baltische Assemblee.

Er werden gemeenschappelijke maatregelen goedgekeurd tegen het witwassen van geld en illegale immigratie, en er werd een resolutie aangenomen inzake het buitenlands beleid, waarin werd gesteld dat de democratische ontwikkelingen in de Baltische staten gevaar konden lopen, als deze landen niet werden toegelaten tot de NAVO. Ook kwam men overeen een Baltische douane-unie op te richten om de laatste belemmeringen voor een vrij handelsverkeer weg te nemen.

Het schrappen van het Russisch van de lijst van officiële talen in de Baltische staten en een oproep aan Rusland om het beheer over de Baltische ambassadegebouwen in Europa terug te geven werden in afzonderlijke resoluties goedgekeurd. Ook werden resoluties aanvaard waarin werd gepleit voor het aanhalen van de betrekkingen met Oekraïne en steun werd betuigd aan de onafhankelijkheidsstrijd van Tsjetsjenië.

Tijdens de halfjaarlijkse zitting van de Baltische Ministerraad op 6 februari hadden de drie premiers vijf documenten ondertekend die gericht waren op de liberalisering van economische en handelsbetrekkingen in de Baltische regio. Er werden resoluties aanvaard op het gebied van vervoer, luchtvaart, Baltische samenwerking met het oog op integratie in de Europese Unie, en de vorming van een Baltische douane-unie.

(Vor.ber.pag. 737/1 e.v.-1996)

BJELAROES

NIEUW KABINET. BENOEMINGEN. UNIE-VERDRAG MET RUSLAND. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Nadat in november 1996 een nieuwe grondwet was goedgekeurd (zie pag. 159/3 e.v.-'97) ging president Aleksandr Loekasjenka akkoord met wijzigingen in de structuur van de regering. In een op 14 januari 1997 uitgevaardigd presidentieel decreet werd bepaald dat voortaan ook de voorzitters van de staatscommissies, het hoofd van de presidentiële staf en de voorzitter van de commissie voor staatscontrole zitting zouden hebben in de ministerraad. Er werd ook een aantal nieuwe ministers benoemd.

Waarnemend premier Sjargej Ling, die in november 1996 was benoemd, bleef in functie zonder dat dit werd bekrachtigd. Minister van buitenlandse zaken Oeladzimir Sjanko werd opgevolgd door onderminister van buitenlandse zaken Iwan Antanowitsj. Luitenant-generaal Aljaksandr Tsjoemakow bleef aan als minister van defensie, een post die hij sinds november 1996 bekleedde (zie pag. 160/2-'97). Zowel Tsjoemakow als Antanowitsj stonden bekend als krachtige pleitbezorgers van nauwere banden tussen Bjelaroes en Rusland.

Op 15 januari was het kabinet als volgt samengesteld:

Waarnemend premier - Sjargej Ling; eerste vice-premier - Pjotr Prakapowitsj; vice-premier - Oeladzimir Garkoen; vice-premier - Wasil Dalgaljow; vice-premier - Waleri Kokaraw; vice-premier - Oeladzimir Roesakewitsj; landbouw en voedselvoorziening - Wasil Ljawonaw; architectuur en bouwnijverheid - Genadz Nawitski; GOS-aangelegenheden - Iwan Bambiza; verbindingen - Oeladzimir Gantsjarenka; cultuur - Aljaksandr Sasnowski; defensie - luitenant-generaal Aljaksandr Tsjoemakow; economische zaken - Oeladzimir Sjimaw*; onderwijs - Wasil Strazjaw; noodsituaties - Iwan Kenik; ondernemerschap en investeringen - Aljaksandr Sazonaw; financiën (waarnemend) - Mikalaj Roemas*; buitenlandse zaken - Iwan Antanowitsj*; buitenlandse economische betrekkingen - Michail Marinitsj; bosbouw - Waljantsin Zorin; brandstof en energie - Waljantsin Gerasimaw; volksgezondheid - (vacant)*; huisvesting en openbare diensten - Barys Batoera; industrie - Anatol Charlap*; binnenlandse zaken - generaal-majoor Waljantsin Agalets; justitie - Genadz Warantsow*; arbeid - Iwan Ljach; natuurlijke rijkdommen en milieubescherming - Michail Roesi; sociale zekerheid - mevr. Wolga Dargel; sport en toerisme - Oeladzimir Makejtsjyk*; beheer van staatseigendom en privatisering - Wasil Nowak*; statistiek en analyses - Oeladzimir Nitsjiparowitsj; handel - Pjotr Kazlow; vervoer - (vacant)*.

Voorzitters van staatscommissies die deel uitmaken van het kabinet

Archieven - Aljaksandr Michaltsjanka; luchtvaart - Rygor Fjodaraw; grenstroepen - Aljaksandr Pawlowski; douane - Pjotr Kretsjka; energie - Lew Doebowik; taxatie - Anatol Dastanka; hydrometeorologie - Joeri Pakoemejka; landmeetkundige en kartografische dienst - Georhij Koeznjatsow; octrooien - Waleri Koedasjow; pers - Oeladzimir Zamjatalin; religieuze en etnische zaken - Aljaksandr Belyk; wetenschap en technologie - Wiktar Gajsjonak; normalisatie, metrologie en certificering - Waleri Karasjkow; staatsveiligheid (KGB) - Oeladzimir Matskewitsj; belasting - Mikalaj Dzjamtsjoek; jeugdzaken - Aljaksandr Paznjak; stafchef van de president - Michail Mjasnikowitsj; commissie voor staatscontrole - Mikalaj Damasjkewitsj.

* Nieuwe benoeming

Premier in functie bevestigd

Waarnemend premier Sjargej Ling werd op 19 februari in zijn functie bevestigd door het Huis van Afgevaardigden (de Tweede Kamer van de Nationale Assemblee). De benoeming werd aanvaard met 97 tegen acht stemmen en één ongeldige stem.

Verkiezing parlementsvoorzitter. Benoemingen rechterlijke macht

Op 13 januari koos de Raad van de Republiek (Eerste Kamer van het nieuwe parlement), Pawel Sjypoek tot voorzitter en mevrouw Tamara Doetko tot vice-voorzitter. Beiden werden unaniem gekozen door de 58 aanwezige afgevaardigden.(Voor verkiezing van voorzitter van Huis van Afgevaardigden, zie pag. 160/1-'97).

In verband met de nieuwe grondwet vaardigde de president op 4 januari verscheidene decreten uit, waarbij hij een aantal hoge rechters benoemde. Rryhor Wasilewitsj werd benoemd tot voorzitter van het Constitutionele Hof (voor ontslag van zijn voorganger, zie pag. 160/2-'97).

Verder werd oud-minister van justitie Waljantsin Soekala benoemd tot voorzitter van het Hooggerechtshof en werd Oeladzimir Bojka's aanstelling als voorzitter van het Hooggerechtshof voor Economische Delicten, een functie die hij sinds 1991 bekleedde, verlengd. Op 23 januari benoemde Loekasjenka nog vijf rechters voor het twaalf leden tellende Constitutionele Hof; de resterende zes posten zouden worden opgevuld door kandidaten van de Raad van de Republiek.

Opvolger voor president Nationale Bank

De president van de Nationale Bank van Bjelaroes (NBB), mevr. Tamara Winnikawa, werd op 14 januari ontslagen 'wegens misbruik van haar positie'. Zij werd diezelfde dag in hechtenis genomen hangende een onderzoek naar de aanklacht. Op 16 januari benoemde de president bij decreet de president van de Belwnesjekonom-bank (Buitenlandse Economische Bank van Bjelaroes), Genadz Olejnikow, tot opvolger van Winnikawa.

Aangenomen werd dat de beschuldigingen verband hielden met Winnikawa's vorige functie als voorzitter van de raad van bestuur van de Bjelaroesbank (een commerciële bank met een staatsbelang van 99 procent). In 1996 was zij benoemd tot voorzitter van de NBB.

Vorming 'schaduwkabinet'

Oppositieleiders van het oude parlement, de Opperste Sowjet, en van democratische en communistische partijen kwamen op 8 januari bijeen om een 'schaduwkabinet' te vormen. Zij wilden een alternatief beleid ontwikkelen voor dat van de zittende regering. De voorzitter van het nieuwe lichaam, dat Algemene Coalitieregering-Nationale Economische Raad zou gaan heten, was Genadz Karpenka van de Verenigde Burgerpartij. De leider van deze partij, Stanislau Bachdankewitsj, was een van de initiatiefnemers van de nieuwe raad geweest.

Raad van Europa schort waarnemersstatus Bjelaroes op

Op 13 januari besloot de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa de waarnemersstatus van Bjelaroes (die sinds september 1992 van kracht was) op te schorten. Op 21 januari werd ook bekend dat de Raad van Europa samen met de EU en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) een onderzoekscommissie naar Bjelaroes zou sturen die verslag moest uitbrengen over de politieke situatie na het referendum over de grondwet in november 1996 (zie pag. 159/3 e.v.-'97).

Nationale feestdag verplaatst

Bij presidentieel decreet van 4 januari werd bepaald dat de Onafhankelijkheidsdag van Bjelaroes in plaats van op 27 juli zou worden gevierd op 3 juli, de

dag waarop de bevrijding van de nazi-bezetting in 1944 werd herdacht. Het voorstel had enorme steun gekregen bij het referendum over de grondwet in november (zie pag. 159/3-'97).

Betrekkingen met Rusland en Oekraïne

President Loekasjenka reageerde positief op een brief die de Russische president Boris Jeltsin hem op 13 januari had geschreven. Daarin stelde Jeltsin verdere stappen voor de integratie van de twee voormalige Sowjet-republieken voor.

De brief was een vervolg op het verdrag van april 1996, dat van Rusland en Bjelaroes een Gemeenschap van Soevereine Republieken had gemaakt (zie pag. 458/3 e.v.-'96), omdat Jeltsin erin voorstelde één regering te vormen en te komen tot een gemeenschappelijke munt, belastingstelsel en energievoorziening. Volgens waarnemers maakte de brief van de Russische president deel uit van het Russische tegenoffensief tegen de plannen van de NAVO om enkele Oost-Europese staten in haar gelederen op te nemen (zie pag. 351/2-'97).

Op 17 januari sprak Loekasjenka met zijn Oekraïense ambtgenoot Leonid Koetsjma in Gomel (Bjelaroes) over stappen voor verdere samenwerking tussen de twee landen.

Demonstraties door oppositie. Amerikaans diplomaat uitgewezen

Terwijl de voorbereidingen voor een unieverdrag tussen Bjelaroes en Rusland doorgingen (zie onder), kreeg de regering van Bjelaroes in februari en maart te maken met hardnekkig verzet van de oppositie tegen de voorgestelde unie en tegen het beleid van president Aleksandr Loekasjenka. De autoriteiten reageerden daarop door oppositieleiders te arresteren en boetes op te leggen. Ook veroorzaakten ze een diplomatieke rel door een Amerikaanse diplomaat uit te wijzen, die aan de demonstraties zou hebben deelgenomen.

Op 10 februari werd Anatol Ljabedzka door onbekenden aangevallen bij de ingang van zijn appartementsgebouw. Ljabedzka was lid van de Verenigde Burgerpartij en afgevaardigde van de Opperste Sowjet, die in november opgeheven was krachtens de nieuwe grondwet (zie pag.160/1-'97). Volgens *Le Monde* van 14 februari had Ljabedzka in 1996 een aantal artikelen gepubliceerd, waarin hij stelde dat 'de mafia aan de macht' was in Bjelaroes. In januari 1997 had hij in het geheim een bezoek gebracht aan Frankrijk om bewijsstukken voor te leggen aan de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (zie boven) over schending van de mensenrechten in Bjelaroes.

Op 11 februari demonstreerden leden van het Bjelaroesische Congres van Democratische Vakbonden (BCDV) buiten het ministerie van justitie uit protest tegen de weigering van het ministerie om de organisatie te registreren. De BCDV, een vereniging van vier officieel geregistreerde organisaties, telde zo'n 30.000 leden. Eveneens op 11 februari werd het kantoor van de Communistische Partij van Bjelaroes gesloten, naar verluidt wegens overtreding van de veiligheidsvoorschriften bij brand.

Op 10 februari hield het Bjelaroesische Volksfront een demonstratie en op 14 februari hield de jeugdafdeling hiervan een protestmars tegen het pro-Russische beleid van Loekasjenka. Zo'n 3.000 mensen demonstreerden onder de leus 'Bjelaroes in Europa' en overhandigden verzoekschriften aan Westerse ambassades. Er zouden veertig demonstranten gearresteerd zijn tijdens de demonstraties.

Een bijeenkomst op 2 maart in Minsk, zogenaamd om de 930ste verjaardag van de hoofdstad te vieren, liep uit op een demonstratie tegen Loekasjenka, waaraan ongeveer 5.000 mensen deelnamen. Vooruitlopend op verdere protesten, kwam de president op 5 maart met een decreet dat openbare demonstraties aan banden legde en alle demonstraties tegen de grondwet verbood. Op 10 maart vonden ook protestbijeenkomsten plaats tegen een unie met Rusland en op 15 maart ter herdenking van de goedkeuring van de grondwet in 1994 (zie pag. 452/3 e.v.-'94), die in november 1996 ondanks veel tegenstand was vervangen (zie pag. 159/3 e.v.-'97).

Op 23 maart kreeg de eerste secretaris van de Amerikaanse ambassade in Bjelaroes, Serge Aleksandrow, het verzoek het land te verlaten, nadat hij ervan was beschuldigd op 23 maart te hebben deelgenomen aan een grote bijeenkomst tegen Loekasjenka, waarbij het kwam tot een gewelddadig treffen tussen de politie en ongeveer 10.000 betogers. Het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken, dat de beschuldigingen tegen Aleksandrow ontkende, riep zijn ambassadeur terug en reageerde verder door op 26 maart een in Washington gestationeerde Bjelaroesische diplomaat uit te wijzen. Bovendien eiste het dat de nieuwe ambassadeur van Bjelaroes in de Verenigde Staten, Waleri Tsepkalo, de VS niet zou binnenkomen.

De betrekkingen tussen de VS en Bjelaroes waren reeds verslechterd op 16 maart, nadat de Amerikaan Peter Byrne het land vanuit Boedapest niet opnieuw mocht binnenkomen. De in Minsk woonachtige Byrne was de directeur van de Bjelaroesische tak van de charitatieve Soros Foundation, die was opgericht door de financier George Soros, die $ 13 mln had geïnvesteerd in Bjelaroes, vooral in het onderwijs, het milieu en de gezondheidszorg. Byrne werd ervan beschuldigd te hebben deelgenomen aan demonstraties van de oppositie, en van de Soros Foundation werd gezegd dat deze Bjelaroes destabiliseerde onder het mom van charitatieve activiteiten.

Vooraanstaande oppositievoerders, onder wie leden van de vorige regering en het vorige parlement (zie pag. 160/1-'97 en boven), kregen een boete wegens deelname aan de bijeenkomsten en werden onder druk gezet toe te geven dat ze het presidentieel decreet tegen demonstraties hadden overtreden. Bovendien verboden de Bjelaroesische autoriteiten op 23 maart Russische journalisten het doorseinen vanuit Bjelaroes van kopij en filmmateriaal; een Russische televisiejournalist moest die dag zijn vergunning inleveren. Deze stap leidde tot uitingen van 'diepe bezorgdheid' door de Russische regering die van oudsher sympathiek stond tegenover Bjelaroes.

Voorbereidingen voor unie met Rusland

Op maart reisde president Loekasjenka naar Moskou voor besprekingen met zijn Russische ambtgenoot Boris Jeltsin. Op 7 maart vaardigden zij een gezamenlijke verklaring uit, waarin zij pleitten voor een gezamenlijk rechtssysteem, één munteenheid en een gemeenschappelijk economisch en begrotingsbeleid. In de verklaring werden eerdere verklaringen herhaald, in het bijzonder het verdrag van april 1996 voor een Gemeenschap van Soevereine Republieken (zie pag. 458/3-'97).

Sinds de ondertekening van dat verdrag was echter weinig van integratie terecht gekomen. De Russische Douanecommissie had zelfs met ingang van 10 maart weer controleposten langs de Bjelaroesische grens opgericht na beschuldigingen (die de Bjelaroesische autoriteiten ontkenden), dat smokkelwaar Rusland via Bjelaroes binnenkwam.

De Russisch-Bjelaroesische Parlementaire Assemblee kwam op 11-12 maart in Minsk bijeen voor een derde overlegronde over de integratie van de twee landen. In zijn toespraak tot de vergadering bekritiseerde Loekasjenka Rusland voor de traag verlopende integratie en stelde hij voor Bjelaroesische en Russische burgers naast hun eigen staatsburgerschap ook staatsburger van de 'Gemeenschap' te maken. De voorzitter van de Russische Staatsdoema, Gennadi Seleznjow, werd gekozen tot de voorzitter van de Assemblee en de voorzitter van het Bjelaroesische Huis van Afgevaardigden, Anatol Malafejew, tot vice-voorzitter. De voormalige voorzitter van de Parlementaire As-

semblee, Sjamjon Sjaretski, die het voorzitterschap van het door Loekasjenka in november 1996 ontbonden Bjelaroesische parlement had bekleed, was niet langer lid van de Assemblee (zie pag. 160/1-'97).

Unieverdrag met Rusland ondertekend

President Aleksandr Loekasjenka en zijn Russische collega Boris Jeltsin ondertekenden op 2 april in Moskou een verdrag over de toekomstige integratie van de twee landen. Zoals gepland viel het ondertekenen van het verdrag samen met de eerste verjaardag van de oprichting van de Gemeenschap van Soevereine Republieken van Bjelaroes en Rusland (zie pag. 458/3 e.v.-'96).

Volgens *NRC/H'blad* van 3 april 1997 was het door Loekasjenka en Jeltsin ondertekende unieverdrag wegens bezwaren van Russische liberalen - van de oppositie èn binnen de regering, met name van de vice-premiers Tsjoebajs en Nemtsow - op het laatste moment sterk ingekort en aangepast. Het werd vergezeld van een uitgebreid 'Handvest van de Unie', dat werd geparafeerd door de beide presidenten, waarin verdere details werden gepresenteerd over het integratieproces. Het handvest werd op 9 april in de Bjelaroesische en Russische media gepubliceerd voor openbare discussie.

Op 2 april werd in Minsk naar aanleiding van de ondertekening van het verdrag gedemonstreerd door Bjelaroesische nationalisten, die tegen de Unie met Rusland waren. De onderdrukking van het protest leidde tot gewelddadige taferelen en uit bronnen bij het ministerie van binnenlandse zaken werd vernomen dat 107 mensen waren gearresteerd.

Op 11 april drong het Bjelaroesische 'schaduwkabinet', de Algemene Coalitieregering-Nationale Economische Raad (zie boven), er bij Jeltsin op aan geen unie met Bjelaroes te vormen, zolang het 'autoritaire bewind' van Loekasjenka aan de macht was.

In Rusland waren de reacties op het verdrag verdeeld. De Russische nationalistische tegenstanders van Jeltsin, die het liefst zagen dat Rusland zijn hegemonie over de staten van de oude Sowjet-Unie zou herstellen, toonden zich verheugd over het verdrag, maar uitten hun teleurstelling over het feit dat het oorspronkelijke document was afgezwakt. Maar de liberalen en economische hervormers, van wie velen de president over het algemeen steunden, toonden meer terughoudendheid, omdat ze van mening waren dat het schadelijk zou zijn voor Rusland om te worden geassocieerd met de slechte reputatie van Bjelaroes op het gebied van mensenrechten, en met zijn kwakkelende economie.

(Vor.ber.pag. 158/3 e.v.-1997)

De Bjelaroesische president Aleksandr Loekasjenka (l.) en zijn Russische collega Boris Jeltsin bereiden zich voor op de ondertekening van het unieverdrag tussen beide landen op 2 april 1997 in Moskou. *Foto EPA*

DENEMARKEN

CHEFSTAF STRIJDKRACHTEN VERONGELUKT

Admiraal Hans Jörgen Garde, die in april 1996 was benoemd tot chefstaf van de strijdkrachten, kwam op 3 augustus 1996 om het leven toen een toestel van de Deense luchtmacht tegen een rots te pletter vloog bij de nadering van het vliegveld van de Faeroereilanden. Garde was met een militaire delegatie op de terugweg van een officieel bezoek aan Groenland en IJsland. Tot de andere slachtoffers behoorden Garde's echtgenote, vier bemanningsleden en drie militairen.

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD. CENTRUM-DEMOCRATEN VERLATEN REGERINGSCOALITIE

Op 18 december 1996 wist de minderheidscoalitie van premier Poul Nyrup Rasmussen na twee maanden durende debatten haar begroting voor 1997 door het parlement te loodsen. De politieke prijs voor de overwinning was echter het verlies van een van de twee coalitiepartners van Rasmussens Sociaal-Democraten (SD), de Centrum-Democraten (CD), die op 19 december bekendmaakten dat zij zich uit de coalitie terugtrokken. Rasmussen sprak zijn 'droefenis' uit over deze beslissing die, zo zei hij, in januari 1997 van kracht zou worden en een kabinetswijziging met zich mee zou brengen. Hij beklemtoonde dat de Sociaal-Democraten de coalitieregering zouden voortzetten met hun overgebleven partner, de Sociaal-Liberalen (RV) (voor vorming van de driepartijencoalitie in 1994, zie pag. 828/1-'94).

Het kwam tot een breuk nadat de regering uiteindelijk goedkeuring voor haar begroting had verkregen door een akkoord te sluiten met de uiterst linkse Socialistische Volkspartij (SF) en de Eenheidslijst. De regering had de twee radicale partijen benaderd nadat in november besprekingen met de conservatieve oppositie over een voor beide zijden aanvaardbare begroting op niets waren uitgelopen. De twee linkse partijen besloten Rasmussen te steunen in ruil voor zijn belofte om de sociale uitgaven te verhogen. Deze belofte zou, evenals het plan van de regering om het begrotingstekort weg te werken, moeten worden gefinancierd door een geringe verhoging van de inkomstenbelasting en een aantal eenmalige inkomstenverhogende maatregelen.

Het akkoord doorbrak weliswaar de impasse over de begroting, maar als reactie daarop maakte het CD-bestuur bekend dat de CD zich terugtrok uit de regering, omdat de coalitie naar alle waarschijnlijkheid in 1997 in een 'toenemend aantal zaken' afhankelijk zou zijn van de twee linkse partijen. Het partijbestuur benadrukte evenwel dat de CD de regering-Rasmussen zou blijven steunen zonder deel uit te maken van de coalitie.

ARRESTATIE NEONAZI'S, BOMBRIEVEN ONDERSCHEPT

De Deense politie arresteerde op 18 januari 1997 zeven neonazi's op beschuldiging van terrorisme. In hun appartementen waren ontstekingsmechanismen en springstof voor bombrieven aangetroffen. In het Zweedse Malmö werden drie uit Denemarken afkomstige bombrieven onderschept. De pakjes bleken bestemd voor linkse politici en sporters in Groot-Brittannië die met zwarten waren getrouwd. Een van de verdachten zou banden hebben met de Britse neonazi-groep Combat 18. Twee arrestanten werden weer vrijgelaten.

NIEUWE VOORZITTER KF

Hans Engel trad op 21 februari af als voorzitter van de Conservatieve Volkspartij (KF). De dag daarvoor was hij betrokken geweest bij een auto-ongeluk en was gebleken dat zijn bloed een te hoog alcoholpercentage bevatte om te mogen rijden. Per Stig Moller werd op 23 februari benoemd tot nieuwe partijvoorzitter.

PRESENTATIE BELASTINGMAATREGELEN

Minister van financiën Mogens Lykketoft presenteerde op 6 mei een pakket belastingmaatregelen dat erop was gericht de verbruikersvraag te temperen, de begrotingsdiscipline te verbeteren en het milieu te beschermen.

De maatregelen behelsden onder meer een verlaging van de tarieven van forenzentreinen en -bussen in combinatie met een verhoging van de motorrijtuigenbelasting en de belasting op binnenlandse vluchten. Verwacht werd dat de maatregelen ongeveer DKr 2,4 mrd per jaar zouden opleveren ($ 1 = DKr 6,45 op 9 mei 1997), ongeveer 0,25 procent van het BBP. Lykketoft zei dat de regering verdere maatregelen overwoog om de voorkomen dat de economie oververhit zou raken. Op 27 mei werd bevestigd dat de bouwprogramma's van de centrale en lokale overheden zouden worden stopgezet, en dat in augustus een beperkende begroting zou worden gepresenteerd.

(Vor.ber.pag. 817/1/2-1995)

ESTLAND

RUSLAND WEIGERT GRENSAKKOORD TE ONDERTEKENEN

De Russische minister van buitenlandse zaken, Jewgeni Primakow, verklaarde op 9 januari 1997 dat Rusland het in 1996 opgestelde grensakkoord met Estland niet zou ondertekenen. Estlands toenmalige minister van buitenlandse zaken Siim Kallas en Primakow hadden het akkoord bereikt tijdens een ontmoeting in de Russische stad Petrozawodsk op 5 november 1996.

Bij het bekendmaken van de wijziging van het Russische standpunt benadrukte Primakow dat de rechten van de Russischtalige minderheid in Estland dienden te worden beschermd. Hij verklaarde dat Rusland economische sancties zou opleggen aan landen die etnische Russen discrimineerden en noemde Estland als een van de voorbeelden daarvan.

Kallas beweerde dat Primakows verklaring voortkwam uit politieke onenigheid binnen de Russische regering en verband hield met andere kwesties dan het grensakkoord. Sommige waarnemers waren het eens met deze analyse. Zij benadrukten dat Estland concessies had gedaan in het grensgeschil. Het wilde hiermee zijn betrekkingen met Rusland verbeteren om kracht te zetten achter zijn streven naar toetreding tot de Europese Unie. Zo had Estland zijn eis laten vallen dat het Vredesverdrag van Tartu uit 1920 zou worden genoemd in het grensakkoord. Ook had het ingestemd met de grenslijn die Rusland twee jaar daarvoor eenzijdig had vastgesteld (zie pag. 738/2-'96).

De Estlandse regering zei het Russische besluit te betreuren, maar verklaarde het akkoord nog steeds te willen ondertekenen. Maar tijdens een bijeenkomst van Estlandse politieke partijen op 24 januari werd gezegd dat de ondertekening van het akkoord niet zou mogen afhangen van concessies aan Rusland op het gebied van het staatsburgerschap of andere binnenlandse politieke kwesties in Estland.

RAAD VAN EUROPA BEËINDIGT TOEZICHT OP ESTLAND

De Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa besloot op 30 januari het toezicht op Estland te beëindigen. De Assemblee benadrukte de vooruitgang op het gebied van de mensenrechten in Estland, sinds het land in 1993 was toegetreden tot de Raad van Europa (zie pag. 619/2-'93), maar merkte op dat enkele terreinen nog nadere aandacht vereisten.

PREMIER VÄHI TREEDT AF

Op 25 februari nam premier Tiit Vähi ontslag. Twee weken eerder had hij ternauwernood een motie van wantrouwen overleefd in de Riigikogu (parlement) met 46 stemmen tegen 45 en één onthouding. President Lennart Meri benoemde op 27 februari Mart Siimann tot premier. Krachtens de grondwet had deze veertien dagen om een nieuwe regering te vormen die het parlement vervolgens moest goedkeuren.

De oppositie had Vähi, de voorzitter van de Coalitiepartij (een van de belangrijkste partijen van de regerende KMÜ-minderheidscoalitie), beschuldigd van corruptie op verschillende gebieden. Deze beschuldigingen gingen onder meer over het gebruik van vertrouwelijke informatie bij het kopen van aandelen van de Unie Bank; het gebruik van gemeentegelden om zijn privé-appartement te renoveren en de illegale aankoop van een flat in het centrum van Tallinn voor zijn dochter. Vähi ontkende de beschuldigingen heftig, maar zei dat hij ontslag wilde nemen om ze als burger te kunnen weerleggen. Hij bleef echter lid van het parlement en suggereerde dat hij weer actief aan de politiek zou deelnemen als hij zijn naam had gezuiverd.

Vähi's opvolger Siimann was vicevoorzitter van de Coalitiepartij, fractieleider van de Coalitiepartij in het parlement en lid van de grondwettelijke commissie van het parlement. Na zijn benoeming zei hij dat de meeste ministers van Vähi's regering in zijn nieuwe regering zouden blijven en gaf hij aan dat hij de Hervormingspartij zou benaderen als een mogelijke coalitiepartner voor zijn minderheidsregering.

De Hervormingspartij had zich in november 1996 teruggetrokken uit de regerende KMÜ-coalitie (zie pag. 161/1-'97). De voorzitter van de Hervormingspartij, Siim Kallas, liet de president weten dat zijn partij bereid was Siimanns benoeming te steunen, maar de secretaris-generaal van de partij, Heiki Kranich, liet doorschemeren dat eventuele steun afhing van Siimanns keuze voor ministers en het regeringsprogramma.

NIEUWE REGERING

President Lennart Meri gaf op 14 maart

zijn goedkeuring aan de regering van de nieuwe premier Mart Siimann. De meeste ministers behielden de post die ze ook reeds onder Siimanns voorganger Vähi bekleedden.

De psycholoog Siimann (50) was voormalig directeur-generaal van het staatstelevisiebedrijf *Eesti TV* en van de particuliere zender *RTV*. Hij besloot een minderheidsregering te vormen, die bestond uit zijn Coalitiepartij en drie kleinere partijen van gepensioneerden en boeren, nadat verkennende besprekingen met andere grote partijen hadden uitgewezen dat de vorming van een bredere coalitie zou stuiten op onoverkomelijke obstakels. Hij zei dat zijn regering zich net als de vorige zou wijden aan economische hervormingen en kondigde aan dat hij met dezelfde vastberadenheid als zijn voorganger een stabiele economische groei zou nastreven en de inflatie zou bestrijden.

De samenstelling van de regering op 14 maart was als volgt:

Premier - Mart Siimann; justitie - Paul Varul; defensie - Andrus Oovel; onderwijs - Mait Klaassen*; milieu - Villu Reiljan; economische zaken - Jaak Leimann; landbouw - Andres Varik*; verkeer en verbindingen - Raivo Vare; financiën - Mart Opmann; binnenlandse zaken - Riivo Sinijarv; buitenlandse zaken - Toomas Hendrik Ilves; sociale zaken - Tiiu Aro; cultuur - Jaak Allik; minister zonder portefeuille belast met Europese aangelegenheden - Andra Veidemann; regionaal beleid - vacant*.

* Nieuwe benoeming

De secretaris-generaal van de Boerenvolkspartij, Andres Varik, volgde Ilmar Mandmets op als minister van landbouw en Klaassen werd minister van onderwijs in opvolging van Rein Loik. De portefeuille voor regionaal beleid, voorheen in handen van Tiit Kubri, bleef vacant.

MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN VERVANGEN

President Lennart Meri ontsloeg op 29 april minister Riivo Sinijarv van binnenlandse zaken. Sinijarv was vicevoorzitter van de Coalitiepartij, de grootste partij binnen de regeringscoalitie. De dag daarop benoemde Meri een andere vice-voorzitter van de Coalitiepartij, Robert Lepikson, tot opvolger van Sinijarv. Lepkison was tot dan toe burgemeester van de Estlandse hoofdstad Tallinn geweest.

Sinijarv was in december 1996 benoemd tot minister van binnenlandse zaken (zie pag. 161/1-'97) en had zijn portefeuille in de medio maart gevormde regering van de nieuwe premier Mart Siimann behouden (zie boven). Volgens sommige berichten was hij de laan uitgestuurd omdat hij geen diepgaand onderzoek had ingesteld naar het misbruik van dienstauto's door ambtenaren van het ministerie van binnenlandse zaken. Een hoge ambtenaar van het ministerie van binnenlandse zaken, Jaan Toots, kreeg op 29 april eveneens ontslag, nadat was gebleken dat hij zijn vrouw en kinderen met dienstauto's had laten vervoeren.

SAMENGAAN VAN MINISTERIES VERWORPEN

Op 22 april wees de Riigikogu een voorstel af om de ministeries van economische zaken, van verkeer en verbindingen, en van landbouw samen te voegen tot een groot ministerie van economische zaken.

Het voorstel maakte deel uit van een pakket bezuinigingen, waaronder ook maatregelen om het aantal leden van de Riigikogu te verminderen, een aantal districten samen te voegen en het aantal gemeentes terug te brengen. Het officiële persbureau *ETA* berichtte op 22 april dat de bezuinigingen 20 mln kronen per jaar zouden hebben opgeleverd ($ 1 = 13,73 kronen op 18 april 1997).

(Vor.ber. pag. 160/3 e.v.-1997)

FINLAND

VERKIEZINGEN VOOR EUROPEES PARLEMENT

Op 20 oktober 1996 werden verkiezingen gehouden voor Finlands zestien zetels in het Europees Parlement (EP) alsmede gemeenteraadsverkiezingen.

De oppositionele Centrumpartij (KESK) eindigde bij de verkiezingen voor het Europees Parlement onverwachts als eerste met 24,4 procent van de stemmen. De twee coalitiepartners van de regerende vijfpartijencoalitie, die het meest kritisch tegenover de Economische en Monetaire Unie (EMU) stonden, de Linkse Alliantie (VL) en de Groene Liga, deden het eveneens goed en behaalden respectievelijk 10,5 en 7,6 procent van de stemmen. De Finse Sociaal-Democratische Partij (SSDP) van premier Paavo Lipponen behaalde 21,5 procent van de stemmen. Bij de parlementsverkiezingen van maart 1995 had de SSDP nog 28,3 procent van de stemmen behaald (zie pag. 396/2 e.v.-'95). Dit verlies en de lage opkomst van slechts 58,8 procent zouden het gevolg zijn geweest van verzet tegen de EMU en van gebrek aan enthousiasme voor het op 12 oktober door de regering-Lipponen genomen besluit de Finse markka te laten toetreden tot het Europese Monetair Stelsel (EMS) (zie pag. 163/2-'97).

De Finse EP-zetels zouden als volgt worden verdeeld: KESK vier, SSDP vier, Nationale Coalitiepartij (KOK) vier, VL twee, Groenen één, Zweedse Volkspartij (SFP) één.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen behaalde de SSDP 24,5 procent van de stemmen en bleef daarmee de grootste partij. De KESK behaalde 22 procent van de stemmen.

(Vor.ber.pag. 745/1/2-1996)

GEORGIË

ONTHULLING VAN COMPLOT TEGEN PRESIDENT IN 1996

In februari 1997 werd bekend dat een samenzwering om de Georgische president Edoeard Sjewardnadze te vermoorden tijdens het stadsfestival van Tbilisi in oktober 1996 verijdeld was. Bronnen in het ministerie van binnenlandse zaken beweerden dat de samenzweerders waren gefinancierd en aangevoerd door de oud-minister van veiligheidszaken Igor Giorgadze, en dat twaalf personen in verband met de zaak waren aangehouden. Giorgadze was in september 1995 ontslagen uit het kabinet in verband met een eerder complot tegen Sjewardnadze (zie pag. 739/3 e.v.-'95).

Op 1 februari werd een wet van kracht, die de doodstraf in Georgië afschafte.

NIEUWE POLITIEKE PARTIJ

Op 27 maart maakten vertegenwoordigers van negen oppositiepartijen, die bestonden uit aanhangers van oud-president Zwiad Gamsachoerdia, de oprichting van een gezamenlijke partij bekend, het Front voor het Herstel van het Wettige Gezag in Georgië. Zij verklaarden de aanzet te willen geven tot een 'grootscheepse strijd tegen de plegers van de staatsgreep van 1992', waarmee zij doelden op het gewapend conflict van eind 1991 en begin 1992, dat had geleid tot de verdrijving van Gamsachoerdia (zie pag. 384/1 e.v.-'92).

BERICHT OVER AFTREDEN MINISTER VAN FINANCIËN

Op 29 april berichtte het Russische persbureau *Interfax* dat Dawid Iakobidze was afgetreden als minister van

financiën. Volgens het bericht, dat was gebaseerd op een 'regeringsbron', was dit het gevolg van kritiek die president Edoeard Sjewardnadze op 25 april tijdens een kabinetsvergadering had geuit op Iakobidze.

DEMONSTRANTEN EISEN VERTREK VREDESMACHT UIT ABCHAZIË

Op 21 maart eisten in Tbilisi ongeveer 7.000 mensen, voornamelijk etnische Georgiërs die in 1993 uit Abchazië waren gevlucht, tijdens een betoging dat de regionale vredesmacht zou worden teruggetrokken uit Abchazië. De troepenmacht was daar gelegerd krachtens een mandaat van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS), maar bestond uitsluitend uit Russische militairen (zie pag. 745/2-'96). Op 20 maart beëindigden tien leden van de Abchazische fractie in het Georgische parlement de hongerstaking die zij op 2 maart waren begonnen om kracht bij te zetten achter hun eis dat de vredestroepen zouden worden teruggetrokken uit Abchazië en Zuid-Ossetië.

NIEUWE PREMIER IN ABCHAZIË

Op 29 april benoemde Wladislaw Ardzinba, de president van de eenzijdig uitgeroepen republiek Abchazië, Sergej Bagapsj tot de nieuwe premier van de republiek. Bagapsj volgde Gennadi Gagoelia op, die op 24 april door Ardzinba was ontslagen, naar verluidt wegens gezondheidsproblemen.

Op 29 april noemde het persbureau *Interfax* Bagapsj 'een gematigd politicus en een persoon met ervaring op economisch gebied'. *Interfax* merkte op dat hij uit het district Otsjamtsjira kwam waar Ardzinba's populariteit tanende was.

(Vor.ber.pag 169/2/3-1997)

GOS

TOP IN MOSKOU

Op 28 maart 1997 kwamen de staatshoofden van de twaalf lidstaten van het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) in Moskou bijeen voor een topconferentie. De top zou oorspronkelijk in december 1996 zijn gehouden ter gelegenheid van de vijfde verjaardag van de oprichting van het GOS (zie pag. 82/2 e.v.-'92), maar was uitgesteld in verband met de ziekte van de Russische president Boris Jeltsin. Tijdens de top werd Jeltsins herstel benadrukt door zijn herverkiezing als voorzitter van de Raad van Staatshoofden van het GOS. De deelnemers aan de top gaven hun goedkeuring aan een aantal voorstellen om de mandaten van de GOS-vredestroepen in Tadzjikistan en Abchazië te verlengen tot respectievelijk 30 juni en 31 juli. Voorstellen hiertoe waren opgesteld tijdens een voorbereidende vergadering van de raad van GOS-ministers van buitenlandse zaken op 27 maart. Tijdens de top werd verder besloten een GOS-commissie in te stellen die zou moeten bemiddelen bij de conflicten in Dnjestrië, Tadzjikistan, Abchazië en Nagorno-Karabach. (Op 27 maart vonden eveneens vergaderingen plaats van de GOS-ministers van defensie en de Raad van Regeringsleiders van het GOS).

(Vor.ber.pag. 745/3-1996)

LETLAND

AFTREDEN EN HERBENOEMING PREMIER

Premier Andris Skele, die op 20 januari 1997 aftrad, werd op 29 januari herbenoemd door president Guntis Ulmanis na overleg met de honderd leden tellende Saiema (parlement).

Skele was afgetreden na algemene kritiek op zijn besluit de zakenman Vasilijs Melniks tot minister van financiën te benoemen als opvolger van de in oktober 1996 ontslagen Aivars Kreituss (zie pag. 170/1-'97). Ulmanis had er bij de Saiema op aangedrongen geen goedkeuring te verlenen aan de benoeming van Melniks, tegen wie het openbaar ministerie een corruptie-onderzoek had ingesteld, maar die geheel was vrijgesproken. Na Skele's aftreden naar aanleiding van de kwestie, nam ook Melniks ontslag.

Skele's aftreden kwam onverwacht. Skele, die in december 1995 was benoemd na de onbeslist geëindigde parlementsverkiezingen (zie pag. 172/2 e.v.-'96), was een compromis-kandidaat zonder banden met een bepaalde partij. Hij had een uit acht partijen bestaande coalitieregering gevormd, die het hele politieke spectrum omvatte. Ondanks interne verdeeldheid wist Skele deze regering bijeen te houden. Hij werd beschouwd als de belangrijkste gangmaker achter de economische hervormingen en had gepoogd Letland aantrekkelijker te maken voor investeerders. In december wist hij de goedkeuring van het parlement te krijgen voor de eerste sluitende begroting van Letland.

Op 29 januari werd Skele opnieuw benoemd tot premier, nadat uit onderhandelingen bleek dat hij nog steeds kon rekenen op een meerderheid in de Saiema. Volgens berichten zou Ulmanis bovendien van mening zijn dat Skele de meest aangewezen persoon was om door te gaan met de economische hervormingen. Maar aangezien de officiële besprekingen over de vorming van een nieuwe regering niet vóór 4 februari zouden beginnen, bleef de samenstelling ervan onduidelijk tot eind januari.

Op 30 januari ondertekenden twee van de grootste partijen in het parlement, Letlands Weg en de Unie voor het Vaderland en Vrijheid, een samenwerkingsakkoord over een nieuwe regering. Zij besloten die ministers te handhaven die hun bekwaamheid hadden bewezen in de vorige regering, hoewel een aantal voorstellen in het akkoord niet strookte met eerdere verklaringen van de andere grote partij in het parlement, de Democratische Partij Saimnieks. Skele had voorgesteld een nieuwe regering te vormen uit de drie grootste partijen, samen met vertegenwoordigers van kleine partijen, zoals de coalitie van de Letse Boerenunie met de Unie van Christen-Democraten van Letland.

NIEUWE REGERING

Op 13 februari gaf de Saiema met 70 stemmen voor, 17 tegen en één onthouding zijn goedkeuring aan een nieuwe Letse regering onder leiding van premier Andris Skele. Het nieuwe kabinet bestond uit ministers van vijf in de Saiema vertegenwoordigde partijen en beschikte over de steun van 73 van de 100 leden van de Saiema.

Vier ministers in het nieuwe kabinet waren lid van de Democratische Partij Saimnieks (DPS), vier van Letlands Weg (LC), vijf van de Unie voor het Vaderland en Vrijheid (TUBS), twee van de Letse Nationale Conservatieve Partij (LNNK), twee van de Letse Boerenunie (LZS) en een van de Groene Partij van Letland (LZP). Minister van cultuur Rihards Piks was net als premier Skele niet partijgebonden.

De DPS kreeg de portefeuille van onderwijs en wetenschap, die in het vorig kabinet in handen was van de Unie voor het Vaderland en Vrijheid. Tevens werd Juris Kaksitis benoemd tot vice-premier, een post die in de vorige regering vacant was. Roberts Zile werd de nieuwe minister van financiën, een post die

tijdelijk was waargenomen door Skele (zie ook boven).

De portefeuilleverdeling zag er als volgt uit:

Premier - Andris Skele; vice-premier - Juris Kaksitis (DPS); defensie - Andrejs Krastins (LNNK); buitenlandse zaken - Valdis Birkavs (LC); economische zaken - Guntars Krasts (TUBS); binnenlandse zaken - Dainis Turlais (DPS); onderwijs en cultuur - Juris Celmins (DPS); financiën - Roberts Zile (LC).

Staatsministers:

Vice-premier, milieu en regionale ontwikkeling - Anatolijs Gorbunovs (LC); overheidsinkomsten - Aija Poca (LC); gezondheidszorg - Juris Vinkelis (TUBS); lokaal bestuur - Eiks Zunda (DPS); lokaalbestuur - Indulis Emsis (LZP); landbouw - Roberts Dilba (LZS); vervoer - Vilis Kristopans (LC); sociale zaken - Vladimirs Makarovs (TUBS); justitie - Dzintars Rasnacs (TUBS); cultuur - Rihards Piks; portefeuille voor aangelegenheden betreffende de Europese Unie - Aleksandrs Kirsteins (LNNK).

Skele was teruggekomen op een eerdere beslissing om de post van staatsminister af te schaffen.

LOKALE VERKIEZINGEN

Bij de lokale verkiezingen van 9 maart kwam de Letse Boerenunie (LZS) als grootste partij uit de bus met 168 zetels, terwijl de Democratische Partij Saimnieks (DPS) en de Unie voor het Vaderland en Vrijheid (TUBS) respectievelijk 83 en 44 zetels behaalden. De LZS, DPS en TUBS waren alle lid van de regeringscoalitie. Ook een aantal andere partijen behaalde zetels bij de verkiezingen, waarbij een opkomst van 56,8 procent werd genoteerd.

NIEUWE ARBEIDERSPARTIJ

Op 15 maart hield een nieuwe linkse partij, de Arbeiderspartij, haar oprichtingsvergadering. De partij werd opgericht door oud-minister van financiën Aivars Guntis Kreituss en zijn vrouw Ilga Kreituse, die beiden lid waren geweest van de DPS.

Kreituss, de voorzitter van de nieuwe partij, verklaarde dat zijn partij tot doel had de industrie van het land nieuw leven in te blazen door middel van overheidsbemoeienis. Tevens deelde hij de gedelegeerden tijdens het congres mee dat overheidssteun noodzakelijk was voor een hervorming van het landbouwbeleid zodat er meer in Letland geproduceerde voedingsmiddelen op de markt konden worden gebracht. Het partijprogramma riep ook op tot integratie in de EU op voorwaarde dat dit niet tegen het nationaal belang zou indruisen.

(Vor.ber.pag. 169/3 e.v.-1997)

LIECHTENSTEIN

PARLEMENTSVERKIEZINGEN

De vervroegde parlementsverkiezingen die op 31 januari en 2 februari 1997 in Liechtenstein werden gehouden, werden gewonnen door premier Mario Frick. De verkiezingen, die negen maanden waren vervroegd, brachten weinig verandering in de samenstelling van de 25 leden tellende Landdag (voor verkiezingen in oktober 1993, zie pag. 841/1/2-'93). Frick opende onmiddellijk onderhandelingen over de voortzetting van de coalitie van zijn Vaderlandse Unie (VU) en de Progressieve Burgerpartij (FBP), die sinds 1938 aan de macht was.

Uitslag parlementsverkiezingen

Partij	*Zetels**	
Vaderlandse Unie (VU)	13	(13)
Progressieve Burgerpartij (FBP)	10	(11)
Vrije Lijst (FL)	2	(1)
Totaal	**25**	

* Tussen haakjes de zetelverdeling in de oude Landdag

REGERINGSCOALITIE VALT UITEEN

Op 10 maart viel de regeringscoalitie van VU en FBP in feite uiteen toen de FBP besloot zich terug te trekken uit de coalitie.

Het besluit, dat tijdens een partijcongres van de FBP was genomen, volgde op verkiezingen in januari en februari waarbij de partij een zetel was kwijtgeraakt aan de milieupartij Vrije Lijst (zie boven). FBP-voorzitter Norbert Seeger verklaarde dat het besluit was genomen om effectief oppositie te voeren en de partij de mogelijkheid te geven zich beter te profileren. Volgens waarnemers was er geen duidelijke onenigheid over beleidszaken bij de coalitiepartners en zou het uiteenvallen van de coalitie te maken hebben met de gespannen verhouding tussen de twee partijleiders.

Op 11 maart werd bekendgemaakt dat de 25 leden van de Landdag op 9 april een nieuwe, uit vijf leden bestaande regering zouden kiezen.

NIEUWE REGERING

De op 9 april benoemde nieuwe regering bestond geheel uit leden van de Vaderlandse Unie (VU), de voormalige coalitiepartner van de FBP en de grootste partij in het parlement.

De portefeuilleverdeling was als volgt:

Premier, financiën, bouwnijverheid - Mario Frick+; binnenlandse zaken, economische zaken, gezondheidszorg en sociale zaken - Michael Ritter+; buitenlandse zaken, gezins- en emancipatiezaken, cultuur en sport - mevr. Andrea Willi+; onderwijs, milieu, vervoer - Norbert Marxer*; justitie - Heinz Frommelt*.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

HANS ADAM VERZET ZICH TEGEN INPERKING VAN BEVOEGDHEDEN

De vorst van Liechtenstein, Hans Adam II, dreigde in maart zijn land te verlaten als de regering door zou gaan met pogingen om zijn ruime, in de grondwet vastgelegde bevoegdheden aan banden te leggen. Het *NRC/H'blad* van 11 april 1997 beschreef de achtergronden van de kwestie als volgt:

'De vorst van Liechtenstein kan onder de huidige grondwet per decreet regeren, het parlement en de regering ontbinden en wetgeving terugsturen die hem niet bevalt. Sinds Hans Adam in 1989 zijn vader, de in Liechtenstein zeer geliefde Franz Joseph II, heeft opgevolgd, heeft hij van de bevoegdheden ruim gebruik gemaakt, waarmee hij zich ook vijanden heeft gemaakt.
Hans Adam, die bijzondere belangstelling heeft voor juridische kwesties, heeft bij herhaling gezegd dat hij als staatshoofd geen bevelen van het volk accepteert. De grootste botsing met het parlement deed zich in 1992 voor, toen hij de beslissing doordrukte om het referendum over de toetreding tot de Europese Economische Ruimte (EER) te houden voordat eenzelfde referendum in Zwitserland zou worden gehouden. Liechtenstein stemde vóór, Zwitserland stemde later tegen.
Hans Adam heeft al enkele jaren een conflict met een hoge rechter, Herbert Wille. Onlangs stelde Wille voor dat de vorst, net als alle andere Liechtensteiners, uiteindelijk verantwoording schuldig zou moeten zijn aan het Hooggerechtshof. Dat kwam Wille te staan op de weigering van Hans Adam hem voor een nieuwe termijn als hoofd van het Hoge Gerechtshof te benoemen. Wille wil de zaak laten voorkomen voor het Europese Hof voor de rechten van de mens in Straatsburg.
In zijn troonrede, vorige maand, zei Hans Adam dat als het parlement geen respect toont voor zijn autonome positie, hij en zijn familie zullen uitwijken. De vorst zei dat hem in dat geval aansluiting van Liechtenstein bij Zwitserland een goed idee lijkt, anders zou de kleine republiek Liechtenstein niet overleven.
De familie van Hans Adam is eigenaar van de machtige LGT bank in Liechtenstein, met een

jaarlijkse omzet van rond de 90 miljard gulden. De grote meerderheid van de 28.000 inwoners van Liechtenstein is voor behoud van de monarchie, maar wil ook dat de grondwet uit 1921, waarin het land staat gedefinieerd als een „constitutionele erfmonarchie" aan de moderne tijd wordt aangepast.'

(Vor.ber.pag. 820/1/2-1995)

LITOUWEN

MINISTER VAN FINANCIËN VERVANGEN

President Algirdas Brazauskas aanvaardde op 3 februari 1997 het aftreden van minister van financiën Rolandas Matiliauskas. Deze was in december 1996 benoemd (zie pag.171/3-1997).

Matiliauskas trad af als gevolg van een onderzoek dat ertoe had geleid dat hij op 31 januari in staat van beschuldiging was gesteld wegens verduistering en schending van de deviezenbepalingen. Hij werd op 5 februari tijdelijk opgevolgd door Kestutis Skrebys, minister van bestuurlijke hervormingen en gemeentezaken. Algirdas Gediminas Sementa, die sinds 1992 voorzitter van de effectencommissie was, werd op 19 februari benoemd tot zijn permanente vervanger.

LOKALE VERKIEZINGEN

Op 23 maart werden in Litouwen lokale verkiezingen gehouden waarbij de rechtse Vaderland Unie (Litouwse Conservatieven, TS (LK)) 493 (33,2 procent) van de 1.484 zetels behaalden die op het spel stonden. Hiermee boekte de partij een stemmenwinst van 6 procent ten opzichte van de verkiezingen van 1995.

De Litouwse Democratische Arbeiderspartij (LDLP, de voormalige Litouwse Communistische Partij), die tot de parlementsverkiezingen van 1996 aan de macht was geweest (zie pag. 170/2 e.v.-'97), behaalde 212 zetels (14,3 procent van de uitgebrachte stemmen). De Litouwse Christen-Democratische Partij (LKDP), een van de kleinere partners van de Vaderland Unie in de coalitieregering, veroverde 180 zetels (12,1 procent). De Litouwse Sociaal-Democratische Partij (LSDP) kreeg 136 zetels, de Litouwse Centrum Unie 135, de Poolse Verkiezingsactie van Litouwen 56, de Litouwse Liberale Unie 44, de Litouwse Nationalistische Unie 23, terwijl de Unie van Litouwse Gevangenen en Ballingen en de Alliantie van Litouwse Burgers elk twintig zetels in de wacht sleepten. De opkomst bedroeg 39,9 procent, 4 procent minder dan in 1995.

ONTSLAG PROCUREUR-GENERAAL

De Seimas (parlement) aanvaardde op 25 februari het ontslag van procureur-generaal Vladas Nikitinas. Nikitinas zou in functie blijven, totdat een opvolger zou zijn benoemd.

(Vor.ber.pag. 170/2 e.v.-1997)

MOLDOWA

BEËDIGING NIEUWE PRESIDENT. BENOEMING PREMIER

Petroe Loecinschi werd op 15 januari 1997 officieel beëdigd als de nieuwe president van Moldowa. Loecinschi volgde Mircea Snegoer op, die hij had verslagen bij de verkiezingen in november en december 1996 (zie pag. 171/3 e.v.-'97). Op 16 januari benoemde Loecinschi bij decreet Ion Ciubuk, tot dan toe voorzitter van de Nationale Rekenkamer, tot premier.
Op 9 januari was Loecinschi afgetreden als voorzitter van de Parlamentoel (parlement). Dezelfde dag stemde het parlement over zijn opvolger. Daarbij slaagde Doemitroe Motpan, voorzitter van de regerende Agrarische Democratische Partij en vice-voorzitter van het parlement, er niet in de vijftig procent van de stemmen te behalen die vereist was om tot parlementsvoorzitter te worden gekozen. Motpans nederlaag weerspiegelde een hergroepering van de krachten in het parlement die had plaatsgevonden tijdens de presidentsverkiezingen.

NIEUWE REGERING

Op 25 januari werd de nieuwe regering onder leiding van premier Ion Ciubuk beëdigd, na de dag ervoor door het parlement met 74 tegen 15 stemmen te zijn goedgekeurd. De samenstelling was als volgt:

Premier - Ion Cioeboek; vice-premier, verantwoordelijk voor zelfbestuur en GOS-zaken - Walerioe Boelgari; vice-premier, hervormingen en economie - Ion Goetoe; buitenlandse zaken - Mihai Popow; binnenlandse zaken - Mihai Plamadeala; financiën - Walerioe Chitan; privatisering, beheer van staatseigendom - Ceslaw Ciobanoe; handel en industrie - Grigore Triboi; defensie - Walerioe Pasat; nationale zekerheid - Todor Botnaroe; justitie - Wasile Stoerza; arbeid, sociale zekerheid, gezinszaken - Doemitroe Nidelcoe; landbouw en voedselvoorziening - Gheorghe Loengoe; verbindingen en voorlichting - Ion Casian; verkeer - Wasile Ioww; onderwijs, jeugd- en sportzaken - Iakow Popowic; cultuur - Gennadi Ciobanoe; gezondheidszorg - Mihai Magdei; regionale ontwikkeling, gemeentezaken, bouwnijverheid - Mihai Sewerowan.

NIEUWE PRO-LOECINSCHI BEWEGING OPGERICHT

Op 8 februari werd een nieuwe politieke beweging in het leven geroepen, de Beweging voor een Democratisch en Welvarend Moldowa, die tot doel had het politieke programma van de pas verkozen president Petroe Loecinschi te steunen. De beweging koos voor het politieke midden en zou geleid worden door de vice-voorzitter van het parlement, Doemitroe Diacow.

VERKIEZING NIEUWE PARLEMENTSVOORZITTER

Op 5 maart werd de leider van de Agrarische Democratische Partij van Moldowa, Doemitroe Motpan, gekozen tot voorzitter van de Parlamentoel. Motpan, die tot dan toe vice-voorzitter was, werd zonder tegenkandidaat gekozen met 55 van de 104 stemmen. Hij volgde Petroe Loecinschi op die in januari was afgetreden voordat hij was beëdigd tot president. Motpan had in januari ook al naar het voorzitterschap gedongen, maar wist toen niet de vereiste 50 procent van de stemmen te behalen (zie boven).

BEGROTING VOOR 1997 GOEDGEKEURD

Op 19 maart keurde de Parlamentoel de begroting voor 1997 goed, die 2.246 mln lei bedroeg ($ 1 = 4,65 lei op 21 maart 1997). Dit was ongeveer 20 mln lei meer dan het begrotingsvoorstel van de regering en kwam neer op een tekort van 330 mln lei. Van de begroting ging 70 mln lei naar het ministerie van defensie, 85 mln lei naar het ministerie van binnenlandse zaken en 45 mln lei naar het ministerie van nationale veiligheid.

BENOEMING NIEUWE STAFCHEF

President Loecinschi benoemde kolonel Wladimir Dontoel op 20 maart tot voorzitter van de generale staf en eerste onderminister van defensie. Dontoel was voorheen commandant van een artilleriebrigade.

PRESIDENT VAN DNJESTRIË BEËDIGD. OVERLEG OVER NORMALISERING VAN BETREKKINGEN TUSSEN MOLDOWA EN DNJESTRIË

Op 10 januari werd Igor Smirnow, die in december 1996 was herkozen tot president van de afgescheiden regio Dnjestrië (zie pag. 172/2-'97), beëdigd voor een tweede ambtstermijn.

Op 3 januari voerden Smirnow en Loecinschi achter gesloten deuren overleg

over een hervatting van de onderhandelingen ten aanzien van een oplossing voor de kwestie-Dnjestrië. Het overleg tussen beide partijen was opgeschort sinds medio 1996, toen een memorandum over de normalisering van de betrekkingen tussen Moldowa en Dnjestrië werd geparafeerd. Na de parafering van het memorandum had de vorige president Snegoer geweigerd het te ondertekenen, tenzij het zou worden herzien. Na zijn verkiezing in december had Loecinschi bekendgemaakt het memorandum te willen ondertekenen 'als een tussenstap op weg naar de toekenning van een speciale status aan de regio'.

Nieuwe regeringsstructuur voor Dnjestrië

Het parlement van de afgescheiden regio Dnjestrië, die zichzelf had uitgeroepen tot de Moldawische Republiek Dnjestrië, stemde op 4 februari in met een nieuwe regeringsstructuur die president Igor Smirnow had voorgesteld.

De nieuwe structuur zou bestaan uit tien ministeries, tien staatscommissies, vier departementen en een overheidsdienst. De voormalige regering telde zeventien portefeuilles. Naar verluidt zou door de veranderingen het personeelsbestand afnemen met 30 procent. Ook zouden alle ministersbenoemingen voortaan door het parlement moeten worden goedgekeurd.

Akkoord met Dnjestrië over ondertekening van memorandum over normalisering van betrekkingen

Op 10 april werd een doorbraak bereikt in de onderhandelingen tussen Moldowa en de afgescheiden regio Dnjestrië, toen beide partijen het eens werden over de ondertekening van een memorandum van overeenstemming over de normalisering van de betrekkingen. De Russische minister van buitenlandse zaken Jewgeni Primakow, die in Chisinau was om te bemiddelen bij de onderhandelingen, verklaarde dat president Petroe Loecinschi van Moldowa en de president van de regio Dnjestrië, Igor Smirnow, ermee akkoord waren gegaan het memorandum op 8 mei in Moskou te ondertekenen, en dat Rusland en Oekraïne zouden optreden als 'garantielanden'van het memorandum.

Het memorandum was in wezen hetzelfde document dat in juni 1996 was opgesteld (zie ook boven). Maar tevens werd erin gezegd dat beide regeringen betrekkingen zouden ontwikkelen 'als deel van één staat'. De ondertekening zou worden gevolgd door besprekingen over de precieze status van de regio Dnjestrië binnen Moldowa. Op 23 april dreigde Smirnow echter de ondertekening op te schorten nadat Oekraïne bezwaar had gemaakt tegen een aantal punten in het memorandum. Het memorandum werd ook bekritiseerd door twee Moldowaanse oppositiepartijen, de Partij van Democratische Krachten, die zei dat het de federalisering van Moldowa inluidde, en de Partij van Vernieuwing en Verzoening.

Terugtrekking Russische troepen uit Dnjestrië

Op 16 april zei de Russische onderminister van defensie, generaal Wladimir Toporow, dat er een begin was gemaakt met de terugtrekking van Russische troepen uit Dnjestrië, maar dat nog niet was besloten wat voor Russisch militair materieel in Dnjestrië zou worden achtergelaten.

Russische functionarissen hadden eerder verklaard dat ongeveer 6.000 Russische militairen in Dnjestrië waren gelegerd. Volgens een bericht van *Radio Boekarest* op 31 maart had Loecinschi gezegd dat de Russische president Boris Jeltsin 'geen problemen' had met een terugtrekking van Russische troepen uit Dnjestrië, maar dat Rusland van Moldowa de verzekering wilde dat het zich niet zou ontwikkelen tot een militair 'gevaarlijke staat' voor Rusland.

(Vor.ber.pag.171/3 e.v.-1997)

NOORWEGEN

MINISTERS TREDEN AF NA SCHANDALEN

Binnen enkele weken na zijn benoeming tot minister zonder portefeuille (belast met nationale planning) in de minderheidsregering van de Arbeiderspartij (zie pag. 820/2/3), nam Terje Röd Larsen op 27 november 1996 ontslag naar aanleiding van beschuldigingen van onregelmatigheden bij de handel in aandelen.

Zijn ontslag volgde na een twee weken durende campagne waarin de media hem ervan beschuldigden niet de gehele waarheid te hebben verteld over een winst van ongeveer 600.000 kroner (ongeveer $ 95.000) die hij in 1986 zou hebben gemaakt bij een aandelentransactie als directeur van het visserijbedrijf Fideco AS. Larsen nam ontslag nadat het Nationale Bureau voor Onderzoek en Vervolging van Economische en Milieudelicten had bekendgemaakt de zaak te zullen onderzoeken, met inbegrip van de beschuldigingen dat Larsen de transactie zou hebben geantedateerd om geen belasting te hoeven betalen. Hij zei achter het politieonderzoek te staan, maar verklaarde dat hij aftrad omdat de publiciteit rond de kwestie het hem onmogelijk maakte zijn functie te vervullen.

Zijn vertrek uit de regering betekende een ernstige tegenslag voor de nieuwe premier Thorbjörn Jagland, die Röd Larsen als speciale afgezant van de Verenigde Naties had teruggeroepen uit de Gazastrook om een centrale rol te bekleden in de nieuwe regering. Larsen had als bemiddelaar een belangrijke rol gespeeld bij de geheime besprekingen tussen Israël en de Palestijnse Bevrijdingsorganisatie (PLO) die hadden geleid tot het vredesakkoord van 1993.

Ranveig Froiland werd op 17 december benoemd tot minister van olie en energie. Hij volgde Grete Faremo op, die de dag daarvoor was afgetreden in verband met een schandaal waarbij de Noorse inlichtingendienst betrokken was. Deze had informatie opgevraagd bij de archieven van de Stasi, de voormalige Oost-Duitse geheime dienst.

Faremo trad af, nadat aan het licht was gekomen dat de Noorse inlichtingendienst de archieven van de Stasi had geraadpleegd in een poging belastend bewijsmateriaal tegen Noorse burgers te vinden. Hierbij was de vroegere linkse actievoerder Berge Furre, een vooraanstaand figuur in het openbare leven, het belangrijkste doelwit geweest. Furre was op dat moment lid van een in februari 1994 benoemde onafhankelijke commissie - de commissie-Lund -, die een onderzoek instelde naar de inlichtingendienst POT en in het bijzonder naar de betrekkingen tussen deze dienst en de Noorse politieke partijen. Het onderzoek van de Stasi-archieven had plaatsgevonden toen Faremo minister van justitie was. Zij had deze functie bekleed, voordat zij in oktober werd benoemd tot minister van energie (pag. 820/3-'96). De oppositiepartijen veroordeelden het onderzoek tegen Furre, waarbij geen belastend materiaal boven water was gekomen, als een poging om het werk van de commissie te saboteren.

REGERINGSWIJZIGING

Op 5 februari 1997 nam minister van justitie Anna Holt om gezondheidsredenen ontslag. Zij werd opgevolgd door

Liv-Gerd Valla, die staatssecretaris was geweest onder oud-premier Gro Harlem Brundtland. Valla, die in haar jeugd lid van een radicale communistische organisatie was geweest, was vicevoorzitter van de Noorse Ambtenarenbond.

OESO-RAPPORT VOORSPELT AFNAME VAN GROEI NOORSE ECONOMIE

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) voorspelde in een rapport over Noorwegen, dat medio maart werd gepubliceerd, dat de groei van de Noorse economie zou afnemen van 5,1 procent in 1996 tot 3 procent in 1997 en 2,3 procent in 1988.

Een hoofdoorzaak van de afkoeling van de economie was een verwachte afvlakking van de groei van de olieproductie in de Noordzee, die de export van olie zou drukken. Daar stond tegenover dat de traditionele export van Noorwegen, zoals die van vis, verder zou kunnen toenemen door het economisch herstel in andere Europese landen. Al met al zou de economie voldoende groeien om de internationaal gezien toch al geringe werkloosheid verder te verminderen.

De OESO voorspelde een daling van het percentage werklozen onder de beroepsbevolking van 4,2 in 1996 tot 3,9 in 1997 en 3,6 in 1998. De organisatie waarschuwde wel dat de vermindering van de werkloosheid de inflatie kon aanwakkeren. Maar zij ging er vooralsnog vanuit dat de sociale partners in Noorwegen bij het afsluiten van CAO's matiging bleven betrachten. In dat geval zou de inflatie de komende twee jaar beperkt blijven tot ongeveer 2,5 procent, hetgeen wel duidelijk meer was dan de 1,3 procent in 1996.

(Vor.ber.pag. 820/2 e.v.-1996)

OEKRAÏNE

CONSTITUTIONEEL HOF GEÏNSTALLEERD. REGERINGSWIJZIGINGEN. REDE OVER TOESTAND VAN HET LAND. ANTI-CORRUPTIEMAATREGELEN. VERDERE ONTWIKKELINGEN

Op 3 januari 1997 werd het Constitutionele Hof officieel geïnstalleerd. Dit was mogelijk geworden dankzij de nieuwe grondwet, die op 28 juni 1996 was goedgekeurd (zie pag. 749/2 e.v.-'96). Op het moment dat het Hof in functie trad, waren zestien van de achttien rechters benoemd. De twee plaatsen die de Volksraad (parlement) mocht opvullen, bleven echter onbezet. Op 3 januari maakte president Leonid Koetsjma bekend dat hij zijn eerste zaak had voorgelegd aan het Constitutionele Hof. Hierin verzocht hij het Hof de grondwettigheid van de parlementaire controle-afdeling te toetsen.

Regeringswijzigingen

In februari maakte president Leonid Koetsjma regeringswijzigingen bekend in een duidelijke poging de corruptie aan te pakken en het financiële stabilisatieprogramma van Oekraïne te versterken.

Op 14 februari werd minister van landbouw Anatolii Chorisjko ontslagen tijdens een vergadering van het presidentiële comité over misdaad en corruptie. De onderminister van vervoer, Leonid Zjeleznjak, werd eveneens ontslagen. Op 18 februari onthulde minister van justitie Serhii Holowaty bewijsmateriaal waaruit corruptie bij het ministerie van justitie bleek. Dit leidde tot het ontslag van de eerste onderminister van justitie, Wolodimyr Tsjernisj, en een aantal andere hoge functionarissen.

Op 26 februari maakte Koetsjma enkele nieuwe benoemingen bekend:

Financiën - Ihor Mitjoekow*; machinebouw, conversie van de militaire industrie - Wasyl Hoerejew+; economische zaken - Joeri Jechanoerow*; statistiek (niet bevestigd) - Wolodymyr Sjtsjerban*; landbouw - (vacant).

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Nieuwe ambtstermijn voor president Centrale Bank

Op 5 februari stemde de Oekraïense Volksraad (parlement) in met de voordracht van Wiktor Joesjtsjenko voor een tweede termijn als president van de Nationale Bank van Oekraïne. Joesjtsjenko, die kandidaat was gesteld door president Koetsjma, was in januari 1993 benoemd (zie pag. 459/1-'93). Volgens de *Financial Times* van 6 februari had hij tijdens zijn ambtstermijn de inflatie teruggebracht van 10.000 procent in 1993 tot 38 procent in 1996. Linkse fracties in het parlement, die een minder streng monetair beleid wilden, waren tegen Joesjtsjenko's kandidatuur.

Voormalig interim-premier gevrijwaard van rechtsvervolging. Terugkeer naar Oekraïne

De Volksraad stemde op 12 februari met 253 tegen 19 stemmen voor het toekennen van onschendbaarheid aan oud-interim-premier Joechim Zwjagilski, die in 1994 naar Israël was gevlucht na te zijn beschuldigd van de verduistering van $ 25 mln aan overheidsgeld (zie pag.181/3-'95). Men hoopte dat Zwjagilski, nu hem ontslag van rechtsvervolging was aangeboden, zou meewerken aan het onderzoek naar de zaak.

Op 4 maart werd bekendgemaakt dat Zwjagilski was teruggekeerd naar zijn woonplaats Donetsk. Hij verklaarde dat hij weer zitting wilde nemen in het parlement.

Oprichting politieke raad

President Koetsjma ondertekende op 21 februari een decreet betreffende de oprichting van een presidentiële politieke raad. De raad zou bestaan uit de leiders van negen gematigde politieke partijen en zou een adviserende rol spelen. Voormalig vice-premier Oleksandr Jemets werd benoemd tot secretaris van de raad.

Rede over toestand van het land

In zijn jaarlijkse rede tot de Volksraad over de toestand van het land leverde president Leonid Koetsjma op 21 maart scherpe kritiek op premier Pawlo Lazarenko en de Oekraïense regering naar aanleiding van de 'corruptie en inefficiëntie' en de 'financiële chaos' in Oekraïne.

Zij voornaamste kritiek gold het feit dat de begroting voor 1997 nog niet was goedgekeurd. 'Ik zou willen benadrukken dat de regering verantwoordelijk is voor het ontbreken van een begroting, zei Koetsjma en hij voegde eraan toe dat 'de regering moet aftreden, als er geen afdoende maatregelen worden genomen om het begrotingstekort weg te werken'. Koetsjma stelde dat de Volksraad eveneens verantwoordelijk was voor het feit dat de goedkeuring van de begroting op de lange baan was geschoven. Volgens hem was de obstructiepolitiek van het parlement erop gericht hem te dwingen de begroting bij decreet goed te keuren, hetgeen in strijd met de grondwet zou zijn (voor ontwerpbegroting, zie pag. 173/1 e.v.-'97).

Het uitstel van de goedkeuring van de begroting verhinderde de uitbetaling van een uitgebreide financieringsfaciliteit ter waarde van $ 2,5 à 3,1 mrd door het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Op 18 maart was een IMF-delegatie aangekomen in Kiew om besprekingen te voeren over de uitkering van de lening (voor afzonderlijk hulpprogramma van Westerse landen, zie pag. 173/1 e.v.-'97).

Nieuwe Raad van toezicht. Nieuw hoofd Stichting voor Staatseigendommen

Op 24 maart werd bekendgemaakt dat de regering een Raad van Toezicht had ingesteld, die de economische crisis moest aanpakken. De Raad onder voorzitterschap van vice-premier Wiktor Pynzenyk zou toezicht houden op de hervorming van het belastingstelsel, de uitbetaling van achterstallige lonen en pensioenen - ten bedrage van respectievelijk 1,36 mrd en 1,2 mrd hrywna ($ 1= 1,77 hrywna op 21 maart 1997) - en op het functioneren van het overheidsapparaat. Ook werd bekendgemaakt dat Koetsjma de liberale econoom Wolodymyr Lanowy had benoemd tot voorzitter van de Stichting voor Staatseigendommen. Lanowy (eerder aangeduid als Wladimir Lanowoj) was in 1992 minister van economische zaken geweest (zie pag. 169/1-'93).

Regeringsbenoemingen

Vice-premier Wiktor Pynzenyk, die was belast met economische hervormingen, bood op 2 april zijn ontslag aan aan president Leonid Koetsjma. Volgens het persbureau *Reuter* was Pynzenyk geïrriteerd door de vertraging bij de uitvoering van de economische hervormingen en het uitblijven van de goedkeuring van de begroting voor 1997. Op 7 april werd Serhi Tigipko door Koetsjma tot zijn opvolger benoemd. Tigipko was directeur van de Privatbank geweest, een van Oekraïne's belangrijkste handelsbanken, die in 1994 Koetsjma's campagne voor het presidentschap had gesteund en die volgens de *Financial Times* van 8 april banden had met de Oekraïense premier Pawlo Lazarenko.

Op 7 april werd de post van minister van landbouw, die na het ontslag van Anatoli Chorisjko in februari (zie boven) vacant was geweest, opgevuld door Mychajlo Zoebets. Zoebets was al vicepremier met verantwoordelijkheid voor agro-industriële zaken (voor zijn benoeming, zie pag. 467/1/2-'96).

Anticorruptiemaatregelen

Op 10 april ondertekende president Koetsjma een decreet getiteld 'Over het nationale programma voor de strijd tegen corruptie', waarin een aantal maatregelen werd voorgesteld om corruptie te bestrijden. De maatregelen behelsden onder meer de opheffing van de parlementaire en strafrechtelijke onschendbaarheid van verdachten in bepaalde corruptiezaken; controle van de belastingaangiften van functionarissen; verplichte rotatie van functionarissen van plaatselijke bestuursorganen na vijf jaar dienst; strengere controle op de afgifte van een aantal handelsvergunningen; en de invoering van een verplicht onderzoek naar de antecedenten van kandidaten voor bepaalde overheidsfuncties. Koetsjma beloofde verder dat alle overheidsfunctionarissen van wie bekend was dat zij waren betrokken bij corruptiezaken, op 1 oktober zouden worden ontslagen.

Op 24 april maakte de voorzitter van de presidentiële commissie voor misdaad en corruptie, vice-premier Wasyl Doerdinets, bekend dat een Nationaal Onderzoeksbureau zou worden ingesteld als onderdeel van de anticorruptiecampagne.

Bandbreedte voor hrywna vastgesteld

De nieuwe vice-premier Tigipko maakte bekend dat de ministerraad en de Nationale Bank van Oekraïne op 25 april hadden besloten de hrywna voor de rest van 1997 te laten fluctueren binnen een smalle bandbreedte als een maatregel om de economie te stabiliseren. De wisselkoers van de hrywna zou fluctueren binnen een marge van 1,7 en 1,9 hrywna ten opzichte van de Amerikaanse dollar ($ 1 = 1,77 hrywna op 25 april 1997). Op 3 april verklaarde minister van economische zaken Joerii Jechanoerow dat de regering ernaar streefde de jaarlijkse inflatie onder de 25 procent te houden.

Sluiting kerncentrale Tsjernobyl uitgesteld

De plannen voor de sluiting van de kerncentrale in Tsjernobyl in het jaar 2000 kwamen in februari op losse schroeven te staan. De resultaten van een onafhankelijk onderzoek, dat op 19 februari werd gepubliceerd, bracht de Westerse financiering voor het Oekraïense programma voor vervangende energie in gevaar. De kerncentrale had in april 1986 bij de grootste kernramp uit de geschiedenis (zie pag. 305/1 e.v.-'86) ernstige schade opgelopen.

Eind 1995 hadden Oekraïne en de Groep van Zeven (G-7) geïndustrialiseerde landen een memorandum van overeenstemming bereikt over de sluiting van de kernreactor van Tsjernobyl (zie pag. 176/2 en 464/3 e.v.-'96). Het onderzoek, dat in opdracht van de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD) was uitgevoerd, stelde echter vraagtekens bij het rendement van de EBRD-bijdrage van $ 400 mln aan het totaalbedrag van zo'n $ 1,2 mrd van de G-7 landen, dat was bedoeld om de vervanging van energiebronnen voor Oekraïne te financieren. In het rapport werd geconcludeerd dat de voltooiing van twee kernreactoren in de fabrieken Rowno 4 en Chmelnitski 2, die met het geld zou worden gefinancierd, 'niet de minst kostbare mogelijkheid' was. De EBRD onthield zich echter van commentaar op het rapport.

Op 17 februari maakte de minister van milieubescherming en nucleaire veiligheid, Joerii Kostenko, bekend dat Oekraïne geen nieuwe sarcofaag zou bouwen ter vervanging van het scheurende betonnen omhulsel van reactor nr 4 (die in 1986 was ontploft). In plaats daarvan zou worden geprobeerd de radioactieve brandstof eruit te verwijderen.

Op 24 april zei minister Kostenko dat tijdens een vergadering van Oekraïne en de Groep van Zeven (G-7) industrielanden, die eerder in de Oekraïense plaats Slawoetytsj was gehouden om overleg te voeren over de sluiting van de kerncentrale in Tsjernobyl, 'duidelijke afspraken' waren gemaakt.

Krachtens het programma zou de kerncentrale in Tsjernobyl uiterlijk in 2005 worden gesloten. Oekraïne zou ongeveer $ 9 mln aan kredieten en subsidies ontvangen ten behoeve van de vervanging van energiebronnen voor het land. Maar verzoeken van Oekraïne om de voltooiing van de bouw van twee kernreactoren in de centrales van Rowno en Chmelnitski te financieren, werden niet ingewilligd.

Tijdens de vergadering werd ook internationale bezorgdheid geuit over de veiligheid van de betonnen sarcofaag die over reactor nr 4 heen was gebouwd. Verder werd een aantal spoedeisende maatregelen goedgekeurd voor de reparatie van de scheurende sarcofaag, hoewel het onduidelijk bleef op welke wijze de reparatiekosten, die werden geraamd op $ 700 à $ 780 mln, zouden worden gefinancierd.

BETREKKINGEN MET RUSLAND. CONFLICT OVER SEWASTOPOL

Het Oekraïense ministerie van buitenlandse zaken diende op 19 januari een officieel protest in bij de Russische ambassade in Kiew over opmerkingen van Joeri Loezjkow, burgemeester van Moskou en lid van de Russische Federatieraad. Deze had verklaard dat de Oekraïense havenstad Sewastopol, de basis van de Zwarte-Zeevloot, 'een Russische stad bleef'. Het Russische nieuwsbureau *Itar-Tass* citeerde Loezjkow, die had gezegd dat 'nergens en

nooit een document was goedgekeurd waarin stond dat het gezag over Sewastopol was overgedragen aan Oekraïne'.

Loezjkow maakte deze opmerkingen tijdens een bezoek aan Sewastopol op 17 januari ter gelegenheid van de overdracht van 172 flatwoningen aan officieren van de Zwarte-Zeevloot. Het waren de eerste voltooide woningen van een nieuw complex van driehonderd woningen waarvan de bouw werd gefinancierd uit de begroting van de stad Moskou.

Volgens Loezjkow was de Krim in 1954 door de toenmalige Sowjet-leider Nikita Chroesjtsjow van Rusland aan Oekraïne overgedragen zonder Sewastopol erbij. In de maand voorafgaande aan zijn bezoek aan de stad had Loezjkow een ontwerp-resolutie ingediend in de Russische Federatieraad (Eerste Kamer van het Russische parlement), waarin hij de aanspraken van Oekraïne op Sewastopol betwistte. De niet-bindende resolutie werd op 5 december met 110 tegen 14 stemmen en zeven onthoudingen aangenomen. Naar werd aangenomen probeerde Loezjkow met de kwestie-Sewastopol zijn politieke populariteit te vergroten (voor betrekkingen tussen Oekraïne en Rusland, zie pag. 465/3 e.v.-'96 en 174/1-'97).

Parlement schort ratificatie Oekraïens-Russische overeenkomst op

Het Oekraïense parlement ging op 19 februari niet over tot ratificatie van de overeenkomst, die in 1994 was ondertekend door de Russische en Oekraïense premiers over de verdeling van bezittingen van de voormalige Sowjet-Unie. In plaats daarvan besloot het parlement met 233 tegen 70 stemmen Rusland voorwaarden te stellen voor de ratificatie. Onder meer werd om gedetailleerde informatie gevraagd over de omvang van de schulden en bezittingen van de Sowjet-Unie ten tijde van haar opheffing in december 1991.

In de overeenkomst van 1994, die door de Russische premier Wiktor Tsjernomyrdin en zijn toenmalige Oekraïense collega Witali Masol was ondertekend, was klaarblijkelijk afgesproken dat Oekraïne zijn aanspraak op een deel van de Russische buitenlandse activa zou opgeven in ruil voor de overname van het Oekraïense deel van de Sowjet-schuld door Rusland. In beide gevallen was het bedrag vastgesteld op 16,37 procent van het totaal (voor eerdere controverses over het geschil, zie pag. 457/2 e.v.-'93).

President Koetsjma gaf Rusland de schuld van de moeizame betrekkingen tussen Oekraïne en Rusland, die volgens hem te maken had met de 'vooringenomen en bevooroordeelde houding van Rusland ten opzichte van Oekraïne'. Dit zei hij in een interview in de Russische krant *Nezawisimaja gazeta* van 20 februari.

Kortstondig verbod op Russische militaire vluchten

Op 1 april verbood Oekraïne Russische militaire vliegtuigen over Oekraïens grondgebied te vliegen na beschuldigingen dat Russische toestellen een aantal vluchten hadden uitgevoerd boven de Zwarte Zee, zonder dat dit was aangekondigd.

Volgens de Oekraïense autoriteiten hadden de vliegtuigen het Oekraïense luchtruim geschonden. Rusland betoogde echter dat de vluchten boven 'neutrale wateren' waren uitgevoerd. Hoewel president Koetsjma de Russische bezwaren tegen het 'vliegverbod voor onbepaalde tijd' op 4 april van de hand wees, werden de beperkingen de volgende dag al opgeheven, nadat Koetsjma het verbod had toegeschreven aan het optreden van 'individuele functionarissen'.

ONTWIKKELINGEN OP DE KRIM. NIEUWE PARLEMENTSVOORZITTER

De 96 leden tellende Opperste Raad (het parlement) van de autonome republiek Krim stemde op 6 februari met 58 stemmen voor het ontslag van zijn voorzitter, Wasyl Kyseljow. Op 13 februari werd Anatoli Hrytsenko gekozen tot zijn opvolger, hoewel president Koetsjma Kiseljow op 8 februari benoemde tot zijn vertegenwoordiger op de Krim.

Op 4 februari had het parlement van de Krim een wet goedgekeurd waarbij de Opperste Raad de bevoegdheid kreeg het regionale bestuur te benoemen en te ontslaan. Dit was in tegenspraak met de Oekraïense wet, die bepaalde dat de premier van de Krim aangesteld moest worden door de Oekraïense president. Het besluit was genomen nadat het parlement van de Krim in een stemming op 23 januari de regering van de Krim naar huis had gestuurd, hoewel deze stemming door de Oekraïense president Koetsjma was afgekeurd omdat zij in strijd met de grondwet was. Ook voormalig parlementsvoorzitter Kyseljow zou de stemming hebben afgekeurd (voor rechtstreeks Oekraïens presidentieel gezag over de Krim tussen maart en augustus 1995, zie pag. 745/1-'95).

Leden van het parlement van de Krim in hongerstaking

Zeven afgevaardigden van de Opperste Raad van de Krim, wier mandaat op 13 maart was ingetrokken door het presidium van de Opperste Raad wegens 'ongrondwettig, destructief en wanordelijk gedrag tijdens zittingen van de Raad', gingen op 17 maart uit protest in hongerstaking. Een van de afgevaardigden, Wolodymyr Klytsjnikow, zei dat zij uit waren op de val van de regering en het parlement van de Krim. Op 19 maart noemde een naaste medewerker van de Oekraïense president, Jewheni Koesjnarjow, het besluit van het parlement van de Krim 'ongrondwettig en ondemocratisch'. Hij zei echter dat Oekraïne geen gebruik zou maken van zijn recht om het parlement van de Krim te ontbinden door middel van een beslissing van de Oekraïense Volksraad.

Parlement benoemt nieuwe premier. Veto van Oekraïense president

Ook in april bleef verwarring bestaan over de bevoegdheid van de Opperste Raad om de regionale regering te ontslaan. Op 9 april stemden 65 van de 77 aanwezige afgevaardigden in de Opperste Raad voor het ontslag van de premier van de Krim, Arkady Demydenko, en de benoeming van de oudpremier van de Krim, Anatolii Frantsjoek, tot zijn opvolger (diens zoon was volgens *RFE/RL Newsline* getrouwd met de dochter van de Oekraïense president Koetsjma).

Parlementsvoorzitter Anatoli Hrytsenko deelde de Opperste Raad mee dat de benoeming van Frantsjoek was goedgekeurd door Koetsjma, aangezien in de Oekraïense grondwet was bepaald dat de Opperste Raad de premier alleen maar zou kunnen ontslaan met goedkeuring van de Oekraïense president. Op 18 april sprak Koetsjma echter zijn veto uit over het besluit van de Opperste Raad na een verklaring van het Oekraïense ministerie van justitie dat dit in strijd met de wet was.

Diezelfde dag vaardigde Koetsjma een ander decreet uit dat de wet op burgerverenigingen van de Krim opschortte, omdat deze strijdig was met de Oekraïense grondwet die uitsluitend aan Oekraïense partijen het recht toekende zich bezig te houden met politieke activiteiten.

(Vor.ber.pag. 172/2 e.v.-1997)

RUSSISCHE FEDERATIE

POGING PRESIDENT JELTSIN AF TE ZETTEN. LOKALE VERKIEZINGEN. REGERINGSWIJZIGINGEN. NIEUW KABINET. NIEUWE OPPOSITIEPARTIJ. ECONOMISCHE HERVORMINGEN. KREDIETEN VAN IMF EN WERELDBANK. VERDERE ONTWIKKELINGEN

President Boris Jeltsin was in januari 1997 wegens ziekte opnieuw niet in staat de staatszaken te behartigen. Dit leidde tot een poging van een aantal parlementsleden hem af te zetten.

In december 1996 had Jeltsin zich weer in het openbaar vertoond, nadat hij de maand daarvoor een zware hartoperatie had ondergaan (zie pag. 178/1 e.v.-'97). Maar nadat hij zijn afspraken op 6 januari had afgezegd wegens een 'ernstige verkoudheid', werd hij op 8 januari opgenomen in het ziekenhuis. Later werd bekendgemaakt dat hij een dubbele longontsteking had. Volgens de *Financial Times* van 25 januari had Jeltsin slechts elf dagen gewerkt na zijn herverkiezing als president van Rusland in juli 1996.

Op 14 januari bracht de voorzitter van de veiligheidscommissie van de Staatsdoema (de Tweede Kamer van de Federale Assemblee), Wiktor Iljoechin, een vooraanstaand lid van de Russische Communistische Partij, een afzettingsprocedure op gang. In het voorstel, waarover de Staatsdoema zich moest buigen, werd geëist dat 'de bevoegdheden van de president voortijdig zouden worden beëindigd op grond van zijn voortdurende onbekwaamheid om zijn taken uit te voeren als gevolg van zijn slechte gezondheid'. Op 22 januari gaven de afgevaardigden bij de eerste lezing met 229 tegen 63 stemmen 'in beginsel' steun aan het voorstel. Grondwettelijk bestond er echter verwarring over de geldigheid van het voorstel. Artikel 92 van de grondwet bevatte weliswaar een bepaling over de voortijdige beëindiging van de bevoegdheden van de president ingeval hij niet meer in staat zou zijn deze uit oefenen, maar het gaf niet aan wie dit besluit zou moeten nemen.

Afgevaardigden van het liberale Jabloko en het regeringsgezinde Ons Huis is Rusland liepen weg uit de vergadering uit protest tegen de poging Jeltsin af te zetten.

De verwarring rond het voorstel werd groter, toen aanhangers van Jeltsin meldden dat het voorstel bij de tweede lezing later die dag was verworpen. Maar volgens de *Financial Times* en de *Guardian* was toen in feite gestemd over procedurele kwesties met betrekking tot het tijdstip van de tweede lezing en niet over het voorstel zelf. Volgens deze uitleg hadden de afgevaardigden besloten het op 22 januari niet tot een tweede lezing te laten komen, zoals was voorgesteld.

Op 22 januari verscheen Jeltsin weer in het Kremlin, naar verluidt tegen het advies van zijn artsen. Alom werd dit gezien als een poging om speculaties over zijn gezondheid tegen te gaan. Op 20 januari was Jeltsin ontslagen uit het ziekenhuis. Maar op 27 januari werd zijn bezoek aan Nederland, dat voor 3 februari was gepland, om gezondheidsredenen afgezegd.

In verband hiermee groeide de consensus dat het onverstandig zou zijn als Jeltsin aanbleef als president. In een hoofdartikel in de *Izwestija* van 10 januari werd toegegeven dat Jeltsin ernstig ziek was en werd bezorgdheid geuit over de stabiliteit van het land. De chef van de presidentiële staf, Anatoli Tsjoebajs, erkende in een interview in de krant *Troed* van 21 januari dat Jeltsins gezondheid 'de zaken ingewikkelder maakt, zowel met betrekking tot de dagelijkse werkzaamheden als met het oog op de destabilisatie van het hele land'.

Begroting voor 1997 goedgekeurd. Inflatiecijfers

Op 28 januari werd bericht dat de Staatsdoema de begroting voor 1997 bij de vierde en laatste lezing met 245 tegen negentig stemmen had goedgekeurd (voor bijzonderheden over de begroting, zie pag. 177/2 e.v.-'97).

Op 6 januari werd bekendgemaakt dat het jaarlijkse inflatiepercentage in 1996 21,8 procent bedroeg. Dit was het laagste percentage sinds 1990. In de begroting voor 1997 werd gestreefd naar een inflatiepercentage van 11,8 procent.

Lokale verkiezingen

In de laatste maanden van 1996 en begin 1997 vonden gouverneursverkiezingen plaats in een aantal republieken en andere territoriale eenheden van Rusland. Hoewel eind 1996 in 52 van Ruslands 89 regio's en republieken verkiezingen zouden moeten zijn gehouden, waren eind januari 1997, als gevolg van tweede beslissende verkiezingsronden en verschillende vertragingen, niet meer dan 47 verkiezingen afgerond. Tijdens het conflict tussen de president en het parlement in 1993 had Jeltsin de hoofden van een aanzienlijk aantal regiobesturen ontslagen en vervangen door personen die hijzelf had benoemd. Slechts ongeveer de helft van hen werd herkozen, hetgeen Jeltsins positie in de Federatieraad (Eerste Kamer van de Federale Assemblee) verzwakte.

De Russische Federatie bestond uit 89 territoriale eenheden: 21 republieken; een autonome oblast (regio); 49 administratieve oblasts; zes kraj's (provincies); tien autonome okroegs (ao) (districten); en de steden Moskou en St Petersburg. Sinds december 1995 hadden in de Federatieraad twee afgevaardigden per territoriale eenheid zitting gehad: de voorzitter van het plaatselijke parlement en de gouverneur of president. (Tussen december 1993 en december 1995 was de Federatieraad rechtstreeks gekozen, met twee afgevaardigden per territoriale eenheid.)

Nieuwe verkiezingen werden uitgeschreven voor 2 februari in Agin Boerjat ao; 16 maart in de republiek Toewa; 23 maart in oblast Amoer, waar de uitslag van de verkiezingen van 22 september ongeldig was verklaard (zie pag. 177/2-'97); en in april in Krasnojarsk kraj en oblast Orjol (voor uitslag van vorige plaatselijke verkiezingen, zie pag. 464/2 en 757/1-'94, 751/3-'95, 754/3-'96).

Op 23 februari werd Bair Zjamsoejew in een tweede verkiezingsronde gekozen tot gouverneur van de autonome okroeg Agin Boerjat met 44,5 procent van de stemmen. De opkomst bedroeg 65 procent. Zjamsoejew was lid van de Staatsdoema van de Russische Federatie, waarin hij vice-voorzitter van de nationaliteitencommissie was geweest.

In maart werden in drie regio's gouverneursverkiezingen gehouden die werden gewonnen door kandidaten van de oppositie. Op 16 maart behaalde Aleksandr Bokowikow de overwinning bij de opnieuw gehouden verkiezingen in de autonome okroeg Ewenk. De opkomst was ruim 60 procent. De verkiezingen die in eerste instantie op 22 december 1996 waren gehouden, waren ongeldig verklaard nadat aan het licht was gekomen dat bij het stemmen onregelmatigheden hadden plaatsgevonden. Op 23 maart won Anatoli Belonogow de verkiezingen in de oblast Amoer met ruim 60 procent van de stemmen. Deze verkiezingen moesten worden overgedaan nadat zij in september ongeldig waren verklaard (zie pag. 177/2-'97). De opkomst was ruim 52 procent. De gouverneursverkiezingen in de oblast Toela, die eveneens op 23 maart werden gehouden, werden gewonnen door Wasili Starodoebtsew met meer dan 60 procent van de stemmen. De opkomst bedroeg 58 procent.

Starodoebtsew, oud-voorzitter van de Boerenbond van de USSR, was een van de belangrijkste

Gouverneursverkiezingen

Regio	*winnaar*	*stemmenpercentage*	*verkiezingsdatum*	*opkomst*	*politieke kleur**
Adygeja (republiek)	Aslan Dzjarimow	58%	12 januari	nb	zittend
Altaj kraj	Aleksandr Soerikow	49%	1 december+	56%	PPUR
Archangelsk oblast	Anatoli Jefremow	58%	22 december+	nb	zittend
Astrachan oblast	Anatoli Goezjwin	52%	8 december	nb	zittend
Brjansk oblast	Joeri Lodkin	55%	8 december	50%	PPUR
Chabarowsk kraj	Wiktor Isjajew	77%	8 december	nb	zittend
Chakasija (republiek)	Aleksej Lebed	71%	22 december+	nb	Lebed
Chanty-Mansi ao	Aleksandr Filippenko	72%	27 oktober	47%	zittend
Iwanowo oblast	Wladislaw Tichomirow	50%	1 december	47%	zittend
Jamal-Nenets ao	Joeri Nejelow	68%	13 oktober	49%	zittend
Joodse autonome oblast	Nikolaj Wolkow	72%	20 oktober	42%	zittend
Kabardino-Balkar (republiek)	Waleri Kokow	97%	12 januari	97	zittend
Kaliningrad oblast	Leonid Gorbenko	50%	20 oktober+	43%	onafhankelijk
Kaloega oblast	Waleri Soedarenko	63%	10 november+	41%	PPUR
Kamtsjatka oblast	Wladimir Birjoekow	61%	1 december+	34%	zittend
Kirow oblast	Wladimir Sergejenkow	50%	20 oktober+	54%	PPUR
Koergan oblast	Oleg Bogomolow	67%	8 december+	nb	PPUR
Koersk oblast	Aleksandr Roetskoj	79%	20 oktober	57%	PPUR
Komi-Permjak ao	Nikolaj Poloejanow	70%	17 november	57%	zittend
Korjak ao	mevr. Walentina Bronewitsj	46%	17 november	58%	onafhankelijk
Kostroma oblast	Wiktor Sjersjoenow	64%	22 december+	nb	PPUR
Krasnodar kraj	Nikolaj Kondratenko	82%	22 december+	47%	PPUR
Leningrad oblast	Wadim Goestow	53%	29 september	34%	onafhankelijk
Magadan oblast	Walentin Tswetkow	46%	3 november	nb	onafhankelijk
Marii-El (republiek)	Wjatsjeslaw Kislitsyn	59%	4 januari+	63%	PPUR
Moermansk oblast	Joeri Jewdokimow	44%	1 december+	nb	Lebed
Nenets ao	Wladimir Boetow	49%	13 december+	nb	onafhankelijk
Oeljanowsk oblast	Joeri Gorjatsjew	43%	22 december	nb	zittend
Oest-Orda Boerjat ao	Waleri Malejew	37%	17 november	59%	onafhankelijk
Perm oblast	Gennadi Igoemnow	65%	22 december+	39%	zittend
Pskow oblast	Jewgeni Michajlow	56%	3 november+	60%	LDPR
Rjazan oblast	Wjatsjeslaw Ljoebimow	56%	22 december+	nb	PPUR
Rostow oblast	Wladimir Tsjoeb	62%	29 september	42%	zittend
Sacha/Jakoetija (republiek)	Michail Nikolajew	60%	22 december	64%	zittend
Sachalin oblast	Igor Farchoetdinow	39%	20 oktober	33%	zittend
Samara oblast	Konstantin Titow	63%	1 december	52%	zittend
Saratow oblast	Dmitri Ajatskow	81%	1 september	60%	zittend
Stawropol kraj	Aleksandr Tsjernogorow	55%	17 november+	65%	PPUR
Tajmyr ao	Gennadi Nedelin	64%	22 december	30%	zittend
Tjoemen oblast	Leonid Roketski	59%	12 januari+	25%	zittend
Tsjeljabinsk oblast	Pjotr Soemin	54%	22 december	51%	-
Tsjita oblast	Rawil Genjatoelin	31%	27 oktober	46%	zittend
Tsjoekotka ao	Aleksandr Nazarow	63%	22 december	nb	zittend
Wladimir oblast	Nikolaj Winogradow	63%	8 december	nb	PPUR
Wolgograd oblast	Nikolaj Maksjoeta	51%	29 december+	nb	PPUR
Wologda oblast	Wjatsjeslaw Pozgalew	80%	6 oktober	45%	zittend
Woronezj oblast	Iwan Sjabanow	49%	8 december	nb	PPUR

+ Tweede beslissende ronde
PPUR: Patriottische Volksunie van Rusland, gevormd in augustus 1996 (zie pag. 757/2/3-'96)
LDPR: Liberaal-Democratische Partij van Rusland van de ultranationalistische Wladimir Zjirinowski
Lebed: kandidaat gesteund door Jeltsins tegenstander Aleksandr Lebed
nb: niet bekend
* de meeste zittende functionarissen waren aanhangers van president Jeltsin

deelnemers aan de mislukte coup van augustus 1991 (zie pag. 684/1-'91), waarvoor hij tussen 1991 en 1994 in de gevangenis had gezeten.

De presidentsverkiezingen die op 23 maart werden gehouden in de republiek Toewa, werden gewonnen door de zittende president Oorzjak Sjerig-ool. Blijkens de eerste uitslagen behaalde hij 70 procent van de stemmen en bedroeg de opkomst 67 procent.

Een tussentijdse verkiezing op 23 maart voor de Staatsdoema werd gewonnen door Dmitri Rogozin, voorzitter van het Congres van Russische Gemeenschappen, een nationalistische organisatie die banden wilde smeden tussen Russen in gebieden die hadden behoord tot de voormalige Sowjet-Unie. De zetel - voor de oblast Woronezj - was vrijgekomen na de benoeming van Iwan Rybkin tot secretaris van de Veiligheidsraad in oktober 1996 (zie pag. 177/1-'97). Bij andere eveneens op 23 gehouden tussentijdse verkiezingen voor de Staatsdoema, waarbij het de zetel voor de oblast Kirow betrof, behaalde Nikolaj Sjaklein, hoofd van het openbaar ministerie van de oblast Kirow, de overwinning. De zetel was vrijgekomen nadat Wladimir Sergejenkow in oktober was gekozen tot regionaal gouverneur.

Tegenstander president Jeltsin in Staatsdoema. Staatsdoema aanvaardt resolutie over Jeltsins gezondheid

Aleksandr Korzjakow won de verkiezing van 9 februari voor de zetel in de Staatsdoema van de oblast Toela. De zetel was vrijgekomen na het aftreden van Aleksandr Lebed, die zich in juni 1996 bij de presidentiële staf had gevoegd (zie pag. 753/1-'96).

Aleksandr Korzjakow, het voormalige hoofd van de presidentiële lijfwacht, toont op een persconferentie op 5 februari 1997 in Toela het bewijs dat hij kandidaat is voor een zetel in de Staatsdoema. *Foto EPA*

Korzjakow, die door Lebed gesteund werd, veroverde 26 procent van de stemmen. De stemmen van de hervormers waren verdeeld tussen Edoeard Pasjtsjenko van Ruslands Democratische Keuze (17 procent) en wereldkampioen schaken Anatoli Karpow (16 procent). In totaal deden tien kandidaten mee aan de verkiezingen, waarbij de opkomst 43 procent was.

Korzjakow, ooit een trouwe bondgenoot van Boris Jeltsin, was hoofd van de presidentiële lijfwacht geweest, maar was in juni 1996 ontslagen na de eerste ronde van de presidentsverkiezingen (zie pag. 753/1-'96). Als gekozen lid van de Staatsdoema genoot hij parlementaire onschendbaarheid. Dit zorgde voor speculaties dat hij een grote hoeveelheid 'belastend materiaal', dat hij naar eigen zeggen in bezit had, bekend zou maken over Jeltsins entourage. Zijn belangrijkste slachtoffer zou zijn rivaal Anatoli Tsjoebajs zijn, het hoofd van de presidentiële staf. Korzjakow had hem in oktober 1996 bekritiseerd in verband met zijn invloed op de president (zie pag. 176/1 e.v.-'97).

De Staatsdoema kwam terug op zijn eerste poging om Jeltsin af te zetten op grond van zijn slechte gezondheid, door in te stemmen met een resolutie, die het ministerie van gezondheid en Jeltsins artsen opdroeg vóór 1 mei bericht uit te brengen over zijn gezondheid. Op 14 februari werd de resolutie aangenomen met 271 tegen 39 stemmen en 14 onthoudingen.

Een alternatief voorstel, dat ingediend was door de voorzitter van de veiligheidscommissie, Wiktor Iljoechin, en waarin Jeltsin verzocht werd af te treden, kreeg 208 stemmen. Dit waren 18 stemmen te weinig om de meerderheid van 226 te behalen, die nodig was om de resolutie aan te nemen (d.w.z. meer dan de helft van het totaal aantal leden van de Staatsdoema). Tijdens een ceremonie ter ere van de Dag van de Verdedigers van het Vaderland op 23 februari zei president Jeltsin dat 'een communistisch politiek motief' achter de poging van de Staatsdoema zat om de kwestie van zijn gezondheid aan de orde te stellen.

Militaire zaken

Uit opmerkingen van hoge functionarissen in februari bleek dat de Russische regering bezig was haar kernwapenbeleid te herzien. In een interview in de regeringskrant *Rossijskaja gazeta* van 11 februari verklaarde de secretaris van de veiligheidsraad Iwan Rybkin dat 'we niet praten over een preventieve aanval, maar als een agressor een conflict tegen ons begint met conventionele wapens, wij misschien gebruik zullen maken van kernwapens om afdoende te reageren'. Rybkin liet doorschemeren dat dit vasthouden aan kernwapens voortvloeide uit de chaos waarin de Russische strijdkrachten verkeren die 'worden gereorganiseerd en niet meer zo machtig zijn als vroeger'. Het ministerie van buitenlandse zaken probeerde het belang van Rybkins woorden te bagatelliseren door ze 'puur hypothetisch' te noemen.

In 1982 had de Sowjet-Unie verklaard niet als eerste kernwapens te zullen gebruiken, maar in 1993 stapte de Russische Federatie van deze militaire doctrine af (zie pag. 184/3-'94). Hiervoor in de plaats kwam een politiek waarbij Rusland kernwapens tegen een agressor mocht gebruiken die als bondgenoot een andere kernmacht had. Rybkins verklaring wees op uitbreiding van deze doctrine, die ook zou gelden voor een vijand met alleen conventionele wapens.

Voorafgaand aan het interview met Rybkin had minister van defensie Igor Rodjonow gewaarschuwd voor de toestand waarin het Russische leger en zijn kernmacht verkeerden. Op 6 februari verklaarde Rodjonow dat de betrouwbaarheid van de nucleaire commando- en controlesystemen niet gegarandeerd kon worden. Hij voegde eraan toe dat de reorganisatie van de strijdkrachten niet opschoot omdat er 'niet genoeg politieke wil' was.

Rodjonows waarschuwingen werden op 7 februari herhaald door Joeri Batoerin - hoofd van de Raad voor Defensie en naar verluidt een tegenstander van Rodjonow - die op een persconferentie zei dat het leger zich 'in een kritieke toestand' bevond. Ook Batoerin vond dat het vooruitzicht dat Ruslands strijdkrachten tegen het jaar 2000 een beroepsleger zouden zijn (een van Jeltsins beloften in zijn herverkiezingscampagne) 'een droom' was. Op de persconferentie werd tevens bekendgemaakt dat de strijdkrachten tegen het einde van 1997 met 200.000 manschappen teruggebracht zouden worden van 1.700.000 tot 1.500.000.

Verkiezing voorzitter Constitutioneel Hof. Nominaties van nieuw lid verworpen. Toemanow treedt toe tot Europese Hof voor Rechten van de Mens

Op 20 februari kozen de leden van het Russische Constitutionele Hof Marat Baglaj tot hun nieuwe voorzitter. De vorige voorzitter, Wladimir Toemanow, had ontslag genomen toen hij 70 was geworden, de leeftijdsgrens voor rechters van het Constitutionele Hof.

Baglaj, die een bondgenoot van Toemanow was, zou naar verwachting het beleid van zijn voorganger voortzetten om het Hof zo veel mogelijk buiten conflicten met president Jeltsin te houden.

Op 23 februari zei Jeltsin tijdens een eerste bijeenkomst met Baglaj dat de grondwet 'onder geen beding' in de komende jaren mocht worden veranderd.

Om de met Toemanows aftreden vacant gekomen zetel van het negentien leden tellende hof op te vullen, stelde president Jeltsin op 13 februari Michail Fedotow kandidaat. Fedotow, een bondgenoot van Jeltsin, was in 1992-'93 minister van pers en voorlichting geweest (voor zijn aftreden, zie pag. 755/2-'93).

Op 5 maart verwierp de Federatieraad met 69 tegen 54 stemmen de kandidatuur van Michail Fedotow voor het lidmaatschap van het Constitutionele Hof.

Ook de voordracht van een nieuwe gegadigde voor deze post, Jeltsins juridische adviseur Michail Krasnow, werd op 16 april door de Federatieraad afgekeurd.

Op 23 april werd de in februari afgetreden Toemanow als eerste Rus gekozen tot lid van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens.

Maatregelen ter bestrijding van de misdaad

Minister Anatoli Koelikow van binnenlandse zaken werd op 4 februari benoemd tot vice-premier belast met economische delicten. Deze taak kwam bij zijn andere verantwoordelijkheden.

De invloed van criminele groeperingen in Rusland bleek op 3 februari toen de auto van de onderminister van financiën het doelwit was van een bomaanslag. Er vielen geen slachtoffers. Andrej Wawilow, die onder meer verantwoordelijk was voor belastinginning, was volgens de *Financial Times* de eerste hoge regeringsfunctionaris die het slachtoffer van zo'n aanslag werd. Criminele aanslagen op zakenmensen waren echter heel gewoon. Het laatste slachtoffer hiervan was de vooraanstaande journalist Wadim Birjoekow, de oprichter van *Delowyje Ljoedi*, een dagblad voor zakenlieden, die op 25 februari vermoord in zijn garage was gevonden.

Een onderdirecteur van de federale veiligheidsdienst (FSB), Wasili Trofimow, werd op 20 februari ontslagen wegens 'ernstige overtredingen', zoals bekend werd gemaakt door de Algemene Rekenkamer. Twee FSB-functionarissen waren op 18 februari gearresteerd wegens drugshandel, maar het was niet duidelijk of het ontslag van Trofimow hier iets mee te maken had.

Jeltsin ondertekent begroting voor 1997. IMF-lening verlaat uitgekeerd

President Jeltsin ondertekende op 25 februari de begrotingswet voor 1997 waardoor deze kracht van wet kreeg (voor begroting voor 1996 zie pag. 183/1-'96). De Federatieraad had de wet op 12 februari aangenomen met 120 stemmen tegen 25 en 9 onthoudingen nadat hij door de Staatsdoema was aanvaard (zie pag. 177/3 e.v.-'97). In een radiotoespraak op 28 februari zei Jel-tsin echter dat hij eraan twijfelde of de regering wel aan de begrotingsvoorwaarden kon voldoen. Verder gaf hij kritiek op de Doema omdat deze de originele ontwerpbegroting had veranderd uit 'opportunistische overwegingen'.

De begroting voorzag in inkomsten van R 434.000 mrd ($ 1= R 5.683,50 op 28 februari 1997) en uitgaven van R 530.000 mrd, waardoor een begrotingstekort van R 96.000 mrd zou ontstaan, hetgeen binnen de richtlijnen van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) van 3,5 procent van het BBP viel. Maar in haar berichtgeving over de begroting herhaalde de Russische tv de erkenning van premier Tsjernomyrdin dat uitgaven ter grootte van R 40.000 mrd die waren overgeheveld van de begroting van 1996, niet waren opgenomen op de begroting van 1997. Van de geplande uitgaven van R 530.000 mrd in 1997 was R 104.000 mrd bestemd voor defensie, R 47.000 mrd voor binnenlandse veiligheid, R 18.500 mrd voor onderwijs en R 10.000 mrd voor sociaal beleid.

Een IMF-delegatie, die op 21 februari uit Moskou vertrok, gaf geen toestemming voor de uitbetaling van de meest recente tranche van de driejarige lening aan Rusland van $ 10,2 mrd die in maart 1996 (zie pag. 471/2-'96) was overeengekomen. De delegatie noemde als reden de inkomstenverwachtingen voor 1997 en 'enkele kwesties betreffende structurele hervormingen'. Op 7 februari had het IMF echter twee tranches van de lening uitgekeerd, die in november en december 1996 waren vastgehouden wegens gebrekkige belastinginning. Deze twee tranches van in totaal $ 647,2 mln, waren vrijgegeven 'op basis van het bereiken van de monetaire en fiscale doelstellingen voor december 1996'.

Speculaties over regeringswijziging

Eind februari werd druk gespeculeerd over een regeringswijziging, toen president Boris Jeltsin zijn gezag begon te herstellen na zijn langdurige ziekbed. Naar verwachting zou de wijziging samenvallen met de in maart geplande toespraak van de president over de toestand van het land.

Op 24 februari zei Jeltsin tijdens een gesprek met premier Wiktor Tsjernomyrdin op televisie dat veel Russen 'ontevreden zijn over de regering, haar voorzitter (Tsjernomyrdin) en bijgevolg de president'. Terwijl *Izwestija* voorspelde dat Jeltsins opmerkingen wezen op het op handen zijnde ontslag van Tsjernomyrdin, beweerden anderen dat de speculatie

President Boris Jeltsin en minister van binnenlandse zaken Anatoli Koelikow (l.) voeren op 13 februari 1997 overleg over Koelikows nieuwe taak als vice-premier. *Foto EPA*

over de toekomst van de premier opzettelijk gecultiveerd werd om Jeltsins gezag te versterken. Gedurende Jeltsins afwezigheid had Tsjernomyrdin de presidentiële macht overgenomen (zie pag. 178/2-'97).

De opmerkingen van minister van defensie Igor Rodjonow over de zorgelijke toestand waarin de strijdkrachten verkeerden (zie boven), deden geruchten ontstaan dat ook hij ontslagen zou worden. Deze geruchten namen toe, toen generaal Wiktor Tsjewtsjatow, bevelhebber van het militaire district Verre-Oosten, 27 februari naar het Kremlin werd geroepen voor een gesprek met Jeltsin.

Rede over de toestand van het land. Regeringswijzigingen

President Boris Jeltsin hield op 6 maart in de Federale Assemblee (parlement) zijn jaarlijkse rede over de toestand van het land, waarin hij een somber beeld schetste van de economische situatie en zei ontevreden te zijn over de verrichtingen van de regering. De rede, die rechtstreeks via radio en televisie werd uitgezonden, leek aan te geven dat Jeltsin weer was hersteld nadat hij gedurende acht maanden praktisch niet in de openbaarheid was verschenen (zie pag. 174/3 e.v. en 178/1 e.v.-'97 en boven).

In zijn rede zei Jeltsin dat hij 'ontevreden was over de regering' en, in een indirecte toespeling op zijn eigen afwezigheid, dat 'de leiders niet bleken te kunnen werken zonder dat er tegen hen werd geschreeuwd'. Hij uitte kritiek op het 'futloze optreden en de onverschilligheid van de regering, wat werd verergerd door gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel en onbekwaamheid bij de aanpak van problemen van nationaal belang'. Jeltsin waarschuwde ook voor corruptie en eiste 'een strenger toezicht op de federale uitgaven'. Hij zei dat 'wij persoonlijke privileges moeten afschaffen, samenwerkingsprocedures die zijn verzand in bureaucratische formaliteiten eenvoudiger moeten maken en een einde moeten maken aan de toewijzing van overheidscontracten zonder openbare aanbesteding'.

Met betrekking tot de economie had Jeltsin kritiek op 'onrealistische plannen' en het 'gebrek aan begrotingsdiscipline'. Hij beloofde belastinghervormingen, een strenger toezicht op staatsmonopolies en een herziening van het sociale-zekerheidsstelsel teneinde nauwkeuriger onderscheid te kunnen maken tussen armen en welgestelden. In het beleid zou veel aandacht worden besteed aan een doelmatigere toekenning van subsidies voor sociale-woningbouwprojecten en nutsbedrijven. Met betrekking tot het buitenlandse beleid zei Jeltsin tegenstander te zijn van 'de plannen tot uitbreiding van de NAVO in oostelijke richting', die volgens hem 'erop waren gericht Rusland uit Europa weg te drukken en strategisch te isoleren'. Hij vestigde de aandacht op de betrekkingen met het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS), in het bijzonder met Bjelaroes, als het belangrijkste terrein van het buitenlandse beleid. Tot besluit beloofde Jeltsin orde op zaken te stellen op basis van 'de wet' en verklaarde hij: 'Ik wil dat mijn opvolger een land erft met een dynamisch groeiende economie en een effectief en rechtvaardig sociaal-zekerheidsstelsel, een land waarvan de burgers met vertrouwen vooruitblikken'.

Nieuwe regering

De dag na zijn rede benoemde Jeltsin zijn kabinetschef Anatoli Tsjoebajs, die zijn herverkiezingscampagne in juni 1996 had geleid, tot eerste vice-premier met als taak de hervorming van de economie. Tsjoebajs was in januari 1996 ontslagen uit deze functie, waarin hij leiding had gegeven aan Ruslands privatiseringsprogramma (zie pag. 468/1 e.v.-'96). Op 11 maart gaf Jeltsin premier Wiktor Tsjernomyrdin en Tsjoebajs een week de tijd om een nieuwe regering te vormen. Met dit besluit ontsloeg hij in feite de hele Russische regering.

Door Tsjernomyrdin te handhaven hoefde Jeltsin het parlement geen goedkeuring te vragen voor zijn besluit; krachtens artikel 83 van de Russische grondwet moest de benoeming van de premier worden goedgekeurd door de Staatsdoema. Het verzet van de Staatsdoema tegen het besluit van Jeltsin kwam tot uiting in een resolutie die op 11 maart met 230 tegen 122 stemmen werd aangenomen en waarin de benoeming van Tsjoebajs werd veroordeeld als 'een openlijke trotsering van de Russische publieke opinie'. Volgens de resolutie was Tsjoebajs verantwoordelijk voor het 'plunderen van staatseigendommen onder het mom van privatisering'.

Op 11 maart benoemde Jeltsin de journalist Walentin Joemasjew tot zijn kabinetschef als opvolger van Tsjoebajs. Joemasjew was de ghost-writer van Jeltsins memoires *Tegen de draad in* en *Aantekeningen van een president*.

De jonge gouverneur van Nizjni Nowgorod, Boris Nemtsow, werd op 17 maart door Jeltsin benoemd tot eerste vice-premier. Hiermee versterkte deze de indruk dat de nieuwe regering vaart zou zetten achter de economische hervormingen. Nemtsow, die zich tijdens zijn loopbaan bij het lokale bestuur had onderscheiden als een radicale hervormer en succesvol bestuurder, verklaarde dat zijn aanvaarding van deze functie 'neerkwam op politieke zelfmoord'. De radicale liberale oppositiepartij Jabloko ging niet in op Tsjoebajs' uitnodiging toe te treden tot de nieuwe regering. Maar haar voorzitter Grigori Jawlinski, de architect van het economische hervormingsprogramma in Nizjni Nowgorod van 1992, beloofde Nemtsow te steunen.

Op 26 maart werd de definitieve samenstelling van de regering bekendgemaakt. Onder de nieuwe vice-premiers bevonden zich twee medestanders van Tsjoebajs, Jakow Oerinson en Alfred Koch; de oud-burgemeester van Samara, Oleg Sysoejew, werd - evenals Nemtsow - beschouwd als een buitenstaander in de Moskouse politiek.

De verdeling van de taken onder de twee eerste vice-premiers en zes vicepremiers was als volgt:

Economische hervormingen, financieel beleid, betrekkingen met de Russische media en internationale financiële organisaties - Anatoli Tsjoebajs; hervorming van het huisvestingsbeleid en nutsbedrijven, anti-monopoliebeleid, uitbetaling van lonen en pensioenen - Boris Nemtsow; wetenschap, technologie, verbindingen, vervoer - Wladimir Boelgak; belasting- en douanebeleid, alcoholaccijnzen, staatseigendommen - Alfred Koch; justitieel apparaat, corruptiebestrijding, natuurrampen - Anatoli Koelikow; nationaliteiten en lokaal bestuur, betrekkingen met GOS-landen - Waleri Serow; sociaal beleid, betrekkingen met de vakbonden - Oleg Sysoejew; economische hervormingen, industriebeleid en conversie, buitenlandse economische betrekkingen, landbouw - Jakow Oerinson.

Naast de ministersposten telde de nieuwe, gestroomlijnde regering zestien staatscommissies en twintig andere federale organen. De voormalige vicepremiers Wladimir Babitsjew en Wladimir Fortow werden benoemd op ministersposten. Oleg Dawydow, Witali Ignatenko, Aleksandr Liwsjits, Oleg Lobow en Aleksandr Zawerjoecha werden ontslagen als vice-premier. Ook Aleksandr Bolsjakow (die een functie kreeg in de staf van de president), Wiktor Iljoesjin en Wladimir Potanin keerden niet terug als eerste vice-premier. De ministeries van industrie, defensieindustrieën en bouwnijverheid werden opgeheven evenals de staatscommissies voor bosbouw en visserij.

De portefeuilleverdeling was op 9 april als volgt:

Premier - Wiktor Tsjernomyrdin; eerste vice-premier, financiën - Anatoli Tsjoebajs*; eerste vice-premier - Boris Nemtsow*; vice-premier - Wladimir Boelgak+; vice-premier, voorzitter van de commissie voor staatseigendommen - Alfred Koch*; vice-premier, binnenlandse zaken - Anatoli Koelikow; vice-premier - Waleri Serow; vice-premier, werkgelegenheid en sociale ontwikkeling - Oleg Sysoejew*; vice-premier, economische zaken - Jakow Oerinson*; stafchef van de regering - Wladimir Babitsjew+; atoomenergie - Wiktor Michajlow; buitenlandse economische betrekkingen en handel - Michajl Fradkow* (waarnemend); burgerbescherming, noodtoestand en natuurrampen - Sergej Sjojgoe; nationaliteiten en federale betrekkingen - Wjatsjeslaw Michajlow; volksgezondheid - mevr. Tatjana Dmitrijewa; buitenlandse zaken - Jewgeni Primakow; cultuur - Jewgeni Sidorow; wetenschap en technologie - Wladimir Fortow+; defensie - Igor Rodjonow; onderwijs en beroepsopleidingen - Wladimir Kinelew; natuurlijke hulpbronnen - Wiktor Orlow; spoorwegen - Anatoli Zajtsew; landbouw en voedselvoorziening - Wiktor Chlystoen; samenwerking met GOS-landen - Aman Toelejew; brandstof en energie - vacant; vervoer - Nikolaj Tsach; justitie - Walentin Kowaljow; minister zonder portefeuille - Jewgeni Jasin+.

* Nieuwe benoeming
\+ Gewijzigde portefeuille

Protestacties tegen loonachterstanden

Op 27 maart vonden landelijke protestacties plaats waarbij grote menigten op meestal vreedzame wijze demonstreerden tegen loonachterstanden. De acties waren georganiseerd door de Algemene Raad van de Federatie van Onafhankelijke Vakbonden van Rusland (FNPR) tijdens een bijeenkomst op 27 februari. Over de omvang van de acties bestond onenigheid. Volgens de autoriteiten bedroeg het aantal deelnemers minder dan 2 mln en niet 20 mln zoals de FNPR beweerde. Toch leek de Russische regering verontrust te zijn over het wijdverbreide ongenoegen over de achterstallige lonen en pensioenen, die naar schatting waren opgelopen tot ongeveer R 49 mrd ($ 1 = R 5.729 op 27 maart 1997).

Volgens cijfers van het ministerie van binnenlandse zaken hadden ongeveer 1,8 mln mensen deelgenomen aan circa 1.300 afzonderlijke protestacties. Maar volgens FNPR-voorzitter Michail Sjmakow waren dat er 21 mln geweest, van wie er 5,1 mln het werk tijdelijk hadden neergelegd. Algemeen was men het erover eens dat de protestdag bredere steun had gekregen dan een soortgelijke actie in november 1996 (zie pag. 178/3 e.v.-'97).

Premier Tsjernomyrdin riep op 26 maart op tot kalmte en beloofde dat de staat en particuliere werkgevers R 11,8 mrd zouden fourneren om voor eind maart ongeveer een kwart van de achterstallige lonen uit te betalen. Jeltsin gaf op 25 maart de premier opdracht verslag uit te brengen over de loonachterstanden en hij gelastte de regering een wetsontwerp op te stellen waarin de bescherming van beleggers werd geregeld, aangezien het faillissement van een aantal dubieuze beleggingsfondsen (identiek aan de piramidefondsen, die in Albanië tot massale onrust hadden geleid, zie pag. 359/1 e.v.-'97) had bijgedragen aan het algemene malaisegevoel.

Nieuwe oppositiepartij. Verdere partijpolitieke ontwikkelingen

Tijdens een oprichtingsvergadering in Moskou op 14-15 maart maakte de vroegere secretaris van de Veiligheidsraad, Aleksandr Lebed, de oprichting van een nieuwe oppositiepartij bekend, de Russische Republikeinse Volkspartij. De partij had al afdelingen in Tsjeljabinsk, Nizjni Nowgorod, Krasnojarsk kraj en Basjkortostan en beweerde 10.000 leden te hebben.

Toen Lebed tijdens een vergadering op 27 december 1996 bekendmaakte dat hij van plan was de partij op te richten, had hij deze een 'derde kracht' genoemd, die een politiek alternatief zou vormen 'voor de communisten en de huidige democratische elite, aangezien beide groeperingen ver van het volk staan'. Tijdens de oprichtingsvergadering maakte Lebed ook de oprichting van een nieuw politiek blok bekend, 'Unie-Derde Macht', die een groot aantal kleine partijen omvatte, maar niet zijn vroegere bondgenoten, het Congres van Russische Gemeenschappen en de Democratische Partij van Rusland.

Hoewel Lebed een kortstondige alliantie had gevormd met president Jeltsin om de communisten te verslaan bij de tweede ronde van de presidentsverkiezingen in juli 1996 was hij later ontslagen als secretaris van de Veiligheidsraad tijdens een machtsstrijd in het Kremlin en had hij zich ontpopt als een van Jeltsins felste tegenstanders (zie pag. 753/1 e.v.-'96; 176/2 e.v.-'97). Commentatoren merkten op dat Lebed weliswaar enorm populair was - zoals was gebleken uit het succes dat hij bij de eerste ronde van de presidentsverkiezingen had geboekt -, maar dat hij de steun miste van een basisorganisatie zoals die van de communistische leider Gennadi Zjoeganow. De nieuwe partij, zo werd gesuggereerd, zou een dergelijke basis kunnen bieden.

Volgens een bericht van het persbureau *Itar-Tass* van 28 februari benoemde de Democratische Partij van Rusland Wiktor Petrow tot voorzitter als opvolger van Sergej Glazjew. Tijdens het zevende congres van de nationalistische Russische Volksunie riep haar leider Sergej Baboerin, die tevens vice-voorzitter van de Staatsdoema was, op 1 maart op tot burgerlijke ongehoorzaamheid en buitenparlementaire acties. Op 3 maart werd bericht dat het centrale comité van de Communistische Partij van Rusland Wjatsjeslaw Zwolinski, lid van het centrale comité en afgevaardigde in de Staatsdoema, uit de partij had gezet, omdat hij had geprobeerd een eigen factie te vormen in de Staatsdoema. De Agrarische Partij van Rusland hield op 22 maart haar vijfde congres, dat werd bijgewoond door de communistische leider Zjoeganow. Michajl Lapsjin, de leider van de Agrarische Partij, eiste meer investeringen in de landbouw en beperking op de invoer van voedingsmiddelen teneinde de binnenlandse productie te bevorderen.

Economische hervormingen

In april dienden de jonge hervormers die in maart waren benoemd op belangrijke regeringsposten, een aantal maatregelen in die erop gericht waren Ruslands enorme energie- en vervoersmonopolies te hervormen. De *Financial Times* van 29 april noemde de hervormingen 'de meest radicale sinds 1992-'93'.

Aanleiding voor de hervormingen was de noodzaak om het - met de woorden van eerste vice-premier en minister van financiën Anatoli Tsjoebajs - 'gigantische begrotingstekort te verminderen, waarvan de omvang twijfels oproept over het vermogen van de staat zijn taken te vervullen'. Tijdens een toespraak op 18 april tot de Federatieraad had Tsjoebajs gewaarschuwd dat in het eerste kwartaal van 1997 slechts 56,6 procent van de geraamde begrotingsinkomsten was ontvangen, waardoor de geplande uitgaven met minstens R 100.000 mrd ($ 1 = R 5.747 op 18 april 1997) moesten worden verminderd (voor begroting voor 1997, zie boven).

De hervormingen waren opgenomen in een aantal decreten, waarvan de meeste door president Boris Jeltsin op 28 april werden ondertekend. Zij waren gericht op hervorming van het scheve prijssysteem van de monopolies (waarbij tot dan toe geen rekening was gehouden met de productiekosten), verlaging van overheidssubsidies, corruptiebestrijding en maatregelen om monopolies te dwingen hun schulden aan de staat te voldoen. De hervormingen werden bekritiseerd door de oppositie en op 17 april waarschuwde de voorzitter van de

Communistische Partij van Rusland, Gennadi Zjoeganow, dat zijn partij zich samen met de leiders van de monopolies zou verzetten tegen de hervormingsplannen.

Het presidentiële decreet over Gazprom, het reusachtige gasbedrijf waarin de staat een belang van 40 procent had, ontnam het bedrijf het monopolie op de ontwikkeling van nieuwe gasvoorraden en legde het de verplichting op zijn jaarcijfers te publiceren. Maar het decreet bracht de eenheid van Gazprom niet in gevaar, ondanks het feit dat de directeur van het bedrijf, Rem Wjachirew, op 9 april de Staatsdoema had gewaarschuwd dat Amerikaanse energiebedrijven het IMF en het Russische ministerie van financiën gebruikten om Gazprom te ontmantelen. Op 15 april was bekendgemaakt dat Gazprom ermee akkoord was gegaan de helft van de uitstaande belastingschuld (ongeveer $ 1,2 mrd) vóór 10 juni te betalen in ruil voor het behoud van de zeggenschap over het beheer van 35 procent van de aandelen van het bedrijf (d.w.z. het grootste deel van het overheidsaandeel van 40 procent).

De presidentiële decreten over de electriciteits- en vervoersbedrijven lieten de positie van deze bedrijven als bijna volledige staatsondernemingen onverlet. Bepaald werd dat de overheid 51 procent van de aandelen in het elektriciteitsbedrijf, Verenigde Energiesystemen, zou behouden, maar daarnaast investeringen van derden zou proberen aan te trekken. Ook de spoorwegen zouden in handen van de staat blijven, maar voortaan zou de overheid alleen het passagiersvervoer subsidiëren.

Het presidentiële decreet over gemeentelijke diensten beoogde de bijdrage van de burgers in de kosten van huisvesting en diensten te verhogen van 27 procent tot 100 procent in 2003. De overheid zou subsidies verstrekken aan gezinnen met een laag inkomen als tegemoetkoming in de hogere kosten. Dit kwam in de plaats van het oude systeem waarin de gemeenten subsidie ontvingen teneinde hen in staat te stellen op uniforme wijze lage tarieven voor huisvesting en diensten te rekenen.

Eerder in de maand, op 8 april, had Jeltsin een decreet uitgevaardigd waarmee werd beoogd de corruptie in hoge kringen te bestrijden. In het decreet werd bepaald dat voor overheidscontracten openbare aanbestedingen moesten worden gehouden. Deze maatregel werd beschouwd als een poging om het aantal onderlinge afspraken tussen regeringsfunctionarissen en bedrijven te beperken. Op 12 april liet eerste vice-premier Boris Nemtsow doorschemeren dat een bezuiniging van 10 procent op overheidsaankopen (waarvoor op de begroting voor 1997 R 170.000 mrd was gereserveerd) die het decreet zou kunnen realiseren, genoeg geld zou opleveren om alle achterstallige lonen en pensioenen te kunnen uitbetalen.

Regeringsbenoemingen

Verscheidene benoemingen van ministers en topfunctionarissen in april wezen erop dat de hervormingsgezinde regeringsfactie van Nemtsow en Tsjoebajs was versterkt om de hervormingen door te zetten.

Op 14 april ontsloeg Jeltsin minister van spoorwegen Anatoli Zajtsew en benoemde hij onderminister van vervoer Nikolaj Aksenenko tot diens opvolger. Op 16 april werd Michail Fradkow definitief benoemd tot minister van buitenlandse economische betrekkingen en handel, de post die hij sinds maart had waargenomen (zie boven). Vice-premier Nemtsow kreeg naast zijn andere portefeuilles het ministerie van brandstof en energie toegewezen. Jeltsin had op 8 april het ontslag van Nemtsows voorganger, Pjotr Rodjonow, aanvaard.

Een van de mutaties in de ambtelijke top was de benoeming op 16 april van Aleksandr Potsjinok, tot dan toe voorzitter van de Staatsdoemacommissie voor belastingen en lid van de hervormingsgezinde partij Ruslands Democratische Keuze, tot hoofd van de Nationale Belastingdienst als opvolger van Witali Artjoekow. Op 7 april werden twee nieuwe hervormingsgezinde eerste onderministers van financiën benoemd, Sergej Ignatjew, een medestander van Tsjoebajs, en Aleksej Koedrin. Eerste onderminister van financiën Andrej Wawilow, die volgens de *Financial Times* van 18 april een controversiële rol had gespeeld bij de toekenning van overheidsgelden aan particuliere ondernemingen, werd op 1 mei ontslagen.

Internationale kredieten

Op 14 april werd bekendgemaakt dat de Wereldbank had besloten Rusland $ 6 mrd te lenen over een periode van twee jaar op voorwaarde dat de economische hervormingen 'op krachtige wijze' voortgang zouden vinden. De bekendmaking werd gedaan aan het slot van een driedaags bezoek van de president van de Wereldbank, James Wolfensohn, aan Moskou.

Tweederde van het bedrag zou rechtstreeks worden uitgekeerd aan de Russische regering in de vorm van aanpassingskredieten om de gevolgen van de bezuinigingen op de sociale zekerheid te beperken en het probleem van de achterstallige lonen en pensioenen op te lossen. De rest van het bedrag zou worden geïnvesteerd in langlopende projecten.

Van 31 maart-3 april bracht de algemeen directeur van het Internationaal Monetair Fonds (IMF), Michel Camdessus, een bezoek aan Rusland om overleg te voeren over de uitbetaling van uitgestelde tranches van het krediet voor drie jaar ter waarde van $ 10,2 mrd, waaraan het IMF in maart 1996 zijn goedkeuring had gegeven (zie pag. 471/2 e.v.-'96 en boven). Op de laatste dag van zijn bezoek deelde Camdessus mee dat het IMF van plan was het krediet voort te zetten, op voorwaarde dat er structurele hervormingen en maatregelen voor een efficiëntere belastinginning zouden worden ingevoerd.

Corruptiezaken

Op 7 april trok het openbaar ministerie de aanklacht in tegen twee vooraanstaande medewerkers van Jeltsins verkiezingscampagne die op 19 juni 1996 waren gearresteerd (zie pag. 753/3 e.v.-'96).

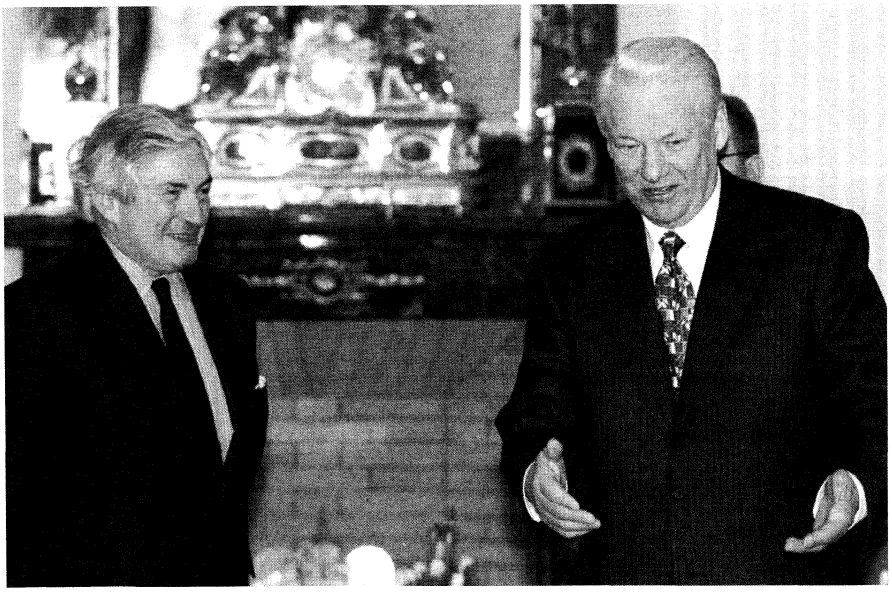

De president van de Wereldbank, James Wolfensohn (l.), wordt op 14 april 1997 ontvangen door de Russische president Boris Jeltsin. *Foto EPA*

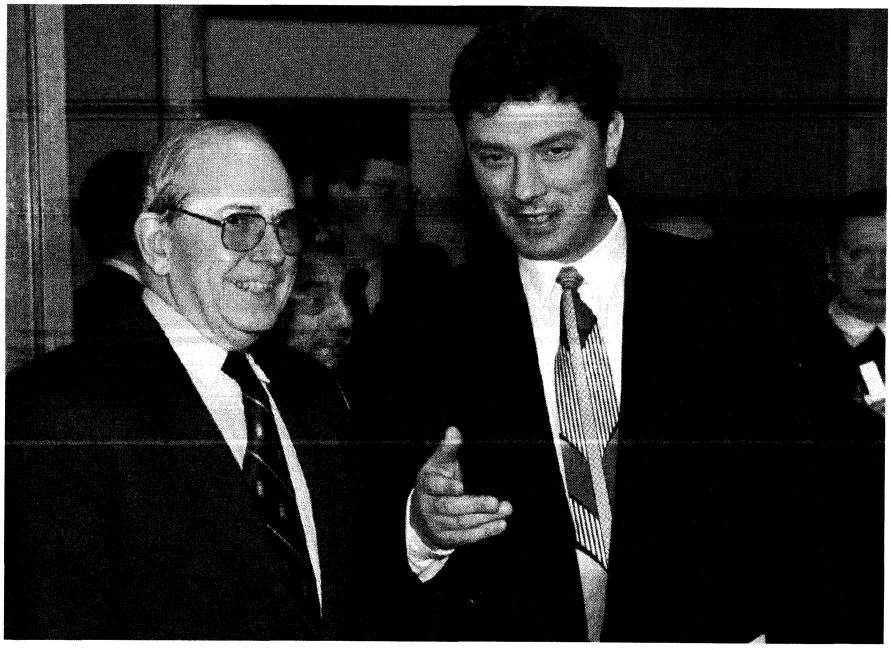

De Russische eerste vice-premier Boris Nemtsow noodt op 1 april 1997 IMF-directeur Michel Camdessus (l.) aan de onderhandelingstafel in Moskou. *Foto EPA*

De twee mannen, Arkadi Jewstafjew en Sergej Lisowski, waren aangehouden, toen zij het Witte Huis, de regeringszetel in Moskou, verlieten met een koffer waarin een grote som geld zat. Hun arrestatie werd afgeschilderd als een poging van de oppositie om de tweede ronde van de presidentsverkiezingen te verstoren, en in de nasleep van de affaire had Jeltsin harde maatregelen genomen tegen de aanhangers van de harde lijn in de regering. Op 11 april berichtte procureur-generaal Joeri Skoeratow aan de voorzitter van de Staatsdoema, Gennadi Seleznjow, dat de $ 538.850 in de koffer aan de staat zou toevallen, omdat niet was komen vast te staan wie de eigenaar van dat geld was.

President Jeltsin ontsloeg op 11 april vier hoge militairen wegens vermeende corruptie, onder wie de commandant van de landstrijdkrachten, generaal Wladimir Semjonow, die al sinds december 1996 onder verdenking stond. De presidentiële persdienst had destijds geruchten ontkend dat Semjonow was ontslagen wegens 'handelingen die onverenigbaar zijn met zijn functie en die de eer en waardigheid van een officier schaden'.

Een voormalige adviseur van Jeltsin, Sergej Stankewitsj, werd op 19 april in Polen gearresteerd op verdenking van het aannemen van steekpenningen. Op 29 april werd een verzoek om uitlevering ingediend. Stankewitsj werd ervan beschuldigd in 1992 een bedrag van $ 10.000 aan steekpenningen te hebben aangenomen, hoewel er volgens sommige commentatoren politieke motieven achter de arrestatie zaten.

Regering beschuldigd van perscensuur

In april groeide de vrees dat commerciële en politieke belangen een te grote invloed uitoefenden op de media, toen de raad van bestuur van de krant *Izwestija* tijdens een aandeelhoudersvergadering op 22 april werd vervangen. Tijdens de aandeelhoudersvergadering - die was belegd door de oliemaatschappij LUKoil en aan haar gelieerde investeerders, die 51,3 procent van de aandelen van *Izwestija* in handen hadden - werd een nieuwe raad van bestuur benoemd die bestond uit vier vertegenwoordigers van LUKoil en drie van de krant.

Het conflict was ontstaan naar aanleiding van de publicatie van een artikel in *Izwestija* van 1 april dat de krant had overgenomen uit het Franse dagblad *Le Monde*. Volgens het artikel had premier Wiktor Tsjernomyrdin een persoonlijk vermogen van $ 5 mrd vergaard, gedeeltelijk door het bezit van aandelen in Gazprom, het gasbedrijf waarvan hij directeur was geweest voordat hij in mei 1992 vice-premier werd (pag. 682/2-'92). Een woordvoerder van Tsjernomyrdin reageerde woedend op de beschuldiging en op 15 april waarschuwde *Izwestija* dat de regering 'politieke censuur' wilde toepassen door middel van LUKoil, die voor 36 procent staatseigendom was en nauwe banden met de premier had.

Amnesty International levert kritiek op Russisch strafrechtsysteem. Maatregelen tegen doodstraf

De mensenrechtenorganisatie Amnesty International publiceerde op 3 april een rapport over de mensenrechtensituatie in Rusland waarin stond dat de erbarmelijke omstandigheden in het gerechtelijke apparaat en het strafrechtsysteem betekenden dat detentie vaak 'een vorm van marteling was'. Volgens de *Guardian* van 4 april verkeerden in Rusland ongeveer 275.000 personen in voorarrest.

Op 16 april werd bericht dat Rusland Protocol 16 van het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens had ondertekend, dat de doodstraf verbood. Rusland was in 1996 toegelaten als lid van de Raad van Europa op voorwaarde dat het de doodstraf zou afschaffen (zie pag. 390/1 e.v.-'96). Volgens de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa waren in 1996 in Rusland 62 doodvonnissen voltrokken.

Dissidente schrijver Andrej Sinjawski overleden

Andrej Sinjawski, schrijver en vooraanstaand criticus van het Sowjet-regime, overleed op 25 februari in zijn huis in Parijs op 71-jarige leeftijd.

De letterkundige Sinjawski publiceerde aan het eind van de jaren vijftig en in de jaren zestig in het buitenland satirische romans en verhalen onder het pseudoniem Abram Tertz. In 1965 werd hij samen met schrijver Joeli Daniel gearresteerd. Hun sensationele rechtszaak in 1966 (zie pag. 136/2 e.v.-'66), die voor de Sowjet autoriteiten op een internationaal schandaal uitliep, betekende een mijlpaal in de vorming van de dissidentenbeweging. Sinjawski kreeg zeven jaar gevangenisstraf en werd in 1971 vrijgelaten. Hij emigreerde in 1973 naar Frankrijk, waar hij aan de Sorbonne les gaf. Hij bezocht nadien de Russische Federatie en was een scherp criticus van het politieke bestel en de gevolgen van economische hervormingen.

Onenigheid over teruggave van geroofde Duitse kunstschatten

De Staatsdoema verwierp op 4 april met 308 tegen 15 stemmen en acht onthoudingen een veto dat president Jeltsin had uitgesproken over een wetsvoorstel dat alle kunstwerken, die door het Sowjet-leger aan het einde van de